

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

ÍSLENZKT FORNBREÍFASAFN,

SEM HEFIR INNI AÐ HALDA
BREF OG GJÖRNÍNGA, DÓMA OG MÁLDAGA,
OG AÐRAR SKRÁR,

ER SNERTA

ÍSLAND EÐA ÍSLENZKA MENN.

GEFIÐ ÚT

AF

HINU ÍSLENZKA BÓKMENTAFÉLAGI.

ANNAÐ BINDI

1253—1350.

KAUPMANNAHÖFN.

Í PRENTSMÍÐJU S. L. MÖLLERS (MÖLLER & THOMSEN)

1893.

STATEMENT FOR THE YEAR 1907

FOR THE YEAR 1907

STATEMENT FOR THE YEAR 1907

Formáli.

LEINS og kunnugt er, var útgáfa Íslensks Fornbréfasafns hafin litlu eptir miðbik þessarar aldar og vann að því Jón Sigurðsson. Kom fyrsta hepti þess út 1857, annað hepti 1859 og þriðja hepti 1862; varð þá nokkurt hlé á og kom nú fjórða heptið ekki út fyrri en 1876; var þar með fyrsta bindi lokið. En þá var líka starfspöl Jóns Sigurðssonar þrotið og hans iðjuríka æfi komin að lotum, og andaðist hann 7. Dec. 1879. Eptir það lá útgáfa safnsins í dái um hrið þar til 1886, að eg fór þess á leit, að fá fé til þess að halda útgáfunni áfram, og studdu það ýmsir góðir menn og þar á meðal Bókmentafélagið, sem bauðst til að taka að sér prentkostnaðinn; réðst þá og svo, að Kenslumálastjórnin danska veitti helming fjáris (600 kr.) árlega, en stjórnarráð Íslands og alþingi hinn helminginn. Eg hefi að vísu séð það síðan, að fé það, er eg bað um, er oflitið, en það er samt betra en ekki, og fyrir það hefir þó safninu miðað það fram, sem orðið er.

Þó að Jón Sigurðsson entist ekki til að gefa meira út af safni þessu, liggja þó eptir hann mikil drög til framhalds því, og eru þau nú geymd í safni hans í Reykjavík Nr. 363—374. 4to og 484. 4to. Það var auðvitað eitt af því fyrsta að fá þetta safn Jóns léð og rannsaka það. Því er nú svo varið, að það er hvergi fullgert, en safnað er þar einhverju nær frá öllum tímum niður til 1800. Langfylst er safnið fyrir árin 1263—1300, en úr því fer að strjálást. Af afskriptum er mart í safni þessu, sem nota mætti við útgáfu og gætu fyllt mikið fyrir, ef maðr hefði leyfi Landsbókasafnsins til að láta þær fara í prentsmiðjuna og þar með spara sér að skrifa upp sömu skjölin aptr. En þessu hefir nú ekki verið farið fram, og eru það því einkum athugasemdir Jóns, sem hafa komið mér að haldi og gefið mér margar bendingar. Það getr verið, að eg

hafi í upphafi, á meðan eg var ekki orðinn nógu kunnugr efnuinu, trúað þeim nógu vel og ályktað fullmikið út frá þeim, af því að hann hefir nær hvergi geingið frá neinu til fulls, svo að skoðun hans gat við frekari rannsókn hafa breyzt nokkuð, en getið er þess hvervetna þar sem eg hefi bygt á ætlan hans einni. Mart af afskriptum hans er og svo lagað, að ekki eru þær hentar til prentunar, og kemr það af því, að hann hefir opt ritað eptir lélegum handritum, jafnvel þótt betri handrit eða enda frumritin sjálf lægi við hliðina á honum. Er þetta ekki sagt, til þess að gera lítið úr því, sem hann hefir gert, heldr má það sýna, að hann hefir ætlað að halda því fram, sem hann hafði upptekið, að prenta hvert skjal í öllum þeim afskriptum, sem væri til af því, og stóð þá vitanlega á sama, hvaða handrit fyrst var afskrifað. Aðferð þessi er og rétt í sjálfu sér þar, sem frumritin eða afskiptir, sem eru ígildi þeirra, eru ekki til, en hafi menn frumritin, er það þýðingarlaust og jafnvel skaðlegt að vera að prenta misjafnar afskriptir jafnframt. Fram til 1400 hefir Jón skrifað upp flest þau frumbréf, sem til eru í Árna safni, en úr því ekki nema einstaka. Þó er vert að geta afskriptar hans af bréfabók Jóns biskups Vilhjálmssonar, sem reyndar hefði mátt og átt að láta prenta eptir, þótt eg sé nú sjálfur búinn að afskrifa bókina aptr. En einna mest kveðr að afskriptum Jóns af bréfabók Ögmundar biskups og Gizurar biskups. Að öðru leyti er óþarfi að lýsa fornbréfasafni hans frekara hér, því það verðr geymt sem ævinlegr vottr um iðjusemi þessa ógleymanlega manns.

Þingið tók það þegar fram 1887, að útgáfa safnsins ætti framvegis að vera textútgáfa, og hefi eg nú sem framast mátti hagað mér eptir því, og ætla eg, að eingum manni, sem vit hefir á, þyki vera gerðar athugasemdir ófyrirsýnu, og þarf eg ekki framar að afsaka það, að eg vona.

Bindi þetta er nú orðið nokkuru stærra en búizt var við í upphafi. Maðr varaði sig ekki á því að registrið mundi verða svo langt, sem reynd er á orðin. Reyndar er það ekki svo langt, að bindið geti ekki fullvel borið sig. En um registr þetta get eg sagt hið sama og sagt er um registrið við I. bindi, «að til þess hefir verið varið milli fyrirhöfn, að gera það sem fylst og greinilegast», og þýðir lítið að tjá sig framar um það. því að sá einn skynjar sem reynir, hvaða elju það krefr. Það hefir reynzt mér fult ársverk og hljóp þó um tíma undir bagga

með mér að safna til þess, einkum úr biskupastatútunum og ýmsu fleira, cand. philos. Ólafur Davíðsson, og er það hverjum óvöldum manni ófaraun að ætla sér að jafnast við hann að poli og fljótverkni, þegar hann tekur á því, sem hann á til.

Um registrið við III. bindi skal þess getið, að séð mun verða um að það komi áður mjög langt um liðr.

Af því að það hefir nú verið rekið hingað til svo eptir útgáfu safnsins, hefir ekki verið hægt að gjörtæma svo það, sem til er af bréfum frá þeim tímum, sem bindi þetta nær yfir, að ekkert yrði eptir. Enda mætti leingi bíða þangað til víst sé, að allt sé tæmt. Útgáfa I. bindis stóð yfir í tuttugu ár og varð að koma þar með viðbæti af bréfum, sem eptir höfðu orðið. Þetta gerir og í sjálfu sér ekkert til, því að það sem eptir verður, getur komið fremst í næsta bindi koll af kolli.

Ef eg ætlaði að fara að telja þá alla upp, sem hafa greitt fyrir mér á ýmsan hátt við það, sem þegar er gefið út af safni þessu, yrði langur uppi. En geta verð eg nokkurra manna, og er þar þá fyrst að greina forstöðumenn safnanna bæði í Kaupmannahöfn og á Íslandi, sem eru þeir jústizráð dr. Chr. Bruun yfirbókavörðr Konungsbókhöðunnar miklu, S. Birket-Smith, yfirbókavörðr háskólans og Haldór yfirkennari Friðriksson, formaðr Landsbókasafnsnefndarinnar, sem ásamt nefndinni í heild sinni hefir sýnt mér ena mestu velvild og mannúð á allan hátt í láni handrita, er eg þurfti á að halda. Þá verð eg og að geta nefndar Árna Magnússonar safnsins, sem á þann heiðr skilinn, að hún hefir gert mér aðganginn að fornbréfum þeim, sem undir hennar umsjón eru, svo auðveldan, sem framast má verða, og er það henni mjög að þakka, hve safni þessu þó hefir miðað fram síðan eg tók við því. Í sambandi við þetta fæ eg ekki leitt hjá mér að geta nú eins manns, sem eg hefði reyndar opt mátt minnast fyrri, þótt fátt hafi orðið um það hingað til, en það er dr. Kristján Kálund, handritavörðr við safn Árna Magnússonar. Þeim manni hefi eg þessi tíu ár, sem eg hefi dvalið hér, gert meira ónæði en nokkrum öðrum, og alúð hans jafnan verið söm. Kunningjum mínum tveim í Reykjavík cand. mag. Pálma Pálssyni og cand. theol. og ritstjóra Hannesi Þorsteinssyni á eg að þakka margar afskriptir bæði úr Biskupsskjalasafninu og öðrum söfnum í Reykjavík. Geta verð eg enn

eins manns að lyktum, sem nú er dáinn, en það er Guðbrandr Vigfússon. Ástriki þess manns við mig á eg að þakka marga leiðbeiningu í öndverðu, þegar eg tók fyrst að mér þetta safn, og mundu þær þó hafa orðið enn fleiri, ef hans hefði leingr að notið og ef vík sú, er var okkar í milli, hefði verið nokkuru mjórri.

Kaupmannahöfn 11. Janúar 1893.

Jón Þorkelsson.

Röð og efni bréfanna.

	Bl. I
1. 1253. Alþingissamþykkt um guðs lög og landslög.....	
2. [1263]. Skrá um landamerki Hafralækjar, Garðs, Skriðu og fleiri jarða í Þingeyjarsýslu	1—5
3. 1265. Alþingissamþyktir um hnifaburð, félausa óskilamenn, ósæmdar konur ofl.....	5—11
4. 1265. Alþingissamþykkt um ljóstolla, legkaup, líksöngseyri ofl.	11—19
5. 1267. 16. August. Bréf, er nefnir Þorleif biskups-efni í Skálholti (= Dipl. Norv. I, 61).....	19—21
6. 1268. 24. Júní. Clemens páfi IV. staðfestir erkibiskups kosning Jóns rauða.....	21—23
7. [1269]. Skipan Árna biskups Þorlákssonar um ýmsa hluti	23—37
8. [1269]. Skriptaboð [Arna biskups Þorlákssonar].....	37—42
9. [1269]. Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um gagnföstur	42—43
10. [1269]. Formálar, sem eiga við skipanir og skripta-boð Árna biskups	43—49
11. [1269]. Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um guðsifjar	49—51
12. [1269]. Skipan [Árna biskups Þorlákssonar] um holdtekju barna	51—52
13. [1269]. Nokkrar kirkjulagagreinir um rétt yfir kirkju-um og kirkna eignum.....	52—55
14. [1269]. Kirkjulög um sektir á okri	56—58
15. [1269]. Skipan Árna biskups eða samþykkt lærðra manna um ýmislegt í kirkjulögunum (ágríp úr Kristin-rétti?)	58—61
16. [1269]. Máldagi Haukadalskirkju	61—62
17. [1269]. Máldagi Villingaholtskirkju	62—63
18. [1269]. Máldagi Búrfellskirkju í Árnesþingi.....	63—64

19. [1269]. Máldagi Mýdalskirkju.....	64
20. [1269]. Máldagi Þerneyjarkirkju.....	64—65
21. [1269]. Máldagi Vatnsleysukirkju.....	65
22. [1269]. Máldagi Njarðvírkirkju.....	65—66
23. [1269]. Máldagi Kirkjubæjarkirkju í Vestmannaeyjum	66
24. [um 1270]. Rekaskrá Skálholtsstaðar.....	67—76
25. [um 1270]. Skrá um rekaskipti á Rosmhvalanesi....	76—77
26. [um 1270]. Skrá um hvalskipti Rosmhvelinga.....	78—80
27. [um 1220]. Bréf Runólfs ábóta í Viðey til Snorra bónda að Hólmi um hvalreka milli Valagnúpa og Esjubergs	80—81
28. [um 1270]. Landamerki Hvalsness og Starness	81
29. [um 1270?]. Landamerki Vindáss í Kjós.....	81—82
30. [um 1270]. Landamerki Bjarnarhafnar í Helgafells- sveit	82
31. [1270]. Máldagi Viðborðskirkju.....	82—83
32. [1270]. Máldagi Vallaneskirkju.....	83—84
33. [um 1270]. Máldagi Holtskirkju undir Eyjafjöllum...	84—86
34. [1270]. Máldagi Oddakirkju	86—88
35. [1270 eða fyr]. Rekaskrá Munkaþverárklaustrs.....	88—92
36. [1271 um vor]. Samningr Árna biskups og Steinvar- arsona um Oddastað.. ..	92—93
37. 1271. 2. Júlí. Bréf Adólfs greifa af Bergi og Heinriks priors Jóhannesar riddara um Norðrlönd	93
38. 1272. 9. August. Samþykkt Jóns erkibiskups og Magn- úss konungs um kirkjusektir.....	94
39. 1273. 24. Júlí. Úrskurðr Jóns erkibiskups í Niðarósi um Odda og Vatnsfjörð	94—100
40. 1273. 1. August. Samningr Jóns erkibiskups og Magn- úss konungs um takmörk hins andlega og veraldlega valds.....	100—106
41. 1273. 15. August. Bréf Magnúss konungs lagabætis til Gregorius páfa X. með ádræfnadum samningi....	107
42. [1274]. Réttarbot Magnúss konungs um óbótamál ofl.	108—112
43. [um 1274]. Máldagi Krossholtskirkju.....	113
44. [um 1274]. Máldagi Rauðamelskirkju	113—114
45. [um 1274]. Máldagi Staðarkirkju á Ölduhrygg.....	114—115
46. [um 1274]. Máldagi Mariukirkju á Knerri	115
47. [um 1274]. Máldagi Saxahvoltskirkju.....	115
48. [um 1274]. Máldagi Helgafellsklaustrs.....	115—116
49. [um 1274]. Máldagi Skarðskirkju á Skarðsströnd	117
50. [um 1274]. Máldagi Flateyjarkirkju	118
51. [um 1274]. Máldagi Garpsdalskirkju	118

52. [nm 1274]. Máldagi Tröllatungu	119
53. [um 1274]. Máldagi Reykhólakirkju	120
54. 1274. 26. Júlí. Gregorius páfi X. samþykkir samning þeirra Jóns erkibiskups og Magnúss konungs	121—122
55. [1275]. Skipan Árna biskups um Jórslatíund	123
56. [um 1275]. Rekaskrá Strandarkirkju í Selvogi	123—125
57. [1275]. Bréf höfðingja til Magnús konungs um Kristínrétt	125
58. [1275]. Skrá um sakir þær. er ármaðr biskups á að sækja	125—128
59. [1275]. Skipan Árna biskups um föstur þær, er eigi greinir fullkomlega í Kristínrétti ..	128—129
60. [1276]. Bréf Magnúsar konungs lagabætis til alþýðu manna á Íslandi	130
61. [1276—13 ^{22/41}]. Skriptaboð Jörundar biskups Þorsteinssonar og Laurentiusar og Egils Hólabiskupa ...	130—138
62. 1277. Bréf Árna biskups Þarlákssonar til Þorvarðs Þórarinssonar á Keldum	138
63. 1277. Bréf Þorvarðs Þórarssonar til Magnúsar konungs lagabætis	138—139
64. 1277. Skipan Indriða bögguls og Nikúlass Oddssonar	139
65. 1277. 9. Augúst. Sættargerð Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups um takmörk hins andlega og veraldlega valds	138—155
66. 1277. 13. September. Réttarbót Magnúsar konungs lagabætis um réttindi klerka	155—158
67. 1277. 22. September. Réttarbót Magnúsar konungs lagabætis um tíundir (= NgL. II, 483—484)	158—159
68. 1277. Bréf Árna biskups Þorlákssonar til Magnúsar konungs lagabætis um fms landsmál	159
69. 1279. 31. Janúar. Bréf Nikúlass páfa III. um tíundir af Grænlandi ofl. ...	160
70. 1279. Bréf Magnúss konungs lagabætis til Árna biskups Þorlákssonar	161
71. 1279. Bréf Jóns erkibiskups rauða til Árna biskups í Skálholti	161
72. [1280 eða fyr]. Réttarbót Magnúss konungs lagabætis um forkaupsrétt konungs og fjárskada	161—163
73. 1280. Hollustueiðr Íslendinga við Magnús konung lagabæti, Eirík konung og Hákon hertoga	163—164
74. [um 1280]. Máldagi Þórðar Sturlusonar fyrir rekum Helgafellsklaustrs fyrir sunnan Heiði	164
75. [um 1280]. Skrá um landamerki þrándarstaða og	

Ingjaldshóls	165—166
76. [um 1280]. Bréf Gríms prests Hólmsteinssonar til Runólfs ábóta Sigmundarsonar í þykkvabæ í Veri með sögu Jóns skírara	166—167
77. [um 1280], Samþykkt um fjárlag manna á meðal á Íslandi	167—171
78. [1280, fyrir 9. Maí]. Bréf Magnúss konungs lagabætis til Íslendinga með Jónsbók.....	171—174
79. 1280. 16. Júní—29. Júlí. Skipan Jóns erkibiskups rauða.	174—188
80. 1280. 14. Júlí. Syndalausnarbréf Jörundar Hólabiskups fyrir þá er heimsæki og hjálpi Svipánsdómkirkju í Stafangri.....	189
81. 1280. 24. Júlí. Bréf Árna biskups Þorlákssonar um hið sama	189—190
82. 1280. 25. Júlí. Krýningareidr Eiríks konungs Magnússonar	190—191
83. 1280. 31. Júlí. Bréf Árna biskups Þorlákssonar, þar sem hann gefr Munklífi í Noregi Vestmannaeyjar....	191—192
84. [1280]. Skipan Árna biskups Þorlákssonar um kirkju-túndir, frillur presta ofl.	192—194
85. [1280]. Bréf Runólfs ábóta í Viðey um osttoll til Viðeyjarklausturs.....	194—195
86. [1280]. Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar hin almenna.....	196—206
87. 1281. Bréf Árna biskups og klerka til Eiríks konungs Magnússonar um Jónsbók	206—208
88. 1281. Bréf bænda til Eiríks konungs um hið sama..	208—209
89. 1281. Samþykkt landshöfðingja við Loðinn lepp um Jónsbók	209—210
90. [1281]. Skipan [Árna biskups Þorlákssonar?] um meinbugi á hjónabandi.....	210—212
91. [1281]. Um banns verk	212—214
92. [1281]. Um hið minna bann	214—216
93. [1281]. Úr Summa Remundi de Penna forti um bann	216—217
94. [1281]. Um bann úr ritum Gotfreds frá Angers.....	217—219
95. [1281]. Kirkjulög um það, hverjar þær konur sé, er maðr verðr útlægr af, ef maðr legst með	219—221
96. [1281]. Lög um málaskot.....	221—222
97. [1281]. Um sakeyri biskups og konungs.....	222—225
98. [1281]. Ákvæði um eiða	225—227
99. [1281]. Ákvæði um dóma og rannsóknir mála	227—228
100. [1281]. Ákvæði um málsóknir klerka	229—231

101.	[1281].	Um bann, hvernig það verður	231—232
102.	[1281].	Um kirkjuþyrmslur.....	232—233
103.	[1281].	Ákvæði um guðsifjar	233
104.	[1281].	Ákvæði um Rómaskatt	233—234
105.	[1281].	Ákvæði um bland við búfé	234
106.	[1281?].	Sakir þær, er faðir getr gert son sinn arf- lausan fyrir.....	234—235
107.	1282. 4. Marts.	Bréf Martinus páfa IV. um páfatiundir af Íslandi, Færeyjum og Grænlandi.....	235—236
108.	1282. 15. Mai.	Bréf Martnuis IV. páfa um greiðslu tiunda frá ádrnefndum löndum.....	236—237
109.	1282.	Bréf Árna biskups til Runólfs ábóta í Veri ...	237—238
110.	1282.	Bréf Runólfs ábóta í Veri til Árna biskups um missætt þeirra biskups og Ásgríms Þorsteinssonar ...	238
111.	1282. 12. August.	Bréf Árna biskups til Eiríks kon- ungs með Lopti Helgasyni.....	238—239
112.	1283.	Bréf Lopts Helgasonar til Árna biskups Þor- lákssonar.....	239—240
113.	1283.	Bréf Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga bróður hans til sýslumanna og handgeinginna manna um staðamál á Íslandi	240—241
114.	1283.	Samningr Árna biskups í Skálholti og Rafns Oddssonar um staðamál (Brautarholtssamningr).....	241—242
115.	1283.	Bréf Árna biskups til klerka	242
116.	1283.	Bréf landshöfðingja af alþingi til Eiríks konungs	242—243
117.	1284.	Umburðarbréf Árna biskups Þorlákssonar ...	243—244
118.	[1284].	Gjörð Árna biskups og herra Ásgríms Þor- steinssonar um reka klaustrsins í Viðey	244—246
119.	[1284].	Máldagi Viðeyjarklausts	246—248
120.	[um 1285].	Reka og landamerkjaskrá Þingeyraklausts	248—251
121.	1285.	Áminningarbréf Marteins og Hónórius páfa til Eiríks konungs Magnússonar út af staðamálum	251—256
122.	1285.	Bréf Árna biskups til staðamanna	256
123.	[1286].	Máldagi Sæbergskirkju.....	257
124.	[1286].	Máldagi Bjarnarhafnarkirkju	257
125.	[1286].	Máldagi Snóksdalskirkju	257—258
126.	[1286].	Máldagi Fellskirkju í Kollafirði.....	258
127.	[1286].	Máldagi Hvolskirkju í Saurbæ.....	259
128.	[1286].	Máldagi Hagakirkju á Barðaströnd.....	259—260
129.	[1286].	Máldagi Hjarðardalskirkju.....	260
130.	[1286].	Máldagi Byrarkirkju í Skutulsfirði.....	260
131.	[1286].	Máldagi kirkju í Aðalvík.....	260—261
132.	[1286].	Máldagi Staðarkirkju í Steingrímsfirði	261

133.	1286. Bréf Eiríks konungs Magnússonar til Árna biskups Þorlákssonar um útboð af Íslæði.....	262
134.	1286. Bréf Rafns Oddssonar til Árna biskups um staðamál.....	562
135.	1286. Bréf lögréttumanna til Árna biskups.....	262—263
136.	1286. Bréf Árna biskups til lögréttumanna um staðamál.....	263—264
137.	1286. 23. September. Eiðstafr í staðamálum.....	264
138.	1287. Bréf Jörundar Hólabiskups til Árna biskups.....	264—265
139.	1288. Bréf Eiríks konungs Magnússonar til Árna Skálholtsbiskups með Ólafi Ragneiðarsyni.....	265
140.	1288. 27. Apríl. Bréf Jörundar erkibiskups til alþýðumanna á Íslandi.....	265—266
141.	1288. í Júlí. Samningr Árna biskups og Rafns Oddssonar um staðamál.....	266—267
142.	1288. Bréf Ólafs Ragneiðarsonar til Árna biskups í Skálholti.....	268
143.	1289. Bréf Jörundar erkibiskups og Árna Skálholtsbiskups til Runólfs ábóta í Veri.....	268—269
144.	[um 1290]. Skrá um hvalskipti milli Rífs og Hella í Digramúla í Kaldranalandi.....	269
145.	[um 1290]. Prófentusamningr Þorbjarnar prests og Bjarna ábóta á Þingeyrum.....	269—270
146.	[um 1290]. Alþingisdómr um tveggja missera vinnumenn.....	270
147.	1290. 12—18. Febrúar. Lýsing Jörundar Hólabiskups og Árna Skálholtsbissups um Jölagrið í Niðarósi....	270—272
148.	1290. 14. Maí. Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga um Kristinrétt.....	272—275
149.	1290. 29. Augúst. Skipan Jörundar erkibiskups.....	275—278
150.	1291. 9. Mars. Bréf norrænt er getr Jörundar Hólabiskups og Árna Skálholtsbiskups.....	278
151.	[1292]. Skipan Árna biskups Þorlákssonar um hjónavígslur, helgihöld og kirkjuleiðslur kvenna.....	279—280
152.	1292. 13. Júní. Norrænn landamerkjadómr, er nefnir «Jón Íslending».....	280—281
153.	1294. 2. Júní. Úrskurðr Víga lögmanns í Skiðu, þar sem isenzkir menn eru vottar.....	281—282
154.	1294. 11. Júní. Úrskurðr ádrnefndr endrnýjaðr og islenzkir menn vottar.....	282
155.	1294. 2. Júlí. Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar til Íslands.....	282—288
156.	[1294. 2. Júlí]. Byggingakapítuli.....	288—289

157.	[1295]. Réttarbót Eiríks konungs Magnússonar um framfærslu skyldmenna oðl.....	289—298
158.	[1295]. Alþingissamþykkt um melrakkaveiðar.....	298—300
159.	[1295]. Stofnunarskrá Reynistaðarklaustrs.....	300—302
160.	1296. 31. Júlí. Eiríkr konungr Magnússon leyfir Hamborgurum verzlun í öllu ríki sínu.....	302—304
161.	[1296]. Rekaskrá Hólastaðar og Möðruvallaklaustrs..	304—314
162.	[1296]. Samrekar Jörundar Hólabiskups og Sigurðar lögmanns úr Hlíð.....	315—317
163.	[1296]. Rekar Hólastaðar á Tjörnesi.....	317—319
164.	[1296]. Rekaskrá Skinnastaðakirkju.....	320
165.	[1296]. Rekaskrá Munkaþverárklaustrs.....	320—322
166.	1297. 1. Febrúar. Bréf Bonifacius páfa VIII. um mál Jörundar erkibiskups.....	322—323
167.	1297. 2. Maí. Sættargerð Eiríks konungs Magnússonar og Árna biskups Þorlákssonar um staðamál.....	323—325
168.	1297. 23. Júní. Samningr Jörundar erkibiskups og kórsbræðra í Niðarósi.....	325—328
169.	[um 1300]. Formáli fyrir hjónavígslu.....	328—329
170.	[um 1300]. Formáli fyrir lögveðslagning.....	329
171.	[um 1300]. Formáli fyrir minni Ólafs konungs.....	329
172.	[um 1300]. Skrá um Kristfé í Hvammi í Vatnsdal, er Karl hinn auðgi gaf.....	330
173.	1300. 22. Maí. Norrænt bréf er getr íslenzkra manna	330—331
174.	[1302]. Vottorð Bárðar lögmanns Högnasonar og Sturlu Jónssonar um Höskuldsey.....	331—332
175.	1302. 28. Janúar. Norrænt bréf, er Haukr Erlendsson gefr út.....	332
176.	[1302. 11. Júní]. Réttarbót Hákonar konungs báleggs um verzlun útlendinga í norðrhluta Noregs, á Íslandi og í öðrum skattlöndum.....	332—333
177.	1302. Sáttmáli Íslendinga við Hákon konung bálegg.	333—336
178.	1302. 23. Nóv. Norrænt bréf, er getr Hauks Erlendssonar.....	336
179.	1303. 27. Maí. Réttarbót Hákonar konungs báleggs um heitingar.....	336—339
180.	1303. 11. Október. Réttarbót Hákonar konungs báleggs um skuldir handgeinginna manna.....	339—341
181.	1303. 6. December. Norrænt bréf er Haukr Erlendsson kemr við.....	341—342
182.	1305. 23. Júní. Réttarbót Hákonar konungs báleggs um Kristinrétt, að alþingi sé uppi og um nokkrar breytingar á Jónsbók.....	342—345

183.	[1805]. Bréf Hákonar konungs háleggs um fund og afgjafir helgidaga veiða	345—347
184.	[1806]. Réttarhót Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna	347—349
185.	1806. 10. Apríl. Norrænt bréf, er getr Hauks Erlends-sonar	349—350
186.	1806. 12. Apríl. Norrænt bréf, er getr Hauks	350
187.	1806. 30. Maí. Norrænt bréf, er Haukr er við riðinn	350—351
188.	1806. 6. Júní. Skipan Jörundar erkibiskups	351—354
189.	[1806]. 20. Júlí [eða 1875]. Árnesingaskrá	354—357
190.	1806. 21. Júlí. Norrænt bréf, er Haukr kemr við	357—358
191.	[1806]. Gilsbakkamáldagi	358—359
192.	[1806]. Sæbólsmáldagi	360
193.	[1807]. Krýsuvikrmáldagi	360—361
194.	[1807]. Vitnisburðr um reka Garðakirkju á Álptanesi	361—362
195.	1808. 22. Júní. Bréf frá Árna Björgynjarbiskupi til Árna Skálholtsbiskups	362—363
196.	[1809]. Réttarhót Hákonar konungs háleggs um skyldur og réttindi klerka	363—366
197.	1809. 5. Apríl. Norrænt bréf, er getr Auðunar Þorbergssonar	366—367
198.	1809. 18. September. Norrænt bréf, er getr Hauks ..	367
199.	1809. 26. December. Réttarhót Hákonar konungs háleggs um að sýslumenn og umboðsmenn þeirra geri rétt	367—369
200.	[um 1810]. Réttarhót Hákonar konungs háleggs um héraðsfleyg mál	369—371
201.	1810. 23. Júní. Réttarhót um lögþingi (= NgL. III, 88—90)	371
202.	1810. 14. Október. Norrænn dómr Hauks	371—372
203.	1811. 12. Janúar. Norrænt bréf, er getr Hauks	372
204.	1811. 23. Júní. Vitnaleiðsla Guðmundar lögmanns um landamerki Reykja í Tungusveit	372—373
205.	1811. Skrá um skattbændr á Íslandi	373—375
206.	1812. 20. Júní. Norrænt gjörningsbréf, er getr um íslenzkan varning	375—376
207.	[1812]. Guðmundr lögmaðr úrskurðar Þingeyraklaustri alla veiði í Hópsós	376
208.	1813. Skrá um leigumála á jörðum Viðeyjarklanstrs.	377
209.	[1813]. Máldagi Neskirkju í Selvogi	377—378
210.	1813. 18. Mars. Norrænt bréf, er getr Hauks og Auðunar Þorbergssonar	378—379
211.	1813. 5. Apríl. Norrænt bréf, er getr Hauks	379

212.	1813. 2. Maí. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um arftökur	379—386
213.	1813. 10. Júní. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um að menn sæki lögþingi	386—387
214.	1813. 1. December. Skipan Eilífs erkibiskups ofl. um páfatíund	387—390
215.	1814. 14. Júní. Réttarbót Hákonar háleggs til Íslands um ýmsar breytingar á Jónsbók	390—395
216.	1814. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna	395
217.	[1814. 1. September]. Máldagi Eyjólfsstaðakirkju á Völlum	396
218.	[1814]. 18. Október. Máldagi Steinsholtskirkju	396—397
219.	1815. 15. Marts. Norrænt bréf, er getr Auðunar biskups	397
220.	1815. 2. Apríl. Auðun biskup á Hólum staðfestir stofnunaraskrá Jörundar Hólabiskups fyrir Reynistaðaklaustri	397—399
221.	1815. 25. Nóvember. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um bréfabrot	399—402
222.	[1815]. Máldagi Grjóteyrarkirkju í Andakíl	402—403
223.	[1815]. Máldagi Garðakirkju á Akranesi	403—404
224.	[1815]. Máldagi Eyrarkirkju (í Kjós)	404
225.	1816. 23. Júní. Norrænt bréf, er getr Hauks	404
226.	1816. 28. Júlí. Réttarbót Hákonar konungs um Kristinrétt	404—406
227.	1816. 11. December. Norrænt bréf, er getr Hauks	406
228.	[1817]. Máldagi Fellskirkju í Kollafrði	406—407
229.	[1817]. 27. Júlí. Máldagi Kaldaðarneskirkju í Bjarnarfrði	407
230.	[1817]. Máldagi Tungukirkju í Steingrímsfrði	407—409
231.	1817. 6. August. Máldagi Eyrarkirkju í Bitru	409—410
232.	[1817]. 13. Október. Máldagi Ingjaldshólskirkju	410—411
233.	1818. 28. Marts. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um ættleiðingu (Herjólfsréttarbót)	411—414
234.	1818. 14. Júní. Norrænt bréf, er getr Hauks	414
235.	1818. 26. Júlí. Norrænt bréf, er getr dóms Hauks	414
236.	1818. 28. Júlí. Norrænt bréf, er getr Hauks	415
237.	1818. 13. December. Réttarbót Hákonar konungs háleggs um rangindi lénsmanna ofl.	415—420
238.	1818. eptir Jól. Norrænt bréf, er getr Hauks	421
239.	[1818]. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um nautnan, lýsing og virðing á hrossum, er koma í haga [240—336. 1318. Auðunarmáldagar 423—489].	421—422

240.	1318.	Sauðanesmáldagi	425
241.	1318.	Svalbarðsmáldagi	425—426
242.	1318.	Presthólamáldagi	426
243.	1318.	Hafrafellstungumáldagi	426
244.	1318.	Skinnastaðamáldagi	426—427
245.	1318.	Garðsmáldagi	427—428
246.	1318.	Húsavíkrmáldagi	428
247.	1318.	Ásmáldagi í Kelduhverfi	428—429
248.	1318.	Reykjahlíðarmáldagi	429—430
249.	1318.	Skútustaðamáldagi	430
250.	1318.	Þverármáldagi í Laxárdal	430—431
251.	1318.	Grenjaðarstaðamáldagi	431—434
252.	1318.	Múlamáldagi	434—435
253.	1318.	Nessmáldagi í Aðaldal	435—436
254.	1318.	Staðarmáldagi í Kinn	436
255.	1318.	Helgastaðamáldagi	436—437
256.	1318.	Einarsstaðamáldagi	437
257.	1318.	Lundarbrekkumáldagi	437—438
258.	1318.	Eyjardalsármáldagi	438
259.	1318.	Ljósavatnsmáldagi	438—439
260.	1318.	Hálsamáldagi í Fnjóskadal	439—440
261.	1318.	Illugastaðamáldagi	440
262.	1318.	Draflastaðamáldagi	440—441
263.	1318.	Flateyjarmáldagi fyrir Flateyjardal	441
264.	1318.	Grimseyjarmáldagi	441—443
265.	1318.	Þönglabakkamáldagi	443—445
266.	1318.	Grytubakkamáldagi	445—446
267.	1318.	Höfðamáldagi í Höfðahverfi	446—447
268.	1318.	Laufássmáldagi	447—448
269.	1318.	Svalbarðsmáldagi á Svalbarðsströnd	448—449
270.	1318.	Kaupángsmáldagi í Eyjafirði	449
271.	1318.	Möðruvallamáldagi í Eyjafirði	449—450
272.	1318.	Núpufellsmáldagi í Eyjafirði	450
273.	1318.	Hólamáldagi í Eyjafirði	450—451
274.	1318.	Saurbæjarmáldagi í Eyjafirði	451
275.	1318.	Djúpadalsmáldagi	452
276.	1318.	Miklagarðsmáldagi í Eyjafirði	452
277.	1318.	Grundarmáldagi	452—453
278.	1318.	Hrafnagilsmáldagi	453
279.	1318.	Lögmannshlíðarmáldagi	453—454
280.	1318.	Glæsibæjarmáldagi	454
281.	1318.	Árskógsmáldagi	454—455
282.	1318.	Vallamáldagi í Svarfaðardal	455—456

283.	1318.	Urðamáldagi í Svarfaðardal	456—457
284.	1318.	Tjarnarmáldagi í Svarfaðardal	457
285.	1318.	Upsamáldagi á Upsaströnd	457—458
286.	1318.	Hríseyjarmáldagi	458
287.	1318.	Barðsmáldagi í Fljótum	458—459
288.	1318.	Fellsmáldagi í Sléttuhlíð	459
289.	1318.	Málmeyjarmáldagi á Skagafirði	459
290.	1318.	Höfðamáldagi á Höfðaströnd	459—460
291.	1318.	Hofsmáldagi á Höfðaströnd	460
292.	1318.	Miklabæjarmáldagi í Óslandshlíð	460
293.	1318.	Þverármáldagi í Skagafirði	460—461
294.	1318.	Miklabæjarmáldagi í Blönduhlíð	461
295.	1318.	Víðivallamáldagi í Skagafirði	461—462
296.	1318.	Silfrastadamáldagi	462
297.	1318.	Flatatungumáldagi	462—463
298.	1318.	Ábæjarmáldagi	463
299.	1318.	Hofsmáldagi í Skagafjarðardölum	463—464
300.	1318.	Goðdalamáldagi	464—465
301.	1318.	Mælifellsmáldagi	465
302.	1318.	Reykjamáldagi	465—466
303.	1318.	Máldagi kirkju í Hólmi í Skagafirði	466
304.	1318.	Víðimýrarmáldagi	466—467
305.	1318.	Geldingaholtsmáldagi	467
306.	1318.	Rípramáldagi	467
307.	1318.	Sjáarborgarmáldagi	467—468
308.	1318.	Fagranessmáldagi	468
309.	1318.	Hvamsmáldagi í Laxárdal	468—469
310.	1318.	Hofsmáldagi á Skagaströnd	469
311.	1318.	Spákonufellsmáldagi	469—470
312.	1318.	Höskuldsstaðamáldagi	470—471
313.	1318.	Holtastaðamáldagi	471—472
314.	1318.	Bólstaðarhlíðarmáldagi	472
315.	1318.	Bergstaðamáldagi	473
316.	1318.	Blöndudalshólamáldagi	473—474
317.	1318.	Auðkúlmáldagi	474
318.	1318.	Svínavatnsmáldagi	474
319.	1318.	Hjaltabakkamáldagi	475
320.	1318.	Márstaðamáldagi	475—476
321.	1318.	Hvammsmáldagi í Vatnsdal	476
322.	1318.	Grímsstungnamáldagi	476—477
323.	1318.	Udenfellsmáldagi	477—478
324.	1318.	Breiðabólstaðarmáldagi í Vatnsdal	478
325.	1318.	Víðidalstungumáldagi	478

326.	1318.	Ásgeirsármáldagi	478—479
327.	1318.	Breiðabólstaðarmáldagi í Vestrhópi	479—480
328.	1318.	Hólamáldagi í Vestrhópi	480
329.	1318.	Tjarnarmáldagi á Vatnsnesi	480—481
330.	1318.	Hvamsmáldagi í Miðfirði	481—482
331.	1318.	Melstaðarmáldagi	482
332.	1318.	Staðarbakkamáldagi	482—483
333.	1318.	Gnúpsmáldagi í Miðfirði	483
334.	1316.	Staðarmáldagi í Hrútafirði	483—485
335.	1318.	Gunnsteinsstaðarmáldagi	485
336.	1318.	Munkaþverármáldagi	485—487
337.	[1319].	Kærubréf Norðlendinga til Noregs konungs yfir Auðuni biskupi	489—491
338.	1319. 26.—28. Júní.	Magnús Eiríksson tekinn til konungs í Svíþjóð og Noregi	491—492
339.	[um 1320].	Skrá um hvalskipti í Víkum á Skaga. . .	492
340.	[um 1320].	Bréf Árna Laurentíussonar með Dunstanussögu	493
341.	1320. 20. Maí.	Vitnisburðr um tíundir til þingeyraklaustrs	494—495
342.	1320. 10. Júní.	Bréf Magnúss konungs Eiríkssonar um yfirgang lærðra manna á Íslandi	495—496
343.	[1320].	Bréf Íslendinga um sáttmála við Magnús konung Eiríksson	496—498
344.	1320. 9. Júlí.	Skipan Eilífs erkibiskups hin fyrsta . .	498—502
345.	1321. 3. Maí.	Bréf Eilífs erkibiskups, er býðr Auðfinni Björgynjarbiskupi að vigja Grím biskupsefni til Skálholts	502
346.	1321. 4. Maí.	Norrænt bréf, er getr Hauks	502—503
347.	1321. 16. Maí.	Bréf Auðfinns Björgynjarbiskups um að hann sé skipaðr til að vigja Grím biskupsefni til Skálholts	503
348.	1321. 24. Maí.	Bréf Hákonar Stafangrsbiskups, þar sem hann kannast við að hafa feingið Nr. 347	503—504
349.	1321. 24. Júní.	Norrænt bréf, er Haukr kemr við . .	504
350.	1321. 28. Júní.	Biskupseiðr Gríms Skútusonar	504—505
351.	1321. 28. Júní.	Auðfinnr Björgynjarbiskup tilkynnir Eilífi erkibiskupi að hann hafi vígt Grím Skútuson til Skálholtsbiskups	505—506
352.	[c. 1321—c. 1400].	Forsagnir (sjö að tölu) er Skálholtsbiskupar hafa haft á 14. öld	506—510
353.	1322. 18. Mars.	Norrænt bréf, er getr Hauks	510
354.	1323. 20. Febrúar.	Eilífr erkibiskup, Jón biskup í Skálholti ofl. skipa um ríkisstjórn í Noregi meðan Magnús konungur er ómyndugr	510

355. [1323—1348]. Skipan þeirra Eilífs erkibiskups og Jóns Skálholtsbiskups, eða skipan Eilífs hin mikla. 510—574
356. [1324 eða fyrr]. Bréf Bergs ábóta Sökkasonar með Nikulásögu erkibiskups 574—575
357. [1324]. Staðarmáldagi í Súgandafirði 575—576
358. [1324]. Otrardalsmáldagi 576
359. [1324]. Garpsdalsmáldagi. 576—577
360. [um 1325]. Sygnaskarðsmáldagi 577—578
361. 1325. 25. Júní. Eiðfestir vitnisburðir um veiði Sygnaskarðskirkju í Gljúfrá 578—579
362. 1326. fyrir 9. Marts. Bréf Jóns biskups Haldórssonar til Laurentíuss Hólabiskups 579
363. 1326. 6. Maí. Samningr Laurentíuss biskups á Hólum og Guðmundar ábóta á þingeyrum um tíundamál klaustrsins 579—581
364. 1326. Holtsmáldagi undir Eyjafjöllum 581
365. 1326. 20. Júlí. Bannsakabréf Jóns biskups Haldórssonar 582—594
366. [1326]. Alþingissamþykkt um helgihöld 594—595
367. [1326]. Skriptaboð Jóns biskups Haldórssonar. 596—606
368. 1326. 29. August. Bréf Jóhannes páfa XXII. til biskupa á Norðrlöndum um hjálp gegn guðleysingjum. . . 606—608
369. 1326. 29. August. Bréf sama páfa samskonar efnis. . 608—609
370. 1326. 30. August. Bréf sama páfa til meðmæla með legátum sínum til Norðrlanda 609—611
371. [1326]. Skipan [Jóns biskups Haldórssonar] um guðsifjar 611
372. [1326]. Skipan [Jóns biskups Haldórssonar og Laurentíuss Kálfssonar] um páfatíund. 611—612
373. 1326. 27. Október. Skipan Jóns biskups Haldórssonar um hvaltíund 612—614
374. [1327]. Kirkjubólsmáldagi í Langadal 615
375. [1327]. Ögrsmáldagi 615—616
376. [1327]. Eyrarmáldagi í Seyðisfirði 616
377. [1327]. Hólsmáldagi í Bolungarvík 616—617
378. [1327]. Árnessmáldagi í Trékyllisvík 617
379. [1327]. Umboðsbréf Jóns biskups Haldórssonar um reka Árnesskirkju og Skálholtsstaðar á Ströndum . . . 618
380. [1327]. Rekaskrá Vatnsfjarðarkirkju 618—621
381. 1327. 22. August. Rekaskrá Skálholtsstaðar á Hornströndum 621—623
382. 1327. 1. September. Skipan Eilífs erkibiskups hin þriðja . . 623—633
383. 1327. 27. September. Sælingsdalstungumáldagi 633—634

384.	[1327].	Skarðsmáldagi á Skarðsströnd	634—636
385.	[1327].	Vitnisburðr um tiundir af Fagrey til Skarðs á Skarðsströnd	636
386.	[1327].	Staðarfellsmáldagi	636—637
387.	1327.	Skipanir ýmsra biskupa	637—641
388.	[1329].	Úrskurðarbréf Guðmundar lögmanns Sigurðar- sonar um rekamörk milli Hornafjarðar og Hjörleifs- höfða	641—642
389.	1329. 9. Maí.	Staðfesting Eilífs erkibiskups á samningi þeirra Laurentíuss biskups og Guðmundar ábóta um tiundamál þingeyraklausturs	642—644
390.	1329. 29. Júní.	Norrænt gjörningsbréf, er getr um ís- lenzkan varning	644—645
391.	1329. 4. Júlí.	Réttarbót Magnúss konungs um vað- málagerð	645—646
392.	1329. 2. August.	Norrænt bréf, er getr Hauks	646
393.	1329. 25. Nóv.	Norrænt bréf, er getr Hauks	646—647
394.	[um 1330].	Bréf, líklega frá biskupi eða ábóta til ónafngreinds manns um fjárstyrk til fátækra skyld- menna	647—648
395.	1330. 7. Janúar.	Réttarbót Magnúss konungs um skuldir Íslendinga við austreina kaupmenn	648—649
396.	1330. 2. Júlí.	Norrænt bréf, er getr Hauks.	649
397.	1330. 5. Júlí.	Bréf að Guðmundarstaðir eru teknir undir Munkapverárklaustur	649—650
398.	[1330].	Búðardalsmáldagi	650—651
399.	1330. 12. December.	Réttarbót Magnúss konungs Eiríkssonar um fals á varningi	651—652
400.	[c. 1330—1360].	Forsagnir, sem eiga við Jónsbók og hafa tíðkast á 14. öld (19 að tölu)	653—661
401.	[1331].	Villingaholtsmáldagi	661
402.	[1331].	Hofsmáldagi í Gnúpverjahrepp	662
403.	[1331].	Gnúpsmáldagi í Gnúpverjahrepp	662—663
404.	[1331].	Steinsholtsmáldagi	663
405.	[1331].	Hrunamáldagi	664—666
406.	[1331].	Reykjadalsmáldagi	666
407.	[1331].	Tungufellsmáldagi	666—667
408.	[1331].	Haukadalsmáldagi	667—668
409.	[1331].	Bræðratungumáldagi	668—669
410.	[1331].	Torfastaðamáldagi	669—670
411.	[1331].	[Austr.]Hlíðarmáldagi	670
412.	[1331].	Gaulverjabæjarmáldagi	671—672
413.	1332. 2. Apríl.	Hrisamáldagi í Helgafellssveit	672—673

414.	1332. 11. Sept. Norrænt bréf, er getr Hauks	673
415.	[1332]. Kaupbréf Egils biskups fyrir Skálá og Frostastöðum	673—674
416.	[1332]. Vitnisburðr Einars prests Hafliðasonar um ábyrgð Brands bónda frá Höfða um lagariptingar á Frostastöðum	674—675
417.	[1332]. Samþykktarbréf Þórðrnu konu Arnórs frosta um sölu á Frostastöðum	675
418.	[1332]. Máldagi Skógakirkju undir Eyjafjöllum	675—677
419.	[1332]. Hólamáldagi undir Eyjafjöllum	677—678
420.	[1332]. Borgarmáldagi undir Eyjafjöllum	678
421.	[1332]. Miðbælistamáldagi undir Eyjafjöllum	678—679
422.	[1332]. Steinamáldagi	679—680
423.	[1332]. Holtsmáldagi	680—682
424.	[1332]. Ásólfsskálamáldagi	682
425.	[1332]. Dalsmáldagi undir Eyjafjöllum	682—683
426.	[1332]. Merkrumáldagi undir Eyjafjöllum	684
427.	[1332]. Krossmáldagi í Landeyjum	684—685
428.	[1332]. Ámúlstaðamáldagi	685
429.	[1332]. Eyvindarmúlamáldagi	686
430.	[1332]. Teigs máldagi í Fljótshlíð	686—687
431.	[1332]. Breiðabólstaðarmáldagi í Fljótshlíð	687—689
432.	[1332]. Stórolfshvolsmáldagi	689—690
433.	[1332]. Skúmstaðamáldagi	690
434.	[1332]. Oddamáldagi	690—692
435.	[1332]. Gunnarsholtsmáldagi	692
436.	[1332]. Keldnamáldagi	692—693
437.	[1332]. Eystra-Skarðs máldagi	693
438.	[1332]. Næfrholtsmáldagi	694
439.	[1332]. Leirubakkamáldagi	694
440.	[1332]. Klofamáldagi á Landi	695
441.	[1332]. Ytra-Skarðsmáldagi	695—696
442.	[1332]. Stóru-Vallamáldagi	696—697
443.	[1332]. Snjallshöfðamáldagi	697
444.	[1332]. Árbæjarmáldagi í Holtum	697—698
445.	[1332]. Kálholtsmáldagi	698—699
446.	1333. Máldagi Kirkjubóls í Skutilsfirði	699—700
447.	1333. 1. Sept. Eyrarmáldagi í Skutilsfirði	700
448.	1334. 15. Maí. Norrænt bréf, er getr Hauks Erlendssonar	701
449.	[1334]. Formáli fyrir umboðsbréfi handa presti að mæta fyrir erkibiskupi í Niðarósi fyrir hönd Hólabiskups . .	701—702
450.	1334. 22. Sept. Skipan Páls erkibiskups hin fyrsta . .	702—707

451.	[um 1336]. Vitnisburður um Lón og Daðastaði	707—708
452.	[um 1336]. Afhending staðarins í Kirkjubæ í Hróars- tungu	708—709
453.	1336. 19. Júlí. Skipan Páls erkibiskups hin önnur . .	709—714
454.	[1337]. Bréf fyrir hálfu Akranesi og hálfu Hólalandi, jörðum Helgafellsklaustrs.	714
455.	[1337]. Kærubréf bræðra af prédikarlifnaði, er getr Árna Laurentíussonar	715—716
456.	1337. 10. Júlí. Lögmannsúrskurður um landamerki Sæl- ingsdalstungu og Leysingjastaða.	716—717
457.	1337. 27. Júlí. Kvittunarbréf fyrir Pétrspeningum frá Skálholtsbiskupsdæmi	717—718
458.	1337. 30. August. Samningr Magnúss konungs Eiríks- sonar og Páls erkibiskups um dóma í andlegum málum	718—720
459.	[1337]. Bréf Hákonar Björgynjarbiskups til Jóns Skál- holtsbiskups Haldórssonar	720—721
460.	[1338]. Norrænt bréf, er getr Jóns biskups Indriðasonar	721
461.	1338. 24. Febrúar. Norrænt bréf, er getr Íslandsfara	721—722
462.	1338. 26. Marts. Verndarbréf Magnúss konungs Eiríks- sonar gefið Jóni biskupi Haldórssyni.	722—723
463.	1338. 14. Júní. Bréf Hákonar Björgynjarbiskups til Jóns biskups Haldórssonar.	723—724
464.	[1338]. 5. Dec. Bréf Hákonar Björgynjarbiskups um veikindi Jóns biskups Haldórssonar	724—725
465.	1339. Afhending Sauðanesskirkju á Langanesi	726
466.	1339. 24. Júní. Gjafabréf Arngerðar Þorgilssdóttur til Einars Gilssonar og Arnfríðar dóttur sinnar	726—727
467.	[um 1340]. Skuldareikningr nokkur	727
468.	[um 1340]. Skrá um Giljárreka og fleiri reka þing- eyraklaustrs	727—728
469.	1340. 22. Febrúar. Dómr um tiundargjalds skyldu Ís- landsfara	728—729
470.	1340. 27. Apríl. Samningr Egils biskups og Glaumbæj- ar-Rafns um landamerki þverár og fleiri jarða í Skagafirði.	729—730
471.	[1340]. 26. Júní. Bréf Hákonar Björgynjarbiskups til Jóns biskups Indriðasonar um bróður þorvald frá Viðey	730—731
472.	[1340. 26. Júní]. Bréf hins sama til hins sama um þórarinn málara Eiríksson	731—732
473.	1340. 26. Júní. Meðmælabréf Hákonar Björgynjarbisk- ups með þórarni málara Eiríkssyni	732
474.	1340. 3. August. Samningr Árna bónda á Borg og Bjarnar ábóta á Þingeyrum um Melasand	732—733

475.	1840. 17. December. Samningr Jóns biskups Indriðasonar og Bjarna bónda Guttormssonar, þar sem Bjarni leggur fjórðung Úskálalands til Skálholtsstaðar.	733—734
476.	[1340]. Reynistaðarklaustursbréf um tuttugu hundruð í rekpörtum á Skaga	734—735
477.	[1340]. Vottorð Bjarnar ábóta á Þingeyrum um sama efni	735—736
478.	[1340]. Snóksdalsmáldagi Jóns biskups Indriðassonar	736
479.	1340. Máldagi Þykkvabæjarklausturs	737—740
480.	[1350]. Höfðabrekumáldagi	741
481.	[1340]. Reynismáldagi	741—742
482.	[1340]. Dyrhólmamáldagi	742
483.	[1340]. Sólheimamáldagi	742—743
484.	1341. 30. Apríl. Úrskurðr um landamerki þverár í Skagafirði og fleiri jarða	743—746
485.	1341. 24. Augúst. Bréf Hákonar Stafangrsbiskups til Ívars Ögmundarsonar um útgerð bússu sinnar til Íslands og fl.	746—747
486.	1342. 18. Jan. Páll erkibiskup stefnir til biskupaþings 1. Augúst og að þá eigi að vígja Jón Skálholtsbiskup	747—748
487.	[1342. Aug.]. Skipan Páls erkibiskups í Niðarósi hin þriðja	748—764
488.	1342. 11. Dec. Réttarbót Magnúss konungs um sýslur ofl.	764—766
489.	1343. 4. Jan. Rekasöluþríf Benedikts Kolbeinssonar og Kolbeins sonar hans til Reynistaðarklausturs	766—767
490.	[1343]. Samþyktaþríf Kristínu abbadisar uppá aðrnefnt rekakaup Reynistaðarklausturs.	767
491.	[1343]. Hofsmáldagi í Álptafirði	768
492.	[1343]. Stafafellsmáldagi í Lóni	768—769
493.	[1343]. Hofsfellsmáldagi	769—770
494.	[1343]. Borgarhafnarmáldagi	770—771
495.	[1343]. Máldagi Kálfafellsstaðar í Hornafirði	771
496.	[1343]. Breiðabólstaðarmáldagi í Fellshverfi	772
497.	[1343]. Breiðármáldagi í Örfum	772—773
498.	[1343]. Hnappavallamáldagi í Örfum	773—774
499.	[1343]. Hofsmáldagi í Örfum	774—775
500.	[1343]. Raudalækjarmáldagi í Litlahéraði	775—777
501.	[1343]. Lómagnúpsmáldagi	777—778
502.	[1343]. Kálfafellsmáldagi í Fljótshverfi	778—780
503.	[1343]. Kirkjubæjarklaustursmáldagi	780—782
504.	[1343]. Skálarmáldagi á Söðu	782—783
505.	[1343]. Búlandsmáldagi í Skaptártungu	783
506.	[1343]. Svínadalismáldagi í Skaptártungu	784
507.	[1343]. Ásamáldagi í Skaptártungu	784—785
508.	[1344]. Skrá um reka þá, er Jón biskup Sigurðarson lagði til Skálholtsstaðar fyrir Hornströndum	785

509.	1344.	Sauðanessmáldagi Orms biskups	785—786
510.	1344. 5. Sept.	Vígslumáldagi Alviðrukirkju	786—787
511.	[um 1345].	Réttarbót Magnúss konungs um skuldir landsmanna við Björgynjarkaupmenn	787—788
512.	1345. 21. Apríl.	Kaupbréf Orms Hólabiskups fyrir Mikla- garði í Eyjafirði af Munkaþverárklaustri	788—789
513.	1345. 26. Júlí.	Skipan Jóns biskups Sigurðarsonar	789—831
514.	[1346].	Gjafabréf Gríms lögmanns Þorsteinssonar til Viðeyjarklausturs fyrir reka fyrir Hraunslandi í Grindavík	831—832
515.	[1346].	Sandamáldagi í Dýrafirði	832
516.	[1346].	Hvamsmáldagi í Norðrárdal	833
517.	1346. 10. Marts.	Verndarbréf Magnúss konungs handa Ormi biskupi og Hólakirkju	833—834
518.	1346. 28. Marts.	Ormr biskup kaupir Enni í Refasveit með veiði í Blöndu af Þorsteini Kolbeinssyni fyrir Tungunes á Ásum	835
519.	1346. 7. Okt.	Gjafabréf Ormsbiskups til Þingeyraklausturs fyrir jörðunum Hjaltabakka og Klifum	835—836
520.	[1346—1349].	Skipan Árna erkibiskups Einarsonar í Niðarósi	836—844
521.	1347. 15. Júlí.	Testamentisbréf Magnúss konungs og Blaunku drotningar	845
522.	1349. 15. 18. eða 20. Febrúar.	Réttarbót Magnúss konungs, er bannar útlendingum verzlun í skattlöndum konungs og norðrhluta Noregs	845—846
523.	1349. 15. Maí.	Vitnisburðr, að Tunga í Blöndudal eigi torfskurð í Ytri-Laungumýri	846—847
524.	1349. 18. Agust.	Bréf Clemens páfa VI. um jnbílár í Rómaborg 1350	847—848
525.	1349. 23. Agust.	Vitnisburðr, að staðrinn á Helga- felli eigi alla veiði í Straumfjarðará	848—849
526.	[um 1350].	Samningr Snorra og Hauks um Keflavíkrekka	849—850
527.	[um 1350].	Landamerki Yztu-Garða í Staðarsveit	850
528.	1350. 1. Jan.	Máldagi Þykkvabæjarklausturs. Falsbréf	851—856
529.	1350. 2. Júní.	Útanstefningarbréf Magnúss konungs til Norðlendinga	856—858
530.	1350. 28. Agust.	Vidimus af Nr. 161	858
531.	1350.	Bréfságrip um Hédara-Lón á Snæfellsnesi	858
532.	[1350].	Fylkjatal undir Noregs fjárhirðslu	859
533.	[1350].	Réttarbót Magnúss konungs um lausamenn	859—860

DIPLOMATARIUM ISLANDICUM.

1. i Júní 1253. á alþingi.

ALÞINGISSAMDYKT um það, hvort ráða skuli guðs lög eða lands lög þar er þau greinir á.

Þetta samþykktarágrip er tekið upp í Kristinrétt Árna biskups (kap. 9. Thorkelinsútg. bls. 54—56). Hér er prentað eptir hinni ágætu skinnbók Brynjólfs biskups, Gl. kgl. s. Nr. 3270. 4to bls. 12 (skr. um 1320) og borið saman við aðra góða skinnbók í sama safni Nr. 3269 A 4to bls. 180 (skr. um 1360). Hafa þær báðar ártalið eins og hér er sett og ber það heim við Flateyjarannál og Árna biskups sögu kap. 29 (Bps. I, 720) og mun það því rétt vera. Annars telja sum handrit að samþykktin sé frá 1243 (IBfél. 215 A 4to fol. 48 b), 1244 (AM. 152. 4to), 1252 (AM. 153. 4to) eða 1256 (AM. 161 4to). Sumstaðar finnst þessi klausa í skjalabókum frá 17. öld sem sérstök grein (t. a. m. í IBfél. 315. 4to A og B.)

Guðs lög og lands lög Anno 1253¹).

Þat var lögliga jatað ok fullkomliga staðfest á jslandi at þar sem á greindi Guðs lög ok landz laug þa skulu Guðs lög ráða. þa er liðit var fra hingat burð várs herra jeshu christi þushundrat vetra ok. cc. l. ok iij. vetr.

2. [1263].

SKRÁ um landamerki Hafralækjar, Garðs, Skriðu og ýmsra fleiri jarða í Þingeyjarsýslu.

Þessi skrá er rituð með krappri og ekki vel greinilegri hendi frá 15. öld á fremri hlið skinnblaðs eins í AMagn. Nr. 276. 4to;

¹) skrifað á spássiu í 3269 A með hendi frá 17. öld.

á hinni hliðinni byrjar rekaskrá Hólastaðar frá 1374 (frumrit). Afskrípt þaraf er meðal afskrípta Árna V, 23 Nr. 1. Afskrípt finst og í Svartskinnu (MSteph. 27. 4to bls. 457—61) með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar eptir afskrípt frá 1705 af Ólafs-máldaga; kallast skráin hér: «Máldage og Landamerkia Bref fyrir Garde í Adaldal» Aptan við stendr: «Þetta framann og ofannskrifad var samann lesed við máldaga bók Hr Ólafs og er henne samblíoda til merkels Hoolum í Hialltadal d. 18. Maij Anno 1705.

Jon Einarfson.

Gudmundur Eirekfson».

Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þessa skrá til «c. 1270». En sjálf skráin segir til þess að landamerkiu væri «tjád Ásgrími Þorsteinssyni þá er hanu bjó á Grenjaðarstöðum eptir Þverárfund.» Þverárfundur varð 19. Júlí 1255 og féll þar Eyjólfur ofsi bróðir Ásgríms fyrir þeim Þorvarði Þórarinssyni, Þorgílsi skarða og Sturlu Þórðarsyni. Hrukku þeir þá vestr á sveitir og til Vestfjarða Rafn Oddsson og Ásgrímr, því að þá var ríki þeirra þrotið nýrðra. Ásgrímr átti bú í Hvammi í Vatnsdal og mun hafa setið þar eptir að sætt komst á með Þorgílsi þá er hann eigi var með Rafni, og hefir hann því ekki á þessu tímabili haft bú á Grenjaðarstöðum. 1261 fer hann utan og geingr suðr til Róma, en kemr út apríl 1262 og hefir þá bréf Einaris erkibiskups fyrir Grenjaðarstöðum, að honum væri skipaðr staðrinn, og fór hann að búa þar um verið 1263 (Sturl. Oxf. II, 259—260). Skráin er því ekki eldri en frá því ári. 1280 hefir Ásgrímr sýslur á Suðrlandi og er þá auðsjáanlega búinn að vera þar um hrið (svo sem fimm eða sex ár), og hefir hálfgezt flæmst suðr og verið þar fyrst á snærum Árna biskups. Skráin er því ekki yngri en c. 1275. Mér þykir líklegast að hún sé einmitt frá sumrinu eða haustinu 1263, því að það er harla líklegt að Ásgrímr strax er hann var seztr að á Grenjaðarstað hafi gert gangskör að því að fá skýlaus landamerki þar í dalnum og að fá rétt og refjalaust að vita réttindi og ítök staðarins. Það virðist reyndar vera tekið nokkuð undarlega til orða þar sem í skránni stendr eptir Þverárfund, því að af því skyldi maðr halda, að þetta hefði verið rétt að segja strax eptir fundinu, en 1263 eru liðin 8 ár frá því hann varð. Maunni gæti því dottið í hug að hér væri átt við þann Þverárfund, ef Þverárfund skyldi kalla, er Ásgrímr reið við tífunda mann til Þverár í Laxárdal haustið eða öndverðan vetr 1254 og handhjó Jón son Eyjólfss prests Svalberðings (Sturl. Oxf. II, 186—87), en það mun þó ekki eiga svo að skilja, því Ásgrímr settist ekki á Grenjaðarstað, eptir þann fund, heldr fór hann til Eyjafjarðar og var með Rafni og Eyjólf, ymist á Grund eða Möðruvöllum. Þessi skrá, sem hér fer á eptir virðist einungis vera partr úr þeirri alsherjar landamerkjaskrá fyrir Laxárdal, er Ásgrími var tjád. Seinnstn grein skrárinnar er seinna viðbætt (svo sem 1270—1280 eða þar um bil).

Þesse [eru]¹⁾ landa mork²⁾ millum gardz oc hafra lækjar.

gardr sa er geingur vpp j³⁾ gnupin j þann hinn micla gard er geingur ofan eppter heidi oc fram æ stein hinn mikla oc fra steinum þeim er vestan stendr vnder gnupinum liggir gardr fram æ braunit sva sem gerda⁴⁾ ma þa eru nidur lagder ij steinar æ einn hamar klett oc enn ij j audrum stad sionhending þadan þa er enn gardr fram j sikit er Raunit þrytur.

Þetta eru landa merki millum gardz oc skridu

fra gardi hinum mýkla oc fram j ægisidu sik⁵⁾ Rædur þa lækur ofan til Ruðuholms⁶⁾ oc þadan ofan til gardzenda þess er fram liggur at floti Rædur þa gardrin medan hann vintz en sionhending þadan vpp j vordu er stendur æ sandinum oc Rædur þa arnar grof er hun tekur til firi austan hakletta vpp med arnar stig þar til er kemr j helli⁷⁾ gautu af vordu holi sionhending vpp j uitnis klett þar er Reistur vpp steinn vestan under klettinum oc borit under griot ath ei skuli siga j landnordr a þeim hinum meira klett er lagdr ein[u] steirn litill er sionhending þadan austur j eingiklett þa Rædur gardr sa er liggir firi austan eingiar heim at tungardi er þadan tungardr allt til gerdis tiarnar manna⁸⁾ þadan sami gardr austur at dal gotu Raða þa gotur med vordum sudr til motz vid hafra læk þar sem furr var til marcks sakt.

Ellifu eru vordr firi ofan arnar grof[en. v. firi nedan⁹⁾ oc er hrisvarda fyrst.

Þesse er[u] jarda mork millum gardz oc hellu.

sa gardr er liggir firi vestan eingiar vpp med gotum allt at tiarnargardi hier æ gardr firi vestan en tiorn fyrer austan. þo at þat se sumt tungardr [nu er vatnagardr¹⁰⁾ afaustur¹¹⁾ tungardi oc gengur¹²⁾ fram j hafra læk en fra lækinum stefner vppj nup oc skulu tiarnar menn hurder fa juatzhlid jafn fram gardzmonnum þuiat þeir þurfa ei sidr vatna en gardz menn æ eingiar sinar gardz menn skulu Raða vpptekt¹³⁾ vatnanna

aungua eiga tiarnar menn beit [sudur [firi]¹⁴⁾ gard þann er geingur af dalgotum

¹⁾ sl. 276, V 23; b. v. 27. ²⁾ merke, 27. ³⁾ a, 27. ⁴⁾ girda, 27.

⁵⁾ syke, 27. ⁶⁾ Rauduholms, 27. ⁷⁾ hellu, 27. ⁸⁾ nā mǫk(!) 27. ⁹⁾ [sl.

27. ¹⁰⁾ [sl. 27. ¹¹⁾ þannig, skbl. ¹²⁾ liggur, 27. ¹³⁾ upptekia, 27.

¹⁴⁾ [vidur þar j. 27.

sambeit er millum gardz oc hafralækiaŕ vpp á dalín
gardz menn eiga lamba Regstur a huams heidi at attatigum¹⁾ eðr meir ef þarf

gardr a .iiij. tolf fedminga skurd j botar²⁾ land oc fae sa skip til flutnings lombum oc torfinu er j bot byr

gardz menn eiga oc torfskurd j bruar land oc gelldfiar Rextur i kalfagrufur³⁾ j vikur sem þarf

þesse eru jtök j gardz land

brishogg vr kinn til nichulas kirkiu j stadarholtt

tiarnar menn eiga viij vikna verk vpp á völlu ef alslegt er marc tak þeirra oc aungua jörð under

ecki skulu tiarnar menn leingra sudr vinna en dælld þa er kaullut er flautu⁴⁾ ker

gardz menn skulu hallda vatna gard huorum tueggia megin lækiaŕins en tiarnar menn oc gardz menn merkigardium fra tiarnar gardi svo langt sem gengr ofan at kerinu⁵⁾

tiarnar menn skulu hallda garda⁶⁾ j millum gnups valla oc eingia sinna.

gardr á gnups völlu. alla

eingi klettur skal Rada eingia marcki oc varda su sem stendr vppi á gnupi oc sa klet[t]ur er þar stendr at sionhendingu millum hornsteigs [oc kletta teigs oc hagslægiur⁷⁾ oc steckiaŕ mo eiga gardz menn

tiarnar menn eiga at byrgia vallar hlid oc hafa giort garda völlu at fardogum oc grafa j sínu eingi torf til.

þetta eiga tiarnar menn fyrst at vinna af eingium sinum utan heima tun furR.⁸⁾

oheilagt skal heý þat er ei er slegit at florum vikum oc hurd (j hlidum⁹⁾ firi fe gardz manna. eru gardz menn skyldir at veria eingiaŕ ef sva er giort en ei elligaŕ.

Þesse landa merki voru tiad asgrimi þorsteinssyni¹⁰⁾ þa er hann bíó a grennadar¹¹⁾ stodum eppter þuerár fund oc aull aunnr j dalnum

¹⁾ attatyo, 27. ²⁾ = Árbótar. ³⁾ kalfa | g⁻F² sýnist vera svo í skb. og svo les afskript Árna: MSt. 27 les: Kálfagrafer. ⁴⁾ flauta, 27. ⁵⁾ k'iu skb., k^om, afskr. Árna; kierenu, 27. ⁶⁾ upp garde 27. ⁷⁾ [og kietateigs(!) og hardslægiu, 27. ⁸⁾ fyrst, 27. ⁹⁾ [sl. 27. ¹⁰⁾ herra Ásgrímur þorsteinson d. 1285. ¹¹⁾ þannig, skb., Greniadar, 27.

löngu sidar kærði ofeigr¹⁾ [á berg gudríksson²⁾] oc lagði stefnu til æ merkigardinum hia eingi klett oc varð sekr firi tilkallit firi þa fornu skra er eyiulfur prestur³⁾ las.

3.

i Júní 1265.

á alþingi.

ALDINGISSAMÞYKT um hnífaburð, félausa óskilamenn, konur, sem ósæmdar eru af lausum mönnum og ýmislegt fleira.

Þessi samþykkt kemr optast í handritunum fram eins og hún er hér prentuð sem A. En stundum er hún líka bátuð í sundr í smákláusur, og þá opt ýmsu bætt við, sem ekki finst í A, ell-egar henni er sleingt saman við alþingissamþykkt um ljóstolla frá sama ári og sem kemr næst hér á eftir. Eg gæti ímyndað mér að upphaflega hafi báðar þessar samþykktir og allar þær kláusur, sem þeim til heyra, staðið á einni skrá og verið sem ein als-herjar samþykkt frá lögrettunni á því ári; en seinna hafi lögfræðingar og lagasafnarar hútað hana og kluhað í sundr eftir því, sem þeim þótti hentast fyrir safn sitt og því fáið hún nú ekki öðruvísi en svona sundrknúluð. Á þetta bendir texti sá, sem er í Heynesbók og hér verðr prentaðr næst á undan ljóstolla samþykktinni, þar sem báðar samþykktirnar eru gerðar að einni skrá og hin sérstöku fyrirmæli skoðuð sem greinar í skránni. Þetta gæti ennfremur styrkst við það, að ákvæðin um hverjir meggi vinna eða eru ýmist sett við þessa samþykkt eða ljóstollasamþykktina. En á hinn bóginn getr þeim og verið ranglega ruglað saman, og af því hér er ekki hægt úr að skera er hér fylgt því sem flestar afskriftir hafa. En hvernig svo sem þessu kann að hafa verið varið, þá er hitt víst að báðar samþykktirnar eru nú svo margvíslega blandaðar og brenglaðar í handritunum, að ekki verðr hjá því komist að prenta hér hina helstu mismunandi texta sérstaka. Á spássin í exemplari sínu af Espólins Árbókum hefir Finnur Magnússon heimfært þessa samþykkt til 1321, svo að Hákon kórónaði yrði þá Hákon háleggr, en Jón Sigurðsson heldr það muni „varla rétt vera,“ og þá mundi því síðr vera rétt að heimfæra hana til Hákonar yngra eða til 1382. Eg fylgi hér því,

¹⁾ Övist hver Ófeigr muni vera. ²⁾ [sig Guðmundsson(!), 27; Bergt mun vera sonur Guðríks á Helgastöðum, sem 1262 er einn af þeim úr Þingeyjarþingi, sem vinur Hákonu konungi eið að skattgjaldi á alþingi, og hefir því verið í heldri röð (Sbr. Sturl. Oxf. II, 280). ³⁾ Eyjólfur prestur er án efa sá hinn sami, sem í Sturlungu (Sturl. Oxf. II, 187) er nefndr árið 1254, þar sem talað er um Ófríð Ásgrims á þverá í Laxárdal, og er kallaður Eyjólfur svalberðingr.

að heimfæra samþykktina til Hákonar gamla, enda sýnist hún vera eldri enn Landslög Magnúsar lagbætis. því að í Mannh. XIV er kveðið svo að orði: „Þat er flestum mönnum kunnigt, at ritningar eru fyrir boðnir at bera,“ en í Frostupingslögum Hákonar gamla vantar ákvæðin um hnífaburð, og ættu því þau að liggja á milli þessara laga. Í Jónsbók, Landslögum nýju og alþingis samþyktnni eru sektirnar ákveðnar til þriggja ára en til sex ára í Járnsíðu (Mannh. XXXI.), en þar fyrir þarf samþykktin ekki að vera yngri en Járnsíða.

A.

Prentað hér eftir skinnb. AM. 458. 12mo bls. 70 c. 1570; en borið saman við AM. 55. 4to bls. 59—60 skb. c. 1590; Thott 2100. 4to bls. 136. skb. c. 1580; Stockh. C 8 bl. 231—132 skb. 1608 (1548?); AM. 151. 4to bls. 278 (að eins § 3) skb. c. 1490; Uldals safn Nr. 320. 4to pappírsh. skr. af Birni Grimssyni málara 1603; Gl. kgl. saml. 3274 A 4to bl. C 73 b pappírsh. c. 1620 (lögboek Gísla lögm. Hákonarsonar); IBfél. 122. 8vo skr. c. 1650—60 (lögboek Björns sýslumanns Tómassonar); IBfél. 125 A 4to bl. 66 a—b pappírsh. skr. c. 1670 (Melsteðsbók); IBfél. 214. 4to bl. 18 b pappírsh. skr. c. 1680—90; AM. 60. 8vo pappírsh. skr. c. 1690 bl. 102 b. Eins og samþykktin er hér er hún prentuð aptan við útgáfurnar af Jónsbók 1578, 1580, 1582, 1707, 1709 og 1858, og á dönsku er hún prentuð aptan við dönsku Jónsbók 1763 bls. 378.

Sattmal. logmanna og allrar logriettvna[r] a alþingi.¹⁾

Þetta var samtekit j logriet[t]u a alþinge oc dæmtt af logriet[t]u monnum [a audru ari epter frafall virðvlegs herra.²⁾ hakonar kongs.³⁾ [noregs kongs⁴⁾ ens koronada.

1. At eingen skule⁵⁾ bera upp bunden hníf⁶⁾ þan[n] at⁷⁾ skoedr edr hiollt⁸⁾ væri at⁹⁾ skapti en ef boren er¹⁰⁾ suare iij¹¹⁾ ára sekti. oc knifuren vpptækr¹²⁾ oc at alþingis manna domrofe sekr iij. morkum.

2.¹³⁾ Jtem þeir fiellavser menn [sem]¹⁴⁾ oskil giora. sem

¹⁾ Þannig 55; j log tekiun sattmale oc af logmonnum(!) 458; eingin fyrirögn 2100, 3274. Domur aa alþinge dæmdur vm knifa burd. og vm oskilamennu sem kaupa fie manna en hafa eigi til borgunar C 8; Samþykkt 125; Alþingis samþykkt 214. ²⁾ herra b. v. 125. ³⁾ sl. 55, 2100. ⁴⁾ [sl. C 8, 3274, 125; j Norege 214. ⁵⁾ skal 2100, C 8. ⁶⁾ knif 55, C 8, 3274. ⁷⁾ edr, 2100. ⁸⁾ hialt C 8; hiolltu 214. ⁹⁾ aa C 8. ¹⁰⁾ nære C 8. ¹¹⁾ þriggja 55, 214. ¹²⁾ wpp nemur, 2100. ¹³⁾ osk[ila menn], á spássiu í C 8 með rauðu lettri. ¹⁴⁾ sem sl. 458; b. v. 55, C 8, 3274, 125, 214: er. b. v. 2100.

kaupa at monnum Goz manna¹⁾ edr gripe tace. aptur huor við sínv þo²⁾ eigi hafe sier aptur skilt³⁾ suo framtt.⁴⁾ þeir fa vitne til at þeir attv þat⁵⁾ þeir selldv.

3.⁶⁾ Jtem þær konur er⁷⁾ osæmdar erv af [lausum⁸⁾ monnum.⁹⁾ skulu eigi gefa¹⁰⁾ peninga til frelses þeim er. osæmde.¹¹⁾ [sier til osæmdar og sínum aurfum.¹²⁾

B.

MSteph. 62. 4to fol. 30 b. Dómab. rituð í tíð þorláks biskups. «Eyrspennla» eða «Esphæla». Komin frá Jóni sýslumanni Jakobsyni.

Alþingis samþykkt vm knifja og konur.

Var þetta samþykkt j logriettu a alþingi. og dæmdt af Logmonnum. epter frafall Hakonar kongz.

1. ad Einginn skal bera vppbundinn knyf. þann er skockur edur hioilt er ad skapti. Enn ef borinn er svarj .iiijra. marka seckt. og hnyfurinn vpptækur. og .iiij. merkur j domrof.

2. Jtem þær konur sem osæmdar eru af Lausa monnum skulu ey gefa peninga til frelsis þeim sem þær osæmdu. til osæmdar ærfum.

3. Yngri madur skal ei eid vinna en xvj vetra. æn frænda radz. Einginn hvzfreyja vtann ordlofz Bonda sijnz.

4. Vist sinni skulu rada. karlmadur xvj vetra edur elldri. Enn mæz tujtug.

C.

IBfél. 125 B. 4to (nr. 116), skr. c. 1670 mjög fúð (Melsteðsbók); IBfél. 60. 8vo, Jónsbók á pappír skr. 1595—1604 af Guðmundi Illugasyni frá Múla. Hér er fyrsta og önnur grein skeytt beint aptan við réttarbót Magnús konungs um forkaupsrétt konungs.

¹⁾ sl. 125 ²⁾ þott 55, C 8, 3274. ³⁾ skiltit 55, skilid C 8. ⁴⁾ ad, b. v. 2100. ⁵⁾ er, b. v. 2100, C 8, 3274. ⁶⁾ osæm[dar konur] leys[i eigi þa] sem þ[ær osæmdu], á spássiu í C 8 með randu lettri. ⁷⁾ sem C 8, 151. ⁸⁾ lansa C 8, 3274. ⁹⁾ [monnum lansum 55. ¹⁰⁾ fie ne b. v. 151. ¹¹⁾ osæmdu 55, 2100, 3274; þær osæmdu C 8, 214; osæmdu þær 125; þær osæmdu 151. ¹²⁾ [til osæmdar sínvm avrfvm 151.

§ 3 er í 151 sem niðrlag Gamla sattmála (sbr. Dipl. Isl. I, 579) af því afskrifarið munn af ógáti ekki hafa gáð þess að vantað hefir í þá bók, sem hann ritaði eptir.

Nockrar Lögteknar greiner.

1. [J fyrstu vm fyelausa¹⁾ menn sem oskil giora og²⁾ kaupa ad monnum fye³⁾ manna edur grijpe take aptur huor við sijnu þo sier hafi ey aptur skilt⁴⁾ so framt sem þeir fa vitni til ad þeir attu allt⁵⁾ það sem selt var.

2. Jtem þær konur sem osæmdar eru af [lausamonnum⁶⁾ skulu ei gíefa peninga til frelsis þeim er þær⁷⁾ osæmdu [órfum til osæmdar.⁸⁾

3. Jngre madur enn xiiij vetra skal eci eid vinna utan frænda rade.

Eingin husfeyria utan ordlofs bonda sijnz

Einginn lærdur madur utan formadur hans lofi

Ei skal eidur tekinn vera j suijvirdiligum stodum og ei sveríast hráparlígá edur med ordkrokum.

Enn ef suarner eru ranger edur ologleger eídar sekest eins og fyrir einfaldan hordom.

D.

AMagn. Nr. 238. 4to fol. 142. pappírsh. c. 1569—79 (Bessastadab.)

[Var þetta laugte]kit j laugriettu æ alþingi og dæmtt af laug [riettumonnum] æ avdrv ari eptir frafall virdulígs herra Hakonar kongs hins koronada.

ad einginn skal bera upp bundinn hnif [þann ed] skockr edr hioílt uæri æ skapti, en ef borinn er svari þriggíá avra sekt og hnífrinn vpp tækr og ad alþingis manna domrofi [sekr]. .iiij. mórkum.

E.

MSteph. 61. 4to bls. 170 pappírshandrit (•Blákápa•), þetta skr. c. 1680—90; Ny kgl.s. 1945. 4to bók Hannesar Gunnlaugssonar skr. 1666 hl. 371b.

Alþingis samþykkt⁹⁾.

¹⁰⁾Þeir fielauser menn sem oskil giora og kaupa ad monnum

¹⁾ Jtem þeir fielauser 60. ²⁾ sem 60. ³⁾ gosz 60. ⁴⁾ skilit 60.

⁵⁾ sl. 60. ⁶⁾ [lausum monnum 60. ⁷⁾ sl. 60. ⁸⁾ [sier til osæmdar og sinum órfum 60, og vantar það, sem hér fer á eptir. ⁹⁾Þetta er gamallt. samþykkt og domur á Alþijuge. ¹⁰⁾ Ítem b. v. 1945. Framar í sömu bókiuui stendur þetta um óskilameuu:

Alþingis samþykkt.

Gosz manna eda gripe takj aptur huor vid sijnu, þott ey haffue sier afttur skilid. so framt sem þeir fa vitnj til ad þeir attu þad er¹⁾ þeir selldu

Jtem þær konur sem osæmdar [eru]²⁾ aff lausamonnum skulu ei giefra peninga til frelsis þeim. er þær osæmdu [til osæmdar ðrfum.³⁾

F.

IBfél. Nr. 114. 8vo nr. CXCIX frá 18. öld; Maurersbók í 4to nr. CDLXXII frá 18. öld.

Kaup óskilamanna⁴⁾

[Alþingis samþykkt⁵⁾ á ððru ári eptir fráfall Hákonar Noregs kongs.

at þeir félausir menn sem óskil gera ok kaupa at mönnum góss manna eðr gripi. taki aptr hverr við sínu. þott ei hafi sér aptr skilið. svo framt þeir fá vitnisburð at þeir áttu þat þeir seldu.

G.

IBfél. 113. 8vo pappírsbók bls. 214. skr. á 17. öld; IBfél. 114. 8vo nr. CCV skr. á 18. öld; Bók Dr. Konráðs Maurers frá 18 öld, í 4to nr. CDL XXXVIII (afskr. Jóns Sigurðssonar); Surtla MSteph. Nr. 59. 4to bls 130 pappírsb. frá 18. öld. Greinin er hér prentuð eptir 113. 8vo.

[Jnntak Alþijnges doms vmm konur og stulkur sem borga sekt sinna fjlgju manna⁶⁾

Um þa menn sem oskil giera og ei vilia doma hallda. takist þeir og halldist undir retta rannsokn þar til þeir lnka eptir lognm peninga eðr fai refsing.

Gamlir domar hallda. at sa sem eekr væri giðrðr og beíði ei fe til at bæta. þa skulu domendr dæma at hann fai keyrisbógg fyrir hveria mork sem hann vantar a. þar til xij merkr eru. en ei skulu fleiri dæmast þo at sök se meiri. Seinni greinin finst víða i hðrr. svo sem i IBfél. 60. 8vo skr. 1604.

¹⁾ b. v. 1945. ²⁾ v. i 61. ³⁾ [sier til osæmdar 1945. ⁴⁾ Eingin fyvirs ðgn i 114, en á spássiu stendur: Óskilamanna kaup gangi aptr. ⁵⁾ frá [Samþiekt á alþijngje, Maurersb. ⁶⁾ [(að b. v. 59) konur leysi ei fylgjumenn sína (með peningum b. v. 114) 59, 114.

[Dæmdist á alþingi af lögmonnum báðum og allre lögriettu á öðru ári eftir fráfall Hakonar konungs¹⁾ umm²⁾ konur sem osæmdar ero af lausum monnum [að þær³⁾ skule⁴⁾ eci giefra peninga til frelsis þeim⁵⁾ [er]⁶⁾ þær osæmdu til osæmdar sier og síjnvmm örfumm.

II.

AM. 147. 4to bls. 200 skb. c. 1600 (Heynessbók). Það er eptirtektavert við þenna texta, að hér er steypt saman við þessa samþykkt alþingis samþykktinni um ljóstoll, sem hér kemr næst á eptir.

Nöckrar samþykktir islendinga á alþingi logteknar af lögmonnum og allri logriettu ári eftir fráfall hækonar kongs hins koronada svo sem hier stendur.

1. Að eiþinginn skall bera vppbúðin knif þann sem skokvr öðvr hioitt sie á skafti á alþingi En ef borinn uerðvr svare iij ára segt og knifvinn vptækvr alþingiss monnum og sekvr iij morkum i domrof.

2. Item þeir fielausir menn sem oskil giora að kavpa að monnum goss edur gripi taki aftur hvor sitt þó eie hafi sier aftvr skilid vr þviþ hann kunni ei að betala so frammt þeir fæ uitni til að þeir attv það þeir selldv.

3. einninn þær konvr sem osæmdar erv af lavsumm monnum skulv ei peningga giefra til frelsiss þeim er þær osæmmdi til afuirdinngar örfumm.

4. item sá sie sekvr vj avrvv er ei likur tiostoll fostvdaginn langa eie profastvr hálfa segtina enn hálfa kirkiv bonnde.

5. So og af eidi iordvmm edur þeim sem oreigi biþr á gialldist einginn liostollvr sá oreigi sem ei á liostoll at giallda.

6. Item þær sem maður helldvr omaga eyrer með laga vmbodi livkist þær liostollvr i þeirre kirkiv sokn sem hann sitvr i huorre kirkju sem omaginn tekvr gvds likkama.

7. huort sem anndast bonndi edur hwsfrya eftir fardaga

¹⁾ [Á öðru ári eptir fráfall Hakonar kongs dæmt á alþingi 114, Manrersbók, sem hefir á spássu ártalið Anno 1264.; dæmt á alþingi á öðru ári eptir fráfall Hakonar kongs 59. ²⁾ að þær 114, 59, Manr.; ³⁾ [sl. 114, 59, Manr.; ⁴⁾ skuli, 59, Manr; skulu 114. ⁵⁾ Hér þrýtr klansan i 59; ⁶⁾ þannig 114, Manr.; v. i 113.

og stenndvr bwnadvr frammveijgiss lwkist ein tijvnndar giord og eirn liostollvr þo arfar verdi fleire Enn ef svandvr er brvgdit bwi þa taki huor sitt hlvtskifti og luki hvor sinn liostoll ad þaaskvm.

9. Oliannar kavp sie xvijj alnir og lwkist i tijvnndar eindaga Enn hvor sem ei likvr þat sekur vj aurvm. sami eindagi er æ legkavpi og lijksaonngs¹⁾ eyrir og sama segt æ hvor sem ei likvr þad.

9. Einngin husfreia skal eid uinna utan leyfi bonda sijns Enn hver er suer rangann ejjd edvr ologligann suari sem fyrir anan einfalldann hordom²⁾.

4.

i Júní 1265

á alþingi.

ALÞINGISSAMDYKT um ljóstolla, legkaup, lijksöngseyri og eida.

Þessi samþykkt er svo margvíslega brjáluð í þeim afskríptum, sem nú eru til af henni, að ómögulegt er að gera út einn nokkurn veginn áreiðanlegan og viðunandi texta, og verður því ekki hjá því komist að prenta hér hinar helztu afskríptir í heilu líki eins og þær liggja fyrir. Það gæti verið vafi um hvort ætti að árfæra samþykktina frekar til ársins 1265 heldr en 1321 eða 1382 eins og Konráð Maurer gerir þar sem hann ritar um Kirkjurétt Jóns Pétrssonar (athgr. 541). En bæði er það, að Jón Sigurðsson hefir viljað árfæra samþykktina eins og hér er gert, og frá því er ekki vert að víkja. nema eitthvað beri til, og annað það, að ákvæði um ljóstoll vanta í kristinrétt Þorláks og Ketils, en í Kristinrétti Árna biskups frá 1275 (Thork. 103—100) er komin grein um hann. Þá er líklegt að einhver nýmæli um ljóstoll liggi þar á milli, og er ekki ósennilegt, að það sé þessi samþykkt. Að eingin ákvæði um ljóstoll hafi verið komin inn í Kristinrétt hinn forna um 1250—1270 sést á því, að þeir sem hafa skrifað Konungsbók og Staðarhólsbók af Grágás hafa ekki þekkt neitt slíkt. Þau ákvæði, sem standa í Staðarféllsbók (c. 1320) og Belgisdalsbók (c. 1370) um ljóstoll eru líklega komin inn eftir að Kristinréttir Árna biskups var lögtekinn fyrir Skálholtsbiskupsdæmi, því hinn gildi nyrðra langt fram á 14. öld, og hafa Hólamenn líklega tekið það upp. er þeir sáu að þau ákvæði vorn í þeim Kristinrétti sem gildi syðra, en vantaði í þann forna. Ýmsar greinir

¹⁾ þannig hdr. ²⁾ Þetta er dregið út í endanum: ítem þar logtekid eftir því magnnvaar kongs riettarbot hliodar s^m sem giorir manni fiar-skada til halfrar merkvr etc. — Fyrsta orðið (ítem) með rauðu lettri og ekki dregið út.

úr þessari samþykkt ern á ýmsan hátt einangraður eða ruglaðar saman við aðrar lagagreinar í handritunum, og er til lítils að elta það frekar en hér er gert. Pétur biskup Nikulásson á Hólum endrýfði þessa samþykkt hérum bil 1391 og jók hana að nokkru, og á alþingi 1555 var hún aptr endrýfjuð með nokkrum breytingum. Samkvæmt sumum pappírshandritum (t. a. m. Ny kgl. s. 1847. 4to) virðist Gyrður biskup að hafa endrýfjað hana og sú endrýfjun að hafa verið staðfest og aukin á Bessastöðum («Samþykkt á Bessastöðum») 1505 eða 1510, ef annað hvort ártalið er rétt, því ekkert slíkt er í hinni alkunnu «Bessastaðasamþykkt» 1555. Klausan um eiða finst enda árfærð til 1501, sem þó mun vera rangt, nema hún hefði þá verið ítrekuð. ✕

A.

IBfél. 58. 4to pappírbók skr. c. 1750. Þessi texti virðist vera einna hreinastr af þeim, sem hafa samþykktina nokkurn veginn heila.

Gömul alþingissamþykkt um ljóstoll.

Þetta var samþykkt í lögréttu á alþingi ok dæmt af lög-réttumönnum á öðru ári eptir fráfali herra Hákonar konungs.

1. Frjádaginn langa sekr hver xij ¹⁾ aurum, er ei lýkr ljóstoll. Eigi hálftr prófastr, en hálftr kyrkjubóndi.

2. Af eyðijörðum ok þeirri jörð, sem öreigi býr á, sá er eigi á ljóstoll at lúka, lúkist einginn ljóstollr.

3. Þar sem maðr heldr ómaga eyri með laga umboði, lúkist þar ljóstollr í þeirri sókn, sem hann sitr í, í hverri kyrkju-sókn, sem ómaginn etr guðs líkama at páskum.

4. Hvort sem andast bóndi eðr húsfreyja eptir fardaga ok stendr búnaðr saman framvegis, lúkist ein tíundargjörð ok einn ljóstollr, þó arfar verði fleiri. Ef sundr er brugðit búi pá taki hver sitt hlutskipti, lúki hverr ok sinn ljóstoll at páskum. En ef hjón eiga x ²⁾ aura eða c minna ok sé hvorutveggja vinnufært lúkist einn ljóstollr. En ef þau eiga [jo meira je ³⁾], eða hvort þeirra sem á, lúki ij ⁴⁾ ljóstolla.

5. Oleuarkaup sé xvij álnir ok lúkist í tíundar ein-daga, en hverr sem ei lýkr sekr vj aurum.

6. Sami eindagi er á legkaupum sem á líksaungsaurum ok liggir ij marka sekt við [fyrir] hvern er ei lýkr.

¹⁾ 12, hdr. ²⁾ 10, hdr. ³⁾ [þannig, handr. ⁴⁾ 2, hdr.

7. Yngri maðr en xjv¹⁾ vetra skal ei eið vinna utan með frænda ráði,
 eingin húsfreyja utan lof bónda síns,
 einginn lærðr maðr utan formaðr hans lofi,
 einginn nema fastandi,
 eigi í svívirðilegum stöðum,
 eigi hraparlega eðr með orðkrókum,
 eigi frá níuvíkna föstu og fram um geisladag,
 ei á ymbrudögum
 ei á gagndögum,
 en ef sverr rangan eið eðr ólöglegan svari sem fyrir einfaldan hórdóm.²⁾

B.

IBfél. 315. 4to bls. 70. skr. c. 1680—90. Dómabók og bréfa frá Péttri Sæmundsen.

Alþingisdomur og samþykkt vrn liostoll.

Var þessu jatat og samþykkt a almennjligu auxar ár þijngi og dæmt af logmonnum og logriettumonnum a audru aarj epter frafall vir duglegz berra Hakonar konungz.

1. ad a friadaginn langa fkal giallðaft liostollur sijðaft sekur xij. aurum huer þa hefr ej golldit. Eigi það halft profastur enn halft kyrkiubondi.

2. Af eydijordum edur þeim jordum sem oreige byr a, sa er ej a liostoll ad giallda lukest einginn liostollr.

3. Þar sem maður helldur omaga eyri med laga vmbodi lvkift þar liostollr j þeirre kyrkiu fokn sem hann sitr.

4. Item hvar sem andaft bondi edur husfreya epter far-daga og stendur hvfkapur saman framveigiz lvkift ein tijundar giord og einn liostollr þo arfar verdi fleirj eñ fie j fundur brugdid bve þa taki huor sitt hlutfkipti og lvki huor sinn lios-

¹⁾ 14, hdr. ²⁾ Hér aptan við setr handritið þessa klansu:

•Orðréttá og sambljóða skipan gerði Pétur byskup á Hólum um ljóstolla, legkaup og liksaungreyri, að því einasta viðanknu, ef maðr sækir ekki kyrkju eðr lætr sækja í iij sunnudaga samfleytt sekr sex aurum við byskup. (Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 223—224). Statúta Pétrs biskups frá hér um bil 1391 verðr síðar tekin upp í þetta safn. Alla 7. greinina um eiddana vantar í statútu Pétrs biskups.

toll að þáskum. Enn ef hion eiga x. aura edur hundradi minna, lvkift einn liostollr, Enn ef þaug eiga hundrad edur hundradj meira edur huort þeirra sem a luki 2 liostolla.

5. Oliunar kaup sie 18 alner oc tacift j tijundar Eindaga, Enn huor oc eij lykr sekr vj aurum.

6. Sami Eindagi er a legkaupi oc lijksaungseyri oc iijja aura sekt huor sem eij lykr.

C.

MSteph. Nr. 65. 4to bls. 125 skr. c. 1660; Maurersbók í 4to nr. CXXVIII og DLij; ÍBfél. 144. 8vo nr. LVI og CCXXXVIII.

Eindagi á ljóstolli ok líksaungseyri.¹⁾

[Alþingis samþykkt²⁾ á öðru ári eptir fráfall Hákonar konungs ens kórónaða.

1. [Eindagi á ljóstolli frjádagrinn langi;³⁾ sekr xij aurum hver [ei lykr.⁴⁾

2. Eindagi á legkaupi ok líksaungseyri er fimtudagr í fjórðu viku sumars, svo sem tíundar eindagi, ok liggir þriggja aura sekt við hvert legkaup ok líksaungseyri, sem ei er lukt.⁵⁾

D.

Maurersbók í 4to nr. DCCLIV; ÍBfél. 114. 8vo nr. CCCXL; MSteph. Nr. 59. 4to bls. 131 (Surtla Jóns Jakobssonar skr. á 18. öld).

Af ómaga fé gjaldist ljóstollur.⁶⁾

Á öðru ári eptir fráfall Hákonar konungs var ályktað í lögréttu at þar sem maðr [heldr ómaga eyri⁷⁾ með laga umboði lúkist þar ljóstollr í þeirri kirkjusókn, sem hann sitr.

¹⁾ Fyrirsögn eingin í 65; Legkaups og líksaungseyris eindagi 114 nr. CCXXXVIII; á spássiú í 114 og í Manr. standa þessar fyrirsagnir við greinarnar: ljóstolls hald (114); ljóstolls hald og eindagi (Maur.); legkaups og líksaungseyris hald (114 og Manr.);

²⁾ [Dæmt á alþingi 114 nr. LVI og Maur.; Ályktaðist á alþingi 114 nr. CCXXXVIII; ³⁾ [að eindagi á ljóstolli sie friadaginn langa 65;⁴⁾ [haun lykurei 65. ⁵⁾ Greinin er svo í 114 nr. CCXXXVII: að eindagi á legkaupum og líksaungsanrum sé í tíundar eindaga, það er fimtudagr í fjórðu viku sumars, og liggir iij anra sekt við hvort sem ekki er lukt. ⁶⁾ Þannig 114 á spássiú: ómaga fé gjaldist ljóstollur af, Maur. (sem fyrirsögn); um ómaga eyrir 59; ljóstollr hvar gjaldast á, Maur. á spássiú. ⁷⁾ [á ómaga eirer að halda Maur.

E.

ÍBfél. 315B. 4to bls. 70 (næst á undan samþykttinni um ljóstoll) frá c. 1680—90; ÍBfél. 114. 8vo nr. XLIX; Maurersbók i 4to nr. CXXI (eptir afskrift Jóns Sigurðssonar); Ny kgl. s. 1945. 4to fol. 152b—153a (bók Hannesar Gunnlaugssonar skrifuð 1666 og þar eptir); næst á eptir í þessu handriti er alþingissamþykktin um melrakkaveiðar; það er einkennilegt að þessi klausa er hér kölluð alþingis samþykkt frá 1501, sem ekki getr verið rétt að öðru leyti enn því, að samþykktin hefði þá verið ítrekuð. Í skinnkverinu AM. 458. 8vo bls. 79—80 (c. 1570). og í pappírshandritinu í Thotts safni 2106. 4to bls. 270—71 (c. 1750) er sagt þetta sé réttarbót Hákonar konungs, en í kveri í AM. 62. 8vo bls. 27—28 skr. c. 1650 stendr þessi klausa meðal réttarbóta Eiríks konungs, án þess þó að vera kölluð réttarbót.

Hverjir ei meiga eiða vinna¹⁾.

Samþykkt á alþingi [á öðru ári] eptir fráfall herra Hákonar konungs ens kórónaða yfir Noregs konungs ríki²⁾.

Yngri³⁾ maðr en xvj⁴⁾ vetra skal ei eið vinna án frænda ráðs.

Eingin húsfreyja án⁵⁾ leyfis bónda síns.

Einginn lærðr maðr, nema formaðr hans leyfi.

Einginn nema fastandi [ok⁶⁾ eigi⁷⁾ í svívirðilegum stöðum.

[Ei hraparlega⁸⁾ né með orðkrókum.

Ei frá níuviknaföstu⁹⁾ ok fram um páska.

Ei frá jólaföstu ok fram um geisladag.

Ei¹⁰⁾ á ymbrudögum.

Ei á gagndögum.

En ef sver [rangan eið eðr ólöglegan¹¹⁾ svari [sem fyrir¹²⁾ einfaldan hórdóm.

F.

AMagn. 137. 4to skinnb. frá hérumbil 1400 bls. 200—201.

¹⁾ Eiða hverjir ei meiga vinna 114; •Alþijugs samþecktt umm eida 1501•, 1945; ²⁾ fyrstu klausurnar vantar í 315, 1945; ³⁾ að, b. v. 114 og Maur.; ⁴⁾ 16, 315 •13•, 1945; ⁵⁾ fyrir utan 315, nema með, 1945. ⁶⁾ sl. 315 1945; ok: ⁷⁾ [eður 315, ⁸⁾ [eður hraparlegum 114 og Maur.; ⁹⁾ ix vikna föstu 315; ¹⁰⁾ eður 114; ¹¹⁾ [rangan eður ólöglegan eið 315: rangan eið 1945; ¹²⁾ [fyrir sem 114: so sem fyri, 1945.

Þessi texti virðist vera nokkurn veginn hrein útgáfa af samþyktninni frá 1265, þó þess sé ekki getið að þetta sé hún.

Þetta er eindagi æ liostollum.

1. friadag langa . sekr xij aurum ef þæ er eigi golldinn ok æ halft profastur enn halft sæ er kirkiv heldr.

2. þar sem maðr hellðr omaga eyri með laga vmbóði lykiz þar liostollr j kirkiu sokn sem hann situr . j huerri kirkiu sokn sem omagi tekur guðz likama ath paskum.

3. huort sem anddazt bondi eða husfrefya epter fardaga og stanndi bunaður samt framuegis lukizt ein tíund og einn liostollr þoo arfar verði fleiri.

4. Nu ef sundur er brugðit bui þæ hafi huer sitt hlutskipti og luki huerr sinn liostoll ath paskum.

5. ef hion eiga x aura . eða hundrað minna og suo huor-tueggia uinnufært liuki einn liostoll . enn ef þau eiga . e. eða meira huort þeirra sem æ luki .ij. liostolla.

6. Oliunar kôp se atian alnar og lykizt j tívndar eindaga . enn hverr er eigi lyckr . sekizt vi . aurum.

7. Sami eindagi er æ legkaupum ok liksongs aurum og liggr . iij marka sekt wit huerr er eigi lykua.

G.

Ny kgl.s. 1847. 4to A fol. 129 skr. 1669. Bók séra Guðbrands Jónssonar í Vatnsfirði; AMagn. Nr. 181. 4to pappírshandr. frá 17. öld (1669). Á undan þessari klausu eru ýmsar greinir um ljóstoll, sumt úr Kristinrétti Árna biskups og sumt yngra. En þetta er samþyktnin frá 1265. Hér er prentað eptir Vatnsfjarðarbókinni í Kongsbók hlöðu, en báðar eru bækurnar ættaðar frá Vatnsfirði.

Eijndægie a liöstollumm.

1. Friadagienn længa. sekur huor xij aurum sem ey lijkur. eijgi hælft pröfastur, enn hælft kirkiubönde.

2. Af eijdiörðumm þeim edur þeirre jördu sem øreijgi biir æ takist eijnginn liostollur.

3. Þar sem maður helldur omaga eijrer með lago vmm-bode. lükist þar liöstollur j þeirre kirkio sök. sem hann situr j huerre þeirre kirkiosök sem ömage tekur Guðs lijkama að päskumm.

4. Huort sem andast bönde edur hüsfreija effer fardaga

og stendur bünadur saman frammveijgiss. lúkist eijn tíjundargíord og eijrn liostollur. þó arffuar verdi fleijre. enn ef sundur er brugðid bue þá take huer sitt hlutskifte og lúke huor sinn liostoll að paskum.

5. Ef hiön eijga x. aura edur hundrade minna. og sie huortueggia vinnufært¹⁾. luke eijrn liostoll. Enn eff þau eijga hundrad. edur hundrade meijra. edur huert sem á luke ij liostolla.

6. Legkaup eru 18 alner. og lukest j tíjundar eijndaga. Enn huor sem eij líjkur sekur vj aurum.

7. Same eijndægie er á legkaupumm og líjksöngs aurum. og líggur. 3. marka sekt við huer eige líkur.

II.

AMagn. Nr. 136. 4to bls. 361 skinnb. frá hér um bil 1500. MSteph. Nr. 59 4to bls. 125, Surtla Jóns Jakobssonar skr. á 18. öld. Hér er að eins § 3 og kallast „alþyngifs samþikt“. Þetta er að efni og orðfæri til samþyktn frá 1265, þó niðurskipinn sé dálítið frábrugðin.

1. [A]f Eyde iaurdum. eda þeirre iordu sem aureigi byr æ. sa er eigi a liostoll að giallda. lukizt eingi liostollur.

2. Þar sem maður helldur omaga eyri með laga um bode. lukizt liostollur j þeirre kirkiu sokn. sem hann situr. huar sem hann tekur Guðz likama að paskvm.

3. Huort sem andazt bonde eda husfreyia epter fardaga. og stendur bunadur frammuegis. lukizt ein tiundar giaurd og einn liostollur. þó arfar sie fle[i]ri. Enn ef sundur er brugðit bue. þá [hæfe huer²⁾] sitt og luke huer³⁾ sinn liostoll að paskum.

4. Ef hion eigu .x. aura eda hundrade minna og sie huertueggia uinnu fært luke einn liostoll.

5. Enn ef þau eiga .c. eda hundrade meira⁴⁾ eda huort sem æ. luke .ij. liostolla.

Eindage æ liostollum er friadag langa. sekur .xij. aurum. huer er eigi lykur. eigi halft profastur. enn halft kirkiu bonde.

¹⁾ á spássiu í 1847: vanfært. ²⁾ [tekur huor, Surtla. ³⁾ huor, Surtla.

⁴⁾ fyrst hefur verið skrifað minna, en síðan settir deplur undir.

I.

IBíél. 125B 4to nr. 95 frá c. 1680—1700 Melsteðsbók. Þessi klausa heyrir til samþyktinni frá 1265, þó sektirnar sé hér 18 álnir fyrir 12 aura ef eigi er goldinn ljóstollur í eindaga.

Vm liostoll logtekiñ grein.

1. Huor fem ei hefur lokid liostoll a foftudæmn langa sa er fekur xviii alnum þeim liostollinn a að taka.

2. Af eyde jordum og þeim jordum er oreige byr a skal einginn liostollur lukaft.

3. Þar sem maður heldur omaga eyrer með laga vmbode lukeft þar laga liostollur j þeirre kirkju fokn sem hann fitie j og hann tekur gudz líjkama a paskum.

4. Same gialldæge er a legkaupe og lijksaungs Eyrer sem a tijundum iij merkur a tijundar hallde.

II.

Uldals safn Nr. 320. 4to, pappírshandrit af Jónsbók snildarlega skrifað 1603 af Birni Grímssyni málara fyrir Höllu Grímsdóttur systur hans í Skógum undir Eyjafjöllum, og er það einkennilegt hér við Jónsbókartextann, að hleypt er úr öllum Farmanna-lögum. Ljóstollasamþykktin er hér næst á eftir samþyktinni um hnifaburð, en á eftir er klausa um skiptitíund.

Vm Liostolla.

1. Ejndægi æ liostollum faustudægin langa sekur xij aurum huer er ei líjkur.

2. Þar sem Maður heldur omaga Eyrer með laga umbodi lukist þar liostollur sem hann situr j huerri kirckiusoknn sem omaginn tekur gudz líjkama að paskum.

3. Enn huer¹⁾ sem andast bondi edur husfreyia eptter fardaga og standi bunadur saman framueigiz lukist ein tijiundargiord og eirnn liostollur þo að arfar uerdi fleijri, enn ef sundur er brugdit þue þa tijundi huer sitt blutskijptti og luki huer sinn liostoll að paskum.

4. Ef hion eiga x aura edur hundrade minna og sie huortueggia vinnufærtt luki eirnn liostoll. Enn ef þau eiga hundrat edur hundradi meyra eda huort þeirra sem æ luki ij liostolla.

¹⁾ Þannig, hdr.

5. Same eindægi er æ legkaupum og lijksaungsaurum og liggur iij marka secktt uid.

6. Ef madur ðá eitt Bu og er heýmilisfastur j audrum stad lukist þar tijunder sem Bued stendur.

L.

AMagn. 42A 8vo bls. 180 skinnbók; þessi kaffi skrifaður um 1480. Þessi grein er að efni til samþykktin frá 1265. Seinasta klausan sýnist vera yngri (en 1281), en óvíst hve miklu, og er hún látin fylgja hér eins og í skinnbókinni.

1. Hvort sem andast bondi edr husfreyia efter fardaga. oc stendr bunadr saman framuegis. lukist ein tiundar giord oc einn liostollur þo ath arfar verdi fleire. Enn ef sundur er brugdit bwi. þa æ huer að suara firi sitt hlutskifti. oc luki huer sinn liostoll að paskum.

2. Enn ef hion eiga .xx. aura. edr hundradi minna oc sie huorttueggia vinnu fært. luki einn liostoll. enn ef þau eiga hundrat edr hundradi meira. edr huort þeirra sem æ gialldi tuo lysitolla.

3. Oleunar kaup sie xvij .alnar. oc lukist j tiundar eindaga. enn huer sem ei vill luka .sekur. vj aurum. oc liksaungseyri ath avki.

4. Same eindagi er æ legkaupum. þat er .xij. alner oc liggur þriggia marka sekt við hver ed eigi vill luka.

5. (J)afnt skyldazt at luka tiund oc lysitolla bulauser menn oc bændr. suo konur sem kallar. enn ef þeir peningar erv j hreppnum sem þar æ eigi tiund af að gialldazt. sem eru lauser peningar. edr vtan hreppa leigo peningar. edr vmbodz peningar. þa skal æ þessa peninga manneldi skipa. suo sem laugbok vottar oc gioriz ræd firi. epter þui sem hreppstjornar menn verða æ satter.

5.

16. August 1267.

Niðarósi.

HÁKON erkibiskup gefur kirkju hins heilaga Andrésar á Haugi með öllum hennar eignum kórsbræðrum í Niðarósi «til kommunsborðs».

Frumbréfið á latínu er prentað í Dipl. Norv. I, 50, Nr. 61 eptir skinnskrá í Þrándheims stíptskistu og AM. Dipl. Norv. Fasc. V, 4. En á íslenzku (norsku) er það prentað í Dip. Norv. III, 11—12, Nr. 10 eptir AM. Dipl. Norv. Fasc. IV, 6. Sömuleðis er bréfið prentað í Dipl. Arnamagn. II, 57. Bréfið snertir Ísland að svo miklu leyti, sem íslenzkir menn eru í því nefndir. P. A. Munch heldur (Det norske Folks Historie II, 15) að Þorleifr sá, sem hér er talinn einn af kórsbræðrum sé sá, sem Jón erkibiskup kaus til hiskups í Skálholti 1269 þann 4. Marts. Þorleifr dó sama ár í Marts. Hér er að eins prentaður útdráttur.

A.

Uniuersis Christi fidelibus litteras uisuris uel auditoris. H[aquinus] dei gracia Nidrosiensis ecclesie archiepiscopus, salutem in domino Jesu Christo. Vniuersitate uestre presenti pagina declaramus, quod predictis canonicis nostris ad communem mensam ecclesiam beati Andree de Haug cum omnibus pertinentiis habitis et habendis concedimus in perpetuum libere possidendam Facta autem est hec nostra donacio hijs fratribus in ecclesia Nidrosiensi tunc existentibus et consentientibus, domino Erlendo, domino Stephano, domino Vegardo, domino Thorlawo, domino Sigwaldo, domino Roaro, domino Johanne, domino Eiriko, domino Siguardo, domino Thorbergho, domino Siguato, hiis testibus presentibus, domino Therico, Skialldulpho, Gerlagho canonicis Asloensibus et Brynulpho clerico. Datum Nidrosie. Anno domini millesimo cc^o lx^o vij^o vxij. Kal. Septembris. Pontificatus nostri anno primo.

B.

Allum gudz vinum ok sinum þeim sem þetta bref sia æða hæyra sænðr Hakon mæð guðs miskun ærkibiskup í Niðarose q[ueðiu] g[uðs] ok sina. Ver gerom yör kunnigt vm þetta bref at ver faam ver ok gæfom æiliflæga firsagðum korsbræðrom varom til commons borðz þeira. kirkiu hins hælga Andresar a Haugi Var þæssor giof ok skipan gor þæssom korsbræðrom þa verande i Niðaros kirkiu ok samþyckiande þæsso mæð oss. sira Erlenðe, sira Stephane, sira Vegarðe, sira Thorleifi, sira Sigvallda, sira Roa, sira Jone, sira Eiriki, sira Sigurði, sira Thorberge, sira Sigvate, ok þæssom vitnum

nervverandom. sira Thore, Skialldulfi ok Geirlauge korsbræðrom í Oslo ok Bryniulfi clerk. Var þetta bref gort í Niðrose. þa er liðnir varo fra burð vars herra m^o. vættra, cc^o. lx vættra ok vij vætr. xvij kalendas Septembris manaðar a fyrsta are vars ærkibiskups dæmes.

6.

24. Júní 1268.

i Viterbo.

CLEMENS páfi IV. staðfestir kosningu Jóns rauða til erkibiskups í Niðarósi og mælir með honum í bréfum til kapítulans, klerk-dómsins, lýðbiskupanna og allrar alþýðu manna í erkibiskups-dæmi hans.

Dipl. Norv. VI, 31—32 Nr. 34. og er þar prentað eptir frumritinu í páfagarði (Bullar. Clem. IV. T. III. fol. 228 vs. an. IV. ep. 38.). Bréfið kemr Íslandi að því leyti við, sem Skál-holts og Hóla biskupi og alþýðu manna á Íslandi hafa verið send samhljóða bréf.

a) Clemens episcopus seruus seruorum dei venerabili fratri Johanni archiepiscopo Nidrosiensi salutem et apostolicam benedictionem.

Exequentes pastorale officium nobis licet insufficientibus meritis domino disponente commissum, studia nostra prout superna ministrat gratia conuertimus, ut quid ad salubrem curam gregis, quem suscepimus gubernandum, quemque regere feliciter et dirigere querimus, agi expediat perspicaciter intuentes, circa prosperum statum eius, partes intente sollicitudinis impendamus. Specialiter autem ad ecclesias uniuersas tam proximas quam locorum positione distantes, ad quarum regimen et custodiam sumus specialiter deputati, pium respectum habentes, ipsarum utilitatibus uigilanter intendimus, ac solerter in eo potissime insistentes et opportune operationis dexteram extendentes, ut ab illis quas proprijs contingit uacare pastoribus uiduitates incommodum excludatur, et eorum status sponsorum ministerio utilium, ne ipse prolixioris uacationis dispendijs subiaceant, celeri prouidentia reparetur. Sane Nidrosiensis ecclesia pastoris solacio destituta, dilecti filii, capitulum eiusdem ecclesie ad consulendum sibi de futuri substitutione prelati, ut est

moris conuenientes in unum, spiritus santi gratia inuocata, te tunc ecclesie memorate canonicum, in suum archiepiscopum unanimiter et concorditer elegerunt. Cuius electionem presentatam nobis quia eam inuenimus de persona ydonea, utpote dono scientie predita, morum et uite honestate decora, sollicitudine ac prouidentia circumspecta, canonice celebratum, de fratrum nostrorum consilio confirmantes, tibi tandem cui eiusdem ecclesie plenam administrationem in spiritualibus et in temporalibus commisimus, consecrationis munus nostris manibus duximus impendendum. sperantes quod ecclesia ipsa per tuam industriam fructuosam, illo prestante qui potest, grata prosperitatis augmenta spiritualiter et temporaliter consequetur. Ad memoratam igitur ecclesiam te cum nostre benedictionis et gratie plenitudine remittentes, deuotioni tue per apostolica scripta mandamus quatinus eiusdem ecclesie honoribus amplian- dis, et commodis procurandis, te sic reddas sollicitum, ut illius pater diligens et beneuolus comproberis, cuius deuotus filius extitisti, et uerbis, operibus, proficiens efficaciter et exemplis, dignus merearis effici, quod suauis boni nominis tui odor diffundatur latius, et nos personam tuam per hoc fauoris debeamus prosequi gratitudine potioris. Datum Viterbij. viij. kal. Julij pontificatus nostri anno quarto.

b) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] dilectis filiis capitulo Nidrosiensi [salutem et apostolicam benedictionem]. Exequentes pastorale officium [&c. eins og næsta bréf á undan að ordnu consequetur, og ordunum víkið við eins og við á]. Quocirca vniuersitatem uestram rogamus, et hortamur attente mandantes quatinus prefatum archiepiscopum ad sepedictam ecclesiam cum benedictionis nostre gratia procedentem, deuote ac ylariter admittentes, et honeste tractantes, sibi obedi-entiam et reuerentiam debitam impendatis, studentes eidem tanquam membra capiti obsequi diligentia uigilanti, ut mutue caritatis studio, nobis et ei que sunt pacis adueniant, et tandem pacis eterne solacium largiente domino cumuletur. Alioquin sententiam quam idem rite tulerit in rebelles ratam habebimus et faciemus auctore domino usque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruari. Datum [ut supra].

c) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] dil. fil.

clero ciuitatis et diocesis Nidrosiensium. [Samhljóða því næsta á undan].

d) [Clemens episcopus seruus seruorum dei] venerabilibus fratribus suffraganeis ecclesie Nidrosiensis. Exequentes [&c. eins og b að orðinu cumuletur].

e) [Clemens seruus seruorum dei] dilectis filiis populo ciuitatis et diocesis Nidrosiensium. Exequentes pastorale officium [&c. eins og b að orðinu tractantes] eidem archiepiscopo honorificentiam debitam impendatis, eius salubria monita et mandata reuerenter suscipientes ut condecet, ac efficaciter adimplentes. Jta quod uestre deuotionis sinceritas laudibus digna proinde merito habeatur. Datum [ut supra].

7.

[i September 1269.

i Skálholti].

SKIPAN Árna biskups Þorlákssonar, þar sem hann staðfestir boðorð Magnúsar biskups Gizurarsonar frá 1224 (Dipl. Isl. I, 423—463) og skipar ymsa hluti af nýju.

A.

Hér prentað eptir skinnb. AM. 456. 12mo bls. 130—36 frá c. 1480, því hér er statútan fylst; borið saman við skinnbækurnar AM. 350, fol. bls. 286—87 skr. 1363; AM. 175A 4to bls. 45—47 c. 1400; AM. 138. 4to bls. 344 c. 1500; AM. 671B 4to bls. 16 c. 1320 (hér eptir prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—54); AM. 135. 4to bls. 217 c. 1500, byrjar hér í § 4. § 18—22 (B § 19—27, sbr. C) finst stundum í handritum sem sérstök statúta og stundum er hún sett aptan við statútu Eilífs erkebiskups hina fyrstu 1320 (sjá NgL. III, 247—48). En það er eins víst hún sé frá tímum Árna biskups.

bodskapur arna biskups¹⁾.

Herra²⁾ árne biskup [Þorláksson³⁾] [af skalaholtti⁴⁾] baud at hallda allar⁵⁾ [þessar skipaner⁶⁾] magnus⁷⁾ biskups [sem adr ero⁸⁾] skrifadar⁹⁾. En þessa hluti sem hier fylgia skipaði

¹⁾ Skipanir herra arna biskups 350, 138; Capitulum 175; ²⁾ sl. 671. ³⁾ [b. v. 671; ⁴⁾ [b. v. 350, 175, 138, 671; ⁵⁾ sl. 671; ⁶⁾ [skipanir þessar 175; ⁷⁾ herra magnus 175, 138, 671; ⁸⁾ her b. v. 671; ⁹⁾ [sl. 175.

hann⁴⁾ af nyiu ok baud að hallda²⁾ samþyckiondvm³⁾ sinvm lærdum monnum.

1. In primis⁴⁾ [baud hann⁵⁾ prestum at⁶⁾ minna folk á at [hver madr⁷⁾ falli á kne. (sa er⁸⁾ [nær er staddr⁹⁾ þann tima¹⁰⁾ j messunni¹¹⁾ er presturinn heildur vpp holldi ok blode uors herra Jesu christi ok bidia¹²⁾ [sier þar med hiarta-lega¹³⁾ guds¹⁴⁾ myskunar ok se¹⁵⁾ klykt til þess ok up[p] halldit hia¹⁶⁾ loganda vaxkerti [fram fyri¹⁷⁾. [alltare¹⁸⁾.

2. Sua baud hann ok at eingi¹⁹⁾ prestur bergdi²⁰⁾ því uatni²¹⁾ sem hann þvær jnnan [kalek med²²⁾ ef þann dag skal hann sidar messa adra²³⁾ messo því at eingi prestr [á messu at²⁴⁾ syngia nema²⁵⁾ fastandi.

2. [Hann fyri baud klerkum ok prestum²⁶⁾ ath leggja sik eda sin mal þau sem á þa²⁷⁾ verda²⁸⁾ kiærd undir leikmanna dom²⁹⁾. eda sneria þeim eida³⁰⁾ utan rad biskups sins.

4. Eigi³¹⁾ skulu prestar reka leikmenn or kirkiu nema sakir se [til ok gefit³²⁾ ok geymi þo giorsamlega³³⁾ at þrennar aminningar giore prestur³⁴⁾ adr leikmonnum³⁴⁾ til leidrettv³⁵⁾ af þessi sok. suo at loglig uitni se til³⁷⁾. Riti sidan sokina skiluislega [ok suo³⁸⁾ forbodit kirkiu jnngongv³⁹⁾ þat sem hann leggr of⁴⁰⁾ ef hann⁴¹⁾ leidrettizt eigi. sidan lesi⁴²⁾ hann sem⁴³⁾ ritad er j kirkiu [fyr sinum soknar monnum⁴⁴⁾. ecki⁴⁵⁾

¹⁾ at haldast h. v. 175; ²⁾ sem b. v. 671; ³⁾ samþyckjandum 350; ⁴⁾ sl. 671; ⁵⁾ [bauu band 350, 138, 671; ⁶⁾ sl. 175; ⁷⁾ [þat 175; ⁸⁾ (sem 671; ⁹⁾ [uid staddr er 671; vid er 350, 138; ¹⁰⁾ [sl. 175; ¹¹⁾ þa b. v. 175; ¹²⁾ bidr 671; bidr 350, 138, 175; ¹³⁾ [þa ser hjartaliga 350, 138; sl. 671; ¹⁴⁾ gud 350, 671; vors drottins 138; [sl. 175; ¹⁵⁾ iafuan b. v. 175; semper 671; ¹⁶⁾ sl. 138, 671; ¹⁷⁾ [frammi fur 350; fyrir 175; ¹⁸⁾ [h. v. 671; ¹⁹⁾ engiun 350, ²⁰⁾ bergi 175, 671; ²¹⁾ h. v. 350, 138, 175, 671; ²²⁾ [kalek medr 350; ²³⁾ [hann skal þannu dag. syngia sidarr adra 350, 138, 175, 671; ²⁴⁾ [skal messo 350, 138; ²⁵⁾ vtan 175; ²⁶⁾ [Hann fur baud prestum ok klerkum 350, 138, 671; Jtem fyrirbaud hann öllum prestum og klerkum 175; ²⁷⁾ h. v. 350, 671; ²⁸⁾ eru 360, 138; ²⁹⁾ nald 175; ³⁰⁾ nockurn eid 138, 175; nockura 350; ³¹⁾ Ekki 350; ³²⁾ [opinherar ok nogar 175, 671; ok gefit, sl. 350, 138, ³³⁾ giorla 671; ³⁴⁾ prestrinn 175, 671; ³⁵⁾ leikmanninum 350, 138, 671; leikmonnunum 175; ³⁶⁾ leiðrett- ingar 671; ³⁷⁾ vid, 671, 175; ³⁸⁾ [ava ok 671; ³⁹⁾ jgougu 175(?); ⁴⁰⁾ sl. 671; ⁴¹⁾ hinu 671; ⁴²⁾ leidrettizt 671; ⁴³⁾ sua sem 350, 175, 671, 138; ⁴⁴⁾ [fur (fyr 138) siun soknar folki 350, 138; ⁴⁵⁾ hér hefst 135.

skiliazt þau mal undir þessa reglu ef nock[u]r¹⁾ [fellir bann á sig²⁾ af sialfu verkinu.

5. Prestar skulu eigi bera raud klædi gul eda³⁾ græn [eda half skipt⁴⁾. eda⁵⁾ [rend utan j uosi⁶⁾.

6. Eigi⁷⁾ skulu prestar⁸⁾ fara með mangi eda⁹⁾ okri.

7. En ef prestur uerdur opinber at [saurlifnade¹⁰⁾ með barn eign¹¹⁾ þa skal hann [leggja messu song¹²⁾ [þar til¹³⁾ er hann finnur biskup sinn edr hans¹⁴⁾ profast ok taki¹⁵⁾ skript¹⁶⁾. sidan ma biskup eda profastur. dispensera með honum at hann taki up[p] messu song a þeim tima sem¹⁷⁾ hann vill dñ kveda.

8. Huerr prestur skal á þat minna [sina undir menn ok soknar menn¹⁸⁾ at þeir kunne rett¹⁹⁾. [pater noster. ok credo in deum aue marie²⁰⁾ [ok²¹⁾ barn²²⁾ at skira [j naudsyn²³⁾ ok profi þa [á þeim²⁴⁾ hlutum [ef þarf²⁵⁾.

9. [Eigi skulu olærdir menn uatn uigia²⁶⁾.

10. [Þat fyrir biodum uær²⁷⁾ ok fastlega at nock[u]r madr skire barn²⁸⁾ nema j [uatni eda snio bræddum²⁹⁾ þui at eigi³⁰⁾ er skirn rett³¹⁾. nema bæde se vid³²⁾ haft uatn ok [ord þui er onyt hraka skirn þo at nockur hafi hana retta kallat³³⁾.

11³⁴⁾. Ef barn þat er³⁵⁾ skemri skirn var skirt er lifanda

¹⁾ madr b. v. 671, 175; ²⁾ [fellir bann eda forbodun a sik 671; fellir a sik pafuans (pafua 135) bann edr forbod 175, 135; ³⁾ ne 135; ⁴⁾ [eigi half skipt 350; eda i helmingum 671; eigi belmingaskipti 135; ⁵⁾ ne 138, 350; ⁶⁾ [rondott nema i nasi 671, 135, 350, 138; ⁷⁾ Ok eigi (ei 175) 671, 135, 175; ⁸⁾ þeir 175, 671; ⁹⁾ ne 138, 671, 135; ¹⁰⁾ [saurlif 350, 138 ¹¹⁾ barngetnadi 350, 138, 175, 135, 671; ¹²⁾ [leggja sinu messu song 671, 135; missa songh sinn 350, 138; ¹³⁾ [til þess 175; ¹⁴⁾ sl. 135; ¹⁵⁾ tekr 135, 175, 671; ¹⁶⁾ ok yfirbot b. v. 175; ¹⁷⁾ er 175; ¹⁸⁾ [sokuarmenn sina 350, 138; kirkisoknar menn sina 175, 671; sitt undirfolk 135; ¹⁹⁾ sl. 135; ²⁰⁾ [credo ok pater noster ok Aue maria 135; ok aue 671; Credo in deum. pater noster ok 350, 138, 175; ²¹⁾ [sl. 135; ²²⁾ [ava bavn (barn 175) 175, 671; ²³⁾ [sl. 350; ²⁴⁾ [a (af 671) þessum 350, 138, 175, 671; ²⁵⁾ [eptir þörf 175, 135; eptir þavrfum 671; ²⁶⁾ [Olærdir menn skulu eigi (ekki 671, 135) vatn vigia 175, 135, 671; ²⁷⁾ [Ok þat 135; þat fur (fyrir 175, 138, 671) bænd haann, 350, 175, 138, 671; ²⁸⁾ sl. 175, 671; ²⁹⁾ [breinu vatni sio eda snio ef bann er bræddr 135; i vatni. sio 671, 350, 671, 138; vatni eda sio edr 175; ³⁰⁾ engi 135, 671; ³¹⁾ sl. 175; ³²⁾ til 135; ³³⁾ [tilskipud ord. ok fyrir bodin er hrakaskirn 135; tilskiput ord ok þui (fyrir þvi 175, 671) er 350, 138, 671, 175; nock-urir 350; bann balldit fur (fyrir 138, 671) sanna skirn 350, 138, 671; ³⁴⁾ § 11; i 671 er þessi § skr. á bls. 24 einstök með æfagamalli hendi; § 11 og 12 vantar i 350, 138, 145; ³⁵⁾ sem 175.

[presti fært ¹⁾. þa skal hann signa þat ok gefa sallt uigt [ok lesa gudspjall yfir ok giora krossa yfir ²⁾ med braka sinum ²⁾ fyr eyrum ok nosum ok leida ³⁾ j kirkiu ⁴⁾. smyria sidan á brioste ok millu[m] ⁵⁾ herða med oleo sancto ok sidan med krisma j höfði. færa j skirnar klæði ok fa kerti loganda ⁶⁾ j hond ok giora þessa alla ⁷⁾ hluti med til skipodum ordum en fella nidr allar sækingar ok þess hattar bænir sem fyr skirn at eins eigu at uera.

12⁸⁾. Þat er ok fyr bodit. at þeim monnum se gefin þionuzta er opinberliga ero j frillu lifnade, nema þeir handsali kenni manne fyr uattum at skilia. eptir þui sem hann bydr. eða ganga saman ella loglega.

13⁹⁾. Eigi skal ok gefast corpus domini okr karle eða rans manne nema þeir uile leidrettazt eptir gudlegri skipan.

14¹⁰⁾. Hann baud ok svo prestum. ef þeir skulu hion saman vigia at presturinn skal ¹¹⁾ lysa. [iij. drottins daga fyr

¹⁾ fært prestium 671; ²⁾ sl. 671; ³⁾ [og giora krossa med braka fyrir nösnum ok eyrum ok lesa gudspjall yfir ok leida 175; ⁴⁾ ok b. v. 671; ⁵⁾ medal 175; ⁶⁾ sl. 175; ⁷⁾ sl. 671; ⁸⁾ § 12 vantar í 671, 175; ⁹⁾ § 13 stendr í 350, 138, 165, 671 eptir þá grein, sem hér er § 16; í 136 er þessi klausa seinust af því, sem þar er af statútunni. Í þessum handritum er greiniu svo: þat fur (fyr 135, 671) baud hann at prestar giðfi (gefi) nockurum (sl. 135) þeim manni corpus domini. sem opinberliga (liggar 135) i bofudsyndum (bófudsynda lifi 135, 175, 671). sua (ok þeir 135) sem eru horkallar. ok saurlifis menn eða ransmenn ok þvilikir adrir nema þeir uili leidrettaz eptir gudligri (beilagri 135) skipan; ¹⁰⁾ § 14 er í 138 á ndau § 13, en í 135 næst á eptir § 10; greiun er í 135: Hann baud ok prestum ef þeir skulv ok hion saman uigia at beyra adr iayrði kounnar naudungarlaust. at hun samþykkir þann at eiga. Prestur skal lysa þria sunnudaga fur en brudkaup se giort at sa madr uill fa þeirrar konu. Ok ef sa er nockur þar at vite a vera frændsemi eða sifskapi þa beri hann vitni vm adr en festar fara fram eða brudkaup se gert; í 175 er greiniu svo: Huerr sa prestr er hion skal saman vigia. þa skal þau adr lysa iij svnuvdaga þuenn eptir annan i beilagri kirkiu at sa madr uill fa þeirrar konu at ef nockur er sa at þeirra j milli viti frændsemi eðr sifskapi þa beri hann vitni um adr en festar eðr brudkaup fari [fram]. prestur skal ok beyra kounnar iayrde naudungarlaust at hun samþykkir þann mann at eiga; ¹¹⁾ adr b. v. 671.

sinum kirkiu soknar monnum ¹⁾ fyrir en brudkaup giorizt [ok ef nockur er [so vid staddr ²⁾ at [um nockura meinbugi viti þar ³⁾ a uera frændsemi eða sifskapi ⁴⁾. þa segi presti til ⁵⁾ fyrir en brudlaup fullgiorizt.

15⁶⁾. Ecki skulu þeir menn saman ganga er nanari se at sifvm eða frændsemi. en at fimta manni huort nema biskup uili gefa framar orlof til.

16. Ef ⁷⁾ su kona ⁸⁾ andazt [fyrir en hun se ⁹⁾ j kirkiv leidd ¹⁰⁾ er barn atti vid ¹¹⁾ bonda sinum [þa se leidd kona fyrir likinu med loganda uax kerti ¹²⁾.

17. Hvert þat lik er [i kirkiu garde ¹³⁾ & at grafa. þa lofade bann [þat j kirkiv at bera ¹⁴⁾.

18¹⁵⁾. En ef þeir menn andazt [er settar ero uti stöð[u]r ¹⁶⁾ fyrir opin bera uanhagi sina þa skal huers þeirra lik j kirkiu bera ef þeir fara ¹⁷⁾ suo af beiminvn at þeir se ¹⁸⁾ j sætt uid heilaga kirkiv at fra teknum þeim sem eptir landz sid ero eigi at kirkiu grafnir ¹⁹⁾. [sicut fures ²⁰⁾ et latrones. qui pro suis sceleribus morte condempna[n]tur. et hoc ad terrorem ²¹⁾.

19²²⁾. Ef bansettur madr beidizt prestz fundar j lifs haska ok uill sueria at bæta ²³⁾ uid gud ok heilaga kirkiu eptir domi biskups sins þat sem hann hefir brotid. [þa skal prestur lata hann sveria at hia uerondum logligum uitnum þenna eid at bok. sidan skal prestur leysa hann ef bann er dauðvoni ok ueita bonum þuilika þionuztu alla sem odrum kristnum monnum ²⁴⁾.

¹⁾ [fyrir sinum sóknarmönnum þráð drottius daga 671; fur kirkiu soknar monnum iij. drottius daga 350, 138; ²⁾ [sa madr 671; ³⁾ [þar nite meinbugi 671; ⁴⁾ sifskap 671; ⁵⁾ sl. 671; ⁶⁾ § 15 vantar í 350, 138, 135, 671; í 175 er greinin svo: Ei skulu prestar syngia ij. messur um dag at einu altari uandsynia laust; ⁷⁾ En ef 135; ⁸⁾ [kona su 138, 175; ⁹⁾ [adr hon er 350; er 671; ¹⁰⁾ [hafi i kirkiu gengit su 135; ¹¹⁾ med 350; ¹²⁾ [þa se kona leidd i kirkiu fur liki hennar med loganda uax kerti 350, 138; þa se kona leidd i kirkiu fyrir likinu med kerti loganda (loganda kerti 135) 135, 175, 671; ¹³⁾ [at kirkiu 175; ¹⁴⁾ [j kirkiu at (sl. 135) bera ok syngia þar yfuir 175, 135, 671; hann at bera i kirkiu 350; ¹⁵⁾ § 18 vantar í 135, 350; er í 135 á eptir § 17; ¹⁶⁾ [er a eru settar vti stöð[ur] 175; ¹⁷⁾ foru 175; ¹⁸⁾ voru 175; ¹⁹⁾ græfuir 175; ²⁰⁾ furus(!) 456; ²¹⁾ [sl. 175; ²²⁾ § 19 er sem sérstök klausa í 350 á bls. 300; § 19—22 vantar í 175, 138, 671; ²³⁾ sig b. v. 350; ²⁴⁾ [þa skal prestur leysa hann ef hann er dauðvona ok ueita honum alla þionustu sem avdrum kristnum manni 350.

werdur hann fyrr omali ¹⁾ en prestr komi til hans en loglig uitni berr þat at hann var bvinnslikt at sveria sem fyr [uar skilt þa ma prestur leysa hann ef þeir sveria ²⁾ at hann beiddi sættar ok uilldi allt til uinna þat er hann uar skyldur ³⁾. Rettir hann uid [eptir lausnena ⁴⁾ þa skal hann sækia sem fyrst ma hann [a fund biskups sins ⁵⁾ ok standa á hans domi um allt þat sem hann er sakadr vid [hann ok ⁶⁾ heilaga kirkiu. Liggur honum ok slikt uid ef hann bregdur þui sem suarit uar [fyri hann sem þa hefði hann sialfur suarit ⁷⁾.

20⁸⁾. En sa er fallit hefir af uerki sialfs sins j pafa bann skal sveria adr en hann er leystur at fara æ pafa fund eda erkibiskups ef hann ma. nema biskup uili annat sæma.

21. Ef bansettur madr deyr oleystur þa ma eingi leysa hann ⁹⁾ nema sá er ualld hafði til at leysa hann heilan ok osiukan ¹⁰⁾ ok skulu erfingiar hans ¹¹⁾ allt aptur bæta þat sem hann hafði brotid ok se ¹²⁾ adr sannprofat at sialfr ¹³⁾ hann uilldi sæxt hafa ¹⁴⁾ ef hann hefde näd.

22. Eingi á sa at uera [hafdur fyri leystan ¹⁵⁾ [er sá leysir er ecki ualld hafði til til ¹⁶⁾.

B.

Hér prentað eptir skinnbókinni AM. 344. Fol. bls. 147 (c. 1350); borið saman við skinnbækurnar AM. 351. Fol. bls. 190—93 (Skálholtsbók eldri c. 1360; því nær samhljóða 344 sem afskrípt væri); AM. 48. 8vo bls. 54—59 c. 1360; AM. 173D 4to fol. C₁, c. 1380 (brot); AM. 354. fol. bls. 49—50 (Skálholtsbók yngri c. 1400); AM. 175A 4to bls. 51 (einungis § 24—27) c. 1400; AM. 687C 4to bls. 9c. 1480 (einungis § 15); AM. 148. 4to bls. 271—72 (Landeyjabók c. 1500).

Skipan arna biskups¹⁷⁾.

Þessi boð voro sett af herra arna biskupi og i samþykkt tekinn af ollvm lærdvm monnvm a presta stefnv at hallda

¹⁾ dauðunni 350; ²⁾ [sl. 350; ³⁾ til. þa skal hann leysa hann b. v. 350; ⁴⁾ [vr lausninne 350; ⁵⁾ [a biskups sins fund 350; ⁶⁾ [sl. 350; ⁷⁾ [sem hefði sialfur suarit 350; ⁸⁾ § 20 vantar í 350; ⁹⁾ dauðan b. v. 350; ¹⁰⁾ lifanda 350; ¹¹⁾ þat b. v. 350; ¹²⁾ þo b v. 350; ¹³⁾ sl. 350; ¹⁴⁾ adr b. v. 350; ¹⁵⁾ [halldinn leystur 350; ¹⁶⁾ [sem sa er leyste hafði þar ecki ualld til 350; ¹⁷⁾ Fyrirsögn svo í 344, 351; Statvtvm 48; Statuta herra arna 354; Samþykkt lærðra manna 148.

þav sömv bodord þill sem [adr standa ¹⁾] i skipan herra magnvs biskvps.

1. fasta skal ok tveggia postvla messo ef berr a gagndaga en hafa tvímællt krossmesso nema beri a midvikudag fyri ascensionem. vinna [eigi leingr en til mids aptans ²⁾] fyri hvarntveggio messo daginn.

2. eigi skvlo prestar gefa leyfi rvmhelga daga þo at tida halld se mikit þa daga sem adr ³⁾ er alþydv fasta skylld ok eigi fostv natta leyfi nema logtekna daga ⁴⁾ [ok friadag i paska vikv⁵⁾].

3. [En ef lógtekna messo daga berr ⁶⁾] a friadag ⁷⁾ a iola fostv þa er lofat hvitt at eta og einmællt. [en ef þa berr ⁸⁾] a midvikvdaga þa er lofat tvímællt at eta ok eigi slátr.

4⁹⁾. Hverr sa prestr er híon skal samanvígja þa skal hann lysa adr iij drottins daga hvern a bak odrvm i savnghvs dyrvm at sa madr vill þeirrar konv fa. ok ef nockor er sa þar ¹⁰⁾ er viti a vera frændsemi eda sifskapi ¹¹⁾ þa beri hann þar vitni vm adr en festar eda brvdkap se. prestr skal ok heyra iayrði konvnnar navdvngar lavst. at hon samþyekir þann mann at eiga.

5¹²⁾. a þat skvlo prestar minna alpydv ok bioda skylldvliga at hverr madr falli a kne med vpp halldandi hondvm þann tima i messvnni ¹³⁾ er prestrinn hellðr vpp holdi ok blodi vars drottins iesu christi ok bidi ser miskvnnar ok se klykt til þess iafnan ok halldit vpp loganda varkert i hia prestinvm.

6¹⁴⁾. eigi skal prestr syngia ij messor vm dag at einv altari navdsynialavst. skylld er at .iij. se iola dag.

7¹⁵⁾. eigi skal prestr bergia þui vatni er hann þverr ¹⁶⁾ innan kalek med ef hann skal syngia adra messv sidar þann

¹⁾ [standa adr ritud 354; ²⁾ [vinna til midaptans 48; ³⁾ eigi 354
⁴⁾ messudaga 148; ⁵⁾ [sl. 354; ⁶⁾ [ef nicolava. messo eda thorlaks (þorlaks 354) messo bar 48, 354; ⁷⁾ fostudag 354; ⁸⁾ [Ef andreas messo. nicholaus messo. mario messo thomas messo eda thorlaks messo berr a 48; en ef andres messo eda Nicho[las messo]. thomas messo ok thorlaks messo 354; ⁹⁾ § 4. vantar í 148, sbr. stat. Jör. erkibps. 1290 NgL. III, 243; ¹⁰⁾ vid b. v, 354; ¹¹⁾ sifskap 351; ¹²⁾ § 5. vantar í 148; ¹³⁾ messo 354; ¹⁴⁾ § 6. vantar í 148, ¹⁵⁾ § vantar í 148, ¹⁶⁾ þuæa 351, 48; þuær 354.

sama dag. lati dfakn sinn bergia þui vatni¹⁾ eda steypi i sacrarium þui at eingi skal messo syngia nema fastandi.

8²⁾. Credo in vnm skal hafa i messv olafs messo dag hinn fyrri. [ok sua in oktaua nativitatis beate marie virginis³⁾].

9⁴⁾. Ef eigi er vin ok vatn i kalek þa er vpp er halldit forninni þa skal bæta i hvarotveggia ok taka adra oflat ok hefia vpp⁵⁾ te igitur [en hina fyrri oblat²⁾ lati i brott⁶⁾ i nockorn sæmiligan stad. ok bergi þeirri⁸⁾ sidan er hann hefir adr neytt corpus et⁹⁾ sanguinem domini.

10. Þat er ok fastliga fyrir bodit at nockor lati sem hann syngi messo ef hann ma eigi syngia eda [hann veit¹⁰⁾ at hann vantar nockor [þau fong¹¹⁾ sem skylda krefr at [hofd se.¹²⁾

11¹³⁾. En ef opinbert verdr savrlifi prestz med barngetnadi þa skal hann leggja messv söng þar til er hann finnr biskvp eda hans vmbodsmann ok tekr¹⁴⁾ skript ok yfirbot.

12¹⁵⁾. prestar [eiga at¹⁶⁾ minna soknar menn sina at þeir kvnni rett. Pater noster. [Credo in deum. Ave maria. Requiem eternam. börn¹⁷⁾ at skira þa er [navdssyniar krefia¹⁸⁾. ok profa þa [þar af¹⁹⁾.

13²⁰⁾. [Ecki eiga²¹⁾ olærdir menn vatn at vigia..

14²²⁾. þat er ok fastliga fyrir bodit at nockor [skiri i qdrv en i vatni²³⁾ [eda sio²⁴⁾ eda snio bræddvm. því at eigi er skírn rett nema bædi se vid haft vatn [ok ord²⁵⁾. ok því er onyt hraka skírn þo at [nockor hafi²⁶⁾ [hana retta kallat²⁷⁾.

15²⁸⁾. Ef barn²⁹⁾ þat er skemri skírn var skírt er lifanda

¹⁾ vatni, hér byrjar 173; ²⁾ § 8 vantar í 148, 173, sbr. statútu 1292 § 3; ³⁾ [sl. 354. ⁴⁾ § 9 vantar í 148. ⁵⁾ vpp sl. 173. ⁶⁾ oblatu 354. ⁷⁾ [en leggja hina fyrri (oflat 173) i brott 354, 173. ⁸⁾ heuni b. v. 354. ⁹⁾ ok 48. ¹⁰⁾ veit hann 48. ¹¹⁾ [fong til 354; faung þau til 173; nockut þav faung til 148. ¹²⁾ [hafna 354. ¹³⁾ § 11 v. í 173. ¹⁴⁾ af þeim b. v. 354. ¹⁵⁾ § 12 vantar í 148. ¹⁶⁾ [eigu ok 354. ¹⁷⁾ [Credo in deum ok Pater noster. ave maria ok salu vers. sua ok barn 173; oc ave marie born 354. ¹⁸⁾ naudsyn krefr 354, 173. ¹⁹⁾ [þar m 351. ²⁰⁾ § 13 vantar í 148. ²¹⁾ [Eigi eigv 173. ²²⁾ § 14 v. í 148. ²³⁾ [skire nema i vatni 173. ²⁴⁾ eda i sio 354. ²⁵⁾ [ok iord. 173. ²⁶⁾ [nockurer hafui 354. ²⁷⁾ [kallad hana retta 354; nockur kalli hana retta 173. ²⁸⁾ § 15 v. í 148. ²⁹⁾ barnit er 687.

[presti fært ¹⁾ þa ²⁾ skal hann sígna þat ok gefa sallt vígt ok lesa gvdspíall yfir ok gera krossa með hraka fyrir eyrvum ok navsvum ok leida i kirkio. smyria síðan a bríosti ok millvum herða með oleo sancto ok síðan með krísmu ³⁾ i höfði færa i skírnar klæði ok fa kerti loganda i hönd ok gera þessa alla ⁴⁾ lvti með tilskipvðvum orðvum en fella niðr allar særingar ok þesshattar bæner sem fyrir skírn [at eins eigv at ⁵⁾ vera.

16. Þat er ⁶⁾ fyrir bodit at þeim monnum se þionosta gefin er ⁷⁾ opinberliga (ero i fríllv lífnade ⁸⁾) nema þeir handsali kenni manni [fyrir vattvum ⁹⁾ at skíllia eptir því sem hann bydr [eða ganga saman ella lógliga ¹⁰⁾].

17 ¹¹⁾. Ecki skvlo þeir menn saman ganga er nanari se at [sífium eða frændsemi ¹²⁾]. en at fimta manni hvart [nema biskvp villi gefa framar orlof til ¹³⁾].

18 ¹⁴⁾. Ef sv kona andazt fyr en hon se i kirkio leidd er barn atti við bonda sínvum. þa se leidd kona i kirkio fyrir lík-
inv með loganda kerti.

19 ¹⁵⁾. En ef þeir menn andaz er settar ero vtístqðvr fyrir [opinbera vanhagi sína ¹⁶⁾ þa skal hvers þeirra lík i kirkio bera ef þeir [forv sva ¹⁷⁾ af heiminvum [[at þeir vorv i sætt við heilaga kirkio at fra teknvum þeim sem eptir landz síð ¹⁸⁾ ero eigi at kirkio grafnir. [Sievť fvres et latrones qui pro suis sceleribus morte condempnantur et hoc ad terrorem. ¹⁹⁾

20. prestar skvlo eigi hafa ravð klæði gvl eða græn edr helmingvum eða ravndvt ²⁰⁾ nema i vasi.

21. [fari ²¹⁾ eigi með mangi eða ²²⁾ okri.

22. eingi prestr eða ²³⁾ klerkr skal [sveria eida leik-

¹⁾ [psti pst 351; fært presti 354, 687, er fært presti lífanda 173.
²⁾ þ 687. ³⁾ krísmu 354. ⁴⁾ alla sl. 173. ⁵⁾ [tvískr 687. ⁶⁾ ok b. v. 173.
⁷⁾ sem 354. ⁸⁾ [lígíia i fríllu lífvi 354, 173. ⁹⁾ [fyrir vattvum sl. 351,
fyrir .ij. uattum 173. ¹⁰⁾ [ella lógliga saman 354, eða ella gangi saman
laugliga 173. ¹¹⁾ § 17 v. i 148. ¹²⁾ [frændsemi eða (at 173) sífium 354,
173. ¹³⁾ [uile framar orlof til gefua 354. nema biskup lofi 173. ¹⁴⁾ § 18
v. i 148. ¹⁵⁾ § 19 v. i 148. ¹⁶⁾ [opinber brot sín 354. ¹⁷⁾ [fara sua 354.
¹⁸⁾ [fornum landz síð 354. ¹⁹⁾ [sl. 48; frá [[ef þeir voru i sætt við hei-
laga kirku nema þeir sem eftir fornum landz síð erv eigi kirkivgræfir
173. ²⁰⁾ i Qndottum 354, eða raundott 173. ²¹⁾ fara 354. ²²⁾ ne 354.
[ok eigi fara met 173. ²³⁾ ne 354, 173.

manni¹⁾ eda leggja sik eda sín mal vndir leikmanz²⁾ dom vtan biskvps síns rád.

23. Eigi skvlo prestar reka leikmann or kirkio [nema opinberar sakir se til þær³⁾ sem þeir vita vísan vilia biskvps til eda hans vmbods [manna.⁴⁾

24. Ef bannsettr madr beidiz prests fvndar í lífs haska ok vill hann sveria at bæta vid gvd ok heilaga kirkio eptir domi biskvps síns þat sem hann hefir brotid, þa skal prestr lata hann [sveria at hiaverandvm logligvm vitnvm þenna eid at bok⁵⁾. [[sidan skal prestr leysa hann ef hann er dadvani⁶⁾ ok veita honvm [þvilika þionostv⁷⁾ alla sem⁸⁾ odrvm⁹⁾ kristnvm monnvm. verdr hann fyr omali¹⁰⁾ en prestr komi til hans¹¹⁾ en löglig vitni beri þat at hann var bvinn slíkt at sveria sem fyr var skilt. þa ma prestr leysa hann ef þeir [sveria at hann beiddi sættar ok villdi allt til vinna þat er hann var skylldr¹²⁾. rettir¹³⁾ hann vid eptir lavsnina þa skal hann sækia sem fyrst ma hann a fvnd biskvps síns ok standa a hans domi vm allt sem hann er sakadr [vid hann ok heilaga kirkio¹⁴⁾. liggr honvm ok slíkt vid ef hann bregdr því sem svarit var [fyrir hann sem þa at hann sialfr hefði svarit.¹⁵⁾

25¹⁶⁾. En sa er fallit hefir [af verki sínv sialfs i pafa bann¹⁷⁾ skal sveria adr hann er¹⁸⁾ leystur at fara a pafa fvnd eda erkibiskvps ef hann ma nema biskvp vili annat sæma.

26. Ef bannsettr madr deyr oleystur þa ma engi leysa hann¹⁹⁾ nema sa er valld hafði til²⁰⁾ at leysa hann [heilan ok osivkan²¹⁾ ok skvlo erfingiar hans allt aprt bæta þat sem²²⁾

¹⁾ [sveria leikmanne nockurn eid 354, eid nockurn 173. ²⁾ leikmanna 173. ³⁾ [nema fyrir opinberar sakir þær 173. ⁴⁾ [manz 354, 148, 173 (hér fylgir eptir í 173 «nm hans sakir» sem nýr kapituli. ⁵⁾ [sveria þenna eid at bok at hiauerandum lögligum útnum 354. ⁶⁾ dandnana 354, dadvona 148. ⁷⁾ [slika þionostu 354: ⁸⁾ [[þa skal prestur leysa hann ef hann ær dadvani oc veiti honnm slika þionnstu sem 175. ⁹⁾ odrvm sl. 351. ¹⁰⁾ fyr dadvani 175. ¹¹⁾ hans sl. 354. ¹²⁾ [sveria at hann beiddiz sættar ok villdi allt til vinna þat ær hann var skylldr til þa skal leysa hann 175. ¹³⁾ rettar 351. ¹⁴⁾ [vid gnd 254. [vit heilaga kirku 175. ¹⁵⁾ [sem hann hefði sialfur svarid 175. ¹⁶⁾ § 25 v. í 175. ¹⁷⁾ [j pafna bann af verki sín sialfs 354. ¹⁸⁾ se 354. ¹⁹⁾ dandan b. v. 175. ²⁰⁾ til sl. 175. ²¹⁾ [lifanda ok osinkan 175. ²²⁾ er 175.

hann hafði brotíð ok se ádr sannþrofat [at sialfr hann ¹⁾ villði [sæzt hafa ²⁾ ef hann hefði náð.

27. Þingi a sa at vera hafðr fyrir leystan er sa leysir er ecki valld [hafði til. ³⁾

C.

AMagn. Nr. 456. 12mo bls. 229—32 c. 1480; AM. 688B. 4to bls. 5—6, skr. 1479.

Lex ecclesiastica.

1. Eigi skulu prestar syngia mess[u]r tuær um dag. at einu alltari naudsynia laust.

2. Skylt er at þriar se messur jóla dag.

3. Er eigi uin i kalek eða uatn þa er up er halldit forn-inni þa skal bæta j huortueggju j kalek ok taka adra oblat ok hefia up. te igitur. en leggja hina fyrri oblat j brutt j nockurn sæmiligan stad ok bergi prestur þeirri sidan er hann hefir adur neytt corpus ok sanguinem domini.

4. Þat er ok fastlega fyrri bodit at nockur lati sem hann syngi Messo ef hann má eigi. eða hann ueit at hann uantar nockur þau fōng til sem skyllða krefur at höfð se.

5. En ef þeir menn andazt er settar uoru vti stōdur fyrri opinbera uanhagi sina þa skal hvers þeirra lik j kirkiu bera ef þeir fara suo af heimenum at þeir uoru sattir við heilaga kirkiu at fra tef[knum þeim] sem eptir fornum landz logum ok sid erv eigi [at kirkiu] grafnir. Sicut fures ⁴⁾ et latrones qui pro sceleribus suis morte comdemnantur et hoc ad terrorem.

6. Ef bannsettur madr beidizt prestz fundar j lijfs haska ok uill hann sueria at bæta uit gud ok heilaga kirkiu eptir domi biskups sins þat sem hann hefir brotíð. þa skal prestur lata hann sueria at hia uerondum logligvm uitnum. þenna eid at bok. Sidan skal prestur leysa hann ef hann er dauðuoni ok ueita honum slíka þionuztu alla sem odrum kristnum monnum.

7. En sã madr er fallit hefir j bann af verkinv. sialfur skal hann sueria adur hann se leystur at fara á papa fund. eða erkibiskups ef hann ma.

8. Verðr hann fyr omali en prestur kom til hans. en

¹⁾ [hann sialfur 175. ²⁾ [sættz hafua 148, 175. ³⁾ [hefuer 354. ⁴⁾ furus, hdr.

loglig uitni herr þat at hann var hinn slíkt at sueria sem fyr uar skilt. þa ma leysa¹⁾ hann ef þeir sueria at hann heiddizt sættar ok uilddi allt til uinna þat er hann var skyldur. Rettir hann vid eptir lausnina. þa skal hann sækia sem fyrst má hann á fund biskups sins ok standa á hans, domi um allt þat er hann er sakadr vid hann. liggir honum ok slíkt uid ef hann bregdr þui sem suarit uar fyrri hann. sem þa er hann hefði sialfr suarit.

9. En ef hannsettur maðr deyr oleystr. þa ma eingi leysa hann nema sá er ualld hafði til at leysa hann lifanda ok heilann sem osiukann ok þo þui at eins at adur se aptur hætt allt þat sem hann hafði brotid ok se þo sann profat at sialfur hann yilddi sæzt hafa ef hann hefði näd.

10. Eingi á sá at uera leystur. er sa leysir er ecki hefir ualld til.

11¹⁾. Prestar skulu halda hatt forn upp eptir þessi ord. hoc est corpus meum.

12. Ef prestar megv eigi syngia läga songs Messa fyrri nokkurs siukleika sokum þa standi messan þar sem komin er. ok hefi þar upp sá prestur er sidar kemur til.

13. fyrri einga naudsyn skal prestur ganga fra alltari sidan er upp er hafit. te igitur²⁾).

14. Ef hordomr er framdur j heilagri kirkiu sua at upp liost uerdi. eda uid uerdi gengit. eda storir auerkar. þa skal af uera uigsla af kirkiu.

15. Eigi skal grafa at kirkiv medan eigi er saungur [lo]fadr at ok ef slíkir atburdir kunna at verda j kirkiu gordvm þa skal eigi grafa fyrr enn biskup breinsar gardin.

16. leyft er at giora brudlaup i gagn fostum.

17. Senda skal til biskups eda hans umbodzmanz. vigia menn sem fyrst ma ok gefa aungua lausn ok svo auerka menn þa sem kirkiur sörga.

D.

AMagn. Nr. 135. 4to bls. 218. c. 1500. sem framhald af statútu Arna bps 1280 og af xvi bannsökum. Sbr. stat. Eilífs I. 1320, NgL. III, 247—8.

¹⁾ Hér hyrjar nýr kafli, sem ekki finst í hinum afskriptuunum af statútunni. ²⁾ G¹, skb.

1. Ef bannsattur madr beidizt prest[s] fundar j lífs haska og uill hann sueria at bæta uid gud og heilaga¹⁾ kirkiu eptir domi biskups sins. þat sem hann hefir brotid þa skal prestr lata hann²⁾ sueria þann eid hiauerendum laga uitnum. sidan skal prestr leysa hann. ef hann er j dauda punt og ueita slika þionostu alla sem odrum krisnum manni. Verdr hann og omali fur en prestr kemur til. En loglig uitni beri þat at hann ueri buinn at beidazt sattar. vid gud. og uillde allt til uinna þat er hann uar skyldr. Retter hann vid epter lausmina. þa skal [hann] sækia sem fyrst ma hann a fund biskups sins og standa á hans domi vm allt þat sem hann er sakadur vid gud. og heilaga kirkiu. lig[g]ur honum og slikt vid. ef hann bregdr þui sem suarit var fyrir hann sem sialfur hann hefdi suarit.

2. En sa er fallit hefir j pafa bann af verki sínu sialfs skal sueria adr hann se leystur at fara a pafa gard med biskups radi og uilia.

3. En ef bannsettr madr deyr oleystur þa ma einge leysa hann nema sa er ualld hafdi at leysa [hann] lífs og osiukan. og skulu erfing[i]ar hans allt aptur bæta. þat sem hann hafdi brotid og se þo adr sannprofat at hann sialfur [villdi] sættz hafa ef hann hefdi nad.

4. Eingi a sa at uera haldinn leystur sem sa leysir er ecki ualld hefir til.

5. Ef barn kemur j heim þat skirt er skemri skirn. og er lifandi fært presti. þa skal hann signa þat og gefa þui sallt uigt og lesa gudspiall yfir. og giora krossa med braka fyrir eyrum og nosum. og leida j kirkiu smyria sidann a briosti og millum herda med oleo sancto. og sidan med krisma j haufde og færa j skirnar klædi og fa kerti logandi og gera þessa alla hluti med til skipudum ordum en fella nidr allar særingar. og þesshattar bævir sem fyrir skirn eiga ath uera.

6. Eige skal prestur syngja tuær messur vm dag uid sama alltari naudsynia laust. nema jola dag.

7. Ef [eigi] er uin eda uatn j kalek þa upp er halldit forninne þa skal bæta j huorutueggju. og taka adra oblatu og hefia upp Te igitur. enn hina fyrri skal leggja j brutt j nockurn

¹⁾ hfa, skb. ²⁾ h lata, skb.

godan stad og bergi. þeirri síðan. ef hann hefir adr neytt corpus domini og sanguinem.

8. Þat er fastlega fyrir bodit. at nockur lati sem hann syngi Messu ef [hann] ma eigi syngia og veit hann at skortir nockurn þann hlut sem til þarf.

9. Ecki skulu þeir menn saman bindazt at nanari se at frændsemi en at fimta manni. eda sífum nema biskup vili framar gefa orlof til¹⁾.

E.

Ágrip af skipan Árna biskups eins og stendr í sögu hans (Bps. I, 684). Hér er prentað eptir skinnbókinni í Stokkhólmi Nr. 12. 4to fol. 4a (c. 1640) og borið saman við pappírshandrit í sama safni Nr. 8. 4to bls 917—19 (c. 1640). Þetta ágrip er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar.

... Liet hann vpp lesa bodskap Erkibiskups og stodu þar þesser hluter j.

1. Ad aller menn knefalle með vpp halldande höndum þann tijma j mæssunne er halldid er upp hollde og blode vorz herra, og so þá er borið er til siukra manna.

2. So og ad einge madur feste sier mey edur konu til eiginn ordz áður enn lyst være j kyrckiu þrem sinnum.

3. So og ad frillu monnum skule fyrer biodast ad taca christz lijka ad paskum, vtann þeir feste frillur sijnar til eiginn ordz, edur skilie við þær fullkomlega.

4. Suo og aller stader og tijunder skylldu giefast j biskupz valld.

5. Suo og ad eingenn skylldu byggia dautt fie á leigu.

F.

Ágrip af skipan Árna biskups frá 1269 eins og stendr í sögu hans (Bps. 687). Hér er prentað eptir skinnbókinni í Stokkhólmi Nr. 12. 4to fol. 5b—6a og borið saman við pappírshandrit í sama safni Nr. 8. 4to bls. 920—21.

Arne biskup breyttte og margre skipan hinna fyrre biskupa til myskunsemdar.

¹⁾ Hér eptir kemur sem áfast um guðsifjar: Med þrennum hætti eru gud síðar etc.

hann [skipade]¹⁾ að þau börn sem ei feingu skyrn skyllde grafa vtann við kyrckjugard. enn áður voru þau grafinn færrer vygdum stöðum sem sekir menn. . .

Það var og siduane og skipun hinna fyrre biskupa, að lík þeirra manna sem vtan kyrckiu stödu fyrer vanhage sijna og á þann tíma sem þeir lídu vr líkama og stöð þesse skript á, að lík þeirra skyllde ei j kyrckiu bera, enn grafa þó i kyrckiu garde, enn hann skipade að huertz manz lyk þess sem að kyrckiu ætte leg og j sætt var við kyrckiuuna, skyllde j kyrckiu bera

. . . hann skipade að lík huerrar þeirrar konu er j sætt være við kyrckiuuna þó að af sængurfird andadist, skyllde j kyrckiu bera, skyllði kona ganga með logandi kiert fyrir líkum þeirra kuenna er j siuknade höfdu með bondum sijnum born alit. Enn fyrer allra annara líkum með ønguo kiert.

hann skipade oc j þeirra siuknade. sem þær áttu börn að fæða. að þær skylldu vitia skripta husla og olea ef þær være banuænar. þegar þær uæri j sætt við heilaga kirkiu, enn áður var þuert j möte af biskupum Bodid.

8. [i September 1269. i Skálholti].

SKRIPTABOÐ [Árna biskups Þorlákssonar.]

AMagn. Nr. 175A. 4to bls. 53—55 skinnb. frá c. 1400, og er eptir því prentað hér, en borið saman við skinnbækurnar AMagn. Nr. 354. Fol. 31a—b (Skálholtsbók yngri frá c. 1400); AM. 688B. 4to bls. 5—6 frá c. 1450; AM. 687A. 4to bls. 11 frá 1479; AM. 42A. 8vo bls. 226—228. frá c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 121—125 frá c. 1480; AM. 625. 4to bls. bls. 159—161 frá c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 301, þetta frá c. 1500. Þessi skipan er fyrst prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. VI, 157—160 eptir 625, og látin heyra til Skriptaboði Þorláks biskups, en það er ekki rétt. Eptir 354 (= D) og 456 (= G) er skipan þessi svo prentuð í NgL. III, 293—94 sem viðbætir við statútu Páls erkibiskups hina þriðju (c. 1336—1346), en það er alveg óvíst að hún eigi þar heima, þó sum handrit hnyti henni þar við. Mestar líkur eru til, að þetta sé sérstök skipan, eins og ýms handrit hafa hana, og svo hefir Jón Sigurðsson skilið það, og er hér fylgt hans dæmi í því, að heimfæra

¹⁾ óvart fallið úr í 12 4to; þannig í 8 4to.

hana til Árna biskups Þorlákssonar og árfæra eins og hér er gert. Hér er ekki tekinn orðamunur að heita megi eptir 354 af því sá texti er prentaður í NgL; í 456 er mikið af statútunni skafið út.

skriptir ¹⁾).

[Penitencia xiiij ²⁾ annorum pro gravioribus culpis sicut ³⁾ incestu ⁴⁾ cum propinquis in secundo gradu lineæ ⁵⁾, et in ⁶⁾ primo gradu affinitatis et consanguinitatis ⁷⁾ et similibus ⁸⁾].

1. Jn primis. [fasti karinu xl daga vith vatn ok braud ⁹⁾ gangi berfættur ok komi [ei til ¹⁰⁾ kirkiu. [hafui eigi reidskiota. eigi linklædi ¹¹⁾][beri eigi ¹²⁾ vopn hafi eigi samneyte [uit adra menn ¹³⁾ j suefni. mat eda dryck adr karina lukizt ¹⁴⁾].

2. [Vnndir valdi og skyn ¹⁵⁾ skripta faud[u]r ¹⁶⁾ er ath lina ¹⁷⁾. eptir naudsyn edr tilfellum nöckuth ¹⁸⁾ j fæzlu ¹⁹⁾ fangi.

3. Varni með öllu ²⁰⁾ konu samlagi. se ²¹⁾ j sama stad en ²²⁾ reiki eigi uidara [til foruitni ²³⁾ edr skemtanar.

4. Syngi salltara með ²⁴⁾ huerium tueim dægum [j karinu ²⁵⁾].

5. [Hafi tuimællt þurt drottins daga ²⁶⁾].

6. ²⁷⁾ Ath lidnum xl. daga [þuoizt hann ok taki sko-
klædi ²⁸⁾]. ok late skera hár sitt. standi utan kirkiu um eitt ár.

¹⁾ þannig 42; penitencia 456; ²⁾ 4cim 687; xliijcem 42; scilicet 354;
⁴⁾ incestu[u]m 625; ⁵⁾ sl. öll nema 687; ⁶⁾ etiam 42; nel eciam 354; ⁷⁾
sl. öll nema 687, 42, 456; ⁸⁾ [svo 687; Penitencia xliij annorum pro-
grauioribus culpis sine incestu cum propinquis in quo affinitatis similibus(!)
175; in secundo affinitatis similibus 350, 688; ⁹⁾ [fasta xl natta og daga
karinn vid braud og vatn 687, 456; vatni .xl. daga karinu fustu vid
braud ok vatn 42; ¹⁰⁾ [eigi til 350; eigi j 687, 42, 456; ¹¹⁾ [hafi eigi
linklædi 687, 456, 625; og ecki linklædi 42; ¹²⁾ [beri hann 687, 456;
¹³⁾ [nid nockrn kristinn (sl. 42, 625) mann 687, 42, 625; ¹⁴⁾ lyckzt 687;
lykz 625; ¹⁵⁾ [undir skyn og nalldi 687; se undir myskun og ualldi 456;
¹⁶⁾ favdrs 350; fôdurs 687, 42; ¹⁷⁾ nockut b. v. 687, 42, 456; ¹⁸⁾ sl. 687,
42, 456; ¹⁹⁾ fæzlu(!) 687; ²⁰⁾ moti, b. v. 42, 456, 625; ²¹⁾ veri iafnan 687,
42, 456; ²²⁾ og 625; ²³⁾ fyrri foruitne saker 350, 687, 42, 456; ²⁴⁾ æ 625,
²⁵⁾ [sl. 42, 456; ²⁶⁾ [Eti tuimællt drottins daga (42) þvrann mat (b. v.)
687; Enn drottins daga tui mællt þnrran mat 456; ²⁷⁾ en, b. v. 42, 456,
625; ²⁸⁾ [þuoizt hann og hafi laug. Hafi eigi laug ne bad og eigi fiadur
klædi (varni bædi vid laug ok fiadurklædum nema hægindi 42, 456) með
vatnfoztu(m 42). taki (leggi 42) skofot 687, 42, 456.

nema fra skírdegi [fram um páska uiku ¹⁾], uppstigningardag. huita sunnu dag. assumpcio marie ²⁾).

7. [Annath ær standi ute vtan helga daga ³⁾].

8. [Þriu ⁴⁾ þadan af vm iola faustur ok langafaustur ⁵⁾ ok gagnfaustur. taki eigi [þionostu um þriu ar ⁶⁾] nema j lifsbaska.

9. Halldi gagnfaustur [xiiij uetur. en ⁷⁾] þurt manudaga j þeim ok miduikudaga. En vatnfaste faustu daga. ok syngi salltara med huerre viku ⁸⁾].

[vij annos. aut amplius ⁹⁾].

10. [[Vatnfaste fyrir allar postula messur lóghelgar. ok allar mariu messur vm [vij ær. ok þria fria daga ¹⁰⁾] j ymbroðögum ok fylgi slikt j knefaullum ¹¹⁾] [[ok bænaballdi. [eda olmosugerdum ¹²⁾]. sem þa synizt hæfa ¹³⁾].

Æfinlig skript.

11. [[vatni fyrir allar mariv messur ok syngi a huerre [fimtigm sinna ¹⁴⁾] uersit aue maria.

12. Gefi olmosu vij ¹⁵⁾ alna uirde. a huerium tolf manudum. ok ¹⁶⁾ syngi huern dag vij sinnum pater noster ok ¹⁷⁾ aue maria. ok med kne falle þa. er ¹⁸⁾ eigi er heilagt.

[Skriptir fyrir hordom ¹⁹⁾].

¹⁾ [og fram um páska uiku. og iol fram um atta dag (iola b. v. 456) þrettanda dag og- (sl. 625), b. v. 687, 456, 625; ²⁾ mariu messu hina fyrre 456; mariu messu furri aa sumar 625; [ok fram vm páska viku ok vm iol. ok hinar stærstu batidir 42; ³⁾ [Annat ar nema helga daga 687, 456; Jtem annat aar nema halga daga 42; ⁴⁾ ar, b. v. 687, 456; ⁵⁾ iola fustu og langa fustu 687; Hid þridia aar þadan fra vm iola faustu og langa faustu 42; ⁶⁾ [gndz likama. vm .iiij. aar 42; ⁷⁾ ok 350; ⁸⁾ [nm (sl. 42) xiiij. ar. eti þurt j þeim manudaga (manudaga j þeim 625) og midvikudaga enn uatni fustunætr [j þeim. fasti þurt langa fostor (j þeim b. v. 625) og vatn(i) fustunætur (daga 625) j þeim, sl. 42] og syngi salltara 2 (ij 42) med huerri uiku 687, 42, 456, 625; ⁹⁾ [septem annos sine amplius 687, 42, 456; amplios 350; ¹⁰⁾ [uij ar friadaga 350; ¹¹⁾ [[Vatnfasti (vatni 42, 625) fyrir postula messur allar og mariu messur allar jnnan uij ara (jtem, b. v. 42) þria daga j ymbroðögum og fylgi slikt j bænahaldi og knefollum (knebedia follum 42) 687, 42, 456; ¹²⁾ [[ollum gerdum ok suo olmosvm 446; ¹³⁾ [sem þickir hæfa 350; ¹⁴⁾ [fimtigi sinnum 350; [[Vatnfasti fyrir mariu messo j (langa, b. v. 42) fustv. og syngi fimtigm sinna 687, 456, 42; ¹⁵⁾ .viij. 42; ¹⁶⁾ en 625; ¹⁷⁾ versid, b. v. 687; ¹⁸⁾ sl. 42, 687; ¹⁹⁾ [vantar i 354, 350, 687, 42, 625.

Penitencia propter adulterium.

13. [Vatni xl natta og syngi salltara med huerre¹⁾ hafi²⁾ lukt [innan .xij. manada³⁾. varni vith badi. laug. linklædum. ok dunklædum nema hæginde. med vatnfaustum⁴⁾].

14. Standi utan kirkiu fyrstu xij manadi nema vm iol ok [paska. ok adrar hinar stærstu⁵⁾ hatider⁶⁾. En⁷⁾ þadan af [um tuau ár. ok um iola faustu⁸⁾ ok langa faustur⁹⁾ ok gagn-faustur.

15.¹⁰⁾ Taka¹¹⁾ eigi þionostu [innan þriu ár¹²⁾ [nema j lifs haska¹³⁾ halldi [gagnfaustum um vij ár¹⁴⁾. j mote ions messu¹⁵⁾ Michaels Messo. [Anndries Messo¹⁶⁾. eti þurt j þeim manadaga ok miduiku daga. En uatni¹⁷⁾ i þeim fôstu nætur¹⁸⁾. iij uetur [eda v¹⁹⁾. ok syngi²⁰⁾ salltara med huerre uiku i gagn-fôstum²¹⁾. vatni fyri [allar mariu messur vm vij²²⁾ ár²³⁾ ok þria friadaga j ymbrodögum.

Hec adicietur²⁴⁾ si placet.

16. Fasti þurt þriar langar fôstur eda vatni ij nætur i uiku. falle a kne j kirk[i]u edr fyri krosse [fimmtigum sinna²⁵⁾ rumhelga daga um langa fôstu. en [þrim tigum sinna²⁶⁾ um iola faustu. aut amplius non²⁷⁾ minus. gialldi iij merkur.

¹⁾ uatt h. v. 350; ²⁾ [Vatnfasti .xl natta og syngi saltara jafnmarga og (sl. 625) hafi 687, 42, 625; ³⁾ [fyrir paskir 625; ⁴⁾ § 13 vantar i 687, 42 (shr. § 6) og er eins og fleira útskafin i 456 (shr. NgL. III, 294); ⁵⁾ hæstu 625; ⁶⁾ [paska viku og (hina b. v. 42) helgu viku og adrar hástu (stærstu 42) hatider 687, 42; ⁷⁾ sl. 350; ⁸⁾ faustur 350; ⁹⁾ [tíu (ij 625) aar um iolafostu og langa fôstu (vm langa fôstu iola fôstu ok 625). 625, 687, 42; ¹⁰⁾ ok, b. v. 42; ¹¹⁾ taki 42, 687; ¹²⁾ [um iij ár 350; ¹³⁾ [utan j life haska line (hlife 42) kirkiunar formadr bonnm (framar b. v. 42) um þionnztu tekia ef (honum, b. v. 42) likar og fari hann uel med sier b. v. 42, 687; ¹⁴⁾ vetur 687; ¹⁵⁾ [gagn faustur um sio ár fyri jons messo 350; jons messo baptiste 42, 625; ¹⁶⁾ [j mote andres messo 350; ¹⁷⁾ vatufaste 350; [og andres messo. hafi einmællt manudaga j þeim og miduikudaga med þurrau mat. og uatni 687; ¹⁸⁾ [ok andresmesso hafi einmællt manudaga og miduikudaga j þeim. þurrau mat fôstndaga. en (ok 625) vatnfasti fôstvnætur 42, 625; ¹⁹⁾ [sl. 687, 42; eda fim 625; ²⁰⁾ iafnan, b. v. 687, 42; ²¹⁾ það sem eptir fer er nokkuð öðruvísi i 687 og 42, sjá hér á eptir; ²²⁾ sio 350; ²³⁾ [mariu messur allar innan vij vetur 625; ²⁴⁾ adizientur 350, adiciantur 625; ²⁵⁾ [fimmtiger sin[n]am 350; ²⁶⁾ [þrimtigi sinuvm 350; ²⁷⁾ aut 625.

Þessi er æfenlig skript.

17. vatni fyr mariu messu i ¹⁾ faustu ok fæde fatækan mann sialfann daginn ok syngi þa [fimtigum sinna ²⁾] uersit. aue maria.

18. Syngi huern dag vij sinnum pater noster. eda huern friadag. v sinnum [pater noster ³⁾]. eda huern [þuotdag .vj sinn-um ⁴⁾]. eda huern [sunnudag iiij sinnum pater noster med Aue maria ⁵⁾].

19. Leysi vatnfaustur ⁶⁾ med olmosugiord. at fæda fatækann mann einn eda tuo eda þria. [[En ⁷⁾ þa þurrann mat.

20. Leysi salltara sǫng med uatnfaustu. [eda olmosugerð ⁸⁾] ok hafi þurt.

21. Leysi utistǫð[u]r helga daga. fædi jafnopt fatækann mann. ⁹⁾

22. Non [multos cum ¹⁰⁾] dies soluat. jn primo anno ne uideatur nimium ¹¹⁾ indulgenciam. suscepisse.

Gregorius. facilitas ueniæ intentium ¹²⁾. tribuit delinquendi.

Salomon [noli minis ¹³⁾] iustus esse ¹⁴⁾.

Jtem minis ¹⁵⁾ eiungit elicit sanguinem ¹⁶⁾.

Abluo firmo cibo dolet ungr ¹⁷⁾ ordino iungo.

Nascitur abluitor patitur. descendit ad ýma.

Surgit et ascendit ueniens discernere cuncta.

Níðrlag statútunnar er frá því í § 15 nóta 21 bls. 40 nokkuð annað í 687 og 42, og er það svo:

En þiara vetur hafi einmællt manadaga og miduikudaga huitan mat enn [fasti uid þurt j þeim ¹⁸⁾] fustu nætur.

¹⁾ aa 625; ²⁾ fimtiger sinnum 350; ³⁾ [sl. 625; ⁴⁾ [þuottdag vij sinnum Aue maria 625; ⁵⁾ [sunnudag iij sinnum med versit aue maria 350; sunnudag vij. sinnum 625; ⁶⁾ vatnsfaustu 625; ⁷⁾ eti, b. v. 625; ⁸⁾ [sl. 625; ⁹⁾ [[reglað í 350 þannig: Enn þurau mat med salltara savng uatnsfaustur ok olmosvgiordum leysi helgra daga fyr utistaud[u]r lafst fatækan maun(!). Hér endar 625. ¹⁰⁾ þannig 175; „multoscum“ 350, r.: multos tamen; ¹¹⁾ nimiam 350; ¹²⁾ inentium 350; r.: intentionem; ¹³⁾ [noli nimis 350; ¹⁴⁾ sl. 354; ¹⁵⁾ nimis 350; r.: Jtem [cui] nimis emungit; eiungi 350; ¹⁶⁾ það sem eptir fer í 354 er svo: et jdeo quasi quodam temperamentum conficiendum est in medicinis auimarum quod habeat aliquid rigoris et multum miseracionis. Jn hoc tamen respectus habendus est ad dissimilitudinem penitencium et qualitatem personarum; ¹⁷⁾ þannig 175; ugrt 350; ¹⁸⁾ [fasta j þeim vid þurt 42.

Watni fyrí Mariu Messur allar siau ¹⁾ ár. fasti uid þurt 3 ²⁾ langa fostur. og falle æ kne j kirkiu eda fyrí krossi .xx. sinnum edur .x. sinnum. huern dag. rumhelgan.

Æfinlig skrift.

Vatnfasti. fur ³⁾ Mariu Messo j fostu og fædi fatækan mann æ sialfan daginn. og syngi [.l. tigum sinna ⁴⁾ uersit aue .Maria. syngi huern dag .v. [sinnum] ⁵⁾ pater noster. luki þriar merkur j sekt.

Pennitencia in 4° ⁶⁾ gradu consanguinitatis et affinitatis.

Jn primis. [watni 20 ⁷⁾ nætur og syngi salltara iafn marga. liuki ⁸⁾ xij aura ⁹⁾ seckt missi gudz likama vm ¹⁰⁾ eitt ar.

[halldi gagnfaustum hinum minnum. vm .ij. ar ¹¹⁾]. [hinum meirum vm eitt ár ¹²⁾].

[standi vtan kirkiu vm eitt ár. vtan vm iol ok fra skir-deigi ok framm vm paska viku. ok binar stærstu hatidir ¹³⁾].

Prestar eigv ¹⁴⁾ at vatnfasta .xx. ¹⁵⁾ nætur. ok luka ¹⁶⁾ .xij. aura j sekt ¹⁷⁾].

Ef madr verður brottligur með frændkonu sinne. at þridia ok fiorda. sekr. xvij. aurum. ok vatnfasti. xxx. natta.

Jtem leysi vatnfaustur með salltara saung ok hafi þurt ok vatnföstu með ölmusum. ok fæda fatækann mann. einn eda .ij. eda .iiij. ok eti þurrann mat.

Leysi wti staudur helga daga. ok fædi iafn opt fatækann mann.

Sed non nulltos dies soluat primo anno ne videatur nim-iam et magnam indulgenciam accipisse.

facilitas venie accessum tribuit delinquendi.

Salomon. noli nimis iustus esse.

9. [i September 1269. i Skálholti]. SKIPAN [Árna biskups Þorlákssonar] um gagnföstur.

AMagn. 42A. 8vo skinnbók skr. c. 1480 bls. 226. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þessa grein til Árna biskups og láta hana fylgja skiptabodinu, og er því fylgt hér, því að annað var ekki víðara.

¹⁾ ^, skb. 687; .vij., 42; ²⁾ .iiij., 42; ³⁾ sl. 42; ⁴⁾ [þannig 687 = fimm tigum; .xv. sinnum, 42; ⁵⁾ vantar í 687; ⁶⁾ quarto 42; ⁷⁾ [vatnfasti xx. 42; ⁸⁾ luki 42; ⁹⁾ j b. v. 42; ¹⁰⁾ sl. 42; ¹¹⁾ [Halldi 3 ar gagnföstum hinum minnum 687; ¹²⁾ [vantar í 687; ¹³⁾ [v. í 687; ¹⁴⁾ eiga 42; ¹⁵⁾ tuttugu 687; ¹⁶⁾ luka 687; ¹⁷⁾ Hér þýtr 687 alveg.

Gagnfaustur enu meire vm .iij. ár, þurrfasti manadaga ok miduikudaga. enn vatni fustu daga.

Hinar minni gagnfaustur. vm .vi. ár. eti einmællt manudaga ok miduikudaga enn þurrfasti föstudaga. eda vatnfasti fyrí huoratueggju nött j viku vm .xij. manudi.

Vatni .v. nætur med þriggia aura sekt.

Tiu. med .vi. aura sekt.

Tuttugu med .xij. aura sekt.

fiorertiger nætur. med þriggia marka sekt.

Vatni .xx. nætur ok seigi íafnmarga psalltara. hafi lokit fyrí næstu paska. minnizt gagnfastna hinna minni vm. iij. ár. fasti miduikudags nætr j þeim. luki. xij. aura. leggi messu saung suo leingi sem biskup. eda hans vmbodz madr lógligr vill fyrir seigia.

10.

[1269].

FORMÁLAR, sem eiga við skipan og skriptaboð Árna biskups Þorlákssonar, er hér eru prentuð að framan.

I. Eiðstafr, að maðr hafi eigi viljandi misþyrmt klerki.

AM. 671B. 4to bls. skb. skr. c. 1350; AM. 175A. 4to bls. 51—62 skb. skr. c. 1400 (nokkuð öðruvísi, en því hér ekki gaumr gefinn); AM. 350. Fol. bls. 300 skb. c. 1500; AM. 625. 4to bls. 161 skb. c. 1470.

Til þess leggr þu hönd a helga bok ok þu skýtr þu til guds at þu [lagdir eigi heiptugar hendr a¹⁾] .H. prest. eda klerk ok þat²⁾ er þu hellt honum eda leiddir hann³⁾ gerdir þu [eigi honum til skammar eda naudungar eda nidranar klerka retti⁴⁾]. ok eigi bavdt þu öðrum at gera.

[gud se þer hollr ef⁵⁾] þu satt segir gramr ef þu lygr. gud s[e] þ[er] h[ollr].

II. Eiðstafr, að maðr lofar að standa a prófasts eda biskupsdómi um misþyrmingar við klerka og klaustra menn.

¹⁾ [hefir eigi heiptugar hendr lagit a 350; ²⁾ þar 350; ³⁾ sl. 350;

⁴⁾ [ei til naudungar eda skamar edr nidranar við klercka retti 250; ⁵⁾ suo sie þier gud hollr sem 350.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1 skb. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52 c. 1400; AM. 625. 4to bls. 161 c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 300 c. 1500.

Til þess leggur þu hönd a helga bok [ok þui¹⁾ skytr þu²⁾ til gvds at þu skallt standa a minum domi eptir guds lögum vm þat mal sem þu misþyrmdir H. presti³⁾ edr klerk ok fellder⁴⁾ sva a þik paua bann. allðre skalltu hedan af taka klerk edr klaustra mann med ofriki edr leggja a hann heiptuga hönd nema j þeim tilfellum sem guds lög [leggja eigi⁵⁾ bann a.

[gud se þer⁶⁾ hollr ef⁷⁾ þu satt segir gramr ef þu lygr. gud [se þer hollr].

III. Eiðstafr, að maðr sé skilðr að líkamslostu við konu.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1 c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52 c. 1400; AM. 625. 4to bls. 161 c. 1470; AM. 350. Fol. bls. c. 1500.

Til þess leggur þu hönd a helga bok [ok þui⁸⁾ skytur þu⁹⁾ til guds at þu skallt hedan af vera skilðr [at felagi¹⁰⁾ ok líkams losta við þessa konu .H. ok eigi skalltu at bordi vera edr innhýsis með henni um nött¹¹⁾ edr j nókkurum grunsemdar stad¹²⁾ [eigi skalltu ok¹³⁾ tala við¹⁴⁾ hana nema j opinberum stad ok¹⁵⁾ vitnum nærverandum¹⁶⁾ og heyrandum¹⁷⁾ ord ýkkur.

gud se þer hollr¹⁸⁾ ef þu [helldr þenna eid. gramr. ef þu ryfr¹⁹⁾].

VI. Eiðstafr, að maðr hafi ekki átt samræði við konu, svo at barngetnaðr yrði af.

Hér prentað eptir AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400; AM. 625 4to bls. 162. c. 1470; AM. 350. Fol. bls. 300. c. 1500.

Til þess leggur þu hönd a helga bok [ok þui²⁰⁾ skytr þu²¹⁾

¹⁾ [suo 350; ²⁾ þinu mali b. v. 350; ³⁾ prest 350; ⁴⁾ fellir 350; ⁵⁾ [seigia ecki 350; ⁶⁾ [svo sie þer; ⁷⁾ sem 350; ⁸⁾ [suo 350; ⁹⁾ þinn mali b. v. 350; ¹⁰⁾ [uid felag 350; ¹¹⁾ leyneliga b. v. 350; ¹²⁾ standum 625; ¹³⁾ [ei skaltu 350; ¹⁴⁾ med 625; ¹⁵⁾ at 350, 625 (ad); ¹⁶⁾ nærr veronndnm 625; ¹⁷⁾ heyrnndnm 350; heyrnndnm 625; ¹⁸⁾ hér endar 350; ¹⁹⁾ [satt segir gramur ef þu lygr 625; ²⁰⁾ [suo 350; ²¹⁾ þinn mali b. v. 350.

til guds at þu hefer ekki þat líkamligt sambland ¹⁾ att vid H²⁾. sem barngetnadr megi af verða ne guds rietti [se raskat j ³⁾].

[s[vo] s[e] þ[er] g[ud] h[ollr] s[em] þ[u] s[att] s[eger] g[ramr] ef þ[u] l[yr] ⁴⁾].

V. Eiðstafr, að maðr hafí ekkert samræði átt við konu gegn guða lögum.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350.

Til þess leggr þu hönd a helga hok ok þui skytr þu til guds at þu hefir engan líkams losta drykt vid H. sva at guds retti se raskat i.

sva se þer gud hollr sem þu satt segir gramr [ef þu lygr].

VI. Eiðstafr, að maðr hafí ekki átt né reynt til að eiga samræði við konu.

Hér prentað eptir AM. 671B. 5to bls. 1. c. 1350; er og í AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400.

Til þess leggr þu hönd a helga bok ok þui skýtr þu til guds. at þu hefer eigi líkamligt sambland att vid H. ok enga astundan hefer þu til þess haft ⁵⁾.

Sva s[e] þ[er] g[ud] hollr sem þu satt segir gramr ef þu lygr. gud se þer hollr].

VII. Eiðtökuformáli prests eða prófasts, að hann hafí tekið eið af manni um það, að hann sé skilinn að líkamslostu við konu ⁶⁾.

AM. 671B. 4to bls. 2. skb. c. 1350.

In nomine domini. amen.

Þat se ollum gödum monnum kunníkt þeim sem þetta bref sea edr heyra at ek H. tok suo fallinn eid af H. H. syni at hann sor at vera skíldr at ollum líkamsl losta uid H. H. dottur ok at hallda þer skriptir sem ek setti honum eftir megni ok standa æ minum domi um þat sem hann hafde brottlíghr uordit i þui mæli.

¹⁾ samband 625; ²⁾ dottur b. v. 350; ³⁾ [raskat ok aungua astvndu til þess haft 350; ⁴⁾ [gud se þer hollr 625; ⁵⁾ Sbr. IV. Eiðstaf; ⁶⁾ Sbr. Formála IV, V, VI. Sbr. og Skriptaboðið § 6.

er þat i fyrstu at ek skripta honum at hann skal i øing-
um grunsemdar stoðum ne stundum vera ihia fyr nefndre konu
.H. ok ekki leyndartal hafua med hana vtan godra manna
uitord.

Jtem vatnfaste atta tigi natta. ok hafue lukt innan tuennra
tolf manada uarne uid bæde lægh og linklædum ok feadrklæd-
um vtan heginde med huerre uatnfæstu. stande utan kirkiu tuæ
ær vtan iol ok pascha ok adrar sterstu hátidir en þadan af iij
ær vm langha fostv ok gagnfostvr taki eigi guds likama innan
priu ær nema i lifs hæska missi þa enn sidan eitt ær komi til
.H. auskudagh ok leidiz af kirkiu ok æ skirdagh at leidaz i
kirkiu vm nerstu fimm ær halldi gagn fostum hinum meirum
vm seæ ær ok hinum minnum vm ænnur seæ ær vatnfaste fyri
allar mariu messur ok natt j uiku x.... eftir tav. hin fyrstv
lese iafnan psaltara med huerre vatnfostu ok halldi þessar
skriptir allar nema herra biskup i skalaholte eda hans serlighr
umbodsmadr vili her wm linaedr nockut wmskipti her æ gera
ok til sanninda her vm.

VIII. Eiðstafr, að maðr heitir því að ganga til Róms fyrir
afbrot við guð og prófast.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162. c.
1470.

At vitni guds ok þeirra godra manna er her standa [hia
ok heyra ord min ¹⁾ handsala ek þer ok heit ek at fara vtan
at sumre ok ganga sudr til roms ef gud gefr mer lif ok heilsu
ok bēta fyrir [syndum minum ²⁾. nema þit ³⁾ herra biskup seætt
annat rad fyrir. her med geingz ⁴⁾ ek vndir skipt ok fægiald
sua sem þer vilit a mik leggja firir þau sættar rof ok afbrigd⁵⁾
sem ek hefi vid gud ok ydr. þessir erv beyrandi vættar .H. .H.

IX. Eiðstafr fyrir konu, að sanna barnsfaðerni.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162 c.
1470.

Til þess leggr þu hönd a helga bok ok [þui skjýtr þu til
guds ⁶⁾ at .H. .H. sun er iafn sannr likamligr fader at

¹⁾ [b. v. 625; ²⁾ [svo sýnist að standa i 671B.; saal minne 625; ³⁾
þat (?) 671; ⁴⁾ iatuzt 625; ⁵⁾ abbrigde 625; ⁶⁾ [þat segir þu gudi 625.

barni því er þu fæddir ok .H. heiter sem þu ert líkamlig moder.

gud se þer hollr ef þu satt segr g[ramr] ef þ[u] lýgr.

X. Eiðstafr, að maðr trúir annan hafa svarið réttan eið.

AM. 671B. 4to bls. 1. c. 1350; AM. 625. 4to bls. 162. c. 1470.

Til þess leggr þu hönd a helga bok ok [þat segir þu gudi¹⁾ at þu trúir þann eið sannan ok særan sem H. sor nu at sinni.

gud se þer hollr ef þ[u] s[att] s[egir]. g[ramr] ef þ[u] lýgr.

XI. Eiðstafr fyrir yfirvald, að bera af sér glæp, ásamt eiðstafr sönnunarmanna.

AM. 625. 4to bls. 159. c. 1470 (pr. hér eptir í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 157); AM. 175A. 4to bls. 52. c. 1400; AM. 350. Fol. bls. 300 c. 1500.

[F]orma iurandi²⁾ ipsius principalis persone erit talis.

Ego iuro quod non³⁾ feci istud de quo sum infamatus per me⁴⁾ vel per submissam personam cui mandauerim nec consilium⁵⁾ dedi nec auctoritatem.

[Conpurgatores vero iurabunt sic:

Nos credimus quod ipse iuravit verum. vel esse verum quod iuravit⁶⁾).

XII. Formáli prófasts, er hann veitir presti aptr messu-saung.

a) AMagn. 48. 8vo bls. 109 skb. Þetta skr. á 16. öld.

Ego dispenso tecum ex delegata potestate qua fungor vt possis celebrare missam tali die ad cetera sacramenta ecclesiastica tutus accedere restituo te in pristinum gradum [in] gremio sancte matris. jn nomine p[atris] filii et spiritus sancti).

b) AM. 671B. 4to c. 1350 bls. 17.

et ego dispenso te [cum] auctoritate deligati[onis] quod possis missam celebrare jn tali die. jn sanctanā

¹⁾ þui skytr þu til guds 625; ²⁾ iurrensi (!) 350; ³⁾ sl. 625; ⁴⁾ sl. 350; ⁵⁾ concilium (!) 350; ⁶⁾ frá [sl. 350.

vel in sancta septimanā. jn festo [vel] jn dominica et restituo te in gradum presbyteri in nomine patris et filii et spiritus sancti.

XIII. Aflausnarformáli.

AMagn. Nr. 671B. 4to bls. 17. á neðri spássiu skr. á 14. öld.

A vinculis peccatorum et excommunicationis si aliqua teneris eoquod violentas manus in presbyterum vel clericum vel laicum jn tali dominica vel tali festiuitate iniecasti absoluat te Jesus Christus. et ego absoluo te auctoritate qua propter adulterium. propter jncestum. jn ij^o. iij^o. iiij^o. gradu. propter fornicationem fungor. Jn nomine patris et cetera. quam cum soluta amisisti absoluat te et cetera.

XIV. Formáli að segja fyrir gríðum.

AM. 671B. 4to bls. skb. c. 1350. Þessi formáli standr hér síðastr þeirra formála, sem eru á þessari skinnb., og heyra munu til skipana Árna biskups.

Ek nefni her kristz grid ok sancte marie. olafs konungs thorlaks biskups ok allra guds heilagra ok allra godra manna j milli þeirra manna er nu standa her tveim megin at malum. Nefni ek j þat vætti at þessi grid er nu hefer ek nefnd. skulu vera fóst æ millum þeirra manna er her standa at malum. þessi grid skulu halldaz svo langt sem nu verda a sattir þeir er saker attuz vid.

Jord heldr gridum vpp ok himinn vardar firir ofan. hafit firir vtan er ligr vm lönd öll.

En mille þessa endimarka þrifiz sa madr huerigi er þessi grid rýfr er nu voro nefnd. hafi sa þa byrði er hann bindr ser sealf. enn þat er guds gremi ok gridbitz nafn.

En þeir aller er þessi grid hallda vel þiggi miskunn af losnara varum ieshu christo ok arnadar ord allra heilagra til þurftar sinnar vid almatigan gud.

XV. Formáli fyrir presta við barnskírn um guðsifjar.

AMagn. Nr. 687C. 4to bls. 9. c. 1480. með grein úr statút-unni 1269, sbr. statútu Árna bps. 1269 § 15 (B); sbr. 11 hér á eptir.

Sakir ykars embættis ok anhlghs fadernis vid barnit eru þit skyldugh at kenna [credo in] deum. pater noster. aue

maria ok barnskirnar ord ef fader ok modir eru eigi til ok atferli svo eru þit skyldugh ath hallda gudsifjar uid barnit ok fedgenn þess.

Husfreyia þin .H. ok bondi þinn eru ok j gudsifum vid barnit ok fedgeñ þess med þui at þer hafuit adr likamligha saman komit born ykkur getin ok ogetin skilldazst at hallda gudsifum vit barnit.

XVI. Syndajátningarformáli.

AM. 671B. 4to bls. 23. Þetta skr. c. 1320. Formálinn virðist vera frá tímum Árna biskups Þorlákssonar. Gæti þó verið frá tímum Árna Helgasonar.

til þess at ver sem nalæger [erum] þa heldr enn aðr [ðölmst] guðs miskun þa skulum ver kennaz við afbrot var ok andmykia oss i guðs augliti.

Þa segit sua efter sem ek seger firi.

Ek syndogr madr gef mik guði allzvalldanda, skyldogan ok uarri fra sancte marie ok ollum guðs helgum monnum firi allar minar synder þuiat ek hefer margfalliga brotit moti minum skapara bæði i orðum ok i uerkum. ok i hugsan rangri ok i glöymsko þuiat ek hefer mart þat gert sem ek skyldi latið hafa mart þat latið sem ek skyldde gert hafa biðr ek vara fru sanctam mariam ok alla guðs heilaga menn at þeir se biðiandi firi mer til mins skapara at hann geri mer retta yðran ok yuer bôter minna synda ok gere mik uerðugan at þiggia hans naðir ok miskun þessa heims enn annars heims æuiligan fagnat.

Þat geui oss ollum iesus christus ¹⁾ qui est deus benedictus in s[ecula] s[eculorum]. amen ²⁾.

11.

[1269].

SKIPAN [Árna biskups Þorlákssonar] um guðsifjar.

Klausur þær, sem hér fara eptir, virðast helst að hafa stoð sína í aðalskipun Árna biskups, þar sem hann staðfestir statútu Magnúsar biskups Gissurarsonar, og seinni klausan (II) er og áföst henni

¹⁾ ibe Xc, skb; ²⁾ í næstu línu byrjar: Absolutionem benedictio. og hefir þar líklega átt að koma aflausnar formáli á eptir, en þar er eyða fyrir svo sem fjórtán- fimtán línur.

í hdr. Svipuð ákvæði nokkuð sem í II eru í Kristinrétti Árna kap. XXI (Thork. útg. 146—48), í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 kap. 50 (NgL. II, 357—367) og í statútu Páls erkibiskups hinni þriðju (1336—1346, sbr. NgL. III, 288—289), en þó ekki nærri eins. Það er víst að Árni biskup hefir gefið út sérstaka statútu einmitt um gudsifjar (Bps. I, 742), og gætu þessar klausur báðar vel verið úr einni skipan, og enda hvorug yngri en frá tímum Árna.

I.

AM. 456. 12mo bls. 93—94. c. 1480. AM. 687A. 4to bls. 4. skb. 1479.

Vm gudsifjar.¹⁾

1. Færi²⁾ fram bornin þau sem biskupa skal ok fái mann til á at hallda. dregla suo langa at at uel megi knyta um hofudit. ok suo breida at hyli krisma krossinn.

2. Halldi eingi á sialfs sins barni. Eingi³⁾ á stiup barni sinu og eingi meir en á einu. bere eigi j⁴⁾ burt fyr en blezad se.

3. fari til fyrri suein born en sidar meybörn.

4. standi kallmenn sunnan til [j kirkiunni⁵⁾ enn konur nordan.

5. Þriar nætur skulu dreglar um hofud barnanna ok skulu mædurnar at geyma ok lata eigi af falla. ellegar skulu þær uatn fasta þriar nætur fyrri ena fyrstu. tuær nætr fyrri adra. eina fyrri hina þriðiv⁶⁾. sidan skulu þuozt höfud barnanna j lut ok j uormu uatni ok kasta j elld dreglinum⁷⁾.

6. þeir menn sem á bornum hafa halldit. ero j gudsifium uid bornin⁸⁾ fedur ok mædr barnanna. þessi born ok sem biskuput⁹⁾ hafa verit ok þeirra manna born sem á þeim hafa halldit. ero systkin [sin j milli andleg¹⁰⁾].

7. Hvort hiona ok sem á barni helldr ef þau hafa adr likamliga saman komit. ero j gudsifium uidr bornin fedr ok mædr barna. ok þui lati huerr madr segia sinu barni þegar skynsemdar alldur hefir til þess huer á þui hefir halldit.

II.

AMagn. Nr. 135. 4to bls. 218. c. 1500. Stendr hér áfast við og sem niðrlag á kafa úr statútu Arna bps. 1269, sem hér

¹⁾ Eingin fyrirsögn í 687; ²⁾ Beri 687; ³⁾ ok eingi 687; ⁴⁾ sl. 687; ⁵⁾ sl. 687; ⁶⁾ siduzstn 687; ⁷⁾ dreglunnn 687; ⁸⁾ barnitt 687; ⁹⁾ biskupit 687; ¹⁰⁾ andlig sin aa millum 678.

er áfastur við statútuna 1260 og þær XVI bannsakir. Sbr. Kristinn. Árna k. 21, og Jóns erkibps. kap. 50 (NgL. II, 375—76) og statútu Páls erkibps. 1336—46. (NgL. III, 288); sbr. enn fremur 10 hér á undan, Form. XIV.

Med þrennum hætti ero gud síðar.

1. einar eru milli þess er skirðr er. og þess sem skirir. eða til skirnar helldr. Sua og millum þess er fermdr er og hins er honum helldr vndir biskups hond.

2. Adrar ero millum þess sem skirer eða þeirra sem til skirnar hallda. eða vnder biskups hond. og kiotligra fedgina þess sem skirðr er.

3. Þridiu ero millum þess er skirðr er og kiotligs barns þess er skirt var. eða til skirnar helldr. fyri því eigu ver¹⁾ og þeir adrir sem skira. eða til skirnar hallda. eða fermingar. gudsíðar við alla þá sem þeir hafa skirt eða til fermingar eða skirnar halldit og við aull þeirra fedgin. sua er og prest[s]ins barn og annars þess sem skirde eða til skirnar hellt j gudsíðum við huern þann sem þess fadir hefir skirt.

4. helldr og giptur madr barni²⁾ til skirnar eða fermingar eða skirir hann þat eða moder hefir skirt eða til skirnar halldit þá er barnit og sva fadir og modir barnsins j gudsíðum við eigin konu þess manz ef þau hafa adr líkamliga saman komit því þau voru þá bæde sem einn madr.

5. Slíkt hit sama er þo at hun halldi barninu til skirnar eða fermingar. eða beri sua til at hun verdi at skira þá [er] bondi hennar j gudsíðum við barnit og fedgin þess med furra skilordi.

6. En þo at sva komi til fyrir sakir hinna stæstu naudzynia at fadir eða modir skíre barn sitt. þá vite menn þat fyrir uist at þess hattar gudsíðar skulu eigi skilia þeirra hiuskap.

¹⁾ v. skb.; ²⁾ hér bætir skb. við: m², en því er ofaukið.

AM. 456. 12mo. bls. 188—189 c. 1480; AM. 687A. 4to skb. skr. 1479. Þessi statúta hefir auðsjáanlega stoð sína í skipan Árna biskups (A § 8; B § 12).

vm holldtekiv barna.

Tolf uetra gomul born skulu taka corpus domini skyll[d]ulega ok kunna uel. credo in deum. pater noster, ok aue maria. ok barn skirnar ord.

Suo er ok soknar prestur skylldur at kenna þeim ok ollu sinu þinga folki at jata sig rækiliga ok syndir sínar ok fara með sik rækilega. þa er þau hafa nytekit guds likama.

Þau ein börn mega taka corpus domini .x. uetra gomul ef likar. sem æ kirkiubæum up uaxa ok graptar stadur er. ok af skynsömum monnum fædazt ok sialf ero greinar goð. ok hafa marga þa hluti sed ok heyrð ok numit. sem til skynsemdar ok heilagrar truar heyra.

Eigi þarf til þess at slægiast at nockur born taki guds likama yngri en tiu uetra. huerrar skynsemi eða nams sem þau ero.

Jafn gomul skulv born taka corpus domini sueinar ok meyar. huort sem þau taka tiu uetra eða tolf. þui at huergi er með oss skrifat logmal til þess at pilltar taki yngri enn meyar ellri odru uis enn þat fari eptir skynsemd huorra. ok radi soknar prestur meir enn bondi eða husfreyia.

huer ok er duell .xij. uetrum leingur. eða dregr framar i aueniu at skriptazt eigi eða taka alldri corpus domini. þa er hann ut lægr ok huer peningur sá er hann æ.

13.

[1269].

NOKKRAR kirkjulagagreinir um rétt yfir kirkjum og kirkna eignum.

Jón Sigurðsson gerir svo felda athugasemd við þessar klausur: „Þessar sex greinir eru án efa frá tímum Árna biskups Þorlákssonar [annadhvort] settar fram til að byggja á ályktanir hans í staðamálum [eða þær eru úr skipunum (statútum) hans, sem hann hefir viljað auglýsa, en ekki getað fengið framgengt]“. Samkvæmt sögu Árna biskups liggir og beinast við að heimfæra þær til 1269 (Bps. I, 684).

I. AMagn. Nr. 350. Fol. bls. 283 skb. skr. 1363 (Skarðs-bók); AMagn. Nr. 175A. 4to bls. 66—67 skb. frá c. 1400; AMagn. 456. 12mo bls. 119 skb. c. 1480. Prentað aptan við útgáfu Gríms Thorkelins af Kristinrétti Árna. Kh. 1777 bls. 228 kap. VI, en nokkuð bjagað.

Her uatta kirkju lögh Gregorij¹⁾.

Sua lesum uer in decretis²⁾ ord hins heilaga Gregorij³⁾. Causa prima⁴⁾. questione tertia⁵⁾ capitulo [secundo].

Si quis dator. etcet[era].

Ef nokkurr maðr selr eðr kaupir við fe guðs eign. kirkju ok helga staði. eðr beneficia kirkjunnar. er sumir menn kalla prouendur. þa ferr hann i tion með símoni speng. ok ef hann staðfestiz i sua mikilli illzku. þa se hann bundinn i eylifu banni.

II. AMagn. Nr. 350. Fol. bls. 284 skr. 1363; AM. 175A. 4to bls. 77 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 119 skb. c. 1480. Prentað aptan við útgáfu Thorkelins af Kristinrétti Árna bls. 299—230. kap. VII. Er úr kirkjusampyktt Innocentiusar II. í Lateran 1139.

Skipan innocentij pava⁶⁾.

þat fur bioðum uer. af [postuligu ualldi. ok röksemd⁷⁾]. at engi maðr [skuli eigna ser mega⁸⁾] at erfðum. kirkjur ok prouendur. profast dæmi eðr þnnur officia kirkjunnar. eðr dirfiz a þat sækia. [Ok ef nokkurr maðr er⁹⁾] sua dygdar lauss. at sliks dirfiz. ok¹⁰⁾ sekiz af sua afskapligri agirnd. þa skal hann meta skyldugri¹¹⁾ pinu. ok þarnaz þo þers sem hann beiddiz.

III. AMagn. 350. Fol. bls. 284 skb. skr. 1363; AM. 132. 4to bls. 132—33 skb. c. 1430; AM. 456. 12mo bls. 119—20 skb. c. 1480. Aptan við útg. Thorkelins af Kristinr. Árna bls. 230 kap. VIII.

[Ex concilio toletano¹²⁾. kirkju logh¹³⁾].

¹⁾ preceptum 456; ²⁾ decretalibus 456; ³⁾ Gregorius pafa 456; ⁴⁾ prime 456; ⁵⁾ 3ta, 456; tertio 350; ⁶⁾ [Causa] viij. questio. I. Innocencius pava a pljca (= apostolica) eij 456; ⁷⁾ [postulegri] rogaemd 456; ⁸⁾ [skal] ser mega eigna 456; ⁹⁾ [En ef] nokk[ur] verðr 456; ¹⁰⁾ þa 456; ¹¹⁾ skyldugligri 456; ¹²⁾ tolerano 350; á spássin með hérumb. samt. hendi: *ex concilio (toletino). c[ap. quo?]dam.; ¹³⁾ [Capitulum 456; Um þær] kirkjur [er menn lata reisa] 132.

Noekurir¹⁾ menn beiðaz²⁾ moti Röksemd ritnínnganna at kirkiur þær sem þeir³⁾ reisa se með þeim maldaga⁴⁾ uígðar at þær eignir sem þeir hafa til kirkiu gefit [skuli uera undir leikmanna skipan ok forsio⁵⁾]. Nu er⁶⁾ skylldugt at⁷⁾ Retta sua þat uerk umliðit. [at ok se þat sua⁸⁾ bannat at gera⁹⁾ heðan af. ok allar¹⁰⁾ kirkiu eignir [skulo heyra biskups ualldi til. ok se undir hans skipan¹¹⁾]. eptir þui sem Guðs lōgh standa til at fornu [ok nyu¹²⁾].

IV. AMagn. 350. Fol. bls. 384 skr. 1363; AM. AM. 175A. 4to bls. 64–65 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 120 skb. c. 1480. Prentað aptan við útg. Thorkellins af Kristinr. Árna bls. 230—32, kap. X.

Ex concilio babilonensi kirkio. logh¹³⁾.

Þat er ok staðfastliga¹⁴⁾ skipat. at allar kirkiur með sín-um [eignum ok¹⁵⁾ tíundum ok ollu sínu goðz[i] se i biskupa ualldi. ok standi [undir þeirra skipan iafnan¹⁶⁾ ok forseo.

Engum manni skal þat iofa¹⁷⁾. at lataz æigi uita um allt þat sem Guði er helgað. huart sem þat er maðr eðr kuikendi¹⁸⁾. eðr akr. eðr huat sem Guðs eign er [eðr Guði gefit¹⁹⁾]. þa er þat einkannliga helgat honum sialfum ok skal undir kenni manna valldi uera ok fur þui ma engin[n] maðr sik með þui afsaka. sa sem Guðs eign tekr. ok heilagrar kirkiu án biskups Raði eðr Ræninr²⁰⁾. settz æ eðr suckar²¹⁾. [ok kirkiu Ræns maðr skal hann²²⁾ dæmaz æ meðan hann gelldr æigi aptr. þat er hann tok. ok bætir þat sem hann braut. uið Guð. ok heilaga kirkiu. enn ef hann uill æigi bōta. þa skal hann bannsetia.

¹⁾ Ef noekurir 456, 132; ²⁾ þess j b. v. 456; ³⁾ hafa latid b. v. 456; ⁴⁾ skildaga 456, 132; ⁵⁾ [skulu eigi (vera b. v. 132) undir forsia biskups (biskups 132) vera (sl. 132) ok skipan 456, 132; ⁶⁾ ok b. v. 456; ⁷⁾ sl. 456; ⁸⁾ [at svo se ok 456; ⁹⁾ þat b. v. 456, 132; ¹⁰⁾ kirkiur ok 456; kirkiur ok heilagrar 132, ¹¹⁾ [se undir valldi biskups og hans skipan 456; ¹²⁾ [b. v. 132; ¹³⁾ á spássiu stendr: Jtem ex ij^o concilio babilonensi cap. decretum est 350; capitulum 456. Eingin fyrirsōgn 175; ¹⁴⁾ fyrir b. v. 175; ¹⁵⁾ [sl. 456; ¹⁶⁾ [jafnan undir þeirra skipan 456; ¹⁷⁾ þolast 456; ¹⁸⁾ eing b. v. 456; ¹⁹⁾ þat sem Guði er gefit 456; ²⁰⁾ sl. 456; ²¹⁾ lockar 456; ²²⁾ [þa skal hann kirkiu rāne maðr 456.

V. AMagn. 350. Fol. bls. 284—285 skb. skr. 1363; AM. 456. 12mo bls. 121 skb. c. 1480. Prentað hjá Thorkelín bls. 232, kap. XI. Er úr kirkjubingssamþykkt í Lateran 1179.

Ex concilio lateranensi. kirkju lög um kirkna frelsi ¹⁾.

Af því [at ofdirfd nockurra leikmanna. hefir sua mikinn framgang ²⁾] at þeir skipa klerkum kirkiur. ok taka af þeim þa er þeir uilia utan biskups Rað ³⁾. er þar aa ualld yfir. sua taka þeir ok optliga ⁴⁾ fasta eignir kirknanna. ok annat hennar goðz. þat sem kirkiunum til heyrir. skeyta ⁵⁾ ok skipta þannig ⁶⁾. sem þeim likar. þa bioðum ver at bannsetia þa. en klerkr sa sem ⁷⁾. kirkiuna ⁸⁾ þiggr af leikmonnum utan forseo ⁹⁾ biskups sins ¹⁰⁾ þa missi hann heilagrar þionustu. ok ef hann stendr i því meðr þrai. þa se hann af settr öllu kirkju ¹¹⁾ embætti ¹²⁾. sinni sæmd ok uigslu palli.

VI. AMagn. 350. Fol. bls. 285 skb. skr. 1363; AM. 456. 12mo bls. 121 skb. c. 1480; AM. 687A. 4to bls. 11 skb. skr. 1479. Prentað hjá Thorkelín bls. 232, kap. XII. Er úr (kap. 15) skipan Alexanders III. 1125.

Skipan Alexandri papa. terciij ¹³⁾.

Meðr því at Guds höll heilug kirkia ma æigi uera ¹⁴⁾ i erfð tekin með Rettu. þa samir með öngu moti þat at þola ok ¹⁵⁾ samþykkia. at klerkar hafi kirkiur. ok halldi sua sem með eiginlegu ¹⁶⁾ ualldi. þær ¹⁷⁾ sem þeirra forellrar ¹⁸⁾ höfðu Reisa latit. eðr ¹⁹⁾ leikmenn veita ²⁰⁾ þeim eðr skipa ²¹⁾ sínum sonum. eðr nockurum oðrum. etcet[era].

¹⁾ á spássin: Extra de iure patronatus ex concilio lateranensi caput preterea 350. Vm dirfd 456; ²⁾ [svo mikinn fram gang hefir ofdirfd nockurra leikmanna 456; ³⁾ þess b. v. 456; ⁴⁾ sl. 456; ⁵⁾ byta 456; ⁶⁾ sl. 456; ⁷⁾ er 456; ⁸⁾ kirkiur 456; ⁹⁾ rad 456; ¹⁰⁾ ok forsia b. v. 456; ¹¹⁾ kirkiunnar 456; ¹²⁾ ok b. v. 456; ¹³⁾ á spássin: «Item Alexander. iij^{us} e. t. e. consuln. 350; Vm kirkivr 456; ¹⁴⁾ sl. 456; ¹⁵⁾ eða 456; ¹⁶⁾ hér byrjar 687, ¹⁷⁾ þar 356, 687; ¹⁸⁾ fednr ok b. v. 456, 687; ¹⁹⁾ ok 687; ²⁰⁾ neiti 456, 687; ²¹⁾ skipi 456; neiti eða skipi þeim 687.

14.

[1269].

KIRKJULÖG um sektir á okri.

Þessi grein er í handritunum ýmist áföst Kristinrétti Arna biskups (sem 35 kap.) og svo er hún prentuð í útg. Thorkelins 1777 bls. 204—211 eða þá sem lausagrein. Í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 stendur hún sem kapituli 55 (NgL. 379—381). Hér er hún prentuð eptir skiunbókinni AM. 49. 8vo bls. 53—55 frá hér um bil 1300, og er borin sam við aðra forna góða skinubók, en það er lögbók Brynjólfs biskups Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 42—43 frá c. 1320. Það er einsætt, að þetta muni vera skipan sú um okr, sem getið er í Árna biskups sögu (Bps. I, 684), og sem menn vildu ekki greiðlega samþykkja. Lagagrein þessi finst í fjölda handrita, og skal hér til hægri verka þeim, er kyunu að vilja rannsaka gerr textann af því hér var ókleyft að taka orðamun úr öllum þeim handritum, sem þess voru verð, geta þeirra, er fyrir mér hafa orðið: AM. 347. Fol. bl. 24a skb. c. 1380; AM. 350 Fol. bl. 120—21 skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 86b skb. c. 1360; AM. 354. Fol. bl. 18a skb. c. 1400; AM. 126. 4to bls. 217—18 skb. c. 1370; AM. 132. 4to bl. 131—42 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 209—210 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 206—207 skb. þetta c. 1500; AM. 137. 4to bls. 199—200. skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 275—77 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to. bls. 264—66 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 257—59 skb. c. 1450; AM. 152. 4to skb. c. 1500; AM. 157B. 4to skb. c. 1460; AM. 158B. 4to skb. c. 1420; AM. 159. 4to bl. 80—81 skb. c. 1490; AM. 160. 4to bls. 246—47 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 343—344 skb. 1561—65; AM. 170B. 4to bl. 12b skb. c. 1565; AM. 173D. 4to bl. 6 skb. c. 1480; AM. 176. 4to bls. 58 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bls. 23 skb. c. 1480; AM. 181. 4to chart. skr. 1669; AM. 182A—B. 4to chart. c. 1700; AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 183B. 4to chart. c. 1640; AM. 186. 4to bls. 55 skb. c. 1480; AM. 687A. 4to bls. 12 skb. skr. 1479; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónsson á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo bls. 9—11 skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bl. 125a—127 skb. c. 1640; AM. 458. 12mo bls. 108—110 skb. c. 1570; Gl. kgl. saml. 3269A. 4to skb. c. 1360; Ny kgl. saml. 1642. 4to bls. 14—16 skb. c. 1320 (Cod. Tunsberg.); Ny kgl. s. 1911. 4to chart. bls. 76—79 skr. c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1925. 4to bl. 92—93 skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1932. 4to chart. bl. 19—21a. skr. c. 1650 (síðasti kap. í Kristindb. Jónsb. á spássfu); Thott. Nr. 1280. Fol. skb. c. 1350 (lögb. Sigurðar Björnssonar); IBfél. 122. 8vo chart. c. 1660 (lögb. Björns Tómassonar).

Vm ok¹⁾.

Þat er ok^r er menn byggja dautt fé [ok krefja]²⁾ fram^r af þeim er þeir lia enn innstæpu. oc geriz þat i ællv þvi. er vegaz. ma með storum uagum eða³⁾ smám. sua sem er smior eða⁴⁾ lin⁵⁾. eirr. oc⁶⁾ gull eða³⁾ silfr oc þvilicer luter. oc i ællv er teliaz ma i alnum sem lerept⁶⁾. eða uaðmal. oc i æðro til sem silfr skræið. oc allzkyns⁷⁾ vara. oc þvilicer lyter oc i ællv þvi sem⁸⁾ mæliz. sem lysi oc hvnang. oc allzkýns annarr langr. oc sua sem korn oc miol oc þvilicer luter.

Sva oc þo at maðr scili sér leigor fyrir kýr verð. þa gerir hann ok^r nema hann síai kvna lifandi oc kanni [sér til⁹⁾] handa eða hans vmboðzmaðr oc byggi síþan ef vill.

Nv i hverio sem maðr hverr¹⁰⁾ tekr avox^t noccor[s] lutar þann sem hann [scýlði sér¹¹⁾] vnder þess abyrgð er lanið þurfti¹²⁾ þa gerir hann i þvi danðliga sýnd okrsins iamna við stulð eða rán. fyrer lataz þessar sýnder æigi þeim sem þær gera nema þeir fae aptr allt þat er þeir hafa eða halða annars. at ovilia þes sem á ef þeir hafa fong til. Scal sa er ok^r tok þeim greiða er hann toc af eða hans erfingia ef sa er dæðr. enn ef engi er þeira til þa scal með ráði byskups gefaz fatekv^m Monn-oc. kyrkv^m eða klaustrum. Ero aller ok^r kallar forboðaðer oc scilþer af heilagri kyrkio epter gvðs lægv^m i þeim lvtv^m af sialfu verkinu fyrst at þeir scolo eigi taka hold oc bloð uárs herra [iesu christi.¹³⁾] nema þeir bōti yfer.

Annat þæim til hafnanar. oc haðungar¹⁴⁾. scal eigi takaz þeirra offr¹⁵⁾ til hæilags alltaris. þriðia at ef þeir anndaz i þeire sýnd obettri scolv þeir missa hæilags [leg staðar¹⁶⁾] i kyrkiogarði. oc sva fram vm þetta scal byskup þegar hann verðr var við þræyngva þeim eða þeirra erfingiom til yfirbota með birting heilagrar kyrkio. Engi scal oc heyra scriptamál opinbers ok^r kalls ne hann leysa fyr en hann hafi aptr fengið ok^r¹⁷⁾ eða gefit til þes fulla verðan¹⁸⁾ sem hann er framaz fangapr til. Enn. þo at opinberr ok^r kall biði vm með aqveþno eða

¹⁾ svo 3270; ²⁾ óvart gleymt úr í 49; ³⁾ ok 3270; ⁴⁾ sl. 3270; ⁵⁾ ok b. v. 3270; ⁶⁾ klæði b. v. 3270; ⁷⁾ sl. 3270; ⁸⁾ i kerðlldum b. v. 3270; ⁹⁾ tvískr. 49; ¹⁰⁾ sl. 3270; ¹¹⁾ [skilldi 3270; ¹²⁾ þyrfti 3270; ¹³⁾ [sl. 3270; ¹⁴⁾ hefningar 3270; ¹⁵⁾ aptr 49; ¹⁶⁾ [legstaðar 3270; ¹⁷⁾ okrit 3270; ¹⁸⁾ v'ðan 49; varðan 3270.

eigi aqveðno a siðvrstum dagvum [sins lífs¹⁾], vpp at luka tekinn auka²⁾ dæðs fear. þa skal³⁾ neitaz þeim heilagur legstaðr í kirkju garði. þar til sem [fulliga er aptr greitt⁴⁾], epter fongum annat hvart þeir sem hafa eiga ef þeir erv nær. elligar byskupi eða hans vmbodz Manni. eða soknar presti sinom. nær⁵⁾ verandum scilríkum monnum af sokninni. þeim til handa er hafa skal. Enn hverr sem okr gerir. sekiz vj. aurum a þat halft konungr. en halft byskup. oc vppþókt allt þat er býgt var. oc skal þat hafa⁶⁾ konungr. en halft byskup.

15.

[1269].

SKIPAN Árna biskups Þorlákssonar eða samþykkt lærðra manna um ýmislegt í kirkjulögnum.

AM. 174C. 4to, tvö skinnblöð frá c. 1500, og hefir alt kverið verið einu sinni í eign Björns á Skarðsá. Athugasemd Jóns Sigurðssonar um þessa skrá er svo hljóðandi: „Allt sem hér er kemr að efni til saman við Kristinrétt Árna biskps; annaðhvort er það því kafli úr statútu Árna biskups, sem hefir verið síðan sett í Kristinrétt og betr útfærð, eða þetta er ágrip úr Kristinrétti, og það þykir mér líklegra“. En mér finst þetta eins vel gæti verið úr statútu eða samþykkt, sem heimfæra mætti til c. 1269, eða sem væri eldri en Kristinrétt, en sem nú sé að öðru leyti týnd. Það er og eptirtektarvert við þetta kver, að á því eru einmitt bréf og brot af bréfum frá tímum Staða-Árna, sem hvergi finnast nú annarstaðar, og bendir það heldr á, að þetta gæti verið statúta frá þeim tímum. Hér neðanmáls vísað í útg. Thorkelíns af Kristinr. Árna.

1. . . . allir þeir sem honum veita líd med vopnvm. ef þeir fa mein af.

2. Nu ef ut arfar fylla eigi fram farins mannz skipan innan .xij. manada. um loglegt testamentum. þa skal þeim fyrri-biodast af biskups alfu at neyta allar þær eigpir sem þeir toku eptir hann meðr aflla ok auexti ollum. enn ef þat hepta skilgetnir syner þa misse þeir allz nema þess blutar sem þeim hæfer epter logum.

¹⁾ [sl. 3270; ²⁾ auka 3270; ³⁾ þo b. v. 3270; ⁴⁾ [aptr er greitt fullkomliga 3270; ⁵⁾ hia 3270; ⁶⁾ halft b. v. 3270. — § 1 sbr. bls. 48; § 2 sbr. bls. 52.

3. Huer sem flytur þess lík til kirkiv edur níðr setur j kirkiu gárd sem eigi er at kirkiv græft. gíallde biskupi. .iij. áura. ok gráfi upp ok kasti burt ef kennast megu bein hans. Jafnsekur er sa er þann grefr utan gárdar er æ at vera i ok gráfa þa j kirkiu gárdi.

4. Ef mádr lætivr standa lík mannz yfer fimt utan naúdsyn. bæti biskupi. .iij. áurum.

5. En ef hann lætur mann rotna inne daúdan þa hefir hann fyrri gíort fe sínu ollv nema hann uillie bæta.

6. Huer at neitar at fara með líjke loglega til kraúdr. gíalldi biskupi. .iij. áura.

7. [Slik sekt lígr ¹⁾] víð vm elldi þingmanna sem þeirra er með lík fara.

8. Ef eigi gelldr mádr matgíafir gíalldi biskupi .iij. áura fyrri hvert hion er olvkt er fyrri. ok tuígíllde matgíofena.

9. Ef mádr kemr eigi til samkuomu æ havst eða umbóds-mádr hans fyrri mídian dag. sekr. .iij. áurum.

10. Ef sa er eigi uíll eíð uínna at fe sínv rettilega sekr .iij. Morkvm. En sa er suer fjórdungi mínna enn er. þa er hann sekr xij. Morkvm.

11. Ef mádr sitivr suo xij. manadí at hann gíorir eigi tíund sína. sekr .iij. Morkum víð biskup. Sitivr hann ádra .xij. manadí ok gíorir eigi ríetta tíund. sekr. vj. Morkvm víð biskup. Sitivr hann þrídiu .xij. manadí suo at hann gíorir eigi tíund sína ríetta þa æ konungr ok biskup allt þat eigi er tíundat. slíka sokn ok alag æ huer æ sínum fjórdungi tíundar sem biskup.

12. Ef soknar prestur situr at þeim brúðlaupum. sem eigi hefir lyst uerit. fyrri bíódest honum messo saungr. .iij. uetur.

13. Sa er festir síer konu fírre en lyst er að lokum. gíallde biskupi. xij. áura ef eigi er meín æ. ellígá skipi biskup eptir mæla uóxtum. taki skrípt sa sem j móti skipan bíndr híuskap. þó að meínalaust se.

§ 3 sbr. bls. 66; § 4 sbr. bls. 68; § 5 sbr. bls. 70; § 6 sbr. bls. 70; § 7 sbr. bls. 70; § 8 sbr. bls. 80; § 9 sbr. bls. 86; § 10 sbr. bls. 88; § 11 sbr. bls. 94 - 96; § 12 sbr. bls. 116; § 13 sbr. bls. 116-118.

¹⁾ frá [þannig leiðrétt; skb. befir: „Slikri sekt lígr vm“.

14. Ef madr frestar brudlaupi sinu logliga til stefndur. luki biskupi .xij. aura en .xij. manadum huerium.

15. Sa einfalldann hordom dryger. sekr .iij. Morkum uid biskup. enn vm tufalldann. sekr vj Morkum uid biskup ok taki skripter.

16. Huer sem brudkaup giorer eda konu fær æ oleyfdum timum gialldi biskupi .xij. aura. ok taki skript.

17. Ef madr ligur med fiormenningi sinum at frændsemi eda sifivm gialldi biskupi .xij. aura. ok taki skripter en syskina born halfa fimtv mork ok take skripter.

18. Ef madr ligur med modur sinni. dottur stiupdottur. sonar konu brodr konu. sonar dotter systur dotter dottur dotter modur moder ok fodur moder modr systur. faudur systur. modr konu mannz. þa er hann fridlaus. ok bædi þau. þar til er þau taka skript ok bædi hafa þau fyrri giort godzi sina ollu. landi ok lausum eyri. En(n) ef manni fallazt eyðar um slikt mal fellur til obota.

19. Hefr madr likamlega gudsifia sinn luki .iij. Mærkr hvort þeirra ok taki skriptir.

20. Ef madr uerdr eidrofi eda skriptrofe uid biskup gialldi biskupi .iij. Mærkr. suo annat sinn. ok hit þridia. en ef þat uerdr optar. þa er sa madr utlægr ok fe hans allt. en kona fare utlæg. nema madr renni æ haund henni en sialf hafi hun fe sitt.

21. Sa madr er suer eid rangann. sekr .iij. Morkum uid biskup. en vj aurvm fyrir hvern er sor med honum ef þeir vissu eigi eda ero þeir sekir .iij. Morkum. Hver synie eins eyde ef biskups umbodz madr ber þa þeirre sok eptir logvm.

22. Huer sem brytvr drottens daga helgi sekr .vj. aurum fyrir huern.

23. Ef madr brytr helgi æ þeim dogvm er j xvj daga halldi ero. sekr .xij. aurum vid biskup.

24. Huer sem eigi lykr af heilagra daga ueidum epter lögum. sekr .vj. aurum uid biskup. ok suo ef drottins daga

§ 14 sbr. bls. 118; § 15 sbr. bls. 136; § 16 sbr. bls. 138; § 17 sbr. bls. 140; § 18 sbr. bls. 142—44; § 19 sbr. bls. 148; § 20 sbr. bls. 148—50; NgL, II, 338; § 21 sbr. bls. 150—152; § 22 sbr. bls. 152; § 23 sbr. bls. 164; § 24 sbr. bls. 170.

helgi er brotin. eda. annara hatida. þuillikra að halldi. En hina lægre daga .iij. aurum.

25. Ef bondi syniar manni at geyma klyfiar um helgi. sekr .iij. aurum. ok suo annarr ok hinn þridie. ok abyrgest sa klyfiar þott hann late epter.

26. Ef eyðar ero vner æ oleyfdum tímum. sekr .vj. aurum um langa fustu. enn oðrum tímum .iij. aurum. ef eigi [er] .vj. aura dagr.

27. Ef madr etur fisk æ vatn fustu dag. gialldi biskupi. .vj. aura. etur hann huitt. gialldi .xij. aura etvr hann slatvr. gialldi biskupi .iij. Mærkr. Etvr hann huitt æ þeim deigi. er hann er skyldur at fasta þurt. giallde biskupi. .vj. aura etur hann kiot gialldi biskupi .xij. aura nema hann se dag vijllur.

28. Ef madr etur huitt miduikudag eda fostudag j langa fustu. eda laugardag fyrir paska eda [i] ymbrudogum utan naudsyn. giallde biskupi. .vj. aura. slikt sama ligur uid aunnr fustu afbrigde um langa fustu. en fyrir huern dag sem madr etur kiot j langa fustu utan naudsyn. gialldi biskupi. .iij. Mærkr.

29. Leður madr j ouana sinn at eta slatvr um langa fustu þa er hann ut lægr. ok huer peningr fiar hans.

30. taki madr skript fyrir oll fustu afbrigde.

31. Ef madr gengr eigi til skripta æ langa fustu ok tekr eigi gudz likama at paskum .iij. uetr j samt. ok er hann .xij. uetra eda elldri. þa er hann utlægr ok fe hans allt. huer . . . ¹⁾

16.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Haukadalskirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

Hér er prentað eptir D 12 (= Landsbókasafn Nr. 268 4to) bl. 57a-b. Jón Sigurðsson heimfærir þenna máldaga eins og hér er gert og virðist það eiga að styðjast við það, að Árni biskup fór

§ 25 sbr. bls. 170; § 26 sbr. bls. 182—84; § 27 sbr. bls. 190; § 28 sbr. bls. 190; § 29 sbr. bls. 190—92; § 30 sbr. bls. 192; § 31 sbr. bls. 192—94.

¹⁾ Hér endar brotið, og er seinasta orðið upphaf á klausunni um Rómaskatt.

þetta haust og öndverðan vetr víða um Sunnlendingafjórðung, og var honum þá játað hinum minni kirkjum (Bps. I, 684).

Haúka Dalur.

Kirkia j haúka dal a sex þætur hiñs fjórða tigar og vñ fram textúm og apokalipsins¹⁾ badar silfúr Búnar .v. messu klæði at aúllú oc hocul vñ fram .v. alltara clæði oc .v. cañtara cāpúr dalmiticúr ij sloppa iiij oc messu fata stack vj clockúr. oc vj kertti sticur. scrijn oc tabúlum. vatñ carl oc muñlög glöða cer ij oc Boca stola ij Bacstúr jārñ lysi munlog mess-ijngar cer steiñda colú: cor tiolld, oc tiolld vñ hverfis j circiu gler glúgga ij, elld Bera paska certi a vtaltarúm tueim: siñ búnynga húorñ: merci iiij: Steiñ grijm[s]s[on] tok vid iiij cūgilldúm eñ þec til hid fimta oc greiddi .v. ciyr af heñdi. oc halfa iiij more vax. kuerñ: fylgir oc half more reycelzis.

17.

[haustið 1269].

MÁLDAGI kirkjunnar í Villingaholti [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 56a (= D12). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til .c. 1270, en líklega er hann öllu heldr frá haustinu 1269. Þegar Árni biskup reið yfir Sunnlendingafjórðung.

Villijnga hollt.

Kirkia j Villijnga hollti er helgud máriu drottningo: og petri olawi k[onungi]. thörláco jeronimo.

hún á lañð þat hálft með ollúm giædúm og kyr iiij oc a saúdar kú gilldi ij: tiolld vñ húerfis oc alltera klæði .ij. crossa og clockúr iiij. calec glöda ker og elldbera. þar liggur thil tij-únd heima maña allra og [af] xij bæum odrúm þaða er soñgur a eigil stadi oc jcals hollt oc ij merckur caúps j húor-úm stad þeira. þar skal vera prestr heimilis fastúr oc sijngia allar heimilis tijdir og log helga daga oc þa er messa er gör

¹⁾ Þannig afskr. frá Pálma; apokalipsin, MGr.

til. ij. messûr aňaň hûern dag v̄m langa řostû: þar scal vera diak̄n .vij. vicûr v̄m laňga řostû sa s̄m Byscup vill eda qven-gilldur omagi: ella Byscup sa er j scala holti a řoræde circiû řia þessa: řiðrûm morcûm scal caûpa ad preste oc lýsa circiû řrâ măriu messû sydari v̄nz lijdur paska vicû.

18.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Búrfellskirkju í Árneshvígi [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 57b (= D12). Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til „c. 1270“. En það er líklega réttast að heimfæra hann til haustsins 1269, þegar Árni biskup reið yfir Sunnlendiugafjórðung.

Búrfell.

Kirkia at Búr felli er helgûd med gûdi mario: drottn-ingo: Blasijû ¹⁾. Biscupi. Torlaci Biscupi.

Þar liggûr til: circiû heima laňd. halft med ollum gæd-um þeim sem þûij řýlgia:

Kirkia a cû eina .xxx. asaûdar: gæft hier til sijdaň þorstein com vj ær: c: vöru: c. j slatrûm.

Jtm a circia calec. slopp oc cåpû ketil oc muňlog. alltaris clædi med řor dúcûm oc aûnûr oc hrût: Eň Biscup a řorædi circiû řia ²⁾ þessa: kirkia a clúcûr řim: smellta[n] cross mûnlogar. ij. tiald v̄m song hûs. oc glodar cer. alltara clædi. iiij. scirňar sar: kertti stica ein:

Þar scal vera prestr heimilis řastûr: oc veita þar tijdir a vallt er gæfûr til: v̄m jôla řostû scal vera messa aňan huerň dag et sialldnasta: messa huerň dag v̄m langa řostû oc vigilia huerň aptaň iiij lætiûr: solû ³⁾ messa ij daga j vicû. þar er leýřdûr groptûr heima manna oc Barňa eň ey rosciňa maňa aňara: at keypt sie v̄ndir. þataň scal oc sijngia til Brûar aňan huerň dag oc scal caûpa xûiiij aûrûm: til aňrar Brûar: xij messur: oc eň xij Bûnûs ⁴⁾ dagar oc caupa halfri more: J asgard xij messur log helga daga oc eň xij Bûnûs dagar oc caupa vj aûrum: J mid eiňgi eň řiorda huerň dag oc caupa mork. þaňgat liggia tijûndir heima maňa or caldarhaûřða oc as gardi. scýlt er ad

¹⁾ þannig, hðr.; ²⁾ þannig hðr.; ³⁾ = sálu; ⁴⁾ þannig, hðr.

lýsa circiû fra mariû messu sijdari oc vñz lijdûr pásca vieu caûpa iiij mercûm at preste.

19.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Mýdalskirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 64; sbr. AM. 238. 4to fol. 133. sbr. Vilchinsmáldaga. Jón Sigurðsson heimfærir þenna máldaga til „1269“, og ætti hann þá helzt að vera frá því um haustið.

gamall maldage.

Mariu kirkia j mydal a .x. hundrad j lande og ku eina. þar skal syngia annan hvern dag loghelgan. ok enn fiorda hvern ottv song. og kavpa .xviij. avrum að presti ur savrbæ. ok skal heima týund allra heima manna. Lýsa skal fyrer loghelga daga fra mariv messv. vnz lidr paska vikv.

20.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Þerneyjarkirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 65. Jón Sigurðsson hefir verið í nokkurri óvissu um þenna máldaga, en þó að lyktum árfært, sem hér er gert, og hef eg ekki viljað vikja frá því.

Mariu er kirkia helgvd j Þerney: jacobu postula: nicholao og Thorlaco. marie magdalene: hvn a þessi iiij lond: half þerney: Alfsnes: hafa heidi. vidnes: og er j þerney týund og gröftr af þessum bævm: og lysitollur: kirkia a helming j selfor j Starrdal: og svo afrett: og svo þess hlutar fiurv er þerney fylgir j krossvök. skog j Skorradal. kyr iiij óg hest. hvn a tiollð vmhverfvis kirkiv. klukkur og kalek. messv fot ij. og alltara klædi ij. slopp og kantara kapv. skrift og gloda ker. bækr vij med jamlengda rimi.

Sv er afvinna þessa fiar: að þar skal vera prestur heimilis fastur. ok greida honum cc: af ollv saman og bænhusi j alfsnesi annat j vorv en annað j ollvm fridvm avrv. annaz kvenngildan omaga vm langa fostv ok paska vikv. þann sem bondi vill j

þerney. þess að hann sje rettrv olmvsvmaður. Lysa eckij kirkiv
vm nætur. en kavpa meður halfri mork a xij manvðvm þat
nockuð er kirkia þarf að hafa.

21.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Vatnsleysu kirkju á Vatnsleysustönd [er Árni biskup
Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 64. Jón Sigurðsson heimfærir mál-
dagann til „1269“, og sé hann rétt eignaðr Stada-Árna, er hann
líklega frá því um haustið.

gamall maldage.

Allra heilagra kirkia a vatnslavsv a fimtan hyndrad j
heima lande. tiöld vmhverfuis og allan sinn bvning. þar skal
syngia annan hvern dag loghelgan fra kalfa tiorn. og kavpa .ij.
morkum að presti. Lysa fyri helga daga fra mariv messv vnz
lidur paska vikv. heima tývnd.

22.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Njarðvíkurkirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 27a (= D12). Jón Sigurðs-
son heimfærir máldagann til 1269, og ætti hann þá að vera gerðr
um haustið.

Niar víjk.

Kirkia j niar víjk er helgûd mario petro oc paûlo Laur-
encio olaûo:

hun a xx: kugilldi j landi oc fim kugilldi j Bû re: kugilldis
skip: oc kûgilldis bross iij kugilldi j þingligs ¹⁾ aûrum: hûn
a prestz messû pot: kalec: kluckûr ij. oc rodû kross. oc Bunad
siñ slikañ sem verda mã: þar skal vera prestûr heimilis pastûr
oc syngia allar heimilis tíjdîr oc log helga [daga] er suo mã:
huern dag vîm laûga röstû: og añañ huerñ vm jola röstû: oc
þa er messa er thil gior oc v[ig]ilia vîm laûga röstû: hûerñ
aptañ er suo ma kaupa iij mo[r]kûm að presti: oc lýsa kirkiu

¹ þannig.

Dipl. Isl. II. B.

frá máriú messú æfri thil vnz lijdúr paska vikú: oc tíjundir
heima maña og fim merkur vax jt minsta: etcet:

23.

[haustið 1269].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Kirkjubæ í Vestmannaeyjum [er Árni
biskup Þorláksson setti].

AM. 263. Fol. bl. 91a skr. 1598, og er hér prentað eptir því
handriti; Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 58—59 skr. 1601 (=D.12
= Garðabók). Sami máldagi er tekinn orðréttur upp í Vilchins-
máldaga (AM. 259. Fol. 260. Fol., 910. 4to o. s. frv.). Jón Sig-
urðsson heimfærir máldagann til 1269.

Vilchins maldage. þessu samhliodar annar gamall Maldag^o
j skalholtti ord firi ord.¹⁾

Nicholass kirkia j vestmanna eyvum [á kirkiubæ á²⁾ land
á Bilustodum kv oc ær vj: bvning sinn: ³⁾ tiollð vmm huernis:
kluckur ij: ⁴⁾ glodarker kertistika mikel ⁵⁾ af jarne og onnur
af messingv: glerglugg⁶⁾ oc gudvefiar alltara klæde: silfurkalek
og messv favt: oll nema hokul: roðvkrossa ij: þar skal vera
[heimiles prestur: ⁷⁾ oc veita allar heimiles tíjder: messa jafnan⁸⁾
er [gior er ⁹⁾ til: annann hvern dag vm jolafavstv ij messur:
enn hvern dag langa favstv: vigilia huern aptan vmm langa
fostu: iij lectiur ¹⁰⁾. þangad liggia til prestz kavps: [fiska tíj-
vnder ¹¹⁾ halfar: oc suo annars veidiskapar þess sem þar er
tyvndad. þangad liggia til kirkiutyvnder allar ad helminge: oc
so vaxtollur: enn helmingur til Peturs kirkiv þeirrar: er firi
ofan leiti er: þadan skal syngia at helminge til clemens kirkiv.
kirkiv dag skal skyltt huorror tueggiv graftarkirkiv ollvm
monnvm j vestmanna eyium ad hallda: og suo clemens kirkiv
dag eptir þui sem þar er maldagi til.

¹⁾ Vestmannaeyjar 268; ²⁾ [á kirkju hálfa og (!) 268; ³⁾ sem 268
(afskr. sr. Magn. Gríms.); ⁴⁾ góðar, b. v. 268; ⁵⁾ sl. 268; ⁶⁾ glergluggur
268; ⁷⁾ [prestur heimilisfastur 268; ⁸⁾ ávalt 268; ⁹⁾ [er gjörir 268 (M.
Gr.); ¹⁰⁾ lect^o Vilch., sem ætti að vera = lectus (líkbörur); 268 les
lectiur (M. Gr.); ¹¹⁾ [tíundir í fiski 268.

24.

[um 1270]

REKASKRÁ staðarins í Skálholti.

Um aldr þessarar skrár er þess að geta, að handritin árfæra hana als eigi sem og fátítt er með mjög forn skjöl. Hér er fylgt heimfærslu Jóns Sigurðssonar, sem 5. okt. 1876 hefir tjáð hæstarétti þá skoðun sína, að skráin væri frá tíð Árna biskups Þorlákssonar eða frá hér um hil 1270, og liggir sú yfirlýsing hans við afskrift hans af skránni.

Skrá þessi liggur nú eiginlega fyrir í tveim útgáfum; fyrst er skráin eins og hún er tekin upp í Vilchinsmáldaga og eins og hún hefir verið í skrá kirkjunnar á Hofi í Vopnafrði og dómkirkjunnar í Skálholti; er sú útgáfa kölluð hér A, og er hún einungis um reka staðarins nyrðra og eystra. Hin útgáfan, sem hér er kölluð B og til er í afskrift frá tímum Odds biskups eptir máldagabók Þórðar lögmanns Guðmundssonar, er A frábrugðin að orðfæri nokkuð svo og hefir þar að auki viðbót, sem ekki finst í A, og er hið merkasta af því um reka staðarins niðri á Eyrum og í Grindavík; ein grein viðbótarinnar er ágrip af rekum staðarins eystra og nyrðra; orðfærið er nokkru yngra en á hinu. Þessi viðbót sýnist að sumu leyti vera vitnishurðr einhvers einstaks manns eða einstakra manna, sem nú er ekki hægt að vita hve gamall er; en þó virðist viðbótin vera forn að efni og enda frá þessum tímum; og þó hún væri yngri virðist einsætt að láta hana fylgja hér með, þar annars yrði erfitt að marka henni bás að svo stöddu, en skjalið hins vegar með merki-legt í heild sinni. Greinaskiptingin er gerð af útg. samkvæmt aðgreiningarmerkjum þess handrits, sem prentað er eptir. Um skilning á upphafi skárinnar sjá hæstaréttardóm frá 18. Febr. 1879.

A.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 17—18 frumrituð afskrift 1614 eptir þeirri skrá, sem lá á Hofi í Vopnafrði: „Ad þetta sem fyr-skrifad er er ríett Copi oeg vtskript af þeirri gomlv skra sem liggur a hofi j woknafrði vm Skalholtz reka og jtok vnderskrifum vier vor nofn huor med sinni Eiginn hendi. Datum 1614 þann 3. dag Augusti.

Sigurdur Olaffson
min eiginn handt
Jon Augmundsson
Eigin hand

Oddur Þorkelsson
med eiginn hendi
Biarne Oddsson
Eigin-Hand.

Þessi afskrift er hér lögð til grundvallar == a.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 9—12. afskrift 1620, að því er virðist eptir afskrift frá 1570 af skrá þeirri, sem legið hefir í Skálholti: „Skrifad i Vallanefe xij dag Augusti Anno a Christo natu m dlxx efter Registro Schalholtensi.

Það meðkennum vid efterskrifader: Eyjolfur Jonsson og Gudmundur Gudmundsson ad vid hofum sied og yferlesed suo laatande Gamla reka skrá ord efter ord sem hier fyrer ofan skrifad stendur. Skrifad j Skalhollte 28. Junii Anno 1620

Eyjolfur Jonsson
med eigin hende

Gudmundur Gudmundsson
m. e. h.*

Þessi texti hér = b.

AMagn. Nr. 261. 4to bls. 19—21 frumrituð afskrípt óstaðfest, frá hér um bil 1618 = c; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 111—114 afskrípt frá 1643, sem Brynjólfur biskup hefir látið gera = d; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 114—117, afskrípt gerð fyrir Brynjólf biskup 1643 = e; AMagn. Nr. 258. 4to bls. 118—119, afskrípt gerð fyrir Brynjólf biskup (1643) = f; Biskups skjalasafnið á Íslandi Nr. 7. (2) 4to chart. fol. XCIX, frumrituð afskrípt af Vilchinsmáldaga í tíð Odds biskups (c. 1618) = 7, og er hér notuð afskrípt Jóns Sigurðssonar þar af, en jafnframt höfð hliðsjón af staðfestri afskrípt með hendi Jóns biskups Árnasonar frá 6. Júlí 1730 og afskrípt staðfestri 22. Dec. 1785 af Hannesi biskupi Finnssyni, sem hvorartveggju nú eru í fórum Cand. jur. Ólafs Halldórssonar; ennfremur eru höið til samanburðar handritin AMagn. Nr. 259. 4to bls. 156—158 og AM. 260. 4to bls. 174, sem eru afskríptir með hendi séra Jóns í Villingaholti af Vilchinsmáldaga, og afskrípt af Vilchinsmáldaga í Svartskinnu Magnúsar Stephensens Nr. 27. 4to bls. 90—100 frá c. 1730; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 485—86, bók með klaustraskjölum frá séra Jóni Halldórssyni í Hítardal; ekki góð afskrípt, og samkynja við f, og hættir eins og hún í miðju kafl.

Vm Skalholltz reka. ¹⁾

Þessa reka ok hualuoner æ stadurinn j Skalholti. ²⁾

Þria hluti | j þistilfirde ³⁾ frá steine þeim er stendur j
[uidiarvíkjur ⁴⁾ ose ok til Sual | bars ær oss ⁵⁾ fiordung ⁶⁾ j ⁷⁾

¹⁾ þannig b. c; Registur Skaalhollts Domkirkiu vppaa reka fyrer austan. aff Wilchinsbok, d; Registur Skaalhollts domkirkiu vppaa reka fyrer austan aff Skraa sem herra Oddur heffur laated wtskrifna, e; Rekar skraa fyrer Skaalhollts jtqkum j þystilfyrde, f; Reka skraa dom kyrkiunnar j Skalhollte fyrer nordleudinga fiordunge og nockrum parte Austfirðinga fiordungs 27; eingin fyrirsögn í a, 7, 259, 260, 108; Upphafið er svo í f: „Þessa reka og hualuoner eignar sier Skaalhollts kirkia í þistilfyrde. Fra steine þeim o. s. frv.“ ²⁾ Skalaholtti, Vilchinsbók; ³⁾ þistilsfirði, c. 108; ⁴⁾ [þannig a, viðiarvíkur, e; vidare (viðdare b, d) víkjur, b, d, Vilchinsbók; videijar víkjur, c; vidarvíkur f, 27; sl. 108; vidiar vík stendr í Hólarekaskráuni fornu í afskrípt frá 1386; ⁵⁾ og b. v. c; ⁶⁾ fiördungur 108; ⁷⁾ úr, Vilch.;

hual huortt sem ¹⁾ hann er fluttur eda rekur hann. | J^{1b)} gards reka fra dalnum vestara ²⁾ ok til [saurvesna ³⁾ lækiar [attvng [vr hual. ⁴⁾ [Med sama mote j millumm saurvesta ⁵⁾ lækiar ⁶⁾ ok stod | uls lækiar allar hualvoner. j millum stoduls lækiar ok [gautu vijkur ⁷⁾ aull ⁸⁾ flutning. fra gautuvijk ⁹⁾ vestann verdre ok til Sandar ¹⁰⁾ oss þria hluti j halfum hual.

med ¹¹⁾ aullvmm þessum hualuonum a hann skipan æ hualnumm ¹²⁾. vtann landeigande æ einn skvrd ok vj ¹³⁾ vættir j hlæss hual.

J millvmm holknar ¹⁴⁾ oss og hafralonsar ¹⁵⁾ þæ eru fimmtunga skipti ¹⁶⁾ æ ¹⁷⁾ hual. skal primur fimtungum skipta j sio ¹⁸⁾ stade. enn þrir ¹⁹⁾ af sio ²⁰⁾ liggia ²¹⁾ til Gunnarstada. a stadurin þar ²²⁾ þria halfa ok ad rada fyrir skotmans hlut ad helmingi.

halfan flutning j millum [laxar oss ens ²³⁾ forna ok hafralons ²⁴⁾ ar [ok skipta j þria stadi hvalnum ²⁵⁾.

J millum tottar ²⁶⁾ vt fra Sanns ²⁷⁾ ennda og [hafralons ²⁸⁾ ar liggur einn [siettingur ²⁹⁾ til kirkiunnar a Saudanesi. annarr til hallgeirstada ³⁰⁾. tveimur ³¹⁾ hlutum ³²⁾ þeim er eptter eru skal skipta j þridiunga ³³⁾. a stadurinn þann ³⁴⁾ einn hlut og sa er vid hann æ.

¹⁾ sl. 108; ^{1b)} Vilch. hefir hér lítið i og sumar afskr. ekkert greinarmerki; ²⁾ vesta, Vilch.; vestasta b, c, e, f, 108; ³⁾ [Saurveisna, f, 108; Saurvetna b, c, d, Vilch.; ⁴⁾ [sl. Vilch., 27; ⁵⁾ Saurvestna, C; Saurveisna, f, 108; ⁶⁾ frá [sl. Vilch., 27; ⁷⁾ [gotu vijkur c, f, 108; ⁸⁾ aull a; öll, c, 108; hin: a'llan; ⁹⁾ gotuvijk, 7, c, f; ¹⁰⁾ sandar aar, b; Sandar c, f; Sandaar, d, e; Sandär 7, 108; ¹¹⁾ meður b, e; ¹²⁾ hualinn, f; hnölum 108; halfum c; ¹³⁾ þannig a, 108; sex, c; sio, b; vij, d, e, Vilch.; flöar vættir og hlæss, f; ¹⁴⁾ hanknar, 7; hanknär, b; ¹⁵⁾ hafra landz är 7; hafarlonz är, c; ¹⁶⁾ skipta, a; ¹⁷⁾ i, c; ¹⁸⁾ sian, b; vij, 7, 108; ¹⁹⁾ iij, 7; ²⁰⁾ vij, b, 108, 7; ²¹⁾ lagn 108; ²²⁾ þa, c; sl. b, d, e, f, 7, 108; ²³⁾ [Laxär os hins, 7; Laxärossens 108; ²⁴⁾ hafarlons, c; ²⁵⁾ [J þria stade skal skipta hval i millum o. s. frv. 108 og sleingir þessu saman við næstn grein á eptir; ²⁶⁾ topttar, 7; tolfär(?) 108; ²⁷⁾ Sandf b, c; Sands, 108; Sandz, 7; ²⁸⁾ hafarlons, c; hafra landz 259, 260; ²⁹⁾ [þridiungur 108; setti, a; hinn setti, c; ³⁰⁾ Hallgeirsstadar, c; ³¹⁾ tveim 108; sl. c; ³²⁾ hvals b. v. 108; ³³⁾ j fiordunga, hefir a og b fyrst sett, en það er vist rangt; ³⁴⁾ þñ, a; þañ, b, c, 108; þann d, e, f, 7; = þaðan?

[fra tott þessi¹⁾ og til fossar fiordung j hual ok þat²⁾ minna at stadvrinn a mukapuera³⁾ [a]⁴⁾ halfan atianda partt.

fra steini j lambanesi fyrir Loni ok j millum deilddar skerìa halfur hualur so sem til telst⁵⁾.

millum⁶⁾ deilddar skerìa og grafs⁷⁾ tiarnar toltungur vr þridivngi ok fiordvngur⁸⁾ vr þridivngi⁹⁾ med hlijdar landi.

j þeim þridivngi er fellur til lons settungur j hualreka.

[(millum¹⁰⁾ steins j lambanesi ok [kross oss ens forna¹¹⁾ allann flutning.

Millum [kross oss ens forna¹²⁾ og hrafnabiargar ar aull flutning nema attungur.

millum graps tiarnar og hrafnabiargar ar fiordungur j rekahval¹³⁾.

j millum hrafnabiargar ar ok vordv a brimnesi fiordvngur j hual¹⁴⁾ ok allann flutning nema attung.

j millum vordv a brimnesi og hraunlækjar settungur j attungi j hual og allann flutning nema attung.

millum¹⁵⁾ hraunlækjar og mafuanes¹⁶⁾ siettungur og attungur j hvalreka og allan flutning¹⁷⁾.

¹⁾ [þesse reka ä frá husa toft þesse (!) 108; þessi, a; þessari. c; þeirre b, d, 7; ²⁾ þ, a; því, hin öll; ³⁾ muncka þuerä, 7; munka þueräa c; ⁴⁾ vantar i Vilch., a, d, f; ⁵⁾ tekst, a, e; ⁶⁾ j millum, c, Vilch.; ⁷⁾ graps, Vilch., b, d, 108; ⁸⁾ fiordungi, 7; ⁹⁾ hér endar 108; ¹⁰⁾ j millum, c; ¹¹⁾ [krops, offens fornna c; ¹²⁾ [krops offinz, c; ens sl. b; ¹³⁾ tueim hlutum b, v, f, og hættir hér og setur undir: «Augm. pr. Jonsson á Svalb.» (er þar um 1597); ¹⁴⁾ reka hual b, d, e; ¹⁵⁾ j millum, c; ¹⁶⁾ maanes, c; ¹⁷⁾ frá [[er ruglnð i 7: «millum steinz i Lambanesi og og kross og (! r.oss) hins forna. allann flutning nema attungur millum grapstiarnar og hrafnabiargar är. fiordungur i reka hual i millum hrafnabiargar är og vordn a brimnesi (!) fiordungur i rekahual og allann flutning nema attung millum vördu a brimnesi og hraunlækjar og mafuanes siottungur og attungur i hualreka og allann flutning»; i 259 og 260 er líka ruglingur: «millum steins i Lambanesi og kross og (!) hins fornallaun flutning millum kross og (!) forna og hrafnabiargar är fiordungur j reka hual j millum hrafnabiargar är og vörðn i Brunnese (!) oll flutning nema attungur millum Grafstiarnar og hrafnabiargar är fiordungur i reka hual j millum hrafnabiargar är vordu a Brunnese o. s. fr. eins og i 7.

miilvm mafuanes¹⁾ og tangahorns halfan hvalreka og allan flutning nema attung.

fra tangahorni fyrir skala landi [fiordungur j hualreka.

fra skala landi²⁾ fyrir kumla vijk halfan flutning og fiordung j reka hual.

med sama mote j hualuonum³⁾ fyrir hrollugstodum⁴⁾ og fyrir eidi og fyrir fagranesi. til fossar.

fyrir gunnolfsvijk fiordvngur j hval.

[fiordungur j Smyrla⁵⁾ felli til finnafiardar [ær]⁶⁾.

[fiordungur fyri⁷⁾ Bæ j vidar rekum.

fra steini j lambanesi half tolf alna trie og aull stærri.

x⁸⁾ alna trie og øll⁹⁾ stærri fyrir hlijdar landi.

tiju alna trie og aull stærri med Eidi.

med midfiardarnesi halfur hualreki og [flutningar halfar¹⁰⁾.

allar hvalvonir med ollum midfirdi.

halfar¹¹⁾ med divpalæk ef flvttvr er.

fiordvngur fyrir þorualldftada¹²⁾ landi. huersu sem æ land kemur. ef landeigande mæ eignast.

Þridivngur j hual¹³⁾ fyrir skeggiastodum.

fiordungur j hual¹⁴⁾ fyrir Backa.

fiordvngur j hual fyrir havfn.

fiordvngur j hual fyrir steintom¹⁵⁾.

halfan hual fyri nordan¹⁶⁾ viduijkur æ.

attung¹⁷⁾ j hual. fyri [austur tom¹⁸⁾ og halfan vidreka.

¹⁾ maanes c; mafva nez 7; ²⁾ frá [vantar í Vilch.; ³⁾ hualuonm, b; huolnnum 259, c, d, e; hnoilum, 7; hnoilonnm 260; ⁴⁾ hrollavgstodnm, 7; ⁵⁾ vantar í a; hér er fylt eptir 7; ⁶⁾ vantar í a; fylt eptir 7; greinin er svo í hinm: fiordungnr fra (i, d; fyrir, e) Smirlafelle til funa (minna, b) fiardar aar (sl. c). b, c, d, e; ⁷⁾ [. . . vr fiordvngi fyr, a; og fiordungur fyrir, c; fiordungnr j Bæ, d, e; ⁸⁾ þannig Vilch., b, d; tiju c, e; uiju, a; ⁹⁾ sl. a, b; ¹⁰⁾ [þannig, a; flutningr halfer, c; flutningnr. Halfar allar hvalvonir, Vilch., b, d. og lætr halfar elga við það, sem á eptir kemur; ¹¹⁾ halfur(!), a; ¹²⁾ þorvardstada b, c, e; þorvardstadar, Vilch., d; ¹³⁾ hvalreka, Vilch., d; ¹⁴⁾ hualreka 259, 260; ¹⁵⁾ steintüne, Vilch.; ftejutvne, b, d; ¹⁶⁾ fyr, b, v. a; ¹⁷⁾ attungnr, b, c, d, e; ¹⁸⁾ [anstan tnn, 7; austur tun 260; anstur tnn 259; austurtnw, b, d; anstur toni, c; anstur ton, e.

allan hualreka og vidreka j millvm hafnar ar og fwla vjkur ¹⁾).

halfur hualreki ²⁾ j millum fula vjkur og ³⁾ merkia lækiar ⁴⁾).

Settvingur j hualreka. fra Sanngili ⁵⁾ til selar þar til að huamshuus koma framm.

halfan hualreka fyrir gnips landi enu sydra ⁶⁾).

fiordvng j hual. fra gliufursæ og til Bodvarsdals ⁷⁾ ar.

fiordvng ⁸⁾ j hual ⁹⁾. fyrir Bodvars dal ¹⁰⁾ og halfan vidreka.

attungur j hual fyrir fagradal.

Þetta a kirkian j skalholtti ¹¹⁾).

j hellisfirði þridivng i hual [huorn ueg ¹²⁾ sem æ land ber ef landeigandi ma eignast og þridivng af bordlægum, vijdi ¹³⁾ ok stærra.

j Sandvijk settung j hual huorn veg sem æ land kemur. og settvng af bordlægum vide [ok flutning ¹⁴⁾,

II.

AMagn. Nr. 59. 8vo bls. 1—5, kvær skrifað um 1600, og er sumt í því með hendi Odds biskups. Árni hefir fengið það léð af Oddi lögmanni Sigurðssyni: „Mrs. Odds Sigurdssonar, á aptur að skilast. usum sum“. Um þessa afskrift skrárinnar fer Oddur biskup þessum orðum: „Þetta sem hier er fyrrskrifað vm Reka og Onnur Jtok, hef eg Oddur Einarsson latid skrifa sem riettazt. epter þeirre gomlu maldagabok. sem Logmadurinn Þordr Gudmundsson liedi mier. hijngad thil Skalholltz. vm árid. og eg liet Hallstein epter skrifa j fyrstu. og skiladi jeg þeirre somu bok aptur. enn hieilt epter vtskriftunum. og huad sem honum hefur matt missskrifazt. forsuarar eg ecki. það ma leidriettazt og sannann lesazt. vid þa somu bok. logmadurenn Þordur hefur med hondum haft med fleirum odrum godum monnum. og finnast þar marger maldagar kirkunnar (!) j Skalholltz stiecte“. AM. Dipl. afskr. Nr. 5727 (eptir 59 8vo).

¹⁾ vjkur 7; ²⁾ hualur Vilch., b, c, d, e; ³⁾ sl. Vilch.; ⁴⁾ merkilækjar Vilch.; merkelækjar b, d, e; merckelækjar, c; ⁵⁾ Sandgile, Vilch., b, c, d, e; ⁶⁾ sydar 7; sidar 259, 260; ⁷⁾ Bodvardals, Vilch.; bandvardals, c; ⁸⁾ fiordungur b, c; ⁹⁾ dal(!), Vilcbinsbók; ¹⁰⁾ bandvardal, c; ¹¹⁾ skalaholte, b; ¹²⁾ [huornmgin. c; ¹³⁾ vide, Vilch.; ¹⁴⁾ [vantar i Vilch., b, c, d, e.

Gömul Reka skrá kirkjunnar og stadarins j skalholte.

Þessa reka ok hualvoner á stadurinn j skalholtti.

Þrjá hluti i þistilsfirði: frá steine þeim er stendur j vidare víjkur öse. og til sualbardz ár öss. fiordungur j hual huort hann er fluttur eða rekur hann. og gardzreka. frá dalnum vestara. og til. Saurvessnalækjar. [Attungur j hual¹⁾ með sama mote i millum Saurvessnalækjar og Stodulsækjar. og allar hual voner i mille stodulsækjar og Gøtuvíjkur. Öll flutning frá gotuvík vestanverdre. og til saðar öss. þrjá hluti i halfum hual.

með þessum öllum hualvonum. á hann skipan á huolum. vtann landeigandi á eirn skurd. og vj vætter i hlasual²⁾.

j millum holknár öss. og hafra löns ár eru fimtunga skiptti á hual. skal þrimur fimtungum skipta j víj stæðe. Enn þrjár af víj. lágu til Gunnarstæða og á stadurinn þá iij halfa og að ráða fyrir skotmannz hlut að helminge.

Halfann flutning j millum laxár öss ens forna. ok hafra-löns ár.

J þrjá stæði skal skipta hual. j millum toptar frá sandz enda og hafra löns ár. liggur eirn þridungur til kirkjunnar á saðanese. og annar til hallgeirs stæða. Tveim hlutum huals þeim er eptir eru skal skipta i þridunga. á stadurinn þann eirn [hlut og] sá er við hann [á þessa reka³⁾].

Frá husa [topt þess]e. og til fossar. fiordung j hual [og] þvi minna að stadurinn að Mukapuerá. á halfann átianda part.

frá steine j lambanese fyrir löne og i millum deildar skieria. halfur hualur so sem til tekst.

millum deildar skieria og Grafstiarnar toltungur vr þridunge og fiordungur vr þridungi með hlíðar lande j þeim fiordunge er fellur til löns⁴⁾.

[Siettungur i hualreka⁵⁾ millum steins j lambanese og krops öss ens forna [ok] öll flutning.

¹⁾ [Þetta fylgir næstu grein á undan í A eptir greinarmerkjunum, og er það líklega réttara; ²⁾ Hér sýnist rauur standa «blashual» í hdr.; ³⁾ [Vantar í A; sbr. þó 108; ⁴⁾ Öðruvísi aðgreining í A; ⁵⁾ [Þetta fylgir næstu grein á undan í A.

J millum kropps ðss. og hrafnabiargar ár. oll flutning. nema attungur.

J millum Grafstiarnar og hrafna biargar ár. fiordungur j rekahual.

[J millum hrafnabiargar ær og vordu á brimnese. og braunlækjar. siettungur j attungi j hual. og allan flutning nema attuug¹).

millum braunlækjar og Mafaness. settungur. og attungur. j hualreka og flutning allann.

millum mafaness. og tangahorns halfann hualreka. og allann flutning nema attungur.

frá tangahorne fyrir skálalandi fiordungur i hualreka.

frá skálalandi fyrir kumlavik. halfann flutning og fiordung j reka hual.

med sama mote i hualuonum fyrir hrollaugstöðum. og fyrir eydi. og fyrir fagranese. til fossár.

fyrir Gunnolfsvik. fiordungur i hual.

fiordungur frá Smyrlafelli til Finnafiardar ær.

fiordungur fyrir bæ.

J vida rekum. frá steine i lambanese. half. xij. alna tre. og stærre.

Tiu alna trie og oll stærre. fyrir hlijdar lande.

Tiu alna trie og oll stærre [med] Eyde [og hualreka²].

med midfiardarnese halfur hualreki og flutningur. og halfar hualvoner i midfirði ollum. halfar med diupalæk. ef fluttur er.

Fiordungur i hual fyrir þorvardzstada lande huersu sem a land kemur. þess er landeigandi má eignast.

þridiungur i hual fyrir skieggjastada landi.

fiordungur i hual fyrir Backa.

Fiordungur fyrir höfn i hual.

Fiordungur fyrir steintune.

Halfann hualreka fyrir vidvik. fyrir nordan vidvikur á.

Attungur j hual fyrir Austur tune. og halfann vidreka.

¹) [ððruvísí í A; ²) [vantar í A.

allann hualreka og vidreka. og flutning. mille Hafnar ar. og flavikur.

halfur hualur i milli fúla vikur og merkilækjar.

Siئتتۇنۇر i hualreka. fra Sandgile til selar. þar til ad huamms hus koma vpp.

halfur hualreki med Nipssandi enum sydra.

Fiordungur j hual. frá Gliufurá. og til Boduars dals ar.

fiordungur j hual fyrer boduarsdal og halfur vidreki.

Attungur i hual fyrer fagradal.

Þetta á kirkian j skalhollte i hellisfirði. þridiungur i hual. huernin sem a land! kiemur. ef landeigandi ma eignaztt og þridiung i bordlægum vidi. og stærra.

J Sandvik siئتتۇنۇر j hual. huern veg sem a land kiemur. og siئتتۇنۇر i bordlægum vidi¹⁾.

Kirkian i skalhollti á .x^c. j rekanum er liggur . . .
²⁾ og þann sem liggur fyrer Stokseyre. a Eyrarbakka i millum Dyra löns. og Stjornusteins og sionhending fram j öldurife. ad vndannteknum so störum hual. sem aller heimamenn af einfolldu búa a Stokseyre med einum eyk giæte af stad hrætt. og allann vid tueggia alna langann millum snida. og þadan af stærra.

Jtem suarinn vitnisburdur vm reka mork millum stokseyrar og hrauns. Selalöns klett og Hrauns mork. og sionhending vr Selaklettum vppi arnarhöf. og Grænhöl.

Jtem kirkian j skalhollti a i austfiordum til xl hundrada³⁾ i hualreka. og flutning og vidreka. er liggur i millum steins. i vidiarvijk j þistilsfirði og valldavik. fyrir austan fagradal. Jtem og enn. hier til fyrer flotzdals hieradi j Galltastada sandi og hrollugstada. so mikid i huerium stad. sem maldagar vjisa til.

Jtem á hun og i austfiordum Reka þa. er heita garðz rekar. Og enn þar til c hualreka er liggur fyrer diupalæk.

Jtem þessi rekamork eru hallden j Grindavik: J millum valagnüpa og Rangagiögurs ad hvar sem hualur kiemur

¹⁾ Hér þýtr A; ²⁾ Hér standa tveir krossar í handritinu og eyða á milli; ³⁾ Heldr en .xlc hundrada..

j Grindavíjk j greindu takmarke skal skiptast j fiðra fiordunga. Skal einn fiordung hafa Þorkotlustadir, annann stadarstadr, hinn þridia Jarngerðarstader, skulu husa topter hafa fimtung, vr jarngerðarstada hlut, hinn fiorda hlut skal hafa hraun og hof, skal hraun hafa tuo blute, enn hof þridiung.

Jtem a klaustrid i videy, helming huers af brauns hlut.

Jtem a Skalhóltzstadur vidreka allann j sandvík eystri. J millum . . . stada og háleyabergs, og vidreka allann i krossvíkum báðum.

voru þessi rekamork hofð og halldin meir enn vppá xl vetur so eingenn fann ad.

Somuleidis voru þessi landamerki hofð og halldin millum voga a Strönd, og Grindarvíkur meir enn vppa xxx vetur akallslaust, so eg vissu, ad vogar ætti ecki leingra enn nedan frá, ad kalfsfelle, og vpp ad vatzkottlum fyrir jnnan fagradal, og vpp ad klettnum, þeim sem stendur vid skögfell, hid nedra, vid götuna. Enn þorkotlustader og Jarngerðarstader ætti ofan ad greindum takmorkum.

25.

[um 1270].

SKRÁ um rekaskipti á Rosmhvalanesi.

AM. 238. 4to bl. 49b—50a á papp. c. 1570 (Bessastaðabók); eptir þessu handriti prentað hér; AM. 65. 8vo tvær afskriftir, báðar eptir Bessastaðabók; önnur i kveri Bergsteins í Skíldinganesi, hin á lausum blöðum í 4to; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 109—110 (séa Jón í Hítardal); Vilchinsmáldagi (AM. 259. Fol. og 260. Fol.; finst og í afskriftinni í Biskupsskjalasafni Íslands); AM. Dipl. afskr. Nr. 1780 (eptir Vilchinsbók).

Reka skiptte rost hvelinga¹⁾.

Þetta er reka skipti æ rost hvalsnesi²⁾ eptir því sem at fornv hefer verit.

Jnn primis. Holmvr æ vidreka in j keflavík til motz vid niardvík³⁾. ok vt at gnype þeim er verðvr fyrir innann sialfkviar: [sionhending ræðvr þaðann vr henni ok⁴⁾ vt j tyslinga⁵⁾ stein.

¹⁾ Rosmhvelnesinga 108; ²⁾ Rosmhvalanes(i) 259, 260; Rosmhvalnesi 108; ³⁾ niardvíkr 259, 260; ⁴⁾ [sionhending rædur ur 259, 260; ⁵⁾ þyskl- inga 259, 260.

Gvfvskaler eigv þaðann ¹⁾ vt til midvarar j midskala os:

Þa eigv Miðhvs vt til býrdinga skers j vtskala oss.

Þaðann eigv vtskaler til skagaflesiar:

Þa eigv hafar ²⁾biarnnastader ³⁾. ok kolbeinstader ⁴⁾ ok kirkiubol sýðvr at ose þeim er fram er fra borg kirkivbols. ok j þann as ⁵⁾ er þar geingvr fram vndann æ þar j kolbeinstader fiordvng ok annann hafar ⁶⁾biarnna stader enn halftt kirkivbol.

Þaðann eigv vtskaler til hiallzins æ fitivm ok sionhending fram j kross þann er þar er klappadur j hamrinum: fram vndann. Eigv hier j þorodstader fimtvinginn.

Fra hiallinvm æ fitivm eigv flankastader ⁷⁾ ok sandgierdi halft hvort vid annad ok sýðvr at vik vpselinga ⁸⁾, er liggvr nordvr fra hialle flankstædinga ⁹⁾.

Sýðvr fra hiallinvm eigv presthvs. ok syður at gardinvm er geingvr ofann firi svnnann akurland sandgierdinga. ok þar vr sionhending j hinn hæsta stein æ markskerí.

Þaðann eigv sýðvr biasker j miðian eyktar holm.

Þaðann fra fvlavik xl fadma æ sanndinn fra [kollðv homrv ¹⁰⁾].

Þaðann æ hvalsnes. krokvr. ok vtskaler sýðvr til miðær ¹¹⁾ holms sinn þridivng hvor ¹²⁾ þeirra.

Þaðann eigv vtskaler einer sýðvr til miosyndis ¹³⁾.

Þaðann æ sýðvr hvalsnes ij hlvti j vidreka enn starnes ¹⁴⁾ þridivng ¹⁵⁾.

Jtem eigv vtskaler vatztokv j kroks ¹⁶⁾ brvnn ok halldi hvorertveggv ¹⁷⁾ brvnnenvm.

Krokvr ok miðhvs eiga tveggia skipa vpp satur j navsta holm.

Jtem eiga vtskaler allar veidar sýðvr j lambarif, enn krokvr ok miðhvs þridivng. enn kirkivbol ad svnnann, enn fiskreka allann at miofa tanga.

¹⁾ [sl. 108; ²⁾ þannig 238; ³⁾ -biarnar- 108; ⁴⁾ kolbeinstader og hafurbiarnarstader 259, 260; ⁵⁾ os 108; ⁶⁾ haf, 268; ⁷⁾ flangastader 259, 260; flantastader. 108; ⁸⁾ uppesinga (!) 108; ⁹⁾ flámstædinga 259; flámstædinga 260; ¹⁰⁾ [kaudlu holm 259, 260; ¹¹⁾ nirdærs 259, 260; ¹²⁾ hvort 259, 260; ¹³⁾ midsyndis 108; ¹⁴⁾ einn b. v. 259, 260; ¹⁵⁾ hér endar 259, 260, 7. 4to; ¹⁶⁾ kross 108; ¹⁷⁾ hveretveggie 108.

26.

[um 1270].

SKRÁ um hvalskipti á Rosmhvalanesi.

AM. 238. bl. 48b á pappir c. 1570 (Bessastaðabók), og er hér prentað eptir þessu handriti; AM. 65. 8vo, tvær afskriftir, báðar eptir Bessastaðabók, önnur á kveri Bergsteins í Skildinganesi, en hin á lausum blöðum í 4to; AM. Dipl. afskr. Nr. 1780, tvær afskriftir, önnur eptir Bessastaðabók; Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 106—109 (séa Jón Haldórsson). Skrá þessi er eiginlega samsett af tveim hlutum eins og hún liggir hér fyrir: skráin sjálf og tvennir vitnisburðir. Þessir vitnisburðir eru látnir fylgja hér með, því þeim er ekki auðvísad til sætis annarstaðar. Þeir eru og æfagamlir og sýnast helst að vera skránni hér um bil samtíða, því þeir skýrskota til hennar eins og svo sé: «í fyrrnefndum takmörkum», «sem fyrr segir». Ef þeir væri miklu yngri mundi naumast vera svo að orði komizt heldr: «sem stendr í hinni fornu skrá», eða «sem stendr í skrá þeirri, er þar er um ger» eða á nokkurn þvífikan hátt.

Hvalskipte rost hvelinga ¹⁾.

Jn nomine domini Amen.

Þetta er ²⁾ hvalskipte rost hvelinga ¹⁾:

at þann hval sem meire er enn xij vætters ok half vætt ok rekrv millvm æsvbergs ³⁾ ok keflv ⁴⁾ vikur til motz við niardvíkinga skall skiptta j nív stade.

A ⁵⁾ þar af einn hlvt holmvr. Annan hlvt midskala gardvr. skal honum skipta j þridivnga taka einn þridivng ⁶⁾ hrafnkjeldstader ok meidarstader: halft hvort við annat.

Annan þridivng varer ok straglastader ok darrarstader ⁷⁾: er þar ok v stada skipte: take tvo hlute varer: enn hin tvo þria ok jafnmikit hvort.

Hinn þridia þridivng taka gavgstader ok skeggiastader. er þav ok v stada skipte. taka skeggiastader ij hlute enn gavgstader iij: Hinn þridia hlvt hvalzins eigv vtskaler: æ presthvs þar j hina xvija ⁸⁾ hvoria vætt.

Hinn iiija hlvt a krokr ok midhvs ok vtskaler jafnmikid hvor.

Hinn fimta hlvt æ kirkivbol hafar ⁹⁾ biarnnarstader ok kolbeinnstader. æ kirkivbol jafnn micid hinvm badvm: enn hinn londinn halft hvort við annat.

¹⁾ Rosmhvelnesinga 108; ²⁾ eru 108; ³⁾ Esjubergs 108; ⁴⁾ þannig HDR.: klefa víkur 65 (laus blöð); kefla vikur 65; kjeðavíkur 108; ⁵⁾ fyrst 108; ⁶⁾ hlut 108; ⁷⁾ Ná Ívarshús og Kothús; ⁸⁾ xvij 108; ⁹⁾ haf, 238.

Hinn vja hlvt æ flankastader¹⁾ ok sandgierdi. eigv þar af vtskaler hin v siettv hvoria vætt, enn hinn londinn halft hvort vid annad.

Hinn vij hlvt eiga biasker ok kirkiv niardvik²⁾ halfan hvort³⁾.

Hinn viija hlvt eigv fvlavik ok nesiar. hvoratveggv⁴⁾. er þar v stada skipte. æ þar fvlavik⁵⁾ iij hlvt enn nesia[r] ij: helmingar skipte⁶⁾ er med nesivm.

Hinn ixa hlvt hvals æ hvalsnes ok starnes.

Þetta sorv þeir biarne þorisson ok brandvr askielsson at þann hval sem rekv j firnefndvm takmorkvm þegar meira er enn [xij vætt⁷⁾ hveliv hvals þat er æ land kiemur skal fla af bæxlvvm flóðvr ok hornni: vega hvorki briosk nie bein: vega xij klafa enn halfa vætt sem pvdari stendur: enn ef pvdari stendzt eigi: skal skipta hvort sem rekv eda er flýttvr⁸⁾ eda veiddur firi innann netleg⁹⁾.

Þetta sorv þeir gregorius þalsson ok andreis¹⁰⁾ biarnnason: at med hvorivm hætti sem hvalvr kiemur at landi mille fyr sagdra takmarka svo micil[l] at skiptingar hvalvr sie. ok eigi eit[t]hvort landit nocvd j¹¹⁾ þa skal med ollvm skipta londvnm sem fir seiger.

Ef skot finst j hual. þa eigv aller þat sem af skotmannz hlvt lýckzt ef skiptingar hvalvr er.

Ef einn hval rekv æ land j fleirvm hlvtvm ok eigi einn fiorv. þa skal sem einn hvalvr sie, ef samdægris kiemur æ land, skal rada sol vm svmar enn dagur vm vetur, ok skal sa rann-saka sína fiorv alla sem¹²⁾ hvalvr kiemur æ.

Enn ef hvalvr kiemur eige samdægris þa æ sa er land eda grasnavttnar reka æ, enn skipte þeim er meire er. hvort sem þat er einn hlvtur eda fleire.

Sa madr er¹³⁾ hvalfinnvr skal bod vpp skiera ok lata fara sem fliotazt æ tvær leider¹⁴⁾ fra sier til þeirra sem j hval eigv: skal þa koma hver med sinvm festvm ok¹⁵⁾ bera æ hval ef

¹⁾ •Klankastader• 108; ²⁾ þannig, 238; kyrkia i niardvik 65 (laus bl50); •kyrkiu Njaldvík• 108; ³⁾ hvór 108; ⁴⁾ hveratveggia 108; ⁵⁾ fvlavík 108; ⁶⁾ helminga, skifte 108; ⁷⁾ [= 12¹/₂ vætt; xij vætter 108. ⁸⁾ fluttur 108; ⁹⁾ netlög 108; ¹⁰⁾ Andres 108; ¹¹⁾ sl. 108; ¹²⁾ er 108; ¹³⁾ sem 108; ¹⁴⁾ hendur 108; ¹⁵⁾ að 108.

þarf. Enn þó at sumra festar sie j bornar enn svmra eige, þa skvlv aller abýrgiast epter því sem hvor æ j hval til: ok svo hval þó at vt take, enn þeir sem festv ok flvttv hafi fvltt fri starf sitt ok kostnad, enn eingi tekst meire festingar hvalvr.

Ef hveliv hvalvr kiemur svo micil^[1] at skipta eigi, þa skal þar med skipta tvesti¹⁾, beinvn ok ollv því sem flemætt er j hval.

Reinge gomhval ok tvngvhal skal vega til skiptis sem skiphval²⁾

Riett er þeim sem j hval³⁾ eigv at lata skera þó at⁴⁾ eige sie aller til komner, svo at hiner skipe⁵⁾ æ sinn hlvt þann sem oskorinn er: þa er þeir koma, enn lvki eci meira⁶⁾ skvrdar hlvt af þeim enn hiner er vid vorv: er því leingstvm vant at hvalvr se skorinn hier ok vpp borenn til x^{*} hlvtar. Skot mannz hlvt skal skera til fiordvngar. en hellmingur ef heim er borinn, landeigandi skal vardveita skotmans hlvt.

27.

[um 1270].

BRÉF Runólfs ábóta í Viðey til Snorra bónda að Hólmi um hvalreka millum Valagnúpa og Esjubergs.

AMagn. Nr. 238. 4to bl. 39a pappírshandr. frá c. 1570 (Bessastaðabók); AMagn. 65. 8vo (laus blöð í 4to) eptir Bessastaðabók; AMagn. Dipl. afskr. Nr. 1774 (eptir Bessastaðabók); Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 102 (Klaustraskjalabók frá séra Jóni Haldórssyni í Hítardal).

Herra rvnolfur aboti j videy sender snora bónda at holmi kvediv gudz ok sína.

ef hvalvr [er]⁷⁾ j mille vala gnvpa ok esív hergs þann hval eigv hafnar lond: ok vogs lond: enn halfan æ stadur j videy: ok gissvr j nese⁸⁾ ok er þat mín hvgrann at kirkia j svrbæ⁹⁾ eigi hina xvij hvoria vætt. Sagdi asbiorn mier at hafnnve[r]jar og vogs menn ætti at skæra¹⁰⁾ hval þann til fiordvngar¹¹⁾ ef eigi væri vmbodz madur videýnga vid: enn senda

¹⁾ þvesti 108; ²⁾ skiphval, 3ll hðrr.; ³⁾ Hér stendur æ í hðr. 238, 65 (laus blöð), sem mun vera ofaukið; ⁴⁾ sl. 108; ⁵⁾ skipa 108; ⁶⁾ annara 108; ⁷⁾ þannig í 108; vantar í 238; ⁸⁾ mun vera Gissur Hafurbjarnarson; ⁹⁾ þannig 238; Saurbæ 108; ¹⁰⁾ skera 108; ¹¹⁾ fiordunga 108.

mann¹⁾ þegar til videyar eda vmbodz manni þeirra ok abýrgizt hval þann þar til er þeir koma til.

28.

[um 1270].

LANDAMERKJABRÉF milli Hvalsness og Starness (Stafness) á Rosmhvalanesi.

Bréfið er prentað hér eptir Bessastaðabók AM. 238. 4to fol. 40, sem skr. er um 1570 og borið saman við tvær afskriftir í AM. 65. 8vo (kver Bergsteins í Skildinganesi; önnur í kverinu sjálfu bls. 43—44 = 65a, en hin á lausum blöðum utan um í 4to bls. 29 = 65b) frá 17. öld, og eina í ÍBfél. 339. 8vo frá 18. öld. Afskr. AM. Nr. 5849 (afskr. eptir transscripto þriggja manna 27. Janúar 1664 eptir Bessastaðabók). Bréfið stendur í Bessastaðabók meðal Viðeyjarbréfa frá tíð Runólfs ábóta og Jón Sigurðsson heimfærir það til þess tíma sem hér er gert.

landamerkia bref á milli hvals nes²⁾ og starnes³⁾.

Þessi erv landa merki millvm hvals nes ok starnes⁴⁾.
fra miosynde firi nordan tvnid á starnesi⁵⁾ ok til hlavp
oss firi nordann vog: á starnes⁶⁾ við hvalsnes þridivng j oll-
vm rekvm ok veidvm vtann storreka j hval. þat á starnes firi
avllv landi sínv: Hvallsnes á j starnes land á mela vt tveggja
manada beit á vor: Sambeit á millvm garda⁷⁾ firi nordan
avgmvdar gerdi: [Enn lýngrifa mork skilvr gata sv er liggur
firi svnnann torfmýrar⁸⁾ ok vp i hafa leiti til vordv þeirrar er
stendur á leitinv þar sem hæst er ok svo sýdur⁹⁾ sem¹⁰⁾ hæst
er leitið til motz við kirkiv vog og niardvík. ok divpa vog.
enn reka mork millvm divpa vogs ok starnes ok hvallsnes skilr
grof sv er verdvr firi innann klettana til hægri handar er ridit
er fra kirkiv vogi.

29.

[um 1270].

LANDAMERKI Vindáss í Kjós.

¹⁾ bod 108; ²⁾ Hvalsness 339; ³⁾ Stafness 339; ⁴⁾ stafnefs 339;
⁵⁾ Stafnes 339; ⁶⁾ stafnes 339 (eins alstaðar); ⁷⁾ jarda 339; ⁸⁾ [felt úr
í 65a; ⁹⁾ sudur 65a, 65b, 339; ¹⁰⁾ Hér endar 339.

AMagn. Nr. 238. 4to bl. 159a á pappír c. 1570 (Bessastaða-bók). Þetta er ef til vill brót úr landamerkjaskrá, sem líklega er ekki yngri en hér er sett.

landamerki um vindas j kios.

Jtem j fyrstu á milli Reýnuualla og vindas rædur g. . lækr upp á brun, þaðann sionhending norðr að ga[tna]motum, þaðann norðr j selia á. Enn á milli bækiudals og vindas: rædr skipa gil vpp á brun, og þaðann sionhending norður j selia á.

30.

[um 1270].

LANDAMERKI Bjarnarhafnar í Helgafellssveit.

AMagn. Nr. 252. 4to bls. 62 skr. c. 1670—1680 (innskot í hdr.). Marteinn Narfason gaf um 1280 klaustrinu á Helgafelli í Höskuldsey, en hér er talin búð og skipstaða, sem Bjarnarhöfn eigi í eygni; er því ekki ólíklegt að landamerki þessi sé eldri, eða frá þeim tíma, sem hér er sett.

Biarnarhafnar landamerke.

I millum Biarnarhafnar og Kothrauns rædur Kothraunsa-en bið ytra millum Litlu seliu og Amyra rædur skurdur sa er kallast landamerkia skurdur. Jörðunni Biarnarhöfn fylgir Hrutey. Stangasker. bud og skipstada i Höskuldsey. item önnur bud og skipstada i Akurey. Akureyingar eiga selför millum hagagarda. tolf kugilda beit. ef þeir eiga svo til er þar bua-en taka ekki til af öðrum. hvort fleira sem þeir vilia asaud edur kyr. Biarnarhöfn fylgir lambatollr fyrir beit og upprekstur a Biarnarhafnarfiall sem að fornu hefir verid.

31.

[sumarið 1270].

MÁLDAGI Viðborðskirkju [er Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 96. Jón Sigurðsson heimfærir máldagann til 1269. En ef hann á annað borð er frá dögum Stada-Árna, þá er líklega réttast að heimfæra hann til sumarsins 1270, því að þá fór Árni biskup um Austfirðingafjórðung og heimti staði.

Marie kirkia a Vidborde a x^e j heima lande. eina kv ok

x. ær: þar skal syngia annan hvern dag helgann ok hinn fiorda hvern ottv song. þar skal luka presti c ok giallda tuævetrann gellding huert haust j eine hollt edur halfmork vadmals. hvn a kross ok kluckv. eirn slopp. eina forna bok. ij. alltarisklædi. þar skal takast heima tývund allra heima manna. þar skal lysa loghelga messo daga. fra mariv messv vñz lidur paska vikv.

32.

[sumarið 1270].

MALDAGI Vallaneskirkju [sem Árni biskup Þorláksson setti].

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 7; Landsb. 268. 4to (= D. 12) bl. 26a—b. Jón Sigurðsson hefir heimfært máldagann til «1269», en ef hann er rétt eignaðr Staða-Árna, er líklega réttast að heimfæra hann til sumarsins 1270, þegar Árni biskup fór yfir Austfirði og heimti staði (Bps. I, 685—86). Hér er prentað eptir 263.

Afgamallt ¹⁾.

Jons kirkia Baptistę j vallanese er eignvd med gudi envm helga nicholao: hvn a vallaness land alltt og vijkinga stada land alltt: oc hvammland alltt: og flogvr hvndrvd og tuttugv j busgognvm ²⁾ oc hvsbvnadi: og verksfærv ³⁾ ollvm: hvn a kv [xx oc eina og c. cñ: og xxx ⁴⁾]: kvgilldi j gelldfe og skal halft virda tveggia marka kvgilldi. og halft xij avra: oc skal giallda svmtt j hrossvm ef vill. J kross ⁵⁾ skogvm kvgilldi: þad er eyvindar dal: mille valagils ⁶⁾: og eyrargils. hvn ā oc halfs kvgilldis skög: giallda skal hvert sem vill reka þann er liggur fyrir vestan lagar flotz ös: þat er einn teigur þriv hvndrud. og a vallaness kirkia tvo ⁷⁾ hlvtę j vidreka: enn kirkivbæiar kirkia þridvng: enn tuo ⁷⁾ hlvti a kirkivbæiar kirkia j hvaleka. Vallanes kirkia a helming vidreka vid sledbrietz ⁸⁾ Qenn. enn attvng j hualreka: attvng hvaleka j ofærv. þetta skvlv vera ij. kvgilldi: eða þriar m[erkr] ⁹⁾ vadmala: selfor j Eyvindardal. flogur hus að syngia til: og tyvnder ā mille gils år: og eyvindarår: og fra vadi v ¹⁰⁾: presta messv fót a hvn j ¹¹⁾ tuo gvdvefiar hokla: þria sloppa: iij kantara kapur: kirkia a tiolld

¹⁾ Á spássiu í 263; Vallanes 268; ²⁾ Bugagni 268; ³⁾ verk ferum 268; ⁴⁾ [xvj ij c ā oc fimm oc xx, 268; ⁵⁾ kros, 268; ⁶⁾ -gillz, 268; ⁷⁾ ij. 268; ⁸⁾ sledb^otz, 268; ⁹⁾ m: 263; QD: 268; ¹⁰⁾ fimm 268; ¹¹⁾ z, 268 (= ok).

sýn oc Allttara bvnad: skryn: oc Allttarastein bvin: oc [helgedomar ¹⁾] j hvorvtveggiv: iiij rodvkrossa: oc smlelta kross[a] ²⁾ iiij fonta ³⁾ gudvefiar Allttaraklædi ij: oc kaleka ij: oc annan algyltan ⁴⁾ oc vegur sa niv aura: messvbok: lesturbok: oc handbok: og passionalem Apostolorum: Hymna bok: Aspiciens: oc martirilogivm: sequentivbok og likneski nicholas: oc marivskrift: vij kluckur: glerglugga ij: oc þa luti er til messv þarf [a kirkivr ⁵⁾]: Joans skript Baptiste.

33.

[um 1270].

MÁLDAGI kirkjunnar í Holti undir Eyjafjöllum.

AMagn. Nr. 263. Fol. bls. 30—31 og er þar aptan við klausa frá 1326; Landsb. 268. 4to (= D, 12) bls. 231 (sbr. bls. 12); AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2164 (eptir pappírablöðum Holtskirkju) Mannanöfn þau, sem hér koma fyrir skýra ýmislegt í ættum frá þrettánda öld. Grímur Jónsson var bóndi í Holti um 1200 (Bps. I, 315, 333). Hallgerðr kona hans er nefnd í Sturl. Oxf. I, 249) við árið 1221. Njáll Sigmundarson í Skógum dó 1236. Krákr Njálsson í Steinum mun vera sonr hans og bróðir Skóga-Skeggja, sem dó 1262. Magnús biskup Gissurarson d. 1237. Ólafr Hjörleifsson var ábóti á Helgafelli frá 1238—1302. Máldaginn er því í þeirri mynd, sem hann liggur hér fyrir, yngri en 1258. Synir Gríms bónda Jónssonar í Holti og Hallgerðar húsfreyju hans voru þeir Þorgeir bóndi í Holti, sem hér er nefndr, og Hólmsteinn faðir Gríms prests í Holti (d. 1298). Þorgeir er nefndr í Reykholtssför 1241, en þegar hér (1270) er komið hlýtr hann að hafa verið gamall, því að 1276 giptist Sigurðr seltjörn dóttursonur hans. Jón Sigurðsson hefir heimfært þenna máldaga, sem hér er gert. og er líklegt hann sé frá sama tíma og Oddamáldagi.

gamall maldagi ⁶⁾).

Allra heilagra kirkia og stadur j holtti a þar heima land allt og varmarlid ⁷⁾ valla ⁸⁾ og gerdar og gardzhorn med ollum fiorum þeim sem þar fylgia enn það eru. xx hundrat half [synztu vestur-hollta ⁹⁾] fiara, half huammfiara er liggur fyrir

¹⁾ [helger domar 268; ²⁾ kross 263; ³⁾ fonta 263; fnta 268; ⁴⁾ algylldann 268; ⁵⁾ [a: k; 268, = a kirkian? ⁶⁾ Holtt undir fjöllum D 12; ⁷⁾ varmahlid D12; ⁸⁾ völlu D12; ⁹⁾ [vestur synztu hollta 263, D12, en 263 þakktar undir vestur til merkis nm að það eigi ekki að lesast, en í D12 stendr það blátt áfram; í frumritinu hefur líklega staðið merki fyrir ofan, sem sýndi að orðin ættn að skipta sætum, en þau hafa verið máð burt þegar afskriftirnar voru teknar, og því er hér skipt um sæti orðanna, og má það kanske til sannsvegar færa.

backa. enn þá eru ix tígir fadma hins fiorda hundradz: her fylger og langanes halft með ¹⁾ grasnautn ²⁾ og vtuoxtum at þú sem alþingis domur dæmde ³⁾ at fyrirsogn Styrmiss prestz hins froda ⁴⁾ og grims jonssonar og hallgerdar. nials j skogum og kraks j steinum nials sonar. Grimur prestur holmsteinsson for með þetta mál þá er þetta dæmdist með stadnum.

Her fylgia x messu fot og iiij kalekar xij manada tíjda bækur og sumar tuennar og fioldi sagna boka kluckur vi. skrin og smellta kross alltara steinar iiij. plenarium. husker af silfri. rodu krossar ij mariu skrift og jons likneski baptiste. Olafs likneski ij. þorlaks skrift: ⁵⁾ Tiaulld vm huerfis j ⁶⁾ kirkiu og j staupli. merki ij. kistur iiij: kortialld vtann og innann. og ketill fyrer skirnar font og vmbuningur hans, kantarakapur iiij: og vi sloppar: v: ⁷⁾ alltara klædi a ha alltari: enn: ij ⁸⁾ a hinum, munnlaugar iiij og vatndyr ⁹⁾ glodarker og eldbere og kertistikur v, og bakstur jarn:

Her fylgia einuirdis: ¹⁰⁾ vij skogar. j þorsmork j staung gamla nautur gatna skogur [og loptz nautur lækiar skogur ¹¹⁾ og tungur. inn j gil fra hofda skogi ij a askerstadum ¹²⁾ saudungs nes allt með vtvogstum allum: vndir saudungs hamrum: og saudungs hamrar. Her fylger xxx: sauda hofn j vestur holte ¹³⁾ og fa skædi með stodhrossa hofn vetur og sumar fyrer vtann sandlæk. hundradz lamba hofn i langafell ¹⁴⁾.

Þessi afvinna er af fæ þessu at hier ¹⁵⁾ skolo vera ij prestar og diakn: messa skal her vera huern dag: og ij daga j viku tuer. ij: messur vmm alla jola faustu og langafaustu og vigiliudaga alla: ij messur annann huern dag j ix vikna fostu: sex dægra er her og skyllid. fyrir allra heilagra messu hallda heilakt sebastianus messu. þat var leyfi herra Magnus biskups at heilagt skyllidi hallda Decollationem johannis baptiste og fasta fyrir vmm dag ¹⁶⁾. enn þat var logrettuborit af Olafi abota.

¹⁾ og 263 og D12 (rangt); ²⁾ gardz nautn 263; ³⁾ dæmdur(!) D12, ⁴⁾ fiorda, misskr. D12; ⁵⁾ [tvö D12 og sl. þorlaks; ⁶⁾ sl. D12; ⁷⁾ fimm D12; ⁸⁾ tvenn D12; ⁹⁾ vatndýr D12 (afskr. M. Gr.); ¹⁰⁾ einuirdis D12; ¹¹⁾ [sl. D12; ¹²⁾ askurstodum D12 (afskr. M. Gr. = askierstodum?) nú = Akstaðir, eyðijörð (Akstaðabáls) í Langanesi; ¹³⁾ hollt D12; ¹⁴⁾ = Lambafell (nú)? ¹⁵⁾ þar D12; ¹⁶⁾ daginn D12.

og þar lagdi þorgeirr bondi og þorny husfreyia hans til stad-
arins iiij^e fiuru.

34.

[1270].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Odda á Rangárvöllum.

Frumbréfasafn AM. Fasc. XXXIV, 9, transcriptum þriggja presta Ásbjarnar Sigurðssonar, Þórðar Guðmundssonar og Ögmundar Páls-
sonar eptir gömlu máldagakveri kirkjunnar í Skálholti, gert 23. Dec.
1499; hér er borið saman við AM. 263. Fol. bl. 29b skr. 1598 og
Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12) skr. 1601, en þar er að
eins nokkur hluti af máldaganum og hættir brotið á sama stað í
báðum þessum afskriptum, og sýnir það, að þá hefir tint verið blað
úr máldagakverinu forna, sem í því hefir verið enn 1499. AMagn.
Dipl. afskr. Nr. 2140 og Nr. 2649 (eptir transcripto með hendi Árna).
Máldaginn segir skýrt frá því sjálf, að hann hafi verið borinn í lögréttu
og þessar eignir allar hafi þar verið dæmdar Oddakirkju, og af Árna
biskups sögu kap. 6 (Bps. I, 685) sést að þetta hefir verið gert
einmitt 1270; og þegar þar við bætist, að allir þeir, sem með vissu
þekkjast af dómsöguvottunum eru einmitt uppi um þetta leyti, og
einn þeirra Ketill prestur Þorláksson deyri 1273 eða þrem árum
síðar, getr enginu vafi á því verið, að þetta sé máldaginn frá 1270.

Odda maldage.

Nichulas kyrkia j odda. a heima land allt froda hollt tuav.
Bergvad. langagerdi. fiosa land. selsland. stadnvm skolv fylgia
xxx. ¹⁾ kva. ok halft annat. hundrat. asaudar. hestar xij.

Þessar eru skyldur ²⁾ j odda. at giallda a hverium tolf
manudum. at fellzmula gelldingur tuævetvr at. æ. gelldingur
gamall. a. vollum hinvm ytrum gelldingur tuænetur. a vollum
hinum eystrum gelldingr gamall j klofa. gelldingr gamall. a.
hrofstavdvm ³⁾ gelldingur tvævetur. a. tiorfa staudvm gamall
gelldingr. j flagbiarnar holtti gelldingur gamall ok annar tuæ-
vetur. j ostvaz ⁴⁾ holtti gelldingr gamall j sniallz ⁵⁾ havfda
gelldingr gamall. at. a. gelldingr gamall. a ægis sidv gelldingr
gamall ath hrafn ⁶⁾ toftum gelldingr. gamall. at rauda læk
hinum ytra. gelldingr gamall. at rauda læk hinvm eystra gell-
ingr tuævetur. a. brekkv gelldingr. tvævetr. j tvngunne litlv.
gelldingr. gamall. j þiodolbs haga gelldingar ij tvævetrer at

¹⁾ þrir tiger 263; ²⁾ skyldir 263; ³⁾ roistodum 263; ⁴⁾ ostnatz 263;
⁵⁾ snellz 263; ⁶⁾ ramn 263.

havrurum gelldingur ¹⁾ tuævetur. at gasa husvm gelldingur tuævetur. j kalfa holhti gelldingur tvævetur. j kroki gelldingur gamall. a heidi gelldingur tuævetur. a lytings staudum gelldingr tvævetur. j hreidri gelldingur veturgamall. j gutthorms haga gelldingur gamall. j kalldadarholhti ²⁾ gelldingur tuævetur. at þverlæk gelldingur tvævetur. a. skambeins staudum gelldingur veturgamall. j nesi gelldingur tuævetur j hollzmula. gelldingr tuævetur. j kallda kin. gelldingur tvævetur. j akbravtar ³⁾ holhti. gelldingur gamall. a. tialldar stavdum gelldingur gamall. j skardi hinu eystra gelldingr gamall og annar tvævetur. at steinkrossi gelldingur gamall. j sandgili gelldingur gamall. vnder hraune gelldingur gamall. j holmi a þorleifs staudum gelldingur gamall at hofi hinu nedra gelldingur gamall. ok annar tuævetur ok hin þridie veturgamall. j lambhaga gelldingur gamall. at reydar vatni gelldingur gamall ok annar tuævetur. at gelldingalæk. gelldingur tuævetur. at vikingslæk gelldingur gamall. at helluvadi gelldingur gamall ok annar tuævetur. ath gaukstaudum gelldingur tvævetur. at sela læk gelldingur tuævetur. j varma dal gelldingur tvævetur. j grof gelldingur gamall. j galltarholhti gelldingur veturgamall j froda holhti hinu eystra gelldingur tuævetur. at moheidarhuoli gelldingur tuævetur at bergvadi. gelldingur tuævetur. j divpadal gelldingur tuævetur. a. velli hinu efra gelldingur gamall at vpsaulvm. gelldingvr gamall. j lambey. gelldingur tuævetur a. stravnd gelldingur gamall. at bergþors huoli gelldingur tvævetur. at arnar hvoli gelldingur tuævetur. a. forsæti gelldingur gamall ok ij tvævetrer. a. strandar hofdi gelldingur vetur gamall a vomnla staudum gelldingur veturgamall j næfr holhti gelldingar xij veturgamler ok skal þa giallda fimtv dægiñ fysta j symri afendi ok skvlv aller vera svo hollduger ath þeir anne gautv a deigi j odda. j hafi vett matar a. þorkels stavdum vett matar ok vj alnar vadmalis. a. grims staudvm vett mattar. a. skvms staudum vett matar. a. klas bardi haluett mattar. a. strandar hala fiordung matar. j holmvm vett matar. at asolf skala hinu ytra vett matar. a. arngeirs stavdvm vett matar. j kollabæ vett matar ath mos

¹⁾ tvískrifað í transskriptarbréfinu; ²⁾ kalladar holhti 263; ³⁾ hér þýtr 263 og 268.

huoli hinvm eystra vj fiordvngar matar. at griot. a. vett matar at hofi hinv nedra vett ostz j sangili haluett ostz. j stvfa holhti halvett ostz a. arnkaullu staudum half vett ostz at. a. half vett ostz a kalf staudum fiordvngur. j gardzhuika hinvm vestazta. ij fiordvngar ostz j langa gerdi fior[d]vngur ostz at hofi hinv nædra ost leifur j ase ost leifur a. skambeifns stavdvm ost leifur. j. sneillz havfda ost leifvr. at merki huoli ostleifur a tialldar staudum ost leifur. j skardi hin eystra ost leifur at vikings læk ost leifur. vnder bravne ost leifur. ath eyvindar mvla ost leifur. a. heradar stavdvm fiordvngur ostz. j hvammi fiordvngur ostz. a. medal piors ar ok iokvls ar a. solheima sandi. þa skal bondi hver giallda ost leif j odda hvert havst. slikan sem lætur sier til bus ysta. j guttorms haga vj aurar vadmala. a. vakurstavdvm xij alnar j mælvvm xij aurar vadmals. a. oxa brygg. xv. alnar. j vestur holltvm xvij alner j dvfdags holhti. xij avrar laugaura. j siglv vik hini vestari. a. stadur iij bluti j fiorv. en adrer tvo. j þvfna fiorv fiordvng. j skvmstada fiorv ij bluti. j grimstada fiorv xij hvndrvt. j þýcka bæ cc j fiorv. i vestmana eygívm firi ofan leiti c fiska ok sallt belgir iijj.

Þessir vorv domsavgv vottar. þa alþingis domur dæmdi þessar eignar. Hichvlas kirkju j odda. sem adur erv ritadar j maldaga þessvm. hafurbiorn styrkarson. pall þorsteins son oddur prestur eysteins son. ketill prestur þorlaks son þorleifur Reimr ketil son. þordur þorsteins son Eygiolfur jonsson. Haukur olafs son. þorgeir biarnar son. Sygurdvr þorvallzson. jon skvm son loptur kolsson ¹⁾).

35.

[1270 eða fyr].

REKASKRÁ Munkadverárklaustrs.

¹⁾ Föör fyrir þrem innsiglum. Aptan á stendur með hendi frá 16. öld Odda maldaga. Efst i horninu aptan á til vinstri stendr með hendi samtíða transskriptinu:

«Eeki er rædd nema j tijma sie teckit

Liot[t] er letur mitt

ef lytur æ þad mey huitt

þeim sem».

Eins og skrá þessi liggir hér fyrir að öðru en því, að henni er hér skipt í tvo kafla, kemr hún fram í Sigurðarregistri (AM. 269. 4to = D) og þeim afskríptum, sem frá því eru runnar: MSteph. 27. 4to bls. 90—95 skr. c. 1730 og Landsbókasafn Nr. 108. 4to bls. 206—209 (skjalbók frá séra Jóni í Hitardal (= E), og er hún þar sem ein skrá, og Tjörnesrekarnar koma þar í samfellu eftir Slétturekana. Í skinnhandritinu AM. 276. 4to skr. 1386 (= A) sem á er rekaskrá Hólastaðar eins og Jón skalli gekk frá henni 1374 («rekaskrá Jóns skalla») er þessi skrá sett inn í Hólarekaskrána í tveimur hlutum, og er þar á milli Slétturekana og Tjörnesrekanna greinir um rekæignir Hólakirkju á Tjörnesi, en á eftir Tjörnesreka Munkaverárklausur kemr hér svo önnur rekaskrá klaustursins, sýnilega yngri, og svipuð Auðunarmáldaga, en þó nokkuð styttri og því líklega nokkuð eldri en hann, eg gízka á frá hér um bil 1296. En í skinnhandriti Biskupsskjalasafnsins á Íslandi Nr. 26. 4to (= B) sem einnig er skrifað 1386 og hefir inni að halda hina svo kölluðu «rekaskrá Jóns skalla», er einungis fyrri klausan (Slétturekar) og vantar þar bæði Tjörnesrekana og eins rekaskrána frá hér um bil 1296. Í AM. 276. 4to finst ennfrems fyrri kaflinn (Slétturekar) með hendi frá 1446 (= C) og er þar þá hnytt aptan við fýmsum öðrum eignum og stökum klaustursins, sem ekki er getið um í neinum af hinum handritunum, og gæti þetta bent á, að fyrri klausan væri sérstök skrá fyrir sig. Þó hefir mér þótt varhugavert að skipta skránni frekar í sundur en hér er gert, því þessar tvær klausur geta eins vel átt saman eins og hitt. Skráin virðist mér langelt af þeim rekaskrá þessa klausturs, sem eg þekki, en hvað gömul hún er, er mjög erfitt að ákveða með vissu. Þó held eg hún geti ekki verið yngri en vel eldri en hér er sett, en vera má að aðrir kunni að sjá þetta glöggvara en eg. Ræð eg þetta helzt af nöfnum þeirra mauna, er koma fyrir í skránni, og eru þau nærri því öll mjög fágæt, en þó er óvíst hverir mennirnir sén. Hallr Gunnarsson kynni að vera sami maðr og Hallr prestur Gunnarsson á Möðruvöllum, sem dó árið 1201. Daði Árnason er mér ókunnugr. Gunnsteinn sá, sem hér er nefndr, kynni að vera Gunnsteinn Hallsson, bróðir séra Páls á Eyri; hann bjó á Vestriandi og fylgdi Sturlu og átti Ingveldi systur Skarðs-Snorra. Hann kaupir 1225 Hvammsland af Þórði Sturlusyni, en borgaði ekki. 1227 kaupir hann Garpsdal og bjó þar. Ætt hans get eg ekki rakið í Sturlungu, en það, að hann kaupir jarðir til ábúðar á Vestriandi, bendir á, að hann hafi ekki átt þar óðul. Gunnsteinn er enn á lífi 1254 og þá varla mjög gamall, því þá er hann í orustu. Þorljótr kynni að vera sami maðr og Þorljótr bóndi á Einarstöðum í Reykjadal, er var ríkr maðr og lifði enn 1254. Í Auðunarmáldaga 1318 (JPét. Tímar. IV, 55) er og nefndr Þorljótr prestur. Systir Gunnsteins Hallssonar hét Jóreiðr og átti hana Þórðr Narfason bróðir Skarðs-Snorra og bjuggu þau í Sælingsdalstungu. Sú Jóreiðr, sem hér er nefnd, gæti vel verið hin sama. Þórey sú, sem hér er nefnd, væri þá systir hennar. Jóreiðr Hallsdóttir var

enn á lífi 1253 og þá víst gömul. Sá Hallr Gunnarsson, sem hér er nefndr, ætti að vera faðir þeirra systkyna. hvort sem það nú er séra Hallr á Möðruvöllum eða ekki. Gunnsteinn og Hallr eru og gömul nöfn í ætt Ljósveitninga og Þórey í ætt Möðruvellinga. Hallr Ötryggsson dóttirson Þorkels háks bjó á Þverá í Fnjóskadal um 1060 (d. 1065). Gunnsteinn er nefndr bóndi á Þverá Fnjóskadal í Reykdælu og Gunnsteinn Þórðarson bjó á Ljósavatni um 1060. Sé það rétt að þetta sé Gunnsteinn Hallsson í Garpsdal og hans systkin, þá verður sízt fjarri að árfæra rekaskrána, sem hér er gert og þó ekki seinna, því hann er líklega fæddr um eða litlu fyrir 1200 og gæti því hafa lifað fram um 1260 - 70, og skráin bendir til, að þeir muni vera enn á lífi, þegar hún er gerð; Gunnsteinn og Þorljótr («sfdan hafa haft»).

I.

Þesse reka mork ero norðr a slettu þar sem þwer ar stadr a j.

Sueinungs vikr Reki er austan fraa fyliudals æ til sulna hamars ¹⁾).

Þadan er [ormars ²⁾] lons Reki til holsar.

Þa hols Reki til deildar ær.

Þadan vestr hafnar³⁾ Reki til gegnis lekiar er sumer kalla torf lek.

Vestr þadan er hauskulds nes Reki til þess oos⁴⁾ lekiar. er fellr vr eggh vers vatne vt vm [gardzvollo ⁵⁾].

fra steine i hardbaks mol vestr til steins i hesta nes mol: þat ⁶⁾ heiter hardbaks Reki:

Þadan hestanes Reki til skinnalons oos.

Þadan skinna lons Reki vestr i [midia kanavik ⁷⁾].

⁸⁾Þadan er Rifs Reki vestr til grasteins er stendr firir ofvan molina jnn fra hwaltiornum.

Þadan vestr er hualtiarnar⁹⁾ Reki til vordu a haganesi:

Vestr þadan er blikalons Reki til fornazta os.

Reki a skamhedins nesi er mille stræmlons os oc¹⁰⁾ vestr skelia hamars osa.

II.

¹¹⁾A manci. a tiornesi. a þuerarstadr¹²⁾ halfan Reka huala

¹⁾ þannig AB; hafuar CD; ²⁾ vrmas D; ³⁾ sauðarhafuar CD; ⁴⁾ sl. CD; ⁵⁾ [garda vaullu C; sl. D; ⁶⁾ sl. CD; ⁷⁾ [kana vik midia C; ⁸⁾ En b. v. CD; ⁹⁾ þannig ABC; hualtiarna D; ¹⁰⁾ sl. D(!); ¹¹⁾ kefi oc salit-brennu vm alla manar reka oc b. v. D; ¹²⁾ muka þueraar klaustur D.

oc vidar oc flutningar. oc fiordung or helmingi vidreka oc flutningar allt til karls Gautu.

At sandholum halfan Reka oc flutningar. oc vardueita skotmanz hlut at helmingi.

Fiordung j uxastada Reka a sandi. er cc fadma. oc xl. fadma. oc iiij. fadma¹⁾.

Gardmanna reka halfan. huala oc vidar oc flutningar.

J liosvetninga Reka eiga halsmenn siettung. sidan a þuerar stadr²⁾ halfan Reka huala oc vidar oc flutningar.

Vm alla nattfaravik. fra suina til ofeigshellis þridiung or³⁾ hualreka oc storvida þeira tria er meiri erv en. x alna.

Fra ofeigshelli til suina lækjar vidr miosyndi. iiij⁴⁾ attunga bædi hualreka oc vid Reka. oc flutningar.

Slikt hit sama j hualreka oc flutningum. fra austan verduum eyrar havfda⁵⁾. allt til nausta oss. firi austan geirleifs höfda En vestr fra nausta osi. til Rossasteins. æ þverarstadr fimtung oskerdenn. oc iiij⁶⁾ hluti or þrimur fimtungum. oc slikt j flutningum oc vidreka.

Fra brossa⁷⁾ steini til gardzenda firi vestan vik þria hluti j ollum Reka. huala oc vidar oc flutningum.

En fra gardzennda vestur vm sýrnes til lækja vikur. slikt at aullu sem austur fra brossa steine.

Um lækjar vik til biarnar ár. halfan fimta attung. hualreka. vidreka oc flutningar⁸⁾.

Fra biarnara vestur vm senningar vikur⁹⁾. a þuerarstadr¹⁰⁾ halfan attung i audru lagi. þat keypti hallr gunnarson at dada arnasyni.

Eýrar Reka halfan j hualuatz firði. huala oc vidar oc flutningar.

Þridiung j þaunglabacka Reka¹¹⁾. bædi huala oc vidar oc flutningar.

J huanndölum¹²⁾ þat er j blæiu Reka. attung j hualreka oc flutningum. en¹³⁾ fiordung j vidreka.

¹⁾ fadmar D; ²⁾ klaustrid D; ³⁾ sl. D; ⁴⁾ þria D; ⁵⁾ eyjar höfda D;

⁶⁾ þria D; ⁷⁾ hross D; ⁸⁾ flutninga D; ⁹⁾ vik D; ¹⁰⁾ [þér skýtr D inn: J hafragia þria attunga hualreka oc flutningar enn halfan vidreka. J millum biarnara oc senniugarvikur æ klaustrid; ¹¹⁾ sl. D; ¹²⁾ hualdölum D; ¹³⁾ (einn D.

J þorgeirsfirde á þuerarstaðr þridiung i hualReka oc flutningum. oc vidreka austan fra eýrar Reka jnn til aros.

Um alla nattfara vik sem fyr seget. oc skal af [naust toft¹⁾] hinne eýstri Retsýnis kidiastapi yfer titlingasker. þat heiter eýrar Reki. til þess er keranes framan vert lig[g]ur vidr gniparhusum. J þessum Reka eiga halsmenn settung. en sidan hafa liosuetningar haft at helmingi²⁾ vit gunnstein oc þorliot.

þa er setbergs klettur kemur fram sem fyrst ma sia vndan skridnafelli. þat heiter manar Reki. þenna Reka halfan³⁾ hafði joreidr heiman. en halfan toku þær þoreý j erfd epter faudr sinn oc fylgdi þetta ekki liosavatni.

36.

Vorið 1271.

[i Skálholti].

SAMNINGR Árna biskups Þorlákssonar við Steinvararsyni um Oddastað.

Þessi samningr er tekinn eptir Árna biskups sögu (sbr. Bps. I, 688) þó hann sé hvergi nærri þar *in forma*, en hann er hvergi annarstaðar til. Hér er prentað eptir Stockhólmsskinnb. Nr. 12. 4to bl. 6b og borið saman við Nr. 8. 4to chart. í sama safni (bls. 921—22),

... Gierdu þeir saming á með sier.

ad ⁴⁾ arne biskup skyllde þola ad þeir brædur ættu bunad á stað og hafa þar göðann smid til kyrkiu vppgiordar, og fá honum efne til [þeirrar smijdar ⁵⁾]. Enn ef næckur talmade smidinn, skyllde h[erra] Runolfur áböte og þorsteinn halldörson er þá bið at huole, [og atte Jngegierde philepus dottur⁶⁾] kueda á huad fyrer skyllde koma.

þeir brædur skyllde og tregdalaušt vppgiefa stadinn, og hallda engre hanz eign ef sá vrskurdur kiæme ad biskup ætte þeirra ⁷⁾ kyrckiu ad Rada og hennar fie af beggia hende konungz og Erckebiskupz. og skyllde og sá standa sem þeir gierde þo ad þeir dæmde ødru vijs.

Steinvarar syner skyllde og giallda fie med stad nema

¹⁾ [naustat(1) D; hér er E réttara en D; ²⁾ helmingum D; ³⁾ sl. D; ⁴⁾ herra b. v. 8. 4to; ⁵⁾ [sl. 8. 4to; ⁶⁾ [sl. 8. 4to; ⁷⁾ þannig 12. 4to og 8. 4to.

þeir konungr og erkebiskup kallade þá friálsa þar af. þeir skyldu og fie þetta vtgreida að sumre. nema þeir feinge af sier prófað a næsta þinge lögliga med yfer [syn] herra arna biskupz.

37.

2. Juli 1271.

i Kolni.

ADOLF hinn fimti greifi af Bergi og bróðir Heinrik af Háskeiði (Hörscheid) prior Jóhannesar riddaraorðunnar í Danmörk og rikjanna þar í grend, votta að Hermann riddari af Betzdorf ásamt sonum sínum Hermann og Reinhold hafi með vissum fyrirvara frásagt sér alt tilkall til eigna þeirra hjá Dynskógum við Rín (Dünwald), er hann þóttist eiga erfðakröfu til, og gefið þær Dynskógaklaustri.

Bréf þetta er prentað í Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein. Köln 1885 bls. 76—77 aptan við ritgjörð L. Korth's um Dynskógaklaustri á Rínarbökkum, og er þar tekið eptir pappírshandriti frá lokum 15. aldar í Kolnarskjallasafni. Bréfið kemr Íslandi einungis við að því leyti, sem það heyrir undir grannaríki Danmerkr. Hér er því tekinn stuttur kaflí af bréfinu.

¹⁾ Universis prensens scriptum visuris nos Adolphus comes de Monte et frater Heynricus dictus de Hoensceit sancte domus hospitalie Jherusalemítani humilis prior per Daciam et regna adiacencia consitutus notum facimus presentibus protestantes, quod Hermannus dictus de Betsendorff miles et sui filii Hermannus et Reynoldus [de] Dunwalt coram nobis et quam pluribus aliis fide dignis constituti pro se et omnibus suis heredibus ac coheredibus bona se libera voluntate bonis illis apud Dunwalt sitis, que conventus in Dunwalt possidet et in quibus dicti Hermannus et sui heredes habuerunt vel videbantur ius hereditarium habuisse, cum effectucacione solempni abrenunciarunt libere et absolute, bona eadem cum suis appendenciis universis in manus nostras resignantes in Colonia ... et datum anno domini M^o CC^o LXX° primo in die Processi et Martiniani martirum.

¹⁾ Hér er slept fyrirsögn bréfsins.

38.

9. August 1272.

i Tunsbergi.

SAMPYKT Jóns erkibiskups og Magnúsar konungs um kirkju-sektir.

Kriegers safn Nr. 4. 8vo á pappír aptast með hendi eins af skrifurum Árna (Þórðar Þórðarsonar?); AM. 94. 4to á papp. c. 1600; Stockh. C14. 4to skinnb. Þetta skr. af Sparwenfeldt 1679 (NgL. IV, 652); Stockh. C36. 4to á pappír frá c. 1600 (NgL. IV, 687); ÍBfél. 35. 4to á pappír frá 18. öld. Hér er prentað eptir Krieger 4. 8vo og borið saman við ÍBfél. 35. 4to.

Kirkjusektir.

Anno M. cc. lxx. ij. Lafransmesso aptan j þunsbergi j barfota broder klaustr var samtýckt af Magnus kongi oc Joen erchibiscop. með tillogu Biorn Ellingsons. þore biscopssóns. Ouden haukleiksons. her vigeleck Oudunarson at þessi sektir skolu heita kirkiesektir.

j. klerckamal.	x. líkförsla ³⁾ .
ij. hionskap ¹⁾ .	xj. Oker.
iiij. skilsmal.	xij. simonia.
iiij. helligdags brot.	xiiij. villur.
v. kirkjune frialse.	xiiij. vantru.
vj. Tiundargierd.	xv. frillulifuit.
vij. Testament.	xvj. hordom.
viiij. Salagíafuer ²⁾ .	xvij. Gudsífiáspel.
ix. Bandsverk.	xviiij. frendsemis spel.

39.

24. Júlí 1273.

i Björgvin.

ÚRSKURÐR Jóns erkibiskups í Niðarósi, þar sem hann dæmir Odda og Vatnsfjörð undir forræði Skálholtsbiskups.

Þessi merkilegi dómr liggir fyrir í tveim textum. Annar stafar frá transskripti Ógmundar biskups frá 1518 eptir gömlu registri Skálholtsstaðar (hér = A), en eingar beinar afskriftir af því eru eldri en frá byrjun 18. aldar. Hinn textinn (hér = B) er sá, sem tekinn er upp í Árna biskups sögu.

¹⁾ hionaskap 35; ²⁾ salugíafuer 35; ³⁾ líkförslu 35.*

A.

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 789 *eptir bók frá Villingaholti í Flóa* á pappír nokkuð gamalli, er átt hafði séra Árne Gíslason biskups Jónssonar, en seinna séra Þórðr Þorsteinsson og síðast Árne Magnússon. Þessari afskrift er hér fylgt sé ekki annars getið; AM. 242A. 4to bls. 118—20 á pappír, syrpa Guðbrands biskups skr. 1569—1570, og er hér slept transskriptarvottorðinn, enda sýnist biskupinn hafa skrifað eptir Árna biskups sögu, en sá texti hafi verið frábrugðinn þeim, sem nú þekktist, og þar hefir dómrinn verið nærri því eins og í Skálholtstextanum; þessi afskrift virðist ekki nákvæm og sýnist frumritið hafa verið ilt aflestrar; MSteph. Nr. 27 4to bls. 393—97, pappírbók, sem Stephensen hefir kallað Svartskinnu og er að mestu með hendi Benedikts lögmanns Þorsteinssonar, skr. c. 1730; Landsbókasafn Nr. 101. 4to (= C7); Landsbókasafn Nr. 115. 4to (= D 16); Ny kgl. saml. Nr. 1847B. 4to bl. 3, bók séra Guðbrands í Vatnsfirði skr. 1669, og er hér að eins partur úr dómnum. Þessi texti er áður prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 40—44, og sýnist þar helzt vera fylgt Landsb. 115. 4to. Afskrift af dómnum er og að því eg held til á pappír í Biskupsskjalasafni Íslands Nr. 83. Fol. en hún er hér ekki notuð.

Bref Jons Erkebiskups i Nidarose um Vatnsfiord og Oddastad
Ao 1273¹⁾).

Ad thilsettum deige Jdus² Julij, voru fyrir oss virdulegur broder³⁾ vor Arne biskup af Schalholhti af halfu⁴⁾ kirkiu sinnar, og sá leikmaður er Sigvatur heiter Haldanarson, af sinne hálfu⁵⁾ og brædra sinna, og Einar þorvalldzson fyrir sina hönd.

Þá bar fram þessi⁶⁾ biskup j dom fyrir oss, sina beidslu með þeim⁷⁾ hætti sem hier seiger.

[Virdulegum Jone Erkebiskupi⁸⁾. Eg Arne biskup af⁹⁾ Schalholhti kiære þad fyrir Gude og yður upp á Sigvat Håldanarson, ad hann helldur og kallar sier kirkiu hins heilaga Nicholai j Odda, fyrir forrad¹⁰⁾ og alla¹¹⁾ aftekiu, og sinum

¹⁾ Eingin fyrirsögn 789, þannig 115, og nær því samhljóða 101; Vrskrvdrnr vrn Odda og Vatzfiord, vr stadamalnm, Gnðbr. bp., eins og það veri tekið eptir sögunni, þó bréfið í heild sinni samhljóði meira Skálholtstextanum; ²⁾ iij cal. Julij, Arna bps s. Bps. I, 692; ³⁾ brodrn, Gnðbr.; ⁴⁾ 789, Gnðbr.; helft 101, 115; ⁵⁾ alfu, Gnðbr.; ⁶⁾ hinn sami, b. v. Gnðbr.; ⁷⁾ þessum 101, 115; ⁸⁾ [Virduignr minn herra Jon Erkebiskup, Gnðbr.; ⁹⁾ ad 101, 115; ¹⁰⁾ til forrada, 101, Gnðbr.; til forrade 115; ¹¹⁾ allrar 101, Gnðbr.

bræðrum. Nu af ¹⁾ því að Sigvatur á hier svar að hafa fyrir alla þá ²⁾ hier um. þá beidumst eg ³⁾ að þeir dæmid heilagri kirkju öll þau ríttinde af þeim sem hun á að hafa. enn meir og minum lögligum epterkomendum fríalst valld og forráð kirkjunnar, slíkt sem [Schalholtz biskupe ⁴⁾ heyrer, eptir gudz lögum.

Þesse andsvör hafde Sigvatur á möte Arna biskupe, að hann hyggur að það skilord meige standa, sem Sæmundur ⁵⁾ Sigfusson ⁶⁾ giorde fyrir Oddastad, að hann skylde [sær forráð og vardveitslu, og sinum erfingium ⁷⁾ æfenlega. Sidan var Sigvatur spurður, hvort Oddastadur være kirkju eign kalladur: Hann svarade hann munde eigi á möte því mæla ⁸⁾, svo þó að Oddveriar ⁹⁾ skyldu vardveita. Svo og gieck Sigvatur við fyrir erkebiskupenum, að Steinvör ¹⁰⁾ möðer hans keypti Oddastad af Birne Sæmundar ¹¹⁾ syne og Sæmunde Ha[r]a[lld]s-syne, og sidan toku þeir Sigvatur og brædur hans j erfð eptir hana, og ¹²⁾ hann ¹³⁾ atti svörum [uppe að hallda ¹⁴⁾ fyrir brædur sína um þetta mál og þeir hafa þetta ¹⁵⁾ samþýkt.

Med sama hætti beiddist Arne biskup af Jone erkebiskupe, að hann dæmde honum valld og forráð slíkt sem Schalholts biskupi heyrer að ¹⁶⁾ Gudz lögum, fyrir kirkjunni j Vatzfirde undan Einare Þorvalldz syne, er sær eignar ¹⁷⁾ kirkjuna til forráða.

Þá voru svör Einars að Þordur födurfarer hans liet giora kirkju j Vatzfirde og liet vigia með þeim skilmála að hann og hans rietter erfingiar hver eptir annann skyldu eiga forræde fyrir ¹⁸⁾ og vardveitslu.

Arne biskup seiger svo af ¹⁹⁾ badum þeim [Siguati og Einari ²⁰⁾ [að hann kallade því á þá um kirkjur þessar ²¹⁾ að hönum syndest ²²⁾ að þeir meigi [ekki að ríttindum þær halda

¹⁾ fyrir, Guðbr.; ²⁾ sl. 101, 115; ³⁾ vier 101, 115; ⁴⁾ [til skalholtz biskups, Guðbr.; ⁵⁾ Sigmundur(l) 115; ⁶⁾ eyða fyrir nafninu, Guðbr.; ⁷⁾ [forráð og vardveitslu fyrir hafa og síjær erfingiar, Guðbr.; ⁸⁾ tala, Guðbr.; ⁹⁾ odda veriar, Guðbr.; ¹⁰⁾ öll hdr. hafa: Steiuu, sem er rangt; ¹¹⁾ eyða fyrir Sæmun hjá Guðbr.; ¹²⁾ að, b. v. Guðbr.; ¹³⁾ hún, Guðbr.; ¹⁴⁾ [hallda vppi, Guðbr.; ¹⁵⁾ það, Guðbr.; ¹⁶⁾ af 789; ¹⁷⁾ kallar, Guðbr.; kalladi 101, 115; ¹⁸⁾ sl. 101, 115; ¹⁹⁾ sl. 101, 115; ²⁰⁾ [j sinu andsuare 789; ²¹⁾ [sl. 101, 115; ²²⁾ synest Guðbr.

nie bæla¹⁾. Baud og virdulegur herra Jon ercke biskup honum²⁾ svo j skylduga hlyðne við gud og sig³⁾ með valldi síns biskuplegs embættis leidrietta og einkanlega slíka hlute með öðrum þeim sem hann sýr umböta þurfa á Jslande j Skalholtz biskups dæme. [Hann seiger og að biskup eigi⁴⁾ valld yfir kirkium og þeirra eignum öllum, enn leikmenn edur olærðer menn meige þær með augu motj⁵⁾ eignast. Nu af því að heilagrar kirkju lög votta, að liotlegur kaupmále, og [að ríettindum⁶⁾ omaetulegur⁷⁾ á [ecki bannð fullkomna⁸⁾ með ríettu⁹⁾, og það sem j fyrstu er einckis vert, þá má það síðan eigi fyrir nokkru standa, [þá að¹⁰⁾ stunder lida¹¹⁾ og¹²⁾ vardveitslu þessara stada mætte¹³⁾ einginn biskup undann sinum epterkomendum gefa, og eingenn leikmaður mætte¹⁴⁾ og¹⁵⁾ heldur eignast og [meiga þær skildaga láta til ganga¹⁶⁾. Einginn¹⁷⁾ má og¹⁸⁾ kirkju kaupa nie selia við verdi, utan mikils sálu háska, og því fær sá ei ríettelega hallded þær er svo kemst að. Af¹⁹⁾ slíku skynsemdum beiddist herra²⁰⁾ biskup af oss að vier dæmdum af Sigvatj og bræðrum hans, svo og af Einare þorvaldssýne forræde og alla aftekiu²¹⁾ [og vardveitslu Oddastadar og Olafs kirkju j Vatzfirde með öllu því sem þær til liggur²²⁾, að onýtum þeirra²³⁾ vörnum, svo²⁴⁾ alldrei síðan²⁵⁾ eigi þeir nie þeirra erfingiar nokkud tilkall [til greindra kirkna²⁶⁾. Nu af því at þetta mál er til vors doms komed, þá giðrum vier þennan urskurð á²⁷⁾. j nafne födur, sonar og anda heilags, að valld og skipan forrædi og vardveitsla Oddastadar og olafs

¹⁾ [þannig, Guðbr., 789; ei að (sl. 115) ríettindum þær hallda eiga nie hafa 101, 115; ²⁾ hann 101, 115; ³⁾ að, b. v. Guðbr.; ⁴⁾ [svo hefur och arna biskupe skilztt sem iura seiga að biskupe(!) a, Guðbr. Þetta er auðséðanlega tekið eptir Árna biskups sögu, og sé svo um texta Guðbrands að öðru, þá hefir Guðbr. þekt texta af sögunni, sem nú er ekki til, og svo mun það vera; ⁵⁾ að erfðum, b. v. Guðbr.; ⁶⁾ [sl. 101, 115; ⁷⁾ ónátturligr 101, 115; omattuligur, Guðbr.; ⁸⁾ [a ej að fullkomna band, 115; ⁹⁾ retti, Guðbr.; ¹⁰⁾ sl. 101, 115; ¹¹⁾ [þó að stunder lyde, Guðbr.; ¹²⁾ forrædi og, b. v. Guðbr.; ¹³⁾ matti, Guðbr.; ¹⁴⁾ matti, Guðbr.; ¹⁵⁾ sl. 101, 115; ¹⁶⁾ [meiga þær (þeir 115) skilmála tilleggia af 101, 115; ei meiga þær og skildagar til ganga, Guðbr.; ¹⁷⁾ ei, Guðbr.; ¹⁸⁾ sl. 101, 115; ¹⁹⁾ Að 789; ²⁰⁾ Arni b. v. 101, 115; ²¹⁾ aftekt 101, 115; ²²⁾ [allra eigna þeirra kirkua sem fyrr voru nefadar, Guðbr. (eptir Árna sögu); ²³⁾ þeim 789; ²⁴⁾ svo að, Guðbr.; ²⁵⁾ sl. 101, 105; ²⁶⁾ [kirknanna, Guðbr.; ²⁷⁾ sl. Guðbr.

kirkiu ¹⁾ Vatzfirde með öllu því sem þar til liggur, huert það er tekid edur oteked, [nýtt edur onýtt,²⁾ nema það eitt, sem til ³⁾ þarfinda hefur haft verid og þö skynsamlega tært verid, þá dæmdum vier arna biskupe j Skálholte og hans löglegum epterkomendum, honum og þeim eyliflega [fyrir að ráða ⁴⁾]. Og fyrerbiodum vier Sigvate og bræðrum hans og svo þeirra örfum, Einaro og hans örfum, nöckud ákall um þetta mál að veita.

[Var þetta bref giort i Biörgvin þa er lidid var fra hing-adburdj vors herra Iesu Christi m. cc. lxx. iij ár ⁵⁾ sancte Jacobs vöku aptan.

B.

AMagn. 220. Fol. Brot úr Árna bps. sögu. Víst ekki yngra en frá hér um bil 1350; ð alstaðar þar sem það finst i gömlum handritum.

[A] tilsettum degi þa er virðuligr herra jon erki biskup hafði til sin kallat þa meun sem honum likaði við þetta mál at hafa var fystr af þeim herra. arni biskup af skalaholtti er hann skipaði æ soknar mann æ fyr nefndan sikhvat hálfdanarson ok æ annan mann þann sem æðr er nefndr eínar vatzfirðingr ²⁾. [sikhvatr hiełlt odda kyrckiu og atte að suara firi brædur sijna Lopt og Sturlu. Einar hiełlt vatzfiardar kyrckiv og ätte fyrer hana suerum að hallda.

Arne biskup bar framm sijnar kærur] með þessum hætti.

Öinn virðuligr herra jon erki biskup ek a[rni] Biskup kærer firer guði ok yðr vpp æ sikhvat hálfdanarson at [hann] hellðr ok kallar ser kirkiu hins helga nikolaj j. odda til for ræðis ok allra aftekna ok bræðrum sínvm. nv firer því at s[ig-hvatr] æ her svarum at hallda firer bæða bræðr sína vm þetta mál þa beiðumz ek at þer dæmit heilagri kirkiu aull þau rettindi sem hvn æ at hafa enn mer ok minum réttum epter komendvm frialst uallð ok for sea kirkivnar slikt sem skalaholltz biskupi heyrer epter guðs laugum.

Sikhvatr hafði þessi suðr firi ser at moti a[rna] biskupi.

Ek seger sagði hann at þat skilorð megi standa sem sæmundr sigfus son gerði firi odda stað at hann skilði ser ok sínu afkuæmi forræði hans ok uarðueizlu æfinliga.

¹⁾ kirkia 789; ²⁾ [neytt edur oneytt, Guðbr.; ³⁾ kirkiu b. v. Guðbr.;

⁴⁾ [að rada 101, 105; til forrada Guðbr.; ⁵⁾ [Datum j biorguin anno dominj m. cc. lxx. iij, Guðbr.; hin hafa ártelið með arabiskum tölum; ²⁾ Hér er skorið ofan af skinnblaðinu; eyðan er fylt eptir Stockh. 12. 4to.

Ok þá er þetta var fram komit ok horit sór. prest. a[rna] biskups firi hann upp á hans söl at biskup skal satt fram bera efter sinni samuitzkv ok eigi leynd sanindum þeim sem hann er spurðr af þessv mæli. Slikt [hit] sama sór sikhvatr vpp á sína söl. Herra a[rni] biskup kærði ok með þvilikv moti upp á einar uazfirding vm uazfiarðar kirkiu. Ok með sama hætti sór hann sem sikhvatr hafði aðr suarit vm odda staðar mæl. Síðan var sikhvatr spurðr huórt odda staðr veri kirkiu eign kallaðr. hann kuað ecki mundu tia þui j. moti at mæla ok sva þo. at odda veriar skylldu uarðueita. sikhvatr geck ok vit firi joni erki biskupi at stæinuðr moðer hans keypti odda stað at hirni sæmundarsyni ok sæmundi haralldz syni ok síðan tokv þeir s[ikhvatr] ok bræðr hans epter hana. sikhvatr iataði ok at hann á her suðrum at hallda firi bræðr sína ok þeir hafa þat samþykkt.

Með sama hætti heiddiz a[rni] biskup af joni erki biskupi at hann «dæmði» honum slikt ualld ifer kirkiunni. j. vazfirdi sem til skalaholtz biskups heyrði undan einari þornalldzsyni er ser kallar kirkiuna til for ræða ok aftekiv. Einarr sagði at þorðr favövr faðir [sinn] lét gera kirkiuna. j. uatz firdi ok lét vigia með þeim mældaga at hann ok hans retter erfingiar huerr eptir annan skylldu eiga for reði firer ok uarðueizlu.

Arni biskup seger sva af bæðum þeim sikhvati ok einari at af því kallaði [hann] á vm þessar kirkivr at honum sýniz at þeir megj þær eggi ¹⁾ hallda nie eiga með rettindum ok at erki biskup bauð honum sva j skyllð ok hlyðni við guð ok við sik at hann rétti einkanliga slika luti með ualldi síns biskup-ligs embættis með aðrum þeim lutum er vmbóta erv þurfa á islandi j skalaholtz biskups dæmé ok seigiz ok sva hafa skilit iura at þau segi biskup hafa eiga ualld ifer kirkivnum ok aullum eignum þeirra. Enn leikmenn ok olærðir menn mega þær með aungu móti at erfðum eignaz ok eigi megu þar skyl-dagar firer ganga eigi megu ok kirkiurnar kaupaz ne seliaz við verði vtan mikinn sælu haska ok þui fær enngi sa rettliga halldit þær ne haft er sua kemz at.

Herra erkibiskup tok þá til mæls.

Af slikum sanindum ok skynsemdum at skilia sem nu

¹⁾ eggi, skb. = ekki.

hefer a[rni] biskup her fram flutt beiðir hann oss at ver dæm-
um af sikhvati ok brøðrum hans sua ok af einari þorualldz
syni fór ræði ok alla af tekiv allra eigna þeirra kirkna sem
fýr voro nefndar at onyttum þeirra vornum sua at alldri síþan
eigi þeir ne þeirra erfingiar nockvt til tal kirknanna. En af
þui at heilagrar kirkiu [log] vatta sva at liotligr kaupmæli
eðr af rettindum vmættuligr mæ ecki band full komna með
rettu ok þat sem j fyrstv er engis vert þa með þat eigi síþan
firi nockuð standa þo at stundir liði ok for ræði þessa [staða
mætti enngi biskup undan sinum epter komendum ¹⁾] [gefa].
oc af þui ad þetta mal er til vorz domz komid þa giorum vier
þennan vrskurd j nafne fôdur og sonar og heilax anda ad
vallð oc skipan forræde og vardueitsla odda stadar og olâfs
kyrkiu j vatz firde með øllu þui sem þar ligr til, huert
sem þat er tekid edur otekid neitt edur oneitt. nema. þad eitt
sem til kyrkiu þarfinda hefur haft verid soru vier vnder arna
biskup j skalholiti og hanz logliga epterkomendur honum og
þeim eilijfliga firi ad Rada og fyrer biodum sikhvati og brædr-
um hans og so þeirra ørfum, Einare og hanz ørfum nækud
ákall vm þetta. var þetta giørtt j biergvin þa er lidid var frá
burd drottinz vorz 1273 ár á Jacobz vøku aptan.

40.

1. August 1273.

i Björgvin.

SAMNINGR Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups
rauða i Niðarósi um takmörk hins andlega og veraldlega valds.

Þetta bréf er tekið upp i staðfestingarbréf Gregorius páfa tíunda
frá 26. Júlí 1274 á þessum samningi, og er frumbréið i skjafasafni
páfagarðsins i Rómaborg (Greg. X. an. III. cp. 34), og eptir af-
skript Marinis páfaskjalavardar þar af er það prentað i Fornbréfa-
safni Norðmanna I, 54—57 Nr. 64a, og NgL. II, 455—462. Hér
er það prentað eptir Dipl. Norv. og NgL. og borið saman við út-
gáfuna i Th. Torfæi Hist. Norv. IV, 354—57. (= T).

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Ut certitudo presentium det veram in perpetuum et evidentem
memoriam preteritorum, sciendum est, quod, cum venerabilis pater

¹⁾ Hér endar hið forna skinnbrot. Það sem eptir fer er tekið eptir
Stockh. 12. 4to.

Johannes dei gratia Nidrosiensis archiepiscopus fuisset ad regimen Nidrosiensis ecclesie superna dispositione vocatus, reversus a sede apostolica, munere consecrationis recepto, tamquam sponse Christi in parte sollicitudinis fidelis procurator effectus incepit inquirere, prout scivit et debuit, de iuribus et libertatibus et privilegiis ad eam pertinentibus, et cognovit sibi fuisse in predictis omnibus per obreptiones contrarias multipliciter derogatum iuri communi, videlicet quia ¹⁾ cause fere omnes ad ecclesiam pertinentes per exactores et balivos laicos ex parte regni secundum leges patrie scriptas vel consuetudines, pretermisiss²⁾ iure canonico et ecclesiasticis, iudiciis tractabantur, libertatibus [quia nullos ³⁾] homines liberos obtinebat Nidrosiensis ecclesia, exceptis illis, qui in curia archiepiscopi, et in fabrica ipsius ecclesie continue laborabant. Privilegiis siquidem omnibus sibi a quibuscumque concessis detractum fuerat multipliciter ut creditur non utendo, et precipue privilegio a Magno quondam, ut dicitur, rege Norwagie in ea parte, qua continebatur, quod prefatus rex devovit ⁴⁾ se et regnum suum beato Olavo regi et martiri, et in signum perpetue subiectionis precepit, coronam suam post decessum suum et omnium in regno sibi succedentium offerri prefato martiri Nidrosie in ecclesia cathedrali, nec non et cuidam constitutioni antique patrie, forte per eundem Magnum edite, que innuit reges Norwagie debere eligi, et in electione archiepiscoporum et episcopos regni inter ceteros electores vocem precipuam obtinere. Tandem receptis litteris apostolicis pro congregatione concilii generalis inter cetera continentibus, quod unusquisque prelatus notaret articulos, quos in sibi commisso regimine reformatione ⁵⁾, correctione perpenderet indigere, deliberavit predictus pater archiepiscopus prefatos ⁶⁾ articulos quamquam ⁷⁾ correctione dignos Romano pontifici presentare ⁸⁾. Verumtamen [quia ex ⁹⁾] hiis posset discordia inter regnum et ecclesiam provenire multis animabus et corporibus nocitura, prefatus pater archiepiscopus prius ipsos domino Magno dei gratia illustri regi Norwagie explicavit ¹⁰⁾, supplicans, ut inter se de predictis taliter ordinarent, puod cederet ad honorem dei

¹⁾ quod, T; ²⁾ est b. v. T; ³⁾ [quod multos T; ⁴⁾ donavit T; ⁵⁾ et b. v. NgL; est b. v. T; ⁶⁾ predictos T; ⁷⁾ tanquam T; ⁸⁾ prænunciare T; ⁹⁾ [quoniam de T; ¹⁰⁾ explicat T.

omnipotentis et utilitatem [ecclesie animarum ¹⁾] ipsorum et totius sibi commissi populi ad ²⁾ salutem. Verum licet predictus dominus rex assereret snfficientes rationes ad respondendum prefatis articulis se habere, si super hiis coram iusto iudice duceret ³⁾ contendendum, et maxime contra electionem et oblationem corone, de quibus vix posset probari Nidrosiensem ecclesiam possessionem pacificam habuisse, et novum genus exactionis videri poterat illud ab eo exigì, quod non fuerat hactenus attemptatum ⁴⁾ vel consuetum, et precipue quia ⁵⁾ de subiectione regni sui agebatur, quod ipse [post patrem ⁶⁾] et antecessores suos asserebat se iure hereditario liberum suscepisse, et sic illud proponit per dei gratiam suis heredibus et successoribus dimittere ⁷⁾ liberum et quietum. Verumtamen ex solite benignitatis affectu, quem ad honesta queque et maxime circa matrem Nidrosiensem ecclesiam hactenus habuit et ⁸⁾ habere dinoscitur, volens eam fore sibi pacatam et amplioribus libertatibus et privilegiis suis temporibus decorari, tamquam pacis amator et cultor iustitie, post multos tractatus hinc inde habitos super predictis, interveniente consilio et assensu ⁹⁾ episcoporum baronum et cononicorum Nidrosiensium et aliorum plurium ¹⁰⁾, duxit componendum predictus rex illustris cum domino ¹¹⁾ archiepiscopo anno domini m^o. cc^o. lxx^o. iij^o. in festo sancti Petri ad vincula in ciuitate Bergensi in hunc modum.

Videlicet, quod predictus archiepiscopus pro bono pacis et commodo ecclesie et animarum procuranda salute renuntiavit nomine Nidrosiensis ecclesie pro se et successoribus suis canonicis intrantibus in perpetuum omni iuri, si quod in predicta electione regum subiectione seu oblatione corone habebat vel habere poterat, tam in petitorio quam in possessorio ratione ¹²⁾ dicti privilegii seu legis, vel quocumque alio modo sibi competere videretur, omnibus aliis iuribus ad ecclesiam spectantibus, que in legibus patrie continentur, et ecclesiarum privilegiis semper salvis ¹³⁾, dummodo supersit aliquis, qui legitime possit et debeat iure hereditario succedere. Si vero nullus inveniatur

¹⁾ [ecclesiarum T; ²⁾ sl. T; ³⁾ sl. T; ⁴⁾ acceptatum T; ⁵⁾ quoniam T; ⁶⁾ [per parentes T; ⁷⁾ post se b. v. T; ⁸⁾ ad T; ⁹⁾ consensu T; ¹⁰⁾ proelium T; ¹¹⁾ sl. T; ¹²⁾ nomine T; ¹³⁾ sl. T.

successor legitimus, archiepiscopus et episcopi inter ceteros nobiliores et discretiores regni¹⁾ electores in electione [tantum voces primas et potissimas²⁾ obtinebunt.

Prefatus autem dominus rex renunciavit pro se et heredibus et successoribus suis in perpetuum omni iuri, siquod in auditione [examinatione determinatione³⁾ causarum ad ecclesiam spectantium hactenus habuerat. Inhibens firmiter universis exactoribus et legiferis regis tam propinquis quam remotis, [tam presentibus quam futuris⁴⁾ per totum regnum, ne de ipsis causis presumant iudicare, vel pretextu alicuius consuetudinis, quam retroactis temporibus habuerat predictus dominus rex vel habere visus fuerit, se aliquatenus intromittant, sed per iudices ecclesiasticos tales cause decetero libere dirimantur, ut sunt he. Omnes cause clericorum quum⁵⁾ inter se litigant vel a laicis impetuntur, matrimoniorum, natalium, iurispatronatus, decimarum, votorum, testamentorum, maxime cum⁶⁾ agitur de legatis ecclesiis et piis locis et religiosis, tuitio⁷⁾ peregrinorum visitantium limina beati Olavi, vel aliorum sanctorum et eorum cause⁸⁾. Item profanationum⁹⁾ ecclesiarum sacrilegii, periurii, usurarum, symonie, heresis, fornicationis, adulterii, et incestus, [et omnes alie que ad forum ecclesiasticum possent de iure comuni quoquomodo spectare¹⁰⁾.

Item denuo concessit dominus rex et firmiter [observari precepit¹¹⁾, quod a predecessoribus suis est concessum, scilicet ut semper licitum sit archiepiscopo et episcopis in capellis a regibus fundatis vel dotatis, sicut et in aliis capellis sue provincie, instituere ydoneas sine ipsorum et aliorum laicorum assensu vel presentatione personas.

Item concessit, quod in electionibus¹²⁾ episcoporum vel abbatum Nidrosiensis provincie nulla vis, nulla potentia, nulla auctoritas regis vel principis interveniat, nec favore ipsorum¹³⁾ quisquam officium ecclesiastice prelationis obtineat, [sed ille preficiatur¹⁴⁾, quem ipsi, ad quos electio pertinet, vacanti ecclesie scientia et moribus iudicaverint aptiorem.

¹⁾ regis T; ²⁾ [tunc votum primum T; ³⁾ [sl. T; ⁴⁾ [sl. T; ⁵⁾ quando T; ⁶⁾ quando T; ⁷⁾ tuitio T; ⁸⁾ causa T; ⁹⁾ possessionum, T (eins og i samningnum 1277); ¹⁰⁾ [sl. T; ¹¹⁾ [obsignari mandavit T; ¹²⁾ electione T; ¹³⁾ propositorum T; ¹⁴⁾ [nisi T.

Item denuo concessit, quod regibus non liceat approbatas patrie leges et scriptas ¹⁾ et penas pecuniarias sive in clericis sive in laicis contra antiquam consuetudinem in ecclesiarum seu clericorum dispendium immutare.

Item quod liceat archiepiscopo et eius successoribus emere aves girofalcones ²⁾, astures ³⁾, et griseos, sicut ab antecessoribus suis est hactenus observatum.

Item annuit et concessit, quod in dandis decimis de terris et mansionibus suis reges ⁴⁾ omnino sequantur canonicas sanctiones.

Item quod triginta leste farine mittantur ad Yslandiam ex parte domini archiepiscopi, quum ⁵⁾ sibi visum fuerit, illis presertim temporibus, quibus id patrie patietur ubertas, propter hoc in aliis rebus [portandis ipso archiepiscopo ⁶⁾] licentia non negata.

Item concessit dicto archiepiscopo vectigalia de una navi singularis annis de Yslandia ad suam diocesim veniente [quia hoc in littera sua ⁷⁾] continetur.

Item concessit denuo et mandavit, omnes peregrinos limina beati Olavi et aliorum sanctorum visitantes devotionis causa, tam advenas quam indigenas, [sive guerre tempus sit sive ⁸⁾] pacis, in eundo et redundo firma securitate potiri. Qui vero inventi fuerint ipsos indebite molestare, iuxta quod culpa requirit, per iudicem ecclesiasticum pena debita castigentur, [et ad parendum iudici ecclesiastico per regem et eius ballivos seu officiales, si necesse fuerit, compellantur ⁹⁾].

Volens autem insuper predictus dominus rex ecclesiam Nidrosiensem amplioribus beneficiis quam huc usque habuerat suis temporibus honorare ¹⁰⁾, domino archiepiscopo et suis successoribus pro se et suis heredibus in perpetuum centum homines ab expeditionibus regiis et vocationibus et [a tractatione ¹¹⁾] navium et specialiter de tributo, quod vulgariter Leydangr appellatur, concessit liberos et immunes, ita quod quidam ex hiis centum, qui scutelsvenar appellantur, a pre-

¹⁾ sine consensu episcopum et sapientium consilio b. v. T; ²⁾ grafalcones T; ³⁾ austures T; ⁴⁾ leges T; ⁵⁾ quando T; ⁶⁾ [precandi ibi T; ⁷⁾ [prout in littera sua super hoc T; ⁸⁾ [cum D. quærere tempus sit tum (!) T; ⁹⁾ [sl. T; ¹⁰⁾ honestare T; ¹¹⁾ [attractatione T.

dictis sint immunes cum duabus aliis personis quas ipsi ad hoc de sua familia duxerint elegendas. Ceteri vero cum secunda persona predicta gaudeant libertate.

Item cuilibet episcoporum, videlicet Asloensi, Bergensi, Stawangrensi, Hamarensi, secundum modum predictum concessit homines quadraginta, nisi forte domino regi archiepiscopo et episcopis propter gravem rei publice necessitatem [et evidentem et manifestam ¹⁾], vel regni defensionem visum fuerit aliter expedire [ad tempus, ita quod, cessante necessitate seu defensione, predicti homines eo ipso predicta gaudeant libertate ²⁾].

Cuilibet etiam ³⁾ plebano dictorum episcopatum, sive in iure sive in ciuitatibus morentur, concessit, quod vulgariter dicitur Leydager, sint liberi, et unus familiarium, quem sibi plebanus magis noverit necessarium, ab expeditionibus regis ⁴⁾ sit quietus.

Item concessit, quod si homines archiepiscopi iniuriati fuerint sibi ad invicem in navibus vel comitatu dicti archiepiscopi existentes, tunc iudicio ipsius archiepiscopi debent stare, ab eo secundum quod culpa poposcerit et sibi videbitur puniendi, et ad ipsum in talibus casibus mulcta pro transgressionibus debita pertinebit, dummodo mors vel membrorum mutilatio de talibus iniuriis non fuerit subsecuta, in quo casu per dominum regem vel suos iudices sunt predicti homines iudicandi. Si vero alibi quam in prefatis locis deliquerint tunc potest lesus reum non obstante fori exceptione, sub quo maluerit, regis vel prefati patris, iudicio convenire. Verum tamen de mulcta pro talibus extorta medietas ad regem, et medietas ad archiepiscopum pertinebit.

Item concessit, quod sub prohibitione a se vel successoribus suis [aut officialibus eorum ⁵⁾] facta [vel facienda ⁶⁾] super emptionibus, venditionibus, vel rebus de loco ad locum transferendis non intelligantur episcopi vel clerici, vel etiam laici in eorum negotiis agendis specialiter constituti, sine ⁷⁾ archiepiscopi et episcoporum assensu, dummodo regno, vel necessitati rei publice mora [super requisitione episcoporum ⁸⁾] dispen-

¹⁾ [sl. T; ²⁾ [sl. T; ³⁾ ecclesiarum T; ⁴⁾ regis T; ⁵⁾ [sl. T; ⁶⁾ [sl. T; ⁷⁾ cum T; ⁸⁾ [sl. T.

dium sive periculum [evidens vel manifestum ¹⁾] non generet ²⁾ in premissis.

Item concessit, quod liceat domino archiepiscopo habere unum hominem in curia sua, qui cudat denarios, prout littera sua super hoc confecta attestabatur³⁾.

Hanc autem compositionem inierunt sepenominati dominus rex illustris et reverendus ⁴⁾ pater archiepiscopus, presentibus venerabilibus patribus domino Trugillo ⁵⁾ dei gracia episcopo Stawangrensi, Andrea Asloensi, Askatino Bergensi, et istis baronibus regni, Brunulfo ⁶⁾, Rognaldo, Andrea Gregorii, Eliwo de Naustdal, Andrea Plut, Aslaco Gus, Bernone Erlingi, et Thoria cancellario ⁷⁾ regis, Signatto ⁸⁾, Haldano, Siguardo ⁹⁾, Thorfindo, Odæno, cononicis Nidrosiensibus, et aliis viris prudentibus et discretis, renuntiantes in hoc facto omni exceptioni doli mali, fraudis [actioni in factum ¹⁰⁾], et specialiter restitutioni in integrum, et omnibus litteris inter ipsos vel predecessores suos hactenus habitis et obtentis, et omnibus indulgentiis et privilegiis apostolicis impetratis et impetrandis, et omni alii remedio iuris canonici et civilis, per que predicta compositio et finalis concordia possit impediri seu modo aliquo irritari, salva tamen in omnibus [apostolice sedis ¹¹⁾] auctoritate. Hoc adiecto, quod si romanus pontifex [huic compositioni ¹²⁾] consentire noluerit, eam per suas litteras confirmando, salve sint tam domino regi ¹³⁾ quam archiepiscopo actiones et defensiones suæ, qui ¹⁴⁾ sibi in presenti competere dinoscuntur.

In cuius rei testimonium una cum sigillis domini regis et archiepiscopi prenominati episcopi et barones sigilla sua duxerunt presentibus apponenda. Datum apud predictam civitatem anno et die predictis, regni vero domini Magni quarti dei gratia illustris ¹⁵⁾ Norwagie xi., consecrationis vero venerabilis patris Johannis Nidrosiensis archiepiscopi anno sexto.

¹⁾ [sl. T; ²⁾ generat T; ³⁾ attestatur T; ⁴⁾ venerandus T; ⁵⁾ Thurgilla T; ⁶⁾ Brynjolfo T; ⁷⁾ domini b. v. T; ⁸⁾ Syvato T; ⁹⁾ Syvardo T; ¹⁰⁾ [actionum in futurum T; ¹¹⁾ [apostolica T; ¹²⁾ [hanc compositionem T; ¹³⁾ predicto b. v. T; ¹⁴⁾ quæ T (sem víst er réttara); ¹⁵⁾ regis b. v. T (einnig með réttu).

41.

15. August 1273.

i Björgvin.

MAGNÚS konungr lagabætur sendir Gregoríusi páfa tíunda samning þeirra konungs og Jóns erkibiskups um takmörk hins andlega og veraldlega valds, biður hann að samþykkja samninginn og bæta í hann ákvæðum, sem gleymzt hafi að setja í hann.

Bréfið er tekið upp í staðfestingarbréf Gregoríus páfa frá 26. Júlí 1274, og er frumritið til þess í páfagarði, en eptir afskrípt Marínis páfaskjalavarðar er það prentað í Dipl. Norv. I. 37, Nr. 64b., og í NgL. II, 461—62; áður er það prentað í Th. Torfsen Hist. Norv. IV, 357 (= T.).

Sanctissimo in Christo patri ac domino sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Magnus dei gratia rex Norwagie cum filiali obedientia pedum oscula beatorum. Sanctitati vestre sit manifestum, quod amicali ¹⁾ compositione, quam vobis transmittimus confirmandam, inita inter nos et venerabilem patrem Johannem dei gratia Nidrosiensem archiepiscopum, et littera confecta super ea, invenimus articulum qui sequitur pretermissum, videlicet quod episcopi abbates seu clerici, cum ipsi regalia non habeant, in expeditione ire cum rege vel ad hoc quicquam de suo expendere minime [teneantur vel etiam ²⁾] compellantur, nisi forte necessitas tam gravis [et eminens ³⁾] immineat, quod a ⁴⁾ diocesano episcopo et sapientioribus et discretioribus ecclesiasticis viris communicato consilio, fieri tunc ⁵⁾ permittatur [in casibus dumtaxat a iure concessis ⁶⁾], propter quem articulum nolumus ⁷⁾ quod tota littera super predicta compositione confecta iterum scriberetur, maxime cum plures ex baronibus nostris, qui predictae compositioni interfuerant, et sigilla sua apposuerant, recessissent, sed ipsum in presenti littera sigillo nostro sigillata duximus inserendum, supplicantes quatinus ⁸⁾ ipsum una cum aliis littera vestre confirmationis nominatis ⁹⁾ et specialiter exprimatis. Datum Berge ¹⁰⁾ anno domini m^o. cc^o. lxx^o. iiij^o. in festo assumptionis beate Marie.

¹⁾ amicabili T; ²⁾ [sl. T; ³⁾ [sl. T; ⁴⁾ sl. T; ⁵⁾ sl. T; ⁶⁾ [sl. T; ⁷⁾ nolumus T; ⁸⁾ quod T; ⁹⁾ nominatim T; ¹⁰⁾ þannig Dipl. Norv.; Bergis NgL; vantar hjá þormóði.

42.

[1274].

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs laghætis við Landslög hin nýju um ýmsa hluti og þar á meðal óbótamál.

Réttarbót þessi eða réttarbótarskrá, eins og hún er í A, er prentuð aptan við Landslög Magnúsar konungs í Norges gl. Love II, 175—78, en sjaldnast kemur hún fram í þeirri mynd í íslenskum handritum. Optast er hún eins og texti sá sem hér er kallaður B og í þeirri mynd hefir hún fylgt flestum Jónsbókarhandritum og eptir þeim texta hafa líklega íslenskir dómar dæmdir verið, að svo miklu leyti, sem það hefir komizt í vana að réttarbótin hafi verið álitin gilda fyrir Ísland, en upphaflega átti hún að eins við Noreg. Um ártalið er þess að geta, að það er óvíst. Langebeck getr þess um ártalið: „ante 1280, 127...” (Ny kgl.s. 1080. Fol.). Magnús konferensráð Stephensen árfærir réttarbótiua sem hér er gert (MSteph. 13. 4to). Það er víst, að hún er eldri en 1277.

A.

Hér prentað eptir skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to frá c. 1340—50 aptan við Jónsbók bls 126—27; borið saman við AM. 65. 4to skb. c. 1320—30 bls. 116—18 (= Gg í NgL. II) og skb. í Stockh. CS c. 1608 (1548?) bls. 221—222 (afskr. Jóns Sigurðssonar).

rettar bōtr Magnus konongs ¹⁾.

[Þ]essar rettarbætr gaf magnus konungr. son. hākonar konungs sonar son suerris konungs ollum [frosta þings ²⁾] monnum þeim sem j rettum skilum eru við guð. ok sannre hlýðne ok þegn skýlldu ok eptirlæti við rettan noregs konung ok hans raðu neyti styrkia ok stýðia með hollri pionustu jnnan landz ok utan. at oskaddri allri konungsins sæmd. ok rettum mæla efnum þeirra loghligra konunga er eptir kunna at koma.

fýst at upphafi at þar sem æðr fell sakeyrir til þriðjungs. [j frosta þings bok ³⁾]. þa skal nu falla til fiordungs. ok seti j

¹⁾ þannig 65. R. B. M. K, vm allra handa CS; Eingin fyrirsögn í 3269; ²⁾ [hér stendr ýmist svona í handritunum, eða: Gulapings, Borgarpings, Biorgvinjar o. s. frv. ellegar hér stendr: öllum Norðmönnum eða öllum mönnum, alt eptir því hvert stýlað er; ³⁾ [í handritunum ýmist svo eða þá: í Eiðsivapingsbók (-lögum), Borgarpingsbók eða Bjarmanna lögum o. s. frv., eptir því hvert stýlað er.

bok með laghaorskurði. huatt er mest ma takaz fyrir hueria sok at þui siðr uerði þer blekðer af prettugum soknarum i fior[ðungs] fallinu.

þa aðra at þar sem aðr skylldi giallda .v. merkr fyrir eitt hog. Enn atta ertogher ¹⁾ ok þrettan merker ²⁾ [uið fiogr samfleytt ³⁾]. þa skal heðan af mork fyrir huert. summum stoðum eff[ir] þui sem uattar j mannhelgi. þat ok með at rettarinn skal ok fyri gera rett þeim sem mishaldinn er. enn siðarr taki konungi sekt til handa.

þa hina þriðiu at slatr toll þann er konungr tok. þa er hann sat vm jol j biorguin lim slats af manuz uerki hueriu. þa gaf hann alla upp.

þa hinu fiorðu. at hann skipaði þeim morgum j erfðartal er ecki voro aðr j nefndir eptir þui sem lögbok uottar sialf.

þa hinu fimtu at þar sem maðr drepr mann. mætti aðr nauðga með sektum frendr sína þa er huorki uoru ualldandi ne raðandi til febota með ser. þa skal nu af þess eins fe bæta er drepr erfinghia hins dauða einum.

þa hina seettu at [fe] uthlagans þess er niðinghs uerk gere[r] eða skemdar uigh ueghr þa skal fýst bætr af luka af fee uegandans aðr enn j konungs garð fallj sva sem j mannhelgi uattar.

þa hina .vij. at huerghi skal fee uthlaga fyri falla j konungs garð enn aðr se loknar allar skulldir logligar þer sem aðr ero gerfar.

þa hina .viij. ef menn uerða vegner j heima sínu. þa skal erfingi taka halfu meiri bætr.

þa hinu .ix. at ef maðr er barðr. eða. særðr j heimili sínu þa skal hann hafa halfu meira reett epter loglighum domi.

þa hina .x. at þar sem aðr feell ⁴⁾ allt j konungs garð bæði j landi ok j lausum eyre. þegar maðr stal til einnar ortughar enn nu fellr eigi fyri enn sva sem skilr i þiofabelki [ok slik sekt þar til sem loghbok uottar ⁵⁾].

þa hina .xi. gaf magnus konungr ⁶⁾ einkannligha at þo at maðr hittu j [þau] obota uerk at hann [hafi] fyrir gert lífinu

¹⁾ ertugh' 3269; ²⁾ merk' 3269; ³⁾ [vid þridia haugg C8; silfrs firi iij. hogh 65; ⁴⁾ hér er ofaukið aðr i 3269; ⁵⁾ [sl, 65; ⁶⁾ [þa hina xj. gaf Magnus kongur vm obótamal C8 (og endar hér).

ok ollu þúf er hann æ j lausu ok fustu annat huart [drepr maðr ¹⁾ loghmann fyrir reetta loghsogn. eða brennir mann innf. eða. myrðir mann. hoðr hond eða. fot af manni. stíngir augu mannz ut. eða. sker tungu or hofði mannz. eða. meider mann drepr foður sinn [eðr moður broður eðr systur broður sun. moður systur. dottur ²⁾]. konu sealfs síns eða kona bónda sinn. tyner sealfum ser eða drepr mann j heimili sínu hleypr brott með eighin konu mannz. eða. tekr konu með rání. eða. herfangi. falsar maðr konungs steðia bref eða. jnnsigli konungs. drepr mann þann er bref ok jnnsigli konungs hefer fyrir ser. j herbergi hia konungi. eða. j konungs garði a skipi hans. eða. nauistum. tekr maðr konu nauðga hefner obota manna. eða. heimter giöldd fyrir þa. enn ef einn huerr fellr i þuilik obotaverk sem guð lati eingann henda. ok þo at sa hafi fyrir gort lífinu ok fe sínu ollu við konung. ok a einn huerr þessara born j omegð efter. þa skolv konungs vmbóðs menn ætla barni hueriu fullan forlags eyri af fe þui er hinn utlægi atti æ meðan fee uinz. þar til er born ero matuinningar fyrir alldr sokum epter logum. þo at fe see eigi meira enn til forlags eyris.

B.

Hér er eingöngu prentað eptir Skarðsbók AM. 350. Fol. bls. 143 frá 1363, og textinn borinn saman við mörg önnur handrit, en einginn orðamunur tekinn, því hans virtist ekki hér nein sérlega þörf. Í þessari mynd hefir réttarbótin fylgt Jónsbók, og finst í fjölda af islenzkum handritum svo sem; AM. 342. Fol. skb. skr. 1577; AM. 345. Fol. bls. 144 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 162 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 281—82 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 136 skb. c. 1480; AM. 135. 4to bls. 5 skb. þetta c. 1490; AM. 138. 4to bls. 189—90 skb. c. 1500; AM. 147. 4to bls. 199 skb. þetta c. 1600; AM. 154. 4to bls. 145. skb. þetta c. 1500; AM. 155A. 4to bls. 200 skb. c. 1480 (brot); AM. 158A. 4to 4to bls. 118 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 241—42 skb. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 31 skb. c. 1565—1600; AM. 173D. 4to C4 bl. 2b, skbl. c. 1470; AM. 175C. 4to bls. 26 skb. c. 1400; AM. 37. 8vo bls. 269—70 skb. c. 1500; AM; 39. 8vo bls. 253 skb. c. 1470; AM. 40. 8vo bls. 363 skb. c. 1550; AM. 45. 8vo bls. 28—30 (full) skb.

¹⁾ [at maðr drepr, 65; ²⁾ son. eða broðr. moðr. eða dottr. eða systur 65.

c. 1570; ib. bls. 49 (að eins seinasta orðið); AM. 456. 12mo bls. 40—41 skb. c. 1480; AM. 458; 12mo bls. 64—65 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 89a—90b pappírskver c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 34—35 pappírskv. c. 1600; AM. 200. 4to bl. 6—7 pappírshdr. c. 1700; Gl. kgl. s. 3274A. 4to pappírsh. c. 1620; Ny kgl. s. 1080. Fol. pappírshdr. c. 1760; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 49b skb. c. 1540; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 203—204 pappírshdr. c. 1760 (Paus); Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 102a—b pappírshdr. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. c. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099 4to skb. skr. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1570; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490, þetta aptast á pappír c. 1600; Thott. 2106. 4to bls. 99—105 papp. c. 1750; Uldal 320. 4to pappírsh. skr. 1603; Uldal 322. 4to skb. c. 1570; MSteph. 13. 4to pappírsh. skr. 1715; MStep. 48. 4to bl. 25a papp. skr. 1669; Stockh. C2. skb. c. 1580; ÍBfél. 125A. 4to bl. 72b c. 1680; ÍBfél. 122. 8vo papp. c. 1660 (er eiginl. A og sl. B).

Her hefr upp Rettar bætr þær er uirðuligir herrar noregs konungar hafa skipat ok sett fur lög. i furstu agiētrar minningar. Magnús. konungs hakonarsonar¹⁾.

Þessar Rettar bætr gaf Magnús konungr.

at þott maðr hitti i þau obeta mál. at hann hefir fur gðrt lifinu. ok allu þui er hann æ i lausu ok fðstu.

Annat huart drepr maðr lögmann fur retta lðgsðgn eðr brennir mann inn.

stingr ut augu mannz. eðr skerr tungu or hðfði mannz. eðr meiðir mann.

eðr drepr maðr fðður sinn. eðr moður. son eðr broður. dottur. eðr systur. konu sealfs síns. eðr kona bónda sinn.

eðr tynir sealfum ser.

eðr uegr mann i heimili sealfs.

eðr tekr brott eigin konv mannz.

eðr taka konur meðr Rani eðr herfangi.

eðr falsar maðr konungs steðia i noregi. Bref eðr innsigli konungs.

eðr drepr þann mann er hefir konungs innsigli.

eðr i herbergi konungs.

eðr i konungs garði.

eðr i konungs skipi,

¹⁾ þannig 350; á við allar réttarbætr þær sem eptir fara i skb., 24 að tölu.

eðr i nauistu hans.

eðr tekr maðr konu nauðga.

eðr hefnir obotamannz. eðr heimtir gjöld fyrir.

Enn ef einhverr er sa er i slik obota verk fellr sem Guð lati önguan henda. ok þo at hann hafi fur gert fé. ok lifi við konung. ok sa einhverr þeirra börn eptir i umegð. þa skulo konungs vmbod's menn ætla barni hueriu fullan forlags eyri. af fe þui sem hinn utlagi atti. æ meðan fe uinnz. þar til at börn ero matvinníngar. fur allðrs sakir eptir lögum þo at fe se æigi meira. enn þeim uinnz til forlags eyris.

C.

AMagn. 344. Fol. bls. 122. c. 1350; AM. 39. 8vo bls. 252 skb. c. 1470; AM. 456. 12mo mbr. bls. 81—82. c. 1480; AM. 170A. 4to. mbr. bls. 3 c. 1565—1600; AM. 148. 4to mbr. bls. 207 c. 1500 (Landeyjabók); Thott. 2106. 4to bls. 342—43 á pappir c. 1750.

R[ettar] b[ætr] Magnvs konvngs¹⁾.

[Þessar rettarbætr gaf Magnvs noregs konvngr²⁾.

[at³⁾ þo at maðr falli⁴⁾ i þav obota mal at hann hafi fyrri gert lifinv. ok ollv þvi er hann a i föstv ok lavsv. ok eigv þeir börn i omegð eptir. þa skvlo konvngs vmbod's menn ætla barni hveriv fvllan forlags eyri af fe þvi sem vtlaginn atti æ meðan fe uinnz⁵⁾ þar til [er börn ero matvinnvngar⁶⁾ fyrir allðrs sakir⁷⁾ eptir lögvm. þo at fe se eigi⁸⁾ meira en vinniz⁹⁾ til forlagseyris.

[blezan foðvr ok sonar ok heilags anda se með oss ollvm nv ok iafnan¹⁰⁾].

¹⁾ forlagseyri eptir obotamenn 39; magnus, fyrirsögn i 456, en á spássiu frá 17. öld: um götz obotamanna; R[ettar] B[ot] M[agnusar] k[onungs] 170; Rettarbætur 148; ²⁾ [sl. 170; ³⁾ at, sl. 456; ⁴⁾ [Ef maðr fellr 170; ⁵⁾ til, b. v. 170; ⁶⁾ [er barn er mat launa madr 456; matvinníngar 170, 148; ⁷⁾ sankum 170; ⁸⁾ til, b. v. 170; ⁹⁾ uinzt 170; ¹⁰⁾ [sl. 170. — Í skinnbókinni i Stockh. C8 bl. 235b—36a stendr grein, sem að einhverju leyti sýnist styðjast við þessa réttarbót og ýmislegt úr kirkjulögum og kallast þar réttarbót, en sýnist þó helzt vera uppteikinn einhvers lögfræðings, en ekki lagagrein. Hún er svo:

43.

[um 1274].

MÁLDAGI Péturskirkju í Krossholti [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12). Hér eru tvær afskriftir bl. 69a og bl. 105a, og er hér prentað eptir þeirri fyrri, en sú seinni borin saman við.

Kross hollt.

Petúrs kirkia j kross hollti. Olaúi Mariu ¹⁾ og thorlaci: a heima landd hafþ: enn reida fyrir hafþ xxx húnðrada: hon a vj kúgilldi. Búnijng síñ allann. kertti stikvr ij calec. clúcúr²⁾ ij oc biollúr. gloda ker oc elldbera hon a ormz vatz eiñgi oc hafúr stada lañd: þar skal vera prestur heimilis fastúr og veita allar heimilis típer oc caûpa. iiij.³⁾ morkúm. þañngad skal giallda fra okrúm hûer missere vj aûra ef prestur a land enn ef olærdur maður a land. oc er þar prestur: þa skal giallda xij aûra. er þar eingiñ prestur þa skal giallda iiij ⁴⁾ merkúr: að ocrúm: skal vera heima tíjund oc af ij bæúm ⁵⁾ odrvím: js-leifar husúm oc eirijks stodum enn af ollum bæúm odrúm. j þeim þijngum þa skulú vera tíjúnndir oc lyse tollar oc heýtollar: og gróptúr ⁶⁾ vññdir kross hollts kirkju. or krossholti skal sýngia thil acra alla log tecnna daga ef þar er [eingiñ prestur⁷⁾].

44.

[um 1274].

MÁLDAGI Maríukirkju á Rauðamel [er Árni biskup Þorláksson setti].

Vm kirkín frid og hueriar kirkjur mega halda og elgi.

Uandrada^{*)} menn. eru þeir sem drepa langmannu fyrir rietta laugsogñ. Eður kiennemann fyrir rietta predikun. Mordingiar. Breuu uargar. faudur. modur. souur. dottur draparar. Sa sem drepur kœu sijna. Eður kona bonda siun. Þeir sem hlanpa burt med eigin konur manna. Sa sem liggur med modur siuue. eda dottur. Sa sem drygir skomun med kallmauni. Eður skynlausum skepnum. Þeir sem drepa menn til fjar sier. Þeir sem drepa menn j kirkín eda særa. Eñ aullum andrum sknlu þeir ed domkirkjuuar hallda við hialpa. suo at einginn deyie af hungre nie kullda.

^{*)} þannig skinnb., en á að vera Landröð. Stafvixlið kemr af því, að sú sem ritad hefr skilið eptir autt bíl fyrir upphafsstaf, en sú sem hefr ritad upphafstafinn hefr vilt.

¹⁾ vantar í a; ²⁾ klokkur b; ³⁾ fiornu b; ⁴⁾ fiorar b; ⁵⁾ •blain• b;

⁶⁾ gropt b; ⁷⁾ ein prestar b.

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 103b, og er hér eptir því prentað. Þessi máldagi er og í AM. 263. Fol. bls. 75 og er þar kallaðr „máladagi gamallr“.

Raúða mel.

Mariú kirkia að raúða mel a x húndrúð j lañdi eða j kuik fe: oc fim kugilldi. þar skal annað húern daglog helgañ sýngia. oc messú kaúpa húndrade alna: lýsa fyrir helga daga fra mariú messú vuz lijdur páska vikú.

45.

[um 1274].

MÁLDAGI Mariukirkju á Stað á Ölduhrygg [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to (= D12). Hér eru tvær afskriftir af sama máldaganum á bl. 67b og 104b. Hér er prentað eptir fyrri afskriftinni og seinni afskriftin borin saman við, og tekið hið helzta af orðamun, sem er lítil.

Stadar stadur¹⁾.

Mariú kirkia at stad á snæfellz²⁾ nese a heima lañd allt með ollúm gogñuñ³⁾. ij loud er j tuñgú heitir húortt. Hid þiorda lañd j arñar tñngú: ij loñd er at krossi heitir huort [skeggia stadi⁴⁾]: Brecku lañd: þors lañd: avkellidú lañd. grafar lañd. þriú loñd er húert heitir a⁵⁾ slitañða stóðum. Lon lañd halft. gúfú skala lañd halft. Birtú eingiar. Reka fra rañs⁶⁾ helli: thil deilldar hamars selsker fyrir acra⁷⁾ nesi með veidi: sel veidi jamláñgt fyrir stroñd sem reki: kýr: xx: húndrad asaúdar. húndrad gellðra saúða [halfs húers vetúr⁸⁾ gamalla oc elire: ix kúgilldi gellðra naúta. oc hesta iiij. þiðgúr húndrúð og xx: j búsgagñe og bú buninge⁹⁾. skip-úm og netiúm. sel þor j dúggús dal og þiall hagi á vatña heidi. Þecúr allar oc messú þót. gúll kalek: og silfúr kalek: klockúr og kirkiú Búniñgúr¹⁰⁾: su er afskyld þessa þiar lutar: at þar skulú vera prestar ij oc diakñ: oc sa er læsi j messú.

¹⁾ Stadur á Snæfellsnese; ²⁾ snæfellz; ³⁾ gædum; ⁴⁾ Skeggiastadir; ⁵⁾ að; ⁶⁾ í Brauneskarðsmáldaga og Helgafellsmáldaga 1280 kallað Rafns-hellir; ⁷⁾ akra; ⁸⁾ hálfv húortt vettur; ⁹⁾ husbunijngi; ¹⁰⁾ bunijung.

46. [um 1274].

MÁLDAGI Marfukirkju á Knerri í Breiðuvík [er Árni hiskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 103a.

Kñerrerr.

Mariú kirkia að knerri á x húnðrúð j heima landi oc x kúgilldi kúikfiär. tiolld um alla kirkiú iij. krossa ij. mún lógar. þriär oc ix merkur vax. þar skal ver[a] prestúr oc kaupa heima þiorum mörkum. prestúr skal syngia þar allar heimilis tíðir. huerfi dag messa of langa þostú, oc vñ jola þostú: tåo daga j úiku rúm helga þess á milli, nema optar sie messa gior til: lysa skal kirkiv hueria nott fra mariu messú hiñi fyrri vnz líjdúr páska vikú.

47. [um 1274].

MÁLDAGI Mariukirkju á Saxahvoli [er Árni hiskup Þorláksson setti].

AMagn. 263. Fol. bls. 74; Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 103a.

gamall maldage.

Mariu kirkia að saxahuoli á xx: hvndrad j heima landi: þar skal vera prestur: oc syngia allar heimilis tíðer: hvern dag messv of¹⁾ langa þostu: enn annann hvern of jola þostv og avallt er messa er ger til ef prestur er heima: lysa skal kirkiu of nætur fra mariv messv enni fyrre vnz lidur páska vikv. þar skal vera heima tyvnd oc groftur heima manna og of²⁾ alla heria vyk og af ondverdv nesi. sa skal prestvr ann-azt allar naudsyniar af þessvm ollvm bæium og hafa alla smatolla.

48. [um 1274].

MÁLDAGI Jónskirkju að Helgafelli [er Árni hiskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to fol. 102a Máldaginn nefnir ekki Höskuldsey, sem Marteinn Narfason gaf klaustriinu um 1280, og er því eldri en það ár.

¹⁾ um 268; ²⁾ þannig 268; af(!) 263.

Stadûr jons postula ad helga felli oc kirkia sællrar marie oc jons postula á allt heima land med ollûm giædûm. sio gud veþiar hockla med ollûm messû fotûm. þiûm adra oc þau messû fot med: ij silfur kaleka gyllða: þria ogillða: gûll kalek: kantara kapûr: ix: kluckur sex j kirkíû Tuo skriþn. plenarium: alltar stein buiû: oll giædi med þessûm londum a stadûr ad helga felli. kirkia á heima land med ollum giædum. breida bolstad: at saurûm. hofstadi: ogûr: þornes land: Grijsa hual: þrandar stadi og ad gûfû skalum allañ halþañ reka: þessa reka a hon oc a mûnûdar nesi. enn sextaûða lût j hûal oskerdañ. eñ þaðañ af þiordunþ j ollûm odrum þiordû gogûûm. med þessum þiordungi skal giallda: ix alnir. presti j ar nesi þiordunþ j þrætu teig: oc [kar tre ¹⁾] j liþdar laûði oc á melvm áttûnnur jodru. eñ hiû sextandi hlûtûr j aûðru milli skarda oc knarrar nes allañ vid reka: en thil ar oss hûal reka ad þridiûnþi á reyþia nesi eñ sextaûða lût j hval reka: j kleiþar vijk: ad avllum hluta: á dránga nesi: þiordunþ j ollûm reka: a gálmans stroûð toltunþûr j hûal reka [eñ helmijûþ vidar j midhûsa reka:²⁾] þessar eyiar fýlgia eñ stad tiûða: sker: þormoz eyiar klett: þormodz ey: blika sker. smá holmûr iij: laûba holm kniþs ey: leidoþs ey. olaþs ey: saûr lâtûr: sel lon: melracka eyiar holmûr: melracka ey: hrûta holmûr: aûð ey liotoþs holmur. lýnþ ey. siglugriþms ey. luûða klettur: jack ey stacks ey: þoris holmûr: stýkkis holmûr. sûgaûða ey þijûþ vallar holmûr: fleýgiz klettur: hest holmûr: býrgis klettûr. þagûr ey. [saûl ey ³⁾]. háþa holmûr: jrland: hruta holmûr ij: steinoloþs holmûr ij: skopta holmur: skopta holmûz klettûr, lýnþ holmûr, mioþa holmûr: melz ker. orrostu holmûr. yrlýgs ey. akur ey þoroloþs holmûr þiorer. álv holmûr: þuþna klettûr. jolldu holmar tueir strom holmur: bundin hrýggûr. eða sker. mioþa þiardar holmûr: mikilnaþûa. gûdmûndar eyar: skalar ey stapar iij. Otaldar eru þær eyiar er þiarrar j. þar skûlû vera þiûm Messo songz menn tuau ⁴⁾ diakû. tuar messur hûerû rum helgaû dag.

¹⁾ þannig hdr. = kjôrtré? ²⁾ [tvískr, i hdr. á fyrri staðnum stendr er fyrir en; ³⁾ = Söley; ⁴⁾ þannig, hdr.

49.

[um 1274].

MÁLDAGI Marfukirkju á Skarði á Skarðsströnd [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 106b.

Skard.

Kirkia ad skardi er helgud med gudi mariu drottuningu. hinum heilaga joni postula: olavi kongi. hun a heima lañd hálft Geir mundar stadj alla villijnga dal allañ vpp frá merki gilium fyrir nordan en ofan ad gasa gilium fyrir sunan saulua rioru halpa oc vm fram iij manna jperd med geirmundar stodum. aurfýris eyiar balpar olafs ey alla: suarfadar klett allañ oc veidi. lausn sker. rupey alla oc rvf eyiar holm nordur sker oll lañg ey alla hia sudur londum¹⁾ sigridar holm allañ svijna sker balp: skarfa sker allt þad sem þar liggur hia tuo hluti i kongurz ey oc þeim skerið er þar fylgia kirkia a hler med: xv: kyr oc xxx: asaudar. gridung eyk: hesta ij. þa er kirkia var vijgd j budar dal gaf þorbiorn bon[di]ngimundar son²⁾. kirkiuni ad skardi breku land balft j bitru med reka. kirkia ad skardi: a skip atært giallda nyttr fyrir fornt ef brýtur bun a oc ferttugar nætur kophelldar. kirkia a klockur. x: kaleka iij sio presta messv fot: eru þar j ij pellz boklar: græn hokull oc blar af vef. raðdvr fustanz hokull: kolmerkdr hokull oc lijnbokull kantara³⁾ kápú af pelli. oc onur af fustani. dalmatika eina oc sloppa ij alltara klæde iij af pelli tuo af silki. iij femini: tuo krossa smellta. mariu skript gyllda: tænar tolf manada tijda bækur oc sumar betur. merki ij pont oc klædi med tiolld vm alla: kirkiu: biorr oc steinklædi. gloda ker: oc vatn karll af messingú. munnlogar iij. eldbera bakstur jarn ij: las oc kistu reidu stol: kirkia a suo morg. kerolld: til buss sem hæper kúkye heñar oc þar med andboð einfolld. hun a oc j villijnga dals a bruar foss oc alla ana ofan þadan til vordu vadz a þessum kirkiu⁴⁾ þeñ skulu vera presta[r] ij oc diakn.

¹⁾ ldm, hdr; ²⁾ ss, hdr.; ³⁾ kantara, tvískrifad; ⁴⁾ þum kk. hdr.

50.

[um 1274].

MÁLDAGI Jónskirkju í Flatey á Breiðafirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 101b.

flát ey.

Jóns kirkia j flát ey: a xx hundrað j heima landi oc sund¹⁾ eyiar: oc ij kugilldi búfiär. tiolld vm huerfis kirkiu roðu krossa þriä. alltara klædi ij: þar skal vera prestur oc diäckn oc syngia messu huerñ dag er gort er thil oc allar heimilis tijdir. tuær messur huørñ dag vm lauga þostu oc. ij. messur annañ huern vñ jola þostu oc alla ymbro daga vñ höst oc salu tijdir þullar með: Tuo daga skal syngia j viku jd sialldnasta messo þess ä milli. ij messur eirn dag j viku j hverri gagñ þostu: lysa skal kirkiu vñ nætur frá mariu messu hiñi sydari vñz lydur paska viku.

51.

[um 1274].

MÁLDAGI Marfukirkju í Garpsdal [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64a.

Garps Dalur.

Mariu kirkia j garps dal er helgud með gudi: mario oc petri postola oc thorlako Byskupe. hün skal eiga j landi tuttugu hundrud oc best oc kýr: ij: tiolld vñ alla kirkiu hün skal eiga messu þot oc tijda Bökur kluckur. ij. alltaris klædi: viij roðu krossa: iij: oc skript. munlaugar. ij. þangat skal giallda tijunder af Jngunar stodum oc vr Olafs dal. oc þar a midil oc þiordungur æstz²⁾ af Boanda huerium or þessum þjngum. þar skal vera groptur oc heimilis tijder allar. oc heimilis prestur syngia messo huern dag þeirra ergör er messa til: tuær messur añañ huern dag of længa þesto. lysa kirkiu. frá mario messo oc vns lijdur paska viku.

¹⁾ sñd, hñr; ²⁾ = osts.

52.

[um 1274].

MÁLDAGI Mariukirkju í Tungu (Tröllatungu) í Steingrímsfirði
[er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 101a. Jón Sigurðsson heimfærir
máldagann svo sem hér er gert.

Tuṅga j Steingríms firdi.

Máriu kirkia j tuṅgu j steingríms fírde a heima land allt
oc øfra bolstad og kængurs stadi. med olluṁ giædum oc fiord-
uṅg: j skoga landi. oc fiorduṅgur allra reka j [hroṫ á¹] fiord-
uṅgur j heidar bæiar landi. oc attuṅgur þioru nýtia: fimtuṅgur
j hualreka: að heýdals ā: oc allra þioru nýtia: nema vid-
reka: gauta dals land allt: þuerār dalur allur bruarār land
halft. oc helmijṅgur vidreka med ollum þioru nýtium. oc ij
huṁdrud j strandar londuṁ. fiordung allra þioru nýtia. þridi-
ungur j hualreka. að hualsā land halft j groṫ. med ollum
gogṁuṁ oc giædum. eýrar land j yngolṫs firdi med ollum vid-
reka: oc halṫan hualreka. Hun a þria tiju a oc kýr. vij.
hundrads hestur. kugilldis ketil. reckiu klædi thil kugilldis.
tiolld thil viij. aura graṫker þiogur. oc thil huṁdradz vṁ þetta
fram. hun a alltaris klædi þiogur. kross smelltaṅ. oc kistil
tiolld vṁ huerṫis kirkju oc helga doma. [þa sem þar eru Tj-
uṁdir a milli hliðdar oc hroṫ ár: alltari fýrýr²] suṅan egghu
þeir petrus oc paulus. eṁ fýrir nordaṁ. olaṫur koṅgur: nicho-
laus og thorlakur. su er aṫ viṅa þessa þiar að þar skal vera
heimilis prestur oc diackṁ. eða prestar ij ella: oc sýngia þar
allar heimilis tídir. oc messa ij daga j viku og hverṁ dag
uṁ jola þostu: Tuo daga salu messa j viku vṁ langa þostu.
þar skal lýsa frá máriu messu hinni fýrri fýrir helga daga:
thil hiðṅar sijdari, eṁ hueria nott þadaṁ frá vṁz lijdur páska
viku.

¹ Magnús Grímsson les Gróf og tekr á sem nútíð af elga, en það
er rangt; um Hrófa sjá Kr. Kálunds Íslands lýsingu I, 630; ²) [þannig,
hdr.

53.

[um 1274].

MÁLDAGI kirkjunnará Reykhólum [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 64b (afskr. JSig.). Jón Sigurðsson hefir verið í vafa um þenna máldaga; hefir fyrst ætlað að heimfæra hann til „c. 1255“, en hætt við það og þá dottið í hug að það væri máldagi Árna biskups Helgasonar frá 1317, en seinast hefir hann þó álitid réttast að heimfæra hann til Stada-Árna og eins og hér er gert. Sé það rétt að árfæra máldagann eins og hér gert, þá er það Skarðs-Snorri (d. 1260), sem nefndr er í máldaganum, en ef hann er frá 1317, þá er það Snorri lögmaðr (d. c. 1331).

Reykholar.

Þessi er kirkiv máldagi at reykholvm. þar skal vera prestur oc diakn. nema sa vili helldr .ij. presta er byr. þar er oc omaga uist. oc skal sa rada er byr hver vera skal. qvoungeilldr omagi oc megi vinna sialfvm ser oc presti oc þat sem þarf j hvsvm inni. en eigi er hann skylldr at vinna vti nema hann vili. fa skal honvm klædi dag oc nott sva hann megi nyta. Kirkia a halft land. kyr .vi. oc ær .viii. boekr .iiij. oc erv þar a .xij. manada ¹⁾ tidir. messv fot .ij. oc kalek. kross smelltr. tiolld vm kirkiv alla. alltara klædi. fiogr a haaltare. en .iiij. vtar. hvorv megin dvkar .ij. miok miklar (!) en .ij. litlar (!). merke .ij. hvn a hest einn. kirkia atti oc eyolfs ey. þa er hvn var vigd. en snorre ²⁾ narva son tok hana vt oc gallt fyrir .vj. hundrud. hvn a oc reka oc renninga a sandnesi ³⁾ at helmingi. otceit.

54.

26. Juli 1274.

i Lyon.

GREGORIUS páfi hinn tíundi samþykkir samning þeirra Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups rauða um takmörk hins andlega og veraldlega valds.

Prentað i Dipl. Norv. I, 58–59 Nr. 65 og NgL. II, 455–57 eptir afskrift Marinis páfaskjalavardar af frumbréfinu í páfagardi í Rómaborg (Greg. X. an. III, cp. 34). Hér er það prentað eptir Dipl. Norv.

¹⁾ manna, 268(!); ²⁾ snorue, 268; ³⁾ sagnesi, 268.

Grogorius episcopus.

[Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Cum a nobis petitur quod iustum est et honestum, tam vigor equitatis quam ordo exigit rationis ut per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Exhibita siquidem nobis tua petitio continebat, quod orta dudum inter te, tuo et episcoporum et aliorum prelatorum regni Norwagie, quorum metropolitanus existis, nomine ex parte una, ac carissimum in Christo filium nostrum M[agnum] regem Norwagie illustrem ex altera, super eo quod rex ipse et progenitores sui, nonnullae tam tue quam aliarum ecclesiarum eiusdem regni libertatibus et immunitatibus ac privilegiis derogant, et officiales eiusdem regis de causis ad ecclesiasticum forum spectantibus cognoscebant in derogationem ecclesiasticae libertatis, quidquid¹⁾ te et prefatos episcopos et prelatos, quamquam ab eo nulla teneatis regalia, ad exercitum indictum ab ipso evocabat pro sue libito voluntatis, ac quod rex ipse quamdam piam ordinationem, quam clare memorie Magnus rex Norwagie predecessor suus super exhibendis coronis regum Norwagie cum decedunt in signum subiectionis memorate ecclesie Nidrosiensis, denegabat indebite observare, et quibusdam aliis articulis materia questionis. Demum post diversos super premissis processus habitos et tractatus, mediantibus bonis viris, prefatis quoque episcopis et prelatis ac canonicis eiusdem ecclesie Nidrosiensis nec non baronibus ipsius regni in hoc consentientibus, inter vos super hiis amicabilis compositio intervenit, nostro super hoc beneplacito reservato, prout in litteris inde confectis, dictique M[agni] regis et tuo ac eorundem episcoporum et baronum sigillis signatis, plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, compositionem ipsam, sicut rite sine pravitae ac provide facta est, ratam et gratam habentes, illam auctoritate apostolica confirmamus, et presentis scripti patrocinio communimus. Ita tamen, quod tunc demum huiusmodi confirmationis pagina robur obtineat, cum prefatus rex infrascripta, que in hiis adicienda et declaranda decernimus, plene ratificaverit ac duxerit acceptanda. Videlicet quod si eundem regem, uel illos qui ei in regno Norwagie successerint, manifeste contra

¹⁾ Réttara ef til vill: quod (NgL).

huiusmodi compositionem venire contigerit, et tu ac tui successores de consilio eorumdem suffraganeorum in Norwagia consistentium, vel maioris partis ipsorum, si forte omnes requiri nequiverint vel consentire recusaverint, requisiti, regem ipsum sive ipsius successores duxeritis requirendos, ut pro eo quod compositionem ipsam non servaverint super hoc satisfaciant competenter, idque ipsi denagaverint efficaciter adimplere, tu et ecclesia Nidrosiensis ius in electione et subiectione regis et regno ¹⁾ Norwagie, quod ante compositionem huiusmodi habuistis, recuperetis eo ipso, et ad eum perveniatis statum, in quo tempore huiusmodi compositionis eratis. Tu vero et successores ac suffraganei tui, si contra compositionem veneritis supradictam, et eidem regi, et suis successoribus satisfacere super hoc negaveritis debite requisiti, a iure libertatis, quod tibi in centum, et eisdem suffraganeis in quadraginta hominibus idem concessit, cadatis omnino, compositione ipsa, quoad alios articulos, in suo robore nichilominus duratura. Si autem super aliquo articulorum in eadem compositione contentorum contigerit dubitationem aliquam suboriri, ad declarationem illius due persone ydonee, videlicet una a regi prefato alia vero a te vel vestris successoribus, eligantur, qui si demum super hoc nequiverint concordare, tertiam advocandi ad id personam liberam habeant potestatem, et valeat quod ab eis vel duabus earum fuerit declaratum. Quod si ex aliqua iusta causa oportuerit regi Norwagie, qui pro tempore fuerit, dati tutores seu etiam curatores, et id per electionem fieri debuerit, tu et successores tui unicam et primam vocem in electione tutorum et curatorum huiusmodi habeatis. In articulis quoque aliquibus in litteris compositionis prefate contentis, quedam declaranda, quedam vero providimus adicienda eisdem. Tenores litterarum ipsarum cum addicionibus et declarationibus huiusmodi facientes presentibus annotari, qui tales sunt. [Hér er settr inn samningr Magnúsar konungs og Jóns erkibiskups frá 1. Aug. 1273 og bréf Magnúsar konungs til páfans þar um frá 15. Aug. 1273, sjá Nr. 40 og Nr. 41 hér að framan] Nulli ergo nostre confirmationis etc. Datum Lugduni vij. kal. Aug. anno tertio.

¹⁾ Ef til vill réttara: regni (NgL).

55.

[sumarið 1275.

i Skálholti].

SKIPAN Árna biskups Þorlákssonar um tíundargerð af kirkna-
tjám til Jórslalands.

Prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Árni Magnússon
skr. hér ártal 1275 á spássi. Prentað ádr í 15. kap. Árna biskups
sögu (Bps. I, 699).

En vm tívndargerð af kirkna fíam skipaði hann sua til
at þar sem menn tēki einnar personu verð a .xij. manvðvm
betr en til vj. marka brendra. skilldi greiðaz af hinn .x. lvt
til frelsis helgv íorsala landi vm .vj. ár at engvm kostnaði af
töldvm. hann skipaði oc at hverr sa prestr sem messosöng
hefði skilldi til þessarar ferðar leggja eyri vaðmals a hveriv
þerssara .vi. ara er tívndin stoð ýfer. hann þa oc þat af bond-
vm at hverr sa sem þingfarar kavpi geguði gēfi hinvm helga
krossi alin vaðmals a hverivm vetri af þessvm .vi. skilldi saman
teliaz .vi. bēndr i hverivm stað sua at fyrsta ar lyke ein af
þeim firi alla þa. en annar annat ar hinn þriði hit þriðia til þes er
liðin veri .vj. ar. hann let oc presta syngia dag i vikv með til
skipvðv officio af pafanvm Messo firi þessvm ofriði oc bað kalla
þar folk til alavgvlaust at offra hverivm epter þui sem guð
kendi honvm hann skipaði oc hina skilríkvztv menn
hvervetna at taka hann valdi oc hinar visvztv personur
af prestvm sinvm at predika kross með sinv brefi oc at eggia
folk a nýgreindar miskvnnargiafer. almattigs guðs drottins vars.

54.

[um 1275].

REKASKRÁ Strandarkirkju i Selvogi.

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2172, afskrípt staðfest af Árna Magn-
ússyni, Gísla Bjarnasyni og Þorgílsi Sigurðssyni 14. September í
Skálholti 1712, og er hún gerð „epter kalfskinns skra, ecke rielt
gammalle“ og hafði sú skrá verið í vörzlum Hálfðanar Jónssonar á
Reykjum (d. 1707), er átti hálfa Strönd. Vigfús sýslumaður Hannes-
son bar hana fram á Nesþingi í Selvogi 12. Maí 1708 og bar
undir Selvogsmenn, og kváðu þeir henni altaf fylgt hafa verið og
staðfestu það með „almenneligu“ lófataki; fyrir Árna bar Hálfðán
hana, þegar hann var á jarðarbókarferðunum; AMagn. Dipl. afskr.
Nr. 2174, óstaðfest afskrípt „ex recenti pagina membrancea per-

tinente að Templum Strandense. (AM.). Þessi skinnskrá mun vera ein og hin sama og áður er nefnd, og hefir hún, eftir stafsetning að dæma, verið frá c. 1570. AMagn. 261. 4to bls. 102—103 skr. 1624 «Þetta Copij er komed fra Hakone Biornssyne, enn Jndride Jonsson sende það Arna Oddssyne 1624» (Oddr bp); AM. 59. 8vo bls. 183—184, kver Odds biskups, skr. 1593, og stendr þetta við: «Stephane Gunnarssyne i eigen haund [15]93-; afskr. af þessum texta er AM. Dpl. afskr. Nr. 2175; Biskupsskjalasafn Nr. 2. 4to (Vilchins-bók) skr. c. 1618 (afskr. Jóns Sigurðssonar). Þorbjörn Högnason segir í vitnisburði sínum 1367, að hann hafi heyrt Strandarmál-daga fyrir meir en 60 árum (eftir því um 1300).

Strendur mældage ¹⁾.

Þesse eru huala mál i seluoge.

strendur eiga halfann hualriett til mots við biallamenn. huar sem rekur:

Sex vætter æ huertt land fyrer garde enn fiorar ²⁾ utan gardz og skal reida med sliiku sem rekur:

fyrer vtann vog eiga strendur þria hlute motz við herdijsarvijk. j. hual:

Enn j herdijsar vijkur fiðrum eiga strendur tuo hlute huals huar sem rekur:

fra mijgande Grof [og til bergs ³⁾ enda ⁴⁾ eiga strendur allan reka að helminge við stadenn j krijsevijk:

sa er mældage æ herdijsarvijkur fiorum að stadur j skal-hollte a halfann vidreka. allann annann enn [auxar talgu við ⁵⁾ j millum selstada ⁶⁾ oc hellis firer austann riett til marks við ⁷⁾ strandar land.

Stadur j skalhollte oc herdijsarvijk eigu iiij vætter huals og skal vega enu fiordu med Brioske og Beine: enn þridiung i öllum ef meire kiemur. enn strandarmenn tuo hlute.

skalholtt oc krijsevijk ⁸⁾ æ halfann allann reka under fuglberge við strandar ⁹⁾ land.

¹⁰⁾ millum wogs oc hellis æ strendur land iiij vætter enn ef meire er þa æ skalholtt oc krijsevijk fiordung j öllum hual.

¹⁾ þannig Vilch., 2172, 2174; Utskrift af gömlum Strendur maldaga 261; sl. 2175, 59; ²⁾ vætter b. v. Vich., 261; ³⁾ Gards 59; ⁴⁾ [sl. Vilch.; ⁵⁾ [exartagla vijd, 59, 2175(0); ⁶⁾ Selstadna 261; ⁷⁾ til (l) 59, 2175; ⁸⁾ krijsevijk 261, Vilch., 59, 2175; ⁹⁾ strendur Vilch.; ¹⁰⁾ hér ekkert aðgreiningarmerki i 2172, 59, 2175; þúnktr i 2174; þunktur og upphafsstafr. 261, sem bætir hér inn J.

Enn firer austann wog til vindass æ stadur j skálholte
oc krijseviyk halfan toltung i hual ef meire er enn iiij vætter.
enn ecke ellegar.

57.

[1275.]

i Skálholt].

BRÉF Árna biskups Þorlákssonar og höfðingja fyrir sunnan
land til Magnúsar konungs lagabætis um að Kristinréttir hinn
nýi hafi verið lögtekin á alþingi.

AMagn. Nr. 174A. 4to skb. c. 1500 (kver Björns á Skarðsá
og Haldórs Þorbergssonar). Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II,
10 í nótu. Sbr. Árna biskups sögu kap. 17 (Bps. I, 701).

Virdvligum herra sinvm magnvsi konvngi hinvm korvnada
senda arne biskvp j skalaholtti og hrafn bonde þorvardur bonde
asgrimur bonde stvrrla lavgmadvr sigvatvr bonde ellindr bonde
og avll hirdin sv sem j skalahollzt biskvps dæmi er Q[ediu]
G[uds] og sina skylldvga pionvztv.

vier vilivm ydr kvnnigt giora at kristins doms balk þann
sem [samidr¹⁾] var til jslanz med radi virduligx herra jons
erkibiskvps. bavfvn vier med samþyckt alpyðu j skalaholldz
biskupsdæmi laugtekid a almennelegu þingi j laugriettu. og sa
skal standa þar til er þier og herra erkibiskup j nidarose hafid
honum audru viis skipad. ef ydr.....²⁾

58.

[1275].

SKRÁ um sakir þær, er ármaðr biskups á að sækja.

AMagn. 48. 8vo bls. 59 skb. c. 1360, og er hér prentað;
AMagn. 456. 12mo bls. 159—97 skb. c. 1480 haft til samnbn.;
finst auk þess í AMagn. 135. 4to bls. 212 skb. þetta frá c. 1500;
AMagn. 688B. 4to bls. 7 skb. c. 1480; AMagn. 42A. 8vo bls.
225—26 skb. c. 1480. Jón Sigurðsson hefir gert við þessa skrá
svo látandi athugasemd: „Þetta er líkt og væri ágrip til minnis.
Sektirnar virðist sem komi mest heim við Kristinrétt Árna. Kynni

¹⁾ [þannig les Finnur biskup, og er það víst rétt; sam ydr, hdr.; ²⁾
hdr. þýtr hér.

vera að biskupar hefði látið ármenn sína fá slíkt memoriale til að hafa við hönd sér.

Saktal ¹⁾).

Þessar sakir [skal armadr biskups ²⁾ sækia.

1. vm reidskiotafall [við biskup ³⁾ þa er hann ferr i syslv. sa sekiz ⁴⁾ .vi. avrvum sem ⁵⁾ fellir skiot.

2. vm vapna bvrð i kirkio ⁶⁾. eda sva nær kirkio at við lög vardar. [iij. avrvum. ⁷⁾].

3. vm matgiafar halld við fatæka menn .iij. avra fyri hvert ⁸⁾ hion.

4. vm tivndar halld [fyri biskvpi .iij. merkr ⁹⁾].

5. [vm helgi brot ¹⁰⁾. [eda afgiptir heilagra daga veida .vi. avrar ok giðf fyri skiprvðning a helgvum dögvm alin ok .iij. avrar ¹¹⁾].

6. vm þat ef eidar ero vnnir a osoknar ¹²⁾ dögvm ¹³⁾ .iij. avrar ef eigi ero .vi. ¹⁴⁾ avra dagar.

7. [vm afgift savda eda annars kvikfiar ¹⁵⁾ allz þess sem deyr ok ¹⁶⁾ eigi sæfa menn .iij. avrar ¹⁷⁾ ok þo er monnum lofat at nyta ¹⁸⁾].

8. vm þat ef ¹⁹⁾ madr kemr eigi til samkvamv þa er tivnd skal skipta. ok eingi ²⁰⁾ sa er lögskilvm halldi vpp fyri hann .iij. avrar ²¹⁾].

9. vm þat ef menn vilia eigi eida vinna at fe sinv [sem lögskyllða er til ²²⁾. eda ²³⁾ sverr ²⁴⁾ nockur minna en se [iij. merkr. ²⁵⁾].

¹⁾ Capitulum 456; ²⁾ [æ armadr biskups at 456; ³⁾ [sl. 456; ⁴⁾ er sekr 456; ⁵⁾ er 456; ⁶⁾ .iij. aurum b. v. 456; ⁷⁾ [sl. 456 hér; ⁸⁾ sl. 456; ⁹⁾ [við biskup .iij. marka sekt 456; ¹⁰⁾ [vm helgibrot .iij. marka sekt, 456, sem sérstök grein; ¹¹⁾ [vm afgiafir [af] heilagra daga ucidum .vi. aurum ok gefi alin fyri skiprvðning æ helgum dögvm .iij. arum, 456 (sérstök grein); ¹²⁾ usærum 456; ¹³⁾ sex aurum b. v. 456; ¹⁴⁾ sex 456; ¹⁵⁾ [vm afgiafir sauda ok aunara bnfir 456; ¹⁶⁾ suo 456; ¹⁷⁾ aurum 456; ¹⁸⁾ neyta 456; ¹⁹⁾ er 456; ²⁰⁾ eigi 456; ²¹⁾ aurum 456; ²²⁾ [suo sem log skyllða til, 456; ²³⁾ og 456; ²⁴⁾ sueri 456; ²⁵⁾ [sekr þrim aurum 456. — § 1 = Kristinréttir Árna bps. Thorkelins útg. bls. 22; § 2 = Kristinréttir Árna bps. Thorkelins útg. bls. 38; § 4 = Kristinr. Á. bls. 94; § 5 = Kristinr. Á. bls. 170; § 8 = Kristinr. Á. bls. 86; § 9 = Kristinr. Á. bls. 88.

10. En profastr geymi at öðrvn [malvm þeim sem ¹⁾ til biskups heyrir at lata sækia nema [bin stærstv mal semi biskvp ²⁾].

11. Okrkarlar ero forboðaðir ok taka eigi guds likama at paskum ok eigi tekz þeirra offr til heilags alltaris ok eigi at kirkio græfir ok eingi skal heyra skriptamal opinbers okrkars. En hverr sem slíkt gerir sekr .vi. avrvn. a halft konvnr en halft biskvp ok vpptækt allt þat er davtt var byggt halft konvngi en halft biskvpi.

12. Nv a hver höfvtkirkia .xl. skrefa. öllvm megin vt fra ser. En hver kapella .xxx. skrefa.

B.

AMagn. 210B. 4to chart. frá 17. öld (er í 8vo); Ny kgl. saml. Nr. 1847. 4to, bók séra Guðbrands í Vatnsfirði skr. 1669; AMagn. 193. 4to chart. bl. 32 frá 17. öld. Þessi texti, sem hér er kallaðr B kemr að miklu leyti heim við A, en þó er inn í hann blandað og úr honum kipt.

Gomul log kirkiunnar.

1. Eff ejnhver blutur er bannadur þa er það allt bannad eftter Riettum skjlnijngi sem þann hlut leider til framkuæmdar.

2. Það skal eckj vndann draga firer oskinseme edur þogn sem Naudsin og Nitseme er adt vita.

3. Jtem ad huor bonde so Prestur sem Leykmadur luke matgiafer firer oll sijn hion sem þeir hallda a sinn kost jaffnuel a sumar sem a vetur þa er skildu vatnz fasta stendur jffuer.

4. Eingenn Prestur haffe Kaleyk edur Messuklaedi j þijng. wtan med ordloffe þess er kirkiu varduejter.

5. Enn vm vopnaburd j kirkiu 3 Aurar e[ð]r so nær kirkiu ad vidur log vardar.

6. Vm matgiaffar balld vid fataeka menn 3 Aurar firer Hion.

7. Vm Tijundar halld vid Biskup 3 marka seckt.

¹⁾ [sokum þeim er 456; ²⁾ [stæstu mál sem biskupi eiuvn til heyrir um at dæma 456 (Hér eptir kemr „hverjum málum ei má appellera“ Kristlör. Árna, Thork. útg., eu áu linuskils). — § 11—12 vantar í 456; § 3 = Stat. Gyrðs 1359; § 4 = Stat. Gyrðs 1359; § 5 = A § 2; § 6 = A § 3; § 7 = A § 4.

8. Vm gíaffer aff helgra daga veýðum 6 aurar og gíeffe kirkiu firer skip.

9. Wm eid ad uinna a osærum dögum 6 aurum 3 aura firer 3 daga.

10. Wm það eff ecke er halldid uppe logskilum til samkomu 3 aurar ⁴⁾).

11. Vm það eff menn vilia eij eid ujnna ad fie sijnu 3 aurar.

12. Jaffndýr Eru oll Log ²⁾ i kirkingardi Hvort sem eru Nær eda fiær.

13. Huor sem oekur ³⁾ giorer seckur 6 aurum halft konge halft Biskupi og vpptækt það bigt var.

59.

[1275.

i Skálholði].

SKIPAN Árna biskups Þorlákssonar um föstur þær, sem Kristinréttir greinir eigi fullkomlega.

AMagn. 671B. 4to bls. 17 skb. c. 1320; hér lagt til grundvallar; AMagn. 350. Fol. 287 skb. skr. 1363; AMagn. 175A. 4to bls. 47—48 skb. c. 1400; AMagn. 456. 12mo bls. 135—37 skb. c. 1480; AMagn. 135. 4to bls. 217 skb. þetta skr. c. 1500; AMagn. 138. 4to bls. 346 skb. c. 1500; Sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—50.

Statuta arna byskups ⁴⁾).

Eptir boðskap oc yfirsyn uirðuligs favður ⁵⁾ iohannis ⁶⁾ erkibiskups af niðarose skipaðe arne ⁷⁾ byskup t[horlaks].s[on] ⁸⁾. nyian kristenn rett yfer skalaholdz ⁹⁾ byskups dæme [[oc ¹⁰⁾ með raði heRa ¹¹⁾ erki byskups. [let hann i logrettu þann sama kristenn rett logleiða með rettu þingtaki ¹²⁾]. [þa er lípit uar

§ 8 = A § 5; § 9 = A § 6; § 10 = A § 8; § 11 sbr. A § 9; § 13 sbr. A § 11. — ¹⁾ 3tt., hdr.; ²⁾ = leg; ³⁾ = okr; ⁴⁾ þannig 135; eingin fyrirsögn i hinum; ⁵⁾ þannig 671, 175, 135; herra 456; herra. herra 350, 138; ⁶⁾ 671; jons, hin; ⁷⁾ herra 175; ⁸⁾ 671; sl. hin; ⁹⁾ skalaholltz 350; skalahollz 175; skalahollz 456, 135; ¹⁰⁾ sl. 456; ¹¹⁾ sl. 175, 456; jons b. v. 135; ¹²⁾ [(sl. 350, 138; [sl. 456.

fra hollðgan¹⁾ uars hera iesv christi.²⁾ [þusundrat ara oc cc oc lxx. oc fiorir³⁾. uetr⁴⁾].

Enn⁵⁾ til þess at allir bioðe einn veg um faustur þer sem eigi greinir fullkomliga⁶⁾ kristenn rettr. þa let hann skrifa [þessa skyring⁷⁾].

[at⁸⁾ ef nicholasmesso. eða. t[horlaks]. messo ber a fria-dag. þa se lofat at eta huitan mat einmælt. enn ef andreas messo. eða. nicholas. messo. thomas. messo. eða thorlaks. messo. ber a miðvikudag. þa skal loua tuimælt at eta oc eigi kiot.⁹⁾ einmelt skal hafa¹⁰⁾ tueggia postula messo philippi. oc iacobi ef a gagndaga berr. enn tuimelt kross messo nema hana beri a miðvikudag. næsta fyri ascensionem¹¹⁾. [skal þa þurr-fasta.¹²⁾

eigi skulu prestar geua leyui uirka. daga. þott tiðahalld se mikit¹³⁾ ef aðr er skiput almennilig¹⁴⁾ fasta. [þann dag¹⁵⁾. oc eigi fausto natta¹⁶⁾ leyfi [nema loghelga daga oc fria. daga. i pascha uikv¹⁷⁾].

¹⁾ hingat burd 456; ²⁾ [anno domini 175; ³⁾ skr. með iudverskri tölu í 671; ⁴⁾ [M^o. cc^o. l^o. iij 350, 138; M^o. cc^o. lxxx^o 175; M. ára [cc] ok. lx. ok. x. uetur 456, og er þessi klausa sem niðrlag stat. 1269, og sem fyrirsögn yfir því, sem á eftir fer: Capitulum. Í AMagn. Nr. 351. Fol. bls. 232 (Skálholtsbók eldri frá c. 1360) og Ny kgl. s. 1281. Fol., bók Sigurðar lögmanns Björnussouar frá 17. öld, stendr þessi annálsgreini um Kristinrétt: Anno domini M^o. cc^o. lxx^o. v^o. var kristius döms bálkr hinn nýi logtekinu vm skalbolitz biskups dæmi j logrettu æ islandi. ⁵⁾ ok 350, 138, 456; ⁶⁾ 671, 175; sl. hin; ⁷⁾ [þessar skipauir 300, 138, 456; ⁸⁾ sl. 350, 138, 456, 135; ⁹⁾ [Ef nichulas messo berr a midkudag. eða þorlaks Messo þa er lofat huitau [mat] ath eta tuimælt. og eigi slatur a jola fustu 135; Ef andres. Messo. nicoblas. Messo. mariu Messo. magnus. Messo. thomas. Messo. oc þorlaks. Messo. ber æ manudaga um jola fustu. þa se lofat ath eta tuimælt. Ber þessa Messo. daga a midvikudaga eti tuimælt huitau mat. En ef þa ber æ fostudaga. þa se lofat at eta einmælt huitan mat 456; hér bætir 175 iun í: Ef andres messo edr nicblas Messo thomas messo edr thorlaks messo berr æ annarn dag viku þa er lofat at eta slatur tuimælt; ¹⁰⁾ eta 135; huitau mat b. v. 456; ¹¹⁾ ascensionem(!) 671, 175; ¹²⁾ [671 (á spássin); þa skal einmælt eta þurt 350, 138; þa skal eta einmælt þurran mat 456; ¹³⁾ j kirkju b. v. 456; ¹⁴⁾ almennings 350, 138; ¹⁵⁾ [sl. 135; ¹⁶⁾ daga 136; ¹⁷⁾ [671; nema laughelga daga og faustudag j paska uiku 135 nema loghelga daga ok fostudaga j paska viku ok hinn vj dag j iolum 175; sumbelga daga. nema i paska uiku 350, 138, 456.

60.

[1276].

BRÉF Magnúsar konungs lagabætis til alþýðu manna á Islandi út af ýmsum kærum yfir Árna Skálholtsbiskupi.

Hér tekið eptir skinnb. af Árna biskups sögu AM. 122B. Fol. c. 1350. Prentað áður í Árna biskups sögu kap. 17 (Bps. I, 701—702). Bréfið er ekki *in forma*, heldr er þetta efniságrip þess.

... heldr skrifaði hann at moti þessvm flvtningi með sira aðalbrandi syni helga lambkarssonar oc það alþýðv firi sia við hvatmenn mætti þva fyr en samþýckia nockorum öðrvm lögvm. hvart sem þat veri vm kristinrett eðr onnor lög en þeim er hann skipaði þar til er hann semdi við erkibyskup oc aðra lærða menn hvat standa mætti. Sagði hann oc þa litla vinattv mundv moti taka er öðroviss gerðe. lezt hyggia þetta vera sitt starf oc erkibyskups en æigi annarra manna at skapa kristinrett j landi hans eðr onnvr lög. þat let hann oc fylgia at hann hvgði at þeim mvndi gott hafa til gengit er gert hofðv. En at moti flvtningi þeirra sem firi honum sönnevðv at biskupar pyndi vm rett fram oc moti [fornum vanda ritaði hann sva: at] hann firirbauð neinvm leikmonnum [at ganga under neina pynding oc ei] til einnar vaðmals alnar vtan sua sem at [fornu verit hefer] oc bavð þeim til sin at hallda fyr en iata. En vm vilianligar olmosor til iorsalaferðar oc hvervetna hvar sem predikat verðr epter pafans boði. qvaz hann þui siðr banna vilia at hann sagði þann hvern ser betra þickia er kross tēki oc legði sua sina mvni til iorsala ferðar þott menn gerði þat eigi firi skýlldv saker eðr alaga. sua greindi hann vm aðrar olmosor at honum likaði vel at hverr gerði sialfkrafi slikt firi salv sinni sem guðlig milldi kendi honum. hann kallaði oc rað at [ny]ta þann pvnkt sevr þa stoð yfer oc ganga vnder þa eina nýivng sem hann gerði rað firi.

61.

[1276—13 $\frac{2}{4}$]

SKRIPTABOÐ Jórundar biskups Þorsteinssonar [Laurentiusar biskups Kálfssonar og Egils biskups Eyjólfssonar].

Finnur biskup heimferir þessi skriptaboð til 1330 í kirkjusögu sinni, og er það rétt að því leyti, sem þau stafa frá Laurentio biskupi

og Agli biskupi, er seinast hafa átt við þau; hann virðist og eigna Laurentio mestan þátt í þeim, þar hann tilfærir þau í kaflanum um hann, og má vel vera að það sé með réttu. En þó þykir mér líklegast, að þau sé að mestu eptir Jörund biskup, því að bæði er aðalstofninn í þeim svo svipaður Skriptaboðum Árna biskups Þorlákssonar frá 1269, að ætla má að upptök beggja sé frá líkum tíma. og svo finnast Skriptaboð Jörundar hvergi svo í handritum, að ekki sé Skriptaboð Árna næst á undan þeim. Auk þess kemr það fyrir, að biskuparnir hafa hver eptir annan samþykkt óbreytt boð hiona fyrri biskupa og þá stundum aukið við viðbót undir sínu nafni og stundum als eingu aukið við. Þessi boð bera það ekki með sér að þau þurfi að vera samsett af smáviðbótargreinum, heldr eru þau svo heilleg, að þau gætu verið eptir einn mann, og ætla eg því að Laurentius og Egill hafi lítið átt við þau annað en samþykkja þau og skipa að halda þau, því að þau tvítaka og herða hvergi það, sem áðr er skipað í þeim; einungis mætti ætla að § 6 ætti að standa á undan § 4, því að þar ætti hann öllu betr heima að efninu til. Að hér er miðað við Kristinrétt hinn nýja (Árna biskups) frá 1275 sannar ekki annað en að þau sé yngri en það ár; hefði hér einungis verið nefndr blátt áfram Kristinrétt, er auðvitað að þá hefði verið átt við hinn forna, sem gildi í Hólabiskupsdæmi fram yfir miðja 14. öld (19. Okt. 1354), svo að það varð að taka það sérstaklega fram ef miðað var við þann nýja. Þessi orð geta því eins vel stafað frá Jörundi eins og Laurentio og Agli, þó gætu þau verið komin inn enn seinna. En hvornig sem því er varið með hlutdeild Laurentiusar og Egils í Skriptaboðunum, þá hygg eg að upptök þeirra liggi nálægt þeim tíma, sem hér er sett.

A. Skriptaboðin.

AMagn. 175A. 4to bls. 55—56 skb. c. 1400; AMagn. 688B. 4to bls. 6 skinnb. c. 1480 (brot); AMagn. 350. Fol. bl. 151a—b, þetta skr. c. 1500 af manni, sem hefir kunnað lítið í latínu; Ny kgl. saml. 1938. 4to afskr. af AM. 175A. 4to. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 188—92 eptir AM. 175A. Greinatalan er sett af útgefanda.

J guds nafni amen.

voru þuillik ¹⁾ bodord skiputh af berra jörundi. laurencio ok agli ²⁾ holabiskupum ok bodith profostum ath þeir skýllði suo bioda skriptamonnum ath halda þeim sem³⁾ brotligger verda.

1. In quarto gradu consanguinitatis uel affinitatis seu in consimilibus.

¹⁾ þesse 688. ²⁾ eigli 688; ³⁾ sl. 688.

vatnfasta xx nætur uid[uatn oc braud ¹⁾ edr annath jardar alldin, eda merkr stýcki skreidar ef ²⁾ alldin er eigi til. ok sýngi [pater noster psaltara ³⁾ med huerri uötnunar nott. ok falli a kne vid hueria pater noster. standa utan kirkiu um langafaustu ok jolafaustu ok j gagnfaustum. En hafa kirkiu helga daga. hallda gagnfanstum hinum minnum hith fjösta ar a þann hatt ath hafa einmælt huitann mat a manadaga og miduikudaga. ok sýngia pater noster vij sinnum med knebedia fälle ok ix sinnum aue maria. a audru are minnast enn gagnfastna ath hafa einmælt a miduikudaga. ok sýngia þa enn fim sinnum pater noster med knefälle. a þridia are minnast enn gagnfastna j bænahalldi ok sýngia v. pater noster med aue maria fiesekt tolf aurar.

2. Jtem in tertio et quarto gradu consanguinitatis uel affinitatis uel in consimilibus skal bida (xxx natta ath uatna ⁴⁾ med suo myklu bænahalldi ok knebediafaullum ⁵⁾ sem fyr seger fiogurra ara skrift. fesekt epter þui sem [kristinn rettur hinn nýij seger ⁶⁾.

3. Jtem pro simplici adulterio uel in tercio gradu consanguinitatis uel affinitatis uel consimilibus.

skal bida karinu. eru þat fiorentiger natta . ok lesa pater noster psaltara med knefälle suo mart ⁷⁾. seau ara skript. halldi gagnfaustum hinum meirum um þriu ár. æ þann hatt. at hafua einmælt huitann mat a manadaga en þurrann mat a miduikudaga. vatnfasta [a faustudaga ⁸⁾. En minnast gagnfastna vm iij ár a þann hatt. ath hafa einmælt a manudaga ok miduikudaga ok þurrann mat a faustudaga j aullum gagnfaustum. ok skal þath halldast vm þriu ár. [En fasti ⁹⁾ miduikudaga a hinu seunda dñri sýngi pater noster psaltara med huerre uiku æ þeim fiorum arum. Jtem skal bida at standa utan kirkiu æ fjösta are alla tima firi utan summa ¹⁰⁾. vm jol fram ýfer hinn atta dag fra skirdegi fram yfuer pascha uiku. suo. huita daga. Jtem annath dñr hafui kirkiu öll dupplicia festa. hith þridia dñr hafui kirkiu alla sunnu daga utan vm langa-

¹⁾ [braud ok uatn 688; ²⁾ braud edur b. v. 688; ³⁾ [saltara af pater noster 688; ⁴⁾ [at vatna .xxx. natta 688; ⁵⁾ [.xx. nat[t]a at uatna med svo miclv bæna halldi ok knebediafaullum 350; ⁶⁾ kristinniet vt visar 350; hér endar brotið i 688; ⁷⁾ marga 350; ⁸⁾ [friadag 350; ⁹⁾ [þurfasta 350; ¹⁰⁾ ferstum b. v. 350.

faustu jolafaustu ok gagnfaustur. en flogur dár upp þadan hafui kirkju alla tima. nema standi utan kirkju helga æ medal vm langafaustu ok jolafaustu. eru slíker hluter sub arbitrio iudicis. ath skipa ¹⁾ um kirkju gongur ok gera slíkt eptir atvikum. þuiath ef skriptamadr er boklærdr ok stýdr hann prest j tidum edr messu. þa er tilþeyrilíkt ath hafui kirkju helga daga ok j huern tima sem hann sýngr med prestum.

4. [þier seger af andligri frændsemi ²⁾].

Jtem cognacio spiritualis.

Þath eru sifuiar ef madr heldr barni mannz til skirnar. edr. undir biskups haund. ok er þath a þria uega. uidr barnith faudr ok modr barnsins ok uidur þann [sem] skirer epter þui sem kristinn rettr hinn nýi seger. fyrer þessar sifuiar a ath skripta sem firi einfalldann hordom. karinu utan ³⁾ veniulíkt er uægia eptir atvikum vm .x. nætur.

5. capitulum ⁴⁾].

Jtem ef prestur fallerazt med skriptadottur sinne. Jtem þýngra ef prestr fallerazt ⁵⁾ med þeirri konu sem hann hefer skirt barn hennar. Jtem þýngtz ef prestr [kemur ibland med þa ⁶⁾] konu sem hann hefir skirt ok ligia þar til tuer karinur.

6. capitulum jtem ²⁾].

Jtem ef madr uerdr opinber ⁷⁾ in [dupplici adulterio ⁸⁾] uel consanguinitate. in tercio gradu duppliciter. þath er ath skilia ef þau eru sýstkina börn ath frændsemi. þar fyrer skal bida karinur tuer med pater noster suo morgum ok knebediaföllum. fiortan ara skript. haldi gagnfaustum hinum meirum um sex ár. hafa kirkju vm jol ok paska ok huitasunnu ok [onnur stærstu haulld ⁹⁾] vm fýstu tuo ár. en onnur ár postola messur. þa sidan sunnudaga utan faustu tima. enn tuo ár. Ok ¹⁰⁾ þau sidan skipizt secundum arbitrium iudicis. þionostu bann um þriu ár hinu fýstu samfast. luka sex merkr j sakeyre.

7. capitulum ¹¹⁾].

Jtem pro homicida voluntario skripta iij karinur. hina

¹⁾ skipta 350; ²⁾ [með rauðu í 175; vanar í 350; ³⁾ el. 350; ⁴⁾ með rauðu í 175; vantar í 350; ⁵⁾ legzt 350; ⁶⁾ legzt med þeirri 350; ⁷⁾ brotligur opiuber 350, og svo hefir upphafi. verið skr. í 175, en fyrra orðið aptr dregið út; ⁸⁾ [gradu duppliciter 350; ⁹⁾ [ok inar stærstu hátidir 350; ¹⁰⁾ el. 350; ¹¹⁾ rautt í 175; v. 350.

fýstu vatnfasta sunnudaga j meðal uidr uatn ok braud. eda merkr stýcki af skreid. hallda adra karinu ath uatnfasta [mid-uikudaga ok faustudaga ¹⁾] ok taka suo saman nætr. pater noster psaltara ok knebediafaull skulu fylgia huerre nott. hina þridiu karinu skal telia saman nætr. þionostu bann um þriu ár luka ix merkr j [sakeýre ²⁾].

8. Jtem pro homicida casuali setizt skript sem pro adulterio simplici, karinu ok þriggia marka sekt.

9. Jtem si monachi uel canonici regularis [manifesti fiunt ³⁾] jn crimine notorio incontencie. skal þeim skripta suo sem pro homicidia uoluntaria. ok slika skript skal setia þeim konum sem þeir uerda brotligir med.

10. Af spilling [helgra hluta ⁴⁾].

Jtem si rapitur sacrum de non sacro. uel non sacrum de sacro loco skal setja skriptir suo sem pro simplici adulterio. jtem si rapitur sacrum de sacro loco. skripti suo sem pro dupplici adulterio. jtem pro uiolatoribus ecclesiarum uel cimiteriorum in sanguinis uel seminis effusione. skal skripta sem pro dupplici adulterio ok luka fimtan merkur heilagre kirkiu ok biskupinum þeim sem hreinsar [kirkiu edr kirkiugard ⁵⁾].

B. Formálar.

Þessir formálar eru einungis í AMagn. 350. Fol. skrifaðir á bl. 151b, nema sá seinasti (X.) er á síðasta blaði bókarinnar (bl. 157b), og er hann með annari hendi, en hinir nfu fyrstu eru með sömu hendi og Skriptaboðin og standa næstir eptir þau í skinnbókinni. Alt er þetta skrifað nálægt 1500, en af manni, sem hefir kunnad illa latínu, svo að málið á formálunum er svo hatramlega brjálað og óhöndulega bundin skriptin, að erfitt hefir verið að ráða í hvað rétt mundi vera.

I. Formáli fyrir að afleysa klerk, sem framið hefir frillulifnað (sbr. Skriptab. § 9).

incontencie crimen ⁶⁾ quod leuitate ⁷⁾ suadente commis[s]eras humiliter et deuote confessus es medicamento peni-

¹⁾ [miduikudag og friadag 350; ²⁾ fiesektir 350; ³⁾ [manifeste sicut(!) 350; ⁴⁾ rautt í 175; ⁵⁾ [kirkivna oc kirkiugardin 350; ⁶⁾ carm hdr.; ⁷⁾ leuitre hdr.

tencie corpus domandum spontanee submittendo oportet¹⁾ et deo riconciliatum²⁾ sancte matris ecclesie sacramentis admittere³⁾ idcirco ego licet⁴⁾ peccator et indignus auctor[itat]e domini nostri ihesu christi et beatorum apostolorum pauli et petri et speciali⁵⁾. uice mihi concessa tecum dispenso ut in tali die M missarum solempnia celebres et omne sacerdotale officium in acceptis gradibus libere possis adimplere et restituere⁶⁾ te sacramentis ecclesie gradum pristinum.

in nomine p[atris] et filii et spiritus sancti. amen.]

II, Formáli fyrir að afleysa kvenmann, sem framið hefir frillulífnad með klerki (sbr. Skriptab. § 6 og 9).

A uinculis peccatorum.

Et ego absoluo te auctoritate dei patris omnipotentis et beatorum apostolorum petri et pauli et uirginis⁷⁾. et sancte matris⁸⁾ ecclesie et officii in hac parte mihi commis[s]i absoluo te ab ista excommunicatione qua[m] incurristi uel fornicatione simplici⁹⁾ uel duplici uel fornicatione cum presbytero ab hiis peccatis tuis [mihi per te¹⁰⁾ confessis.

III, Formáli fyrir að afleysa mann, sem hefir framið manndráp eða jarðvarpað manni (sbr. Skriptab. § 7 og 8).

A uinculis peccatorum et precipue¹¹⁾ tamen de isto crimine¹²⁾ quod. hominem percussisti uel in ter[r]am proiecasti aut cum aliquo casu uiolentam manum ei imposuisti in die[t]a die uel in tali[bus] festis sanctorum absoluat te deus.

IV, Formáli fyrir að afleysa glæpamann (fyrir sauríði, hórdóm, frændsemisspell, manndráp, stuld og kirkjnrán).

A vinculis peccatorum excommunicatione uel a crimine jsto incestus adulteri[i] afinitatis homicidij furti uel sacrilegii quod confessus es absoluat te deus et ego absoluo te quantum ad me pertinet absolutio auctoritate qua fungor:

jn nomine [patris] et filii et spiritus sancti. amen.

¹⁾ oportit hdr.; ²⁾ svo hdr.; ³⁾ admittit hdr.; ⁴⁾ licit hdr.; ⁵⁾ sperali hdr.; ⁶⁾ restituio hdr.; ⁷⁾ u^o hdr.; ⁸⁾ martiris hdr.; ⁹⁾ simplici hdr.; ¹⁰⁾ [m^o pte, hdr. = mea parte? ¹¹⁾ precipui hdr.; ¹²⁾ crimini hdr.

V, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir sífjaspell (sbr. Skriptaboðin § 1, 2, 3, 4, 5, 6).

A vinevlis peccatorum tuorum precipue ¹⁾ tamen a contaminatione in qua merito ²⁾ convi[c]tus fuisti [absoluat te deus] et ego absoluo te ab hac contaminatione cognacionis auctoritate beatorum apostolorum petri et pauli episcopali uice ³⁾ in hac ⁴⁾ parte mihi concessa qua ⁵⁾ fungor.

in nomine patris et filii [et spiritus sancti. amen.]

[J]n illis [diebus] Loquente domino ibesu ad turbas extol[l]ens uocem quedam mulier de turba dixit illi beatus venter qui te portauit et vbera que suxisti At ille dixit Quin imo ⁶⁾ Beati qui audiunt verbum dei et custodiunt illud.

psalmus ⁷⁾ Miserere mei deus. pater noster. Saluum fac seruum tuum. Mitte ei domine. Esto ille domini tui. Nihil ⁸⁾ proficiat [in]imicus in eo. domine ⁹⁾ exaudi. Deus qui proprium est m[eum]. Indulgentiam rem. a uinculis ¹⁰⁾.

VI, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir hórdóm (sbr. Skriptaboðin § 3).

A uinculis ¹¹⁾ peccati specialiter [a manifesto ¹²⁾ crimine fornicacionis quod incur[r]isti. absoluat te Deus noster iesvs christus [qui passus ¹³⁾ est in [hac parte et ego ¹⁴⁾ absoluo [te] auctoritate sancte matris ecclesie et beati apostoli petri [et] pauli et uice ¹⁵⁾ qua ego fungor et restituo ¹⁶⁾ te commonioni fidelium.

in nomine patris [et filii et spiritus sancti. amen.]

VII, Formáli fyrir að afleysa klerk fyrir frillulífsbrot (sbr. Skriptaboð § 5, 9).

A uinculis peccatorum tuorum et specialiter a crimine notorio ¹⁷⁾ incontinecie quod manifestus commisisse ¹⁸⁾ cum muliere soluta frangendo uotum religionis quod omnipotenti deo promisisti sub regulari ¹⁹⁾ profes[s]ione ordinis et beati

¹⁾ precipui hdr.; ²⁾ m^o hdr.; ³⁾ íce hdr.; ⁴⁾ hic hdr.; ⁵⁾ quia hdr.; ⁶⁾ inimo hdr.; ⁷⁾ psus. hdr.; ⁸⁾ Nikil hdr.; ⁹⁾ domini hdr.; ¹⁰⁾ diuinculis hdr.; ¹¹⁾ diuinculis hdr.; ¹²⁾ [amanisto hdr.; ¹³⁾ [pp hdr.; ¹⁴⁾ [hoc .p. esto, hdr.; ¹⁵⁾ ulte hdr.; ¹⁶⁾ restituito hdr.; ¹⁷⁾ notorie hdr.; ¹⁸⁾ commississe hdr.; ¹⁹⁾ regulgulari hdr.

patris nostri benedicti [etcetera ¹⁾ in sacerdotali ²⁾ promotus officio absoluat te deus noster iesus christus [et ego ³⁾ absoluo te auctoritate sancte matris ecclesie et vice prelationis qua ego indignus fungor restituens ⁴⁾ te communio[ni] fratrum fidelium ingressu sancte ecclesie.

j[n] nomi[ne] patris et filii et spiritus sancti. amen.]

VIII, Formáli fyrir að afleysa mann, sem sýnt hefir af sér óreglu og leitt grunsemdarmenn inn í klaustr án leyfis og tregðast við út að fara (sbr. Skriptaboð § 9).

A uinculis peccati tui et specialiter ab jregularitate et inducendo suspectas personas in claustrvm nostrum et inobediencia egrediendo et uacando sine licencia ⁵⁾ absoluat te deus noster iesus christus [qui passus est pro (nobis) in cruce ⁶⁾ et ego absoluo te auctoritate sancte matris ecclesie et beati ⁷⁾ apostoli petri et pauli et uice qua fungor licet indignus et restituo te communioni ⁸⁾ fidelium.

j[n] nomine patris [et filii et spiritus sancti. amen.]

IX, Formáli fyrir að leysa mann úr banni, sem misþyrmt hefir klerki eða klaustramanni (sbr. Skriptaboðin § 7, 8, 10).

A vinculis peccatorum tuorum confessis et contestatis ⁹⁾ et nunc specialiter a sententia ¹⁰⁾ excommunicationis et interdicti quod incurristi inponendo uiolentas manus usque ad cruoris ¹¹⁾ efusionem in sacerdotem ¹²⁾ et monacum conuentalem tuum ¹³⁾. absoluat [te] iesvs christus qui pius passus est pro nobis in cruce et ego ¹⁴⁾ absoluo te sancta ¹⁵⁾ auctoritate sancte matris ecclesie et beatorum apostolorum petri et pauli et uice ¹⁶⁾ prelationis in hac parte mihi commissa qua ¹⁷⁾ fungor licet indignus.

j[n] nomini patris et filii [et spiritus sancti. amen.]

X, Formáli fyrir að afleysa mann fyrir legorð (sbr. Skriptaboðin § 5, 9).

¹⁾ [zzz hdr.; ²⁾ cacerdotali hdr.; ³⁾ [ade^o hdr.; ⁴⁾ restitutuens hdr.;

⁵⁾ licenciam, hdr.; ⁶⁾ [q. p. ē. p. īc., hdr.; ⁷⁾ beate, hdr.; ⁸⁾ communione hdr.; ⁹⁾ contristis, hdr.; ¹⁰⁾ scētēcia, hdr.; ¹¹⁾ cruores, hdr.; ¹²⁾ sacerdotum, hdr.; ¹³⁾ tm. hdr.; ¹⁴⁾ esto, hdr.; ¹⁵⁾ Si, hdr.; ¹⁶⁾ uicit, hdr.; ¹⁷⁾ quam, hdr.

Et ego absoluo te ab isto crimine quocunqve modo fregisti sacrosanctvm ¹⁾ votvm transgressionem in qua ²⁾ manifestus es ³⁾ in quarta persificatione cum soluta muliere et quocunqve modo innodatus es ⁴⁾. et ab alijs criminibus que ab illo derivantur.

62.

1277.

[i Skálholti].

BRÉF Árna biskups Þorlákssonar til Þorvarðs Þórarinssonar á Keldum um mál Sturlu.

Hér er prentað eptir skinnb. í Stockh. 12. 4to bl. 15b skr. c. 1640, og borið saman við Stockh. 8. 4to bls. 938 á pappír skr. c. 1640. Bréfið er áðr prentað í 19. kapitula í Árna biskups sögu (Bps. I, 705; Sturl. Khútg. IV, 31—32), sem er sá eini staðr er það finst á, og er þó ekki heilt.

... so er mier flutt að þú heiter þeim manne er sturla heiter fletre edur fielläte fyrer þau kennsl er einge vitne bera ⁵⁾ honum nema vandamenn þeir er ecki eigu vm þetta mál vitne að bera, lyst mier þetta ecke þijn giord þar sem þu ätt med þessum manne [ekki] að giöra, vtan þiggia af honum einzeide ef þier lijkar það að hafa, þviat mälid er ecki so mykit að fleyre þurfe að ⁶⁾ synia. Gierer þu ei so, þa firirbyð eg þier að misþyrma honum nie hans eign, vnder slijkre þjnu sem eg ä ä þig að leggja.

63.

1277.

[á Keldum].

BRÉF Þorvarðs Þórarinssonar til Magnúsar konungs lagabætis um landstjórn.

Bréf þetta eða réttara sagt brot þessi af bréfinu finnast hvergi nema í 19. kapitula Árna biskups sögu, og er áðr prent. í Bps. I, 707 og Sturl. VI, 32—33. Hér er prentað eptir skinnb. í Stockh. Nr. 12. 4to bl. 16a skr. c. 1640 og borið saman við Stockh. Nr. 8. 4to bls. 939 á pappír skr. c. 1640.

... Herra j ordlofe að tala, giet eg flestum verða ei all-

¹⁾ fl. (ógreinil.) hdr.; ²⁾ qvo hdr.; ³⁾ est, hdr.; ⁴⁾ est, hdr.; ⁵⁾ at, b. v. 8. 4to ⁶⁾ sl. 5. 4to.

hægt að stíorna Ríkinu nema þeim sem bann [leggur bendur og höfn á¹⁾] sem hann vill. Er og suo mikid Ríki hanz á landinu, að ydrer menn skulu varla so við horfa sem þeir þykíast mannan til bafa, edur skaplynde þinge voru í sumar Ríedu þeir Rafn og biskup höfdu skamt og medal lage skilvíjst að þui að sumum þotte. Lögsegu madr var ogreidur og skaut flestum málum vnder biskupz dom og annara manna þeirra er syndist. af lögriettu monnum nyttist lytid.

64.

[sumarið 1277].

SKIPANIR Indrida bögguls og Nikuláss Oddssonar.

Árna biskups saga kap. 20 (Bps. I, 706); hér prentað eftir pappírshandritinu AMagn. 385. Fol. 462 c. 1700. Þetta er að visu ekki nein skrá *in forma*, heldr grein með orðum sagnaritarans, en vissara þótti að taka hana hér eigi að síður.

... Þeim Eindrida fórst vel og kvamo til jslanz og foru þeir þingum vm land.

og óktudu víða ²⁾ Eyri konungs með meiri frek[i]u enn fyr stod vande til.

Þeir toco hardliga á því er bæendr skutu málum til biskups og undan syslomonnum. og kölludu þá landrada menn. edr brefa brotsmenn at besta kosti er þat giórdu.

Þeir bönnudu bændum berliga at luka matgiafer fir þau hion er ei voro íj misseri.

enn vm helgi hölld þau sem biskup hafdi nidrlagt. og vm föstr þær sem biskup hafdi vídlagt edr vm skript. sagðiz Eindridi eci munde til legia. kvad þat atkvæde Magnúsar konungs at biskup ætti at rada bellgihöldlum.

65.

9 August 1277.

í Tunsbergi.

SÆTTARGERÐ Magnúsar konungs lagabætis og Jóns erkibiskups rauða um takmörk hins veraldlega og andlega valds³⁾.

¹⁾ [helldur og leggur hönd á 8. 4to; ²⁾ r. vísa; ³⁾ Sbr. annálgrein um sættargerðina, er fiost í AM. Nr. 351. Fol. bls. 232, Skálholtsbók eldri frá c. 1350, og Ny kgl. s. 1281. Fol., bók Sigurðar lögmanns Björns-sonar frá 17. öld: Anno domini M^o. cc^o. lxx^o. vij^o. compositio inter ec-clesiam et Regem noruegie facta est consecracionis domini iohannis archiepiscopi nidrosiensis x^o. Regni domini magni regis noruegie xiii^o.

A.

A latínu (frumtexti).

Frumbréfið AMagn. Dipl. Norv. Fasc. V, 6 á skiinni; brætt af einu innsigli fyrir. Askriptir eru í AMagn. 333 Fol. chart. c. 1570 bls. 2—7; AMagn. 117. 4to chart.; MSteph. 13. 4to bls 29—48 chart. skr. 1715; Ny kgl. 1938. 4to (eptir 117. 4to). Ny kgl. s. Nr. 3267. 4to með hendi Jóns frá Grunnavík. Sbr. Árna biskups sögu kap. 29 Bps. I, 720 þar sem Árni biskup ber sættagerðina fyrir sig á alþingi 1231. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. I, 386—398; Dipl. Arnamagn. II, 66—73; Norges gl. Love II, 462—467.

statuta regalia & prouincialia anno 1277¹⁾.

[J]n nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Vt certitudo precencium det ueram in perpetuum et euidentem memoriam preteritorum nouerint uniuersi tam presentes quam futuri quod nuper inter illustrem principem Magnum dei gracia regem Noruegie et uenerabilem patrem Johannem eadem gracia archiepiscopum nidrosiensem materia questionis esset sub orta super eo quod idem archiepiscopus asseruit ut alique cause que ad forum ecclesiasticum canonice pertinebant usque ad tempora dicti regis ex consuetudine antiqua et ab ecclesia quodam modo propter discordie periculum et pacis discidium euitandum per pacientiam tollerata coram secularibus iudicibus t[r]actabantur. In super quod priuilegiis ecclesie sue quibusdam et specialiter priuilegio Magni cuiusdam ut dicebatur regis Noruegie derogatum fuerat ut creditur non utendo maxime in ea parte priuilegij qua continebatur quod prefatus Magnus deuouit se et regnum suum beato Olawo regi et martyri et in signum subiectionis precepit coronam post decessum suum et omnium in regnum sibi succedencium offeri prefato martyri in ecclesia cathedrali nec non et cuidam constitutioni patrie per eundem forte Magnum edite que innuit reges Noruegie debere eligi et in electione archiepiscopum et episcopos inter ceteros electores uoces precipuas optinere que omnia predicta uenerabilis pater archiepiscopus tanquam sponse Christi in parte sollicitudinis procurator fidelis petijt ut in usum et in ecclesie sue utilitatem dominus rex predictus in

¹⁾ Aptan á bréfinu með hendi frá miðri 15. öld.

posterum duceret admittenda. Ad respondendum vero articulis supradictis ac contra petitionem archiepiscopi supradictus dominus rex illustris sufficienter asseruit se habere rationes si super hijs coram iusto iudice duceret contendendum et maxime contra electionem subiectioni¹⁾ et oblacionem corone de quibus uix uel nunquam posset probari ecclesiam nidrosiensem possessionem habuisse quod nouum genus exactionis uideri poterat illud ab eo exigi quod non fuerat actenus attemptatum uel consuetum. Considerans itaque prefatus pater archiepiscopus et¹⁾ ex una parte se non posse supra memorata absque scrupulo consciencie uel conniuecie pertransire, ex altera si super hijs moueret questionem posset perturbacio et discordia magna inter regnum et ecclesiam suscitari multorum animabus et corporibus nocitura presertim cum non solum in tollendis consuetudinibus contra populum uerum et in alijs directe contra ipsum regem et totius regni potenciam agi uideretur pacem et concordiam uolens eligere ad dicti domini regis Magni dei gracia illustris clemenciam tam ecclesie quam regno sepius ac manifestius exhibitam et ostensam se conuertit, supplicans ut inter se de predictis omnibus taliter ordinarent quod cederet ad honorem dei omnipotentis et utilitatem ecclesie maiorem animarum ipsorum et totius sibi commissi populi ad salutem. Prefatus autem dominus rex illustris ex solite benignitatis affectu quem ad honesta queque et maxime circa matrem nidrosiensem ecclesiam habuit et habere dinoscitur, uolens eam amplioribus libertatibus et priuilegijs suis temporibus decorari tamquam pacis amator et cultor iusticie post multos tractatus hinc inde habitos super predictis interueniente consilio et assensu episcoporum, baronum et cononicorum nidrosiensium et capitulorum aliarum ecclesiarum cathedralium in Norwagia existencium cum dicto patre archiepiscopo, anno domini M^o. cc^o. lxx^o. vij^o. In uigilia beati Laurencii apud castrum Tunbergense¹⁾ in ecclesia fratrum minorum duxit amicabiliter componendum in hunc modum.

Videlicet quod predictus pater archiepiscopus pro bono pacis et maiori ecclesie comodo et animarum procuranda salute renunciauit cum consilio et assensu capituli sui nomine nidro-

¹⁾ pannig.

siensis ecclesie pro se et successoribus suis canonice intransibilibus in perpetuum omni iuri si quod in predicta electione regum subiectione seu oblatione corone habebat uel habere poterat tam in petitorio quam in possessorio ratione dicti priuilegii seu aliarum literarum seu legis uel quocumque alio modo sibi competere uideretur omnibus aliis iuribus ad ecclesiam spectantibus que in legibus patrie continentur et ecclesiarum priuilegijs alijs semper saluis. Dum modo super sit aliquis qui legitime possit et debeat iure hereditario succedere. Si vero nullus inueniatur successor iure hereditario archiepiscopus et episcopi inter ceteros nobiliores et discretores regni electores in electione tantum modo uoces primas et potissimas optineant protestando secundum suas consciencias quod scinceriter ¹⁾ ad illius electionem laborabunt quem regno et regnum in habitantibus iudicauerint apciorem.

Prefatus autem dominus rex renunciavit pro se et heredibus et successoribus suis in perpetuum omni iuri si quod in audicione examinacione et determinacione causarum ad ecclesiam spectantium actenus habuerat inhibens firmiter uniuersis exactoribus et ligiferis regijs tam propinquis quam remotis tam presentibus quam futuris per totum regnum ne de ipsis causis presumant iudicare uel pretextu alicuius consuetudinis quam retroactis temporibus reges habuerant uel habere uisi fuerant se aliquatenus intromittant sed per iudices ecclesiasticos tales cause de cetero libere dirimantur. vt sunt hee omnes cause clericorum quando inter se litigant uel a laicis inpetuntur. matrimoniorum. natalium. iuris patronatus. decimarum. votorum. testamentorum. maxime quando agitur de legatis ecclesijs et pijs locis et religiosis. Tuicio peregrinorum visitantium limina beati Olau et aliarum ecclesiarum cathedralium in Norwagia et eorum cause. item cause possessionum ecclesiarum sacrilegij. periurij. usurarum. simonie. heresis. fornicationis. adulterij. et incestus. et alie consimiles que ad ecclesiam spectant mero iure saluo semper regio iure in hijs causis ubicumque debetur ex consuetudine approbata uel legibus regni mulcta pene pecuinarie persolueuda.

¹⁾ paanig.

Item denuo concessit dominus rex et firmiter obseruari precepit ut semper licitum sit archiepiscopo et episcopis in capellis a regibus fundatis uel dotatis. sicut et in alijs ecclesijs et capellis sue provincie instituere ydoneas sine ipsorum et aliorum laicorum assensu uel presentacione personas.

Item concessit quod in electionibus episcoporum et abbatum nidrosiensis provincie. nulla uis. nulla potencia. nulla auctoritas regis uel principis interueniat. sed ille preficiatur quem ipsi ad quos electio pertinet vacanti ecclesie sciencia et moribus iudicauerint apciorem de nunciantes ante confirmacionem electionem factam domino regi qui pro tempore fuerit per canonicos eiusdem ecclesie vel decens nuncium et honestum nisi presens fuerit uel in uia per quam fuerit ad confirmacionem transiturus ¹⁾ ut tunc pro ut moris est regio aspectui personaliter se presentet.

Item concessit quod episcopi abbates seu clerici in expeditione ire cum rege uel ad hoc quicquam de suo impendere minime teneantur nisi forte necessitas tam grauis et euidentis immineat quod id a dyacesano episcopo et sapiencioribus ecclesiasticis uiris fieri permittatur.

Item denuo concessit quod regibus non liceat approbatas patrie leges et scriptas ac penas pecuniarias siue in clericis siue in laicis contra antiquam consuetudinem in ecclesiarum seu clericorum dispendium immutare.

Item concessit quod liceat archiepiscopo et eius sucessoribus emere aues gerofalcones griseos et austures sicut ab antecessoribus suis est actenus obseruatum.

Item annuit et concessit quod in dandis decimis de terris et mansionibus suis reges omnino sequantur canonicas sanctiones.

Item concessit quod .xxx. lester farine mittantur ad Jslandiam ex parte dicti archiepiscopi quando sibi uisum fuerit illis presertim temporibus quibus id patrie paciatur ubertas. propter hoc in alijs rebus portandis licencia non negata.

Item concessit domino archiepiscopo vectigalia de una naui singulis annis de Jslandia ad suam dyoesin ueniente.

¹⁾ transituris, frbr.

Item concessit denuo et mandauit omnes peregrinos limina beati Olaui et dictarum ecclesiarum cathedralium in Norvegia visitantes deuotionis causa tam aduenas quam indigenas siue guerre tempus sit siue pacis in eundo et redeundo firma securitate potiri. Qui uero inuenti fuerint ipsos indebite molestare nisi forte aliquis uel aliqui exploratores esse presumantur et propter hec ipsos ad probacionem capi contingat iuxta quod culpa requirit per iudicem ecclesiasticum pena debita castigantur ¹⁾ et ad parandum ¹⁾ iudici ecclesiastico per regem et eius balliuos exactores si necesse fuerit compellantur.

Volens autem insuper predictus dominus rex ecclesiam Nidrosiensem ad huc amplioribus beneficijs quam huc usque habuerat suis temporibus honorare domino archiepiscopo et suis successoribus pro se et suis heredibus in perpetuum centum homines ab expeditionibus regijs et uocationibus et a tractione nauium et specialiter de tributo quod vulgariter leidangr appellatur concessit liberos et immunes. ita quod quidam ex hijs centum qui scutilsueinar appellantur a predictis sint immunes eo modo quo homines regis esse solent et tempore compositionis facte habebant cum duabus alijs personis quas ipsi ad hoc de sua familia duxerint eligendas. ceteri uero cum secunda persona predicta gaudeant libertate.

Item cuilibet episcoporum uidelicet asloensi. bergensi. stafangrensi. hamarensi secundum modum predictum concessit homines .xl. nisi forte domino regi archiepiscopo et episcopis propter grauem rei publice necessitatem uel regni defensionem uisum fuerit aliter expedire ad tempus. ita quod cessante necessitate seu defensione predicti homines tam episcoporum quam archiepiscopi eo ipso predicta gaudeant libertate.

Cuilibet etiam plebano dictorum episcopatum siue in rure siue in ciuitatibus morentur concessit quod duabus personis de sua familia a dicto tributo quod vulgariter dicitur leidangr sicut liberi et unus familiarium quem sibi plebanus magis nouerit necessarium ab expeditionibus regijs sit quietus.

Item concessit quod si homines archiepiscopi centum predicti iniuriati fuerint sibi ad in uicem in curia uel nauibus

¹⁾ pannig, frbr.

scilicet propria cum duabus alijs uel comitatu dicti archiepiscopi exhistentes tunc iudicio ipsius archiepiscopi debent stare ab eo secundum quod culpa poposcerit et sibi uidebitur puniendi et ad ipsum in talibus casibus mulcta secundum leges patrie pro transgressoribus debita pertinebit nisi mortem uel membrorum mutillationem inuicem sibi uel alijs quod absit inferant in quibus casibus ad domini regis iudicium. uel eius exactorum cum mulcta pertinebunt. Salua domino archiepiscopo in hoc casu competenti satisfactione ob sue precencie reuerenciam et honorem. Si uero dicti centum homines archiepiscopi alibi quam in prenomatis locis deliquerint tunc potest lesus reum non obstante fori excepcione sub quo maluerit regis uel prefati patris iudicio conuenire et mulcte pro talibus extorte medietas ad regem et medietas ad archiepiscopum pertinebit.

Item concessit quod sub prohibicione a se uel suis successoribus aut eorum exactoribus seu balliuis facta uel facienda super empcionibus uendicacionibus uel rebus de loco ad locum transfereudis non intelligantur episcopi uel clerici uel eorum laici in eorum negocijs agendis specialiter constituti sine archiepiscopi assensu. dummodo regno uel necessitati rei publice mora super requisicione episcoporum dispendium siue periculum euidens non generat in premissis.

Item concessit quod leceat domino archiepiscopo habere unum hominem qui cudat denarios prout litera sua super hoc confecta testatur.

Si autem super aliquo articulorum in eadem compositione contentorum contigerit dubitacionem aliquam suborri ad declarationem illius due persone ydonee una a rege prefato alia uero ab archiepiscopo uel suis successoribus eligantur que si demum super hoc nequiuert concordare tertiam aduocandi ad id personam liberam habeant potestatem et ualeat quod ab eis uel duabus earum fuerit declaratum.

Hanc autem compositionem amicabilem inierunt sepe nominati dominus rex illustris et reuerendus pater archiepiscopus presentibus uenerabilibus patribus. episcopis. Andrea asloensi. Arnone stafangrensi. et istis baronibus regni domino Erlingo. domino Rogualdo. domino Andrea plyt. et domino Gautone de Tolgo. domino Bernone Erlingi. domino Thoria Haquini. domino

Audoeni ¹⁾ Hugleiki. et domino Vigleiko Odoeni et canonicis nidrosiensis eiusdem capituli tunc procuratoribus dominis Siguato. Erlendo. Thorphinno. Odeno. et aliorum capitulorum iuris prudentibus et discretis qui presentem compositionem ut perpetuum robur optineat firmitatis hinc inde iuramento uallauerunt renunciantes in hoc facto omni excepcioni doli mali fraudis actioni in factum et specialiter restitutioni in integrum et omnibus literis inter ipsos uel predecessores suos actenus quoad renunciata supra dicta habitis et obtentis et omnibus indulgencijs et priuilegijs apostolicis impetratis et impetrandis et omni alij remedio iuris canonici et ciuilis per que predicta compositio et finalis concordia posset impediri seu modo aliquo irritari.

Forma autem iuramenti prestiti ex parte domini regis et regni principum talis est.

Ego ponens manum meam super sacro sancta ewangelia hoc iuro per deum quod omnia que dominus meus rex Magnus sancte ecclesie concessit que in presenti compositione sunt nominata dominus Magnus seruabit et omnes sui successores et ego seruabo et omnes in statu meo successuri in perpetuum secundum discrecionem et scienciam mihi a deo datam et seruari faciam et adiutor ero pro uiribus meis ut presens compositio ad commodum ecclesie obseruetur. Presto hoc iuramentum in animam domini mei regis Magni et omnium sibi succedencium tam ducum et comitum quam regum in animam meam et omnium in statu meo succedencium. sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

Forma autem iuramenti prestiti ex parte prelatorum et procuratorum capitulorum talis est.

Ego ponens manum meam super sacro sancta ewangelia hoc iuro per deum quod omnia quibus dominus meus Johannes archiepiscopus et episcopi sui ex parte ecclesie renunciauerunt pro se et suis successoribus obseruabit et obseruabunt et ea que in hac compositione nominatim renunciata sunt regie dignitati. ego pro uiribus meis secundum scienciam et discrecionem mihi a deo datam obseruabo et omnes mei successores obseruabunt et

¹⁾ Þannig, frbr.

adiutor ero ut presens compositio obseruetur et in perpetuum duret. Presto hoc iuramentum in animam domini mei Johannis archiepiscopi et omnium sibi succedencium in animas episcoporum et suorum succedencium in animam meam et successorum meorum. sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

In cuius rei testimonium una cum sigillis domini regis et archiepiscopi prenominati episcopi barones et capitula sigilla sua duxerunt presentibus apponenda. Datum apud predictum castrum anno et die predictis regni vero domini Magni dei gracia illustris regis Noruegie .x^o. iiij^o. consecracionis uero venerabilis patris Johannis nidrosiensis archiepiscopi anno .x^o.

B.

Á íslenzku.

Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 386—398 og í Norges gl. Love II, 467—477. Norðmenn hafa prentað eptir Skarðsbók (AM. 350. Fol) frá 1363, og Finnur biskup virðist hafa fylgt henni líka eða þá AM. 138. 4to skb. frá c. 1500, sem eiginlega er afskrift af henni. Auk þess hafa Norðmenn borið saman við hana sex handrit. Hér þótti því óþarfi að fara frekar út í það, en að prenta einn góðan texta, og er til þess valin Skálholtsbók hin forna (AM. 351. Fol. bl. 126b—130a) frá c. 1360 (= C í NgL.). Annars finst þessi texti í mörgum handritum svo sem: AM. 350. Fol., nýnefnt (= A í NgL.); AM. 138. 4to. nýnefnt (= B í NgL.); AM. 354. Fol. bl. 33—36 skb. frá c. 1400 (Skálholtsbók yngri = D í NgL.); AM. 115B. 4to chart., tvær afskr. önnur eptir 350. Fol. (F. í NgL.); AM. 116B. 4to chart. (ónotað í NgL.); AM. 117. 4to chart. (ónotað í NgL.); AM. 53. 8vo chart. með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1650 (ónotað í NgL.); AM. 194. 4to chart. c. 1670, ágríp (ónotað í NgL.); AM. 277. Fol. chart., bréfabók Brynjólfs biskups XVI, 18—26 (ónotað í NgL.); MSteph. Nr. 14. 4to. chart. skr. 1715, tvær afskr. önnur eptir 350. Fol. (ónotað í NgL.); Gl. kgl. saml. Nr. 1154. Fol. skb. c. 1450 (= E í NgL.); Gl. kgl. s. 3267. 4to chart. með hendi Jóns frá Grunnavík eptir AM. 351. Fol.; Ny kgl. s. 1053. Fol. chart. (ónotað); Ny kgl. s. 1608. 4to. chart. (ónot.); Ny kgl. s. 1938. 4to chart. (eptir AM. 116 og 117. 4to); Bartholin V, 3 (D) bls. 799 (= F í NgL.); Deichmanns safn á háskólabókasafni Kristjáníu Nr. 11. 8vo skb. c. 1600 (= G í NgL.); AM. 309. Fol. skb. skr. 1325 ágríp pr. í NgL. II, 477; Safn Vísindafélagsins í Þrándheimi Nr. 1127. skb. c. 1420 ágríp pr. í NgL. II, 477—480.

Um sættargjörð þeirra Magnús konungs og Jóns erkibiskups j niðarose. at seger huort leikmenn eigv at dæmaz eða klerkar.

J nafni föður oc sonar oc heilags anda:

At sannleikr nalægra luta gefi os eilífuga sætt oc fullkomit minni liðandi luta. því se ollum monnum werondum oc til komundum kunnigt at nýliga meðan kæru efni hafði vpp Runnit millum agætz oc virðoligs herra Magnús með Guðs miskunn noregs konungs oc virðoligs föður herra jóns með samri nað Erkibiskups j niðarosi. yfer því sem herra biskup sagði at nöckur mæl þau sem lögliga heyrðu til heilagrar kirkiu vmdæmis profuðuz oc dæmduz firi leikmanna domi allt til daga magnús konungs at fornri siðueniu oc af kirkiunnar nöckut sva polinmæði. at forðaðiz haski sundrþýckis oc friðarbrigðis. Sua oc j því at vndandrattr hafði mikill veittr werit werndar brefum kirkiu hans lettliga sva sem syniz firi vanræktar saker ok einkanliga frelsis brefui Magnús konungs erlingssonar noregs konungs sem sagðiz allra hellz j þeim luta brefsins er seger at þessi sami Magnús het sik oc Ríki sitt hinum heilaga Olafi konungi. oc til merkis at hann giðrðiz vnder maðr hins heilaga Olafs. oc niðar os kirkiu bauð hann at offra koronu hinum heilaga Olafui epter frafall sitt oc allra þeirra er epter hann koma til Ríkis. Sua war oc afdregin ein skipan landzins vm þenna Magnús gior lettliga at sýnir noregs konungs skulu kiosaz af kosningum erkibiskups. [oc biskupa a millum annarra þeirra er kiosa skolo fa fyrstu raustir oc mestar. hueria alla fyrrsagða luti¹⁾ beiddiz hann af halfu sinnar ahýgiu sua sem truðr forhýgiu maður brúðar kristz at konungrinn skýllði til legia heðan j fra til nýtia oc nytsemdar heilagri kirkiu.

En til at suara greinum oc motibeizlum herra erkibiskups. sagðiz virðoligr herra Magnús konungr sik hafa konungligar²⁾ skýnsemdar ef hann skýllði þæta yfer þessum lutum firi Rettum domara. oc allra helldz moti kosningi vnder giðf oc offran koronunnar. af huerium lutum valla eða alldri ma profaz niðaross kirkiu hafa haft. oc mætti sýnaz nýr hátt krofunnar ef þat krefz af henni sem æigi war her til freistat ne vant.

Nu skoðanda herra erkibiskupi af einni halfu sik æigi mega yfer hýlma vtan samuitzku sár. oc annari halfu sa hann at ef hann hefði kæru efni yfer þersu mætti Rugl oc mikit sunndrþýcki vpp kueikiaz millum Ríkissins oc kirkiunnar mein-

¹⁾ [sl. 351; b. v. eptir 350; ²⁾ 351; r.: nogligrar.

samligt margra manna salum oc likhðmum, allra hellz með því at æigi at eins af uenium af takandum moti folkinu, heldr iafnuel j öðrum lutum moti sialfum konginum, oc allz mætti Ríkisins sýndiz gert wera.

af því at herra biskup villdi frið oc samþykki sneri hann sik til millðleiks¹⁾ oc goðuilla Magnús konungs huern er hann hafði optliga téð oc veitt sua kirkiunni sem Ríkinu biðandi at þeir skýlðu skipa ollum þersum lutum millum sín at þat væri til æru guði almattugum ok kirkiunni til meiri nýtsemdar sialfra þeirra salum oc alltz folks, þeim j hendr feingsins til gæfu oc giptu.

En wírduligr herra konungrinn af fýst vanrar goðgirndar er hann hefer haft til allra sæmiligra luta oc allra hellz til heilagrar kirkiu j niðarosi oc synt her at hann hefer viliandi hana prýdda sua sem frið[a]r elskari oc fagare Rettlætis með meira frelsi oc werndar brefum æ sinum dögum.

Eptir margar víðtölur hafðar af huarstuegia halfu gerði hann vinattuliga samsátt wið herra erkibiskup með Raði oc samþýkt annara biskupa oc lendra²⁾ manna oc þar með korsbræðra af niðar osi, oc korsbræðra af annara biskupsstola valldi þeirra sem j noregi woro æ laurencius Messo aptan j kirkiu berfættu bræðra j tunsbergi, þa er liðnir woro fra burð wars herra, M. cc. lxx. oc vij. vetr. æ þenna hatt.

At wírduligr herra erkibiskup firi goðu friðarins marki³⁾ oc meiri nýtsemd kirkiunnar oc sælna hialp oc heilsu gaf vpp firi sik æfinliga með Raði oc samþýkt korsbræðra sinna vnder nafn niðaross kirkiu firi sik oc alla sina lögliga epterkomandi allt valld oc tilkall ef hann hefði nóckut eða hafa mætti ýfersögðum kosningi konunga vnder giðf, eða offran koronunnar sua j tilkalli sem j eign sakir þess werndar brefs, eða, logmáls sem aðri er vm talat, eða, annara brefa lögligra þar vm, eða með huerium bætti er honum sýndiz til heyra, ollum öðrum Rettindum iafnan oskóddum þeim sem heftra til kirkiunnar, æ meðan nockur ma oc skal epter koma lögligri erfð. En ef eingi finz epter komandi með lögligri erfð, þa hafi erkibiskup oc biskupar meðal annara gðfugra manna oc skýnsamra Ríkissins þeirra sem kiosa skulu fyrstu oc mestu Raustar j kosninginum vitnandi epter sinum samuitzkum at þeir skulu Rettliga starfa j

¹⁾ mikilleiks 351; ²⁾ lærðra 351; ³⁾ er ofaukið.

kosning þess sem þeir dæma nýtsamligan vera Ríkinu og þeim sem Ríkit bygia.

En herra konungurinn gaf vpp firi sik og sina erfingia og epter komandi eilífliga allt valld og tilkall ef hann hefer nöckut haft her til at heyra eða profa, eða orskurð veita þeirra mæla sem heyra til kirkiunnar, fyrer bioðandi fastliga öllum sýslumönnum og lögmonnum konunganna sva nær sem fiari sva werandum og tilkomandum vm allt Ríkit at þeir dirfiz æigi þess at dæma vm þessi mæl ne hluti sik nockurs kyns j þau af fyrnsku nockurar ueniu er konungarnir hafa haft, eða sýniz haft hafa fyr meir, helldr skulu þesskyns mæl af kirkiunnar domara frialsliga skipaz og skyrar heðan sua sem þessor eru, klerka mæl þa er þeir þræta æ mille sin, eða, sækiaz af leikmonnum, vm hiuskap, og huersu huerr er lögliga getinn, vm kirkna frelsi, vm tiunder og heit, vm skipan er menn gera æ sidaztum dögum firi sál sinni allra hellz er þeir gefa kirkium, eða, helgum stöðum, eða, klaustrum, wernd pilagrima þeirra sem fara til staðar hins heilaga Olafs og annara biskupsstola j noregi og þeirra mæl.

Sua hit sama mæl kirkiu eigna, banz werk, vm meinsæri, vm okr, og þar sem sellder werða og keyptir andliger luter, vm villu, eða, vantru, vm frillulifi og hordoma og frændsemis spell, og onnur mæl þuilik, þau sem til kirkiunnar heyra at hennar Retti osköddum iafnan konungsins Rettindum j þeim mælum hueruetna þar sem af vel profaðri ueniu eða landzlögum æ konungi at gialldazt fiarsekt.

Sua iattaði og konungurinn af nýialeik ok bauð fastliga atgeýma at iafnan se herra [erki]biskupi ok biskupum sialflofat at skipa sæmiliga lærða menn sva j þeim kapellum sem konungarner hafa latið vpp gera og sinar eigner til gefuit sem j öðrum kapellum og kirkium sins erkibiskups Ríkis vtan þeirra og annara leikmanna samþýkt eða presentum.

Sua iattaði hann og at ecki afl eingi mattr ecki valld konungs eða annars weralligs höfðingia lutiz j kosning abota eða biskupa j niðaross erkibiskups Ríki, helldr skipiz sa firi eða þeir til huerra kosningrinn heyrrer dæma nýtsamliga vera at vitzku eða siðferði þeirri kirkiu er sins forstiora hefer mist, skulu þeir og boða giorfan kosning aðr en staðfestr se þeim konungi sem þa er vm korsbræðr þeirrar kirkiu, eða viðrkæmigt sendiboð og sæmiltigt nema herra konungurinn se nær eða

æ veg vm huern hann skal fara til at verða staðfestur at þa sva sem siðr er til presenti hann sialfan sik konunginum.

Sua iattaði hann oc at biskupar abotar. eða. klerkar se ecki skyllðugir at fara leiðangrsferð með konunginum ne til þess nóckut veita af sinu nema léttliga sua mikít oc auðsyn nauðsyn se til at lofiz af biskupi oc hinum vitruztum klerkum þess biskupsdæmis.

Sua iattaði hann oc æ nýialeik at æigi lofiz konunginum vm at skipta til skaða kirknanna eða klerkanna. landzløg samþýkt oc Rituð oc fiarpinur huart sem þat er j klerkum eða leikmonnum moti forni skipan oc veniu.

Sua iattaði hann oc at lofat se erkibiskupi oc hans epterkomundum at kaupa fugla. geirfalka eða grauali oc gashauka sua sem her til hefer werit geýmt af hans formonnum.

Sua iattaði hann oc veitti at konungar skulu fylgia fullkomliga tiundar giðrðum af londum oc bæium sinum epter guðs lögum.

Sua iattaði hann oc at .xxx. lesta miols skulu sendaz til islandz af erkibiskups hælfi þegar erkibiskupi sýniz oc allra heilz æ þeim tímum sem ærgangr landzins ma þat bera sua þo þetta at æigi því heilðr neittiz honum at flýtia aðra luti.

Sua iattaði hann herra biskupi landaura af einu skipi æ hueriu ære því sem kemr af islandi til hans biskupsdæmis sua sem bréf hans váttar.

Sua iattaði oc hann æ nýialeik oc bauð alla pilagrima vitianði heilags staðar hins heilaga Olæfs oc annara biskupsstola j noregi firi sælubotar saker sva wtlendzkra sem innlendzkra huart sem er j landinu friðr eða ofriðr at þeir ðrugliga j goðum friði heiman fari oc heim nema nockur þeirra. eða. fleiri syniz wera niosnarmenn oc werða þeir tekner til profanar firer þeim. þa skulu þeir pínaz með þeirri pinu sem þar til heýrir vm kirknanna doma eptir sinni misgerð oc til blýðni kirkunnar domara. skulu þeir nauðgaz ef nauðsyn er til vm herra konunginn eða hans syslu mann. eða. hans vmbodsmann.

Nv enn epter þetta vilianda herra konunginum heilaga niðaross kirkju sæma með meirum goðgirndum æ sinum dögum en aðr hefer hon haft, veitti hann herra erkibiskupi oc hans epter komandum eilifliga firi sik oc sina erfingia hundrat manna wera frialsa oc lutlausa af leiðangrsferðum konunganna oc

kallanum oc skipdrattum. sua at þeir sem skutilsueinar eru skulu vera lutlausar af þessum lutum með þeim hetti sem konungs menn woro vanar at vera oc þeir höfðu j tíma þessarar sættargiorðar með tueim oðrum monnum þeim sem þeir vilja hellz til kiosa af sinu hýski. En allir aðrir gleðiz þessu frelsi með oðrum manni.

Sua iattaði hann oc með sama hætti huerium biskupa. osloar biskupi. stafangrs biskupi. hamars biskupi. xl. manna nema herra konunginum. eða herra erkibiskupi oc oðrum monnum sýniz oðruis tilfelliagt vera firi saker almenniligrar nauðsýniar eða werndar Rikissins. sua at liðinni¹⁾ þessari nauðsýn oc wernd gleðiz þessir menn því frelsi sua erkibiskupar sem biskupar sem þeir höfðu aðr.

Sua hit sama iattaði hann huerium sem einum kennimanni þessa biskups stola huart sem þeir eru j kapellustöðum. eða. heraðum skulu frialsir vera afleiðangri með oðrum tueim monnum af sinu hýski oc einn af hans þionustu monnum þeim sem hann ser hellz vera ser nauðsýnligan skal frials vera af konungs boðferðum.

Sua iattaði hann oc at ef þessir hundrat manna erkibiskups verða Rangsatte sin j milli j hans garði verandi. eða. a skipum a hans skipi eða a oðrum tueimr. eða j hans fylgd. þa skulu þeir standa a domi erkibiskups oc bæta eptir sem honum sýniz misgiorð þeirra oc sekt epter landzlögum skyllaug skal til hans heýra firi þeirra misgiorðer. nema þeir veiti sin j millum eða oðrum sem Guð lati ægi verða dauða. eða. limalaat. j huerium þersum atburðum er þeir heýra með sektinni til konungdömsins. eða. sýslumonnum oskaddri j þessum atburð viðrkæmiligri ýferbot herra erkibiskupi firi æru oc sæmdar hans nauistar. En ef þessi hundrat manna misgera annars staðar en nu var sagt. þa ma sa koma honum til döms er misgert er wið huart sem vill hellðr konungs vmbodsmadr. eða. erkibiskup oc sekt onnur firi þuilika luti skal at helmingi til konungs heýra oc helmingi til erkibiskups.

Sua iattaði hann oc vnder forboð af ser eða sinum epterkomandum elligar af þeirra sýslumonnum giörfu. eða. gerandi yfer kaupum. eða. sölum. eða oðrum lutum þeim sem flytiaz

¹⁾ leiðrétt þannig; skb. hefir: siðamenn(!).

af stað oc til annars staðar. þa skulu ecki skilfiaz vnder. biskupar. eða. klerkar. eða þeirra leikmenn einkannliga stadder j þeirra erendum. vtan erkibiskups. eða. biskupa samþýkt æ meðan du[a]llan ýfer epterleitan biskupa geri ægi j þessum lutum voða. eða. opinberligan hæska Rikinu eða almenniligri nauðzsýn.

Sua iattaði hann oc at sialflöfat se erkibiskupi at hafa einn mann til sýlfrslattar epter þui sem bref hans er gert þat sem þar um vattar.

¹⁾ Eptir þui war oc samit vm tiundar giðrð vm allan noreg. vtan hamar biskupsdæmi oc Rauma Riki oc soleýjar at menn skulu þessa tiund gera æfinliga oskerða. afgarðaleigum ðlgögn-um. mylnum oc baðstofum. brauðofnum oc skogarleigum. sallt-kôtlum netium oc notum. at sa er bygger þessa luti greiði tiund oskerða af leigum. En hinn er leigir ser framleiðis til aña. taki fyrst af þat allt er hann legr til oc kostar oc tiundi siðan af aña sinum. En af skipaleigum greiðiz með þeim hætti at siðan skipit er fullgert oc segl oc Reiði til feinginn. j fyrstu geriz tiund af tueimur lutum leigunnar þegar j furstu ferð oc iafnan siðan. hinn þriði legz til vmbota skipi oc Reiða. af bwleigum ollum geriz tiund fimm peningar vegner af leigukw huerri oc hueriu mælnýtu kýrlagi sua at sa sem tekr leiguna greiði af þessa fimm peninga þar j sokn sem bygt er. elligar hans vmbóðsmaðr. En ef þar er huargi til greiði hinn er leiger oc falli niðr af leigunni sua mikit wið þann er æ. En ostr standi fyrer viðreldi sem aðr af þeirri miolk allri sem werðr friadaginn næsta firi jons Messo. En af því bui sem menn hafa ser til nýtia sua at þeir bygia ægi greiði ost af eins dags miolk oc leigu. en sa skal wera friadagriinn næstr firi olæfs Messo dag fyra. Sua skal oc geraz vllar tiund af þeim sauðum ollum sem fæðaz j eyium wti oc af alldini ollu sma oc storu skal tiund geraz. Þessar tiunder skulu oc geraz sem j vanda hafa verit oc her fylgia. af sæði öllu Rug og hueiti. hampi oc lini. næpum oc ertrum. oc skreiðar tiund. af selum oc hual-tiund. af bakerlinga lýsi oc allzkonar fiska tiund sua at skip-stiornarmenn allir eru skylldir að greiða skreiðar tíund alla af sinum lutum skoði oc vakti at sua greiði skiparar allir full-komliga sem lutum skips og skipara gegner. sua at huarki

¹⁾ Þessa grein vantar alla í latínska textanu.

skerði tiundina konungs skreið ne landuarðir ne leiðangrs giorð ne nockurar aðrar skullder epter þui sem þeir vilia eiði firi hallda. þo at þessir luter lukiz fyr en tiund. oc hagi sua til at þeim komi til nytia sem hafa skulu af guðs hælfu. Skal tiunda skreið herra erkibiskups fylgia iafnan hialli oc sua marger fiskar hueriu kaupi oc afgreiðzlu epter þui sem lög vátta. Af viði ollum skal tiund greiðaz. af sallti oc kuernbergi. af kaup-eýri oc allzkonar vinnu afa oc smiðar. af tiðru skal greiðaz hinn tuttughti huerr askr. af iarni hit tuttugta huert pund epter Rettri tiltölu.

An ef nöcknr efan kann til koma ýfer nockurn lut persara greina sem j þersi sættargiorð eru. þa skulu tueir menn kiosaz til wtskýringar þess. einn af herra konunginum. en annar af herra erkibiskupi eða hans epterkomandum. oc ef þessir geta æigi samþýkt millum sin. þa skulu þeir frialst valld hafa til at kiosa hinn þriðia mann með sér. oc skal standa þat sem af þeim ollum saman eða þeirra tueimr verðr wtskýrt.

En þersa vinattuliga samsætt giorðu þessir sömu herrar. gófu herra Magnus konungr oc jon erkibiskup. nær werandum wirðuligum feðrum. herra andresi hiskupi af óslo. herra arna hiskupi af stafangri. oc þersum Baronum Rikissins. herra Erlingi herra Rognuallði herra andresi plýt. herra Gaut j tolgu. herra biarna erlings sýni herra þori hiskups sýni. herra auðuni hugleikssýni herra vigeiki auðunarsýni oc korschreðrum j niðar osi fullkomnum umboðsmönnum niðaross capituli. herra signati. herra erlendi. herra þorfinni. herra auðuni. oc oðrum vitrum monnum oc skýnsomum herra konungsins oc korschreðra annara capitula þeirra sem sóru. at þessi sættargiorð skýllði halldaz oc eilíflega staðfestu hafa fyrirbioðandi j persari sattargiorð allt motikast suikaflærðar oc einkanligha skipan aptr til sama efnis ollum brefum milli þeirra fyri manna her til höfðum oc fengnum vm þersa vpp gefna luti ok ollum oðrum pafaligum werndarhrefum feingnum eða faz skulu oc öllu öðru fulltingi guðs laga oc manna vm hueria luti þessor sættar giðrð oc vendiligt samþýkt megi Riufaz.

En þersi war hattr eiðs þeirra sem sóru af hælfu herra konungsins oc þaruna Rikissins.

Þess leg ek hönd a helga bok oc þui skýt ek til guðs at alla þa luti minn herra Magnus konungr befer iattað heilagri

kirkiu oc j samsætt þersi eru nefndir skal minn herra Magnús konungr hallda oc allir hans epterkomendr oc ek oc allir minir eptirkomendr eilífiga eptir þuilliku viti ok skýnsemd sem Guð hefer gefit mer oc hallda lata oc til styrkia at halldiz kirkiunni til handa eptir minum matt oc megni. suerek þenna eið vpp æ sæl mins herra Magnús konungs oc allra hans eptirkomanda mina oc minna eptir komanda. sua hialpi mer Guð oc þersi hin helgu guðspiðll.

En þersi war hattr eiðstafs þeirra sem sóru af hælfr herra erkibiskups oc annara biskupa. eða vmbøðs manna capituli.

Þess leg ek hönd æ helga bok oc þui skyt ek til Guðs at alla þa luti sem nu eru vpp iattaðer konungdominum af kirkiunnar hælfr oc mins herra jons erkibiskups oc annara biskupa. oc j samsætt þersare eru nefndir. skal minn herra jon (erki)biskup hallda oc aðrir biskupar oc allir hans eptirkomendr oc þeirra. ek oc allir minir eptirkomendr eilífiga eptir þui viti oc skýnsemd sem Guð hefer mer gefit. oc halldaz lata oc til styrkia at halldiz konungdominum til handa eptir minum mætti oc mægni. sua hialpi mer Guð oc þersi hin helgu guðspiðll.

En til vitnisburðar þersara luta setti herra konungrinn her firi sitt innsigli. herra erkibiskup sitt biskupar oc hæronar oc capitula sin innsigli.

Var þetta bref gort j tunsbergi æ þeim degi oc vetri sem fýr seger á fiortanda æri Rikis herra Magnús konungs. æ ti-vnda æri biskupsdoms herra erkibiskups jons.

66.

13. September 1277.

í Björgvin.

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs lagabætis, þar sem hann rískar ýms réttindi klerka.

Réttarbót þessi er upphaflega ekki gefin til Íslands, en varlegra þótti að taka hana hér, þar hún er sem áframhald af sættargerðinni. svo að líklegt er að íslenzkir biskupar hafi notað sér hana, þegar til þess þurfti að taka. Hér er því prentaðr einn texti af henni eptir AMagn. 309. Fol. bl. 65b—67a skipnb. skr. 1325. Réttarbótin fiust og í AM. 122. 4to með hendi Árna (vantar af); AMagn. 35. 8vo með hendi Jóns Torfasonar; Barthol. Tom D III, 793 með hendi Árna eptir glataðri skb. frá 14. öld og er tekinn orðamunur eptir því í NgL. II, 481—483, sem einnig er prentað eptir 309.

Bref Magnúsar konungs hakonarsonar.

Magnus konungr son h[akonar] konungs sendir andlegghom fæðr oc virðuleghom herra jone með guðs miskun ærkibyskupi i niðaros ok ollum aðrum guðs vinum oc sinum verandom oc uíðr komandum þeim sem þetta bref sea eða höyra kveðiu guðs ok sína.

1. Blesaðr se iehsus christus friðar guð ok samkristileghar astsemðar er með knoleik sinnar millði oc miskunnar löyfði oss með meirum friði oc naðum fyri at sea stíorn noregs konungs Ríkis æftir faður uarn. en nokorom varom forelr-um þeim sem fyri oss hafua noregs konongar uerit. Síðan hefuer hann ueitt os margfalleghar síns millðleilks ok miskunnar gíafuir i mýkilli lýðni alþýðinnar ok æftirlæti bæði lerðra oc leikmanna. Oc af þui at allir men i landeno hafa till var snuizt með mýkilli kosfgæfni astar oc hollostu oc æinkanlegha virðuleghr faðir. jon með guðs miskun ærkibiskups i niðaros oss oc uarth kononglekt uallð i morghum goðom lutum styrkianði oc i huersdaglegu bæna hallði till guðs er hann hefuer með foðurlegom goðuilla til tóygt alla men at hafa firi oss ok Ríkinu drotningennu oc barnum varom oc iðulegri til-laghu heilsamlegra raða oc opt mýklum kostnaði oc ærfði er hann oc hans bróðr sumir byskupar innan lanz hafa haft firi oss herralega oc ætlum ver at þeir muni hafua vilium ver ollum monnum kunnikt gera at firi sakir guðs dýrleghrar astar ok hins hælga olafs konongs frenda uars ok hans kirkiu er oss er æinkanlega hiartfolginn með kærleiks sambandi guðs dýrlegghar astar. hofuum ver iattat herra joni ærkibyskupi oc hans loglegghom æfter komandum. at þo at bref sættargerðar okorarr uatti konongi halfa sekt en halfa ærkibyskupi ef men hans skill a sini i millum i friðbroti i frauero herra ærkibyskups þa skal ærkibyskup nu hafa alla þa sekt æinsoman. æftir akueð-um lanz lagha um mýkilleik fear giallöz. huart sem þeir misgera i biauero eðr frauero ærkibyskups. uttan sua þungleggha berizt til sem guð lati alldrighi verða at þeir gere þatt i. síalfs konongs garðe eða skipi. eða biauero þa a konongr halfa sekt en halfa ærkibyskup, oc standi mall þeirra oc friðbrot i konongs vallði. ok loglegghom dome æftir malauoxtum um þeirra misgerðir firi sakir biauero konongs oc uirðinghar. En ef man-dráp eða lima laat verðr millum þeirra þa a konongr æinsoman

dom ifuir oc fear sekt huar sem þatt gerizt nema þatt verði i sialfs ærkibyskups garðe oc hiauist. þa skal gerazt honum uíðr-kόμεleggh ifuirbott firi æro hans hiauistar oc vyrðinghar.

2. Sua oc ef men þessara byskupa. byskups af oslo. Byskups af Biorguin. Byskups af stafuangle. Byskups af hamre brioti i hiauero byskups sins. þa hofuom ver iattat huerium þeirra hans sekt við oss. En honum er fyrrer uluta verðr Raðe huers dome konongs eða byskups er hann uil kiosa vm rett sin. vttan sua þungleggha kunni till bera sem guð lati alldrighi verða at mandrap eða lima latt kunni verða með þeim. eða þeir gere friðbrot i aðrum staðum en i hiauero byskups sins þa a konongr þar vm saman dom oc sekt ifuir. sem aðrum þægn-um sinum.

3. Sua iattom ver oc herra ærkibyskupi oc fyrrnefndum byskupum at ef þeir stemfna monnum till sin um reett oc sokner kirkiunnar. oc ero men sua olyðnir oc þríozkofullir at æigi uilia fara æftir þeirra kallan eða stefnu, kallaðir til þeirra eða þeirra korsbróðra eða profasta loglega. þa skulu þeir æigha þer a slika fear sekt sem loghbok sæghir um stefnu föll oc takfal i kaupstadum. En æigi uilium ver at þegnar uarir se taksættir eða stemfðir firi fepretta sakir eða nokora klengi saka.

4¹). Sua oc vm steðia varnn at þo at bref faðurs vars eða uartt þau sem við fæðghar hofuom þar um gortt með minnum ak[u]æðom oc skilldagha þa vilium ver at ærkibyskup hafui æin man ok ein suæin þan sem mesta nyttsemð megghi gera með honum till sýlfrs slatto. ok at hann skal sla lata slikt sýlfr sem ver latum ganga i niðarosi huart sem oss likar at lata ganga smatt sýlfr eða stortt bæði at stinleika reett oc skýrlæika.

5²), Sua iattom ver ok herra ærkibyskupi at griotsmiðir oc tresmiðir oc huersdags folk hans er a borðe er i sialfs hans garðe oc þeir sem vinna till kirkiu hins helgha Olafs oc garðz ærkibyskups se frialser af leiðangs gerð firi æitt nef ok skipdrattum. uttan oss oc ærkibyskupi sýnizt full nauðsýn till at krefuia þa til lanðuarnar ef herr gengr a land uart.

¹) Hér stendr eingin tala við á spássiu; ²) hér stendr 4 á spássiu.

6¹). Sua gafuum ver oc upp firi guðs sakir ok salu faður uars ok uara oc vara forellra akall þatt sem ver attom með rettom o[r]skurð lanz laganna vm almenningu tuftir þær ailuollum er jon ærkibyskup leet upp a gera fatðkra mann spitall. ok þær tuftir staðfestum ver æfinlega sua viðar langhar oc breiðar sem þa varo þær upp býgðar at husum oc gerðinghum er þetta bref var gort þeim guðs uinum sem þar ero. eða verða askipaðir till hialpar ok hugganar.

7²). Sua gefuom ver ok hinum helga Olafue týglhus tuftir þær fýri handan niðar bakka er jon tuiskafuin forðom dagha var vmboðsmaðr leði herra einare ærkibyskupi till þurftar staðarens með þeim viðleika er þar var þa gort um.

Ok at þessi gerð var halldizt æuenlega við helga niðaross kirkju fýrer oss oc varom ollum æptir komandom þa staðfestum ver hana með þesso varo bref[i] oc insigli. æggianði oc aminnande alla vara æptir komande at þeir halde oc halldaz late þænna varnn goðuilla er gor er af vare hende guði till dýrðar ok hinum helga Olafue frenda varom. heilagre niðaross kirkju til gagns oc nýtsemðar. salo vare ok allra þeirra sem oss ero nanir till hialpar oc til miskunnar.

Þetta bref var gort j Biorgwin þa er liðnir varo fra burð vars herra iehsu christi. M. vettra. cc. vettra. lxx. vettra ok. vij. vettr a krossmesso æftan um haustit a xiiij are Rikis vars.

67.

22. September 1277.

i Björgvin.

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs lagabætis um tíundir í Vfkinni og á Upplöndum.

AM. 309. Fol. skb. skr. 1325. Prent. í Dipl. Arnsm. II, 79—80; NgL. II, 483—84. Kemr Íslandi ekki við, nema hvað þórðr prestr, sem hér er nefndr, mun vera þórðr Sturluson, og því er hér að eins tekið upphaf bréfsins og endir.

Magnus með guðs miskun noregs konungr son hakonar konongs sændir herra Erlingi f[r]ænda sinum alfssyni. herra thore byskupssyni. herra auðuni hughlæikessyui logmonnum

¹) Hér stendr 5 á spássiu; ²) stendr 6 á spássiu.

. quæðio guðs oc sina þetta bref var gortt i biorgwin in festo sanete maurini. anno domini M^o. cc^o. [lxx^o] vij^o. a xviij¹⁾. are rikis vars. g[uthormr] gyðoson insiglaðe þatt þorðr prestr ritaðe.

68.

[um haustið 1277].

[i Skálholti].

BRÉF Árna biskups Þorlákssonar til Magnúsar konungs lagabætis um ýms landsmál.

Árna biskups saga kap. 20 (Bps. I, 707); hér prentað eptir pappírshandritinu AM. 385. Fol. bls. 462 c. 1700.

. . . var nærst epter heilsanarord til konungsins.

at herra biskup þacade honum vinsamlig ord oc presentr. er konungr hafði sendt honum. tunnu vins til Mæssosaungs. oc pund vax. oc pund flurs.

þar næst var talat vm formenn oc Ríkisstjórn a jslandi. oc seger Biskup R[afn] O[dds]son best til fallinn af jslenskum monnum til at ráða einn firi öllu lande. enn seger alþýdu munde hentara at fleiri væro vallzmenn. oc þa munde minni kost fram legiaz.

þar nærst segir hann at jon lögmadr fór vel oc vitrliga j sino starfi. enn af sturlu stóð minna gagn enn þorðr stóð til. oc þar þurfti Ráð firi at síá.

hann segir oc at höfðingiar voro usambýcker sin j milli. enn aller truer konunginum.

þar nærst stóð su klausa: at Biskup kvedst nær vid alla handgeingna menn vel kvama skapi. nema vid þorvard. enn segir þo engi sakferli þeirra j millum. kuedst oc ei þýkiast einn valla. oc let sier af þeim einum van afflutnings ef konungrinn villdi á hlyda. enn sagdist bidia. at hann giæfe honum þat ei at sök. fyr enn hann profade þorvard betr hafa haft en sik.

Epter þat veik hann til þess er konungrinn hafde gietit vm kristindomsbalkinn oc segir sua: Löghattum þeim er lögteknar voro firi ij. vetrum ætlak hvergi meir fram at hallda enn hóf er á.

¹⁾ r.: xiiij.

69.

31. Janúar 1279.

Rómaborg.

NIKULÁS páfi hinn þriðji samþykkir, að Jón erkibiskup hefir notað ferð með sjómönnum til Garða á Grænlandi til þess að senda þangað áreiðanlegan mann til að kalla saman tíundir og afleysa bannsungna presta, og veitir honum vald til að gera slíkt eptirleiðis og á öðum eyjum í norðurhöfum.

Bréfið er hér prentað eptir Fornbréfasafni Norðmanna I, 59—60 Nr. 66, en þar er það prentað eptir afskrift Marinis skjalavardar páfa af frumbréfinu í páfagarði í Rómaborg (Nic. III, cp. 39). Munch: Pavelige Nuntiers Regnskabsböger 1864 bls. 146.

Nicolaus episcopus etc.

Venerabili fratri [Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Ex transmissa nobis nuper collegimus serie litterarum, quod insula, in qua civitas Gardensis consistit, propter malitiam maris Oceani, infra quod ipsa consistit, raro navigio visitatur. Unde cum nuper quidam naute ad ejusdem insule visitationem tenderent vela in altum, tu huiusmodi opportunitate captata quendam discretum virum, colligendi decimam commisso sibi officio, cum dictis nautis ad civitatem transmisisti eandem, et sub spe nostre ratificationis concessisti eidem, ut clericos ab excommunicationis sententia, quam pro eo quod huiusmodi decimam in statutis super hoc terminis non solverunt, incurrerant, absolveret, et cum eis dispensaret super irregularitate siquam proinde forsitan contraxerunt. Quare a nobis humiliter postulasti, ut ratificare benignius dignaremur. Cum itaque huiusmodi postulationi, utpote que rationis viribus iuvatnr, non acquiescere favorabiliter nequeamus, ac propter hoc cupientes huiusmodi tuis desideriis annuere et animarum et periculis per consequens occurrere provisionis remedio salutaris, presentium tibi auctoritate committimus, ut absolventi clericos tam in predicta quam aliis insulis maris eiusdem constitutos a predicta sententia iuxta formam ecclesie, et dispensandi cum eis super irregularitate huiusmodi libere committere valeas officium hiis, quos propter collectionis ministerium ad predictas insulas destinasti vel forsitan in posterum destinabis. Datum Rome apud sanctum Petrum ij kal. Febr. anno secundo.

70. Vorið 1279.

BRÉF Magnúsar konungs lagabætis til Árna biskups Þorlákssonar.

Árna biskups saga kap. 24 (Bps. I. 712—13). Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Þetta er að eins efniságrip af bréfinu.

. . . þa kom oc til arna biskps bref af Magnusi konungi oc vinattvsamlig orð.

Var tiað þat privilegium sem erkibiskup gaf .c. daga j afgipt hversdagliga ollvm þeim sem bæði firi Magnusi konungi oc drottningvnni oc baronvm þeirra en aðr hafði þafinn boðit þetta sama ollvm biskupum i rikin v at þeir skyllaði alla lerða menn til þessa þenahallz. fylgði þui transscriptum þafa bref. her með fylgdv .ij. tvnnor vins oc þvnd flvrs prestvm til messo songs.

71. Vorið 1279.

BRÉF Jóns erkibiskups rauða til Árna biskups í Skálholtti.

Árna biskups saga kap. 24 (Bps. I. 713). Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c. 1350. Þetta er að eins stutt efniságrip bréfsins.

Þetta svmar kom oc til a[rna] bref jons erkibiskups j hverio er hann bavð þat a[rna] biskupi at lata eigi konungs menn draga þat frelsi vndan kirkionni sem hon hafði aðr land kom vnder konongdominn. Þat var at kavpa frialsliga brennvstein oc falka. sua ok at iþrsala tivnd oc subsidium¹⁾ terre sancte kēmi til þrandheims a þesso ari er vtgreizla þessa fiar var skipvt.

72. [1280 eða fyr].

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs lagabætis um forkaupsrétt konungs og um fjárskada.

Réttarbót þessi fylgir Jónsbók í mjög mörgum handritum; er hún þar ýmist eignuð Magnúsi lagabæti eða Magnúsi konungi Eiríks-

¹⁾ subeinsdem, skb.

syni. Það handrit sem A er hér prentað eptir og sem er elzt allra þeirra handrita, er hafa réttarbótina í fullri mynd, eignar hana Magnúsi lagabæti, auk annara handrita; sum handrit nefna eigi konungsnafnið, en kalla þetta þó réttarbót; eitt bandrit frá c. 1570—80 (AM. 55. 8vo) eignar hana «H[ákon] konungi», en óvist bverjum, þó líklega Hákon hláegg. Björn Grímsson málari, bróðir Höllu í Skógum og faðir séra Þorsteins á Útskálum, segir að þetta sé alþingisdómur (Jónsbók í Uldal. Nr. 320. 4to skr. 1603). Ein góð skinnbók hnýtir klausunni um forkaupsrett konungs aptan við réttarbót Hákonar báleggs frá 25. Nóv. 1315 um bréfabrot, og er sú klausa prentuð hér sem B. Heynessbók (AM. 147. 4to, þetta yngra en 1598) hnýtir réttarbótinni aptan við alþingissamþykktina um hnífaburð frá 1265. Réttarbótin er varla frá tímum Magnúsar smeks; hann hefir gefið út tvær réttarbætr aðrar um forkaupsrétt konungs 19. Júní 1355 (NgL. III, 174) og 5. Febr. 1360 (NgL. III, 179) og mætti þar með vera nóg komið um það frá hans hendi; þó gaf Hákon ungi út réttarbót um það 15. Febr. 1373 (NgL. III, 192). Hinsvegar er líklegt að hún sé frá Magnúsi lagabæti, því að inn í Landslög hin nýju er komin klausa (Kaup. k. 9, NgL. II, 155) sem er mjög svipuð þessari réttarbót, en stendr þó ekki nema í sumum handritum. Í Járnsíðu hef eg ekkert fundið um forkaupsrétt, og á réttarbótin líklega við hana að því, sem til Íslands tekr. Að því leyti, sem hana er að heimfæra til Jónsbók-
ar, má geta þess, að Magnús Þorkelsson í Skriðu, sýslumaðr í Vaðla-
þingi um 1500 eða Jón Magnússon sonr hans á Svalbarði (enn á lífi 1563) hafa viljað láta hana eiga við þegnskyldu kap. 3, og hafa skrifað réttarbótina þar á spássfu í lögþók sinni, sem enn er til í Arnasafni Nr. 343. Fol., forn og merkileg (frá c. 1330).

A.

Hér er eingöngu prentað eptir skb. AM. 350. Fol. bls. 16, Skarðsbók skr. 1363, og þótti ekki brýn nauðsyn á að taka orðamun, þó borið bafi verið saman við ein 16 handrit önnur til varððar. Auk áðr nefndra bandrita finst réttarbótin í þessari mynd að minsta kosti í þessum handritum: AMagn. 135. 4to bls. 7 skb. þetta frá c. 1500; AM. 138. 4to bls. 213 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 57 skb. c. 1460; AM. 158B. 4to bls. 154 skb. c. 1430; AM. 161. 4to bls. 267—69 skb. 1561—65; AM. 45. 8vo bls. 93—94 skb. c. 1570; AM. 45B. 12mo bls. 67—68 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bls. 88—89 papp. c. 1690; AM. 200. 4to bl. 9b papp. c. 1700; MSteph. 48. 4to bl. 24a papp. skr. 1669; Ny kgl. s. Nr. 1911. 4to bls. 211—12 c. 1760 (Paus); Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Thott. 2099. 4to skb. 1581; Thott. 2101. 4to skb. þetta á pappír aptan við skr. c. 1600; Thott. 2100. 4to skb. c. 1580; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. Nr. 60. 8vo Jónsb. á pappír skr. 1595—1604 af Guðmundi Illugasyni; IBfél. 122. 8vo

papp. c. 1660; IBfél. 314. 4to papp. c. 1690—1700; IBfél. 315A. 4to papp. c. 1680; IBfél. 531. 8vo bls. 144—45 (bók Hálfðánar á Reykjum skr. um 1706). Réttarbótin er prentuð með öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858, og á dönsku með dönsku Jónsbók Kh. 1763.

Réttarbætr Magnús konungs Hákonarsonar.

Sua er skipat ok staðfest. at konungr ok hans umboðsmaðr æ furstur kaup æ ællum uarningi eðr þarfindum. huart sem falt hafa innlendzkir eðr utlendzkir. þa skal honum furst selia. fur slikt uerð sem aðrir uilia kaupa ok vm allt þat er hann þikkiz kaups við þurfa. ok falt er. þa skal hans umboðs monnum furst selia. þeim sem hann gerir til.

Jtem sæ sem manni gerir fear skaða til halfrar werkr. með afund ok heipt. bæti sæ fullretti eptir domi er gerði. ok fear skaðann. sem .vi. skynsamir menn meta. ef vitni ero til ella syni settar eiði. ef æigi ero uitni til. enn ófundar bot fur minna fear skaða. eptir atuikum. eðr syni lyrittir eiði¹⁾.

Datum etcetera.

B.

Gl. kgl. s. Nr. 3269B. 4to bls. 126, skinnbók frá c. 1340—50 áfast aptan við réttarbót Hákonar kgs um bréfabrot 25. Nóv. 1315, og er hér óarfærð; endar: «uēla sokn við hann ger», og þar eptir kemur þessi klausa í endanum.

Konungr eða hans umboðsmaðr æ fyst kaup æ öllum uarninghi eða þarfindum. huart sem fallt hafa utlennzkir menn eða innlennzkir þa skal fyst selia fyrir slikt uerð sem að[r]er kapa. ok vm allt þat sem hann þikkiz kaups þurfa ok falt er þa skal hans umboðs manne fyst selia. þeim sem hann gerir til.

73.

1280.

HOLLUSTUEIÐR Islendinga við Magnús konung lagabæti, Eirísk konung Magnússon og Hákon hertoga.

Þessi eiðstafr, sem er ekki alveg *in forma*, er tekinn eptir Árna biskups sögu (Bps. I, 717), og er prentaðr eptir Stockh. Nr.

¹⁾ ualete in christo amen, b. v. 157.

12. 4to bl. 23b (skb. c. 1640) og samanborinn við Stockh. 8. 4to bls. 951 á pappír (c. 1640). Sáttmáli við Eirík konung er nú enginn til.

Þeir lögðu til þess hend á bok og þui skutu þeir til gudz ad þeir skyldu holler og truer leineliga og opinnberliga og huørge vera j mote konungz vmbodzmanne þar sem hann talade lög og Riettinde.

74.

[um 1280].

MÁLDAGI Þórðar Sturlusonar fyrir rekum Helgafellsklausrs fyrir sunnan heiði.

AMagn. 263. Fol. bls. 104 papp. skr. 1598; Landb. 268. 4to 478 skr. 1601. Hér er prentað eftir 263.

gamall maldage.

Reki stadarins ad Helgafelli er þa firi svnnan heidi fra rafnsbelli og vt þar til er saman liggur divpsker oc landsker. þa er maður stendur a mel vppe hia steinum þeim er sionhending taka j vedra forss: nv vissv menn ad þordvr stvrlvson atte gardalavnd enn sydre: enn Baudvar keypti son hans keypti¹⁾ gardaland hit ytra: ad kara karasyni: oc þorv modur hans ormsdottur: og gaf vid Bardastadi oc vatzholltt: oc tok af hvorv tueggiu rekann. Enn sydan selldi hann ytri garda Liote Biarnasyne og tok þar af allan reka. Blafelld keypti hann ad þeim manni er Bassi het enn holland tok hann j erfð: oc selldi sydann odde hrasasyne²⁾: enn kirkiv hval selldi hann þoroddi Starkadar syne: oc tok af hvarutueggia allann reka. nv eignadizt hann þessa kostar ad frialsv allan reka fra þessum londum ollvm sem nu voru vptalid oc skyldi³⁾ so fyrer: ad hann skyldi eiga alla þa hlute er af sio kynni ad koma: med flutningvm oc renningum: oc suo þeim er deyddir yrdi a þessi reka strandv: oc suo þo ad brim eda ofvidre kasti alltt a gras vpp: med suo frekum skildaga: ad aller eigendur oc byggendur þessara bolstada skyldv af vera ollv tilkalli.

¹⁾ þannig 263; ²⁾ hña syne 263; herasyne 268; ³⁾ þannig 263; r: skildi.

75.

[um 1280].

SKRÁ um landamerki Þrándarstaða og Ingjaldshóls undir Jökli.

AMagn. 264. 4to bls. 16—17. papp. skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 19—21 skr. c. 1660. Þetta mnn vera það bréf, sem vitnað er um í Keflavíkurreka c. 1350, þó ekki sé það með öllu vist; AM. 430. 4to bls. 16—17, séra Jón í Hítardal c. 1720; AM. dipl. afskr. Nr. 1659 («ex charta quadam»).

Ingjaldshóls landamerke ¹⁾.

Landamerkie þesse eru j millum þrandarstada oc Ingjaldz huolz: saugdu þeir sýgurður Eyolfsson oc halldor prestur Oddason. Liotur Biarnarson. þa er Baudvar þordarson ²⁾ galltt Ingjaldz huol Baudvare þorarinssýne fyrir þat ran er hann rænte hann j Langadal.

Vr æsutiaurnn jnn j leitizskarde fellur lækur. enn pýttar iij eru j læknum. enn ur hinum sidasta pýttinum er sionhending j lurkans læk:

Enn þa rædur lurkans lækur ofann ³⁾ Alamýrar. þadan j holmkielsæ. enn sijdann j sia:

Hraunskardzmenn eiga slattur ⁴⁾ æ alamýre:

Lækur fellur ur laugum. enn vid lækienn standa fuglstapar þriyr miaug suo j sudur: sionhending ur audrum j annann:

sionhending er ur fuglstapanum ⁵⁾ j Gardrustar enda ⁶⁾. enn sa gardur rædur upp æ mo:

Enn Reka og Renninga oc flutningar af sæ eigu þesse laund saman Ingjaldzhuoll. kialvegur ⁶⁾. þrandarstader. so micid [huer þeirra ⁷⁾] sem fie liggur j ⁸⁾ ad fornum skildaga. Enn það er forntt lag ad Ingjaldzhuoll var ⁹⁾ firi xx^c. kialvegur x^c: þrandarstader xij^c.

Jafnsannlega ¹⁰⁾ eiga þrandarstader land j Riffe sem Ingjaldzhuoll. med aullum þeim gaugnum og giædum ad fiordunge. oc þui meir sem þrandarstader hafa verid fyrr xij^c. enn [hin bæde xxx hundrada t[v]au samann ¹¹⁾].

¹⁾ 252; Ingjaldshóls og þrandastada maldage 430; ²⁾ Biarnarson, 252; ³⁾ til b. v. 252; ⁴⁾ slatt, 252; ⁵⁾ og b. v. 252; ⁶⁾ endann 252; ⁷⁾ [sl, 252; ⁸⁾ jordu, b. v. 252; ⁹⁾ er 252; ¹⁰⁾ Jafnsannarlega 252; ¹¹⁾ [enn hinar adrar firer xxx^c, 252.

Æsa en audga hiet kona er bio að holmlatri, hun atte þrandarstade. oc gaf sidan stadnum að Helgafelle.

Þrandarstandum fylgier selfaur j Burfellzdal. oc beit til fiallz. enn votn j dal oc lýngrif um hraun oc hrijsrif. oc ¹⁾ umm stapa. huertt sem þeir eru j sele edur ei[g]i.

Hellumenn eiga stackskurd j ²⁾ folafall tuitugann.

[J hinu nedra folafalle eigu ³⁾ kiefvifjkingar undir eina skipshaufnn Torfskurd:

Eige eigu leingra þrandarstadamenn ⁴⁾ slatt ofan með lurkans læk enn sionhending j dý það er j er fyrrer nedann folafall.

76.

[um 1280].

BRÉF Gríms prests Hólmsteinssonar til Runólfs ábóta Sigmundarsonar í Þykkvabæ í Veri með sögu Jóns skirara, er ábóti hafði beðið hann að setja á íslenzku.

AMagn. 233A. Fol. bl. 1b skb. c. 1350, og er þar viðfest afskrípt gerð fyrir Árna Magnússon; önnur afskrípt með hendi Árna sjálfis er í AM. 233B. Fol. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 584—85 með latínskri þýðingu, og í Postolasögum Ungers Kristjanín 1874 bls. 849—50 framan við sögu séra Gríms.

Bref Grims prests.

Virðuligum herra Runolfi ábbota i ueri sender Grimr prestur Q[ueðiu]. G[uðs] ok sina sanna vinattu.

Þes truir ek ýðr minniga uera. at þer baðut mik saman lesa or likama heilagra guðspialla lif hins sæla iohannis baptiste. ok setia þar ýfer tilheýriligar glosur. lesnar af undirdiupi omeliarum hins mikla Gregorij. augustini. ambrosij ok aþara kenni feðra. Hu þvi at huarki mælti fur mer gnott klerkligra luta. eðr natturu giðf hiartaligra uitzmuna. ne lofigr uitnisburðr fur faranda lifs. ok aðrer voro stormarger miklu betr til þessa starfs fallnir. sá ek óngva sök til þers er þer bundut þat mer a hendi. aðra enn þa. at þer vnnut mer þers oðrum fram-
aR. sem þer sáð mik oðrum framar þurfanda. enn þat er af-

¹⁾ sl. 252; ²⁾ hið nedra, b. v. 252; ³⁾ [þangad eiga og kiefvifjkingar, 252; ⁴⁾ 252 hefir alstaðar þrandastaðir.

lausn andmarka. ef almattigum Guði ok hans haleita fur Renn-
ara iohanni þætti nockut þess vert fur þenna saman burð. þefer
ok nu gert, at brottkastaðu[m] ollum kiðRoða. vm þenna lut.
ýðuarn boðskap. þo at ek vissa a minu uerki mvndu finnast
morg ok stor gørðar lýti. Truir ek at nockurum monnum sýniz
i mörghum stöðum mörgh orð ýfer sett. þar sem fa standa fur.
Gørða ek því svo. at þat var ýðuart atkuæði at ek birta orð hans
með glosum. j aþan stað truða ek ef obóckfroðir menn heyrðu
hans hin fögru blom ok hinar mýrku figurur. at þeim mvndu
þær a þa leið onýtsamar. sem gimsteinar ero suinum. ok at
betra væri. at lýsa hans spasogur. ok skýnsemder morgum
manni til trubotar. helldr enn at siþa heimskra manna þocka.
þeirra sem allt picker þat langt. er fra cristz köppum er sagt-
ok skemtaz framar með skröksögur. J þriðia stað sýndiz mer
sa orskuör her til beýra. at miklum soma miklir luter. af því
lét ek frammi allt þat er mer þotti af þessa dýra manz lofi her
til heýriligt. ok þat sem ek truða vitrum monnum mvndu sogu
bót i pickia vil ek nu biðandi vera. at þer takit þenna saman
lestr til skoðanar ok nmbotar. æigi fur aþat en þat er þer buðut
mer þetta at gera. ok mer sýndiz sem þer seeð saker astar ok
goðuilia ok visdoms a maþligar bókklister ok guðligar Rok-
semder. til þessa starfs oruger. ok vti muni vera býrgð öll skýn-
samlig aleitni. oss samlendra manna. af því ællu sem þer vilit
með ýðrum skýnsemdum ueria. Sua vil ek ok einkannliga biðia
at þer æstit þess almattigan Guð föður. at æigi taka ek fyrir þetta
verk pinu saker ofðirfðar. helldr aflausn andmarka fur yfir setu.
ok eptirlæti með ýðr. ok þott æigi uinniz til þess gipta at ek
verða i valdra manna tölu vars herra. mega ek þo fur arnaðar
orð sæls johannis með domi bersýndugra manna. forðaz bruna
heluitis fur makliga ok uíðrkuemiliga iðranar áuðxtu. ok biða
sællar vanar. j hinni siðari sealfs drottins tilkuámu. quod ipse
p[eto].

77.

[um 1280].

SAMÞYKT um fjárlag manna á meðal á Íslandi.

Þetta fjárlag er í Jónsbókarhandritum optast tekið upp í Kaupa-
báik kap. 5—6 og svo er það í útgáfunum, en stundum er það, og

enda í mjög fornum og góðum handritum svo sem Gl. kgl. s. 3268. 4to frá c. 1300, sem 14—15 kapítuli í sama hælki, svo að það leikr nokkuð lausu við texta bókarinnar. Í handritum frá 15. og 16. öld finst það og sérstakt, svo sem í AM. 687A. 4to bls. 1—3 skb. skr. 1479 og AM. 458. 12mo bls. 174—76 skb. c. 1570. Í I. bindi Fornbréfasafnsins bls. 163 lætr Jón Sigurðsson þá skoðun uppi, að þetta muni vera vorþingissamþykkt í einhverju héraði og byggir það á byrjunarorðunum um kvikfjárlag. Hann heldr og að þetta fjárlag sé sett inn í Jónsbók seinna, en ekki getr það verið miklu seinna, því að 1294 er það í Jónsbók, því að þá skipar Eiríkr konungr klansuna um melrakkahelgi úr bók með réttarbótinni frá því ári § 30. Aðalstofninn í því er langtum eldri en Jónsbók og sumt í því rétt sem í fjárlagi Grágásar (Dipl. Isl. I, 162—167) frá hérumbil 1200, en í þeirri mynd, sem það er hér, mun það vera litlu eldra en Jónsbók, og hefir Jón Sigurðsson heimfært það, sem hér er gert og er hér fylgt að mestu hans frágangi á textanum. Við þetta fjárlag eru hin elztu Búalög upprunalega gerð sem viðaukaákvæði, af því að mönnum þótti verðlag vanta á mörgu í lögbook, og vissu menn það því ógjörli. Hér er þetta fjárlag prentað eptir hinni góðu skinnbók Brynjólfs biskups af Jónsbók í Gl. kgl. s. 3270. 4to frá c. 1320, og borið saman við nokkur önnur forn handrit, sem nefnd eru sum neðanmáls, en ekki er nema einstöku sinnum tilfærðr orðamunr. Hefði átt að tæma allan orðamun úr öllum nokkursvirdandi handritum, hefði það orðið margfalt við sjálfan textaun.

Vm lögaura.

Ef mællter eru laugaurar með monnom þa niti eigi laug-eyri ef eigi er vaðmal til.

Nu er lög eyrer.

Sex alnar vaðmals gilldz skulu vera i eyri nytt oc vnotið. tveggia alna breiðt oc eigi því leingra at iaðri en rygg at muni alin i. xx. alnum. oc skal þo stika hvart er vill at rygg eða iaðri. oc sva kosti sem tekit er a alþingi. at skemra iaðri skal stika ef skakt er.

[Melracka belgir vj. firi eyri ¹).

[Morennt vaðmál .v. alnar firir eyri ²).

Eyrir gullz þess er stendz ellding firir sex tigi aura.

Eyrir brennz silfrs firir .vj. avara.

Jarnketill nyr oc velldr oc vegi .iiij. fiorðunga oc liggi j .[vij. skiolur ³] firir[xv. aura ⁴).

¹) [þætt við eptir AM. 346 og hefir svo upphaflega staðið, því að það er tekið úr bók með réttarb. 1294 § 30; ²) [sbr. réttarbót Eiríks konungs 1294 § 30. Belgsdalsbók sleppir því; ³) [viiij skiolur Gl. kgl. s. 3269A, 3269B, 3271og AM. 346; ⁴) [xij aura 346; ix aura 347.

Þat er katla máls skiola er tre er sett a enda i laugg oc
tekr öðrum megin á þraum. xii. þumlunga meðal manni í nagls
rotum.

Stæltr læ egelningr oc vegi. xvij. aura heill oc stál sleg-
inn. þeir skolu .iij. firir tva ara.

atta fiorðunga vétt blástrs iarns firir. v. aura.

vétt fellu iarns firir. vj. aura.

Vm kvik fiar lagh.

Þetta er enn fiarlag sva sem lagt er dyrt a vár i þvi
heraði.

Kyr atta vetra oc eigi yngri eñ at öðrum kalfi heil oc
heilspenat oc hafi keft ¹⁾ vm vetrinn eptir pals Qesso. eigi
verri eñ meðal kyr herað ræk at fardavgum.

þriu naut vetr gömul við ku.

Tvau tvevetr við ku.

kyr gelldmiolk oc kuíga ²⁾ at fyrsta kalfi tveim aurum verri
eñ kyr.

Vxi fiögurra vetra gamall við ku gelldr eða graðr.

gelldr kyr oc vxi þrevetr tveir luter kvgilldis.

vxi. v. vetra þriðjungr annars kugilldis.

[Vxi. vj. vetra tveir lutir annars kugilldis ³⁾.

Vxi. vij. vetra firir kyr. ij. oc sva þo at elldri se ⁴⁾.

Arðr vxi á var hann er metfé.

Sex ær við ku tvær tvevetra oc. iiij. gamlar oc fæði laumb
sín vrotnar loðnar oc lemðar ⁵⁾.

Atta ⁶⁾ ær algellðar þrevetrar við ku.

Atta tvevetrir gelldingar við ku.

Atta lambgymbrar oc fæði laumb sín vrotnar loðnar oc
lembðar við ku.

Sex gelldingar þrevetrir við ku.

Gelldingr fiögurra vetra gamall oc annarr tvevetr firir ær
tvær.

Rutr tvevetr ágilldr.

Tólf [vetrgamlir] sauðir við ku.

¹⁾ þannig 3270 = keft; ²⁾ tvevetr eða yngri b. v. AM. 347; ³⁾
[vantar í AM. 346; ⁴⁾ landgeinginn b. v. útgg.; ⁵⁾ vii lamagotur við kú
b. v. útgg.; ⁶⁾ vij, AM. 346

Allt þetta fe skal gillt oc i vllu.

þrevetr oc ellri forostu gellðingr er metfé.

Geitr. vj. [með] kiðium við ku. oc sva farit sem sam.

eñ. viij. gellðar við ku. þrevetrar oc ellri.

Atta bóðnur oc fæði kið sín við ku.

Atta tvevetrir hafrar við ku. iiij. kiarnhafrar. oc. iiij. algellðir.

Sex þrevetrir hafrar við ku þrir hvarir [allsgellðir ok kir-
ingar].

Fiðgurra vetra gamall hafr oc annarr tvevetr firir geitr
tvær.

[Tvevetr graðhafr ¹⁾ iafn við geit.

Ef hafrar eru ellri eñ nu eru talldir þat er metfé.

[Tveir vetrgamlir geit sauðir við geit ²⁾. [halft bóðnur oc
algellðingar. halft kiarnarhafrar eða gellðhafrar ³⁾.

Hestr fiðgurra vetra gamall oc eigi ellri eñ x. vetra. heill
oc lastalaus iafn við ku.

[Merr hross gillt ⁴⁾ fiordungi verra eñ kyr.

þrevetr hestr iafn við Ross.

Ross þrevett. ij. luter kugilldis.

Tvö Ross tvevetr hestr oc Ross við ku.

þrin vetrgömul oc einn hestr í við ku.

Ef maðr gellðr Ross vetr gamallt firir þriðjung kugilldis
þa skal fylgia eyrir.

þetta skulu vera meðal Ross.

Stoðhestur oc sé verði betri firir vígs saker þa er metfé.

Gellðr hestr oc se verði betri firir reiðar saker. oc fylhross
i stoði. þat er metfé.

Syr tvevetr eða ellri oc með. ix. grisir við ku.

Brétt ⁵⁾ lerept [iiij alnir firir tva aura. Enskt lerept] tviel[n]t.
ij. alnar firir eyri.

Öðrk vax firi eyri.

Skruðklæði ny skorin. eða vskorin.

¹⁾ [þrevetr hafr AM. 346 og 347; ²⁾ [Tolf vetrgamlir geitsauðir við
geita kugilldi AM. 347 (sbr. útgg.); ³⁾ [vantar i AM. 346; ⁴⁾ [Ross fiog-
urra vetra ok eigi ellra en x. vetra gellt ok lastalaust AM. 346; ⁵⁾
Brétt = breitt.

hafnar vaðmal og ny vnotin.

katta skinn og lamba skinn ny.

flat smíði nytt.

vöru smíði nytt.

teint iarn.

eirkatlar nyir.

þat er alt metfé. og þo rett golldnir lögaurar.

Allt metfé skulu virða. vj. skynsamir menn iij. af hvars hendi.

priar atta fiorðunga vetter gamalla sauða vllar við ku ¹⁾).

Vett vetrgamalla sauða vllar eða aulldungs huð þriðjungr kugilldis og bæti hvart eyri.

Tvær kyr huðir við ölldungs huð.

Rétt er ef snöggvar ær erv golldnar at lata. fylgia. viij. fiorðunga vett vllar. xx. æm.

78.

[fyrir 9. Mai 1280].

BRÉF Magnúsar konungs lagabætis til Íslendinga með Jónsbók.

AM. 343. Fol. bl. 1b—2a skinnb. frá c. 1330 (Svalbarðsbók); við hana bafa verið borin saman handritin AM. 344. Fol. skb. c. 1350; AM. 350. Fol. skr. 1363 (Skarðsbók); AM. 351. Fol. skb. c. 1360 (Skálholtsbókin forna); AM 127. 4to skb. c. 1330; AM. 168. 4to skb. c. 1360 og AM. 169. 4to skb. c. 1320—30 (brot), en orðamun þótti ekki vert að taka nema á einstaka stað. Bréfið fylgir mesta fjöldi af handritum Jónsbókar (nál. 100), og yrði langr uppi að nefna þau öll hér. Bréfið er prentað fyrst í Crymogæa Arngrims Jónssonar á latínu (Hamb. 1610 lib. III, 110), og árlært til 1281. Því næst í Gerh. Dettbarðs Abhandl. von den Isl. Geseß. Hamb. 1748 bls. 7—8 á latínu (eptir Crymogæa); á dönsku í Jonsbogen Kh. 1763; á ísl. í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709. Akureyri 1858 og Norges gl. Love IV, 1885.

her byriar prologum logbókar ²⁾,

Magnus með guðs miskun noregs konungr sun hakonar

¹⁾ priar vættir miðlvægs matar við ku b. v. Gl. kgl. s. 3268, og AM. 346 og 347; ²⁾ breif magnus konungz bier segir bæilka skipan 351; Breif magnus konungs 350; á spássinnani uppi yfir bréfinu befir Svalbarðsbók: «fortalan til logbókarinnar».

konungs sunar sun sueris konungs. sendir öllum guðs uinum ok sinum a islandi Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.

þer uitit at skilrikuzstu menn af islandi hafa iðuligha getið fyrir oss at þer hafit spurt at ver höfum hlut i ætt at bóta nokcut um flestar lögbbökr i noreghs konungs Riki meðr hinna beztu manna ráði, ok beðit oss at ýör loghbok skýllði eigi þeirra umbota hlutlaus vera.

En þar sem oss bar áðr vel fyrir at sia. þa þer nu einkannligha bezt þar sem þer treýstit so mikit a vara forsia at þer dömdut hana alla i vára skipau. þat af at taka ok þat uið leggja sem oss þætti bezt sama meðr beztu manna ráði.

Ok af þui nofum ver nu iðulegha skoðat hana. ok lízt oss so alviða mætti meðr færum orðum full[an] orskurð a gera þar sem hon talar áðr geýsi langt um. en i sumum stoðum þýrfti hun sannleggha tillöghu. þar sem huergi var hun liosare enn margir þýrfti þeir er fakunnigir erv.

Nu þo at ver kennum oss miok fakunnigha til slikra stormæla. þa hofum ver þo þessa bok latit rita er ver sendum ýör með herra joni ¹⁾ lögghmanni eptir slikum hætti sem her vattar. treýstandi a miskun vars herra ihesu christi [ok arnaðar orð sancte marie. ok hins helga olafs konungs ok allra heilagra ²⁾] ok þeirra hinna skýnsamuztu manna tillöghu er hia oss varo.

En at þer skilit þi giorr hvi uer hofum so balkunum skipat i bokinni sem nu er. þa greinir þat þessi hættir sem her fylgir.

Þingfarar balkr er nu sem fyr at önduerðv ritaðr aðr enn hefr sia[lf]a bokina. þi at aðr hæfir at skipat se þingit ok nefndir skoðaðar. lögghrettumenn komnir. eiðar fluttir. gerð sett. siðsemðum lýst. at þi betr verði siðan hokinni hlýtt [ok domunum litt ³⁾] sem þingit er betr siðat ok stillt.

Fýsti hlutr bokarinar er kristins doms balkr. at menn skili kristiligha trv. vera grundvöll ok vpphaf allra goðra verka. ok heilagrar kirkiu lýðni ok hennar formenn vera lýsing ok leiðtogha til allra rettinda. [ok skýnsamligra skýnsemða ⁴⁾].

¹⁾ H., 343; flest önnur handrit hafa joni; ²⁾ [þessu er hleypt úr í útgg. Jónsbókar, eustendr, eg held, í öllum fornum skýnbókum af bréfiu, og þar á meðal í 350, sem útgáfurnar stafa mest frá; ³⁾ vantar í mörg hdr.; ok domum lykt 344; ok domum 351 og útg.; ok domum hlitt 350; ⁴⁾ [fyr hdr. sl.; ok miskunnsamligra siðsemða 168, 351, 350; útg.: röksemða.

Næst kristins doms helki er vm konungs þegnskýlldu. at alþýðan skili þann sama guð hafa skipat konungdomin til veraldlighs vmbóðs sem biskup til andlighs.

Eptir konungs þegnskýlldu er mannhelgi. þi at næst þuisa hæfir höfðingium. ok ollum oðrum ut ifra at hafa ok hallda lata guðs boðorð ok goðra manna frelsi milli kristinna manna ok þeim meðr lóghum þo hofsamliga eptir atvikum at refsa sem at oðru verða profaðir.

Nest mannhelgi er erfða tal. meðr þi fleira sem þi heýrir til. ok hefr þat með kuenna giptingum. þi at miklu varðar þeim sem til arfuanna kalla at þeir se i loglighum hiuskap getner.

Eptir erfða tal hefr landa brigði. þi at i þann tima sem maðr erfir nokurar iarðir. þa hæfir honum at skoða vm oðvl sin ok annara manna. at hann haldi engra manna oðulum með lógum sottum ok hann kunni meðr loghum sialfs sins oðulum at brigða.

Eptir landabrigði er landz leigu balkr. þi at þeim heýrir eptir loghvm sinar iarðir at býggia. er meðr loghum hafa at komiz.

Eptir landz leigubalk er kaupa balkr¹⁾. þi at eptir lagha soknum skal lausa aura sökia. sem eptir landa brigði laund ok iarðir.

Eptir kaupabalk erv farmanna lógh²⁾. þi at þeim hæfir með rettum kaupskilum at fara er sitt uilia meðr kaupferðum auaxta.

Eptir farmanna lógh er þiofabalkr. þi at þeim hæfir firi engum at tortina sem eigandi hefir meðr loghum at komiz. en sa er oðru uiss gðrir. mun lagha refsing fyrir taka.

Siðaz i bokinni eru kunungs rettar bðtr. þi at sa konungr er til er skipaðr eptir at sia lóghonum. eptir dðmum sinna forellra. a eigi siðr at hugga sina siðsama þegna með linkind

¹⁾ Svo hafa öll handrit bréfsins, að því eg framast veit, og nefnir ekkert þeirra Rekabálk og hefir hann því nppháflaga verið talinn með Landsleignbálki og svo er gert i nokkrum fornnum handritum af Jónsbók sem enn eru til, þar sem báðir bálkarnir eru sem einn, er kallast Landsleignbálk; ²⁾ Sum hin allra elztu handrit af Jónsbók sleppa alveg Farmannalögum út úr textanum líklega sem óþörfum.

ok rettarbotum. enn at tempru ospaka með hirtingu ok logh-
lighum refsingum.

Erfðer þær sem til hafa fallit vm iarda brigði ok viga
ferli ok öll aunnur laga mál under huerium lóghum er þau
wrðu. þau skolu öll vudir þeim loghum uera sem þa gengu i
landi er þau mál giorðuz ef eigi hefir aðr loghlig skipan a
komit.

Biðium ver at þer varkynnitt við oss þat sem a skortir. þi
meir hefir uallðit fiolskýllda var ok vankunnandi en vilia leysi
sem ætla mæ. þo at ver hefðim minna i veð sett. ok oss tóki
þetta efni sialldnar en oss tekr. finz ok nokcut nýtsamligt í
pockum þat aller varum herra iehsu christo. hans nafn se blezat
utan enda amen.

79.

16. Juni — 29. Juli 1280.

í Björgvin.

SKIPAN Jóns erkibiskups rauða í Niðarósi, er gerð var á kirkju-
þingi í Björgvín með ráði sjö lýðbiskupa.

Norðmenn heimfæra þessa statút til Júlí 1280, en samkvæmt
Árna biskups sögu kap. 25 (Bps. I, 714) kom Jón erkibiskup til
Björgvínar að halda biskupapingið *in festo trinitatis*, sem það ár
var sá 16. Júní, en «á hinni fyrri Ólafsmessu», sem er sá 29. Júlí,
veitti erkibiskup öllum þessum biskupum «fagra veizlu» að skilnaði;
veltur því á tímanum 16. Júní — 29. Júlí. Það eru til tvær út-
gáfur af statútunni, önnur löng, en hin stutt. Sú leingri er hér
kölлуð A, en hin B. Árni biskup Þorláksson ber fyrir sig á alþingi
1281 þessa statútu, og lét lesa þar upp bannsartikulana.

A.

Þessi texti er ádr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 455—
469 og í Norges gl. Love III, 229—237 eptir Skálholtsbókinni
fornu og góðu í AM. 351. Fol. frá c. 1360 (= A), en saman við
hana eru þar bornar skinnbækurnar: AM. 347. Fol. (bl. 90b—94b),
þetta með hendi frá 15. öld (= C); AM. 354. Fol. (bl. 38b—42b)
frá c. 1400, Skálholtsbók yngri (= B); AM. 42A. 8vo (bls. 215
—216) frá c. 1480 (brot úr = E); AM. 456. 12mo (bls. 209—
227) frá c. 1480 (= D). Hér er eins og í NgL. prentað eptir
Skálholtsbókinni góðu (AM. 351. Fol.) af því að hún er elzt og
best, en hins vegar þótti hér ekki þörf að nota þau handrit til
samanburðar, er Norðmenn höfðu borið saman, heldr er hér tekin

orðamunr úr tveim skinnbókum. sem Norðmenn hafa ekki notað eða ekki þekt, en það eru: AM. 173D. 4to C2 frá c. 1380 eða eldra (brot); er skinnblað þetta með líku handarlagi og rithætti sem tíðkastist nýrðra á dögum Jóns biskups skalla; það hefir áðr verið utanum bók, og er æði máð öðrumegin, og ofan af því skorið og úr því geirar; AM. 688C. 4to bls 11—18 frá 1479. Til eru tvær pappirsafskriptir af þessum texta: AM. 225. 8vo (afskr. gerð fyrir Árna) og Ny kgl. s 1938. 4to, sem er gerð æptir Skálholtsbók góðu, en þær eru litilsvirði þar frumrit þeirra eru til.

[Statuta] jons [erchi]biskups oc annara biskupa.

Jon með Guðs miskunn erkibiskup j niðarosi. andres með þeirri sömu miskunn biskup af óslo. jörundr biskup af holum. Erlendr biskup af færeyjum. arni biskup af skalholtti. arni biskup af stafangri. Harfi biskup af biðrguin. þorfinnr biskup af hamri. senda öllum monnum j niðaross erkibiskupsdæmi þeim sem þetta bref sia eðr heýra frið og fagnað j drottni ihesu christo.

Með því at vór ahýgia ok æstundan er ¹⁾ forsia at veita folksins saluhjálp ok vora vndermenn visa gera af þeim lutum sem þeim væri nýtsamliger at vita ok þeirra siðu ok meðferðir ²⁾ draga aleiðis til betranar. þa baðum wer miuklatliga miskunn-samann Guð at hann blesi ³⁾ oss j briost gipt himneskrar speki veitandi vitru ok vpp tendrandi ⁴⁾ vorn alhuga ok giðrð til þess at vor aktan taki af honum vpphaf ok með [sialfs hans miskunn kemi ⁵⁾ hon til skýlldugligrar endalýktar.

Af því at lærðer menn þeir sem skipaðer eru til guðligrar þionostu eigu j fullkomnum friði ok frelsi guði at þiona. þa endrýjum wer með Röksemd þessa biskupa þings skipan. þa sem giðrði goðrar minningar vilhialmr cardinali j noregs konungs Ríki. þa er hann framði þar þat embætti sem [herra jnnocencius pafi ⁶⁾ hafði hann til skipat at sva sem sinn legatum. at huerr sem af sialfs sins vilia ok valldi geingr æ annars fasta eign eðr dregr vnder sik annars valld með ofríki. þa se hann af sialfu verkinu bundinn með bannz atkuæði.

En til þess at Ráns maðrinn beri æigi létti apr af sinni flærð ok illzku. þa leggium wer þat til at Ráns sókin skal

¹⁾ aa 688; ²⁾ mætti b. v. 688; ³⁾ blasi 688; ⁴⁾ tendri 688; ⁵⁾ [hjálp hans mýskunn kemi 688; ⁶⁾ [herra pafinn jnnocencius 688.

dæmaz firi domara heilagrar kirkiu. [ef kirkiur eðr ¹⁾] klerkar woro Rænter.

Suo hit sama setium wer bannsettningar suerð j gegnum alla þa menn sem með illuilia leita niðr at briota eða firi koma frelsi heilagrar kirkiu innan ²⁾) niðaross erkibiskups dæmis ³⁾). eðr þær lofsamligar siðueniur sem kirkiurnar eigu hafa saker fornnar hefðar.

En með því at sva stendr Ritað bæði j guðz lögum ok manna. at sokner [ok] domar veralligra mala skulu æigi fram flytiaz æ hatiðum ne helgum dögum þeim sem einkanliga eru skipaðer guði til tignar sva sem kunnigt er kristnu folki. ok sva fullkomliga er firi tekit j skipanum heilagra feðra fram at hafa þers hattar malakærslur æ helgum tíðum at allt skal þat ⁴⁾) onytaz sem þa er sott eða dæmt. iafnuel þo at huarertuegiu þeir sem malum eigaz wið samþýcki þeim domi nema nauðsýn se til annars. eða milldlig ⁵⁾) nýtsemd geri þat þolanligt. þa firi bioðum wer af guðs halfu ok heilagrar kirkiu ok allra vór. at weralligar þingstefnur se hafðar æ drottins dögum. eða öðrum hatiðar dögum allra hellz þa er predica skal [guðs orð ⁶⁾] firi folki.

En ef nöckur maðr ðirfiz at gera moti þessari ⁷⁾) vorí skipan. þa skal hann taka þa hegning at wera af suiptr inn-göngu heilagrar kirkiu vm þria mánaði vm þat fram annat. sem æ hann legz epter guðs lögum.

þat firbioðum wer ok með valldi vors þings at prestar þoli þat leikmonnum at kirkiur se hafðar firi hirðzlu hws ok allra sizt geri þeir þat sialfir því vsæmiligt er at þeir geri þat sem þeir eigu öðrum at kuiðia.

Hu ef nöckur ber j kirkiu seglsmiðrlaupa eða skreið skarpa eða annat þuilikt. vtan lof kirkiu prestz nema hann flyti þat brott eptir þriar aminningar prestzins sem vsæmiliga war þangat borit. þa viti hann sik þaðan af wera uti lýktan af heilagri kirkiu.

En allt at einu lofum wer at menn flyi j kirkiur með fong sin firi ofriði. eða elldz gangi ok öðrum nauðsynium. sva þo at þat se brott borit er nauðsynium ⁷⁾) letter af.

¹⁾ er 688; ²⁾ j 688; ³⁾ dæmi 688; ⁴⁾ sl. 688; ⁵⁾ mikil 688; ⁶⁾ þessi 688; ⁷⁾ naudsýnin 688.

Þann lofliga siðvana landzins vilium wer stýrkia með vorí skipan at sa geri opinberliga bruðlaup sitt sem ser vill fa eignar konu.

Hu ¹⁾ ef nokkur maðr duell lengr en vm eitt ær ok þria manaði bruðlaupsgjörð sina. siðan þat Rettz. vtan nauðsyn eða skýnsamliga sök þa sem soknar presti sýniz þar firi þurfa setia lengri frest æ. þa skipum wer at honum se firiboðin kirkiu innganga allt til þess er hann leiðrettiz af þvilikri þralýndi.

Þat hófum wer ok staðfastliga skipat. at ef nockur af leikmonnum tekr vnder sik til profanar ok Rannsaks eða doms þær saker sem at eins eiga firi forstiorum heilagrar kirkiu dæmaz vanuirðandi j því logligba domendr þeirra mæla ok geingi sva vitz²⁾ vitandi æ sættargjörð þa er gjör war millum konungdömsins ok kirkiunnar ok af huarrauegia hálfu war suardögum staðfest. eða sa sem klerk dregr nauðgan vnder leikmanna dóm³⁾. eða þeir leikmenn sem dom legia æ kirkiu eignar eða klerka at þeim sialfum auðspurðum⁴⁾ eðr moti mælundum sem Raða eigu. þa fellir sa æ sik fullkomit bann af sialfu werkinu.

En þersi mæl eru einkannliga tilskild in composicione.

Allar saker þær sem klerkar eiguz wið eða leikmenn sækia æ klerka. hiona samband ok öll hiuskapar mæl. ok þar sem dæma skal huersu huerr er lögliga getinn. vm foræði æ kirkiu. ok vm tiunder. vm heit. ok vm testamento⁵⁾ er menn gera einkannliga af því sem menn gefa kirkiunni. eða öðrum helgum stöðum. ok fataekum monnum. wernd pilagrima ervitia hófuð kirkna ok vm þeirra mæl. vm kirkna eignar ok vm allt kirkna⁶⁾ frelsi er hon æ j sér ok vtan sik j monnum ok eignum. ok þar sem selldir werða eða keypter andliger luter. vm frillulifi. vm⁷⁾ hordoma ok frændsemis spell. vm meinsæri. ok vm okr er menn býgia dautt fe. vm villu alla ok vantru. ok vm öll önnur þau mæl er þerssum⁸⁾ eru lik ok til heilagrar kirkiu heyrer dom ýfer at hafa⁹⁾ epter guðs lögum.

En þo at bæði se Guðs Réttir til. ok sva er þat auðsyniliga¹⁰⁾ akueðit j sættarbröfinu at klerkar skulu wera fullkomliga frialsir vndan öllu ýfirboði leikmanna ok þeir sialfer eða

¹⁾ En 688; ²⁾ nixt 688; ³⁾ valld 688; ⁴⁾ ospurdum 688; ⁵⁾ testamanta 688; ⁶⁾ sl. 188; ⁷⁾ ok 688; ⁸⁾ þeim 688; ⁹⁾ segia 688; ¹⁰⁾ syniliga 688.

þeir menn sem þeir hafa j sinu ¹⁾ nauðsyniastarfi. eigu með engu moti þýðazt vnder nockut þat forþoð sem konungr eða þeir menn sem hann skipar til stiornar ýfer folki. legia æ menn eða hafa æ lagt vm kaup eða saulur. þa finnaz þeir ²⁾ at huaru sem þeirra ³⁾ frelsi girnaz vndan draga klerkunum ok leita sva sinni illzku fram at koma at þeir legia fegiðlld æ þa leikmenn sem selia klerkum brent sýlfr eða aðra luti til þers að einginn treystiz frialsligar [at selia ⁴⁾ klerkum slika luti en oðrum monnum.

Hu af því at sva finnz Ritat ⁵⁾ j logum heilagrar kirkiu. at ef einn huerr lutr er bannaðr þa er þat allt bannat epter Rettri skilning sem þann lut leiðir ⁶⁾ til framkuemdar. ok af því legium wer vnder bann alla þa sem þuilika luti dirfaz at gera. skulu þeir með eingu moti lausn fa af því banni fyr en þeir hafa aðr aptr greitt sva mikla ⁷⁾ peninga sem þeir toku af þeim er selldu sitt ⁸⁾.

Suo ok ef nockur dirfiz at vfrelsa vinnu monnum ⁹⁾ eða pionostu monnum ¹⁰⁾ klerka eða kirkna sva sem steinsmiði. eða skipstionarmenn þeirra eða aðra þa ¹¹⁾ starfsmenn legiandi æ þa fiðlskýllði almennilig eða einslig talmæ skip þeirra. eða taka með valldi nema nockur mikil nauðsýn kalli at. eða almúgans nauðsýn ¹²⁾. ok halldi klerkar offast j þeim tilfellum. þa uiti sa ser ¹³⁾ bannaða wera jungöngu heilagrar kirkiu af skipan þersa þings. ok skal hann ok einga aflausn fa fyr en hann hefer viðrkuæmiliga bætt þat sem hann braut.

Þat er oss ok biskupunum hugleiðanda þar ¹⁴⁾ sem oss er æ hendi folgit abýrgð þeirra manna sem wer erum ýfer skipaðer af guðs halfu. at æigi dragim wer vndan firi vskýnsamliga þögn wið vóra vndermenn þat sem þeirra nauðsýn ok nýtsæmd væri at vita þviat hinn heilagi þall postoli seger sva j sinum pistli ad ephesios.

Vos scitis quo modo nihil subtraxerim vobis utilium quo

¹⁾ valldi eða b. v. 688; ²⁾ er þetta [gera] b. v. 688; hér byrjar brotið 173; ³⁾ þetta 688; ⁴⁾ [sl. 688; ⁵⁾ skipat 688; ⁶⁾ hælldr 173; ⁷⁾ marga 173; ⁸⁾ slikt 173; ⁹⁾ menn 173; ¹⁰⁾ menn 173 og bætir hér inn í: eða aðra þa starfsmenn; ¹¹⁾ þeirra 688; ¹²⁾ nýtsæmd 173; ¹³⁾ sigh 173; ¹⁴⁾ þat 173.

minus annunciarer ¹⁾ [uobis qua ²⁾ propter contestor quod munde sunt manus mee ³⁾ a sanguine omnium uestrum.

Þat ma sva nóræna.

Þer vitið sagði postolinn huersu ek hefer eingan lut undan dregit við yðr þann sem yðr [war nýtsamligr ⁴⁾ at vita sua at ⁵⁾ æigi boðaða ek yðr ok firi því vitu þer sialfer at hendr minar eru Reinar af allra yðra bloði.

En huat gefr postolinn oss at skilia firi þersi orð. nema þat at hann væri sekr bloðs þeirra þat er sýnda þeirra ok tions ef hann hefði nóckut með þógn vndandregit þeim at segia þat sem hæfði þeirra saluhialp.

[Suo munu ok vorar hendr æigi vera Reinar ⁶⁾ af bloði vora vnder manna þeirra sem oss eru æ hendi folgner til andligrar stiornar. ef wer leiðum hia oss með varligri ⁷⁾ þógn ok snertum ⁸⁾ æigi [þetta lýti ⁹⁾ sem fram væri flýtiandi firi folkinu til nýtsemdar. lækner likamans sýniz ok æigi sykn með öllu þo at hann hafui sagt hinum siuka huerrar fæzlu honum hæfer at neyta til tempranar sinnar heilsu. ok ber sva til at hinn siuki deyr. neytandi þat sem honum war meinsamligt með því at læknerinn hafði æigi sagt honum at iafnuel skýlði hann [var vera ¹⁰⁾ þers hattar lutum. [Suo er ¹¹⁾ oss ok nauðsýnligt er skipaðer erum læknað sálnanna at wer hugleiðim at æigi at eins samer oss at læra folkit þat sem wer skýlldumz forsia at veita til andar heilsu huerium lutum ¹²⁾ þat þarf skýlldugliga at fylgia. helldr hæfer oss ok iafnuel opinberliga at segia at þeir leiti ¹³⁾ forðaz þat sem þeim er vgeranda.

Þuersu megum wer nu þa ¹⁴⁾ leiða oss hia ok lata sem wer siaim æigi ef nockur maðr ¹⁵⁾ gleymer sva sinni sælu hialp sem guð lati æigi vera at hann legr nockurar pýndingar æ heilaga kirkiu guðs eign. eða ottaz æigi hans ¹⁶⁾ þionostumenn at misþyrma vmilldilliga. þvrat vtan ef gerum wer oss seka þeirra lastanna sem wer þolum [við vora vndermenn ¹⁷⁾

¹⁾ annunciarer 351, 688; ²⁾ [vtibns qnam 173; hér er skorið ofan af blaðinn og úr því og sést því ekki, nema orð og orð á stangli; ³⁾ . . . tñorum 173; ⁴⁾ [væri [nyt]samligra 173; ⁵⁾ sl. 173; ⁶⁾ [sua mætti ok wera vtan waarar hæmndr eigi Ræinar(l) 173; ⁷⁾ ovarligrir 173; ⁸⁾ hirtum 688; ⁹⁾ [við þa lvti 173; ¹⁰⁾ [wid warna 173; ¹¹⁾ [Nn er 173; ¹²⁾ haattum 173; ¹³⁾ skuli 688; ¹⁴⁾ þat 688; ¹⁵⁾ hér er skorið ofan af og úr blaðinn í 173; ¹⁶⁾ hænnar 173; ¹⁷⁾ [vorum vndir [monnum] 173.

ef wer megum hirta þa til leiðrettu ¹⁾. en þat truum wer ok væntum með guðz miskunn at einger eða faer dirfiz fram at hlaupa j þann órskemdar laust. at þeir stríði vpp æ frið ok frelsi heilagrar kirkiu. ok ef þat gera nockurer. þa ma þat liklikt sýnaz at þeir geri firi þui at þeir viti æigi [huerr pina ²⁾] skýlldaz þeim er slikt dirfaz. [er þat ³⁾] ok æigi vndarligt þo at nöckur ⁴⁾] siai minnr wið þat at gera sem hann veit æigi bannat vera. þar sem þat werðr optligha at sa ottaz æigi lostinn at fremia þo at hann viti olofaðan ⁵⁾] wera er hann truer at litil pina skal æ hann wera lögð þo at hann geri.

En til þess at æigi taki nöckur heðan ifra af þersu tilfelli ofdirfð til at misgera. ok sva sem af vuitzku blindleik megi hann fela sik vnder afsakanar skuga. þa skipum wer þat með skýlldu at vpp skal wera lesnar opinberliga firi alþýðu vm ⁶⁾] sinn æ hueriu ære at ollum biskups stolum Regluligar skipaner heilagra feðra. þær sem skýra j huerium atburðum menn fella æ sik fullkomit bann. slikt ⁷⁾] hit sama skal þeim lýst vera j hinum æzstum heraðs kirkium til þess at sialf ovitzkan su sem fyrr hafði framlwt verit. at hrata ⁸⁾] j sýndina stöðuiz af vpptekinni illzku þa er hon ser ok ottaz ogn pinunnar.

En þessir atburðer finnaz vpptalder með sliki skipan j guðs logum sem her seger.

Sa er hinn fursti atburðr ef nockur fellr j firidæmda ⁹⁾] villu firilatandi rétta tru.

Annar er sa ef nöckur setr saman nyia villu ¹⁰⁾] huart sem þat er opinbert eða leynt skulu menn forðaz ¹¹⁾] samneyti wið opinberan villu mann þo at hann se æigi boðaðr ¹²⁾] bannsettr ¹³⁾] En þat er æigi skýllt vm þann sem leyndr er. fyrr en hann er boðaðr bannsettr ok firidæmdr af heilagri kirkiu. Suo eru ok allir þeir bundner j eilifu banni sem oðru uiss skilia ok læra. en heilug ¹⁴⁾] Romueria kristni predikar ok varðueitir af heilagri skirn. ok af helgan holldz ok bloðs vórs herra ihesu christi.

¹⁾ leiðreittu 351; ²⁾ [óvart fallið úr 688; ³⁾ [En þat er 688; ⁴⁾ madr, b. v. 173; ⁵⁾ oleyfðan 688; ⁶⁾ 688; sl. 351; ⁷⁾ sua 173; ⁸⁾ hrapa 173; ⁹⁾ firidæmliða 688; hér skorið af 173; ¹⁰⁾ firilatandi retta tru b. v. 688; ¹¹⁾ varazt 688; ¹²⁾ sëm b. v. 173; ¹³⁾ eða firidæmdr b. v. 173; ¹⁴⁾ sl. 688.

eða af skripta gangi skýlldum hiona bandi ok öðrum helganum heilagrar kirkiu. ok sva allir þeir er einn hueR biskup hefir villu menn dæmda j sinu biskups dæmi.

Sa hinn þriðe atburðr ef nockuR truer villu manna fortölum eða tekr ¹⁾ til sin weriandi ok fylgiandi þeirra mali. þessir falla j þat sama bann. ok ef nœckuR af þersum hafnar at leiðrettaz innan tolf manaða siðan hann werðr boðaðr bannsettr. þa fellr æ hann æfinlig vfrægð. skal hann siðan j eingum lögskilum ²⁾ hæfr. ok með eingu moti vitnisbær. fra er hann skildir at þigia þat sem nœckuR vill honum gefa j sinu testamento. eingi maðr ma skipa hann sinn erfingia. ok eingan arf skal hann taka. æigi skal hann ok mega gera sitt testamentum. æ eingan mann skal hann kæra mega vm nœckuR ³⁾ mæl. en neyðaz skal hann til at suara öðrum rétt ⁴⁾. ef hann hefir domandi verit. þa skulu hans domar firir ecki standa. eigu ok eingi mál [at koma vnder hans dom ⁵⁾ Hju ⁶⁾ ef hann hefer klerkr verit þa skal hann ligia vnder slikum sômum pinum ok wera aðr af settr ollum vigslu pöllum af sinum biskupi.

[Hinn fiordi er sa ⁷⁾ atburðr ef nockuR ⁸⁾ seger ok fylger því at Romaborgar kirkia se æigi hofuð kristinnar ok henni ⁹⁾ se æigi hlýðanda.

Sa hinn fimti atburðr ef nœckuR legr hendr með heipt ok illuilia æ klerk eða klaustramann. þa fellr sa af sialfs sins werki j pafans bann ¹⁰⁾ býðr ok nockuR þat öðrum at gera. þa eru baðer j banni sa sem bauð ok hinn sem gerði. sa fellr ok j bann er veita matti wernd klerkinum i sliku tilfelli ok veitti æigi. þat er at skilia þeir menn sem vald eða ýfer skipan hafa til at stiorna öðrum. ok mattu þe[i]r forstoðu veita ok villdu eigi. Eitt ofrikitt saman ma ok stundum metaz slik sök þo at æigi se hendr æ mann lagðar. sva sem ef nœckuR setr klerk j bönd eða læsir j myrkua stofu. eða öðru varðhalldi þvíat eingum leikmanni gefst sva mikitt valld ýfer nockurum klerk ok því forðaz sa æigi bannit sem slíkt gerir. verðr ok fleiri uega misþyrmt klerkum en skeðia likami þeirra sialfra.

¹⁾ þa, b. v. 173; ²⁾ lögum 688; ³⁾ nockut 688; ⁴⁾ ok, b. v. 688, 173; ⁵⁾ [wændir bann ath koma 173; ⁶⁾ Ok 173; ⁷⁾ [sa er binn fiordi 688; ⁸⁾ óvart fallið úr í 173; ⁹⁾ hér endar brotið í 173; ¹⁰⁾ af sialfs sins werki b. v. 688.

Sa hinn setti atburðr ef veralldliger valldzmenn iarlar stíornarmenn sýslumenn ¹⁾ eða aðrer þeir sem þersir skipa j sín storf j borgum eða bæium gera krafer eða vskýllduligar pýndingar æ klerka ok kirkíur ok þeirra eignar fíri komandi sva valldi ok framkuzæmd forstíora heilagrar kirkíu, nema þeir lati af logliga æ minnter. þa viti þeir sík vera j banni ok sva huerr er þeim fylgir [til þess ²⁾]. þvlat eingar krafer eða þegn-skýlldu mega leikmenn með réttu legia æ klerka eða kirkíur, en huerr sem tekr valld epter nockurn þann er slíkn hafði fram halldit ok vill hann æigi aftr bæta ³⁾ innan fursta manaðar, þess hattar [Rangindi eða oftekiur ⁴⁾], þess sem þat valld eða starf hafði fíri honum þa ⁵⁾ fellr hann j sama bann, þvlat hann samþýckir þvi sama sem hann gerði.

J síaunda stað er her skrifaðr ⁶⁾ sa atburðr ef menn gera skipaner moti frelsi heilagrar kirkíu, nema þeir hafi innan [tua manaði ⁷⁾] síðan er þeim var lýst tekit þat af sínum bokum ef þær waro ritaðar, eða hallda þeir fram skipanum þo at þeir lutir væri afskafner bokinni ⁸⁾, slíkt hit sama ok þeir sem Rita þulíkar skipaner ok æigi síðr valldzmenn, Ráðsmenn ⁹⁾ ok Rettarar staðanna ef þeir dirfaz at dæma epter þess hattar skipanum. Sua þeir sem þa ¹⁰⁾ doma Rita til staðfestingar, slíkt hit sama ok þeir sem warðueita ok lata wið hafa veniur þær sem helldr mega heita oveniur ok vpp hafa tekiz moti frelsi heilagrar kirkíu þa bindaz þessir ¹¹⁾ aller j bannz atkuæði at guðs lögum. En þat er vitandi at frelsi heilagrar kirkíu stendr saman j þeim príuilegijs sem henni hafa veitt werit ýfer andligum lutum eða stundligum auðæfum almenniliga eða einsliga. Nu eru sum príuilegia veitt heilagri kirkíu af síalfum guði sva sem var lausnari íhesus christus sagði petro postola.

hvat sem þu hefer bundit æ iorðu þa[t] skal vera bundit a himni, ok huat er þu hefer leýst æ iorðu, þat skal leýst æ himni.

Sua ok þat at tíunder ok frumforner ok [allt offr heýra kirkíu til, þat príuilegium er enn af guði veitt heilagri kirkíu, at klerkar eigu valld ok Rað ýfer hennar eignum ok auðæfum.

¹⁾ sl. 688; ²⁾ [sl. 688; ³⁾ leita 688; ⁴⁾ [aftekiur eða rangindi 688; ⁵⁾ þat 351; ⁶⁾ skipað(l) 688; ⁷⁾ [tueggia manada 688; ⁸⁾ [bokvnm 688; ⁹⁾ radamenn 688; ¹⁰⁾ sl. 688; ¹¹⁾ þeir 688.

ok hennar forstiorar eigu log skipa af andligum lutum ok hafa þar dom ýfer ok fleira annat þat ¹⁾ sem stendr j hinu nýja logmáli ok hinu forna. Af herra pafanum eru ok priuilegia veitt heilagri kirkiu, sua sem þat at sa er j banni af sialfu verkinu sem heiptuga hond legr æ lærdan mann, sua þat at tueir vattar vinni þörf vm testamenta þau öll sem salugiafer megu metaz ok morg onnur priuilegia hafa pafarner veitt heilagri kirkiu, því at þat megu þeir vel gera af veraldligum lutum sva sem þat er at huerium manni er lofat at legia til heilagrar kirkiu foðurleifð sina suma eða alla huart sem hann vill at hon eigniz eptir hans dag eða fyrr með huerium bætti er hann vill, ok ægi þarf hann nockurn orlofs epter at spýria vm þa giöf, þvíat j þeirri giöf er maðr gefr heilagri kirkiu firi smal sinni, er þat hit bezta endimark at ecki endimark se henni sett. Nu huerr sem motgang veiter þersu frelsi almennilighrar kristni, þa forðaz hann ægi bannz afelli.

Sa ²⁾ er hinn atti atburðr her skrifaðr ³⁾ at þeir sem brenna með illuilia heilaga kirkiu eða helga staði eða þau herbergi sem standa innan kirkiugarðz ok þess viðernis sem heilog kirkia æ wernd at veita vmhuerfis sik þa eru þeir bannsetter at guðs logum, ok siðan er þeir hafa boðaðer werit bannsetter ⁴⁾ af heilagri kirkiu vm þersa sök skulu þeir af eingum lausn fa vtan af sialfum pafanum nema j lifs hæska.

Sa er hinn niundi ef nöckur brýtr kirkiu eða Ræner hana siðan, eða gerir j henni oðaðawerk sem er at fara vpýrmiliga ⁵⁾ með guðs likama, eða at briota alltari eða kross eða annat slikt.

Hinn tiundi atburðr er sa ef nöckur falsar bref herra pafans firi sik eða annan mann þa er sa ok af sialfum lög-unum bannsettr með ollum þeim sem honum veita fulltingi til þess vitandi, eða weria ⁶⁾ hans mál. Slikt hið sama sa ok sem nyter ser til nöckurar framkuæmdar falsat pafa bref vitz vitandi þat sem annar maðr feck eða falsaði, en sa sem ward-ueiter þvíat eins skal hann innan tiu daga siðan hann veit falsat firi koma þui brefi, eða fai j þers valld sem vel ma trua til viðrtöku, ef hann vill forðaz bannzins pinu, þat er ok þeim

¹⁾ þess 688; ²⁾ Suo 688; ³⁾ skipaður 688; ⁴⁾ verid(!) b. v. 688; ⁵⁾ osæmiliga 688; ⁶⁾ styrkiandi 688.

til viðrhialpar¹⁾ er ser nýtir ovitandi falsat pafans bref at hann hafi profat sem hann kunni bezst ok gæti æigi sva seint aptrhvarfs at firi þat megi hann sýnaz sannsakaðr.

J ellefta atburðr felr æ þa fullkomit hann sem saracenis flýtia til handa væpn eða skip, eða iarn eða geraz skipstionarmenn þeirra. eða veita þeim nöckurs kyns fullting til agáangs. ok vfríðar heilögu iorsala landi ok kristnu folk.

Tolfti atburður er sa ef nöckurer Ræna Romueria eða aðra kristna kaupmenn þa sem sigla með sinn kaupeyri ser til nýtsemdar ok öðrum eða dirfaz at taka þa sialfa at herfangi eða Ræna þa se sem skipbrot hafa þolt. þersir allir falla j bann af sialfum²⁾ logunum. nema þeir bæti þat sem þeir brutu. ok gialldi aptr þat sem þeir Ræntu þa er þeir eru lögliga æ minnter.

J þrettanda stað stendr skipan Gregorii papa decimi með huerri hann lagði bann æ alla þa sem með nöckuru ofriki eða agangi þröngua biskupa eða lærða menn til at leysa nockura af bannz atkuæðum eða gefa lærðum monnum aptr embætti eða leyfa tiðagiorð j þeim stöðum sem aðr er hon af tekin.

Sa er hinn fiortandi atburður at ef leikmenn j huerri stétt sem þeir standa eða hueria tign sem þeir hafa.³⁾ neyða til þess forstiora heilagrar kirkiu capellanos eða aðra klerka at vnder leikmanna valld legiz heilagra kirkna fasta eignir eða [bæir⁴⁾]. þa se þeir bundner j bannz atkuæði. nema þeir gefi allt aptr með frelsi j þeirra valld sem oigu siðan þeir eru lögliga æ minnter þat er þeir hófðu aðr með ofriki vnder sik dregit. sua at þa kallaðiz formenn heilagrar kirkiu prestar ok personur þat lén af leikmonnum hallda sua sem af sinum ýfer monnum.

æ þetta ofan bannsetium wer alla ok serhueria þa sem leita vpp at Reisaz moti vórum virðoligum herra herra .H. noregs konungi ok hans Riki. eða með nöckurum illuirkium eða suikræðum vilia firikoma friðinum.

¹⁾ eidhialpar(!) 688; ²⁾ uerkinu(!) b. v. 688; ³⁾ at. b. v. 351; ⁴⁾ lausar 351.

B.

Þessi styttri útgáfa statútunnar er áður prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 469—471, en þó slept aptan af, og í Norges gl. Love III, 238—41, og er þar fylgt AM. 350. Fol. bls. 125b—127a skb. skr. 1363 (Skarðsbók = A), en þessar skinnbækur bornar þar saman við: AM. 136. 4to bls. 282—85 þetta frá c. 1490 (= D); AM. 138. 4to frá c. 1500 (afskr. af 350 = B); AM. 42A. 8vo bl. 111b frá c. 1480 (= F); AM. 56. 8vo bls. 3—4 frá 1479 (= C); AM. 456. 12mo bls. 101—107 frá c. 1480 (= E). Hér er prentaður textinn eptir Skarðsbók, en ekki tekinn orðamunur úr þeim handritum, sem Norðmenn hafa notað; en borið er hér saman við AM. 53. 8vo bls. 30—38 á pappír með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum skr. c. 1640—50, sem ekki er notað áður, en það virðist vera bein afskrift af Skarðsbók, svo að því var einginn frekari gaumur gefinn.

Skipanir herra íons erchibiskups.

Jon með guðs miskunn erchihisup í niðar osi. andres biskup af oslo jorundr hiskup af holum arni biskup af skala-holtti. Erlendr af færeýjum arni af stafangri. Nafni af biorgvin þorfinnr af hamri. niðar oss kirkiu undir biskupar. senda ollum Retttruandum monnum í niðar oss erchibiskups dæmi. þetta bref seandum eðr heýrandum. frið ok fagnað í drottni ihesu christo oss sitiandum. ok tracterandum æ þersu biskupa þingi eptir heilagri feðra setningum [at hirta lyti ok bæta siðu manna. biðium vier af ollu hiarta miuklatliga allzualldanda fôðr allrar myskunar. at hann gefi oss myskun himneskrar speki. veiti oss mælsku ok blasi astsemd upptendranar fýsi at uor giorð fai af henni upphaf. ok at henni viðhialpanda. megim vier æðlæzt nytsamligan enda ¹⁾).

J nafni foður ok sonar. ok heilags anda. bioðum ver með ualldi ok Roksemd þersa þings at klerkar þeir sem taka erfð hins crossfesta ok hans mark. at þeir se skirlifir. friðsamir hoguðrir ok til gefnir guðligri pionostu. ok bæna haldi enn forðiz miok deilur ok þrætur ok hatrligar framferðir ok alla hegomligha luti. ok vsæmiliga at þeir megi makliga Guði. pionia í því embætti sem þeir ero til settir. fur bioðum ver at nockurr niðr settar deilur upp ueki eðr gefi efni til nockurs

¹⁾ [vantar í 350; bætt við eptir 56. 8vo, 136. 4to, 446. 12mo (sbr. NgL. III, 238).

sundr þýckis eðr. nockurr framm rapi i illzku. at lasta leikmenn eðr hita þa með afundar tonn ok umlestrar.

Enn ef nockurr dirfiz þat at gera. þa se hann svo harðliga hirtr af sinum domara. at seinna gangi or minni pina hefndarinnar. enn tilgerð glæpsins. Sva æminnum ver leikmenn at æigi þröngvi þeir presta eða aðra klerka með vviðrkuðmiligum þýndingum. hellðr se þeir felagligir við þa ok goðgiarnir. gerandi sem postulinn býðr at huarir tueggju se við aðra. samþýckir i einum astar anda. ok litillæti. Enn ef nockurr hefr sik upp i ofhelldis anda. ok slitr i sundr þeirra astarinnar samband. þa skilr hann sik fra Guði því at Guð býr ecki i þers manz hugs koti sem sundr slitr friðar band ok astsemdar. Jtem meðr því at fur boðit er i helgum bokum. at kaupa með peningum heilagt siðferði. eðr heimta nockut fe af þeim sem inn ganga i klaustr ok þo at þetta se fyrboðit. þa taka[zt] nunnurnar þo optliga óngvar nema með peningum. i sýstra lag. Nu ver lækning viliandi gefa þessari sott. því skipum ver. ef abbadis. eðr priorr. at sýstra klaustri þiggr fe eðr gíafir. eðr gerir kaup. eðr vleyfiligt skilorð. til þess við nockura at inn gangi i sýstra lag. eðr gefi til þess Ráð ok samþýckt. þa hefr hon fur gort sinu valldi af sialfu verkinu. Enn ef þeim er nockut gefit aðr eða siðan eða offrat rettliga. an kaupi eðr skilorði. þa mega þær þat leyfiliga þiggia. þetta sama vilium ver ok at varðveittiz. j öðrum klaustrum. þat er ok innvirduliga hugsanda huat pall postuli segir þeim er til hans komu af effeso. Þer vitið. segir. hann at ek hefir ecki undan dregit at segia ýðr þat sem ýðr ma verða til nýtsemdar. því vattar ek þat fur ýðr. at minar hendr ero hreinar af ýðru bloði. hvat gefr postulinn oss at skilia i þersum orðum. vtan þat. at hann vëri sekr þeirra sýnda. ef hann hefði nockut vndan dregit þeim at segia þat er nýtsamligt vëri þeirra heilsu. Sva er ok vtan ef. at ver erom æigi saklausir af ýðrum sýndum. huerra salur ver hofum æa hendr tekiz at stiorna ef ver drögum vndan fur oskýnsama þogn. ok segium æigi þat sem nýtsamligt er ýðuari saluhialp. ok sva sem likamligr læknir ef hann varar æigi siukan mann við. at eta þa luti sem oheilsamligir ero. honum. þa er hann æigi saklauss af hans dauða. Sva erom ver ok er skipaðir erom læknar salnanna. skyllðugir fur at sia ýðuari hialp. ok uara ýðr at gera þa luti sem æigi ero gerandi. ok þat megum uer

ægi hia oss leiða með veinurð ef nockurr er. sem Guð lati öngvan uera sva vminnigan sinnar heilsu at hann geri þann glæp. at þýngia kirkiu Guðs. hennar frelsi minnka eðr undan draga. eða haðuliga hondla hennar þionostumenn.

Ver uerðum hluttakari þeirra sýnda. sem ver þolum. ok birtum ægi ef ver megum. Enn ægi er þat vndarligt þo at maðrinn geri þat sem hann veit ægi bannað vera. eðr hann ætlar litla þinu við ligia. eðr öngua. Nu at ægi taki nockurr þa dirfð ser til afsakanar. af sinni vvitvku. því skipum ver at þeir lutir sem menn falla j bann af sealfu verkinu ok logmalinu. se lesnir vm sinn æ hueriu æri i meiri hattar kirkiu Enn ef nockur leikmaðr tekr undir sik til smanar. ok minkunar kirkiunnar domandum. þau mal eðr sakir sem til kirkiu umdæmis ero ækueðin i hennar lögum at heýra vitni. Rannsaka. ok enda æ gora. af því sealfu verki laupa þeir i bannz þinu. þersi aull mal til heýra kirkiunni. Aull þau mal sem klerkar. kíeraz við sin imillum. eða þeir ero kíerðir af leikmonnum. aull hiuskapar mal. ok huersu huerr er getinn. tiunda mál ok testamenta. einkannliga þat er menn gefa klaustrum ok kirkium ok helgum stöðum. uernd pilagrima. hordomr. ok frændsemis spell. friðlu lifnaðr. okr. kirkiu stuldir. eðr ef þat er sellt eðr keypt. sem heilagt er. eðr helgi brot ok saurgan heilagra staða. villur ok otrva.

Ef leikmenn draga vndir sik þessi eðr onnur kirkna mál eðr klerka. þa falla þeir i bann af sealfum lögnum.

1) Þa er vilhialmr cardinali var sendr til noregs með herra pauans boð. ok legata valldi. þa gerði hann þær skipanir at huerr sem með ualldi 2) gengr i annars manz fasta eign. eðr Rettindi með 3) sialfs sins valldi ok vilia. af því sialfu verkinu er hann gerði. se hann með bannsetningar banni 4) bundinn.

Þat fylgir ok til þers. at ægi skýli Rans maðrinn af flærð sinni ok Rangindum þarfindi taka. Ef þessir lutir ero klerka eign. eðr kirkna. eðr þeirra valld. þa skal Rans sökin dæmaz af kirkiunnar domara.

Jtem. hefir jnnocencius papi. sva 5) skipað æ almenniligu þingi. at þeir sem gera þær skipanir eðr ueniur sem helldr

1) kaffi sá sem eptir ser finst i AM. 132. 4to bls. 133 skb. frá c. 1430; 2) afi 132; 3) af 132; 4) sverde 132; 5) sl. 132.

mega heita vueniur er imoti ganga frelsi heilagrar kirkíu. þa falla þeir fullkomliga í bann af sealfs sins uerki. Sva ok þeir sem [þa skipan rita ¹⁾]. eðr dæma eptir þeim. ok sva þeir sem slikum domum lýsa eðr birta almenniliga. eðr eptir þeim logum eðr setningum brefum eðr boðskap ero dæmdir til minnkunar írelsis kirkíunnar. eðr ualldz biskupanna.

Sva ero þeir ok bannsettir. sem nauðgan klerk draga til leikmanna doms. eðr dæma kirkíunnar goðz ok ²⁾ þeirra þeim ecki eptir spurðum ³⁾. eðr moti mælandum. Sva ok þeir sem með valldi ok kugan lata leysa sik af banni eðr forboði. Sva bannsetium ver þa ok alla. sem dirfaz upp at Risa moti herra konunginum. ok Noregs Ríki ok rugla með verki eðr Raði frið Ríkisins. [Jtem fur bioðum ver at klerkar eðr leikmenn. laupi opt inn í nunnuklaustr æn lógligri sok eðr skýnsamligri. hvat ef klerkar gera. þa skulo þeir þarnaz sitt embætti. enn leikmenn skal forboða. eðr bannsetia. ef þeir vilia æigi af létta. æigi skulo ok fleiri takaz í klaustrinu enn þeim megi æan vesolld lifa. af goðzi klaustrsins. þat furbioðum ver ok stýrkliga. at nockurr klaustra maðr broðir eðr sýstir hafi ser eiginligt goðz. heldr se öllum allir lutir sameiginligir. ok fai formaðr klaustrsins huerium sem þarf. eptir þui sem er staðrinn ríkr til. Enn ef nockurr finnz hafa eiginligt. þa er hann er andaðr. þa skal sa æigi bafa cristinna manna groft ⁴⁾].

¹⁾ [þær skipanir aiufa eða aletta 132; ²⁾ eðr 132; ³⁾ spyriandi 132; ⁴⁾ [vantar í 132, og er skinnhókin maukfóin, en á eptir kemr þetta með nýrri línu: Jtem ath [huer sa sem hefir
 . . . [barn] getnade ok ef hann
 veit j hennar nau-
 uist forfalla laust ella se hun
 vid gud ok heilaga kirkiv.

Jtem ath hænhs þav sem hiskvpinn lofar saung at hafi þuilikan Rett a sier ok þyrmsl sem adrar soknar kirkíu[r] svo ad huer sem þadan tekr annars mannz goz með stvlde eða gripi eður rane eða nock[u]rs-konar ofvalldi falli sa í bann af sialfv verkinv.

Í 136 kemr þetta aptan við statútuna: Prestar allir er kirkíur hallda skulu iafnan æi þeim sitia ok jnnan soknar vera ok hvergi langvistvm brot vtan fvlla navdsyn. Er ok allungis fyrirbodit at fara . . .

80.

14. Juli 1280.

í Björgvin.

JÖRUNDR Þorsteinsson biskup á Hólum heitir þverjum þeim fjörutíu daga syndalausn, sem heimsækja eða hjálpa með gjöfum Svíþúnsdómkirkju í Stafangri í Noregi, sem hafði brunnið.

Frumskráin á skinni í AM. Orig. Norv. Fasc. xxvi, 7. Bréfið er áðr prentað í Diplom. Arn. II, 92 og Fornbréfasafni Norðmanna III, 18—19 Nr. 17 og 18.

Vniuersis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris Jorundus diuina meseracione Holensis episcopus salutem in eo qui salus est omnium fidelium animarum.

Cum loca sanctorum omnium pia deuocione a Christi fidelibus sunt veneranda et humana deuocioprompto affectu debet honorare vt quod possibilitas nostra non obtinet eorum nobis intercessione donetur Cum igitur ecclesia sancti Swithunij catbedralis Stauangrensis diocesis nouiter sit combusta, nos quidem capientes ut ipsa ecclesia ampliore ueneracione et elemosinarum largicione consoletur et congruis honoribus frequentetur. omnibus vere penitentibus et confessis qui dictam ecclesiam in omnibus summis festiuitatibus, et in utroque festo sancti Swithunij et cotidie infra octauas prioris festi. in die dedicationis ipsius ecclesie, in quatuor festiuitatibus beate virginis, in festo sancti Michaelis, in festo sancti Andree apostoli, in festo sancti Olai et sancti Nicolai, in festo sancti Vincencij martiris, in festo sancte Katerine. singulis annis deuocionis causa visitauerint uel manus adiutrices eidem ecclesie porrexerint, xl. dies de iniuncta sibi penitencia ad ratibabicionem diocesanorum suorum misericorditer relaxamur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum Bergis anno domini m^o. cc^o. lxxx^o. pridie jdus Julii, pontificatus nostri anno [xiii].

81.

24. Juli 1280

í Björgvin.

ARNI Þorláksson biskup í Skálholti heitir þeim 20 daga syndalausn, sem heimsæki eða hjálpi með gjöfum Svíþúnsdómkirkju í Stafangri, er brunnið hafði.

AM. Orig. Norv. Fasc. xxvi, 9. Fornbréfa afskr. AM. Nr. 5850

(með h. AM.) Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 260, Lundhs Spec. Dipl. Norv. 3 og í Dipl. Norv. III, 19, Nr. 19.

Vniuersis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris Arno diuina miseracione Scalotensis episcopus salutem o. s. frv. eins og bréf Jörundar biskups hér á undan.

... Datum Bergis anno domini m^o. cc^o. lxxx^o. ix. kal. Augusti pontificatus nostri xij.

82.

25. Juli 1280

í Björgvin.

Sjó lýðbiskupar, þar á meðal Jörundur Hólabiskup og Árni Skálholtsbiskup, vitna um krýning Eiríks konungs Magnússonar í dómkirkjunni í Björgvín, og um eið þann er konungr sór fyrir Jóni erkibiskupi.

Frumbréfið á skinni í AMagn. Dipl. Norv. Fasc. V, 5. Bréfið er áðr prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 62—63, Nr. 69. Sbr. Árna biskups sögu kap. 25 (Bps. I, 714—15). Afskr. í AM. 22B. Fol. bl. 97.

Pateat vniuersis tam clericis quam laicis per regnum Norwegie constitutis presens scriptum visuris uel audituris quod anno domini m^o. cc^o. lxxx^o. in festo sancti Suithuni Bergis in ecclesia cathedrali magnificus princeps et nobilis dominus. Eiricus dei gracia rex Norwegie illustris filius domini Magni quondam regis coram reuerendo patre et venerabili domino Johanne secundo diuina miseracione. Nidrosiensi archiepiscopo qui eum coronando ¹⁾ in regem coronam capiti eius inposuit. ipsiusque suffraganeis et multis clericis et laicis. qui presentes fuerant. [tactis ewangelis ²⁾ iuramentum prestitit in hunc modum.

Profitetur et promitto coram deo et sanctis eius a modo pacem et iusticiam ecclesie dei. populoque mihi subiecto obseruare. pontificibus et clero. prout teneor. condignum honorem exhibere. secundum discrecionem mihi a deo datam. atque ea que a regibus ecclesiis collata ac reddita sunt. sicut compositum

¹⁾ skrifað yfir línunni með annari hendi og öðru bleki: vngendo; ²⁾ frá [þætt við fyrir ofan línuna með sömu hendi, en daufara bleki.

est inter ecclesiam et regnum. inuiolabiliter conseruare. malasque leges et consuetudines peruersas precipue contra ecclesiasticam libertatem facientes abolere et bonas condere prout de concilio fidelium nostrorum melius inuenire potuerimus.

þat jatta ek gudi ok hans helgum mannum. at ek skal vardvæita frid ok rettyndi hæilagrar kirkiu ok þui folki sem ek er overdugr ivir skipadr. Byscopum ok lærdom mannum skal ek væita vidrkuæmelega sæmd eftir þui sem ek er skyldugr. ok gud giæfr mer skynsemd til. ok þa luti halda obrigdi-lega. sem af konunggum ero kirkiunni gefner. ok aftr fe[n]gner sua sem samþykkt er millum kirkiunnar ok rikissens. Rong log ok illar sidueniur einkanlega þær. sem mote ero hæilagrar kirkiu frælsi af taka ok betr skipa efter þui sem framazt faam ver raad til af varom tryggastu mannum.

Cum igitur ante coronacionem dicti Regis dubitacio fuerit. de regio iuramento. volens predictus pater ne huiusmodi dubitacio rediuiua foret in posterum precauere. vtile quippe etenim est eam rem cognitam esse que ignorata vel dubia possit occasionem litigii ministrare. iuramentum seu professionem factam a domino rege. ad perpetuam memoriam. presentibus literis duxit inserendam. et ad plenioram rei euidenciam sigillum suum apposuit vna cum sigillis venerabilium patrum. domini Andree Osloensis. Jorundi Holensis. Erlendi Ferensis. Arnonis Skalotensis Arnonis Stawangrensis. Nerue Bergensis. Thorfinni Hamarensis suffraganeorum Nidrosiensis ecclesie. Actum viij. kal. Augusti loco et anno supradictis.

Aptan á bréfinu stendr með yngri hendi:

iuramentum regis Erics in coronacione sua.

83.

31. Juli 1280

i Björgvin.

ARNI Þorláksson biskup í Skálholti gefr Mikjálsklaustri (Munkalifi) í Björgvin Vestmannaeyjar til æfinlegrar eignar.

Munkalífsbréfabók Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to, ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 99—100. Prentað í F. Job. Hist. Eccl. Isl. II, 39—40 (í nótu) og Dipl. Norv. XII, 4—5, Nr. 4; MSteph. 27. 4to frá c. 1730. AM. Dipl. afskr. Nr. 5849 (með

h. AM.). Afskrift af bréfinu er og í Landsbókas. D. 17 bls. 415 (= Nr. 108. 4to?). Frá þessu bréfi stafa hinar norsku fisktúndir á Vestmanneyjum.

Bref om kirkiu bæ i uestmanna øyom a islande.

Uniuersis sancte matris ecclesie filiis tam prelati quam subditis presentes litteras inspecturis uel auditoris Arnisius dei gracia scalothensis episcopus salutem in domino sempiternam. Caritatem vestram nolumus ignorare nos ecclesiam beati nicholai archiepiscopi et confessoris in loco qui dicitur kirkiu bær i vestmanna øy fundatam auctoritate et consensu venerabilis patris Johannis dei gracia Nidrosiensis archiepiscopi monasterio sancti michaelis circa bergensem ciuitatem constituto cum omnibus pertinenciis canonice contulisse perpetuis temporibus possidendam saluo pontificali ¹⁾ iure in omnibus et parochiali. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum. Datum bergis anno gracie m^o. cc^o. lxxx. pridie kalendas augusti.

84.

[1280].

SKIPAN Árna biskups Þorlákssonar um kirkjutiundir, frillur presta, opinbera frillumenn, Péturstoll ok biskupstfund.

AMagn. 351. Fol. bl. 120b—121a og er hér prentað eptir þessu handriti, sem er frá c. 1360 (Skálholtsbókin góða); en þessi handrit eru höfð til samanburðar: AM. 350. Fol. bls. 288 skb. þetta c. 1500; AM. 135. 4to bls. 217—18 skb. þetta frá c. 1490; AM. 138. 4to bls. 347—48 skb. c. 1500; AM. 175A. 4to bls. 49—50 skb. c. 1400; AM. 671B. 4to bls. 18 skb. c. 1320; AM. 687A. 4to bls. 5 skb. c. 1470 (byrjar í § 3); AM. 456. 12mo bls. 138—40 skb. c. 1480. Statútán er áðr prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 48—49 (eptir AM. 351. Fol. og 175. 4to). Ártalið, sem stendr hér í statútunni, er víst rétt 1278. því að þá stefnir Jón erkibiskup rauði báðum biskupum, Jörundi og Árna, ntan á tveggja ára fresti (Bps. I, 707).

Capitulum ²⁾).

Þessum lutum sem her fylgia. villði herra arne biskup th[orlaks]s[on] ³⁾ lýsa lata æ prestastefnum ⁴⁾.

¹⁾ pontificali, Hist. Eccl.; ²⁾ þannjg 175; Ok her fylgir 351, því á undan er statútán 1292; eingin fyrirsögn í 350, 671, 687, 456, 138, 135; í 135 vantar og inngangsorðin; ³⁾ 671; vantar í hin; ⁴⁾ prestastefn 175.

1. [þat er hit fursta ¹⁾] sem stendr j brefi því sem wírdulighr herra jon eRkibiskup skipaði með raði biskupa sinna þeirra sem hann hafði til sins fundar stefnt ²⁾ i berguin ³⁾. anno domini M^o. cc^o. lxx^o. viij^o. ⁴⁾ at huerr prestur viti sik skýlldugan at skipa til heilagrar kirkiu hinn tíunda part⁵⁾ hit minnzta af því goðzi sem hann hefer af henni aflat j landi eða ⁶⁾ lausum⁷⁾ eyri. en huerr sem [æigi vill þers⁸⁾ geýma⁹⁾ heðan af. þa falli allt þat til kirkiunnar ¹⁰⁾ eptir [hans andlat ¹¹⁾ sva sem Guðs log segia ¹²⁾.

2. annar lutr er sa er hann vill ¹³⁾ enn lýsa láta at ¹⁴⁾ prestar geými þess at einginn þeirra hafi þa konu innan [sina kirkiu sokn ¹⁵⁾ sem hann hefir born við ¹⁶⁾ átt. eða hann hefir vfrægd af at hon [se hans frilla ¹⁷⁾.

3. Hit ¹⁸⁾ þriðia mál er ¹⁹⁾ vm opinbera frillumenn þo at leikmenn se ²⁰⁾. at herra biskup býðr enn sem fyrr at einginn prestur gefi þeim corpus domini. eða veiti nockura guðliga þionostu nema hann ²¹⁾ handsali fyri vattum at binnda ²²⁾ saman logliga eða skilia ²³⁾ samuister ²⁴⁾ sua ok ef nockur Ryfr síðan þat handsal þa se hann ²⁵⁾ vtan kirkiu þar til sem ²⁶⁾ hann skilst við lostinn ok vill bæta við guð ²⁷⁾.

¹⁾ [in primis 456; ²⁾ kallat 350, 138; ³⁾ biorguin 671, 175, 456, 138; ⁴⁾ M^o. cc^o. lxx^o. 350, 138; M^o. cc^o. lxx^o. ok viij 456, og öll fyrsta klansan sem niðrlag á statúttuui 1292; [þetta stendr j brefi því sem virduligr herra jon ercibiskup skipaði með rade biskupa sinna þeirra sem hann hafði til sin stefnt j Biorguin anno domini M^o. cc^o. lxx^o. viij, 135; ⁵⁾ lut 350, 671; hlut 175, 456, 135, 138; ⁶⁾ ok 350, 671, 456, 175; ⁷⁾ leysum 175; ⁸⁾ þat allt 138; þat, 456, 135, 350, 671; ⁹⁾ giora 135; ¹⁰⁾ síðan b. v. 350; ¹¹⁾ [hans dag 135; hans dag ok andlat eptir því 456; ¹²⁾ hér bæta 671 og 135 þessari klausu við: sem hann hafði af hennar guse aflat (af henni aflat og heunnar gozi 135). verðr hann sua skíott (sl. 135) af henni kallaðr at hann fer aungua (fai eigi 135) skipan gert. fyri sinni framfor. þa taki beilog kirkia (sinn 135) tinnda lut sem hann hafðe þat sialfr skipat (gert 135); ¹³⁾ uillde 671; ¹⁴⁾ huerr b. v. 350; 456; ¹⁵⁾ [þinga ok sinnar kirkiu soknar 456; ¹⁶⁾ með 456; ¹⁷⁾ [hans frilla se 671; ¹⁸⁾ sl. 671, 456; ¹⁹⁾ sl. 456, 135; ²⁰⁾ hér byrjar 687; ²¹⁾ þeir 671, 350, 456, 138; ²²⁾ bindaz 350, 671, 175, 138; handbindazt 135; ²³⁾ allar, b. v. 175, 138, 687, 135, 456; ²⁴⁾ samuistur 175, 138, 687; ²⁵⁾ vantar i 351; ²⁶⁾ 671, 175, 350, 138; er 456, 687; vantar i 351; ²⁷⁾ þat er hann brant b. v. 671.

4. Þat hit ¹⁾ fiorða at prestr heimti saman petrs toll af öllum hwsföstum monnum huerr j sinum þingum ok leysi til sin. eða sa annar sem biskups vmbodsmadr ²⁾ ser fyr. [ok greiði ⁴⁾ j mot vadmæl ⁵⁾ sua at nu se til Reiðu ⁶⁾ til skips at flytia j sumar æ eyrar ok se ⁷⁾ hit þriðia huert ær þaðan fra slikt sem þa er vorðit. siðan næst war saman tekit ⁸⁾.

5. Þat hit fimta at huerr prestr hafi vitand yfer ⁹⁾ biskups tiund ¹⁰⁾ j sinum þingum um huersu mikil bon werðr. [ok se greind fra kirkiu tiundum siðan saman eru teknar huarar tveggju. af þeim sem kirkiu [luta hefir ¹¹⁾.

6. hyðr hann ok at huerr prestr [se wið ¹²⁾ huinn ¹³⁾ at gera honum kunnigt ¹⁴⁾ þann tima sem hann ferr j syslu sina huersu mikil [warð ¹⁵⁾ [serhuert ær biskups tiund ¹⁶⁾ j hans þingum vpp fra þessum tima.

85.

[1280].

BRÉF Runólfs ábóta í Viðey um osttoll til Viðeyjarklaustrs af bóndum þeim, er þingfararkaupi eiga að gegna, [millum Botnsár og Hafnarfjalla (shr. Dipl. Isl. I, 492—96).

Bréfið er prentað hér eptir Bessastaðabók AM. 238. 4to bl. 41b—42a á pappír frá c. 1570; afskrípt þar af flótt í fornbréfa-afskriptum Arna Nr. 1773; afskrípt af bréfinu er og í Landsbókasafni Nr. 115. 4to I, 191 (= D16) og í IBfél. Nr. 126. 4to bls. 3—4 með hendi séra Gísla Einars á Selalæk. Bréf Jóns erkebiskups það, er ábóti skýrskotar til, mun vera biskupapingssamþykktin í Björgvin 16. Júní — 29. Júlí 1280, og er því þetta bréf yngra en hún; bréf Árna biskups, sem hér er nefnt, þekkist ekki.

[B]reff um ostolla.

Rvnolfr með gvdz nad ahoti j videy sender avllvm bænd-

¹⁾ er (ær 175) 135, 175; ²⁾ prestar 671. 350, 138, 135, 175, 687, 456; ³⁾ vill edr (hann 687, 456) b. v. 350, 138, 687, 456; ⁴⁾ [at greiða 135; ⁵⁾ vadmali 671; hér endar 671; ⁶⁾ j sumar b. v. 135, 175; ⁷⁾ suo 175; ⁸⁾ [vantar í 350, 456; ⁹⁾ af 135; ¹⁰⁾ tiundum 456, 687; ¹¹⁾ [[er svo í 175; oc se huinn at giora honum kunnigt þann tima sem hann ferr j syslu sina huersu mikil verdr ser huert ær biskups tiund j hans þingum vp fra þessum tima (shr. § 6); [lut tekr 456, 687; hefir at hallda 138, 350; ¹²⁾ sl. 350, 687, 456, 138; ¹³⁾ [hafi vit buizt 135; ¹⁴⁾ adr. b. v. 135; ¹⁵⁾ [at vex 456; ¹⁶⁾ [biskups tiund þat árit 135.

vm ok byþegnum millum bodzar ok hafnar fialla kvediv gvdz ok sina [pater noster ¹⁾].

Medur því at svo vottar bref virdvligs herra magnus biskups [ok] herra gissvrrar jarls at ost tollvr lagðizt til staðar j videy ²⁾. til vpphallz þeim klavstra monnum sem þar hafa gefit sig til gvdz þionstv: er þat fiordvngur ostz eda tveir hlvtir fiordvngs smiors af þeim hvorivm bonda sem þingfarar kavpi æ at gegnna: var þetta samþýktt af sý[s]lu monnum ok logmonnum ok avllvm logriettv monnum: æ alþingi. Enn þo at þessarar greidzlv hafi hier eigi fyr meir krafizt verit þa eigv vier þessa heimtv hier eige ofrialsligar enn adrar lavgligar skvilder stadarins. hofv vier feingidjvari jonssyne vortt vmbod hier vm: skal hann mann til fa saman at heimta. bidivm vier alla yður at þier giored þenna fir sagdan toll medr godvm greidskap til virdanda vorn herra jesum christum ok hans blessvðv modur svo at þier megit þetta til hialpar selia vit þa er vær stonðvm firi domstoli vors herra: hafi þier þa blvti mivkliga til vor giortt ok vors stadar sem yður var mielv oskylldara enn þessi ok væntvm vær at svo mvni þier þetta giora. Enn hvor sem þetta greidvr ³⁾ eigi ok helldur firi þrioskv saker ok vill eigi giallda ok giorer hann þessi ranginde eda onnvr oss eda vorvm stad. þa skal hann slikre hegnd af oss mæta sem vottar ⁴⁾ bref virdvligs herra jons erckibiskups andligs fedur vors. er þat seiger svo: Ef noevr madr vitandi þessa vora skipan ok vor nadar bref dirfizt þessv æ moti at giora eda motgang at veita ok hafi hann verit amintur tvýsvar eda þrysvar ⁵⁾. þa verdi hann vtlagdur fra berginng hins hellgasta holldz ok blodz vors herra ok hialpara jesv christi nema hann leidriette sig. med vidvrkvæmiligre ýferbot. Stendr ok svo j brefi mins herra Arna biskups at þeim sem hallda firi klavstrinv riettv skvldvm eda tollvm skal Rvnolfur aboti j videy strida mega med hegning j heilagri kirkiu þeim sem eigi villia riett snvazt logliga aminter.

Giorit nv svo sem best samer ok ýðvare salv hæfer.

¹⁾ [pr. nr., hdr.; ²⁾ videyar, misskr. hdr.; ³⁾ þannig hdr.; ⁴⁾ v^ortt. hdr., AMagn. hefir leiðrétt á spáséiu; ⁵⁾ þrysvar, hdr.

86.

[1280].

RÉTTARBÓT Eiríks konungs Magnússonar hin almenna.

Eins og réttarbót þessi kemr fram í þeim texta, sem hér er kallaðr A er hún gefin Norðmönnum. Það, sem úr henni hefir fylgt Jónsbók og innlæst, líklega með venju, á Íslandi er hér kallað B og C. Aðalréttarbótin (A) er svo vöndulega gefin út í NgL. III, 3—12 að hér virðist vera nóg að prenta góðan texta orðamunarlaust, einkum þar þessi útgáfa (A) kemr Íslandi ekki við að öðru en því, að hún er grundvöllurinn undir B og C og að klausa úr henni (§ 28) hefir suemma komið inn í Jónsbók, og að hún er að nokkru fyrirrennari réttarhótarinnar til Íslands 1294. Hér er prentaður sami texti sem í NgL. III, eftir skinnb. AM. 60. 4to frá c. 1320, því að hann er einna bestur, þó fleiri handrit séu góð, sem hafa réttarbótina, en einkum er honum fylgt hér af því að þar er rb. stýluð til allra Norðmanna í heild sinni, en ekki í neina sérstaka þinghá.

Her hefr skipan virðulegs herra Eriks konungs.

Erikr Magnúsn með guðs miskunn noregs konungr son Magnúsn konungs sendir allum monnum i noregs konungs ríki Q[ueðiu] G[uðs] oc sína.

Ver uentum at yðr man kunnigt vera oc allra hellzt þeim sem skýmsamaztir eru. at logbok [su] sem uirðulegr herra Magnúsn konungr faðr uar skipaðe sýnizt i sumum stoðum gera eigi sua líosan orskurð sem menn þurfa oc en finnazt fleiri greinir malanna en uon se at sua litil bok megí or skyra oc af þui at ver kallum skyllðu uara uera inuirdiliga eftir at sea oc vm at bða log oc landzsens rett. þa skipaðo ver nokora luti nu at sinni með hinna bezstra manna raðe. þa er ver letom fram bera a þingi oc letom skrifa þetta i bref oc sendum ver yðr með þessom greinum er her fylgia.

1. J fyrstunni at upphafe. at þeir prestar hafe prouast dæme er eigi hafa soknar kirkiur oc löynlig skriptamal.

2. Þat annat at bðndr, skilrikir innan soknar þeir sem ual eru fíaðr hafe vmbøð oc uarðueitzlu ifir kirkiu fe oc þui goz[i] sem hon a at hafa ser til upphelldis með uitorðe prest[s]ens oc geri reiknan firir byskupi eða korsbrøðrum ef hann er eigi nær a huerium .xij. manaðum.

3. Vm Olafs toll at hann selizt i þeirri kirkiu sokn sem

hann gerizt oc flytizt eigi uttan soknar ef þeim likar at selia er taka tollen.

4. Sua skolu oc eigi uera lenzmenn fleiri sýslumanna en .ij. i hueriu fylki nema sýslumenn se fleiri. þa ma huer þeirra hafa einn lenzmann.

5. Sua skolu oc handgengnir menn prestar oc byskups menn gera uttfara leiðangr oc skipa fe sem aðrer menn.

6. Gðými menn oc a[t] .ij. sinnum se lyst at kirkiu aðr en samgangr verði hiuna i millum. þui at þau born er fædd uerða siðan er sua er lyst þa skolu vera skilgetin þo at siðarmeir prouest att nokor meinbugr se a.

7. Þat er oc firir boðet at menn se nauðgaðr til þess eiðs at hann skal eiga þa kono sem hann hafðe firir friðlu en hann legzt með henne siðan hann gek til skripta oc ifirbota.

8. Gðýmit oc eigi siðr at insigli logðingis manna er uarðueitizt vndir .iiij. lasom. logmanz sýslumanz oc soknar prest[s] oc hafezt til enskis annars en til þeirra mala sem skipazt a logðingi vttan nauðsyniar landzens falle til þær sem skýnsamir menn meta at þær se þat bref vpp lesit sem þat skal firir setiazt oc þær þegar insiglað.

9. Sua er statt at .xv. uetra gamal maðr skal uera vitnis bær firir allðrs sakir oc taka sealfir rett a ser þær sem honum uerðr með ofund misðýrmt. skal haun oc fullu firir suara ef hann misgerir við aðra.

10. Sua er oc mellit at þær sem maðr er stemðr logliga til konongs innan landz oc kemr hann eigi forfalla laust eða hans vmboðsmaðr. þa sekizt hann .iiij. morkum silfrs við konong. vttan hann hafe aðr boðit sitt mal vndir rett ransak heima til logmanz eða til sýslumanz oc uil hin þat eigi er kærer. þa sekizt sa eigi er stefndr uar at þui sinni þo at hann fare eigi.

11. Sua er oc skipat ef eigi eru anefndar loggiafir oc gefr maðr þo ymisum monnum aðrar giafir þa skolu þær halldazt heðan af þær til er þær eru iamfnar við fiordungsgiof en ef meira er gefit þa skerðizt firir huerium sem tala rennr til eptir fear magne. vttan salo giafir.

12. Þær giafir skolu oc halldazt er maðr gefr heill oc usiukr sua at uitni uitu oc afhendir ser. sua þo at skýnsamum monnum uirðizt eigi til arfsuika.

13. Sua er oc skipat at maðr skal hafa bref logmanz eða systlumanz eða annara skilrikra manna ef hann fer or ættaga sinum oc i aðra ukunna staðe þat er honum here uitni vm at hann se skilamaðr.

14. Sua er oc mellit ef maðr segir manni fyrir iorðu þeirri er hann hyggir hann eiga en hinn hefir brott latet a launungu oc uil sua uilla sokn hins. þa skal ueriande uera skyllðr at segia honum huer handhæfe er at iorðinni. en ef hann löynir giallde honum sua mikla landskyllð sem af iorðu gek þa .xij. manaðe.

15. Göymit oc vm boðburð at huerr sem fellir boð giallde öyri silfrs fyrir huern bonda er a þeirri boðferð sitr oc eigi kemr til þings forfalla laust.

16. Sua er oc ef maðr a skulld at heimta geri honum halfs manaðar stefno með uattum at luka en ef þa er eigi lokit. þa skal hafa atfara þing þegar hann uil oc late þar bera oll sin uitni at lagum.

17. En vm þat fe sem eindagat er hæfe atfara þing þegar honum likar oc sua þo at hann skal aðr heimt hafa j rettom eindaga.

18. Askr oc mælekerolld oc allar uettr oc uagir at þær se allar einar.

19. Aktit oc vm fatækra manna flutning oc vttuisan oc boðburð at buum lærðra manna.

20. Sua er oc vm pening at hann uerði eigi onytr gor i heraðe ¹⁾.

21. Sua er oc skipat framleiðis vm eignir þær er faðr gefr oc kuangar með son sin eða giptir með dottor sina oc husfröyia! hans er hia oc tælr ecki at openberliga þa ma hon þat eigi riufa siðan þo at misdauði uerði eða hennar erfuingiar vttan meira se gefit en lag uatta. þa iamnazt þat eptir logbok.

22. Sua er oc greint at ef bonde selr eignir kono sinnar

¹⁾ Hér bætir skinnbókin Stockh. C16. 4to (c. 1330) inn í þessum klansum:

Jtem vm lagahastefnur till systlumannz.

Jtem at forn kristins doms retter gange vm tiund. ok af kua leighum at hon se lafngöð. sem hon var at forno (NgL. III, 7 í nótn) shr. § 27.

eða þær er þau eigu bæðe saman abyrgizt sa sialfr uatta sina er kaupir innan xx.¹⁾ uetra ok hans erfuingiar ef hann er dauðr at iorðen uar sellð með husfrøyunnar samðykt. siðan er þat or uatta abyrgð²⁾.

23. Vm allar fearsoknir iarða brigði oc garða at kærizt firir logmanni oc syslumanni oc geri þeir rett af huart sem kæra eigu lærðr menn eða leikmenn.

24. Sua er nu oc skipat at þar sem syslumaðr stefnir þeim manni til sinn innan halffylkis er firir sok verðr firir þa skuld at hann uil profa mal hans oc gera rett af. Sua oc hitt sama ef sakar aberi stefnir þeim er hann a mal uiðr til syslumanz vndir rett prof oc kemr hann eigi forfalla laust. þa sekiz sa er stefndr var halfri mork silfrs halfa konongi en halfa þeim er maleð a skolu þessar stefnor vera leingdar leið³⁾ sua at stefndr hafi noga stund oc profe syslumaðr invirðiliga þetta mal huart sem koma baðr eða annar oc geri rett þeirra millum ef hann fær ifir tekit. En ef hann fær ei ifir tekit þa er hann skylldr at rita greiniliga til konongs eða logmanz þat ransak sem hann hefir frammatz fengit kauplaust af þeim er malet uarðar. en logmaðr leggi siðan orskurð a þo at þeir halde þa eigi vitnum til hans.

25. Sua oc at monnum se þui liosare heðan af at þar sem sonar son skilgetinn oc sua faðr hans stendr einn til arfs i sina kuisl mote dottor þa tekr hann iamt uið hena eptir þui sem bok uattar. En ef sonar synir eru .ij. eða fleiri skilgetnir eins manz synir oc faðr þeirra skilgetin. þa taka þeir fullan arf slikan sem faðr þeirra stoð til oc sua oðal oc skipti millum sinn eptir mannmergð.

26. Vareztt menn oc uið at byggia daut fe a leigu þui at þat er miok haskasamligt at þyngia hinum fatðka frammar en i lagum er melltt.

27. Sua uilium ver oc at forn kristindoms rettr gange vm tiund a kua leigum at hon se iamgoð sem hon uar at forno.

28. Gðymi oc varezt vmboðs menn inuirdiliga at huer-

¹⁾ xv., AM. 309. Fol.; ²⁾ Hér bætir AM. 322. Fol. (c. 1320):

Jtem at menn segizt ei or logligum dome illum monnum til refsingar sbr. § 29; ³⁾ flest hdr. hafa: leiðar leingd.

uitna þar sem menn er at dōma vm stor mal vm lif manna eða lima lat eða aðrar storar refsingar at þeir nefni. xij. menn til doms huarke sakaða eða siuiaða uiðr þa er vm skal dōma en þeir. xij. gange einsamnr oc staðfesti sua dom sinn. siðan gange þeir aptr til annara þingmanna oc samðycki þeir þa allir iamsaman doma með lofa take ¹⁾).

29. Sua uarum uer yðr oc uiðr at engi dirfist heðan i fra at segiaz or logligum dome til krafðr af rettarans halfu at þui frammare megi hinn rettlate hafa sitt frælse með naðom er laga stiornarennar uerðr bætr gðymt skolu þeir oc laga sekt firir suara halfre mork silfrs en ²⁾ aðru uis gera forfalla laust. sua oc at menn segizt eigi or lagligum dome illum monnum til refsingar.

30. Sua ok ef kona missir bonda sins yngri en .xx. uetra eða kallmaðr missir kono sinnar yngri en .xx. uetra gamall oc koma þau at lagum saman þa mego þau hafa fear halld sitt oc annara manna ef vnder þau ber eða fa aðrum ef þau vilia þat helldr.

31. Sua oc ef maðr fðrir omaga rangliga a hendr aðrum manni. giallde þeim aptr kostnað sinn fullan er omagen uar til fðrðr þann sem hann hefir haft.

32. Sua er oc mællt at uið þui skal leiguliði eigi abyrgi-
azt huss að skriður take eða ofuiðri briote ef hann hefir upp
haldet abuð sinni eptir lagum.

B.

Þær útgáfur af þessari réttarbót, sem hér eru kallaðar B og C hafa fylgt fjölda af handritum af Jónsbók alt frá miðri 14. öld og svo langt sem Jónsbókarhandrit ná niðr i tímann, og hafa, ef til vill, eptir þeim verið dæmdir íslenskir dómar gegnum allan þennan aldanna óraveg. Þó að þessir tveir textar sé að mestu ágríp úr aðalréttarbótinni (A), eru þó í þeim greinar, sem þar finnast ekki. B er það, sem venjulega hefir verið kallað „réttarbót Eiríks konungs um stefnufall“, og er hér prentað eingöngu eptir hinni elztu skinnbók: AMagu. Nr. 350. Fol. bls. 144, Skarðsbók skr. 1363, og þótti ekki

¹⁾ Þessi grein er því nær orðrétt, sem hér er, i mörgum handritum Jónsbókar og sumum mjög fornum og góðum ýmist sett sem niðrlags kapituli i þingfarar- eða þjófabækki; ²⁾ = er.

vert að hlaða undir textann orðamun bæði af því að handritið er hið ágætasta og af því aðalréttarbótin er áður prentuð, en borið hefir verið saman við mörg handrit og þar á meðal við skb. i Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 130—31, sem er ef til vill fullt svo gömul, en réttarb. þar vart eins góð, og önnur greinaröð. Ánk þessara handrita hef eg rekið mig á hana í 42 öðrum, og eru það þessi: AM. 342. Fol. skb. skr. 1577; AM. 345. Fol. bls. 145 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 149—50 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 282—84 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 136—37 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 4 skb. þetta frá c. 1490; AM. 137. 4to bls 5—6 skb. c. 1400 (rotið); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (afskr. af 350. Fol.); AM. 147. 4to bls. 194—95 skb. þetta frá c. 1600; AM. 154. bls. 146—47 skb. þetta frá c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 49—51 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 124—25 skb. c. 1430; AM. 161. 4to bls. 242—43 skb. skr. 1561 65; AM. 173D. 4to C6 bl. 1a—b skbb. c. 1480 (brot); AM. 175C. 4to bls. 26—27 skb. c. 1400; AM. 37. 8vo bls. 250 51 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 364—66 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 49—51 skb. c. 1570; AM. 456. 12mo bls. 41—43 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 54—56 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo 49—50 skb. c. 1580; AN. 200. 4to bl. 3 pappirsb. c. 1700; AM. 60. 8vo bl. 72—74 á pappir c. 1690; MSteph. 12. 4to á pappir skr. c. 1570—80; MSteph. 13. 4to bls. 163—66 á pappir skr. 1715; MSteph. 48. 4to bl. 35 á pappir skr. 1669; Gl. kgl. saml. Nr. 1159. Fol. á pappir c. 1650; Gl. kgl. saml. 3274A. 4to á pappir c. 1620; Ny kgl. saml. 1923. 4to bl. 150—52 skb. c. 1590; Ny kgl. saml. 1924. 4to bl. 49b—50 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 187—88 á pappir skr. af Paus c. 1750; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 101b—102a á pappir c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to. skb. skr. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 307—308 á pappir frá c. 1750; Uldal. 320. 4to á pappir skr. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; ÍBíél. 531. 8vo bls 178—82 skr. 1706 (Hálfðán Jónsson). Réttarbótartexti þessi er prentaðr í öllum útgátum Jónsbókar: Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709 Akureyri 1858 og á dönsku í dönsku Jónsbók Kh. 1763. Sbr. Páll Vídalín: Skýringar yfir fornyrði Jónsbókar Rvík. 1855 bls. 153—55 og NgL. III, 11, 115.

Her hefir upp Rettar Bætr Eiríks konungs¹).

Sua skipaði virðuligr herra Eiríkr konungr. son Magnús konungs.

1. at hueruætna þar er sakar aberi stefnir manni undir

¹) Eriks kgs. skipan 3269b. (hönd frá c. 1600). — § 1. sbr. A § 24; Magnús lögmaðr Jónsson (1679—93) sýnist vilja heimfæra klausuna um leiðarleiungð til þingfarabálks (AM. 348. Fol.).

Rett prof. til systlumanz, ok kemr hann æigi forfalla laust. þa sekiz hann halfri mörk, halft systlumanni, enn halft þeim er mal aa. skulu þær stefnur uera eptir leiðar lengd. sua at stefndr. hafi noga stund at koma at ollum, gögnum ok uitnum. ok profi systlumaðr mal þeirra innuirðuliga, huart sem koma annar eða baðir. ok geri Rett þeirra i millum. Enn ef hann fær æigi yfir komit, þa er hann skyldr at rita til konungs. ok gora þat kauplaust. er þa lögmaðr skyldr at leggja orskurð æ þat mal. þo at þeir halldi. þa æigi uitnum sinum til logmanz.

2. Sama er ok þers mannz sæk er systlumaðr stefnir til sin¹⁾ at hann uill gera Rett oðrum monnum af honum. ef hann kemr æigi nauðsynia laust.

3. Sua er ok skipat. at ef æigi ero löggiafir æ nefndar. ok gefr maðr ymissum monnum aðrar giafir. þa skulo þær giafir halldaz, allt þar til er þær uerða iafnar við lög giafir. Enn ef meira er gefit. þa skal skerðaz fur huerium eptir þui sem tala Rennr til eptir fear megni vtan salu giafir.

4. Ok þær giafir er maðr gefr heill. ok usiukr. ok afhendir ser ef skynsorum monnum uirðiz æigi til arfsuika gert.

5. Sua er ok staðfest at frillu son ættleiddr tekr Rett af feðr sinum. eptir moður sina þa sem ættleiddi hann. ef engin[n] er þeirra til. sem fyr ero taldir i erfða talinu.

6. Frillu son hinn ellzti einn tekr höfuðbol eptir feðr sinn. ef faðir hans festir moður hans. siðan hann var fæddr. ok þo at hann hafi kuangaz þess i millum. ok eigi börn með þeirri. ok andaz su. ok festir þa hina siðan. er aðr var frilla hans.

7. Ef bondi selr iarðir husfreyiu sinnar utan hennar

¹⁾ «til log», bætir 350 við; § 2 sbr. A § 24 (npphaf); § 3 sbr A § 11. Magnús systlumaðr Þorkelsson i Skriðn eða Jón Magnússon á Svalbarði sonnr hans, hafi skrifað þessa grein á spássiu i lögbók sinni (AM. 343. Fol.) við 29. kap. i Arfat; § 4 sbr. A § 12; § 5 finst og i Cod. Tunsberg. Ny kgl. s. 1642. 4to bls. 274 skb. c. 1320 og afskrípt þar af með hendi Langebecks i Ny kgl. s. 1380. Fol.; sbr. NgL. III, 11 (eptir AM. 97. 4to á dönsku i nótn). 115; i lögbók þeirra Svalbarðsfeðga (AM. 343. Fol.) er þessi grein sett á spássiu við 21. kap. i Arfat. § 6 sbr. NgL. III, 11 (i nótn); sbr. enn fremr réttarb. 1314 § 16; § 7 sbr. NgL. III, 11 (nótn); sbr. enn fremr réttarb. Hákonar 1313 § 6 (NgL. III, 10¹⁾); i lögbók Svalbarðsfeðga er þessi grein sett á spássin við Kvennag. kap. 3 (AM. 343. Fol. bl. 25b).

samþykkt. ok vilia. þa skal hon skyldug uera at lysa fur skilrikum monnum innan næstu .v. vetra. siðan hon uissi at þær varu sellðar. ok segia at husbondi hennar hefir iarðir hennar sellt. at hennar vuilia. utan hon hafi ottaz bonda sinn. eðr eigi þers mals vpp Reist aldri siðan.

8. Ef maðr á börn með eigin konu sinni meðan hann er í utlegð. þa ero þau ecki arfgeng. huarki til foður arfs ne moður arfs. nema þui at eins at faðir hans verði ilendr siðan. etcetera ¹⁾.

C.

Þessi útgáfa réttarbótarinnar, sem fylgt hefir Jónsbók langalengi, hefir venjulega verið kölluð „réttarbót Eiríks konungs um prófasta.“ Hún er hér prentuð eptir hinu elzta skinnhandriti, sem til er af henni: AM. 350. Fol. bls. 144—47, Skarðsbók skr. 1363, en ekki tekinn orðamunur úr öðrum handritum, sem þó eru mörg til og sum góð. Fyrir mér hafa orðið þessi: AM. 345. Fol. bls. 145 47 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bl. 72—73 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 284—86 skb. c. 1560; AM. 132. 4to bls. 137—38 skb. c. 1430; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (afskr. af 350. Fol.); AM. 147. 4to bls. 191—97 skb. þetta frá c. 1600; AM. 148. 4to bls. 215 skb. c. 1500 (úr); AM. 154. 4to bls. 148—48 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 53—55 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 243—46 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 8—9 skr. c. 1565—1600; AM. 175C. 4to bls. 27—29 skb. c. 1400; AM. 176. 4to bls. 8 skb. c. 1570 (grein úr); AM. 197. 4to bl. 38b á pappír með h. séra Jóns Erlendssonar c. 1650; AM. 200. 4to bl. 3b á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 247—49 skb. c. 1500; AM. 38. 8vo bl. 124 skr. 1578 (grein úr); AM. 40. 8vo bls. 266—270 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 51—56 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 50—52 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 74a—77a á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 43—47 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 56—60 skb. c. 1570; MSteph. 12. 4to á pappír skr. c. 1570—80; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1730;

¹⁾ Hér bætir 3269b. við: Huersu at reettu maa taka ok greiða leighu fyrir danða leighu ku uedlansa. ef maðr drepr sialfr. Jtem. þar með skal ok hedan af saa maðr. mæe eða kona. tuitug heita. er hann h·fir. xxxⁱⁱ iola nætr. — § 8 vantar annars í sum handrit. Svalbarðsfeðgar vilja heimfæra greinina til 7. kap. í Kvennag. á spássi í lögþók sinni (AM. 343. Fol. bl. 27a); greinin finst sérstök í MSteph. 48. 4to bl. 23 á pappír skr. 1669. Sbr. að öðrn leyti NgL. III, 12 og 115 (eptir Cod. Tuneb.); sbr. ennfrems réttarb. ¹⁴/₁₆ 1314 § 15 og rb. 1313 § 5.

(slengt saman við þá um stefnufall); MSteph. 48. 4to bls. 35b og 39 á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1924. 4te bl. 50a—51 skb. c. 1550; Ny kgl. 1911. 4to bls. bls. 189—94 á pappír c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 100—101a á pappír c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to. bls. 308—11 á pappír frá c. 1750; Uldal. 320. 4to á pappír skr. 1603 af Birni málara Grimssyni, og segir hann réttarbótina senda verið hafa til Íslands; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 60. 8vo á pappír frá 1595—1604; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 182—87 á pappír 1706 (Hálfidán Jónsson). Réttarbótartexti þessi er prentaðr í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858, og á dönsku í dönsku Jónsbók Kh. 1763 og í hinu norska lagasafni Paus II, 185—80; í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 414—15 er prentaðr úr honum kaffi (eptir AM. 138. 4to) með latínskri þýðingu. Sbr. Páll Vídalín: Skýringar yfir fornýrði Jónsbókar Rvk. 1854 bls. 581—82.

Rettar Bot Eiríks konungs.

Eiríkr magnus meðr Guðs miskunn noregs konungr hinn coronaði. etcetera.

1. J fyrstu at þeir prestar hafi profasts dæmi. sem ægi hafa soknar kirkjur. edr heyra leynd skrípta mál.

2. Jtem þeir böndr skilríkir. innan soknar. sem ual ero fiadir. hafi umbod ok uardueitzlu yfir kirkju fe. ok þui goðzi sem hon æ at hafa ser til upphalldz. ok þo með uitordi prestzins. ok göri herra biskupi reikning. enn korsbrædrum. ef hann er ægi nær.

3. Sua skulo ok handgengir menn. prestar ok biskups-menn gera utfarar leidangr. ok skipa fe sem adrir menn.

4. Geymi menn at [þrim sinnum¹⁾ uerði lyst. aðr sam-gangr uerðr hiona i millum. þuist ef þau geta börn siðan er þeim var lyst. þa skulo þau uera skilgetin. þo at siðar meir profiz meinbugir. æ þeirra i milli.

5. Þat er ok fur boðit. at nockurr maðr nauðgiz til þers eigin ordz. at hann skal þa konu eigha sem hann hafði aðr fur frillu. ef hann leggz með henne. siðan hann bar þat til skriptar ok yfir bota.

§ 1 sbr. A § 1; § 2 sbr. A § 2; ¹⁾ [þyrmslum sinum 350; § 3 sbr. A § 5; § 4 sbr. A § 6; § 5 sbr. A § 7.

6. Jtem þar sem maðr er stefndr til konungs innan landz . ok kemr hann ægi. eðr hans umboðs maðr forfalla laust. þa sekiz. ij. morkum við konung utan hann hafi boðið sitt mál under Rett Rannsak. heima til lögmannz. eðr syslu mannz. ok uill hinn þat ægi er kigrir. þa sekiz sæ ægi er stefnt var. þo at hann komi ægi til konungs at þi sinni.

7. Jtem at maðr hafi bref ok innsigli lögmannz eðr syslu mannz eðr annarra skilrikra manna. ef hann ferr or æthhaga sinum i aðra staði. þau er honum beri uitni um at hann se skila maðr.

8. Sua ok ef maðr segir manni fur brigð a þeirri iðrðu er hann hyggir hann eiga at hallda suorum fur. en hinn hefir brott latit æ launungu. ok uill sua uilla sokn hins. þa skal ueriandi uera skylldr. at segia honum huerr hond hefir at iðrðinni. Enn ef hann leynir. þa gialldi hinum sua mikla landskyllð sem af þeirri iðrðu gengr. um þa xij. manaði.

9. Geymi ok um boðburð. at huerr sem fellir. gialldi eyri fyrir huern bonda er ægi kom boð til a boðsloð. ok ægi kom til þings forfallalaust.

10. Vm þat fe sem eindagat er. hafi atfarar þing þegar hann uill sua þo at hann hafi aðr heimt i rettan gialld daga.

11. Sua er ok skipat um eignir þær sem faðir gefr ok kuangar með son sinn. eðr giptir dottur sina ok ueit husfru þat þa. ok er ihia ok telr ecki at opinberliga. þa ma hon þat ecki Riufa siðan. þo at misdauði þeirra uerði. ne sua þeirra erfingiar. utan meira se gefit enn lög vatta. þa iafnoiz þat eptir bok.

12. Sua er ok greint. ef bondi selr eignir husfru sinnar. eðr þær sem þau eigu bæði saman. þa abyrgiz sa sealfr uatta innan xx. uetra. ok hans erfingiar. ef hann er dauðr. at iarðir voru selldar með husfrunnar samþykkt. siðan er or uatta abyrgð.

13. Jtem vm iarða brigði ok garða at þat kigriz fur lögmannni. eða fur syslumanni. ok gðri þeir Rett af. huort sem kigra lærðir eðr leikmenn.

14. Sua er ok staðfest. ef sonar synir ero. ij. eðr fleiri skil-

§ 6 sbr. A § 10; § 7 sbr. A § 13; § 8 sbr. A § 14; § 9 sbr. A § 15; § 10 sbr. A § 17; § 11 sbr. A § 21; § 12 sbr. A § 22; § 13 sbr. A § 23; § 14 sbr. A § 25.

getnir, eins mannz synir, ok var faðir þeirra skilgetinn, samfeddr, þa skulo þeir taka fullan arf slíkan sem faðir þeirra stoð til ok sua iarðir ok oðul, ok skipti sin i milli eptir mannmergð.

15. Hueruetna þar sem lögmaðr er ngr, þa skal hann nefna menn til doms, einkannliga þar sem vm stor mal er at dæma, enu ella systumaðr ok skoði innuirðuliga, at þeir nefni, xij. menn, skynsama menn, ok skilrika, til doms huarki sakaða ne sífiða þeim sem um skal dæma, ok þeir, xij. gangi einir saman, ok staðfesti sua dom sinn, ok síðan gangi þeir til annarra manna, ok samþykki þeir þa allir saman dom þann með lofataki.

16. En þeir sem ægi uilia samþykia, sueri eineiði, at ægi uitu þeir annat sannara, en þeir segia ella sekr huerr þeirri mork við konungh.

17. Ef kona missir bonda sins, yngri enn tuitôgh, eðr karlmaðr missir busfrv sinnar, yngri enn, xx. uetra, ok koma þau samt at lögum með frënda Raði, þa mega þau hafa fiarhalld sitt ok annarra manna ef undir þau berr eðr fa oðrum ef þau uilia þat helldr.

18. Jtem við þui skal engi leiguliði abyrgiaz hus at skriður spilli, eðr ofuiðri brioti, ef hann hefir upp halldit abuð eptir lögum, etcetera.

87.

1281.

á alþingi.

BRÉF Árna biskups og klerka til Eiríks konungs um þær greinir i Jónsbók, er þeir vildu eigi samþykkja.

Árna biskups saga kap. 28 (Bps. I, 718—19); AMagn. 385. Fol. bls. 469—70 á pappír c. 1700.

Herra biskup villde þann capitula ei samþycia.

at einn væri lögmaðr yfer lanzlögum oc Guds lögum huert sem konungr villdi hafa lögmann einn eður fleiri.

§ 15 sb. A § 28; Magnús lögmaðr Jónsson (1679—93) sýnist vilja heimfæra þessa grein til þingfarabálks; § 16 sbr. A § 29; § 17 sbr. A § 30; § 18 sbr. A § 32.

sa annar at vm þa luti sem heyrdu til villu. skyldi konungr einn sektir af taca.

oc sva vm þa er sialfer tindo sier.

oc sva vm uhota mal. oc sva mörg voro nær xl.

sva oc kvennagiptingar at hafa dom ýfer hiuskaparmalum þeim sem hyskupi einum heyrer.

sva oc vm sekter konungs brefa oc Erkibiskups.

sva oc vm arftóko kono þeirrar er legin verdr j fðrgarde oc þeirra sem giptaz a laun.

sva oc profan oc dom hversu hver er lðgliga til arfs qvamin. oc vm testament. oc ef karlmadr kvæniz utan frænda Rad. oc hann hafi firigiðrt landskýlldum. oc avexti fiar sins vid Erfingia.

vm arfsðl. at heilðg kirkia halde Retti sinum oc því qðru.

vm tiundaskipti á haust oc matgiafa til fatækra manna. at þar hafi biskup Rad ýfer hverir skipta skolo.

oc sva vm afgiafer helgra daga veidar. oc vm konungs sakeyri þar af.

Sva oc vm vitnishurde til landzhygdar.

vm þat ef sa bydr ei frændum land er selia vill. at firi þat megi ei kaup riufa.

vm abyrgð landsdrottins ef hus falla a menn edur fenad.

vm þat er leigulidar ero skylduger at hafa sva morg hion at allar engiar seo a því lande unnar.

vm þat ef nocur þarf heý at kaupa. oc ver eigande odde oc egio. oc skuli hann ugilldr. hvert sem hann fær sár edur adrar aqvam[u]r. oc engi mýskun ámællt furr enn hann er adr drepinn.

vm þat at fe se allt ur afrett rekit. þegar. iv. vik[u]r lifa sumars.

vm þat at konungr mætti vali veida a hvers manz jórdu ef hann vill. enn þo samþycti hann [vid hæendr. lætr ¹)] konungr veida á sinum jordum. oc þo sva at hann leggi verd epter utan a kirkio eignum.

vm meinsæra menn oc sakeyri þar af.

vm afeýringa.

¹) [þannig hðr.

Sva villde oc herra biskup hallda því fullkomlega sem lög-
tekit var j logretto anno domini M. cc. liij. vm allt landit. at
þar sem agreindi Guds lög oc landzlög. þa skyldo jafnan Guds
lög Ráda.

88.

1281.

á alþingi.

BRÉF bænda til Eiríks konungs um ýmsar greinir í Jónsbók.

Árna biskups saga kap. 28 (Bps. I, 719). Prentað eptir AM.
385. Fol. á pappir frá c. 1700.

J annan stad höfðu böndr ritat sier Rollu.

at þeir villdo þau ord sem j capitulo standa. oc til krist-
inRettar heyrdu. lata standa til orskurdar konungs oc Erki-
biskups.

þat var oc m[ælt] at aull þau kaup helldiz sem vottar
vissu. oc handsölut væri prettalaus oc vellaus. oc þeir menn
keyptiz vid sem kaupum sinum ætti at Ráda.

Sva oc vm giptingar kvenna. oc leigumanna sem qunor
kaup. oc þat bafa oc hallda sem Magnús konungr gaf þeim. at
allir menn seo frialsir i þessu lande sinu godse at Ráda.

vm lögaura oc dilkfiareign.

vm bufiar abyrgd oc skildaga er at engu skal hafa.

vm abyrgd a fulgufe. oc hversu af höndum skal luka.

vm vinnumenn oc leiguföll.

vm þiofa færsl[u]r oc heýtökr.

vm fearhalld omaga.

vm fatekra manna flutning.

Bændr höfðu oc þat ritat j Rollu. at öll falskaup skyldu
fðst vera. þau sem engis mannz Retti væri brundit j.

vm heýgiafer ferdamanna. oc at hver vill ráda heyum sin-
um oc annari eign.

vm abyrgder fulgufear.

vm lín ef sialft tiniz med.

vm manneldi.

at reppstiornarmenn semi vm dilkfe. at þeir eigi sem jörd
hafa under.

vm vinnumann oc leiguskierdi ef lengr er uvirkur enn viku.

vm helgi Tuns oc akra oc Engia.

um lögaura.

oc ef nocot finnst þat j bok er menn þýkiaz ei mega við
bua. þa vilia þeir þat með skynsemd mega framleidis urbidia.

89.

1281.

á Eyrasandi.

SAMÞYKT landshöfðingja við Loðinn lepp um Jónsbók og
bænastaðr þeirra til Eiríks konungs.

Árna biskups saga kap. 31 (Bps. I, 723); AM. 385. Fol. bls.
473 c. 1700.

. . . var þa gôr at bæn Biskups midlan á milli Biskups oc
konungs vm sakeyri. a þeim malum sem heyrdu til heidni ědur
villu.

sva oc ef menn tōpudu sier sialfum. at minna felli undan
erfingium en bok segir.

þeir ritudu oc bænastad sinn til konungs.

at þat væri ei ubóta mál ef ĵmadr vegr mann j sealfs sins
heimili.

oc svā þat ef nocur madr heimtar giolld epter ubotamann
oc þo med engum ufride.

herra Biskup samdi oc.

at kvennagiptingar færi eptir bok at hōlldnum hans Retti
til doma yfir hiuskapar malum.

þat var oc bæn þeirra at su cona sem giptist firi utan
frænda Rad misti ei arfa sinna.

enn vm salugiafir skyllde standa til doms konungs oc
Erkibiskups.

Biskup het oc at dæma hvergi frekara her vm enn lands
lōg segia adr orskurdrinn væri Reindr. utan fe þat sem klerkar
afla af kirkio skilr hann undan.

þeir samþycto oc einneg tiunda skipti á haust til fatækra
manna. enn ei þeim capitula ef menn þurfa heý at kaupa. badu þeir
allir at su klausa væri orfelld. ef hann ver odde oc Egiu. se
ugilldr hvert sem hann fær sár edur adrar aqvam[u]r. en ef
hann deýr se under konungs mýskun.

þeir badu oc at sektalaust væri. þo fe væri sidar or afrett tekit enn at .iiv. vikum.

þeim samdi oc at þeir menn sem ádr höfdu afeýringa hafi at frealsu.

Or bōnda brefi samde þeim at bidia. at ei stæde sva um heýgiafir ferdamanna oc vardveitslo a vmaga eyri. adrar beidsl-[u]r þeirra sýnduz uskynsamligar. utan þær sem profaz under biskups beidslum.

Vm þessa luti samde þeim eci.

at sa se lōgmadr yfer christnum Retti er konungr skipar til.

sva oc vm dom oc profan hversu hver er logliga til arfs tecin.

sva oc vm þa klausu er stod j kristindomsbalki. at þar sem agreinde guds lōg oc landz lōg. skylldu guds lōg rada.

90.

[1281].

SKIPAN [Árna biskups Þorlákssonar?] um meinbugi á hjónabandi.

Þetta stendr í handritunum optast næst á undan bannsókom meiri, og þótti því réttast að láta það standa eins hér. Það er og auðsætt af umburðarbréfi Árna biskups frá 1284 að hann hefir gert rækilegar skipanir um hjúskaparmál.

A.

AM. 351. bl. bl. 123 skb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 187—88 skb. c. 1480; AM. 151. 4to bls. 261—62 skb. c. 1580; AM. 688C. 4to bls. 7—8 skb. c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 197—99 skb. c. 1480. Hér er prentað eftir 351, en ekki tekinn orðamunur úr hinum.

vm meinleika hiwskapar¹⁾).

Nv af því at heilagr hiwskapr bindz saman af guði sialfum en önnur kaup ok bōnd sem menn gera sin j millum bindaz af þeim sialfum því hæfir meiri warýgð æ at hafa bæði vitni ok prof at taka vm hinndr þau er hiwskap megu skilia. sva sem er frændsemis sifskapr. ok annat viðrlikt en æ nōck-

¹⁾ vm hiwskaparband 456.

urum öðrum malum. því at oll þau hinndr ok meinbugir eru inn leidd af manna skipan. en þiúskaprinn sialfr af Guðs skipan sem fyrr er sagt. En þat nefir heilug kirkia sva skipat at þeir sem vitna vilia frændsemi eða aðra meinbugi hionum til skilnaðar þeim sem aðr eru at guðs lögum saman komin. ok eigu saman at bua nema þeir meinbugir profiz sem þeir vilia vm vitna. þa skulu þau vitni bera sion ok vissu sina. at þeir vita at sva se. en æigi nēgir at þeir hafi þat af öðrum heýrt nema þeir se sva [mikils stettar ¹⁾ menn ²⁾] at þeim se eflaust truanda. ok at þeir hafi þat aðr en deilan se vpphafin firi domara heýrt af sinum forellrum æigi at eins einum. vtan hit minnzsta af tueimr. ok æigi af grunsómum. vtan hellðr af skilrikum monnum. ok þeim sem eingin motikóst megi hafa. Eigi dugir ok þeim vitni þat j þui efni. at einn hafi heýrt af fleirum vtan bæði. skulu hit minzta tueir skilrikir. skulu þersi vitni þat sueria fyrst at þau gangi æigi til þess vitnisburðar j þessu mæli sakir hatsr elsku eðr otta eðr gagnsemdar sakir við annan huan. nefna skulu þeir æ nafn þa menn sem þeir telia. eða sva vm tala at menn megi vissuliga vndir standa huat monnum þeir vilia nefnt hafa. ef þeir muna æigi nöfn þeirra. ok telia af huaritueggju siðunni. huert kne niðr fra öðru ok wt greina með liosri tölú. ok skulu þat lýkia með eiði sinum at þetta hafa þau heýrt af sinum forellrum. ok sva trua þau satt. þat skulu þau ok vita. siðan þau hafa suarit at þau sa nöckura karla hit minzta j einu knenu af fyrr sögðum kneanum þa sem sik höfðu fyrer frændr haft ok halldit.

B.

AM. 42A. 8vo bls. 188 skb. c. 1480. Þetta kemr hér strax eptir klausuna um meinleika á hjónabandi.

[S]ciendum primo que quedam crimina jmpediunt matrimonium contrahendum et dirimunt contractum. et sunt. septem.

primum est incestus.

secundum qui interfecerit propriam vxorem.

tercium est quin quis rapuit sponsam allterius.

quartum. quando quis insidiando matrimonio propriam

¹⁾ hattar 42; ²⁾ [þung stettar monnum (!) 151, 688.

filiam de sacro fonte recepit vt posset priuare vx[or]em debito coniugali.

quintum quin quis interfecit sacerdotem.

Sextum est sollemniter penitens.

Septimum est si quis monialem scientem vxorem accipiat.

91.

[1281].

Um banns verk.

Þetta munu vera bönn þau hin meiri, er Árni biskup las upp á alþingi 1281, þegar deilt var um Jónsbók, og er grundvöllr þeirra að mestu biskupapings samþykktin í Björgvín frá 1280 (prentað hér að framan sem Nr. 79), eins og segir í 29. kap. í sögu hans (Bps. I, 720); þetta finnst stundum í handritum sem 38. kaþítuli í Kristinrétti Arna, svo sem í AM. 351. Fol. og víðar. Hér er prentað eptir skinnbókinni AM. 48. 8vo bls. 50—53 frá c. 1360, en hlífst hefir verið við að tilfæra orðamun úr öðrum handritum, sem eru ærið mörg til, svo sem áðrnefnd skinnb. AM. 351. Fol. bl. 88a—b frá c. 1360; AM. 347. Fol. bl. 94b skb. c. 1370; AM. 344. Fol. bl. 73a—b skb. c. 1350—60; AM. 350. Fol. bls. 28. skb. skr. 1363; AM. 354. Fol. bl. 26a—b skb. c. 1400; AM. 135. 4to bls. 219 skb., þetta frá c. 1490; AM. 148. 4to bls. 262—64 skb. c. 1500; AM. 173. 4to C1 skb. brot c. 1380; AM. 175A. 4to bls. 70 skb. c. 1400 (úr); AM. 176. 4to bls. 56—58 skb. c. 1570; AM. 39. 8vo bls. 305—307 skb. c. 1470; AM. 456. 2mo bls. 199—203 skb. c. 1480; AM. 688C. 4to bls. 8—9 skb. c. 1480; AM. 194. 4to bl. 4 á pappír frá c. 1670; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 84—88 skr. c. 1750 (Paus). Prentað aptan við Kristinrétt Arna, ed. Gr. Thorkelin Hafn. 1777 bls. 220—24 (eptir AM. 350. Fol.). Sbr. Statútu Jóns biskups Haldórssonar 1826 (F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 65—79).

Vm bannz verk¹⁾.

Sva segir logbok heilagrar kirkio at .xvi. ero þeir atbvrðir at af sialfs sins verki fellir hverr a sik fvllkomit²⁾ pafabann sa er i þat vandkvæði hittir eitthvert.

Nv af því at varla ma illt varaz nema viti þa syniz oss nyttsamligt ok allra hellz navdsynligt at prestarnir se vissir at eigi lati þeir fyrri vanvizkv sakir bannsettam enn samneyta gðrvm ok fara oleysta eða taki a sik þav mal ok jlatiz leysa er þeir hafa ecki valld til.

¹⁾ Her segir um bauz articulos 350; af xij. tilfellvm 456; ²⁾ sl. 350.

Nv er sa hinn fyrsti atbvrdr af þeim .xvi. ef nockor fellr j fyridæmda villv fyrilatandi retta trv.

Annar er sa ef nockor setr saman nýa villv.

Sa er hinn þridi ef nockur tekr þa til sin. eda verr þeirra mal.

Hinn fiordi er sa atbvrdr ef nockur segir sva ok fylgir því at eigi er romaborgar kirkia hofvt kristninnar ok eigi henne hlydanda.

¹⁾Sa er hinn fimti ef madr slær klerk eda klavstra mann edr ædrv viss misþyrmir med heiptvgri hendi.

Sa er hinn .vi. ef veralligir vallzmenn gera krafir ok oskylldvgar pyndingar a klerka eda a kirkior ok lata eigi aflogliga aminntir. ok eigi skvlo þeir fyrr vera leystir en þeir hafa bætt rettliga.

Siondi er sa ef madr brennir kirkio viliandi.

Atti ef nockor brytr kirkio eda gerir i henne nockvt afskramligt illvirki rænandi i brott corpvv domini, eda briotandi alltari eda helgan kross. eda gerir hann annat þilikt til hadvngar guds retti. sa er falsar pafans bref eda hefir hann þat sem hann veit at falsat er þa er hann i banni.

Ero enn .iiij. atbvrdir þeir er slikt it sama liggr vid at því sem svmir meistarar gvdsлага segia.

Einn er af þeim ef nockor samneytir bannsettum manni i sialfum glæpinum veitandi honvm fvlting eda radagerd þar til eda eptirmæli.

Annar ef madr ferr med skot eda valslongur til þess at drepa kristna menn.

Hinn sidasti atbvrdr er af þeim ef nockorir vardveita eda vid hafa lata setningar eda sidvenior þær sem helldr megv heita ovenior ok moti ero gvds retti ok heilagrar kirkio frelsi. þeir ok sem þesshattar skipan setia. sva þeir er rita ok eigi sidr valldzmenn iarlar forstiorar ok radgiafar stada eda borga. hvart sem þess hattar skipanir eda sidvenior geraz eda vardveitaz. ok allir þeir er þar eptir dirfaz at semia sina doma. þa ero þeir i pafans banni.

En fyri því at þeir atbvrdir sem nv ero eptir otaldir af þeim xvi. sem i gvdslogvm standa ok sa fellr i bann er gerir

¹⁾ Hér byrjar 175.

kvinnv sidr at beraz i þessvm halfvm veralldarinnar sem ver byggjum. þa latvm vær vndan lida þeim at snva i norrænv.

Nv er greinandi af þeim atbvrð sem i fimta stad er skipadr ef madr slær klerk eda klavstra mann þa fellr hann i þafans bann.

þat falleraz i .vij. tilfellum.

Þat er it fyrsta ef madr gerir þat af godri vmvandan ok rettri hirting sem meistari ok forstiori.

Annat tilfelli afsakanar er þat ef slikt tilfelli verðr i leikvtan alla heipt þess er gerdi. ok megi hann þat lögliga profa eda sanna med eidi ef þarf.

Þat er it þridia ef madr finnr klerk liggianda med hvsfreyio sinni modur eda dottur sinni eda systvr.

fiorda er þat ef madr verr hendr sinar med rettri stilling.

Þat er it .v. ef madr vissi eigi at sa er klerkr er hann misþyrmdi ok ma hann sveria þat ef þat syniz efanligt.

En it .vi. er þat ef klerkr ferr med vapnvm eda kastar odrv viss klerkligvm sidvm. ok hefir eigi leidretz vid .iij. aminningar biskvps sins.

it .vii. er þat ef klerkr gerir sva þvers i moti sinni reglv at hann lætr sig gera riddara eda fær hann eckio eda gerir annat þvilikt þa hefir hann tynt klerkligri van.

92.

[1281].

Um hið minna bann.

Árni biskup las upp á alþingi 1281 um minna bann (Bps. I 720) og mun það vera þetta, sem í handritunum optast kemr næst eptir hin meiri bönn (næst hér á undan).

AM. 351. Fol. bl. 122ba—b skb. c. 1360; AM. 688C. 4to bls. 9—11 skb. c. 1480 (á undan er um hið meira bann); AM. 42A. 8vo bls. 185—87 skb. c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 203—209 skb. c. 1480. Hér er prentað eingöngu eptir 351, og hlífst við að taka orðamun úr hinum.

motkast minna bann¹⁾.

Nv er þersu næst at tala nöckut moti þeirra manna sýndsamligri ranguirðing sem litt eðr ecki ottaz j at falla hit minna

¹⁾ vantar í 688; capitulum 456.

bann. oc þickir firi þui einkis wert þo at þeir samneytiz wið bannsetta menn ok falli sva j forboð heilagrar kirkiu. en þat er þo mikillar viðsionar wert. þuiat sa sem samneyter vleyfiliga bannsettum manni misgerir margfalliga. hann gerir illa wið sialfan sik. sva ok wið hinn bannsetta þann sem hann samneytir wið. hann misbýðr ok þeim manni sem bann sokin war æ giðr. Sua misgerir hann ok wið andliga moður sina heilaga kirkiu. ok moti andligum föður sinum. þeim sem bannit lagði æ hann eptir lögum. en allra þungligaz misgerir hann moti himneskum föður sinum. við sialfan sik gerir hann ok illa þa er hann waraz æigi samneyti wið þann sem sva illa sótt hefer at huerr sýkiz af sa er nöckut æ wið hann. wið hinn bannsetta mann gerir sa ok illa sem honum samneytir firi þui at þann firir hann lækningunni með þui at hann hefir banvæna sott. eða gerir sva at lækningin megi honum minna tíoa til heilsu þa er hann minkar hneyking. firi hueria er hann skýllði hirtaz láta. sua sem lesit er. in capitulo. iiij^o.

Est confusio adducens gloriam.

Er su hneyking eða skemd sem manni aflar dýrðar og dauð segir j psalminum.

Jmple facies eorum ignominia et querent nomen tuum domine.

Heyr þu drottinn segir dauð fýll þu þeirra andlit af vfrægð ok skemd. ok munu þeir þa leita nafn þitt veitandi þer werðuga lotning.

En segir sva spamaðr malachias. iiij.

Egredieris de ciuitate et uenies ad babilonem ibique curaberis.

þu mant wtganga af borginni ok koma til babilonar. ok munt þu þar græddr werða.

Sa sem samneytir bannsettum [manni] misgerir ok moti heilagri kristni Guðs spillandi firi morgum manni með illu eptirdæmi. ok sva j þui er hann virðir meira þeirra sýndugt samlag ok fulan felagskap er lostnir eru hinna verstu líkþæ Rækari hundum. ok saarugri suinum helldr en sæmiligt samlagh kristninnar.

Misgerir hann ok moti föður sinum andligum forstiora heilagrar kirkiu þeirra[r] sem bannz atkuæðit flutti fram af guðs hálfu epter skýlldu sins embættis.

œisgerir hann ok moti guði sialfum firi litandi hann j sinni þionostu sva sem vor lausnari segir j lucas guðs spialli
Qui uos spernit me spernit.

Sa er ýðr hafnar ok firi litr. hann firi litr mik. segir var herra til sinna eyrindreka.

Sa sem bannsettum manni samneytir vill giarnara fra guðs borði vera [Rekinn ok ¹⁾ heilögu altari heldr en missa borðz hins bannsetta mannz. ok meir elskar hann samsæti ok felag-skap diofuls sona en guðs sona. ok firi þui mun hann vera verðuliga fiandans felagi j heluiti.

Einn heilagr faðer segir sva in vitis patrum.

Sa maðr sem æigi vill sik sialfkrafi með litillæti [beygia] til inngöngu heilagrar kirkiu hann mun nauðigr werða inn at ganga j heluiti með firdæming eilifri.

Heilagr jeronimus skýrir sva orð vørs herra iehsv christi j guðspiallinu.

Quorum remiseritis peccata. remittuntur eis. et quorum retinueritis retenta sunt.

Huerium sem þer hafit bannat kirkiu firi sanna sök. þeim mun oc lukt vera ok læst hurð himinrikis. nema þeir verði leýstir með sannri ýferbot.

93.

[1281].

ÚR Summa de casibus poenitentialibus eptir Reymundus de Penna forti (d. 1275) um bann.

Þetta stendr venjulega í handritunum næst eptir bannsklausurnar, og hefir því Árni biskup líklega borið það fyrir sig um leið og hann fór með þær til stuðnings.

AM. 350. Fol. bls. 282 skb. skr. 1363 og er eptir því hér prentað; AM. 351. Fol. skb. c. 1360, á tveim stöðum: a, sérstakt bls. 94—95 og b, aptan við bannsartikulana bls. 122—22; AM. 175. 4to bls. 65—66 skb. c. 1400; AM. 688C. 4to bls. 11 skb. c. 1480; AM. 42A. 8vo bls. 183—84 skb. c. 1480. Prentað aptan við Kristinrétt Árna, ed. Gr. Thorkelin Hafn. 1777 bls. 224—226.

[De summa Remundi²⁾].

Meistari Remundus segir sva í sinni summa.

¹⁾ [rekng³, 351; ²⁾ [vantar í 351b, 42, 688; vm samneyte við bann-settan mann 351a; Capitulum af Summa Remundi 175.

Þat er uitanda ok ual actanda ¹⁾. hueriar pinur skýlldaz æ þa menn eptir gaðs lógum. sem sekiaz sialfuiliandi af samneyti við bannsetta menn. Enn þo er þar grein æ huart maðr-inn uerðr sua (i banni ²⁾) at allir þeir skulo falla i þuilikt bann. er honum samneyta. eðr hann styrkia til at liggia lengr i sinni illzku ok vfagnaði. ok falla þeir þa i þilikt bann. sem hinn er i furstu var bannsettr.

Enn ef sa var einfalldiga bannsettr. ok engin skildagi æ settr um þa sem honum samneyta eða ueita nockurn styrk. þa er þat greinanda. huart þeir samneyta. honum i sealfum glæpinum þeim er hann er bannsettr af. eðr styrkia hann til þers með sinni astundan. ok falla þeir þa i þuilikt bann. sem hann er. skulu þeir þa logliga lausn þiggia. af þeim forstiora heilagrar. kirkiu sem hann bannfærði (i upphafi ³⁾). er þeir sakaduz af samþyckt þers glæps sem aðr var sua fur dæmdr. af yfirboðanum.

Enn með þui at menn samneyti bannsettum manni. ok ægi i sialfum glæpinum. hellðr i ⁴⁾ kueðiu. bæn eðr borði. [keri eðr kossi ⁵⁾]. eðr einfölldu viðtali. þa falla þeir þar ⁶⁾ i hit minna bann. af sealfum. lögnum. þat sem forboð er kallað æ norrænnu ok af þeirra samneyti sekiaz ægi aðrir menn. Vnde uersus.

Si pro delictis anathema quis efficiatur.

Huic⁷⁾ orare uale. communis mensa negatur.

ver uilium [yðr kunnigt gera af ⁸⁾ huerium til fellum þeir mega logliga afsakaz sem samneyta bannsettum monnum. sua at þeir falla i ecki bann eðr forboð fur þa skýlld.

94.

[1281].

Úr ritum Gotfreðs frá Angers (Goffridus eða Godofridus Andegavensis eða Vindocinensis eða frá Vendome um 1100) um bann.

Stendr næst klausunni úr Summa Remandi í flestum handritum, og mun Árni biskup því hafa borið það fyrir sig.

¹⁾ váttanda 351a, b; ætlanda 688; ²⁾ [bannsettr 351b; ³⁾ [firi ónduerðu 351b; ⁴⁾ með kossi eðr 351b; ⁵⁾ [sl. 351b; ⁶⁾ sl. 351b; ⁷⁾ Hinc 351; ⁸⁾ [birta firi öllu folki með 351b, a.

AM. 350. Fol. bls. 283 skb. skr. 1363 og hér prentað eptir því; AM. 351. Fol. skb. c. 1360, á tveim stöðum: a, bls. 94—95, b, bl. 123; AM. 175. 4to bls. 66—67 skb. c. 1400; AM. 688C. 4to bls. 11 skb. c. 1480; AM. 42A. 8vo bls. 184—85 skb. c. 1480. Prentað aptan við Kristinrétt Árna, ed. Gr. Thorkelin Hafn. 1777 bls. 226—28.

[af meistara Goffrido¹⁾].

Meistari Goffridus skýrir þetta efni yfir þersum uersum.
uersus²⁾).

Utile lex humile. res ignorata necesse.

Hec anathema quidem faciunt ne possit obesce.

J furstu talar hann af nytsemd þess sem talar við hinn bannsetta huersu hon afsakar hann. sua sem [þa ef³⁾] hann heimtar skulld sina af bannsettum manni.

J annan stað afsakar hann ok stundum nytsemd hins bannsetta. ef maðr talar við hann sua at hann leitar at snua honum til leiðrettu. ok iðranar sinna vraða. ok eggjar hann til afflausnar at beiðaz.

Lögligt samband milli bonda ok husfreyiu afsakar hana sua at hon sekiz⁴⁾ æigi af samneyti bannsettz bonda sins. ef hon uarðueitir sik fra uerkum hans bannsettum.

Skyllðug lýðni ok þionosta⁵⁾ afsakar börn hins bannsetta mannz ok þau skullda hiu hans sem æigi mega við hann skiliaz. ok uaraz þo við at uera samuinnandi eðr samþyck⁶⁾ hans glæpum⁷⁾. þetta er þo af þeim einum börnum Rett skilt sem þa ero undir hans valldi enn. ok æigi ut leyst af föður garði.

vuitand ma afsaka þann sem bannsettum manni samneytir. sua at hann ueit æigi þann bannsettan vera. ok þui at eins þo ef hans vuitand ma Rettliga [uirðaz honum [til]⁸⁾] varkyndar.

Nauðsyn [ma ok metaz⁹⁾] manni til afsakanar. sua sem

¹⁾ [vantar í 351a, b, 688, 42; máð í 175; ²⁾ vantar í 351a, b, 688, 42; ³⁾ [þa er 351a (yfir línn), 688; ⁴⁾ sekz 351a, b; ⁵⁾ þionkan 351a, b, 688; ⁶⁾ samþyckandi 351a, b; ⁷⁾ glæpa 351a, b; ⁸⁾ [metaz til 351a, b, 688; ⁹⁾ [metz 351a, b, 688.

þa [ef nockurr maðr ferr at nauðsynium ¹⁾] um þat land. sem bannsettr lýðr byggir ok fær hann æigi forðaz þeirra samneyti.
[vm konv firi liki.

Ef kona andaz aðr hon hefir j kirkiu gengit su er barn atti við bonda sinum. þa se kona leidd firi lik hennar með loganda kerti ²⁾).

95.

[1281].

KIRKJULÖG um það, hverjar þær konur sé, er maðr verðr útlægr af ef maðr legst með.

Þessi grein er sem 49. kap. í Kristinrétti Jóns erkibiskups randá frá 1280 (NgL. II, 374—75), en seinna (að minsta kosti um 1300) hafa menn farið að heimfæra hana til Kristinréttar Árna; er því líklegt að Árni biskup hafi viljað fá hana lögleidda eptir að hann kom frá biskupabísinginu í Björgvín 1280, og ætti það þá að hafa verið á næsta alþingi þar eptir eða 1281, sem var æðitíðindasamt, þar sem grein þessi fylgir Kristinrétti Árna er hún venjulega sem 34. kap. Hér er greinin prentuð eptir elztu skinnbók af Kristinrétti, sem til er, í AMagn. 49. 8vo bls. 55—56 frá c. 1300 og kemr þar næst eptir greinina um okr (frá 1269); orðamunur er hér tekinn úr Hliðarendabók AM. 158B. 4to frá c. 1420 (bls. 26—27) og höfð hliðsjón af fleirum handritum, því grein þessi finst víða, svo sem í AM. 350. Fol. bls. 147—48 skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 87a frá c. 1360 (sem kapit. í Kristinrétti); AM. 354. Fol. bl. 18b frá c. 1400 (áföst við Kristinrétt); AM. 135. 4to bls. 212 skb. þetta frá c. 1490; AM. 160. 4to bls. 255—57 skb. c. 1480; AM. 161. 4to bls. 345—46 skb. 1561—65; AM. 182B. 4to á pappír c. 1700 (áföst Kristinrétti); AM. 186. 4to bls. 92 skb. c. 1480; AM. 688B. 4to skb. c. 1480 bls. 7; AM. 51. 8vo skb. c. 1500 (áföst Kristinr.); AM. 53. 8vo á pappír skr. af Eggerti Jónssyni á Ökrum c. 1640—50; AM. 456. 12mo bls. 228—29 skb. c. 1480; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 79—71 á pappír frá c. 1750. Prentað aptan við útg. Thorkelíns af Kristinrétti Hafn. 1777 bls. 213—16.

Vm þær oskyllðar konur sem maðr verðr útlægr af ³⁾).

Þessar erv þær ⁴⁾ konor uscýllðar at frendsemi er maðr verðr vtlægr af ef hann tekr ⁴⁾ en þriar scýllðar.

Ein er ⁵⁾ faðir manz atti.

¹⁾ [er hann aa nockura nauðsynia ferð 351a, 688, 42; ²⁾ [b. v. 351a sem er úr skipan Árna biskups frá 1269; ³⁾ 158B; eingin fyrirsögn í 49; ⁴⁾ attá b. v. 158; ⁵⁾ sv at b. v. 158.

aunnor sv er son ¹⁾ atti.

þriðia sv er broðer mannz atti.

En fjórða er móðir ²⁾ kono þeirar er maðr atti.

En fimta er dotter kono þeirar er maðr atti.

En setta er systir kono þeirar er maðr hefer atta.

En siðnda er sv er þu hóft or heipnom dómi. eða hon þic.

Enn atta er við klæðum ³⁾ hefer tekit oc sik guði gefið.

⁴⁾ En þessar ⁵⁾ eru hinar er at frendsími erv scýlldar. Moð-
er. systir. dotter.

Nv ef maðr legz með einni hverri þeirra þa vtlegiz þau beði. oc firigert fe sinv við erckibyskup ⁶⁾. nema því at eins at hann briotiz or bõndom, eða viti Menn þat með sonno at æði hefer verit a honom aðsýn aðr ⁷⁾. eða síþan. oc sva ef kono hefer verit nauðigat til. oc hefer eigi hennar vili til verit. síþan sekiz hon ecki. oc bõti þo við gvð epter vmraði ercki byskups.

¹⁾ mannz 158; ²⁾ 158; með (!) 49; ³⁾ 158; óvart fallið úr 49; ⁴⁾ það, sem eptir fer hljóðar svo í AM. 456. 12mo.

En þær ero þessar konur er at frændsemi ero skyldar Moðir. systir. dottir. iij. sonar dottir. v. broð[n]r dottir. vi. systnr dottir. vij. dottnr dottir. viij. modnr modir. ix. fodur systir. x. modur systir. xi. fodnr modir. En ef hann legzt með einhverri þa ero þan ntlæg bæði ok hafa fyrri giort aulln fe sinn vid konung ok biskup, nema því at eins at hann [hafi] brotiz nr bondom. eða menn niti með sonnn at hann hafi ærr nerit adr eða sidan. Konan firrist ok sokina ef henni hefir nerit naudgat til ok bæti þo vid gvð eptir biskups radi [ok hver er með þessum konum [sno n]anvm legzt. þa er hann fridlaus ok bæti þan [ok skulu] þan taka skript. þa er biskup leggr á þau ok þan bæði hafi fyrri giort hnerinn peningi fiar sins bæde j londum ok lansum aurum. þat aa halft konngr en halft biskup nema þeir uili meire mysknnn á giora *); ⁵⁾ iij, b. v. 158; ⁶⁾ I AM. 151. 4to bla. 270 skr. c. 1580 er brot af þessari grein, sem hyrjar hér, og er það sem eptir fer svo þar:

. . . nema því ad eins at hann briotist vr havndum fyrir ærsla sakier ednr skynsamer menn mete ednr skilriker vottar snerie sanna æði a bonnm edur kyn hanz være villt edur hennar, edur þan kienndist eij sakir langrar vtlegdar. ednr fiarlægðar og synist þat biskupi trnast mega.

Konan firrist og sokina með þessum battum og so ef henne hefur verid naudgat til. og hæte þo vid gvð epter biskupz radi slikum skriptum og fiegjöldum sem hann leggur aa, enn bæði þau ero fridlavs þar til er þan taka skript af biskuþe, ef þau fa eij með logum afsakad glæpin; ⁷⁾ 158; vantar í 49.

^{*)} (Kristinn. Árna. Thork. bla. 142.

Enn ef hann uill eigi i brott fara þa skal erckibyskups armaðr stefna þeim manni þing. oc hafa með ser heimilisqvíðar vitni til þings. en er ¹⁾ hann qvepr nei við. þa festi lyritar æið fri. oc standi sa eiðr tiv vikor særar. Enn ef eiðr fellz þa fari hann vtlægr. oc sé hans allt nema iorð eigi er hann a. oc seki þat æið fall. sva sem annat eiðfall. Enn ef hann vill eigi eiðfesta. þa geri [erckibyskups ²⁾] armaðr honum manaðar stefno brott af landi oc sva hon oc vtleg. nema rvnnit se a hendr henni.

96.

[1281].

Lög um málaskot.

Hér er prentað eptir AM. 350. Fol. bls. 161 skb. skr. 1363, og borið saman við mörg handrit. Þetta er stundum í sambandi við Kristinrétt Árna, stundum sérstakt. Prentað áðr aptan við útgáfu Thorkelins af Kristinrétti Árna, Hafn. 1777 bls. 218—20. Finst í þessum handritum:

AM. Nr. 344. Fol. mbr. c. 1350 fol. 62b; AM. 347. Fol. mbr. c. 1380 fol. 95b; AM. 350. Fol. mbr. c. 1363 fol. 81a (laus); AM. 351. Fol. mbr. c. 1360 fol. 87—88; AM. 135. 4to mbr. 1490 bls. 212; AM. 137. 4to mbr. c. 1400 bls. 6 (rotið); AM. 148. 4to mbr. c. 1500 bls. 211 (laus); AM. 157B. 4to mbr. c. 1460 bls. 59—60 (laus); AM. 158A. 4to mbr. c. 1420 bls. 120 (laus); AM. 159. 4to mbr. c. 1490 fol. 81a; AM. 160. 4to mbr. c. 1480 bls. 257; AM. 161. 4to mbr. 1561—65 bls. 269 (laus); AM. 170A. 4to mbr. c. 1565 bls. 6 (laus); AM. 175A. 4to mbr. c. 1400 bls. 64 (laus); AM. 176. 4to mbr. c. 1570 bls. 4 (laus); AM. 186. 4to mbr. bls. 58; AM. 625. 4to mbr. c. 1470 bls. 662; 687A. 4to mbr. 1479 bls. 4; AM. 38. 8vo mbr. 1578 fol. 122b (laus); AM. 39. 8vo mbr. c. 1470 fol. 254—55 (laus); AM. 42A. 8vo mbr. c. 1480 bls. 181—82; AM. 45. 8vo mbr. c. 1570 (brot); AM. 48. 8vo mbr. þetta frá c. 1500 (laus); AM. 456. 12mo mbr. c. 1480 bls. a, 91, b, 195—97; AM. 458. 12mo mbr. 1570 bls. 78—79; Ny kgl. s. 1911. 4to chart. c. 1750 fol. 83—84 (=k. 37).

Her segir huer mál eigi ma appellera ur domi domarans³⁾.

Þessum malum ma æigi appellera or domi.

1. Ef þers mannz mál er dæmt er hann er Ránsmaðr.

¹⁾ ef 158; ²⁾ [biskups 158; ³⁾ Fyrirsögu eingiu 625, 687, 456b; hueriar greinir ei skal [appellera] 186; Hier hefur upp statutum þeirra biskupanna 456a.

ok uill æigi aptr giallda. eðr i hordomi. ok uill æigi við skili-
az. ok annat slikt.

2. Ok þij oðru sem pauinn dómir. eða konungr sa er
hann er [eigi] lyðskylldr undir keisara.

3. Þat hit .iij^a. ef þeir sueria at hafa þat er domandi
démir.

4. [Þat hit .iiij^a. ef þeir taka einn mann fur domanda
með handa bandi. ok iatar sæ at dæma. en þeir trulofa at hallda
hans dom. ok sua þo at þeir taki fleiri menn til meðr handa
bandi ok trulofan at dæma vm þeirra mál. þeir domarar sua
tilkomnir heita arbitri. ok ma æigi appellera or þeirra domi¹).

5. Þat er hit v^a. ef meðr tekr litit mál. ok verðr kostn-
aðr meiri enn malit er vert.

6. Þat hit vi^a. ef yfir doms madr segir sua sinum undir
manni. at þat mál kemr æigi optarr fur hann.

7. [Þat hit vii^a ef maðr skilz við glæp sinn. ok biskup-
inn tekr hann or banni. enn sa er malit æ. vill hallda hann
i bann. þat skal æigi hallda er sua stort liggr við²).

8. Þat er hit viii^a. at æigi skal reka lengra enn til hins
þriðia²).

97.

[1281].

Um sakeyri biskups og konungs.

Stofn þessarar lagagreinar er að visu mjög forn, og prófessor
Gustav Storm segir hann frá dögum Eysteins erkibiskups og Erlings

¹) þat er hit fiorda ef domandinn (domandi 456b) stefnir manni til
sin (sl. sin 456b) ok kemr hann eigi. þa skal hann hallda þat er hann
démir. og ef domari stefnir manni til sin ok kemr eigi. þa skal hann
þat hafa og hallda er domarinn démir, 186, 687, 456a; ²) [og þat ef
maðr skilzt við glæp sinn. og tekr biskup hann ur banne þat skal eigi
halldazt er svo stort liggnr við, 186, 687, 456a; ³) 625 sýnist að hafa
gleynt hér úr grein, sem þar hefir verið sú 7da (á undan § 7 hér); í
687, 456a, 186 er bún svo: Og þat ef menn kiosa menn til doms
(doma 456a) og uerda menn a þat sattir; í 456b er § 7 svo: þat er hit
siounda. ef þeir kiosa menn til doms ok uerda æ þat sattir; verðr § 7
hér 8di í 456b og er þar svo: þat er hit attunda. ef madr skilzt uid
glæp sinn ok biskupinn tekr hann ur banni.

skakka eða frá 1164, (NgL. IV, fort. X og bls. 17—19), en eins og greinin liggir hér fyrir er hún vart eldri en frá þessum tíma, sem hér er sett; kynni hún að hafa verið rædd á biskupaþingi 1280 og er líklegt að bæði Árni biskup Þorláksson hafi borið hana fyrir sig á alþingi og viljað fylgja henni og eins aðrir biskupar, þó sumt í henni sé æði forneskjulegt, og af því mun það vera að sum handrit enda frá 14. öld setja hana í samband við Kristinrétt Jóns erkebiskups rauða NgL. II, 385—86, og því er hún prentuð hér. AM. 186. 4to bls. 61—64 skb. c. 1480; AM. 160. 4to bls. 252—66 skb. c. 1480. Kaffi af greininni er í IBfél. 309. 8vo bl. 41a—b á pappír skr. c. 1620 (Öxnafellsbók), og er næst eptir sáttmálann frá 1302.

vm sakir ¹⁾).

Þessar sakir eiga þeir saman kongur og biskup.

ef þat verdr ²⁾ kent korllvm eda konvm at þau seide eda magne troll vpp at rida monnum eda bvfe. og verdur þat satt giortt. og se þat ord fleygtt vm. iij. bægi eda fleire. þa skal flytia utt æ sio og sockua til gruna. og æ kongur og biskup hvern penning fiar þeirra. Enn ef fleygt er eda mælt. og færíst sa vndan er vit var mælt. þa æ sa at svara slikv sem hann hugdi hinum. er mælt var vit. nema hann se sakarabere.

Jtem at þeir sem fara med blott. hvortt sem at karlledur kona verdur at þui kunnur. og sanur. þa æ kongur og biskup hvern penning fiar þeirra.

Jtem ef madr blandazt med buse ok verdur at þui kunnur og sannur. þa skal bann refsazt sarliga. og æ kongur og biskup fie þeirra. En bvfe þat er hann blandazt vit skal socka nidur og eigi þat upp taka.

Jtem ef menn tyna sier sialfir. þat fe æ kongur og biskup nema þat verde odz manz verck.

Jtem ef menn beriazt j kirkiv. eda kirkiv garde. þa ero þeir utlæger. nema madur verie sig fyrir odrvm monnum. eda þeir sem bana tilræde veita. er sa sykn saka er sig ver. enn sa utlægur er til sækir. en fe hans vnder kong og biskup.

Jtem allt okur upptækt. vit kong og biskup.

Jtem ef madr etur kiot [optar] enn [tuisvar ²⁾] æ fria dag navdsynia lavst. þa er hann utlægur. æ kong[ur] og biskup allt fe þeirra.

¹⁾ her telur vpp saker konungs ok biskups med sto[r]mal[um] 160; ²⁾ verda, 186; ³⁾ rett uisa er til 160.

Jtem etur madur hrossa kiott vm langa fostv og leggur þat j vana. þa er hann utlægur æ kongur og biskup fe hans¹⁾.

Jtem dregur madur j ueniv .iij. vetur. at ganga eigi til skriptta j langa fostv. og tekur eigi gudz likama at paskum. þa er hann utlægur. og æ fie kongur og biskup.

Jtem etur madur [med trolle²⁾] eda blandast bondi mavtv vit hann sidan. þa er hann sekur. xl. morkum vit kong og biskup.

Jtem ef madur hefur heidinn mann j hvsvm vm. xv. nætur. þa er hann sekur .xl. morkum vit kong og biskup.

Jtem ef madur [situr sva]. iij. vetur at hann giorer eigi tivnd sina retta þa æ kongur og biskup fe hans.

Jtem ef madur lætur rotna davdan mann june. og vill eigi til kirkiv færa. þa er hann sekur .xl. morkvm vit kong og biskup.

Jtem ef madur tekr modur sina. systur edur dottur. eda adrar konur jafnskyldar. þa er hann vtlægur. æ kongur og biskup fe hans.

Jtem ef madur vill eigi af lata sidan dæmt er þeirre konv er hann fær ologlega og lifa þær badar. þa skal giora bædi saman vtlæg. og æ kongur og biskvp fe hans.

Jtem ef karll edur kona fremia spadom j golldrvm edur giorningvm sem dæmmt er. eda uillv. eda vekia vpp troll. eda lannduæt[t]ir j forsvm eda havgvvm. eda villa svin eda miolk fra monnum. edur nockurs kyns uillu. þa sem moti gudi og kristinne trv er. þa er sa uillv madur. og utlægur. og hverr sem þar trvir æ. og samþykir. þess fe æ allt kongur og biskup.

Jtem ef madur missfer med barne eda kona so at þat sake til lifs edur lima at vilia sinvm þa ero þav vtlæg. og æ kongur og biskup fe þeirra.

Jtem ero þeir menn sem hlaupa j bvrt med eiginn konur manna. obota menn bæde fyrir konge og karlle. fyrri giortt fe og fride. landi og lausum eyri. og æ kongur og biskup fe. og eigi kirkiv græfir.

Jtem ef madur er lystur j bann opinberlega. og forbod-

¹⁾ 160 tvítekr þessa grein, nema sleppir á seinni staðnum: hrossa;

²⁾ 160; troll 186.

adur af heilagri kirkiu edur hennar vmbodz manni. þa hafi hann .iij. manudj at leidretta sig og hueruetna þar sem giora til utlegdar j krist[n]ym rettj. þa er allt fe þeirra utlegdar giord vnder kong og biskup. Ef an[n]ar huor þeirra vmbodz madur kongs eda biskups bera upp meira. þa leggi aptur til jafnadar.

Hverr sa madur sem reitar sialfan gvd j mote sier. og hans brvdj heilaga kirkiv svo at fellur j þan fyrri sin afbrott og [af] sialfs sins verkvm eptir heilagra fedra skipan. og verdur hann bannfærdur fyrri ohlydnj edur forbodadur af heilagrar¹⁾ kirkiv vmbodsmanni þa skal hann leidretta sik med biskups rade. og liggia ecki lengur j þeirre ogiptv. En ef hann liggur j þui banne. xij. manudi edur lengur sidan hann verdur lystur opinberlega j bann og uill eigi bæta brot sin. og aflausn fa. þa er hann af þui utlægur. og fe hans under kong og biskup. take sa sinn rett fyr. eptir lógvm. sem misbrotit er vit ef eigi er ædi fyr senn æ þeim manni sem eigi tyna sier sialfir. þa er myskunar mal. og med biskups radj. og dom. ef þat dæmizt odz manz vig. eda voda verck. En ef þat dæmest odz manz verck þa er hann kirkiv græfur. En ef þat fellur til utlegdar. þa æ kongur [og] biskup fe hans. En þat sama er og vm gridnidinga. og trygg-rofa og þeir menn sem telia uillv eda uantrv fyrir monnum²⁾ og æ kongur og biskup fe þeirra. og med leyfe mega þeir fa kirkiv leg so mega og fleire menn fa kirkiu gard. þeir sem fa lausn fyrir dandann vtan þiofar dæmdir. morduargar. oskirdir menn. hvarr sem kong[ur] tekur halfar sektir eptir vtlæga menn þa skal og hans leyfe til hafa med biskup[s] 'orlofe vm gropt þeirra. vtan þa sem æ kirkiv nadir komast og þar deyja. et cetera.

98.

[1281].

ÆKVÆÐI um eida.

Þessi grein er í handritunum ýmist sem laus klausa eda þá sem kapituli í Kristinrétti Árna, og í útgáfu Thorkelins 1777 er hún 33. kapituli bls. 200–202, og er þar greint frá hvaða kirkjuþingssamþykkt hún muni stafa. Í Kristinrétti Jóns erkibiskups frá 1280, er hún sem kap. 52 (NgL. II, 277–78). Í þeim handritum af Jónsbók, sem Hirdsidir standa í, er þessi lagagrein optast nær káp. 8. Í Kristinrétti Árna Gíslasonar og Ólafs biskups Bjalta-

¹⁾ heilagri 186; ²⁾ mæn, 186.

sonar, er sum handrit segja lögtekinn 1575, er þessi klausa sett sem 29. kap. Það er líklegast að þessi grein og allar þær, sem hér koma á eftir alt að Nr. 105 sé einmitt frá árunum 1280—81, þegar Árni biskup kom út með biskupsvígslu og statútu Jóns erkibiskups, sem hann las upp á alþingi 1281; hefir hann þá líklega viljað bæði láta samþykkja statútuna og svo fá ýmsar greinir úr Kristinrétti Jóns, sem stafa mun frá biskupapinginu 1280, lögteknar, en það mun hafa gengið treglega eða alls ekki, og því munu þær leika nokkuð lausu við Kristinrétt Árna, af því að þær hafa eiginlega aldrei orðið samþykkt lög á Íslandi eins og maðr veit um ákvæðin um okr fra 1269, en sumar þeirra hefir bann kanske þýtt úr kirkjulögnum og sett fram til stuðnings sínu máli. Greinin er hér prentuð eftir skinnbókinni AM. 49. 8vo bls. 52, sem er skrifuð um 1300, og er það elzta handrit, sem nú er til af Hirðsiðum Jónsbókar, en til samanburðar er höfð lög-bók Brynjólfs biskups í Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 40—41 frá c. 1320. Frekari samanburð þótti hér ekki gerlegt að fara úti, en þeim til hægri verka, sem kynnu að vilja rannsaka ítarlegar texta þessara kirkjulagagreina, skal eg tilfæra þau handrit, er eg hef orðið var við, að þær sé í, og sem nokkurt mark er að. Þessi grein finst auk ufnðra handrita á þessum stöðum: AM. 343. Fol. skb. c. 1330 (í Hirðsiðum Jónsbókar), AM. 344. Fol. bl. 63a skb. c. 1350; AM. 346. Fol. bls. 24 skb. c. 1320; AM. 347. Fol. bl. 24 skb. c. 1370; AM. 350. Fol. bl. 120b skb. 1363; AM. 351. Fol. skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 bl. 16b og auk þess hér í Hirðsiðum Jónsb.; AM. 126. 4to bls. 215—16 skb. c. 1370; AM. 128. 4to bls. 217 skb. c. 1490; AM. 131. 4to (aptast) skb. c. 1570; AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 174 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 251 skb. c. 1500; AM. 137. 4to bls. 198. skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 273 skb. c. 1530; AM. 147. 4to bls. 262 skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 212 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 256 skb. c. 1450; AM. 152. 4to bl. 124a skb. c. 1500; AM. 153. 4to skb. c. 1600; AM. 153A. 4to bls. 108 skb. c. 1420 (aptan við Þjófab. í Jónsb.); AM. 160. 4to bls. 245 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 342 skb. 1561—65; AM. 163. 4to chart. skr. séra Jóns Erlendss. c. 1650 (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 170A. 4to bls. 4 skb. c. 1565; AM. 176. 4to bls. 5 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bl. 22 skb. c. 1480; AM. 181. 4to chart. skr. 1669; AM. 182A. chart. c. 1700; AM. 182B. 4to chart. c. 1700 (eftir 351); AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 183B. 4to chart. c. 1640; AM. 186. 4to bls. 54—55 skb. c. 1480; AM. 185a, c. d. 4to chart. (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 38. 8vo bl. 121 skb. 1578; AM. 39. 8vo bl. 304 skb. c. 1480; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónss. á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo skb. c. 1580; AM. 458. 12mo bls. 120—11 skb. c. 1570; Gl. kgl. saml. 3273. 4to skb. c. 1580 (XIII. kap. Kristindb. Jónsb.); Ny kgl. saml. 1924. 4to bl. 72 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1925. 4to skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1927. 4to skb. c. 1650 (xiv. kap. Hirðsið. Jónsb.); Thott. 1280. Fol. skb. c.

1350; Thott, 2104. 4to chart. skr. 1714 (í Hirðs. Jónsb.); Thott, 593. 8vo skb. c. 1520 (í Hirðsiðum); IBfél. 122. 8vo. 8vo chart. c. 1660.

vm eíða¹⁾).

Af því at guþ sialfr er sannleicr. þa uill hann²⁾ huers manz með sannleiki ía sem ía er. oc þat með sannendvm nei sem nei er. Enn þo fyrrer breyskleica sacer manzins. er sialldan trver orðinv bero þa heimtaz eipar optliga oc fram flýtiaz. oc er þat engi [synd er³⁾] satt er svarit. oc firi því erv þeir scyllder⁴⁾ til settar samþyoðar oc staðfestu fripar milli þeira sem fyrr varo vsatter. oc stýreckia hafþan friþ millum vina. til þess. at sannleicr birtiz i því sem vattar bera þeim til scirslo. eða vndanferslo er⁵⁾ domari dōmer. Enn þo at⁶⁾ æiðanna se margfallig grein. þa eiga scýldoliga. oc innuirðiliga þrir lutir i þeim at græinaz⁷⁾. sannleikr i hreinni samuizku. at hann sveri þat eitt er hann veit. oc etlar ivanar lavst satt vera. Scýnsemp i gopri forhugsan at hann sveri eigi hvatscýtliga⁸⁾. oc gangi eigi til at sveria. vtan nauðsyniar. Rættvisi at þat se svarið er logligt er oc rætt. því at hverr sem sverr at dryia⁹⁾ noccora illseo eða dauðliga sýnd þa sýndgaz hann sueriandi ologliet. oc scal þo þann eið rivfa secta laust. oc ganga til scripta.

99.

[1281].

ÁKVÆÐI um dóma og rannsóknir mála.

Þessu grein finst í handritunum ýmist sem laus klausa eða sem kapituli (34) í Kristinrétti Árna biskups (Thorkelinsútg. bls. 202—204). Er í Kristinr. Jóns erkibiskups frá 1280 sem fyrri hluti 51. kap. (NgL. II, 276—77) en niðrlagið er: Nú skulu klerkar o. s. frv. í Jónsbókar Hirðsiðum optast sem kap. IX. Tekin upp í Kristinrétt Árna Gislasonar og Ólafs, og er þar 30. kapituli. Hér prentað eptir AM. 49. 8vo bls. 52—53 skb. frá c. 1300 og borið saman við Gl. kgl. s. Nr. 3270. 4to bls. 41 skb. frá c. 1320. Fiust auk þess í þessum handritum: AM. 343. Fol. skb. frá c. 1330, (í Hirðsiðum Jónsb.); AM. 344. Fol. bls. 62—63 skb. c. 1350; AM. 346. Fol. bls. 25 skb. c. 1320; AM. 347. Fol. skb.

¹⁾ þannig 3270; máð fyrirsögn í 49; ²⁾ mz (= með) 49, misskr.; hann þat 3270; ³⁾ [j ef 3270; ⁴⁾ skipaþir 3270; ⁵⁾ sem 3270; ⁶⁾ sl. 3270; ⁷⁾ geymaz 3270; ⁸⁾ hvatskeytliga 3270; ⁹⁾ þannig 49; drygia 3270.

c. 1370; AM. 350. Fol. bl. 120b skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 87b skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 bl. 17a og í Hirðsiðum Jónsb.; AM. 126. 4to bls. 216—17 skb. c. 1370; AM. 128. 4to bls. 217—18 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 175 skb. c. 1380; AM. 136. 4to bls. 252 skb. c. 1500; AM. 137. 4to bls. 149 skb. c. 1400; AM. 140. 4to bls. 274—75 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 212 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 257 skb. 1450; AM. 152. 4to skb. c. 1500; AM. 158A. 4to skb. c. 1420; (aptan við Þjófab. Jónb.); AM. 160. 4to bls. 245, skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bls. 342—43 skb. 1561—65, AM. 163. 4to chart. skr. séra Jón Erlendss. c. 1650 (í Hirðsiðum); AM. 170A. 4to bls. 4—5 skb. c. 1565; AM. 176. 4to bls. 4—5 skb. c. 1570; AM. 177. 4to bl. 21b skb. c. 1480; AM. 182. A—B. 4to chart; AM. 183A—B. 4to chart; AM. 185a, c, d. 4to chart; (í Hirðsiðum); AM. 38. 8vo bls. 122 skb. skr. 1578; AM. 39. 8vo skb. c. 1490; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 53. 8vo chart. skr. Eggert Jónss. á Ökrum c. 1640; AM. 55. 8vo skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bls. 194—96 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 111—12 skb. c. 1570; Gl. kgl. s. 3269a. 4to skb. c. 1360; Gl. kgl. s. 3273. 4to skb. 1580 (í Hirðsiðum); Ny kgl. 1924. 4to bl. 72 skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1925. 4to skb. c. 1450; Ny kgl. s. 1927. 4to skb. c. 1650 (XV. kap. í Hirðsiðum [Kristindb.] Jónsb.); Ny kgl. s. 1911. 4to chart. (Paus) c. 1750; Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350; Thott. 2104. 4to chart. skr. 1714 (Hirðsiðir); Thott. 593. 8vo skb. c. 1530 (Hirðsiðir).

vm doma ok profvanir ¹⁾).

Tilqvipanar ²⁾ huatsceýtligrar akefðar uskýnsamra Manna. er her til hafa framleýpt vvarliga eiðum oc oðrum prouanom ologliga. sumer sðkiannði. enn sumer uer[i]andi sok ³⁾. þa er her scipað. at hvervetna þar sem [ef er æ nðckuru máli ⁴⁾ at þeir sem ⁵⁾ dæila. vilia eigi með samþycr niðr setia. scal þat firi þeim ⁶⁾ probaz oc niðr setiaz er vm þat mal a at dēma. sva. at hinn seki se sotr fyrer sinyvm domara. því at sa domr er ologligr. oc eigi halldandi er af þeim geriz er vm þat mal a eigi rettliga at dēma. Enn sa sem seger eða sðk gefr. þa scal hann fa prouan til sins máls. nema hinn sem neittar. segi noccorn lut i sinni neitan þann sem hann eigi oc fyrer sina hond at proua ⁷⁾).

¹⁾ þannig 3270; fyrirsögn máð í 49; ²⁾ Tilkvíðianar 3270; ³⁾ sík 3270; ⁴⁾ [þannig 3270; ruglað í 49; eigi er kono máli(l); ⁵⁾ sl. 49; ⁶⁾ því(l) 49; ⁷⁾ Hér kemr í 3270 beint á eptir án línuskiils: Nú skulu klerkar o. s. frv. (Nr. 100).

100.

[1281].

ÁKVÆÐI um málsóknir klerka undir biskup og leikmanna undir konung.

Þessi lagagrein stendur í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 sem seinni hluti 51. kap. (NgL. II, 377) og hefur bún því verið samþykkt á biskupaþinginu í Björgvin, og mun Árni biskup næsta ár (1281) bafa viljað fá hana tekna í lög á alþingi, en líklega gengið erfitt eða ekki, og af því mun það koma, að bún fylgir Kristinrétti hans ekki nema annað veiðið í handritunum. Seinna hefur þessi grein verið tekin upp í Hirðsiði Jónsbókar sem X. kap. og stundum XV. eða XVI. kap.

A.

Hérei A prentað eptir skinnbókinni Gl. kgl. saml. 3270. 4to bls. 42 frá c. 1820 (lögbr. Brynjólfs biskups) og borið saman við aðra góða skinnbók í sama safni Nr. 3269B. 4to bls. 204 frá c. 1350. Grein þessi er til í mörgum bandritum: AM. 343. Fol. skb. c. 1330; AM. 344. Fol. bl. 62a—b skb. c. 1350; AM. 347. Fol. bl. 4a skb. c. 1370; AM. 351. Fol. bl. 87b skb. c. 1360; AM. 354. Fol. skb. c. 1400 (í Hirðsiðum); AM. 132. 4to bls. 130 skb. c. 1430; AM. 140. 4to bls. 274—75 skb. c. 1530; AM. 147. 4to skb. c. 1480; AM. 148. 4to bls. 210 skb. c. 1500; AM. 159. 4to bl. 80b skb. c. 1490; AM. 160. bls. 256—57 skb. c. 1480—90; AM. 161. 4to bl. 344—45 skb. 1561—65, AM. 163. 4to chart. skr. séra Jón Erlendsson c. 1650 (í Hirðsiðum); AM. 170A. 4to bls. skb. c. 1565; AM. 173A. 4to skb. c. 1470 (brot, í Hirðsiðum); AM. 175A. 4to bls. 37 skb. c. 1400 (brot aptan af); AM. 176. 4to bls. 2—3 skb. c. 1570; AM. 182B. 4to chart. c. 1700 («ex mbr. Frisii»); AM. 183A. 4to chart. c. 1650; AM. 185A—D. 4to chart. (ABC c. 1700; DC. 1680); AM. 186. 4to bls. 59 skb. c. 1480; AM. 687A. 4to bls. 4 skb. skr. 1479; AM. 39. 8vo bls. 257 skb. c. 1490; AM. 42A. 8vo bls. 182, skb. 1480; AM. 43. 8vo bl. 60 skb. c. 1360; AM. 51. 8vo skb. c. 1500; AM. 456. 12mo bls. 91—93 og bls. 194—95 skb. c. 1480; Gl. kgl. saml. 3273. 4to bl. 17. skb. c. 1580 (kap. 16. í Kristindb. Jónsb.); Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 82—83 chart. c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1927. 4to bl. 13a skb. c. 1650 (16. kap. í Hirðsið.); Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350; Thott. 2104. 4to chart. 1714 (í Hirðsið.); Thott. 593. 8vo skb. c. 1530 (í Hirðsiðum); IBfél. 122. 8vo echart. c. 1660. Í mörgum bandritum er þessi grein áföst við klausuna um dóma og prófanir (Nr. 99). Prentað aptan við Kristinrétt Árna, útg. Thorkellins, 1777 bls. 216—18, kap. II.

vm rettligan domara ¹⁾)

Nu skulu klerkar um öll mál vera ²⁾) sottir fyri herra biskupi. eða. þeim sem hann hefir til fengit at skipa malum heilagrar kirkiu.

Enn leikmenn skulu vm öll mál sottir vera fyri herra konunginum. eða. þeim sem hann hefir sína lögsaugn [i hendr ²⁾) fengit. vtan þessi mál sem her segir. eða. önnur þvilik sem til heýra kristins rettar ⁴⁾).

sva sem er vm rán. eða. stulð or kirkiu ok misþyrmsl kirkna ok lærðra manna. ok kirkna goz.

vm tivndar giðrðir. ok heit öll.

vm testamenta er menn skipa einkannliga af því er þeir gefa kirkium. eða. öðrum helgum stöðum. ok fatækum monnum.

vm allt kirkiu frelsi er hon a j sér ok vtan sik. j monnum ok eignum.

vm vernd pila grima [hins helga [thorlaks biskups ⁵⁾) er vitia hans staðar ok aðra helga staði ok þeirra mál.

vm hiuskap ok allar þær sakir ok mala uðxtu sem þar heýra til. ok þar sem dæma skal hversu huerr er lögliga getinn.

vm kvenna legorð.

vm frændsemis spell.

vm hordoma ok frillu lifi.

vm meineiða ok ⁶⁾) ef menn byggia dautt fe.

vm villu alla ok vantru. ok þar sem selldir verða. eða ⁷⁾). keyptir andligir lutir.

skal vm öll þessi ⁸⁾) mál ok þau fleiri sem skiput eru j kristnum retti hvartveggi ⁹⁾) veriandi ok sækjandi með vitnum sinum ok gögnum koma til biskups vrskurðar. eða. hans ¹⁰⁾) vmbodmaþz.

B.

AM. Nr. 186. 4to bls. 60 skb. c. 1480, kemr hér næst á eptir

¹⁾ þannig 3269; eingin fyrirsögn i 3270, því þetta kemr þar án línu-skils strax á eptir: Tilkviðjanar hvatskeytligrar ákefðar etc. (Nr. 99); ²⁾ sl. 3269; ³⁾ [sl. 3269; ⁴⁾ doms 3269; ⁵⁾ [þorlaks 3269. Hér setja norskar afskriftir fyrir þorláks: Olafs konungs; ⁶⁾ okr. b. v. 3269; ⁷⁾ ok 3269; ⁸⁾ þessor 3269; ⁹⁾ hvartveggia 3269; ¹⁰⁾ lögligs b. v. 3269.

greininni: Nu skulu klerkar vm öll mál etc. og sýnist næstum vera ágrip af henni, sem ritarinn hafi tekið eptir annari skinnb.

vm kirkiv[mal].

Þesse öll mal heyra til kirkivm.

aull þau mal sem klerkar kærast vit sin æ mille. edur ero þeir kærder af leikmonnum.

öll hiuskapar mal. og hversö hverr er getin.

tivndar mal.

heit og testamenta. einkanlega er menn gefa klavstrvm. og kirkivm. edur hellgvn stodvm.

vernd pilagrima.

hordomar og frændsemis spell.

ockur.

kirkiv stvlldir. eda ef þat er sellt edur keypt sem heilagt er.

helgi brott og savrgan heilagra stada.

uillur og untruir.

og ef leikmenn ¹⁾ draga under sig þesse mal. edur onur kirkna ma[1]. þa falla þeir j ban af sialfvn lavgvnm.

101.

[1281].

Um bann, hvernig það verðr.

AM. 42A. 8vo bls. 182—83 skb. c. 1480; sbr. statútu Jóns erkibiskups (Nr. 79 hér að framan).

[B]ann verður æ þria vega.

1. Þat er eitt ef maður hratar j suo stora hlute sem herra pafinn til heila[grar] cristn[i] hefuer bann æ lagt sem þat ef maðr leggur heip[tug]a haund æ klerk edr klaustra mann. edr vekur hann heiptar [blod sva at þat renne²⁾] j kirkiu edr j helgum kirkiu gardi edur ef hann færer edur tekr wr kirkiu oc þuiliker hluter oc þeir fleire hluter sem maðr feller pafuans bann yfer sig af sialfu verkinu. er huer þessara j pauans bann. þott hann sie eigi sunginn j bann.

2. Þat er annat bann er biskupar. edur adrer lærder

¹⁾ leilim, hðr.; ²⁾ [broderne, hðr.(1)]

menn. oc yfer bodar heilagrar kirkiu syngia mann j bann. oc steypa kertum firir sannar saker.

3. Þat er hit þridia bann. er giorrest af samneyte bannsettra manna ef menn samneyta þeim j mat edr dryck. j kuediu edr kossi. j suefni edr bænum. edur tida atstaudum oc eflingu. edr fulltingi til ohlýdni. oc eru þesser j þuiliku banni sem hiner er þeir samneyttu. fyrer vtan þat ath eigi mega adrer æ þeim sekiazt.

4. Nu er huer j banni firir gudi sa sem giort þefuer hofud synd þar til sem hann jatar hana med jdran. aflati oc ýfuerbot en þo er hann þar eigi j banni firir monnum. sa madr sem bannfærdr er af sinum yferboda firir logna sauk er eigi j banni firir gude. en þo skal hann hallda sig suo sem bannsettann oc ganga eigi j kirkiur. ne samneyta öðrum monnum. oc ef hann giorer suo. þa sakar hann ecki þat bann helldr bæter hann sig mikit j þui. er hann stendr vel suo mikla meingiord med samre þoliumædi. enn ef hann giorer eigi suo. þa verdr honum su ohlýdni. at fullri bannzsaukiune. oc er þar firir riettliga bannsettur. Enn huer sem firir sanna sauk er bannsettur. hann er j banni bædi firir gudi oc monnum.

102.

[1281].

ÁKVÆÐI um þyrmslur á kirkjum og kirkjufám.

AMagn. 42A. 8vo bls. skinnb. frá c. 1480; finst og í AM. 175A. 4to bls. 42 skb. 1400. Þessi klausa er sama og 54. kap. í Kristinrétti Jóns erkibiskups rauða frá 1280 (NgL. II, 378—79), og er þetta líklega ein af þeim greinum, sem Árni biskup hefir viljað fram hafa á alþingi 1281; sbr. Kristinr. Árna k. VII.

Sacrilegium.

Avllum monnum er þat avdsynt oc kunnigt ath vera at eingi ma taca rangligha edr misþyrma kirkna gozsi. edr þeim hlutum sem gudi oc heilagri kirkiu erv eignader heiter þat sacrilegium suo sem misþyrmslur uigdz hlutar edr rangligr afdrattur. finnast þeir oc hardliga pinandi bædi j gudz augliti oc manna er þat giora. oc verdur þetta sacrilegium stundum ef madr leggur heiptuga hond æ klerka edr klaustra menn. oc huer sem þat giorer fellur j bann af sialfu verkinv. oc ma af

öngum leysast nema af sialfum pauanum. edr af nockurum þeim sem hann fær sligt ualld til þess. med odrum hætti ef nockur brytur kirkiu frid edr spiller kirkiv gardi edr odrnm þeim hwsom sem biskup lofar tider at. svo oc ef tekit uerdr ur kirkiu. þat sem þar uerdr lagt til geymslu. þo adrer eigi. edr enn helldr kirkna eign j moti þeira vilia] sem firir eiga at ræda. edr tekur osett edr odæmt at hofnudum domi oc urskurdi þeira sem um eiga at dæma. enn þersi pina er tuifolld forbod oc fiegialld. þui at huer sem helldur rangliga med jll-uilia edr rener fie heilagrar kirkiu. þa er hann firir þat j banni. jafnan skal hann fie bęta sliku sem biskup dæmer æ hendur honum edr logligr hans domari um þetta mæl. so sem honum sýnizt efter minkan oc æxlan hans afgjorðar. Oð þessi þa af biskupi leysast edr þeim hann bydr sierlega. So oc huer sem stelur edr ræner wr heilagre kirkiv þa skal þessi hegning tue-folld firir koma at gudz logum forbod oc fiegialld oc fordizt eigi þui helldr riettliga refsing af veralldar hof[d]jngium.

103.

[1281].

ÁKVÆÐI um guðsifjar.

AM. 49. 8vo bls. 56—57 skb. c. 1300; AM. 158B. 4to bls. 37 skb. c. 1420; á báðum stöðum sem kapitli í Kristinrétti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 50 (NgL. II, 375—76); sbr. ennfrems Kristinrétt Árna ed. Thorkelin 1777 bls. 216.

Ef madr tekr at likams losta gudmodur sina ¹⁾.

Nv er þat því næst, at engi madr scal hafa gvdsifja sinna zc. versus. Slikar gvdsifjar verða oc þar er madr tekr gvdmodr sina eda gvddottor sem fyr er sagt Enn fyrer allar adrar gvdsifjar er fyrr varo taldar. þa sekiz madr, sem hann taki sýstr-ongv sina. eda brædrongv. bædi vid gvd oc vid ærcki byskupp.

104.

[1281].

ÁKVÆÐI um Rómaskatt.

AMagn. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300; AM. 158B. 4to bls.

¹⁾ 158.

27 skb. c. 1420; á báðum stöðum sem 36. kap. í Kristinretti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 64 (NgL. II, 385).

her seger vm roma skatt ¹⁾).

Rvma scatt scal hverr maðr græiða ahveriom .xij. manóð-om penning talinn. þeira er til þriggia marka talinna. eigv fyrer vtan vapn oc klæpi æinfolld. oc geri þæði kall oc kona. eða gialldi halfan æyri firi hvern penning.

105.

[1281].

ÁKVÆÐI um það ef maðr blandast við búfé.

AM. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300; AM. 158B. 4to bls. 27. skb. c. 1420; á báðum stöðum sem 37. kapituli í Kristinrétti Árna. Sbr. Kristinrétt Jóns erkibiskups kap. 58 (NgL. II, 382).

Vn bland við bvfe ²⁾).

[E]nn æf manni er þat kent. at hann blandizt við æinn hvern fenað. þat er fyrer boðit hveriom cristnom Mani. þa seki armaðr með heimilisquipar vitni. enn sa sýni með lýritar æiði eða fari vtlægr. sva skal oc allra vtlegðar mala synia.

[Wm afgiof firir skiprudning a helgum dogum skal gefazt alin. En ef hon lykzt eigi jnnan vij natta sekizt .iij. avrvv.

Ef eigi er golldit prestskavp er vij. vikur ero af sumri liggur sekt við half mörk ³⁾).

106.

[1281?].

SAKIR þær, er faðir getr gert son sinn arflausan fyrir.

AM. 151. 4to bls. 274 skb. c. 1500. Þetta gæti að efni til verið frá þeim tíma sem hér er sett, en orðfæri er þó yngra og gæti þetta eins verið uppteiknan lagasafnara.

Fyrer þessar greiner ma fader taka arf af syne sinum ef hann vill.

hin fyrsta ef hann leggur hendur æa fodur sinn og vill skada hann.

onnur ef hann giorer fodur sinum mikinn oriettd edur forsmar hann.

¹⁾ 158; ²⁾ Ef maðr blandaz vidr bufe 158; ³⁾ [bætt við með yngri hendi í 158.

iiij ef hann asakar fodur sinn vm suuirdiliga sok vtan fulla naudsyn.

iiij ef sonurenn giorer sig at jllrædis manne med jllrædis monnum.

v^a ef hann vill forrada fodur sinn til lifs.

vj^a ef hann rægir fodur sinn suo honum verdi stor skadi at.

vij^a ef fadir hans er j fangelsi fyrir nockra skuld og vill ei leysa hann vt ef fadir biður hann.

vijj ef sonur fyrir byður fodurnum at giora sitt testamentum.

ix. ef sonurinn giorer sig at fifli an fodur vilia.

x^a ef hann liggr med stiupmodur sinne.

xj^a ef hann kallar fodur sinn þiof.

xij ef faderenn er fangadur af heidnum þioðum og vill sonurenn ei leysa hann vt og deyr faderenn þar fyrir.

xijj ef fader er kristinn enn sonurenn heiden.

107.

4. Marts 1282. Rómaborg (Orvieto).

MARTINUS páfi hinn IV. biðr Jón erkibiskup í Niðarósi að koma þeim tíundum, sem greiðist af Íslandi, Færeyjum og Grænlandi í gull eða silfr, því að nautshúðir, selskinn, rostungstenar og hvalseymi sé ekki hentugr gjaldeyrir til Jórsalalands né fyrir hið postullega sæti í Róma, en biðr að tíundirnar komi sem fyrst að verða má.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 63—64 Nr. 71 eptir afskrípt Marínis páfaskjalavarðar af frumbréfinu, sem er í páfagarði í Rómaborg (Mart. IV. ann. I cp. 119) og í P. A. Munchs Pavelige Nuntiers Regnskabs og Dagböger førte under Tiende-opkrævningen i Norden 1282—1335. Kristiania 1864, bls. 153.

Martinus episcopus etc.

Venerabili fratri [Johanni] archiepiscopo Nidrosiensi.

Tua nobis fraternitas intimavit, quod decima, que de Islandie et Feroyum insulis in regno Norwegie constitutis, in diversis rebus persolvitur, que de facili permutari vel pecunia-liter vendi non possunt, propter quod decima eadem nequit ad

Terram sanctam vel ad sedem apostolicam commode destinari. Subiunxisti quoque, quod Gronlandie decima non precipitur nisi in bovinis et focarum coriis ac dentibus et funibus balenarum, que sicut asseris vix ad competens pretium vendi possunt, unde quod super premissis a te agendum existat, petiisti te per apostolice sedis oraculum edoceri. Nos itaque tue sollicitudinis studium commendantes, consultationi tue taliter respondemus, quod tam insularum quam Gronlandie decimas predictarum in argentum vel aurum, prout melius et utilius fieri poterit, convertere studeas, illud una cum illa alia decima in ipso regno collecta pro ipsius terre subsidio ad apostolicam sedem quamcito poteris transmissurus, quid et quantum destinaveris fideliter intimando. Ceterum carissimo in Christo filio nostro [Eirico] regi Norwegie illustri nostras rogatorias litteras destinavimus, ut non impediat nec impediri permittat, quin decima ipsa de regno suo libere extrahatur in predictae terre subsidium, secundum apostolice sedis arbitrium disponenda, quodque prohibitionem contra eiusdem clericos regni factum, ne quisvis laicus ipsius regni sterlingos vel argentum aliud vendere quoquomodo presumat, studeat difficultate submota qualibet revocare. Datum apud Urbem veterem iij. Non. Martii, anno primo. [Bæði þau bréf, sem Marteinn páfi skrifar Eiríki konungi og hér eru nefnd, eru prentað í Fornbr. Norðm. I, 64—66 Nr. 72 og 73 og eru dagsett 4. Márta 1282. Honorius IV endurnýjaði þessa árálgunn 5. Janúar 1286. Fornbr. Norðm. I, 70—71 Nr. 76 og 77].

108. 15. Mai 1282. Rómaborg (Orvieto).

MARTINUS páfi IV. ritar Jóni erkibiskupi rauða um það, hvornig eigi að koma Jórslatíund frá Íslandi, Færeyjum, Grænlandi og Noregi til kúrfunnar, og nefnir páfinn kaupmenn í Lucca, sem borga megi til.

Dipl. Norv. VI, 42—43 Nr. 46 prentað eptir frumritinu í páfagarði í Rómaborg (Bullar. Mart. IV. f. 49. vs. an. II. ep. 30). Ennfremr prentað í Munchs Pavelige Nuntiers Regnskabsböger Kria. 1864, bls. 154—55.

Martinus episcopus servus servorum dei venerabili fratri [Joanni] archiepiscopo Nidrosiensi, collectori decime in regno

Norweie terre sancte subsidio deputate. Salutem et aposticam benedictionem.

Licet tibi dudum nostris inter alia dederimus litteris in mandatis ut decimam terre sancte subsidio in generali concilio Lugdunensi deputatam in Islandie et Feroyum jnsulis ac Groslandia nec non et Norwegie regno collectam nobis pro subuentione dicte terre mittere procurares. ut tamen hec effectum facilius et securius perducatur, decimam ipsam dilectis filijs Raynutio Runsini, Bartolino Corsi, Raynutio Venture, et Jacobo Taditionis de Sohorciasupi ¹⁾, necnon Thedaldino dicto Mangialmachi, Donato Lamberti, Orlando Cianchocti, et Masseo Roscionpelli de Giuditionis de Luca societatibus ciuibus et mercatoribus Lucanis, de quorum circumspectione ac fidelitate plenam in domino fidutiam obtinemus deliberauimus assignari. Quocirca fraternitati tue per apostolica scripta mandamus quatinus huiusmodi decimam in regno ac alijs locis predictis collectam et etiam colligendam, cum collecta fuerit ad cuius collectionem per te sollertem diligentiam uolumus adhiberi, predictis mercatoribus aut aliquibus ex eis huiusmodi litteras deferentibus, coram tribus et duobus episcopis, uel alijs ecclesiarum prelati sine diminutione ac dilatione qualibet studeas assignare per eosdem mercatores nobis uel ecclesie Romane in Romana curia uel alibi prout nobis aut eidem ecclesie placuerit pro ipsius terre subsidio exhibendam. Tu autem de assignatione huiusmodi decime fieri facias duo publica similia istrumenta, quorum unum penes te remaneat, aliudue ad apostolicam sedem mittas, rescripturus nobis fideliter per tuas literas, quid et quantum, coram quibus et quando mercatoribus ipsis duxeris assignandum. Datum apud Vrbem ueterem Idibus Maij. pontificatus nostri anno secundo.

109.

1282.

[i Skálholti].

BRÉF Árna biskups Þorlákssonar til Runólfs ábóta í Veri.

AMagn. 385. Fol. bls. 475 c. 1700 (Bps. I, 727). Efniságrip.

. . . herra biskup ritade til hins kjerasta vinar sins Runólfs obota j veri.

¹⁾ eða: Schorcialupi.

at hinn minti þá á leýniliga. at þeir birtu j engu vilia sinn
 þdur ætlan firi asgrimi. at ei hefir hann firir þat holms mun.

hann þad herra abóta virda hvilikar honum þotti saker
 þeirra at Guds lógum.

Sua oc þad hann þenna sama abota skynia ord oc tiltæki
 asgrims oc góra sier kunnigt hveriu hann færi fram.

110.

1282.

[i þykkvabæ i Veri].

BRÉF Runólfs abóta i Veri til Arna biskups i Skálholhti um
 missætt biskups og Ásgríms Þorsteinssonar.

Árna biskups saga kap. 34 (Bps. I, 727); AM. 385. Fol.
 bls. 475—76 c. 1700.

herra Runolfr abote ritade oc til biskups hver ord asgrimr
 talade a þingi j kirkiobæ. oc sua at þeir tóludu vm med sier
 at asgrimi þotti mikít at missa vinatto biskups. oc villde þar
 allt til vinna þat er hann mætti af sialfs sins efni. oc betra
 allt oc bæta þat sem hann hefer motdrægr verit heilagri kirkio.
 oc sua at hann þad herra abóta eiga lut j at þeir mættu satter
 verda sua at vandrædalaust mætti standa. til þess er konungr
 oc Erkebiskup greina allt þat er j milli manna stóð. talde þetta
 vera hina mestu naudsýn allra þeirra er under þeim biugo. hann
 þad oc at eiga lut j at hann næði at halda Baugstade fram-
 leidis. oc mælti þetta allt med ahýgiosvip miclum.

111.

12. August 1282.

[i Skálholhti].

BRÉF Árna biskups i Skálholhti til Eiríks konungs með Loþti
 Helgasyni.

Árna biskups saga kap. 35 (Bps. I, 728); AM. 385. Fol.
 bls. 476 c. 1700.

herra biskup ritade oc med honum til herra Eireks kon-
 ungs. oc stóð þar j med þdrv.

at hann sende Loþt frænda sinn. bidiandi at hann giórði
 hans eyrinde gott firi sinn herradom. oc þa hollustu sem hann

hefir af föðr hans. oc at hann ætlade at Rettindum honum at veita gott oc sæmiligt traust trunadar j alla stade sier til sæmdar enn Lopti til sannrar giptu. oc honum til eptirlætis. oc þdrum þeim sem honum þætti varda. oc let hann þat skilia at ferd hans dvaldiz saker tilfellis, enn ei af illvilia vid konung. var þetta ritat .ij. nattum epter Laurencius Messo.

112.

1283.

i Björgvin.

BRÉF Lopts Helgasonar til Árna biskups Þorlákssonar um staðamál.

Þetta bréf finst að eins í sögu Arna biskups í kap. 36 og er áðr prentað í Bps. I, 729 og Sturl. Khútg. IV, 58—59. Hér er það prentað eptir skinnb. í Stockh. Nr. 12. 4to bl. 30b—31a frá c. 1640 og borið saman við Stockh. Nr. 8. 4to á pappír bls. 963—64 frá c. 1640.

. . . það vil eg að þér vitid að ydrt mál er mioc aflutt j norege. voru mjer synd þef þau [Ritid voro af Jslande til mijns herra með herra Ellende¹⁾ og mǽ vera þeir þikist Ritad hafa nær sennu, enn yður þiki helldur freckt. voru þau og so hardliga tekinn að þið biskuparnir vorud nær kallader landrāda menn, og mest firir þann hlut, að þér stodud mot herra Lodinn²⁾ á þinge. Marger harder hluter hafa j norege giørst mille konungz og Erchibiskupz og annara lærðra manna. [herra A[andres] fluttur og grafinn j banne Erchibiskupz³⁾ j postula kyrciu, og brotinn stöpullinn at kristz kyrkiv af herra biarna kanziler til að hryngia mote lykinu, og so var hryngt vm allan bæinn j banne kenne manna, þa var prestum øllum stefnt vt til konungz, og giørder ij koster, annar tueggie⁴⁾ að vera vt-læger edur hallda fornar sidueniur og syngia messur huad er biskuparnir søgdu enn þeir kusu að syngia. þá ætte herra Audun þing j Mǽriu kyrkiugarde og voru þa giøruer vt laga⁵⁾ menn Arna biskups j Stafangre firir það er hann vilde ei að

¹⁾ (af Jslande send voru með herra ellendj 8. 4to; ²⁾ þannig 12. 4to; Lodne 8. 4to; ³⁾ [H. A. fluttur og grafinn j banne erchebiskupz og annara lærðra manna 8. 4to; útg. í Bps. les hér: Andrés plyttur (leidr.); ⁴⁾ annat tueggia 8. 4to; ⁵⁾ þannig 12. 4to og 8. 4to.

þeir gillde leidangur konunge. stueku þeir við það vr lande enn herra Gaute (j Tolgu¹) tok fle þeirra. slyckt hið sama var giørt við menn Erchibiskupz j þrandheime. Erchibiskup hefur og marga konungz menn hannsett. og láta þeir eij sem þeir vite þui hið eg minn herra að þier samþyckist firir gudz saker við konungdominn, sem þier þikist framast mega, þuiat betra er að vægiast til godz enn bægiast til jllz, þuiat eg veit firir vijst að eij mun hier á Jslande ofrekara gengið að kenne monnum enn nu er j nolege: að ætlan Rådsinz.

[Nu giefte gud yður gott Råd til þessa og allz annars²].

113.

[Vorið 1283].

i Björgvin.

BRÉF Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga hróður hans til sýslumanna og handgeinginna manna á Íslandi um að staðir, sem að erfðum hafa verið leikmanna eign, en klerkar hafa tekið, skuli aptr falla undir leikmenn.

Bréfið er hér prentað eptir skinnbókinni AM. 174. 4to frá c. 1500 að svo miklu sem það brot nær, en síðari hlutinn er hér fyltr út eptir Árna biskups sögu kap. 37 (Bps. I, 730—31); áður er það prentað eptir nefndu handriti í Hist. Eccl. Isl. II, 21—22 (í nótu). Sbr. Isl. Ann. Hafn. 1847 bls. 158—60.

Ejrekr konungr með guds myskun og hakon hertugi synir magnus konungs senda syslu monnum sinum ok handgeingnum monnum og aullum guds uinum oc sinum a jslandi Q[uedia] G[uds] og sina.

Lof sie uorum herra jehsv christo er avllum hlutum rædr ok styrir at uær spyrium þau ein tidindi til yðar um hridir er oss þickir þarlla sæmilig uera at mestvr þori af almuganum er dyggur og orvggur konungdominum hlyðinn ok goduiliadur vorvm wmbodsmonnum sattir oc samþickir sin j millum sem gvd hafi lof fyrir. þo at nockrir menn dragizt meir eptir biskupum enn til heyrir. edr audrum þeim lærdum monnum er langa stund hafa gagnstadligir verit bæde konungdominum og suo ydr j margfallðri aleitui oc margri ovidrkvæmiligri pyntingu bæde j ærnvm fiarpinum oc morgvm audrum oheyriligum hlut-

¹) [sl. 8. 4to; ²) [sl. 8. 4to.

um. svo sem heyrast mun er fyrir retta domara kann fram at koma einkanliga j þeim nefndum hlutum þo at margir sie adrir til sem synist opinbert at rangliga er af tekit þeim god-vm monnum er sannliga hafa j setid eptir logligri hefd þeirra og þeirra foreldra og meðr fogru skilordi gefit suo morgum lærdum monnum a huerium .xij. manudum slikan kost sem forn er siduenia æ oc þeir jatudu er j aunduerdu haufdu þessar gjafr til sæmdar heilagri kirkiu og sier til salv botar suo sem hver ma sia at slikir bluter fylgia meir fullkominne yfirgirnd en naucknum rettindum oc þui er þat vor¹⁾ [vilie at aller þeir stader sem rangliga ero tekner af leikmonnum sem iafnliga hofdu setit a með rettre ok logligre hefd. þeir ok þeirra foreldrar. ok halldit upp skyldum eptir rettum maldogum. en nu ero klerkar rangliga æ setter. *sua sem ero stadr æ Snæfellsnese. Reykiabollt oc Selardalr* [ok adrer *sua til komner²⁾*. skulo aptr hverfa under leikmenn. sem var a dogum Hakonar konungs Hakonarsonar ok sigurðar erkibiskups. ok *er Rafn Oddsson* skyldogr til at fylgia hefdarmonnum at fa þessa *stade* alla. *sua ok at slikr skal vera kristinsdomsrettr i sma ok storu.* sem var um þeirra daga. *sua ok um tiunder ok alla adra hlute. en um falkaveidar skal fara epter konungsbrefum ok skipan herra Rafns. en þeir sem mote gera skulo svara fullkomnu brefabrote ok* [*hafa þar hia vara³⁾* reide...]

114.

1283.

i Brautarholti.

SAMNINGR Árna biskups í Skálholti og Rafns Oddssonar um staðamál (Brautarholtssamningr).

Árna biskups saga kap. 38 (Bps. I, 731—32); AMagn. 385. Fol. bls. 478—79 c. 1700 (hér stendr 1284).

¹⁾ Hér þýtr handritið. Það sem eptir fer er hér fyllt út eptir Árna biskups sǫgu kap. 37 (Bps. I, 730—31) og það sem sagan segir bliðmælt er hér gert viðmælt; ²⁾ [þetta ern ef til vill orð söguritarans og má vera að hér hafi staðið nöfn á fleiri stöðum, svo sem Odda eða Vatnsfirði. Þó hefir bréfið ekki tekið skýrt fram alla þá staði, sem það átti við og aptr kalla skyldi, því að um haustið 1283 skrifuðust þeir Jörundur Hólabiskup og Árni biskup mart um hverjir staðir það væri, sem taka skyldi samkvæmt konungsbréfinu (Árna biskups saga kap. 36. Bps. I, 730); ³⁾ [konungs, sagan.

... eptir margar greiner oc langt viddal jade hann at þola saker godvilja við virðuligann herra Eirík konung hinn koronada oc herra hakon hertoga. sono agiæts Magnúsar konungs oc fru Ingebeargar drottningar. þar til er skipadr verdr Erki-biskup j níðaros. þann boðskap sem þetta bref vottade er herra Eiríkr konungr sende með herra R[afni]. eptir því sem herra jórundr biskup á holum hafði þá jatað firi sína hönd at þola. oc ei seo j moti skýlldri hlyðni við almatkkan Guð.

herra R[afni] het a moti þessum lutum arna biskupi.

at tiund skal greidaz af konungs eignum biskupi oc heilagri kirkio. þeim öllum sem hann á. oc under hann kunno at falla j skalholts biskups dæme. oc halldaz sa Rettr biskups stolsins sem stod adr hann var biskup. oc honum polist því-likt sem herra biskupi at holum. oc ei se önn[ur] þyngsl a þessi ofan lögd af konungsmonnum við heilaga kirkio oc herra biskup edur hans vini ne adra menn. oc eptir þetta skýrktu þeir sín jayrde ritut með sínum jnsiglum.

115.

1283.

BRÉF Árna biskups í Skálholti til klerkanna í hans biskupsdæmi.

Árna biskups saga kap. 40 (Bps. I, 734); AMagn. 385. Fol. bls. 580 c. 1700 (árf. 1284).

ritade arne biskup j allt sitt biskupsdæme.

at eingi madr skyllde greida leikmonnum neitt þat land er kirkia ætti. ne nockurn part þeirrar eignar. sa sem adr hellt þær af honum firi geof edur skipan. helldr skyllde þeir votta at leikmenn toko allt þat kirkiunnar var moti þeirra vilja. at ei yrde sua illa at þeir sýndo sic umatka at fá sæmd aptr gialldsins. ef þeir synduz samþýcker usæmd brottrekstursins.

116.

1283.

[á alþingi].

BRÉF landshöfðingja af alþingi til Eiríks konungs um ýmsa hluti.

Árna bps. saga kap. 45. (Bps. I, 740—41); AM. 385. Fol. bls. 484 c. 1700 (árf. 1284).

Eptir þetta ritade herra biskup. herra R[afn] oc bader lógmenn. herra asgrimr oc herra sturla sinn bænastad til Eiriks konungs med fögrum ordum.

at hann leti tíund greidaz af ollum eignum sinum a js-lande æfinliga til salvhialpar sialfum sier. enn til nytsemdar stadnum. oc at ei heimtist skattar ne þingfarar kaup af badum biskups stolum. oc at konungr stýrkti þetta stadarins frealsi med sino brefi oc jnnsigli.

þeir badu oc at konungrinn leti ganga skip stadarins. þott hann hefði adr annat ætlat.

þeir bado oc Lopti orlofs. þo at hann hefði ei adr feingit.

þeir badu oc at konungr linade dom þann er handgeingner menn höfðu dæmdan vm þa menn sem herra Lodinn gaf saker a alþingi. ella gefi hann þeim upp allan dom firi sinn herradom oc bæn sinna manna. höfðu oc verit a þann þeirra sem mest þotti sekr vera dæmdar xiiij. Merkr. enn a suma dæmduz ix. Merkr. enn á suma v. at luka konunginum. oc ei þotti naudsynlig utanferð þeirra. þar sem skýsömum monnum virdaz minni saker þeirra enn firi óndverðu var uppkastat. oc þeir voru kýrer menn oc giæfer j bygdarlagi. gæfiz honuð upp er þa lýki þat fe sem nu var greindt.

Þeir beiddo oc konunginn rita j moti sierhverri grein. hvat hann villde veita.

117.

sumarið 1284.

[i Skálholt].

UMBURÐARBRÉF ÁRNA biskups Þorlákssonar.

Bréfið er tekið eptir Árna biskups sögu og er hér prentað eptir skb. í Stockh. 12. 4to bl. 38a—b (c. 1640) og saman borið við Stockh. Nr. 8. 4to bls. 976—77 á pappír (c. 1640) Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 44—45, Sturl. Khútg. vi, 72—73, Bps. I, 741—42. Þetta bréf er sérlega merkilegt, að því leyti, að af því má nokkuð sjá hverjar skipanir Árni biskup hefr áðr sett.

Vær truum yður kunnugt vera að konungz menn kuadust stadfesta med lofatace j lögriettu j sumar að oss fraueröndum

allt það greinarlaust sem stóð j brefum þeim sem j fyrra sumar komu til Íslandz vnder jnnæigle konungz og drottningar, og huersu þeir aptrudu sier þá er vær komum á þingid, so sem Jon lögmaðr vottade j lögrettu, að þeir villdu það ei stadfest hafa sem j mote være gudz lögum og rette, syndist oss fyrir þessa hanz framm¹⁾ sagn og þeirra samþycke, að þeir fordadist Banns áfelle, meðan það hiells sem þeir hietu. Enn ef þeir seilast á gudz Ríett og heilagrar kyrckiu með frammkuæmd verkanna á domum yfer christnum Ríette edur lögsegum, þá falle þeir j það bann sem lögþækur heilagrar kyrckiu votta, og þar með opid bref mijnz²⁾ herra Jonz erchibiskups og hanz vnderbiskupa. Nu af því að leikmenn eigu [eigi³⁾] valld og lög að segia edur skipa yfer christnum Ríette, þott nockrer af þeim hafa annað flutt, þá vilium vier og að aller þier vitid, að vmm almenneliga og heilaga skjirn, og so vm fæstur og vmm helge hölld, vmm biskupz forræde á kyrckium og eignum þeirra, valueidum og tijundum, vmm kyrckiv þyrmsl og lærðra manna, vmm lysingar fyrir brullaup, festarmál, og vm öll hiu-skapar mál, vmm Gudsfiar og skripta mál, og okur er menn byggia dautt fie, og allt það annað er til biskups heyrer⁴⁾ að einz epter gudz lögum valld og dom yfer að hafa, edur þeir sem hann skipar til, þá skal so standa sem vier höfum adur skipað [og Bodid⁵⁾] Nu er sá vor bænastadur til allra yðar, að þier geymid vel og forsialiga skyldugrar hlydne við jarðlegan konung, enn varast allra mest motgiærðer og hlydne-brot⁶⁾ við himna konung er valld befur á Lífje og sál⁷⁾ jarðligz konungz og allra vor og oss veiter allt gott, það sem huor vor hefur, hann begner [sijna ovine⁸⁾] að endalyct með Eilífje þijnu, og vmmþunar synum sonum og þionustu monnum stundligt starf⁹⁾ með [Eilífje dyrd, og endalausum fagnade¹⁰⁾].

118.

[1284].

GIÖRD Arna biskups Þorlákssonar, herra Asgríms Þorsteinssonar

¹⁾ sl. 8. 4to; ²⁾ sl. 8. 4to; ³⁾ [vantar í 12. 4to og 8. 4to; ⁴⁾ hi^o 12. 4to; ⁵⁾ [sl. 8. 4to; ⁶⁾ hlydnes brot 8. 4to; ⁷⁾ salo 8. 4to; ⁸⁾ synum ovinum 8. 4to; ⁹⁾ straff 8. 4to; ¹⁰⁾ [dyrd og fagnadi eilífum 8. 4to.

og Páls [Hvalnesings] milli Runólfs ábóta í Viðey og Þorgríms Haldórssonar um reka klaustrsins í Viðey.

AM. 238. 4to bl. 39a - b á pappír c. 1570 (Bessastaðabók); AM. 65. 8vo bls. 15 - 18 (laus blöð frá 17. öld); AM. 66. 8vo bl. 82 - 83 á pappír skr. 1595 fyrir Odd biskup; AM. Dipl. afskr. Nr. 1775 (tvær afskr., önnur eptir Bessastaðab.) og Nr. 1777; Landsbókasafn Nr. 108. 4to (séra Jón Haldórsson). Jón Sigurðsson vill heimfæra skrá þessa til «c. 1275», en það er of snemt, því að Ásgrímur er þá enn ekki herraðr; hann er fyrst um 1280 annað veiðib nefndr herra í Árna biskups sögu. Hann deyr 1285, og er því skráin frá árunum 1280 - 85.

Þessi var giord þeirra arna biskups ok herra asgríms ok páls: millvm þeirra rynólfs abota ok þorgríms Halldórssonar ok sona hans at þeir giordv af þeim smareka ¹⁾ þat er þeir höfðv haft af stadarins fiurv j Viðey: fim alna tre ok smærri firi vanngemyslv: þa er þeir höfðv ²⁾ æ fiarna ³⁾ vardveidzlvnne. ok enn firi þat fleira sem aboti taladi æ: at stadvr j Viðey skal eiga hiedann af allann halfan vidreka firi avstan hravnn ok markvik vtannverdri: ok avstur firi lamba stapa:

Stadur j Viðey skal eiga þar beit so morgvm hrossvm sem videyingar villia hvarrt sem ⁴⁾ epter vid er farid vtan tun ok akra vatnn ok tialdstad á medann þeir vinna æ vidnvm: stadarens vidvr skal ok svo leinge liggia sem aboti vill æ landi firi avstan hravnn: [ok þar sem hann vill:

Stadur j Viðey æ ok hinn x^a ⁵⁾ hvornn fiordvng j avllvm hvalreka firi avstan hravnn ⁶⁾ og [hina xvij ⁷⁾ hvoria vætt j hvorivm hval er kemur millvm hravnsnes giogurs ok vala gnvpa ef hvalr er svo micill at sie skipttingar hvalvr: med avllvm þvnga þeim er hval ⁸⁾ fylgia beinvvm ok þvesti: enn þegar meire er enn iij ⁹⁾ vætter þa æ stadvr j Viðey hin xvij^a ¹⁰⁾ hlvt j.

Enn þenna halfan hval æ stadur j grindavik helming vidvr jarngerðarstadi¹¹⁾. ok hvsatopter þridivng vidvr jarngiarda-stadi¹¹⁾. æ stadur j grindavik siettvng vid hvsatopter¹²⁾.

Stadur j Viðey æ vidreka med hvsatoptum millvm biarnnar

¹⁾ samreka 108; ²⁾ haft b. v. 66; ³⁾ flaraana 66, fiuru 108; ⁴⁾ sinn 108; ⁵⁾ tyu(!) 66; ⁶⁾ [vantar i 108; ⁷⁾ hueria atian 66; ⁸⁾ hual 66; ⁹⁾ 4, 66; ¹⁰⁾ atianda 66; ¹¹⁾ jarngerðastadi 66; ¹²⁾ og slíkan hlut við aðrar jarðir i greindu takmarki, sem staðar kirkju máldagi segir b. v. 108.

giar ok gardz enda [þess er geingur ¹⁾] firi vestann arfa dali ok æ þar stadur j grindavik jtakt tvilikt ²⁾ sem profazt.

Hvsatopter eiga fiordvng j smareka avllvm ok j veidvm ³⁾ ok j allri grasnavtnn vid stad j grindavik.

Stadur j videy æ vidreka allann vnder bergit vt fra stad. Enn halfan vidreka æ haleyia ⁴⁾ hofnn: Halfan vidreka æ oddbiarnar kielldv:

Stadur j videy æ avnnvr hver missere basa vidreka æ malvik ⁵⁾ ok allt vt til kinnar ⁶⁾ enn onnvr hvor missere slijkt sem fylger hafnar lande halfu i ollvm fiorum: Enn onnvr hvor missere þridvng i lendingv.

Stadur j videy æ þann hlvtta allann j hvalreka er millvm er esivbergs ⁷⁾ ok valagnvpa sem ormur einarsson ⁸⁾ vard eigandi at. ok hinn siovrda hlvt reka j hvassaravns landi.

Stadur j videy æ fiordvng j hvalreka j [krýssv[v]ik ⁹⁾] ok skal sa sem býr j krýssvvik ¹⁰⁾ fenda mann til videyar þegar hvalvr kemvr adur þridia sol sie af himne ok lata skiera hval ok abyrgizt sem seiger j logbok.

119.

[1284]

MÁLDAGI Viðeyjarklaustrs um ítök í jarðir annara manna.

Þessi máldagi eða máldaga stúfar þessir, sem hér eru kallaðir A og B fylgja í handritunum gjörð Árna biskups og Ásgrims hér næst á undan og er því líklegt þeir sé frá sama tíma; A stendr á undan gjörðinni, B á eftir. Það sem hér er kallað C, er tekið eftir Vilchinsbók. Í Landsb. 108 er A og B grautað saman, eins og hjá Vilchni, en þó styttra.

¹⁾ [þessir geingu(!) 66; ²⁾ þnilíkt 66; ³⁾ vidnm 66; ⁴⁾ haaleira(?) 66; Haleyrar 108; ⁵⁾ maalvík 66; ⁶⁾ kíngur (sic) 66; kyðar 108; ⁷⁾ sl. 66, 108; Snarbergs(!) 66; ⁸⁾ í Landsb. 108. 4to stendr aptan við bréfið: •Eigandi og ábúandi Saurbæjar á Kjalarnesi var drepinn í Viðey af Elli-
indi lögmanni á Strönd. vide Byskupa annala. Jón Sigurðsson hefir og
ætlað að þetta væri Ormr Einarsson mágr Erlends lögmann, er hann vóg
1519, og yrði þetta þá seinna viðbót við bréfið. En þetta er víst ekki
rétt, því að þetta mun vera sá Ormr Einarsson, sem nefndr er í bréfi
nm reka Garða á Álptanesi frá hér um bil 1307; ⁹⁾ [krijsvík 66;
krysvíkur landi 108; ¹⁰⁾ krijsuvík 66.

A.

AM. 238. 4to bl. 39a papp. c. 1570; AM. 65. 8vo bls. 14 (laus blöð); AM. 66A. 8vo bl. 82a skr. 1595; Landsb. 108. 4to bl. 102; AM. Dipl. afskr. Nr. 1778 (eptir 238). Upphafið er nefnt í bréfi Jóns Skálholtiðsbiskups frá 1413.

Mældage klavstursinz j videy¹⁾.

Þessi jtok æ stadvrin j videy j lond²⁾ annara manna.

fiordvng hvalreka j kryssv³⁾ vik.

hellming hvala ok vidar með hrvanz landi.

fiordvngurinn j krossvik var keypttur firi v^c.⁴⁾

Hinn siövnda hlvt hvalreka j hvassaravns landi.

Medur hops⁵⁾ landi halfan hvalreka.

B.

AM. 238. 4to bl. 40a á papp. skr. c. 1570, og er hér bil milli þess og gjörðarionnar; gjörðin endar neðst á síðu með ekki fullri línu, og þetta byrjar á næstu blaðsíðu með nýrri línu; AM. 65. 8vo bls. 18—19 (laus blöð); AM. 66. 8vo bl. 83, skr. 1595; Landsb. 108. 4to. Það getr verið vafi um hvort þetta eigi ekki í raun réttir að fylgja sem áfast við Nr. 118.

Stadur j videy æ ok selfor j þormodz dal hinn efra.

gellðfiar afriett j skardz kinn⁶⁾.

Savda hofnn j hrvanslandi j grindavik. j^c.⁷⁾ giellðings. hvarvm [fiarmanni⁸⁾ vit þridia mann þott þurfi. kietil ok elldivíð og blondv leigvlavst.

þriar⁹⁾ skogar toptter j skoradal.

Alla halfa lax veide j [ellida æm¹⁰⁾. jtem at avk fimtvng vr¹¹⁾ nedri æ.

Samvidvnnar¹²⁾ skog j hrvanvm vt fra hvaleyri. jtem skogar toptt j selvikar¹³⁾ skogvm.

C.

AM. 259. Fol. bls. 55—56; AM. 260. Fol. bls. 59—60, hvort-

¹⁾ þannig 66; ²⁾ land 66; ³⁾ krysu 66; ⁴⁾ fim hundrut 66; ⁵⁾ hofs 66; ⁶⁾ Skarðskirkju(!) 108; ⁷⁾ tuo hundrut 66; ⁸⁾ fari maður 66, faremann 108; ⁹⁾ þria 238; þriar 66; ¹⁰⁾ ellidhaam 66; ¹¹⁾ j 66, 108; ¹²⁾ Samvidar 66; ¹³⁾ Solviðar 108.

tveggja með hendi Jóns í Villingaholti; AM. 256. 4to fol. 25a, skinnb. skr. um 1640—50 fyrir Þorlák biskup.

Þessi jtök a stadurinn j jarder annara manna. fiordunng j hvalreka j Krysuviyk¹⁾. helming widar ok hvale²⁾ med brauns landi j Grindavijk fiordungurinn³⁾ j krosse var keypt⁴⁾ firi vc ok hinn siounda hlut j hvalreka j hvassa brauns lande med hofs⁵⁾ landi halfan hvalreka millum walagnvpa ok Esuberg⁶⁾ halfan hvalreka. selför j þormodzdal hinn efra. Gielldfiar afriett j skardzkinn. saudhofnn j brauns land j Grindavijk hundrad Gielldingz. hūsrum farmonnum⁷⁾ vid pridia mann þo þurfe. kietil oc elldevid ok blöndu leigulaust⁸⁾. Stadur j widey a vidreka med husatoptum millum Biarnargiar ok Gardzenda þess er geingur firi westann arfadali: Husatopter eigu ok fiordung j smareka aullum ok j veidum ok allre Grasnautnn vid Stad j Grindavijk. Stadur j widey a vidreka under bergi ut fra stad enn halfan vidreka a haleigiu⁹⁾ höfn. Halfann vidreka a Oddbiarnar kielldu. Stadur j widey aa onnur hver missere bāsa reka ok malvijk¹⁰⁾ ok allt ut til kinnar. enn onnur hver missere slijkt sem fylgir hafnnar landi hālfu j ollum fiðrum. enn onnur hver missere pridung j lendingu. iij skogar topter j skoradal. alla halfa laxveide j ellida am. jtem ad auk fimtung¹¹⁾ ur nedri a. samvidunar skog j braunum ut fra Hvaleyre. jtem skogartuþtt j selvijkar skogie.

120.

[um 1285].

REKA og landamerkja skrá Þingeyraklaustrs.

AM. Nr. 278. 4to á skinni; Bréfaafskriptir Árna Nr. 2889, afskrípt Árna sjálfs eptir skinnskránni («ex pagina membranea monasterii Thingeyrensis» = A), Nr. 500 eptir transskripti Björns á Skarðsá og séra Gunnlaugs í Vallholti 1645 (= B). Arfærsla skrárinnar er Jóns Sigurðssonar.

J þria staði scal fyrst skipta eiga vika lond halvan þriði-

¹⁾ Krysi- 256; ²⁾ hvali 260, 256; ³⁾ fiordunginn 260; ⁴⁾ keyptt 260; ⁵⁾ þannig 259, 260, 256; ⁶⁾ þannig 259, 260, 256; ⁷⁾ fiarmonnum 260, unu 256; ⁸⁾ hér endar þessi stúfr í 108; ⁹⁾ þannig 259, 260, 256. ¹⁰⁾ mál vijk 259; mál vijk 256; ¹¹⁾ fimtung 260.

[ung]¹⁾ þar a þorvarðr j þriðjung i reca skipti. En halvan þriðjung eiga þau Guðrun oc Kolbeinn oc a [þorvarðr þar fiórðung]²⁾.

Þa eiga vica lond allan þriðjung einn. [þa] er epter einn þriðjungr. þeim scal skipta j þria staði. eiga einn lut vica lond. þa scal i helminga scripta [öðrum] lut. oc fylgir sa lutr hafnarlondom annar. þa er epter halfr annarr lutr oc scal þeim huarum [tueggia scripta] i hælmin[ga. Eiga þar] annan lut aboti oc bróðr [oc þeir þorvarðr oc Jllugi³⁾ at hælmingi huarer. [Jllugi a hælming við þor]varð. [en nu er illuga lutr kominn under bróðr⁴⁾ en annan eigu hafnar lond. þa scal sc[ri]pta þeim lut ollom sem til hafnarlanda liggr. þ[eim⁵⁾ scal] skipta fyrst i helminga oc enn öðru[m lut]⁶⁾ i hælminga. þar a Guðrun enn fiórðung i þeim hælmingi við þorvarð⁷⁾.

⁸⁾ J milli rifs oc hella þeirra er ut ero i digra mula i kall[drana la]ndi. ero þau hualscripti a⁹⁾ rechualum oc a⁹⁾ landmanna lut at i fíora staði se skipt. fylgir einn lutr hualgarði. Annarr lutr til kalldrana oc hafnarlanda at hælmingi huarir. Nu er þriði lutr oc a Guðrun halvan¹⁰⁾. en halfr liggr til vica landa. oc a þorvarðr þar i þriðjung. Enom fiórða lut scal skipta i þria staði. hever þar einn lut rifs land. annan Guðrun. þriði liggr til hafnar landa. Flytningar skolu saman fara með hualgarði oc kalldrana oc skotmannz lutr oc lasshualr¹¹⁾.

¹⁾ dottið úr ekbl., og undirstrikað í A; ²⁾ eyða í skránni fyrir þrem-fjórum orðum, sem skafið sé; B hefir þannig, og svo stendr í skránni frá hér um bil 1320, sem rituð er nm 1500; ³⁾ [hefir fyrst staðið í skránni: „en þeir þorvarðr oc Jllugi annan“ og svo stendr í B; en seinna hefir verið strykað yfir „en“ og sett „oc“ í staðinn uppi yfir, og verið dregið yfir „annan“ og við það kemr fram það, sem hér stendr, og svo les Árni og er það augljóslega réttara; ⁴⁾ [yfir línunni með sömu hendi og skráin frá hér um bil 1340 um Giljár reka; orðin „en nu er“ eru tekin eptir B, því eyða er fyrir þeim í A. Árni hefir skrifað þar, en dregið út aptr: „Hic supra lineam recentiore manu, antiqua tamen, scriptum est“; ⁵⁾ þannig A; þar B; ⁶⁾ eptir B: A hefir ekki getað lesið nema. . . .kt eða. . . .kn, sem er líklega rangt; ⁷⁾ hér eru ³/₄ úr línu í eyðu í skránni; ⁸⁾ sbr. skrána frá hér um 1290 um hvalaskipti milli Rifs og Hella; ⁹⁾ B les i, sem líklega er rangt; ¹⁰⁾ ¹/₂ úr línu auðr í skránni, og mnn þó ekki vanta í; B ritar hér og sem enginn eyða sé; ¹¹⁾ hér um bil ¹/₂ línu auðr í skránni.

Milli rífs oc mávastapa stapa skulu eiga i rechualum þridiung kalldrani oc þorvarðr. Annan vicalond oc Guðrun. oc a þorvarðr þridiung i vicaluta ¹⁾. En hinn þridi huerfr til rífs oc hafnarlanda. oc a rífsland helming i scripti við hafnarlond²⁾ En firir innan stapa til laxsar a kalldrane oc vicalond oc Guðrun einn þridiung at helmingi huert. oc a þorvarðr þridiung i vicalut en fiorðung i guðrunar luta. En annar þridiungr liggr til tiarnar landz ok krocslannz oc rífslandz oc hafnarlanda. oc a rífs land iamnmikit sem hafnarlond bæði. Nu er epter einn þridiungr oc skal sa huerfa halfr til gróna brecco oc kelldu oc óslandz. oc a grónabrecca iamnmikit sem hin bæði. En halvan a þorarinnc oc suinvettingar oc synir Jngimundar iamnmikit allir. J milli mavastapa oc laxar skulu saman fara flutningar oc scotmannz lutr oc lasshvalr. skulu muncar hava þria luti en þorvarðr fiorðing.

Þetta er landamerki milli kalldrana oc hualgarðz. liospúfa ræðr oc rettsýni ovan í vatn. hualgarz menn eigu hagann allan oc hallda upp garði firir neðan voll a kalldrana oc sua suðr i vatn. en ef þeir hallda eigi garði upp. þa eigu huarer tueggju sambeit. Kalldrani a torfscurð firer utan hafnara oc engiar allar upp at hualgarðz teig. Hualgarðz menn eigu þar at skera einn attfeðming a huerio ari. Kalldrani 'a engiar allar með seliavatni suðr at hafnarvatni oc holmi i seliavatni oc klaufa lók ³⁾ allan oc æy þa er þar fylger. þa eigu þeir oc þrondarlók er fellr ovan i hafnarvatn. til motz við hafnarmenn. Sua sagði þorsteinn langstacer oc kanabarðr oc Gunnhilldr grimsdottir.

Þetta er landamerki milli krocs oc tiarnar. miðgróf ræðr oc gagnsýni i uppsprettu þa er augna lóer heiter oc döll i kýrfings fialli oc lóer sa er fellr or hornnsila tiornn oc vestan i nesvatn oc fra lókiarosi rettsýnis i lambhagann þann er stendr firir austan nesvatn.

Þetta er landamerki i milli krocs oc rífs stapinn oc rettsýnis upp firir hest. þa austr i raupnadal ⁴⁾ oc rettsýni i stapa

¹⁾ 1/4 úr línu andr í skránni; ²⁾ eyða fyrir eitthvað einu orði í skránni og er skaðið; B les eins og eingin eyða sé, og hefr hér líklega upphaflega verið skrifað: þridiung, en svo skaðið út aprt, af því að orðinu var ofaukið; ³⁾ þannig B; í skránni má bæði lesa klaupalók og klaufalók, og getr Árni um hvortveggja, og seir p fyrir ofan línuna; ⁴⁾ Í skránni er fyrst ritað raunadal, en síðan er þu sett yfir línuna og

þann er stendr firer sunnan [. . a]rns¹⁾ eingi. oc i fuglþufo þa sem er firer sunnan þrondartíorn. Krocslanð a lók þann [er²⁾ heiter oc fellr austan i Lax[a].

J helming scal scipta spacono arf. eigu þar annan lut hoscviłzstaða menn oc spaconufellz menn. þa scal enn scipta i tua staði. eigu þa muncar annan lut. en þa scal enn scipta i tua staði. eigu þeir fra Suinavatni oc af holltastodum annan lut. at helmingi buarir. en annan eigu mast[aðamenn] halvan. en muncar oc þeir or hu[am]mi halvan. at hælmingi hvarer³⁾.

121.

1285.

ÁMINNINGARBRÉF Marteins og Honorius páfa til Eiríks Noregs konungs Magnússonar út af ójöfnuði hans við klerka, og einkum við Jón erkibiskup rauða, Andrés biskup af Ósló og Þorfinn biskup af Hamri.

Marteinn páfi dó 1285 og tók þá Honorius páfatígn. Marteinn páfi hefir látið taka bréfið saman, en líklega ekki verið búinn að senda það af stað, en að eins fá það í hendr Péttri af Mediolan, en svo hefir Honorius sent það, án efa með Andrési biskupi af Ósló (sbr. Isl. Ann. við ár 1285). Bréfið snertir ekki sérstaklega Ísland að öðru leyti en því, að því hefir verið snúið á íslenskum líklega um sama leyti; vera má þó að það hafi haft áhrif á staðamá á Íslandi. Hér er prentað eptir AM. 354. Fol. bl. 36b. 38b skb. c. 1400 Skálholtsbók yngri, sem þykir skrifuð með hendi líkri séra Magnúsar þórhallasonar þess sama, er ritað hefir nokkuð af Flateyjarbók. Afskríptir af bréfinu eru í Ny kgl. saml. Nr. 1938. 4to á pappír (eptir AM. 354.); Ny kgl. saml. Nr. 1585. 4to á pappír frá 18. öld; MSteph. Nr. 13. 4to bls. 113—26 á pappír skr. 1715 fyrir Pál Vídalín eptir «chartis» með hendi Árni Magnússonar; MSteph. Nr. 41. 4to á pappír frá c. 1730. Allar þessar afskríptir virðast vera komnar frá 354, og er þeim því hér enginn gaumur gefinn. Bréfið er áður prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 404—10 (eptir AM. 354). og er þar árfært til 1283; þar er og prentuð þýðing Þórmóðar Torfasonar af því, sem finst í hans Hist. Norv. IV, 372.

bref virduligs herra honorij papa.

punktr undir u eins og lesa eigi raupnadal = (Rjópnaðal?); B les raunadal (= Hraunadal?).

¹⁾ þannig, A; rns ljóst í skránni; B les vatnseingi; ²⁾ Huorki A né B hafa getað lesið lækjarnafnið og hafa eyðu; ³⁾ Hér eptir kemur eyða fyrir svo sem fjórum línum, og þá kemur um Giljárreka c. 1340.

Honorius pafi. pion piona guðs. sendir þínum kærastum sínum syni j christo ⁴⁾ agætum Eireki noregs konungi quediu oc postoliga blezan.

Meistari petr af mediolan. vor elskulegr sonr ok heilagrar kirkiu kanzeler, sagdi suo os hiauerandum. at þa er a lifi var sellar minningar Martinus pafi. er næstr var fyrri os. tok hann vidr nockurum brefum þeim sem saman voro gorr vnder þess ens sama pafans nafni med þessi formeran.

Martinus biskup pionn piona guðs sender enum kærasta sínum syni j christo ¹⁾ agiætum eiriki noregs konungi. kuediu ok postuliga blezan.

medr þui at konungligh sömd skýlldaz. at elska rettan dom. þa hófer at þat se forprisad j girnd hiarta þins. at framkuðmd konungligrar ýfersýndar greini suo gerandi hluti. med ýfirfarandi skýnsemi. at eigi þurfi þar nockura asakan til at leggja edr hirtingar snarpleik hellðr þat allt konungs meðferdi se lofligt ok gudi þógiligt. samþyckid ok vingiarnlega vidrjafnad ok Rettlóti. virduleger bróðr.

A[ndres] biskup af oslo ok þorfinr af hamri. greindu firi os eigi ath eins af sinni halfu. hellðr ok af allra annara biskupa formanna ok klerka heilagrar nidaros kirkiu j þui sama erkibiskups dómi þa hluti sem fyrum gerduz millum godrar minningar erkibiskups nidaros kirkiu. ok agiðtrar minningar Magnus noreghs konungs faudr þins. þat einkanliga er þessi konungr ok sýslu menn i hans ríki gerdu vmskipti a um þau en godu fornu laug er j þui landi hafa gengid. en toku þar upp j stadin laug ok nýar sídueniur þór sem kunnigt uard at hellzsti miðg nidrudu heilagrar kirkiu frelsi. ok verndum einkanliga fyrst þui priuilegio er agiðtrar minningar Magnus erlingsson noregs konungr gaf ok ueitti nidar os kirkiu j hueriu er þetta stod millum annara hluta. at sa enn sami konungr het ok gaf sik ok sitt ríki j ualld enum helga olafi konungi. En til merkis þesarar vppgiatar. baud hann skýllduliga at epter hans andlat. ok allra hans eptir komandi. skýlldi konunglig korona offraz til ens helga olafs konungs j nidaros kirkiu. suo uar os ok flutt ath þau voro forn laug j landi. at þann tíma er konungs kosningr þurfti at vera. þa skulu erkibiskups ok annara

¹⁾ xpi, skb.

biskupa eid[ar] ok tillaug[u]r vm þat efni fyrer mest haldin vera. Suo ok at sýslumennerne dirfiz ei vndir sig at draga ok ýfer at sitia þeim soknum. ok domum sem at Rettu heyra til heilagrar kirkiu formonnum. ok vm sidir koma þa i kiðru med audru marghattudu efni. ýmisligra greina. millum erkibiskups ok konungsins fautr pins. en med godra manna tillaugu stadfestiz þeirra i millum vingiarnligr ¹⁾ samningr vm allar greinir þeirra i millum. med samþýcki biskupanna. ok korsbróðra ok annara formanna heilagrar kirkiu. ok ei sidr med samþýcki barona j noregs konungs Riki. veittu þar til huortueggju sin sôri. at þessi sôtt skýlði halldaz. ok vardueitt vera af erki-biskupi ok konungi. ok ollum þeirra laugligum epterkomandum. So et sama fluttiz firi os at konungrinn fader þinn vardveitti þessa sôtt. ok let fastliga halldaz vm allt sitt Riki ô medan hann lifdi. En epter hans dag a. xij. ari pins alldrs. þa er þu uat kronadr. suarder þu at hallda ok vardveitaz lata heilagrar kirkiu frelsi ok Rettendi. Suo ed sama fir nefnda sôtt at nôr verandum ok samþýckiundum þinum verndar monnum. Nv epter þat toku þesser somu verndar menn ok Radgiafar þiner er sôttina hófdu svarid at vardveita. ok gengu haskasamliga a sin sôri. ok gerduz ei minniger sinnar saluhialpar. suo at þeir dirfduz at skipa ok jnnleida nockur laug ok sidueniur moti sagdri sôtt. þeir sogdu ok fram nockur laug til kirkna ok þeirra formanna. þau sem ei nidrudu litt kirkiunnar frelsi þar med letu þeir fylgia umskipti þeirra godu laga sem fýr gengu j landinu. En allar þessar skipaner ok veniur. er þeir leiddu j landid med þeim hótti. budu þeir at stadfastliga skýlði halldaz. ok vardueitaz vnder nafni þinu. ok at suo komnu efni kostgiðfði erkibiskup. moti at standa vandum verkum. þess hattar verndarmanna geymslu. ok suo at fýrer þa skýld. hafdi hann þing uidr sina under biskupa med audrum kirkiunnar formonnum. ok millum annara hluta þeirra er skipuduz a þui þingi. monnum til sidbotar. sagdi erkibiskup fra guds laugum. ok pafaliga skipan moti þeim er þat skipa ok stadfesta er til nidranar er heilagri kirkiu. baud hann ok fastliga at þessi guds laug skýlði af ollum vardveitaz. ok þat med at allir hans vndir biskupar. huerr

¹⁾ vngiarnligr, hðr. (vgiarnliga; vottr þess að eldra handrit liggi til grundvallar).

j sinu biskups dömi skýlði þessi somu laug lesa lata. hið minnsta. sinn a. xij. manudum. En af þuillikum hlutum fyrir nefnder verndar menn. geýmslu menn ok Radgiafar. at erki-biskup ok adrir biskupar leiddi j land. mykla nyung. ok ohöfur. ok at slikir hlutir vöri þer ok þinu Ríki til mikillar þýngingar. ok þar fyrir appelleruðu þeir til postuligs sötis. En þótt erki-biskup giordi þessum sumum margar aminningar. at þeir leti af um sider. þeim olaugum. ok siduenium. ok skipanum er motstadlig voru heilagrar kirkiu frelsi. ok þó at hann vottadi fyrir þeim at þeir sem slikra hluta. dirfaz moti kirkiu. felli i þafans bann. af sialfu verkinu. þa fyrir litu þeir ei þu sidr. þess hattar aminningar hans. með fordömdri dirfd. erkibiskup bodadi ok einkannliga. tuo af þessum verndar monnum þinum j banni vera. annan biarna af gizka. ok þann er kalladr er andres pluckr. En þó at biskup gerdi sina skyldu her um. þa sam[un]eyttu þesser suo sem adr audrum kristnum monnum. En adrir verndar menn ok Radgiafar samþýektu þeim. ei at eins. ok samneyttu. helldr skýldudu þeir ok adra menn til þeirra samlags. ok enn a ofan. at þessa hina somu ok adra þa sem bannsetter voru. fyrir sina opinbera glöpi. þa uegsomudu þeir þa myklu fremar en adr hafdi uerid. j sömdum ok mannvirðingum. ok þa er þessi andres pluckr. er fyrir gatam uer andadiz j þu banni. þa toku adrer uerndarmenn. geýmslu menn ok Radgiafar þinir hans likama. ok letu grafinn uerda j biorgin. j sialfs þins kapellu. Nu eigi þu sidr. þa minti erki-biskup æ uendiliga. suo þig sem þina Radsmenn. at þer allir samt letid niðr falla þess hattar þýngian ok þraungingar til heilagra kirkna. hann bad ýdr aptr giallda kirkium ok þeirra personum. þat sem þóðr höfðu adr fyrir mist. laug ok sidueniur. skipanir þóðr sem þer haufduðun leitt. ok vida dirfduz moti kirkiunnar frelsi. bad hann ýdr vendiliga af skafa ýdrum bokum ok brefum. edr at minsta lagi. at þer vottid opinberliga. at þer vilid slíka hluti ei sidan frammi hafa vid kirkiurnar. edr a þeira vmbods menn. En þu ok þiner uerndar menn. geýmslu menn ok Radgiafar uanröktu með mikilli þríozku at hlyda þess hattar aminningum. Sidan sendi erkibiskup fyrir ser ok sinum undir monnum. ok biskupum visa sendiboda til postuligs sötis epter þeirri appelleran. sem þinir Radgiafar höfðu fyrir gert. þa skipader ok enn sendiboda til uor. En er þetta erendi. ok huara-

tueggju sendibod kom fyri os.¹ þa falum uer þa æ hendi þessum kardinalibus uirduligum brodr vorum erkibiskupi. ok uorum sonum. sanctorum marcelline et petri prysbytero ¹⁾. oc j sancte marie inmalata diacono. at þeir skýlldu heýra þetta sendibod hid sama. ok sidan os kunnigt gera af huorum-tueggjum sendibodum. Nu með þui þa er þessir sendibodar haufdu marga bluti frami hapt. fyri þessum kardinalibus. þa beidiz þinn sendibodi millum annara hluta at vid skýlldum senda legatum til noregs. at kalla aptr þór þyngianir ok hardendi. er hann sagdi ed þu ok þiner menn. þylder af biskupum ok audrum lórdum monnum. um allt þitt Ríki. En at audrum kosti kalladiz hann ecki mundu um geýma þes hattar appelleran. ok at þessi sendi hodi. suo uanlýgtudu. þa toku þinir Radgiafar ok helldu fyri meijra sinn rangan uilia. en skýnsemd edr Rettendi. suo at þeir toku ok fórdi j bond þa lórdi menn sem biskupa starf hófdu. ok profasta ok klerka. suo et sama leikmenn. þa sem með eidum voru skýlldugir. undir biskupa þionostu. þesa huoratueggju röntu þeir ok j vtlegd raku. af ollu sinu godzi. ok laugdu suo meingiord a meingiord ofan. ok at slikum Rangendum fram hófdum æ guds Rett. af þinum radgíofum. þa freistadi erkibiskup. fram at ganga j moti epter skýlldu sins embóttis. epter þór laugligar aminningar. sem hann hafdi þeim gert. En þar moti dirfduz þessir hinir saumu. með mikilli illzku. ok uanrókt gudligri tign sialfan erkibiskup ok suo hid sama A[ndres] biskup af oslo. ok þorfinn biskup af hamri opinberliga j vtlegdar þinn at skipa. ok braut reka af sinum biskups stolum. ok enn meira. at þeir röntu þa ollu sinu godzi. fyri þa eina skulld at biskuparner uilldu hallda þa sótt er fyri gatam ver millum erkibiskups ok konungsins faudr þins. ok þat annad at þau log ok skipanir. er berliga uoru þinn leidd. moti heilagrar kirkiu frelsi. villdu þeir suo sem þeir attu eigi hallda edr halldaz lata. Erkibiskup ok adrer biskupar hófdu þolad um hrid þuillika utlegd. sem fyr var sagt. ok erkibiskup ótladi heim at hallda til sins erkibiskups stols. ok gallt hann nattuunnar skulld ok andadiz af þessi verolld. Enn er þessi tidendi gerduz kaulludu þesser Radgiafar heim aptr sinn

¹⁾ Svo les Flinnr biskup, og án efa með réttu; i skb. stendr : pet'phro = petriphoro(?).

sendi boda af kuria með þínu bodi, ok dirfduz þa þeira hluta er kirkiunni. ok þeira personum voru til mikillar nidranar. Nv af slikum hlutum kom til vorr fyrr nefndir biskupar. ok tiadu litillatliga at ver skýlldum sampinaz j voru hiarta þeira fatðka lifnadi. þeir badu os ok at geýma með faudrligri forsia. at ei skýlldadiz þeir lengr j vtlegdar þínu. at þola brigzli biskuplegri tign. Nu með þui at þesser hluter. sem ver hofum tinda. ef at sannleikinum er geýmt þa mislika þeir gudi. er fyri koma konungligri heilsu. ok spilla hardla miog þinni frögd. þa biodum ver. ok aminnum konungliga tign. skýlldandi þig j vppgefuing sýnda þinna. at þu hugser. með vendiligri aktan. at eigi somer konungligri tign. at þu hafir þig suo. edr gerir til lórðra manna. j þínu Ríki. edr þolir af odrum. at suo se til þeira gert. sem her til hefer verid. þar sem þu ótter þa at veggama. sem guds þionostu menn ok þeira malum at fylgia. með vidrkiðmiligum goduilia.

122.

1285.

BRÉF Árna biskups til staðamanna, þar sem hann varar þá við að taka guðs líkama að páskum.

Árna bps. saga kap. 51 (Bps. I, 747); AM. 385. Fol. bls. 488—89 c. 1700 (árf. 1285). Ágrip.

Þenna vetr ritaðe Arni biskup j oll profastsdæme sins biskupsríkis. viðvaranar bref til þeirra manna sem kirkio höfðo tecit.

at þeir tækio ei líkama vars herra á páskaðegi, oc þar með settar sannar skýnsemdir, sakir þess at biskup sa þá standa j dauðlegre sýnd, mátti hann ei utan þunga sekt við almáttkan Guð með þögn hýlia þvilikan glæp sinna undirmanna, hann sýnde þeim oc jafnfram. at sva takande jóku þeir storlega micíð sina sekt, oc áttu sialfir sic fra at hallda uilianlega, þott hann leggi ei bann fyrir at þeir tækio, hann synde oc j iij. stað, at hann afsakaðe sic við Guð fyrir þessa viðvaran, oc þat þeir atto sialfir sic at abýrgiast ef þeir tækio slikir sem þeir væro.

123. [1286].

MÁLDAGI Krosskirkju á Setbergi [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64b—65a. Þetta er hinn síðasti máldagaflokkur, er Jón Sigurðsson hefir árfært.

Sethberg:

Kirkia ad setbergi er helgud med gudi jnum helga krossi med þessum maldaga, ad þar skal vera prestur heimilisfastur oc veita þar allar heimilis tijdir oc hafa iiij merkur kaups j frijdum eyri: þar er leyfdur heima maña groptur: þar skal [vera] heima tijund allra heima maña ¹⁾: oc giallda ā eyre huertt vor vj: aur[a]: kirkia a þetta j Buñadi: xxx huñdrud j þessum hlutum ²⁾.

124 [1286].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Bjarnarhöfn [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to, tvær afskriftir: bl. 67a, og 107a (= b).

Biarnnarhofnn.

Nickholas kirkia j biarnna ³⁾ höfn: a þrijtygi ⁴⁾ asaudar: oc⁵⁾ kyr vj: og hest og land ā gudnyar stöðum: og silfur: kalek. þaṅgad liggia tijvnndir og lýse tollar: af niju ⁶⁾ bæum: þar skal vera prestur heimilisfastur: og taka iiij merkur: bondi sa er þar býr er skýlldur at aṅnast kirkju at aullu: þaṅgad er groptur af ⁷⁾ ollum bæum fyrir vtaññ raun ⁸⁾.

125. [1286].

MÁLDAGI Stefánskirkju í Snóksdal [er Árni biskup Þorláksson setti].

¹⁾ tvískr. í hdr.; ²⁾ Hér er eins og eitthvað vanti aptan af, en eingin eyða mun þó vera í máldagabókinni; ³⁾ biarnnar, b; ⁴⁾ xxx, b; ⁵⁾ sl, b; ⁶⁾ ix, b; ⁷⁾ vantar í a; ⁸⁾ hraun, b.

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 67a og önnur afskrift í sömu bók bl. 107a.

Snoksdalur.

Kirckia j snoksdal er helgud med gudi binum: helga stefano hun a loñd priu ¹⁾ halfr: gilz backa oc haurde ²⁾ bol stad: og snoks dals land og þui meira a milli (hleirmula ³⁾ oc preskalldar ⁴⁾ kýr v: oc hesta iij ⁵⁾. settung j hualreka a: fallanda stodum og vel attuñg medal drangs og grifðar: á harda velle vr ⁶⁾ aullum reka: eina a og .x. avra voru: þar skal vera prestur og diakn.

126.

[1286].

MÁLDAGI Mariukirkju undir Felli í Kollafirði [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 60a.

Fell j kollafirde.

Kirckia vnder felli j kollafirði er helgud med gudi mariu drottinnjngu: jone: postula: olaue koñgi marie magdalene: hun a huerтт ver saud veturgamlañ: or steina dal: añar at (huřu: stoduñ ⁷⁾ þridia vr þiadarhorñe: or hliđ vj alñir vadmalz: or Broddanesi þiorda saud: fimti or: þiadarhorñe: setti vr trudu dal: kýr tuær a kirckia oc eina á: alltara klædi: ij: silki oc pell klockur iij. Boc. eina: elldbera oc munlog: þar scal vera prestur heimilisfastur: skal lañdeigañdi þæda bann oc þæ bonum ij merckur: þar skal sýngia huern helgan dag: atian alñer skal Bondi leggja til: kirckiu: a huerium xij manudum: fyrir lýzing vñ nætur: tjuñdir liggia oc lýsitollar hijugad: á millum Bitru halz oc kolla þiadar nes: á hueriuñ þessum bæ: er skýllt ad ala lañb þeim sem vndir felli er: þadañ skal sýngia thil. vij bõnhusa oc vj. aura kaups af hueriu:

¹⁾ iij, b; ²⁾ haurda, b; ³⁾ [hleirmula, a og b; ⁴⁾ preskallda, b; ⁵⁾ fióra, b; ⁶⁾ or, b; ⁷⁾ þannig, hðr., r.: Ljófustöðum.

127.

[1286].

MÁLDAGI Maríukirkju á Hvoli í Saurbæ [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 64a.

Huol.

Mariu kirkia á huole er helgud með gudi johanne baptista: petro postula: Nicholáo Thorláco: hún á j lande iiij hundrud oc tuttugu. oc ku. hun á j Bunade kluckur. ij. og Alltaris klædi. kertiss[t]júkur. oc Glodar ker. tiolld of alla kirkiu. þar skal vera heimilis prestur og allar heimilis tíjder messa huern dag er gior er til. oc. ij. añañ huern dag. vm lañga þostu oc ij messur j viku vtañ þostu vigilia huern aptañ vñ þostu: lýsa kirkiu fra mariu messu oc þar thil líjður páska viku: etc.

128.

[1286].

MÁLDAGI Michaelskirkju í Haga á Barðaströnd [er Árni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 62a.

Hage.

Michaels kirkia j haga er eignud með gudi mǣriu drott-nijūgu oc johañi Baptista. hun á jñ litla haga allañ oc mula lañd hálft: oc j rekum oc j skogum slijkt sem hun hefur fyrr átt: þriv kugilldiz hross oc [v. ku þiar¹): iiij hundrud alña añarz virdijngar þiar: tiolld vñ alla kirkiu: kluckur iij skrijn oc skriptir ij: rodu krossa iij oc glerglugg: glodaker oc kertti stiku: salltara oc handbok ij messu þot oc gudveþiar bokul: oc gudveþiar alltara klædi: oc ij: oñur: silþur kalec. alguldañ²) þar skal vera prestur oc diáknn að heimili: oc messa añan huern dag er gor er thil: og añan huern d[ag] þess j midli: ij messur vñ langa: þ[ostu]: huern dag: og vigilia: huern dag mes[s]a vm jola þostu: oc vigilia huern dag³) lýsa kirkiu fra

¹) [þannig, hðr.; ²) = algylldan = algyltan; ³) milli „huern“ og „lýsa“ stendr yfirstrykað: „dag: oc vigilia huern dag vñ“.

mariu messu: þar thil er lijdur paska vika: tuær messur vīm
jmrvdaga oc vigilia:

129.

[1286].

MÁLDAGI allra heilagra kirkju í Hjarðardal [er Árni biskup
Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 62a.

HiardarDalur.

Allra heilagra kirkia j hiardardal a x huñdrud j landi
þar skal sýngia añañ huerñ dag loghelgañ: þar er skýllt að
sýngia avallt allra heilagra messo ef ma: þar scal oc sýngia
iiij. huern ottusong.

130.

[1286].

MÁLDAGI Mariukirkju á Eyri í Skutulsfirði [er Árni biskup
Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 61a.

Eyre j skutilsfirdi.

Mariu kirkia a eyri j skutilz firdi a ij luti j heima landi:
oc pīm kyr: oc xx: ær: oc eina og pīm huñdrud frijd: j andro:
tiolld vīm huerpis oc kluckur iij. hocul alltara klædi ij: mun-
logar ij. oc glodaker: tijuñdir af x Bœuñ oc hālf af kirkju
Boli: torf skurd af ij lutuñ j attfredmijngi: j tuñgu¹⁾ lañd:
stola ij oc merki ij: þar skal vera p[restr] heimilisfastur oc
taka þiorar merkur.

131.

[1286].

MÁLDAGI Mariukirkju [á Stað] í Aðalvík [er Árni biskup Þor-
láksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to bl. 61b.

¹⁾ tungur, skr. afskr. frá Pálma, en MGr. hefir tungu.

Adalvíjk.

Mariu kirkia j adalvíjk a helmíjng j heima landi: nema Bondi vilie helldur greida. x: kugilldi: oc eigi kirkia þa þridi-ung j landi: hun a vidreka j kagadarvíjk: allt thil suignar kleifar: klucku eina: tiolld v̄m kirkíu: alltara klædi j: stola ij: þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij merkur: þangad liggia tijundir oc lýsi tollar af xiiij bæum.

132.

[1286].

MÁLDAGI allra heilagra kirkju á Stað í Steingrímsfirði [er Arni biskup Þorláksson setti].

Landsbókasafn Nr. 268. 4to, tvær afskriftir: bl. 50b og bl. 205b (= b).

Stadur j steingrímsfirði etc.

Allra ¹⁾ heilagra kirkia á Breiðabólstað j steingrímsfirði a heima land allt: stackanes kirckiuBól: og trandilstadi oc alla þa dali er þar ganga af: reýcianes: hálft med ollum nýtium: Asparvíjk alla med ollum gognum ²⁾: nema settung oc áttuñg hualreca: þiorduñg j reka ollum at [Brautar á ³⁾ Bædi vidreka og hualreka: suo j reñijngum oc j ⁴⁾ ágoda luta: sañðnes halft at grasnautñ eñ allt at þioru nýtium eyiar. ij. a Biarnarfirði: kirkia a tiolld oll þau sem hun hefir. og kluckur. iiij. oc Biollur. ij. altaris Blæur .iiij: a haalltari: eñ iiij a huoru hinu ⁵⁾: silfur kalec: messu þot ein med hockli allar tyda Bøkr ⁶⁾: gunþānar ⁷⁾: iiij: rodukrossa. v. ⁸⁾ kerttistikur iiij ⁹⁾. munlogar .ij. gloda ker: kirkiusa: māriu script: lectara: stoll: dukar á alltari hueriu ¹⁰⁾: þar sculu: vera prestar ij oc diācnar ¹¹⁾ tueir. þar scal syngia messu huern dag: eñ ij: v̄m lañga þostu vtañ drottiñz daga: þar sculu [vera heima ¹²⁾ prestar Bādir v̄m hātíjdir: Biskups þor: rædi sculu ¹³⁾ vera á stað þessum oc [ollum kirckiu þiam ¹⁴⁾].

¹⁾ Allara, b; ²⁾ gœðum, b; ³⁾ bruar á, b; ⁴⁾ sl. b; ⁵⁾ hinna, b; ⁶⁾ Boc, a; bökur, b; ⁷⁾ gunþanar(!), a; ⁸⁾ fimn, b; ⁹⁾ flögar, b; ¹⁰⁾ klesstr seinni partr orðsins i a; ¹¹⁾ diaknn, b; ¹²⁾ [heima vera, b; ¹³⁾ skal, b; ¹⁴⁾ [ollu kirkiu fe, b.

133.

1286.

BRÉF Eiríks konungs Magnússonar til Arna Þorlákssonar biskups í Skálholti um útboð af Íslandi.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 48a skb. c. 1640; Stockh. 8. 4to bls. 992 á pappír skr. skr. c. 1640. Áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 28—29 (í nótu) og í Árna bps. sögu (Bps. I, 756—57).

...þíer hafit heyrnt að vier bófum til vor kallad folk af jslande með miklum skunda. bjðium vier að þíer látid Heimila voro yðar ¹⁾ nefndarmonnum til búadar. Enn þíer takid aðra jafnmyckla þegar vtgreidist. Reynum vier og næckurn goduilia af yðrum ²⁾ tillegum. þá skal yður að auduellðre yðar bæna-staður til vor ...

134.

Vorið 1286.

[í Stafholti].

BRÉF Rafns Oddssonar til Arna biskups Þorlákssonar um staðamál.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 45b skb. c. 1640; Stockh. 8. 4to bls. 988. á pappír c. 1640. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. II, 26 í nótu og í Árna biskups sögu (Bps. I, 753).

...vitid það til viss að meðan eg hefer syslu af noregs konungz hende í vestfíerdum skal þorvalldur ei hafa profastz dæme. eij hefer hann stadiinn í hollte. nema hann verde Rykare enn eg og vilie þíer oc ei hallda vorn samning. vitid þat víjst að vier skulum [hallda og ³⁾] flytia konungz bodskap. með öllum þeim styrck sem vier megum so að hanz vilie geingur ⁴⁾ framm ef eg er heill. huad sem þíer segid kennemenn . . .

135.

Sumarið 1286.

á alþingi.

BRÉF lögréttumanna til Arna biskups í Skálholti.

¹⁾ ydra 8. 4to; ²⁾ yður 8. 4to; ³⁾ [sl. 8. 4to; ⁴⁾ gangi 8. 4to.

Hér er prentað eptir AM. 385. Fol. bls. 493—94 c. 1700 (árf. 1286); áðr prentað í Árna bps sögu (Bps. I, 755).

..... þeir baro fram firi biskup bref lögréttumanna. stodu þessi ord þar j.

at aller þingmenn villdo hafa oc halda j alla stade bref þat er Eiríkr konungr sende með Rafne vm stada mál. oc allt þat er samit var j Brantarholli ok j stukunne j skalholli. enn bidia at biskup leti aptr ganga þat sem þeim þotti ageingit. var þar furst vm Gardastad er þeim þotti Rangteccinn adr enn profat væri af konungi oc Erkibiskuþe huerir stöðum skyldu rada. þar epter var bodit at biskup kæmi j Garda til viduals. at gora þar firi Rad þat er þeim sýndiz best er þar býgio næster. þar næst stod su klausa. at þingmenn mundo taca til sinna Ráða með jayrde allrar alþýðu. vm þenna stad oc alla adra. oc at þeir hefðu nu utlæga gört alla leikmenn sem a stade settuz moti konungs brefi. þar eptir var ritadr bænastadr allrar alþýðu til Biskups. at hann tæki þat til Rads vm þetta oc allt annat er best gegnde.

136.

Sumarið 1286.

í Skálholli.

BRÉF Árna biskups Þorlákssonar til lögréttumanna um staðamál.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 47a—b, skb. c. 1640; Stockh. Nr. 8. 4to á pappír bls. 991 skr. c. 1640. Prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 27—28 (i nótu) og í Árna biskups sögu (Bps. I, 755—56).

... Til þess að virðugliger ¹⁾ herra Eiríkr konungr og Hakon hertoge og fru Jngebjorg skilie að eg vil giarnan til þess vægia, að þeirra sæmd være sem mest heil og halldin, giere eg þat tillæte að sinne, að vm þau mal sem R[afn] frijr æ, að eg hafe ei halldid þann samning sem vier dæmdum ²⁾ j fyrra sumar, þott mier synist að hann mege ei mioc að sönnu átelia þá legg eg vnder dom Eiríks konungz og þess erchibiskupz sem guð gefur til nidar oss kyrekiu slijk sem þau profast að þui til skyldu að þeir dæme. h[eilagri]. kyrekiu og mier sæmd

¹⁾ virðuligr 8. 4to; ²⁾ þannig 12. 4to; sæmdum 8. 4to.

fyrir það er Erlendur digre stefnde mior oc prestum mijnum til leikmanna domz mote godz Lögum og fyrir það annad er til afbrygda hefur giørt verid af leikmonnum j mote þeim samninge sem giördist med oss j skalahollte: Enn vmm þionustu toku [sem kyrckjunne¹⁾] hafa tekid sem konungz Bref sýnist avijsa, þole eg slijckt sem fyrra sumar....

137. 23. September 1286. á Hvoli i Saurbæ.

EIDSTAFR í staðamálum, er þeir sættust á Árni biskup Þorláksson og Rafn Oddsson.

Stockh. Nr. 12. 4to bl. 51a, skb. c, 1640; Stockh. 8. 4to bls. 997 á pappír c. 1640. Áðr prentaðr í Árna biskups sögu (Bps. I, 760—61).

Til þess leggar þu hönd á helga bok, og þui skytur þu til gudz, að þu skalt hallda þa doma j alla stade sem dæmist á hendur þier af herra Eiriki konunge og Erchibiskupe þeim sem skipaður verður til nidar oss, það sem til þeirra domz heyrer, vm stada mál edur kyrckna. Hallda skaltu mijna doma vmm þat sem skalahollts biskup á dom á þui mále epter gudz lögum, og²⁾ mijnz lögligs epter komanda, og engua kyrckiu eign skaltu hiedan af hallda vtan samþycke biskupz. hallda skaltu og þær skriptir sem eg skipa þier.

Gud sie þier hollur ef þu helledur þenna eid. Gramur ef þu Rýfur.

138. 1287. [á Hólum].

BRÉF Jörundar Hólabiskups til Árna biskups i Skálholti um að hann takist á hendr ýms embættisverk nyrðra i fjarveru Jörundar.

Hér prentað eptir AM. 122B. Fol. skb. c, 1350. Þetta er ágrip af bréfinu. Árna biskups saga kap. 61 (Bps. I, 764).

Þetta svmar kom bref fra iorvndi biskvpi til arna biskvps

¹⁾ þannig 12. 4to; sem kyrkiur 8. 4to; ²⁾ edur 8. 4to.

j hverio er hann vattaði vtanfor sína. en beiddi arna biskvp
vigia þá menn sem profastar hans kynni at senda til hans
sua oc krisma oc oleum ef send veri oc at breinsa hinnar
stæri kirkivr er savrgaðar veri oc alla þá lvti sem til biskvp-
ligs embættis heyrar. sua oc at raða vm vandamal ef til fell.

139.

1288.

BRÉF Eiríks Noregskonungs til Arna Skálholtsbiskups með
Ólafi Ragneiðarsyni.

Prentað í Árna biskups sögu (Bps. I, 769); AM. 385. Fol.
bls. 503 c. 1700 (árf. 1288).

.....hann bar fram bref virdulígs herra Eiríks konungs.
er honum var fagrlega þacat sín fylgd oc framflutningr sem
hann hafði stýrkt þat konungs eyrinde sem syra Guðmundr fór
med enn bedit at hann skyldi taca herra Ólafi konungsins
stallara oc herra Sighuati hæversklíga. oc legia a með þeim
heilræde j öllum konungs eyrendum. enn vm stadamal veik
brefit sva til. at konungi þætti tilfelliðigast. at bæde lærder
menn oc ulærder helldu þat skilord sem or Noregi qvam under
huerium tvegium jnnsiglum. en þat sem agreinde være skotit
under konungs dom ok Erkibiskups. sagdez oc konungrinn
kienna sic skyllðan med Erkibiskups Ráde at fylgia kirkíunni
til síns Rettar sem öðrum. Enn var þar vikit nocrum ordum
til. at a[rni] biskup minntist konungsins oc modur hans fram-
farinnar j bænum sinum.

140.

27. April 1288

i Niðarósi.

BRÉF Jörundar erkibiskups í Niðarósi til alþýðu manna á Ís-
landi um staðamál.

Stockh. Nr. 8. 4to bls. 1008 á pappír skr. c. 1640. Prentað
áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 471 og í Árna biskups sögu (Bps.
I, 772—73).

Oss er kunnigt vorded vm dom þann er virduligr jon

erchibiskup dæmdi j Biörgvin vm stada mál so ok ad Arni biskup var skyldadur til at taka vnder sig allar kyrkiu eygner huðr sem þær hefði ádur: epter nockrum fornum ovanda edur skil-dögum mote biskupa villd ok vilia, ok hellst þessi bodskapur thil þess er berra R[afn] bar thil jslands opid bref virdueligz herra Eiriks konungs fyrir huðrt efni olærder menn toku vnder sig: ok onýttu so dom og bodskap agiæts herra jons erchi-biskups: enn þann dom og bodskap stadfestum vier med voru brefi: enn þeir sem á hafa setst kyrkiu eygner epter brefi ok leikmanna styrk moti h[eilagri] kyrkiu ok lærðra manna skip-an: þa bæti audmiukliga vid kyrkiuna epter domj herra bisk-ups: vilia noerer ok enn herda hiðrtu sijn moti gudj ok vor-um bodskap. og hallda kyrkiu eygner moti hennar frelse: þa mega þeir Riettiliga Bannsetiast af Biskuþe: Datum [Nidar-osia proximo die ante festum sancti vitalis anno domini MCCLXXXVIII] ¹⁾.

141.

i Juli 1288.

á alþingi.

SAMNINGR Árna biskups Þorlákssonar og Rafns Oddssonar um staðamál og þar með fylgjandi eiðstafr.

Commemoratio Pauli (= 30. Júní) reið Árne biskup á þing, er því samningrinn gerðr i Júlí.

A.

Samningrinn.

Stockh. 12. 4to fol. 57a—b. skb. c. 1640; 8. 4to bls. 1006—1007. á pappír c. 1640. Prentaðr áðr i F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 45—46 og Árna biskups sögu (Bps. I, 770—71).

²⁾J nafne fœdur og ³⁾sonar og heilags anda.

Epter brefi ⁴⁾ virdueligz herra Eiriks konungs þad sem hann sendi til jslandz med herra Ol[afi] og berra Sigh[vati] þá stauddu med sier á alþinge þann samning sem gier var a alþingi edur j skálbolli [berra Rafn og herra arne biskup⁵⁾], og

¹⁾ 8. 4to hefir einungis „datum 1288“; ²⁾ Á spássiu i 8. 4to „tyund þordr z Jōz logmz hu^o[f] se: v⁴ hñðrada:“; ³⁾ sl. 8. 4to; ⁴⁾ bref, 8. 4to; ⁵⁾ [h[erra] Arni biskup h[erra] R[afn] 8. 4to.

herra Runolfr áboti j vere, herra Olafur Ragn[eidar]son sig-
b[vatr] halfdanarson Løgmenner Bader, herra Þordur, nicho-
las¹⁾: Grimur prestur og marger adrer [goder menn²⁾] lærder
og olærder, [so festist og³⁾] med handtake j dom virdu-
ligz herra Eiriks: konungz og andlegz fødurz⁴⁾ Ercebiskupz [af
nidar ose⁵⁾], vmm ell þau mál og afbrot sem síjdann hafa j
gierst mille lærðra manna og leikmanna, nema það sem þeir
skilia at skalahollts biskup á yfer ad dæma, og voru þesser
vörðslu menn herra O[lafr] Ragn[eidar]son [fyrer Árna biskup:⁶⁾
ef nockud være konunginum edur Ercebiskupe þægt j⁷⁾] hanz
medferdum, Enn herra Jon Løgmaðr og herra Þordur fyrer
herra Rafn þar sem hanz gjerder skorter fyrer slykt allt sem
á hann dæmdiz fyrer syn afbrot síjdann konungz bref kom⁸⁾
til Jsland[s] vm stada mál. suo geingu og skilríjker menn
j vörðslur fyrer stada fie ad eij eyddist þar til er domur
fielle á.

B.

Eiðstafrinn.

Stockh. 12. 4to fol. 57b skb. c. 1640; 8. 4to bls. 1007.
pappírsh. c. 1640. Prentaðr í Árna bps. sögu (Bps. I, 771).

Til þess leggur þu bænd á helga bok og þui skýtur þu til
Gudz. ad þu skalt standa á dome virdulegz herra⁹⁾ Eiriks kon-
ungz og ercebiskupz vmm það allt sem þu hefur brotid við
gud og helga kyrckiu og skalahollts biskup, og þeir þikiaz eiga
yfer ad dæma, Enn skalahollts biskup vmm þat sem þeim
þiker hann eiga ad dæma.

Suo sie þier gud hollur sem þu satt seger gramur ef þu
lýgur.

[Gud sie þier hollur¹⁰⁾].

¹⁾ og b. v. 8. 4to; ²⁾ [sl. 8. 4to; ³⁾ [og festist, 8. 4to; ⁴⁾ slept úr
í 8. 4to óvart; ⁵⁾ [sl. 8. 4to; ⁶⁾ [og Árne biskup 8. 4to; ⁷⁾ af, 8. 4to;
⁸⁾ komu, 8. 4to; ⁹⁾ sl. 8. 4to; ¹⁰⁾ [sl. 8. 4to.

142.

Sumarið 1288.

BRÉF Ólafs Ragneiðarsonar til Árna biskups í Skálholti.

AM. 385. Fol. bls. 505—506 c. 1700 (árf. 1288). Prentað í Árna bps sögu (Bps. I, 773).

... hann ritade bref til biskups. oc j því fýsti hann at biskup brigde eci þann godvilja oc sannmæli sem hann hafði górt firi konungsmonnum at fara j noreg. oc lata konung oc Erkibiskup or hógua sagðar greiner oc hætta ei á hvert konungr virðer þat til aleitni við sic. er hans tillaga er j engo hófd. J þessu brefi stóð oc sua su klausa er herra Olafr egíar arna biskup at sigla til Biörgvin[ar] oc bindaz j fullum trunade við Eirik konung oc hakon hertoga. sva sem hann görde við Magnús konung fódur þeirra. oc þa mundu öll þeirra mal besta enda hafa. herra Olafr beidde oc herra arna biskup. at hann aqvedde hvar þeir skyldu finnast til vidrtals vm þá luti sem ei vorv enn skilader þeirra j millum.

143.

1289.

BRÉF Jörundar erkibiskups og Árna Skálholtsbiskups til Runólfs ábóta í Veri um staðamál.

AM. 385. Fol. bls. 508 c. 1700 (árf. 1289). Prentað í Árna biskups sögu (Bps. I, 777—78). Ágrip af báðum bréfunum.

I. Þar epter letu þeir verða sed á bodskap Erkibiskups oc arna biskups var þar furst epter qvediosending. [Jnt ord ¹⁾] arna biskps þau er hann segir Erkibiskupi allann tilgang a staðamalum a Jslande. oc hverso nu var hverio mali qvamt. þar var talat j þeim brefum er syra Jon færde abota. hve langt þeir væro fra Rettindum villter er kirkiur helldu utan ordlof biskupanna. oc at skómm væri j at þola hegningarlaust slikar uhæfur. Epter þat var tiad at hann bauð at allar kirkiur oc eigner þeirra væro aptr heimtar under skalholts biskups Ríki oc aller hans undermenn skyldu á hans domi standa vm fursagðar saker. Epter

¹⁾ j játorð, hdr.

þat stóð su klausa at biskup qvæðst bafa spurt Eirik konung. hvert Rafr hefði epter hans brefum oc boðskap tekit kirkiurnar sem þeir fluttu. enn hann segir sva. at þeir snua brefum hans epter sinum vilia. þar epter var vitni borit at þat privilegium gaf sialfur Guð forstiorum kirkiunnar. at þeir enn enger leikmenn eiga lög at segia ne doma dæma ýfer andligum lutum.

II. Enn j biskups brefi stóð su klausa. at herra arni Biskup baud Runofi abota at stefna utan þat sumar herra Erlendi sterka at taca lausu af herra jorundi Erkibiskupi af því banni sem hann fell i þa er herra Jon Erkibiskup var af Noregi rekinn.

144.

[um 1290].

SKRÁ um hvalaskipti milli Rífs og hella í Digramúla í Kald-ranalandi.

AM. 279. 4to bls. 25 skb.; AM. Dipl. afskr. Nr. 2890 með hendi Árna sjálfs eptir skinnskránni. Árfærsla J. Sig.

i milli rífs ok hella þeirra er erv vt i digramvla i kalldrana landi erv þæ hvalskipti a rekhvælum ok se skot i þa skal taka fyrst helming hvals sa maðr er reðr fyri skotmanz lvt.

Or midhelli ok [til] mavaness vtanverz erv þæ hvalskipti a rekhvælum ¹⁾).

145.

[um 1290].

PRÓVENTUSAMNINGR Þorbjarnar prests og Bjarna ábóta á Þingeyrum.

AM. Nr. 279. 4to bls. 26; AM. Dipl. afskr. Nr. 2891 með hendi Árna sjálfs eptir skinnskránni. Árf. J. Sig.

Þessi var kaupmali þeirra þorbiarnar prestz ok herra Bearna abota.

at þorbiorn prestr gaf i proventv sina ok arndisar systvr sinnar reka halfan i veidi leysv ok allt þat goðs er þar kann

¹ Fyrir neðan er blaðsíðan auð, svo sem svarar þrem línunum.

a koma at helmingi ok. v. hundrud i slatrvm ok þa .xx. hundrud frid er þa vilia a fara proventv sina ok hafa þar a stadnvm kostnat at mat ok klædvvm slikt sem adrir proventv menn ok þa se vel halldin. en ef arndis andaz fyrr en þorbiarn prestur þa''standi. xx. hvndrud þessi sem komin erv. en þo at þa komi eigi a þessa proventv þa taki þingeyra stadr þessi .xx. hvndrud þegar þorbiorn er allr.

146.

[um 1290].

ALÞINGISDÓMR um tveggja missira vinnumenn.

Gl. kgl. saml. Nr. 3274A. 4to bl. C73—C74 á spássíu, sem er Jónsbókar handrit á pappír skr. c. 1620 (lögþók Gísla lögmanns Hákonarsonar). Með réttarbót Eiríks konungs 1294 § 31 er tekin úr bók klausan um tveggja missira vinnumenn. Þessi dómr ætti því að vera eldri, og er það skoðun J. Sig.

Gamall alþingisdómur.

Ad aller þeir menn er sier feingi tueg[gia] myssera vist og villdu þeir ei vinna þa dæmdum vier vpptækann allann abla þeirra af kongx vmbodsmanni og bændum j sueitinni vtan suo micit sem þeir hafa af erfdum tekit.

Suo og skyldu þeir onguann kaupskap hafa j hieradinu vtan þeir hefði ij. mýssera vist og væri það satt konur sem karllar.

Enn þeir karllar og konur sem ei villdu vinna þa dæmdum vier þeim vij keyris haugg af systlmanni.

Enn þeir sem villdu veria með oddi og eggju þa dæmdum vier þa riettlausu sem þa er standa fyrer dæmdum gotzi. enn hina fridhelga er laga vilia giæta enn fae þeir bana þa sie vnder konungs mýskun bæði þegnn og bætur og þeir seker iiij morkum vid konung er þa styrker.

147

12—18. Februar 1290.

j Niðarósi.

Jörundur Þorsteinsson biskup á Hólum og Arni Þorláksson biskup í Skálholti lýsa vottorðum ýmsra manna um að erki-

biskup, en ekki umboðsmaðr konungs, hefði ætíð sett Jólagrið í Niðarósi á Thómasmessu.

Afskriftasafn Árna Magnússonar Nr. 5852 eptir frumbréfinu („Ex orig. Nidros.“ = Norv. Fasc. VI, 2), sem nú er glatað. Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 120—21 og Dipl. Norv. III, 26—28 Nr. 28.

Allum guðs vinum oc sinum lærdom oc læikmannum þeim sem þetta bref sia eða höyra, sændir þerundr með [guðs]¹⁾ miskunn biskup af Holom oc Arne með þeirri samre [miskunn]²⁾ biskup af skalaholte q[veðju] g[uðs] oc sina.

Þat see allum kunnict at vit varom þer i hia oc höyrðum a er þeir sira Styrkar oc sira Kaar Broðer Arne i Borgund oc Jon prestr a Staðe baro vitnis burd um gridsætning mot Jolom huerr³⁾ vænia a hæfði verit fra forno með bokar æiði a þænna hatt. Sira Stykaar: suarenn oc spurðr huat er hann vissi um gridsætning a Thomas messo dag mott Jolom, huærir sættu, sagde sua. þat hæver ek iamnan höyrt sagði hann fra forno at saa sætti grið a Thomas messo dag a mote i Niðarose sem hælagrair kirkiu starf hæfði oc ærchi-biskup i Niðarose, sua længi sem ek maa muna. oc aðra fra sægja. oc þui var ek hia oc hgyrda ek a. þa er menn mótto ærchibiskups umbods manne a stræte. sagdu þeir til hans a Thomas messo dag. Lat þu höyra þik i dag huærso sniallr þu ert. þui at þa uar mott stundum ættir mat oc grid sætt. Sira vegardr hafde oc prouast[dæmi]⁴⁾ um ii. uætr oc sætti sialfr annan tima grid. Jtem petr i k[runka]⁵⁾ sætti þa er hann hafde starf. Jtem arndor ostr sætti oc grid þa er hann hafde starf. Sira kaar suarenn oc⁶⁾ sp[ur]dr⁷⁾ um gridsætning mot iolum sagde sua. þat hgyrda ek⁸⁾ fadur minn sægja sagde hann oc marga adra at Lodenn skræper oc Hallvarðr skrufr sættu grid a Thomasmesso dag [af kirkiunna]⁴⁾ halfu þa er þeir hafdu starf. oc þat hgyrda ek iafnan veret hafa at af hælagrair kirkiu halfu varo grid sætt a mote a Thomas messo dag. þar til ær ærlendr amondas[un]⁹⁾

¹⁾ þannig útfyllt af Árna; ²⁾ vantar í afskr., en þannig fyllt í Dipl. Norv.; ³⁾ huerr, afskr.; Dipl. Norv. les: huær; ⁴⁾ [] undirpunktað og undirstrykað í afskr.; ⁵⁾ þannig Dipl. Norv.; Árni les: „kiuka“; ⁶⁾ „um“ hefir Árni skrifað, en sett á spássin „l[ege]“; oc; ⁷⁾ -ur-undirpunktað í afskr.; ⁸⁾ fek, hefir Árni skrifað, en sett á spássin „l[ege]“; ek; ⁹⁾ [eyða í afskr.

Broder Arne i Holme suarenn sagde sua um gridsætning a Thomas messo dag huerr sætti uppa æið sinn at um daga ærchibiskups Einars var leens madr saa Einars [ærchibiskups i i bð]¹⁾ nom er Lodenn skræper het oc hýrda ek a sagde hann oc marger clærkar oftlega er Lodenn sætti grid a Thomas messo dag a mote af ærchibiskups halfu. oc var þa mott æftir m[at¹⁾]. oc sua hýrda ek sagt at forno var.

Jtem Jon prestr a Stade suarenn sagde sua um gridsetning mot Jolom. þat hýrda ek sagde hann. oc vissa ek oc var ek hia er Lodenn skræper er atte suardagann um daga ærchibiskups einars. oc starf hans hafde þa af kirkiunnar halfu i Nidrose at hann sætti grid a Thomas messo a mote af kirkiunnar halfu oc [æng]¹⁾ i madr talmade þat þa oc var mykill fiolde manna a moteno bæde handgængna oc annara. oc þat vissi ek hann iæfnann gera medann hann hafde starf ærchibiskups. En æftir hann vissa ek oc hýrda ek Thorstæinn i Tunæimi sætia stundum a mote grid, af kirkiunnar halfu þa er hann hafde ærchibiskups armænning. oc æingi mæinade honum þat. oc var ek þa i garde hans i Tvænæimi oc rôddom adr um oftlega at hann skilldi gera sik sniallann. æcki hýrda ek oc þa þess a millim tala a mote. hýrda ek oc sagt i fra at Hallvardr skrufr sætti grid firi Lodne skræpe þa er hann hafde starf. oc at af kirkiunnar halfu var iæfnann sætt. allðri mann ek oc at konungsmenn lete grid sættia þann tima a mote a Thomas messo dag. oc at vit varom þæsso ner er þeir suoro sem nu er sagt. oc uaro provader ser huær sundrungu sem skilriklegazst.

[Oc] til vitnisburdar at þetta see satt sættum vit her firi ockor insigli. Actum i Nidarose um varet i fyrstu viku fastu. þa er lidner varo fra burd vaars herra þushundrad vætra²⁾ cc. oc xc vættra³⁾.

148.

14. Mai 1290.

i Björgvin

RÉTTARBÓT Eiríks konungs Magnússonar og Hákonar hertoga um að Kristinréttr hinn forni skuli standa um alla þá hluti, er lærðir menn eiga að hafa.

¹⁾ □ undirpúktað, í afskr.; ²⁾ Ekki vættra, eins og Dipl. Norv.; ³⁾ Hér skrifar Árni á spássíuna: «ita clare anni».

Réttarbót þessa hafa sumir viljað heimfæra upp á Ísland, en það er víst naumast á réttum rökum byggt. Eitt handrit stýlar hana að vísu til Íslands og er það hér lagt til grundvallar. því það er að öðru leyti dágott, og árfærir réttarbótina. Réttarbótin er tekin upp í Sermon Jóns biskups Árnasonar um Kristinrétt.

A.

AM. 154. 4to bls. 148—49 skb., þetta frá c. 1500; AM. 148. 4to bls. 219—20 skb. c. 1500 (Landeyjabók); AM. 37. 8vo bls. 254—52 skb. c. 1500; AM. 128. 4to bls. 151 skb. c. 1490; AM. 345. Fol. bls. 167—68 skb. c. 1570; AM. 176. 4to bls. 9—10 skb. frá c. 1570—80 rotin; AM. 200. 4to bl. 5—6 á pappír c. 1700 (Sigurður Jónsson); MSteph. 13. 4to bls. 133—35 á pappír -Eptir chartis med hendi Magnusar Jonssonar syslumans fodur Assess: Arna M.s. skr. 1715 fyrir Pál Vídalín; MSteph. 48. 4to bl. 37—38 á pappír, bók Odds Jónssonar skr. 1669. Prentuð ádr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 412—13 og NgL. III, 17—18, en eingin af þessum handritum eru þar notuð. Afskriftir, sem hér eru ekki notaðar finnast í BÍél. 104. 4to; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750; Gl. kgl. s. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1911. 4to c. 1750.

R[ettar]b[ot] eireks konungs¹⁾.

Eirekur magnusson ([med gudz myskun [noregs konungur²⁾ ok bakon med samri³⁾ mýskun noregs hertugar⁴⁾ syner magnus⁵⁾ hins koronada senda ollum monnum [æ jslandi⁶⁾ Quediu Gudz ok sina.

Jdulgiga⁷⁾ hefir verit kiært fyrir oss ok getid af almvgsans hendi hier ok uidar⁸⁾ sidan uær tokum rikes stioern epter faudur uorn overduger⁹⁾. at profastar ok adrer¹⁰⁾ lærder menn hafa þyngt þeim meira j tiundargiordum ok audrum ælaugum en adur hefer ueret uani til vnder at bua ok badu oss¹¹⁾ at

¹⁾ 154, 37; R. B. E. k., 148; eingin fyrirsögn 128; R: B: E: k. ok H. H., 345; fáið úr að mestu í 176; ²⁾ [[sl. 154; [sl. 345, 200, 13, 48; ³⁾ þeirri samri 148, 176; þeirre sonu 37, 128; undir þeirri samri 345; ⁴⁾ þanuig 154, 148, 37, 128, 176; ⁵⁾ konungs b. v. 13; ⁶⁾ [þannig 154; þeim sem þetta sia edr heyra 148, 345, 176, 200, 13, 48; ollum quediú guds ok sina þeim sem þetta bref sia edr heyra 37, 128; ⁷⁾ idivliga 345; ⁸⁾ uidara 148, 176; ⁹⁾ overdugur(!) 148; overdugl[ega] 37; ¹⁰⁾ sl. 148; ¹¹⁾ sl. 345.

leggja rad æ sem uær erum skyllðer¹⁾ til j millum lærðra manna ok leikra²⁾ at þeim mætti eige³⁾ verða til ofmíkilla þýngsl[a] ok af því at uær kennum oss⁴⁾ skýlduga til at hugsa vm allra manna naudsýniar þeirra sem under uort ualld eru skipader. þa vilium uær at þier uitid að uær haufum suo samþýkt við⁵⁾ [jorund erkibiskup^{6b)} ok adra biskupa j landeno at forn kristens doms balkur. skal uera um tiundar giorder. fiarsekter ok vm alla adra hlute er lærder menn eiga at hafa með þessv[m]⁶⁾ ollum er menn uoru uanir uid⁷⁾. at bua epte[r] gavnlum⁸⁾ vana adur enn sættar giord uar⁹⁾ gior j tunsbergi millum uirduligs herra magnus konungs faður uors ok herra jons erkebiskups. biodum uier ollum monnum j huerre stíett¹⁰⁾ sem hann er. at giora heilagrar¹¹⁾ kirkiu ríett ok hennar lærðum monnum greiduliga¹²⁾ [alla skýlðu þa¹³⁾ sem þeir eiga at hafa ok þa sem þeim er skipuð¹⁴⁾. [epter þui¹⁵⁾ sem þeir vilia hafa þauk ok ombon af oss.

Enn ollum handgeingnum monnum uorum biodum uær epter at sia ok geyma at eigi uerde framar lagzt¹⁶⁾ æ¹⁷⁾ almugan. En nu haufum vier ok biskuparner samþýkt. [oc sua¹⁸⁾ að huorcke¹⁹⁾ misse sinna rettinda. þuiat þier ok aller vitu oss²⁰⁾ skýlduga til at fylgia heilagri kirkiu ok hennar kenne monnum til sins ríettar sem leikmenn til sins.

[[Var þetta bref giort j biorguin. [vij²¹⁾ nottum firi²²⁾ huita sunno [æ hinu. xj.²³⁾ æra rikes uors²⁴⁾.

¹⁾ skylduger 148; ²⁾ leikmanna 148, 345; ³⁾ sl.(l) 148; ⁴⁾ sl.(l) 154; mfoq b. v. 345; ⁵⁾ herra b. v. 148, 176; ^{6b)} herra jorund biskup 37, 128, 345, 200, 13 (en bætir erki- við á spássiu), 148; ⁶⁾ þeim 37, 128, 345; ⁷⁾ vnder b. v. 148, 37; ⁸⁾ 154; fornum 148, 37, 128, 345, 176; ⁹⁾ væri 148, 176; ¹⁰⁾ eða tign b. v. 138, 176, 37, 48, 128 (tvískr. í 37, 128), 345, 13 (og tign); ¹¹⁾ heilagri 148, 37, 345; ¹²⁾ greidiligha 148, 176; greiniliga 37, 128; greiniligr 345; ¹³⁾ [allar sínar skulldar þa 37, 128, 345 (- þær); ¹⁴⁾ skipat 158; ¹⁵⁾ [suo sem 148, 37, 345, 176; ¹⁶⁾ lagit 148, 176; lagizt 37; lagt 345; ¹⁷⁾ þegna uora b. v. 37; ¹⁸⁾ [sl. 154; ¹⁹⁾ hvorgi 37; ²⁰⁾ lafo-, b. v. 148, 345, 176; ²¹⁾ .vij. 148, og er rétt; vj, 154; ²²⁾ [rotið burt í 176; ²³⁾ [aa ellifla, 148; ²⁴⁾ [[vantar í 37, 128, 345, 200, 13, 48.

B.

AM. 200. 4to, bl. 5a, á pappír frá c. 1700 (bók Sigurðar Jónssonar); MSteph. 13. 4to: a) bls. 130 «eptir chartis með hendi Magnúsar Jónssonar systumanns faður Assess. A. Magnussonar» skr. 1715 fyrir Pál Vídalín; b) bls. 135 eptir «chartis» með hendi sama manns; MSteph. 48. 4to bls. 37 á pappír, bók Odds Jónssonar skr. 1669; Gl. kgl. s. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1911. 4to papp. c. 1750; Thott 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. I, 413—414.

R[ettar] B[ot] E[iriks] k[onungs].

Eirekr með Guds Mýskun Noregs kongur etcetera.

Er þad fyrst að allur christenndomz Riettur og þær saker sem þar kunnu til að falla sie effter þui sem að fornu vered heffur. og að aller hluter sækest effter lögum. sem adur. enn eige með vtsetningu aff h[eilagre] kyrkiu. edur þionastu banne. þuiat logmenn eru til þess skipader. að segia log vm Christenndoms Riett. sem vm önnur mál.

149.

29. August 1290

í Niðarósi.

SKIPAN Jörundar erkibiskups í Niðarósi, gerð með ráði fimm lýðbiskupa, og var Árni Þorkásson biskup í Skálholti einn af þeim.

AM. Nr. 351. Fol. bls. 230—232 skinnb. frá c. 1360 (Skálholtsbók hin forna); AM. Nr. 42A. 8vo bls. 214—15 skinnb. c. 1480, og er hér að eins lítill kafl. Ny kgl. s. Nr. 1938. 4to (afskr. af AM. 351). Statútan er prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 472—75 og í NgL. III, 241—43.

Epter farandi statuta woru giör ok saman Rituð j niðarósi af agætrar aminungar Jörunde erkibiskupi af nefdum stað. erlende af færeyium ærna af skalholtti. ærna af stafangri. eyuinde af óslo. þorsteini af hamre. lýðbiskupum. ok skylduliga boðin at hallda ollum ok serhuerium j niðar oss erkibiskups dæmi. sub anno domini. M^o. cc^o. xc^o. jn die decollacioni[s] heati iohannis baptiste.

Jörundar biskups.

Allir þeir prestar sem hafa curam animarum eru skylldir til at predica firir sinu soknar folkí æ huern sunnudag af hei-

lagri tru ok hennar articulis. af heilagri skirn ok þeirri hialp sem þar leiðir af. ok huersu smabörn skulu skiraz j nauðsyn ef æigi nair presti ok at þeir sem skiðir eru confirmeriz af hiskupi þegar færi gefz æ. skulu þeir ok sua kenna vngum sem gömlum þeim sem æigi kunna að Credo in deum. Pater noster með Ave maria ok æ þessum lutum iafnliga profa einkannliga j þeirra skripta gangi. ok leggi pinu wið þeim sem æigi vilia nema.

Prestar ok profastar ok aðrir kirknanna formenn skulu iðuliga at geyma at telia fyrir leikum ok lærðum vm styrka tru ok vegsemd wið holld ok blöð vors herra iesu christi. sua at j huern tima er þui er vpp halldit j heilagri Messo. eðr þat werðr horit til siukra manna firir staði eða stræti. falli þeir æ kne beruðu höfði ok vpp Rettum hondum. en prestar skulu þat bera skryddir yfir sloppum vndir Reiaum dwki firir faranda krossi. biðllu ok loganda kerti. vtan leiðar leingð hann eða annat skynsamligt inpedimentum gangi til. ok skulu prestar þa hera þat æ halsi ser j Reinum pungu eða skiöðu. ok geyma vandliga þat sem af geingr.

Af sinum ýfir monnum skulu prestar fræðaz vm önnur officia mest af laga söngum ok skirnar embætti. af olian ok lik-öng ok öðrum þeim lutum sem til heyra prestligu embætti ok æ sögðum lutum optliga profaz. þörf vinnr huerium presti at segia eina Messo æ dag. vtan j þeim casibus sem lofat er at lögum. þat er at skilia æ iola dag eða paska dag. huita sunnu dag eða æ drottins dag. eðr in festo duplici. eða lik komi til kirkiu. eða biskup hafi skipat honum tuær kirkjur. þui at þa ma hann með hans orlofi syngia tuær messur æ huern sagðra daga. Skal eigi messu segia vtan klerkr se hia sa er þionr með loganda kerti. ok þeim öðrum lutum sem þar til heyra. Crisma ok eucaristiam skulu prestar geyma j læstri hiðslu at eingiunn ofdirðar fullr megi til ná. kalek ok sacramentum. munnlaug. skirnar sæ. ok Messoklæði. ok corporale skulu þeir Rein lata werá. Einginn prestr skal veita sacramenta annars þingu naut vtan fulla nauðsyn. eða með orlofi sins soknar prestz.

Meðr þui at j pionostu sacramentorum skyllði allr Reinleiki vandliga geymaz. þa er fastliga firir höðit. at nockurr

prestur huat sið eða vana sem hann kallar þar til vera sem j þessum part ma helldr heita spell eðr vvani. dirfiz nockur pening at heimta skjaldaga eða kaupmæla inn at leiða. eðr eitthuert hegomligt impedimentum til at setia at þui vreinni verði hans pionosta aðr hann veiti olian. liksöng hiona uigslur eða önnur prestlig embætti. En ef nöckurr vill eptir veitt sacramenta ægi hallda her vm við prestinn þess staðar lofigan vana. þa skal hann þrongaz til af biskupi eða hans officiali.

Sakir þess at heraðs kirkiurnar þarnaz viðá sitt goðz ok tiunder. sua at ægi at eins missa þær þarfar bækr ok aðra þarfiga luti firir innan sik. helldr iafnuel eru þær sialfar komnar at ofanfalli bæði at Ræfi ok veggium. þa skal einginn sa sem til er ætlaðr at selia þann part tiundar sem kirkiurnar eiga. dirfaz heðan af nefnda kirkiu tiund at selia æn vitorði þeirrar kirkju höfuð prestz. ok tueggia annarra skilrikra or þeirri kirkiu sokn. sua þo at sa er selr taki þar eingan bata af sinna vegna af þeim sem kaupir. selia ok eingum þeim er fyrr hefir keypt. sua at kirkian hefir ægi sitt feingit þat er skilit war eptir akueðnu.

Höfuð prestar at graftar kirkiu huerre hafa ser vicarium ef þat er vel mattuligt. at þa er annarr þeirra ferr til kaupstaðar at nauðsynligum eyrindum megi annarr heima vera at gera vices æ meðan með þui at þessháttar kirkiur hafa iafnan mikla sokn ok viðá.

Huert sem eitt klerkanna collegium einkannliga kanunka at biskups stolum. skal iafnan hafa lesning firir sinu bordi af heilogum Ritningum. at þess minnr hneigi þeir sin eyru til skials ok hegóma.

¹⁾ Skyllðir eru prestar huerr j sinni sokn at lysa opinberliga j kirkju pria helga daga aðr þar verði nöckut hionaligt samband. sua at innan þess tima megi þeir sem vilia ok til hafa lögligt impedimentum moti setia. ok at sialfir prestarnir Reikni ²⁾ eptir æ meðan ef nöckur tálman megi her vpp æ finnaz. ok ef þat er til. þa skulu þeir sem hiuskap vilia saman binda biða þar til er firir kirkiunnar domara er þetta mæl með öllu af reitt æ annan huarn hátt. En ef ecki finnz impedimentum

¹⁾ Hér byrjar 42; ²⁾ vantar í 42.

mega þau frialsliga saman binda eptir lysingar. En þeir er j moti þessari skipan gera launfestar skulu þínaz eptir maklig-leikum. verða þeirra hörn getin j þuilliku sambandi vlðglig til allra klerkligra stetta¹⁾. en prestar þeir sem ægi firir bioða þuillikan samgang eða lysa ægi eptir akueðnu. eða waraz ægi hia at wera þess háttar bruðkaupum. skulu missa sitt officium vm þriu ár. ok mega þo framarr þínaz eptir tilfellum.

150.

9. Marts 1291.

i Niðarósi.

JÖRUNDR erkibiskup i Niðarósi kunngerir að hann hafi tekið vitnisburði um yfirgang herra Bjarna Erlingssonar á Giska gegn heilagri kirkju, og að það hafi framfarið i viðrvisst ýmsra andlegrar stéttar manna þar á meðal Jörundar Hólabiskups og Árna Skálholtsbiskups.

AM. Dipl. Norv. Fasc. VI, 1. Prentað i Dipl. Arnamagn. II, 124—26 og Dipl. Norv. III, 29—31 Nr. 30. Hér er tekinn útdráttur.

J[erundr] meðr guðs miskunn ærchibiskup i Niðarose sændir lærdom oc leikmannum allum guðs vinum oc sinum þeim sem þetta bref sia eða hœyra. q[ueðiu]. g[uðs]. oc sina þat see allum kunnict at vm vetrenn þa lidnir varo fra burð vaars herra .m. vettra oc cc. oc .xc. vættra i vikunni æptir allra hœilagra messo. citeradom ver oc kalladom meðr brefe varo herra Biarna i Gizska til vaar at ansuara þeim lutum sem hann hæfði gorfa mott hœilagre kirkju þa er hann var i konongs garde oc kom hann æcki. En at sanlœikr þo birtizst a læn[g]dar oc prouat gæymizst vm hans framfærdir. sidan ver hafðum bedet hans længi vm fram timan þann forom ver fram i þesso ærende a friadag. iij. nattom firir Gregorij messo oc kalladom til vaar virduliga brædr vara herra Jerrund biskup af Holum oc herra Arna biskup af Skalaholte oc korsbrædr vaara Til vitnisburdar a længdar at þetta see satt sem nv er sagt sætium vit her firir ockor insigli.

¹⁾ Hér þýtr 42.

151.

[1292].

Skipan Árna biskups Þorlákssonar um hjónavígslur, helgihöld og kirkjuleiðslur kvenna.

Árni biskup var í Noregi 1290 og þá var gerð 29. Aug. skipan Jörundar erkibiskups; árið eptir kom hann út; er því þessi skipan frá 1291 eða 1292, og er gerð að undirlagi og ráði erkibiskups.

AM. 671B. 4to bls. 17 skb. c. 1320; AM. 351. Fol. 4to skb. c. 1360; AM. 350. Fol. bla. 287—88 skb. skr. 1363; AM. 175. 4to bls. 48—49 skb. c. 1400; AM. 456. 12mo bls. 137—38 skb. c. 1480; AM. 135. 4to bls. 217 skb. þetta skr. c. 1490; AM. 138. 4to bls. 346—47 skb. c. 1500. Prentuð áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl II, 47 (AM. 351. Fol. og 175. 4to).

Skipan ærna biskups Þor[lákssonar]¹⁾.

En a þessum lutum gerðe²⁾ arne biskup nyia skipan með raði uirðvligs herra iorundar erki biskup[s].

1. at prestar í skala holltz³⁾ biskups dæmi þeir⁴⁾ skulv þav ein hion saman uigia sem [brudgumenn uar eigi fyrr eigin⁵⁾ kvangaðr⁶⁾ [ok su kona sem hann fer var eigi fyrr manni gipt⁷⁾].

2. Sua bauð hann ok at agnus [dei. þriu se saman sungin eðr lesin⁸⁾] í huerri messu þegar sagt⁹⁾ er pax domini. [et cetera¹⁰⁾]. Þi at nu er sua sungit at erkibiskups¹¹⁾ stolinum í niðarosi.

^{3¹²⁾}). Credo in unum ¹³⁾ skal ok ¹⁴⁾ hafa olafs messo dag [fyrra. ok sva hinn siðarsta¹⁵⁾ dag in octauis beate uirginis.

¹⁾ Fyrir sögn svo 351; eingin í 671, 350, 175, 456, 135, 138 (byrjar í miðri línun); ²⁾ herra b. v. 350, 138; ³⁾ skalholltz 351; skalholltz 135; skalhollzt 456; ⁴⁾ þeir sl. 351, 350, 175, 456, 135, 138; ⁵⁾ [brudrin war eigi fyrr manni 351, 175; ⁶⁾ giptur 175; kvænt 138, 451, gipt 351, 175; ⁷⁾ [ok su kona sem (hon b. v. 456) eigi uar fur manni gipt 350, 456; og su kona var eigi fur manni gipt 135; ok su kona sem eigi var fur eigin gipt 138; ⁸⁾ [dei se 3m einvm sungin 456; saman se 351; þriu sett öll saman 175; se aullum lesin eða sungin 135; þriu agnus dei 138; ⁹⁾ sungit er 350, 158; ¹⁰⁾ [sl. 135; ¹¹⁾ sl. 350; ¹²⁾ § 3. v. í 351, sbr. statúta 1269 § 8 ¹³⁾ denm b. v. 175; ¹⁴⁾ sl. 350, 138 ¹⁵⁾ [fyra ok svo hina siðari ok svo 456.

4. Post octauam [natiuitatis domini¹⁾] skal hafa [de domina missam. Salve sancta (parens²⁾). ewangelium. erat ioseph. ok annat les þat sem þar fylgir. fram til³⁾] messo.

5⁴⁾. [Domine skal⁵⁾] hafa i⁶⁾] te quidem in paschali gaudio.

6⁷⁾. De trinitate skal prefacio⁸⁾] alla þa wiku. [nema þat se halldit annat at sialft halldit hafi sier adra⁹⁾] prefacionem¹⁰⁾].

7¹¹⁾. [Eigi skal credo in unum¹²⁾] in festo reliquiarum nema a drottins dagh¹³⁾].

8¹⁴⁾. Manna konur ma leiða i [kirkiu paska dagh ef þer beidaz ok gefa þeim pionustu ef þrjar vikur erv liðnar fra þi er [þær¹⁵⁾] fæddu¹⁶⁾] barn af bonda sinum getit¹⁷⁾]. en at öðrum hatidum ef manadr er fra liðinn barnburðinum¹⁸⁾].

9¹⁹⁾. In wigilia [assumpcionis beate²⁰⁾] uirginis²¹⁾]. skal cotidiana²²⁾] prefacio²³⁾]. ok sua in wigilia [natiuitatis domini²⁴⁾].

152.

13. Juni 1292.

á Eikilandi.

DÓMR um landamerki milli Eikilands og Gullastaða í Hvini í Noregi

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 74, Nr. 81. eptir frumbréfinu í hinu norska ríkisskjalasafni í Kristjaníu. Bréfið kemur að

¹⁾ [dominice natiuitatis 350, 456, 138; dei 351; ²⁾ [351, 138, 456, 175, 350; at söng. ok prefacio (prefacionem 175, 456, 138). Et (oc 456) te in ueneracione (beate Marie uirginis b. v. 138) 138, 456; hafa salua sancta parens. og prefacionem og te in ueneracione de domina 135; ³⁾ framan til 350, 175, 456, 135, 138; ⁴⁾ § 5 vantar í 351, 175. ⁵⁾ Die skal(!) 456; ⁶⁾ et 456; og 135; ⁷⁾ § 6. vantar í 351, 175; ok b. v. 456; ⁸⁾ prefacia 350; prefacio sl. 456; ⁹⁾ [nema se annat halld er ser hafi adra 350, 138; þat halld se annat. at sier hafi 456; ¹⁰⁾ (sl. 135; ¹¹⁾ § 7 er á undan § 4 í 351; ¹²⁾ i Messo hafa (sl. 556) b. v. 350, 456, 138; ¹³⁾ svinnudag 175. 456; beri b. v. 351, 350, 138, 351, 456; [Ei skal credo in festo ae[li]quiarum nema a sunnudag beri 135; ¹⁴⁾ § 8 er § 9 í 456; ¹⁵⁾ [hún fæddi 135; ¹⁶⁾ vid 135; ¹⁷⁾ [kirkiu. ef iij. uikur ero fra liðnar þui sem hon fæddi haru af bonda sinum getit. a pascha dag. ef þer beidaz. ok gefa þeim pionustu 350, 138; ¹⁸⁾ barnburðinum sl. 351; ¹⁹⁾ § 9 stendr á undan § 8 í 456; ²⁰⁾ marie b. v. 350, 138; ²¹⁾ [natiuitatis domini 351; ²²⁾ quotidiana 138, 350, 456; cothidiana 175; ²³⁾ prefacia 456; ²⁴⁾ [assumpcionis beate Marie 351.

því leyti við Ísland, að hér er nefndr Jón Íslendingur sem einn af dómsmönnum.

Ollum guds vinum ok sinom þeim sœm þætta bræf sia æða hæyra sændr Sigurdr prestr, Jon præstr, Nicholas dæstingr Ormr a Bræknom þorer flickr, þorkell a Ræylande, Ljotr a Radarfosse, þoralde a Hamre, Jon íslændingr þorkæll prest sun Suartingr danz. Jvar dos Q[uediu] G[uds] ok sina. a þui are æn lidner voro fra burd vars hærra. þushundrat vætra, ii hundrad vætra viij. titigr vætra [ok xij] gængo ver a markreinar mællom Æikilanz ok Gullastada þætta bref var gort a Æikilande a fria dagen næsta firir Botolfs suku a xij are vars hinns virdulega hærra Eirigs konongs ok Hakonar hærtoga. En til vrugs vitnis burdar þa sætto ver firir þætta bref var insigil þeir sœm til hofdu.

153

2. Juni 1294.

ÚRSKURÐR Viga lögmanns í Skíðu í Noregi um jarðaskipti Gunnars á Borgum og Ólafs Haraldssonar á Lofstöðum.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 75—76 Nr. 82 eptir frumbréfinu í Deichmannssafni í bókhlóðu háskólans í Kristjáníu. Bréfið kemr Íslandi ekki að öðru leyti við, en að íslenzkir menn eru þar vitundarvottar.

Lífuanndom ok uidr komanndom. Ollum guds uinum ok sinum þæim sem þetta bref sia eðða hæyra. senndir Uigi logmadr. Q[uediu] G[uds] ok sina ek uill yððr kunnikt gera att Gunnar a Borgom ok þorer klærkr komo till minn ok kærððo firir mer um æinngua kaup þæira Olafs Harals sonar ok Gunnars a Borgom ok prouaestt þa sua firir mer ok morgum odrum godum monnom. att Olafer Harals son sældi Gunnare bonnda þa æignn er Borgar hæita en Gunnar fek honom þa æignn er Lofstadar hæita atiann aura boll hia uerande þessare minni log sognu. uar herra Jonn logmadr af íslande. herra Ællender stærki herra þorððer a Moðru uollum. Peter logmaðr a Uikenne Bærgulfr Ragnuson. Jokæll a Moe. Aste a Mærðini. Ormer i Læifsgarðde. Snorre hirdmaðr Gunnar ulfualde Suæinn gulli. ok Mælbyggir Olafuer ok folkuarððer ok

marger adrer goder menn. þetta bref uar gortt ok gefuet a Marti Marcellini ok Petri. A fimtanda are rikis virððulegs herra Eiriks Magnus enns korunaðða Noreks konungs.

154.

11. Juni 1294.

EINAR lögmaðr í Túnssbergi og Vígi lögmaðr í Skíðu endr-nýja úrskurð Víga lögmanns um jarðakaup Gunnars á Borgum og Olafs Haraldssonar á Lofstöðum (Nr. 153).

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I. 76—77 Nr. 83 eptir frumbréfinu, sem þá var í eign kaptains G. Munthe. Breið kemr Íslandi við að því leyti, sem íslenzkir menn eru vitundarvottar.

Ollum guds vinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eda hæyra sendir Einar lögmaðr j Tunsberge ok Vigbi lagmaðr j skíðu Q[uediu] G[uds] ok sína. vit gerom ollum monnum kunn-ikt at Gunnar a Borgom ok þorer klærkr komo til okkar vm eigna kavp þeirra Olafs Haralls sunar ok Gunnars a Borgom baro þesser menn her vitni vm firir mer vigha logmanne med samþykt ok hlavero Jons logmanz a Js-lande ok Arelenz stærka. þordar a Modru vollum ok Peters log-manz, Bergulfs Rognu sonar, Jokæls a Moe, Asta a Mærdin, Orms j Leifsgarde, Gunnars vlfallda, Sveins gulla, ok Mælbyggia Olafs ok Folkvardar, glæðer Gullbals ok vetriði skuli var þessar domr ok laga orskurðr gefenn jn die Barnabe apo-stoli j malstofonni a Tunsberge. a. xv. are rikiss virðuligs herra Eriks Magnus Noregs konungs, ok til vitniss burðar ok staðfestu settum vit firir þetta bref okkor jnsigli.

155.

2. Juli 1294.

i Tunsbergi.

RÉTTARBÓT Eiríks konungs Magnússonar handa Íslandi um breytingar á Jónsbók í nokkrum atriðum.

Ny kgl. saml. Nr. 1930A. 4to bls. 139a—39 skiunbók frá c. 1320, merkileg og góð, en hefir hingað til ekki verið gaumr gefinn. Réttarbót þessi er til í hér um bil 50 handritum og er hún þó í fáum af þeim vel góð; þetta er eitt af þeim bestu. Hér er eng-

inn orðamunr tekinn, því að þessi réttarbót mun bráðum verða prentuð annarstaðar með samiburði allra handrita. Áðr er hún prentuð í *Diplomat. Arnam.* II, 151—55; *Lovsaml. for Island* I, 17—22 (AM. 127. 4to og 346. Fol.) og þar eptir í *Jónsbók Ak.* 1858; *NgL.* IV. 341—46 (Gl. kgl. s. 3270. 4to og 3269B. 4to AM. 346. Fol.). Réttarbót þessi hefir þegar á fyrra hluta 14. aldar verið kubhuð í sundr og sett inn í *Jónsbók á við og dreif* þar sem við átti, og er til þess vísað í *Lovsaml. f. Isl., NgL.* og *Jónsb. Ak.* 1858.

eireks konongs bref oc Magnús konongs með¹⁾).

Eirekr magnus meðr guðs miskvnn noregs konongr son magnus konongs sendir ollum guðs vinum oc sinum a islandi qveðiu guðs oc sina.

þorlacr lögmaðr kom til vár oc téði oss bænar stað ýðarn. vm nokkura luti. þa sem þer beiddut at til skýldi leggja bókar ýðarar æða ór takaz Sua sýndi hann oss oc þa luti sem hann beiddiz af ýðari halfu oc bonum oc þeim fleirum godum monnum sem af ýðru landi eru. oc þa uorv hia oss. þikkia ýðr nýtsamligbir miok uera. Ok af því at ver vilium iafn gerna sea ýðra nauðsýn. þott þer seeð i fiarska vm þa [luti] sem ver seam at þer beidiz skýnsamligha sem þeirra þegna vaRa sem næstir oss bua. þa giðrum ver ýðr kunnicht at ver samðykkium þess-ar ýðrar beizlur allar sem þer fylgia.

1. Meðr bandsolum skal iarðir byggia oc i bðrgan ganga.

2. Sua skal leiguliði hion hafa at hann fai vnnit eingiar allar. elligar þeti hann landzdrotnni skaða þann allan sem menn meta at iðrð spilliz af því vtan þeir skilde ððru viss.

3. Vm kallda kol forfalla laust. þat sem fe mætt er eptir vtan bufe þa eignaz sa er iðrð a.

4. Vm brottfærslu taða tuigilldi firi þat sem vfært er þa er hann ferr af iðrðu þann kostnað sem binn þarf til brotfærslunnar er til kemr iarðar. full skaðabot skal greiðaz fyrir beit

¹⁾ Þetta er nokkuð undarleg fyrirsögn og yrði maðr næstum að hugsa sér, að réttarbótin frá 1280 hefði eiginlega verið í smíðum þegar Magnús konungr dó, en svo hafi Eiríkr konungr látið fullgera hana, og að hún í raun og veru hafi verið send til Íslands, en ekki verið lögtekin; hafi svo þessi verið gerð upp úr henni, sem hún og að nokkru leyti er.

töðu, akra og engja þó at eigi se löghgarðr vm landnamslaust firi þeira manna fe er beit eiga i aurskotz helgi, en ellegar fullt landnam með.

5. Skýllt er at hafa löghgarð hvar sem hlaðit er korni æða töðu.

6. Vm gellðfear rekstr um vár til afrettar og fiallgöngur a haustum hvern tíma vera skal. þa se eptir þvi sem breppstíornarmenn gera rað firi. ór hueriu býgðar lagi. þviat þat hæfir eigi einn ueg öllum til ella suari slikri sekt sem löghbok uattar. sa er eigi gerir sua.

7. En vm allt bufe þat sem golldit er æða gefit vtan Ross. eigniz sa sem mark æ. ef æigi er af brugðit innan halfs manaðar. síþan hann bannaði lögliga með vitnum.

8. Ef maðr leggtr sitt mark a fe annars mannz með leynd. og uillir sua heimildir at. þa er hann þiofr efsua mikit er at þiofsök nemr.

9. [Nu kemr engi eptir fe þvi firi miðian vetr. er bondi veit eigi hvern a. og hefir þat verit halfan manud síðan sagt var til¹⁾. þa²⁾ er rett æ fyrstu viku þorra. at lata virða fe þat .vj. granna sína. þeir skulu sua virða sem þeim þikkir þa uert er þeir uirða.

10. Standa skal lögleiga eptir bok. en .vj. skynsamir menn meti. huart sa er leigði hefir til foðr æða smiðr. og ef æigi er til. gialldi íafnuvinnan annan mat. ef hann þarf eigi vti til at kaupa. ella leysi .xij. alnum vaðmals.

11. Nu kreftr maðr mann fear síns i rettan gialldaga þess er vitni vitu. æða við er gengit. þa er ual ef hann gelldr. ella stefni honum heim a .xij. natta fresti og krefia þar en[n] fear síns. Nu uill [hann] æigi greiða stefni honum þing og krefi þar enn skvildar. Nv uill hann æigi greiða. þa sekiz hann .ij. aurum firi hueria kröfu. en þaðan af þinginu skal sækiandi nefna sua marga menn sem hann þikkiz þvrfa og fara síðan eptir bok.

12. Ef verkmaðr liggr .iiij. nottum lengr vm heyannir en

¹⁾ Þetta vantar í 1930, eins og önnur handrit, en það á auðsýjanlega að standa, og er þetta tekið eptir innskotinu í Landsleigub. Jónsbókar kap. 50 (sbr. Lovsaml. f. Isl. I, 18); ²⁾ þat 1930.

halfan mannið vtan heyanna. meti skynsamir menn. hvar leigufall er.

13. Su klausa er ór tekin bókinne. er fyri býðr at hafa dalkfe. oc þat capitulum er fyri býðr at þeir menn reisi bunað er minna fe eiga en .v. hundrat.

14. Nu ferr maðr maðr at vegh með Rossi. oc þott þeir¹⁾ see. oc stendr heý nær gótu. en bær æigi allnær. þa taki þeir at vsekju ef þeir þvrfu þat sem Ross þeirra eta þar sem nauðsýn gengr til.

15. Þat skal standa vm melrakka veiðar sem loghrettumenn skipa. en alldri meiri sekt en .vj. alnar firi einn.

16. Eigi skal vmaga telia framr en a þess fe hiona sem vmagi er skyldr oc huerfi af fenu þegar hann er. xvj. uetra. ef hann er heill oc uerkfær.

17. Ef mæR æða kona. vtan ekkia giptiz vtan ráð föður sins æðr broður æðr moður æðr þess sem giptingamaðr er firi raði hennar. hafi firi gert arfi sinum eptir giptingarmann. þann sem henne heyði til vtan hann vili meiri miskunn æ gera. nema giptingarmaðr vili fira hana iafnræði.

18. Erfingi a kost at halda vmaga eyri. þo at hann eigi minna fe en vmaginn a. ef skynsomvm monnum virðiz hann vhatttr skulldunautr.

19. Bondi skal eiga uigsbætr halfar eptir husfreyiu sina.

20. Eigi skal bondi selia eignir busfreyiu sinnar æða þær sem þau eiga bæði saman. nema samðýkki hennar. nema full nauðsýn gangi til. oc þo meðr skynsamra manna raði.

21. Ef hrutr kemr til sauða. æða hafr til geita. bæti skaða allan ef heimtr er áðr.

22. Nu er maðr stolinn fe sinu. þa a sa er stolinn er full giðlld fear sins af fe hins. sæki kostnað þann sem hann þurfti til eptirfarar oc rett sinn eptir lagadomi sem hann see löggræntR iafnmiklu.

23. Eigi er umboð fullt at lögum. vtan með vitnum oc handsöllum.

24. Vm skrudklæða burd. sekr. ij. aurum firi huert er hann berr framr en lög vátta. vtan honum se gefin.

¹⁾ þr, hdr.

25. Vm eldi þingmanna. sekr. ij. aurum firi huern mann er æigi er alin. eptir lögum forfallalaust.

26. Ef maðr rangfærir vmaga gialldi þeim kostnað fullan er til er fært þann sem hann hafði firi.

27. Vm skuldir kaupmanna sekiz halfri Mork firi hundrad huert er æigi er golddit at olafs messo. halft konongi. en þeim halft er skulld a.

28. Þar sem maðr segir sik or domi lögsavmdum forfallalaust lögliga til krafðr af rettaranum. sekiz halfri Mork. halft konongi en halft þeim er mal a. vtan sua mikit uanda mal se at þeir fai æigi yfir tekitt. þa leggi til alpingis elligar heima til lögmennz.

29. Sex eru morendar alnar i eyri.

30. Ekki era melrakka belgir mælltir i laughaura.

31. Sa capituli er or tekinn bokinne er vattar vm ij. missera vinnvmenn.

32. Ef maðr særir mann bindr eðr ber eðr skemmir fullrettis orðum æða uerkum. oc uita þat uitni oc krefr sa laga festu oc rettar sins er firi uerðr uanuirðu. enn hinn neitar. þa sekiz bann halfri Mork. halft konongi en halft þeim sem mal a.

33. Huar sem vngum manne tæmiz land i erfð æða giðf i vigsbætr æða rettarfar oc selr fear halldz maðr bans i brott. þa a hann brigð þess landz.

34. Ef maðr fellir boð þat er stefnt er þing at heyra konungs bref. æða stefnt er manndraps þing æða manntalsþing til iafnaðar. æða breppstiornar þing vm haust. sekiz ij. aurum firi huert.

35. Ef maðr mjolkar stolinne hendi bu annars mannz. bæti sem firi stulld sa er fe hefir til. ella lati huð sina eptir laga domi oc refsing rettarans.

36. Skýllt er böndum at gera vegu fera vm þver herð oc endilöng. þar sem mestr er almanna vegr eptir ráði syslumannna oc löghmanna. sekiz eyri huerr er æigi uill gera oc leggiz þat til uega bota.

38. Ef griðungr elltir fang ór ku sua at skaði uerðr at. sa er heima er gætt með bui. bæti fiordungi bóta. ef sannprofat er. en engann þeim er hann lær. En ef maðr vill æigi

varðueita hann. æða reka i afrett. bæti skaða þeim sem hann gerir eptir þui sem menn meta.

38. Eigi skal her a landi gefaz meý æða konu meiri tilgiðf. en sextigir hundrat. þo at menn see rikir. en huergi meira en fiórðungr ór fe hans. en ef hann gefr i bezstu eign sinne. þa skulu erfingiar hans leysa til sin ef þeir uilia.

39. Ef maðr ferer hunað sinn hreppa i meðal. þa skal hann segia til einkunnar sinnar i þeim brepp. sem hann hefir burt i fært. oc lata skra með einkunnum þeirra manna. sem þar bua aðr firi.

40. Stefnu skal leggja til kupa við skip. firi heyannir oc eptir. oc seli þar hönd hendi.

41. Sektalaust er manne at kiosa vndan ser mala land sitt.

42. Þeim monnum skal eigi gefaz almvsu er ganga hvsa a meðal oc hera uðpn.

43. Þessi orð eru ór tekin bokinne. at ekki skal at skaldskapar mali ráða.

44. Vm kalfa oc lömb kið oc grise. þa sekiz maðr æigi þo at vmarkat see. meðan i sealfs hans landi gengr.

45. Endrnýia mæ vmboð at liðnum þimr uetrvn. huart sem hann er innan landz æða vtan landz.

46. Þinguiti skulu leggiaz til þinghus giorðar sua lengi sem þarf.

47. landnam oc skaðabætr skal giallda sa er suin þau a er skaða gera. sem firi annan fénað.

48. Ekki a iðrð i viði þeim er fluttr er or almennungi vtan hann liggi lengr en logh uatta.

49. Sa skal skatt giallda er bunað reisir. en hinn æigi er bui hregðr. ef hann hefir minna fe en til .x. hundrat. skullðlavst oc vmagalavst.

50. Þat capitulum skal oc vera i bok jðvari sem vottar vm bygging a konongs iorðvm.

51. Eigi uilium ver at mikil skreið flytiz heðan meðan hallæri er i landiuv.

eru þeir nokkurir blutir her ritaðir sem þeim uitrustu monnum er a eru landinu sýnaz ofar meir of harðir æða of linir. þa bioðum ver laugmonnum varum at þeir riti til var um þat sem þeir beiðast allir saman. sk[u][u] ver þa sannlega með

goðra manna raði þa skipan a gera sem ver uentum at ýðr ðllum saman se hentazst.

Þessi skipan var gíor í tunsberghi þa er liðnir voro fra burð¹⁾ vars heria iehsu christi .M. cc. ix. tígir uetra oc iv. [vetr a]²⁾ suithuns uokudag æ xv^a are Ríkis værs. herra barðr serksson kanciler vár innsiglaði. jon klerkr ritaðe.

156.

{2. Juli 1294}.

BYGGINGAKAPITULI eða lög um bygging á konungsjörðum.

Þessi kapituli stendr sem 7. kapituli í Landsleigub. í Landslögum Magnúsar lagabætis (NgL. II. 108). en er gerðr að íslenzkum lögum og skipaðr inn í Jónsbók með réttarbót Eiríks konungs 2. Júlí 1294 § 50. Í Jónsbók hefir kapitula þessum verið vísað til sætis í Landsleigub. 2. og þar er hann að finna í flestum Jónsbókarhandritum; að eins í nokkrum er hann sérstakr. Hér er prentað. eptir Ny kgl. saml. Nr. 1930A. 4to bls. 145—46 skb. frá c. 1320. Áðr er kapitullinn prentaðr í NgL. IV, 346 neðanm. (Gl. kgl. s. 3270. 4to og AM. 346. Fol.).

byggingacapituli.

Nv ef vmboðsmaðr konungs býggir iarðir í heraði at iarðar mala reitum þa skal þat halldaz eptir þeirri abuð oc landz skýild sem leigu liði hefir vitni til. þuiat sua a kongs umboðs maðr iarðir at byggia. sem vm aðrar skil at lóghum. þo at umboðsmanna skipti uerði. þa skal hverr sinn leigumala hafa. En ef maðr tekr mútu til konungs iarðir at byggia eða annarra manna gialldi aptr slíkt sem hann tok í mvtuna oc gialldi tuent konungi. en firi þær iarðir sem konungr æ æigi gialldi halft konungi. en halft uerð landeiganda oc se skildr við vmboð. oc heiti drengr at verri. en sa er mvtuna gaf. gialldi slíkt sem hann gaf til. eptir þui sem aðr er skilt oc se við skildr abuð iarðarinnar. Nv býggir maðr dýra en aðr hefir vandi a verit. oc þui framar til leiðangrs. ok landuarnar sem leiga er meiri a lógð. sem annat hvart aukar firi baðvm æða miunkar eptir þui sem býggiz. Ef konungs vmboðsmaðr lætr vndan ganga iarðir at vilia leysi æða vanræktar sakir. oc þo

¹⁾ cristz, b. v. hðr.; ²⁾ fáið.

at konungdomrinn fai aptr gialldi vmbodsmáðr iafnmikit af sinu sem hann let vndan ganga. firi uanrækt oc skaði uarð at ef hann vissi. Ef maðr segir æigi iðrð mannz lausa firi nottina helgu. þa skal hann hafa þa iðrð ef landzdrottinn vill hallda honum i hendr þa xij manaði at leigu slikri sem næst uar eptir nottina helgu þa bioði landzdrottinn iðrð sina hinum. Nv vill hann æigi hafa þa hafi landz drottinn sealfr iðrðina oc leigu af þeim sem af ferr slika sem aðr er skild. Ef maðr gerir kalldakol a iðrðu mannz. þa er þat ef maðr ferr af iðrðu firi nottina helgv sua at engi se eptir. þa a landzdrottinn allt er eptir er. oc gialldi a ofan mörk. En ef sa maðr andaz er a iðrðu bio oc kallar landzdrottinn olokna landz skýlld. þa nioti arfi hins dauða uátta sinna at lokin er. oc sua vm alla abuð iarðar. en ef hann hefir æigi vitni til. þa hafi landzdrottinn vitni til. en ef huargi hefir vitni til. þa sveri arfi oc husfreyia hins dauða at æigi stendr abuð sua eptir eðr land skýlld at þav viti skil æ. Ok ef þau sueria. hafi landz drottinn sua buit oc sua ef landz bui er i vtlegð.

157.

[1295].

RÉTTARBÓT Eiríks konungs Magnússonar um framfærslu skyldmenna, um ómenskumenn og vergangsmenn og um handsöl.

Það er alveg óvíst um ártal þessarar réttarbótar. Magnús Stephensen konferensráð heimfærir hana til 1293 (MSteph. Nr. 13. 4to bls. 161), en ekki er hægt að sjá við hvað það hefir að styðjast. Í bók Hálfðánar Jónssonar á Reykjum í Ölvesi, sem skrifuð er af honum sjálfum 1706 og er í IBfél. 531. 8vo, stendr ártalið 1295 við réttarbótina, en ekki er heldr hægt að sjá við hvað það styðst, en öðru hvoru þessu varð að fylgja hér úr því að réttarbótin er hvergi annarstaðar árfærð, og ekki auðgetið upp á öðru, sem vissara sé. Auk þess kemr það og fyrir að réttarbótin er eignuð Hákonni hálegg eða Hákonni gamla og opt er klausan um vitafé (ebr. Dipl. Isl. I, 658--61) áföst henni. Eingin eru þau handrit góð, sem til eru af henni, og margvislega er hún kubbuð í sundr í ýmsum lagasöfnum, enda í einu og sama handritinu. Klausunni um vitafé er hér slept aptan af, af því að hún er prentuð á áðr nefndum stað í I. bindi safns þessa. Þó er þetta ekki gert í B, því að þar er klausan nokkuð öðruvísi löguð. Réttarbót þessi hefir aldrei verið prentuð, og virðist hafa verið lítt kunn. Þó

hafa menn verið að heimfæra hana til Jónsbókar. Magnús lögmaður Jónsson vildi láta hana eiga við fyrsta kaþúla í Framfærslubækli (AM. 348. Fol.). Í pappírshandriti af Jónsbók í Gl. kgl. s. Nr. 1265. Fol. skr. c. 1660—70 er mikið af réttarbótinni skrifað á spássíu við kap. 2—3 í Framfærslubækli, og er sá texti prentaður hér sem E. Aptast í lögþók Hákonar sýslumanns Gíslasonar í Klofa, sem nú er í Gl. kgl. s. Nr. 3672. Svo á pappír skr. 1631 er § 1 og § 6 úr réttarbótinni og stendr þar aptan við «R[éttar] B[ót] og samþykkt á alþingi», og er því svo að sjá sem hann hafi álitid réttarbótina gildandi fyrir Ísland. Þau handrit sem hér ekki er tekinn orðamunur úr, en hafa réttarbótina heila, líka því sem í A eða B eða C, eru þessi: MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 tvær afskriftir a) bls. 161—63 «eptir chartis með hendi Jóns Magnússonar», b) bls. 275—76 (er hér eignuð Hákonu hálegg); MSteph. 48. 4to bl. 38—39 á pappír skr. 1669; AM. Nr. 200. 4to bl. 6a—b á pappír c. 1700 (þar með um vitafé); AM. 142. 4to bl. 8a skr. c. 1700; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 200—2 skr. af Hans Paus c. 1750 (þar með um vitafé); Ny kgl. s. 1945. 4to fol. 410—11 bók Hannesar Gunnlaugssonar skr. 1666 (þar með um vitafé) og auk þess einstakar greinir úr rb.: § 6 bl. 80a, § 12 bl. 218b; Thott. 2106. 4to bls. 319—20 (þar með um vitafé sem sérstök rb.) skr. c. 1750; auk þess er hér á öðrum stað § 8 bls. 322 og § 11 og § 12 (bls. 15—16). Ágrip og kaflar finnast í þessum handritum: AM. 147. 4to bls. 203 skb. þetta frá c. 1600 (eignað Hákonu konungi); AM. 60. Svo bl. 78b pappírskver skr. c. 1690 (§ 5—8); IBfél. 104. 4to bls. 474; IBfél. 125A. 4to bl. 73b frá 17. öld (§ 8); IBfél. 125B. 4to nr. 139 frá 17. öld (§ 8); IBfél. 114. Svo lxxvj frá 18. öld. Þessi handrit, sem hér er ekki tilfærðr orðamunur úr, hafa eingar sérstakar upplýsingar framir en hér er. Fyrverandi hæstaréttarassessor Dr. jur. Vilhjálmr Finsen hefir sýnt þá velvild að athuga þessa réttarbót áðr en hún var prentuð, og hefir hann sýnt útgef. fram á, að það má rekja hana grein fyrir grein til Grágásar eins og hún er í Staðarhólsbók, og sem tilvitnanirnar neðanmáls við A sýna. Hér er því tvent til, að þetta sé annaðhvort uppteiknun einhvers lögfræðings úr Grágás, ellegar þá að þetta sé réttarbót sem eigi við Ísland, og að Íslendingar þar hafi bedið konung að innleiða aptr ákvæði þau úr hinum fornu þjóðveldislögum, er hér eru, og væri það merkilegt¹⁾.

¹⁾ Þess má geta, að í handritum flunast opt og einatt ýmsar greinar, sem nefndar eru réttarbætr og er stundum getið um nafu konungsins, en stundum ekki. Slíkar greinar er opt mikill vandi að ákveða. Af slíkum greinum, sem eignaðar eru Eiríki konungi eru nokkrar til, og þar á meðal þessar þrjár, er sami mikilsháttar maðr hefir sýut mér fram á að rekja má til Grágásar (Staðarhólsbókar):

I. Um einyrkja (sbr. Grág. Stáðarhb. kap. 288 bls. 321).

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Ef tveir menn búa á einni jörðu ok hafa einn smalamann báðir, þá eru þeir einyrkjar utan annar fæði hann (IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660).

II. Um tvírað orð (sbr. Grág. Staðarhb. kap. 375 bls. 390).

Svo skal hvert orð sem mælt er.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Einginn maðr sekist á því orði, sem fara má til góðs ok ills. Jafn sekist maðr á því orði, hvort sem mælt er við mann áheyrandi eða afshyrandi ef þat verðr vitnisfast. (IBfél. 120. 8vo pappírskver frá 18. öld).

III. Um áþættisorð og ýki (sbr. Grág. Staðarhb. kap. 375 bls. 371, kap. 376 bls. 392).

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Ef maðr mælr áþættisorð við mann, svá at þeir eru tveir saman, ok er þá ei kostr að nefna vátta til, þá skal (mæla) nefna orði til orðs ok mæla jafnilt á móti. Ef maðr gerir ýki um mann þá varðar honum þat fjörbangsgarði. Þat er ýki, ef maðr segir þat frá peningum manns eða þat til háðnngar manni er si má vera. (Thott. 2106. 4to á pappír frá c. 1750).

Til er og enn klausa sin um óðalsbrigði (Thott. 2106. 4to), sem köllnð er réttarbót Eiríks konungs og árfærð í handritinu til 1291.

Um óðalsbrigði. R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs] 1291.

Hværr óðal sitt vill brigða nefni .vj. menn hvor þeirra til dóms; í þeim skulu hvárki vera frændr né mágar; eigi fjórmenningar at frændsemi ok ei[gi] vitni beri fjandmenn eðr ófndarmenn. Enn ef einhverr setr þann í dóm, þá skal nefna hann úr með tveggja manna vitni ok setja skilvísan mann í staðinn.

Bætir handritið þessari athugasemd aptan við „Um dómsmenn les þjófab. 18., en það nær eingri átt ef það á við Jónsbók. Að öðru leyti kemr þessi grein að efni til heim við 8. kapitula í Óðalsbæli í Landlögum Magnúsar lagabætis (NgL. II, 97—98) og hefir því ekki verið áreitt að taka hana upp sem sérstaka hér í safnið.

Ennfremr þekkjum vér þjár greinar, sem kallast réttarbætr og eru eignaðar Eiríki konungi, og seljum vér það eigi dýrara en vér keyptum það, en tilfærnm þær samt hér. Um þá síðustu mætti geta þess, að það líkist Eiríki konungi að setja lærðum mönnum harðari skriptir enn leikmönnum, og væri það ef til vill heldr því til stuðnings, að þetta kynni rétt að vera. Annars kemr klansan að nokkru heim við § 1 í skipan Gyrðs biskups 23. Apr. 1359.

I. Um vitnisburð ungra manna.

Thott. 2106. 4to bls. 15 og bls. 323; AM. 37. 8vo (á pappírsblöðum fremst); MSteph. 48. 4to bl. 40 á pappír skr. 1669; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 120. 8vo á pappír frá 18. öld (afgagð). Sbr. rb. 1280 § 9.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Svo skal xij vetra gamall maðr bera heimsóknarvitni með öðrum fullorðnum sem fulltiða, ef ekki eru fulltiða menn til, heldr en sækjandi falli réttlaus.

II. Um rétt og ráðspjöll frændkonu manns.

Thott. 2106. 4to bls. 14—15 (= a) og bls. 323—24 (= b); AM. 200. 4to bl. 26b á pappír frá c. 1700; AM. 60. 8vo bl. 78a á pappír frá c. 1690; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 192 skr. 1706 af Hálfðáni Jónssyni á Reykjum.

R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

Allar þær frændkonur manna, er menn vilja nokkra rækt á leggja, ok verða þær legnar, þá dæmi xij menn bæði rétt ok ráðspjöll, sem segir í Kvennarétti í Mannhelgi 31. kap., en þat skal aldrei minna vera en v^e ok aldrei meira en xx^e¹), því aldrei skal svo fátæk mey eðr kona þó at með vonarvöl gangi vanvirðulaus, þá skal v^e réttr hennar ok ráðspjöll sem fyr segir, þó at frændr geti ei lagt rækt á hana, þá má hún þess ei gjalda né þeir, ok aldrei skal svá slæm [mey eðr kona, sem á xx^e²)] með sama skilorði, at þat se minna³) en xve réttr hennar ok ráðspjöll, nema þeir vilji meiri miskun á gera, er þat mál eiga at lögum.

III. Um heytoll.

Ny kgl. saml. 1847. 4to A. bl. 129b á pappír skr. 1669 (bók síra Guðbrands Jónssonar í Vatnsfirði); AM. 181. 4to á pappír skr. 1669 (bók Odds Jónssonar í Vatnsfirði; MSteph. 48. 4to bl. 40 á papp. skr. 1669 (bók Odds Jónssonar). Þessi handrit eru öll frá Vatnsfirði og hafa þau líklegast öll ritað þessa klausu eptir sömu afskrípt, svo að þau er hér í raun og veru að skoda sem eitt handrit, og varla eru þau teljandi með hinum áreiðanlegustu. Framarlega (á 3 blaði) í bók séra Guðbrands er groin um heytoll nær því eins.

Réttarbót Eiríks kóns um heytoll.

Heytollr skal til reiðu, hið síðasta Mariumessu síðari á sumar, en sá er ei vill vitja eðr við taka, hafi aungvan á því ári. Skulu þar í gjaldast einar málbandsklyfjar af lambgæfu heyi, eðr tvær vættir af töðu. Ef á vetr er goldið sé lukt fyrir Kyndilmessu. Sekr þrim aukum sá [er] ei vill gjalda.

Skulu lærðir menn svara sökum ok skriptum meir en óvigðir at jöfnum tilgerðum.

¹) Le, 122; ²) [xx^{ea}. mær eðr kona 122; ³) meira! 2106a.

A.

AM. Nr. 174. 4to skb. frá hérumbil 1500, bls. 14; blaðið er skaddað og er hér fyllt upp eptir Stockh. C8 bl. 234 (skr. 1548?) sè ekki annars getið (afskr. JSig.). AM. Nr. 345. Fol. skb. c. 1570 (Lögbók Einars Ísleifssonar á Reykjum) bls. 165—66; hér er

áföst við greinin um vitafe, sem prentuð er í Dipl. Isl. I, 658—61 og þar er heimfærð til Hákonar gamla (1263 eða fyr); 1Bfél. 60. 8vo Jónsbók á pappír skr. 1595—1604 með hendi Guðmundar Illugasonar í Kristnesi. Bibl. Univ. Upsal. Delagard. Nr. 9. 4to (lögþók sira Sigurðar á Grenjaðarstað) (afskr. JSig.) skr. c. 1580. Hér er ekki hirt um að elta allan orðamun.

R[ettar] B[ot] E[ireks] k[onungs]¹⁾.

[Eiríkr med Gvðz miskvñ noregs kongur etcetera ²⁾].

1. Ef madr hefir eigi fe til at færa fram favdr sinn ok modr þa skal fyr færa fram modr sina.

2. Fader a at færa framm barn at tueim hlutum enn kona at þridungi ef eigi er felag med þeim.

3. Enn ef hion eiga a verkum sinum framm at færa born sin þa skal þat meira (til leggja³⁾) sem handmegn⁴⁾ hefir meira.

4. Ef hion skipta bornum med sier edr frillu menn þa skal modr fylgia þat barn er a briosti er. enn þo fadir andizt þa skal modir briostbarn hafa enn frændr barnsins inni henne fyrir fulgu⁵⁾. [þat er deild manna er skipt er með monnum⁶⁾].

5. Eigi skal færa omaga felausum manni nema hann sie erfingi. fære hann þa af sier til þess er fram æ at færa med hreppstiora skipan ok heimti at þeim fulgur. enn huerer⁷⁾ ecki vilia fylgia omogum af hreppnum sem hreppstiorar skipa þa skulu þeir sialfer fæda omagann.

6. Ef sa madr uerdr omagi er adr hefir tekit vid dæmdum⁸⁾ omaga þa skal huor huerfa til sins framfæris sem log skipa. [þat er kallad omaga moth⁹⁾].

7. ¹⁰⁾Ef madr æ at sækia dæmdan omaga j annann fiordung hafi sott þa er .vj. uikur lifa sumars¹¹⁾.

¹⁾ þannig 345, 60 og 174 (meðb. AMagn. á spássiu); vm framfærslu naaskylldra manna C8; ²⁾ [þannig 345; Hakon með guðs myskunn Noregs konungr &. 9. 4to; vantar í C8, 60 og 174; ³⁾ [b. v. 345, 60; ⁴⁾ handmegn 345; ⁵⁾ kostnað C8; ⁶⁾ [einungis í 174; ⁷⁾ huerer sem 60; þeir sem 345; ⁸⁾ sl. C8; ⁹⁾ [þat heitir ómaga mót 9. 4to; ¹⁰⁾ Fyrirsögn á spássiu C8; [dæmd]a oma[g]a að sæk[ia]; ¹¹⁾ af sumri 9. 4to, og endar hér; Hér bætir 60 inn greininni: „ef madr drepr leigufé etc.“ — § 1 sbr. Grágás, Staðarhólsbók kap. 81 bls. 102; § 2 sbr. Grág. Staðarhb. kap. 83 bls. 106 og 108; § 3 sbr. Grág. kap. 83 bls. 106, 108; § 4 sbr. Grág. kap. 83 bls. 109; § 5 sbr. Grág. kap. 109 bls. 139; § 6 sbr. Grág. kap. 112 bls. 142; § 7 sbr. Grág. kap. 90 bls. 121—22.

8. ¹⁾Þat ²⁾ eru omensku menn er ganga æ husgang ³⁾ fyrir nenningarleysi edr annara okosta suo at goder menn vilia [(eigi hafa þæ. [þæ eiga þeir ⁴⁾ aunguan riett æ sier. [þeir menn aller sem fyrir vanmegni ganga eiga riett sem vist-faster ⁵⁾].

9. Eigi skal gefa gaungu monnum mat æ þingum. Eigi skulu buder vera opnar fyrir þeim. þeir eru riettlauser. þo þeir sieu vt rekner. ef þeir eru ecki aurkumladir af vopnum⁶⁾).

10. Þar ⁷⁾ at eins skal færa omaga æ hreps vist a hendr arftauku manni er sa eigi atuinnu sialfur fyrir sig næstu xij. manudi eda hann megi vinna [sier ⁸⁾ uist oc eigi sialfur fiar [hald sitt.

11. Ef madr handsalar⁹⁾ audrum manni satt [slika sem hann vill giortt hafa. og æ þad a¹⁰⁾llt ad halldazt.

12. ¹¹⁾Nu [handsalar madur audrum sekt sijna edur sæ¹²⁾tt edr fe ækuedit [fyrir sig edur¹³⁾ annan mann su[0 þad herst vt¹⁴⁾ at þat var navda handsal og [æ þad (i) aungu-ann mata halldazt. Enn¹⁵⁾ nauda handsal er þat er [madr hyggur hætt vera fie sijnu eda fiorue. edr hann fæe skomm og skada af¹⁶⁾ ef hann giorer eigi suo. og æ þat alldri at hallda en sa sekur fullretti er beidde hins er vid er mællt.

B.

Uldall Nr. 322, 4to skb. frá c. 1570, sem átt hefir P. K. Anker: «Kong Magnus Haagensens Islandske Lov. var Blandt sal: Conferentz Raad P: K: Ankers Mscr. in quarto No 137. Han

¹⁾ Fyrirsögn á spássín í C8. [omens]kn menn; ²⁾ þeir 345; ³⁾ ok bera vopn b. v. 60; ⁴⁾ [þeir eiga 345; ⁵⁾ [bætt við eptir 345 og 60 sem endar hér; þar eptir kemr í því handriti: Ef madur drepur leigufie og leiner þa er hann þiofmr ef sa gefur savk a er aa.

vi avrar er [avfu]ndar bot enn ij avrar þockabot.

þat er vita fé etc. (sjá Dipl. Isl. I, 658—61); ⁶⁾ [(er klipt burt af bíaðinu í 174, og byrjar þar textinn aptr með: uera nema uottar beri at þeim var ecki uid vært; ⁷⁾ þad C8; ⁸⁾ [C8; ⁹⁾ [C8; ¹⁰⁾ [C8; ¹¹⁾ Fyrirsögn á spássiu í C8; [sek]ta hand[sal]; ¹²⁾ [C8; ¹³⁾ [C8; ¹⁴⁾ [C8; ¹⁵⁾ C8; ¹⁶⁾ [C8. — § 8 sbr. Grág. kap. 117 bls. 150; § 9 sbr. Grág. kap. 90 bls. 123—24; § 10 sbr. Grág. kap. 109 bls. 139; § 11 sbr. Grág. kap. 254 bls. 284; § 12 sbr. Grág. kap. 254 bls. 284—85.

troede, dette kunde være den til Jsland sendte Original*(1). Hér eignuð Hákonni hálegg og er síðust af hans rbb.; Thott. 2099. 4to skinnb. skr. 1581 (lögbook Guðmundar Haldórssonar). Hér eignuð Hákonni hálegg og er hin næstsíðasta af hans rbb.; Gl. kgl. s. 1159. Fol. á pappír skr. c. 1650; hér eignuð Eiríki konungi.

Hakon med. G[uds]; O[ð]iskun; Nor[egs]; k[ongr]; etc[etera].

1. Ef maður hefur ei fíe til at færa framm bæði fodur oc modur þa færi framm modur sína.
2. Jtem fadir a ad færa framm born sín at íj hlutum en modir at þridiungi ef ei er felag med þeim.
3. En ef hion eiga framm at færa a verkum sinum born sín þa skal þat meira sem handmegn¹⁾ hefur meira.
4. Jtem ef hion skipta bornum med sier edur frillumenn þa skal modur þat barn fylgia sem a briosti er.
5. En þo fadir andist þa skal modir briostbarn hafa²⁾.
6. Jtem ei skal omaga færa fielausum manni nema hann sie erfingi færi hann þa af sier til þess er hann a fram at færa med hreppstiora skipann oc heimti at þeim³⁾ fulgu.
7. Enn huerir ei vilia omagann af hreppnum flytia eptir hreppstiora skipann þa skulu þeir fæda omagann.
8. Jtem ef sa verdur omagi sem tekit hefur vid dæmdum omaga þa skal huerfa huer til sins frammfæris epter logum þat heiter omagamot.
9. Jtem ef maður a at sækia dæmdann omaga j annann fiordung hafi sokt þa vj vikur [eru af sumri⁴⁾].
10. [Þeir ero omenskumenn]er ganga husa a medal firi nenningar leysi edur annara okosta so at godir menn vili ei hafa þa þeir eiga onguan riett a sier⁵⁾.
11. ⁶⁾Þeir menn allir sem fyrer vanmegni ganga eiga riett a sier sem vistfastir.
12. Ef maður drepur leigufe oc leynir þa er hann þiofur ef sa gefur þiofs sok a sem æ.

¹⁾ handmegne 1159; ²⁾ en frændur barnsins lúne henne fyrer kostnad b. v. 1159; ³⁾ bonum 2099, 1159; ⁴⁾ [Hér endar 2099; lífa sumars 1159; ⁵⁾ [vantar 1159; ⁶⁾ í 1159 er þessi fyrirsögn fyrir því, sem á eptirfer: Jtem vm leigufe og vitafie R[éttar] B[ót] E[iríks] k[onungs].

13. Sex aurar er ofundar bot enn ij aurar þocka bot.

14. Þat er vitafie er iatad er firi vottum edur handfest firi vottum.

15. Þat er oc vitafie er menn taca hondum saman oc leggja vndir dom firi vottum oc iata at hallda þat þeir dæma sem þeir nefna til: Eða þeirra logligur riettari nefnir dom yfir.

16. Þat er oc vitafie ef xij menn dæma eirn mann sem þriot ef hann vill ei vndir liggia logliga til krafður skal med heimstefnu sækia vitafie.

17. Ef madur ryfur nefndann dom logsamdan þat er oc vitafie dæmt fie: laust fie: oc þat er vottar vita.

18. Þat er oc vitafie ef madr ryfur logmanns vrskurð.

C.

IBfél. 122. 8vo á pappír skr. c. 1660 . IBfél. 315B. 4to bls. 16 skr. c. 1680.

E. B. E. K.¹⁾

1. Ef madur hefur ey fie til ad færa framm fôður sinn ok móður þa skal fyrre framm færa móður sijna. Fader æ ad framm færa Bôrn sijna ad tueim hlutum: enn moder ad þridi-unge ef ey er fielag med þeim.

2. Enn ef hion eiga Bôrn sijna æ verkum sijnum framm ad færa þa skal meira til leggja: er handmegne hefur meira.

3. Ef hion skipta med sier bornum edur fridln menn þa skal modir briostbarn hafa: enn frændi Barnsins jonne henne fyri fulgu.

4. Eigi skal omaga færa fielausum manni: nema hann sie erfingi: og fære hann so af sier til þess sem fram æ ad færa med hreppstiora skipann og heimti af þeim fulgu.

5. Jtem huðrer sem ey vilia fylgia omogum af hreppum sem hreppstiorar skipa. skulo sialfer sæða omaga.

6. Ef sa madur verdur omagie er áður hefur tekid vid dæmdum omaga: þa skal huor huerfa til sijns frammfæris sem lög skipa.

¹⁾ Riettar Bot Eyryks konge. Eyrekur med Gudz inyskun. b. v. 315.

7. Þat er kallad omaga mot: ef maður æ að sækja omaga j annan fiordung. hafi soktan þa vj vikur lifa sumars.

D.

IBíel. 68. 4to. Bók Magnúsar alpingismanns Andréssonar í Langholti. Þetta skr. c. 1760.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] K[onungs] sumir segja E[iríks]
K[onungs] um framfæri ok vitafé.

1. Ef maðr hefr ei fé at færa fram föður sinn ok móður, þá skal hann fyrri færa fram móður sína.

2. Faðir á at færa fram börn sín at tveim hlutum, en móðir at þriðjungi, ef ei er félag með þeim.

3. En ef hjón eiga á verkum sínum fram at færa börn sín þá skal þat meira til leggja, sem handmegni hefr meira.

4. Ef hjón skipta börnum með sér eðr friðlum, þá skal móður fylgja þat sem á brjósti er.

5. Enn þó faðir andist. þá skal móðir brjóstbarn hafa, en frændr barnsins inni henni fyrir fúlgu.

6. Eigi skal færa ómaga félausum manni, nema hann sé erfingi, færi sá af sér til þess, sem fram á at færa með hreppstjóra skipan ok heimti af þeim fúlgu.

7. En þeir sem ei vilja fylgja ómögum af hreppnum, sem hreppstjórar skipa, þá skulu þeir sjálfir fæða ómaga.

8. Ef sá maðr verðr ómagi, sem áðr hefr tekið við dæmdum ómaga, þá skal hann hverfa til síns framfæris, sem lög skipa. Þat er kallat ómagamót.

9. Ef maðr á at sækja dæmdan ómaga í annan landsfiordung, hafi sótt þá vj vikur lifa sumars.

10. Þeir eru ómenskumenn, sem ganga á húsgang sakir nenningarleysis eða annara ókosta, svá at góðir menn vilja ei hafa þá; þeir eiga aungvan rétt á sér. Enn þeir menn allir, sem fyrir vaumegni ganga eiga rétt á sér sem vistfastir¹⁾.

E.

Ny kgl. saml. 1265. Fol. skr. c. 1660—70 á spássíu við Jónsb. Framf. kap. 2—3.

¹⁾ Hér eptir kemr um dráp á leigufé, um öfundarbót og vitafé.

R. B. E. K.

Ef maðr hefr ei fé að færa fram föður sinn og móður þá skal fyrri færa fram móður sína. Faðir á að færa fram börn sín að tveim hlutum en kona að þriðjungi, ef ei er félag með þeim. En ef hjón eiga á verkum sínum að færa fram börn sín, þá skal móðir brjóstbarn hafa, en frændr barnsins inni henni fyrir fúlgu. Eigi skal færa ómaga félausum manni, nema hann sé erfingi, færi hann þá af sér til þess, fram á að færa með hreppstjóra skipun, og inni þeim fyrir fúlgu. En ef ómaginn er einn þá skulu þeir skipta svo, að þeir hafi allir, er til eru komnir, þann ómaga um sinn á tveim missirum, en eigi smærrum né stærrum en svo, og svo þó að fleiri sé, ef ei má skipta í ættir. Búar skulu hluta huor þeirra fyrst skal hafa, nema huor þeim næst

R. B. E. K.

Ef maðr skal sækia dæmdan ómaga í annan fjórðung sé sótt þá sex vikur eru af sumri.

158.

[1295].

ALÐINGISSAMÞYKT um melrakkaveiðar.

Það er óvíst um aldr þessarar samþyktar, en hitt er víst að hún er forn. Jón Sigurðsson virðist hafa viljað heimfæra hana til árána 1260—70 (»126. .«), en því hefi eg ekki þorað að fylgja, af því eg gat ekki séð þær ástæður, er hann kynni að hafa haft fyrir sér í því. Hins vegar sýnist mega ráða af réttarbót Eiríks konungs frá 1294 § 15, að þessi samþykt sé yngri en hún, því að þar stendr svo: «þat skal standa um melrekkaveiðar, sem lögréttumenn skipa ok aldrei meiri sekt en sex alnir fyrir hvern». Liggir því beinast við að ætla að eingin samþykt hafi þá verið til um þetta efni, heldr að konungr hafi verið beðinn um lög í þessa átt um leið og réttarbótina, en að hann hafi skotið þessu, ef til vill með ráði Þorláks lögmanns, til lögréttunnar. Sé svo, sem ekki er ólíklegt, þá mundi og vera sönnu næst að samþykt þessi hafi verið gerð skömmu síðar, svo sem árið eptir eins og hér er sett. Sumar afskriftir kalla þetta réttarbót Hákonar konungs, og setja það í samband við réttarbót Hákonar háleggs 2. Maí 1313, en það mun vera villa ein. Á alþingi 1680 kom fram Kleifadómr Einarar Þorsteinssonar sýslumanns í Skaptafellsþingi um melrakkaveiðar, geinginn að Kleifum undir Fjalli (á Síðu) 20. Maí 1679, og var samþykkt í lögréttu. Getr þingbókin þess, að í þessum dómi sé «citerað þingfararb. 6. kap.

um melrakkaveiðar, jtem alþingissamþykkt á þann hátt*, og svo er tilfærð sama samþykktin sem hér er prentuð. Í handritum frá 17. öld stendur þessi samþykkt stundum sem niðrlag Búalaga. Samþykktin er hér prentað eptir skinnb. AM. 344. Fol. bls. 115 frá c. 1350 – 60, en til samanburðar eru höfð þessi handrit: AM. 48. 8vo bls. 89 skb. c. 1360; AM. 137. 4to bls. 7 skb. c. 1400; AM. 148. 4to bls. 206 skb. c. 1500; AM. 155A. 4to bls. 199 skb. c. 1480; AM. 135. 4to bls. 146 skb. c. 1480; AM. 159. 4to bl. 76–77 skb. c. 1490; AM. 128. 4to bls. 142–43 skb. c. 1490; AM. 37. 8vo bls. 244 skb. c. 1500; AM. 39. 8vo bls. 236–37 c. 1500; AM. 170A. 4to bls. 2–3 skb. c. 1570; AM. 345. Fol. bls. 171 skb. c. 1570. Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Auk þess hef eg orðið hennar var í þessum handritum: AM. 60. 8vo bl. 10a pappírskver skr. c. 1690 (*Vm melracka veiði R. B. H. K.*); AM. 460. 12mo á pappír skr. c. 1660 (hér aptast í Búalögum); Ny kgl. s. Nr. 1945. 4to bl. 153a skr. 1666 af Hannesi Gunnlangssyni, og kallast hér: „Alþingis samþykkt um melrakkaveiði“; Ny kgl. s. 342. 8vo skr. c. 1650 (aptan við Þjófabálk Jónsbókar); IBfél. 205. 4to bl. 43a, nýleg afskrift; kallast hér „Um melracka veiði R. B. Hákonar kongs“; IBfél. 315B. 4to bl. 70–71, frá 17. öld („Alþingis samþykkt vm melracka veydar“); IBfél. 355. 4to skr. c. 1730–40 („um melrakka veiðar“); IBfél. 531. 8vo bls. 210–11 skr. 1706 af Hálfðáni Jónssyni á Reykjum og kallast „R[ettar] B[ot] H[ákonar] k[onungs]“. Í eintaki því af Jónsbókarútg. 1582, sem konungsbókhlaðan í Kaupmannahöfn á, er þessi klausa skrifuð með hendi frá miðri 17. öld á spássu við 6. kapitula í þingf. þar sem áðornefndri grein úr réttarbótinni frá 1294 er skotið inn í lögbók. Þessi samþykkt er prentuð í „Greinir or þeim gamlu laugum“, er Jón Rúgmann gaf út í Uppsöllum 1667, bls. 22, eptir bók Jóns lögmans Sigurðssonar á Reynistað.

Vm melrackaveiðar¹⁾.

Þat var [samtekit²⁾] [a alþingi³⁾] vm melracka veiðar⁴⁾ at hverr sa madr sem⁵⁾ hann⁶⁾ a [vi savdi at vetri⁷⁾] i sinni abyrgd⁸⁾ skal taka⁹⁾ [einn melracka gamlan eda. ij. vnga¹⁰⁾] a xij manvdm eda greida¹¹⁾ .ij. alnir¹²⁾ i mat fyrri fardaga. En

¹⁾ þannig 344, 155, 37; Eingin fyrirsögn í 48, 137, 135, 159, 128; vm melracka 148; Vm melracka veydar R[ettar] B[ot] H[ákonar] K[onungs] 2097 (rangt); vm melracka veiði 39, Hier eptur fylgia nockrar rettarbætur og samþykktir j fyrstu vm melracka veiðar 170; R[ettar] B[ot] 345 (á spássu, og er rangt); ²⁾ [j laug tekit j laugrettu 137; lagtekit 135; samþickt 2097; ³⁾ [sl. 155, 2097; ⁴⁾ Hér byrjar 345; ⁵⁾ er 137, 2097; ⁶⁾ sl. 159; ⁷⁾ [at vetri sex saudi 137; aa vetri 170; a vetur 345; ⁸⁾ [vj saudi j sini abyrgd at vettri 135; ⁹⁾ edur taka lata b. v. 137; ¹⁰⁾ [ij. melrecka vnga. edur ein gamlan 159; ¹¹⁾ greide 137; 2097; ¹²⁾ alnar 137, 148, 155, 135, 159, 37, 38.

hverr sem ¹⁾ eigi hefir golldit föstvdaginn i fardogvm ²⁾ [lvki³⁾ iiii⁴⁾ alnir i alogvr ok taki med einn⁵⁾ hverr reppstiori⁶⁾ sa sem til er skipadr. [ok sæki⁷⁾ hvartveggia sem vita fe. [hafi sa er sækir⁸⁾ halfar alögvr [en halfar ok⁹⁾ dyratollrinn¹⁰⁾ leggiz til melracka veida framveg[i]s vtan reppstiorum⁶⁾ syniz meiri þorf fatækvm monnvm. en sott skal vera¹¹⁾ fyri vetrnætr¹²⁾.

159.

[1295].

JÖRUNDR biskup Þorsteinsson á Hólum setr systraklaustr að Stað í Reyninesi og skipar ýmsar jarðir til klaustrsins.

Prentað hér eftir frumskránni í AM. Fasc. I, 2, og er hún elzt íslenzkra frumbréfa eftir Reykholtsmáldaga. Fyrir henni er innsigli Jörundar biskups nokkuð brákað: [sig:] Iorvndi Dei gra[cia] Holensis [Episcopi]. Skráin er óarfærð, en er hér heimfærð til 1295 samkvæmt hinum helztu annálum (sbr. Bps. I, 801). Finnur biskup heimfærir stofnun klaustrsins til 1296 (Hist. Eccl. Isl. IV, 106), en í staðfestingarbréfi Auðunar biskups frá 1315, er það tekið fram, að Reynistaðarklaustr sé stofnað fyrr en Möðruvallaklaustr, sem öllum annálum ber saman um að sé stofnað 1296. Þótti því réttast að setja stofnun Reynistaðaklaustrs til næsta árs áðr. Þó Hallbera Þorstein-dóttir yrði ekki samkvæmt annálum abbadis fyrri en 1299, þá er hér með skýrum orðum sagt, að hún hafi sett nunnuklaustrið á Stað með Jörundi biskupi. og þarf það ekki að vera því til fyrirstöðu að skráin sé frá 1295. Þrjár afskriptir af frumskrá þessari eru meðal afskrípta Árna af klaustrabréfum Nr. 2944 og ein af þeim með sjálfs hans hendi. Auk þess ein afskrift frá 17. öld í AM. 277. 4to bls. 21—22.

Kirkia at stad i ræynisnesi a heima land halft ok hollz mula ok huam.

En þa er herra jorundr biskup ok fru halbera abbadis settu þar¹³⁾ systra klaustr þa lagdi herra biskup til halfan

¹⁾ er 137; ²⁾ þa b. v. 37; ³⁾ liuke med 155, 2097; luki þar med 159; ⁴⁾ -ij- 37; ⁵⁾ [liuki med florar alnar j ala . . . kianz. enu 137; ⁶⁾ [loki iiii alnar i alogur ok taki med huer hreppstiori 135; með taki 170, 345, 2097; hrepp- 48, 137, 148, 39, 170; hreppstiora 128, 37; af hreppstiorum 2097; ⁷⁾ [hann skal ok sækia 137; ⁸⁾ [ok hafi 137, 37; ⁹⁾ [ok en halfar 159; ¹⁰⁾ dyra tollr 137; ¹¹⁾ sl. 137, 159; ¹²⁾ etcetera b. v. 345; hinar næstu b. v. 2097, Rugm.; ¹³⁾ skr. yfir linunni með móleitará bleki.

stadin. hafsteins stadi. grafir tuér. paua stadi. Vermsla land. h[alft]. fiallzland. skardz a. hol. staupul. dada stadi. hola. foss h[alfan]. brokar lękr. h[alfr]. hnudnes. selá. h[alf]. hof a skaga-[st]rond. feriu hamar. karastadi. broasdal. kelldu dal. bakka. skaurdugil ýtra.

En meðr þi at herra biskup hafdi kæýptar allar þæssar eignir með lausa pengum. þa legr hann þessar fyr nefmdar æignir til klaustrsins æfinliga. ubrigdiliga firir huerium manni. bidi-um vær virduligan herra hola biskup varn laugliga eptirkom-anda. at hann vęđi goduilla til klaustursins ok sýstranna. með astsæmd ok umbýgio fodurligri. lati þær meðr godum nadum hafa. þat er vær hofum þagat til lagit. þiat mæira hofum uær lagit til hola stadar. En saurbæiar land i kolbeins dal. skal legiaz til holastadar firir biskups tiundir af þessum æignum.

þessi var¹⁾ land skýlld af fyrnefndum æignum þa er þetta bref var gort.

Grof ena ýtri. firir .cc.

Grof ena sýdri. firir .cc. oc kýreldi.

Paua stadi firi .cccc.

Vermslaland. h[alft]. firir hundrat.

fials land. firir .cc.

Skards a c. ok .xiiij. aurar²⁾.

holl firir cc.

Stopul .cc.

Dada stadi firir .ccc.

Hola firir .ix. vettir skreidar.

Skaurdugil. ccc. ok iij. lamba eldi.

Skaurdugil ýtra. cc.

Fóss halfan firir. vj. vęttir skreidar.

Brokkarlękr. h[alfr]. iiij. vęttum. skr[eidar].

Hnudnes. xij vettir skreidar.

Sel á h[alf]. viij. vettum skreidar.

Hóf a skagastrond. xx. uettum. sk[reidar]. oc flutning a skida stadi i laxár dal.

Hafsteinstadir ³⁾.

Feriu hamar. cc. oc ala kyr. ij. vetRg[amlar]. oc gelltnæt ⁴⁾.

¹⁾ vær(1) frbr.; ²⁾ aur², hdr.; ³⁾ þannig frbr.; ⁴⁾ skr. fyrir ofan liuuna.

kara stadir .ccc. ok ala kyr. ij. vetr[gamlar]. ok gellt naat ¹⁾.

Roardalr. cc. ok ala kyr. ij. vetr[gamlar] ok gellt n[æt].

Kelldu dalr .cc. ok mæhblas todu.

Bakki. cc.

160.

31. Juli 1296.

Björgvin.

EIRÍKR Magnússon Noregs konungr leyfir Hamborgurum verzlun og vetrarsetu í öllu ríki sínu.

Prentað í J. M. Lappenbergs Hamburgisches Urkundenbuch I, 1842, bls. 743—45 Nr. cccxcij eptir frumbréfinu, er þá var í skjalsafni Hamborgar, en brann 1842. Dipl. Norv. V, 33—34 Nr. 33. Dipl. AMagn. II, 175—77.

Ericus, Dei gratia rex Norwegie, uniuersis Christi fidelibus presencia visuris vel auditoris salutem & omne bonum.

Cum burgenses de Hamborg ad meliorandam terram nostram cum mercaturis eorum regnum nostrum actenus frequentare consueuerunt & incolas nostros in districtibus eorum dicti burgenses de Hamborg promouerint in eorum negociis et agendis, uolentes ²⁾ obinde facere gratiam specialem, uidelicet quod dicti burgenses exempti sint a laboribus faciendis circa extradictionem alicuius nauis, quod wigo schipdracht nuncupatur.

Conferimus etiam quod [si] aliquis pro crimine suo educitur ad mortis supplicium. predicti burgenses minime sequantur eundem.

Item conferimus dictis burgensibus per totum regnum nostrum naues suas ad pontes apponere & deponere sine excessu quolibet vel emenda.

Item conferimus predictis de Hamborg, quod licite possunt res suas per nostrum regnum in nauibus suis vendere & emere, quandocumque voluerint, quascumque res in nauibus alienis.

Item hanc libertatem conferimus eisdem, quando veniunt ad regnum nostrum, cum suis nauibus & rebus expectabunt nostrum nuntium per duos dies & non vltra. Qui si aliqua

¹⁾ skr. fyrir ofan línuna; ²⁾ þannig, fyrir: volumus.

ab ipsis emerit, persoluet hec infra quatuordecim dies continuos, sicut res suas alias vendiderunt.

Item si quispiam de familia nostra ab ipsis burgensibus res aliquas emerit ad proprios vsus suos, illas emet de uoluntate venditoris sine coactione qualibet. Et cum venditor pro rebus venditis petit precium, dabit illud idem infra octo dies computandos a tempore monitionis. Quod si non fecerit, ex tunc venditor significabit hoc iudici, qui compellet emptorem, vt in continenti pignus det venditori, pro rebus emptis illud redimere debens. Quod si non fecerit, tunc venditor significabit ei presentibus probis viris, quo facto recedere potest is sine excessu & deferre secum pignus illud.

Item si aliqua nauis ipsorum de Hamborg ad regnum nostrum peruenerit portans graue pondus, illa dabit pro theoloneo talentum farine, quo facto emet ligna & quascumque res alias & deducat vbicumque sibi visum fuerit expedire.

Item si nauis aliqua dictorum burgensium venerit in captura alecis, illa dabit pro theoloneo de qualibet lasta tres denarios sterlingorum, & hii, qui in eadem fuerint naui, licite secare poterunt cremabilia & alia ligna ad naues suas spectantia, quibus indiguerint, sine vara.

Item donamus predictis de Hamborg, si nauis eorum aliqua ad regnum nostrum hyemali tempore venerit, illa manere poterit per totam hyemem sine decima aliqua vel exactione. Sed tantummodo talentum farine ratione theolonei debitur pro eadem.

Item omnes iudices & officiales promoueabunt predictos burgenses de Hamborg in eorum negociis omnibus, tamquam incolas regni nostri.

Item si burgensis aliquis de Hamborg citatus fuerit ad iudicium, quod tacet dicitur, expurgabit se de omni causa per duos viros iure suo non priuatos, siue fuerint Tevtonici vel Normanni.

Item si aliquis de Hamborg fuerit in suis negociis vel laboribus ante pulsationem campane celebritatis¹⁾, in laboribus suis uel negociis inceptis perdurare poterit absque delicto. Si uero expletis laboribus huiusmodi vel negociis alios labores exercuit, tenebitur ad penam vnus ore.

¹⁾ Dipl. Norv. les: celebratam.

Item si nauis aliqua de Hamborg in regnum nostrum peruenierit, quascumque res apportauerit, dabit pro theoloneo talentum farine. Quo facto hii, qui in eadem nauí fuerint, lignis & quibuscumque rebus aliis onerare licite poterunt nauem suam.

Item si dicti burgenses de Hamborg in regno nostro naufragium paciantur, licite poterunt tunc sine alicuius impedimento saluare res suas, quas de mari suis laboribus extraxerint. Et si in tali necessitate aliquos vocauerint adiutores, illis dabunt pro pondere cuiuslibet laste labore eorundem saluate sex oras Noricanas.

Vt autem hec predicta prefatis burgensibus de Hamborg in nostro dominio inuolabiliter in perpetuum obseruentur, presentem paginam duximus sigilli nostri munimine roborandum. Huius autem rei testes sunt: frater noster dilectus, dominus Haquinus dux Norwegie. Ericus filius domini Erici, ducis Jucie. Bor¹⁾, noster cancelarius. Johannes, filius Ywar, Halwardus Boc, Thetleuus de Bocwolde, Helericus de Sigersdorpe, milites, & alii quam plures fide digni.

Datum Bergis, anno Domini M^o cc^o. nonagesimo sexto, pridie kalendas Augusti, anno vero regni nostri decimo septimo.

161.

[1296].

SKRÁ um reka Hólastaðar og Möðruvallaklaustrs og reka Sighvats Hálfánarsonar á Grund með norðrströndum.

Allar þessar skrár eru nú til í tveim skinnhandritum, en þau eru AMagn. 276. 4to iv skrif. 3. Maí 1286 á Hólum (= A) og handrit Biskupsskjalasafnsins á Íslandi Nr. 26. 4to einnig skrifað á Hólum 3. Maí 1386 (= B). Hið fyrra hef eg lagt til grundvallar, en af hinu síðara hef eg haft stafrétta og nákvæma afskrípt með hendi cand. philos. Björns Blöndals til samanburðar. Af Hólarekaskránni hef eg haft ennfrems til samanburðar afskrípt Jóns Sigurðssonar af pappírshandriti einu í Landsbókasafninu á Íslandi (safn Steingr. biskups D18. 4to bls. 10—15) (= C), og af Möðruvallaskránni afskrípt sama manns eptir skjalabók séra Jóns Haldórssonar í Hitardal (Landsbókasafn Nr. 116. 4to II, 234—39) og er

¹⁾ = Bárðr Serksson.

það kallað hér C; í D18 er að niðrlagi byrjunin á Möðruvalla-
skránni aptan við Hólaskrána og er það hér í orðamun kallað D.
Í safni Magnúsar Stephensens Nr. 27. 4to, bls. 78 og þar eptir,
fínt og afskrípt af Möðruvallaskránni, en ekki er tilfærð hér orða-
munur úr þeirri afskrípt. Bæði A og B mega heita jafngóð; þó er
eyða nokkur í B af því að skorið hefir verið ofan af blaði; en í A
hefir nokkuð verið skafið út í upphafi Möðruvallaskrár snemma á
öldum og fyrir daga Guðbrands biskups, því að á spássíu hefir hann
skrifað "skamm þeim er skafit hefir"; nú hittir útskafningin í A
einmitt á eyðuna í B, svo að hvorugt bætur annað upp; en nefnd
pappírshandrit hafa hér það, sem út er skafið og er það því fyllt eptir
þeim, og er það vottr þess, að þau stafa frá afskríptum, sem gerðar
hafa verið áður en A var skafið og B skorið. Möðruvallaskráin eins
og hún er hjá séra Jóni Haldórssyni er merkileg, ekki textans
vegna, því að hann er sumstaðar tæpr, heldr af því að þetta er af-
skrípt af transskríptu af skránni frá 1350 gerðu á Grenjadarstöð-
um, og sýnir það, að á árabílinu 1350—86 hefir engu verið skotið
inn í skrána og að maðr þessvegna hefir ástæðu til að halda að bún
sé hér í sinni fornu mynd. Um Hólaskrána er nokkuð öðru máli
að gegna, því inni hana hefir verið skotið ýmsu frá 14. öld, en þó
má hér um bil alveg þekkja það úr. Það fyrsta, sem með vissu
verðr sagt að hafi verið sett inn er vitnisburðr Sigurðar Bjarnar-
sonar og Þorsteins Tumasonar um Lónsreka frá tímum Egils biskups
og er það ritað með annari hendi í A en sjálf skráin. Þetta er
hér tekið út og mun verða árfært til c. 1336. Þetta innskot er
ekki í C; þá kemr annar hafi enn um Lónsreka, sem mér er grunr
á að sé frá 14. öld og belzt frá tímum Orms biskups (c. 1350),
en þó þorði eg ekki að kippa þessu út, og stendr það nú síðast hér
í skránni. Eptir þetta kemr í handritunum kalli um reka séra
Böðvars Þorsteinssonar, og er skrifað í A með annari hendi en
sjálf skráin, en með sömu og vitnisburðrinu frá c. 1336. Þessu
er hér kipt út og heimfært til c. 1360, og er þá skráin í sinni
fornu mynd, nema hvað Lónsrekakaflarnir síðustu, eptir Byrgisreka
eru grunsamir. Rekar Sighvats á Grund eru einungis í A og B,
og er þar niðrlag skrárinunar og stendr að lyktum:

a n v holastadr þessa Reka alla ok hualgaugn þau er fylgt
hofðu lóni nema hlasshual ok skurd en ecki í almenningh: Var þessi
skra skrifut efter hinni ellztu skra beima a holum in festo inven-
cionis sancte crucis. Anno domini M^o. ccc^o. lxxvj^o.

Það sem því hér kemr á eptir í A og B heyrir í raun og
veru ekki skránni til. Er þar fyrst um samreka Jörunda biskups
og Sigurðar lögmans Guðmundssonar úr Hlíð. Þar aptan við kemr
um rekamörk Þverárstaðar norðr á Sléttu, sem prentað er hér áður
Nr. 35 (um 1270), af því eg hygg það sé hér innskot og eldra.
Þar eptir kemr um reka Hólakirkju á Tjörneshi og mun bið mesta
af því vera frá þeim tímum, sem hér er um að ræða, og verðr
það prentað hér; en aptan við það eru fáeinir klausur um reka, er
Hólastaðr hefir eignast á 14. öld.

Um aldr þessara rekaskráa er þess að geta, að líklegast má þykja að þær sé frá þessum tíma, sem hér er sett. Jón Sigurðsson hefir að visu lauslega getið upp á, að Hólaskráin væri eldri en 1283 af því að hann ímyndaði sér að lögmaðr sá, sem hér er nefndr, væri Jón Einarsson; en á því mun standa svo, að hann var einungis húinn að kanna ádrnefndar pappírsafskriptig, en ekki frumskrárnar (skinnskrárnar) sjálfar, sem einar hafa rekaskrá Jörundar biskups og Sigurðar lögmanns úr Hlíð. Verðr af þeirri skrá ljóst hver lögmaðrinn er, og alkunn er deila þeirra Jörundar og Sigurðar um Möðruvelli 1293—94. Eg hefi því álitid líklegast að þessar skrár hafi verið gerðar einmitt þegar klaustrið var stofnað á Möðruvöllum eða 1296, og að þá hafi biskup lagt þessa reka til klaustrsins, sem skrá þess getr, og Hólaskráin ber það með sér að hún er frá sama tíma. Það hefði að visu mátt greina þessar skrár í sundr, en eg vildi láta handritið halda sér sem mest varð. Rekaskrá þessa alla eins og hún hér liggir fyrir í skinnhandritunum munu ulenn venjulega hafa skoðað sem einn hlut af rekaskrá Jóns skalla frá 1374, og er það að því leyti rétt að hann hefir látið skrifa hana upp og ef til vill setja inn í hana yngri hlutana. En rekaskrá hans er þó eiginlega alt önnur skrá og í A er hún alveg sérstök og er alt annars kyns. Þar sem þessi skrá ber það með sér að meginhluti hennar og heild er mjög forn, sést það fljótt á rekaskrá Jóns, að hún er öll samsett af misgömlum köflum; mart af þeim er frá 14. öld t. a. m. frá tímum Egils biskups; auk þess er hún öll um vestrreka staðarins. Þó hefir hún ekki tekið upp allar hinar smærri skrár, sem til hafa verið, og vantar þar t. a. m. skrá um reka Gissurar galla á Vatnsnesi frá 1359, en þeirra getr að eins við þessa skrá, þar sem þeir eiga ekki heima.

[Þetta er norðr Rekaskra holastadar¹⁾].

þenna reka a hola stadr ok modruvellir nordan²⁾ fyrir saudanese fra steine enum mikla a lambanesi ok til selaos. halfr hualr ef rekr ok þriggia vetta afgreidsla³⁾ efa er hundrat vetta. en þui minna⁴⁾ er⁵⁾ hualr er minne.

Gudmundarlons Reki⁶⁾.

Half fluttnigh fii ollu lons landi. fra vordu aa hafua bockum ok til staurs⁷⁾ i holmi i gudmundar loni. fiordungr ef Rekr. En þadan fra til steins i lons osi toltfungr ef Rekr.

Gunnarsstada Reki⁸⁾.

Fra haralons⁹⁾ osi enum torna. ok vm allan gunnar¹⁰⁾ stada reka fiordungr i hwal. huart sem [er Rekr edr¹¹⁾ fluttr.

¹⁾ [B; Hoolamaaldage C; ²⁾ nordazth B; ³⁾ afskæidzla B; ⁴⁾ á spássin i A; ⁵⁾ sem C; ⁶⁾ sl. BC; ⁷⁾ steins C; ⁸⁾ sl. BC; ⁹⁾ Haftralons C; ¹⁰⁾ g^{und} (= grundar?) B; ¹¹⁾ [rekr edr er C.

Laxardals Reki¹⁾).

Vm laxardals reka, fra gunars stada Reka ok til haulkn²⁾ar fiordungr i hwal, hvart sem [er Rekr æða³⁾ fluttr [ær semundr gaf herra jorundi biskupi⁴⁾, fra holknæa til sandar⁵⁾ attungr i hual huartt sem er Rekr æða fluttr.

Fra sand aa ok til gautu⁶⁾ vikr. attungr i hual sa er fylgt⁷⁾ befuer hermundarfelli. En til annars attungs, soru þeir þorbiorn i hofn ok hallsteinn eiriksson, ok haru biskupi ok æiga þeir biskup ok loghmadr⁸⁾ hader samt, þenna fiordung ef Rekr en eigi⁹⁾ ef fluttr er.

Sefarlandz Rekar¹⁰⁾).

Fra pistilsfiardar ar¹¹⁾osi¹²⁾ ok til þufu a hafuabergi þrir luter or fiordungi i hualReka ok sua i fluttningu.

Fra þufu ok til steins i vidiarvik, fiordungr ok attungr i hualreka, huart sem er fluttr æða Rekr.

Fra steini i vidiarvik¹³⁾ ok til foruada firer austan kolla-vik þrir hluter i hualreka ok suo i fluttningu.

Fra sama foruada ok til sandar¹⁴⁾ sættungr ok in sextt-andi lutr i hualreka ok suo i fluttningu.

J þrettu¹⁵⁾ Reka fra [kal statua¹⁶⁾ ok til fyliudals ar þrir hluter¹⁷⁾ i hualreka ok sua i flutningu.

sueinungs vik[r] Rekar¹⁸⁾).

Firer sueinungs vikr lande ollu halfr skotmanz¹⁹⁾ hualr.

Ormars lons Reka[r]²⁰⁾).

Fra sulna hofn ok til ormars ar halfr hualr ok attunghi meir²¹⁾ ef Rekr ok sua i flutningu ok Reida af [iij] vetta²²⁾ af-reidzlu skinnastodum af oskiftum hual ok attungr²³⁾ meir ef Rekr.

[H]ols reki²⁴⁾).

Fra Ormars a. ok til deildar ar fiordungr i hualreka ok sua i flutningu.

Raufarhafnar Reki²⁴⁾).

¹⁾ sl. BC; ²⁾ Holkn C; ³⁾ [rekr eðr er C; ⁴⁾ [sl. C; ⁵⁾ sandhär B; sandär C; ⁶⁾ i ötu C; ⁷⁾ flygt, A; ⁸⁾ = Sigurðr Guðmundarson; ⁹⁾ ei AC; e¹ B; ¹⁰⁾ sl. BC; ¹¹⁾ sl. BC; ¹²⁾ osse B; ¹³⁾ Vidarvíjk C; ¹⁴⁾ sandhär B; sandär C; ¹⁵⁾ þrættv B; þrætu C; ¹⁶⁾ [svo AB; kallstapa, al. kalf(ktapa) C; ¹⁷⁾ hleauter B; ¹⁸⁾ sl. BC; ¹⁹⁾ sl. C; ²⁰⁾ sl. BC; ²¹⁾ minna C; ²²⁾ [þriggia vetta B; þriar vætter C; ²³⁾ attunghi BC; ²⁴⁾ sl. BC.

Fra deildara ok til gegnislekiar jn sexttandi hlutr fiordungr i hualreka. biskup a. j¹⁾ vett ok tuttugu afreidzlu ok iij. vetter afreidslu skinnastodum af oskiptum hual.

Ørfiris Reki²⁾).

J Ørfiris³⁾ ey eigha þeir biskup ok loghmadr. fimttungh i hual. ef rekr ok suo i flutningu ok vm fram sextandi af hinum ollum.

Hardbaks Reki²⁾).

Fra steine i hardbaks mól til steins i hestanes mól eigha þeir biskup og loghmadr. fiordung i hual ef rekr ok nio vetta af Reidzla⁴⁾ [Med . ok þrir luter i flutningu en⁵⁾ biskup ein. fiordung. i Reka ok flutningu. stadiner eiga. [iij. vetta⁶⁾ afreidzlu af oskiptum hual. þeir biskup ok loghmadr eigha skot-hval haluan bader saman.

Blikalons Reki²⁾).

Fra hualtiornum⁷⁾ til os⁸⁾ hins forna. halfr hualr ef rekr en eeki ef fluttr er.

Oddzstada Reki²⁾).

Fra straumlons osi. ok til griotgardz i eystri kotlu eigha þeir biskup. ok logmadr attung [i hual. ef Rekr⁹⁾. biskup a tolf vetta afreidzlu af stadana hluta. en munckar iij vetta [afreidzla skinnastodum. half flutning. med oddzstodum¹⁰⁾.

Kotlu Rekar²⁾).

Fra griotgarde ok til giar i Rauda gnupi. eiga¹¹⁾ biskup ok logmadr fiordung bader saman ef Rekr¹²⁾. Reida af¹³⁾ [iij. vetter skinnastodum¹⁴⁾ efa er hundrat¹⁵⁾ vetta eda meira. biskup a [halfuan attung ok half flutningh¹⁶⁾.

Griotnes Reki²⁾).

Fra gia i Rauda gnupi. ok til haufda skala eigha þeir biskup og logmadr. xij. vetta af reidzlu ok skurd¹⁷⁾. ok fiordung skothuals. en biskvp annan fiordung. eiga munckar at

¹⁾ eina B; ²⁾ sl. BC; ³⁾ Orfvis(!) C; ⁴⁾ afreidzlu B; afreidslu C; ⁵⁾ [þriär j flutningum C; ⁶⁾ [þriggia vætta B; þriär vætter C; ⁷⁾ tiornum C; ⁸⁾ oss BC; ⁹⁾ [j hualreka C; ¹⁰⁾ [skinnastodum j afreidzlu half flutningh med Oddzstodum B; afreidslu. Skinnastader halfan flutning med Oddstodum C; ¹¹⁾ þeir b. v. B; ¹²⁾ og b. v. C; ¹³⁾ sl. B; ¹⁴⁾ [skinnastodum iij vætter C; ¹⁵⁾ j^o. C; ¹⁶⁾ [halfan flutningh ok halfan attungh B; ¹⁷⁾ skyrd B.

Reida af sinum hlut .vj. vetter þeim [biskupi en skinnastod-um¹⁾ iij. stadiner²⁾ vj ef a er [hundrat vetta. edr³⁾ tuitugr ath lengd. huartt sem [Rekr. eda er flutr⁴⁾. fra haufdaskala ok inn vm holsmöl fylger lande halfr⁵⁾ skothualr.

Hafnar Rekar⁶⁾.

Jn fra hols mól ok til migendis dals. eiga þeir biskup ok logmadr settung i hual ef rekr. en biskup a oll landhgoghñ. ath fiordungi med land eiganda. ok iij hluti or fiordungi. en or helmingi stadana attungr. allar flutni[n]gar nema fiordungr⁷⁾ in fra krossvordu.

Snartarstada reki⁸⁾.

Fra migendisdal ok⁹⁾ til klappar hamars allar flutningar a logmadr fiordung af þeim en Reka hual skal skipta. i. fim stadi halfum landz hluta. ok eiga modruveller [tua ok vm fram halfuan annan¹⁰⁾ en fiordung i odrum. En vt fra mela endum til migendisdals [tiundi hlutr¹¹⁾ hualReka.

Hola Reki¹²⁾.

¹¹⁾Fra klappar hamre ok til saltnes gardz fiordungr med þeim attungi er olafr spioti gaf huart sem er flutr eda Rekr.

Valþiofs stada Reki¹³⁾.

Fra valþiofs stada. a. ok til[naust ar halfr hualr¹⁴⁾ huart sem er flutr ada Rekr. fra nausta ok til stapa. Reki¹⁵⁾ med öllum gögnum.

Dadastada Rekar¹⁶⁾.

Fra stapa þar til er gýgiar horn liggir vid gnupin med ollum gognum. Nema fiordungr i hualreka er fataker men eiga.

[J tungu Reka attungr¹⁷⁾.

Erlekiar Reki¹⁸⁾.

Fyrer austan ærlækiar reka. skal [liggia modu auxl. vid gnupin¹⁹⁾ en firer vestan staur i mel. þadan Rettsýne²⁰⁾ i [gard-

¹⁾ [rúglad i C; ²⁾ stadirner B; stodunum C; ³⁾ [j^e vætter. en C; ⁴⁾ [B; er rekr. eda flutr A; ⁵⁾ hvalur b. v. C; ⁶⁾ sl. B; ⁷⁾ fiordungenn C; ⁸⁾ in b. v. B; ⁹⁾ [ij um fram ij C; ¹⁰⁾ [x hluter C; ¹¹⁾ þessi grein er i C sett ranglega inn eptir greininni um Valþjófsstaðareka; ¹²⁾ [Naustär halfan hval C; ¹³⁾ sl. C; ¹⁴⁾ [sl. B; gæti verið síðara innskot i skrána; ¹⁵⁾ [Möðru örl a Sandfelle liggia vid gnupenn C; ¹⁶⁾ riettsynes C.

tuft¹⁾ a hafua holma²⁾ þadan vpp i vrðar heidi þridiungur i hualreka³⁾ ecki ef flutr er.

Byrgis Reki⁴⁾.

[J byrgis reka fiordungur hualReka ok viðReka⁵⁾.

[Allan lons Reka ok allar flutningar firer ollu landi nema vm almenningar⁶⁾.

[Þesser rekar fylgia guðmundarloui, fra vordu a hafua bockum ok til stors⁷⁾ i holme. þridiungur i hual⁸⁾ huort sem rekr eða er flutr, fra staure til steins i lonsose⁹⁾. þridiungur huort sem rekr eða er flutr, fra steine til hafnar lækiar allr¹⁰⁾ hualr huort sem er¹¹⁾ flutr eða Rekr fra hafnar lek til fossar allr hualr, nema tolsttungur huort sem Rekr eða er flutr, avll flutningh firer guðmundar lone, halfuan settunguh firer holme [er steindor hafde af þorsteine ok asgrime¹²⁾.

[Rekaskrá Möðruvallna claustrs¹³⁾.

J ærlækiar Reka þridiung i hual ef rekr.

[J tungu reka attungur¹⁴⁾.

[J kleifar Reka fiordungur attungur settungur þridiungur ef flutr er, ok i odru lagi er siuguatr selde herra biskupi, fiordungur ok halfr attungur ok sua i flutningu¹⁵⁾. Gýgiarhorn skal liggia við gnupin firer vestan, austr til kleifar oss hins forna¹⁶⁾.

¹⁾ [gardz toftu BC; ²⁾ holme C; holm B; ³⁾ reka C; ⁴⁾ sl. BC; ⁵⁾ [sl. B; kynni að vera seinna innskot i skrána; ⁶⁾ [sl. C; kynni og að vera seinna innskot i skrána. Hér stendr i AB klausa, sem er vitnisburð Sigurðar Bjarnarsonar og Þorsteins Tumasonar nm Lónsreka i tíð Egils; biskups; er því kipt út og það heimfært til c. 1336; það er i A skrifað með annari hendi en sjálf skráin, og i C vantar þetta alveg; ⁷⁾ steins C ⁸⁾ hualreka C; ⁹⁾ Lonsöse C; ¹⁰⁾ allr halfr C; ¹¹⁾ [vantar i B, því að skorið er ofan af blaðinu; ¹²⁾ [vantar i C; hér kemr i ABC kafla um reka séra Bððvars Þorsteinssonar, og er með annari hendi i A, en sjálf skráin, en með sömu hendi og áðr nefndr vitnisburðr; þessu er kipt út og árfært c. 1360; kaflinn frá [er eg og bræddr um að kunni að vera innskot, og þá líklega helzt frá tímum Orms biskups (c. 1350); ¹³⁾ [C; sl. A, en millibil er dálitill i skb.; hér er skorið ofan af blaðinu i B; ¹⁴⁾ [skafið út i A; á spássíuna skrifar Guðbrandr biskup: skamm þeim er skafið hefir.; fyllt eptir CD; ¹⁵⁾ [klafar reka þridiungur ef fluttur er, fiordungur, attungur, siðttungur, og i öðru lagi fiordungur og attungur og suo i flutninga D; ¹⁶⁾ hér byrjar B aþr.

J humlungar¹⁾ hafnar Reka. austr þadan til naustær þridiungur i hual huart [sem hann er flutr eda rekr²⁾] ok annar þridiungur er Siuguatr seldi herra biskupi [huart sem er flutr eda Rekr ok ath uardveita skothluta at tueim lutum.

J valþiofs stada Reka fra³⁾ naust æ ok til valþiofs stada ar⁴⁾ attungur i hual huart sem er [flutr edr rekr⁵⁾].

J hola Reka fra saltness garde til hamars hia klappar ær⁶⁾ osi attungur huort sem er flutr edr rekr.

J snartar⁷⁾stada reka. vt fra [mela endum⁸⁾] ok til migendis dals allar flutningar. en reka⁹⁾ skal skipta i fim¹⁰⁾ stade. halfuom landz luta ok eiga modru vellir ij ok vm fram .j.¹¹⁾ halfuan annan. En fiordungh i odrum helmingi. en vt fra mela endum ok til migendiz dals. tiundi hlutr i¹²⁾ hualReka. en medal hamars hia klappar ær ose ok migendisdals¹³⁾ skotmanz lutr ath fiordungi [ok þar med skipan¹⁴⁾].

i leirhafnar reka vt fra migendisdal ok til krossvordu siettungur or ollum hual ok tolttungur [or helmingi. en odrum luta attungur allar flutningar nema fiordungr¹⁵⁾].

æ griotnesi afreidzla af half [atta vett¹⁶⁾] ok half fimta ok skurdr eins manz ok ath vardueita skotluta ath fiordungi¹⁷⁾ millum þofda skala ok giarinar i Rauda gnupi huart sem er flutr edr rekr ef a er hundrat vetta edhr tuitugr ath lengd.

J uellan kotlu vestri vt or gianni ok austr til griotgardz i vellan kotlu eystri fiordung ef Rekr ok ath Reida af [iij.

¹⁾ Budlungar CD; ²⁾ [sem rekr edha fluttur er (er fluttur D) BD; ³⁾ [sl. D; ⁴⁾ þannig AD; þó er þetta skr. yfir línuoni í A; er C; sl. B; ⁵⁾ [ath rekur edha er fluttur B; hér þrýtr D; ⁶⁾ sl. B; ⁷⁾ snarta C; ⁸⁾ [Hamre C; sl. B; er á spássu í A; ⁹⁾ hval, b. v. C; ¹⁰⁾ þria C; ¹¹⁾ sl. BC; ¹²⁾ sl. B; ¹³⁾ er h. v. C; ¹⁴⁾ [sl. C, en skýtr þessu inn;

Jtem Hola reke a [ad] standa hier fyrer ofan:

J Hola reka fra Gulltings (r. Gullteigs?) garde og til Hamars hia klapparose attungur hvert sem er fluttur edur rekur.

Klaustrið kyuni að hafa látið þetta rekastak burtu á árabílinu 1350 – 1386, þó slíkt muni vera hér um bil einsdæmi. Þetta mundi því eiga hér upphaflega heima, þó eg hafi ekki viljað fleyga það inn í texta hins forna handrits; ¹⁸⁾ [ef rekur. en fiordungr ef fluttur er og oll laudgögn med fiordunge vid landeiganda. þridiungur ur helminge. og or odrum hlut attungur allra flutninga nema fiordungr C; ¹⁹⁾ [atta vætta vett B; attanda vett C; ¹⁷⁾ [helming B.

vetter kirkiunne a skinnastodum¹⁾ ef a er [c vetta²⁾ eda meira ok skipan at þui ok halfr attungr ef rekr er arnor³⁾ fek herra biskupi.

a skamhedinsnesi millum griotgardz oc straumlons os⁴⁾ skipta i helminga [ef Rekr. ok taka þa greniadarstadr ok mula stadr annan helming en þat⁵⁾ epter ers skal skipta i helminga ok taka þa skinnastader annan. þa skal en skipta i helminga⁶⁾ ok taka brædr a modruvillum annan en annan munckar ok feruubacke halft huarer⁷⁾. Greniadar stadr ok mula stadr skulo [af Reida⁸⁾ modruvillum xij vetter en skinnastader ecki. Munckar .iij.⁹⁾ vetter. half flutning med¹⁰⁾ þerssum reka ok skipan at þui.

J blikaloni fra osinum¹¹⁾ fornna ok til hualtiarnar Reka halfuan hual ef rekr en ecki ef flutr er.

J Raunhofn¹²⁾ millum steins i hestanness mól ok til steins i hardbaks¹³⁾ mól fiordung¹⁴⁾ i hual ef Rekr ok ix¹⁵⁾ vetta afreidzla med ok iij. luter i flutningu ok en fiordungr¹⁶⁾ i hual reka ok flutningu.

J orfyrir¹⁷⁾ ey fimtungr i hual ef rekr ok suo i flutningu ok vm fram sextandi lutr af ollum fimtungum.

J Raufarhofn sextandi lutr. fiordungr þa er af er afreidzla biskup hefuer att vett ok .xx. afreidzlu en skinnastader .iij.¹⁸⁾ vetter af vskiptum hual.

J ormars lons Reka fra deildar a ok til sulu hafna¹⁹⁾ fiordungr i hualReka ok sua i flutningu ok annar fiordungr er herra biskup keypti af þeim brædrunum²⁰⁾ kolbeini²¹⁾ presti ok klængi presti.

J sueinungs vikr Reka fra sulu höfn ok til fýliudalsar. halfan hualReka ok vidreka ok suo flutningh ok skothlut ok skipan ath þij.

¹⁾ [kirkiuni a skinnastodum B; ²⁾ [je vætter C; ³⁾ prestur b. v. C; Arnór þessi gæti ef til vill verið faðir Þorbjarnar í Höfn (sbr. Presthóla málðaga Auðunar) og kynni vera Arnór prestur Bjarnarson; ⁴⁾ skal, b. v. C; ⁵⁾ þeim ad C; ⁶⁾ [AC; sl. B; ⁷⁾ hnert C; ⁸⁾ [reida ef C; ⁹⁾ þriar C; ¹⁰⁾ ur C; ¹¹⁾ ose þeim C; ¹²⁾ Hraunhofn C; ¹³⁾ hardbacks C; ¹⁴⁾ fiordungr C; ¹⁵⁾ niu C; ¹⁶⁾ i hual, b. v. A, en því er ofauklöð; ¹⁷⁾ Erpis, al. Orfvis C; ¹⁸⁾ þriar C; ¹⁹⁾ hafnar C; ²⁰⁾ brædrnm C; ²¹⁾ Kolsveine C.

J þrettu¹⁾ Reka fra fylidals æ ok austr vm [kalfs stapa²⁾ iij³⁾ luter i hual huart sem rekr eda er flutr.

Fra sanda⁴⁾ ok til foruada þess er nestur er kollavik. siettungr i hualreka ok⁵⁾ i flutningu ok hin sextandi luter i Reka ok flutningh.

Fra foruada ok til steins i vidiarvik⁶⁾ haluann hualReka ok flutningh ok⁷⁾ lasshual⁸⁾ ok fiordung bædi i Reka ok flutningu.

J sæfuar landz Reka fra steini ok austr vm [hafua berg⁹⁾ fiordung i hualreka ok sua i flutningu. ok i odru lagi fra steini ok austr til þistilsfiardar ær oss hins forna. attungr i hualReka ok sua i flutningu. nema austr fra þufu þar er halfu minna.

J hualmunnis¹⁰⁾ Reka fra gautvvik ok til sand¹¹⁾ ær attungr i hualReka þeim er fylgt hefir hermundarfelli.

J þessu takmarke soru þeir til annars attungs þorhiornn j höfn ok hallsteinn¹²⁾ eirikssons ok baru biskupi fra land¹³⁾ æ ok til haulkn ær attungr i landz luta.

J gunnars stada Reka millum haulknar ok haralons ær. skal skipta hual i fimm stade ok ij¹⁴⁾ af þeim skal skipta i þria stadi. ok a þa mula stadr .ij. en brædr eiga ein ok sua i flutningu.

Fra haulkna ok til haralons ær skal skipta i fimm stadi [ok fimm af þeim skal skipta i fimm stade¹⁵⁾ ok eiga brædr einn.

J ærlekiar reka fra steini i melskarde ok til botnz eiga brædr ij lute i vidReka. Gygiarhornn skal liggia vid gnupinn firer vestan ok til naust ær eiga breðr allan vidReka.

a smamöl fra gia i rauda gnupi ok til þufu a nesinu firer austan basa. allan vidreka.

A skalanesi allr vidReki millum saurueisu ok til griotgardz.

Fra griotgardi til þufu hia hellissulum iij luter i vidreka.

A skamhiedinsnesi millum þufu ok straumlons oss iij luter vidReka.

¹⁾ þrettu BC; ²⁾ [kalfstapa B; ³⁾ þrir C; ⁴⁾ sanda C; ⁵⁾ suo, b. v. B;

⁶⁾ vidiarvik C; ⁷⁾ halfan b. v. C; ⁸⁾ hlutshval C; ⁹⁾ [hia Borg(!) C; ¹⁰⁾ Hialmarnes C; ¹¹⁾ ABC; ¹²⁾ hasteinn A; ¹³⁾ tveimur C; ¹⁴⁾ sl. C.

Millum griotgardz ok straumlons oss afdrattr til flogura Rossa af telgdum vidi ok draga af firer fardaga.

Vidreka stufr¹⁾ ath ollu sa er liggr millum straumlons ok porbiarnar stada ok Redr varde firer austan en lækr firer vestan sa er fellr or tiorninne²⁾ ofuan i malar kambin.

J rafarhofn allr uidReki mille gegnislekiar ok deildar ær. þrir luter uidReka millum holsar [ok ormars ar³⁾].

Fra deildar æ ok til holsar fiordvngi i vidReka.

J ormars lone [fiordungur j vidhReka⁴⁾] millum ormars ær ok sulu hafnar afdrattr til tueggja Rossa ok dragha af firer fardaga.

Fra gotuvik ok til Sandar allr vidReki.

J skin[n]a lóni allr vidreki vt fra migendisdal. til griotgardz toltfungr [ef hual Rekr vpp⁵⁾], en fiordung⁶⁾ ef flutr er ok [gogn at fiordungi⁷⁾] vid landeiganda.

Jnn⁸⁾ fra nausta ok til kleifar⁹⁾ oss hins fornna þridiung¹⁰⁾ huals huort sem flutr er edr Rekr¹¹⁾.

J kleifar Reka siettungh ef Rekur, en þridiung ef flutr er. gygiar horn skal liggja vid gnupinn firer vestan kleifar oss. inn forne, firer austan.

Þessum ollum rekum fylgia skurder ok skotmans luter at þvi sem i Reka er. nema i blika lone.

J byrgis Reka fiordungur med ollum gognum.

Fra vlfliotzuatni vestanverdu ok austr til lonsoss en innan lona til¹²⁾ gardzins firir austan vollen i skinnalóni allr vidreki ok halfr eggvers holmr¹³⁾.

[Rekar Sighvats á Grund].

Siguatr a attungh j hual i saltnesi millum gardz ok klappar oss i skinna lóni halfuan flutningh ok at Rada firer ollum skotmanzlut ok atian vetta af reidzla af hinum fyrsta. En i Raufarhofn skal af Reida fyrst vij vetter ok .xx. en sidan taka af attung enn þadan a siguatr fiordung i hual¹³⁾.

¹⁾ þann C; ²⁾ tiornuine C; ³⁾ [á spássu i A; óskýrt i B; skýrt i C;

⁴⁾ [B; sl. AC; ⁵⁾ [af hvalreka C; ⁶⁾ fiordung BC; ⁷⁾ [gogn fiordungi B; öll gögn til fiordungs C; ⁸⁾ Jtem C; ⁹⁾ ar, b. v. C; ¹⁰⁾ rekin B; ¹¹⁾ sl. C; ¹²⁾ holme C, ok endar hér; ¹³⁾ hér kemr klausa frá 1386 um að Hólastaðr eigi nú alla þessa reka o. s. frv. (sjá inngangsorð hér að framan). Hér endar því skráin sjálf, og alt sem á eftir fer í AB heyrir henni því ekki til, en sumt af því er þó jafngamalt henni ef ekki eldra.

162.

[1296].

SKRÁ um reka þá, er þeir eiga saman Jörundr biskup Þorsteinsson á Hólum og Sigurðr lögmaðr Guðmundarson úr Hlíð.

AMagn. Nr. 276. 4to á skinni skr. 1386 (= A); Biskups-skjalasafu Íslands Nr. 26. 4to á skinni einnig skr. 1386 (= B).

Sigurðr lögmaðr settist á Möðruvöllu 1293 og eignaði sér staðinn, en varð að gefa hann upp í vald Jörundar biskups 1294 (Höyersannáll, Isl. Ann. udg. af Dr. Gustav Storm Chria 1888 bls. 71; Bisk. I, 795—96). Eptir það hafa þeir gert samning með sér og ákveðið takmörk eigna sinna, og er líkast til að hann hafi verið skráðr árið 1296, sama ár sem Möðruvallaklaustr er stofnað og norðrekaskrá Hóla og Möðruvalla er gerð, og þessi skrá er í skinnb. næst eptir reka Sighvats, sem þar fylgir Möðruvallaskránni. Það er altítt að menn gerðu samning með sér, en bréfuðu hann ekki fyrri en löngu seinna.

Þessa Reka eiga þeir herra jorundr biskup og siugurdr¹⁾ logmadr or lidh að²⁾ helmingi huor vid annan.

Halfua flutningha firer snarttar stodum. jnnan fra klappar ose ok alt vt migendisdal.

Nu se Reka hualr. þa skal skipta i fimm³⁾ stadi halfum landz luta. ok æ þa biskup ok siugurdr⁴⁾ ok sa er a snarttar stadi⁵⁾ halft huorer. pria luti at vardueita skot mannz hlut at helmingi.

þeir biskup ok siugurdr⁶⁾ eiga skurd eins mans þo ath þeir fae aunguan til.

.j. leir hafnar Reka settungr.

a griotnesi halfua attu vett i hualReka ef a er hundrat vetta eda tvitugr⁷⁾ at lengd ok at vardueita skot mannz lut at fiordungi huor[t] sem er flutr⁸⁾ eda Rekinn.

a milli haufða skala ok giar i Rauda gnupi fullr skurdr eins mans medr þessi af reidzlu. en vt or gianne ok austr alt til griot gardz i wellan kotlu ena eystre. a. biskup ok siugurdr⁹⁾ fiordung i hual ef Rekr ok Reida af iij vettir ef a er hundrat uetta eda meira ok skipan a¹⁰⁾ þui sem þeir eiga i hual.

En a millum griotgardz ok [straumlons ens¹¹⁾]. skal skipta

¹⁾ sygurdr B; ²⁾ ath B; ³⁾ v, B; ⁴⁾ sigurdr B; ⁵⁾ stadhe B; ⁶⁾ sygurdr B; ⁷⁾ tuitugur B; ⁸⁾ fluttur B; ⁹⁾ sigurdr B; ¹⁰⁾ ath B; ¹¹⁾ [straumlonsins B.

i fíora stade. En þeim þrimur sem eftir ero .i. tua stadi ok þa skal en[n] skipta. .i. tua stadi ok a biskup ok siugurdr¹⁾ annan ok vidreka stufr at ollu sa er liggr milli straumlons oss ok þorbiarnar stada. oc redr varda firer austan en lekr firer vestan sa er fellr or tiornenni firir ofuan i malar kambenn.

j braunhaufn fiordungr i hual ef Rekr ok nio vetta af reidzla meðr. en þrir²⁾ lutir i flutningu ok halfr skot mans lutr at vardueita. skipan at þui sem þeir eiga i hual.

J aurfyrir³⁾ ey fimttungr i hual ef Rekr ok suo i flutningu. ok Reida af sextanda lut eftir.

En i Raufar hofn hinn tolfthi lutr oskerdr ok attungr i hualreka. þat er fylgt hefuer hermundar felli en til annars attungs soru⁴⁾ þeir þorbiorn i hofn ok hallsteinn eiriksson ok baru biskupi ok siugurdi⁵⁾. þa er allr vidreki.

J ormars lóni afreidzla til tueggia Rossa⁶⁾ af tegldum vide ok draga af firer fardaga.

J saltvik attungh⁷⁾ ok i annari grein halfuan hualReka ok fiordungh i hual. en fiordung i flutningum með skurdum ok skotlut. bædi i Rekum ok flutningum og halfuan vidReka.

J hedinsbaufda Reka fiordungr ok attungr i hual huart sem Rekr eda er flutr⁸⁾ með skurdum⁹⁾ ok skotlut.

[Attungr i hual reka i ollum Raufár reka huart sem rekr eda er fluttr¹⁰⁾

J Ringuers Reka þrir lutir bedi huals ok vidar ef rekr en helmingr af flut[t]r er.

J isolfs stada Reka settungr i hualReka ok vidreka. huort sem Rekr edr [er] fluttr. i annare grein fiordungr i hualReka ok attungr ok suo i vidreka með ollum gognum skurdum ok skot lut¹¹⁾.

Attungr hual Reka ok vidreka i hols Reka. huortt sem flutr¹²⁾ er eda Rekin nema .i. skipa vik ok þara vik þar er fiordungr. i. flutningum¹³⁾ er att hefuer haluardr¹⁴⁾.

¹⁾ sigurdur B; ²⁾ iij B; ³⁾ furis B; ⁴⁾ suorú B; ⁵⁾ sygurde B; ⁶⁾ -hssa- B (ógreinil.); ⁷⁾ attungr B; ⁸⁾ fluttur B; ⁹⁾ vantar í A; ¹⁰⁾ aptanvið og framanvið þessa grein er (með yngri hendi?) sett NB í A; ¹¹⁾ Hér við set NB í A. en í B er hleypt úr kaflanum frá; ¹²⁾ fluttur B; ¹³⁾ flutningu B; ¹⁴⁾ Eflaust Hallvarðr Einarsson föðurbróðir Jörundar biskups (Isl. s. Kh. 1843 I, 359).

Firer ytre tungu halfr hualreki ok halfr flutningr med ollum gognum skurdum ok skothlut er herra biskup keypti meðh tungu landi.

163.

[1296].

SKRÁ um reka Hólastaðar á Tjörnesi.

Sá texti, sem hér er hallaðr A, kemr í skinnhandritunum á eftir rekamörk þverárstaður norðr á Sléttu (sbr. ár 1270, I), og getr að minsta kosti að sumu leyti verið frá þessum tíma.

A.

AM. 276. 4to iv skr. 1386; Biskupsskjalasafn 26. 4to skr. 1386.

Fra sendingar wik til trossadals hedar halfr attunghr hwalreka ok vidreka bæde fluttr ok Rekit ok med þeim ollum gognum sem reka mega fylgia fremst med loghum slýkt i hueri-um sem tal er af taulu laust med skurdum ok skot manz lut.

Annan settungh hualreka ok vidreka ok flutningh med skurdum ok skot mans lut j isolfs stada Reka.

Ath man aa attungh med ollum fioru gognum¹⁾ skurdum ok skothlut ok fiordungr hualreka ok vidhreka medal trossadals hædar ok klafs stapa ok gefua af halfuan attungh skarda kyrkiu.

J langa Reka fra trossa dals hæd ok [til] kalfs gautu ok fiordungr i fluttningh med skurdum ok skothlut.

Lon eyiar med ollum gognum.

Halfr reke i furu wik hualreka ok vidreka hwort sem rekin [er] eda fluttr. j annari grein attungr hualreka med ollum gognum skurdum ok skothlut.

J breida wik pridiungr hwalreka ok vidreka ok fluttningh oc skot manz lut med ollum fiorgognum.

[Fýrer sueinungz wik aull leigulida gaung²⁾].

¹⁾ gono, skb; ²⁾ Hér kemr um reka þá er Gissur galli handlagði Jóni biskupi skalla 1359, og verðr þeirra greinar þar getið, með sjálfu bréfinu; frá [vantar í 26, og er með yngri hendi í 276 og á hér ekki heima, en litln neðarstendr með fornu hendinni, en skafið að miklu út: Sueinnngxwik med aullnm leidulida(!)gaugnum aa Holastadr.

B.

AMagn. 912. 4to á pappír, transskript Guðbrands biskups frá 1617 transskriberað á Refstöðum í Vopnasfirði þann 4. dag Augusti Anno 1618 af Bjarna Oddssyni, sr. Gottskálk Oddssyni og Sveini Sveinsyni. Athugasemd Guðbrands biskups: «Eptir þessum Hóla-kyrkiu mældogum hafa vmbodsmenn myner átt að halda. Enn hafi þeir ecki giort það. þa hafa þeir verid otruer vmbodsmenn. Eg vil eci frekar að kueda. Og nu skipa eg þorvalldi Jonssyni að halda eptir þessum mældogum og seigia mier til ef nokkrer a moti mæla*. Sbr. skrá um reka Jörundar biskups og Sigurðar úr Hlíð Nr. 162.

Hóla kyrkiu Rekar á Tiðrnese.

J Salltvyk attung. og j annari grein halfann hualreka ok fiordung j hual. Enn fiordung j flutningum með skurdum. og skothlut bæði j rekum og flutningum og halfann vidreka.

J Hiedinz höfda reka fiordungur og attungur j hual. huort sem rekur edur er fluttur með skurdum og skothlut.

Attungur j hualreka j öllum Raufar reka. huort sem rekur edur er fluttur.

J Hringverz reka. þriðr hluter bæði hualz og vidar ef rekur. Enn helmingur ef fluttur er.

J yselfstada reka siottungur j hualreka og vidreka huort sem rekur eda er fluttur. j annari grein fiordungur j hualreka og attungur. og so j vidreka með öllum gögnum skurdum og skothlut.

Attungur hualreka ok vidreka j holzreka. huort sem fluttur er. edur rekur. nema i skipavík. og j þaravíkj. þar er fiordungur j flutningum er átt hefur Hallvardur frá jtri tungu. halfur hualreki og halfur flutningur með öllum gögnum skurdum og skothlut.

Ad maná attung með öllum fiorugögnum. skurdum ok skothlut. ok fiordungur hualreka og vidreka meðal troszadalz hæðar. og klapstapa og gíefa af halfann attung skarda kyrkiu.

Fra sendingia vyk. til Troszadalz hæðar halfur attungur bæði hualreka og vidreka. bæde fluttur og rekinn [með] þeim gögnum öllum sem reka meiga fylgia fremst með logum slykt j huorium sem tal er. af tolu laust með skurdum og skotmanzhlut. Annann attung j hualreka og vidreka og flutning með skurdum og skotmannz hlut j yselfstada reka.

J langa reka fra Trossadalz hæd og kalfzgötu fiordungur med skurdum og skothlut.

Halfur reki j furuvyk, hualreka og vidreka huort er rekur eda fluttur [er]. j annari grein attungur hualreka med ollum gögnum skurdum og skothlut.

J Breidavyk. þridiungur hualreka og vidreka og flutning og skotmannz hlut med öllum fiðrugögnum.

C.

IBfél. 216. 4to fol. 33, á pappír frá c. 1670—80.

Jnntak vr Rekaskra Holadomkirkiu.

J Jsolfstada Reka siottungur j hualreka og vidreka huort sem Rekur eda fluttur. j annari greyn fiordungur j hualreka og attungur og suo vidReka med ollum gognum skurdum og skothlut.

Attungur hualreka og vidreka j Hoolz Reka huort sem fluttur eda Rekinn. nema j skipavijk og paravijk. þar er fiordungur j flutningum er att heffur Hallvardur.

þridie Reki.

Firer ytre Tungu. halfur hualreki og halfur flutningur med ollum gognum skurdum og skothlut. er herra Biskup keypti med Tungu landi.

Fiordi Reki.

Ad mänā. attung med ollum fiurugognum. skurdum og skothlut. og fiordungur hualreka og vidreka medal Trolladalz hædar og hlafzstapa og gefa af halfann attung skarda kirkiu.

Fimti Reki.

J Langa reka frá Trolladalz bæd og til kalfsgotu og fiordungur j flutning med skurdum og skothlut.

Loneýar med ollum gognum.

Halfur Reki j Furuvijk, hualreka og vidreka. huort sem er Rekinn eda fluttur. j annari greyn attungur hualreka med ollum gognum. skurd[um] og skothlut.

J Breýdavijk þridiungur hualreka og vidreka og flutning og skotmanz hlut med ollum fiurugognum.

Endir.

164.

[1296].

SKRÁ um reka Skinnastaðakirkju.

AMagn. Nr. 621, 4to bl. 62a, skinnbók af Mariusögu frá 15. öld (c. 1400?), sem verið hefir eign Skinnastakirkju; er þessi skrá skrifuð á spássiu með hendi frá c. 1570. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra hana til árunna 1277—83, af því að hann hefir haldið að lögmaðr sá sem hér er nefndr væri Jón Einarsson, en það mun ekki vera rétt, því að það er án alls efa Sigurðr Guðmundarson úr Hlíð, sem við er átt, og er þessi rekaskrá ef til vill einn liðr úr samningum hans og Jörundar biskups, og sem ekki eru eldri en 1293, og vart yngri en 1296.

Þessa reka a skinnastada kirkia vm sliettv.

Qilli swlvhafnar og orma[r]s ar þriggia uetta af reidzla af oskiptvm hval.

fra deildara og til giegneis lækiar þrig[g]ia wetta afreidzla skinastodvm af oskiptum hval.

skinnastadir eiga halfa flutni[n]g með oddz stodvm.

fra griotgardi og til giar i ravda gnvpi eiga skinnasta[d]ir þrig[g]ia vetta afreidzlv af fiordvngi þeirra biskvps og lavgmanz ef a er .c. vetta eda meir.

fra gia i ravda gnvpi og til hofdaskala eiga þeir biskup og lavgmadur. xij. vætta af reidzlv af skvrd og fiordvng skot-hvals. en biskup eirn annan fiordung. eiga munkar reida af sinum blut vi. vettir þeim biskupi og logman[n]i en skinnastodvm þriar en stadiirnir vi ef a er hvndrad vætta eda tvi-tugur að leingd. hvort sem rekur edur [er] flvttvr.

Skoga með jardar eign og rekum so langt uestur fra. sem uestan uerdar þufur ber uid Jlifis fialli.

annad reka mark austur fra eiga skogar j austan verdan lomlæk og so fram i midia ærlækiair klauf og fram allt þar til sem ærlækiair klauf þrytur og þa uestur j Jokuls a til modz uid birgi.

165.

[1296].

REKASKRÁ Munkapverárklaustrs.

AM. 76. 4to á skinni skr. 1446. Alveg sama rekaskrá klanstrs-ins er i Sigurðarregistri (= B) við ár 1550 (AM. 269. 4to bl. 64—65; afskr. þar af i MSteph. 27. 4to bls. 91—92). Sama

rekaskrá stendr og í Auðunarmáldaga frá 1318, en þar er langr kaði að niðrlagi, sem hér er ekki. Það er því tvent til, að annaðhvort er þessi rekaskrá eldri en Auðunarmáldagi og þá helzt frá tímum Jörundar biskups, ellegar það, sem framar er hjá Auðuni, sé yngri viðbót en máldaginn sjálfur. Þó virðist hið fyrri liggja beinna við. Næst á undan í skinnhandritinu er hin forna skrá frá c. 1270 (II).

Þessa reka a þuerar stadr.

halfuan an[n]ann attung hualreka vm sueinungs vik. fra fylju dalsa. til sulna hafnar.

En j haufninne halfum attungi minnur en halfan hual.

J ormarsloni halfan reka bædi huala ok vidar ok flutningar. ok ij hluti attungs. ok skipa[n] at sliku sem þeir eiga j hual¹⁾.

J ormars loni ok a holi fylgir landi alnar keffi.

Slikt at aullu um hols reka til deilldar ær. ok fiordung hualgagna j audru lagi. halfan flutning vm raufar haufn til gegnis lækiar.

J hauskuldznesi halfur reki ok flutningar. ok land firi ofan med öllum gögnum.

J aurfiris ey. er fimdeila a hual ef rekr. eiga munkar. iij. hluti. gialda af fiordunginn ef fluttr er. einer hlashual ok skipan. ok allann vidreka ok grasnautn. ok vardueita skotmannz hlut.

Vm hardbak aull þriggia alna tré ok smæri. rætur allar ok seljur tua hluti hinna²⁾ stærri vida. lanndi fylger alnar keffi.

A hesta nesi halfan hualreka ok flutning. ok skipan efter því sem þeir eiga j. ok gialda af vj vættir ef xx erv edr meira iij ef minna er. Ecki ef minna er en x. vættir.

J skinnaloni allann hualreka. ok reida af fyrsta hual ef tuitugur er edr meira xvij vættir halfa flutninga ok afreidzla til klifshaga slik sem a hesta nesi³⁾.

Vm hualtiarner. allann vidreka ok sua hualreka.

J blikaloni austan fra griotvaurdu. vestur til forna os.

¹⁾ Þessi grein er öðruvísi hjá Auðuni og getr þar um að þorljótr prestur hafi átt þessa reka, ²⁾ hiðne, hdr.; ³⁾ hér bætir B og Auðunarmáldagi inn í: A rífi allan reka. oc so flutningar. oc afreidzla slik sem aa h-stanese.

halfan hualreka en allann víðreka. flutning alla til nýja os. en halfa flutning milli osanna. ok einer skipan.

J skamhiedins¹⁾nesi skal reida xij vætter af landmanna hlut skipta sidan j fiora hluti. skal einn hlutur fara a skinnastadi. en sidan [eigum vær²⁾] þuerar munkar siettung.

A griotnesi fra hualgia j raudagnupi. halfan hualreka ok sua flutningar til griotgardz.

En ef hualur kemr milli hualgia ok hofdaskala þa skal gjalda af vj vætter.

A griotnesi a stadrinn nu halfan víðreka óskerðan nema alnar kefli ok smærri.

Jnn fra gia j leirhafnar gnupi til klappar os. attungi minna en halfan hualreka.

En a milli migendis dals oc mela enda fimtungur or halfum landz hluta.

J óðru lagi halfan víðreka fra ósi til griota³⁾.

166.

1. Februar 1297.

í Rómaborg.

BONIFACIUS páfi viij býðr Bárði Serkssyni kanoka í Björgvin að kanna og dæma með postullegu valdi kærur kanoka í Niðarósi yfir Jörundi erkibiskupi.

Bréfið kemr að vísu Íslandi ekki beinlínis við, en vera má að nokkrir þeirra manna er bréfið nefnir sé Íslendingar, svo sem Þorbergr landi og Sighvatr Vigfússon, sem mun vera sami maðr og Sighvatr landi, er víða kemr við norsk bréf. Þau bréf hafa ekki verið tekin upp í safnið hér, því að þó að það geti verið, að víðrnesfið „landi“ bendi á Íslending, er það þó ekki víst. En Auðun Þorbergsson, sá sem hér er nefndr er Auðun Hólabiskup. Óblauðr hyggir Finnur biskup og að sé Óblauðr skólameistari á Hólum. Hér er hann nefndr Végarðsson, en Biskupasögur I, 793 nefna hann Hallvarðsson og frænda Jörundar biskup.

AMagn. Orig. Dipl. Norv. Fasc. IV, 8b og er blýbullann við. Prentað áðr F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 450—51; Dipl. Arnamagn. II, 187—88; Dipl. Norv. III, Nr. 38.

¹⁾ hofda, b. v. B; ²⁾ [eigu B; ³⁾ griotaar B; hér eptir kemr meira hjá Auðuni, og vantar þar þó aptan af vegna þess að glatað er úr málðagabókinni.

Bonifacius episcopus seruus seruorum dei.

Dilecto filio Bardoni Serci canonico Bergensi salutem et apostolicam benedictionem.

Conquesti sunt nobis Signatus vigfusi. Styrkarus. Erlendus Styrkari. Endridus Arnonis. Auduenus Serquiri. Arno dictus Rans. Oblaudus Vegardi¹⁾. Auduenus Thorbergi. Karus Martini. Thorbergus Roari. Thorbergus dictus lande. Johannes dictus Elgr. Arno Nicholai et Askillus Kolbani canonici ecclesie Nidrosiensis. quod venerabilis frater noster J[erundus] Nidrosiensis Archiepiscopus super quibusdam argenti et cere quantitativis ac rebus alijs ad eos communiter pertinentibus iniuriatur eisdem. Ideoque discretioni tue per apostolica scripta mandamus quatinus partibus conuocatis audias causam et appellatione remota debito fine decidas faciens quod decreueris auctoritate nostra firmiter obseruari. Testes autem qui fuerint nominati si se gratia odio uel timore subtraxerint per censuram ecclesiasticam appellatione cessante compellas ueritati testimonium perhibere. Prouiso ne aliquis auctoritate presencium extra Bergensem et Nidrosiensem ciuitates et dioceses ad iudicium euocetur nec procedatur in aliquo contra eum. Datum rome aquod sanctum Petrum kalend. february pontificatus nostri anno Tertio.

167.

2. Mai 1297.

á Ögvaldsnesi.

SÆTTARGERÐ Eiríks konungs Magnússonar og Árna Þorlákssonar biskups í Skálholti um staðamál.

Þessi merkilegi samningr er lykt á staðamálum; er hann tekinn upp í samning þann, er bróðir Eysteinn Ásgrímsson og Eyjólfur kórsbróðir Brandsson gerðu á milli Gyrðs biskups og leikmanna í Skálholti 19. Júlí 1358 í sumum handritum, en til er skjal þetta í fjölda afskrípta, en elzt allra er sú sem finst í Skarðsbók: AM. 350. Fol. bls. 295 skr. 1363 og er hér prentað eptir henni, en litill orðamunr tekinn úr öðrum handritum, því að hann er að fáu merkr. En í þessum handritum finst sættargerðin, að því er mér er kunnugt; AM. 128. 4to bls. 163—64 skb. c. 1490; AM. 135. 4to a) bls. 7, b) bls. 222—23 (í samningnum frá 1358)

¹⁾ Vegandi, les Finnur biskup.

skb. þetta frá c. 1490; AM. 138. 4to bls. 357 skb. c. 1500; AM. 147. 4to bls. 219 skb. þetta frá c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 58—59 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 125—26 skb. 1420; AM. 161. 4to bls. 347—48, skb. skr. 1561—65 (í samningnum frá 1358); AM. 173. 4to skb. skr. c. 1490 (brot); AM. 200. 4to bl. 5a—b á pappír c. 1700; AM. 45. 8vo bls. 94—95 skb. c. 1570; AM. 55 8vo bls. 32 skb; 1580; AM. 456. 12mo bls. 36—37 skb. c. 1480; Rask. 72A. 8vo bl. 33b—34 skb. c. 1470; MSteph. 13. 4to bl. 166—67 á pappír skr. 1715 (líkl. eptir 350); MSteph. 48. 4to bl. 37 á pappír skr. 1669; Krieger Nr. 1. 4to á pappír (með samningnum frá 1358); Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír skr. c. 1620; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 197—98 á pappír skr. c. 1750 (Paus); Ny kgl. s. 1080. Fol. á pappír skr. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 317—18 á pappír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660 (ágrip); IBfél. 531. 8vo bls. 189—90, ágrip skr. 1706 (Hálfð. Jónss.); Stockh. C8. bls. 199—200 skb. 1608 (1548?); Háskóla-safn í Uppsöllum Delagard 9. 4to bl. 136 skb. c. 1580; Afskript í Leyndarskjalasafni eptir lögb. Klevenfelds. Skjal þetta er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 411—12 (eptir AM. 138. 4to) með latínskri þýðingu. í Lovsamling for Island I, 22—23 (einnig eptir AM. 138. 4to); á dönsku í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 399—400; latínskt ágrip er í Crymogæa Arngrims Jónssonar lib. III, 120 og Hist. Norveg. Þormóðar Torfasonar IV, 398—99. Crymogæa árfærir skjalið til 1295 og eins gerir Thott. 2106. 4to. Páll Vídalín þar á móti heimfærir það til 1296 (Fornyrði bls. 292). Finnur biskup heimfærir bréfið til 1297, og er það samkvæmt annálum. Jón Sigurðsson sýnir í Lovs. f. Isl. að dagsetningin er 2. Maí.

Sættargerð Eiríks konungs. ok arna biskup.

Eiríkr með guð miskun. noregs konungr son Magnús konungs. sendir ollum monnum lærdum ok leikum æ islandi Quediu Guðs ok sína.

Uþ [gerum ydr kunnigt¹⁾. at uþer höfum sættz uid árna biskup iskalholtti ok gert fullan ueg aa við hann um stadi ok kirkna eignar²⁾ í skalaholtz biskupsdæmi. með radi. ok samþyckt. Jorundar erchibiskups³⁾. at þeir stadir i skalaholtz biskupsdæmi. sem kirkiur eigu allar. skulo uera undir biskups forrædi. en þer⁴⁾ sem leikmenn eigu halfar edr meir skulo leikmenn hallda með þuilikum kennimanna skyldum sem sa hefir skilt er gaf. enn luka af ecki framar.

¹⁾ vilium ydr kunnigt giora AM. 161; ²⁾ aa Jslandi b. v. AM. 135a;

³⁾ biskups AM. 55(1); ⁴⁾ þær jadir AM. 55. og 9. 4to.

Sua skal ok skalaholtz¹⁾ biskup uisitera sitt ár huern fiordung landzins. sins biskups dæmis, ok rida æigi optar í sama stad. furri enn hann hefir adr alla sina syslu í milli yfir ridit. [rida heiman²⁾ eptir petr's Messso. ok sua langt fram a haust sem fiordungur uinnz. ok skipti sinni yfir reid at iafnadi.

Soru³⁾ vi. prestar med biskupinum. at þersi sættar gerd skyldi standa obrigdiliga. fur sik. ok sina eptirkomendr æuinliga.

Biodum uer ydr öllum. at hallda þetta⁴⁾ fur lög. nema. huerr er odru viss gerir. uili sæta af os reidi ok refsingum. ok þo fella a sik. pauans bann. ok Guds reidi. ok hans heilagra manna⁵⁾).

Ok til sanninda her um settu Jörundr erchibiskup ok árni biskup sin innsigli med uaru innsighli fur þersa sættargörð er gör uar. a augualldz nesi. kros Messso. aptan⁶⁾. æ seyti- anda⁷⁾ ári rikis uárs.

Herra finnr innsigladi. Jon klerkr⁸⁾ ritadi⁹⁾).

168.

23. Juni 1297.

í Tötru.

SAMNINGR Jörundar erkibiskups og kórsbræðra í Niðarósi.

Afskript Árna Magnússonar eptir frumbréfinu (AM. Dipl. Norv. Fasc. I, 9), sem nú er glatað. Prentað í Dipl. Arnamagn. II, 194—96 og Dipl. Norv. III, 44—46 Nr. 39. Hér er prentað eptir Dipl. Norv. af því eg hefi ekki fundið afskript Árna.

J namfne guðs amen.

Þat se allvm mannvvm kvinnight at þa er liðit var fra burð vars herra Jesu Christí þushvndrað vætra. cc vætra xc vætra. oc vij vætr, var þessi vtskyring gor Jons waku aptan j Tautru. vm sættargærð þa sem virðulighr herra Eiríkr Magns

¹⁾ hola AM. 173; ²⁾ [Ridi æigi fur heiman en AM. 135a, 173; ³⁾ sua soru AM. 135b; ⁴⁾ þessar skipaner AM. 55; ⁵⁾ Amen b. v. AM. 173; ⁶⁾ dag AM. 135a; ⁷⁾ .xvi. Stockh. C8; ⁸⁾ cancellier AM. 55; ⁹⁾ zcetara b. v. AM. 135a. Klausu sú, sem kemr hér aptan við hjá Finni biskupi, mun ekki eiga við, eins og hann líka getr um.

með guðs miskun Noræghs konongr gerði mellim andlighs fadvr oc virðuligs herra Jarundar erchibiscvps, ok korsbræðra j Niðarose j fyrra sumar, með hvarstveggia þeira samþyct oc goðom vilia, oc onauðgvm bæðe þa oc nv sem her fylghir. Fyrst at korsbræðr skolo veita berra erchibiscvpi alla virðing, lyðini, oc eftirlæti sua sem skylda þeira er til oc heilaghrar kirkiv logh vatta. En han skal væra þeim milldr faðer. heill oc goðuiliugr, sæma þa oc sæma lata i allum lutum; skolo korsbræðr hafa með erchibiscvpi rað oc samþygt j kosningvm oc forræðom biscupa til Jslandz, Grænalandz, Færæya, oc Suðræya. ok j confirmacionibus annara biscvpa i rikin. abota, abbadisa oc priora vm erchibiscvps dæmet. Sua hit sama skolu oc gæfapt með þeira raðe oc samþyct allar kirkivr j bænom smære oc stære. prouendor ok oll beneficia j Kristkirkiu. allar veizlu kirkiur j hæræðom oc þau beneficia sem engi er sokn til, en allar aðrar hæræðs kirkiur ma han gæfa oc skipa vtan þeira samþyktar. Af skipan lærðra manna af þeim kirkivm oc beneficiis sem gæfapt eighv með korsbræðra samþykt skolo eighi gæfapt vtan þeira raðz oc samþyktar. Jurisdiccione alla skal herra erchibiskvp hafa ok fremia með raðe korsbræðra, en eighi skal han interdicere eða bansetia lærða eða leikmenn, þar sem nokot rughll eða skom meghi af standa, eða aðra þuilika storluti gera. vtan þeira raðs oc samþyktar. Jtem skal erchibiskvp skipa með þeira raðe oc samþykt skvla meistara. sacristam. thesaurarium þan sem viðr tækr oc gæymir allz ofrs hins helgða Olafs ok þat sem til kirkivnnar kæmr. vicarios. oc diakna. þar með skal ok kirkivnnar goðz. liggianda fe, borðbunaðr. gull. gersimar. gripir aðrer. oc ofr allt gæymazt oc inntakazt oc niðrleggiazt með vitend oc samþykt capituli oc einn eða tveir af capitulo skolo bafa lykla oc varðueitzlu ifr þerso iamfnan. Sua skal ok eighi brot flytiazt goðs kirkiunnar j annor land eða sændazt j annan stað. eða nokorar skuldir gærapt vp a hæna vtan korsbræðra vitendar raðs oc samþyktar. Jtem testamenta oll þau sem gefin værða Niðaros kirkiu. skal herra erchibiskvp hafa haft. en half korsbræðr vtan gefit se kirkiunni til vpballdz. eða korsbræðrom til artiðahalldz, eða til garðzens; en artiðir konunga, erchibiskvpa, oc annara þeira sem sitt goðz hafa lagt til kirkiunnar. halldezt epter þui sem forn vande hefir a verit viðr korsbræðr. bearpresta oc skola

klerka. Jtem at kirkiugarðz orlof se fyrst beizt af herra erchibiskvi ef hann er jnnan bear oc pui nest af korsbræðrom, en ef hann er brotto. næghest orlof korsbræðra. en i kirkiu sealfre skal eighi jarðazt nema huarertveggia samþykki. Svo skal oc hver korsbroðer hafa mork brænda oc pund vax a hveriom xii manóðom. oc skal sa er i handvm hefir ofret oc kirkivnnar goðz luka þeim þetta greiðligha daghen nesta eftir Lafrenzwaku dagh, sua at loket se allvm seinsta koste Mariumesso siðare; eða annat iam fegoðt sem brænt silfr eða vax er. En mork brænda oc pund vax er hver þeira atte at hafa a persom xij manóðom er nv varo, þa skal nu þæggar lukaz þeim j brændo silfri. vaxe eða aðrv jam fegoðo. En firi missv þa sem hver þeira hefir haft siðan erchibiscvp kom till j mork brendri oc pundi vax. oc firir skyldar dagha þa sem þeir þikiazt eigha at hafa j garðenom, þa herra erchibiscvp til commvns þeira æfenligha kirkiuna a steini: með allre erchibiscvps intekiui þeiri sem hann atte at hafa þar j hennar sokn. sva víða sem hon er von at taka. ok allan þann luta sem prestren a at taka þar j soknenni eða aðrvm staðvm. ok frialsligha skipa einvm af ser. eða aðrvm ef þat likar þeim þar at syngia, þo með samþykkt erchibiscvps. utan þa skylldu sem erchibiscvp er vanr at hafa þa er hann vitia einn tima a are. þar með gaf hann þeim og halfa olafs kirkiu sua at þeir eighu nu alla með allre prest tekiu, meðr pui skilorðe at þeir skulo hallda vicarios sua margha dagha sem þeir varo vaner j garðenom at hafa, skal þar einn af þeim syngia. eða sa annar sem þeim likar meðr samþykkt erchibiscvps. Meðr sama hætti skolo þeir ok hafa Haugs kirkiu. Thesaurarius skal oc gæra reiknan firir herra erchibiscvpi ok korsbræðrom a hueriom xij manóðom, oc bref siðar firir gærast þat er liggi vndir hvars tveggia gæymzlu. Jnnentarium skal oc gærast jamfnan i frafalle erchibiscvps meðr vitorðe skilrikra manna. En kirkiur þær ok annor beneficia sem erchibiscvp hefir gefit einsaman, eða þeir einirsaman. þa skal standa þersa xij manóðe sua sem skipat er; en þau beneficia sem tæmazt heðan af, fare epter pui sem fyr seghir. skal þersi skipan standa vbrygdiligha vm hans dagha, heilum ok vskaddvm siðuenium ok rettendum hvarratveggia ef annar-hvar eða baðer vilia þat ræyna firir sinum domara. Uar þersi sættargærð gor a pui are ok þeim degghi ok stað sem fyr seghir,

nerværandom virðulighom herra Eiriki Magnusi meðr guðs miskun Noreghs konongi; herra Biarna Erlings syni j Biarkæy, herra Jone rognvalldz syni, ok herra Barðe kanzeler. Ok til sanz vitnisburðar setto þersir herrar sin jnsigli firir þetta bref. meðr jnsiglum herra erchibiscyps ok capituli, ok varo gor þriu bref, hefir eitt konongrinn, annat herra erchibiscvp þriðia korsbræðr til varygðar.

Aptaná: Nota bene istam concordiam inter Joruundum archiepiscopum Nidrosiensem et capitulum Nidrosiense super pluribus articulis ponderabilibus factam in presencia Erici Magni Noruegie regis et aliorum regni mandatum.

169.

[um 1300].

FORMÁLI fyrir hjónavígslu.

Thott. Nr. 110. 8vo bls. 13b—14b á skinni. Sumt á þessari skinnbók er æfafornt, frá fyrri hluta 13. aldar; er það handbók fyrir presta (manuale) í Niðaróserkibiskupsríki og gæti því átt við Ísland. Sá kafi af bókinni, sem hér er um að ræða er, að minni hyggja, ekki öllu eldri en frá c. 1300—1320, en seinasti hluti hennar er niklu yngri, svo sem frá c. 1430. Bókin er öll á latínu, nema þessi eini formáli, og virðist sem fremr sé á honum norskt handarlag og norskr rithátt, en sem tíðkadist á Íslandi um það leyti. En af því að vera má að formálinn hafi tíðkast á Íslandi er hann tekinn hér.

Þar eð her | eroð komen hvartvæggia frendr ok vinir |
mæðr þæssare raðagærð mænvð vm ha | fa hvxat. at þæsso
sambande mægi ængi | sa lutr er guðs logh mæge firir bioða
hvar | ke at frændsemi ne at sifskapum. En | ef þer hafað þetta
fundit æða reffat | sva ok hýyrt heellðr siðan en aðr en | þetta
rez þa sæggit til sva sem þer vi | tið firir guði sannast. ok
þer vilít svara a | doma degi. ok þet býðr ok ýckr i guðs |
namfne ok hæillagrar kyrkiu er þætta | þiunskaps band skalvð
bæra ok varðvei | ta Ef þit vitið hællðr nockor forboð | i þvísa
male æða hafe annat hvart ýc | kat sælida tru mæðr handsale.
þu an | nare kono. æða þv aðrum karlmanne | En nv æigi
iatta i hýyrn guði ok hæillag | rar kyrkiu ok firir mer at vilia
ýckrum | þæsso sambande. villt þu H^o þessa ko | no taka þer

till æignar kono. at góý | ma hennar sva sivkrar sem hæillar |
vill tu taka þenna man þer till æig | nar manns at gæta ok
varðvæita sva | sivkan sem hæillan. at hvat er ýckr | kann till
banda at bera mæðan þit | þvíð bæðe skolu þit hallda þessor
guðs | logh ok æigi raska þessare samteng | ging. Mæðr þess-
om firr sagðum ka | upmala far ek þer kono¹⁾ i guðs | namfni.
Mæðr þæsso fingr gulli | festi ek þic. ok þætta sýllfr gef ek |
þer ok með mer siallfum sôme ek þic | ok sva længgi sem mit
lifum skal | ek þic hallda með guðs hiohpp ok miskun.

170.

[um 1300].

FORMÁLI fyrir að leggja lögveð í eign sína.

AMagn. 49. 8vo bls. 57 skb. c. 1300.

Gvð seai handlag þeira. H. oc. H. en þat fellz vnder hand
lagi þessv at [H.] leggr logveð i eign þa er heiter. H. sva
marga æra sem demaz. Scal þetta veð standa oc vt leýsa epter
islenzkum lægvum. at vitni þinv. H. oc þinu. H.

171.

[um 1300].

FORMÁLI að segja fyrir minni hins heilaga Ólafs konungs.

AMagn. 671D. 4to bls. 15 skb. frá 14. öld og er skrifuð
vestra, því Snorri Andrésson (í Bjarnarhöfn) hefir bundið bókina:
-þessa bok hefir Snore anddresson byndit ok skærad ravdv skini-;
mundi því láta nærri að hún stafaði frá Helgafellsklaustri, því að
Snorri varð þar prófentumaðr 1377 og dó 1382. Það er óvíst um
aldr þessarar forsagnar, en það mundi ekki fjarri fara að setja
hana um þetta leyti, og á Íslandi hefir hún tíðkast á 14. öld úr því
hún er í islenzku handriti.

Heidarleght mini heilags olafs kongs er her uppskeinkt ok
in borit. þat skolv vēr dreka með glede ok gamne og gvð
drottins hylli. hafid eigi vidr slog ne sleittan²⁾ edr sleittrlegan
daraskap. hermit huarki eptir skermusk³⁾ [areit ne skaull⁴⁾] þvíat
þesse haleitr herra olafr kongr er lavadr landanna.

¹⁾ hono, hdr.; ²⁾ óljóst, heittan?; ³⁾ ekki vel ljóst; = scaramuccia,
charmouche?; ⁴⁾ [mjög óljóst; kynni mega lesa: krit illan.

172

[um 1300].

SKRA um kristfé í Hvammi í Vatnsdal, er gaf Karl hinn auðgi.

AMagn. Nr. 279, 4to bls. 16 með hendi frá hér um bil 1500. Afskript í bréfaafskriptum Árna Magnússonar Nr. 502. Aptan við þennan kassa er svo sem þrjár línur skafnar út og þar við skrifað: «skamm fae sa sem þetta hefur skafed», og er skorið neðan af blaðinu. Árni Magnússon ritar aptan við Nr. 502: «Reliqua paginae nunc vacant. Extitere autem adhuc tres lineae olim quae nunc abrasae sunt, quae tamen aliena manu, eaque ut videtur recentiori paulum, diversoque atramento superioribus adscripto fuerunt istae tres lineae nunc legi nequeunt, remanentibus saltem literis quibusdam obscurioribus, linearumque vestigiis. Inferius in pagina recenti manu aliquis exaravit: Skamm fae sa sem þetta hefur skafed».

Kristfe þau sem standa upp j huammi j uazdal. hefir gefit kall hinn auðgi. ok ero þath lxtiger hundrada. er það.

flagha fyri þriatigi hundrada.

hardbeitu holmr fyri .x. hundrod.

xv. hundrod j breckv.

ok fim hundrod uestr æ uatznesi j rekum hualreki huort sem fluttr er. eda rekr.

æ bergstodum. siettungur wr fiordungi.

æ illugastodum. þridiunga wr ollom.

j uijk siettunga wr þridiungi.

173.

22. Mai 1300.

[Björgvin].

HERRA Pétur Guðleiksson selr herra Runólfi ábóta í Munka-
lífi nokkurn hluta úr óðali sínu Strjónum í Eiði í Noregi.

Munklífsbréfabók Add. B. U. H. 98, 4to, ed. P. A. Munch
Christianiae 1845 bls. 146—47; Dipl. Norv. xij Nr. 24. Sbr.
Björgynjar kálfskinn bls 95 (nóta) og bls. 15—16; sbr. Saml. til
det norske Spr. I, 194—95.

bref om striona. xiiij¹).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edhir høyra
sendir petir gudleikxson Q{uediu} g{ud}s oc sina.

¹) þetta er fjórtanda bréfið í röðinni undir S.

Ek vil at godhum monnum se kynnykt at ek seldi herra ranolfue abota at munkliui xx mata boll iardhar i strionom odbal mit eidi huert manadharmata boll firir xij aura brenda. Lauk herra abote mer huern pening þeghar i hendir xv merkir brendar i skiru sylfri iamgodho bezstom enskom pæningom oc til adra xv. marka i noreno sylfri með þui skillordhe at þetta xx mata boll scal liggia undir munkliui vj. vætir með ollum sinum lunnendom. gerir ek honum iamheimola iord sem han ger mer aura. En at lidnom vj vetrum scal ek lata siia abot-anom at munkliue firir noth hina helghu þa er ek uill aftir lausa oc þa i þolikom pæningom sem ek tok i brendo sylfri oc noreno upp luka. gengo þa þriar merkr huitar firir mork brenda. Oc till sanz vitnisburdhar gaf ek herra abota þetta bref með minu incigle oc sua bad ek herra nicholas loghman setia sit incigle firir. varo þesser menn i hia fear upp greizlu herra oddir þoruardzsonir sira þorstein prestir i scalaholte erlandir sæna¹⁾ þorgeir baconasonr ion huitir berþor klerkir kolbein oc mart annat godra manna. var þetta bref gort þa er lidbit uar fra burd vars herra ihesu christi m. ccc^o. uettra a sunnodaghin nestom eftir helgha þorsdagh.

174.

[1302].

BÁRDUR lögmaðr Högnason og Sturla Jónsson votta að vitni hafi verið um leidd, að Marteinn Narfason hafi gefið Helgafellsklaustri Höskuldsey fyrir tuttugu og einum vetri.

AMagn. 252. 4to bls. 52—53, skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 13, skr. c. 1720 (séra Jón í Hítardal). AM. dipl. afskr. Nr. 1537 og Nr. 1652. Bárður Högnason kom út 1301 og hefir líklega verið á Íslandi 1302. Sturla Jónsson fór utan 1301, en hefir líklega komið út 1302; hafa þeir því líklega báðir verið á Íslandi 1302. Þá ætti Marteinn að hafa gefið Höskuldsey 1281. Sbr. Hist. Eccl. Isl. IV, 68.

Höskuldsey²⁾).

Það vottar Bardur Högnason lögmaður og Sturle Jónsson. að vitne haffe vered wm leidd a þornesþijnge. að Marteinn

¹⁾ eða: sæna; ²⁾ 430.

Narffason, gaff Hðskulldzey firer eýnum vetre og tutugu klðstrinu a Helgafelle.

175.

28. Januar 1302.

[Ósló].

HAUKR Erlendsson lögmaðr í Ósló dæmir Bóthildi þann hluta af jörðinni Geirsstöðum, sem Þorgarðr á Haugum faðir hennar gaf henni, er hún gekk að eiga Guðbrand bónda sinn, en Símun mágr hennar hélt.

Eptir Fornbréfasafni Norðmanna I, 86, Nr. 93 þar prentað eptir frumbréfinu í ríkisskjalasafni Norðmanna í Kristjaníu.

Ollvm monnvvm þeim sem þetta bref sia eda heyra sendir havkr Erlenz svn logmadr i Oslo Q[uediu] G[uds] ok sina. ek vil ydr kvnnigt gera at Botilldr kiærði firir mer at hon ok bondi nennar sa er Gudbrandr het hefði mist. vi. avra bols i Geirsstodvm þers er þorgardr a Havgvvm faðir hennar gaf henni ok til sanz vitnisbvrðar gaf ek firir þetta bref mitt innsigli er gort var ok dæmt svnnvdag hin nesta firir kyndil mersv a. iij. ari rikis mins herra Hakonar konvngs hins koronada.

176.

[11. Juni 1302].

i Bjögvin.

RÉTARBÓT Hákonar konungs háleggs um verzlun útlendinga í norðrhluta Noregs, á Íslandi og í öðrum skattlöndum Noregs konungs.

Prentað áðr í Norges gl. Love III, 134—35, eptir skinnbók Nr. 12. Fol. 1 háskólabókasafninu í Lundi í Svíþjóð frá c. 1350 og borið saman við AM. 331. Fol. á pappír frá c. 1600 og Stockh. C21 á skinni frá c. 1350 og eina pappírsafskript í sama safni. Hér er prentað eptir NgL.

Vm vtlenska men ef þeir flytia góðz sit norðr vm Berg-
uin æða til skattlanda.

A manadagh næsta eptir huitasunnv dagh var þetta þingat i Mæriukirkivgarðe [j Bergwyn¹⁾] með samþyet herra Biarna

¹⁾ [b. v. C21.

Erlingssonar. herra Sebiarnar. herra Finz. herra Snorv. herra Erlings. sira Botolfs. herra Hauks. att engen vtlenkskr maðr skall flytia sitt goðz æða sænda norðr vm Berghvinn æða¹⁾ annars staðar till saulu j herað æða gera fælagh till Jslandz æða annara skattlanda [Noregs konungs²⁾]. En huer sëm þat gerrir. veri vpptækur uarningrinn konunginum til handa. en sa sëm með tekr gialde halfa mork af mork huerri er hann meðtok. þar með er ok fyrirboðit ollum vtle[n]skum monnum at kaupa korn æða malt æða annan³⁾ uarnengh norrenan till þes at manga [þat her⁴⁾ wt siðau.

J somum greinvm er ok fyrirboðit att neckorir vtlenkskir menn þeir sëm her sitia j bæ uarum kaupi neckorn þann varningh er af auðrum londum kæmr. til þes att þeir seli hann aðra leið æða mangi her vtt apptr. vttan glysmangara kram fari eptir þui sem loghbok vattar. En sa sëm kaupir hann skal missa þat sama kaup ok goðz ok þo luka þeim verðet fyrir sem hann kæypti att.

Þatt er ok fyrirboðit att neckorir utlenkskir menn kaupe sperrur. borðuið eða rapta af oðrum monnum en af konungsgarðe æða raðzmonnum ok hussbondum j bænum. en ef han kaupir se upptækt ok luki þo þeim verðit sëm hann kæypte af.

Jtem huer⁵⁾ vtlenkskr maðr sëm kæmr a stefnu ok prettir vm karp sin við annan ok hafua þeir æigi vitni til kaup[s] sins þa gialde sækiande halfa mork silfrs.

177.

1302.

á alþingi.

SÁTTMÁLI Ísleendinga við Hákon konung hálegg Magnússon eða endrnýjan Gamla sáttmála.

Hinum fimm beztu annálum (Annal. vetust., Höyersannálar, Annales regii, Skálholtsannálar og Flateyjarannáll) ber saman um það. að svarið hafi verið Hákon konungi land og þegnar á Íslandi árið 1302.

Hér er prentað eptir Skinnbókinni AM. 137. 4to bls. 6—7 frá c. 1400, enn hinn verulegasti orðamunur er tekinn úr þessum

¹⁾ j. b. v. 12; ²⁾ [þanoig C21; mins herra konungens 12; ³⁾ annað 12; ⁴⁾ [þan þar C21; ⁵⁾ ok b. v. 12.

handritum: AM. 136. 4to bls. 209—10 skb. c. 1480; AM. 456. 12mo bls. 71—72 skb. c. 1480; AM. 45. 8vo bls. 21 skb. c. 1570 (brot aptan af); MSteph. 13. 4to bls. 185—87 á pappír skr. 1715 «eptir chartis eigi tilvissu nog accuratis. þær chartas ætla eg mig feinged hafa eptir Einar Eyjolfsson sem andadest 1695»; MSteph. 41. 4to á pappír frá c. 1730; MSteph. 62. 4to bls. 30 á pappír frá c. 1650; Ny kgl. saml. Nr. 1080. Fol. á pappír frá c. 1760—70; IBíél. 309. 8vo bl. 40b—41b á pappír skr. c. 1620 (Öxnafeilsbók). Þessi sáttmáli er áður prentaðr í Norges gl. Love I, 61—62 eptir AM. 45. 8vo, en þar er ruglað saman Gamla sáttmála frá 1262 við þenna (sjá Dipl. Isl. I, 619—20), af því að vantar í skinnbókina; en í NgL. III, 145—46 er hann prentaðr eptir AM. 136. 4to og 456. 12mo. Í Lovsaml. f. Island I 23—24 er sáttmállinn prentaðr eptir AM. 456. 12mo og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858 bls. 255—57. Sbr. ennfrems Crumogæa Arngríms lib. III, 122 og þorm. Torfasonar Hist. Norv. IV, 405.

almugan[s] samþykkt¹⁾.

J nafni faður ok sonar ok heilags anda.

war þetta jad [ok samþykkt²⁾ af [almvganum æ alþingi³⁾ [vm handgengna menn⁴⁾ med fullu þingtaki⁵⁾.

1. [at worum virdulegum herra hakone noregs konungi hinum koronada⁶⁾ biodum⁷⁾ vær [fullkominn godvilja varra pionusto manna⁸⁾ [at hafa ok hallda⁹⁾ þa logbok sem hinn signadi Magnus konungr sende vt sem vær sorum næst.

2. ¹⁰⁾ Alla vilium vær ok eida vora hallda við konungdominn vndir þa grein logmalzins¹¹⁾ sem samþykkt war millum konungdomsins ok [þegnanna þeirra sem landit byggia¹²⁾.

¹⁾ Eingin fyrirsögn í 137; þannig í 309; «vm hñd. 136; «vm samþykkt almvkans. 456; Ein almenneleg samþykkt Jslendskra a Alþijoge 1080. Samþykkt vm Logmenn og Syslumenn 62; Sattmale renoveradur við kong Hakon Magnuson lagabæters 13, 41; ²⁾ [med samþykki 309; ³⁾ [öllum almúga á Islandi 309; aullum muganum a alþijoge 1080; logmionnum a alþingi 62; ⁴⁾ [utan handgengnum mönnum 13; sl. 309; ⁵⁾ handtaki 13; þaa vilium þat ollum godum monnum kunnugt giora vorar framferdir b. v. 309, 1080; ⁶⁾ [ad virdulegur herra [Hakon Noregs sl. 62] kongur hinn koronadi 1080, 62; ⁷⁾ «bidivm. 136; ⁸⁾ [þannig 137, 136, 456 (ekki eins og í Lagas. handa Isl. I, 24); med fullum godvilja vora pionustu 62; fullkominn godvilja vorrar pionustu 13, 41; 309, 1080 þefur. svo alt til 3. greinar (:Er sú etc.): «med fullum godvilja vora pionustu nnder þa grein laganna samþykkt medal kongdomsins oc þegnanna þeirra er landet byggia.; ⁹⁾ [og hallda og bafa 13; ¹⁰⁾ og b. v. 62; ¹¹⁾ logmzins 137 136; logm²zins 456; laganna 309, 13, 41; sl. 62; ¹²⁾ [þegnauna þeirra sem landit bygdv 136; þeirra sem landit byggia 62.

3. Er su hin fursta¹⁾ at vær vilium giallda skatt eda²⁾ þingfarar kaup xx alnar sem logbok vottar ok alla þa þegn-skyldu er login uotta með stoddum³⁾ endimorkum oss æ hendur.

4. Hier⁴⁾ æ mot⁵⁾ sakir fataæktar landzins ok navdsynia þess folks⁶⁾ er landit byggia at næ þeim heitum [mote þui godzi er heitid war moti skattinum j fyrstu⁷⁾ af konungsins halfu. [þvi at fullkomlega þikiumzt vier sia att litla hrid stendr vortt land vid fyrir fataæktar sakier ef so mikid godz dregzt af enn litid eda ecki kiemr j stadinn⁸⁾).

5. En þat eru þau⁹⁾ heit at islenzker se systlumenn ok laugmenn æ lande voru [ok þuilikan skipagang hafa sem heitid war æ hueriv are vt hingad¹⁰⁾ forfalla laust ok þeim gæðum¹¹⁾ hláðin sem nytsamlig¹²⁾ se landinu¹³⁾).

6. ¹⁴⁾[Vilium vær engar utan stefningar hafua¹⁵⁾ framar enn logbok wottar¹⁶⁾. þui at þar hofum vær margfaldan skada af fengit ok wid þat þickiumz vær eigi (þua mega¹⁷⁾).

7. En allr¹⁸⁾ sa bodskapur¹⁹⁾ er oss byður meira [afdratt edur þyngsl²⁰⁾ en adur er [svarinn ok samþycktur²¹⁾ þa siaum vær með ongu mote at vnder megi²²⁾ standa saker fataæktar landzins²³⁾).

8. En halfu sidur þorum vær [fyri vorum herra jesu christo at ia²⁴⁾ nu meira²⁵⁾ vndan þeim gudz aulmosvm

¹⁾ fysta 456, fyrsta 309, 13, 62; grein b. v. 62; ²⁾ ok 309, 62; ³⁾ svoddan(?) 309; eide og b. v. 456; ⁴⁾ «Heir» 137; þar 309; ⁵⁾ vilium vier fyrir b. v. 62; ⁶⁾ . . ks er 45 (byrjar hér); ⁷⁾ [137, 136, 456; er oss voru moti jad (jatad 309) skattinum j fyrstunni 45, 309; godzi, sl. 13; ⁸⁾ [b. v. 45, 309, 1080; ⁹⁾ «þua» 137; ¹⁰⁾ [at vj skip gangi aa ari hnorin til Íslandz (til Ísland hvert sumar 309) 45, 309; ¹¹⁾ gossum 62; ¹²⁾ nytsamligt 45, 456; naudsynligt 13; ¹³⁾ og oss b. v. 45, 309; ¹⁴⁾ § 6 er á undan § 4—5 i 45 og 309 og vantar þvi i 45; ¹⁵⁾ [utanstefningar vilinn vier auuguar hafa hiedan 309; ¹⁶⁾ 309 hefir svo það, sem eptir er af greininni (§ 6): utanu þa meun er dæmder verda a alþingi til Noregs af worum landsmonnum; ¹⁷⁾ [mega þva 62; ¹⁸⁾ sl. 45; ¹⁹⁾ landskapr 136, 456; afdrattur 62; ²⁰⁾ [þunga 62; afdrátt ok þunga 45, 309; ²¹⁾ [svarinn ok samþykt 45, 309; svarit ok samþykt 456, 62; svarid 13; ²²⁾ sl. 62; ²³⁾ lauds vors 62; vors lauds 45; laudsins vors 136; ²⁴⁾ lata 456, 45, 309, 13; ²⁵⁾ [med þejou moti fyrir Gudi ad jata 62.

¹⁾sem adur med gudz miskun hofum vær veittar oss til salu hialpar²⁾).

Bidium vær einkanliga virduligan herra hakon konung enn koronada ok alla adra dugandis menn at þeir þrongi oss eigi framar en laug votta til meire alaga³⁾).

Þat gefi vor herra iesus christus at þetta vort xad verdi sialfum gudi til tignar ok [virdingar. Ollum helgum⁴⁾] til lofs ok dyrdar ok konunginvm j noregi ok aullu hans retto radu-neyte til vegs [ok virdingar enn oss til fridar ok frelses. amen⁵⁾].

178.

23. November 1302.

i Ósló.

GRUNDI prior prédikara bræðra í Ósló og öll conventan vottar að hann hafi selt «Ketili kazo» það «xiiij aura bol at fornu», er Ingibjörg Gunnarsdóttir gaf «ser til bænaballdz» «þeima monnum heauerande Hauke logmanne» «settum ver vart conuentz jnnsigli firir þetta bref, er gort var a þui are, er lidet var fra burd vars herra þushundrat uetra ok priuhundrad uetra ok tueir uetr. Clementz messu dag»....» setti priorinn sitt jnsigli firir, logmadrinn sitt....»

(Dipl. Norv. II, Nr. 66 eptir frbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. Lviiij, 1).

179.

27. Mai 1303.

i Niðarósi.

RÆTTARBÓT Hákonar konungs Magnússonar um heitingar.

Þó að þessi réttarbót að efni til gæti átt við á Íslandi, er þó naumast, að hún hafi upphaflega verið gefin því sérstaklega, en í fjölda

¹⁾ Hédan frá og út greinina er svo í 62: «er adur er med hanz myskun. hofum vier hialper veittar fyrir hanz nafnz skulld.» ²⁾ botar 136; § 8: frá: christo og út næstu grein, er svo í 45, 309; at jata med oeinurd (einurd 309) vndan þeim Gudz aulmusum er adr med hanz myskun hofum vier hialpar veittar oss til salu botar bidium vier vm alla goda menn at eingi ætli sier at þraungua oss til meiri aalaga en login votta; ³⁾ enn lögín votta b. v. 1080 (og endar hér); ⁴⁾ [og hanz eingetna syne 13, 41: ⁵⁾ [ok æru. ollvm saman til fridar ok frelsis 136.

af íslenskum handritum (Jónsbókarhandritum) er hún til, og því er hún tekin hér svo menn hafi hana við hendina. Hér er eingöngu prentað eptir Skarðsbók: AM. 350. Fol. bl. 76a—77 skb. skr. 1363, sem er langeiðt allra íslenskra skinnbóka, sem hafa réttarbótina, og er þessi texti í alla staði góðr (= H í NgL.). En þessi íslensk handrit hafa hana að auk: AM. 345. Fol. bls. 153 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bls. 158—59 skb. skr. c. 1490; AM. 135. 4to bls. 7 skb. c. 1490; AM. 137. 4to bls. 4—5 skb. c. 1400; AM. 147. 4to bls. 190—91 skb., þetta skr. c. 1600; AM. 148. 4to bls. 216—17 skb. c. 1500; AM. 154. 4to bls. 149—50 þetta skr. á spássíu c. 1550; AM. 157B. 4to bls. 51—52 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 123—24 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 254—55 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 35—37 skb. skr. eptir 1565; AM. 173D. 4to C4 bls. 1—2 skb. c. 1500; AM. 173D. 4to C6 skbbr. c. 1490; AM. 176. 4to bls. 10—11 skb. c. 1570; AM. 37. 8vo bls. 262—63 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 383—86 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 27—28 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 64—66 á pappír c. 1690; AM. 62. 8vo á pappír bl. 8b c. 1620; AM. 456. 12mo bls. 62—64 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 62—63, skb. c. 1570; AM. 200. 4to bl. 17—18 á pappír c. 1700; AM. 199. 4to bls. 5—6 á pappír c. 1650; Rask. 72A. 8vo bl. 35a—36a skb. c. 1470; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1730; MSteph. 48. 4to bl. 9a á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 3264. 4to á pappír frá 17. öld; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 245—48 á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53b skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 99a—b skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to skb. c. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bl. 245—46 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 104. 4to bls. 139 á pappír; IBfél. 125A. 4to bl. 112 á pappír c. 1680; IBfél. 315B. 4to bls. 73—75 á pappír c. 1680; IBfél. 114. 8vo exlj á pappír (ágr.); IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660. Réttarbót þessi fylgir öllum útgáfum Jónsbókar, Hól. 1578. 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858 og er prentuð í Norges gl. Love III, 59—62. Á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 371—73 og hjá Paus II, 192. Á latínu hjá Þormóði Torfasyni í Hist. Norv. IV, 414.

R[ettar] B[ot] H[akonar] k[onungs].

Hakon með Guðs miskunn [noregs konungr son magnusar konungs sendir öllum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra quediu Guðs ok sina¹).

Þat er optliga kiert fur oss at frendr þeirra manna er

¹) [et cetera 350.

uarir umboðsmenn lata taka til rannsaks, eðr lata refsa þeim eptir lögum, heitaz við uara umboðsmenn, eðr þa aðra, er þeim uilia fylgia, ok konungs ualld stýrkia, ok rettindi at gðra eptir lögum, ok af því at hinum skýnsðmuzztum monnum ok oss synaz þessir menn æigi betri, enn þeir menn er heimta giolld fur þa menn, er konungr lętr refsa eptir lögum fur sin afbrot, þers ok annars, at eptir slikum heitum hafa optliga uand heit framm komit. Ok afþi kreft oss uár skýllda til skorður, við at reisa þilikri uandzku, ok annari illzku er nu hefz dagliga, þa er það¹⁾ boð uart ok fullkominn uili, at huerr er, at þersu verðr kunnr, ok sannr heðan af, takiz ok inn setiz undir konungs geýmslu, þar til er hann fær þa borganarmenn at hinn se traustr ok ðrigr fur honum er, hann heitaðiz við, sua at hann fai þar huarki af skomm ne skaða, ok æ ofan, iiij. Mærkr konungdominum fur sina ofðirð, ok hinum fullretti sitt eptir vj. manna domi, er hann heitaðiz viðr. Kann ok sua til at bera, at hinn sem heitaz var við, fai nockura skomm eðr skaða, þo at siðar sé, ok syniz skynsamum monnum nõckur, su grunsemd a at þers uõlld hafi til gengit eðr nað er aðr heitaz um, þa fur bioðum uęr sýslumonnum uarum, ok logmonnum nockura undanfærslu at taka af þeim furr en ver erom at spurðir. Enn ef nockur tekr, þa er sem ugort sé, Þat hõfum vęr, ok undir staðit sannliga, at þeir ero margir menn er uanfærir ero til at skipta lögum við þa menn, er æigi uilia eptir stefnum fara eðr skýnsamliga suara huart er þeir eigu mala efni viðr aðra menn, eðr aðrir við þa, utan ganga fram með reiðuligri heitan, ok ofsuzesi, við þa sem spakir ero, eðr minni þeim ero fur ser, ok þo bioða sik til laga ok rettinda eptir goðra manna domi ok uðrözlum, þar sem þat hæfir. Sua ok uerða sumir fur ræðzlu sakir, sinn nett upp at gefa, ok af þi at ver vilium ne megum, slika luti með ðngu moti hlýða lata heðan af þa bioðum uer fullkomliga sýslumonnum uarum at taka þa menn er at sliku verða kendir, ok til slikrar geýmslu, ok uarðveitzlu sem furr segir.

Med sama hætti skal ok uera um undanfærslu þeirra ef þeim kann þörf at uerða, er mala efni eigu við þa.

Bioðum ver allum monnum ok einkannliga handgengnum

¹⁾ þannig 350.

monnum uarum at neita sýslumonnum uarum lið með styrk ok fylgi. sua at persi var ok allr annar boðskapr sa er ver höfum skipat goðum monnum til frelsis. en olýðnum til refsingar. ok yfirbotar. verði staðfastliga halldinn.

Var þetta bref gert i [tunsbergi æ oðins daginn næsta fur trinitatis Messo. æ flórða¹⁾] æri rikis vars. Herra aki canceler var insiglaði. pall klerkr ritaði.

180.

11. October 1303.

i Björgvin.

RÉTTARBÓT Hákonar háleggs um skuldir handgeinginna manna.

Norðmenn blanda þessari réttarbót saman við aðra réttarbót frá ^{13/12} 1318, sem ekki á hér við. Réttarbótin á naumast sérstaklega við Ísland, þó hún finnist stýluð þangað og fylgi í mörgum handritum Jónsbók.

A.

Hér er prentað eptir AM. 350. Fol. bls. 150 skinnb. skr. 1363 og borið saman við AM. 158A. bls. 121—22 skb. frá c. 1420 og AM. 345. Fol. bls. 151 skb. c. 1570. En í þessum íslenskum handritum finst réttarbótin að auk: AM. 154. 4to bls. 152—53 skb. c. 1500; AM. 138. 4to skb. c. 1500; AM. 161. 4to 251—52 skb. skr. 1561—65; AM. 40. 8vo bls. 379—81 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 58—59 skb. c. 1570; AM. 200. 4to bl. 16a á pappír c. 1700; MSteph. 3. 4to á pappír «ex membr.»; MSteph. 13. 4to bls. 230—31 eptir chartis Magnúsar Jónssonar föður Árna; MSteph. 48. 4to bl. 7b á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Ny kgl. s. 1080. Fol. á pappír c. 1760; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 238—39 c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Prentuð í NgL. III, 66—67 (350 = B, 138 = C); Jonsbogen 1763 bls. 384—85; Paus II, 228; á latínu i Þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 414.

R[ettar] B[ot] H[ákonar] k[onungs].

Hakon með Guðs miskun [[noregs konungr. [son Magnús konungs²⁾]. sendir allum monnum æ islandi. q[uæðiu]. g[uðs]. ok sina³⁾.

¹⁾ [Sum handrit hafa svo: Bergwyn .vij. nattum eptir Michaels a vta ari; yrði það þá 6. Október 1303; ²⁾ [el. 345; ³⁾ [[etcetera 158.

Þat hefir fur oss iðuliga kiert uerit. at ýmissir handgengnir menn uarir her með ýör uilia æigi luka skuldir sinar. ok æigi bôta miska¹⁾ sina. þa er þeir kunnu i at falla. ok æigi til lögmannz koma. þann tima sem þeir uerða logliga til hans stefndir. Sua ok at þeir. uilia æigi uitni bera. ok enga eiða sueria. þo at lögbok skýlði æ þa með þeim eið²⁾. er þeir hafa oss suarit. ok þui skýlðu þeir æigi optar sueria. Ok af þui at uer megum þat æigi [lýða³⁾ lata. ok æigi uilium uer meðr nockuru moti þola. þa [skulut þer⁴⁾ þat allir⁵⁾ uita. at [huerr æem at þui uerðr kunnr. ok sann⁶⁾ heðan af. ok ræðr æigi bætr æ. ok einkannliga þann tima. sem bonum uerðr til sagt [fur sýslumanni eðr lögmanni⁷⁾. þa er⁸⁾ hann⁹⁾ sealfsagðr¹⁰⁾ af birðlögum¹¹⁾. skolo þeir hafa sess¹²⁾ með muga monnum¹³⁾ huart sem þeir koma i ueitzlur¹⁴⁾. eðr samkundur. Enn [huerr af þeim er með birðmonnum setz. skal¹⁵⁾ alldri eiga uan¹⁶⁾ aprt kuamu [til hirðarinnar¹⁷⁾.

Biodum uer handgengnum monnum uarum huerium i sinni stett¹⁸⁾. at þeir bæti um þat sem [her til¹⁹⁾ befir a fátt uerit. þui [at fullkomliga²⁰⁾ uerðr eptir sækt²¹⁾ upp fra þessum tima.

[Var þetta bref giortt j bærguin freadagin nesta firir vetr netr aa fimta are rikis wors²²⁾ ok insiglat oss sealfuom hia verandum. pall klerckr rittadæ²³⁾.

¹⁾ Misuerka 158, 345; ²⁾ mala vegh 158; sl. 345; ³⁾ [længur hlyða 158; hlydazt 345; ⁴⁾ [skulo 158; ⁵⁾ menn b. v. 158; ⁶⁾ [bnerir atb sliku werda kunner ok sanner 158; ⁷⁾ [af loghmannææda syslomannæ b. v. 158; ⁸⁾ ero 158; ⁹⁾ þann 350; þeir 158; ¹⁰⁾ sialfsagðer 158; ¹¹⁾ ok hafum litla voon til afturkomo b. v. 158; ¹²⁾ sæti 158; ¹³⁾ ok æi hia hird 158; ¹⁴⁾ hird 158; ¹⁵⁾ [hwerr er med hird settz sa ær bia mugha monnum skal sitia þa skal hann 158; ¹⁶⁾ til b. v. 158; ¹⁷⁾ [sl. 158; til birdnistar 345; Biodum wer syslomannum vorum. huerium j sinnæ syslo ath sækia þa menn sæm adra mugha menn b. v. 158, 345; ¹⁸⁾ sæm hwert stendr b. v. 158; ¹⁹⁾ [adr 158; ²⁰⁾ [sannligha 158; ²¹⁾ seedb 158; ²²⁾ það, sem eptir fer er svo i Stockh. C21: herra aki canceler vaarr innsigladi Baarðr Petrssøn ritadi (sbr. NgL. III, 67, nóta 70); ²³⁾ [158A: Datum etcetera 350, 345.

B.

Þetta ágríp réttarbótarinnar finst í mörgum handritum sem niðrslag réttarbótarinnar frá 13. Dec. 1318, en þar á það ekki heima, þó það sé þar prentað í NgL. III, 66. Í engum íslenskum handritum hef ég orðið þess var. Það er prentað hér eptir Ny kgl. saml. 1642. 4to skb. frá c. 1320 (Cod. Tunsberg.).

En þat hefir optleggha kert veret firir oss at ymisir men handgenner uilia eigi luka skuldir sinar oc eigi bæta misuerk sin þau sem þeir kunnu i at falla oc eigi koma til lagha þan tima sem þeir uerða stemfndir. oc af þui at ver megom ei þat lyða leta oc vilium ver með engo mote(!) þa skulu þætt aller men vita at huer sem at slikum lutum verðar sannar eða kunnar heðan af oc reðar eigi bættar einkanleggha þan tima sem honum verðar til sakt af merkismanz halfu. þa ero þeir sealfsagðer or hyrdloghum sua sem hyrðskra uattar oc skal han siðan leta sækia þa sem muga men oc hafa litla von at koma aftar i þersa stett siðan.

181.

6. December 1303.

i Björgvin.

HAUKR lögmaðr Erlendsson og Ívar lögmaðr í Björgvin votta um sátt Andrésar Pálssonar á Ringheimi og Halla á Rogni við Solveigu húsfreyju í Búagarði út af tilkalli hennar til jarðariunar Birkja á Vörs.

Prentað í Fornbréfasafni Norðmanna I, 89, Nr. 97 eptir vidið frá hérumbil 1305 (sbr. Dipl. Norv. I, 96, Nr. 106) á skinni í rikisskjalasafninu i Kristjanu.

Allum mannum þeim sem þetta bref sia æða bæyra sendir Haukr lögmaðr oc Ivar lögmaðr i Bergwin Q[ueðiu] G[uðs] oc sina, mitt vilium at þer vitið at a Nichulas mæssø dag a .v. áre rikis Hakonar konongs toko þau bondom saman firir okkr i konongs garðe j Bergwin Andres pals son a Ringhæimi Halle a Rogne af æini halfu oc Soluæig huspræyia i Buagarðe af ann-arre halfu með þæssø skilorðe. at Soluæig gaf vpp við þa allt þat tilkall sem hon hafðe a .xj. manaðar mata bole j Birkium a Woss. . . .

[Kemr að öðrn ekki Íslandi við en að Haukr er nefndr. Þessi vitnisbúðr er staðfestir af Hákonu hálegg í Björgvin líklega í Deebr. 1304. (Dipl. Norv. I, 93, Nr. 103)].

182.

23. Juni 1305.

í Túnsbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um að Kristinréttir hinn forni skuli gilda, sem að undanfögnu, um að alþingi sé uppi og um ýmsar breytingar á Jónsbók.

Um réttarbót þessa er þess að geta, að hún er til í mjög mörgum handritum og sumum fornum, en í fáum virðist hún þó vera vel góð, og vantar í hær um bil öll handrit inngangsorðin; mun þetta koma af því, að menn hafa snemma farið að búa hana sundr og skjóta henni í einlægum smágreiðum inn í Jónsbók. Handrit það, sem hér er prentað eptir er AM. 126. 4to bls. 171—73, skinnbók frá c. 1380—1400 (Cod. Thorleivianus), og hefi eg hvergi séð þessa réttarbót jafnfulla sem þar. Inngangsorðin vantar þar að vísu, og eru þau tekin hér eptir AM. 127. 4to skb. frá c. 1320—30, sem hér er höfð til samanburðar; hér hefir og verið borið saman við skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to frá c. 1340. En í 126 eru einmitt tvær greinar, § 1 og § 2, sem finnast óvída annarstaðar í skinnbókum, en þó á nokkrum stöðum; báðar eru þær í Thott. 2100. 4to og Thott. 2101. 4to, sem eru skinnbb. frá 15—16. öld, og eptir þeim er réttarbótin prentuð í Safni til sögu Íslands II, 166—67; en ekki er hún þó góð þar; segir 2101, að réttarbótin hafi verið send til Íslands með Jóni lögmanni; § 1 er auk þess í nokkrum hðrr., svo sem Gl. kgl. s. 3269B. 4to og AM. 131. 4to bl. 79 skinnb. frá c. 1560—70. Það hefði verið réttast að prenta hér tvo texta þessarar réttarbótar, fyrst eins og hún kemr venjulega fram þar sem best er, en sleppir § 1 og § 2 og svo í þeirri mynd sem hefir þessar tvær greinar. En við þetta hefir þó verið hlífst hér bæði af því að réttarbótin verðr líklega bráðlega útgefin með samanburði allra handrita, og svo af því að menn geta hæglega séð hvernig hún er í sinni venjulegu mynd af þessum texta, því að hann er ekki í öðru frábrugðinn en því, að hér er greinin um Kristinrétt og alþingi (§ 1—2). Menn kynnn nú að vilja efast um að þessar greinir hefðu staðið í réttarbótinni frá upphafi, þar þær nú finnast í svo fáum handritum, en hitt mun þó vafaminna, að þær hafi verið í henni í fyrstu, og mun því réttarbótin hér að efni til vera því sem næst í sinni upprunalegu mynd. Rök fyrir því að § 1 um Kristinrétt eigi hér heima eru að nokkru leyti fólgin í bréfi Hákonar konungs frá þessu sama ári til Norðlendinga út af kærnum yfir Jörundi biskupi á Hólum, því að þar skipar hann að Kristinréttir hinn forni skuli gilda. En að § 2 eigi hér og heima er mjög líklegt af því að annálar geta þess 1304, að þá hafi alþingi ekki verið uppi, heldr

hafi Vestfirðingar og Norðlingar tekið upp fjórðungsþing. Réttarbót þessi er áður prentuð í Lovsaml. for Isl. I, 24—26 (eptir AM. 127. 4to) og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858, og síðast NgL. IV, 347—48 (eptir Gl. kgl. s. 3270. 4to, 3269B. 4to og AM. 346. Fol.), og er á öllum þessum stöðum vísað til hvar greinum réttarbótarnnar er skotið inn í Jónsbók. Ágrip á latínu er í Arngríms Crymogæa lib. III, 124.

Her hefur vpp hakonar bref.

Hakon meðr guds miskvnn noreghs konungr [son Magn-sar konungs¹⁾] sendir ollum [monnum æ islandi²⁾]. Q[uediu]. Guds ok sina.

[Þer ritaðut til vær ok beidduz af oss nõkkurar vægðar ok linvnar vm suma luti þa sem allt island tekr i ýmsum at-bvrdum ok af þui at uer hõfvum iafnan reynt af ýðr goðvilia ok epterlæti þa sendum uer ýðr þetta vart bref i hveriv ver hõfvum greint þær rettar bætr sem ver vilium og megum at sinni ýðr gefit hafa þar til sem ver láatun ofar meir greina þa lvti i lqgbok ýðuari³⁾).

1. Er þat fyrst at allr kristindoms rettr se eptir þui sem at fornu hefuir verit ok allir þeir hlutir sækiz eptir þui sem laug hafna adr verit. en eigi með vtsetning heilagrar kirkiu eða þionustu banni. þuiat lōgmenn erv til þess skipadir at segia laug vm kristindoms rett ok þær sakir sem þar kunnu til at falla⁴⁾.

2. Sva vilium vær at alþingi se vppi með þeim hætti. at valldzmenn nefni.

or mula⁵⁾þingi .iij. menn.

or skaptafellz þingi .iij. menn.

or rangær þingi .iiij. menn.

or þverær þingi .iiij. menn.

or ærnes þingi .vj. menn.

or kialarnes þingi .iiij. menn.

or þornes þingi .iiij. menn.

or þorskafiardar þingi .iiij. menn.

¹⁾ [b. v. 127; ²⁾ [guds vinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eðr heyra 127; ³⁾ [b. v. eptir 127, nema seinasta orðið: ýðuari, er tekið eptir Gl. kgl. saml. 3260B. 4to; 127 hefir váan; ⁴⁾ § 1 er í 126 og 3269, en vantar í 127; ⁵⁾ völdla hðr., AM. leiðr. á spássiu.

or hvinavatz þingi .vj. menn.
 or hegraness þingi .iij. menn.
 [or vodla þingi .iij. menn⁴).
 or þingeyiar þingi .iij. menn.

þa menn sem skynsamir erv at dæma þar mál með lögmónn-
 um ok þeim rettorum er vær höfum þar til skipat²).

3. Þeir ok af værum monnum sem sigla til islandz ok
 þar kvnnu brottligir verða. vilium vær ok at þeim se þar³)
 sakir gefnar ok rett af þeim giðrt at olafs vöku fýri. ok sua
 þeim nett giðrt ef nokkurir giðra þeim rangt. En ef sýslu-
 madr fyrir nemz þeim rett at giðra. þa suari hann sökinni.

4. Biodum vær ok fullkomliga at vandum monnum se
 refst hvar sem þeir verða teknir ef þar er adr sannlikt prof a
 komit ella faiz þeir j hendr sýslumanni þar sem þeir verða
 teknir ok sendi þa hver sýslumadr til annars medr⁴) godri
 geymslu fra sin⁵) ok [segi or⁶) sinni abyrgð þar til er hann
 kemr til þes sýslumannz er hann varð brotligr at.

5. Vel likar os at frændr giori kaupmála sin a millum
 ok helmingar felagh eptir þui sem þeim semr. En ef hion
 giora sin a millum standi eptir þui sem bok vættar.

6. En ef annat huart hiona kann fra at falla þeiza sem
 .x. vetr eða lengr hafua a samt verit ok hafua þau iafnan
 halldit sik fyrir löglig hion þott hiuskapr þeiza hafui eigi verit
 skilvisliga amalgadr ok eigi býgdar fleýgt verit meðan þau
 lifdu bæði millum skilrikra manna at hon væri hans fridla eða
 horkona. þa skal barn eða börn ef eptir⁷) erv i arf setiaz ok
 halldaz fyrir skilgetin þo at eigi lifui festar⁸) vættar.

7. Vilium vær at fridt eitt se virdt til forlagseyris ok at
 erfingiar omagans se skylldugir at taka við hans gods[i] ok
 fíarhalldi þo at hann se eigi fullvedia ef frændr omagans sam-
 þykkia ok syniz þeim hann vhatttr skulldunautr ok skvlu þa
 frændr suara skada vmaganum sakir þeiza vangeýmslu⁹).

8. Ef¹⁰) fætækir menn skiota börnum sinum i hrepp
 olögliga. lofum vær hreppstiorum þeim er næstir erv ok bond-

¹) [hefir gleymst úr skinnb., en Árni Magnúss. bætir því við á
 spássiu; ²) § 2 vantar í 127, 3269; ³) b. v. 127, 3269; ⁴) 127, 3269; ⁵)
 sér 127; ⁶) [sl. 127, 3269; ⁷) til 127; ⁸) festingar 127, 3269; ⁹) § 7
 vantar í 3269; ¹⁰) eigi b. v. 3269.

um með þeim at taka þann mann ok bjnda ef þes þarf með ok færa aptr ok binde börn a bak honum ok lata sialfuan or hrepp færa.

9. En vm skylldu fætækra manna vilium ver at [se vm nott¹⁾ a hverium .x. hvndrudum þar til er verda hvndrat hvndrada. [En sidan nott a hverium .xx. hvndrudum þar til er verdr .cc. hvndrada²⁾. en þott fee se meira takiz þat ekki til manneldis vtan hreppstiorum litiz annat sannara.

10. [Lofum vær ok³⁾ gelldfee se sektalaust j heima löndum ef grannar ok⁴⁾ ef hreppstiorar lofua eda grannar⁵⁾ samþykkia ok gefua önga sök æ.

11. Þeir menn ok sem eigi vilia hallda þa skipan er hreppstiorar giðra lögliga þa gialldi hælfa mörk hælft konungi en hælft hreppstiorum ok legiz þat til fætækra manna.

12. Einar vægir ok mælikerolld ein vilium vær at gangi um allt landit. ok biðum vær at hver systlumadr i sinni systlu seae þar sua eptir sem hann vill þeim sæmdum hallda er hann hefuer af konungdominum.

13. Bvlausir menn ef peninga eigu suari manneldi ok aullum hrepsnaudsynium at iafnadi sem hreppstiorar gera raad fyrir.

13. Sa ok sem bod fellir. svari sekt fyrir þa alla er a þeini bodslod eru⁶⁾ kom[i] eigi bod til forfallalaust.

Var þetta bref gort i Tvnsbergi ions vöku dag a setta æri rikis værs. hera æki kanceler vár innsigladi. simon klerkr þorsteinsson⁷⁾ ritadi.

183.

[1305].

BRÉF Hákonar konungs háleggs með herra Sveini lang Þórisyni út af því að Jörundur Hólabiskup hafði tekið til fjórtán hundraða fyrir fátækum mönnum í Skagafirði af hvölum, er bændr höfðu flutt til lands á helgum dögum og þeir áttu, og þar með fimtung af reyði þeirri, er hálft fjórða hundrað vætta var á.

¹⁾ [nótt sé 127, 3269; ²⁾ [sl. 3269; ³⁾ [þat er ok goðr vili uok at 3269, 127; ⁴⁾ þannig 126; ⁵⁾ b. v. 127, 3269; ⁶⁾ b. v. 127; ⁷⁾ b. v. 127.

Biskup fylgir hér Kristinrétti Árna, en landsmenn segja slíkt sé ekki landsvenja er biskup fer með, og skipar konungr því að fara eptir því, sem títt hefir verið eða með öðrum orðum eptir Kristinrétti hinum forna (Magnús Ketilsson, Om Kirker, Rask. 66. 4to). Þetta bréf er hér prentað eptir AM. Nr. 351. Fol. bl. 139b—131a skb. c. 1360 og borið saman við AM. 350. Fol. bl. 77a skb. skr. 1363. En í þessum handritum finst bréfið að auk: AM. 161. 4to bls. 255—56 skb. skr. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 16a—b á páppír c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 386—88 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 26—27 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 66a—67b á páppír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 64—66 skb. c. 1480; MSteph. 3. 4to á páppír; MSteph. 13. 4to bls. 228 á páppír skr. 1715; MSteph. 48. 4to bl. 10b á páppír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á páppír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á páppír c. 1620; Ny kgl. s. 1080. á páppír c. 1750; Ny kgl. s. 1911 4to á páppír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 54a skb. c. 1540—50; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 254—55 á páppír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 125A. 4to bl. 73 á páppír c. 1680; IBfél. 531. 8vo (bók Hálfðáanar á Reykjum skr. 1706). Tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Prentað í F. Joh. Hist. Eccí. Isl. I, 417—19 með latínskri þýðing. Á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 386—87.

tivnd oc agiafer¹⁾.

Hakon með Guðs miskunn etcetera.

Herra Sueinn Þórisson²⁾ kærði firi oss af hendi fataekra manna j skagafirði. at herra jorunðr biskup hefir tekit af þeim til nökkuna. xiiij.³⁾ hundraða. þat⁴⁾ er þeir eigu oc haft hafa af hualum þeim sem bændr hafa flutt til landz æ helgum dögum. oc þar með fimtunginn af reyði þeirri er halft fiorða hundrat vétta war⁵⁾ æ. Ok af þui at skiluis vitni buðuz firi oss at fimtungr or hual huerium smam oc storum þeim er fluttz hefer æ helgum dögum hefer fataekra manna eign werit at fornu epter þui sem logbok ýðr oc forn kristinsdoms réttvattar. þui firi bioðum wer huerium manni j huerri stétt sem hann⁶⁾ er at taka þat af þeim. eða öðrum j hendr⁷⁾ at greiða en sýslumanni várum eða þeim sem hann fær til wið at taka oc skipta milli fataekra manna. En huerr sem þess dirfiz þa

¹⁾ R. B. H. K., 350; ²⁾ Hin elztu og beztu handrit nefna Svein Þórisson, en í ýmsum lókum afskriptum af bréfinu er hann nefndr Þorsteinsson, og mun það vera rangt; ³⁾ fiortan 350; ⁴⁾ sl. 350; ⁵⁾ er 350; ⁶⁾ huerr 350; ⁷⁾ fá eðr, b. v. 350.

viti sannliga at hann skal þat firi bæta at honum skal mislika, sva at oðrum se til viðræðsionar. Bioðum wer oc æminnum herra jórund biskup at luka aptr þat sem hann hefir tekit eða taka latið firi sogðum fatækum monnum jnnan þess halfs manaðar sem þer hafit séð vart bref þetta, sva at þat þurfi æigi optar firi oss at kæra, þuiat þat berr öllum illa at ræna fatæka menn, en allra verst forstiornarmanni heilagrar kristni¹). En ef herra biskup hefir æigi rett gert innan þess halfs manaðar sem brefit váttar, þa bioðum wer sýslumanni varum oc handgeingnum monnum at taka sva mikit af biskups goðz[i] sem hann hefir af fatækra manna fe tekit, oc sva mikinn auðxt sem goðir menn sia at af megi ganga síðan er þat war tekit [etcetera²).

184.

[1306].

i Tunsbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna.

Ártal þessarar réttarbótar þekkist ekki frá neinu handriti, en af úrskurðarbréfi Víga lögmanns í Skíðu frá Aug. 1305 — Aug. 1306 (Dipl. Norv. I, Nr. 108) hafa Norðmenn ráðið, að hún væri frá hær um bil 1306. Í bréfinu stendr: „Nu vil ek at allir menn viti at min herra konongren hefir nu sua skipa[t] j logh at nu skall hallðaz þridiungsfelaget þegar hvarer tuægia ærfingiar jata“. Réttarbótin segir sjálf til þess, að hún eigi að vera lög „um alt landit“ þ. e. fyrir Noreg. En hún er tekin upp í þetta safn, af því að hún hefir fylgt Jónsbók í fjölda handrita allar götur ofan frá fyrra hluta 14. aldar, og hygg eg að menn hafi því einhvern tíma stuðst við hana. Hér er hún prentuð eptir hinni elztu íslenzku skinnbók, sem hún finst í: Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to frá c. 1340. En séð hef eg hana í þessum íslenzkum handritum: AM. 345. Fol. bls. 147—48 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. bl. 73—74 skb. skr. 1363; AM. 128. 4to bls. 156—57 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 139 skb. c. 1430; AM. 136. 4to bls. 291—92 skb. c. 1480; AM. 147. 4to bls. 185 skb. þetta frá c. 1600; AM. 148. 4to bls. 217—18 skb. c. 1500; AM. 151. 4to bls. 259 skb. c. 1490 (lítið úr henni); AM. 154. 4to bls. 151—52 skb. c. 1500; AM. 158A. 4to bls. 122—23 skb. c. 1420; AM. 159. 4to bl. 82b skb. c. 1490; AM. 161. 4to bls. 246—47 skb. skr. 1561—65; AM. 170A. 4to bls. 30—31 skb. c. 1565—

¹) kirkin 350; ²) [Datum etcetera 350.

1600; AM. 175C. 4to bls. 29—30 skb. c. 1400; AM. 176. 4to bls. 11—12 skb. c. 1570 (rotin); AM. 200. 4to bl. 14—15 á pappír frá c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 259—60 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 370—71 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 56—59 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 17—18 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo á pappír c. 1690 bls. 55—56; AM. 62. 8vo bl. 9a—b á pappír frá c. 1620; AM. 456. 12mo bls. 49—50 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 45—47 skb. c. 1570; Rask. 72A. 8vo bl. 34a—35a skb. c. 1470; MSteph 12. 4to á pappír frá c. 1570—80; MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 (eptir Frostupingsbók); MSteph. 48. 4to á pappír frá 1669 (bl. 2b); Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1923. 4to bls. 149—59 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 51a skb. c. 1540—50; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 98 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 1911. 4to á pappír frá c. 1750 (bls. 232—34); Ny kgl. s. 341. 8vo skb. skr. 1656—58; Thott. 1280. Fol. skb. c. 1350—1400; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. skr. 1581; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 25—27 á pappír frá c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1608; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 153 skr. 1706; Stockh. C2. 4to skb. c. 1580; auk þess finst réttarbótin líklega í fleirum íslenskum handritum. Réttarbótin er prentuð í NgL. III, 138—41 (notuð 26 handrit). Hún er þess utan prentuð í öllum útgáfum Jónsbókar Hól. 1578, 1580, 1582, 1707, 1709, Akureyri 1858 og á dönsku í Jonsbogen 1763 og hjá Paus II. 200; á latínu í þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 445.

Hakon með guðs miskunn noreghs konungr sendir öllum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heýra Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.

Ver hofam optligha beðnir uerit um felaghs gerð þa sem stendr j logbok at ver skýlldum gera hana liosare. ok um bæta þat sem oss þætti æfætt vera. ok af þui skulu þat allir menn uita. at með hinna beztu manna raði þa hofum [ver] sua skipat ok staðfest um allt landit heðann af.

1. Þat er fyrst at þar sem menn gipta saman born sin. þa stendr sá skilmáli huort sem er helldr felagh eða tilgiöf.

2. Nu færð maðr meýiar. eða. [konu] með tilgiöf þa megða þa legia felagh þeghar þau geta ser born til arfs ef huortuegia vill. ok er su mæð eða kona gipt með frænda raði helmings felagh huart sem er at skipta við born. eða. wtarfa¹⁾ Legz j felagh allt þat er þa eigha þau. eða eighandi uerða með slikum arftokum sem þa gera þau sin amillum.

¹⁾ wtarfar, hðr.

3. Nu ef þau hion uilia legia felagh sin æ millum ok eigha þau. annat. eða bæði born j umeghð. þa megha þau ef þau uilia legia felagh með þeim hætti. ok at huorstuegia frendr hinir nanuzstu ok skýnsomuzstu [samykki] þeir sem til arfs standa eftir bornin ef faðir. eða móðir ueri frafallin. nema loghmanni ok öðrum skýnsomuzstum monnum uirðiz til ueila ok suika gert við bornin. þa see þat felagh sem ogert see.

4. Suo hofum uer ok skipat ef misdæði hiona verðr þar sem eigi er felagh ok fellr annat huort hiona fra at summar mælum ok huern tima sem þat er æ sumar framan til michals messo þa skal huort sína landz skýlld hafa. þa sem til kemr vm haustið. enn ef annat huort hiona fellr fra at michals messo. at jolum. eða kýndil messo. eða huern tima sem þat er um uetirin. þa skiptiz landz skýlld su sem oneytt er efter iarð eignum sem tala rennr til.

[Var þetta vort brief giort i Tunsbergi. Herra bjarne audunarson innsigladi vor canseler Jon murtur ritadi¹).

185.

10. April 1306.

i Björgvin.

SAMNINGR Árna biskups af Björgvin og frú Katrínar Ívarsdóttur af Laghalo, þar sem hún fær vist í biskupsgarði fyrir

¹) [tekið eptir AM. 458. 12mo.

I .Ad AM. 37. 8vo. finst þessi grein með hendi Árna Magnússonar eptir handriti af Jónsbók frá Hólmi á Akranesi og virðist klausan stafa frá Hauksbók:

In margine hia kvenna giptingum 3. cap.

Þesse grein ur Hauksnaut.

Nu fær madr meylar þá meiga þau ei leggja fielag sin j millum nema með vitordi þeirra manna er til arfs þeirra eru komner með riettu. Eñ ef þau ala baurn til arfs sins þá mega þau leggja felag slikt sem þau villia.

Nu fær madr Eckiu og aa hun baurn til arfs sins. og eru þau j omegd og vill hann leggja fielag sitt við hana. þa skal giðra stefnu nanustu frændum barnanna og leggja faung þeirra saman ad fiarmagne. leggja jord moti jordu. enn eyrer eyri j giegn. og meta faung hans. huort þau eru meirl edur hennar faung. nu ma þat eigi riufa er svo er giort. enn ef omagar etc.

«tuttughu manada mata bol i jordu þeirri er Neshæimer hæitir i Gronvina sokn i Hardangre» þessom monnom af radeno hiauerandom ok radandom þenna kaupmala.....herra Hauk loghmanne þetta bref er gor[t] var i Bjorgvin i sacristia ecclesie cathedralis, quarto jdus Aprilis anno domini millesimo. ccc^o. sexto».

(Dipl. Norv. II, Nr. 82 eptir Bartholin, IV, E. bls. 304—306; Björgynjar kálfskinn 1843 bls. 124—25).

186.

12. Apríl 1306.

i Björgvin.

Vitnisburðr Einars ábóta í Munkalífi, Erlings Ámundarsonar og Bjarna Auðunarsonar, að samkvæmt boði Hákonar konungs og sögn Isabellu ekkjudrottningar, herra Bjarna Erlingssonar og annara manna hafi Eiríkr konungr Magnússon gefið á bana-sæng sinni jörðina þoskar Narfa biskupi í Björgvin.

..... ofvan a þetta komo þesser menn af radeno herra Snare Aslaksson ok herra Hauker laghmadr a þan sama dagh er þetta bref var gort i biskupsgarde i Bjorghvin mædr oss ok hæyrdu ord fyrnæmdra manna ok til saus vitnisburdar her um sætti herra Snare Aslaksson ok herra Hauker loghmadr sin insigle mædr varom firir þetta bref er gort var i Bjorghvin tysdaghen nestan firir Tiburtij et Valeriani anno domini millesimo trescentesimo sexto.

(Dipl. Norv. III, Nr. 64 eptir Barthol. IV, E. bls. 80).

187.

30. Maí 1306.

i Björgvin.

HAUKR lögmaðr Erlendsson og fjórir menn aðrir votta, að Ívar Straumur hafi selt Runólfi ábóta og Mikjálsklaustri í Björgvin fimtán mata ból í Straumslandi á Lista í Noregi.

Munkalífs bréfabók Add. B. U. H. 98. 4to ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 115—16 og 117—18, í transskripti frá 2. Júlí 1329, og sérstakt eptir frumbréfinu¹⁾. Dipl. Norv. xij Nr. 41.

¹⁾ Þetta bréf er og nefnt í bréfi frá 22. Júní 1388 og kallað: «bref . . . þriggja lendra manna oc eins logmanz þeirra en sva heita herra biarna erlings sonar erlings amundzsonar sorkuis andresseonar oc hauks loghmanz . . . »

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edhir hœyra senda
 bjarne erlingsson erlingir amundason særkuir andresson haukir
 loghmadhir Q[uediu] g[ud]s oc sina wer uiliom at idhir se
 kunnykt at a þui are er lidhit var fra burdh vars herra ihesu
 christi m. ccc. vætra oc vj vætir a manadaghin nesta eftir
 trinitatis messo i mallstufuonne i konungs gardhe i biorgwin
 at iwar straumir gek uidhir firir oss oc morghum godhum
 monnum at hann hafde sælt herra ranulue abota i stadenom at
 munkalifue i biorgwin xv. ma^{ra}. boll i straumlande a lista . . .

[Bréfið kemr Íslandi ekki að öðru við en að Haukr Erlendsson er
 nefndr þar. Þar með er og frá sama stað, ári og degi annað bréf um
 sama efni, sem sömu menn gefa út].

188.

6 Juli 1306.

i Ósló.

SKIPAN Jörundar erkibiskups hin önnur.

A.

Latínski frumtextinn.

Bartholin. Vol. 4. E. bls. 310—13 afskr. AMagn. eptir glat-
 aðri skinnb. frá 14. öld. Prentuð í NgL. III, 243—44.

Jerundus miseratione divina archiepiscopus Nidrosiensis,
 Erlendus Færenis. Ketillus Stavangrensis, Hælgo Asloensis, Arno
 Bergensis et Ingeldus Hamarensis, eadem gratia episcopi Nidr-
 osiensis ecclesiæ suffraganei, universis Christi fidelibus per
 Nidrosiensem provinciam constitutis, præsentem paginam vi-
 suris vel auditoris, pacem et gaudium in domino Jesu Christo.
 Cum ex debito pastoralis officii prohibere vitia et persuadere
 virtutes, ac animarum saluti salubriter providere teneamur, nec
 non utilia quæque(!) subditos instruere et mores actusque
 eorumdem in melius reformare, sollicitudine præhabita dili-
 genti, ne, si quicquam de grege dominico, nostro regimini
 commisso, per nostram incuriam seu negligenciam fuerit deper-
 ditum, subditorum sanguis de nostris manibus per districtum
 judicem requiratur. nos in hoc præsentí concilio residentes, ac
 juxta sanctorum canonum statuta de subditorum excessibus
 corrigendis et moribus in melius reformandis, ac animarum
 profectibus, tractantes, patrem misericordiarum inprimis suppli-

citer imploramus, ut ipse in hiis exequendis ex suæ benignitatis inundantia salubriter compleat, quod nostra modicitas, nisi ipso opitulante, non præsumit; et ut ipso initiante et consummante, ad finem debitum quod cæpimus ejus auxilio perducere valeamus.

In nomine summæ et individuæ trinitatis, patris et filii et spiritus sancti, statuta prædecessorum nostrorum, quoad omnia ipsorum capitula, et præcipue statuta claræ memoriæ Johannis archiepiscopi, prædecessoris nostri, ac nostra, per nos prius edita, et præcipue in hoc præsentī concilio recitata, innovamus, ac præsentis auctoritate concilii perpetuæ stabilitate confirmamus. Et ne quis, de cætero, in prædicta statuta declinandi audaciam assumat, vel quasi ignorante cæcitate, excusationis prætendat velamen, statuimus et firmiter præcipimus, statuta eadem semel in anno in majori ecclesia cuiuslibet civitatis, nec non in aliis matricibus ecclesiis publicari. Prælati insuper ac locorum ordinariis districte præcipimus, ut singulos, qui in prædicta statuta committunt, per pœnas ac sententias, in eisdem statutis contra delinquentes promulgatas, coerceant ac refrenent, ut affectata ignorantia, quæ ante prona extitit in peccatum, pœnæ quam cernit, metu concepto, ab illicita perpetratione conquiescat.

Item perpendentes, quantum dampni ac detrimenti monasteria in spiritualibus et temporalibus per Nidrosiensem provinciam constituta patiantur, propter imperitiam ac literarum ignorantiam fratrum degentium in eisdem, statuimus, ut de singulis monasteriis personæ a loci dyocesano eligantur aptiores, quæ in bonis monasterii ac sumptibus moderatis, ad studia ipsis competentia mittantur extra regnum.

Item attendentes, quod moniales in suis monasteriis, contra bonos mores ac sanctorum patrum decreta, viros in fratres assumere præsumunt, ac viceversa monachi in suis cœnobiis, in religionis subversionem non modicam, mulieres in sorores admittere non verentur, nos igitur abusionibus ac corruptelis hujusmodi obviare volentes hæc a quoquam ulterius, occasione qualibet captata cessante, fieri firmiter inhibemus.

Item considerantes, quæ incommoda monachorum ac monialium monasteriis consueverint retroactis temporibus provenire ex honorosa multitudine personarum receptarum in eisdem,

quæ nichil in se continet honesti, immo per hoc bona monasteriorum irrecuperabiliter distrahuntur, ac quandoque symoniæ ac alia illicita, quasi prætexta paupertatis, committuntur, præcipimus, ut bona monasteriorum, mobilia et immobilia, computentur diligenter et exacte per ipsorum dyocesanos, et certus eorum cujuslibet personarum numerus deputetur per ipsorum prælatos, nullatenus ampliandus, nisi monasteriorum excreverint facultates et dyocesani ad hoc accedat licentia specialis.

Item nos, qui medici censemur animarum, ac de subditorum spirituali salute providere tenemur, summo opere curare debemus ut medicos animarum, i. e. confessores ydoneos, in locis oportunioribus deponamus, qui quotiens per peccati commissionem virus delicti animabus infunditur, totiens parati sint lapsis per spirituales medicinam i. e. confessionis antidotum salubriter subvenire, unde, cum humana conditio fragilis sit ac semper prona in peccatum, statuimus, ut in singulis cathedralibus ecclesiis sacerdos deputetur, sciens, ydoneus et discretus, qui certo loco, horis competentibus, se in ipsis ecclesiis exhibeat singulis sive volentibus confiteri.

In cujus rei testimonium et evidentiam pleniorum sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum Asloia .ij. nonis Julii, anno domini millesimo .ccc^o. sexto.

B.

Ágrip á íslenzku.

AM. 351. Fol. bl. 115a—b skb. c. 1360 (Skálholtsbókin forna); AM. 42A. 8vo bls. 214 skb. c. 1480 (litið úr); Ny kgl. saml. 1938. 4to á pappír (eptir 351). Prentað í NgL. III, 245 og áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 475—76 með latínskri þýðingu.

Eptir farandi statuta woro giðr ok saman skrifut af agætrar aminningar jorundi erkibiskupi af niðarosi. erlendi af færeijum. katli af stafangri. helga af óslo. ærna af biðrguin jngialldi af hamri lyðbiskupum ok skylduliga boðin að hallda vm allt niðaróss erkibiskups dæmi j óslo. sub anno domini M^o. ccc^o. vj^o. pridie nonas julij.

jðrundar.

Þat sem i morgum stöðum hefir liotliga fram farit ok skal heðan af með eingu moti polaz. at nöckurir reglu menn taki

konur inn j sin klaustr til systra lifnaðar eða nockurar systir taki karlmenn j sitt siðferði þuers j moti sua goðum siðum sem heilagra feðra setningum.

En með þui at þat hefir langan tima vstefliga til geingit at j bræðra klaustrum ok systra hefir sua werit inn skipat miklum ok vskymsamligum manna fiolda at þeirra goðz hefir þar firir a margan hátt werit vaptrbætiliga brott logat ok vppspent. en simonia ok onnur lyti hafa j stað komit sua sem vndir werndan fatakiunnar. þa skal heðan j fra huerr biskup j sinu yfirboði lata ræiknaz skiluisliga eignir klaustranna ok setia mater æ huersu margar personur skulu inn takaz j sérhuert þeirra. skal ok su tala með eingu moti fram færæz vtan vaxi peningarnir ok þo með biskups samþycki.

At huerium biskups stoli skal einn prestr skynsamr skipaz til at wera til ræiðu j vissum stað æ tilheyriligum timum at heyra skipta mæl huers sem til hans vil ganga. þui at sakir mannligrar vstyrktar er iafnan werðr framlwt i misgiorðina er þat miok nauðsynligt at j huern tima er sælin fleckaz af eitri syndarinnar væri j stað til ræiðu lækningar lyf iatningarinnar særunum wið at hialpa með andlegri græðingu.

189.

20. Juli [1306 eða 1375].

i Skálholti.

ÁRNESINGASKRÁ eða almenn samþykt Íslendinga um alsherjar samtök til að vernda landsréttindi Íslands.

IBíél. Nr. 315B. 4to bls. 23 - 24, dóma og bréfabók skrifuð á 17. öld (c. 1680) og stendr næst á undan sendibréfi Norðlendinga 1319 til Hákonar konungs; MSteph. Nr. 62. bl. 168b-69, dómabók kölluð Eyrspennla eða Esphæla skr. c. 1650; MSteph. Nr. 41. 4to bls. 7 skr. c. 1730; MSteph. Nr. 13. 4to bls. 200-203 skr. 1715. Eptir chartis eigi nog til fullvissu accuratis. Þær chartæ minnir mig væri eptir Einar Eyjolfsson ut supra; Thott. Nr. 2103. 4to apt'n við Jónsbók skr. 1589 og þar um, á pappír (brot); Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 197-98 skr. 1666 (ekki tekinn orðanumr úr); Dómabók Jóns Dans í Landsbókasafni BII bl. 130b. (afskr. JSig.); Safn Steph. Eiríkss. Nr. 1. 4to bls. 53 á pappír, og eptir því handriti að mestu er þessi skrá prentuð í Safni til sögu Íslands II, 168-69. Eingin af handritunum greiða ártal skrárinnar nema 2103 að nokkru leyti (1375, sbr. neðanmáls), en það ruglast ef til vill í ríminu; á spássíu í sínum handritum 13 og 41 hefir Magnús Stephensen sett ártalið 1304, en það er varla rétt. Páll Vídalín nefnir skrána í Fornyrð. 404 og heim-

færir hana til 1300, og á þar ank þess auðsjáanlega við Áshildar-mýrarsamþykkt 1496. Jón Espólin heimfærir skrána til 1304 (Árb. I, 18). Ártalið 1306 setr Jón Sigurðsson og munu ástæður hans vera þær, að Álfur úr Króki kom út 1305 með þann boðskap, að hver leikmaðr er ætti til fimm hundraða eða meira skyldi gefa konungi alin af hverju hundraði, sem þeir ætti (gjaltfollr) og margar aðrar fáheyðar beiðslur og nýngar hafði hann til Íslands. Norðlendingar gerðu strax svo sterkan aðsúg að honum um sumarið 1305 á Hegranses þingi, að hann brókk fyrir og dó skömmu síðar. En Sunnlendingar mótmæltu fyrst þessum kröfum 1306, og annálar segja berlega (AM. 415. 4to), að bóndasamþykkt hafi verið gerð gegn þeim á alþingi þetta ár, og getr það vel verið sú, sem hér er um að ræða. Þó samkoman sé í Skálholti, er engin mótsönnun því, að þetta sé alþingissamþykktar ígildi, því að alþingi lá til háls niðri um þetta leyti og Vestfirðingar og Norðlendingar sóttu það ekki heldr höfðu fjórðungsping, og má vera að Sunnlendingar hafi gert, slíkt hið sama. Það hefir heldr aungva þýðingu þó beiðslur Álfs sé hér ekki nefndar, því að samþykktin er svo alment orðuð og tekr svo gersamlega þvert fyrir allar nýjar álögur, að þess gerðist ekki þörf að nefna þær sér í lagi. Það eru því sterk söguleg rök, sem styðja ártalið 1306, svo að það getr verið rétt. Það eitt virðist helst mæla móti því, að hér er talað um „konunganna lögteknar réttarhætr“, sem fylgi Jónsbók og sé svarnar með henni. Eg hefði ekki þorað að fylgja 2103, af því það gerir ekki meira en hálfkeða að ártalinu og betri handritum skeikar opt í slíku. Af því að öll handritin eru svo ung í samanburði við skrána (þau elztu nál. 300 árum yngri en hún) er hér ekki hirt um að fylgja stafsetningu neins þeirra, en helzti orðamunr er hirtr.

Árnesingaskrá¹⁾.

In nomine domini amen.

²⁾[Var þetta samþykkt ok samtal allra beztu manna ok almúga á Íslandi, gert í³⁾ Skálholti in translatione sancti Thorlaci.

1. In primis⁴⁾ at menn vilja halda alla þegnskyldu við konungdóminn ok hafa⁵⁾ lög ok landsrétt eptir því, sem vár⁶⁾

¹⁾ þannig StEirika. 1. 4to, 13 (á spássín); Íslendinga samtök og sáttmáli 315; Íslendinga samtök 1945; Íslendinga sáttmáli við Noregs konga 62; „Skálholts skilmálar“ 41; Samþykkt nm almúgans gagn og nytsemi BII; ²⁾ „a sietta og fimtugasta are“ b. v. 2103, en þetta er ef til vill eitthvað brjálað, og getr ekki átt við neinn Noregs konng, nema helst Magnús Eiríksson, og ætti það að vera 1375, en þá var hann dauðr (1. Dec. 1374) og ætti það að vera frétt til Íslands í Júlí 1375, en þó er þetta ekki víst, því að annálar segja að eingin skip hafi komið til Íslands af Noregi 1375; ³⁾ [Íslendinga samþykkt j 315; Var þessi Íslendinga samþykkt 62; ⁴⁾ ítrekan hins (3: sáttmálans 1302) b. v. 13, StEir. 1. 4to; ⁵⁾ so 62, 315; ⁶⁾ sl. 62, 315.

landslagabók [váttað, sem hér er svarin¹⁾] með konunganna lög-
teknum²⁾ rettarbótum.

2. Svá viljum vér ok hafa alla íslenzka lögmenn ok
sýslumenn [ok aungvar utanstefningar³⁾] um þau mál⁴⁾, sem
lögmenn ok sýslumenn fá hér⁵⁾ yfir tekit, [ok eigi⁶⁾] framar
rekstr sýslumanna en í löglegan tíma, utan bændr villi⁷⁾ annat,
ok eigi þá neina, sem eigi eru fullveðja fyrir þeim völdum, sem
koma af Noregi. Ok svá at þat haldist þá lýsi þeir bréfum sín-
um um sinn á þriggja hreppa þingi í hverjum fjórðungi um alt
landit, ok ríði við tífunda mann á sjálfs síns kostnað til hesta
ok járna, ok ríði handgeingnir ok bændr ok lögmaðr, ef hann
er í nánd, til þeirra þinga⁸⁾ at því hetr gangi konungsins rétt
at⁹⁾ lögum.

3. Eingar nýungar [eðr álögur¹⁰⁾] viljum vér [undir gang-
ast¹¹⁾] framar en forn þegnskylda¹²⁾ krefr.

4. Um skuldir kaupmanna: leysi hver eyrir annan eptir
jafnaði, ef þat hrestr sem skilit¹³⁾ er, [eptir því, sem lögmaðr
úrskurðar eðr dómr dæmir¹⁴⁾]. Ef kaupmenn gera ólög, þá sé
[lögmaðr skyldr ok almúgi¹⁵⁾] sá sem næstr er til at fylgja
þeim, svá at þeir fái rétt eptir lögum, [er mishaldnir eru, áðr
burt fara, ok sýslumaðr í því héraði, sem brotit er at. Svá
ok at kaupmenn hafi sinn rétt¹⁶⁾] af landsmönnum eptir dómi
[ok lögmanns¹⁷⁾] úrskurði.

5. Lögmenn viljum vér jafnan hafa hina sömu forfalla-
laust, ok ekki umskipti á gera, þá eina þó, er í lögrétu eru
samþykktir með réttu þingtaki, ef þeir halda hlýðni við [vorn
Noregs konung¹⁸⁾, [ok lög við þegnana¹⁹⁾]. [Kunni þeim ok
nókkut at mistakast eðr á at verða, þá vili þeir bæta öll sín
brot eptir²⁰⁾] beztu manna ráði.

¹⁾ [svarin vottar BII, 2103; vottar 62, 13; ²⁾ loglegum 315; ³⁾ utan-
stefnir, 1. 4to, 13; ⁴⁾ [oc þan ein mál skulu utan stefnaet 315, 62; ⁵⁾
sl. 13, 1. 4to, 315, 62; ⁶⁾ [ei vilium vier (hafa eðr framar eiga b. v.
62) 315, 62; ⁷⁾ samþykki BII, 62, 315, 2103; ⁸⁾ þingstefna 62, 315; ⁹⁾
eptir 13, 62, 315; ¹⁰⁾ [eðr skyldu krofur 315; skyldur eðr krofur 62;
¹¹⁾ [þannig 62; nnder ganga 315; sl. hin; ¹²⁾ laga skylda 315; ¹³⁾ skilt
BII, 13; skilit 315, 62; skylt StEir. 1. 4to, 41; ¹⁴⁾ [sl. 13; eptir þeim
úrskurði, sem lögmaðr gefr 315, 62; ¹⁵⁾ [þannig 315; lögmenn skyldir
62; þá sé almúgi skyldr, hin; ¹⁶⁾ [sl. BII; ¹⁷⁾ [62, 315; eðr, hin; ¹⁸⁾ [41,
62, 315; vorn konung 1, BII, 13; ¹⁹⁾ [62, 315; og lög meðþegnanna BII;
sl. 1, 13; ²⁰⁾ [1, BII, 13, 41; oc vilie þeir hlyðne giallda firi eijn brot
med 315, 62.

6. Svá ok viljum vér eingann þann sýslumann hafa eðr lénsmann í landit, er sýslu leigir, eðr undir nokkrar nýjar álögur geingr, utan þær, sem hér eru lögteknar.

7. Um þá menn, sem óskil gera, ok eigi vilja dóma¹⁾ halda, takist ok haldist undir rétt rannsak, þar til er þeir lúka eptir lögum peninga eðr refsing.

8. Nú ef nökkurr rýfr þetta ok úr geingr þessu samtaki²⁾ þá sé allir skyldir þeir, er halda, at sjá svá til með þeim, at öðrum verði til viðrsjónar at leiða sik með öðrum góðum mönnum í þvílík samtök ok rjúfa sinn trúnað³⁾ við almúgann.

9. [Ef menn kunna styrks við at þurfa af öðrum fjórðungum, þá skulu allir beztu menn skyldugir til at ríða⁴⁾, ok styrkja þá til laga ok réttinda þeir, sem beiddir verða eptir jafnaði uppá réttan reikningskap⁵⁾).

190.

21. Juli 1306.

í Björgvin.

ERLINGR Ámundason og Haukr lögmaðr Erlendsson úrskurða iðrðina Háfubrekku á Strandarbarmi í Noregi undir Mikjálsklausu í Björgvin.

Munklífsbréfabók Add. B. U. H. 98. 4to ed. P. A. Munch Christianiæ 1845 bls. 79—80; Dipl. Norv. xij, Nr. 42.

bref om hauabrekko i strandarbarme ij⁶⁾).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edhir hoyra sendir ellingir amundason oc haukir loghmadhir Q[uediu] g[uð]s oc eina herra einar abote at munkalífue i biorgwin kom till okkar optir budhi oc brefui vyrdhuligs herra haconar noregs konunghs oc af annare halfw bardhir slatu swein oc sigridh kona hans oc kerdhe bardhir af hendi konu sinnar at herra eiríkr abote oc stadharen at munklifui hafðhe tækit aflogleigha vndir sek iordh þa er hauabrekka heitir i strandarbarme er

¹⁾ log 62, 315; ²⁾ samtali 1, 13; ³⁾ trúskap 315, 62, BII, 13; ⁴⁾ með b. v. 315; ⁵⁾ [Item ef menn þurfa styreks wid wr andrum fiordungum, þa skulu allir bestu menn skyldugir til at ryða með 62; ⁶⁾ Er annað bréf í rððinni undir H.

hann sagðhe at sigridh husprøya hans atte at erfua eftir þoro modhir sina oc sigridh systir henna oc baud þar fram ij manna vithni at þora atte a því are iardena er hon andadist oc af því at vitnin kunno eighe at greina meðh hueriom hætte er hon atte nema hon hafðhe sakt þeim at hon atte. þa leidde herra abote fram kolbein muuzsu oc astriid siguallda dottir firir herra þorualld þoresson herra auþda olafsson sira berghi korsbrodhir a crist kirkiu i biorgwin oc okkor oc margha adhra godha men oc sworo fullan bokar [eidh] at þau varo þar i hia oc sa oc hordhu at þora styrkaars kona oc sigrid systir hennar helldo j hand herra eiriki abota a þui fërsta hausti er þora kom till prouento sinnar til munklifuis at þora oc systir hennar gafw i uald fyrra nempda iardh herra eiriki abota oc stadenom at munklifui til euenlighrar eignar. sua þo at þar firir skilde herra abote oc stadharen klædha sigridhe æmædhan hon lifðhi af þui at hon var synlaus þa er hon kom til munklifuis oc af þui at bardhir hafðhe engi loghligh moti kost þessom vitnom þa dæmdom wer stadenom at munklifui fyrra sagðha iardh frialsa firir huarior manne þar till er hon verðhir loghleggha brigdhaþ vndan stadhenom. Oc till sanz vitnisburdhar settom veer var incigle firir þetta bref er gort var marie messo aftan magdalene i biorgwin a vij are vars virdhulegs herra hakonar noregs konungh hins koronadha.

191.

[1306].

MÁLDAGI Gilsbakkakirkju [er Árni biskup Helgason setti].

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 2170, tvær afskriftir «eptir fornre kalfskinnskra, sem tilheyrrer Gilsbackakirkju», «skriften er ecki gömul eigi ellðri enn 1560. og líkast yngri, kanske circa 1600. Enn er oefad uppskrifad eptir gomlu». Önnur afskriptin er staðfest 8. Júní 1711 í Reykholti af Árna Magnússyni og tveimr öðrum, og er hér prentað eptir henni. Hin er frá séra Jóni Eyjólfssyni á Gilsbakka og líklega með hans hendi. «Skrifad efter gömlu Brefi (þo læselegu) er liggur a Gilsbakka» (J. E.), «Communicavit Dnus Jonas Eyolf sacerdos Gilsbackensis» (AM.). Árfærsla þessa máldaga er getgáta Jóns Sigurðssonar.

Gude er helgut Gilzbacka kirkia og Mariu drottningu Michaelae Gudz Eingle og Nicholao Erchibyskupe: er allann þennann stad a með Gude:

Heimaland allt a kirkia og lambatungur: og skog j husa-
fellsbraun allann firi nedan hagagard. og allt vpp a millum
hujtar og dögurdar ar: allt vpp til gautu þeirrar er liggur fra
husafelli og til tungu hinnar litlu vppe hia amote; og skoga
alla firi nordan flíot þat er fellur næst tungu og vpp ad hafa
braune gagnvart seliatungu: fiskveide j vlfs vatni ad helminge
oc j langa: Skamma vlfs vatza: og j flodlæk oc j austurlæk.
Grunnavötn aull og lamba allt ofan til kiararar: Gasatiarnir
fyrir hiedan lamba: og aull vötn vestur þadan. kuijsla vatn og
reida tiörn og allar þær tiarner er þangat falla læker wr:
Alptveide alla firi vestan Gnupdæla götu til huannstodz ens
mýckla: sionhending fra huannstodenu og j floa enn Eysta¹⁾:
Ein tiörn nordur fra austur floa: vestur floi nordast. alptveide
a floa huorutueggia og ej fiskveide: Aull vöthn firi sunnan a
þa er fellur wr vesturfloa oc ofan j brattagil fra brattaGile
med hrutafiardardal til nordurardals: med nordurardal sunnan
til daugurdar Eyia og Gijslavathn nedast²⁾ firi sunnan nordur-
ardal: Tiarner allar j hellisdal: puerarvötn og tiarner allar j
lambadal. laxveide j Glennrar fosse j nordrardal: oc alptveide
a breidavatne: holltavaurduvatn og reipavatn a hrutafiardar
heide og alptveide a huoru tueggia: laxveide kiararar ofan ad
grof þeirre er vt er fra Sele haukagilsmanna vt fra merkigrof
og til fiskelækjar: vidarnif j selia lande samstadamanna: hual-
æka allan a Borðeyre. halfann a kollá: xij vættir j tuijtugum
hual oc meira a hrexstöðum a midfiardar nese:

Þar fylgia kyr xij og gradungur xij³⁾ og lxxx asaudar.
brutur tuðvetr forustu saudur: alptueida skip og hestur einr.
iiij^c j Busgagne og husbuninge. þar fylgia v manna messufaut:
oc diakns messufaut: iij gudvefiar hōklar. og fustans hōkull og
lierepts hōkull enn fimfte: kantara kapa af guduef og önnur
vefiar kapa: enn þridia fustans kapa: silfr kaleikar ij: sloppar
iiij. og allar tijda bōkur⁴⁾: Tiöld vmhuersfis j kirkiu. kluckur v.
tuennar sambringiur. vti klucka oc Biöllur ij. tuð glodarker og
Eldbere. kertistikur iiij². og kirkiu Munnlaug. og Gluggur einr.
og messu fata kistur tuær:

¹⁾ þannig báðar afskr.; ²⁾ þannig báðar, og eins Vilchinesb.; ³⁾ báðar
afskrr. hafa: bodur(l).

192.

[1306].

MÁLDAGI Maríukirkju á Sæbóli, [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 260. Fol. bls. 86 (clxvj í Vilchinsbók); AM. 259. Fol. bls. 81; AM. 256. 4to bl. 36 skb. skr. c. 1640.

Sæbol.

Öariu kirkia a sæboli. hins heilaga Jons postola. Öagni. Thorlaci og Katerinæ a land vnder Halsi oc attung j Geirsbrecku j Suganda firdi og skogum þeim sem þar fylgia þui landi.

Þar skal vera æfennliga prestskyld vist og lukast presti iij merkur i tíjdakaup a huerium xij manudum.

Þangad skulu leggiast tiunder oc lysitollar oc groptur af ollum bæium millum þvfu oc rafnaskálar gnvps utann firi Alfadal.

tekst heima manna tiund heima oc lysitollur.

Þar er leyfdur heima manna gröptur og fatakra manna tiund þeirra sem þar andast.

Þar skal syngia annan huern dag helgan oc allar tíjder Nichulas messo enn sijdar Öariumessur allar. allra heilagra messo oc næsta dag epter.

Þar skal giallda presti ij merkur.

enn til Bænhvs a Brecku skipadi herra Arni biskup Helgason ad syngia sijdar Jonsmesso baptistæ petursmesso. Olafsmesso.

A Sæboli skal vera biskupsgisting hvern tíjma er hann fer vmm westfiordu.

Þar skal hallda heilagt vmm oll þing a sandi Öagnusmesso firir Jol oc giefast leyfi þuilíjkt sem Andresmesso eda Nichulasmesso.

193.

[1307].

MÁLDAGI Maríukirkju í Krýsuvík [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 260. Fol. bls. 48; AM. 259. Fol. bls. 45; AM. 256. 4to bl. 20 skb. c. 1640.

Stendr hér sem fyrsti partr Krýsuvíkrmáldaga í Vilchinsbók;

þar eftir kemr klausa frá tíma Oddgeirs biskups 1375, en síðust er klausa um visitatíu Vichins 1395 (Vilchinsbók xviij). Að Árne biskup hafi visitað þar syðra einmitt 1307 má ráða af vitnisburði þorbjarnar Högnasonar frá 13. Maí 1367. Máldaginn er að aðal-efninu eldri en frá tíð Árna Helgasonar og líklega frá sama tíma og rekaskrá Strandarkirkju eða hér um bil 1275 (sbr. Dipl. Isl. II, Nr. 56), en eins og hann liggir hér fyrir er sízt fjarri að heimfæra hann svo sem hér er gert.

Krysuvijk.

Öariu kirkia j krysuvijk a heimaland allt. Herdysarvijk. ix. mæla land æ þorkotlustodum. Halfan hvalreka j raunnesi millum rangagiðgurs oc marks vid Bedstædinga¹⁾ oc eingia grasnautn med. þria hlute hvals enn videyingar fiordung. Enn fra Öigandi grof til kirkiu fiðru eiga stader j Skalholti oc Krysuvijk helming hvals oc vidar oc alla grasnautn. Krysuvijk a allann reka a kirkiufiðru. Enn fra kirkiufiðru oc til marks vid Herdijsarvijk halfann hval oc vidreka oc alla grasnautn. Enn j Herdijsarvijk a stadurinn j Skalholti helming vidar vid Krysuvijk. þridiung hvalreka eigu stader bader samann til marks vid Strandarmenn. enn fiordung hvals vid Strandarmenn til vogs. Halfann toltftung hvals a Krysuvijk j strandar hluta.

Ein messuklædi. kaleik. smelltann kross. Öariuskriptt. kantara kapa. kluckur .ij. biollur .ij. glodarkier. alltaraklædi .iiij. kross steindur. sacrarium. mvnnlaug. þaxþialld. vij. kyr. xvj. ær oc xx. iiij. hross. kugilldi. viij. j metfie. iiij. merkur vax. c. vadmala. Jtem .iiij. ær.

194.

[1307].

VITNISBURÐR þriggja manna um reka staðarins í Görðum á Álptanesi fyrir Grindavík.

Afskriftasafn AMagn. Nr. 1862 „Ex apographo Gardensi“ (AM.), sem eiginlega er transskript frá 1600, og hljóðar svo: „Utskrift af einu Gomlu vitnisburðar brefe. Anno 1600 á Gørdum á Alftanese. svo latande bref framh borid“ [hér kemr bréfið]. „(Underskrifud nofn) Oddur Einarsson meh. Olafur Jonsson eh.“ Ártal bréfsins er ekki alveg víst. Séra Jón Þórðarson er orðinn prestur í

¹⁾ = Bessastaðamennu.

Görðum um 1322 samkvæmt Prestatali og er þar talinn að deyja 1369. en það er naumast rétt, og er þar víst í annálum átt við annan mann; séra Jón hefir um 1322 líklega verið búinn að vera leingi prestur í Görðum. Ormur Einarsson er nefndur í gjörð Árna biskups og herra Ásgríms um 1234. Herra Haukr er Haukr lögmaður Er-landsson. Hann er fyrst nefndur herra 1306 (Jón Þorkelsson: Nokkur blöð úr Hauksbók Rvk 1864 bls. xvi). Frá 22. Júlí 1306 til 1308 er hann á Íslandi (sama rit bls. viii) og mun á því tímabili hafa búið á Strönd eða Nesi í Selvogi (Jón Sigurdsson: Safn II. 47) og er líklegt hann hafi þá haft sýslu um Suðrnes; er því bréfið hér sett miðja vega á það tímabil.

In primis. Svofelldan vitnisburð baru þessar menn er svo heita. Ormur Einarsson. Teitur Glumsson. Sigurdur Asgeirsson. að statur j Görðum á Alftanese ætte allann vidreka og hvalreka fra Rangagiðgre og [i] Leitu kvenna bāsa. að kalftiorn- inga fioru. soru [þeir] hier epter fullan bokar eid fyrer herra Hauke. er þa hafde sýslu. En þordur sonur sijra Jons þordarsonar hafde umbod fōður sins og krafde hier um rettar. Eunn þar komu á land niu hafurhvaler og höfum vier alldrei annad heyrnt enn Gardar ætti ein[ir] vid sig. og vorir fedur sogdu oss so. að þeir hefdu alldrei annad heyrnt. og biuggu þeir langa æfe j Grindavik. Einar. Asgeir og Glumur¹⁾.

195.

22. Juni 1308.

í Björgvín.

BRÉF Árna biskups í Björgvín til Árna biskups Helgasonar í Skálholti, þar sem hann þakkar fyrir gjafir og meðal annars getr þess að hann sendi Árna Skálholtsbiskupi gjafir.

Bréfið er hér prentað eptir afskrift með hendi Árna Magnússonar AM. Dipl. afskr. Nr. 5847. Aðr er bréfið prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 59—60 (sýnist vera prentað eptir sama handriti og hér) og Dipl. Norv. II, 78 Nr. 91 eptir afskrift í Barth. IV (E) 337—38 af glataðri bréfabók frá Björgvín.

Virðulegom herra ok andalegom bróðr sinum herra Arna með guðs miskunn biskupi j Skálholte. sendir A[rni]²⁾ með

¹⁾ „hier vantar dag og datum“, skr. AM. við; ²⁾ A(audfinnr) Hist. Eccl.

samre miskunn biskup .j. biorgwin. q[veðju] G[uðs] ok sina brodorlega ælsku.

Guð þakke ýdr. herra. fagra sending ok sômelega. er þer sendur til var með pale suæini ýðrum. kom þat allt hæilt ok haldet til var. eftir þui sem bref ýdart sagde. kennumzst ver vid os skylduga vera firi þenna ¹⁾ goduilia ok allann annann. er þer hafed os teet. ýdr ok hæilagre kirkiu j skalholte til hæilla rada. eftir kunostu ok viti. ero os þo²⁾ þau malemni. er þer gatod j brefe ýðru. eigi so kunigh. at ver megem nokor endeleggh ansuor til gefa. þo at ver hafem þar oft þoyrtt vm talat. kann þat oft æinum manne þikkia liost firi liggia er malet er kunight. þat sem odrum sýnist bæde vant ok vafuet þeim sem malemninn ero okunigh. En þat sýnist os liost firi liggia. at þar æigi profazst huer maldage sem hann hefir vppruna ok hann gerezst. ýdr se ok kunigt vm þess agæta manz frafall. virdulegs herra. godrar miningar. Erlenns biskups j færægum³⁾ er andadezst j biorgwin jdibus lunii⁴⁾. mege þer þa skra lata hans artidar dagh ef ýdr sýnizst. Tidendi ero þau j lande varo at þar hæfer til mikillar oroar. vttan gud snui a betri læid. Sendu ver ýdr litla aminning. eit stykki klædess. æina peteam af silki. iij. pund vax. ok halfa lest biorss. bidiande at þer frilitid ei þessa sending. þui at annann tima skal vm betra þegar gud lofar. bidium ver ýdr at þer ritid til vaar kunleggha vm þa luti er ýdr taka ok kirkiu ýdra. Scriptum Bergis .x^o. kalendas Iulii. anno domini. M^o. ccc^o. viii.

196.

[1309].

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um skyldur og réttindi klerka.

Þessi réttarbót er ekki upphaflega ætluð Íslandi, en Magnús konungr Eiríksson skipar hana í lög með réttarbót einni (NgL. III, 194). Hér er prentað eftir AM. 350. Fol. bls. 156 – 58 skb. skr. 1363 (= F í NgL.); og borið saman við AM. 158A. 4to bls. 118 – 119 skb. skr. c. 1420 (Hliðarendabók; ekki notuð í NgL.), en

¹⁾ ydarn, b. v. Dipl. Norv., ²⁾ sl. Dipl. Norv.; ³⁾ Færægium, Dipl. Norv.; ⁴⁾ = 13. Júní.

kveðja og árfærsla er tekin eptir AM. 136. 4to bls. 289—90 skb. c. 1480 (Skninnastaðabók), og er árfærsla ekki í neinu öðru handriti, og er réttarbótin þó til í mörgum og flestum íslenskum; hirðum vér eigi að telja þau upp hér, því að þessi réttarbót mun verða prentuð annarstaðar með samanburði allra handrita. Sum handrit (t. a. m. AM. 128. 4to frá c. 1490) hnýta framan við þessa réttarbót allri réttarbótinni frá 28. Júlí 1316 (sbr. NgL. III. 82), og af því mun það koma, að sumir (Magnús Stephensen í MSteph. 13. 4to bls. 255) hafa viljað heimfæra þessa réttarbót til 1316. Réttarbótin segist vera samþykkt, og því eflaust lögtekin á þingi í Noregi og er þá, ef til vill, helst frá vorinu 1309. Prentuð er hún áðr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 419—22, NgL. III, 81—85, en á dönsku í Jonsbøgen 1763 bls. 391—94 og hjá Paus II, 197.

Her segir hvern hatt syslmenn skolu hafa¹⁾.

[Hakon með gvds myskunn son magnus konungs noregs kongur et cetera²⁾].

Þenna hátt hæfir syslumonnum uarum ok logmonnum at [hafa ok dýgiliga at hallda ok geýma³⁾ til upphalldz rettinga þegnanna. ok annara undirmanna [uirduligs herra hakonar⁴⁾ Noregs konungs⁵⁾].

Furst⁶⁾ at engar sektir legiz æ þa framar enn [lög uatta ok adrar nyiar sölugur⁷⁾]. huarki fur forbodan ne taksetningar. eðr stefnur er þeir⁸⁾ gera i lýsingum eðr brúðlaups gorðum. framar⁹⁾ enn greint er.

[Sua ok um¹⁰⁾] skipanir þær sem menn gera æ siðarstum dogum sinum. huart sem gert er kirkium eðr klaustrum eðr oðrum. skolo æigi framar halldaz enn logbok uattar.

Landuarnar segi ok reiða skal i kirkju leggia¹¹⁾. sem forn uani hefir æ uerit.

Erfa skolo leikmenn presta ok klerka at allu eptir fornum uanda.

Leiðangr skolo ok allir¹²⁾ gera eptir iardar höfn [ok fear magni. sem lög uatta¹³⁾].

Fataekra manna fiorðungr skal takaz af ollum tiundum. ok skiptaz sem [at fornu hefir uerit¹⁴⁾].

¹⁾ 158; ²⁾ [136; vantar í flest önnur; ³⁾ [hallda oc innvirdvliga eptir at sia 158; ⁴⁾ bætt við samkv. AM. 94. 4to og 102. 4to (sbr. NgL. III. 82); ⁵⁾ [i noregs konungs Riki 158; ⁶⁾ sl. 158; ⁷⁾ [forn kristindoms rettr vattar 158; ⁸⁾ menn 158; ⁹⁾ meir b. v. 158; ¹⁰⁾ [sl. 158; ¹¹⁾ heingia 158; ¹²⁾ menn b. v. 158; ¹³⁾ [sl. 158; ¹⁴⁾ [fornt hefir(!) 158.

Klerka sueinar allir skolo bua¹⁾ undir²⁾ slikri lýðskýlldu við konungdominn sem aðrir konungs þegnar [ganga undir³⁾ bæði at sektum ok soknum, skóttum ok skyldum, ok ællum ælogum⁴⁾], utan sua margir sem lofaðir ero biskupum. Er⁵⁾ furst c. manna erchibiskupi, þeir sem hann uill hafa til nefnt, er frealsir skolo uera af leiðangrs gerð. Skutilsueinar til iij⁶⁾, nefia, ok huerr huskarl til ij⁶⁾, nefia, skolo þeir frealsir af leiðangrs gerðum, ok nefningum ollum við konung, ok sua skipdráttum. Slikar sömu rettarbótr skolo ok hafa xl.⁶⁾ manna huers liðbiskups innan landz. [þeir sem sealfir biskuparnir uilia, ok þeir hafa til nefnt⁷⁾]. Enn ef menn erchibiskups beriaz i hans hiaueru sin æmillum, i gardi hans eðr æ skipi. [eðr æ⁸⁾ öðrum ij. skipum, þa skal þa sekt eiga halfa konungr, enn halfa erchibiskup, utan manndrap, ok lima lat, þa æ konungr einn saman. Enn þar sem erchibiskups menn beriaz utan hans hiaueru við aðra menn, eðr [sin æmilli⁹⁾ þa æ erchibiskup ongua sekt æ þui, en önguar sektir ero öðrum biskupum iat-aðar huarki ýfir sinum monnum ne öðrum utan þær einar, sem forn cristinn retrr uattar, skolo ok furr nefndir erchibiskups menn eðr annara biskupa, þui at eins niota fur nefndra¹⁰⁾ rettarbota, at þeir se allir ænefndir i einu brefi at huerium biskups stoli.

Einkannliga er ok fur boðit at iata profostum, eðr þeirra umboðsmonnum, nockura almenniliga tolla.

Fyrirboðit er ok ællum monnum, at gefa¹¹⁾ fyrir kirkiu-grópt, barnskirn, olean, ok uars herra likam, eðr aðra þilika luti andliga nema þat sem með Guðs¹²⁾ uilia uill huerr gert hafa, þuiat prestar ero skýldir at ueita monnum þilika luti vkeýpis¹³⁾.

Sua ok þeir menn sem forellrar þeirra hafa latit upp gera kapellur, ok sialfir bændr hafa nockurn kost til lagt, ser til tíða halldz eðr annars heilags¹⁴⁾ embættis, ok uili biskup æigi

¹⁾ vera 158; ²⁾ allri b. v. 158; ³⁾ [sl. 158; ⁴⁾ þuilikum sem adrir konungs þegnar ganga vndir b. v. 158; ⁵⁾ þar b. v. 158; ⁶⁾ lx, 158; ⁷⁾ [sl. 158; ⁸⁾ [med 158; ⁹⁾ [adra menn(l) 350; ¹⁰⁾ greina edr b. v. 158; ¹¹⁾ til kirkiv b. v. 158; ¹²⁾ godvm 158; ¹³⁾ svo þo at þeir geri kvnnigt at þeir krefi med skynsemd, þvilika skylldu b. 158; ¹⁴⁾ sl. 158.

prest til fa sem forn vandi hefir æ uerit, þa syniz æigi skynsamligt, at menn missi tíðanna, enn [greiða þó sitt ut¹⁾].

Nu ef profastar eðr þeirra umboðsmenn ganga [æ þersa²⁾] luti sem nu ero taldir, ok þröngua konungs þegnum með banni, eðr³⁾ harðindum, at ganga undir sektir, eðr⁴⁾ aðrar nýjar ælogur, þær sem þeir hafa æigi furr undir buit, þa skal lögmaðr eðr sýslumaðr, huarn sem bóndr krefia furr til, skyldugr til uera at fylgia bondum til rettra laga, ok fornra. Hefir ok profastr rettar sakir æ bondum, þa skolo þeir [skyldir til at gera þeim rett⁵⁾]. Enn ef sua syniz at þeir⁶⁾ gangi rangliga a⁷⁾ þegna uára, ok þeir uili með öngu moti hlita þeirra fortöllum, heldr at þeir þröngua bondum⁸⁾ með banni eðr oðrum þýngslum at ganga undir þeirra ælogur, þa er os þat oliuft, at sa nioti rettenda, er oðrum⁹⁾ uill ecki rett unna¹⁰⁾. Skal þa lögmaðr eðr sýslumaðr segia profostum eða þeirra umboðsmönnum, at þeir munu [eingi rettindi gera þeim¹¹⁾ nema þeir [se rettir við aðra menn¹²⁾].

Nu ef lögmennt eðr sýslumenn, uerða at þi sannir, at þeir uilia æigi hallda konungs þegna til réttinda, þa uiti sannliga at þeir skolo missa konungs¹³⁾ uinattu ok [þó lettliga¹⁴⁾], pionustunnar með. Enn ef lögmennt, eðr sýslumenn uarir finna at profastar, eðr þeirra umboðsmenn kennaz æigi við þat, sem furr var¹⁵⁾ sagt, ef þeir ero¹⁶⁾ a mintir, þa skolo þeir furbioða ollum monnum, sua konum sem köllum at vinna fur þeim eðr at leiga eignir þeirra hus eðr iarðir, [fýrr enn þeir hallda þessa vora skipun eptir lagvæm].

Var þetta uort bref giort oc vpplesit [oc] samþýgt af almuganum a tiunda are vors ríkis¹⁷⁾.

197.

5. April 1309.

i Björgvin.

«PETTER Andres sun» riddari, «Audun þorbergs sun», síðar

¹⁾ lvi kaup sem adr, 158; ²⁾ [þ þa, 158; ³⁾ oðrum b. v. 158; ⁴⁾ nyivngar eðr b. v. 158; ⁵⁾ [skyldi bændr til rett at gera 158; ⁶⁾ profastar 158; ⁷⁾ bændr eðr b. v. 158; ⁸⁾ bændr 158; ⁹⁾ adr 158; ¹⁰⁾ gera 158; ¹¹⁾ [eigi laga niota 158; ¹²⁾ [vili qðrvæ rett gera 158; ¹³⁾ varrar 158; ¹⁴⁾ [suo 158; ¹⁵⁾ fra, b. v. 158, ¹⁶⁾ vel b. v. 158; ¹⁷⁾ [finst einungis i 136.

biskup á Hólum, «Lodin a Bakka ok Sigurdr Jons sun» votta, að þeir hafi séð og yfirlesið bréf virðulegs herra Hákonar konungs «heilitt ok oskafett med hangangde insigli» um árás Svía á Jamtaland og útboð þaðan til landvarnar; var konungsbréfið «gortt i Biærgwin lugardagen nesta efttir paskauiku. a tiunda are rikis vars».

(Dipl. Norv. I Nr. 121 eptir frumbr. í Leyndarskjalasafni Dana).

198.

18. September 1309.

i Björgvin.

VITNISBURÐR um tíundarskyldu «af pydiskum vætrsetum» í Björgvin leiddr af Arna biskupi í Björgvin «a þui are er liðit var fra burðar tíð vars herra Jesu Christi þushundrað vættra þriu hundrað vættra ok niu vetr, þorsdaghen nesta æftir krossmæssu vm haustit» «varo hia þæsse framfærð ok hæyrðu er þæsse vithni varo boren firir herra Arna biskupi þæsser mænn af raðe mins herra konongsens herra Haukr logmadr Erlændz son er sin insiglígi sættu firir þætta bref er gort var i Bergwin a fyrnæmdum degi oc are».

(Dipl. Norv. I, Nr. 122 eptir frumbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. xxij, 2).

199.

26. December 1309.

i Túnssbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um að sýslumenn og umboðsmenn þeirra geri rétt.

Þó þessi réttarbót gæti átt við á Íslandi, er hún þó varla sérstaklega ætluð því í fyrstu. En upp í þetta safn er hún tekin af því að hún er til í fjölda af Jónsbókarhandritum og hefir fylgt öllum Jónsbókarútgáfum. Hér er hún prentuð eptir hinu elzta íslenszka handriti, sem til er af henni, en það er Skarðsbók: AM. 350. Fol. bl. 75a, sem skr. er 1363 (= H í NgL.). En til er hún að minsta kosti í þessum: AM. 345. Fol. bls. 150—51 skb. c. 1570; AM. 128. 4to bl. 159—60 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 140 skb. c. 1430 (hér stendr að hún sé gerð «á nitiaanda ari»);

AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= K í NgL.); AM. 147. 4to bls. 189—90 skb. þetta skr. c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 47—48 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 120—21 skb. c. 1420; AM. 161. 4to bls. 251 skb. 1561—65; AM. 175C. 4to bls. 32 skb. c. 1400; AM. 197. 4to bl. 36b á pappír með hendi séra Jóns í Villinga-holti; AM. 200. 4to bl. 15 á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 265—66 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 378—79 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 66—68 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 57—58 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 60b—61b á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 56—58 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 60—61 skb. c. 1570; MSteph. 13. 4to bls. 221—22 á pappír skr. 1715 (eptir Frostupingsbók); MSteph. 41. 4to á pappír frá c. 1720—30; MSteph. 48. 4to bl. 6b á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 234—36 á pappír c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 52b skb. c. 1540—50; Ny kgl. s. 1933. bl. 98—99 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. skr. 1581; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490 (hér sögð útgefin «á xij. ári»); Thott. 2106. 4to bls. 255—56 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to á pappír skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570 (hér sögð útgefin «á níunda ári»); Stockh. C8. 4to skb. 1608 (1548? = R í NgL.); Delagard. 9. 4to skb. c. 1580 (= N í NgL.); IBfél. 125A. 4to bl. 112 (brot) á pappír c. 1680; IBfél. 60. 8vo á pappír skr. 1595—1604; IBfél. 122. 8vo á pappír c. 1660; IBfél. 631. 8vo bls. 155 skr. 1706. Réttarbótin er eins og áður er getið prentuð í öllum útgáfum Jónsbókar (1578, 1580, 1582, 1707, 1709, 1858) og í Norges gl. Love III, 86—88. Á dönsku er hún prentuð hjá Paus II, 193, og í Jonsbogen 1763 bls. 370—71.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs].

Hakon með Guðs miskunn noreghs konungr [son Magnús konungs sendir öllum monnum þeim sem þetta bref sea eðr hæyra queðiu guðs ok sina¹).

Öargir menn hafa kiert fur oss um þann orskurð sem log-maðr segir manna i millum. ok domar þeir sem dæmdir ero. at engin retrr geriz æ. þo at kiert se fur systlumonnum. eðr þeirra umboðsmonnum. utan þeim se gíafir gefnar. Ok af þui at oss byriar þilika luti með ongu moti polaz lata. þa uilium uer at allir menn uiti. at þar sem sæ er malit uarðar ok log-skilat er. eðr dæmdr er domr til handa. kjerir sik fur uarum systlumonnum. eðr þeirra lensmonnum. ok biðia ser nett gðra.

¹) [et cetera 350; bætt við samkv. NgL. III, 86.

ok fa engan. þa fur bioðum uer uarum sýslumönnum ok þeirra lénsmonnum at sækia uara þegna um þann sakar eyri. er uer hófum þeim ueittan. furr enn þeir hafa rett gert. þeim er sik kiærði logliga fyrir þeim. ok þers uán eiga ofan æ. at uer faim þeim vára foðrleifð i hendr. er rett uilia gora. þeim monnum er sik kiæra logliga.

Hueruitna þar sem logmanni ok oðrum skýnsómum monnum litz. at sýslumenn eðr þeirra lens menn taka rangliga peninga manna. utan lögligra sokna. ok kunni einnhuerr sua fákunnigr at uerða eðr fasuinnr. þa uilium uer at þeir sæki önguan rett. furr enn þeir hafa rett gert. þeim er þeir toko fur aflaga. eptir lögmanz raði ok annara goðra manna.

Var þetta bref gert i tunsbergi. a annan d[ag] iola. a xj^{ta}. ári rikis vars. (Herra Ake kanceler uar insiglade. þorgeir klærkr Tofuason ritade¹).

200.

[um 1310].

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um héraðsfleyg mál.

Það er alveg óvíst um ártal þessarar réttarbótar, en hitt er víðara, að hún mun stafa frá Hákonni háleggi, og er hún því hér sett miðjavega á tímabili ríkisstjórnar hans. Hún þekkist nú ekki að því mér er kunnugt í annari mynd en hér kemr fram, og lítt hefir hún verið kunnug. Þó hafa verið dæmdir eptir henni dómar á Íslandi bæði í héraði og á alþingi. Í tólf manna dómi «um bygðar rymt» útnefndum af þorvaldi Björnssyni á Torfustöðum í Miðfirði miðvikudaginn næstan fyrir trinitatis 1569 eða 1570 er vitnað í þessa réttarbót og hún tekin upp í dóminn alveg í sömu mynd sem hér: «stendr svo í réttarbót virðulegs herra Hákonar konungs: Ef nokkurt stórmæli — að ósekju uppbera. Í sama máta stendr svo í kirkjunnar lögum, þar sem biskups ármaðr skal þing stefna í fjórðu grein: Tylftareidr skal standa um öll óbótamál». (IBfél. 125A. 4to bl. 46b; IBfél. 125B. 4to nr. 208; IBfél. 315B. 4to bls. 61). Í alþingisbókinni 1695 Nr. 5 er getið þessarar réttarbótar, þar sem er að ræða «um stórmæli bygðarfleyg» á þessa leið: «Réttarbót Hákonar kongs, eptir hverri hér á Óxarárþingi hefr fyrrum verið stórmæla rigti undirbúið o. s. frv.» og er svo réttarbótin tilfærð í þeirri mynd sem hún er hér (MSteph. 13. 4to bls. 273). En þau kirkjulög sem héraðsdómrinn á við, mun vera grein ein, sem svipar

¹) [bætt við samkv. NgL. III, 88, nótta 3—8.

til 27. kap. í Borgarþingskristinrétti NgL. II, 306. og er til í nokkrum íslenskum handritum, en er þó nokkuð á annan hátt, og er tvennslags. Sú sem hér er kölluð II, nefnir réttarbótina.

I, (AM. 458. 12mo bls. 101—102 skb. c. 1570; AM. 199. 4to bls. 77—78 á pappir frá c. 1670; IBfél. 125B. 4to nr. 118 frá 17. öld).

vm bygðar rýmt í hieradi.

Ef þau mal eru gjörð í hieradi sem biskups riettur er æ. þa skal umboðzmaður biskups stefna þing í hieradi. enn huer bondi skyldr at sækia þat þing.

Nu er þing sett. þa skal biskups armadr upp standa. oc tala suo. ec hefi. heýrt þat hier í hieradi oc bygðum at. N. N. hafi misgjört þat sem biskups sok er æ ok heilagrar kirkju. nefne mann- en a nafn. oc suo huer soken er.

Nu ef þer hafit þat mál fyrr heýrt vil ec þat vita.

En ef fjordungur hieradzmannna þeirra a þinge eru. knedst þat heýrt hafa. þa heitir þat bygðar fleykt at logum. þa ma biskups armadr sækia þat mal til riatar sliks sem við ligr at logvm.

Stendur lyritareidur vm merkur¹) mal edur þau minne erv. enn þegar mal er meira en þriggia marka mál. þa er halfrietis eidur. En fullrietis eidur firi obota mal huert. En ef færri knedast heýrt hafa. þat mal en fjordungur þingmanna. þa fellur þat nidur oc ma hann þat eci sækia.

hvað niett heimelis kuidar vitne erv.

Ef heimelis kuidar uitne þarf við þar sem þau skipaz til. þa skulu þat vera jnan þings men og þat vera í eidstaf. at ec skýt því til gvðz at eg hefi þetta heýrt. oc þat hefr flötít um þria bæi. edur fleire. en eigi veit ec hvað satt er. skal ein sveria. enn. ij sanna. edur iij. en hinn sýnie firir ef hann ueit sic logen uera. elligar sie profað hieradzþing.

IBfél. 125B. og AM. 199 standa á undan þessu tvær greinir sem segjast vera úr «Gráfaglsbók» þ. e. Grágás.

II, (AM. 55. 8vo bls. 54—55 skb. c. 1580; Ny kgl. s. 1945. 4to bl. 383 skr. 1666; MSteph. 61. 4to bls. 103 frá 17. öld; IBfél. 315B. 4to bls. 62 frá 17. öld. Enginn orðamunr tekinn).

Um bygðar rymt.

Ei þau mál gerast í héraði, er biskups réttur er á, þá skal konungs umboðsmaðr eðr biskups þing stefna í héraði; er hverr bóndi skyldr at sækja þat þing. Nú er þing sett, þá skal konungs umboðsmaðr eðr biskups upp standa ok tala svo: Ek hefi heýrt þat í bygðum ok héraði, at N. N. son hafi misgert þat mál, at biskups sök er á ok heilagrar kirkju; líkavel um konungsins sakir, sem vera eiga, skal eins upp bera sem konungs réttarbót útvisar, nefni manninn á nafn ok hver sökin er. Nú ef þér hafit heýrt þat mál fyrri vil ek þat vita. En ef fjórdungur héraðsmanna sá, sem á þinginu er segist þat heýrt hafa, þá heitir þat bygðarfleygt at lög-

¹) m^o, hðr.

um. Þá má konungs umboðsmaðr eðr biskups sækja þat mál til slíks réttar, sem við liggir at lögum; standa þó eðar til undanfærslu eptir hæð sakanna, sem lögbók útvisar. Þau mál sem flotit hafa um þrjá bæi, má yfirvaldið með réttu upp bera ef vill, ella setja þetta fjórðungsþing sem fyrr segir, ok heita þat heimiliskviðar vitni hvorutveggja eptir hvern sem upp er borið, ef yfirvaldinu líkar.

Menn hafa viljað heimfæra réttarbót þessa til Jónsb. Mannh. kap. 24. Hún hefir aldrei verið prentuð.

MSteph. 13. 4to bls. 274 pappír skr. 1715 eptir chartis Jons Magnússonar; AMagn. 60. 8vo bl. 125a á pappír frá c. 1690; Ny kgl. s. 1265. Fol. á pappír c. 1670 skr. á spássíu við 26. kap. í Mannhelgi í Jónsbók; Thott. 2106. 4to á pappír c. 1650, a: bls. 13, b: bls. 270; IBfél. 531. 8vo bls. 170—71 (bók Hálfðánar Jónssonar á Reykjum skr. 1706).

R. B. H. K.¹⁾

Ef [nockru stormæle er fleigt²⁾] i heradenu þá skal valldz-madr þing stefna og krefia bændur svars oc sanninda hvert þeir hafa það mal heýrt eða eige. oc ef honum fylger fiordungur þingmanna. sem það seigiast heýrt hafa enn eigi vite þeir hvert satt er eða ecke. þá má hann at frialsu vpp bera.

201.

23. Juni 1310.

i Björgvin

RÉTTARBÓT Hákonar konungs um að sýslumenn, umboðsmenn biskupa og nefndarmenn sæki lögþingi.

Hakon með guðs miskun et cetera. sendir ollum monnum i Gulapingslögum etc.

[Kemr Íslandi alls ekkert við og kemr sjaldan fyrir í íslenskum handritum; er þó til í einstaka, svo sem AM. 148. 4to bls. 218—19 skb. c. 1500 (Landeyjabók) og AM. 176. 4to bls. 12—13 skb. c. 1570. Sjá að öðru leyti Norges gl. Love III, 88—90].

202.

14.³⁾ October 1310.

i Björgvin

HAUKR lögmaðr Erlendsson dæmir Hallvarði bónda á Stafni

¹⁾ 2106a setr við rb.: „Um rigte Mannh. 25“; „[Réttarbót] Hákonar kongs um stórmæli“ 2106b; „R. B. H. K. Vmm stórmálaríkti“ 531;

²⁾ [nockru stormæli eru fleigt 60, 2106, 531; ³⁾ segja Norðmenn, en ef þetta færi eptir íslenzku tímatali væri það 17.

(Stafin) «fiskivatn eitt þat er Logrin heitir», er Hallvarð og Árna Jörundarson greindi á um, og Árna að «lvka Hallvarði fíora manaðar mati i kost þan er Hallvarðr hafpi i þersi ferð ok iij manaðar mati i dom rof innan þers manaðar er þeir koma heim nv at sinni» «þetta bref er gort . . . i Björgvin vetrar dag en fyrsta a xij ari rikis vars virdulex herra H[akonar] Norex konungs».

(Dipl. Norv. II, Nr. 103 eptir frumbr. í Danske Selsk. Saml.; prentað áðr í Annal. f. nord. Oldk. 1847 bls. 388).

203.

12. Janúar 1311.

í Björgvin.

FIMM menn og þar á meðal «Haukr Erlendzson Gulapings logmaðr riddari» votta, að þeir voru «i hia i malstovonne i biskups garðe i Bergwin pridie idus Januarij a tolfða are varss vyrdulegss herra Hakonar með guðs miskunn Noregs konungs sonar Magnus konungs» og heyrðu á «er vyrdulighr fader herra Arne með guðs miskunn biskup i Bergwin» lét lesa fyrir síra Bótólfi Hákonarsyni konungs bréf «i hveriu er hann byðr vt-lænzukum vetrsetom luka tiund sina hæilaghre kirkiu» eins og að fornu (bréf frá 10. Nóv. 1310 og 30. Nóv. 1310 í Dipl. Norv. II, Nr. 104 og 105).

(Dipl. Norv. III, Nr. 93 eptir afskr. í Bartholin IV, E. 399—400).

204.

23. Júní 1311.

á Reykjum.

GUÐMUNDR lögmaðr Sigurðarson tekr vitnisburði af tveim mönnum um landamerki Reykja í Tungusveit, og votta það tveir menn.

AMagn. Dipl. afskr. Nr. 4104 með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna «ex originali». «Brefed er skrifad á kalfskinn með tveimur jnnsiglum», og er svo sýnt hvað á insiglunum hafi staðið. Þetta mun vera hið elzta íslenzkt bréf með ártali og dagseting. Menn hafa áðr haldið að bréf Auðunar biskups frá 1315 væri elzt.

Öllum monnum þeim sem þetta bref sea eda heýra senda

pall prestur Þorsteinsson ok olafur geirmundarson kuediu guds ok
sina kunnikt georande at sub anno gracie Millesimo trecen-
tessimo decimo primo næsta dag firir ions Messu baptiste at
reykium i tungsvæit. a stefnu firir gudmunde lögmanne uor-
um uid hia at nefndur gudmundr lögmaðr tok suo fallinn eid
af Haralðe Sigurdarsýne ok þorunne sýstur hans at su uere eignn
reykia landz. meglefellzdalr firi uestan. fram fra kartar gile ok
fram ýfir kniuká hina fremre. manadar beit aullum nauffenade
j skidastada iord upp fra Mariu messu fyrrre. mosakelldur eru
á sande firir austan geil ok ór þeim rettsýne. austr i iokulsa. ok
upp i grenhamar. þa merkiagerde hamrar til þess at gardr geingr
utan ór geil ok suo ofan firir utan steinstada uoll ok fram i
mýlnu tiorn. reðr iokulsár fall þat sem næst er firir ofan kross-
odda ok suo ýfir firir ofan lambanes ok sua uestr i suarta firir
ofan gratholma. ok at sua felldum profum teknum sagde oft-
nefndur gudmundr laugmaðr með fullum laga órskurde þetta
obrigdeliga eignn reykialanndz efter þui sem suarit uar. ok til
sannýnda her vm settum mid okkr innsigle firir þetta bref er
gort uar i saugdum stad dege ok are sem fyrr segir.

205.

1311.

SKRÁ um skattbændr á Íslandi.

Skrá þessi og sú, sem er nefnd í „Ný Félagrit“ X, 1850 bls. 27—28 er öll ein og hin sama; sá texti sem þar er farið eptir er einmitt sá texti, sem hér er kallað B, og það, sem A og B ber á milli í því, sem báðir hafa, er einungis afskriftamunur, og B hefir ekki varað sig á aðbundruðin eru tölfræð, og því eru serknesku tölupphæðirnar rangar. Jón Sigurðsson hefir haldið, að skráin væri frá 1366, en A tekr af öll tvímæli um að hún sé frá 1311. Sumir menn¹⁾, sem hafa viljað leitast við að segja eitthvað um fólksfjölda á Íslandi á 14. öld, en hafa aldrei séð þessa skrá, hafa gert úr henni tvær skrár, af því að nokkrir hafa nefnt skrá frá 1311 (Lærdómslistafélags rit VI, 178; Magnús Stephensen Ísland í det 18de Aarh. bls. 268), en Jón Sigurðsson hins vegar nefnir skrá frá 1366, og á þar einmitt við hina sömu, því að þá þekti hann einungis B. Sýnir þessi sundrgreining skrárinnar, hve hæpið það getr verið að þykjast vita, en vita

¹⁾ t. a. m. herra Bogi Th. Melsteð í Historisk Tidskr. Sjette Række I, 1888 bls. 760 (i nótu).

ekki, það sem menn tala um. Árfærsla Jóns Sigurðssonar er að öllu, eins og við var að búast, á skynsamlegum líkum byggð, þ. e. að skráin hafi verið gerð þegar Hákon Magnússyni yngra var dæmt land alt. 1366. En þeirra röksemda þarf ekki með; ekki þarf annað en að að konungur eða sýslumaður hans á Íslandi hafi eigi þótt vita glögt af hverjum skatt setti að heimta og ef til vill þótt undanfærslur við hafðar, og hafi því látið taka skattbænda tal um land alt, og gat það hafa verið gert hvenær sem var. Um ártalið 1539, sem stendr í B, þarf varla að geta þess að það er villa ein.

A.

JSig. Nr. 264. 4to og er borin fyrir þessari afskrift. „Gömul bréfab. 206 í Finns safni Magnúss. skrifað með hans hendi í Arb. hans I, 31 á spássfu.“

Um manntal á Íslandi. skattbændr.

Anno domini Mcccxj. á xij. ári ríkis vors herra Hákonar Noregs konungs Magnússonar var svo mikið manntal á Íslandi:

Í Norðlendingafjórðungi ixe manna ok lxx.

þar af laukst konunginum í skatt xc^e ok tíutigir álna.

Í Austfirðinga fjórðungi cccclxxxiv menn.

skattr xl^e ok vij^e.

Í Sunnlendinga fjórðungi viij^e xxxviiij menn.

skattr lxxxij^e ok xx álnir.

Í Vestfirðinga fjórðungi Dxxxx ok xx menn.

skattr Lxxxx^e [hálf^e a af .s.¹) ok xx álnar.

Á sama ári millum Hrútafjarðar ok Siglufjarðarár D manna ok xx manna.

Milli Siglufjarðar ok Helkunduheiðar cccc ok Lx manna.

Milli Helkunduheiðar ok Lónsheiðar cc ok xl. manna.

Milli Lónsheiðar ok Jökulsár cccxiiij manna.

Millum Jökulsár ok Þjósár cccxviiij manna.

Millum Þjósár ok Bozár D ok Lx.

Millum Bozár ok Langár hálf^e þriðja c manna.

Millum Langár ok Þorskafjarðarár D ok xl manna.

Millum Þorskafjarðarár ok Hrútafjarðarár cc ok xc manna.

B.

AM. 193. 8vo c. á pappír skr. c. 1620; Ny kgl. s. 1840. 4to bls. 118—19 (eptir 193).

¹) [þannig.

Anno 1311¹⁾ á 12 ári ríkis Hakonar kongs Magnussonar var so mikilð manntal á Jslandi.

J Nordlendinga fiordungi 970. þar af lukust kongenum j skatt LLv^{c. 2)} og .LL.³⁾ alnir betur.

J Sunnlendinga fiordungi 848. skattur Lxxij^{c. 4)} og xx alnir.

J Vestfirðinga fiordungi 500 menn. skattur lxxxij^c og xx. alnir.

J Austfirðinga fiordungi 484. skattur xlvij^c.

Á sama ári voru 500 menn á mille Hrutafiardar⁵⁾ og Siglufiardar.

206.

20. Júní 1312.

[í Björgvin].

GUÐRÚN Køjukona selr Ormi svarta Þórisssyni Bellagarð innra meginna hálfann, enn hann geldr henni að nokkru í Íslenzkum vörum, og á að greiða það, sem eftir stendr þegar hann kemr frá Íslandi.

Dipl. Norv. I, Nr. 134 eftir frumbréfinu í ríkisskjalasafni Norðmanna.

Allum guðs uinum ok sinum þeim sem þetta bref sia eða hægja senda Erlingr Amundason Arne j Grasgarði, Æinriði á Lækjuin Q[ueðiu] G[uðs] ok sína.

mer uilium yðr kunnikt gera at mer uorum hía er þau kæptuz með Ormr suarti þóress son ok Guðrun køjv kona. er hun sellði honum Bellagarð jnnra ueginna hálfann með tuptum ok olgognum er til laghu. firir niutighi marka fornra. lauk Ormr henne þegar j hendr. v. tighi marka fornra sua fegodar. v. dekra huða jslenzkra, hálfann pridia dekor islenzkra bukskinna j norðum bukskinnum hálfann annan dekor ok þriv bukskin, sex gæitskin. hálfann .v^{ta}. dekor norrønna fillinga. fimf hundrat uaðmala. halva mork brenda. þria laupa smørs fiora tighi alna j hamnaruaðmalum. en er hann kómi af Íslandi skilði hann luka henni .xxx. marka. fimtan hundrat uaðmala eða annan øyri jamfegodar Nu sem Ormr kom aptr til Berguinar .ij. vetrum liðnum kom þar Ólafr

¹⁾ 1539(1), hdr.; ²⁾ = 105^c; ³⁾ = 100; ⁴⁾ fyrst skr. Lxxxvij, en v-ið svo dregið út; ⁵⁾ Huijtafiardar, hdr.

kæiv maghr umboðsmaðr Guðrunar ok hæimti af Orme þessa .xxx. marka sem aðr uar sagt j brefinu at eptir stoðo. lauk Ormr honum þa með raði goðra manna. þrettan hundrat vaðmala. þriar merkr pæninga. þriar [forngildar] settum ver uar jnsigli firir þetta bref er gort var þrim nattum eptir Botolfs uoku a. xij. are rikis uirðulegs herra Hakonar Noregs konongs hins koronaða. þa er liðnir uoro fra burð vars herra Jesu Christi þushundrat uetra. ccc. vetra ok tolf vetr.

207.

[1312].

ÚRSKURÐR Guðmundar lögmanns um að Guðmundr ábóti skuli hafa tólf aura í landnám og sex sela virði fyrir það, að tveir bændr fóru í Hópsós, eign klaustrsins á Þingeyrum «eptir forn-um hefðum».

Afskriftasafn AM. 439. «ex originali monasterii Thingeyrensis accuratissime» (AM.). Afskriftin sjálf er ekki með hendi AM. en aptan við skrifar hann: «So endast brefed og allðrei hefur það leingra vered. og eckert ártal er á því. það er añars daterad fæum árum eptir anno christi 1300. hier um 1312. 14. því um þetta leiti voru þesser guðmundar, aboti og lögmaður. Jñsigle Guðmandar lögmañs hanger við brefed. hvar i er hrutur. Er hier rielt afrissad á næst epter fylgianda blade». Á næsta blaði er dregið upp innsiglið (S: Gvðmrvndi Sigvardi). Á lausu blaði hefir Árni eptir líkt «forma literarum i briefe Guðmundar lögmans, sem liggur á þingeyrum». Guðmundr varð ábóti 1309 eða 1310, en Guðmundr Sigurðarson var lögmaðr norðan og vestan 1302—18. Bréfið liggir því milli 1309 og 1318.

Allum þeim monnum sem þetta bref sia eða heyra sender guðmundr lögmaðr. Q[vediu] G[uds] ok sina.

Ek geri ýðr kunnigt at guðmundr aboti kærði firi mer at gudlaugr bondi j asbiarnarnesj ok hillðibrandr foru j hops oss stadarins orlofslaust. Nu meðr því at kla[u]str at þingeyrum a þenna oss epter fornum hefðum þa seger ek með laga orskurdi abota tolf aura j landnam ok uerd sex sela er þeir toko. ok til sanz uitnisburdar setta ek mitt jnsigli firi þetta bref.

208.

1313.

SKRÁ um leigumála á jörðum Víðeyjarklaustrs.

AM. 238. 4to bl. 50b skr. 1570—80; AM. Dipl. afskr. Nr. 1776 (eptir 238, Bessastaðabók).

Anno Domini M ii^e ok xii^j ar var þessi leiga skýlld æ jarder víðeyjar klavsturs.

Á eide i^j^e leiga: ok helmingar sad: með landi kyr ok vj ær.

At kortolfstodvm c vorv: ok geýmsla hrossa ok navta stad-arins. leiga selsker. þar er ok iij vetrunga elldi.

Áf bleikastodvm hellmingur heyia þeirra sem fast.

At ose x avrar vorv: þriggja vetrunga fodvr.

J þormodz dal iij merkvr ok xij hrossa beit.

At vatn ennda iij merkur.

At vatnne cc vorv ok iij vætter miols.

At leýsingia stodvm c.

At kleppi cc:

J holte helming heyia.

J hvamme c leigv.

J digranesi iij merkur:

At a eyre stadur æ land allt.

At hvsapottvm xij avrar annars hundra[d]s þrimalingur j jorðv: sælðingur j jorðv.

209.

[1313].

MÁLDAGI Neskirkju í Selvogi [er Árni biskup Helgason setti].

AM. 263. Fol. bls. 55 skr. 1598. Erlendr sterki dó 1312 og mun hafa búið á Nesi í Selvogi. Járngerðr var kona haus og mun hún hafa lifað Erlend; þeirra dóttir var Valgerðr, en Haukr lögmaðr var ekki sonr Járngerðar; maðr Valgerðar mun vera Hálfdán sá, er hér er nefndr; Finnur er sonr Bjarna[r] Hamra-Finnssonar, er nefndr er í Árna biskups sögu (Bps. I, 679) og mun hann hafa látið gera kirkjuna; systir hans er Þóra; Helga sú, sem hér er nefnd, kynni að vera systir Árna biskups Helgasonar og hafa verið kona Finns (sbr. Bps I, 680). Máldaginn eins og hann liggir fyrir hér, er ekki eldri en frá tíma Árna biskups, og herra Erlendr virðist vera dáinn úr því að Járngerðr er talin fyrir gjöfum og dóttir hennar, og mun hann grafinn í Nesi, og þær gefa til legs honum.

forn maldage.

¶ Mariu kirkia j Nese og hins helga magnus jarls: og ins sæla Thorlaks biskups oc hinnar helgv Katerynv meylar er [Finnr]¹⁾ Biarnarson liet giora. a xx hvndrvd j heima lande og tiolld vmm kirkiv. smelltann kross og annann steindann. Alltarissklædi iij. kluckur iiij. og fimta(!) hrotna. kertastikur ij. og glodarker. elldhera. lysikolv. og Alltariss mvnnlavg. skiolv. og stavckvl. og handklæde tuo. og peturs skrift. ij kyr. a og kirkia.

¶ Þar skal oc syngia messv hvern dag helgan. og annann huorn ottv song. Messa skal midvikudag oc favstudag j langafostv og so alla jmbrevdaga. flogra marka leiga(!) skal greida presti. og senda jafnann mann j mote honvm a vetvrinn.

¶ Tíjvnd liggur þar til af heima monnvm og af Biarnastodvm. og halfer lysitollar. lofadar groptur heima monnvm j Nesi. og fatækum monnvm. lofadar erv þar allar heimilis tíjder.

Síjdan gafu þau finnr og þora mariuskripter badar.

Helga gaf altarisduk glitadann. og kross steindann.

¶ Þetta gafst til síjdan Halfdán kom. asavdarkugilldi. Halfdan liet hæta hrotnv klucku og keipte til kalek er stendur xj avra.

Jarngerdur gaf til ravtt Alltaraklædi af silki. sotdrift yfer Peturs likneski.

¶ Jtem gafv þav Halfdan og valgerdur og Jarngerdur kross er stendur yfer kordýrvm med tueim likneskivm.

Jtem gaf Jarngerdur Refvil nyiann atta alna langann.

210.

13. Marts 1313.

i Niðarosi.

¶ **BIARNE** Auðunarson. Haukr Erlændzson. Auðunr þorhærgsson Salamon þoraldason. Loðen a Bakka. ok Ottarr'loghmaðr. . . .
dæma . . . tyrsdagen æfter Gregoriusmesso j konongs garðe j Niðarose a fiurtanda are ríkis vars vyrdulegs herra Hakonar

¹⁾ Hér hefir gleymzt úr fornafnið, en á líklega að vera Finnur sonur Bjarna[r] Hamra-Finnssonar, sem er nefndur síðar hér í málðaganum, og hefir kirkjan líklega verið byggð á tímum Stada-Árna.

Noregs konungs . . . «vm þa longu þæfo ok þrætto. sem verit hæfir millum fru Ingibiorgar Pálsdottor ok Aslaks a Lyngi. vm jordena Lyng . . .»

(Dipl. Norv. V, Nr. 57 eptir frbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. II, 8a. Hinn 19. Marts staðfestir Hákon konungr þennan dóm. Dipl. Norv. V, Nr. 58 eptir frbr. AM. Fasc. II, a).

211.

5. April 1313.

í Niðarosi.

«BLÆRNE Audunarson. Haukr Erlenzson. Loden a Bakka. Ottar lagmadr» rannsaka að konungsboði «a þorsdaghen nesta firir palmasunnu i konongs garde i Nidarosse a flugrtanda are rikiss vars virdulegs herra Hakonar Noregs konongs hins korunada» . . . «varner. Ottars a Lyngi ok Klementz ok Eiriks» gegn kröfum frá Ingibjargar Pálsdóttur til jarðarinnar Lyngs í Veradal, og reyndnst varnirnar ónýtar.

(Dipl. Norv. II, Nr. 116 eptir frumbr. í AM. Dipl. Norv. Fasc. II, 9a. 9. April 1313 staðfestir Hákon konungr þennan dóm. Dipl. Norv. II, Nr. 117 eptir frbr. í AM. Fasc. II, 9aa).

212.

2. Maí 1313.

í Niðarosi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um arftökur og annað fleira.

Þessi réttarbót er að upphafi einungis ætluð Noregi, og á ekkert skylt við Ísland, en í íslenskum handritum finst hún frá 14. öld. Þó er hún hér ekki tekin vegna þess, heldr af hinu, að menn fóru að bera hana fyrir sig í lok 15. aldar, og kemr það fyrst fram í Möðruvallamálum, þar sem Kolbeinsstaðamenn, Erlendr Erlendsson og börn hans Þorvarðr Erlendsson, Vigfús Erlendsson og Hólmfríðr Erlendsdóttir heimtu samkvæmt réttarbót þessari arf eptir Pál Brandsson á á Möðruvöllum; en Finnogi lögmaðr Jónsson, enn mesti lagamaðr, mótmælti henni harðlega frá upphafi í Spjaldhagaðómi 1495, sem lögleysu, og var sá dómr ítrekaðr 1499 og samþyktr á alþingi; um sama skeið heimti Eiríkr prestur Sumarliðason Grundareignir í arf eptir Svein bróður sinn samkvæmt þessari réttarbót, en hinumeginn kallaði Finnogi lögmaðr til arfs fyrir dóttur sína; endalokin urðu þau að séra Eiríkr fékk Eirík kanslara Valkendorf til bæði að ávinna

það við Kristján konung II, að hann dæmdi séra Eiríki Grundareignir samkvæmt réttarbótinni og staðfesti hana 22. Nóv. 1507 í Akurbúsi, og til þess að ekki skyldi til sleppa staðfesti konungtrveim dögum síðar eða 24. Nóv. 1507 allar réttarbætr hins „heilaga“ Hákonar konungs, og þar með unnu Kolbeinstaðamenn Möðruvalla arf. Hið síðastnefnda staðfestingarbréf var lítt þokkað og olli mörgum þrætum, en var numið úr lögum af Friðrik konungi IV þann 15. Maí 1711 (Magn. Ketilss. III, 359—60). Hefir það ýmist verið kallað „Möðruvallaréttarbót“ eða „Réttarspillir“. Um þetta efni sjá Magn. Ketilss. Forordn. I, 94—95 og Söfn til sögu Íslands II, 96—99. Skoðun Gísla lögmanns Hákonarsonar á réttarbótinni er að lesa í Dipl. Isl. I, 712. Magnús Ketilsson (I. 107) kallar einmitt þessa réttarbót ($\frac{2}{3}$ 1313) Möðruvallaréttarbót.

Réttarbótin er prentuð hér í fernu lagi. A eins og hún kemr fram í fornum handritum fylst og er bér farið eptir sömu skinnbók sem í Norges gamle Love. B, C og Deins og réttarbótin kemr optast nær fram í íslenskum handritum og fylgir að nokkru útgáfuni Jónsbókar, og er hún þar í smákubbum og flust valla öðruvísi, og eru þeir kaflar hér prentaðir eptir Skarðsbók, sem er elzt íslenskra skinnbóka, er hafa þessa stubba alla, en B flust þó í einni skinnbók eldri, en það er Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 131 skb. frá c. 1340. Það þótti ekki ómaksins vert að fara út í orðamun, af því að aðalréttarbótin er prentuð hér í heild sinni sem A, og hinsvegar hefði það mátt æra óstöðugan að tína til mismun úr öllum íslenskum handritum, sem réttarbótin finst í eða partar af henni. En úr því maðr þefir kannað handritin á annað borð er réttast öðrum til hægri verka að nefna þau, sem eg hef fundið hana eða eitthvað af henni í: AM. 343. Fol. bl. 28b skr. á spássiu við Erfð. 12 c. 1500; AM. 344. Fol. skb. c. 1350 60; AM. 345. Fol. bls. 148, 149 og 169 skb. c. 1570; AM. 126. 4to bls. 173—75 skb. c. 1380; AM. 128. 4to bls. 157 skb. c. 1490; AM. 129. 4to bls. 201—203 skb. c. 1570 og segist vera lögtekin; AM. 132. 4to bls. 138 og 140 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 4 skb. 1490; AM. 147. 4to bls. 184, 192, 206 skb. þetta c. 1600; AM. 154. 4to bls 150—51, 153 skb. c. 1500; AM. 155. 4to bls. 199 c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 49 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 115—16 skb. 1420; AM. 159. 4to bl. 81b—82b skb. c. 1500 (hér blandað saman greinum úr réttarbót Eiríks 1280, réttarb. Hákonar 1305, 1313, 1314, 1318 ofn.); AM. 161. 4to bls. 247—49, 259, skb. 1561—65; AM. 168B. 4to bls. 27—28 skb. þetta c. 1490; AM. 170A. 4to bls. 3, 9, 32—34, 35 skb. c. 1570 (af sama tagi og 159); AM. 175C. 4to bls. 30, 31, skb. c. 1400; AM. 200. 4to bl. 11—12, 15, 17 á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 263—65 skb. c. 1500; AM. 38. 8vo bl. 124 skb. skr. 1578; AM. 40. 8vo bls. 372—73, 374—76, 391 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 59, 61—63, 75 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 28—29, 52—54 (af sama tagi og í 159 og 170) skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bl. 57—58, 70—71 á pappír c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 9—10 á

pappír c. 1620; AM. 456. 12mo bl. 50—54, 70—71 skb. c. 1480; AM. 457. 12mo c. 1500; AM. 458. 12mo bls. 49—50, 53—54 skb. c. 1570; MSteph. 3. 4to á pappír eptir skb.; MSteph. 12. 4to á pappír c. 1570—80; MSteph. 13. 4to bls. 280, 285—89 á pappír skr. 1715; MSteph. 48. 4to, bl. 3b, 4a, 13a, 14b skr. 1669; Gl. kgl. s. 1159. Fol. c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to c. 1620; Ny kgl. s. 1080. Fol. c. 1750; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 219—21, 236 c. 1750; Ny kgl. s. 1923. 4to bl. 146, 150 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 51—52 skb. c. 1540—50; Ny kgl. s. 1933. 4to bls. 97—98 skb. c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. c. 1656—58; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2099. 4to skb. 1581; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560—70; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 13—14, 47—51, 251—52, 261—62, 264, 331 á pappír c. 1750; Uldall. 320. 4to papp. skr. 1603; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 60. 8vo skr. 1595—1600; IBfél. 122. 8vo á pappír frá c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 149 skr. 1706. Auk þess er hún eflaust í nokkrum handritum, sem eg hef ekki ennþá náð til.

Réttarbót þessi er prentuð í heilu lagi í Ngl. III, 98—102 og þar með sá hluti hennar, sem ætlaðr er fyrir Niðarós; sömuleiðis heil í Magn. Ketilss. Forordn. I, 126—33 með danskri þýðing; á lat. hjá Þormóði Torfas. í Hist. Norv. IV, 439 og á dönsku hjá Paus II, 194; kaflar úr henni eru prentaðir í Jónsbókarútgg. og á dönsku í Jónsbogen, og C er prentað bæði á dönsku og islenzku hjá Magnúsi Ketilssyni I, 108—11. Sbr. Crymogæa Arngrims III, 124.

A.

AMagn. 60. 4to skb. frá c. 1320; NgL. III, 98—102.

Her hefr skipan virðulegs herra hakonar konongs sonar magnus konongs.

Hakon með guðs miskunn noregs konongr son magnus konongs sendir allum monnum leikum oc lærðum guðs uinum oc sinum þeim sem noregs konongs ríki byggia Q[ueðiu] G[uðs] oc sina.

Skyllða uar oc astsemd su er ver berom til alðyðu rikissins saker mikils goðuilla oc eptirlætiss er aller menn hafa oss teet siðan guð kaus oss til ríkisstionarinnar krefr oss vm at bóta þa luti sem afat er oc einkanliga vm log oc landsens rett. hafum ver þui vm hugsat með hinna bezstu manna raðe oc letom skrifa yðr til nytsemdar oc hugganar þessar rettar-

bótr er her fylgia oc ver letom lysa i konongs garðe i niðarose a krossmesso eptan [vm uaret¹⁾ a xiiij.²⁾ are rikis uars a almenniligo þingi oc samðykt uar með lofatake.

1. Fyrst at upphafe at þar sem barn tok arf eptir móður sina skilfengna oc faðr eptir sama barn ef þat atte eigi skilgetit barn eptir sik. þa skal faðr heðan af eigi meira erfa eptir harn sitt oc hans erfingiar en allt lausa goðz æfenliga. Enn eignir allar skal hon [eiga oc hafa³⁾ oc [i uirðar⁴⁾ setiazt vm alla sina lifdaga. En eptir hans daga take sa eignir allar er erfðom er nestr eptir þat sama harn þær sem barnit erfði eptir móður sina kall eða kona i móður leggen. þeir þo er af þeirri ætkuislinni eru komnir er þær iarðer oc goz er ut af komit. samu leið skal oc fara ef móðir erfir barn sitt þat sem aðr hafðe erft faður sinn. skal þessi erfð ganga i almenniligu erfðatale en eigi vm konongs erfð.

2. Sua oc ef maðr horar vndir kono sina oc eigu þau born saman oc andaz konan oc siðan barnet. þann arf skal allðri faðir taka er þat barn erfði eptir móður sina. þann arf skolu taka móður frændr barnsens hinir nanastu eptir þeirri grein sem fyr segir. Samuleið skal oc fara ef kona horar vndir bonda sinn vttan þui at eins at þau sættezt vm mal sin oc upp gefi þat sama hor huart uið annat.

3. Sua oc af þui at móðer skilgetin stendr ecki aðr i erfðatale eptir frilluborit barn sitt. þa skal hon heðan af arf taka eptir þat sama barn i setto erfð nest eptir frillu son. þat þo er eigi er getit i hordome ne sífiaspellum eða frendsemsis.

4. Heðanaf skolu eigi almenniligar putur eða þeir menn er domaranum oc aðrum skilrikum monnum er i domom sitia bia honum synazt uskilriker uera sakir einna hueria olutuand[r]a luta skolu eigi uitni bera einkanliga i storæfnum þat sem skilriki tekr goðra manna millum.

5. Heðan af skolu kalmenn nefnazt til undanfærslu oc eiðuættis með kallmonnom. en konor með konum. vttan kallmenn se eigi til með kallmonnum eða konor með konum. þar

¹⁾ [sl. sum bðrr.; ²⁾ fimtanda (xv), Lund. 12. Fol. c. 1350, Bibl. Christ. 317. 4to c. 1350; ³⁾ [eigi hafa Gl. kgl. s. 1154. 4to c. 1500; ⁴⁾ [uirðar AM. 322. Fol. c. 1320, AM. 305. Fol. c. 1370, Stockh. C21 c. 1350; virðing Lund. 12. Fol.

með skal oc heðan af sa maðr mæR eða kona tuitugr heita er hefir .xx. iola netr.

6. Sua oc þar sem bonde sel iarðer huspróu sinar vttan hennar vilia oc samðykt skal hon skyld uera at lysa þat innan v. uetra [firir skilrikum monnum¹⁾] at husbonde hennar hefir iarðinnar sua selldar. eða eigi alldri þess mals uppreist siðan hon vissi at þær uaro selldar²⁾).

7. Þar sem menn sôkia fear soknor sinar i heraðe með atfara þingi liggi þar við half mork silfrs sem aðr la ôyrir þeim er þríozkast heim at fara af þinginu með rettaranum rett at gera huer sem sôkir.

8. Sua firirbioðum ver oc heðan af at nokor maðr kalle sinn mal undan domarum til þess at draga malit firir hinum oc firra hann sua sinum rettyndum. [vttan þat se i konongs nauero³⁾]. Bioðum ver systlumonnum oc logmonnum at leggja sua huers manz mal niðr sem systlubref þeirra uattar.

9. Þar oc sem tyrsdagrin hinn neste eptir paska uiku ber a hælgan dagh þa skall oll iarðar sokn oc oðalsbrigði fram fara a nestan sygnan dagh eptir sua sem hon skilldi fram hafa farit a tyrsdaghin ef hann hefði eigi borit a hælgan dagh.

10. Þessar naðir gerum⁴⁾ ver oc a um fiolmæli heðan af. at ef maðr kallar annan drottens suikara. fordæðo. morðingia. þiof eða huinn. putuson eða horkono son eða onnur iamskemmi- lig orð. skal sa sekiazt er þat mæliR. iij morkum silfrs við konongdominn. Enn oll þau mal oc fiolmæli er smære dômazt oc til minnar nðygslar oc haðungar [hðyra skolu eptir domi ganga bæðe sekt oc rettr þeirra er talat er til. þar til er ver getom viðr komizt með anefndri grein at setia þau með bezstra manna raðe.

Bioðum ver systlumonnum varum⁵⁾ oc logmonnum þesse log og oc rettarbôtr i logbok at setia. þui at þau uilium ver at gange vm alldr oc vm æfue vm allan noregh. Gefi⁶⁾ iehsus christus yðr þessa uara skipan oc allar aðrar sua at gðyma oc

¹⁾ [vpp fra þui sem hon vœit at selldar voro firir þeim er kæypt hefir oc oðrum skynsomum Stockh. C21; ²⁾ vttan hon hafæ ottast bonda sin, b. v. AM. 61. 4to og 126. 4to frá c. 1400, og Stockh. C2 (c. 1600);

³⁾ [vantar i sum handrr.; ⁴⁾ gerðum 60; ⁵⁾ sl. 60; ⁶⁾ Gðymi(t) 60.

yðr til nytsemdar föra at guði se til heiðrs. oss til æru. sialfum yðr til æfuenligs gagns oc fagnaðar.

[Var þetta bref oc skipan giort i nidarosse krossmessodagh vm varet. þa er liðnir voro fra burð vars herra iehsu christi. m. vætra. ccc. vætra ok .xij. vetr a fiærtanda¹⁾ are rikis vars. Herra Biarnæ Auðunarson jnsigladi oss siaulfum hiaverandom. en þorgeir Tofason notarius²⁾ var rittaðe³⁾).

B.

AM. 350. Fol. bls. 147 skb. skr. 1363. Prentað í útgg. Jónsbókar.

R. B. H. K.

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr et cetera.

1. Þar sem menn sækia fear soknir sinar i heraði með atfarar þingi. ligi þar við half Mork. sem aðr la eyrir við konung huerium er þriotzkaz heim at fara af þingi með rettaranum. nett at göra. huerr sem sækir.

2. Sua ok fur bioðum uer at nockurr kalli sin mal undan lögligum rettara til þers at draga malit fur hinum. ok fisa hann sua sinum rettindum utan þat se i konungs naueru.

Bioðum ugr systlumonnum ok lögmonnum at legia sua huers manz mal sem bref þeirra uatta.

Datum.

C.

AM. 350. Fol. bls. 148 skb. skr. 1363; Magnús Ketilsson Fororðn. I, 108—11.

R. B. H. K.

Hakon með Guðs miskunn. et cetera.

Skyllða uár ok astsemd. et cetera.

1. Furst at þar sem barn tok arf eptir moður sina skilfengna. ok faðir eptir sama barn. ef þau ætti eigi skilgetit

¹⁾ xv., 61; ²⁾ nottare, 61; ³⁾ [er mjög á reiki í handritunum og vantar í sum, þar á meðal 60; bér fylgt AM. 61. 4to og 126. 4to. — B § 1 = § 7; § 2 = 8 A § 8; C § 1 sbr. A § 1.

barn eptir sik. þa skal faðir æigi meira erfa heðan af eptir barn sitt. ok hans erfingiar en allt lausagoðz æuinliga. Enn eignir allar skal hann eiga. ok i uirðar setiaz. um alla sina lifdaga. En eptir hans daga. taki sa eignir allar. er erfðum er næstr eptir þat sama barn. þær þo er þat erfði eptir moður sina. karl eðr kona i moðurleginn. þeir þo sem af þeirri ættkuislinni ero komnir. ok þær iarðir. ok þat goðz er ut af er komit.

2. Sömu leið skal ok fara. ef moðir erfir barn sitt. þat sem erft hefir foður sinn. skolo þersar erfðir ganga eptir almenniligu erfðatali. enn æigi konungs erfðum.

3. Sua ok ef maðr horar undir eighin konu sina. ok eigu börn saman. ok andaz konan. ok siðan barnit. þann arf skal alldri faðir taka. er þat barn erfði eptir moður sina. þann arf skolo taka moðurfrændr barnsins. hinir nanuztu. eptir þui sem furr segir.

4. Sua ok. af þui at moðir skilgetin stendr æigi i almenniligu erfðatali. eptir frillu borit barn sitt, sem segir i oðrum rettarbotum hakonar konungs.

5¹⁾. Heðan af skolo almennilegar putur æigi uitni bera. enn þat ero putur er þat uerðr uitnisfast. at þær meta sik. ok taka með þui nafni a ser. huart sem þat er meira eðr minna. eðr taka ij. menn æ einu dægri.

6. þeir menn er lögmanni ok oðrum domurum ok skilrikum monnum er i dominum sitia hia þeim sýnaz þeir vskilrikir uera. sakir einnar huerrar ulutuendi. skolo æigi uitni bera. ok einkannliga siz i stormælum. þar sem skilriki tekr goðra manna i millum.

7. Fyrirbioðum uær heðan af at nockurr maðr kalli sin mál undan lögligum domum. eðr domarum til þers at draga malit fur hinum. ok fira hann sua sinum rettindum.

Bioðum uær sýslumonnnum uarum. ok lögmonnum þersar rettar botr at hallda. ok i lögbok setia. þuiat uær uilium at þersi lög gangi um alldr og æfi um allt noregs konungs riki.

§ 2 sbr. A § 1; § 3 sbr. A § 2; § 4 sbr. A § 3; § 5 sbr. A § 4; § 6 sbr. A § 4; § 7 sbr. A § 8. — ¹⁾ Sbr. Jón Rugmann Greinir or þeim gamlu laugum Upsal. 1667 bls. 5.

D.

AM. 350. Fol. bls. 155 skb. skr. 1363. Prentað í útgg. Jónsbókar.

R. B. H. K.

Hakon með guðs miskunn. Noregs konungr etcetera.

1. Heðan af skolo karlmenn nefnaz til eiðuættis ok undanfærslu með kórlum. enn konur með konum.

2. Sua ok ef kona horar undir bonda sinn. ok eigu börn saman. ok andaz faðirinn. ok síðan barnit. þann arf skal allðri moðir taka. er þat barn erfði eptir föður sinn. utan þau sættiz aðr sin i millum um mal sin. ok upp gefui huart öðru þat¹⁾ sama hor. þann arf skolo taka föðurfrændr barnsins hinir nanustu sem erfðatal uáttar.

3. Sömu leið skal fara ef bondi horar undir konu sina.

Bioðum ver systlumonnum uarum. ok lögmonnum. persi lög ok réttarbætr i lögbook setia. þuiat uer uilium at þau gangi um allðr ok æfi. vm allt uart riki.

Gefi þat iehsus christus at þersar uarar skipanir. ok allar aðrar réttarbætr. er ver hofum ýður gefit. Geými þer sua at ýðr se til nýtsemdar. ok æfinligs gagus. Guði til heiðrs. oss til æru olluz samt. ok fagnaðar.

Þetta bref var gert i niðarosi. kross Oesso dag vm uarit. þa er liðit uar fra higat burð uars herra iehsu christi O. ccc. uetra. ok xij vetr. æ. xiiij^{da}. æri rikis uars.

Herra Biarni auðunarson innsiglaði oss sialfum hia uerandum. þorgeir Tofason notarius var ritaði.

213.

10. Juni 1313.

á Ögvaldsnesi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um að menn sæki lögþingi.

Réttarbótin á upphaflega ekki við Ísland, en sum handrit hafa viljað láta svo vera, og því er hún prentuð hér, og er hér fylgt skinnbókinni AM. 350. Fol. bls. 149 skr. 1363, sem einnig er prentað eptir í NgL. III, 105—106, en i mörgum íslenskum handritum er réttarbótin til, svo sem AM. 345. Fol. bls. 151 skb. c. 1570; AM. 348. Fol. bls. 7—8 (Collectanea Magnúsar lögmanns Jónssonar);

§ 1 sbr. A § 5; § 2 sbr. A § 2; § 3 sbr. A § 2. ¹⁾ þ^o, hðr.

AM. 132. 4to bls. 140 skb. þetta skr. c. 1500; AM. 135. 4to bls. 7 skb. c. 1490; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= B í NgL.); AM. 154. 4to bls. 153 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 58 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 250—51 skb. skr. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 15—16 á pappír c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 377—78 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 65—66 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 60a—b á pappír c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 56 skb. c. 1480; Gl. kgl. s. 1159. Fol. á pappír c. 1650; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1911. 4to c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bls. 52b skb. c. 1540—50; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 51—53 og bls. 262 á pappír c. 1750; Uldall. 322. 4to skb. c. 1570; MSteph. 3. 4to á pappír (eptir skinnb.); MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 (eptir skb.); MSteph. 48. 4to bl. 6 á pappír skr. 1669; auk þess nokkur fleiri (sjá NgL. III, 105). Prentuð á dönsku í Jónsbogen 1763 bls. 383—84. Sbr. Crymogæa lib. III, 124.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs]¹⁾.

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr et cetera.

Vær höfum spurt þriotzku þa ok vhlýdni. sem þer hafit haft um hriðir. at þer hafit fur numiz at sækia lögþingi ýðuart. æ hueriu ári moti lögum ok fornri landzins siðueniu. ok fellit niðr með þi lögþingit. ok missir almuginn þar fyrir sinna rettinda. ok nauðsynia. þi bioðum uer at þer sækit lögþingi ýðuart ækiliga sem uant er. ok uitit fyrir uist. at huerr er þat fur nemz. skal mæta uari sannri ubliðu. ok luka þa sekt sem við ligr. ok æ þat ofan. fur bioðum uer lögmonnum uarum at segia nockurum manni lōgh. þeim er sýslu hefir með ýðr. ne lensmonnum þeirra. eðr biskups ærmonnum. þeim er nauðsynia laust hallda æigi þetta vart boð. a næsta sumri eptir er hann kemr æigi til lögþingis á nockuru sakaferli. sem honum kann til bera.

Var þetta bref gert æ aualldznesi²⁾. a trinitatis Messo dag. æ flortanda³⁾ æri rikis vars.

214.

1. December 1313.

i Niðarósi.

SKIPAN Eilífs erkibiskups í Niðarósi, Helga biskups af Ósló, Ingjalds biskups af Hamri, og Auðunar biskups á Hólum, um

¹⁾ Vm þa sem alþingi sækia ecki Stockh. C4 (c. 1600); Alþingis sökn C8 (1608 eða 1548); ²⁾ auguallznesi 45; ³⁾ fimta 45 (sbr einnig Jónsbogen 1763 bls. 384).

páfatíund í sex ár af öllum kirkna eignum í öllu Niðaróserki-biskups ríki, samkvæmt bréfi Clemens páfa V.

Frumbr. AM. Dipl. Norv. Fasc. XXX, 5. Prentað í Dipl. Norv. I, Nr. 139. 24. Nóv. 1313 kunngerir Eilífr erkibiskup ásamt Auðuni «electus til Hóla» að þeir hafi feingið bréf Clemens páfa V. um sex ára tíund (Dipl. Norv. VIII bls. 70).

Inposicio decime omnium ecclesiasticorum reddituum per omnem prouinciam Nidrosiensem¹⁾.

In nomine domini amen.

Nouerint vniuersi quorum interest quod nos Elaws dei gracia archiepiscopus Nidrosiensis, Helgo Osloensis, Jngelldus Hamarensis et Audoenus Holensis eadem gracia episcopi anno eiusdem m^o. ccc^o. xiiij. octauo kal. Decembris Nidrosie in prouinciali concilio residentes mandatum sanctissimi in Christo patris ac domini nostri domini Clementis pape quinti super inposicione decime omnium ecclesiasticorum reddituum per Nidrosiensem prouinciam sicut per ceteras mundi partes usque ad sex annos persoluende reuerencia qua docuit recipimus et statim coram nobis fecimus sollempniter publicari. ac postmodum inter nos tractatu habito diligenti qualiter mandatum apostolicum posset per nos excecucione debite efficacius demandari. cum ipsius formam maxime quo ad aliquas diete prouincie partes in toto obseruare ipsa impossibilitas interdicat. Nos tamen formam ipsius mandati apostolici quanto vicinius possumus sequi fideliter et deuote cupientes communi deliberacione decreuimus in eodem taliter esse procedendum.

In primis quod quilibet episcopus in sua dyocesi eligat duos discretos collectores pro decima reddituum episcopalium canonicorum et capituli colligenda.

Item per plebanias et rura collectores ordinentur prout melius visum fuerit expedire qui decimas ipsas colligant et ad ciuitatem deducant in ipsarum rerum periculo et expensis.

Item in qualibet ciuitate procuratores ordinentur qui nomine episcopi et capituli decimas a collectoribus per totam dyocessin collectas sub discreto computo recipant. ac deponant in tuta custodia conseruandas.

Item singuli collectores seu procuratores sic assumpti

¹⁾ Aptan á með litlu yngri hendi.

literas et instrumenta fieri faciant super omnibus et singulis collectis et receptis per eosdem. ut clare et lucide probari posset a quo quantum et quando. et pro quo tempore quolibet sit solutum.

Item tam episcopi abbates et alij claustrales. quam canonici plebani ac alij ecclesiarum seu capellarum rectores de omnibus redditibus et prouentibus suis ecclesiasticis qui fiunt. vel obueniunt in illis rebus que seruando seruari non possunt decimas in sicca pecunia persoluant ad valorem et iustam estimacionem illius temporis quo eosdem redditus et prouentus contigerit euenire.

Item vbicumque prelati vel alij clerici religiosi vel seculares redditus suos certo precio uendunt iusta decima de ipso precio integre persoluantur.

Item vicarij canonicorum cathedralium ecclesiarum de vicarijs suis quas de ipsis canonicis percipiunt nullam decimam soluere teneantur. sed qui[libet] canonicus prebendam suam integre decimabit. sed vicarij plebanorum. quos plebani in suis tenent expensis. de vicarijs suis quas vltra expensas percipiunt decimam soluant. et tum in decimacione ipsius plebani deducatur.

Item de funeribus et alijs incertis obuencionibus soluat quilibet secundum discretam estimacionem. et si collector noluerit contentari ad superiorem recurratur. et ipsius sententia preualebit.

Item testamenta pecuniaria que in rebus quibuscunque mobilibus sine onere vel condicione legantur decima persoluantur. de predijs vero et alijs immobilibus ac vaccis prouenientes fructus debent decimari.

Item de agris et predijs que prelati claustralis seu clerici seculares propriis sumptibus excolunt. de censu ipsorum prediorum et agrorum. qui secundum iustam et communem estimacionem limitari debet et inponi. si prius inpositus non fuit decima persoluantur.

Item in qualibet dyocesi tempora solucionis per dyocesanum ipsum prout possibile uiderit limitentur et prefigantur. ita tamen quod decima ipsa pro quolibet anno in kal. octobris eiusdem anni integraliter sit soluta.

In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus duximus apponenda. Datum kal. Decembris, loco et anno supradictis.

215.

14. Júní 1314.

í Björgvín.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um ýmsar breytingar á Jónsbók.

Þessi réttarbót er ein af þeim, sem menn um langan aldr hafa skotið í smágreinum hér og hvar inn í Jónsbók, og hefst sá siðr líklega með þessari réttarbót, því í henni er skipað, að bún skuli færast inn í lögbook. Hér er réttarbótin prentuð eptir Ny kgl. s. Nr. 1930A. 4to bls. 141—45 skinnb. frá c. 1320, og er hún hér ágæt og vart í nokkru handriti betri. Hún er til í fjölda handrita, en ekki er hirt um að geta þeirra hér. Áðr er hún prentuð í Lovsamling for Island 1853 I, 27—31 eptir AM. 127. 4to og þar eptir í Jónsbók Akureyri 1858; síðan er hún prentuð í Norges gl. Love 1885, IV, 349—53 eptir gl. kgl. s. 3270. 4to samanbornu við AM. 346. Fol. og Gl. kgl. s. 3269B. 4to og er í þessum útgáfum vísað til hvar hverri grein er ætlaðr staðr í lögbook. Sbr. Crymogæa Arngríms lib. III, 125. Þessi réttarbót er eiginlega íslenska útgáfan af réttarbótinni frá 2. Maí 1313.

rettar bætr hakonar konungs.

Hakon með guðs miskunn noregs konungr son magnus konungs sendir ollum monnum a islande þeim sem þetta bref sea eðr heýra q[veðiu] G[uðs] oc sina.

Skýllda uar ok astsemd su sem ver höfum til alþýðu ríkisins sakir mikils goðvilia ok eptirlætis er allir menn hafa oss tēð. síðan gvð kaus oss til ríkisstíornar. krefr oss vm at bæta þa luti sem afatt er. einkanlega vm lōgh ok landz rett. höfum uer þui vm hugsað með bezstu manna raði ok bænarstað vitrastu manna heðan af landinu. sem þa vōru i hea oss. ok letum skrifa yðr til nýtsemdar ok hugganar. þessar rettir bætr sem her fylgia.

1. J fyrstu at þau mál er lægmenn ok sýslumenn fa æigi yfir tekit. þa geriz xij. manaða stefna til noregs. sua at þa megi þar rett af gera.

2. Jtem at sua se laga stefna til sýslumannz sem til lōghmannz ok halfu minne sekt uið.

3. Sýslumenn skulu ok mega gera stundar stefnu til sin at ansuara monnum þeim. sem lōglegt mal hafa a hendi þeim.

ok suara vitnum þeirra. ok geri þeim rett sem mishalldinn er. þo at stefndr komi æigi forfallalaust.

4. Sua uilivm ver ok rett se at gera stundar stefnu til lögmanz. þa er hann riðr vm land at skipa malum manna. sua þo at stefndr megi auðuelliga vitnum sinum til koma.

5. Þeir bulavsir menn skulu skatt gjalda. sem hann a .x. hundrat fyrir sealfan sik. ok c. fyrir huern vmaga sinn. ok eitt c. yfir fram.

6. Fýrirbioðum uer at þeir [se] leensmenn sem eigi eru fullueðia. at bæta þat aptr sem þeir taka vrettliga vtan bændr samþykki annat.

7. Eigi vilium ver at nokkur maðr skioti mali sinu vndan lögmanne æðr sýlumanni. ok talmi sua rettinðe manna. ef skýnsamir menn sea. at þeir fai yfir tekit.

8. Þat capitulum skal ok uera i bok ýðarri. sem stendr i rettar botum þeim sem vilhialmr kardinali gaf öllum monnum i noregs kongs riki ok þetta er vpphaf at. Ef uirka dagha ma æigi vinna sakir veðrattv ok þetta annat er sua hefr. Sakir nauðsynia landzins ok ýmislegrar veðrattu¹).

¹) þetta er úr skipan Vilhjálms kardinála frá 16. Aug. 1247 (Dipl. Isl. I, 562—65 D); i Ny kgl. saml. 1930A. 4to bls. 145 stendr þessi klausa, sem réttarbótin skipar i lög, beint aptan við réttarbótina, og af því að þessi texti er ekki notaðr áðr læt eg prenta klausuna hér.

leyfi vilhialms*).

Þetta leyfi gaf vilhialmr kardinali þa er hann kom i noreg. en síðan staðfesti innocencius páfi.

ef uirkia daga ma æigi vinna firi sakir ueðrattu. þa skal maðr i leyfi hialpa heyi sinu ok korni ok oðrum bnföngum. ok öllu alldine sektalavst a helgum dögum. En vm helga daga gerum ver þa grein aa. at þat leyfi skal hafa sem nauðsyn stendr til. ok nytsemd er i. ok þo nðan taka hinar stærstu guðs hatidír.

vm veðrattu*).

Fýrir sakir nauðsynia landzins ok fatæktar ok ýmislegrar ueðrattu ok at menn healpi þui betr hinum fatæka. þa iatum ver af guðs halfu ok lofum korn at skera. ok allz kostar ok at biarga ok sua heyi til knelldz aa öllum nonhelgum daugvm. nema olafsmesso aptan fyaa. marinmesso aptan huarntueggia. Sua skal ok ef menn fa veðrattu a langar daghinn til utroðrar. þa er lofat at fiskia til kvelldz. Ef maðr hefr górt heyllass

*) með rauðn.

9. Sua höfum ver ok staðfest at alla þa vandræðamenn sem komaz a kirkju naðir. skal sektalæst flýtia til noregs ok koma þeim þar i kirkju. eptir raði systlumanz ok loghmanz. vtan þa menn sem kirkia a æigi at hallda eptir lōghum.

10. Þessar naðir gerum ver ok vm fiðlmæli heþan af. at ef maðr kallar annan mann drottins suika. forðæðu. morðingia. þiof. huinn. putuson æðr horkonuson æðr ðnnur iafnskemmileg orð. sa skal sekiaz. iij. Wðrkum við konungdominn. en ðll þav fiolmæli er smæxi dæmaz ok til minne hneyksla horfaz skulu eptir domi ganga. beði sekt ok rettr þeirra er talað er til. þar til er ver getum við komiz með anefndri grein. at setia þau með hinna bezstu manna raði.

11. En huar sem maðr fær meyar æðr konu eptir lōghum. ok eru honum leðir penningar til æðr i borgan gengit fyrir hann at hann a sva mikla peninga sem þa eru anefndir. þa skal sōmu leið fara sem bok uattar vm þat fe sem konu verðr leeð til heimanfylgiu. en ef hann uanrækir. þa sæki giptingarmaðr æðr lōglegr vmboðsmaðr konunnar benne til handa ok taki þar af fyrir starf sitt sua at hann se halldinn af.

12. Þar sem maðr flestir ser meý æðr konv eptir guðs lōgum ok samðýkt beggia þeirra. þa eru þau bōrn ðll lōglega til arfs komin sem þau eiga. huart sem þau eru getin fyrir festing æðr eptir. nema þav hafi i hórdómi getin verit. en su ein er lōgleg festing. eptir þui sem forn landz lōgh vatta en engi ðnnur. ef maðr tekr i hōnd meý æðr konu nær verandom skilrikum monnum ok festir hana með þeim orðum. sem þar til heýra. En huerir sem oðruviss binda sinn hiuskap. þa skulu þeirra bōrn æigi lōglegh til arfs.

13. Sua er nu ok skipað at moðir skal taka arf eptir barn sitt. þat sem hvn gat i frillu lifnaði. i settu erfð. næst eptir frillu sun. en ef hvn er æigi til. þa tekr frilludottir.

14. Sa maðr skal æigi mega iata arfi vndan ser. er

æðr uðarlass firi helgi. þa skal heim reiða ok inn bera þo at heilagt se. sua skulu ok ðnnur lauss. aull þau sem a ueg eru komin firi helgina heim reiða ok þau ein inn bera sem næta ma spilla eðr stulld vm at ottazst.

hann er yngri en tuitugr. en [sá] er tuitugr er hann hefir. xx. iola nætr.

15. Þat [er] nu ok staðfest at ætleiðings son skilgetinn taki næst eptir ætleiðing ok þa sem honum standa iafnfram. þann arf sem faðir hans uar til leiddr ef hann er andaðr. Sua ok at sonar synir se .ij. æðr fleiri þeir sem faðir þeirra var skilgetinn. þa taki eigi meira arf en faðir þeirra stoð til. ef þeir eigv við þa at skipta. sem iafnfram þeim standa.

16. Skýllt er huart hiona at fera annat fram a fe sinu huart er þat er. at framfærslu þarf. verðr óðt æðr fær annan krankleika. en ef þav hafa með minna fe saman gengit en þau ætti bæði saman til .ccc. ok alldrei urðu þau sua rik at þau ætti konungi skatt at giallda. þa se huart annars handbiargar vmagi æðr flýti a rossi ef þau fa æigi fyrir vnnit. ok þeirra börn skulu æigi a hreppa segiaz. æ meðan þau géta flutz með fyra skilorði. þat skal prot heita sem sæ andaz fra. sem með handbiörg atti fram at færa. æðr fyra sögðum flutningi.

17. Eigi skal þurfa fleirum at bioða omaga en einum vtan sa sýne með skilriki i lavgligan stefnudagh. at nokkurir standa honum iafnfram þeir sem fullan forlagseyri eiga. þa skal ekki framar dæma a hann en eptir rettri tiltölu.

18. Bioðum ver ok staðfastlega. ok i laugh setium at allir þeir fatekir menn sem með uónaruðl ganga ok þiggia ölmu. eru skýlldir at leiða æðr bera börn sin æðr annan ueg flýtia. eptir þui sem skynsamir menn sea at þav fa orkat ok sua foðvr sinn ok moðvr. vtan sonr æðr dottir vinne sér aðr tueggia missera biörg. þa eru þau æigi skýlld at ganga a fategi með foðvr.

19. En ef þeir menn sem a vanar vól ganga ok þiggia ölmusu vanvirða bæendr æðr aðra dvgandis menn þa sem heimilis fastir eru með orðum æðr uerkum. sua at þat uerðr vitnisfast. þa suari likamlegri refst eptir löglighum domi. vtan þeir fai fullan borgunarmann. at lvka slikt sem dæmt uar i rettar salarstefnur. En ef þeir sem misgiörðu vilia hlavpa vndan domi krefi sa granna sina er fyrir vanvirðu uarð. ef konungs vmoðsmaðr er æigi þar at taka þann mann ok fiðtra hann sua undir löghsamdan dom. utan sa fai borgunarmann at hann skal hvergi hlavpazt.

20. Jtem vm þa lausamenn sem vskil gera ok skulldir

eiga at luka. þa taki sýslumaðr huerr i sinne sýslu goz þeirra með uitorði skilríkra bonda ok lvki hverivm sina¹⁾ skulld. ef til vinnz. elligar missi huerr sem tala rennr til.

21. Ef þorsdagh þann sem .iij. uikur eru af svMRI berr æ helgan dag. þa komi öll gögn fram vm iarða brigði hinn næsta syknan dag eptir.

22. En ef maðr tekr falka æ annars mannz iorðu. eigi sa. ij. luti uerðs²⁾ er a iorðu byr. en sa þriðjung er tok.

23. Heðan i fra skal xv. uetra gamall maður vera vitnis bæR. og eiga sealfr rett a ser ef honum uerðr meðr ofvnd misþyrmt. skal ok fearhalldz maðr hans fullu fyrir suara af hans gozi vm þat sem hann kann brotligr uerða.

24. En ef menn verða sannprofaðir at þui at stika rangt viliandi með rettum stikvm. æðr uega rangt með rettvm vagvm æðr mæla vrettliga með rettum mælikerolldum ok verðr þat eyris skaði æðr meiri suari sliku fyrir. sem hann hafi stolið iafnmiklu.

25. Biðrgvinar askr motmarkaðr skal ganga til hunangs ok lýsis æðr sa sem sýslumaðr lætr þar eptir gera. En huerr er i røngum aski mælir. suari fullri sekt eptir þui sem bok vattar. en þeim fyrir skaða er sins misti vrettliga.

26. Þar sem menn riufa skipan i ueri æðr i langferðum. sekr hverr halfri Mork við konung. er þat gerir. en hinum eptir löglighum domi er skip atti. En huerr sem tekr visvitandi annars skipara sekr halfri Mork við konung. ok skal þo skipari uera þar. sem hann reð sik fyrir.

27. konungr a sekt þa sem við liggr vm helgra daga ueiðar.

28. Engi maðr skal ok abyrgiaz vitni lengr en .iij. vetr. vm skullda lyktingar. ef skulld er minne en .vj. hundrut. en þo at skulld se meiri abyrgiz æigi lengr en .v. uetr.

Bioðum ver at þer halldit þessa alla articulos fyrir lögð ok latið skrifa i bok ýðra. en ef nokkurir lutir eru þeir her i er ýðr þikkia of linir æðr ofharðir. þa skriftit skiluisligha til uár ok skulum ver þa skipan a gera sem ver seam með bezstu manna raði at ýðr megi hentaz vera.

gefi gvð ýðr sua þessar rettar bætr at hallda at iehsus

¹⁾ sinum, hdr.(!) ²⁾ uerðr, hdr.(!).

christus hafi tign og uirðing af en ver sæmd ok æru. en sealf-
um yör snuiz til naða ok nýtsemdar. ok ollum þeim sem eptir
yör kvnnu at koma.

Þetta bref var gört i biörgyn. þrimr nottum fyrir bot-
ulfs uöku. æ xv. are rikis vars. herra biarne auðvnarson inz-
siglaði. jon mvrti ritaðe.

216.

1314.

i Túnsbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um félagsgerð hjóna.

Thott. 2097. 4to bl. 100b skinnb. skr. c. 1650; næst á undan
er réttarb. um Kristinrétt 1316, en á eptir er um melrakkaveiðar,
sem hér er og kallað réttarbót Hákonar konungs; áðr stendr hér í
skinnbókinni réttarbótin frá c. 1306 um félagsgerð. Þessi réttarbót
þekkist ekki áðr; ekki er víst hún eigi við Ísland.

[H]akon m[ed] G[uds] m[iskun].

Med þui at iduglega hefur firi oz kiært vered. at lög-
menn vorer vnderstanda imislega þann capitula. sem vottar um
fielagz giørd. þá giðrum vier þeza skipan æ umm alldur oc æfi
obrigdanlega.

1. Ath þeir menn sem gipta saman börn sijn: so at
huoretueggju fedgin ero vit. þá skal sã skildage löglegur vera
sem gjer er æ brudkaupzdege. huort sem er mæle edur helm-
inga fielag. ef sã Mældage fer þar fram med jairde oc samþicke.
med handsolum af beggia hende.

2. Nu giptizt sã madr sem hann æ Børn skilgeten ædur.
oc ero þau j omegd þann tijma: þá mæ hann med øngvo
mote helmingafielag leggja vid þá kono edur mey sem þá fær
hann: þviat oz lijzt þat vera mega full arfsvik vit börnenn
gjer.

3. Enn ef hion vilia sialf leggja sijn æ mille. þá mega
þau þat med þui mote giora: að þau eige barn edur börn
skilgetenn sijn æ mille: ef þar ero vit lögleiger erfingiar barns-
ens: þeir sem erfa skilldu. ef huorke være til fader nie moder.

Var þetta vort bref giort i Tunsberge æ xv: ære rikis vors.

217.

[1. September 1314].

MÁLDAGI Þorlákskirkju á Eyjólfsstöðum á Völlum, er Árni biskup Helgason setti.

AMagn. Dipl. afskrr. Nr. 4465 með hendi Árna Magnússonar sjálfs, og skýrir hann frá frumritinu á þessa leið: «Þetta fyrir framan skrifad, var með nyrre hendi ritad aptan á kalfskinns bref daterad 1581. og innehalldande giörning mille Eiriks Arnasonar og Halldoru Jonsdottur, um jörðena Eyolfstade &c. Giörningur þesse fram for á Eyolfstöðum a Völlum föstudagenn næstan epter krossmessu um hausted 1580. enn innsigladur er hann og brefadur a Skriduklaustre sidarsta Martii Anno ut supra 1581. Þetta fyrrsagt kalfskinnsbref á nu (1708) syslumaðurenn Biörn Petursson á Bustarfelle». AM. 259. 4to bl. 17a og 96a skr. 1592. Ekki er það með öllu víst, að þessi máldagi sé hér í sinni upprunalegu mynd, en mjög fjarri mun það þó ekki. Þess er hvergi getið hvern Árni biskup hafi ríðið yfir Austfirði, en ekki er ólíklegt það kunni að hafa verið um þetta leyti, því ekki er þá getið yfirreiða hans annarstaðar né utanferða.

[Eyolfstada kyrkiu maldage¹].

Arni biskup Helgason hefur vigt kyrkiuna²) a Eyolfstodum a vollum i Flotzdalshieradi gudi til lofs og dyrdar og hinum helga þorlaki biskupi og signudu³) Katerinu með þeim skilmála at þar skal syngiast annan hvorn dag helgan og iiij. skyllðum messur at auk kirkiudag og katrinarmesso og þorlaksmesso vm veturinn firi jöl og annnan hvorn paskadag og luka presti .ij. merkur i kaup. kirkian a .ij. kugillði og skal þar lukast af xij. alner fatækum monnum þorlaksmesso um veturinn og luka .x. aura yfer til vallaneskirkiu arlega firi þa skulld at þar takast heima kirkiu tiundir og presttiunder og liostollar heima manna þeirra sem þar bua. þviat þar takast heima allar skylldur. kirkiudagur a Eyolfstodum er iafnan hinn nædsta sunnudag epter hofuddag Johannes baptistæ.

218.

18. Október [1314].

MÁLDAGI Marfukirkju í Steinsholti í Gnúpverjahrepp, er Árni biskup [Helgason] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 57a skr. 1601. Það er ekki með öllu víst hver

¹) [Eyolfstader 259; ²) kirkiu 259; ³) sl. 4465.

Árni biskup það er, sem hér er nefndr, þó virðist það helst vera Árni biskup Helgason. Það bregðr fyrir svo fornlegum rithætti á sumum orðum í máldaganum, að hann getr varla verið frá tímum Árna biskups Ólafssonar, og að efni til ekki heldr.

Steinnsholtt.

Þariu kirkia j steinnsholtt var víjgd af herra arna biskupi jn festo sancti luce euangelistę. Hun a heimaland allt og víj cugilldi. kluckur iiij oc Biollu. smellta kross. Bocur iiij. kloda (!) cer.

þar scal vera heimilis prestur oc veita allar tíjdir.

þar liggia vnnðir v¹) Þóer oc ij Þónhus j gelldijnga holdti oc hlíjd. circkiu tíjundir og lika gróptur af þessum þeim.

219.

15. Marts 1315.

í Niðarósi.

VÍGLEIKR Bárðarson selr með samþykki husfreyju sinnar Gyrfíðar Jónsdóttur kanokum í Niðarósi fjórðunginn í jörðinni «piasmorslættu» «synzsta garðenom» «firir tyttugu merkr». «En herra Aðun biscop a Holom skilldi firir neruerandom oc aðyrandom Ragnu Bárðardottor systur minni i husum firir sag(ð)s biscups a Holom. er þa var hann i korsbróðra garðe i Niðarose.» Bréfið gert «i Niðarose þrim nattum ef[tir] Gregoriusmesso þa er lídnir varo fra burð vars herra Jesu Christi þushundrat vettra þriuhundrat uættra oc fimtan vettr.»

(Dipl. Norv. III, Nr. 105 eptir frumbr. í AM. Facs. 8. nr. 1a í hinu norska frumbréfasafni).

220.

2. April 1315.

á Hólum.

AÐUN Hólabiskup staðfestir stofnunarskrá Jörundar biskups Þorsteinssonar fyrir klaustrinu á Stað í Reyninesi frá 1295 (Dipl. Isl. II Nr. 159).

AMagn. Fasc. I, 3 frumbréfið á skinni með norsku handarlagi

¹) í máldaga Jóns biskups Haldórssonar eru taldir að eins fjórir þeir, en það þarf ekki að vera annað en afskriptamunr, fyrir: vj.

og með innsigli Auðunar biskups nokkuð brákuðu. Dipl. afskr. AM. Nr. 2945 (þrjár afskriftir); afskriftir eru og í AM. 277. 4to bls. 22, og AM. 280. 4to bls. 1—3; Landsbókas. 107. 4to bls. 1. Bréfið er áður prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 164—66 með latínskri þýðingu. Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldóresonar.

In nomine domini amen.

Þat séé allum mannum kunneght at þa er lidit var fra highat burde uars herra jehsu christi þushundrat ccc ok fimtan áar profaðum wer audun medr guds myskunn biskup a holum firir sealfra várs raun ok margra dugandes manna framsogn huersu fagrliga ok bæidrliga forséo virdulighr herra godrar minningar Jorundr er nærst uar firir oss biskup heilagrar hola-kirkiu hefir henne væitt ok sealfa hana ok hennar dætr marg-falldliga prytt medr vitrligri firirhýggju huadan af er nann setti sýstra klaustr at stad j ræyninese [fýrr en maudruualla klaustr¹⁾] gefande þar til þessar æignir medr fullu skilriki. halfan stadinn bæima. hafstæins stade. grafir tuær. pafastade. vermsla land halft. fiallz land. skardsá. hól. stopul. dadastade. hola. foss halfan. brókar læk halfan. hnudsnes. sela halfa. hof. feriu hamar. kara[stad]e. hroars dal. keldu dal. bakka. skaurdu-gil ýtra. gek lands læiga af þessum iordum otan bæima ok hafstæinsstadum jn summa sextan hundrat ok tuttugu. sua læiddi hann ok til medr hæilum fortalum ok fagrum kenning-um fru hallberu er sidan vard abbadis sagdz klaustrs ok [m]argar adrar nikar konur medr miklu godze at styrkia stad-inn ok hæilaga æglu ok prýða medr fagrum lifnade. Hu af þui at oss sýnist þessi hans skipan sua hialpsamligh sem nýtsamligh bade til salu og sæmdar honum ok oss ok uárum lagligum eptirkomandum. þo at j nakkorum græinum sýnist hann fram-arri gefit hafa af hola stadar godze en hæilagrar kirkiu lagh uatta þa stadfestum wer þessa hans skipan ok gíof. æfinliga vbrigdanliga halldnum retti sæmd ok lagum hæilagrar hola kirkiu um biskups tíunder af æignum oftnefndz klaustrs. viter ok firir uist at wer skulum uera þeirra formadr ok abóti þæim ok stad þeirra ok godze til uerndar ok hagýnda. bidium wær uara lagliga eptirkomendr hola biskupa at þer uendit goduilia

¹⁾ frá [er bætt inn yfir línunni með annari en samtíða hendi.

til klaustrsens og sýstranna meðr astsemd ok fadrilgre um-
hýggju firir biodande huerium manne at kallza þær edr unada.
hindra edr talma ifer sagdu godze af sinum rettindum. vænt-
um wer og træystum fastliga at allir þeir godir menn sem til
þeirra gera ual ok uinattusamliga audlist af gude sealfum j
himinrike sæmd og saluhialp. En þeir skulu fá af oss þak ok
afwsu. ok at allir menn uerandi ok eptirkomande viti firir uist
ok trui stadfastliga þessa uara skipan settum wer firir þetta
bref vart jnsigle. Datum anno dominj predicto. loco prefato.
Quarto Monas Aprilis. Ordinacionis nostre anno tertio.

221.

25. November 1315.

i Björgvin.

Réttarbót Hákonar konungs háleggs um bréfabrot.

Þessi réttarbót mun ekki hafa verið gefin Íslandi sérstaklega
eins og hún ber með sér, en á 14. öld hafa menn byrjað að taka
hana upp í Jónsbókarhandrit og öllum hinum prentuðu útgáfum af
Jónsbók fylgir hún. Hún er til í tvennskönar textum, sem hér eru
kallaðir A og B. Venjulegast kemr hún fram í A-myndinni, en í
hinu elzta íslenzka handriti, sem til er af henni, er hún eins og í
B; fylgir þeim texta að eins eitt handrit annað, en það er pappírs-
bókin í MSteph. 13. 4to sem er skrifuð eptir skinnbók frá 16. öld.
Þess má geta að einstaka klausur úr þessari réttarbót finnast á við
og dreif í handritum, eins og af svo mörgum öðrum réttarbótum;
sipa þad opt meir fyrir manni en frá megi segja að ákveða slíkar
klausur, því að stundum eru þær ágrip úr réttarbótum með öðrum
orðatiltækjum, og stundum er ómögulegt að ákveða þær¹⁾. Klausu
sú sem í B er § 2. um fjárskada, er t. a. m. skrifuð á spássíu í
AM. 343. Fol. bl. 83b (lögbook Svalberðinga) við kap. 22. í Far-
mannalögum Jónsbókar. Um ártal réttarbótarinnar er þess að geta,

¹⁾ Ein slík klausu er t. a. m. þessi, er sumir láta standa í sam-
bandi við þessa réttarbót (sbr. NgL. III, 115) 1Bfél. 68. 4to skr. c. 1760;
MSteph. 48. 4to ch. Oddur Jónss. 1669 fol. 23 (styttri):

R. B. H. K.

Það barn er ei alið til arfs er maðr á með þeirri konu er hann
festir að sinni konu lifandi, ef þau eru ei löglega skilin; hann á á
hvorugri rétt meðan hann breytir svo. Svo og verðr það barn ekki
skilgetið, sem hann á framhjá konu sinni þó kvinna hans deyí, og eign-
ast hann svo þá konu, er hann hafði í hördómi fram hjá sinni.

(Thott. 2106. 4to hls. 17—18 eignar þessa klausu Eiríki konungi).

að það finst eiginlega ekki nema í þrem handritum: AM. 157. 4to, AM. 94. og 102. 4to (= eitt hdr., eptir sama frumriti) og Stockh. C21 4to.

A.

Prentað hér eptir AM. 350. Fol. bl. 76a—b skb. 1363 og borið saman við AM. 351. Fol. bl. 131a - b skb. c. 1360. En í mörgum handritum íslenskum er þessi réttarbót til svo sem: AM. 345. Fol. bls. 152 skb. c. 1570; AM. 132. 4to bls. 140 skb. c. 1430; AM. 147. 4to bls. 189 skb. þetta c. 1600; AM. 157B. 4to bls. 48 skb. c. 1460; AM. 161. 4to bls. 253—54 skb. 1561—65; AM. 40. 8vo bls. 382—83 skb. c. 1560; AM. 55. 8vo bls. 25—26 skb. c. 1580; AM. 456. 12mo bls. 60—61 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 50—51 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo. bl. 63b—64 papp. c. 1690; AM. 200. 4to bl. 11a pappír c. 1700; MSteph. 12. 4to papp. c. 1570—80; MSteph. 41. 4to papp. c. 1730; MSteph. 48. 4to bl. 8b papp. 1669; Gl. kgl. s. 3274A. 4to papp. c. 1620; Ny kgl. saml. 1923. 4to bl. 146—47 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53a—b c. 1550; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 97b skb. c. 1600; Ny kgl. s. 1911. 4to bls. 217—18 papp. c. 1750; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—68; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to papp. c. 1750; Uldal. 320. 4to papp. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 60. 8vo papp. 1595—1604; IBfél. 315B. 4to bls. 68—69 papp. c. 1670. Prentað í Norges gl. Love III, 214—16, og eins og áður er getið í öllum Jónsbókar útgáfum.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs]¹⁾

Hakon með Guðs miskunn noregs konungr sendir. H^o. log-manni [Q[ueðiu] G[uðs] ok sina.²⁾

Öargir menn hafa kiært fur oss iðuliga. ok einkannliga. þeir sem umboð hafa [uana uegna³⁾] at sækia brefa brot oss til handa. at þer uilit öngua sekt æ [þa dæma. er briota bref uar⁴⁾]. eðr riufa þa orskurði sem uer höfum a lagt eðr staðfest. [Ok af⁵⁾] þui uilium uer at [þer uitit⁶⁾] at vær höfum sua skipat staðfastliga furr meir ok sua uilium uer at geymiz [upp fra þersum⁷⁾] degi obrigðiliga. at huerr sem brytr bref uar. heðan af eðr doma. varnaðar bref eðr staðfestu⁸⁾] eðr þau onnur

¹⁾ Hakonar konungs bref vm brefabrot 351; ²⁾ [et cetera 350; ³⁾ [af oss ok varri halfu 351; ⁴⁾ [segia þeim sem bref vaar briota 351; ⁵⁾ [sl. 351; ⁶⁾ [þu vitir 351; ⁷⁾ [fra þeima 351; ⁸⁾ bref, b. v. 351.

sem uer gefum ut ýmsum monnum til rettinda. stýrks eðr naða. þo at æigi se sakir æ nefndar. i uarum brefum. þa uilium uer. at huerr maðr se sekr¹⁾ viij. morkum er uar bref brýtr. ok sua bioðum uer þer at dōma ok laga orskurð æ at legia. heðan af²⁾. furr nefndar viij. merkr. æ huern þann mann er at þui uerðr kunnr eðr sannr. sem aðrar laga sektir þær sem á nefndar ero i landz laga bokinni sealfri. nema þar sem menn gera friðbrot³⁾. heimsokn. [eðr rán⁴⁾]. eðr aðrar þær sakir sem oss þickir [æigi sua litil⁵⁾] sekt til koma. þa uilium uer at fari eptir þui sem lōgbok uattar.

[var þetta bref giort i biorgvin vpp æ katrinar Messo dag. æ. xvj^{da}. are rikis uars⁶⁾]. [Herra juar kanceler jnnsighladi⁷⁾]. [En þorger þouesson ritade⁸⁾].

B.

Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 125—26 skb. c. 1340; sbr. MSteph. 13. 4to. bls. 269, papp. 1715, eptir skb. frá 16. öld.

rettarbot hakonar konongs.

Hakon konungr etcetera. senndir H. loghmanne etcetera.

1. Marghir menn hafa iðuligha kært fyrir oss ok einkannligha þeir sem vmbod hafa af uorri halfu at sækia brefhabrot oss til handa at þeir uilia engha sekt æ þa dæma sem bref uar briota. eða. riufa þa orskurði sem ver hofum æ lakt. eða staðfest. ok af því uilium ver at þu uitir at uer hofum sua skipað staðfastligha fýr meir. ok sua uilium uer at geymiz fra þeima¹⁾ degbi obrigðiligha. at huer sem brýtr uar bref heðan af. eða doma. uarnaðar bref. eða. staðfestu. eða þa aunnur. er uer gefhum ut ýmissum monnum til rettinda. stýrks. eða. naða. þo at eigi se sektin ænefnd i uorum brefum. þa uilium uer at huerr maðr se sakaðr atta morkum er uor bref brýtr ok sua bioðum uer þer at dæma ok lagha orskurð æ legia heðan af fýr nefndar atta merkr æ huern mann þann er at þui uerðr kunnr

¹⁾ sakaðr 351; ²⁾ fra 351; ³⁾ eðr b. v. 351; ⁴⁾ [sl. 351; ⁵⁾ [meiri 351; ⁶⁾ [þannig 157B eitt; etcetera 351; Datum etcetera 350; ⁷⁾ [b. v. eptir Stockh. C21; ⁸⁾ [bætt við eptir AM. 94. 4to og 102. 4to; ⁹⁾ þma. hdr.

ok sannr sem aðrar laghasektir þer sem æ nefndar eru í landz laga bókinni sialfri nema þar sem menn gera friðbrot eða heim soknir ok ræn ok aðrar þer sakir sem oss þickir eigi sua litil sekt til koma. þa uilium uer at fari eptir þui sem loghbok uattar.

2¹). Jtem huaruitna þar sem maðr gerir til fiar skaða. eptir þui sem .vi. skýnsamir menn meta loghligha til nefndir af rettaranum ef uitni eru til. þat er allt fullrettis skaði er menn meta til halfrar merkr. eð ef minne er þa er ófundar bot eptir domi ok atuikum þeim sem ger er skaði. nu dylr hann ok eru eigi uitni til. sýni lýrittar eiði. enn settar eiði fyrir fullrettis skaða. ok gialldi sem aðr uottar.

3. Jtem nu uill maðr annan sekia um eitthuert mæl enn annar hafi honum sokn fýri æ hendi þa lati sa fýri af er siðar tok til þuiat eigi mæ hann tueim ein andzsuor ueita. ef þat er eigi uęla sokn uið han ger.

4²). Konungr eða hans umboðsmaðr æ fýst kaup æ ollum uarninghi eða þarfundum huart. sem fallt hafba utlenzkir menn eða innlenzkir. þa skal honum fýst selia fyrir slikt uerð sem aðrer kaupa. ok vm allt þat sem hann þikkiz kaupz við þurfa ok fælt er þa skal hans umboðs manne fýst selia. þeim sem hann gerir til.

222.

[1315].

MÁLDAGI Grjóteyrarkirkju í Andakíl, er Arni biskup [Helgason] setti.

Með vissu verðr ekki sagt, að svo stöddu, hvort biskup sá, sem hér er nefndr, sé Árni Helgason eða Árni Ólafsson, en máldaginn hefir fornlegan blæ. Árið er og sett að ágizkun. Landsb. 263. 4to bl. 73a—b skr. 1601.

Grioteýre.

Þat er skipan herra árna biskups j skalholte at kirkia su er stendur a grioteýre skal hafa pennan maldaga. enn bonde sa er þar býr hafi heima halfua tijunnd sijna og heima manna

¹) sbr. réttarb. Magnúsar konung 1274 (Dipl. Isl. II, 42); ²) Prentað áðr, sbr. rb. 1280 (Dipl. Isl. II, 72B).

sinna. hálf tíjunnd og lysitollur af grioteyre skul gr[e]ðast. [til hvanneyrar].

223.

[1315].

MÁLDAGI Laurentiuskirkju í Görðum á Akranesi [er Árni biskup Helgason setti].

Landsb. 268, 4to bl. 47a—48b skr. 1601. Máldagi þessi er mjög fornlegr. Árni biskup Þorláksson tók biskupsforræði í Görðum 1285. Þó virðist þessi máldagi varla vera svo gamall. Virðist sízt fjarri að heimfæra hann til Árna biskups Helgasonar.

Gardar a akranese.

Þesse er maldagi kirkju lorentij oc sebastiáne j gordum á akranesi ad kirkian á halft heima lannd oc skrijn gýllt med helgum domum. sýlfurkaleka iij oc einn kalek gylltann og gullkalek hinn fiorda. sio manna messuklædi oc eirnn lausbokull. kanntara kapur þriär. sloppar iiij oc fontklædi. iiij baalltaris klædi og ij thil krossalltaris. munnlogar ij. oc kertistikur iij oc jarnnstika stor. sex kluckur. rodukrossar ij oc annar gýlltur. fonntur. glodaker tuo. tiold vmmhuerfis kyrkiu. glerglugg oc einn stol oc messufata kistu. lektara. kerttastock. hálf annad pund vax. A millum oss j arnnarnesi oc griotgardz j galmars vijk á kirkian allann storreka. oll þau tre er þuij eru leingri enn vj alnna ad bolexi megu setia á fyrir framann enn fyrir ofann ála á allt gardalannd alla reka vt frá marklæk enn sa er vid gard ad osi. Selfarar tuennar onnur a marsstodumm enn onnur vpp med leira fyrir vestann gagnvartt biskups breckv. afreit(!) j suannga j skorradal. ollum nautum oc á gagnnheidi ollum saudum. kirkian á x kyr. xiiij kugilldi asaudar oc leýsa huertt [annad. xxx. gelldijnnga. þar skulu vera prestar ij oc diaknn oc huernn dag messa ij vmm lanngafostu. ef heimilisprestur er á heýnese. þa skal giallda j garda hunndrad. J gordum skal sýngia ij messur huernn midvikudag oc fostudag huernn. Tíjunndir liggia vnndir þessa kirkju. af halfum fiorda tijgir(!) bæia. þar skulu fylgia verkhestar fiorir. ecki fylgir skagi garda lanndi. kirkian á sliki-

stein hunnsl(!) punng med pell. oc ij alltaris steina lausa. oc eirnn vijgdann¹).

224.

[1315].

MÁLDAGI Eyrarkirkju [í Kjós] er Arni biskup [Helgason] setti.

Það er óvíst hvort það er Árni biskup Helgason eða Arni biskup mildi Ólafsson sem máldaginn nefnir, og úr því verður ekki skorið með vissu að svo stöddu. Árið er og sett að ágizkun. AM. 263. bls. 66 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 76b skr. 1601.

Eyre²).

Þá er Arni biskup vigdi kirkiu a Eyri gerdi hann þá skipan a að Eyrar kirkia skal taka tyvnd oc lýsitolla af ollum heima monnum þar: enn jngialldur leggur til kirkiu j saurbæ xij ær.

225.

23. Juni 1316.

í Björgvin.

FJÓRTÁN menn og þar á meðal Haukr Erlendsson, samþykkja úrskurð þann, er Einar Ambason og Eindriði Sigmundsson fébirðar konungs höfðu gert um, að vörur átta vestfalskra kaupmanna («Vesfælinga») skyldu upptækar «firir þa skuld. at þeir höfðu læynt morghum lutum af sinum kaupþýri ok varningi». Bréfið gert «daghen nesta firir Jonsuoku a siautianda are rikis vars virduleghs herra Hakonar Noræghs konongs j Jonsstofu i konungs garde i Biorghuin».³)

(Dipl. Norv. I Nr. 147 eptir afskr. í Stockh. C16. 4to og Deichmannssafni í Kristjáníu Nr. 11. 8vo).

226.

28. Juli 1316.

í Björgvin.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um að Kristinréttir hinn forni skuli vera í gildi.

¹) Hér kemr strax á eptir máldagi Gyrðs 1352; ²) 268; ³) Hákon konungr háleggr staðfestir sama ár þessa úrskurði, Sighvats og Hauks lögmanns (Dipl. Norv. VI, Nr. 88).

Réttarbót þessi á alls ekki við Ísland, en er til í fjölda af íslenskum handritum, og Arngrímur Jónsson og margir síðan hafa haldið að hún væri gefin Íslandi, og því er hún prentuð hér. Hér er fylgt AM. 158A. 4to bls. 115 skb. c. 1420 (Hlðárendabók), en enginn orðamunur tekinn úr öðrum handritum, því réttarbótin er hér góð, en þessi skinnbókartexti af henni hefir aldrei verið notaðr fyr. Ártal þessarar réttarb. er ekki tilfært nema í sumum handritum. Réttarbótin er áðr prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 422—23; Ngl. III, 116—17; sbr. Lovsaml. for Isl. I ár 1316; á latínu í Þorm. Torfas. Hist. Norv. IV, 450; Arngr. Jónss. Crymogæa III, 125; á dönsku í Jonsbogen 1763 bls. 385—86. Er til í fjölda íslenskra handrita svo sem: AM. 345. Fol. 151—52 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. bl. 76a skb. 1363; AM. 128. 4to bls. 153—56 skb. c. 1490; AM. 135. 4to bls. 213 skb. c. 1490; AM. 136. 4to bls. 291—92 skb. c. 1480; AM. 147. 4to bls. 188—89 skb. þetta c. 1600; AM. 161. 4to 4to bls. 252—53 skb. 1561—65; AM. 37. 8vo bls. 256—59 skb. c. 1500; AM. 40. 8vo bls. 381—82 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 70 skb. c. 1570 (brot); AM. 55. 8vo bls. 30 skb. c. 1580; AM. 60. 8vo bls. 62a—63b papp. c. 1690; AM. 62. 8vo bl. 28 papp. c. 1650 («R. B. H. K. Magnússonar Íslendingum») AM. 456. 12mo skb. c. 1480; AM. 200. 4to bl. 16—17 papp. c. 1700; MSteph. 3. 4to papp. 18. öld; MSteph. 13. 4to papp. 1715 (fjórar afskr. ein eptir Arnarbælisb., önnur eptir AM. 128. 4to eða 37. 8vo); MSteph. 41. 4to papp. c. 1730 (tvísvar); MSteph. 48. 4to papp. 1669, bl. 8a; Gl. kgl. s. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. s. 1080. Fol. frá 18. öld; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 53a skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1911. 4to papp. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 53—55, 247—48 papp. c. 1750; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570; Stockh. C2. 4to skb. c. 1580; IBfél. 315B. 4to papp. c. 1670; IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 159—60 skr. 1706 af Hálfðáni Jónssyni á Reykjum. Þar með þessi athugasemd: «NB Christennrettur settur í lög á Íslandi Olafz k[ongs] helga Haralldz-sonar og sama ár og hann bad vmm Grimzeý og mun sa elste hier á landi vered hafa» (!) Í AM. 128. 4to og 37. 8vo er skeytt framan við réttarbótina § 1 úr rb. ^{23/e} 1305.

Bref virðuligs herra bakonar konungs.

Hakon með guds miskvnn noregs konungr et cetera.

Vær hofvm vndirstadit at logmenn her með ydr vilia eigi log segia vm þav mala efni sem heilagri kirkiv til heyra ok kristinsdoms retrr skal vm ganga. þviat eingi kristinsdoms balkr er í þeirri lögbok sem virðvligr herra Magnus konungr fadir varr hinn kærastí agættrar minningar let saman setia ok saman setta þingtake ok því hefir æigi firirfariz ath vær erchibiskup ok biskuparnir hofvm eigi lidvger til vordit kristinsdoms balk-

vm svo skipa edr setia sem oss likar ok vilium vær þo einna sitz at heilog kirkia missi sinna rettinda edr hennar formenn. þat vilium vær ok biodvm fullkomliga at logmenn varir her ok allir halldi ok hafi þann kristinsdomsrett sem verit hefir at fornv her med ydr. þo hvarki þann sem magnus konungr fadir værr let saman setia ok eigi þann sem ion erkibiskup let saman setia. En sa sem adr er her ok forn er, vilium vær at gangi ok þar eptir dæmi logmenn varir ok laga orskvrd æ leggi. þo sva at öll sv sekt er þar stendr j ok anefnd er falli til þridivngs. En ef þar ero nockorir lvtir þeir sem eigi megv standa edr þat sem ydr þickir æ fatt vera j fyrnefndvm kristins doms belkivm. þa ritit aptr til var þar med ydra tillogv med vitordi ok samþykt biskupanna ok lærðra manna ok handgeinginna manna er vita hvat landinv er nyttsamligaz.

Var þetta bref gert j biorgvin. olafs vöku aptan fyrra. æ xvij ari rikis¹⁾ værs. Herra jværr kanciler værr innzsigladi. þorgeirr tofason notarius vær ritadi.

227.

11. December 1316.

i Björgvin.

ÞRÁNDR Gulapingsmaðr staðfestir ættleiðslu úrskurð Sighvats á Leirhólum eptir síra Ívar í Volabúi og bréf «herra Hauks loghmanz [Erlendssonar] sua wattandi at han dæmde þa ættleiding loghlegha». Bréfið er gert «i Jonsstofu i konongsgarde j Berghwin laughardaghenn nesta æptir Nikulasmesso a þui are er lidnir waro fra burdartid wars herra Jesu þushundraþ wettra þriu hundrað wettra ok sexstan vettr.»

(Dipl. Norv. I, Nr. 148 eptir frumbréfinu, sem þá var i eigu G. Munthe's kaptains í Króki).

228.

[1317].

MÁLDAGI Fellskirkju í Kollafirði [er Árni biskup Helgason setti].

Landsb. 268. 4to bl. 89b. Þetta stendr meðal máldaga Árne

¹⁾ ks, hdr.

biskups Helgasonar og er því líklega frá hans tíð, því máldaginn er fornlegr.

Fell j kollafirdi.

Kirkia vnnðir felli j kollafirdi a þriar kyr oc fiorar vættir skreidar. af atta bæium vr þorpum. oc fimm hundrad voru.

229.

27. Juli [1317].

i Kaldaðarnesi.

Vigslumáldagi Kaldaðarnesskirkju í Steingrímsfirði, er Árni biskup Helgason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 61a—b. ekr. 1601. Sbr. Gyrðsmáldaga 1354.

Kalldadarnes.

Kirkia ad kalldadarnesi var vijgd af herra arnna biskupi vj kalendas augustij oc helgut med gudi hinni helgu mey mariu modur gudz oc mikaelei(!) arcangelo oc hinum helga thorlaco. enn þessi maldagi var þa skipadvr. at til þessara[r] kirkju skal vera tijdasoknn af þoum þeim ollum sem eru fyrir vtann sela oc nordur thil saura. kirkju tijund nema hualtijunnd af kaldbaki oc ollum bæium til selár. liggia til kalldadarnes kirkju oc suo lysitollr oc fiskatollar. half vætt af Bæ oc half vætt af huerium fiskimanni at eyum. nema at kaldbak oc kleifum skal greidast pridiungur vættar. Lamb skal ala á Bæ huerium heilagrar kirkju oc abyrgist [sá] at helmingi vid aullu sem elur. lije skal færa af þessum þoum. huertt sem helldur vill thil stadar eda kalldadarness oc sculu taca helmijng huorir. þess sem med lykum gefst. A kalladarnesi skal vera heimilisprestr sa sem þar veiti tijdir oc til þriggia Bonhusa. skal hann sýngia j Bæ oc ad hamri oc a kaldbak. oc taca vj aura af hueriu. enn iij merkur af heima kirkju. kirkian a lannd er ramnn gaf til hennar þad sem heitir Biarnnanes. ku oc hest oc kluckur iij.

230.

[1317].

i Tungu.

MÁLDAGI kirkjunnar í Tungu í Steingrímsgfirði, er Árni biskup Helgason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 89b—90b. skr. 1601; 262. 4to bls. 23 skr. c. 1600; máldaginn er tekinn upp í Vilchinsbók (cl) orðrétttr.

Tunnga j steingrjímmsfirdj.

[Suo mikil kuikfe a kirkian j tunngu. fimm kyr oc iij ær. c. voru. kirkia¹⁾ a heima lannd allt efrabol²⁾. hlijdarsel). [arn-kautludal³⁾. fiordung j skogalandi. attungur [j hualreka ad⁴⁾ brofa. oc j eggver[e] lannd allt j grof enne litlu oc allann hualreka oc vidreka. attung hualreka j hliðabæ⁵⁾. fimmtunngur j hualreka ad heydalsa. Toltungur j hualreka a Galmas⁶⁾ stronnd milli karahafnnar⁷⁾ og grinndar. ad afteknium toltungi. þridi-ung j hualreka ad huolzä. helmijngur vidreka milli holzlækjar oc hafnnarness. kirkia a holzland allt⁸⁾ hið efra með ollum gognum oc giædum. reke allur a kaungustodum⁹⁾. fiordung j ollum reka ad bruarä. settung j hualreka j milli kolbeinzar oss¹⁰⁾ oc kallbakzoss¹⁰⁾. niundi parttur hualreka j býrgisviyk. settungur j ollum reka ad giðghre. fiordung allra fiorunytia ad rifskerium. ok j akurvijk. halfur sextandi lutur j hualreka a þrætuteigi. kirkia a alltaraklædi sex¹¹⁾ oc kross smelltann. iij. rodukrossa. glerglugg. mariuskript. kistil oc j helga doma. [fornn tiolld vm kirkiu¹²⁾. jonnz lijknneski. [gunnfana ij¹³⁾ kluckur fiorar. Biollur ij. kertistikur ij. paxspialld. [fonnt oc klædi¹⁴⁾ lectare¹⁵⁾ með reidustol. messubækur. ij. alltaris Bok¹⁶⁾ eina mariu sogu. jons sogu postola og glodaker [oc elldbera¹⁷⁾ messufot einfolld. [munlogar ij. Bæd¹⁸⁾ oc ker¹⁹⁾. half vætt fiska af huerium Bæ. kiortre a kirkiuboli. Tyundir milli smahamra oc rofar²⁰⁾. þar skal vera prestur heimisfastur. holz lannd jð efra ä allann vidreka milli fauskalækjar oc holzlækjar. þordur Bonndi oc vilborg gafu kirkiunni j tungu [tyunda hlut²¹⁾. j hualreka [or þrim hlutum²²⁾ a kirkiuboli með hanndtaki. Eg²³⁾

¹⁾ [Kirkian j tungu j steingrjímmsfirdi er helgud mariu drottningu oc enum sæla Jone postolu oc enum heilaga thorlaki biskepe oc margretu meyu. hun 262; ²⁾ vj kyr. iij hundrud voru b. v. 262; ³⁾ [ad gautadai 268; ⁴⁾ a 262; ⁵⁾ heidabæ 262; ⁶⁾ sl. 368; ⁷⁾ karahafnar 262; ⁸⁾ sl. 268l ⁹⁾ kúgoftodum 268; ¹⁰⁾ kollbakzoss 262; ¹¹⁾ V, 262; ¹²⁾ [steintialld forntt 262; ¹³⁾ mercki 262; ¹⁴⁾ [fontklædi 262; ¹⁵⁾ sl. 268; ¹⁶⁾ sl. 262; ¹⁷⁾ [sl. 262; ¹⁸⁾ þannig 268 = borð? ¹⁹⁾ [munlug vond 262; ²⁰⁾ hroffar 262; ²¹⁾ [x hundrud 268; ²²⁾ [sl. 262; ²³⁾ Og 268, 262.

arnni biskup helgason sat yfir þessum mældaga er ritadur var í tungu [j] steingrjmsfirði [að hia verannda sijra audun]. sijra þordi. sijra thomassi og mörgum öðrum godvm monnum¹⁾.

231.

6. August 1317.

á Eyri.

VIGSLUMÁLDAGI Eyrarkirkju í Bitru, er Árni biskup Helgason setti.

Máldagi þessi er tekinn orðréttur upp í Vilchinsbok (exlvij) og skeytt aptan við hann seinni viðbót, sem hér er slept. Þar er máldaginn árfærðr til 1318. Landsb. 268. 4to bl. 89a—b skr. 1601. Gammler máldagar* stendr fyrir ofan. AM. 262. 4to bls. 29 skr. c. 1600.

[Eýri j Bitru²⁾].

Þa er lidid var fra hijngadburd lausnnara vors jehsu christi þushundrut vetra. ccc og xuij³⁾ ar. vijgdi herra arnni Biskup af skalholhti kirkju á eyre j Bitru thil lofz og dyrdar allz valldanda gudi. sælli gudz modur marie. hinum heilaga joni postola oc gudzspiallamanni. oíavi konungi. Torlaki Biskupi oc heilagri margarete meýu a þijslardeigi heilagra gudz þijn-ijngar⁴⁾ votta sixti felicissimi oc agapiti. það er florum nottum fyrir laurencijusmessu med þessum maldaga sem hier fylgir.

lagdi einar bonndi þorgrijmsson thil kirkju fiordung j hualreka ollum a ruteyiar strond med radi oc sampýcki herra arnna biskups. enn sialfur herra Biskup gaf thil kirkju fimm hundrud voru. Leggiast oc þar thil kirkju a eyri tijundir oc lysitollar þar med groptur af aullum bæium milli borgahals oc ennishófda og þar med lamba eldi. skisædatollur oc osttollur vm alla bitruna oc⁵⁾ malz miolk vnndann aullu fe millum gudlogshaufda oc borgar hals. skal sa bonndi er á eyri byr fæda prest oc gefa honum iiij merkur kaups á hveriu ari og hafi hann fe til meðferdar [við kirkju⁶⁾ enn j moti lamba eldi af ollum bæium fyrir jnnan gudlaukz haufda. skipadi herra arnni Biskup skylldu sonng j gudlaukz vijkur⁷⁾. paskadag. huijta-sunnudag. mariumessu fyrri a sumared oc nicholasmessu. átta-

¹⁾ [morgum godum monnum hiaveröndum 262; ²⁾ Maldagie kirkjunnar a Eyre j Bitru 262; ³⁾ xvij 262; ⁴⁾ þijslar 262; ⁵⁾ enn 252; ⁶⁾ [sem til kirkju liggur 262; ⁷⁾ gudlögsvijkur 262.

dag jola oc drottinz dag eptir ýmmbreviku vm lannga fõstu oc þeim¹⁾ lofligt naudsýniar þangad að sækia a fyrsogdum dogum. þar er oc biskupz gisting²⁾ huernn týjma er hann fer yfer³⁾

232.

13. Október [1317].

á Ingjaldshvoli.

VÍGLUMÁLDAGI kirkjunnar á Ingjaldshvoli undir Jökli, er Árni biskup Helgason setti.

AM. 260. Fol. bl. 112—13 (Vilchinsbók ccv) með hendi séra Jóns Erlendssonar á Villingarholtti. AM. 252. 4to, skr. c. 1660; AM. dipl. afskr. 1613 og 1660 og sýnist vera með hendi Þor-móðar Torfasonar. Máldagi þessi er hér án alls efa í sinni upp-runalegu mynd, að undantekinni stafsetningu.

Ingjaldsbuoll.

Kirkia at Ingjaldshvoli er víjgd af herra Arna biskupi hinum síjdara jn festo reliqviarum Gudi til lofs oc dyrdar oc hans signudu mod[u]r jungfrv sanctæ Mariæ oc heilogum martiribus Cosme oc Damiano oc ollum heilogum monnum.

Var þar Bænhvs að fornu oc atte það Bvrfellzdal oc j rife slíkt sem reiknadist. enn Gunnar bondi Hauksson er kirkjuna liet gíaura oc þa atti Ingjaldshvol lagði þessa skyld i heimalannd sem hie er skrifad.

Þar skal syngia messu hvern dag loghelgann. enn ef vedur banna edr adrar naudsýnniar þa skal syngia firir rvm-helgann dag þa[nn] sem bondi vill. Joladags týjder skal syngia að saxahvole enn hamessa að Ingjaldshvoli. þar skal syngia síjdar palmadag enn fara heim midvikudagiinn oc syngia þa heima til paska. og fyr[r]e paskadag. þar skal hann fyr[r]e syngia Hvíjtasunnudag oc Olafsmessodag. a Ingjaldshvoli. skal fyr[r] syngia allra heilagra messu og Mariumessur allar. þar skal syngia allar týjdir a kirkiumessodag oc so jn festo Cosme oc Damiani. enn allar adrar hatýjder skal að jafnadi synghia so adra hueria viku vmm Langafõstu.

¹⁾ þa 262; ²⁾ oc, b. v. 262; ³⁾ Hér aptau við kemr í 268 og 262 viðbótin sú sama og hjá Vilchni; þó er nokkra slept aptau af í 268.

Bondi sa er býr að Jngialldzhvoli skal greida presti halft annað hundrad fríðt æ hveriu ære. enn x aura til froðarkirkju. skal j þa x aura greidast fríðt eða skreid að tiundarlagi edur[annar haustlagseyrer. Hann skal oc fæða prest þa daga er hann sýngur þar oc mann með honum a vetur edur hest ef prestr hefur ei langsetur. og hann skal hallda vpp allre kirkiuskylldu.

þar skal takast heima tiund með lysitollum fra Gufuskalum oc ollum bæium inn til Ennis. Bændur gafv til kirkjuunnar af ollum þessum bæium vætt skreidar af hverium landeiganda æfinnlega. enn leigulidar hver firir sig meðan hinn sami byggje. so oc aller þeir sem skriptt edur þionustu sækia til Jngialldzhvols skulu greida fiordung fiska þeir sem ei hafa af lanndi. ella sækia allar naudsýnniar til Saxahvols. so hid sama skulu leigulidar sækia til Saxahvols ef þeir vilia ei greida slikt sem þeim var akvedid. skal þennann fiordung halfann hafa prestur. enn halfann bondi þar til er biskup giorer annað rad fyrir.

Hun a innan sig Marioskript. kiertistikur ij. kluckur ij. oc eina litla. lykakrak. glodarkier. ij. kugilldi.

þar skal biskups gisting.

233.

28. Marts 1318.

i Túsbergi.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um arftöku ættleiðinga.

Þessi réttarbót hefir á Íslandi venjulega verið kölluð «Herjólsréttarbót», og stundum «Herjólsbréf» eða «Þræturéttarbót», því að menn hefir greint á um gildi hennar á Íslandi; víst er og svo, að upphaflega hefir hún einungis verið ætluð Norgi, en snemma hafa Íslendingar farið að taka hana upp í lögbókar handrit sín, hér um bil á miðri 14. öld, að því sem nú verður séð, og síðan fylgir hún þeim hér um bil öllum, og sum þeirra telja hana enda lögtekna á Íslandi (AM 129. 4to skb, c. 1490). Eitt af hinu fyrsta af lagaritgjörðum eftir siðaskiptin á Íslandi er grein um þessa réttarbót gerð 1582, og er eftir Staðarhóls-Pál; neitar hann gildi réttarbótarinnar og segir meðal annars: «Í fyrstu set eg og segi eg, að Herjólsréttarbót í fyrsta partinum sé óvenjuleg, og verði ei með sannindum prófað, að nokkru sinni hafi eftir henni dæmt verið» (MSteph. 27. 4to). Móti Páli ritar Guðbrandr biskup 1590 og segir hann: «Furðandi er að dännemenn bera slík ósannindi fram fyrir góða menn», og

nefnir ýmsa dóma¹⁾. Það er og víst að dæmt hefir verið eptir réttarbótinni nokkrum sinnum; í fyrsta skipti er það gert 1479, og síðan öðru hverju svo sem 1481, 1512, 1515, 1554 o. s. fr. Réttarbótin hefir fylgt öllum útgáfum Jónsbókar eins og hún kemr fram sem A.

A.

Hér er prentað eptir skinnbókinni Gl. kgl. saml. 3269A. 4to skr. c. 1350—60 (bls. 173). En til er réttarbótin í fjölda íslenzkra handrita, svo sem: AM. 342. Fol. skb. 1577; AM. 345. Fol. bls. 149—50 skb. c. 1570; AM. 350. Fol. skb. skr. 1363; AM. 351. Fol. bl. 130b skb. c. 1360; AM. 126. 4to bls. 173—75 skb. c. 1380—1400; AM. 129. 4to bls. 297—99 skb. c. 1490; AM. 132. 4to bls. 139 skb. c. 1430; AM. 135. 4to bls. 145—6 skb. skr. c. 1490; AM. 137. 4to skb. c. 1400, bls. 8—9; AM. 147. 4to bls. 187—88 skb. þetta skr. c. 1600; AM. 151. 4to bls. 276 skb. c. 1570; AM. 154. 4to bls. 152—53 skb. c. 1500; AM. 157B. 4to bls. 56 skb. c. 1460; AM. 158A. 4to bls. 114—15 c. 1420; AM. 161. 4to bls. 249—50 skb. skr. 1561—65; AM. 175C. 4to bls. 31—32 skb. c. 1400; AM. 234. 4to bls. 107—109, 575—76 á pappír frá 17. öld; AM. 40. 8vo bls. 376—77 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 63—65 skb. c. 1570; AM. 456. 12mo bls. 54—55 skb. c. 1480; AM. 458. 12mo bls. 51—52 skb. c. 1570; AM. 55. 8vo bls. 56—57 skb. c. 1580; AM. 58. 8vo bls. 157—59 á pappír c. 1590 (með hendi Jóns lögmanns Jónssonar); AM. 60. 8vo bl. 58b—60a á pappír c. 1690; MSteph. 12. 4to c. 1570—80 á pappír; MSteph. 13. 4to á pappír skr. 1715 eptir skb. frá c. 1500; MSteph. 48. 4to bl. 5a á pappír 1669 (með hendi Odds Jónssonar frá Vatnsfirði); Stockh. C2. 4to skb. c. 1580; Gl. kgl. saml. 3268B. 4to skb. c. 1340; Gl. kgl. s. 3274A. 4to á pappír c. 1620; Ny kgl. s. 1923. 4to bl. 147—48 skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 52a skb. c. 1550; Ny kgl. s. 1928. 4to bl. 130a—b skb. c. 1590; Ny kgl. s. 1933. 4to bl. 97b—98 c. 1600; Ny kgl. s. 341. 8vo skb. 1656—58; Ny kgl. s. 1080. Fol. papp. c. 1750; Thott. 2100. 4to skb. c. 1560; Thott. 2101. 4to

¹⁾ Fyrirsögn fyrir ritgjörð Guðbrands biskups er svo:

Meining herra Guðbrands um Herjólfaréttarbót,
sem nú mælir margur mót
af rangri rót,
því skilur ei hót
hans skynsemd fjót,
ályktan ljót
aungvan hefir vissan fót.

skb. c. 1490; Thott. 2106. 4to bls. 256—57; Uldal. 320. 4to papp. 1603; Uldal. 322. 4to skb. c. 1570 («Heriolfsettarbot og þræturettarbot»); IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660; IBfél. 60. 8vo papp. 1595—1604. Prentuð í Norges gl. Love III, 128—31.

Hakon meðr guðs miskunn noreghs konungr sonr magn-usar konungs. sendir öllum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra. Q[ueðiu] G[uðs] sína.

Ver vilium ýðr kunnikt giora. at æ xix ære rikis uærs æ týrsdagh hinn næsta fyri miðfostu. komu þeir æ stefnu fyri os. i malstofuna æ tunsbergis huse. ulfr þorallða son af halfu guðrunar konu sinnar. ok annara systkina hennar. enn af ann-arre halfu. gunnar af risum. kærði ulfr at guðrun kona hans ok systkin hennar. næ eighi rettu af gunnare um arf fru ragn-hilldar móður meistara heriulfs. þar sem faðir hennar hafði arf-leitt þau til arfs sins þa uoru þau ekki arfleidd til arfs fru ragnhilldar. föður móður sinnar. ok móð[ur]r meistara heriulfs er siðar andaðizt enn faðir þeirra ok kuezs bafa fyri ser dom herra guthorms laugmanz sem sia mætte. Nu af þui at lög-mennirner undir stoðu ættleiðingar kapitulum ýmisliga ok bæðu os skýra ok greina huersu þat skal undir standazt huartt ætt-leiðingr skal þann einn arf taka. sem hann er ættleiddr til. eðr fleire. þa gerum uer þa skipan ok skýring æ meðr uitarztu manna tillogghu ok undirstaðning þeim sem Magnús konungr faðir uær hinn kærsti hafðe. þa er hann skipaði aðr um ætt-leiðingar capitulum. ok i loghbok sína let seta. at ættleiðingr skal taka alla þa arfua sem til kunna falla sva sem skilgetinn eighinnar konu son. þess sem arfleiddi iafnann siðann heðann af. ok af þi dæmum uer guðrunu. ok öðrum bornum meistara heriulfs lögghigha arfleiddum. arf fru ragnhilldar föður móður sinnar. ok til sanz vittnis burðar gefum uer þeim þetta uartt bref. meðr uoru innsigle. er gortt uar æ fyr sögðum deghe.

II.

AM. 344. Fol. bl. 61b skb. c. 1350—1400; AM. 48. 8vo bl. 106b. skb. c. 1360, orðrétt eins í báðum; AM. 128. 4to bls. 159 skb. skr. c. 1490; AM. 148. 4to bls. 206 skb. c. 1500; AM. 170A. 4to bls. 34 skb. skr. eptir 1565; AM. 200. 4to bl. 14b á pappír c. 1700; AM. 37. 8vo bls. 265 skb. c. 1500; AM. 39.

8vo bls. 251 skb. c. 1470; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. á pappír frá c. 1650; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 232 á pappír c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650. Hér er prentað eptir AM. 844. Fol.

Herivlfs bref.

Hakon með guðs miskvnn noregs konungr et cetera.

Nv af því at logmenn varir vndirstoðv ættleiðingar capitulum ýmisliga ok baðv oss skýrra greina hversv þat á vndirstandaz. þa giorvm vær þa skipan með beztv manna raði ok vndirstaðning þeim sem Magnus konungr faðir varr hinn kær-azti hafði þa er hann setti ættleiðingar capitulum ok i lögbok let setia. at ættleiðingr skal taka alla arfa þa sem til kvnnv at falla sem skilgetinn eiginnar kono son þess er ættleiddi iafnan síðan heðan af. ok til sannz vitnisburðar her vm gafvm ver þeim vart bref.

234.

14. Juni 1318.

i Óslo.

HAUKR Erlendsson úrskurðar Atla í Mýdal, að hann «skal æigæ ok rað fyrir gera ... ij manæðematabole» í jörðinni Guðini, sem Arnúlfir á Guðini hélt fyrir honum. Bréfið er gert «i iolæhallene i Oslo iij. natom fyrir Botolfs vaku a xix are rikis vars hærra Hakonær Norex konongs».

(Dipl. Norv. III Nr. 114 eptir frumbréfinu á Bjólstöðum i Vogum i Noregi).

235.

26 Juli 1318.

i Tunsbergi.

HÁKON konungr háleggr staðfestir dóm «herra Hauks Erlendzsonar Gulapingslogmanðz» og margra annara, þar sem þeir dæma jörðina «Biarku meðr allum lunnyndum vndir profuast-dæmet at Marie kirkie i Aslo». Bréfið er gert «j Tunsbergi. daghen nesta eftir Jacobsuakudagh a nitianða are rikis vars».

(Dipl. Norv. II Nr. 132 eptir frumbréfinu i safni AM. dipl. Norv. Orig. Fasc. 51 Nr. 13).

236.

28. Juli 1318.

i Tunsbergi.

HÁKON konungr háleggr gefr .Marie kirkiu capello vare j Oslo till euenlegrar eingnar ok frials forrædes. kirkiunne til vphaldes henne formanne ok þeim lærdom monnum sãm veer hafuum henner skipat at veita þionosto til viderlifuis. ok þeira eftirkomandom gard varn ifuir a Strondh j Berguin wtt j fra Jonskirkiu þæn sãm herra Haukr Erlændzson atte ok Audunergardh eiter.... Bréfið er gert „j Tunsbergi þrim nattom eftir Jacobsuoku a nitianda are rikis vaars.“

(Dipl. Norv. II, Nr. 133 eptir vidisse frá 9. Mai 1406 í hinu norska fornbréfasafni Árna Magnússonar).

237.

13. December 1318.

undir Ögðum.

RÉTTARBÓT Hákonar konungs háleggs um rangindi lénsmanna, er stefna mönnum fyrir lögmans dóm, en mæta hvorki sjálfir né neinn í umboði þeirra, og leyfa hinsvegar réttstefndum mönnum að sitja heima, enn fremr um hegning útlægra manna.

AM. 350. Fol. bls. 153—55 skb. skr. 1363; Gl. kgl. saml. Nr. 3274A. 4to bl. C70—C71 pappírshandrit frá c. 1620 (lögbók Gísla lögmans Hákonarsonar í Bræðratungu); texti réttarbótarinnar er hér góðr, og hvergi annarstaðar finst ártal hennar. Norðmenn hafa ekki þekt þetta handrit og því viltust þeir á þessari réttarbót og héldu hún væri leingri útgáfa af réttarbótinni frá 11. okt. 1303 (NgL. III, 63—67; Dipl. Isl. II, Nr. 180), en það er án alls efa ekki svo. Af því að þessi réttarbót er ekki sérstaklega íslensk. þó hún sé til í mörgum íslenskum handritum, hef eg ekki viljað fara út í frekari handrita samanburð. En í þessum stöðum hef eg séð hana nokk þess sem áður er getið og Norðmenn hafa notað: AM. 147. 4to bls. 206—204 skb. þetta frá c. 1600; AM. 161. 4to bls. 256—58 skb. 1561—65; AM. 200. 4to bl. 18k—19b papp. c. 1700; AM. 40. 8vo bls. 388—91 skb. c. 1560; AM. 45. 8vo bls. 71—75 skb. c. 1570; AM. 60. 8vo bl. 69—71 papp. c. 1690; AM. 456. 12mo bls. 66—70 skb. c. 1480; MSteph. 3. 4to papp. frá 18. öld eptir skb.; MSteph. 13. 4to bl. 232 papp. 1715 eptir chartis með hendi Magnúsar Jónssonar föður Árna; MSteph. 48. 4to bl. 11b papp. 1669 (Oddr Jónsson); Gl. kgl. saml. 1159. Fol. papp. c. 1650; Ny kgl. saml. 1080. Fol. papp. c. 1750; Ny kgl. s. 1924. 4to bl. 54a—b skb. c. 1550; Ny kgl. saml. 1911. 4to bls. 248—52 papp. c. 1750; Thott. 2097. 4to skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 56—61, 266—69 papp. c. 1750; Udal.

322. 4to skb. c. 1570. Prentuð í NgL. III, 64—65 og á dönsku í Jonsb. 1763 bls. 387—90.

Áðr en eg skilzt við réttarbætr Hákonar háleggs í safni þessu, vil eg geta nokkurra þeirra greina, sem finnast víðsvegar í handritum og stundum eða alltaf kallaðar réttarbætr Hákonar konungs. Þessar greinir eru hinar ódælustu viðreignar og fipa svo og tefja fyrir manni, að því trúir sá einn sem reynir, og má svo að orði kveða, að hver einasta réttarbót sé á við og dreif í handritum kubbuð sundr meira eða minna í smágreinir á einlægum tætingi, svo að maðr þyrfti næstum að kunna allar réttarbætnar utanbókar til þess að vera viss um að átta sig á þessum greinum, því þó að maður margberi saman getr manni leingi sézt yfir, og sumt tekst manni ekki að finna hvar á heima; sumt er og vafasamt hvort eru réttarbætr í sjálfu sér; stundum er og orðalagi svo breytt, þó efni sé haldið, að það er næstum óþekkjanlegt. Af slíkum greinum skal eg hér tilfæra nokkrar, sem eg sel ekki dýrara en eg kaupi. og má vera að þær finnist sumar í kunnnum réttarbótum og mér hafi sézt yfir:

I. [Réttarbót Hákonar háleggs].

Virðið þat landinu sem nytsamligt [er], en almúganum gagnlegt.

MSteph. 48. 4to bl. 21b skr. 1669. Bætir handritið því við, að eptir þessu hafi verið dæmt 1604.

II. R. B. H. K.

Ef yngri maðr vegr mann en xij vetra, þa skal gialda víg þat níðingsgjöldum, en ekki verður hann útlægr.

Les Mh. 1 um ómagavíg.

Thott. 2106. 4to bls. 13 skr. c. 1750; IBfél. 531. 8vo bls. 170 skr. 1706.

III. R. B. H. K.

Nú verður maðr að þýfsku kendr og sannr, tvígjaldi þeim er stolinu var af fé hins sakaða, þar til er stuldr er verður hálfrrar merkr og kostnað þann, hann þurfti til eptirfarar. En ef meira er stolið hafi fyrir full gjöld og kostnað og rétt eptir lagadómi.

IBfél. 122. 8vo papp. c. 1660.

IV. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um hefndarverk í reiði.

Bibl. Upsal. Delagard. Nr. 9. 4to bl. 137 skb. c. 1580; AM. 147. 4to bls. 206 skb., þetta frá c. 1600; AM. 37. 8vo (pappírsblöð fremst); MSteph. 48. 4to bl. 21a—b, á pappir skr. 1669; Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 371 skr. 1666; Thott. 2106. 4to bls. 323

á pappír c. 1750; IBfél. 68. 4to skr. c. 1760; IBfél. 60. 8vo skr. 1595—1604; IBfél. 122. 8vo skr. c. 1660; IBfél. 531. 8vo bls. 171 skr. 1706.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] k[onungs]¹⁾.

Nú verðr maðr skemdr fullréttis verkum og hefnist hann þegar í reiðinni, [ok eru til lögleg vitni²⁾], [þá vinnr hann á ógildum manni³⁾, ok⁴⁾] á konungr eingan rétt á því né hann sjálf, hvort sem hann fær sár eða bana⁵⁾. Enn ef hann deyr af þá sè undir konungs [miskunn eptir málavöxtum⁶⁾].

V. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um að einginn gefi öðrum ranga sök.

AM. 138. 4to bl. 142 skr. c. 1570—80; IBfél. 122. 8vo skr. c. 1660; sbr. IBfél. 315B. 4to bls. 44; IBfél. 315A. 4to bls. 14. Framan við þessa klausu bætir 315B § 5 (7) úr réttarbótinni 1305 ^{2a}/s.

R[éttar] B[ót] H[ákonar] k[onungs]⁷⁾.

Eingi skal öðrum ranga sök gefa á stefnum eðr á öðrum hlutum, en ef gefr, gjaldi svo mikit sem hinn skyldi, ef hann væri sannr at sök, utan sá, sem sök gaf sanni með eins eiði, at hann [þóttist eptir réttu upp bera sitt mál⁸⁾], svo þó at hans mál⁹⁾ virðist eigi hinum, sem hann talaði við [eðr sökina gaf, til fjölmæla¹⁰⁾ eðr ófrægðar.

VI. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um þá er stefndir verða undir dándimanna dóm eða til lögmanns.

Thott. 2106. 4to á pappír frá c. 1750 a) bls. 11—13, b) bls. 251; hér eignuð Hákon gamla á fyrri staðnum, en Hákon hálegg á þeim seinna; einginn orðamunur. MSteph. 48. 4to bl. 15—16 skr. 1669; Magnús lögmaðr Jónsson heimfærir rb. til þingf. (AM. 348. Fol. bls. 19). Sbr. rb. Magnúsar konungs 18. Febr. 1348 MgL. III, 172—3 (nóta).

Réttarbót Hákonar kongz.

Hákon með guðs miskun etcetera.

Þjóðum vér fastlega at allir þeir, sem löglega stefndir verða til lögmanns ok undir dandismanna dóm, en vilja ekki

¹⁾ vmm hefnder j Reide, b. v. 531; Eirekur kongur 2106; Ef maðr hefnist strax 9; ²⁾ [þannig 9; sum hðrr. sleppa; ³⁾ [sl. 9; ⁴⁾ þá 9; ⁵⁾ þen 9; ⁶⁾ [náð 68; myskun 2106; ⁷⁾ þannig 122; R[éttarbót] 238; ⁸⁾ [þóttist með réttu máli sækja og uppbera 122; ⁹⁾ tal 122; ¹⁰⁾ [horfa til fjölmælis 122.

sjálfir koma til stefnunnar ok ei undir lögsamdan dóm, ok þó hann sé [eigi] sjálfr á stefnudegi, eðr þó hann heyri ekki þennan úrskurð, sem þá verðr upp á hann sagðr ok opinberlega lýstr og lesinn þar sem hann verðr dæmdr. Þar næst skal dómrinn lesast ok lýstr verða opinberliga á hans heimili tveimr skilríkum vitnum hjáverandi. Síðast skal dómrinn lesast ok lýstr verða einhvern sunnudag við hans sóknarkirkju prestinum ok þingunautum þar áheyrandi, sem í nánd eru ok heyra vilja. Síðan bjóðum vér fastlega at sá dómr ok úrskurðr skal fullkomliga haldast í öllum sínum greinum ok articulís, ok sá sem dómrinn var upp á sagðr skal gjalda þá peninga alla ok gótz, laust ok fast, frítt ok ófrítt, sem dæmt var af honum eptir því sem dómrinn var látandi, þó at hann vildi hann ei sjálfr heyra.

VII. Réttarbót Hákonar konungs [háleggs] um eiða.

Þó klausa þessi sé prentuð hér áðr undir öðru formi og sem einu hluti af öðru skjali, þykir réttast að láta það koma hér sérstakt fram samkvæmt þeim handritum, sem kalla það réttarbót. AM. 458. 12mo bls. 79—80, skinnkver c. 1570; AM. 62. 8vo bl. 27b—28a; Thott. 2106. 4to bls. 270—71 skr. c. 1750. Það er alveg óvíst að þetta sé réttarbót, og aðrir segja það alþingissamþykkt frá 1265, sbr. Dipl. Isl. II, 15.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs]¹⁾.

Yngri maðr en. xiiij. vetra skal eci eid uinna. an frænda rædi²⁾.

Eingen husfrv vtan lof bonda sins.

Eingen utan fastandi. eigi j sviuird[i]legum stodum. eigi hraparlega nie med ordkrokum.

Eigi fra niu uikna faustu. oc fram um paska. eigi a jola faustu fram vm Geysla dag. eigi a jmbrudogum. eigi a gagn-dogum. en ef sver rangann eid edr ologligann suare sem firi einfalldan hordom.

R[ettar] B[ot] H[akonar] K[onungs].

Hakon með Guðs miskunn³⁾. etcetera.

Af því at uer getum uarla þo at uer uilddum ýfir ollum malum setit þeim sem oss sealfum uarða. sakir mikillar fiol-

¹⁾ [Réttarbót] Hákonar kongs um eiða 2106; ²⁾ ráðs 2106; ³⁾ Noreg^s kongur b. v. 3274.

skýlldu, ok ahyggju sem uer hófum fur annari landzins nauðsýn. ok uari. þa uilium uer at allir menn ulti. þersa uára skipan. ok halldi fyrer lög. um allt noregs konungs ríki. et-cetera.

Af þui at iðuliga hefir fur oss kiært uerit af hendi almugans. um þau rangindi. sem lensmenn uarir¹⁾ gera. eðr gert hafa til þersa tíma. at þeir stefna monnum til lögmanz stundum fur litlar sakir eðr ongar. ok koma síðan huarki sealfir ne þeirra umboðsmenn til andsuara. þat annat at þeir lofa þeim monnum heima at sitia. sem lögliga uerða stefndir. ok þyngia sua [þeim monnum²⁾] i margfalddligum rekstrum. sem giarna uilia lagamenn uera. at þeir gefa liufara upp sin malaefni. eðr giallda eptir þi sem lensmenn leGia æ þa. helldr enn þeir uili um hit sama mal reknir uera³⁾. syniz oss sem þar hafi til gengit gleýmska sialfra sýslumanna vara. sem augliost er⁴⁾ at lensmenn dirfaz slíkt at gera. þar sem þeir⁵⁾ spuria skiott ef nockurar sektir falla til með bondum i þeira sýslum. ⁶⁾alldri ero sua litlar. enn slíka⁷⁾ illzku sinna lensmanna lataz þeir æigi uita. þui berr oss um at hugsa. at gleýmska sýslumanna eðr illzka lensmanna uerði oss æigi⁸⁾ til ofrægðar. enn saklausum monnum til skaða⁹⁾. þeim til fiarupptehtar.

Þi bioðum uer herra H^o. ualldzmanni¹⁰⁾ uarum at hann taki oss til handa vork forna fur hueria stefnu eptir þi sem lögbook uattar sua at ef¹¹⁾ þeir koma æigi sealfir. eðr þeirra umboðsmenn lögligir. til andsuara. ok þeim er stefndr var kost sinn allann. þo at þeir komi sealfir. ok finnz æigi löglig sak þeim a hendi. er þeir stefndu. þa skolo þeir luka þeim kost¹²⁾ sinn allan. nema þeir sueri at þeir þottuz rett mal sækia. Enn fullt brefabrot ef þeir [æa menn eðr reka¹³⁾]. aflögliga um þau malaefni sem vár bref ligia fur. skolo þeir sem stefndir ero lögliga. ok leyfit taka af sýslumonnum sealfum eðr þeirra lensmonnum til heimasetu slíku fur suara sem aðr er mælt. bæði oss. ok þeim sem stefndi ef hann kemr eigi sialfr i þa stefnu.

¹⁾ sýslumanna 3274; ²⁾ [þaa menn 3274; ³⁾ þui b. v. 3274; ⁴⁾ og sia ma b. v. 3274; ⁵⁾ þo b. v. 3274; ⁶⁾ ad b. v. 3274; ⁷⁾ stora ofdyrfd og b. v. 3274; ⁸⁾ sl. 3274; ⁹⁾ og b. v. 3274; ¹⁰⁾ hirdstiora 3274, ¹¹⁾ sl. 350; ¹²⁾ kostnad 3274; ¹³⁾ [hria menn ed[a] hrekia 3274.

[huersu sem ver skipum við þa¹⁾] er leyfit gáfu moti lögum ok rettindum.

Sua hofum ver ok boðit²⁾ herra H^o. þvilikar sektir. at taka. sem aðr er mælt. af þeim monnum sem æigi vilia fara lögliga stefndir til uar eðr logmanz. aðr enn var bref koma. eptir³⁾ þ[at] fursta sem hann kann var at verða at þeir eigi⁴⁾ ero komnir. aðr enn nockut greiðiz at þeirra malum. huat monnum sem þeir ero. at [þeir syniz æigi gagn af hafa⁵⁾]. sinni þriotzku ok ranglæti.

[Þa menn⁶⁾] sem æigi vilia fara eptir uarum boðskap skal herra H^o. lata taka. [huar⁷⁾] sem þeir ero ok i myrkuastofu setia. þar til er þeir hafa bött eptir furra skilorði. ok á ofan brefabrot.

Eptir þat⁷⁾ skal herra H^o. ok profa. ok profa lata. [þeim monnum⁸⁾] sem lögbok uattar utlæga uera. [Sua sem⁹⁾] ero manndraparar. atuistarmenn. þiofar ok meinsæramenn. ok ransmenn. ok [allum öðrum¹⁰⁾] sem at obotamalum ok uerkum uerða kunnir ok sannir. suo ok þeim sem brotit hafa bref uár ok boðskap. ok lata þeim suo refsar siðan. sem lögbok uattar. ok lögmanni ok öðrum skynsomum monnum syniz rað uera. ok lata þa eina fur oss koma. sem hann ser at nockurra naða ero uerðir. ok miskunnar. Enn goðz obotamanna. fari eptir þui sem uer gerum rað fur sealfir ok þeirra manna landzuist ok friðkaup sem uer seam at naða ero uerðir.

Þockum uer þeim handgengnum monnum uarum. er os hafa uerit lýðnir ok eptirlatir. siðan guð kaus oss til rikisstjornar eptir broður uarn hinn kjerazsta. ok þeim einkannliga er lagamenn vilia uera með¹¹⁾ alla menn. ok gięta sua at hallda þann eið sem uer höfum suarit ollu landz folkinu. ok sua sealfra sinna. etcetera. [var þetta bref giortt vnder Augdum odinnsdæginn næstann eptter Nichulasmessu a xix. ari vors rikis þa lidit var fra hijngat burdi vors Herra Jesu Christi M. ccc. ar og xvij etcetera¹²⁾].

¹⁾ [suo vel sem þeir 3274; ²⁾ sl. 3274; ³⁾ vantar í 350; ⁴⁾ [at þat synist ei suo sem ad þeir hafi gagn af 3274; ⁵⁾ [sl. 3274; ⁶⁾ [þa huerier 3274; ⁷⁾ b. v. 3274; ⁸⁾ [þa menn 3274; ⁹⁾ [og 3274; ¹⁰⁾ alla adra 3274; ¹¹⁾ vid 3274; ¹²⁾ [einungis til í 3274.

238.

eptir Jól 1318.

i Oslo.

HAUKR Erlendsson og tveir menn aðrir dæma «Jon Gæilaugsson vbotamann. ok allt hans goz laust ok fast vndir konungdomenn» fyrir það að hann vildi ekki greiða Arna horn «giolld æftir faður kono» hans, «sem Jon hafde af tækit ok dæmd hafði verit fyrir margum wettrum, ok aller saladagar liðnir». Bréfið er gert «j Oslo a nitjanda are rikis vars virdulegs herra Hakonar Noregs konungs».

(Dipl. Norv. I, Nr. 153 eptir AM. Dipl. Norv. Orig. Fasc. 59 Nr. 11).

239.

[1318].

RÉTTARBÓT Hákonar konungs [háleggs] um nautnan, lýsing og virðing á hrossum, er koma í haga manns og maðr veit eigi hver á.

A.

IBfél. 407. 4to, með hendi séra Jóns Konráðssonar á Mæli-felli (d. 1850); við afskriptina stendr: «skrifuð eptir membrana úr eigu P[áls] Vidal[ins] að vitni assess[ors] Ís[leifs] Einarss[onar]»; þar með er hrossadómr Skúla og fleiri hrossadómar. Nú finnst þessi réttarbót í eingri skinnbók. Sé það rétt, að þessi afskript stafi frá skinnbók, er Páll Vidalin hafi átt, gæti það hafa verið Leirárgarðabók, sem nú er glötuð; AM. 60. 8vo bl. 77—78 á pappír frá c. 1690; AM. 211C. 4to á pappír frá c. 1700; IBfél. 531. 8vo bls. 171—73, bók Hálfðánar Jónssonar á Reykjum, skr. 1706; Thott. Nr. 2106. 4to á pappír skr. c. 1750, og stendr hér tvisvar: a, bls. 25—27, b, bls. 250. Ártal réttarbótarinnar er alveg óvíst, en í Jónsbókarhandriti því, er Magnús konferensráð Stephensen bjó undir prentun, árfærir hann hana eins og hér er gert, en óvíst er hvað hann hefir haft fyrir sér í því; ekki þótti samt vert að víkja frá því, af því að annað er ekki vissara; hann hefir einungis þekt litlu klansuna, sem hér er kölluð B. Sum handrit vilja heimfæra réttarbótina til Landsleigub. í Jónsbók kap. 28, og líklega mun þessi réttarbót eiga við Ísland frá upphafi.

Réttarbót Hákonar konungs Magnúss[onar]¹⁾.

¹⁾ Hakonar kongs 2106b; R. B. H. K, 60, 2106a; R. B. H. K Vmm Buhross þeirra lýsing virðing og Brukun 531.

[Hákon með guðs miskun et cetera¹⁾.

Ef þross kemr í haga manns þat, sem hann veit ei[gi] hvern á[ok ei[gi] vita þat hans grannar né húskarlar, þá er honum rétt at láta ríða því hrossi um búfjargang í sínu landi, enn ei[ngi] skal því ríða nema hann sjálfr ok þeir menn, sem hann lofar. enn ekki skal hann láta leggja á þat hepting til nautnar ok ekki heldr ríða því spellreiðar neinar. Bóndi skal segja at kirkju eðr samkundu, at þat hross sé þar komit, ok hann veit ekki hvern á, ok þat hross hefr verit þar hálfan mánuð síðan hann sagði til, ok er rétt at hann nefni til [fimm manna²⁾ at virða hrossit, [ok fari eptir lögbók³⁾. Enn sem þat er metið er honum rétt at nautna ok ábyrgjast⁴⁾. Ei[gi] skal hann nautna leingr enn hálfan mánuð hrossit, nema⁵⁾ virt sé. [Nú kemr⁶⁾ eigandi til [ok] skal hann hross sitt hafa burt, ef hann vill, ok sé virt eptir því, sem þá var virt, er bóndi sagði til. Enn bónda er rétt at hafa í sinni nautn, ef hinn kys ei[gi] at hafa hrossit. Enn sé hrossit verra enn þá hann við tók, þá skal bóndi tigla⁷⁾ honum fyrir þat.

B.

MSteph. Nr. 48. 4to á pappír bl. 21b skr. 1669 (bók Odds Jónssonar á Reynistað); IBfél. 531. 8vo bls. 238—39 skr. 1706 (bók Hálfðáðar á Reykjum); IBfél. 120. 8vo bl. 32a—b á pappír frá 18. öld.

Réttarbót um hrossa meðhöndlun. Hákonar k[onungs]⁸⁾.

Ef hross þat kemr í haga manns⁹⁾, er hann veit eigi hvern á ok eigi eiga nágrannar hans eðr¹⁰⁾ húskarlar, þá er honum rétt at ríða því hrossi um búfjárhaga sína, en leggja ekki hepting á.

¹⁾ [sl. 60, 531, 2106ab; ²⁾ [sex búa 60, 531, 2106ab; ³⁾ [sl. 2106a;

⁴⁾ ákyrgist 60; ⁵⁾ áðr 60; ⁶⁾ [ok komi 531, 407; ⁷⁾ gjalda 2106b; vesla 60; ⁸⁾ Enn eyn riettar boot 120; ⁹⁾ edur land b. v. 531; ¹⁰⁾ þeirra b. v. 531.

240—336.

1318.

MÁLDAGAR Auðunar biskups rauða Þorbergssonar fyrir Hólabiskupsdæmi.

Þessir máldagar, sem koma hér á eftir og sem venjulega eru kendir við Auðun biskup Þorbergsson, eru hið elzta máldagasafn, sem nú er til fyrir Hólabiskupsdæmi. Þó að þetta sé kölluð máldagabók Auðunar biskups og talið að hún sé gerð 1318, er það þó eingan veginn svo að skilja, að hann hafi sett alla þessa máldaga sjálf eða að þeir sé með öðrum orðum allir eftir hann eins og þeir liggja hér fyrir, heldr hefir hann safnað í eina bók bæði hinum fornu máldögum, sem til voru fyrir hans daga og svo sínum eigin máldögum, og þá stundum einungis aukið við hina fornu. Þó er eingin vissa fyrir, að allir hinir fornu máldagar biskupsdæmisins hafi verið teknir upp í þetta safn, heldr má ganga að því visu, að svo sé ekki. En stofn sumra máldaga í safni þessu er æfa forn og enda frá þeim tímum, að fyrst hefir verið tekið að setja máldaga í Hólabiskupsdæmi, svo sem máldagi Grímseyjar, sem auðsjáanlega hefir upptök sín frá Jóni biskupi helga Ögmundarsyni eða hér um bil 1110—20, en ekki eins og Finnur biskup hélt frá Jóni skalla (1358—91). Aðrir eru nokkru yngri af máldögum þessum, og stafa þeir eflaust margir að nokkru frá Jörundi biskupi (1267—1313), því að það virðist auðsætt, að hann, sem bæði var reglumadr hinn mesti og átti auk þess í staðamálum, þó hann færi þar gætilega, hafi sett marga máldaga um síná daga. Hinsvegar er og mart í máldögum þessum yngra en frá tímum Auðunar biskups, því hinir seinni biskupar hafa haft þann sið, að færa jafnóðum inn í máldagabækurnar og kirkjunum jukust eignir, hvort sem það voru ítök, lönd eða lausafé; er því máldagabókin eins og hún nú er safn af fornum máldögum, máldögum frá tímum Auðunar biskups og viðbótum, sem er skotið inn eftir hans daga, og er alveg eins ástatt með þessa bók og máldagabók Vilchins frá 1397 fyrir Skálholtsbiskupsdæmi, að hér ægir saman fornu og nýu. Flest af hinum nýu innskotum í Auðunarmáldaga virðist vera frá 14. öld, en þó bregðr fyrir yngri viðbótum, svo sem í Staðarbakkamáldaga, þar sem nefndr er Beinir biskup, og er hans hvorki getið fyrr né síðar. Að öðru leyti er optast mjög erfitt að ákveða hve gamlar viðbætrnar eru, og eru því máldagarnir látnir halda sér hér eins og þeir eru, nema þegar vissa var fyrir hvað gamalt innskotið var, eins og t. a. m. við Tjarnarmáldaga frá 1386. En neðanmáls hefir verið leitast við að gera nokkra grein fyrir hvar samskeyti mundu vera í hverjum máldaga, þar sem kemr saman fornt og nýtt, og má nokkuð sjá það, þó opt verði ekki aðgreint til hlítar, og sumir máldagarnir eru margauknir og hefir verið gert neðan við þá hvað eftir annað. Væri frumrit þessarar máldagabókar nú til, þá mundi vera hægra við þetta að eiga, því að þá segðu handaskipti til, hvar bætt væri við síðan daga Auðunar biskups. En nú er ekki þessu að fagna, því að frumrit allra hinna fornu máldagabóka beggja biskupsstólanna eru

vandlega glötuð, nema að máldagabók Ólafs biskups Rögnvaldssonar (1461—91) og Sigurðarregistri (1525—70), sem nú finst í Biskups-skjalasafni Íslands, en Ólafsmáldagabók er í Árnasafni, og er bundin inn í rautt selskinn, og er það eflaust galdrabók sú, sem var á Hólum í tíð Gottskálks biskups Nikulássonar, og hét Randskinna, og var heldr en ekki mergjuð. Það er skiljanlegt að frumrit Skálholts-máldaga eru glötuð, því að staðarbrunninn 1630 sópaði svo greipum um, að nú væri ekki örmul eptir af neinum stólmáldögum þaðan, ef Oddr biskup Einarsson hefði ekki þegar fyrir löngu verið búinn að láta afskrifa alt það helzta. En að frumrit stólmáldaganna á Hólum eru týnd kemr alt kynlegar fyrir. Þegar Þorlákr biskup Skúlason lætr afskrifa Auðunarmáldaga, Jóns máldaga skalla, Péturs-máldaga og Ólafsmáldaga 1639 þá eru öll frumritin til; og enn eru þau til 1645, því að þá lætr hann afskrifa máldagana af nýu. En upp frá því hefir ekki spurzt til annars en Ólafsmáldaga. Það er næstum óskiljanlegt hvað biskuparnir hafa verið að hugsa, að geyma ekki máldagabækir stólsins, sem höfðu inni að halda einmitt það, sem biskupsstólinn varðaði mestu, betr en svo, að þær færi að for-görðum. Þeir hafa líklega haldið, að það gildi einu hvað um þær yrði, úr því búið væri að afskrifa þær. Og úr því, sem komið er, þá er þó betri hálfir skaði en allr, því afskriptirnar eru betri en ekkert; og þessum afskriptum Þorláks biskups, sem báðar eru á pappír, verðr nú að fylgja við útgáfur þessara máldaga, og er hér prentað eptir hinni elztu afskript frá 1639, sem liggir við Biskups-skjalasafnið á Íslandi og er Nr. 3. 4to. Titill handritsins er svo:

Máldaga Bækur Hóla domakyrkju coperadar og vppskriffadar vt þeim gomlu Kalfskýns máldaga Bokum Ord epter Ord epter Kong. Majestatis Befalningu anno 1639.

Eptir afskriptinni frá 1645 hefir herra háyfirdómari Jón Pétursson prentað máldaga þessa (Auðunarmáldaga) í Timariti sínu I, 1869 bls. 57—73, II, 1870 bls. 73—92, III, 1871 bls. 75—97, IV, 1873 bls. 37—59, og er sú útgáfa mjög nákvæm. Þá lá afskriptin við Biskupsskjalasafnið, en nú er hún þar ekki, og mun húa vera í láni hjá háyfirdómaranum. Það er auðséð, að hvorug þessi afskript hefir fylgt nákvæmlega rithætti skinnbókarinnar, því að réttritunin á þeim er alveg sú, sem tíðkaðist á 17. öld. En þær eru samt hinar einu, sem geta komið til greina, því að þær eru á fyrstu hönd eptir frumritunum, þar sem allar aðrar afskriptir, sem eg þekki af þessum máldögum, stafa frá þessum frumrituð afskriptum; eru þær nokkrar til, svo sem AM. 268. 4to skr. nálægt 1700 eða nokkru síðar, og í safni Jóns Sigurðssonar Nr. 145. 4to; er það pappírshandrit með hendi Haldórs konrektors Hjálmarssonar (d. 1805). Handritið JSig. 412. 4to er afskript gerð fyrir Jón Sigurðsson eptir AM. 268. 4to og er ekki stafrétt. Rithætti handritsins er hér haldið, og höfð bliðsjón af afskriptinni 1645 eins og hún kemr fram í útgáfu Jóns Péturssonar. Sumir máldagar Auðunar eru eldri en 1318, svo sem Staðarmáldagi í Hrdtafirði, sem er frá 1316; en eg vildi ekki brjála heild bókarinnar með því að færa hann til þessa árs, þar sem hann eiginlega átti heima.

Þá er lídíd var frá hingatburd vorz herra Jesu Christi þushundrud þriuhundrud og xvij ára dogum Byskupsdæmis wírdulígs herra Audunar Byskups. líet hann júnvirdilíga skoda og reíkna Godz allra kýrckna í síjnu Býskupzdæmi. og það á þessa Bok skraseta hann fann sannlíkast og ríettlíkast. huad huor kýrckia ætti að fornu og nyu í lausu og fostu.

I. Saudaness kýrckia.

Kýrckia á Saudanesi á halft heimaland og vmm framm kýrckiu reka. og Eggvers holm í Holmavatne. Lous land halft. Elldjarns stadi alla. og þar reka meður. Saudanes híd sydra. v. kugilldi. kluckur vj. alltarísklæði íj. sar og kista. Elldbere og Biarnfell. klakahoggur. íj. marka skínargur. íj. messuklæði og hokull vm framm stola og handlíjn. kaleykur og ýfirsloppur. Tekur prestur heima. ííj. merkur. ííj. Bænhus og vj. aurar af huorin. kýrckia á vppsátur og skalagíord í Dritvíjk og halfan vídreka og fuglberg. Selfor hía Balafelli. fellzlækur er keyptur var¹⁾ fyrir kugilldi. síettung í hualreka fyrir Hallgeýrstodum millí Tofta og Oss.

Dedicatio Ecclesiæ Olafzmessu síjdare²⁾.

Þetta gaf Arne bonde í salugíof eptér síg.

Reka frá vordu á Bockum og til Sandkross hinn xvj hlut. [í ky]rkíuskeríum hinn xvj hlu[t]³⁾ og halft Brínnes með vídreka og landgognum. síettung í aullum hualreka á millí Toftar og Oss. á þar nú kirkía þríduing. og asandar kugilldi. íj. kýr. vxa fíogra vetra. hundradz reckíu. x. aura lās. kístu. kantarakapu. og kístu. kýrckíu lās lambsellde⁴⁾ vm aull þíng. Bíargfestar. fíogur hundrud

II. Svalbard í Thístílfírde.

Kýrckia á svalbarde á allt heima land. Land í Híalmarzwíjk. víj. kugilldi og hest. xííj. lamba eldi. íj. alltarísklæði. Peturs líjkneskí. íj. krossar. Glergluggur. sacrarium munnlaug. Biarnfell. Tekur prestur heima. ííj.⁵⁾ merkur. v. Bænhus. xíj. aurar af fíorum. v. aurar af einu. xíj. hundrud í Testamentum ára prestz [er það Brecknakot og vj. hundrud í grípum sæmí-

¹⁾ vt, hdr.; JP. les: var; ²⁾ það, sem eptir fer, mun vera yngri en Audun, nema hitt sé eldra; ³⁾ sbr. JP. Tím. I, 59; ⁴⁾ á spássíu með annari hendi, en fyrst hefir verið inn í textanum skr.: skurdi, en það svo dregið út; ⁵⁾ vííj, JP.

ligum jnnan kirkju. kirkju að suabarde fylgia v. kyr og .iij. asaudar kugillde og Hermundarfell. halft fiorda hundrad j flyti- anda Eyrrer¹⁾ fiska tollur presti vmm oll þijng²⁾).

III. Presthola kirkia.

Kyrkia j Holum a allt heimaland. hun a skurd vm aull þijng sijñ. oc vm framm annan skurd j ollum þeim rekum. sem þeir hiallti og kietill áttu. oc nu heita hafnar rekar. Landgogn aull þau sem fylgia eigu skalalandi. oc þorbiorn gaf arnorsson . fiskatollur um alla sliettu. kyrkian a kyr iij. cc. j Bokum. c. fridt. messufot. kapitularium. ij Glodarkier. Elldbere. kluckur iijj. Tiolld vm kyrckiu. altaris klædi iij. klakahogg. skript. oc krossar iij. sær. stoll. kola. munnlaug. bord. saudur³⁾. jarnstikur. iij.

hier liggur til halfkyrkia og v. Bænhus. vj. aurar af þremur. half mork af tueymur.

IV. Kyrkia j Haufrafells Tungu.

Kyrkia j Haufrafells Tungu a halft heima [land]. Lonstadi⁴⁾ alla. oc fiordung j vidreka j Ormars lone. Teyg þann er leystur heiter. skog j lækiardals landi. j. kugilldi. iij. messuklædi að aullu og að auk messu serck. oc hofadljñ⁵⁾. songbok. messubok. per anni circulum. Elldbere. Glodarkier. mercki. ij. kross smelltur kaleykur. kluckur. iij. [tiolld vmm kyrckiu⁶⁾. altaris klædi iij.

iiij merckur heima j leigu. adrar iijj. vtan gardz.

V. Skinnastada kyrckia.

Kyrkia a skinnastodum a halft heima land. og reka allan mille skoga reka oc ærlækia reka. j Vellankotlu Eystre fiordung j hual ef rekur. oc suo j vidreka. j raufarhofn hinn. xvj. hlut j hual ef rekur oc Egguer⁷⁾. fiordung j vidreka mille bruta vogz oc holzær. kyrkia a og. iij. vætter af ollum rekum ketils helgasonar j huorium hual er kemur. ef hann er. xij. vætter edur meýra. Austur fra Gm til Oddzstada osa a kyrckia. iij.

¹⁾ Hér stryk fyrir eyðu; ²⁾ [skrifað inn seinna með annari hendi

³⁾ eða: sandur; JP. les: saudur; ⁴⁾ Jonstadi JP.; ⁵⁾ hér hefir fyrst verið ritað handljñ, en hand svo verið dregið út og hofud sett á spássiu með yngri hendi; ⁶⁾ [bætt við á spássiu síðar; ⁷⁾ Eggvere, JP.

uættir er Brandur gaf, kyrkiu fylgir að ráða fyrir skotmans hlut að helmingi við Griotnes reka. Það gaf Erlendur er bio j Akurhofda.

Kyrkia a. xj. kyr. halfur fiordi taugurasaudar. hestar. iiij. c. frijðtt. cccccccc j virðingarfie. kyrkia a messubok. og giorn- inga bok. martyrologium. sýlfur kaleyka iiij. og kistur. ij. forn messufot. og guduefiar hokul. alltaris klædi iiij. yfirsloppa iiij. kantara kapur. ij. oc hinn þridia baldurskiner. Tiollð vm kyrkiu. kiertastýkur iiij med kolu. lās. rodukrossa. iiij. oc einn er smellt j. Gradualia. ij. plenaria. ij. glergluggur. kluckur. Biarn- fell og Munnlaugar. ij. Elldbere. glodarkier. skriju oc Bakstur jarn. Suffragium Sanctorum. iiij. Bækur. psalltare: j kietill nýr. fontz vmbunadur. Steinklædi. iiij.

þar skulu vera. ij. prestar. tekur heima prestur. iiij. merkur j leigu. enn annar af. vij. bænhusum. afeinu. xij. aurar. øðru. vj. af tueymur. mork. af huoriu. af einu. v. aurar. af klifzhaga. iiij. merkur.

VI. Gardz kyrkia.

Kyrkia j Gardi er helgud mariu drottningu. og Jone postula oc Thomase postula. kyrkia á allt heima land. med reka oc aullum gognum þeim sem Gardz landi fylgia. Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum firi Laurentius messo.

Þetta j kuikfie. viij kyr. xij. ær. hundradz hokull. messu- fot ein. oc hokull vm framm. alltaris stein. mariu sogn oc nidurstigningar sogn. artijda rijm. sequentiu Bok. oc vorbok að song. lesturbok vm sumarid. kluckur. iiij. krossa. iiij. mariu skript. Thomas lýkneski. glergluggur. Bok. fontur. psalltarar. ij. lijka abreysl vont. kyrckiu kola. Elldkier. munnlaug. j. alltaris klædi þriu. Brijkar klædi. ij. kyrckiu lās. klakahogg. kierta klofe oc spyta med. Budkar. ij. oc lectarar. iiij. kertisstocker. ij. lysis kista. messu fata kista. jarnstýkur. iiij. stolur. ij. fota- skinn. skridlios. kyrkiu bolli. merki. j. sotdriftt. kyrkia al- tiollðud oc biorar. ij. Bolstrar. ij. Blatt klædi. oc saumad a oc nevill vm framm.

Gardz menn eiga beyt j byrgis land alls fiar á sand vt. tekur prestur heima .iiij. merkur leigu. iiij. merkur utan gardz. oc halft annad j hafnar vod.

¹⁾ij. hundrud í stadar spiell. Thomas lýkneski. sloppur vondur. messu Bok [per annum²⁾]. Elldbere.

VII. Huusavíkkur kirkia.

Kyrkia j Husa uijk á heimaland. x. kыр. stockakier. og ork. kaleykar. ij. ij. messuklaedi forn. sloppar. iij. alltarisklaedi. iij. kluckur. iiij. kross smelltur. ein messingar stika, ij. jarnstýkur. paxblad sæmilt. 'munnlaugar. ij. kyrckiu sár. lijka ábreysl. vond kantara kapa. stolar ij. messuklaeda kista. skrija. mariu lijkneski. magnus lijkneski sæmilt. og dukur veigadur ýfer audru. Texti. messubok. per Anni circulum. sequentiu Bok. Gradall ad nafne. songbok vm fostu. ad skipudu. Aspiciens Bok. de sanctis vm sumarid. viij. adrar Bækur ad tolu. kyrckiu kola. fontur. merki. ij. tiolld vm alla kyrckiu.

fimtán lamba eldi liggur hier til. skulu þeir bændur ala. oc ábyrgiast er sá vill er hier býr. á millum Biarnar ár og Biklækjar. Enn þeir adrer Bændur er þingfararkaupi eigu ad giegna. þa skulu giallda presti fiordung vættar fiska huort haust. þeir Bændur er minna fle eiga fæe presti fiordung. Kyrkia á og siettung hualreka og fluttningar fyrrer kalldbaks landi. milli suarthamars oc foruada. þridiungur j Backa reka. og suo fluttningur. milli Backa gardz oc reydar ar j hualreka. skal ey minna til kyrkiu skrautz vera af þessum hual huorum tueggia enn hinn fimte hlutur.

Þar er tueggia presta skylda af tueymur halfkyrckium. iiij. merkur af. vj. Bænhusum. lysitollur oc heytollur af. xvij. Bæium. [flutning halfa a ringuere³⁾].

VIII. Askirkia.

Kyrkia j Ase á þridiung j heimalande. vj. kugilldi. þridiungur vidreka a hardbak. fiordung j vellankautlu. og hinn týunde hlutur j hualreka j vermsla reka. og skipan ad þeim hluta ef rekur enn ecki ella og skipan ad þeim hluta og allan reka á sande vt. þuiliþann sem ad fornum Landz merkium hefur fylgt. adur Halldor for vr Ase gaf hann kyrckiuinne Botnateyg og halfa alptaveyður. það er fylgt hefur

¹⁾ Það, sem eptir fer mun vera yngri en Andun, nema hitt sé eldra;

²⁾ [á spássiu; ³⁾ [stendr síðast og nokkuð laust frá, með sömu hendi; á líklega inn í málðagann, þótt tilvísan vanti, nema það sé seinni viðbót.

Býrgis lande. og annann Teyg skafrofa. Kyrkia j Ase a lamba eldi allt ofann vndir fioll og skulu þeir abýrgiast er vid taka.

Þetta j skruda Tiolld. iij. kiertastýkur. viij. kluckur. v. glergluggur. munnlaug. ij. messuklædi. yfersloppur. alltaris. klædi. iiij corporalia. ij. krossar. iiij. kaleýkur. sår. fontur. og fontklædi. kyrkeiu kola. kiertistockar .ij. mercki .ij. Brijkar klædi. alltaris dukur. saltari. sa er tekur morek. oc annar psalltare. communis Bok ad messum. Hymnarium. glodarker Elldbere. Thomas saungur¹). og Thomas saga. sotdriftt. fota-skin. ij. messingar lampar. ij. bolstrar. ij. klakahogg. ij. kyrkiu bolli og spýta af járne. kierta klofe. artijda nijm. skridlios. kyrkeiu kambur. kiertagrind. mariuskript. Thomas lijkeski. paxblad²). Tabula ýfer alltare. Tekur [prestr] heima. iiij. Qðerkur. af. iij. Bænhusum. xij. aura.

[kyrkia a oc songbok er Bergur gaf oc tekur frá nijuvikna fustu og til paska. vij. kugilldi og v. hundrud j flytianda Eyre. Thomas sogu³).

IX. Reykiahlýðar kýrckia.

Kýrckia j reykiahlýð á halft heima land. med ollum gognum oc giædum.

Þetta jnnan kýrkiu. messuklædi. j. kaleýkur. krossar. iij. Laurentius lijkeski. mariu lijkeski. alltarisklædi. iij. járnstika mýkil. og iiij. litlar. kluckur. iij. mercki. ij. kyrkiu kola. Glodarkier. Elldbere. munnlaug. nichulas lijkeski. skrijn. iij. Bækur vondar. kista olæst. Tiolld vm alla kyrkiu. steintialld gott vm saunghus. v. kýr. hundradz hross. iij. Qðerkur. hier er prestz skýlld. iiij. mercur heima. vtan gardz half fiorda morek af halfkyrkeiu og þremur Bænhusum. af vj. bæium heytollur oc lýsistollur.

Ofeigur skal leggja til kyrkiu. x⁴). aura á huorium. xij. manudum so leingi sem hann býr.

⁵) Raudur hokull nýr er herra Eigill Biskup⁶) gaf. einn

¹) fyrst skrifað lijkeski, en svo dregið út, og þetta sett á spássiu; ²) á spássiu með yngri hendi; ³) [mun vera seinna viðbætt í máldagann; ⁴) hér hefir fyrst verið skrifað .ix. eða .ix., en síðan dregið stryk í fyrri stafinn; ⁵) það sem eptir fer, er seinni viðbót við máldagann, frá c. 1330—40; næsta klausa á undan er líklega Auðunar, en fyrsti hluti máldagans eldri; ⁶) bætt við með annari hendi.

kross (j brottu¹⁾). Lieretpzt hokull gulur. Dedicatio Ecclesiae in festo sexti papæ. kyrkian á raun²⁾ey fyrer vestann vatn. og³⁾ halfann fretuog. landid allt samann á Geýtur ey. Og kalfzholm. og hott og vott. oc kiugur⁴⁾).

Lieretpzt hokull annar gulur. er virður var af vogabirne fyrir. vj. aura. half mork j bokum. psalltara sæmeligann. lijka kråk. v. aura abreydsl.

X. Skutustada kyrkia.

Kyrckia a skutustodum a prestz skýlld j heima landi. og iij. merkur j leigu. kyr. ij.

J skruda tuenn messuklædi. oc kaleýkur. ij. alltaris klædi. Triöld vm kyrkiu. Brijkarklædi tuenn. mercki. ij. vont abreydsl krossar. iij. lijneski. ij. kluckur. iij. Biarnfell. Glodarkier. Eldberi. skridlios. fontur oc fontklædi. ein jarnstika. messu Bækur. ij. per anni circulum. sequentiu bok. lesbok god. tekur til ad jola faustu og til paska. ad dominicum. Aspiciens Bok god de sanctis. tekur til ad Jonsmessu. og framm vm allra heilagra messu. Grallare forn. lesbok. tekur til ad paskum ok til jola-fostu. oc fram til paska. oc ad skipudu. lesbok a veturinn de sanctis. [ix]. Bækur⁵⁾. osttollur⁶⁾ oc skreyda tollur af. xj. Bæium.

Leýga prestz vtangardz halft annad hundrad.

[x. hundrud j messuklædum j Bokum oc Gripum. ad dag presti hundrads gripur. þriar Bækur litlar er Are prestur gaf oc taka .v. aura. kyrkia a og x^o frijd. er giefinn voru fyrer kyrckiu vppsmijd halfur. vj. Eyrrer. Eýulfur gaf ku fyrer modur sinnar sál oc systur⁷⁾. [Jtem hest. klucku. Olafz skript. kietill. hundrad gaf þordur Hæreksson⁸⁾].

XI. Þuerær kyrkia.

Kyrckia at þuerá j Laxárdal. [a] ein messuklædi. iij. alltarisklædi.

¹⁾ [fyrst skrifað obreyttur, en það svo lagfært, með annari hendi; ²⁾ fyrst skr. Hraun, en svo dregið stryk í H-ið; ³⁾ kyrkia a, hefir fyrst verið skrifað, en svo gert úr því og; ⁴⁾ fyrst skr. kiukur = kogur? JP. les: kingur; ⁵⁾ á spássiu með annari hendi; ⁶⁾ opphafi. skr. liostollur; ⁷⁾ [mun vera viðbót yngri en Auðun, nema hitt sé eldri málðagi og þetta sé viðbót Auðunar; ⁸⁾ [mun vera enn ný viðbót.

kaleýkur. munnlaug. tiolld vm kyrkiu. mercki. ij. kluckur. v. elodarkier. Elldbere. fontur. oc fontklædi.

Hier er prestz skýlld j landi. greýða hiner. iiij. merkur. v. Bænhus. half mork af huoríu. af viij. Bæium heýtollur og lýsis tollur¹⁾.

Peturs lijkneski. mariu lijkneski. bakstur járn. klucka lijtíl. stola fíora. alltaris blæja. v. aurar frijder. glergluggur. kyrckíu kola.

Þetta j kuikfie. kýr. iiij. x. hundrud voru.

XII. Grenia[dar]stadar kyrkia.

Kýrckíann a Greniadarstodum er helgud Martino Býskupe. hun á allt heima land. með ollum vmmerkíum. Bruarland. Asgeyrssstadi. Birnostadi. hrijsaland. klambrarland. silalæk. Eyjarland. Geytafell. Breydavíjk alla með gognum. Vatteý. knappeý. Arngierdareý. Odæluholmur. þorkroxholmar. Graslaugzholmur. oc aller smaholmar. Lækíar teygur. Nesiarteigar. Gardhuerfa. Krakavollur. Soleyar Teygur. finnsteýgur. Ketils teygur. fyrer ofann hraungard. þorunnar eý. holmur hinn mýkli. husabacki. angimýre. Eskieý. selfor til kringlu vatz. selfor half i skardi vppi. hrossum. vj. hagi á efri mela. enn. iiij. a nedre mela. afriett j nattfara víjk halfu fíorda hundrade sauda. helmingur j þingeyiu víd Eynarstadi. oc Backaland. þridiung j neka fíri alla nattfaravíjk. oc aull fluttning fyrer ýsta Bol. En fyrer midbol half. oc so vídum oc fiskuer ad helmingi. oc so fyrer skala neka á sandi. xij. hundrud fadma með aullum fridendum. halfur Tungu neki með aullum fridendum. þridiungur hualreka a hiallanesi. fíordungur langa neka. attungur hualreka a kallbak. með fluttningu. Laxaveýdi j osi. Tueýr hlutir ins. vj. hundradz eru þadan fra aull. halft Egguer j osi. selueyður oll j fíote. neka með aullum gognum a sandi er gudmundur gaf. nídreki á sandi. er fylgt hefr Gardzlandi. fíordungur j hualreka a litlu fíoru oc vt til suiþnar.

Rekar þessir hafa fylgt klífzhaga. enn nu eigu bader saman staderner. Greniadarstadur. ij. hlute. enn mula stadur þridiunginn.

vj. vætter. j kleyfar neka. ef a eru. xx. vætter. iiij. ef

¹⁾ Hér endar hinn forni hluti og er það yngra sem eptir fer; er það ef til vill frá dögum Auðunar, en hitt eldra.

minna er enn. x. vætter af hluta þeim er átt hafði Eynar prestur hokkuldsson. Gýgiarhorn skal liggja við gnúpin. það [er] reka mark [oc] sia afreydsla er þar. huort sem fluttur er edr rekr.

J husareka. vj. vætter ef a eru. xx. vætter. iij. vætter ef minna er. Ecki ef minna er. enn. x. vætter. huort sem rekur edur fluttur er.

J leýrhofn attungi minna enn halfur hualur ef rekur. eej ef fluttur er.

J griotnes reka halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. afreydsla. xij. vætter. vt fra hofda skala af oskiptum ef rekur enn ecki ella. sã neki gengur vt j Giã j naudagnup.

J vellankötlu vestre halfur hualur ef fluttur er. enn ef rekur þridiunginn oc. vj. vætter. Enn j Eystri vellankotlu halfur hualur huort sem rekur edur fluttur er. Af oskiptum hual skal reyda. xij. vætter. af oskiptu ef rekur.

Af hestanesi. vj. vætter. ef adr hefur mulastadur helming sinn. og sie epter. xx. vætter edur meira. enn. iij. vætter. ef minna er enn. x. vætter.

J straumlone reka oc flutning med ollum gognum oc so firi sigurdarstodum. þuiad staderner eiga londinn bædi. og so þorbiarnarstadi. þessi reki er austur fra straumslonsosi. og til oss hins forna. hier fylgir oc Egguer. half flutning medal osa.

A rifs reka. vj. vætter. ef a eru. xx. vætter. enn. iij. ef minna er. so j skiunnaloni. so ad Tiornum. huort sem rekinn er edur fluttur.

A hardbak. xx. vætter. ef fluttur er oc sie ã hundrad vætta. j fyrsta hual. enn. vj. vætter þadan fra. iij. vætter ef rekur. skotmans hlutur ad helminge med þeim reka.

A asmundarstodum fiordung huals ef rekur af oskiptum.

J Orfyrir ey fimtungur huort sem rekur edur fluttur er. þeim fiordung j siettung. enn giallda af hinn xvjs. hlut ef rekur af oskiptum hual.

J raufarhofn helmingur ef rekur. oc gialldi af attung af aullum samann. og. iij. oc. xx. vætter.

A hundradsnesi. xij. hlutur ef rekur.

J krossavijk. vj. vætter ef a eru. xx. vættir. enn. iij. ef minna er. ecki ef ey eru. x. vætter. huort sem rekur eda er fluttur.

J Bollavíjk slíkt hið sama. og j flautafells reka. slíkt j heriofz víjk ef rekur af þeim hlut er Einar prestur atti.

Hier skulu vera prestar. ij. oc hinn þridie ef þing fylgia til reykia. diakn oc subdiakn. oc. ij. adrer klerkar þeir er lesa mega j tíjdum. einn veytslumadur kuenngildur. huorn dag skal messad vera ýfer háalltare.

Adaldælar skulu omaga fa kuenngilldann vm jol. enn reykhuerfingar vm langa fostu. hallda biargar brun.

Heilagt er hier halldid ad vincula petri. og Theodorus-messu. vincentiusmessu. Auguthumessu¹).

Reka meður aullum fridendum a sandi er Gudmundur gaf Eýulfsson. þa er Jsleyfur liet stad. þa skál sa hafa Geýtafells land. er vid tekur²) oc þriggia marka omaga.

So mykid atte Greniadarstadar epter sijra kodran.

J kuykfie. xiiij. kýr meður þeirre er Eynar af mýre gaf vxa þreutrann. ij. naut veturgomul. iiij. kalfa. halft sietta kugilldi asaadar. v. bestar. fiogra hundrada skip. vj. hundrud virdingar fiár. xx. hundrud voru. v. hundrud j hafnarvodom. þetta j skruda. þrenn messuklædi hin bestu með hoklum. fiogur god meður pellshoklum. iiij. verri. dalmadykur tuær. einn liereptzhokull vmfram. vij. ýferhoklar. ij. Balldurskijns kapur. ij. peltzkápur. iiij. verre. kaleýkar. vj. alltarisklædi. vj. Riold vm alla kyrkiu. mercki. ij. skrijn. Texti. Epistolarius. alltaris steynar. ij. lauser. Glodarkier. oc Elldbere. iiij. godar kluckur. iiij. messingarstýkur. og. j. jarnstýka stor. ij. Glergluggar. lijka abreydsl. vont. saungbækur oc lesbækur og ad aullu per Anni circulum. og þo eý secundum ordinem. marteins saga vppa norraenu. iiij. forner psalltarar og einn nýr. Bækur fornar og vondar. munnlaugar. ij.

Þetta gaf oc [ad] auk sijra kodran Greniadarstad. lx. hundrud j jordum. er so heýta. hraun. liotzstadi oc rauf. xxx. kugillda. xx. hundrada jnnan kyrkiu. þar með. ij. Baldurskinns stola. kaleýkur. hurdar jarn. propiciatorium oc stendur Oork. Glergluggar. ij. Er nu allt saman kugilldi. lx. oc. ij. kugilldi.

J voru. hafnarvodom. virdingarfie. j. hundrad og. xxx.

¹) hér mun enda hinn forni hluti máldagaus, og mun það, sem eptir fer, að mestu vera frá dögum Jörundar og Auðunar og Laurentius;

²) rekur, hdr.

Lýsistollur oc heytollur af xix. Bæium.

Taka prestar heima j leygu oc vtan gardz. iiij. hundrud.

XIII. Mvlla kýrckia.

Kýrckia j muula er helgud Gude oc vorre fru sanctæ Mariæ. oc hinum heilaga Nicholase. Til kyrkiu liggur allt heima-land. millum saurlækjar oc Eyuindarlækjar. Laxár oc kalfalækjar. Hier fylger hafurey og skaley. hrysey oc midey. medur aullum vesturholmum oc austurholmum. oc. ix. holmar firi nedann Eingey. oc veýdur aull j Laxá. fra kalfalæk oc ofann vm Eingey. Hier fylgia Eynarstader. Jngerijdarstader. skarastader. Biarkarstader. skeydz land. kraumastader. fotaskinn. fiallzland medur aullum valahrijsum. Teyga eiga menn j valahrijsum. enn ongua beyt. þeistareykia land oc mælifell. Biarkarhrijs j kiellduhverfe. lambarekstur a huams heýdi. Gomlu fie j nattharavijk clxxx. veýdur vestur j vatne. medur slýium oc holmum. reka skal smala pangad til skiola j vatzhlijd jamnan er vill. Hier fylgir bryggju Teýgur. oc karaTeýgur. Hier fylger allur reki af Liotasandi j millum Greniadarstada reka oc myrar reka. halfur Eyra reki med flutning tueým megin Laxáross. fiordungar j langa reka. attungur j kielldunes reka. oc allann vidreka. oc aull flutning. og. xvj. vætter af oskiptu. halfur hardbaksreki. oc halfur hestanes reki. halfur hualreki oc vidreki. oc flutning j hoskullidznesi a hundznesi allur vidreki. oc flutning nema tolttungur. Tueýr hluter j Bolluuijk(!) oc flutning oc so j krossavijk. halfur sæuarlandz reki oc fluttning millum á. fiordungur hualreka oc fluttning [firi Breckna land[i] [bædi] fiordung [hual]reka oc fluttningur¹⁾. fyrer Gudmundarloni j millum steins oc staur. halfer þrijr hluter hualreka oc flutningar. enn þadann fra halfer hualrekar oc flutningar til marks vid saudaness menn. fyrer hrossavollum Tolttungur hualreka og flutningar. mulastadur a og þridiung j aullum klifzhaga rekum vid Greniadarstad.

So mýkid j kuýkfie. xx. kýr. halfur fimti tugur asaudar. vj. hundrud j giellðfie. vj. naut veturgomul. oc. ij. tuxæatur. vxi þreuetur. fiogur hross. halft. x^a. hundrad. cc. j flytianda Eyre halft. xiiij. hundrad jnnan veggia. þetta jnnan kyrkiu. mariu skript. kross mýkill med. ij. lijkneskium. latunskrossar. ij.

¹⁾ [á spássin, en mjög málð.

smellter. oc einn forn oc [kross oc¹] reuill. xiiij.(!) verdur. er gafst til. Tiolld vm kyrkiu. vij. messuklædi. med. v. hoklum. kaleykar. ij. medur þeim er gafst til. alltarisklædi. v. Brijkar klædi. iij. nicholas lijkneski. skrija. ij. Messingarstýkur. ij. oc ij. jarnstýkur litlar oc ein mýkil. Texti bvin. Legendu bækur per anni circulum. Expositiones Gregorij. sermo ieronými. de assumptione sanctæ Mariæ oc Miracula eiusdem á einni Bok. passiones Apostolorum á einni Bok. Actus Apostolorum. Legenda de sanctis á. ij. selskinns Bokum. vita patrum. sermones Augustini. messu Bækur fornar per anni circulum. ymna Bækur. iij. Enskur Gradull. annar de sanctis. sequentiu Bok. forn christinsdoms riettur. Alkuinus. martyrologium. Aspiciens bok. epter paskar. forn Bok de sanctis a sumarid. per usum Bok a sumarid. Enskur psaltare. Inuentio crucis. oc enn fleýra a Bok. passio Olai a kuere. Historia Nicholai a kuere. ij. biarnfell. kistur. ij. kluckur. iij. og. ij. litlar. munnlaugar. ij. vond munnlaug. Glodarkier. iiij. sloppar. Baksturjarn vond. þetta hefur giefist til. kot j kiellduhuerfi. saga Gudmundar Biskups. Elldberi. Lýsistollur oc heytollur af xj. Bæium. Tekur prestur j leigu vtan gardz halfa fimtu mork. enn annar heima. iiij. Merkur. Tyund tali anno. cc.

Hier er [tueggia] presta skýlld oc. ija. diakna [tiund olokenn tiu hnndrud og. v. aurar²).

Baldur skinns kapa. og aunnur kapa med pell. iiij. merckur allt saman vax oc reykelisi kaleýkur er kiartan gaf alltarisdvk. hofudlija. sloppur. kýr. oc asaudar kugilldi. hestur. hundrad j fytlanda Eyre³).

XIV. Neskyrkia.

Nes j adaldal er Ceciliu kyrckia. Kyrkia a allt heimaland. þetta a hun jnnan kyrkiu. iiij. krossa. alltaris klædi. ij. kantara kapa. Glodarkier. lijka abreydsl vont. Olafz lijkneski. jarnstýkur. iij. merki. ij. Tiolld vm alla kyrckiu. sar vondur. oc fontur. kluckur. ij. lās. kaleýkur. Glergluggur. bok ein. ij. marka psalltare. tekr prestur heima j leigu. iiij. merckur vtan gardz af halfkyrkiu. og. ij. Bænhusum. iij. merkur. Liostollur og heytollur af xij. Bæium⁴).

¹) [á spássiu; ²) [á spássiu; ³) [virðist vera yngri viðbót; ⁴) hér eru samskeyti í máldaganum, og er yngra það, sem fer á eptir.

Kyrkia á oc Jarlstadi er hiallti prestr gaf. með hrutholmum oc tolf fedmingi Torfs. oc brua[r]landi Jarlstadaholtti. Jarlstada teyg j valahrijsum. þetta j kuikfie. kyr ær. iij. ijc. oc vj. aurar voru.

XV. A stad j kinn.

Kýrckia a þoroddstodum j kinn. er helgud mariu og nicholao. til þeirrar kyrkiu liggur allt heima land. oc ofeigstader. Torfunes. og Tiarnahuerfe hid eystra og vestra. half hundradz skogur j manafelli. æki j vijk wt þridiungur af toltf-ungi alls huals. sijdann skal þridiungur alls huals til þessarar kyrkiu. Aull trie skemre enn. xx. feta. Tueir hlutir hins stærri vidar.

Þetta j kuikfie. kyr. ij. ær. xij. halfur þridie tugur vetur-gamalls fiar. ij. kuijgur tuæuetrar.

þetta er jnnan kyrkiu. iij. messuklædi vond. ij. alttarisklædi. oc hin þridiu god. ij. Brijkar klædi. Triolld vond vm kyrkiu. Legendu Bok. xij. manudi ad dominicum. skriju eitt. krossar. vj. forn skrá. missale ferio. Gudspioll á selskijs Bok. iij. kluckur. Glergluggar. iij. alttarissteinn laus. jarnstýkur. iij. oc lampe. kalejkur. Elldbere. sermonum Bok. dialogus. mariu saga. Mork vax. ix. merckur lýsis.

Þar er prestzskýlld oc diakns. Tekur prestur vtan gardz halfa. iij. mork. j leygu. heima. iij. merckur. hejrtollur oc lýsistollur af. xj. bæium. Tyund tali anno. ccc¹).

Þetta hefur giefst til sijdann sijra sturla kom. kyr. iij. asaudar kugilldi. þetta hefur hann giefid. alttarisklædi. Brijkar klædi. Glodarkier. Torfskurd j Bergstada land. fiorer xij. fedmingar vidum j Stadarholtt. fra Ofeygzfelle til miosyndis. halfur attungur hualreka oc vidar. oc j fluttningu millum osa halfur attungur huals oc vidar.

XVI. Helgastada kyrckia.

Kýrckia a Helgastodum er helgud vorre fru sanctæ mariæ. oc hinum heilaga nicholao. hun a heima land halftt. Enn bædi kyrekiu hluti oc reydsu hluti a selfor j haurkzdal. oc þingey

¹) Það sem eptir fer er yngri.

halfa og þingstod vm framm. afriett j nattfara wijk. og er þar
 jtala fra Greniadarstad oc Mowlastad. Kyrckia a hamra land
 halftt. enn allt forsland. oc xiiij. kugilldi. kyrkia er altioldud
 medur biorum. ij. oc sotript. messufot. ij. oc kaleyk. Glergluggar.
 ij. oc kluckur. iiij. sloppar. ij. kantara kapur. ij. mariu skript
 oc nicholas lijkneske oc ein Bok. xij. manada tijder. iiij. allt-
 aris klædi. ok varbok. iiij. krokstýkur. j. messingar stýka. j.
 jarnstýka mýkil. iiij. krossar. kýrkiu kola. hokull er steindor
 gaf. Lysistollur oc heytollar af vj. Bæium. þar er prestz skýlld oc
 diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. merkur. Mork utan-
 gardz. Tyund tali anno. iiij. merckur. iiij. hundrud j flytianda
 Eyre¹⁾

XVII. Einarstada kirkia

A Einarstodum j reykiadal er Peturskirkia. Liggur til
 kirkieiu land j kuijgerdadal. oc. v. kugilldi. j heima jordu.

Þetta er jnnan kirkieiu. alltaris klædi. vj. yfersloppar. iiij.
 messu klædi. iiij. ad aullu. kaleykar. iiij. kantara kapa. kista
 læst. Tioldd vond vm kirkieiu. Bækur. iiij. fornar oc eru a. xij.
 manada Tijder. Aspiciens Bok ad ottusong vm framm vm jol.
 Onnur tekur til eptir jol de santis. til paska Legendu Bok vond.
 Laga songua Bok. sequentiu Bok. Dominicu Bok a sumarid j
 selskinne. salttare godur. gradall. Capitularius skrijn. kietill.
 glodarkier. Elldbere. Lijka abreyðsl. Broddstafur. mariuskript
 Peturs lijkneski. kross forn med. v. lykneskium. rodukrossar
 iiij. kistill oc j helger domar oc vpphaf kross. jarnstýkur. iiij.
 oc ein mýkil messingar stýka. Glergluggur. j. mercki. ij.

Kirkia a. ij. kugilldi. og. xvij. aurar. þar er. ij. presta
 skýlld. taka þeir heima j leygu. iiij. merkur. vtangardz iije. oc.
 xij. alnar. Heytollur oc lysis tollur af. xvij. Bæium. Týund tali
 anno. halft. iiij. hundrad oc Eyre. Epter song²⁾ sijra Eýrykz er
 þorgrijmur Bondi skyllði adgiora forkýrkiu a Eynarstodum. so
 ad hann taki . . .³⁾ xx. hundrud. hest . . .³⁾.

XVIII. Lundarbrecku kirkia.

Ad Lundarbrecku a kirkia .xxx. hundrud j heima landi.

¹⁾ Hér eru tvö langstryk fyrir eyðu; ²⁾ þannig hdr. og JP. = sðgn;
³⁾ Hér merki fyrir eyðu.

[Af] þessum Bæium liggur Tyund til Lundarbreyku. af Jarlstodum og rafnstodum. af sigurdarstodum. vr sandvök. af Biarnastodum. vr Tungu. oc annare Tungu. af mýre. af halldorustodum. af vllum tuennum. iiij. eru Bænhús. Lamba eldi liggur þangad og osttollur. skiaða Tollur af. xiiij. Bæium. Jnnan kirkju Tiolld vm kyrciu. krosssar. iiij. kluckur. iiij. alltaris klædi. ij. munnlaug. merki. ij. kyrciukola. Elldbere. Glodarkier¹⁾ Heýtollur og lýsistollur af xiiij. Bæium. Hier er prestz skýlld og tekur hann heima j leygu. iiij. merckur. vtan gardz af fiorum Bænhusum. ij. merkur²⁾.

x. Bækur. iiij. psalltarar. viij. kugilldi. halft fimta hundrad j fýtianda Eyre. mariuskript er tekur hundrad. af haurkz[ðal oc vðekieri³⁾] allir tollar sem af audrum Bæium epter þui sem herra Jon Byskup skipade til.

XIX. Eyardalsar kyrckia.

Ad Eyardals a. a kyrckia i heimalandi. xxx. hundrada.

Jnnan kyrckiu. Tiolld vm kyrckiu. ij. krossar. mariuskript. lijkneski. ij. kluckur. ij. oc kluckubrot hid þridia. alltaris klædi þriu. eitt mercki. ein messuklædi. munnlaug vond. dominieu bok per Anni circulum. oc aunnur Bok vond. Elldbere. kyrckukola. dwkur slitinn. Broddstafur.

Þar skal vera prestur oc tekur heima j leygu. iiij. merkur vtan gardz af einu Bænhuse. hafa morck. af. v. Bæium lýsistollur oc heýtollur. Tyund tali anno. v. aurar.

[ij. kýr og. v. asaudar kugilldi. bross oc naut vetur-gamallt⁴⁾].

XX. Liosavatns kyrckia.

Ad Liosavatne a kyrckia. xxx. hundrada j heima landi.

Jnnan kyrckiu. Tiolld vm alla kyrkiu. krossar. ij. mariuskript. nicholas skrift. kluckur iiij. alltaris klædi. ij. munnlaug. mercki. ij. kaleýkur. Glodarkier. Elldbere. kantara kapa. hier skal vera prestur. og diackn. tekur prestur heima j leigu. iiij.

¹⁾ merki fyrir eyðu; ²⁾ hér eru samskeyti, og er það sem eptir fer frá dögum Jóns biskups skalla (1358—91); ³⁾ [ðal og vðekier(!), hdr.; ⁴⁾ [ef til vill yngra.

merckur. vtan gardz. iiij. merkur. af. x. bæium. heýtollur oc lýsistollar. af. viij. bæium. hestur. xij. kugilldi.

Stijgur Bondi á að lata giora forkýrkiu.

[líjka abreydsl. tueggia marcka messu klædi. iiij. Bækur¹).

XXI. Háls kýrckia.

Ad Halse j fnioskadal er peturs kýrckia. kýrckiunne skal fylgia Bunadur allur sa er hun hefur. það er skjirn med helgum domum. krossar. iiij. yfer háalltare. v. alltarisklædi enn. tuennur Bunadur vtar a huoru alltare. sylfurkaleykur oc annar kaleykur. v. messuklædi. ij. sloppar. kantara kapur. ij. messingar stýkur. ij. jarnstýkur. ij. litlar. j. mýkil jarnstýka. Elldbere. Glodarkier. Broddur. líjka krákur. j. kista. borur oc vont klædi medur. messingarkietill. ij. líjkneski. iiij. kluckur. ij. lectarar.

J Bokum. Messu Bok. j. Aspiciens Bok. ij. j spiolldum Enskar. adrar. ij. litlar. iiij. lesbækur. Enskur Gradall. og annar per usum. sequentiu Bok. Ordo per Anni circulum. ij. alltarissteinar. kross hinn fimte. er gafst til oc líjtil mariuskript.

Stadurinn a heima land allt. Birningzstadi. kambstadi. sandhauga land er ysleyfur prestur gaf. lambeldi vm fnioskadal. oc oll [torua²) milli puerar oc nioskär. þingmanna lækjar oc marckdælar. stad fylgir reki a fliotz sandi. siettungur bædi hualreka oc vidreka. frá fliotzosi oc nær til midz sandz. siettungur vid Liosvetninga j nattfaravíjk. millum huannadala är oc suiñär. Teýgur fylgir j kinn nordur vt fra finnz stodum. oc þýfiteýgur jnnan garda. afriett á heýdi vt. halsmanna Tungur.

Þetta a stadurinn j kuikfie. xiiij. kыр. lxxx asaudar medur geýtum. hross. v. x. veturgamla saude. halft þridia hundrad j gielldum nautum. kista verdlaus. x. aura kieralld. ij. bord. jarnfestur.

Þar skulu vera. ij. prestar oc diakn. þangad liggia. ij. halfkýrckiur og. viij. Bænhus. Sá er á stad byr skal ábyrgiast stad. og aull stadarfie. hallda husum oc gordum. hafa til .x. vætta j skogi. oc so Tymbur sem þarf til huss edur að bu-

¹) [líklega yngra en Audun; ²) [torua, hdr.

hlutum að giora. Eigi skal hann selja vð skogi. nema til stadar bota sie lagt. eður annað fie sie ella lagt j stadinn. Hann skal hafa týunder allar oc legkaup aull. enn allt það sem meýra er giefid með likum. enn so. enn annars kostar giefid. þá á statur það. þess kostar. að sa skal akueda og lýsa fyrer presti eður nābuum er til giefur. til huors eð vill það fie fara lata. riett er þui fie að veria til Boka eður messuklæda. eður annarar kyrkiu þrýdi.

Kýrckia á. iij. merkur vax og reykelci. nýu hundrud j vird-ingarfie fiortan aurar j voru. cc. h[undrud] j flýtianda eýre. fimm hundrud j aullum aurum gripa. þriu hundrud fyrer klucku málm.

Jn summa allt lausa godz á hálse. xxc. kuikfie að auk.

XXII. Jllugastada kýrckia.

Kýrckia á Jllugastodum á. iij. kyr. iij. asaudar kugilldi.

Þetta j skrudu. þrenn messu klædi að aullu. alttarisklædi. yfersloppar. ij. kantara kapu. lijka abreydsli. Tiolld vm alla kýrkiu. kluckur. iij. krossar. iij. mariu skript. skrijn meður helgum domum. þionustu kier af sýlfre, jarnstýkur. iij. mess-ingar stýkur. ij. vatnsketill. Glodarkier. Elldbere. munnlaug. mercki. j. kyrkiu sār. kista.

Þetta j bokum. messubok per Anni circulum. Texti. Legendu Bækur per anni circulum. Hymnarium. Sequentionarium. oc ein vond bok.

Þar er tueggia presta skýlld. taka þeir heima j leygu. iij. merkur vtan gardz half sietta morek af. ix. Bæium heýtollur oc lýsistollur.

[[Nicholās lijneski. kross nýann. Brijk god. nichulās lijneski. capitularium. Graduale oc þo eý fullt. jolabok. ix hundrud j flýtianda eýre¹). ross [iij. summa xvij²).

XXIII. Drafflastada kýrckia.

Kýrckia á drafflastodum á. xxx. hundrada j heima landi.

Jnnan kyrkiu ix. alna refill. er Brandur gaf. Tiolld vm

¹) dregið út, en mun þó eiga að standa; ²) [með yngri bendi; frá
[[mun vera seinni viðbót.

kyrckiu. hialmur. Bokastoll. kyrkiu kietill. iij. alltaris klædi. Ellðbere. Glodarkier. munnlaug. mercki. ij. yfirsloppur. ij. messingar stýkur. krossar. ij. Býskupa hjkneski. ij. steintialld. j. kýr oc bross. xxx. raptuidar.

Þar er prestz skýlld. tekur hann heima. iiij. merckur. vt-ann gardz half[a] fimtu mork. heytollur oc lýsistollur af xiiij. Bæium.

[[Reuill sæmiligur er sijra magnus gaf. Bækur. vj. epter Grijm prest. og enn Bækur. x. aura verdar. er are prestur gaf ad Magnuse. mariuskript og peturs skript. [oc hundrad j flyti-anda eyri. er Eirijkur gaf¹⁾].

XXIV. Flateiar kyrckia.

Kýrckia j flateý á Tolfung vr allre Eýn. meður aullum gognum. halfa Brettingstade. Jokulsár land. vj. hundrud j vidum.

Þetta jnnan kyrkiu. messuklædi. iij. alltarisklædi. kaleýkur. kantara kápur. ij. Tiolld. iij. skrijn. krossar. ij. mariuskriptir. ij. messingar stýkur. ij. kluckur. iiij. og. ij. litlar. föstu tialld. abreyds. krakur. fontur meður Bunadi. Ein jarnstýka. Biarnfell. kistill steýndur. Ellðbere. Glodarkier. messuklæda kista. munnlaug. sequentiubok. lesbok per anni circulum ad dominicum. enn til Columba messu de sanctis.

iiij. kýr.

af vj. Bæium liostollur. fiska tollur. tyund tali. anno. iij. merckur. j. Bænhus.

[ij asaudar kugilldi²⁾].

XXV. Grijmseiar kyrckia.

Þesse er mældage kyrckiuinnar. hins heilags olafz j Grijmsey. þa er Jon Byskup³⁾ vijgdi hana.

ättungur j Eynne og. viij. vætter af hual. hnorium þeim

¹⁾ [með yngri hendi; frá [[virðist vera yngri viðbót, nema hitt sé eldra en Auðun, og þetta sé þá hans viðbót; ²⁾ [mun vera bætt við seinna; ³⁾ Finnur biskup (Hist. Eccl. Isl. II, 572) heldr að þetta sé Jón skalli (1358–91), en það er ekki, heldr er það Jón biskup helgi Ögmundarson; er því fyrri hluti máldagans frá c. 1110–20.

sem a er hundrad vætta, huort sem rekur eda er fluttur, halftt huort spik oc reinge, atta merckur vax af Bondum, kaupá pionustu mann þann er til kyrckiu bere elld, oc moka fra henne snio vm vetrinn, og vinna það allt sem hun þarf naudsynliga, so að kiennemenn meigi þar veýta, fyrer þær saker Guds Embætti, oc liggia til þessa starfs xvj. fiordungar fiska, þar er tueggia presta skýlld oc syngia huorn dag messu, oc. ij. vm fostu oc ymbrudaga, Bændur skulu fæda presta þeir sem Eyna eiga, ij. misseri, Enn ef þeir fæda ey, þa skal luka presti, vj. áura voru að midiu sumre af huorium halfum attungi, Enn ef þa kiemur ey vara framm, þá skal vætt skreyðar fyrer huoriar xij. alner vera greytt að viij. vikum, ij. hundrud, skulu prestar hafa af huorium manne, þeim sem er halfan manud j Eyunne til fangs edur leingur, enn. ij. alner af huorium manne er. xij. manudi er j Eynne, fíora fugla af huoríu hundrade, af þeim fyglingar¹⁾ monnum er Eyna leygia, en hiner gialldi huorutueggia toll, er eigi leigia, Tvær alner af fiski enn fugla að tale, af hual huorium mans hlut j flutningu, oc fullann skurd, enn ecki af reka hual, halfar kyrckiu Tyunder skulu prestar hafa, enn kyrckia halfar.

Þetta a kyrckiann j lausafie.

J Tiorn, cccc. a modruvolum j horgardal halft fiorda hundrad, að Jone að hlodum, c. kugilldi að þorsteini gallta, Tíoru tunnu, ccc. að socka Juuars syne, að Biorgu a suertingsstodum, c. þetta j saudum, ær og veturgamall gielldingur, ij. fiordungar smiors, vax, ij. fiordungar, oc. v. merckur meður røykelsi, messuklædi fern, ein buinn af pelle, og þar hokull með, aunnur fieminne, ij. hoklar vm framm af sýlki, enn annar hringofinn, messustackar, ij. alltarisblæiur, vij. obunar, ein buinn með pelle, Corporalia, ij. kantara kapur, iiij. ein af pelle, tuenn baksturjarn, sloppar, ij. fontur oc fontklædi, krakar, ij. Broddstafar, ij. þáll, sleggia, reka, kistur, iiij. munnlaugar, ij. Elldbere, líjka kullt, ij. Briðkar klædi, alltaris steinn laus, kiertistýkur, ij. af messing, jarnstýkur, ij. kaleýkar, ij. mariuskriptir, ij. Olafs líjneski, ij. smellter krossar, oc þridie obuinn, skrija, ij. kyrckiu sár, Tiolld vm alla kyrkin, oc song-

¹⁾ fynglijngar, hdr.

hus. ij. Biorar. Brijkar tiolld. ij. Biarnfell. Aspiciensbok meður Hymnum fra Trinitatis viku til Aduentum ad Dominicum de sanctis allt oc so suffragium. messuBok de sanctis allt og fra vppstigningardegi ad dominicum til aduentum. låga songua kuer. sequentiu Bok. psalltare. Gradall. Capitularium. messubok annur oc taka badar saman per anni circulum. Aspiciens Bok vid hina fyrre per anni circulum badar samptt. Olafz saga. songbok til paska. oc pentud lesbok de sanctis. Capitularium oc Hymnarius a einne Bok fornt oc songur proprium de sanctis fra Jonsmessu til jola faustu til paska ad dominicum. Aspiciens Bok forn frá páskum til huijta daga. með ollum Hymnum. lesbok fra jolafaustu til páska. Homiliur a sumarid. lesbok allt sumarid til jolafaustu ad dominicum. Kristinn riettur. messu Bok vond. sequentiubok forn. artijda skrá. stolar. ij. lectarar. ij. stigar. ij. [dukar yfer. ij.¹] skriptum. salltkarl. vatnzbolli. kluckur. v. oc ein brotinn vmm framm. Glergluggar. iij. forn bok i selskinne. j Triespiolldum Bok oc songur á. messu Bok forn mykil j selskinne rotnu. artijdashrá forn.

XXVI. Þaunglabacka kyrckia.

Sá er maldagi a þonglabacka kyrckiu. hun á allt heima land. og. ij. hluti j rekum. Sueytar menn skulu leggja til Tyund af fluttningum af hualskurd. og aullu þui fangi er þeir bliota. af daudum huolum milli sigluness vesturs og austur Tiorness. og alls þar j milli. bædi á meiginlandi og j vteyum. J Kieflavijk half Tyund af rekhual. enn oll af fluttningum. af rekum øgmundar sueinssonar. þeim sem eru milli reyniness oc senningar vijkur. vætt spikz af tuitugum hual og meýra. af rekhuolum þordar vr Laufási. j binu sama takmarki. vætt spikz af aullum huðlum. Enn. ij. vætter af reka Ormz Ogmundarsonar j þuisa takmarki. annur spikz enn annur reingi. af holz landi vætt. af fiardar Bolz landi vætt. af kadalstada landi vætt. Tyund oc matgiafer vr allre sueýt. fyrrer þa menn alla. er til logfostu eru skyllder. og eru. xij. manudi. edr fra fardogum til vetrar. þar skal giallda. ij. fiordunga skreyðdar. fyrrer. iij. menn. enn halfann fiordung. ef maðr er a sumarid til seliumanna

¹) [bætt við á spássiu með annari heudi.

messu. edur fra veturnottum til fardaga. fyrer alla þurua¹⁾ menn. Goldner skulu vera fiskitollar að marteins messu. ef madr er leingur enn til seliumanna messu. enn goldid adr madr fare burt elligar. Eindagi á hinn fimta dag²⁾ vöku er. iiij. vikur eru af sumre. xij. alner fyrer hinn minna fiskatoll. enn half mork fyrer hinn meira. vöndul af sex satum heys huorium of alla sueyt. su er afvinna meður þessum tillogum. at prestur skal vera að heimilis huse. oc syngia allar heimilis tijder. og huorn dag helgann. oc fastu tijder að meynalausú. og skal prestur skýldur j allar naudsyniar um gudz þionustu. sa madur er kirkíufie vardueyter skal gíefa þurfamonnum hinn tiunda hlut. af hualtyunnd. Enn ef þetta fie vinst ey til prestz skýldar þa skal sa við bæta er land á. so að vinnist til oc eigi þuerri kirkíufie.

Kyrkia er helgud meður Gude petro oc Andrea postolum. olafe oc magnuse. oc nicholao. og heyter olafz kyrkia. Ef kirkia brennur. edr lestist so að ey ma tijder j veýta. þa skal eigi skýld prestvist hin næstu missere. og skal onguo þuerra kirkíufie fyrer vppreist annarar kyrkiu. halldast skulu tillögur allar og kirkíu fie. þott prestur missi kaups. af Brecku-landi oc Eyrlarlandi vætt.

Eyulfur helgason gaf til kirkíu hualtyund af rekum þeim. er hann á meður Backalandi. oc kom þeim þá ey j hug er býskup liet rita þennan mældaga.

Þetta á kirkíann j skruda. ij. messuklædi. oc að auk messuserkur. og. ij. hofudlijn. kaleýkur. alltarisklædi. iij. krossar iij. Olafz líkneski. ij. fontur og fontklædi. messufat kista. munnlaug. ein jarnstýka. kantara kapa. Broddstafur.

J Bokum messubok. tekur til að jólafostu. og til páska að dominicum per Anni circulum. ix. skrár vöndar. og Olafz saga. mariu saga. kyrkiu kola. klockur. ij. og. ij. lítlar. iij. merkur vax.

¹⁾ Skr. upphaflega þroua og J. Pét. prentar þroua, en seinna hefir verið sett r uppi yfir (þroua) til þess að sýna, hvernig það hafi stadið á hinu forna bókfelli, og yrði það = furua; en afekrisarinn hefir auðsáanlega mislesið þ fyrir þ, svo þá verðr allt skiljanlegt = þurua; ²⁾ dak, hdr.

J kuikfie. iij. kyr. xvij. ær. cc. voru. iij. ær. olafz lijkneski. Jn summa kugilldi kyrckiunnar á þongla Backa. viij. halft annad hundrad j Busgognum. hundrad voru.

[Ecclesia non dedicata¹).

XXVII. Grýtubacka kyrckia.

Þessi er kyrckiu eign á Grýtubacka. ad hun á þridiung j heima landi. og því sem til liggur j rekum.

Þetta j skruda. Tiollid vm kyrckiu. messuklædi ein. alltarisklædi. iiij. olafz lijkneski. Thorlakz lijkneski. Elldbere. Glodarkier. munnlaug. messuklæda kista. mariu lijkneski. [oc kross sæmiligur²). vj. kyr. xij. ær. kugilldi j gielldfie. hross og. v. hundrud voru. jarnstýkur. ij. litlar. og adrar ij. meire. messubok per anni circulum og psalltare³) og ey ad skipudu: onnur messubok ad dominicum a sumarid. þridia messubok tekur til ad jola fustu oc fram til paska ad dominicum. capitularium. lesbok. tekur til ad paskum og til huijta daga. þridia lesbok tekur til ad jolafastu ad dominicum og til langa fastu. enn sijdan allt vt þadan. kantara kapa. ottusongz sloppur. kyrckiu kola. mercki eitt. lijka krakur. lijka abreydsl. sequentinbok per usum. per usum Gradall. kyrckiu kietill. Broddstafur. langa fastu tialld. Grallare. kaleýkur. sæmiligur. iiij. kluckur. lijtil klucka. Brijkarklædi. ij. alltarisblæiur. ij. Stephanus saga. x. merckur vax. xv. vætta afreydsla. vt fra Sandzhorne til senn-ingar vijkur.

Þar er prestz skýlld og tekur heima j leigu. iiij. merckur enn vtan gardz halft annad hundrad. Lýsitollur og heýtollur af. xvij. Bæium Tyund uno Anno halft annad hundrad. [tekur vij. vetur oc. xx. og m[eir]⁴). x. hundrud. j forkyrkiu smijde. [tueymur nattum. firi lafranz messo kyrkiu messudagur⁵).

Þetta lukti þorsteinn Eyulfzson j testamentum fōdurs sijns og modur. messuklæde sæmilig. oc aunnur forn. Brijk sæmilinga alltarisklædi. Bakstur jarn. Bok de sanctis. Matutinale fra Jonsmessu Baptistæ. oc vt yfir andres messu. ij. kugildi bufiar

¹) [spássiú með annari hendi, og er ekki innvísad; ²) [á spássiú með annari hendi; ³) spalltare, hdr.; ⁴) [á spássiú með annari hendi; JP. les: og in.; en eg vil lesa m::; ⁵) [á spássiú með annari hendi.

gellð með þeirri greyðslu, að þar af leiguburðinum skulu giefast. iiij. fiordungur smiors árlíga og syngia sálu messu æfinlíga artíjdar dag hans¹⁾.

XXVIII. Hofða kýrckia.

Kýrckia j hofða er helgud Ambrosio og nicholao. hun á heima land. þessi hialond. kolsgierdi. SundBrecka. Tundrastader. þuerärland. skogar fleka halfann j fnioskadal.

Þetta á allt hofða land j ækum. fiordung j hualreka og halfann attung j ollum Lætra æka. og fiutningar. fra skridu læk til forsär halfann vidreka. fra swlum til Torfdælalækjar. á vallastadur fiordung j hualreka. en halft Grundarmenn og hofða menn. [En vidreka j þessu takmarke halfan huorer grundamenn og hofdamenn²⁾]. fra rekamarki á þorgeirsfiardar hofða á hofði hálfann hualreka til kierlingar. fra kierlingu jnn til oss á hofði fiordung j hualreka. enn halfann ef fluttur er. J þessu takmarki vid þaunglabackamenn jnn til oss á hofði halfan vidreka. og so aull aunnur fiору gogn nema hualreka. þa á hofði halftt. fra swlum og til Gallta á kýrckian ein vid sig halfann vidreka og hualreka. halfann reka á sueris uelli enn þridiung á þernuskiere á kyrkia ein.

Þetta á hun j kuikfie. kýr. v. iiij. asaudar kugilldi. bufiar-gýllt kugilldi. half[t]. v. hundrad j lagaurum.

J skruda. messuklædi. ij. yfersloppur. alltarisklædi. iiij. fontur meður bunadi. þriu handklædi. kaleýkur. messingarstýkur. ij. Jarnstýkur. iiij. litlar. Tiolld vm alla kýrckiu. krossar. ij. og lijkneski. iiij. vnder og hid fimta lijtíð. mariuskript. Nicholás lijkneske. mercki. ij. kluckur. iiij. Ambrosius lijkneski. munnlaug. hialmur af jarne. Glodarkier. Elldbere.

J Bokum Aspiciens Bækur vondar. iiij. ad dominicum og meður suffragium. og de sanctis. frá Jonsmessu baptistæ og framm vm Andres messu. Davidz psalltare. sogubok forn og á [margar sogur³⁾]. ártíjda skrá. sýlkipungur. og þionustu Budkur. lijka abreyðsl. lijka krákur. kýrckiann á enn þessar Bækur Sanctorum bok með lesi og saung. eigi epter skipun. messu Bok

¹⁾ Þessi klausa er öll yngri, og frá svo sem 1350—60 (sbr. Sýslum-I, 16); ²⁾ [á spáséfu með annari hendi; ³⁾ [fyrst skr.: margrietarsaga, en svo lagfært.

ad Dominicum fra huijtasunnu og til Jola fustu. pridia tekur til ad niu vikna fustu og til paska.

Eýrer fátt j. iij. morckum vax.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Laurentij.

Tekur prestur heima j leigu. cc. Heýtollur og lýsistollur af ij. Bæium. Týund tali anno xiiij. aurar.

[Hokull raudur er kom j mot krossi. oc. v. alner liereptz. gudmundur Bonde tok sijdann vr nesi: iij. ær. þria tuævetra Giellðinga. kuijgu veturgamla. og. xx. alner liett hafnar vod¹).

XXIX. Laufás kýrckia.

J Laufási er peturs kýrckia. hun a heima land allt og lomatiorn. þorsteinsstadi. smálond aull. vpp til Gásagils. og grefar²) ofann til sikz hia neslandi. Land a kursueinsstodum meður riettum Endemorkum. selfor á flateyardals heydi. iij. kum. oc so margar ær oc geýtur. sem sa vill er á stad býr. vm. vj. vikur oc so afriett er Laufáshagi heýtir. þar liggur til reki á huallátrum fiordungur j fimm hlutum. A Eýiarstvf j hualvatzfirdi pridiung alls hualreka. oc flvttningar. J kieflavijk. x. vætta afreyðsla af tuitugum hual edur meýra. c. vætta edur meira. so mýkil afreyðsla er oc a þonglaþacka. Af þessum Bæium liggur hingad Týund til vr Giellðinga víjkum .ij^{ær}.³) vr fagra Bæ. af gnoll. af þorsteinsstodum. af skuggabiorgum. fra skardi. af Grund. af Lomatiorn. Ef Týund af þessum Bæium er ecki ij. hundrud. þa skal sá er á stad býr. taka af Grýtubacka þingum. þar sem hann vill vtan heim[t]la þar so mýkid at fulne⁴) cc. þetta á kýrckiann j skruda oc jnnan kýrckiu. messuklædi. vij. ad aullu. kápur. ij. aunnur af pelle. alltaris klædi. v. Tiollð vm alla kýrckiu. Brykarklædi. ij. krossar .iij. [og ýfer framm hokull. alltaris klæde. kápa oc Brijkar klædi meður Balldur skinn. ij. storar krokstýkur. er Biarne gaf⁵). mariu-skript. peturs lijneske. kaleýkar. iij. skrijn. Glergluggar. ij. Jarnstýkur. v. lýtlar oc ein mýkil. Glodarkier .ij. Ellðbere. sloppar. iij. Lijka abreyðsl.

¹) mun vera seinni viðbót; ²) grafar, JP.; ³) þannig, hdr.; JP.: ije; ⁴) fyrst skr. fülle, en svo breytt í þetta; ⁵) [strykað út í hdr., en á spássin er við það skrifað: „Þetta skal standa“.

J Bokum Gradall sæmiligur. sequentiu Bok. godar messu Bækur. ij. per Anni circulum. meður collectum. og aunnur með song. messu Bok tekur til að páska. og til jólafostu. messu-Bok ensk. tekur til að jolum og framm vm páska. þa er Bok tekur til að Jólafostu að dominicum og til páska. lesbækur ij. per Anni circulum. hin þridia tekur til að páska. og framm vm huijta daga. messubok tekur til að Jola fustu og framm vm Geysladaga. Aspiciens Bok de sanctis tekur til að krossmezsú að haustid og til jóla að song og lesi. viij. fornar Bækur vondar. kýrkiu kietill. kirkiu sár. fontur og fontklædi. sogubok og á margar heilagra manna sogur. Bakstur jarn. krákur. Broddstafur. ártíjdaskrá.

Þetta j kuikfie. kýr .xij. vj. asaudar kugilldi. ij. gymbrar kugilldi. x. sauder veturgamler. ij. naut veturgomul. giellðfiar kugilldi. Buðfiar kugilldi. ross. ij.

Jnnan veggia. viij. hundrud j virðingarfe.

Þar er. ij. presta skyld og diakns. Lýsitollur og heytollur af. ix. bæium. kluckur. iiij.

Dedicatio Ecclesie. ij. fyrer mariumessu síjdare¹⁾.

Þetta hefur síjra Eyrekur til kýrckiunnar lagt. Balldur skýns kapu. og hokul með sama kosti. duk sprangadann: alltaris Blæiur. ij. og hofudlín. alltarisklædi. og Brijkarklædi meður Balldur skinn. Tabula og brijk með sama kosti. messingarstýkur ij. krossar. iiij. steinspialld.

XXX. Sualbards kýrckia.

Kýrckia að Sualbardi er helgud Jone postula.

Þetta á hun jnnan kýrckiu. messuklædi. iiij. alltarisklædi. ij. yfirsloppur. kantara kápa. kaleýkar. ij. Tiolld vm alla kýrckiu. abreydsl. kista olæst. munnlaug. Glodarkier. Elldbere. krossar ij. Jons líjkneski. kluckur. v. kýrckiu lās. Jarnstýkur. ij. kistill. kýrckiu kola. pionustu budkur.

J Bokum. messubok per Anni circulum. að dominicum. Lesbok tekur til að jólafostu til páska. Aspiciens Bok frá Jólafaustu. og framm yfer jóla. aunnur frá páska og til huijta sunnu. Lesbok de sanctis á sumarid. fornar. ij. Bækur vondar. mercki. ij. Bjarnfell. glergluggur. j. psalltare forn. artíjda-

¹⁾ Hér eru samskeyti og er yngra það, sem eptir fer, en hitt.

skrā. fontur oc vmbunadur med. mariuskript. Glergluggur godur annar vondur.

Þar er prestskýlld. tekur hann heima j leýgu. iiij. merckur. half[a] fimtu morek vtan gardz. af. ix. Bæium heýttollur og lýstollur. Týund halft fiorda hundrad.

[v. kugilldi. oc. v. hundrud voru. hokull eec med Balldur-skin. psalltare godur oc Jons saga oc fiortan korbækur. Brijk. paxspialld. og stýkur. iiij. kista læst. kantara kápa. Lāga saungua kuer sæmeligtt¹).

XXXI. Kaupangs kyrkia.

Kýrckia j kaupangi ā messuklædi. ij. yferslopp. alltarisklædi. v. Tiolld vm alla kyrekiu. sotdriptt oc handklædi. kaleýk j. krossar. iiij. mariu skriptt. michials lijneski. olafz lijneski. klokur. iiij. munnlaug. kýrekiu kola. glodarkier. Elldbere. x. merckur vax. og reykelsi. Gradall.

J kuikfie. kyr j. Gielldfiar kugilldi. þar er prestskýlld j landi tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtangardz halfu fiordu mork. Af. xiiij. Bæium lýsistollur og heýttollur. Týund tali Anno. half fimta morek.

XXXII. Mōdrunaller j Eyjafirde.

Kýrckia a Mōdruvollum j Eyjafirði. er helgud hinum heilaga martino. hun a þridiung j heima landi. J skogum so mykid sem þarf til husa vmbota.

Jnnan kýrekiu. messuklædi. v. kápur. iiij. yfersloppar. iiij. alltarisklædi. vj. messubækur. ij. Lesbækur. iiij. saungbækur. iiij. Gradualia. ij. Capitularium. Hymnarius. professionale. Martýrologium. Tiolld vm alla kýrekiu. krossar. v. lijneskiur. iiij. Texti. j. skrijni. Tabulæ. ij. kaleýkar. iiij. dalmadykur. iiij. Glodarkier. ij. Elldbere. kistur. ij. stolar. v. stýkur. v. kluckur. vij. Biarnfelle. fontur. Glergluggar. iiij. Lās. kietill. Baksturjarn. propiciatoria tuo. mariuskriptt. lesbok de sanctis.

Þar skulu vera. ij. prestar og diakn. Tekur prestur heima j leigu. iiij. merckur. enn vtann gard[z] half[a] siðundu mork. þar skal syngia hvorn dag messu. og huorn friadag rumhelgann. ij.

¹) [mun vera seinni viðbót.
Dipl. Isl. II. B.

messur. Burtsongur til Gudrunarstada. finnastada. kierahols: Eyuindastada og til æsustada. groptur og salugiafer vr æxna felle. og allt fyrer austann Eyiafiardara. og allt þadan vpp sem byggt er. af. xij. Bæium liostollur og heýtollur. Tyund tali Anno.

[þriu hundrud er sigurdur seltiorn gaf j Testamentum sitt og hestur er þorgils af Gudmundarstodum gaf j Testamentum sitt¹⁾).

[Eýrikur bondi lagdi med lopte syne sijnum. ij. dukar glitader. Biarnfell nýtt. Brijkur. ij. mercki. ij. paxspialld²⁾).

XXXIII. Nupufells kýrckia.

Kýrckia hins heilaga Michaelis j Nupufelle. a pridiung j heima landi. pridiung j hrijsa landi. vj. hundrud laus og half morek.

Jnnan kýrckiu. messuklædi. v. ein stola laus. corporalia. ij. kaleýkar. ij. skrijn. kápur. iij. yfersloppar. ij. alltarisklædi. vij. messubækur. iij. saungbækur. ij. sequentiubok. psalltare. lesbækur. vj. artijda skrá. Tiöld vm alla kýrckiu. krossar. iij. michaelis lijkneski. kluckur. v. kiertastýkur. vij. Glodarkier. Ellðberi. kietill. kistur. ij. stolar. iij. Biarnfell. vij. kugilldi med geýtakugilldi.

Þar skal vera prestur oc diakn. Tekur prestur heima. iij. merkur j leygu. af einum Bæ liostollur oc heýtollur. Tyund tali Anno. halft annad hundrad. Olokid. ij. merckur.

[Jtem lagdist fyrer legstad Halls bonda. ferskepta. xij. alna long fyrer. cc.

J flytianda Eyre halfur ellefti Eyrer. psalltare fyrer halfann. x^a. Eyrer cc. j liereptum er michael Eingell a. kross nyr. og. ij. lijkneski hans vnder. oc mariu lijkneski nýtt. hier a [ad fylgia] . . . kugilldi j kristfie³⁾).

XXXIV. Holakýrckia j Eyiafirde.

Kýrckia ad Holum j Eyiafirde á. iij. messuklædi. alltaris-

¹⁾ [mun vera seinni viðbót, en þó frá dögum Jörundar eða Auðunar; ²⁾ [mun vera enn ný viðbót; ³⁾ [mun vera seinni viðbót, nema að aðalmáldaginn sé eldri en Auðun, og þetta sé þá hans viðbót.

klædi. iiij. kaleýk. yferslopp. kantara kápa. j. krossar. iiij. mariu skript. alltaris blæiur. ij. kiertastýkur. ij. af messingu. kluckur. iiij. munnlaugar. ij. Tiolld vm alla kýrckiu. mercki. ij. Elldbere. Glodarkier. Triekambur. messubok tekur til að jola föstu. og til páska að dominicum. ein lesbok. kista olæst.

Þar er prestz skýlld. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz half fimta mork. af xj. bæium lýsitollur oc heytollur. kýrckia á eina ku og hest. oc. c. vadmala er Gunnar gaf. Tyund tali anno. ccc.

[Sex hundrud j vadmálum [er] stulli Geyrsson gaf til lijkneskis kaups. Groptur oc sálugiafer vm aull þing¹).

XXXV. Saurbæjar kirkia.

Kýrckia j saurbæ er helgud Cecilie meður Gudi. hun á hálft háls land. hálfan skog j kallbak. heimaland meður aullum fridendum. vallaland allt. og sandhola land allt.

Junnan kýrckiu. þrenn messuklædi að aullu. iiij. alltaris klædi. kaleýkar. ij. kantara kapur. iiij. yfersloppar. iiij. abreydsl vont. Tiolld vm alla kýrckiu. v. kluckur. iiij. krossar. mariu skript. glodarkier. ij. Elldbere. skriju með helgum domum. Texti buinn. solarsteinn. iiij. Glergluggar. Jarnstýka mýkil. ij. litlar. messubækur. ij. per anni circulum. Martirilogium. passionall apostolorum. Cecilie saga á latínu og norrænu. saltari forn. þionustu Budkur af sýlfre. kietill. mercki. ij. munnlaugar. ij. krisma kier. kista. lās. xxx. merckur vax oc lytid reykelsi.

Hier skulu vera. ij. prestar og diakn. syngia messu heima huorn dag. Brenna lios um nætur fra mariu messu. og til sumars dags. Tekur prestur heima j leigu. vj. merckur. vtan gardz half[a] fimtu morck. af. ix. bæium lýsistollur og heytollur. Tyund olokinn. ix. merkur. Graduale processional. alltaris Bok. sequentiu Bok. Collectarius. Legendu Bækur. per anni circulum. Aspicions Bok. artijda skrā.

Þetta j kuikfie. viij. kyr. l. asaudar oc. vj. ær. xx. sauder veturgamlir. ij. naut veturgomul oc. ij. kaplar. vxi fiogra vetra. iiij. naut Tuænetur. cccc. voru. ij. merckur j virdingar fie. x. aurar j Bokum. land allt á hálse. Cecilie lijkneske oc nicholai.

Dedicatio Ecclesie. iiij. nottum epter festum Matthei.

¹) [mun vera seinni viðbót, nema mál daginn sé eldri en Audun, og þetta sé þá hans viðbót.

XXXVI. [Diupadals kirkia].

Diupa dals kirkíu mældagi er hler mædur og verður ey lesinn.

XXXVII. Mýklagardz kirkia.

J mýklagardi er postula kirkia. hun a j heima landi. xxx. hundrada. vj. alna aura og hlýdarhaga land.

Þetta jnnan kirkíu. messu klædi. iiij. kaleýkar. ij. alltaris klædi. v. kantara kapa. j. yferhokull¹⁾. Tiolld vm alla kirkíu. krossar. iiij. skrijn. texti buinn mercki. ij. Glodarkier. Elldbere. glergluggur. fingurgull. oc vegur halfann Eyre. glerkier. kistur. ij. kirkíu kola. messingarstýkur. ij. þionustu kier af sýlfre. munnlaug. alltarissteinn bvin. Jarnstýkur. ij. storar. messubækur. ij. per anni circulum. Lesbækur. ij. per anni circulum. Hymnarius. capitularium. Aspiciens bok á veturinn. Laga songua Bok. artijda skrá. Aspiciens Bok fornare. nockud af hymnum. og sequentium per usum og forn skrá. þar skulu [vera] prestar. ij. og huorn dag messa og allar tijder. taka þeir heima j leygu. vj. merkur vtan gardz half[a] fimtu morck med huassafelle. af einum Bø heytollur oc lýsis-tollur. Tyund tali anno. cc. [og. vij²⁾]. alner.

XXXVIII. Grundar kirkia.

A grund er Laurentius kirkia. hun a land allt a finna-stodum.

J skruda messu klædi. v. og. ij. hoklar vm framm. kápur ij. yfersloppur einn. alltarisklædi. iiij. kaleýkar. ij. Corporalia. iiij. mercki. ij. Tiolld vm alla kirkíu. krossar. iiij. olafz lijkneski og laurentij. mariu skript. skrijn. munnlaug. abreydsl. krákur. Elldbere. Glodarkier. kluckur. vj. lesbok per anni circulum. aunnur lesbok. tekr til ad jola faustu. og til páska ad dominicum. messubækur. dominicale per anni circulum. Texti obuinn. Texta spiolld. ij. af messing smellt. alltaris steirn sýlfre buinn. kietill. kirkíu sár. meður vmbunadi.

iiij. hundrud gaf herra Loptur³⁾ kirkíunne. skiolld oc Biarnfell.

¹⁾ á spássíu; dregið út: lās; ²⁾ [fyrst skr.: xvij, en svo leiðrétt, eins og hér stendr; ³⁾ mun vera Loptur Hálfánarson (d. 1312).

hier er tueggia presta skýlld. taka þeir heima j leygu. vj. merkur. vtan gardz half fimta morek. ef þangad liggur modrufell. af. vij. bæium liostollur. og heytollur. Tyund tali anno. cc. og halfur nýtiandi eyrer.

ccc. er fru þrudur¹⁾ gaf firi sál sinne.

cc. er Jon Bonde gaf epter þord²⁾ brodur sinn.

valgierdur gaf cc. metaskaler godar með metum.

XXXIX. Ragnagils kirkia.

Kýrckia hins heilaga Peturs á ragnagili. á halftt heima land. Ragnastadi. halft þridia hundrad j leygu. [Botn. cc. nylendi. [c]. Gil. c. kiefsa. c³⁾. halfann Bleýkzmyrdal framm fra skardzā. Torfskurd j sigtuna land.

J kuikfie. xiiij. kýr. vj. kugilldi asaudar meður lambum. j. kugilldi giellðfiar. ij. hross.

J Busgognum. v. c.

J Bokum. messubækur. ij. Text. ij. buinn. reddingabækur. xj. Historia bok de sanctis. Gradualia. ij. sequentiu Bækur. Bok de sanctis inter paska et pentecosten ad aullu. messubok. j. Collectarium. kristinn riettur á norrænu. messuklædi. vj. hoklar. j. yfer framm. messuserkur. hofudlijn. kapur. iiij. dalmadykur. ij. sloppar. iiij. alltarisklædi. vij. kaleykar. ij. Corporalia. iiij. skjijn. iiij. alltaris steynar. vj. krossar. iiij. stýkur. vj. vax. vj. merkur. kola. fontur. elldbere. Glodarkier. ij. kietill kluckur. vij. Biarnskinn eitt. kistur. ij. abreydsl. ij.

Þar er tueggia presta skýlld. og. ij. diakna.

Af. xvij. bæium lýsistollur. og heytollur. Tyund vordinn halft. vij. hundrad.

XL. Kýrckia j Logmanshlýð.

Kýrckia hins heilaga Olafz á hlýð á land á hesiuvollum.

Jnnan kyrckiu messuklædi. iiij. ad aullu. alltarisdukur vm framm. v. alltarisklædi. j. brijkar klædi. kantara

¹⁾ Kynni að vera kona Lopts (Eggert Ó. Briem Timarit IV, 122);

²⁾ Jón og Þórðr munu vera synir Þórðar kakala (s. st.); ³⁾ [Botn. nylendi. Gil. kiefsa, hdr., og hjá JPét. stendr líka c yfir nylendi. Þetta mun eiga að merkja leiguna að hundradatali.

kápur. ij. yfersloppur. Tíolld vm alla kyrckiu. Mariu skript. Olafz líjneski. krossar. iij. mercki. ij. kietill. kista. kluckur. iij. messubækur. ij. Graduale per usum. Aspiciens bok forn. eitt kuer. oc á olafzles. xx. merckur vax oc reykelsis. leýsa eyre huoria morck.

[J kuikfie. viij. kugillde oc þrevett hross. þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu fiorar merkur. vtangardz half fiorda mork¹⁾].

Af. xj. Bæium liostollur oc heýtollur. Tyund tali anno ccc. oc half morck.

[v. hundrud er herra Gudmundur²⁾ gaf.

glergluggur.

hundrad er þorualldur gaf. xv. alna liereptz. ix. raptar. iij. merckur vax og reykelse³⁾].

XLI. Glæsibæiar kyrckia.

Kýrckia hins heilaga Nicholás j Glæsibæ á allt heima land.

J skrudu messuklædi. ij. hoklar iij. cor⁴⁾

XLII. [Arskogr].

[•vantar af þessum maldaga allt hingad til•].

ij. Jons lykneski Baptistæ. kluckur. ij. Boka kista. Glodarkier. Elldbere. Jarnstýkur. ij. mercki. j. spialld og á crucifixio. messubok per anni circulum ad dominicum. lesbok tekur til ad Jolafostu og til. ix. vikna fostu.

J kuikfie. ij. kyr.

Dedicatio Ecclesiæ in crastino selientium.

Þar skal vera prestur og tekur hann heima j leygu. iij. merckur. enn vtann gardz. cc. oc. xij. alner.

af. xij. Bæium lýsitollur og heýtollur. Tyund tali anno.

¹⁾ [þætt við með annari hendi og vísað inn; ²⁾ Guðmundr lögmaðr Sigurðarson; ³⁾ [yngra enn hið fyrirfaranda; ⁴⁾ Af þessum maldaga er ekki meira til, því hér var týnt blað úr skinnbókinni fornu á 17. öld, og getr afskrifarin þess: •af þessum maldaga er hier ej meira. þui vantar blað j Bokina•.

[. . .¹⁾ iij. ær. Tuø dauidz spalltare. Songbok ad dominicum a sumarid. Lesbok de sanctis frá Jonsmessu til Jola. og. iiij. skrár²⁾).

XLIII. Vallna kyrckia.

Kýrckia hins heilaga olafz kongs a vollum a allt heima land. vppsali. konungstade. cc³⁾. hanefstadi. cc⁵⁾. stafn.

Þetta j rekum. J þorgeys firdi firi vestann áros. það er attungur j hual. frá áros til Torfdælar. enn fiordung vestur þaðann til sulna. halfa reka alla oc flutning við Birnunes.

Þetta jnnan kyrckiu. j Bokum oc skruda. Aspiciens bækr. iij. godar. oc. ij. er Erlingur gaf. lesbækur. x. vondar. iij. messubækur fornar storar. Graduale j tueymur Bokum. sequentiu Bok oc onn[u]r bok vond. processionarl. capitularium. suffragium. texti buinn. ij. psalltarar goder. þessar frædibækur. dialogus j tueým bokum. Homiliæ Gregorij. aunnur augustini. sermones. Bækur. iij. a norrænu. passionales apostolorum. ij. Actus apostolorum. [Liber sapientiæ⁴⁾]. Alquinus sermo Eligij. oc. x. skrár fornar. handbækur. ij. mariu saga. olafz saga. postula sogur. Laga songua Bok. messuklædi. vj. ad aullu þrenn god. kaupur. iiij. yfersloppar vonder. iiij. oc hinn fimti nýr. alltaris klædi. v. kaleýkar. ij. oc pionustu Budkur af Tonn. kistur. ij. olæstar og ein læst. ridstackur. barar. abreydsl. kietill. Elldbere. kiertastýkur. ij. af messing. jarnstýkur. ij. stolur. Budkur steyndur. ij. adrer. birter. ij. af messing. slikiu steinn. stolur ij. kyrckiu tiolld god. sotdrifter. ij. blamercktar. krisma-kier. ij. sacrarium munnlaug. krakur. Broddstafur. mercki. ij. kluckur. v. og. ij. lytlar nidri. Talkn stýka. fontur meður bunadi. skridlios. ij. J summa halfur sietti tugur Boka.

[Þetta j kuikfie⁵⁾. xxj. kýr. xj. týgir asaudar. xij. Gielldingar gamler oc xvij. tuæuetrer. veturgamallt fie. xl. oc. ij. sauder. ij. naut tuæuetur. Gradungur tuævetur. iij. veturgomul.

¹⁾ Hér er langstryk í hdr.; ²⁾ Steingrímur biskup vísar í registrinu í þenna stúf við Möðruvelli í Hörgárdal, en þetta mun vera Árskógr; frá [mun vera seinni viðbót; ³⁾ uppi yfir línunni; ⁴⁾ [bætt við á spássiu með annari hendi; ⁵⁾ [á spássiu með annari hendi.

vij. hross. halft seýtianda hundrad j metfie jnnan veggia. c. j vadmalum. ij. vætter matar. mælehlass todú. att¹⁾ fedmingur Torfz.

Lýsitollur oc heytollur af. xxx. bæium.

Lambseidi vm allann suarfadardal. jnn til haga a strond.

Þar er tueggia presta skýlld og diakns. tekur prestur heima cc. j leygu. vtann gardz. cc.

Kýrkiu Tyund tali anno.

[ij. kugilldi gáfust frá þuerā. með Elldjarne oc halldoru. vax oc reykesli. allt samt. xv. merckur oc hundradz sæng.

Sigurdur gaf með konu sinne naut Tuæuett oc. xx. alner hafur²⁾).

XLIV. Vrda kýrckia.

Kýrckia ad vrðum er helgud með Gude hinna heilogu mariæ oc Andreæ postula.

hun ā land ā skroblustodum oc annad ā hole. kidiabohm. mariubohm.

Jnnan kýrkiu. messuklædi. iij. ad aullu. alltarisklædi. iij. triöld vm alla kýrkiu. mercki. ij. kaleykur. propicia-torium. vj. aura af sylfre. iij. krossar. mariuskriptt. andres lýkneski. olafz lýkneski. kiertastýkur. ij. af messingu. og. ij. jarnstýkur. krakur. Glodarkier. Ellðbere. kluckur. vij. ad tolu.

J Bokum. messubok tekur til ad Jolafostu og til paska. Graduale. oc onnur vond ordo ad dominicum per anni circulum. handbok. Laga songua kuer. paxspialld. sloppur. Brijk. kantara kapa. sálun. kýrkiu kietill. songbok. andres saga a norrænu. kista olæst. munnlaug. j. Glergluggur. j. baksturjarn. giora ad kýrkiu oc klucknahusi sem þarf.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leygu. cc. enn vtangardz half[a] fimtu mork.

af. xv. Bæium lysistollur oc heytollur.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum firi seliumanna messu.

[J kuikfie. iij. kugilldi. cc. voru oc. vj. aurar oc hundradz hest.

¹⁾ ad(!) hðr.; ²⁾ [mun vern seinni viðbót.

vij. hundrud j audnalandi.

fustans hocklar. ij. er Eýulfr Bondi gaf.

psalltare. ij. broddstafer.

Asa kona loptz þordarsonar gaf j Testamentum sitt kýrck-
iunne ad vrdum tabulas firir alltare oc eige enn lucktt.

Epter Bryniolf gafst hundradz hross.

Epter Eýolf. c. [j] vadmalum.

XLV. Tiarnar kýrckia.

Kýrckia ad Tiorn er helgud med Gudi. Mariae. Michaeli.

Jone Baptistæ. Andriesi postula.

hun a halft heima land. ad aullu. Jnguarastadi alla iij.
merkr. holmenn orgumleyda.

Jnnan kyrkiu.

Þetta hefur sueirn prestur lagt til kýrkiu a Tiorn. v.
hundrud j heima landi. oc er nu kyrkiueign halft land med
christz fie þui sem þar stendur j,

v. hundrud j Bokum. messuklædi tuenn. og ein liettare.
kaleyk. kýrckiu lās. Ellðbera. Broddstaf. lijka krakur. kistu ad
j eru messuklædi. Bok de sanctis vm alla. xij. manude. vtan
ad dominicum a sumar. sequentiu Bok. iij. merckur vod. kierta
stykur. ij. mercki. ij. Glergluggur. kluckur. ij. krossar iij.
[mariu skripter. j¹). Jons lýkneski. Tintinnabulum. fontur med
Bunadi.

hallda Bru ā læk og ad feriu.

J kuikfie. xij. kyr.

Þar skal prestur vera og syngia huorn dag helgann til
Grundar. oc fylgia madur til tueggia postula messu. xij. messur
j holltt. tekur hann heima j leygu. iiij. merckur vtan gardz
half[a] fiordu mork. af. vij. Bæium. lýsistollur oc heýtollur. Ty-
und tali anno. c.

iiij. fiordungar tioru firi half[a]. kýrkiu týund²),

XLVI. Vpsa kýrckia.

Ad vpsum er Bartholomeus kýrckia.

hun ā allt heima land oc vpsateyg allann.

¹) [þannig; ²) hér kemr klausa frá 1386 (sjá það ár), sem eiginlega
hefði átt að standa í máldaga Jóns skalla.

Tiold vm alla kýrckiu, Messuklædi þrenn ad aullu, alltaris klædi. iiij. Brijkar klædi so morg. kâpur. ij. yfersloppur. j. mariu lýkneski og Bartholomei. v. krossar. iiij. lesbækur. taca xij. manudi. Aspiciens Bok til paska. aunnur de sanctis. fra Jons messu oc til Jola fustu. messu Bok per anni circulum. lytil messu Bok ad messum. Capitularium. annar de sanctis. Ottu saungua Bok. de festo sebastiani framm vm mariu messu j fustu. [SaungBok fra paskum oc til Jo[la] fustu¹⁾ ad dominicum. ix. merckur vax. vij. merckur lýsi. kiertastýkur. vj. lampe af jarne. kiertaklofi. Glodarkier. Elldbere. mercki. ij. sâr meður Bunadi sijnum. krakur. messufata kista lýsis kista. skiola. stockuill. kluckur. v. Bialla. glergluggar. iiij.

af. vj. Bæium lýsitollur oc heytollur.

Þar skal prestur vera tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtann gardz. xij. aurar.

Tyund tali Anno.

[Psalltare. lykneski sancte Agathæ. mariu saga. Bryk. kierta stýka god. iiij. aurar reykelsis. Hymna Bok. alltaris Bok. comune suffragium. Bord²⁾). þilia nadhus oc luka hundrad. Tabula. Lectare³⁾).

XLVII. Hríseyar kýrkia.

Kýrkia j hrísey a messuklædi ein. kaleykur. j. messu-serck. kapu. alltarisklædi. iiij. messufata kista. messingarstýka. j. jarnstýkur. iiij. krossar. iiij. mariuskript. Tiold vm kyrkiu vond. kyrkiu kola. munnlaug vond. mercki. ij. kluckur. iiij. skjijn. Glodar kier. Elldbere. stoll. kýrckiu sâr með Bunadi. Graduale.

J kuik[fi]e⁴⁾

XLVIII. [Bard j Flíotum].

..... [mun]nlaug. kýrckiu kola. Elldbere. Glodarkier. barir. Broddstafur. v. merkur vax.

J kuikfi. xij. kýr. xij. ær. c voru. oc. xij. alner.

Tekur prestur vtan gardz half[a] fiordu mork. af iiij. Bæjum oc. xx. lýsitollur. og heytollur.

¹⁾ [á spássu með annari hendi; ²⁾ vij. alna. b. v. JP.; ³⁾ [mun vera seinni viðbót; ⁴⁾ «Hier vantar Blad j Bokina», segir afskrifariinn.

Tynd tali anno.

[messufot god. og Olafz saga. aumpull. Olafz lykneski. Thorlakz lykneski. Tabula¹⁾).

XLIX. Fells kirkia.

Kirkia j felli a allt heima land. oc kappastadi.

Tiöld um alla kirkju. alltaris klædi. iij. alltaris blæiu eina. mariuskript. peturs lykneski. kluckur. iij. munnlaug. broddstafur. Glodarkier. krossar. iij. kiertastykur. iij.

J Bokum. psalltare. iij. týðabækur vondar.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iij. merckur. vtan gardz. iij. merckur. af. xx. bæium heytollur oc lýsitollur²⁾).

Kirkian a. vij. kugilldi. [iij. kyr oc. xx.³⁾] kaleyk er marteinn prestur gaf. og Graduale með sequentium. messufot vond. vatnkietill. glergluggar. ij. iij. merkur vax. kaplar ij.

L. Malmeyjar kirkia.

Sá er kirkia mældagi j malmey. að þar skal vera heimilis prestur. oc kaupa að honum tyder. iij. morkum hafa heima alla tíund nema Biskups tíund. skal þar ongua tolla burt giallda. huorcki ost[t]oll nie manna eldi þo að mællt sie a landi. þar skal brenna lios j kirkju huoria nott. frá krossmessu á haustid oc til krossmessu á vorid⁴⁾).

J kuikfie. ij. kyr og. iij. ær. ccc. voru oc. xij. aurar.

Mari lykneski. peturs lykneski. nichulås lykneske.

LI. Höfða kirkia [á höfðastrond⁵⁾].

Kirkian á höfða á. xv. hundrud j heima jord.

J kuikfie. j. kugilldi.

Tiöld vm alla kirkju. mercki. ij. alltarisklædi. iij. abreydsl. alltaris dukar. ij. fontur. Glodarkier. iij. kluckur. munnlaug vond. krossar. ij. mariuskript. Ellðbere. glergluggur. alltaris

¹⁾ [líklega seinni viðbót; ²⁾ hér eru samskeyti og tekr nýrra við;

³⁾ [á spássiu með yngri hendi; ⁴⁾ hér endar hinn elsti hluti mál-dagane; ⁵⁾ með sömu hendi, en smærri lettri eins og því væri viðbætt seinna.

klædi. michialz lýkneski oc Thorlaks. sæmiligt steintialld vm songhus.

J Bokum. messubok. vond. lesbok oc songur med fra páske-um. og framm um huijta daga. iij. skrár vondar. Bruner. ij. kiertastikur litlar. vj. merkur vax.

af. iij. bæium lysistollur oc heytollur.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtann gardz af .ij. Bænhusum morek.

LII. Hoffz kýrkia a Hoffdastrond.

Kýrkia hins heilaga Peturs ad Hofi á Hoffdastrond á þetta j skrudu oc Bokum. messubok goda. gradal fornan. sequentiu Bok. lesbok. de aduentu oc til. ix. vikna fustu. oc adra framm yfer Trinitatis viku. þridia lesbok. dominicale a sumarid. fiorda de sanctis per anni circulum. suffragium Bok forna. korsongua bok. Hymna Bok. handbok. Capitularium. songbækur. iij. per anni circulum. kaleykar. ij. messuklædi. ij. pells kapa sæmilig ýfersloppur. j. forn. alltarisklædi. iiij. Brijkarklædi. ij. bárer. abreydsl. krákur. Broddstafur. kista læst oc. ij. fornar. vatnz-kietill. munnlaugar. j. vond. krossar. iij. mercki. j. peturz lýkneski. mariuskript sæmilig. vij. merckur vax. kluckur. iiij. kier fornt.

J kuikfie. ix. kýr. xxx. asaudar. hesta. ij. xv. hundrud voru. þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtangardz. viij. merckur. af. viij. bæium oc. xx. lysis-tollur oc heytollur.

LIII. Mýklebæiar kýrkia j Óslandzhlið.

Kýrkia a mýkla Bæ j Óslandzhlið. á þetta j skrudu. Tiollð vm alla kýrkiu. alltarisklædi. merki. ij. krossar. iiij. lýkneski. j. kyrckiukola. munnlaug. Ellðbere. Glodarkier. Broddstafur. krakur. abreydsl. iiij. kluckur. hin fimta er brotin. glergluggur. pottur. oc. voru og. xij. aurar oc eina a.

Þar skal vera prestur. oc luka honum. iiij. merckur heima j leigu. vtan gardz. iiij. merckr. af. ix. bæium heytollur oc lýsistollur. Týund tali anno. half fiorda Mork.

LIV. Þuerá j skagafirde.

Kýrkia ad þuerá j skagafirði á Tiollð vm kýrkiu. tabulur

ij. alltarisklædi. v. ampull. paxspialld. krossar. iij. mariuskript. peturs lykneski. margretar lýkneski. kluckur. iij. Elldbere. Glodarkier. Broddstafur. krákur. abreydsl. munnlaug. mercki. ij. vatn-kietill. kiertistýkur. ij. fontur.

Þar skal vera prestur. tekur hann heima j leigu. iiij. merckur. vtan gardz af. v. Bænhusum hundrad. af. xij. Bæium lysitollur oc heytollur.

Kýrckia a j kuikfie kyr. iiij.

Tyund tali anno. ccc.

[[Messubok oc Grallare. kaleýkur oc messufot epter þorleyfu modur Oddnýjar oc halft annat hundrad.

Jn summa a kyrckia halftt x^a hundrad.

[Hokull godur¹).

LV. Mýklabæiar kyrkia j Blönduhlíð.

Kýrckia a mýklabæ j Blönduhlíð. á reka á skaga. og afriett j norðrárdal.

vj. kyr oc. vj. ær.

J skruda. messuklædi. j yfersloppur. j. fustu Tialld. kaleýkur. j. alltarisklædi. iij. Tíolld vm alla kyrkiu.

J-bokum. Graduale. messubok. Aspiciens Bok forn. ýmnarium. kantaris kapa vond. krossar. iij. mariuskript. Olafz lykneski. skridlios. Glodarkier. kluckur. iij. mercki. j. glerglugg.

Þar er prestzskýlld j landi oc diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. Mærkur. vtan gardz. c. oc mork.

af. viij. Bæium lysitollur oc heytollur.

LVI. Wijdevalla kýrckia.

Kýrckia á wijdevollum á land j vijk. tekur af. iiij. merkur. reka á skaga. á keflabacka. halfa Teiga framm j norðrárdal.

J skruda. messuklædi. iij. oc ad auk messuserckr og hofud lín. yfersloppar. iij. kapa. j. alltarisklædi. iij. á háalltari. enn. ij. á minna alltare. krossar. ij. kluckur. vj. messingar styk[u]r ij. ein jarnstika. mariuskript. Elldbere. Glodarkier. munnlaugar.

¹) [bætt við með annari hendi; frá [[ef til vill seinni viðbót.

ij. messubækur. iij. per anni circulum. v. Peturs likneski nýtt. Legendu Bækur. ij. per anni circulum. v. Bækur vondar. peturs saga. skridlios. glerglugg. merki. krak. Baksturjarn. Tiolld vm kyrkiu.

Þar er prestzskýlld j landi oc diakns. tekur prestur heima j leigu. iiij. merkur. af vlfstodum. iiij. merckur. af. iiij. bæium heytollur.

vij. kyr. ij. asaudar kugilldi. ij. hestar. hundrad oc xx. voru. iiij. kugilldi j kyrckiu spiell.

LVII. Sylffrastada kyrckia.

Kyrkia ā sylfrastodum a neka a skaga frá Lātratanga og til hamars j sandvijk¹⁾ allt þat er tekur.

ccc. vōru oc við nockurn.

J skruda. messuklædi. iij. ad aullu. kapa af pelli. yfersloppur. alltarisklædi. iij. kaleika. ij. Glerglugg. skrijn. Tabulam. kross. oc likneski vnder annan kross. Jons lijkneski Baptistæ. mariuskrifft. Bjarnfelli. kluck[u]r. v. merki. ij. kyrckiu kola. Ellðberi. glodarkier. krak. abreydsl. Tiolld vm alla kyrkiu. munnlaug. skridlios. vatnkietill.

Þar skal prestr vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merkr. vtan gardz. xvij. aura. af vj. bæium heytollur oc liostollar. Aspicieus Bok tekur til j aduent oc framm vm huijta sunnu. Graduale.

Kyrkiu Tyund tali anno. c. oc. x. aurar.

[Kiarta styka. j. stor.

hestur. hundradz bross.

sālun. Bok missale de aduentu til. ix. vikna fastu²⁾).

LVIII. FlataTungu kyrckia.

Kyrechia j flataTungu ā eitt kugilldi. ix. aura voru. xx. rapta. vidreka ā skaga.

J skruda. alltarisklædi. iij. krossa. ij. mariuskrift. kluckur v. glodarkier. oc Ellðbera. Tiolld vm alla kyrckiu. munnlaugar ij.

Þar skal prestur vera. tekur hann heima j leigu. iiij. merckr. oc [at] halfkyrkiu. ij. Mærkur.

¹⁾ Sandvjk, JP.; sandvijk, hðr.; ²⁾ [kynni að vera seinni viðbót.

af. j. Bæ lisistollur oc heyt[ollur].

Tyund tali Anno. x. aurar [ad þorvarde prest. peturs likneske nytt¹).

Þessufot. kaleykur. Elldberi. Bækr. viij. Bakstur jarn²).

LIX. Kyrckia a Abæ.

Kyrkia amillum a. sem kallast Abæ. á xx. er oc hest.

J skruda. alltarisklædi. ij. budkar. ij. Tiöldd vm alla kyrkiu. krossar. iij. mariuskript. kluck[ur]. iiij. messingar lampe. munnlang. Elldbere. Elldkier. mercki. ij.

J Bokum. Legendo Bok. tekur til in aduentu oc framm vm jol. artijðaskrá.

Þar skal prestr vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. vtangardz morck. af. vj. Bæium L[ysi]tollur oc H[ey]tollur.

Kyrkiu tyund tali Anno. iij. merkur.

LX. Kyrckia á Hoffe.

Kyrckia hins heilaga Marteins ad Hofe á land ad Gilum.

Þetta er j skruda. gudvefiar hokull. messu serekr oc hofud lún oc god lod á. Lod eru oc á hocklinum god oc mio. alltarisdukur veygður. sýlfrkaleykur gýlltr oc vegur. xij. aura. rodu kross. kistill og skript. sýlfurkier. oc koma til. v. aurar. skrin. skrudreflar. ij. goder. norræner. iij. felitler. iij. neflar j songhusi. skammer oc goder dukar vnder. Biorar. ij. sloppar. ij. oc skinn vnder odrum. kantara kapa bvinn með gudvef. messu-serkur oc hofudlún. handlyn. vr gudvef. alltarisklædi. ij. oc gudvefur j audru. ij. alltarisklædi vtar j kyrkiu. neflar. ij. goder vtar j kyrkiu oc goder dukar vnder. Bryrkarklædi fylgia aullum alltorum. oc. iij. j songhuse. kiertastyk[u]r iiij. oc gott glodar kier. Elldbere oc messubok ad aullu nema ad laga songuum. oc sálumessum oc commune sanctorum. plenarius sylfur bvinn. oc lesbok. oc hefst ad Jonsmesso Baptistæ. enn endast ad Thomasmesso firi jol. sogubok á lätijnu. Hymna Bok. sequentiu Bok. kyrkiukola. iij. lectarar. Bokakista. kluck[u]r. vj. munnlangar. ij. nýar.

¹) [þett við á spássiu með annari hendi; ²) frá [kynni að vera seinni viðbót.

heimilisprestur skal vera að hofi. og lærdr madr sa er sýngia kunne psalltara og lesa j tíjdum.

Þessa skyld á hofzlandi og þessa kyrkiu eign. skráði Jon þorisson á messubok kyrkiunnar á hofe. þa er hann atte hofz land¹).

Texti obvinn. jola tíjda Bok. sanctorum Bok. tekur til að jola fustu. gomul²) sanctorum Rok að ottu songum. psalltare³) felijtill.

Þetta hefur gefist síðdann Jon kom.

kross sæmiligr. marteins lýkneski. Aspicens bok. tekr til að Jolafostu og til páska. að dominicum og de sanctis. Gul-lod. iiij.

Tekur prestur heima j leygu. iiij. merkur. iiij. merkr af Biarnastada hlíjd. af. iiij. Bæium lysistollur og h[ey]tollr.

Tyund tali anno. cc. og. ij. merckur.

LXI. Guddalir.

Kýrekia hins heilaga Nicholai j Guddolum. a allt heima land. Tunguháls. land allt til Bruargiordar.

J skruda. messoklædi. iiij. og ein oslitin. hoklar. v. kantara kap[u]r. ij. yfirsloppar. iiij. vonder. alltarisklædi. iiij. Bækr. x. hæfar. adrar. x. fánýtar. Látijnu songuar á. ij. Bokum. Nicho-las saga. kristinnriettir forn. Sermones á einni bok. dauídz psalltari⁴) forn kaleykr. skriju og kier buid. krossar. ij. Nicho-las skriptt. Margrietar lýkneski. mercki. ij. vax. iiij. merckr. j. [mork] reykelsis. vj. merkr lysis. kistur. ij. olestar. kluckur v. Baksturjarn. kiertastyk[u]r. ij. fontz vmbunadr.

Þar skal vera prestur og messudiakn.

Vid þessu fie tok Jon prestur þa er Olafur liet laust.

kyr. iiij. ross. ij. ær. ij. veturgamler sauder. ij. half fimta mork voru. vj. aurar og. c. j ofriju.

tekr prestur vtan gardz leigu half[a] fimtu mork. af ix. Bæium lysistollur og h[ey]tollur.

Tyund tali anno.

[Bækur eftir þorstein prest torfasen. xvij. og voru kalladar

¹) Hér mun enda elzti hluti máldagans, þó er það ekki alveg víst;

²) þannig JP; ógreinil. í bdr.; ³) spalltare, bdr.; ⁴) spalltari. bdr.

c. oc var illt. v. hundrud i stadar spiell af Olafe. vij. hundrud af Jone prest oc halfft annad j vfridu¹⁾).

LXII. Mælifell.

Kýrkia hins heilaga Nicholas vnder mælifelli á allt heima-land. land á starrastodum. settung j vðkarlondum. fiordung j rekum á kiefliabacka. xij. kýr. Land halft ad Brunastodum. halfur fiorde Tugur ásaudar. vetrgamler sauder. xvij. iijj. hross. xvij. mercur vax. þriu naut veturgomul.

So micid lagdi þorkiell prestur til. kaleyk firi. cc. j Bok-um oc j kýrkiu skruda. iijc.

Tijda Bækur per anni circulum. messubækr. ij. dominicales ad aullu vm. xij. manudi. þridia de sanctis og þar með alltaris Bok. Graduale. sequentiu Bok. processional. Aspiciens Bok til paska fra jolafostu. vorbækur. ij. ad aullu. Les dominicalis ad ollu enn de sanctis er eigi fullt. Capitularium. Hymnarius. messuklædi. ij. meður. iij. hoklum. kaleykr. j. yfersloppur. kapa. ij. Tiold vm alla kýrkiu. kluckur. v. krossar. ij. lýkneski. ij. vnder odrum. mariuskript. nichulas lýkneski. peturs lýkneski. Glergluggr. Glodarkier fornt. kiertastykur. ij.

Þar er. ij. presta skyld. tekr heimaprestur vtangardz af. iij. Bænhusum. ij. merkur. Enn annar prestur tekur af lyt-ingstodum. iij. merkur. half mork af hafgrimsstodum. af. ij. Bænhusum mork. af. vij. Bæium lysistollur oc heytollur.

LXIII. Reykia kýrkia.

Kýrkia ad reykiu j Tungu á kuikfie. iij. kýr. ásaudar kugilldi. ij. Ross. ij. messufot. j. Bækr. ij. alltarisklædi. ij. oc kista læst: Tiold vm alla kyrkiu. krossar. ij. kluckur. v. abreyds. Glodarkier. Elldbere. mercki. ij. Glergluggr. artijda-skrá. Michilas²⁾ lýkneski.

Þar er prestz skyld j³⁾ lande⁴⁾. tekur hann heima j leigu

¹⁾ [bætt við með annari hendi, og er ef til vill seinni viðbót í mál-dagann; ²⁾ upphafi. skr. nicholas, en svo gert úr því Michilas; líklega er hið rétta Michials; ³⁾ þannig JP.; vantar í hdr.; ⁴⁾ á spássu með annari hendi.

iiij. merckur. j dal. iiij. merckr. af. x. Bæium lysitollur og heytollur.

Tyund tali anno. xj. hundrud.

LXIV. Kyrckia j Holme [sem nu kallast Glombær¹⁾].

Kyrckia á wolum j holme á. vj. hundrud jnn j land. hundradz virði af(!) Einare þordarsyne.

Kyrkia á tiolld vm alla kyrkiu. Baksturjárn. messingarstyka. sacrarium. munnlaug. Glergluggr. Elldbere. alltarisklædi. ij. dwkur. j. krossar. iiij. kluckur. iiij. heilar. enn. ij. brotnar.

Þar skal prestur vera. tækr hann heima j leigu. iiij. merckr. iiij. merkr af okrum. Lysitollur oc heytollur af. vj. Bæium. kyrkiu tyund tali anno.

[mork. ad sueine²⁾].

LXV. Wiðemýrar kyrckia.

Kyrckia á víðemyre er helgud sælle mariæ oc petro postula.

hun á land á holi. kyr oc ásaudar kugilldi. iiij. merkur voru. kaleyk einn. messufot. iiij. með þremur hoklum. ein liett. Corporalia. iiij. alltarisklædi. iiij. eitt af pelli á háalltari. enn. iiij. á hun vtar j kyrkiu. kierta styk[u]r. ij. af messingu. skrið medur helgum domum. kross smelltr oc. ij. af trie. kluck[u]r. iiij. oc biollur. ij. mariuskript. gunfani. stoll má vardueyta j messufot. kista. messingarkietill. kyrckiu sár. sloppur. j. kantara kap[u]r. ij. Graduale per ordinem. messubok per anni circulum. Aspiciens Bok. fra jolafostu til páska. bædi ad song og lesi. songbok eigi secundum ordinem fra huijtasunnu til jolafostu de sanctis et dominicis. Lesbok de Aduentu til páska. songbok frá páskum til Trinitatis dags Sequentiu Bok. alltaris Bok. j. oc enn kuaterne. Capitularia. ij. ad ordo. oc rijm meður³⁾ adrar handbækur. iiij. Hymnarium. j. ein bok per usum. Bækur. ij. aunnur ad lesi. enn onnur ad song. fra Jolafostu til Langafostu. Communem sanctorum ad song oc lesi otonad.

hualreki oc vidreki halfr á hualnesi. til motz við stad.

¹⁾ [er viðbót afskrifarans 1639; ²⁾ [bætt við með annari hendi, og mun vera yngri; ³⁾ bætt við með annari hendi.

glodarkier. Elldbere. fontz vmbunadur. Tíolld vm kyrckiu. glergluggur. kyrkiukola. munnlaug. trestikur. ij. steindar. stolar. ij. sessa. j. lectarar. ij. Broddstafr. klocka brotinn. v. merckur vax. vj. kuer er á eru sequentiur. artijðaskrá.

Þar skal vera prestur oc diakn. Tekur prestur heima. iiij. merkur af. iiij. Bænhusum. ij. merkur. (xviij. aura¹). af. ij. nidurbrotnum mork. af. xij. Bæium lysistollr oc heytollur.

Kyrckiu Tyund tali anno.

[Kyrckiu messudag in festo Ðau ricij et sociorum eius¹).

LXVI. Gielldingaholtt.

Kyrkia j Gielldingaholtti á Tíolld vm alla kyrckiu. messu-fot. ij. meður hoklum oc messuserck oc stolu. yferslopp. j alttarisklædi. iiij. oc Brijkarklædi. j. kantara kápa. Bokakistu. kaleik. klockur. v. fontz vmbunadur. Glodarkier. messubækr. ij. ad dominicum per anni circulum. Blámercktr dwkr. kierta-stykur. iiij. kyrckiuukola. Glergluggur. krossar. iiij. Ðercki. ij. pazblad. sacrarium. munnlaug. stoll. j.

Þar skal vera prestur oc diakn. Tekur prestur heima j leigu. iiij. merckur. adrar. iiij. merckr ad seylu. Lysistollur og heytoll af. vij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in festo Calixti messu(!).

Þar er peturs kyrkia.

tali annno kyrckiu Tyund.

LXVII. Rýpur kýrckia.

Kýrckia á rýp j hegranesi er helgud með Gudi Andrea postula.

á j skrudu Tíolld vond vm kyrckiu. kluck[u]r. iiij. Glergluggur. glodarkier. stoll. Andries likneski. oc jarnstýka. j.

J kuikfie kýr. j. vj. merkr voru.

Þar er prestz skylld onn[u]r huor missere. Tekur prestur j leigu. iiij. merckur.

Tyund. lysitollur oc legkaup [halft. vj²).

LXVIII. Borgarkýrckia.

Kýrckia ad siouarborg á halft ásilldarholtt.

¹) [bætt við með annari hendi; ²) [þannig; má þó lesa halfr; aptan við töluna virðist vanta eitthvað; JP. les: heykaup.

Jnnan kyrckiu. andries lykneski. mariuskriptt. krossa. iij. per usum Bækur. iij. Graduale. messuBok de Aduentu til páska. Sermonum Bok. Lāga songua kuer. andries saga. hokull. alltari^s klædi. iij. messingarstíku. adra af Tre. fontz vmbunad. Glodarkier. oc Elldbere. messingarkietill. stoll. lectara kluck[u]r. iij. kuer er sungid er á de Dominica: Tiolld vm kyrkiu. ij. er¹⁾.

Þar er andries kyrkia.

Þar er prestz skyld j landi. tekr hann heima j leǵu. iij. merckur. vtan gardz. iij. merckr. heytollur oc lysitollr af. vij. Bæium.

Tyund tali anno.

[ij. Tabulæ og klucka lijtil er kolbeinn jarle gaf. oc lijka krák. hundradz bross. c. voru. oc sálun. silki haukull raudur med hlaudum²⁾).

LXIX. Fagranes kýrckia.

Kýrckia á fagranesi hins heilaga Matthei. a allt heima land. oc. x. kugilldi. hokla. ij. messuserck. hofudlijn. stolo. krossa. iij. mariuskript. alltarisklædi. iij. messingar stýk[u]r. iij. glergluggr. j. kluckur. iij. psalltari. æuum matthei. a bok. suffragium missale á Bok. fontz vmbunad. kaleýk munnlaug. Broddstaf. stol. lijka kullt vont. Glodarkier. Elldbere. mercki. j.

Þar skal prestur vera. tekr hann heima j leigu. iij. merckur.

Lysitollur [oc] heytollur af. xiiij. Bæium.

Tali anno.

LXX. Huamms kýrckia.

Kýrckia hins heilaga Olafz j huamme j laxárdal á halft heima land oc alla Atlastadi. med aullum þekum þeim sem landi hafa fylgt. kýr. vij. oc ásaudar kugilldi. Tiolld vm kyrkiu. kluck[u]r. iij. líkneski. ij. alltarisklædi. ij. oc hokul[l] forn. krossar. ij. Elldbere. Tabla. Bok a songur per anni circulum. Þiarnfelli. paxspialld.

Þar skal vera prestur. tekr hann heima j leigu. iij. merckr. vtan gardz. c. oc. xiiij. aura.

Tyund lysitollur oc heytollr af. vj. Bæium oc. xx. fiski-

¹⁾ = ær; ²⁾ [líklega seinni viðbót, þó, ef til vill, ekki yngri en frá tímum Jörundar biskups.

tollur vm allann skaga. fiordungur af manne huorium er rær til midsumars [vestur til manavijka¹⁾].

[lyka abreydsl. tali anno kyrkiu Tyund. messufot ad aullu. psalltarar. ij. glergluggr nýr. er hallur prestr gaf. skickia forn og lās. kaleykur er Brandr prestur gaf²⁾].

LXXI. Hof a skagaströnd.

Kýrckia hins heilaga olafz ad hofi a skagaströnd. a halfa heima jord. iiij. kyr. viij. hundrud voru. eina ā.

Tiold vm kyrkiu. messufot. j. yferslopp. Ellðbera. glodarkier. mereki ij. krossar. ij. forner. einn smelltr. alltarisklædi. iij. Brijkarklædi. ij. kluck[u]r. v. glergluggr. half[t] pund vax. Olafz lýkneski. ij. annad a hesti. Christophorus lykneski. fontz vmbunadr. messingarstika. kross er þorsteinn prestr gaf. messingarkietill. lectare. munnlaug. lyka abreydsl. Biarnfell.

Tyund heytollr oc liostollur af. v. Bæium oc. xx. fiskatollr af huorium manne fiordung til midsumars. enn annar epter midsumar. skurdr af hual huorium er þar kemr.

Þar skal prestr vera. tekur hann heima. iiij. merkr enn vtann gardz.³⁾.

ccc. ad þorsteine preste. vara edur kuikfie firi kyrkiu spiell. lauk hann þar j kaleik. messuklædi og slopp fyrrer. ccc.

[Kyrkiu messudagur. iij. nattum firi michialz messo⁴⁾].

LXXII. Spákonufells kýrckia.

Kýrckia su er stendur at Spákonu felle er helgud hinum heilaga krosse. oc Gudz modur mariu. Thorlake Byskupe. Jone postula. Olafe konungi.

Kýrckia ā heima land halft oc neka halfa.

v. kyr oc hross. x. gamla saudi.

xij. aura vax. skrijn med helgum domum.

Lýsa skal j kýrkiu ad mariu messu sijdare. oc til gangdags eina. Omagi skal koma ad Thorlakz degi. vera vndz lýdur jol. kuennigilldur omagi. oc [megu] þeir er land eigu. þann omaga

¹⁾ [bætt við með annari hendi; ²⁾ [mun vera yngra en hið undanfaranda; ³⁾ hér er autt bil í hdr., og vantar víst í eitt eða tvö orð;

⁴⁾ [bætt við með annari hendi.

er þeir vilja til taca. Enn j audru sinne ad palms sunnudegi. oc vera þar til er lýdur paska viku. oc et þridia sinn ad huyta dogum. oc vera vndz lýdar su vika.

Tyund skal þangad giallda af Arbacka. af vindele. vakurstodum. af seuinastodum¹⁾. af Bergstodum. af esta bæ holum.

Til spakonu fells skal þa menn færa alla er þar andast á þeim bæium.

fra spakonufelli á allar nytjar j ene oc j steine. þeir eigu oc hrýs firi vtann gotu. þá er liggr fra vindhels gardi j stapa.

Teygar þeir er einn gaf þorarininn Bergzson. þorsteine tu[ma] syne²⁾. enn annar fylgdi Holalandi. þridie spakonu felli.

Kýrkia á kluck[u]r. v. alltarisklædi. iij. krossar. iij. mariu skript. glodarkier oc Elldbera. fontr með bunadi. munnlaugmercki. ij.

Lysitollr. heytollr. af vij. Bæium. messingar stýk[u]r. ij. Triestýk[u]r. ij. fornar skrár. ij.

Epter vigdýsi hualfios. gafst kugilldi.

epter ólafvalld annad.

þordýs gaf ku.

Þar skal prestur vera. tekr hann heima j leigu. iiij. merckr. vtann gardz.....³⁾

Kyrkiu Tyund tali anno. c. og. xvij. aurar⁴⁾.

LXXIII. Hoskuldstada kýrkia.

Kýrkia á Hoskuldstodum er helgud heilagre gudz modur María. og hinum heilaga petro.

Þar er. ij. presta skyld. syngia annann huorn dag helgann j Tungu. Tuzer merkr kaups til Eyiar slijkt hid sama. v. mess[u]r oc. xx. a backa oc mork kaups. slijkt hid sama j vatnahuerfi. slijkt [bit] sama á hafurstodum. xvj. messur a kyrkiu Bæ. oc slijkt [bit] sama kaup. xij. messur til manaskála. half mork.

¹⁾ = Sæunnarstöðum? (JP); ²⁾ tu. syne, hdr. Jón Pétursson ætlar að afskr. hafi mislesið hér fyrir Ansyne, og er það í sjálfu sér ekki ósennileg tilgáta. En eg held mér hér við það, sem stendr, og fylli það út með því eina, sem hér getr fallið við. Þetta gæti verið þorsteinn sonur Tuma Kolbeinssonar, sem líklega er sá sami, sem ábóti varð og dó 1224; ³⁾ hér er autt bil, og mun eitthvað ekki hafa orðið lesið; ⁴⁾ einhverju mun vera hér seinna viðbætt, en óvíst hversu miklu.

Kyrkia a allt heima land. holsland allt. þuerā halfa. sljettardal fra kalldalæk oc til marks vid niälstadamenn.

kýr. xvij. asaudur þrennur fätt j. lx. ross. iij. halft . . .
¹⁾)

Späkonu arfur er fra vör hinne fornu oc vestr til deilldar hamars. þā næst milli laxär og forsär. þā er frá naudaskida til hramnsar²⁾. þā fra hellisvijk til markz vid finnstadi. fyrer finnzstodum er fimmdeillt. oc huerfa. iij. luter til späkonu arfs. enn. ij. til finnstada. fyrer ärbacka er spakonu arfur. ad aullum hluta. enn eci milli finzstada oc arbacka. þā næst jnn fra þorlaugar dyss. j midia Seluijk.

J Späkonuarfi ä stadurinn ä hoskuldstodum fimtungi minna. enn helming.

þetta er jnnan kyrkiu. messuklädi. iij. kaleýkr. j. alltarisklädi. iij. Brijkarklädi. j oc Tabla. Bækr per anni circulum vondar. Tiold vm kyrkiu. krossar. iij. mariuskript. peturs likenessi. kapur. iij. fornar. yfersloppar. iij. Elldbere. Elldkier. fontz vmbunadr. vatnkietill. sacrarium. munnlaug. messingar styk[u]r. ij. jarnstyk[u]r. iiij. Biarnfell. Bærir. kist[u]r. ij. Broddstafr. pionustu hus af sylfre. skrijn oc kistill. glergluggur. [vax oc reykelse. vij³⁾. merkr. merki ij.

Tyund. lysitollr oc heytollur af. vj. Bæium oc. xx.

greyda fataekum monnum. cc.

Dedicatio Ecclesie proxima die post festum Francisci.

[Þetta hefr sijra þorsteinn lagt til kyrkiunnar. klucku. j. æfil. Bok. slopp. peturs sogu. suffragium. dominicuBok.

Þetta lagdi syra Einar til kyrkiu. glerglugga. iij. alltare. ij. med skrudu. Brykarklädi. ij. kaleik. alltarisdvk nyiann. oc balldikins stolu. glitadan dvk. Brun. kiertistýka. kyrkiu lās. slopp. kross. Elldbere nýr. baksturjarn sæmilig⁴⁾).

LXXIV. Holtastada kýrekia.

Kýrekia hins heilaga Nicholas ä holtastodum ä land j huamme. [ccc⁵⁾. kyrkiu skard. hamra land. hol halfann.

hun ä Tiold vm kyrkiu. kross medr. ij. lijknescium. forn-

¹⁾ autt bil, og hefr vist eitthvað ekki orðið lesið; ²⁾ fyrst skr. hrafns, en því svo breytt í hramns; ³⁾ [á spássiu með annari hendi; ⁴⁾ [viðbót frá c. 1330—40 eða síðar; ⁵⁾ [yfir línunni.

ann kross. mariuskript. nicholas lýkneski. messuklædi. j. með pells hókke. sloppur. kapur. iiij. fontz vmbunadur. alltarisklædi. iiij. Glodarkier. ij. Elldbera. alltarisklædi. ij. meður alltarisdvkum framme j kyrkiu. munnlaugar. ij. hin þridia brotin. messingarstýkur. iiij. jarnstýka. j. stor. Brykarklædi. ij. barer oc lýka ábreidsl. kluckur. iiij. alltarisblæia blamerckt. stolar. ij. glergluggar. iiij. kyrkiukola. psalltare. nichulas saga. legendo Bækur ij. per anni circulum. messubok forn. kaleyk. messuserck.

Þar er. ij. presta skyld. takast heima. iiij. merkr j leygu. ad skardi. iiij. merckr. ad halfkyrkium. iiij. merckur. af. ij. Bænhusum mork. J summa. xij. merckr.

Liggr þangad Tyund oc lysistollur af. vij. Bæium. heytollur af. xij. bæium.

Dedicatio Ecclesie in Festo Marci papæ.

kyrkiu Tyund tali anno til sagdrar kyrkiu mork.

[pells hokull oc messu serckr. vatz kietill. Tiollð vm alla kyrkiu. vj. merckur vax. brun oc dwkur með Balldurskins hokul oc serckur með. voru hundrad eitt¹).

LXXV. Bolstadar hlíð.

Kýrckia a Bolstadarhlíð á prestskýld vpp j land. oc gialldi presti. iiij. merckr j leigu. og hun á Bollastadi alla.

Tiollð vm kyrkiu. soddript. steintialld. ij. messuklædi. tuenn ad aullu. hokull. stola. handlijn. dvkar. ij. corporalia. ij. sloppr. j. alltarisklædi. ij. Brijkurklædi. kyrkiukola. glodarkier. Elldkier. kiertaklofi. messingarstyk[u]r. ij. mercki. ij. kluck[u]r. iiij. [oc hin þridia²] brotin. krossar. iiij. forner. einn gylldur. michials lýkneski. mariuskript. lās vatzkietill lýtill.

Dedicatio Ecclesie in festo Demetrii. Martyris.

Tyund heytollur af. xj. Bæium. lysitollr af. xij. Bæium. halfar Tyunder af. viij. Bæium vr Bergstada þingum, þar sem meire er enn Eyris tyund.

Tali anno kyrkiu Tyund nær. cc³).

vij. kyr. hross. j. iiij. ær.

[halft. ix. hundrad voru²).

¹) [mun vera seinni viðbót; ²) [seinna bætt við á spássiu; ³) það sem eptir fer mun vera seinni viðbót.

LXXVI. Bergstada kirkja.

Kirkja á Bergstodum á þridiung j heima jordu.

asaudar kugilldi. iij. kyr. iij. oc hest.

Sijra Biorn gaf til kyrkiu. mariuskript. messuklædi. med fustans hokli oc kœleik. alltarisklædi iij. Brijkarklædi. j. alltarisdvkar. ij. krossar. ij. mariuspialld. Olafz lykneski. oc Thorlakz lykneski. Glodarkier. messingarstykur. ij. sacrarium munnlaug. paxblad. kluckur. iiij. oc lýtil. j. fontz vmbunadur. munnlaug.

þar á prestur ad vera. oc taka j leigu sijna halfa Tyund af viij. Bæium. oc þui meira sem verdur eyrer kyrkiu Tyund oc minne. enn halfar liggia ofann til Bolstadar hlydar.

Sa er byr á Bergstodum tekur alla kyrkiutyund heima. oc af leyfstodum. Prestur tekur af. v. Bæhusum og halfkyrkiu. xij. alnum fatt j. cc. Hann skal oc fa halfa mork vr Holþingum.

Tyund heytollur af. x. Bæium. Enn lysitollur af (ix. Bæium¹).

Ecclesia noua et non dedicata²).

x. aurar giefner.

Herra laurentius hefur bygt kyrkeiugard. og lofad Groftt.

LXXVII. Blöndudalshola kirkja.

Kirkja j holum á allt heimaland.

iiij. ær. [hokul³]. alltarisklædi. ij. alltarisdvkar. iij. Ellðbera. kluckur. ij. tiolld vm kor. ij. tiallda Totrar j frammkyrkiu. krossar. iij. fontz vmbunadur. Jons lykneski Baptistæ.

þar skal prestur vera. tekur hann heima j. leygu. iiij. merckur. vtangardz half[a] fiordu mork. kiertaklofe.

Tyund heytollur. lysistollr af. vj. Bæium. kyrkiu tyund tali anno. c. oc. ix. alnar. [vax. kietill⁴]. paxblad. alltarisklædi. [medur tefling⁵]. Bækur. Gradlare per usum. oc messubok tekur til ad jolafostu til paska. kyr. hundradz hest. mariu lykneski oc kiertistyka. kross yfer alltare. alltaris steinn buinn. dvkur Blamercktr yfer Jons lykneski Baptistæ. hundrad voru. morck vax. oc glergluggur lýtill.

¹) [antt bil, og vantar bæjatöluna; hér hætt við eptir máld. Jóns skalla; ²) það sem eptir fer er yngra og mun vera úr tíð Laurentius biskups; ³) [bætt við með anuari hendi; ⁴) vaxkietill, hdr. = vatzkietill? JP. les: vax. kietill; ⁵) medur tefling, JP. og hdr.

Hundrad j hafnarvadum [er sijra Einar liet laust¹⁾].
Ecclesia non dedicata.

LXXVIII. Kyrckia a audkulu.

Kyrckia hins heilaga Johannis Baptistæ a Audkulustodum
á land j sliettadal.

messuklædi. iij. sloppur. kantara kapur. ij²⁾. alltarisklædi.
iiij. dvkar. ij. blámerckter. kaleyk. Tiolld vm alla kyrckiu. fer-
skieptu tiolld. iij. kross meður. iij. lykneskium. forn kross. j.
lykneski Sacariæ. annad Elizabeth. pridia Andrieslykneski.
Mariuskript. Jons lykneski Baptistæ. Glodarkier. kluckur v³⁾. Gler-
gluggar. viij. fontz vmbunadur. jarnstýkur. ij. Biarnfell. ij. sýlfur-
hyrdsla lýtil er geymt er j corpus christi. messubækur. ij. fornar.
ottu songua Bækur. iiij. fornar per anni circulum. nema commune
suffragium.

Allan reka á háfa mel.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. viij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum eptir Dyonisius messu.

Tali anno kyrckiu Tyund. meður heima tyund. v. hundrad.
vno anno. cccc.

[Tabula sæmiligt er Benedicht gaf.

Raudt sýlkimercki. vatzkietill. sýlfurkross med helgum dom-
um. Ompull. tuo fotaklædi. lyka kross⁴⁾).

LXXIX. Suijnavatns kyrckia.

Kyrckia hins heilaga peturs postula ad Suijnavatne a messu-
klædi. j. alltarisklædi. iij. oc eitt af Balldurskinne. mariuskript.
peturs lykneski. krossa. iij. glodarkier. Elldbera. munnlaug-
messingarstýkur. ij. jarnstýkur. ij. triestykur. ij. fontzymbunadur
messingarkietill nyr. lýka abreýdsl. kluckur. v. mercki. j. Tiolld
vm kyrckiu. stolar. ij. Lectara.

Par er prest skyld vpp j land. tekur hann heima j leigu
iiij. Merkr vtangardz. iij. merckur oc. xij. alnar.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. xij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in festo firmini Martyris.

Tali anno kyrckiu tyund. c. og. xv. aurar in uno anno.

[Nyr hokull með Balldurskinn. x. aurar⁵⁾].

¹⁾ [bætt við með annari hendi; ²⁾ iij. JP.; ³⁾ JP.; iiij., hdr.; ⁴⁾ [ef til
vill seinni viðbót; ⁵⁾ [kynni að vera seinni viðbót.

LXXX. Hialltaacka kirkia.

Ad Backa er Graptar kirkia. hun a allt heima land. allt ad klifum. oll riutey. selfor j saudadal. oll fiski ad helmingi j laxa. alla selueydi j hunavatz os vpp til Brandaness. allann aeka fra Blonduosi. er liggur til klifa.

Burtsongur til Torfalæks oc til medalheims. j hollt oc j kalldakinn.

Kyrckia a. vj. hundrud j vidum og Bwsgognum. oc veydigognum.

Kw. j. asaudar kugilldi. iij. veturgamla saudi.

Jnnan kyrckiu. prenn messuklaedi. hokla. iiij. kaleyk. j. corporalia. iij. alltarisklaedi. iiij. Brijkarklaedi. ij. dwkar. iij. Tiolld vm kyrkiu. krossar. iiij. mariuskripter. ij. nicholäs lykneski. skrijn. ij. messingarstykur. ij. kistill. Elldbere. Glodarkier. messufata kista. munnlaug. fontz vmbunadur. lyka abreysdl. kyrckiu-kola. glerglugg. sloppar. ij. cantoris kapa. kluckur. iiij. mercki. ij. paxblad. Legendo Bækur. ij. fornar. psalltara Totrar. ij. per usum Bækur. ij. Hymnarium.

Tyund. heytollur og lysistollur af. xij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ. ij. nottum eptir michials messu.

Par skal prestr vera oc diakn. tekur hann heima j leygu. iij. merkur. vtann gardz. iij. merkur.

Tali anno kyrckiu Tyund.

LXXXI. Marsstada kirkia.

A Märsstodum er christs kyrckia.

hun a halfa alptueydi a Hunavatne til motz vid pingeyre. a Tiorn a vatnznesi fiordung j hualreka og vidreka. j spakonu arfi hinn sextandi hlutur.

Jnnan kyrkiu krossar. iij. alltarisklaedi. iiij. dvkar. ij. Brijkarklaedi. ij. skrijn. messingarstykur. ij. kluckur. ij. Glodarkier. kola. mercki. ij. Glergluggur. gler yfer alltare. fontz vmbunadr. stoll. j. Tiolld vm alla kyrkiu. sotdrift. suffragium Bok forn.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. vj. Bæium.

Kyrckia a eitt kugilldi.

Par er prestz skyld vpp j land. tekur hann heima. iiij. merkur. enn vtann gardz mork.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Francisci.

einginn er hier groptur.

Tali anno kýrckiu Tyund.

[Refill. xvij. alna. kantara kapa. slopp oc alltarisklædi. kross sæmiligur. og alltarisdwkur. messubok er Bessi prestur gaf¹).

LXXXII. Huams kýrckia j vatzdal.

Kýrckia hinnar heilogu mariu j huamme j vatzdal. a þria hluti j heima jordu.

halfann hualreka. enn fiordung j vidreka á þingeyra sandi

halfa Brecku firi. xv. hundrud. flaugu firi. xxx. hundrada. hardberta holmur fyrer. x. hundrud.

v. hundrud j rekum á vatznesi.

Jnnan kyrkiu messuklædi. ij. kaleyk. Tiold vond vm alla kyrkiu. mariuskript. katrinar lýkneski. alltarisklædi. iij. a vtolltorum. ij. Brijkurklædi. ij. messingarstykkur. ij. Ellðbera. glodarjarn. kola. fontz vmbunad. krossar iij. artijda skra. skrijn. kluck(ur. v²). Glerglugg. messubok forna. paxblad. mercki. ij. kiertaklofa.

Dedicatio Ecclesiae in festo Mauricii.

Tyund heytollur oc lýsistollur af .ij. bæium.

Hier er prest skýlld. Tekur prestur heima j leygju. iij. merkur. af hofe. iij. merkr.

Tali anno kýrckio Tyund. ij. merckur.

[[c. voru er þordur gaf. Balldurs skyns hokul. stolu oc handlijn. enn af balldurskinne. er [sýra. Gudni³) lauk. refill sæmeligur. nyr oc alltarisdwkur glitadur oc Bwnadur á hofudlijn. med Balldur skinn. alltarisklædi nýtt med Balldur skinn. messu serckur nyr. vatzkietill⁴).

LXXXIII. Kýrckia j Grýms Tungum.

Kýrckia j Grims Tungum. er helgud med Gude hinum heilaga Nicholao.

hun á heima land allt og Torfastadi oc sunhlið med til merckidælar. Grafar land. saurteyg j saurbæiarlande. xij. kyr.

¹) [mun vera yngri viðbót; ²) [JPét.; vantar í hdr., ³) [husfr]u Gudrun, JP.; ⁴) [[kynni að vera seinni viðbót.

xxxij. ær. cccc. voru. veýðar allar og afrett að helmingi við þorhalls stadi.

Sá er á stad byr j Grims Tungum. skal veýta afriett ef hann vill. enn eý sa er þorhalls stadi a.

Jnnan kyrkiu þetta.

messuklædi. iiij. oc vmframm. tiolld vm alla kyrkiu. les-bok. Graduale. messubækur. ij. processionale. kaleýkur. alltarisklædi. j. sloppur. j. vondur. kapa. j. skrijn. glergluggur. krossar iiij. lykneskiur. ij. elldbere. elldkier. kietill. fontur. kola. paxspialld. corporalia. iiij. Baksturjarn. ij. messingarstýka. j. mercki. ij. munnlaug. kyrkia a. iiij. hundrud laus. kista. j.

Þar er. ij. presta skýlld. ef mardarnups kyrkia liggr vnder. enn ella prests og diakns.

Þar liggur tiund til. lysistollur oc heytollur. af þorhalls-stodum oc Torfastodum. Haukagile. Saurbæ. Brecku. Tungu. j BardalsTungu.

Ef hier eru. ij. prestar. tekr huor halfa siðundu mork. enn ef einn er tekur sa. ix. merkur.

Kýrckiur messudagur Dýonisius messo.

Tali anno kýrckiur tyund.

LXXXIV. Vndenfells kýrckia.

Kýrckia að vndenfelle á allt heima land (.cccc. Snærestade¹) kýr. v. iiij. ær.

vidreki að halfu við huamskyrkiu. halfur hualreki að Geytafelle. oc rekar nockrer.

Jnnan kyrkiu messuklædi. ij. alltarisklædi. iiij. kaleýkur. j. skrijn. j. krossar. iiij. messubækur. iiij. lesbok. fontur. mariuskript. nicholas lýkneski. kluckur. v. Elldker. messingarkietill. Tiolld vm alla kyrkiu. kista. j. kola. merki. ij. kiertastýkur. sacrarium. munnlaug. mork. vax. bord. ker j jordu. halft. x^a. hundrad voru. salun.

Kyrkiu messudagur. iiij. nottum firir michialsmesso.

Tyund heytollur oc lysistollur af. vj. Bæium.

Þar er prestskýlld og diakns.

Hier til liggia. iiij. Bænhus. half mork af huoriu.

¹) (skr. fyrir ofan linuna með annari hendi.

Þar a omagi ad vera.

Kýrkiu týund tali anno. xiiij. aurar.

[slopp oc kantarakapu. c. j vide. iij. kieraulld j jordu¹⁾].

LXXXV. BreýðaBolstadar kýrkia j vatzdal.

Kýrkia á Breyða Bolstad j vatzdal. á halft heima land. oc hialand ad hafa hollti.

Þar er prests skýlld oc diakns. enn eingi groftur.

Kantara kapu rauda. glerglugg.

Kýrkia a Tiollð vm kýrkiu. Bior oc sotdript. alltarisklædi. iij. krossa. v. alltarisdvkar. ij. glodarkier. kluckur. ij. fontur. Glergluggur onguo nytur. kyrkiu kola. jarnstýka lýtil.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. xiiij. bæium.

tali anno kyrkiu tyund. c.

mariu lýkneski. oc andres lykneske.

kyr oc j. ær.

Ecclesia non dedicata.

LXXXVI. Wýdedals Tungu kyrkia.

Kýrkia j Tunga á þridiung j heimalandi. kýr. iij. oc þriu asaudar kugilldi. oc þridiung j veýdi j kierum. sýdann af er fiordungur. oc alla veýdi. ad þridiungi firi tungu lande. fiordung j fýtia a. ofann fra kerum.

Jnnan kyrkiu. kaleyk. messuklædi. forner krossar. iij. og ij. lýkneski vnder einum. alttarisklædi. iij. glodarkier. Ellðbere. kluckur. ij. oc lýtil ein. fontz vmbunadur. messubok forn per anni circulum. Aspiciens Bok forn per usum. merki. j.

Þar er prestskýlld. tekr hann heima j leýgu. iij. merkur vtangards. c.

Tyund. heytollur oc lysistollur af. x. Bæium.

Tali anno kyrkiu tyund. cc. ij. merkr.

[Jons lýkneski Baptistæ.

Georgius hefur veýtt mariuskript til kyrkiu med sæmli-
ligum koste.

Ecclesia non didicata²⁾).

LXXXVII. Asgeýrsar kyrkia.

Kýrkia ad Asgeýrsá á. xv. hundrud j heimalande. kýr. v.

¹⁾ [kynni að vera seinni viðbót; ²⁾ [mun vera yngri viðbót.

hross. ij. fiordung veydi j kierum. halfa ana vpp fra vid Aud-unarstadamenn. reka ā Gystodum halfann vidreka. og. vj. uættar af Tuitugum hual edur meira. Afrett a arnarvatzhéyði. alftveyður og fiskveyður millum výdedals ár og auxnár.

Þetta jnnan kyrkiu. alltarisklædi. iij. sloppur. j. stola. j. messingarstýkur. ij. skryn. krossar. iij. oc vnder einum. ij. lýkneske mariuskript. Tiolld. vm alla kýrekiu. kluckur. iij. merki. j. kyrkiukola. Glodarkier. Elldbere. fontr. kista. j. dvkar. ij. Bækur. v. fornar.

Þar er prestskýlld. tekur prestur heima j leygu. iij. merckur. vtanngardz. iij. merckur.

Tyund heyttollur oc lysistollur af. v. Bæium.

Tali anno kyrkiu tyund. c. cc. voru.

LXXXVIII. [Breidibolstadr j Vestrhopi].

Kýrekia a Breýðabólstað j Vesturope. a heimaland allt [.viij^e. p.¹] forsgrund. [cc. p.¹] syda. [ccc. p.¹] hurdarbak. [iij. merkur p.¹] almenning. [iij. m[erkr] p.¹] þorgrýms stader aller. kýr. xxiij. lx. asaudar og ein ær. x. veturgamler sauder. iij. kugilldi gielldra nauta. hestar. iij. oc merbross. v. hundrud jnnan veggia. oc stæði vm framm. vij. manna messuklædi. með þeim er sijra hafliði gaf.

Þetta j Bokum Aspiens Bok fra jolum til páska að aullu. Graduale medr sequentium per anni circulum. Messubok að aullu cum collectis. Epistolis & Euangeliis. iij. ordo Bækur per anni circulum. lesbækr per annum. Graduale. sequentiu Bok. Capitularium. Hýmniarius. alltarisbok. Texti. j. songbækr. iij. kluckur. vij. Glergluggar. v. Tiolld vm alla kyrkiu. fontur. merki. ij. Elldkier oc elldbere. kiertastýka. j. skryn. krossar. v. lýkneski. ij. kola. j. paxspialld. kiertaklofe. Corporalia. v. sloppar. iij. alltarisklædi. iij. vj. smá. sudarium. kalleykar. iij.

Þar skulu vera prestar. ij. diakn oc subdiakn. þar skal vera hvorn dag messa oc ottusongur. syngia sálumessu. iij. daga j viku er rvmheilagt er. Tuær messur huorn dag vm langafostu. hier til liggia Bænhus. ij. oc halfkyrkia ein. oc kyrkia er huorn dag helgann er sungid til.

¹) [með annari hendi yfir línuinni.

Tyund beytollur oc lýsistollur, af. xij. Bæium
Ecclesia non dedicata.

[Alltarisstein godann. alltarisklædi steýnt og Brijkarklædi.
tuo glerglugga.

Herra Eigill Byskup gaf. x. hundrud til Breydabolstadar
j vesturhope. með þui skilyrði. að þar skyldi aflukast árliga.
artýðardag hans. fataekum monnum vætt smiors oc half aunnur
vætt skreydar¹).

LXXXIX. Hóla kirkja j westurhope.

Kýrckia j holum j westurhope er helgud með gude Jone
Baptistæ.

hun á heima land allt með aullum gædum þeim sem til
liggia. hun á hamdisvøk halfa. með aullum gædum þeim sem
þar kunna til falla jtolulause.

Kýrckia á messufot. Tíolld vm alla kirkju. alltarisklædi.
iiij. kluckur. vj. Brýkarklædi. ij. Glodarkier. Elldbera. kyrkiukola.
munulaug. iiij. Roodukrossar. Bokastol. ij. Biorar oc sotdrift.
Jons lýkneski og Tialld yfer. kirkju lās. Triestýk[u]r. ij. Biarn-
fell. j. Glergluggur einn. fontz vmbunadur. merki. j. kyr. iiij.
ær. ij. merkur voru.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Francisci.

Þar er. ij. presta skyld. tekur saungprestur heima j
leigu. iiij. merckur. enn vtan gardz adrar. iiij. Enn olmusu
prestur skal taka. xx. alner hafnarvodar á hvoru are.

[vatzkietill. pionustu hus með sýlfur. ottu songs sloppr.
paxspialld. messingarstýka lýtil. Bokarskrár. xij. psalltare. lýka
abreidsl.

J reckiu klædum eitt hæginde²).

XC. Tíorn á vatnsnesi.

Kýrckia binnar heilogu Mariæ. á Tíorn á vatnsnesi. á allt
heima land. alla Tungu og á kolli allt. og að geytagili. kyr. ij.
ær. vij. vj. hundrud voru. Tíolld vm kirkju. messuklædi. j. kluckur.
iiij. yferslopp. mariu lýkneski. ij. kross. ij. Glodarkier. messu-
bækur allar nema Gradall. handbok. Sanctorum Bok. Aspiciens
allar og Capitularium. sequentiu Bok. alltarisklædi. iiij.

¹) seinni viðbót frá 1330—40; ²) [mun vera seinni viðbót.

Su er skýlld ad Tiörn, ad þar skal vera prest. hafa. iiij. merkr heima j leigu. lysa j kyrkiu nött huoria. milli krossmessna. þar skal syngia huorn dag helgann messu. nema vm alþingi þa er ey skýllt ad sýngia. oc. ij. daga j viku. xvm-helga. enn sýngia jafnan er messa er tilgior. huorn dag. vm jolafostu oc so vm langa fostu. syngia salu tyder vm jolafostu oc langafostu oc er lijk standa vppi.

Tyunder liggia þangad af Bergstodum oc vr vök. oc af þeim bæium er þar eru j millum. nema Jllugastodum.

Prestr skal syngia. xij. messur til saudadals ár: annan huorn dag helgann á Jllugastadi. xiiij. j saurbæ. xij. messur til vallda lækiar. Bondi sa er þar er skal ala lýkmenn. oc þá er med Born fara til skjirnar.

Þar fylgir reki heima landi. halfar flutningar. enn fiordungur j ef rekr. halfann vidreka. nema þridiung j fiordunginum andrum. halfan hualreka j arvök med Tungulandi oc so flutningar. enn allann vidreka.

A Jllugastodum hin. xa. huor vætt j þridiunginum.

A flatnefstodum j ollum lands bluta hin Tyunda huor vætt. [ef flutt er enn i þrem blutum ef rekur.

J vyk tyunda huor vætt¹⁾ j fiordunginum. huort sem fluttur [er] edur rekur.

Lysitollur oc heytollur af. xj. bæium.

Tali anno kyrkiu tyund. iiij. merkur.

[Glergluggur²⁾].

XCI. Huams kýrekia j midfirde.

Kýrekia bins heilaga Thomæ Erchibiskups j huamme j midfirde á kyr. iij. ær. iij. ecc. voru og. xviiij. aurar.

Jnnan kyrkiu króssa. iij. alttarisklædi. ij. tiolld vm kyrkiu. fontz vmbunad. Ellðbera. mercki. ij. Tannbudk. Triestýk[u]r. ij. litlar. sacrarium. munnlaug. j. og. ij. vondar. kluck[u]r. ij. Les-bok de Aduentu framm ýfer jol. songbok de sanctis á sumarid. ex ein. lykneske Thomæ Erchibyskups. kyrkiu lās.

Þar skal vera heimilis prest.

Þessi liggia Bænahus under. a anastodum og kārastodum. Enn til oss hefr ymist verid sungid af mel edr huamme.

¹⁾ [med annari hendi á spássiu; ²⁾ [mun vera seinni viðbót.

Dedicatio Ecclesiæ in festo paxedis virginis.

Tyund, heýtollur oc lysistollur. af. xij. Bæium.

tali anno kyrkiu tyund. c. oc halfur. xvij. Ey rer.

[alltarisdwkar. ij. er Snorri hefur til fengid.

hestr er Einar gaf. x. aurar j vidi er Jorundr gaf¹).

XCII. Melstadar kýrckia.

Kýrckia hins heilaga stephani á Mel j Miðfirði, a heima land allt. Eyar á rvtafirði. land ad kolbrizā oc saudadal. Bretalækur²). land j neynsholum allt.

messuklædi. iiij. hoklar. ij. yfer framm. Bækur per anni circulum. ad song og lesi oc messum. kaleykar. ij. krossar. ij. Lýkneskiur. ij. alltarisklædi. iiij. Elldbera. Elldkier. fontur alltaris Bok. mercki. ij. skryn. Text. paxspialld. kola. glergluggar. iiij. Tiolld vm framm kyrkiu. Tabulæ. mariu lykneski. kluck[ur]. iiij. jarnstyka. j. stor. annur lýtil. vax oc neykelsi. half fiorda mork.

Þetta j mat. ix. vætter smiors. ij. vætter miols. vætt huals. iiij. vætter skreydar.

Þetta j kuikfie. lx. asaudar. kyr. xvij. eitt hross. xxx. veturgamalls fiar. xvj. hundrud voru.

Tyund heýtollur oc lysistollr af. xx. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ in Festo Firmini.

Þar skulu vera. ij. prestar. ella prestr oc diakn.

tali anno kyrekiu tyund. cccc.

Anno subsequenti suo micil.

[Skog j norðrār dal. Bakstur jörn. hundrad er gafst með steingrijme¹).

XCIII. Stadarbacka kýrckia.

Kýrckia hins heilaga jons baptistæ a Backa. j midfirde a allt heima land. krossstadi alla. skarfishol.

xv. kyr. hestar. v. og ross tuo. asaudar kugilldi. iiij. messuklædi. v. brestur. j. messuserckur. einn hokul vm framm. kaleykar. ij. Graduale. sequentiu Bok. lesbækr per anni circulum. oc messuBækur. alltarisklædi. iiij. krossar. iiij. mariuskript.

¹) [ef til vill seinni viðbót; ²) [á spássiu með annari hendi.

Jóns lýkneski Baptistæ. skryn. plenarium. kápur. iij. [sloppar tveir¹⁾. messufatakista. Elldberi. Elldkier. ij. fontur. Tíolld vm alla kyrekiu. munnlaug. glergluggar. iij. kluckur. iiij. messingar styk[u]r. iij. jarnstýka. j. stor aun[u]r lýtil. kross meðr lýkneskium.

Tyund heytollr og lysistollur af. xiiij. bæium.

Þar skulu vera prestar. ij. ella prestr oc diakn. burtsongur til halfkyrkiu og kyrkiu er huorn dag helgann er sungid. ij. Bænhus. x. hundrud.

Ecclesia non dedicata.

[Saungbok fra Jonsmessu Baptistæ oc til Dyonisius messo. halft þridia hundrad j Bokum. epter Eyulf prest. sýra Eiríkur officialis skrifadi á þui are sem herra Beiner Byskup kom vt. oc so var þa herra Jon Byskup liet reykna halfa mork. f. j. v. hundrud²⁾).

XCIV. Gnups kyrckia.

Ad Gnups j midfirdi skal vera heimilis prestur. Enn þessi eru þangad Bænhus. á adalbole. Kolluforse. oc Barkastodum og rafu.

Kyrekia a Tíolld um kyrkiu. altarisklædi. ij. Brykarklædi. j. kluckur. iiij. krossa. iiij. mariuskriptt. lýkneski Thomæ. messuklædi god. stykur. ij. af messing. jarnstýkur. ij. Lampar. ij. Iontz vmbunadur. glergluggur. Elldbere. Elldkier. merke. j. kierta klofe. paxblad. skridlios. skons.

tyund. heytollur og lysistollur af. xiiij. bæium.

Tali anno Kyrekiu Tyund. xvij. aurar.

[Kantara kápa með sálun. kyrkia á og. viij. kyr oc. ecc. voru. ær oc veturgamall saudur³⁾).

XCV. Stadur j Hrútafirdi.

Ad stad j Hrútafirdi. er kyrckia helgud með Gude frw sanctæ mariæ.

Kyrekia a allt heima land.

Þangad liggia til. ij. Bænhus. a þoroddstodum og Tanstodum.

¹⁾ á spássiu með annari hendi; ²⁾ [viðbót frá c. 1401—1422; ³⁾ [lík-lega bætt við seinna.

hún a kyr. vij. ær. vij. og. xx. Ross. ij. [vara. vij^e oc mork¹⁾].

Þessar eru rekar þangad til. fiordungur firi Geitahole j ollum reka. fiordungur alls reka a þoroddzstodum. halfan reka a Backa. fiordungur j hualreka j saltvýk.

Kyrkia á Tiöld vmhuerfis kyrkiu. Bior og sotdrift. oc himentiöld. iij. glerglugg godann. skryn oc kistil. mercki. ij. kluckur. iij. Legendo Bok goda frá páskum. til jola fostu. oc huortueggia a dominicale og de sanctis per usum Graduale. alltarisklædi. iij. oc. j. a wtaltare. hokull. sacrarium. munnlaug. kyrckiukola. Elldbere. kiertastykur. ij. mariuskript. rodukrossar. iij. fontur med vmbunade. stolar. ij. yfersloppur.

Tyund heytollur oc lysistollur af. xiiij. Bæium.

Dedicatio Ecclesiæ proxima die post festum Jacobi Apostoli.

Tali anno kyrekiu Tyund. cc. oc. xiiij. aurar.

Anno subsequenti kyrkiutyund. cc. oc. xiiij. aurar.

Scriptum Anno Domini M^o. ccc. xvj.

²⁾Hundrad er syra Eynar Hafidason gaf til vppgiardar kyrkiu.

Þesse eru Landamercki á millum stadar oc Balkastada.

Sionhending milli arnstapa tueggia. oc rettsyne j vordu þa er stendur hia tydagotu þeirra Balkastada manna. oc so vpp j stora steyna. er standa j halz brun. oc so austr a hals til [mots] vidr adra menn. Griota rædr firi nordann enn hrwtafiardar á firi vestan.

Sturla Sigurdarson giordi skipan millum Orms Starkadarsonar er hann bio a stad og Ara Geirasonar. ad fiardarhorn skyldi eiga pria holma vestann af fitium. og sionhending wr midiu arfare. vt j laugastapa.

Skipti j millum stadar oc Brandgils. [vje. voru nefnd³⁾]. j ækum ollum fiordungur j hualreka a Geytahole. fiordungur j ollum reka a fallandastodum. fiordungur j hualreka á þoroddzstodum. hinn. xvj. hlutr j oskiptum. firi Bessastöðum fiordung j hualreka. fiordungr j saltvýk. ædt heyrda eg ad hinn Tolfth hlutur være j hualreka ad fiardarhorne. ey eru syður renningar til þessa nefndar og med huorriu moti er [a] land kemr.

¹⁾ [þætt við með annari hendi; ²⁾ alt það, sem hér fer á eptir er seinni viðbót; ³⁾ [á spássiu með annari hendi.

Þorun Hwsfreja Eyulfsdotter gaf heilagri maríe guds moder landid halft að stað í Rwtafirde, skiliande það með gíofinne að sá sem að stað bygge, skyldi fæða arliga á páskaðag, a jólaðag, allra heilagra messu og. iiij. mariu messur, þrjá fátæka menn, huorn þessara æfínnliga, syngíast skyldi og sálu-messur, vij. fíri sál hennar arliga halfann átta tug ara, frá andlæte hennar, er ecki skylda til standa lengur sálu messum að hallda.

XCVI. Gunnsteinsstada kirkja.

A Gunnsteinsstodum er Olafs kirkja.

hún á þetta jönnan kirkju.

Olafz lykneski, mariu lykneski, kross, skryn fornt, þaxspialld, kaleik, mercki. ij. alltarisklædi. iiij. dvkar. ij. kluckur. iiij. og er ein obrotinn, kantara kápa, messingar stykur. ij. munnlaug og kola, fontz vmbunadur, Glodarkier, Tiöld vm kirkju, lectari, kirkju stoll, Baksturjarn.

Reka halfann huals og vidar á deple.

..... x aurar voru.

Þar er prestz skyld, tekr hann heima. iiij. merkr. enn af. ij. halfkirkium. iiij. merckur.

Tyund, heytollur og lysistollur af einum Bæ.

Ecclesia non dedicata.

[v. kyr¹).

XCVIII. Oðwkapuerar klaustur.

Klaustur hins heilaga Benedicti að puerá í Eyjafirði á heima land allt, meður aullum gognum og giædum, leygu land hanz, holl sydre ccc. ij. vætter smiors, kothamar, c. fríjdt. ij. vætter smiors og half mork, rífkelsstæder, cc. fríjd. og. ij. vætter smiors og vetrungs eldi, Grýta, c. fríjdt. ij. vætter smiors, vetrungs eldi, Laugaland ed sydra christíe, cc. ij. vætter smiors, vetrungs elldi, Laugaland hið ytra, cc. fríjd, vætt smiors, Tiarnar, cc. fríjd, vætt smiors, half mork, hwsbætur, Tiarnar ýtre, cc. ij. vætter smiors, vetrungs eldi, helga á c. frýtt, stalpagerði, c. fríjtt og vetrungs eldi, j fívilsgierde, c. leygu.

¹) [mun vera seinni viðbót.

saurlastader. geýtabu. j hrijsey yste bær oc midbær. leiga af. xxx. vætter skreyðar. v. vættir saltz. Grimsey ad Basum. Sand-výk. Grenavyk. xl. vætta skreyðar. Gudmunda[r]stader j kinn. half fimta mork frijd.

A melrackasliettu. Blikalon. rif. asmundarstader. hoskuldznez.

Pessi Egguer á puerär klaustur. medr hoskuldznesi a sliettu. j lonshofn halftt Egguer. j hrysey Egguer.

Pessa reka á puerär klaustur. halfann attung hualreka vm sueinungzvýk fra fyljudalz á til sulna hafnar. enn j hofnenne halfann attung minna enn halfann hual.

J ormars lone halfann reka bædi huala oc vidar oc siettung og tuo hluti attungs. j audru lagi er att hafdi þorliotr prestr. og skipti ad slýku sem þeir eigu j hual slykt ad aullu vm hols reka til deylldar ár og fiordung hualgagna j audru lægi. J Ormars lone oc a hole fylgir landenu alnar kiefle. J raufarhofn til giegnis lækiar halfa flutning. A hoskuldarnesi halfa reka oc flutningar. oc land firi ofan med aullum gognum. J Orfiris ey er fimmdeyla á hual ef rekr. eiga mukar .iij. hlute. giallda af fiordunginn ef fluttr er einer hlasshual. oc skipan oc allann vidreka. oc grasnautn og vardueyta skotmanshlut. — Land á asmundarstodum vm hardbak. aull þriggia alna Trie oc smærre. rætur allar oc seliu Trie. ij. hluti hinna stærre vida. Landi fylgia alnar kiefle.

A Hestanese halfann hualreka. oc flutningar og skipan epter þui sem þeir eiga j. oc giallda af vj. vætter ef. xx. eru edur meira. iij. ef minna er en. x. vætter. J skinnalone allann hualreka. oc reyda af firsta hual ef tuitugur er edur meire xvij. vætter. halfa flutning og afreydsla til klifzhaga slýk sem á hestanese. A rífi allann hualreka. oc so flutning oc afreydsla. slýk sem a hestanesi. Vm hualtiarnar allann reka oc flutningar. oc eingi afreydsla. J Blikalone austan fra Griotvordu oc vestur til forna oss halfan hualreka. allann vidreka. fluttning allann til nyia oss. Enn half affuttning millum osanna. og ein skipan. J skambhedins nesi skal reyda. xij. vætter. af landmanna hlut. skipta sidan j fíora stadi. skal. j. hlute fara á skinnastadi. enn síjdann á puerär stadur siettung.

A Griotnesi frá hualgiá j raudagnupe. halfann hualreka oc flutningar. jnn til Griotgards. Enn ef hualur kemr j millum

hualgiar oc hofdaskæla. þa skal gjalda af. vj. vætter. A Griotnesi á nu stadurinn halfann vidreka oskierdann. nema alnar kieffi edur smærre. Jon fra gia j leyrhafnar Gnupe. til kleppar oss attungi minna enn halfann hualreka. Enn millum migendis-dals oc melaenda. fimtungur vr halfum landz hluta. J audru lægi halfann vidreka fra ose vt j griota¹⁾.

Ad mana a Tiornesi. halfann reka oc fiordung wr helm- ingi. vidreka oc flutningi allt til kalfsgötu. kieffi oc salltbrennu vm allann mana ár reka.

Ad sandholum fiordung bæði hualreka oc flutningar. þann reka liet Broder ývar koma til stadarins ad þuérá — Annan fiordung j sandhola reka atti Biorn prestur. oc lagd- ist sa til stadarins med lyki hans. þuérárstatur á fiordung j vxastada reka á sandi. Gardmanna reka halfann bæði hualreka og vidreka oc flutninga. so ad aullu vm Liosvetninga reka. Vm alla náttfaravýk fra Ofeygzhelle til Suijnár þridiungur hual- reka oc vidreka. þeirra Trie(!) er meire eru. enn. x. alna. fra ofeygzhelle til miosyndis [.ii]. attunga bæde j hualreka oc vid- reka oc flutningar²⁾. slykt hid sama j hualreka oc flutningu. fra austannverðum Eyarhofða. allt til naustár os. firi austann geyrleýfs hofða. enn vestur fra osenum til³⁾.

Regýstur þeirra kyrkna sem j þessari mældaga Book eru more Alphabetico⁴⁾.

A.	Breidibolstadr j Vesturh. LXXXVIII.
Abæiar kyrkia LIX.	D.
[Árskogr XLII].	Dinpedalnr k. XXXVI.
Asgeyrzár kyrkia LXXXVII.	Dræflast. k. XXIII.
Askýrkia VIII.	E.
B.	Einarstada k. XVII.
Backe j Oxadal	Eiardalzár k. XIX.
Bard j flotum XLVIII.	F.
Bergstatur LXXVI.	Fagranes k. LXIX.
Blondudalzholar LXXVII.	Fellz k. XLIX.
Bolstadahljð LXXV.	Flatatungu k. LVIII.
Borgar kyrkia j Skagaf. LXVIII.	Flateyiar k. XXIV.
Breidibolstatur j vatzdal LXXXV.	Flugumyre k.

¹⁾ Hér endar rekaskrá Jörnndar biskups frá c. 1296; ²⁾ [á spássiu með annari hendi; ³⁾ vantar niðrlag; ⁴⁾ í hdr. stendr blaðsiðutalan aptan við; hér er sett mældagatalan; registrið er sett hér í rétta stafrofarðö, því þess er ekki glögglega gætt í handritinu.

G.

Gardz k. VI.
 Giellðingaholtt LXVI.
 Glombæjar k. LXIV.
 Glæsebæjar k. XLI.
 Gnupz k. XCIV.
 Greuiast. k. XII.
 Grijmseyjar k. XXV.
 Grijmstungu k. LXXXIII.
 Grundar k. XXXVIII.
 Grijtubacka k. XXVII.
 Guddala k. LXI.
 Gunusteiust. k. XCVI.

H.

Hafrat. tungu k. IV.
 Hæls k. XXI.
 Helgast. k. XVI.
 Hjalmtabacka k. LXXX.
 Hofdastrandar hofz k. LII.
 [Hofekyrkia i Skagaf. LX].
 Hof a Skagastr. LXXI.
 Hóla k. j Eiaf. XXXIV.
 Hóla k. j Vesturh. LXXXIX.
 Holtastadar k. LXXIV.
 Holtz k. j flötum
 Hoskuldst. kyrkia LXXIII.
 Hrafnagyls k. XXXIX.
 Hrysejar k. XLVII.
 Hweavíkur k. VII.
 Huamur j Laxárd. LXX.
 Huamz kyrk. j mydf. XCI.
 Huamz k. j vatzd. LXXXII.
 Höfda k. XXVIII, LI.

I.

Illugast. k. XXII.

K.

Kaupangz k. XXXI.
 Kietu k.
 Kuappst. k.
 Kuabæckur
 Kulu kyrkia LXXVIII.

L.

Laufäs k. XXIX.

Laugalandz k.
 Laugmanshljðar k. XL.
 Ljosavatz k. XX.
 Lundabrecku k. XVIII.

M.

Malmeyar k. L.
 Marstadar k. LXXXI.
 Melstadar k. XCII.
 Miklebær j Oslaudzhl. LIII.
 Miklibær j Skagaf. LV.
 Myklagardz k. XXXVII.
 Mvkaþuerär k. XCVII.
 Mvla kyrkia XIII.
 Myrkar kyrkia
 Mælifellz kyrkia LXII.
 Modruvaller j Eiaf. XXXII.
 Modruvaller j Horgard. . . .

N.

Nes kyrk[ia] XIV.
 Nupufell XXXIII.

P.

Prestholar III.

R.

Rafnagilz k. XXXIX.
 Reikia kyrk. j Tungus. LXIII.
 Reikiahliðar k. IX.
 Reiuistadar k.
 Rijpur k. LXVII.

S.

Saudanes I.
 Saurbær j Eiaf. XXXV.
 Sylfrast. k. LVII.
 Skinnastader V.
 Skvtustader X.
 Spakonuf. k. LXXII.
 Stadarbacka XCIII.
 Stadur j Kinu XV.
 Stadur j Rutaf. XCV.
 Sualbard vit Eiaf. XXX.
 Sualbard j þistilf. II.
 Suijuavatz k. LXXIX.

T.	Wydevallna k. LVI.
Tíorn j Suarvadard. XLV.	Wudennfellz k. LXXXIV.
Tíorn a vatznesi XC.	Wpsa kyrkia. XLVL
W.	Wrda kyrkia XLIV.
Wallna kyrk. XLIII.	p.
Widedalztunga LXXXVI.	þaunglabacke XXVI.
Widemyrar k. LXV.	þuerår kyrk. XI, LIV.

337.

[1319].

BRÉF bænda fyrir norðan land til Hákonar konungs háleggs, þar sem þeir kvarta yfir ýmsum nýjungum og ólögum, er Auðun biskup fari með.

IBfél. Nr. 315B. 4to bls. 24—26, dóma og bréfabók frá 17. öld; MSteph. Nr. 62. 4to bl. 126b—127 (Eyrspennla eða Esphæla) skrifuð í tíð þorláks biskups (um 1650); AM. Nr. 382. Fol. á pappír frá c. 1770; Add. Bibl. Univ. Hafn. Nr. 4. 4to (ádr Nr. 30. 4to) bls. 5—7 skr. um 1760, og segir handritið „Hér upp á kom réttarbót Hákonar konungs: þenna hátt hæfir sýslumönnum“ (Dipl. Isl. II, 196), en það er rangt eins og auðvitað er. Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Halldórssonar og er notuð afskrípt sú af þeim, sem er í IBfél. Nr. 256. 4to (bls. 65—66). Þetta bréf er prentað í Kirkjusögu Finns biskups II, 166—68. Þar eingin afskrípt af þessu bréfi er eldri en frá 17. öld, þótti ekki vert að halda þeim rithætti, sem þær höfðu, því hann er eius og títt er frá þeim tíma, sem afskríptirnar eru gerðar á.

Sendibréf Íslendinga til Noregs¹⁾.

Virðugligum herra sínum Hákonni með guðs náð Noregs konungi hinum kórónaða senda bændr ok almúgi úr Hóla-biskupsdæmi á Íslandi kveðju guðs ok vora²⁾ með auðmjúkri þjónustu.

Jesus Christus umbuni yör fyrir margar ok fagrar réttar-bætr, sem þér hafit [oss gefit³⁾], ok einkanliga þær, sem í því

¹⁾ þannig 315; Sendibrief Islendinga til Haakonar kongz 62; „Supplicatz og Skrifvelse fra Islænderne udj Holum Stift til kong Haagen Magausen imod Biskop Audun paa Holum, hans nyefunder. 4. 4to; hin hafa einga fyrirsögn; ²⁾ sijna 62; ³⁾ [óvart gleymt úr í 315.

bréfi stóðu, sem [Gunnarr ráð¹⁾]sveinn yðar hafði ²⁾til Íslands, þótt vér hefðum þar minna³⁾ létta af enn yðar góðvili hafði grundvallat, sakir þess at virðuligr [herra Auðun biskup⁴⁾] vill þeim með augu móti samþykkr verða, svá sem þat lögmáðr segi lög um fésektir í kristindóms bæki⁵⁾. Ei[gi] vill hann ok at fésektirnar minnist í kristindómsrétti svo⁶⁾ sem yðar bréf býðr. Hér með hefir hann nokkur nýmæli á oss þegnum yðrum, þau sem vér viljum ei[gi] undir ganga.

Er þat fyrst at hann segir biskupinn ráða eiga öllu því góssi, sem til kirknanna er gefit eða goldit, svá ok tíundum ok sálugjöfum ok offri í móti fornum landsins vana, því at kirkjubóndinn hefir æfinliga haft alt þat offr, sem minna er enn hundrað, með biskupanna samþykkt kirkjunum til uppheldis ok kennimönnunum⁷⁾ til kostar, ok svá tíundir⁸⁾ allar. Enn vér segjum, at tíundirnar, offrit ok sálugjafirnar hafi selzt kirkjubændunum til matarverðs⁹⁾ prestinum⁹⁾ ok til tíðakaups, ok þat æfinlega haft ok haldit, ok því viljum vér ekki biskupsins áform samþykkja.

Sú er önnur grein, at biskupinn segir at kirkjubóndinn eigi at sýna með löglegum vitnum at kirkjunnar skuldir hafi lagzt j lausafé ok útjarðir. Ellegar segir hann kirkjuna eiga fimmtígir hundruð í þá jörð, er hún stendr á. Enn vér viljum þat eigi¹⁰⁾ samþykkja.

Þegar ok at nokkut er kirkju eignat, sem hún [stendr á¹¹⁾], þá hefir æfinlega kirkjubóndinn einn varðveitt, [þá vill hann¹²⁾] ok prestum¹³⁾ sínum til halds veita; allar þær aðrar smátíundir¹⁴⁾, sem at fornu hafa fátækir haft, ok minna er enn eyris tíund, vill hann parta sem aðrar tíundir í fjóra staði; verðr þat guðs ölmusum¹⁵⁾ mikill skaði ok bændum einnig, ok þat viljum vér eigi þola.

Þér hafit ok¹⁶⁾ fyrirboðit í yðrum bréfum, at prófastar upp dikti nokkurar fésektir með útsetningu af heilagri kirkju

¹⁾ [eyða í 62; ²⁾ nu sydzt b. v. 62; ³⁾ minni, Hist. Eccl., JHald., 4. 4to; ⁴⁾ [biskup Auðunn 315; ⁵⁾ balki, JHald., Hist. Eccl., 315; Balkium 62; ⁶⁾ so b. v. 62; ⁷⁾ kennidóminum 315; ⁸⁾ uppheldis, JHald.; ⁹⁾ prestunum 315; ¹⁰⁾ ei 315, 62; ekki 4. 4to. JHald.; ¹¹⁾ [á stendr 315; ¹²⁾ [þat vill hann, Hist. Eccl.; þat hann vill 4. 4to; ¹³⁾ prestinum 62; ¹⁴⁾ sínar tíundir 62; ¹⁵⁾ aulmusu monnum 62; ¹⁶⁾ og b. v. 62.

eðr öðrum forboðunum¹⁾, enn vilja eigi lögmanns úrskurði hlýða, utan sekta oss ok sækja eptir sinni vild; eru slíkar sóknir bæði móti lögum ok landsins vana, þeim sem [hér hefir gengit í landi²⁾ með oss³⁾].

Góði herra Hákon konungr! Þat hefir hér litt ok óheyri-lega orðit ok til tekizt, þá útlendir⁴⁾ biskupar hafi hér þreingdir verit inn í landit í móti landsins vana, sem at fornu hefir yfir staðit [ok þeirri⁵⁾ samþykkt ok ásetningu, er skiput var, þá heilagr Jón biskup⁶⁾ var kosinn af lærðum ok leikum á Íslandi, þat til teikns at biskupar skyldi [svá kjósast hér í landit æ síðan⁷⁾].

Biðjum vér yðr auðmjúklega, at þér sjáit svá til með guðs miskunn, at e[ig]ji sé leingi saman ágjarn höfðingi ok heimskt fólk, því at þar af hefir opt mikil óhæfa sket. Sjáum vér ok fyri at á fárra vetra fresti hefir kongdómrinn hér ekki utan erfði ok kostnað, enn kirkjan alt [góss með at gera í landinu⁸⁾, ok⁹⁾ því bjóðum vér oss ok öll vár málefni í guðs vald ok yðvart, biðjandi at þér haldit oss með fornan ok nýjan rétt þann, sem hér hefir verit samþyktr at¹⁰⁾ réttu þingtaki¹¹⁾, ok styrkja oss at vér höldum váru frelsi ok fœðurleifðum, skipandi oss örugt traust, svá at vér megum vandræðalaust várs réttar njótandi verða.

Gefi þat vár herra Jesús Christus, at þér sjáit svá fyri, at alsvaldandi guð hafi lof ok dýrð, enn þér sæmd ok heiðr, vér yðrir þenarar náð ok nytsemd nú ok at eilífu. amen.

338.

26.—28. Juni 1319.

i Oslo.

SAMNINGR er gerðr milli Noregs og Svíþjóðar út af því að Magnús Eiríksson er tekinn til konungs í háðum þeim löndum.

¹⁾ 315, 4. 4to, Hist. Eccl.; forboðum 62; ²⁾ landid 62; ³⁾ [ad fornu hefir ifer staded og genged medal vor, JHalld.; ⁴⁾ vtlendekir 62; ⁵⁾ [i 4to, Hist. Eccl.; í þeirri JHalld.; oc þeirri 315; ⁶⁾ það er Jón biskup Ögmundarson á Hólum 1106—1121; ⁷⁾ [svo æ kjósast hér í landið síðan 315, Hist. Eccl.; æ svo JHalld.; æ, sl. 4. 4to; bier a Íslandi oc sydan 62; ⁸⁾ goz i landinu með ad gera, Hist. Eccl.; ⁹⁾ sl. 62; ¹⁰⁾ með 62; ¹¹⁾ samtake, Hist. Eccl.

Sór þann samning «a heilogh ewangelia» mart stórmenni, og þar á meðal «Hauker Erlendzson». Samningrinn fór fram og var bréfaðr «a sietta, fimta ok fiorda [kalendas] doghom juli j manadar neest eftir frafall wirduleghs herra Hakonar Noregs kononghs agætrar aminninghar, a þi are sem lidit er fra burdartid waars herra Jhesu Christo m^o. ccc^o. vettra ok nitian vetr i biskupsgardenum i Aslo.»

(Norges gl. Love III, Nr. 63 eptir afskrift með hendi Árna Magnússonar af glataðri skiunbók frá 14. öld; Dipl. Svecan. Nr. 2196; Norske Saml. V, 521—32; Munchs Unionshistorie I, 9—12; Dipl. Norv. VIII, Nr. 50; Thorkelins Analecta bls. 48—49).

339.

[um 1320].

SKRÁ um hvalskipti í Víkum á Skaga.

AM. 279. 4to bls. 18 skb. þetta skr. c. 1500; AM. dipl. afskr. 500 eptir transkr. frá 1645, og eru hér eptir því fyltar eyður skinubókarinnar. Jón Sigurðsson hefir viljað árlæra þessa skrá sem hér er gert.

Þetta ero hualskipti j uijkum fyrir austan fram á skaga. fyrst skal skipta j þria stadi. eigu uijkalond halfan þridiung. þar á [þorua]rdr þridiung j reka skipti. enn halfan eigu benedicht oc þorst[einn] oc á þoruadr þar j fiordung. þa eigu uijkalond [allan] annan þridiung. þa er efter einn þridiungur. þeim skal [ski]fta j þria stadi ei[nn] ei[gu] uijkalond. þa skal skifta j helminga odrum hlut. þa fylgir sa hlutr annar hafnarlondum. þa er efter ha[lfr] annar hlutr oc skal þeim huorumtueggia skifta j hel[minga] eigu þar annan hlut aboti oc brædr. þoruadr oc illug[i] at helming]i huorer. illugi á helming uith þoruadr enn nu er illuga l[utur k]ominn under brædr. enn annan hlut eigu hafnarlond.

Þesse ero riett hualskifti j uijkum ath ollom hual sie skift j helminga tekr annann [lu]t. uijkalond. enn odrum hlut skal skifta j þria stadi. tekr ei[nn] benedict oc þorsteinn. annann hafnarlond oc ka[lldrane] ath helmingi huort. hinum þridia hlut skal sk[ipta] j þrja stadi. tekr einn hlut uykalond. annan [hafnarlond. þri]dia bryniolfr oc er það tannsona r[eki].

340.

[um 1320].

BRÉF bróður Árna Laurentiussonar með Dunstanus sögu erkebiskups.

Arni er vígðr til bræðralags á þingeyrum 1318 um sama skeið og Bergr Sökkason (Bps I. 832); en til prests var hann vígðr af Jóni Haldórssyni Skálholtsbiskupi 1323 (Bps I. 850); er því bréfið og sagan yngri en 1318, en eldra en 1323, að báðum árum meðtöldum, því hér nefnir Árni sig bróður.

AM. 180B. Pol. bl. 1 skinnb. c. 1470—80. Prentað framan við Dunstanus sögu í *Icelandic Sagas* edit. by Dr. Guðbr. Vigfússon London 1887 II, 385—86.

[A]wllum godum monnum oc rettruavndum eda þenna bækling heyravndum oc yfirlesavndum. sendir brodir arne laurentii eilifa heilsu kvediu j drottnei worum jehsv christo.

Medur þui at nockurer godfsir menn hafa bedit mic. at ec mvndi saman setia j eina frasavgv þat sem ec fýnnda j helgvm ritningvm af lifi oc jarteigna giordvm sæls dunnstani. kantarabýrgis erchibiskvps. Eon af þui at ec kennir mic til þessarar gerdar miog uanfæran. hefur ec vm stvnd. j mote stadit. at giora þenna þeira vilia. nu ef svo er. þæ hefir ec vndir stadit. at firir [þær] sakir at bænr isa vpp afsannre godfýsi vid gud oc þenna hinn heilaga biskup dunnstanum. því hefir ec saman lesid. j fylgiandi frasogu þav æuenntýr sem miog hafua stadit svndr dreift j imissvm bokvm. af fyrrnefndvm guds vini oc vorum anndligum fedur dunnstano. bidr ec alla ydr oc sierhveria. at þier hlydit til eftir farannda efnis med godfsv litilæte. oc bætit vm med polinmædi. þo at min orda tiltæki se nockvd suo. atfýnndilig eda leidindafullt. edur eigi svo listuligt sem þessv agæta efne til heyrir. virðande þar meir til woldvga verdleika dyrdligs dunnstane erchibiskvps. enn min ord. j allann framburd. at hann bidr því frammar firir ydr til guds. sem þier veitit honvm meire sæmd. oc heidr j attstödv. oc hlyding þessara fæv ævenntýra sem sagnameistarar hafa honum til sæmdar giort enn oss til gledi oc anndarligrar nýtsemðar. j imissligvm bokvm eptirlatin. j fyrstu mun ec fram bera med norænligu modurmali. er til heyrir suo uottandi sem hier fylger.

341.

20. Maí 1320. á Viggjum í Þrándheimi.

VITNISBURÐR Þóris ábóta og Gríms ábóta í Hólmi um stofnun Þingeyraklaustrs og biskupstíundir til klaustrsins fyrir vestan Vatnsdalsá.

Afskriftasafn AM, Nr. 438 „ex originali monasterii Thingeyrens accutatissime“ (AM.). Sjálf afskriftin er ekki með hendi Árna, en hann hefir aptan við bréfið dregið upp „forma literarum“ í frumbréfinu og innsiglabrotin. Um bréfið fer Árni þessum orðum: „Við bréfið hanga brot af tveimur insiglum, er skripten öll burt broten og meste partur innsiglaða. alleinasta siest af reliquiis að i báðum þessum innsiglum hafa staded messuklædder menn i hussdyrum, og stolpar staded á báðar hlidar. true eg innsiglen hafe kringlott vered. þo er það ecki riett vist. a hædena hafa þau verid hier um 1½ þumlungur. þveingerner hafa skornet vered af sialfu brefenu á þann máta sem hier fyrer neðan er myndat.“ „Vitnisburdr þóris abota og grims abota 1320. medal þingeyrabrefa er med sömu hende sem ejusdem grims abota i Holmi skiðdebref uppá Mylnustóði vid Jlu i Nidarose dat. 1319. inspexi accurate liggur þetta sidsta bref medal nidarross domkirkiu brefa.“ Önnur afskrift af bréfinu eptir frumbréfinu er meðal afskr. Arna Nr. 2893 og í AM. 277. 4to bls. 9—10 og AM. 280. 4to bls. 147—48 með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 183—84.

Vitnisburdr okkarr þóress abota ok grims abota j holme er þessi.

Thorkell prestur trandill gerdi fyrstr manna bô. at þingeyrum j uazdal i nordlendinga fiordunge á jslandi. undir þu nafni at þar skýlði klaustr uera. sua sem kirkia uar þar gor uigdi bana heilagur jon hinn fyrsti hola biskup. ok af þu at þar lagu engar eignir til uttan siolf heima jordin. gaf þessi sami heilagur ok gofuglegr biskup kirkjunni ok klaustrinu til æfinlegs upphelldis biskups tíundir sua miklar sem uerda af prettan kirkiu soknum fyrir uestan uazdalsá. lágu þessar tíundir frialslega undir thingeyra klaustr a dogum atta hola biskupa. þar til er jerundur holabiskup tok þær undan med ualldi en engu laga profi. þordi huargi aboti biarni ne hoskulldr at kæra fyrer ærkibiskupi um þessar tíundir sakir ofrikiss. uttan þa uar kært er uisitatores komo næst til jslanz til þess at eigi mætti hefda undan klaustrinu. gekk þu þa ekki til uegar at sialfer uisitatores uáru sundrþýkker sín j

imillum. hofum uid ok set þa menn er þessar tfundur toku saman klaustrinu til handa. ok sialfra þeirra ord heyrðum uid þar um. her með er ek broder grimr nu abote j holme buinn at sueria upp á sal mina at minn herra jerundr ærkibiskup sagdi þetta orett uera gort uid klaustrit en sira audhun brattr sagdi þetta uera opinbert rán. ok þui settum uid okkor inn-sigli fyrrer þenna uithisburd scriptum apud wigg. feria tertia. ebdoma pentecostes. anno domini M^o. ccc^o. xx.

342. 10. Juni 1320.

BRÉF Magnús konungs Eiríkssonar um yfirgang Auðunar Hóla-biskups og lærðra manna.

Gl. kgl. s. Nr. 3269B. 4to bls. 127—28 skb. c. 1340; er þetta hið elzta handrit og bezta, sem þessi réttarbót er til í; mun hún seinna verða prentuð með Jónsbók ásamt nákvæmum samanburði handrita. Áðr er hún prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 429—30 með latinskri þýðingu; á dönsku er hún prentuð í Jónsbogen Kh. 1763 bls. 390—91; ágrip á latínu er prentað í Crymogæa Arngríms Jónssonar lib. III, 127—28. Hún er tekin upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Hún er svar upp á kæru Norðlendinga frá 1319 yfir Auðuni biskupi (Nr. 337 hér að framan).

[M]agnus með Guðs miskunn. etcetëra.

Herra haukr erlendzson. kietill thorlaksson. snori loghmaðr oc margir aðrir dögandi menn er ver lietum vtan kalla til nor. teeðu os með brefum norðlendinga af halfu þegnanna oc almugans her með ýðr um ýmissa afdrattu oc þ[u]ngingar er biskupar oc aðrir menn lærðir gera ýðr i moti lógum oc fornum landzins uana um halfkýrkiur oc at biskupar uilia taka oc tekit hafa til sin oc kyrknanna af fiski oc huolum er ueiddir uerða eðr fluttir uerða æ helgum dogum oc taka af fatækum monnum. sua oc alla þa tiund sem minni er enn til eyris. oc fatækir menn eighu at hafa uill biskup taka til sin oc um kristzfee er biskupar uilia taka af fatækum monnum oc þeirra umboðsmonnum.

Vilium uer með eingu moti þuillika ohlýðni oc rangindi leingr hlýða lata. ok þui firi bioðum uer biskupum oc lærðum

monnum at seilaz æ þegna uora moti logum oc fornri sið-
ueniu.

Sua þoat holabiskup uisiteri um huert ær biskupsdæmi
sitt þa uilium uer at hann komi i huern loghbreppt sem forn
logh uotta oc gisti at annari buerri soknar kirkju utan bændr
uili framar.

Bioðum uer þegnum uorum oc ollum almuganum æ at
standa oc hallda rettindum sinum oc ollum fýr nefndum arti-
culis eptir þui sem þeir uita firi Guði at eftir fornu hafi verit.

Bioðum uer hirðstiora uorum riddurum uorum hirð uorri
oc ollum landzins formonnum at styrkia þenna uornn boðskap
eptir þui sem þeir uili til suara firi Guði oc oss. vitandi firi
uist at oss mislikar ef þer gerit oðru uisa.

Var þetta bref gert. vij. nattum firi botholfsvoku æ fýsta
æri rikis uors innsiglat sialfum oss hiauerandum.

343.

[1320].

BRÉF Íslendinga um sáttmála við Magnús konung Eiríksson.

Hér er prentað eptir IBfél. 309. 8vo bl. 41a—b (Öxnafellsbók)
skr. c. 1620; borið saman við: Gl. kgl. s. 3274A. 4to bl. C72
skr. c. 1620; MSteph. 13. 4to skr. 1715 bls. 306—308 (= a),
308—11 (= b); Biskupsskjalasafu 127. 4to; Dórnabók Jóns háýfir-
dómara Pétssonar í 4to að sumu með hendi Jóns Gissurssonar á Nápi
(afskr. Jóns Sigurðssonar); alt á pappír. Bréf þetta finst í nokkrum
fleiri afskriptum¹⁾, svo sem MSteph. 41. 4to c. 1730; AM. 382.
Fol. c. 1770; Ny kgl. s. 1080. Fol. c. 1760—70 og enn víðar,
en eingar þessar afskriptir skýra neitt framar en hér er. Bréfið
er prentað í Lovsaml. for Island I, 32—33 og árfært til 1319;
þar eptir prentað í Jónsbók Akureyri 1858 bis. 279—80,
einnig heimfært til 1319; latínskú ágríp í Arngr. Jónssonar
Crymogæa III, 127; einnig á latínu í þorm. Torfas. Hist. Norv.
IV, 454 og árfært til 1320. Sbr. Jón Arnason: Indledn. til den
isl. Rettergang Kh. 1762 bls. 477. Ártalið 1320 er rétt, en ekki
1319 (sbr. Laurentíussögu, Bps I, 835). Árið 1319 vita Íslend-
ingar ekki annað en Hákon háleggr sé á lífi, því að þá skrifa þeir
honum, en ekki Magnúsi konungi, kæra yfir Auðuni Hólabiskupi,
sem Magnús (ríkisráðið) svo svarar 10. Júní 1320.

¹⁾ Af Gamla Sáttmála hef eg rekið mig á fáeinar afskriptir, sem
ekki eru notaðar í Dipl. Isl. I: Uldal 322. 4to skinnb. c. 1570; Uldal
320. 4to papírshdr. 1603; AM. 60. 8vo bl. 101—102 papp. c. 1690.

Vmm skattlofun og eid Islendinga¹⁾.

Ollu vitru²⁾ og uirdilegu ríjkis radi og geimslomonnum [kongz godz³⁾ j noregi senda bændur og almugi a Islandi kuEDIU guds og síjna.

Yður uilium vier kunnugtt giora at Gunar radsueinn tiedi fyrir oss a alþingi með audmiukum godvilía vit kongdominn sem hann fremst⁴⁾ matti⁵⁾ at þier badut oss sueria jungherra magnusi dottur syni virðuglígis herra Hakonar kongs hins koronada slijkann þegnskildu eid sem hans virðiligum forelðrum var jatat⁶⁾ æfinlígá [til þarfinda oc þeirra afkuæmi at forfallalaus⁷⁾ kongsins vegna⁸⁾ j moti vorum skattgíofum at tilskildum⁹⁾. vj. skipum hingat til Islands¹⁰⁾ huort sumar þeim giæðum bladinu er landinu væri nýtsamlig¹¹⁾.

ij. fyrir nordann.

ij. fyrir sunnann.

[eitt i austfiordu¹²⁾.

[og. j. a vestfiordum¹³⁾.

oc at islendskir sieu laugmenn og syslumenn [og aller valldzmenn æa landinu¹⁴⁾ sie annar laugmadur fyrir nordann¹⁵⁾ land. enn¹⁶⁾ annar fyrir sunnann¹⁷⁾ oc hafi þeir [til syslumenn¹⁸⁾.

enn saukum¹⁹⁾ þess at vier vilium ecki at af²⁰⁾ oss standi nocur biigd²¹⁾ vors mals²²⁾ þa hofum vier²³⁾ giort oc giora

¹⁾ Bref Islendinga til Noregs Ríjkis Rads 3274; Gamle Sattmale Jslendinga við Noregs konga anno domini 1261, JP.; skilmalar við Magnus kong Eiríksson 13a, „Efter chartis sem mig minner eg hafe feinged eptir Einar Eyiofsson“; sama bref eptir chartis Jons Magnússonar enn hann skrifadi eptir chartis fodur sins Magnúsar syslumanns ípdur Assesor Arna Magnússonar 13b; ²⁾ vitorlegu 13b; voru 309; ³⁾ [kongsgards 3274, JP, 13b; i kongsgarde 13b; ⁴⁾ framast JP; ⁵⁾ hnernig b. v. 3274; hvorn eid þier JP; huðrn þier¹⁾ 13a; huðrnenn b. v. 13b; ⁶⁾ af vorn foreltri b. v. JP; ⁷⁾ af b. v. 13a; ⁸⁾ af kongsins álfa JP; ⁹⁾ [fyrir sig og síjna eptterkomendur oss til þarfinda og voru afkuæmi og af kongsins álfa tilskilet aa mote uornm skattgíofum 3274; ¹⁰⁾ landsins 3274, JP, 13b; ¹¹⁾ naudsynleg JP, 13b; naudsynlegt 3274, 13a; ¹²⁾ [j estfiordnm eitt 3274, 13a, 13b; eitt til Austfiarda JP; ¹³⁾ [og eitt a vestfiordum 3274, 13a; i vestfiordnm eitt 13b; og annad til vestfiarda JP; ¹⁴⁾ [sl. 309; j landinu 13a og b; ¹⁵⁾ sunnan JP; ¹⁶⁾ sl. 309; ¹⁷⁾ nordan JP; land b. v. 13a og b; ¹⁸⁾ [ei syslur (syslurnar 13b) 3274, JP, 13a og b; ¹⁹⁾ saker 3274, JP, 13a og b; ²⁰⁾ a 13b; ²¹⁾ brigde 13a; ²²⁾ skilmala JP; ²³⁾ sl. 309.

viliu alla þá þegnaskilldu sem vier erum¹⁾ honum skilldugir²⁾ at ueita eptir firsaugdu skilordi þar til er³⁾ þier megit gott ræd fyrir giora at vier megum na fornum heitum⁴⁾ oc nýum skilmala⁵⁾.

vite⁶⁾ þat fyrir vijst at vier þikiumst⁷⁾ lausir eptir þui fornazta briefi sem [vort ferelldri svor⁸⁾ Hakoni kongi gamla ef vier faum eigi at sumri þat⁹⁾ sem oss er jatat af honum oc nu mælum vier til.

[skreid oc miol viliu vier ei flitíest meiri medan hallæri er j landino¹⁰⁾ enn kaupmenn þurfa til matar sier.

¹¹⁾ utanstefningar sampickium¹²⁾ vier ei framar en laugbok vottar.

þa eina viliu vier soknar menn hafa er bændur kiosa¹³⁾.

viliu vier þann tijma sueria en ei fir sem¹⁴⁾ [rikkisins rads bref¹⁵⁾ [med insiglum er¹⁶⁾ oss sendt¹⁷⁾ oc þar med [fram komi goduillie¹⁸⁾.

gefe þat vor herra jesus christus¹⁹⁾ at þier²⁰⁾ giorit suo rad fyrir þessu oc aullu andru at sal²¹⁾ uirdiligs herra Haqonar kongs sie til eilífs fagnadar [jungherra magnusi²²⁾ til heidurs oc æru ollum oss til fridar [og fagnadar²³⁾ bædi j brad oc leingd²⁴⁾. Amen²⁵⁾.

344.

9. Juli 1320.

i Björgvin.

SKIPAN Eilífs erkibiskups í Niðarósi hin fyrsta.

Skipan þessi, er hér fer á eptir, er prentuð í Norges gl. Love III, 246—49 og er þar skoðuð sem tvær statútur, og kölluð *fyrsta*

¹⁾ sl. 309; ²⁾ skyldir JP; ³⁾ sl. 309; ⁴⁾ þannig 13ab; frijheitum 309, 3274; ⁵⁾ [fornum og nyum skilmala JP; ⁶⁾ Vitid 3274, 13ab; Enn vitid JP; ⁷⁾ þikiumstum JP; þykiumstum 13a; ⁸⁾ [vorer forelldrar soru 13b; ⁹⁾ sl. 309; ¹⁰⁾ [Viliu vier ei ad flytiest meyri skreid af landinu aa medann hallæri er 3274; ¹¹⁾ um b. v. 3274, 13ab; ¹²⁾ viliu JP; ¹³⁾ samþykia JP; ¹⁴⁾ ad 3274; enn sem 13a; ¹⁵⁾ [brief Rikkisins Rads 3274; ¹⁶⁾ eru 13b; ¹⁷⁾ send 13b; [sl. 3274; ¹⁸⁾ [samkominn skilmali 3274; skilmali, öll nema 309; ¹⁹⁾ christur 13ab; ²⁰⁾ sl. 309; ²¹⁾ salu 13ab; ²²⁾ [jungherranum 13b; jungkiser JP; ²³⁾ farsældar 13a; ²⁴⁾ [gagns og nytsemda bædi brad og leingdar 3274; ²⁵⁾ vantar í öll nema 3274.

og önnur skipan Eilífs erkibiskups. En það er auðsætt, að þessu er ekki svo varið, heldr eru þeir textar, sem hér eru táknaðir með I—II, ágrip úr einni og sömu skipan, sem upphaflega hefur verið gerð á latínu; til þess að sýna þetta er nóg að benda á, að I § 5—7 er sama og II § 4—6, og er það harla ólíklegt, að hið sama biskupahing hefði farið að gefa út tvær almennar skipanir, þar sem staði hið sama í báðum. Þessi skipan er, eins og flestar hinna eldri erkibiskupaskipana frá Niðarósi, að eins til í íslenskum handritum.

I.

AM. 671. 4to bls. 17 skinnb. frá c. 1340—50, gæti enda verið frá 1330—40; AM. 148. 4to bls. 266—67 skinnb. c. 1500 (Landeyjabók); AM. 42A. 8vo bls. 217 (að eins § 6—7) skb. c. 1480; AM. 176. 4to bls. 60—61 skinnb. c. 1570; hefur hvorki 148, 42 né 176 ádr verið notað við útgáfu statútunnar; 671 er notað í NgL. og kallað C; hafa Norðmenn ætlað að það handrit væri frá 15. öld, en það nær eingri átt; Jón Sigurðsson setr það um 1370, en það er vist heldr seint. Það virðist bersýnilega skr. ekki seinna en 1340—50. Þessi kafla statútunnar er ádr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 477—78 og NgL. III, 246—48. Norðmenn kalla þetta *fyrstu* skipan Eilífs.

Samþýkt biskupanna¹⁾.

In nomine domini amen.

Eilífr með guðs miskunn erkibiskup j niðarosi. helgi biskup af ósló. vilhíalmr biskup af orkneyjam. auðinnr af bergvin. hakon af stafangri. hallvarðr af hamre. signarr af föreyjum með samri miskun gerðu þessar skipanir i bergvin jn concilio provinciali. anno domini m^o. ccc^o. xx^o. ok buðu at halldaz skyllði vm alla²⁾ provinciam.

1. Fyrst at þeir staðfestu allar skipanir hinna fyrri biskupa vm styrk heilagrar truar. ok heiðran heilagra hluta ok vm goða siðu. Enn³⁾ bannz pinur allar ok suspensionis priuacionis aut⁴⁾ interdicti⁵⁾. af fyrrum biskupum settar. eða þær pinur aðrar sem ogurligar⁶⁾ eru. kolluðu þeir allar aptr.

2. Buðu þeir klerkum allum at hallda sik fra⁷⁾ deilum⁸⁾ öllum ok osiðsamligum hlutum ok hallda sik til dygða ok gera⁹⁾ pionustu sva sem stett þeirra ber¹⁰⁾.

¹⁾ 148; ²⁾ allann 148; allt 176; ³⁾ sem(!) 148, 176; ⁴⁾ ann(!) 671; ⁵⁾ interdictio 148, 176; ⁶⁾ olangligar 148, 176; ⁷⁾ af 148, 176; ⁸⁾ og allum þrætum oc b. v. 148, 176; ⁹⁾ sl. 148, 171; ¹⁰⁾ byriar 148, 176.

3. Af þi at lærðir menn hafa gert sik ofmerkiliga um opinberan friðulufnat er þat boð þeirra at hverr prestur eða klerkr [sem er¹⁾ infra sacros ordines. hverrar stettar sem hann er. ef hann heilðr friðlu opinberliga j sinu husi eða a sinum kosti manað saman siðan hann hefir heyrt þessa skipan. þa skal hann luka þegar biskupi [fiorar merkr] ef hann er hofutprestr. [enn ef hann er kapelluprestr eða diakn. tver merkr²⁾]. heilðr hann siðan tver vikur friðlu með fyrrsögðum hætti. þa skal hann giallda tvö slik. Bótir hann eigi innan tiv daga siðan. þa er hann skilðr við kirkiu [eða beneficium³⁾] þat sem hann hefir ok skal eigi segia Messo fyrr en biskup hefir leyst hann af sinum glæp.

4. Gðra ok eigi hðfutprestar at þessu. sva at þessar pinur halldiz af þeirra vndirprestum. þa skulu þeir liggia vndir sðmum fearpinum sem hinir. ok pinaz frammarri. ef þeirra biskupi syniz.

5. ⁴⁾[Er ok⁵⁾] nõkkur klerkr sa er stýrkir nõkkurn mann með raði eða með annarri tillögu moti retti eða frelsi heilagrar kirkiu. þa er hann suspensus ab officio et beneficio ipso facto eptir þeirra skipan.

6. Fellr ok vndir þa sðmu pinu hverr klerkr sem gengr vndir nokkura þiað eða anauð leikmanna eða leggr sik vndir þeirra valld með nõkkurum hætti [moti klerka priuilegijs.

7. Sækir ok nokkurr klerkr sök eða gerir samband⁶⁾ moti retti ok frelsi heilagrar kirkiu. [eða heiðurs biskupligrar tignar⁷⁾]. þa ma hann eigi veliaz til nõkkurs semiligs embættis eða tignar vtan aðr[ar] lögligar pinur þær sem a hann eiga at leggiar⁸⁾).

¹⁾ [sl. 148, 176; ²⁾ [sl. 148; ³⁾ [oc ab beneficio 148; ⁴⁾ hér byrjar 42 og hefir fyrrsögn: -Eillfur erkibiskup enm multis alijs; ⁵⁾ [Jtem ef 42; ⁶⁾ [felt úr 148; 176; ⁷⁾ [sl. 42; ⁸⁾ Hér enda þessi fjögur handrit og hafa statútuna ekki leingri, og svo er um öll önnar forn handrit af statútunni, sem notuð eru í NgL. (AM. 354. Fol. skb. c. 1400; AM. 347. Fol. skb. c. 1370; AM. 136. 4to skb. c. 1480; AM. 186. 4to skb. c. 1480; AM. 135. 4to skb. c. 1490), nema tvö ein, en það er AM. 350. Eol. skb. 1363 og AM. 456. 12mo skb. c. 1480. Þan hnýta hér aptan við § 18—22 úr skipan Árna biskups Þorlákssonar frá 1269 (Dipl. Isl. II. Nr. 7, A), sem á hér víst ekki við.

II.

AM. 351. Fol. bl. 115a skinnb. c. 1360 (Skálholtabók forna og góða). Prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 496—98 og í NgL. III, 248—49. Norðmenn kalla þetta *aðra* skipan Eilífs.

Eptirfarandi statutum war gort ok samanlesit j berguin af agætrar aminningar Eilífi erkibiskupi af niðarosi. helga af óslo vilhialmi af orkneyium. auðfinni af biðrguin hakoni af stafang[ri]. halluarði af hamri. sighnari af færeýium lýðbiskupum ok skýllduliga boðit at hallda af ollum ok serhuerium j niðaross erkibiskupsdæmi. sub anno domini. M^o. ccc. xx^o. vij^o. idus julij.

eilífs erkebiskups ok annarra biskupa.

1. Fyrirboðit er klaustranna formonnum. at taka nockurn reglumann með kaupi eða skildaga. en huerr sem tekr þuilik samkeýpi eðr þat goðz sem af leiðir se af sialfu verkinu af settr valldi ok lögmalí allrar sinnar foruistar oc þionustu. en þeir tuennir sem gefa ok samþýckia se pindir sem biskupi líkar.

2. Biskupar skulu fyrir sia huerr j sinu biskupsdæmi at munkaklastrum kanunka eðr sýstra takiz æigi inn fleiri personur en þær megi sémiliga fara af til ligianda goðzi. skal ok su tala æigi fram nema vaxi ríkleiki staðanna ok þo með biskups samþýcki.

3. Eingi sa klaustramaðr sem eptir giðrfa professionem hefir nockut proprium skal takaz ad ecclesiasticam¹⁾ sepulturam vtan hann hafi ífir bætt þetta sitt afbrot.

4. Huerr sa klerkr er annat tuegia veitir einhuerium fylgi eða forstoðu moti heilagri kirkiu j niðrbroti hennar frelsis eðr gefr þeim rað ok fullting sem æ hana stríða. er af sialfu verkinu suspensus ab officio ok beneficio.

5. j sömu pinu falla þeir allir prestar ok klerkar sem vitandi ok sialfuiliandi ganga vndir nýiar þuinganir ok tolla eða með öðrum hætti legiaz þeir vndir leikmanna valld j niðr-drep ok forsmán klerkanna priuilegij.

6. Huerr ok sa er at þui werðr kunnr at hann gerir opinberliga conspiracionem moti logmali ok frelsi biskupligs sætis. eðr moti heiðri biskupligrar tignar. skal fyrir þui sama æigi

¹⁾ ecclesiasticum, skb.

kiosaz mega til nockurar stettar ok æigi geraz kanunkr at þeim stoli. minkaz ok ecki her j aðrar pinur þær sem eptir lögunum werð skýldar ser sa er þuilika luti gerir.

345.

3. Maí 1321.

í Niðarósi.

ELÍFR erkibiskup í Niðarósi skipar Auðfinni biskupi í Björgvín í umboði sínu að vígja Grím electus til Skálholts í viðrvisit biskupsins í Stafangri og Færeyjum.

Afskriftasafn AM. Nr. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 60 - 61; Dipl. Norv. VIII, 90—91 Nr. 71.

Elavus miseratione divina Nidrosiensis Archiepiscopus venerabili fratri Domino Audfinno eadem gratia Episcopo Bergensi salutem in Domino sempiternam.

Laboribus et expensis vestris et aliorum coepiscoporum nostrorum parcere volentes fraternitati vestræ tenore præsentium committimus et auctoritate metropolitana demandamus, qvatinus venerabili filio Domino Grimaro Electo Scalotensi convocatis ad hoc Dominis Stavangrensi et Farensi Episcopis, munus Episcopalis consecrationis ex parte nostra impendatis. Datum Nidrosiæ in Inventione Sanctæ Crucis Anno Domini Millesimo ccc¹). vicesimo primo.

346.

4. Maí 1321.

[á Vörs].

• ARNE a Aske oc Ormer kaffe. senda •witrum manne oc val röyndum herra Hauki loghmanne. kveðju guðs og sína og tjá honum að Jörundr hafi stefnt Bessa tengdaföður sínum •nú í ár• til lögþingis fyrir það, að hann hafi ekki feingið heimanmund Hallfríðar konu sinnar. Bréfið er gert •a manadaghenn

¹) tricentesimo, Hist. Eccl.

nærsta æfter krossmæssa dagh a adru are rikiss Magnuss kon-
ongs Eirikssonar..

(Dipl. Norv. IV, Nr. 149 eptir afskr. í Barthol. ÍV, E.
686—87).

347.

16. Mai 1321.

hjá Kælastraumi.

AUDFINNR biskup í Björgvín skýrir Hákon biskupi í Stafangri
frá, að hann eigi samkvæmt meðfylgjandi bréfi Eilífs erkibiskups
að vígja Grím Skálholtsbiskup í viðrvist Hákonar biskups, og
biðr hann því Hákon biskup að vera í Björgvín 28. Júní.

Afskriptasafn AM. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl.
II, 60—61; Dipl. Norv. VIII, 91 Nr. 72.

Venerabili in Christo fratri Domino Haqvino Die gratia
Episcopo Stavangrensi Audfinnus eadem gratia Episcopus
Bergensis salutem et fraternam in Domino charitatem.

Noveritis nos Anno Millisimo ccc^o. vicisimo primo apud
Lyghru in festo Beati Hallvardi Martyris cum iremus versus
Soghnam causa visitandi recepisse literas venerabilis in Christo
Patris ac Domini nostri Domini Elavi Dei gratia Archiepiscopi
Nidrosiensis mandatum sub forma, qvæ sequitur continentes
[Hér kemr Nr. 345 frá 3. Mai 1321]. Nos igitur Episcopus
memoratus fraternitatem vestram requirimus et rogamus,
auctoritate metropolitana nobis concessa, nichilominus vobis præ-
cipientes qvatinus Dominica proxima post nativitatem Beati
Johannis Baptistæ proxime futuram in cathedrali Ecclesia
Bergis hora debita in dicto consecrationis officio nobiscum
assistatis, Remittentes nobis in signum hujus per nos recepti
mandati vestras patentes literas per præsentium portitorem.
Actum apud Kælastraum in crastino Beati Hallvardi Martiris
Anno Domini supradicto.

348.

24. Mai 1321.

í Stafangri.

HÁKON biskup í Stafangri kannast við að hafa feingið bréf
Audfinns biskups í Björgvín um vígslu Gríms Skálholtsbiskups.

Afskriftasafn AM. Nr. 5859. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 60—61; Dipl. Norv. VIII, 91—92 Nr. 73.

Venerabili in Christo Fratri Domino Audfinno Dei gratia Episcopo Bergensi Haqvinus eadem gratia Episcopus Stavangrensis salutem et fraternam in Domino caritatem.

Noveritis nos Anno Domini Millesimo ccc^o. vicesimo primo Dominica prima ante ascensionem Domini vestras literas per Arnulphum famulum vestrum Stavangriæ recipisse tenorem qui sequitur continentes [Hér kemr Nr. 347 frá 16. Maí 1321 og innan í því Nr. 345 frá 3. Maí 1321]. In cujus mandati requisitionis et rogationis testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Stavangriæ Anno et die supradictis.

349.

24. Júní 1321.

á Guláþingi.

HAUKR lögmaðr Erlendsson, þeir menn aðrir ok allir lögréttumenn á Guláþingi. dæma Ögmundi bónda á Lóti vegna Ingi-riðar konu hans átta mánaða mata ból í innra Hundeiði í Norðfirði. Bréfið gert «í lögréttu» á Guláþingi «Jonsvokudag» «á öðru ari rikis vars herra Magnvss konungs Eiríkssonar».

(Dipl. Norv. III, Nr. 124 eptir frumbr. í ríkisskjalasafni Norðmanna).

350.

28. Júní 1321.

í Björgvin.

BISKUPSEIÐR Gríms Skútusonar (Skurð-Gríms), sem hann vann, er hann vígðist í Björgvin til biskups í Skálholti á annan sunnudag eptir trinitatis.

Afskriftasafn AM. Nr. 5858. Prentað í Suhm Hist. af Danm. XII, 347; Dipl. Norv. VIII, 92—93 Nr. 74 (í bréfi Auðfinns biskups).

Ego Grimarus Electus ab hac hora in antea fidelis ero Sanctæ Nidrosiensi Metropoli Ecclesiæ et Domino meo Elavo, ejusdem Archiepiscopo omnibusque successoribus canonice con-

stitutis, non ero in facto vel consilio ut membrum perdant vel mortem habeant vel mala captione capiantur, consilium eorum vel per literas suas vel per nuncium suum mihi creditum, ad dampnum eorum nulli pandam, terras et prædia vel alias possessiones Ecclesiæ Scalotensis non vendam vel alio aliquo genere alienationionis distraham, Domino meo Nidrosiensi Metropolitano inconsulto. Nuncios etiam Domini mei, quotienscunque ad me venerint, honorifice recipiam et tractabo, Nidrosiensem sedem omni anno vel per me vel per nuncium meum visitabo omnes honores et dignitates Nidrosiensis Ecclesiæ acquirere et conservare, in quantum potero, salvo meo jure juvabo. Ad synodum eorum vocatus veniam, nisi canonica præpeditus fuero excusatione.

Sic me Deus adjuvet, et hæc Sancta [euangelia].

351.

28. Juni 1321.

i Björgvin.

AUDFINNUR Björgynjarbiskup tilkynnir Eilífi erkibiskupi, að hann hafi vígt Grím nú Skálholtsbiskup á annan sunnudag eptir trinitatis (= 28. Júní) og hafi tekið af honum biskupseið í viðrvist Stafangrs og Færeyjabiskups.

Afskriptasafn AM. Nr. 5858. Prentað í Suhms Hist. af Danmark XII, 347; Dipl. Norv. VIII, 92—93 Nr. 74.

Litera super Consecratione Domini [episcopi] Scalotensis
et ejus juramenta.

Reverendo in Christo patri ac Domino suo Domino Elavo Dei gratia Archiepiscopo Nidrosiensi Audfinnus eadem gratia Episcopus Bergensis salutem et se debitum ad omnem reverentiam et honorem.

Vestra noverit reverenda paternitas, nos anno Domini Millesimo ccc^o. vicesimo primo dominica secunda post festum Trinitatis, hoc est quarto Kal. Julii Venerabili Fratri Domino Grimaro jam Episcopo Scalotensi consecratis ad hoc Dominis Stavangrensi videlicet et Farensi Episcopis ex parte vestra auctoritate metropolitana munus Episcopalis consecrationis impendisse, ac ab eodem Domino Grimaro in præsentia prædicto-

rum coepiscoporum fidelitatis professionem de verbo ad verbum sub forma, quæ sequitur, recepisse. [Hér kemr biskupaeiðr Grims Nr. 350]. In signum vero et evidentiam exequuti per nos mandati supradicti unacum Dominis Stavangrensi et Farensi fidelitatis memoratam professionem sub nostrorum omnium sigillis ipsum consecrantium paternitati vestræ duximus rescribendam. Actum loco die et anno supradictis.

352.

[c. 1321—c. 1400].

FORSAGNIR nokkurar, er Skálholtsbiskupar hafa haft á 14. öld.

Forsagnir þessar virðast geta verið frá öndverðri 14. öld, en handritið, sem þær eru í, er ritað nálægt 1400 og eru þær því ekki yngri en frá þeim tíma, en líklegast er að biskupar á 14. öld hafi haft þær, og leingra fram hafa þær eflaust tíðkast, þó að þær væri laungu til orðnar; eru þær því settar hér á nokkuð rúmt tímabil, að ekki er hægt að skipa þeim á neitt vist ár eða skamt árábil. Fyrsta forsögnin er að miklu samhljóða eiðstaf Skurð-Gríms (Nr. 350) nema að nafn vantar og er því auðsætt, að formáli sá muni ekki vera mikið yngri en frá þessum tímum.

I.

Eiðstafr fyrir Skálholtsbiskupa að vinna erkibiskupinum í Niðarósi trúnaðareid (Biskupaeiðr).

AM. 354, Fol. bls. 86 skb. c. 1400; Sbr. eiðstaf Gríms Skútu-sonar 1321. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 563.

[E]go H episcopus ab hac hora ut antea fidelis ero et obediens beato Olauo sancteque nidrosie ecclesie et domino meo arciepiscopo H successoribusque suis canonice intrantibus. Non ero in consilio aut in facto. ut uitam perdant. aut membra aut capiantur mala capcione aut aliquid dampnum uel detrimentum eis. seu loco sancti Olai. inferatur. Consilium uero. quod mihi creditum sit. uel per se. uel per nuncios suos. siue per literas. ad eorum dampnum me sciente. nulli manifestabo iura et libertates et omnes honores et dignitates ecclesie adiutor ero retinendum et defendendum et conseruandum. in quantum potero. saluo meo ordine. contra omnem hominem. salua auctoritate sedis apostolice. nuncios nidrosie ecclesie quos

nouero ueros esse. ineundo et reddeundo. honorifice tractabo. et in suis necessitatibus. adiuuabo. vocatus ad synodum. ueniam. nisi prepeditus fuero canonica prepedicione. Metropolitana sedem. uel per me. uel per nuncium meum. singulis annis uisitato. nisi metropolitana licentia remaneam. possessiones ad mensam mei episcopatus pertinentes non uendam neque donabo neque inpignorabo. neque de nouo infe[u]dabo. neque aliquo modo alienabo inconsulto metropolitano meo.

Sic me deus adiuuet et hec sancta ewangelia.

II.

Forsögn fyrir [sakramentis]bæn prests.

AM. 354. Fol. bls. 86 skb. c. 1400.

[D]eus qui ad ineffabilem obseruanciam sacramenti. fam[ul]orum tuorum preparas uoluntates. donis tuis corda nostra purifica. ut quod est sancta deuocione tractandum sinceris mentibus exequamur. per deum¹⁾.

III.

Eiðstafr að vinna eið að rétt gerðum reikningi.

AM. 354. Fol. bls. 86 skb. c. 1400. Haukr lögmaðr Erlends-son og Árni biskup Helgason settu 1308 lærðra manna hospital í Gaulverjabæ (Annálar), og gæti verið að það hafi verið helgað hinum heilaga Magnúsi Eyjajarli; kynni því að vera, að þetta væri forsögn fyrir eiðstaf spítalaráðsmannsins.

[E]go H fidelem faciam compotum domino meo H de bonis hospitalis²⁾ sancti magni. receptis et erogatis. nullum falsum super illo compoto presentabo. uel pretendam. Nec aliquid uerum quod poterit esse ad utilitatem. ipsius H. uel ueritatem ipsius compoti scienter celabo.

Sic me deus adiuuet et hec sancta [ewangelia].

IV.

Eiðstafr fyrir prest að sverja Skálholtsbiskupi trúnað (Prestaeiðr).

AM. 354. Fol. bls. 86—87 skb. c. 1400, IV. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I. 562—563 í nótu með latinskri þýðingu.

¹⁾ p d', hðr.; ²⁾ hospital', hðr. (= hospitalibus?).

[E]k þú prestur skal uera frá þessum tíma hollur ok hlýden heilagri skálholtz kirkiu ok mínum herra. herra þú biskupi ok hans lögllum eftir komendum. Eigi skal ek uera í gjörð eðr ráðum ath þér faeth fear þaríð eðr sámdar. náð þú sem þér uilíth leynd hafa. skal ek eingum opinbera. veit ek nokkurn þann sem yðr vilí nokkurn vanheíðr gera eðr skada. þa skal ek yðr kunníðra eftir þú sem ek kemz víðr. ek skal víð hialpa ok vernda heilagrar skálholtz kirkiu rétt víðr huern sem er ath skípta. óskaddre míní vígslu ok óskóddum þafuans heíðrí. Eingnum skal ek trygðar eíð sueria vtan yðr. ath yðr óspurðum þann tíma er skálholtz kirkia er formannzlaus.

Sua hialpi mér guð. ok oll þú heilög orð er a þessari bok ero.

V.

Eiðstafr biskupssveins (Biskupssveinacíðr).

AM. 354. Fol. bls. 87 skb. c. 1400. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. I, 563 með latínskrí þýðingu.

[S]vo leggr þú hönd æ helga bok ok þú skytr þú til guðs ath þú skalt vera tryggur ok trúu vírdulígunum herra með guðs miskunn biskupi þú. koma skalt þú til hans þegar hann lætr kalla þig ok fylgja honum vtan landz ok innan ok alldrí meðr hann skilíazt vtan meðr hans goðu orlófi. veízt þú nokkurn þann eðr þa sem honum vílí fear þúrd eðr sámdar skaltu honum eftir þú sem þú kemz víð kunníkt gera.

Suo hialpi þér guð. etcetera.

VI.

Eiðstafr fyrir mann að sverja frá sér fríllur sínar, og að taka eíðkonu sína í samvíst.

AM. 354. Fol. bls. 87 skb. c. 1400.

[P]ath íatar þú gude með suornum bokareíðe ath þú skalt heim aptr taka þú eíðkonu þína j heílagt híuskaparband ok samuíst ok brott reka frá þér horkonu þa sem þú hefir haft með þér til þessa dags. suo skaltu ok hallda sem storskrípta-menn fostur ok utístod[ur] moti huern hatíð eftir lögun kirkí-unnar ok henni suara fullrí yfírbót fíri hórdoma ok meíneíða. sem þú hefir aðr j fallít. Suo þér guð hialpi ok oll þú heilög orð. sem a þessari bok eru. ok alldrí skaltu eta ne drecka eðr

nockura samuist eiga leyniligha edr opinberligha eiga hedan af vidr horkonur þinar oll j einu huse edr yfir einu borde.

VII.

Eiðstafr stólsráðsmanna í Skálholti (Ráðsmannseiðr).

AM. 354. Fol. bls. 90—91 skb. c. 1400. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. 561—62 í nótu með latínskri þýðingu.

[P]Ers leggh ek þu hond a helga boc ok þat iattar ek guði ok iungfrw sancte marie ok ollum guðs helgum monnum sancti¹⁾ thorlaki biskupi ok minum herra þu biskupi i skalholti ath meðan ek stendr i heilagrar skalholtz kirkiu rædzmanz¹⁾ dæmi ok starfve ath æk skal sua rada ok styra ollo stadarins godze i scalholti lausv ok fastv heima ok brotto vtan stoks ok innan frido oc vfrido sëm ek best kann oc trvghligast æfter mino besto samuiti ok megni opinberliga ok leyniligha ok þar fram koma i ordum ok verkum sem ek profuar stadnum oc ydr min herra best henta ok nytsemdh j vera með huat manna sem lut a j ok ængo stadarens godze skutla selia skipta æða bvta fridt æða vfridt til verra skiptis forfallalæst nyttighra mer i vil æða odrum leynt æða liost stadnum ok ydr til skada með vilia ok forakt. Ok ekki vinnofolk æða sakadha karlmenn oc konor lokka æða rada fra stadnum ok ydr fur en þeir hafua ydart gott orlof. ok þa sem storum mælfnum ero borner æða beryktader. scal ek ei vnder mik dragha. til þenozto suo ath stadren missi i staden bædi landseta þenozto folk ok heilogh kirkia i skalholti sin rett. vtan með ydro lofi ok vpplagi. ok rada engum radhum vtan með ydre samþykkt ok vilia oc bera ydr enghum radhum leynt æða liost sem þer vilet. vera lata ath giord se ok standa suo j ollum andrum starfum heilagrar skalholtz kirkiu sancti thorlaki ok ydr ath skal þæ oll sekia vnder stadin ok ydr með trygdh ok truskap sem ek best kann ok ma ok veit æfter minni samvisko sannast firer guði ok hafa engar dualir a mælfnum þarflauslighar til vndandrattar ok fals við heilaga kirkiu ok ydr ath þer ok hon misse sins rettarr ok takit skada af. wtan suo hegan sakeyrer sem þer mer ueitit ok vnnit ok gera

¹⁾ bætt við yfir linunni.

engar lænsættir ydr til fear misso ædha sēmda æda manna radha.

Suo se mer H guð holr ok aull heilogh orðh i þerssi bok ok aull hæilogh ewangelia gudhs etcetera.

353.

18. Marts 1322.

HAUKR lögmaðr Erlendsson og þrír menn aðrir lýsa sætt Einars Þorgilssonar og Bárðar «vm iord» þa er Mokastaðr heitir ok ligger i Vilingz vangs [sokn i Harðan]gre. Bréfið er gert «þosdaghen nesta eptir Gregoriusmessudagh vm va[ret a þridia are rikjis vars virdulegs herra Magnusar konongs».

(Dipl. Norv. I, 165 eptir ræfi af frumbréfinu í ríkisskjalasafni Norðmanna).

354.

20. Februar 1323.

i Oslo.

EILÍFR erkibiskup í Niðrósi, Hallvarðr biskup af Hamri, Salomon biskup af Ósló, Jón [Haldórsson] biskup í Skálholti og fjöldi handgeinginna manna koma saman í Ósló út af því hve slælega ríkisstjórnin fari fram síðan Hákon konungr háleggr fell frá og Magnús konungr Eiríksson, sem er ómyndugr, tók við; fela þeir erkibiskupi á hendr að skipa ríkisstjóra, og velr hann til þess Erling Viðkunnarson. Bréfið er gert «a sunnudaghen nesta firer lauparmesso. a fiorda are rikis vars virdulegs herra Magnusar með guds miskunn Noregs Swya oc Gota konongs».

(Dipl. Norv. VII, Nr. 100 eptir afskr. AM. í Barthol. IV, E, 70—75; Saml. til d. norske Folks Spr. og Hist. V, 535—41; Thorkelins Analecta 174—75).

355.

[1323—48].

SKIPAN þeirra Eilífs erkibiskups í Niðarósi og Jóns Skálholtsbiskups, eða skipan Eilífs hin mikla.

Hinar fornu erkibiskupaskipanið munu allar hafa verið samdar á latínu upphaflega, en nú er svo komið, að frumrit þeirra og frumtexti flestra hverra er glataðr, og eru þær því fæstar til öðruvísi en í þýðingum, og eru þær þýðingar verk Íslendinga, og eru að eins til í íslenskum handritum, að undantekinni skipan Árna erkibiskups frá 1346—49. En flestar þessar þýðingar bera það með sér að þær muni vera nokkuð lausar og lagaðar í hendi sér; þó að efnið sé hið sama er niðurskipan þess stundum mjög mismunandi. En einkum á þetta heima hjá skipan þeirri, er hér fer á eftir. Frumtexti hennar er og glataðr. nema hið litla brot, er eg læt prenta hér sem A. Það svarar að efni nokkurn veginn til B-textans § 22. Á íslenzku er skipan þessi langbezt í skinnbókinni AM. 350. Fol., og eftir henni hafa Norðmenn prentað (Norges gl. Love III, 249—68), en borið saman við tólf skinnbækur aðrar. Hér er einnig prentað eftir 350, því að auðsætt er, að þá bók á að leggja til grundvallar fyrir megintextanum, og er sá orðamunur látinn fylgja hér, sem í NgL., og var hér ekki annað hægt að gera, nema þá að láta prenta skipanina eftir hverri einstakri skinnubók í heilu lagi, en það hefði orðið svo afarmikið að vöxtum, að slíkt gat ekki verið umtalsmál á þessum stað. Hinsvegar hef eg látið prenta hér sérstaka nokkra texta, sem Norðmenn hafa ekki þekt eða ekki notað, og er vonandi að með því sé þessi skipan útgefin svo, að bráð nauðsyn krefji ekki meira. Um aldr þessarar skipanar er óvíst. Norðmenn heimfæra hana til 1320, því að þá var biskupaping haldið í Björgvin; ætti þetta þá að vera einn hluti úr alsherjar-skipan frá því biskupapingi og eiga saman við fyrstu (hjá Norðmönnum I. og II.) skipan Eilífs, og er als ekki ósennilegt að svo knúi að hafa verið. Auk þess blandar eitt handrit (skinnb. AM. 135. 4to) þessum skipunum nokkuð hvorri inn í aðra, þó að það purfi ekki að hafa neina verulega þýðing. Finnur biskup hefir ætlað, að þessi skipan mundi vera frá 1322—23 (Hist. Eccl. Isl. I, 556, II, 63), og er það auðsætt, að hún getr ekki verið eldri í þeirri mynd, er hún nú er í á íslenzku; því að sé það Jón biskup Haldórsson, sem hefir samþykkt hana fyrir Skálholts biskupsdæmi, getr það ekki hafa verið gert fyrri en eftir 1. August 1322, því að þá er Jón vígðr til biskups í Skálholti, en út kom hann á Eyrum árið eftir, 1323 (sbr. Gottskálksannál), og er enda sennilegast að hann hefði ekki samþykkt statútuna fyrri en á prestastefnu um sumarið 1323. En nú er það ekki einu sinni víst, að það sé Jón biskup Haldórsson, er samþykkt hefir statútuna. Það er þvert á móti fult eins líklegt, að það hafi verið Jón biskup Sigurðarson, einkum þegar þess er gætt, að hann samþykkir í skipan sinni frá 26. Júlí 1345 mart úr þessari skipan Eilífs. Af þessum ástæðum hef eg heimfært þessa skipan hér til 1323—48 af því að oltið getr á þessum árum um samþykking hennar. Þess má geta, að verið gæti, að þessi skipan hefði verið gerð upphaflega í Ósló eftir nýár um vetrinn 1323, því að þá eru þar samankomnir ýmsir biskupar, svo sem Eilífr erkibiskup, Hallvarðr biskup af Hamri, Salomon biskup af Ósló og Jón

biskup af Skálholti (sbr. Dipl. Norv. VII, 100; sbr. og Nr. 354 hér að framan).

A.

Brot af latneska frumtextanum.

AM. 175A. 4to bls. 40. skb. c. 1400; næst á undan er skipan Oddgeirs biskups um vín. Þar á undan eru kaflar á íslensku úr skipan Eilifs. Sbr. B § 22. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. I, 556 í nótu, en eingin grein gerð fyrir hvað það sé.

Si ex negligencia euenerit quod perlecto¹⁾ canone nec uinum nec aqua inueniatur in calice. statim infundatur et sacerdos recitabit consecracionem ab isto loco. simili modo et perficiat usque in finem. jta tamen ut dimittat duas cruces que fieri solent singulariter super hostiam.

Si de simplici uino uel aqua fiat consecratio. uinum reputabitur pro consecrato sed aqua non. Vel melius potest dici quod aliam hostiam sumat. et canonem a principio incipiat.

Si de sanguine aliquid ceciderit²⁾ suppra corporalia uel super albam uel super casulum. pars illa recindatur et in loco reliquiarum seruatur prius tamen extrahatur factum quantum possit et sumatur deinde abluatur et ablucio iterum sumatur.

Si uero super terram uel lapidem lignum ceciderit ligandus est et extergendus ille locus et puluis in loco sacro reponendus est.

Porro s[i] in pium³⁾ sanguinem musca uel aranea ceciderit uel tale quod uix sine⁴⁾ uomitu aut mortis periculo sumi potest perfundatur et lauatur quam caucius potest in calice et hanc ablucionem⁵⁾ sumat sacerdos. sed musca siue aranea super

B.

Textinn í Skarðsbók er lagður til grundvallar, því að hann er beztur allra, og er því prentað hér eptir AM. 350. Fol. bl. 132b—138b

¹⁾ prolato les Finnur biskup; pl'to eða pl'co, hdr.; ²⁾ reciderit, Hist. Eccl.; ³⁾ uinum Hist. Eccl.; ⁴⁾ oblacionem, hdr. og Hist. Eccl.; ⁵⁾ siñ, hdr.

skinnb. (Skarðsbók) skr. 1363 (= A); Borið saman við AM. 351. Fol. bl. 88bl—92a skb. (Skálholtsbók góða) skr. c. 1360 (= B); AM. 354. Fol. bl. 19a—23b skb. skr. c. 1400 (= C); AM. 126. 4to (Cod. Thorleivianus) bls. 263—72 skb. c. 1370 (= D); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 671C. 4to bls. 1—8 skb. c. 1350 (= F); AM. 347. Fol. bl. 86—87b, 96a—98b skb. c. 1370 (= G). Hér önnur greinaskipan og textinn nokkuð blendinn. Greinaskipan í G er þessi: (sbr. NgL. III, 268—70). 1. Inn-gangsorðin: þessar skipanir ... biskupsdæmi. 2. Articulus. Sa prestr...þriar merkr (= B § 4). 3. Vm lifnað lærðra manna. Lærdum monnum er bodit...edr luki mörk (= B § 35—36). 4. Her segir vm kirkialegb. Hverr prestr er at þui...adra skipan fyrir ser (= B § 31). 5. Huerir eigi skulo i kirkia gardi hvila. Þeim monnum kirkia gardi (= B § 32). 6. Enn af þi sama. Eigi skal opinbera okkarla....orlof til (= B § 32). 7. Huersu prestar skulo buaz i serdum. Krismu.....hirdzlu geymt (= B § 9). 8. Vm krismu vt tekningb. Krismu.....manudum (= B § 9, sbr. C-text.). 9. Af messu songh. Med allri.....haskalaust at næyta (= B § 22). 10. Huersu prestr skal næyta oblatum. Huern tima.....sanguinis (= B § 23). 11. Corporale.....þarf at þua (= B § 27). 12. Her s. vm fyrnd messo klædi. Allt þat.....þili nidr (= B § 27). 13. Huersu p. skal i...fara. Prestr.....edr diakn (= B § 24). 14. Vm kaup presta. Fyrrbodinn.....vt aptr (= B § 37). 15. Vm klerka vmbod. Eigi skulo.....edr frændr (= B § 38). 16. Vm doma klerka. Klerkum.....edr lima manna (= B § 39). 17. Vm vitnisburd. Eigi skulo.....biskups orlof (= B § 39). 18. Capitulum. Lærdum monnum.....mala uoxtum (= B § 40). 19. Vm Prestar allir.....æfinliga idran (= B § 17—18). 20. Vm.....fyrir siukum manni. Siukum.....fyrir segir (= B § 19). 21. Ef madr.....staddr (B = § 28—29). 22. Capitulum. Þat skulo prestar.....kann fæ (= B § 16). 23. Articulus. Þat skal ok huerr.....skripta gangi (= B § 15). 24. Capitulum oc... Enn ef neckur.....aptr til hans (= B § 14). 25. Eigi skal.....skriptborna synd (= B § 14). Í C-textanum eptir § 22 so opt sidan sem vid þikkir þurfa: Vm born. Af þi at born.....handbok (= B § 5). Vm skirn. Jafnvel mæ.....meinbughum (= B § 5—8). Vm skirn. En ef prestr efuazt.....vant er (= B § 5). Huersu geyma..... Prestar skulogöymt (= B § 9). Vm krismu. Skulo bear prestar.....meini (= B § 10). Huersu sôkia skal prest. Prestr skal.....at roa (= B § 10). Vm skripta mal. Lysa skulo.....soknarprestisins (= B § 11). Vm skriptamal. Einghe prestr.....kunnu adr (= B § 12). Vm skript. Einghi prestr.....tuefallt (= B § 13). Vm skript. Kenna skulo.....spir. sancti amen (= B § 14). AM. 175A. 4to bls. 38—40 skb. c. 1400 (= H); AM. 136. 4to bls. 252—62, 267—69 skb. c. 1500 (= I); AM. 186. 4to bls. 87—92 skb. c. 1480 (= K); AM. 135. 4to

bls. 220, 223—27 skb. c. 1490 (= L); AM. 456. 12mo bls. 143—60 skb. c. 1480 (= M); AM. 42. A. 8vo bls. 191—200 skb. c. 1480 (= N).

Skipanir ok r[ettar] B[ötr] herra eýlifs erchibiskups¹⁾.

²⁾ Þessar skipanir setti³⁾ [uirduligr herra⁴⁾. herra Eilifr⁵⁾ [med guds miskunn⁶⁾ erchibiskup⁷⁾ [i nidarosi⁸⁾ [med radi annarra biskupa⁹⁾ i noregi. ok [ver brodir jon med samri miskunn¹⁰⁾ biskup i skalholtti. [vilium at halldiz af aullum prestum ok uigdum mönnum¹¹⁾ i uaro biskupsdömi.

1. [Jn primis¹²⁾. Ef biskups frafall uedr. þa skal huerr prestr æ þeim næstum¹³⁾ .xij. manadum syngia honum til miskunnar¹⁴⁾ .vij.¹⁵⁾ salumessur¹⁶⁾ med ollum¹⁷⁾ salutidum. [Enn fyrir sæl huers prestz¹⁸⁾ .iij.¹⁹⁾ salumessur²⁰⁾ med²¹⁾ salutidum²²⁾.

2. Engi skal odrum ranga sök gefa æ stefnu²³⁾. enn ef²⁴⁾ gefr. Gjalldi [sva mikit²⁵⁾ sem hinn skyldi. ef hann ueri sannr at sök²⁶⁾. nema sa sem sök æ²⁷⁾ sanni med eineidi²⁸⁾. at hann

¹⁾ Skipan Eilífs erkbiskups B. Her hefr vpp statuta ok skipanir biskupanna ok segir fyrst af skipan herra Eilífs med guds naad erkbiskups i nidarose ok stadfesting herra Jons C. Eilífs erkbiskups D; Skipanir og rettarbætur Eilífs erchibiskups E; Fyrirsögn vantar í F; Skipanir Eilífs erkbiskups G; S. J. erch.(!) H; Vm skipanir Eilífs I; máð í K; Fyrirsögn vantar í L; Eilifr M; máð í N; ²⁾ upphaf statútunnar stendr tvisvar í L; fyrri tekstinn (= L*) nær til orðanna: «sed si baptizatus», (§ 5); seinni tekstinn (= L**) nær til orðanna: «Engin prestr skal ok i skriptamalum bida nokorum» (§ 12); ³⁾ hefr gert B; hefr sett G, K, L*; voru settar H; skipadi L*; ⁴⁾ herra sl. B, C, D, F, G, K, L, M; [af virduligum berra H; ⁵⁾ Eilífi H; ⁶⁾ [sl. B, H; nad L*; ⁷⁾ erchibiskupi H; ⁸⁾ [sl. H; ⁹⁾ [ok adrir biskupar B, F, L*, N; ¹⁰⁾ [brodir vaar Jon B, N; [ver brodir Jon med samri naad C; [v. br. J. m. s. grein I; [v. b. J. m. s. nad oc myskun M; ¹¹⁾ [ok biodum wer skylduliga at hallda prestum oc lærðum monnum B, F, G, K, L*; ok uigdum monnum sl. C, D, L*; pr. ok v. m. sl. I; ¹²⁾ [sl. B, C, D, F, I, L, N; ¹³⁾ næstum sl. B, C, D, F, K, L, N; ¹⁴⁾ hialpar B; ¹⁵⁾ .vij. B, K, N; ¹⁶⁾ [salma L*; ¹⁷⁾ ollum sl. L*, M; ¹⁸⁾ er andaz b. v. C, F, L; ¹⁹⁾ .vij. L; ²⁰⁾ salma L*; ²¹⁾ ollum b. v. C, I; ²²⁾ [sl. D, E; ²³⁾ stefnum B, K, L; ²⁴⁾ bann b. v. B, C, D, F, I, L*; ²⁵⁾ [sl. B; ²⁶⁾ sl. B; ²⁷⁾ gefr B, C, D, F, K, L, N; ²⁸⁾ eidi E.

hugðiz¹⁾ eptir²⁾ rettu [mali sækia³⁾. sva þo at [hans tala uirðiz⁴⁾ æigi hinum til⁵⁾ ofrægdar edr fiolmælis.

3. ⁶⁾ Leyndar mál all⁷⁾ þau sem [rædd ero⁸⁾ a [presta stefnu⁹⁾. ok bydr biskup¹⁰⁾ at leynd. ok berr einn huerr þau ut ok segir. Gialldi biskupi¹¹⁾ .iij. merkr ok [sit¹²⁾ suspensus ipso facto¹³⁾ a beneficio et officio¹⁴⁾ um .vi.¹⁵⁾ manadi. ok [skipti biskup þeim rentum¹⁶⁾ fataækra manna imillum ok¹⁷⁾ pini [hann þo¹⁸⁾ meir ef þess þickir¹⁹⁾ þurfa²⁰⁾.

4. Sa prestur er ryfr þau mál sem biskup tekr²¹⁾ æ presta moti²²⁾ ok lærdir menn uerda a sattir. Gialldi²³⁾ .iij. merkr.

5. ²⁴⁾ Af þi at börn deya opt²⁵⁾ oskird þar sem æigi getr²⁶⁾ presti fært²⁷⁾. sakir uankunnandi²⁸⁾ [þeirra sem hia ero staddir²⁹⁾. þa³⁰⁾ skal soknarprestr³¹⁾ lysa opt³²⁾ ok innuirdu-liga³³⁾ kenna [soknarfolki sinu³⁴⁾. at³⁵⁾ þegar barn uerdr fætt sva [sem dauðuant³⁶⁾. at æigi ma³⁷⁾ til prestz flytia³⁸⁾. edr sva siukt uerdi æ leid. þa skiri³⁹⁾ [sæ karlmadr⁴⁰⁾ er næstr⁴¹⁾ verdr⁴²⁾. ok⁴³⁾ kona⁴⁴⁾ ef [karlmanni⁴⁵⁾ nær æigi⁴⁶⁾. ok fyrr fadir edr⁴⁷⁾ modir enn oskirt deyi. j uatni einu⁴⁸⁾ [kölldu edr

¹⁾ þottiz B, C, D, F, I, L; ²⁾ med D, I, L; ³⁾ [vpp bera sitt (þat F) maal B, D, F, I, L; [maali sækia ok med rettu upp bera s. m. C; ⁴⁾ [þat verdi L*; ⁵⁾ ofridar ok b. v. L*; ⁶⁾ in sinodo, fyrirsögn M; ⁷⁾ sl. B, N; ⁸⁾ [töldur verda B, N, ⁹⁾ [stefnum B, N; stefnu F, K, L*; ¹⁰⁾ þeim b. v. C, I, L*; þau b. v. D, F; ¹¹⁾ honum B, N; sl. C, D, K, M; ¹²⁾ factus b. v. D; ¹³⁾ opere L*; ¹⁴⁾ [se af settr officio et beneficio af sialfum lögunum B, N; ¹⁵⁾ .iij. K; ¹⁶⁾ er þeir eigu at suara b. v. B; er þui suara b. v. C, D, F, I, L*; ¹⁷⁾ ok sl. B, N; [sl. K; ¹⁸⁾ [sl. B, K, N; þo sl. C, F, I; ¹⁹⁾ vid b. v. I, K; ²⁰⁾ ok pini etc. sl. L*; Þrá: leyndar mál sl. L*; ²¹⁾ til b. v. B, G; ²²⁾ prestastefnn L; ²³⁾ biskupi b. v. B, K; ²⁴⁾ En b. v. B, N; her seghir vm barnskirnar ord ok at atferd, fyrirsögn C; Ef börn deya vskird, fyrirsögn D; ²⁵⁾ optsinnis B, N; ²⁶⁾ werdr B, N; ²⁷⁾ náð F, I, L*; ²⁸⁾ vankunnustu F, G, I, K; vankunnattu L; ²⁹⁾ [sl. B, N; ³⁰⁾ þui B, N; ³¹⁾ huerr b. v. B, G, K, L*; ³²⁾ opt sl. B, G, L*; N; firir folki b. v. C; ³³⁾ sl. G, L; ³⁴⁾ [sl. C; ³⁵⁾ at sl. B, N; ³⁶⁾ [dauðvaana B, L*, N; [dauðuent C, D, F, G, I, K, L*, M; ³⁷⁾ geti C; getr D; ³⁸⁾ fört C; flutt D; ³⁹⁾ þegar b. v. B, C, D, F, G, L, M, N; ⁴⁰⁾ [karlmenn þeir D, F, G, L; ⁴¹⁾ nerri C; næstir D, F, G, L*; hia L*; ⁴²⁾ er B, C, I, N; ero D, F, G, L; ⁴³⁾ ok sl. B, N; edr C; ⁴⁴⁾ konur C, D, G, L; ⁴⁵⁾ karlmonnum C, D, G, L*; ⁴⁶⁾ [æigi er karlmadr til B, N; ⁴⁷⁾ ok C, I; ⁴⁸⁾ einu sl. B, N; hreinu L.

uðrmu¹⁾. enn ²⁾ öngum öðrum lög edr uðkua³⁾. ok⁴⁾. drepi barni i uatni .iij. sinnum ok⁵⁾ kasti a hofud med lofa sinum edr keralldi. ef æigi nær öðru. ok segi⁶⁾ med rettri⁷⁾ trv. ok fullri ætlan⁸⁾ at⁹⁾ skira. [ok mæli þessi ord meda[n]¹⁰⁾. [Jon ek skiri þik i nafni fodur ok sonar ok heilags anda¹¹⁾. ok gefi nafn barninu¹²⁾. ok ef barn¹³⁾ lifir¹⁴⁾ sidan. þa komi¹⁵⁾ þeir er skirdu til prestz [sem fyrst med því¹⁶⁾. ok ef prestr prouar þat [eptir heilagri kirkiu skipan¹⁷⁾ rettliga skirt vera. þa leidi prestr¹⁸⁾ þat þegar i kirkiu utan primsignan. ok leggi oleum sanctum a briost ok bak [sine interrogatione. abrenuncio¹⁹⁾ et cetera dicendo²⁰⁾. Ego te²¹⁾ lineo²²⁾ et cetera²³⁾. ok leggi krisma²⁴⁾ i höfud ok segi þar med²⁵⁾ þær oraciones²⁶⁾ sem þar ero²⁷⁾ til geruar. ok þat allt sem vant er at gera sidan²⁸⁾ barn er or font tekit²⁹⁾. eptir þi sem gert er³⁰⁾ i handbok³¹⁾. [Jafnuel má ok skira³²⁾ i sio sem i sætu vatni³³⁾. [eda af is bræddum³⁴⁾. Nu³⁵⁾ ef prestr efaz³⁶⁾ huart³⁷⁾ barn er skirt³⁸⁾. [annat huart³⁹⁾ af ordum þess er skirdi. er þeir⁴⁰⁾ hermi⁴¹⁾ tuifallt⁴²⁾ er hia varo. [j þeirri efan⁴³⁾ primsigni prestr. ok skiri med þersum ordum. Si baptizatus es. non te rebaptizo⁴⁴⁾. sed si

¹⁾ er lofat at skira b. v. B; [sl. M. Héðan og til orðanna: Jafnuel ma ok skira sl. N; ²⁾ i b. v. B, I; ³⁾ vöku(!) B, L*; edr v. sl. L*, M; ⁴⁾ ok sl. B, D, F; ⁵⁾ eda B, C, D, G, M; ⁶⁾ þessi ord b. v. B, C, D, F, K, L; ⁷⁾ þessi I; ⁸⁾ firætlan B; ⁹⁾ ok D; ¹⁰⁾ sl. B, C, D, E, F, G, I, L; [þat med þessum ordum M, N; ¹¹⁾ [Ek skiri þik .n. etc. B; [ek skire þik etc. C, D, F, G, I, L*; ¹²⁾ barninu sl. G, I, K, L*, M; ¹³⁾ þat C, D; n. K; ¹⁴⁾ lifnar F, I; ¹⁵⁾ fari B; ¹⁶⁾ [sl. B; med þ. sl. K, L*; ¹⁷⁾ [sl. K; ¹⁸⁾ hann C, D, L*; ¹⁹⁾ abrennuncias F, I; abr. sl. G; ²⁰⁾ dimittite M; ²¹⁾ te sl. C; ²²⁾ linio C, D, E; ²³⁾ [sl. L*; etc. sl. L; ²⁴⁾ krisma C, F, I; ²⁵⁾ þarmed sl. C, D, F, L; þar til E; ²⁶⁾ bænr L*; ²⁷⁾ settar oc b. v. E; ²⁸⁾ er L*; ²⁹⁾ borit L*; ³⁰⁾ til b. v. F, M; ³¹⁾ [aan nockurri eptirspurningu afneitningar. ok segi alla luti adra eptir lofigum vana vpp fra skirn bædi med ordum ok smurningum ok öðrum atferlum wt til enda B; ³²⁾ [skira ma barn L*; ³³⁾ ef vill b. v. I; ³⁴⁾ [ok isi þiddum eda snio bræddum B, N; [j isi eda snio bræddum C, D, F; [af ise e. s. br. G, K; [eda af i. e. s. br. I. Frá: jafnuel sl. L*; ok snio b. v. L*; ³⁵⁾ En B, C, D, F, G, I, L*; ³⁶⁾ vm b. v. L; ³⁷⁾ at B, F, L*, N; ³⁸⁾ edr eigi b. v. C, D; ³⁹⁾ [sl. L*; ⁴⁰⁾ þeirra er L*; ⁴¹⁾ herma B, C, D, L*, N; tala M; ⁴²⁾ tuifalliga B, N; um b. v. C, D, G, I, L*, M; fra b. v. F; ⁴³⁾ [i þessu efni B, G, I, K, L*, N; [i þessu efni þa C, D; [Ok af þessu L*; [j þessi för M; ⁴⁴⁾ Hér endar L*.

baptizatus non es. Ego te baptizo. [in nomine patris et filij et spiritus sancti¹⁾]. ok geri sidan²⁾ allt sem uant er [ok adr er skipad³⁾].

6. Þat skal ok opt⁴⁾ fyrir folki lysaz⁵⁾. at engin madr ma konu fa. ser⁶⁾ skyldari at frændsemi edr sifsköpum⁷⁾. enn at fimta manni. [se til annars huars þeirra⁸⁾ at telia⁹⁾. Enn¹⁰⁾ fiorda manni af [huari¹¹⁾ tveggju¹²⁾ halfu edr¹³⁾ nanara¹⁴⁾. er fyrirbodit at fá. [utan biskup lofui edr kirkiunnar umbods-madr¹⁵⁾].

7. Sva ma ok engin¹⁶⁾ fa þeirrar konu er hann¹⁷⁾ helldr¹⁸⁾ undir skirn. [edr þess manz konu edr dottur. er hann¹⁹⁾ þellt undir skirn²⁰⁾ edr biskups hönd. Engin kona ma ok [hafa þann mann²¹⁾ er henne þellt vndir skirn [ok ægi²²⁾ þeirrar²³⁾ bonda edr son. er henni þellt undir skirn²⁴⁾. Sva ma ok engin prestz son fa þeirrar²⁵⁾ konu er fadir hans skirdi²⁶⁾. ok engin [dottir prestzins²⁷⁾ skal²⁸⁾ þann mann fa²⁹⁾ er [fadir hennar³⁰⁾ skirdi.

8. Er ok [allzkyns³¹⁾ frillulifi [ok hordomr³²⁾ fyrirbodinn³³⁾ af heilagri kirkiu. Huerr madr³⁴⁾ er ser³⁵⁾ þefir [mey edr³⁶⁾ konu festa³⁷⁾ at guds lögum. er skyldugr³⁸⁾ at gera brudlaup

¹⁾ [etc. C, D, F, G, K; [in nomine etc. L**; ²⁾ sidan sl. L**; ³⁾ frá: Nu ef prestr efaz etc. vantar hér, en kemr sidar í B, F, I, L**, N (sjá § 8 síðast); [sl. B, G, I, L**. Í C og D er þessi fyrirsögn fyrir því, sem eptir fer: Vm hiuskapar maal C; Vm havnfang i guds lavgum D; ⁴⁾ greina ok b. v. C, D; ⁵⁾ Fyrir: ok ver brodir jon etc. (sjá upphaf statútunnar) stendr í H; at þat skal opt fyrir folki lysaz; ⁶⁾ nær b. v. B, N; ⁷⁾ sifum B, N; sifkonu I; ⁸⁾ þeirra sl. B, N; ⁹⁾ [er (se I) huart þeirra fra systkinum F, I; ¹⁰⁾ at b. v. B, D, F; ¹¹⁾ huarra F; ¹²⁾ [huarstuegla H; ¹³⁾ en C; ¹⁴⁾ nánari C, D, F, G, I, M; ¹⁵⁾ [sl. B, C, D, F, G, I, K, L, M. Héðan frá og til ordanna: eigi skal fridur (§ 29) etc. vantar í H; ¹⁶⁾ madr b. v. B, M, N; ¹⁷⁾ honum B, F, I, N; ¹⁸⁾ þellt C, D, G, K; ¹⁹⁾ honum F, I; ²⁰⁾ [sl. B, D, G, N; ²¹⁾ [þann fa B, N; ²²⁾ [eda F; ²³⁾ konu b. v. B, C, D, F, N; ²⁴⁾ eda biskups hönd b. v. F. Engi kona . . . skirn sl. I; edr þess manz . . . þellt undir skirn sl. M; ²⁵⁾ þa B, N; ²⁶⁾ þefir skirda G; ²⁷⁾ [prestz dottir B, C, D, F, I, K, L, M, N; ²⁸⁾ skal sl. B, C, D, F, I, K, L, M, N; ²⁹⁾ fa sl. B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; ³⁰⁾ [þann C, D; ³¹⁾ [ollungis M; ³²⁾ [sl. L; ³³⁾ fyrirbodit B, F, G, L, N; ³⁴⁾ ok B, C, D, F, K, N; madr sl. I; ³⁵⁾ ser sl. C, D; ³⁶⁾ [sl. M; ³⁷⁾ keypt M; ³⁸⁾ skyldr B, F, N.

sitt¹⁾ til hennar innan²⁾ .xij. manada [sidan³⁾ hann hefir festa bana⁴⁾. sva þo at lyst se [.iij. drottins daga⁵⁾ i kirkiu [fyrir brudlaup þeirra⁶⁾ fyrir soknarfolki sinu⁷⁾. at sa er sanna meinbugi ueit a uera. at su festing megi æigi⁸⁾ [framgeng uerda⁹⁾ eptir¹⁰⁾ lögum¹¹⁾. uiti þess giorr meir¹²⁾ huat hann uill þar vm vitna¹³⁾. Er þessi lysing þui¹⁴⁾ [þar til¹⁵⁾ skipað(1) af heilagri kirkiu at þeirra manna¹⁶⁾ börn er henne hallda upp. skulu¹⁷⁾ arfgeng eptir föður ok modur. sva¹⁸⁾ sem eigin konu börn þo at þar prouiz æ¹⁹⁾ lögligir²⁰⁾ meinbugir sidar meir. En þeirra hiona²¹⁾ börn er þessari lysing lata æigi vpp hallda²²⁾. ok prouazst þeirra aa milli lögligir meinbugir sidar meirr. uerda æigi²³⁾ arfgeng. [ok²⁴⁾ sva sem getin²⁵⁾ i meinbugum²⁶⁾).

9. Prestar skulu hallda ok hafa fonta sina [hreina. þétta ok ual²⁷⁾ lokada²⁸⁾. Krismu skal huerr prestr nyia taka aa²⁹⁾ .xij. manudum³⁰⁾. [ok geyma han[a] reinliga ok eucharistiam³¹⁾ i kirkiu sinni i læstri³²⁾ hirdzlu³³⁾. sua at engin vreinindi [nai til³⁴⁾. Enn ef [æigi er³⁵⁾ sva geymt. ok komi³⁶⁾ at³⁷⁾ mus edr hundr edr onnur vreinindi. þa [se hann suspensus ab officio.

¹⁾ sitt sl. B, F, G, L, M, N; ²⁾ þeirra b. v. B, N; þeirra fyrsto b. v. C, D, I, L; þeirra hinn nestu b. v. F; fystu b. v. K; ³⁾ sem B, D, F, G, K, N; ⁴⁾ [sl. C; ⁵⁾ [þrysuar B, F, G, I, K, L, N; [ádr .iij. sinnum C; [aðr þrysvar D; ⁶⁾ [sl. C, D; ⁷⁾ sinu sl. B, C, D, F, G, K, N; ⁸⁾ æigi sl. C; ⁹⁾ [fram ganga B, C, D, F, G, L, M, N; ¹⁰⁾ at B, N; ¹¹⁾ megi tilsegia ok at prestr b. v. C, N; ok b. v. C, D; ¹²⁾ meirr sl. B, K, L, N; ¹³⁾ bera B, L, N; bera vitni M; ¹⁴⁾ þui sl. B, C, F, G, L, N; ¹⁵⁾ [til þess C, G; [þar vm E; ¹⁶⁾ hiona B, F, I, M, N; sl. G; ¹⁷⁾ eru B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; ¹⁸⁾ sva sl. C, I; ¹⁹⁾ þeirra aa millum I; ²⁰⁾ lögligir sl. B, N; ²¹⁾ hiona sl. B, N; ²²⁾ hallda sl. D; ²³⁾ alldri B, C, D, F, I, K, L, M, N; ²⁴⁾ ok sl. C, D, F, M; ²⁵⁾ [Sua ok þeirra börn sem getin verda B, N; [sua sem segir L; ²⁶⁾ En ef prestr efaz etc. kemr bér i B, F, L, N (sbr. § 5). í C, D, M kemr hér fyrirsögn við það, sem eptir fer Vm geymslu krisma C; Vm fonta ok krisma D; Hversu prestar skulu M; ²⁷⁾ [sl. C; [vel D; ²⁸⁾ Prestar skulu hallda etc. sl. B, I, K, L, N; ²⁹⁾ huerium b. v. B, C, D, G, M, N; ³⁰⁾ Ekki meira af § 9 í G í statútunni; í kaflanum um prestastefnu finst er og að nokkru tvítekið (bér = G*), ok brenna adr þa forna b. v. G* bér; ³¹⁾ [krismu ok eucharistiam skal huerr prestr geyma B, F, G*, I, N; [kr. . . . bafa ok geyma G, L; ³²⁾ kistu eda b. v. B, G, N; ³³⁾ reinliga b. v. B, F, N; ³⁴⁾ i B, G, N, sl. C, D, F; [meghe naa G*; ³⁵⁾ verdr G; ³⁶⁾ kemr B, C, D, G, G*. I, N; ³⁷⁾ aa B, N; [at kemr L.

misse. þar til er hann finnr biskup¹⁾. taki biskup messo sǫng af honum um .iij.²⁾ manaði. ok luki prest³⁾ mǫrk⁴⁾ fyrir þat er æigi var i læstri hirdzlu geymt.

10. ⁵⁾Prestr skal iafnan til reidu uera. [huern tima⁶⁾ er hann uerdr kuaddr logliga. at skira börn edr fara i naudsyn til siuks manz. Enn ef hann fyrirnemz⁷⁾ [lǫgliga⁸⁾ kuaddr⁹⁾. ok deyr barn óskirt. edr siukr madr oskriptadr. þa se hann suspensus ab officio¹⁰⁾ [et beneficio¹¹⁾ [ipso facto¹²⁾. ok godz [hans allt¹³⁾ er hann [hefir aflat¹⁴⁾ af kirkiunni se¹⁵⁾ i biskups ualldi. sva framt sem imoti presti¹⁶⁾ er¹⁷⁾ farit skynsamliga. huart sem¹⁸⁾ [hann þarf a sio edr landi at fara¹⁹⁾. ok se²⁰⁾ iafn uel [heim reiddr²¹⁾ sem heiman²²⁾ [sua at²³⁾ æigi þurfi hann sialfr at roa²⁴⁾.

11. ²⁵⁾Lysa skulo prestar²⁶⁾ fyrir soknarfolki sinu²⁷⁾. at huerr karlmadr²⁸⁾ ok kona²⁹⁾ er samuitzku³⁰⁾ alldr hefir til³¹⁾. skal hit minzta³²⁾ a huerium³³⁾ .vij. manadum. ganga til scriptar³⁴⁾ vid soknarprest sinn. ok þui at eins vid annan. at³⁵⁾ at soknarprest hans lofi honum³⁶⁾. ok³⁷⁾ ef utan soknar³⁸⁾

¹⁾ [sl. G*; ²⁾ .xij. I; ³⁾ prestr sl. B, F, I, N; ⁴⁾ .iij. merkr I; ⁵⁾ Vm skylldu prests ef naudsyn kemr, fyrirsögn i C; Ef prestr ferr til slukra manna, fyrirsögn i D; Tilbunadr, fyrirsögn M. Hér bætir G* þessu inn i: Skulu bear prestar hafua tekit krismu aa paska aptan adr en þeir vighe funt. en allir adrir hit seinsta fyrir huita sunnu. En huerr er eighi hefir so tekit luki halfua mǫrk vttan leidar leingd eda önnur forfaull meini; ⁶⁾ [hueruitna B, G, L, N; ⁷⁾ er B, N; nemst I; ⁸⁾ lǫgliga sl. C, D, G, I; ⁹⁾ [sl. L; ¹⁰⁾ misse b. v. C; ¹¹⁾ [sl. B, N; ¹²⁾ [sl. G; ¹³⁾ [þat B, N; [hans þat C, D; [hans F, G, L; ¹⁴⁾ [aflat B, N; ¹⁵⁾ se sl. C, D, F, G, I, L; ¹⁶⁾ honum I; sl. L; ¹⁷⁾ var I; ¹⁸⁾ heldr b. v. M; ¹⁹⁾ [farit er aa sio eda landi B, N; [þarf aa sio eda landi C, D, I, L; [h. skal a sio . . . fara G; ²⁰⁾ se sl. B, N; ²¹⁾ [heimleidis B, N; ²²⁾ ibrott C, D, G; ²³⁾ [ok C; ²⁴⁾ Prestr skal etc. sl. K; ²⁵⁾ Vm skripta maal ok aminningar, fyrirsögn C; Vm skripta maal, fyrirsögn D; Vm lysing, fyrirsögn K; kristiu bod, fyrirsögn M; ²⁶⁾ einkannliga i laanga fǫsta b. v. B, C, D, F, G, I, K, L, M, N; ²⁷⁾ siuu sl. F, L; ²⁸⁾ madr karl B, C, I, N; madr D; aa madr M; ²⁹⁾ ok kona sl. M; ³⁰⁾ ok b. v. C; ³¹⁾ til sl. I, K; ³²⁾ einn tima b. v. B, C, D, F, I, K, N; vm sinn b. v. M; ³³⁾ huerium sl. B, C, N; ³⁴⁾ skripta B, C, D, L, M, N; ³⁵⁾ nema F; vttan G; ³⁶⁾ honum sl. B, C, D, F, G, I, L, N; ³⁷⁾ En B, N; ³⁸⁾ þinga B, N.

madr. vtan¹⁾ [pilagrimr uegfarandi madr sé. kemr²⁾ til [nóckurs prestz³⁾ orlofs laust. þa segi prestr honum⁴⁾ þegar⁵⁾. at hann hefir huarki⁶⁾ uallð til at leysa hann ne binda. ok uisi honum⁷⁾ aptr til soknarprestz sins.

12. ⁸⁾Engin prestr skal heyra skriptamál⁹⁾ þers manz¹⁰⁾ er hann ueit¹¹⁾ i banni uera. fyrr en hann er leystur [af því banni¹²⁾ af þeim sem leysa hann a at¹³⁾ lögum. ok [þar skal prestr¹⁴⁾ fyst eptir fretta¹⁵⁾ i skriptamálum. ok þar¹⁶⁾ næst [at hver¹⁷⁾ madr¹⁸⁾ kunni¹⁹⁾ [fræði sin²⁰⁾. credo [in deum²¹⁾. [pater noster ok²²⁾ aue maria²³⁾. [ok barnskirn ord ok atferli²⁴⁾. ok biodi þeim²⁵⁾ at þeir nemi sem fyrst er ægi kunna adr.

13. ²⁶⁾Engin prestr skal ok²⁷⁾ i skriptamálum bioda nockurum manni²⁸⁾ edr til leida at hann sueri edr trulofi. at hann skal þa synd skriptborna²⁹⁾ einhveria alldri³⁰⁾ optar gera. einkannliga þær³¹⁾ sem silt ma³²⁾ uaraz. því at ef hann gðrir³³⁾ sidan³⁴⁾ moti iatan sinni. þa [brytr hann³⁵⁾ tuifallt.

14. ³⁶⁾Kenna skulo prestar þeim er [þeir skripta³⁷⁾ huersu þeir skulo [til skripta ganga³⁸⁾ at þeir [segi sva sin afbrot. at

¹⁾ nema C, D, L; ²⁾ til skriptar b. v. B, N; [pilagrimar eða uegfarandi menn komi C; [pilagrimar edr uegfarande madr se kominn til skripta D; til. skripta b. v. F, I, K, L; ³⁾ [noekurra presta I; ⁴⁾ honum sl. B, N; ⁵⁾ þegar sl. L; ⁶⁾ ecki L; ⁷⁾ sua b. v. B, C, K, L, N; ⁸⁾ Huersu prestur, fyrirsögn M; ⁹⁾ skript C; opinbers okkarls edr b. v. D; ¹⁰⁾ manz sl. B, C, D, F, N; ¹¹⁾ opinberliga b. v. B, N; ¹²⁾ [sl. B, C, D, F, G, I, N; ¹³⁾ med C, D; ¹⁴⁾ [þar skulo prestar C, D, F, G, I, K; ¹⁵⁾ leita B, C, E, I, M, N; ¹⁶⁾ þar sl. G; [þat skulo prestar fyst þeim setia sua sem i skriptamálum at þeir taki lausn. ok þar L; ¹⁷⁾ [huart B, F, I, N; ¹⁸⁾ madr sl. C, D, G, L; hann I; ¹⁹⁾ kann B, N; [at þeir kunnu F; ²⁰⁾ [sl. B, C, D, L, N; [rett I, M; ²¹⁾ [ok C, G, L; ok b. v. D, M; sl. F; ²²⁾ [sl. G; ²³⁾ maria sl. G; ²⁴⁾ [sl. B, C, D, F, G, I, K, M, N; ²⁵⁾ þeim sl. B, D, F, I, K, N; ²⁶⁾ Vm skripta, fyrirsögn K, L. Upphafið og hingað að er sett i L** á eptir því, sem hér fer á eptir, en því er þar skotið inn i skipan Eilífs hina fyrstu i § 3 á eptir orðin: „huerrar stettar sem hann er“; ²⁷⁾ ok sl. C, F, G, I, K, L; þat D; ²⁸⁾ manni sl. B, C, F, I, N; ²⁹⁾ skriptborna sl. D; ³⁰⁾ eigi C; ³¹⁾ þar C; ³²⁾ megu menn B, N; vid ga eða b. v. I; ³³⁾ brytr B, N; ³⁴⁾ sidan sl. C, D; ³⁵⁾ [þati sidan L; ³⁶⁾ huersu prestr skal, fyrirsögn K; formæle prestz, fyrirsögn M; ³⁷⁾ [til skripta ganga wid þa B, N; [þeir skulo skripta I; [þ. sk. ganga K; ³⁸⁾ [iatta sik B, N.

þeir¹⁾ nægi sik enn [engan annan²⁾ nafnliga³⁾. nema⁴⁾] [syndin se sua hattud⁵⁾. at hann megí hana ecki odruviss skriptbera sem optliga kann henda. at⁶⁾ hann hefir haft systur sina⁷⁾. edr þílikt annat⁸⁾. [sva⁹⁾ ok at þeir¹⁰⁾ skriptberi allar sinar syndir ok misgerdir med¹¹⁾ idran. ok leyni öngu af. ok fari¹²⁾ sidan eptir¹³⁾ innuirduliga. ef hann vill¹⁴⁾ syndir sinar þa¹⁵⁾ skriptbornar af segia ser. ok framleidis sik af¹⁶⁾ þeim hallda. ok tia¹⁷⁾ honum¹⁸⁾ [verdlaun sina¹⁹⁾. ok ömbun²⁰⁾ þa²¹⁾ er hann fær af Gudi. ef hann bætir. ok²²⁾ [mikilleik²³⁾ margfaldrar²⁴⁾ pinu²⁵⁾ er [æ hann skal leggiaz²⁶⁾. ef hann deyr i þersum²⁷⁾ syndum. ok ef sa iatar²⁸⁾ med²⁹⁾ idran. þa skal honum skript setia. ok leysa³⁰⁾ hann³¹⁾. [ok leggia³²⁾ hond i hofud honum³³⁾ sidan. ok [segi³⁴⁾ þessi ord medan³⁵⁾. absolucionem et remissionem etcetera. Et ego absoluo te auctoritate domini nostri ihesu christi et beatorum apostolorum³⁶⁾ Petri et Pauli et officij mihi commissi ab hijs³⁷⁾ peccatis³⁸⁾ que³⁹⁾ confessus es. et ab omnibus⁴⁰⁾ alijs que oblitus es in nomine patris et filij et spiritus sancti amen⁴¹⁾. En ef nockur⁴²⁾ segir⁴³⁾ sva⁴⁴⁾. at hann vill [einni huerri⁴⁵⁾ synd edr fleirum

¹⁾ sl. C, D; ²⁾ [eigi adra C, D; ³⁾ nefniliga B, F, N; sl. M; ⁴⁾ vtan B, G, L, N; ⁵⁾ [syndinni se sua hattad B, C, D, K, M, N, ⁶⁾ ef b. v. B, C, D, F, I, K, L, N; ⁷⁾ at likams losta b. v. C; ⁸⁾ eda at konu b. v. B, N; annat sl. I; ⁹⁾ sva sl. C, D, F, G, I; ¹⁰⁾ [ok B, N; þeir sl. G; [s. ok at hann I; ¹¹⁾ rettri b. v. B, C, D, F, G, I, K, L, N; ¹²⁾ prestr b. v. B, N; prove I; ¹³⁾ eptir sl. I; ¹⁴⁾ vili B, F, G, I, N; vm b. v. L; ¹⁵⁾ þa sl. C, D, I, K; þær M; ¹⁶⁾ fra B, N; ¹⁷⁾ teli B, N; tiae F; ¹⁸⁾ þeim B, N; ¹⁹⁾ sin B, D, N; sl. C; ²⁰⁾ amban sina B, N; ömbun sina C; ²¹⁾ þa sl. B, F, G, I, N; ²²⁾ [sl. M; ²³⁾ mikilleika B, C, D, F, G, N; sva mikilleika I; ²⁴⁾ þeirrar B, C, D, F, G, I, K, N; ²⁵⁾ [margfaldlega þær pinur M; ²⁶⁾ [hann skal fa B, C, D, F, I, N; ²⁷⁾ þeim G, I, K; ²⁸⁾ yfirbot b. v. B, D, G, K, M, N; ok vill ifirbóta b. v. C; yfir at bóta b. v. F, I; ²⁹⁾ sut ok b. v. C, D; ³⁰⁾ leysi C, G; ³¹⁾ hann sl. B, I, N; ³²⁾ [leggi B, D, N; ³³⁾ honum sl. E; ³⁴⁾ segia G, I; ³⁵⁾ [segi D; ³⁶⁾ tuorum b. v. D; ³⁷⁾ alijs C; ³⁸⁾ tuis b. v. C, D; ³⁹⁾ michi b. v. C, D; mihi modo b. v. K; ⁴⁰⁾ omnibus sl. C, D, F, I; ⁴¹⁾ [gefi hönum absolucionem B, N; amen sl. C, K; [segi absolucionem et resurrectionem oc allt sem tilheyrir L; ⁴²⁾ einnhuerr B, N; ⁴³⁾ suarar B, C, D, F, G, I, L, M, N; ⁴⁴⁾ presti b. v. G. ⁴⁵⁾ [einni nöckurri F; [nockurri G; [einne L.

æigi af lata. þa skal prestur heyra skriptamal hans þau sem hann vill segja¹⁾. ok gefa²⁾ honum rad [a þenna hátt³⁾. þo at þu ættir allan heiminn ok gięfir hann i olmoso. ok iafnan fastadir þu medan þitt lif er. þa odladiz⁴⁾ þu æigi himinnriki þers⁵⁾ at⁶⁾ helldr. medan þu liggir i hofudsynd⁷⁾ edr hefir vilia til framleidis bana⁸⁾ at gera⁹⁾. Enn þo ræd ek þer at þu fastir. gðr¹⁰⁾ [olmosur ok¹¹⁾ onnur god¹²⁾ uerk. ok bid fyrir þer iduliga því at [þess at fyrr¹³⁾ man gud birta hiarta þitt. ok vekia¹⁴⁾ til idranar ok yfirbota¹⁵⁾. Enn enga¹⁶⁾ absolucionem skal hann gefa honum. utan¹⁷⁾ hann halldi¹⁸⁾ hans rad. ok komi sem fyrst¹⁹⁾ aptr til hans²⁰⁾. Eigiskal ok nockur²¹⁾ prestur gefa [nockurum manni²²⁾ absalucionem fyrir [eina hueria²³⁾ skriptborna synd. nema hann uili allar segja ok²⁴⁾ bôta. skal þat þo einkannliga varaz. at [hann leidi²⁵⁾ engan [i uandrædi²⁶⁾.

15. Þat skal ok²⁷⁾ huerr prestur geyma. at setia²⁸⁾ engum þa skript ne bioda²⁹⁾ nockut þat at³⁰⁾ sa er til skripta gengr segi³¹⁾ sik med þngu moti halldit geta³²⁾. þviat hans synd yrði³³⁾ [sidan meiri³⁴⁾ ef³⁵⁾ hann helldi³⁶⁾ æigi tekna skript. [skal prestur³⁷⁾ þo³⁸⁾ telia fyrir honum³⁹⁾ sem bezt. at hann⁴⁰⁾ hafi

¹⁾ iatta B, N; ²⁾ mættir gefa L; ³⁾ [sua segiandi B, N; ⁴⁾ ðdlaz B, C, N; ⁵⁾ þess sl. B, I, N; þui F; ⁶⁾ at sl. C, F, G; ⁷⁾ hofudsyndum G, M; ⁸⁾ þær G; ⁹⁾ fremia B, N; ¹⁰⁾ ok gerir B, C, D, N; og gefir M; ¹¹⁾ [sl. C; [olmoso. oc F; ¹²⁾ miskunnar B, D, F, G, L, N; ¹³⁾ [þar firir B, N; [þes fyrr C, F; [fyrir sakir þess I; [þui fyrr L; ¹⁴⁾ kueikia B, C, D, F, G, I, L, M, M; ¹⁵⁾ yfirbotar B, C, D, N; ¹⁶⁾ adra b. v. C, D, F, I, M; ¹⁷⁾ bioda at b. v. B, F, G, I; ok beida hann at C; bioda honum at b. v. D; ¹⁸⁾ ok hafi b. v. C; ¹⁹⁾ skiotaz I; ²⁰⁾ prestz B, N; Enn ef nockur segir sva etc. sl. K; Vm lausn, fyrirsögn K; ²¹⁾ nockurr sl. B, N; ²²⁾ [sl. B, K, N; manni sl. C, D; ²³⁾ [noekurra eina B, D, F, G, I, K, N; hueria sl. C; ²⁴⁾ iata at b. v. F; ²⁵⁾ [leida C; ²⁶⁾ oruilnan B, N; vandhæfue C, D; [eyða i F; vanhof I; ðruænting L; skript, fyrirsögn K; in penitentes. fyrirsögn M; ²⁷⁾ ok sl. C, D; ²⁸⁾ hann seti B, C, D, F, G, I, L, N; ²⁹⁾ biodi B, C, D, I, L, N; ³⁰⁾ sem B, F, N; er C, D; ³¹⁾ segir B, D, F, I, N; ³²⁾ fa C, D; ³³⁾ er C; verdr D, K; ³⁴⁾ [þa meire sidan en adr B, N; [sidan þi meiri F, I; [þa meire M; ³⁵⁾ er C, D, F; ³⁶⁾ helldr B, C, D, I, K, N; hefir . . . halldit G; ³⁷⁾ huerr B, F, I, N; ³⁸⁾ [ok þo at huðru C, D; ³⁹⁾ honum sl. B, C, D, F, I, N; ⁴⁰⁾ bæti ok b. v. M.

fullan uilia til at bæta. ok [syna honum¹⁾] [huersu mikit²⁾] hann hefir tapat i syndinni. ok huersu [mikit hann aflar³⁾] aptr med [skyrum⁴⁾] skriptargangi⁵⁾. ok algerri⁶⁾ yfirbot.

16. ⁷⁾ Pat skulo prestar giðrla⁸⁾ geyma⁹⁾. at þær ero sumar syndir sem er [stuldr eda rán¹⁰⁾] ok allt¹¹⁾ þat sem nockur¹²⁾ hefir annars oheimillt godz¹³⁾. hueria leid er þat [kemr til¹⁴⁾]. þa ma honum¹⁵⁾ su synd æigi¹⁶⁾ bætaz¹⁷⁾. vtan¹⁸⁾ rettum eiganda se aptr lokit¹⁹⁾ med fullnadi. [ef honum ma na. edr hans orfum²⁰⁾]. leyniliga ef leynt er. Enn ef [honum nær²¹⁾]. æigi. þa gefiz²²⁾ i olmosur²³⁾ eptir²⁴⁾ radi prestz. Enn ef sa hefir æigi fe²⁵⁾ til [er aptr skyldi²⁶⁾] luka. ok uilldi þo²⁷⁾ giarna²⁸⁾. ok ser prestr idran²⁹⁾ æa honum. þa seti³⁰⁾ honum skript. ok gefi³¹⁾ absolucionem ok biedi at [hann luki³²⁾] aptr [med fullnadi³³⁾] sem fyrst er hann kann³⁴⁾ fa.

17. ³⁵⁾ Prestar allir er kirkiur hallda at Guds lögum ok curam hafa tekit af biskupi. hafa fullt³⁶⁾ ualld huerr i sinni³⁷⁾ sokn at setia skript³⁸⁾. ok leysa soknarmenn sina af allum leyniligum³⁹⁾ syndum sinum⁴⁰⁾ ok misgerdum⁴¹⁾ skriptbornum vid sik. Enn i þessum⁴²⁾ atburdum skal til biskups uisa [ok

¹⁾ [sl. B, N; [synia A; ²⁾ miklu B, N; [huers K; [huersu M; ³⁾ [hann fær allt B, N; [hann aflar allt C, D, I; [hann vinnr allt F; ⁴⁾ skyrum sl. B, C, F, L, N; ⁵⁾ skriptgang B, C, D, K, L, N; ⁶⁾ algerri sl. B, C, D, F, K, L, N; [idran ok I; ⁷⁾ Vm syndir, fyrirsögn K; ⁸⁾ ok B; ok giorla C, D, F; ⁹⁾ uita C, D, M; ¹⁰⁾ [okr skuldir B, N; [stuldr edr (ok K) okr C, D, G, K, L, M, [stuldr F, I; ¹¹⁾ annat b. v. C, D; ¹²⁾ madr B, C, D, N; ¹³⁾ aa b. v. C, I; gotz sl. L; ¹⁴⁾ [er til komit B, C, D, F, G, I, K, N; ¹⁵⁾ honum sl. B, C, D, F, I, K; ¹⁶⁾ allðri B, C, D, G, I, K, N; aptr b. v. D; ¹⁷⁾ ne leidrettaz b. v. C; ¹⁸⁾ nema B, F, I, N; ¹⁹⁾ golldit B, C, F, K, L, N; ²⁰⁾ rettum erfingia L; [af honum eda hans orfum ef hann ma þeim na M; ²¹⁾ [hann nær þeim I; ²²⁾ se gefit B, C, D, N; gefi F, I; ²³⁾ olmusu B, C, D, E, F, G, N; ²⁴⁾ med B, N; ²⁵⁾ fe sl. B, D, F, G, I, M, N; ²⁶⁾ [aptr at F; ²⁷⁾ þo sl. C, D; ²⁸⁾ giallda K; ²⁹⁾ idranar mark C, D; ³⁰⁾ hann b. v. B, N; prestr b. v. F, I; ³¹⁾ honum b. v. F, I; ³²⁾ [luka B, F, I, N; ³³⁾ [sl. B, N; [med fullu G; ³⁴⁾ [kann hann C, I. ³⁵⁾ Hér endar K; Cap. fyrirsögn C; af hveriu prestar mega leysa, fyrirsögn D; De secretis, fyrirsögn M; ³⁶⁾ vmbod ok b. v. D; ³⁷⁾ kirkiu b. v. I; ³⁸⁾ skriptir F; ³⁹⁾ leyudum B, N; ⁴⁰⁾ sinum sl. B, C, I; ⁴¹⁾ misuerkum C; ok misg. sl. G; ⁴²⁾ þeim einum B, F, I, N; þeim C, D.

eigi odrum¹⁾ af leysa. leyniliga ef leynt er²⁾. [³⁾Hinn fyrsti⁴⁾ ef nockurr hefir fallit i bann þat sem login lia⁵⁾ biskupum⁶⁾ einum af⁷⁾ at leysa, sem er ef nockurr⁸⁾ hefir lagt [heiptugar hendr⁹⁾ aa klerk edr klaustra mann. Annar¹⁰⁾ huerueta þar¹¹⁾ sem nockurr finnr¹²⁾ irregularitatem contractam. sem er ef nockurr [lædr madr¹³⁾. prestr edr¹⁴⁾ diakn edr subdeakn. hefir [ueitt edr siungit messo. edr nockura¹⁵⁾ pionostu. edr embætti i kirkia. in maiori excommunicacione. edr ef nockurr hefir laupit yfir edr gleymt vigslum sinum¹⁶⁾. eda tekit vigslu¹⁷⁾ af odrum¹⁸⁾ enn sinum biskupi¹⁹⁾ orlofslaust²⁰⁾. nema²¹⁾ sa²²⁾ se daud-uænn [er til skriptar²³⁾ gengr²⁴⁾. edr miok siukr. þa ma huer prestr [leysa hann af ællum skriptbornum syndum²⁵⁾. þo med þij²⁶⁾ skilordi [at hann skriptberi þer fyrir biskupi²⁷⁾. ef honum batnar. sem fyrr segir.

18. ²⁸⁾[Enn ef prestr ryfr²⁹⁾ skript³⁰⁾ [ok uerdr³¹⁾ at þui sannr. þa se hann [af tekinn³²⁾ uigslum. ok hafi biskup fe hans. ok uerdi³³⁾ settr i hit þrönguazta klaustr. [ok geri³⁴⁾ þar æuinlega idran.

19. Siukum manni skal öngua skript setia utan³⁵⁾ heyra skriptamál hans ok segia sua. þu skalt fulla tru ok van [ok akall³⁶⁾ hafa til allzualldanda³⁷⁾ Guds at hann uerdugiz³⁸⁾ [ok

¹⁾ Öðruviss C, I, L; ²⁾ [sem ægi ma odruviss leysa leyniliga B, N; [enn eigi odruv. I. ef I. er F; ef I. er sl. I; ³⁾ Er b. v. B, N; ⁴⁾ [fyrst C, D, I; [fyrsti F, L; er sa b. v. L; ⁵⁾ bida C, D; ⁶⁾ biskupi B, N; ⁷⁾ valld til I: ⁸⁾ madr B, N; ⁹⁾ [heiptuga hönd B, C, D, F, I, N; ¹⁰⁾ er sa b. v. I, L; hlutr b. v. M; ¹¹⁾ þar sl. B, F, I, N; ¹²⁾ fellr in B, N; ¹³⁾ [sl. B, N; ¹⁴⁾ edr sl. B, D, N; ¹⁵⁾ [siungit eda veitt B, C, D, F, M, N; [s. eda ved nockura I; ¹⁶⁾ sinum sl. B, N; ¹⁷⁾ vigslur B, C, D, F, I, L, M, N; ¹⁸⁾ biskupi b. v. C, F, I, L; ¹⁹⁾ sl. C, F, I, L; ²⁰⁾ þridi hlutr b. v. M; ²¹⁾ vtan B, F, I, N; ²²⁾ hann B, N; ²³⁾ skripta C, D, F, M; ²⁴⁾ [ok til skripta buinn B, M; ²⁵⁾ [firir allar skriptbornar syndir aflausn gefa (afleysa C, D), B, C, D, F, I, M, N; er vill b. v. E; ²⁶⁾ þij sl. B, N; ²⁷⁾ [sl. B, C, D, F, I, N; ²⁸⁾ Vm siuka menn, fyrrisögn M; ²⁹⁾ [Ryfr prestr B, N; [Nw ef suo þunglega kan til at bera at prestr ryfr M; ³⁰⁾ skriptamaal B, C, D, F, G, I, N; skriptir eptir manni M; ³¹⁾ hann b. v. C, D, F, I; ³²⁾ öllum b. v. D; ³³⁾ [sl. B, N; ³⁴⁾ [at gera C, D, L; [at hann geri F, I; ³⁵⁾ nema B, N; ³⁶⁾ [sl. C, D; ³⁷⁾ [sl. L; ³⁸⁾ wirdiz B, C, N; uardueite ser L.

nili¹⁾ fyrirgefa þau all þín²⁾ afbrot. ok kalla þer til arnadar ordz iungfrv³⁾ sanctam mariam. ok alla Guds helga menn. ok gef fyrir sæl þinni kirkium⁴⁾ ok fataekum mōnnum slikt sem Gud kennir þer. enn⁵⁾ enga skript set ek þer adra utan ef þer batnar. kom til mín⁶⁾ sem fyrst⁷⁾. ok teli⁸⁾ fyrir honum (sem innuirduligaz⁹⁾ at hann¹⁰⁾ idriz sem [hann ma¹¹⁾. [ok leggi¹²⁾ hōnd i¹³⁾ hofud honum sidan¹⁴⁾. ok gefi honum¹⁵⁾ absolucio-nem¹⁶⁾ sem fyrr segir.

20. ¹⁷⁾ Fyrirbodit er [ok¹⁸⁾ at nōkur prestr¹⁹⁾ [dirfiz at segia²⁰⁾ messo [á nockurn dagh²¹⁾. fyrr enn hann hafi²²⁾ adr haft²³⁾ rækilega ottusōng ok prim²⁴⁾ de tempore.

21. Þat er ok fastliga²⁵⁾ fyrirbodit²⁶⁾. at nockur prestr sa sem hann ueit sik uera staddan i hofudsyndum²⁷⁾ dirfiz at segia messo. fyrr enn hann hafi vandliga²⁸⁾ [ok skiluisliga²⁹⁾ skriptborit [þa synd uid þann prest sem hann nair fyrst³⁰⁾ utan naudsyn se til³¹⁾. ok idriz þa syndarinnar [med þeim³²⁾ hug at uilia³³⁾ [bæta hana ok bera til [scriptar³⁴⁾ [þegar hann nair³⁵⁾ presti.

22. ³⁶⁾ Med allri geymslu³⁷⁾ skulo prestar [at sea³⁸⁾. at engin vreinindi meghi koma i kaleck³⁹⁾. ok at engin dropi

¹⁾ [at C; ²⁾ [ok fyrir gefi honum aull sin L; ³⁾ uora fru M; ⁴⁾ kirkiu C, D, I; ⁵⁾ enn sl. B, C, D, F, G, I, N; ⁶⁾ biskups B, N; ⁷⁾ skiotaz B, N; ⁸⁾ tala B, N; ⁹⁾ [innuirduliga F; ¹⁰⁾ þu B, M; ¹¹⁾ [þu orkar B, N; [hann orkar C, D, F, I, L, M; ¹²⁾ hann b. v. F; ¹³⁾ aa I; ¹⁴⁾ [enn biskup leggi sidan hōnd i hōfud þer B, N; [ok l. h. aa honum G; ¹⁵⁾ þer B, N; sl. C; ¹⁶⁾ lausen B; afiausen G, I; ¹⁷⁾ § 20 vantar i G; Vm messo saung, fyrirsōgn M; ¹⁸⁾ ok sl. B, C, D, N; ¹⁹⁾ [huerium presti F; [presti I; ²⁰⁾ [segi B, N; [at segia F, I; ²¹⁾ [sl. C, D; ²²⁾ hefir B, D, N; ²³⁾ sagt B, N; ²⁴⁾ prima E; ²⁵⁾ fastliga sl. B, C, D, N; einkanliga F, I; ²⁶⁾ einkanlega b. v. M; ²⁷⁾ hofudsynd B, I, N; ²⁸⁾ nafnliga B, C, D, F, N; ²⁹⁾ [sl. B, N; [ok skilrikliga C, D, F, I; ³⁰⁾ [ok skyrliga wid þa synd skilit iattandi þeim fyrst sem nærr hann B, N; ³¹⁾ at B, F, M, N; ³²⁾ [wid þann B, N; hann vili B, C; ³³⁾ þo B, F, I, N; D, F, I, N; ³⁴⁾ [skriptþera B, N; [skriptþera hana C, D, F, I; ³⁵⁾ [sem fyrst nærr hann B, N; ³⁶⁾ Cap. fyrirsōgn C; Custodia, fyrirsōgn M; ³⁷⁾ athygli B; atgeymslu F; ³⁸⁾ [at ser hyggia i messum B, N; j messum b. v. D; [vid sia j messum F; [geyma ok v. sia i m. I; ³⁹⁾ þeirra b. v. I.

komi⁴⁾ or bonum de sanguine Christi a kaleck²⁾ eda alltari. En ef sakir nockurrar uangeymslu kemur æ corporalia⁵⁾ edr alltaris blæiu þa skal prestr⁴⁾ þuó(!)⁵⁾ yfir sialfan⁶⁾ kaleck [a alltarinu⁷⁾ j þrimr⁸⁾ vótnum, ok skal þa ablucionem⁹⁾ prestr sialfr taka. Enn ef æ alltari kemr edr i odrum stad a tré¹⁰⁾ ok¹¹⁾ skal prestr þann dropa sem giorst med tungu sinni [af sleikia¹²⁾, ok skafa¹³⁾ sidan [af brot¹⁴⁾ edr telgia¹⁵⁾, ok brenna sponuna¹⁶⁾, ok steypa¹⁷⁾ óskunni¹⁸⁾ i¹⁹⁾ alltari [edr hia²⁰⁾ sva at æigi uerdi trodin, ok²¹⁾ sva hit sama skal gera ef fluga edr madkr edr onnur²²⁾ vreinindi [fells i kaleck²³⁾, þat sem prestr ma æigi²⁴⁾ haska laust hafa edr neyta²⁵⁾.

23. [Huern tima²⁶⁾ sem [prestar finna²⁷⁾ i messofötum²⁸⁾ [bokum edr²⁹⁾ [i odrum³⁰⁾ stad, sakir vangeymslu³¹⁾, oblatam heila edr brotna, ok efaz hann i huart³²⁾ uigd se³³⁾, þa skal þa oblatam prestr³⁴⁾ neyta³⁵⁾ post³⁶⁾ recepcionem³⁷⁾ sanguinis.

24. Prestr skal [huern tima³⁸⁾ er hann ferr i herad³⁹⁾ i naudsyn til siuks manz hafa med seruiaticum reinliga geymt i

¹⁾ megi . . . koma C; ²⁾ klædi B, C, D, F, G, I, M; klædi duk b. v. L; ³⁾ corporal B, N; corporale C, D, F, G, I, L, M; ⁴⁾ prestr sl. B, I, M, N; ⁵⁾ þua B, C, D, F, G, N; þuo E, I, M; ⁶⁾ sialfan sl. B, C, D, G, I, L, N; ⁷⁾ [sl. B, C, D, F, G, I, N; ⁸⁾ þrennum B, N; ⁹⁾ absolucio- nem L; ¹⁰⁾ eda stein b. v. B, C, D, F, G, I, L, N; ¹¹⁾ þa B, C, D, F, G, I, L, N; ¹²⁾ [taka ok neyta B, N; [af fægja M; ¹³⁾ med knifi b. v. M; ¹⁴⁾ [eptir B, F, G, I, M, N; brot sl. C, D, L; aa brott E; ¹⁵⁾ talga M; ¹⁶⁾ spónu B, N; j elldi b. v. M; ¹⁷⁾ sidan b. v. C; ¹⁸⁾ ausku B, C, D, F, I, N; ¹⁹⁾ hia M; ²⁰⁾ [sl. M; ²¹⁾ ok sl. C, D; ²²⁾ onnur sl. B, F, I, N; ²³⁾ [sl. B, N; ²⁴⁾ skadalaust eda b. v. E; ²⁵⁾ [presti er æigi haska- laust eda æigi lofat at neyta B, N; [prestr ma med öngu (eigi F, G, I, M) moti haskalaust neyta C, D, F, G, I, M; [p. ma eigi haskalaust bergja L. Fyrirsögn hér i C, D og M: Cap. Ef finz oblata beil i messufötum D; Inuencio oblatam M; ²⁶⁾ ok b. v. B, F, I, N; [Hvernitna þar C; ²⁷⁾ [prestr finnr B, C, D, M, N; ²⁸⁾ svo i E, F, G, M; messufötum eda B, D, L, N; messoklædum edr C, I; messofösti A; ²⁹⁾ [sl. C, L; ³⁰⁾ nock- urrum M; ³¹⁾ [nockurri geymslu B, F, I, N; [annarri geymslu C, D; [audrum geymslum L; ³²⁾ [at C, M; [bvert F; ³³⁾ er B, G, N; edr ouigd b. v. G; ³⁴⁾ prestr sl. B, N; sialfur b. v. I; ³⁵⁾ sakir varhygdar b. v. B, C, D, F, G, N; ³⁶⁾ eptir B, N; ³⁷⁾ suscepcionem B, N; ³⁸⁾ [huer- uitna C, D; ³⁹⁾ heradi C, D, F.

handbok¹⁾ ok bera²⁾ sialfr³⁾ [fyrir ser⁴⁾ a⁵⁾ briosti⁶⁾ bædi til kirkiu ok fra ok æigi odrum i hendr fa. [ok æigi [nema]⁷⁾ prestr se⁸⁾ at vigslu edr diakn.

25. ⁹⁾Prestr skal æigi þionostu gefa utan biskups orlofs nockurum¹⁰⁾ þeim manni¹¹⁾ sem i storskriptum er¹²⁾. [edr i opinberum storglæpum¹³⁾. fyrr en þeir [bafa eptir logum bætt¹⁴⁾. ok æigi annars¹⁵⁾ soknar manni naudsynialaust. Enn ef odruuis gerir [edr gefr¹⁶⁾. [gialldi biskupi .iij. merkr¹⁷⁾. Enn ef prestr uerdr krafdr at ueita siukum manni þionostu i annars sokn¹⁸⁾. þa skal hann til hans¹⁹⁾ fara. ok ueita honum naudsynia hialp²⁰⁾.

26. Huerr prestr skal hafa hrein messoklædi ok alltaris bunad ok allt annat þat er²¹⁾ Guds þionostu heyrir²²⁾ i beilagri kirkio. En huerr sem at odru verdr kendr²³⁾. gialldi fyrir handklædi huert sem vid alltari skal hafa²⁴⁾ halfan eyri. fyrir alltaris blæiu ok höfudlin eyri. fyrir sacrarium²⁵⁾ .ij. aura. fyrir corporalia²⁶⁾ halfa mörk²⁷⁾.

27. Corporalia²⁸⁾ skal prestr²⁹⁾ vid alltari þua i reinni munnlaug. ok steypi³⁰⁾ vatni³¹⁾ i sacrarium [þat sem þuegit var³²⁾. ok ma hann³³⁾ fa diakna³⁴⁾ [edr subdiakna³⁵⁾ [sidan³⁶⁾

¹⁾ handklædi F, I; ²⁾ beri prestr C; bera prestr D; ³⁾ sialft F; sl. G; ⁴⁾ [sl. B; N; ⁵⁾ [firir C, D; [ser fyrir I; ⁶⁾ sinu b. v. B, C, D, M, N; ⁷⁾ við: ok æigi, er i E bætt við: nema, á spássi; ⁸⁾ [vtan hann se prestr B, N; [vtan prestr C, F, G, I, L, M; [vtan preste D, ⁹⁾ Cap fyrirsögn C. Héðan frá og til: Enn ef prestr etc. vantar i G; ¹⁰⁾ nockurum sl. B, M; ¹¹⁾ manni sl. B, C, D, F, N; monnum I; ¹²⁾ eru B, C, D, F, N; opinberum b. v. F; ¹³⁾ glæpum B, C, D, L, M, N; [sl. F; ¹⁴⁾ [bæta afbrot sin eptir lögum B, F, I, N; ¹⁵⁾ prestz b. v. I; ¹⁶⁾ [sl. C, D, F, I; ¹⁷⁾ enn ef odruuis etc. sl. B; [gialldi hann half mörk C, D; [g. b. halfa mörk F, I; ¹⁸⁾ þingum F; ¹⁹⁾ hans sl. F, I; ²⁰⁾ hialpir B, N; ²¹⁾ til b. v. C, D; ²²⁾ þarf at hafa C, D; ²³⁾ kunnr C, D; ²⁴⁾ til þionustu b. v. M; ²⁵⁾ handklædi b. v. M; ²⁶⁾ corporale C, D, M; ²⁷⁾ þessari grein sl. B, F, I, L, N; ²⁸⁾ korporal B, N; corporale C, D, F, G, I, M; ²⁹⁾ sialfr b. v. B, C, D, F, I, N; ³⁰⁾ steypa B, C, D, D, F, N; ³¹⁾ vatninu B, G; ³²⁾ [þui s. þ. v. i. B, C, D, F, G, I, N; ³³⁾ sidan b. v. B, C, G, N; hann sl. C; ok sidan b. v. F; ³⁴⁾ diakn C; ³⁵⁾ [sl. B, N; [edr subdiakn C; ³⁶⁾ sem, B, G, N; er F.

hann hefir skolat¹⁾ [at þua betr ef þarf²⁾]. Enn alltaris blæiu ok handklædi þat sem prestr þurkar [æ hendr sinar³⁾ eptir sacrificium⁴⁾ þa⁵⁾ skal i kirkiu uel skola, ok steypa uatni⁶⁾ i sacra-rium. ok fai sidan⁷⁾ konu ef betr þarf at þua. Allt þat sem i messoklædum er edr⁸⁾ gognum þeim sem gudi [ero uigd⁹⁾ til handa¹⁰⁾ ok orfynd ero. skulo brend uera i kirkiu ef þær ero nytlaus¹¹⁾. ok steypi¹²⁾ ösku hia alltari undir þili nidr.

28. ¹⁸⁾At soknarkirkiu skal¹⁴⁾ grafa lik huert er i þeirri kirkiu¹⁵⁾ sokn andaz þar sem gróftir er¹⁶⁾ til. utan hinn¹⁷⁾ frammfarni¹⁸⁾ hafi ser i odrum stad leg¹⁹⁾ kosit lockanar laust ok ileidingar²⁰⁾. [ok se þo iardadr²¹⁾. ok hafi²²⁾ soknarprestr hans fiordung²³⁾ af öllu offri ok utgerd²⁴⁾. er þui liki fylgir. utan siduani se annat²⁵⁾. ok se hann þa geymdr²⁶⁾. Enn ef madr²⁷⁾ kys ser leg²⁸⁾ i odrum stad enn at soknarkirkiu sinni²⁹⁾ at nockurs manz leiding³⁰⁾ edr lockan. ok uerdr þar³¹⁾ grafinn sidan³²⁾. þa er su kirkia i forbodi pauans. ok ma þar huarki [lik grafua ne messo syngia³³⁾. þar til er soknar³⁴⁾ kirkian hefir sinn³⁵⁾ rett³⁶⁾ fullan³⁷⁾ af ollu þui godz[i] er þui liki fylgir³⁸⁾.

29. ³⁹⁾Lik skal nidr setiaz⁴⁰⁾ þorsdaginn i dymbildaga uiku.

¹⁾ þuegit C, D; [sl. L; ²⁾ [ef betr þarf at þua C, D; ³⁾ [sér aa B, N; ⁴⁾ sacra-rium B, I, N; ⁵⁾ þa sl. B, N; ⁶⁾ vatni sl. I; ⁷⁾ i hendr b. v. B, N; ⁸⁾ odrum b. v. C, D; ⁹⁾ [helgut edr uigd ero C; ¹⁰⁾ þionustu B, N; til handa sl. C; ¹¹⁾ reyklus(!) M; ¹²⁾ steypa C, D; ¹³⁾ Cap. fyrirsögn C; Vm lika grópt fyrirsögn D. Í G og L vantar héðan frá og að orðunum: Enn ef sa madr etc. (§ 29); Vm danda menn fyrirsögn M; ¹⁴⁾ aa at I; ¹⁵⁾ kirkín sl. C; ¹⁶⁾ [gróptur liggr M; ¹⁷⁾ [sl. D; ¹⁸⁾ lidni M; ¹⁹⁾ legstad C, D; ²⁰⁾ jbeidingar I; ²¹⁾ þar b. v. C, D, I; ²²⁾ [sl. E; þo b. v. E; ²³⁾ fiordungr A(!); ²⁴⁾ vtferd C, D; ²⁵⁾ annar C, D, I, M; ²⁶⁾ en sa er i leidir mann (sl. D) eda lockar fellr i pafa bann af sialfn uerkinu. ok ma eigi leysaz utan aa pafa gardi b. v. C, D; ²⁷⁾ nockur C; ²⁸⁾ leg sl. C, D; ²⁹⁾ sinni sl. C, D; ³⁰⁾ ileiding C, D, I, M; ³¹⁾ þar sl. C, D; ³²⁾ sidan sl. C, D, M; ³³⁾ [syngia ne grafa at lidnum .x. dögum C, D, I; ³⁴⁾ [þionustu giora ne syngia 'at lidnum .x. dögum sidan at M; ³⁵⁾ sinn sl. D; ³⁶⁾ lut C, D; ³⁷⁾ ok allan b. v. M; ³⁸⁾ fylgdi C; ³⁹⁾ Hér skýtr C og D inn: Huer prestr er at þui nerdr kendr at hann lockar mann eda teygir med nocknrre tilleiding nockurn mann heilan eda siukan or annars sokn at kiosa ser legstad ath sinni kirkiu o. s. frv. að orðunum: utan biskup gefui orlof til (sjá § 21–32). Hér er fyrirsögn í C, D og M: Cap. C; Ner lik skal nidrsetia D; Hvenær(!) M; ⁴⁰⁾ setia C, D.

fyrir messo enn æ langa freadag ægi. pascha aptan eptir messo skal lik nidr setia^{ok} ægi salu messo yfuir¹⁾ syngia. pascha dag skal lik ægi nidr setia²⁾. annan dag pascha [skal lik nidr setia ef vill³⁾. ok⁴⁾ syngia þa⁵⁾ salu messo⁶⁾. Enn ef sa⁷⁾ madr verdr⁸⁾ drepinn. sa er i [storglæpum er edr⁹⁾ stormelum¹⁰⁾ edr forbodadr¹¹⁾ ut¹²⁾ af heilagri kirkiu. þa skal þess lik¹³⁾ ægi i kirkiu gardi [nidr setiaz¹⁴⁾. Enn ef nidr settz¹⁵⁾ með ofrkappi. þa [se ægi tidir ueittar¹⁶⁾ at¹⁷⁾ þeirri kirkiu fyrr enn biskup er fundinn. ok ueiti¹⁸⁾ soknarfolki sinu¹⁹⁾ alla²⁰⁾ þionostu þo²¹⁾ því sem i sokninni²²⁾ er. ok ef hann þarf at vigia þionostu at gefa sinkum mōnnum²³⁾. þa lofaz honum at segia þar²⁴⁾ messo i þessarri²⁵⁾ kirkiu leyniliga með²⁶⁾ einn mann edr .ij. ok vigi²⁷⁾ þa sva mikla²⁸⁾ sem²⁹⁾ þarf. ef hann [er] fiarri odrum presti³⁰⁾ staddr.

30. ³¹⁾Ef kona sykiz æ³²⁾ [sængar fôr³³⁾. þa se henne [ægi neitaz³⁴⁾ olean. ef hon er eiginkona manz³⁵⁾. Enn [ef hon er frilla. þa neitaz henni³⁶⁾. utan³⁷⁾ sa iati at festa³⁸⁾ hana er til hennar hefir tekit. ella [iati hon skilnadi³⁹⁾ vid hann. ef henni [gengr til bata⁴⁰⁾. Ef kona [ferr a⁴¹⁾ sæng⁴²⁾ .iiij. uikum fyrir paschir⁴³⁾. þa fyrir tignar⁴⁴⁾ sakir dagsins. se

¹⁾ yfuir sl. C, D; ²⁾ ok eigi fyrr en b. v. C, D; ³⁾ ef vill sl. I; ⁴⁾ [skal ok þa C; ok þa D; ⁵⁾ þa sl. C, D; þa . . . yfir M; ⁶⁾ at soknar-kirkiu skal grafa lik huert etc. vantar i B, F, N; yfir b. v. I; ef madr er, fyrirsögn M; ⁷⁾ sa sl. I, M; ⁸⁾ er B, I, M, N; ⁹⁾ [sl. B, C, D, F, N; ¹⁰⁾ er b. v. B, C, I, N; ¹¹⁾ forbodi B, N; j forbodi F; forbodum G; ¹²⁾ ut sl. B, C, D, F, G, I, N; ¹³⁾ likami B, N; ¹⁴⁾ [grafa C; ¹⁵⁾ verdr settir B, N; uerdr settir C, D, F; er sett L; ¹⁶⁾ [skulu ægi tidir veitaz B, N; ¹⁷⁾ j C, D, F, I; ¹⁸⁾ þo prestr b. v. B, C, D, F, N; ¹⁹⁾ sinu sl. C, D; ²⁰⁾ alla sl. B, N; ²¹⁾ þo sl. B, C; ²²⁾ skilum B, C, D, F, N; ²³⁾ manni B, C, D, F, G, I, N; ²⁴⁾ þar sl. B, C, D, F, G, I, N; ²⁵⁾ þeirri B, C, D, G, I, N; ²⁶⁾ wid B, N; ²⁷⁾ hann b. v. C; ²⁸⁾ þionosto b. v. I; ²⁹⁾ hann b. v. B, C, D, I, N; ³⁰⁾ prestum B, N; ³¹⁾ § 30 vantar i G; ³²⁾ af C; ³³⁾ [sængar ferd I, L; ³⁴⁾ [veitt B, N; ³⁵⁾ manz sl. C, D, F; ³⁶⁾ [frilla neitaz B, C, D, I, M, N; [frilla neitiz F; [frilla skal neitaz L; ³⁷⁾ nema B, F, I, N; ³⁸⁾ eiga B, C, F, N; ³⁹⁾ [at hon iatti at skilia (skiliaz N) B, N; [at hon iatte skilnad C, D, F; ⁴⁰⁾ [batnar B, F, N; ⁴¹⁾ i B, N; af F; ⁴²⁾ [uerdr lettari L; ⁴³⁾ paaska B, C, D, L; ok b. v. I; ⁴⁴⁾ tignar sl. B, N.

henni lofad at ganga i kirkju æ¹⁾ pascha dag. ok taka²⁾ pion-ostu³⁾. æigi⁴⁾ skal fridlur edr horkonur edr þær allar⁵⁾ sem i sifsköpum edr frændsemi geta⁶⁾ börn i kirkju leida eptir barn-sæng. Enn huerr er i⁷⁾ leidir. gialldi biskupi⁸⁾ halfa mork⁹⁾.

31. Huerr prestr¹⁰⁾ er at þui uedr kendr. at hann lockar¹¹⁾ edr teygir med [nôckurum tilleidingum¹²⁾ einnhuern¹³⁾ mann siukan edr heilan or annars sokn at kiosa ser legstad at sinni kirkju. þa er¹⁴⁾ hann skyldugr¹⁵⁾ aptr at færa þat lik [til soknar kirkju¹⁶⁾. ok allt¹⁷⁾ offr¹⁸⁾ med fullnadi þat¹⁹⁾ er þui liki²⁰⁾ fylgir²¹⁾. ok sva skal²²⁾ [huern tima²³⁾ ef²⁴⁾ nockurr²⁵⁾ prestr tekr lik or annars kirkju²⁶⁾ sokn. utan pila-grima ok²⁷⁾ uegfarandi menn [ok²⁸⁾ utlendzka²⁹⁾ ma rettliga³⁰⁾ grafa³¹⁾ i þeirri sokn³²⁾ [sem þeir³³⁾ andaz. [ok sva innlendzka³⁴⁾ ef þeir gera æigi adr³⁵⁾ adra skipan³⁶⁾ fyrir ser.

32. ³⁷⁾ Þeim mönnum ollum skal heilagr kirkju gardr neitaz. er i banni deya³⁸⁾ edr [ut ero settir at³⁹⁾ heilagri kirkju. utan⁴⁰⁾ þeir⁴¹⁾ hafi æ efztum⁴²⁾ dogum sinum af presti⁴³⁾ leystir⁴⁴⁾ uerit. edr beidduz⁴⁵⁾ [med idran lausn af presti. ok geta æigi nad⁴⁶⁾. ok ef hann deyr [i þeirri idran⁴⁷⁾ oleystr. þa

¹⁾ aa sl. B, I, N; ²⁾ take D; ³⁾ sva ma ok engin fa þeirrar konu etc. (§ 7) vantar i H; ⁴⁾ Jtem at eigi H; ⁵⁾ allar sl. C, D; adrar I; ⁶⁾ sin b. v. H; ⁷⁾ i sl. H; ⁸⁾ sl. C, D, I, M; ⁹⁾ æigi skal fridlur etc. sl. B, F, L, N; § 30—32 er á undan § 30 i C og D og vantar i H; vñ gravft dædra manna, fyrirsögn M; ¹⁰⁾ prestr sl. B, N; ¹¹⁾ mann b. v. C, D; ¹²⁾ [nockurri tilleiding B, C, D, F, G, N; ¹³⁾ einnhuern sl. B; nockurn C, D, F; ¹⁴⁾ se F; ¹⁵⁾ skyldr B, F, N; ¹⁶⁾ [sl. F; ¹⁷⁾ allt sl. C, D; ¹⁸⁾ aptr B, N; ¹⁹⁾ þat sl. C, D, F, I; ²⁰⁾ liki sl. B, C, D, N; ²¹⁾ fylgdi C, D, F, I; ²²⁾ skal sl. C, F, G, L; ²³⁾ [hueraetna B, C, D, L, N; ²⁴⁾ er B, N; þær er C, D; ²⁵⁾ nockurr sl. I; ²⁶⁾ kirkju sl. C, D, F, G, I; ²⁷⁾ eða B, N; ²⁸⁾ eða B, N; ok sl. C, D, F, G, L, M; ²⁹⁾ menn b. v. C, D, F, L, M; [sl. I; ³⁰⁾ rettliga sl. B, C, D, F, G, L, N; þær b. v. I; ³¹⁾ iarda B, F, G, L, N; sem b. v. I; ³²⁾ kirkju sokn B, I, N; ³³⁾ [sl. I; ³⁴⁾ [sl. B, C, D, F, G, L; ³⁵⁾ adr sl. B, F, M, N; ³⁶⁾ a b. v. F; ³⁷⁾ Cap. fyrirsögn C; ³⁸⁾ deyla b. v. B, C, D, F, G, I, N; ³⁹⁾ [afsettir B, N; ⁴⁰⁾ nema B, F, G, N; ⁴¹⁾ bann B, G, N; ⁴²⁾ ytztum C, D, I; ⁴³⁾ prestum B; af presti sl. G; ⁴⁴⁾ leystir B, G, N; ⁴⁵⁾ beiddiz B, C, D, F, N; beiddi G; bidiz I; beitz L; ⁴⁶⁾ [lausnar ef bann gat æigi presti naad B, N; [med idran lausnar ef presti gat eigi naad C, D, F, L; [lausnar ok g. eigi naad G; [m. i. lausnar af p. ok getur e. n. I; ⁴⁷⁾ [sl. B, N.

skal prestur leysa hann dauðan. ok grafa hann¹⁾ síðan²⁾. æigi skal ok opinbera okrkarla edr uillumenn edr þa sem sialfir tyna ser iarda i kirkiu gardi nema³⁾ biskup sealfr lofi⁴⁾.

33. ⁵⁾Eingin lærdr⁶⁾ madr skal skipta gefa edr⁷⁾ selia af presttöku sinni iardir ne⁸⁾ messofót⁹⁾ edr annat godz¹⁰⁾. þat sem til¹¹⁾ prestbordz¹²⁾ hefir at fornu¹³⁾ legit edr nyiu¹⁴⁾ undir komit nema med radi¹⁵⁾ biskups sins¹⁶⁾. Enn [ef einnhuerr¹⁷⁾ selr odru uiss. þa er¹⁸⁾ kaupit onytt [ok gialldi halfu meira aptr¹⁹⁾. einkannliga þar²⁰⁾ sem hann nytti²¹⁾ ser [uerdit. ok²²⁾ biskupi .iij. merkr. ok sua þeir²³⁾ er med gleymsku²⁴⁾ edr uanrækt lata iardir edr²⁵⁾ annat godz²⁶⁾ undan kirkium sinum ganga²⁷⁾. medan [hann syngur þar²⁸⁾.

34. Sva er ok skipað um kirkiu kyr allar. þær er [presti liggia til bordz²⁹⁾ at huerri kirkiu. at sva margar sem hann tekr vid. ok þær allar sem gefaz til síðan vm hans daga til artida³⁰⁾ halldz eda med odru skilyrði. skal huerr prestur medan hann syngur at þeirri kirkiu þær allar frialsar hafa. ok nyt af at³¹⁾ taka. edr til leigu byggia. ok fæi þær allar upp³²⁾ med fullnadi. hann edr hans erfingi. þeim presti i hond sem þa kirkiv fær eptir hann³³⁾. Enn³⁴⁾ huerr sem [nidr drepr³⁵⁾ kyr edr³⁶⁾ brott flytr. oc firrir þann prest er eptir hann kemr [fyrnefndum kum³⁷⁾. þa luki sva margar aptr. hann³⁸⁾ edr

¹⁾ hann sl. B, N; ²⁾ i kirkiu gardi b. v. B, C, F, I. N; síðan sl. I; ³⁾ vtan B, C, F, N; ⁴⁾ gefi orlof (lof F) til B, C, D, F, G. Fyrir framan § 33 skýtr C og D inn § 35—42: M skýtr hér einnig inn § 36—39 að orðunum: «lifiat eda lima manna»; ⁵⁾ Cap. fyrirsögn C; máð i D; § 33—34 vantar i G, L; i B, F og N vantar þær og; ⁶⁾ prestur eda b. v. H; ⁷⁾ ne C, D, I; ⁸⁾ bókr eda C, D; ⁹⁾ messoklædi C, D; ¹⁰⁾ godz sl. C, D; ¹¹⁾ kirkiu eda b. v. C, D; ¹²⁾ kemr eda b. v. C; prestbordz b. v. H; ¹³⁾ ok nyiu b. v. C; edr nyiu b. v. D; ¹⁴⁾ nyiu sl. C, D; at nyiu I; ¹⁵⁾ ok lofi b. v. C, D; ¹⁶⁾ sins sl. C, D; ¹⁷⁾ [huer er H; ¹⁸⁾ se C, M; ¹⁹⁾ aptr sl. C; [sl. H; ²⁰⁾ þat C, D; ²¹⁾ nytir C, D, H; ²²⁾ [uirdiz ok C, D; [uerdit. en H; gialldi b. v. I; ²³⁾ menn b. v. C; ²⁴⁾ vargeymslu M; ²⁵⁾ noekut b. v. C, I; það, sem eptir fer af § 33 og § 34 er rifð úr D; ²⁶⁾ eda rett b. v. C, I; ²⁷⁾ ganga sl. I; ²⁸⁾ [þeir byggia þær C; ²⁹⁾ [til prestbordz liggia C; ³⁰⁾ böna C; ³¹⁾ at sl. C, M; ³²⁾ ut C; ³³⁾ ok sna þær er med gleymsku etc. sl. H; ³⁴⁾ Enn sl. H; ³⁵⁾ kirkiu b. v. H; ³⁶⁾ [malnytu kyr eda annan fenad skerr eda C; [nidr sker eda I; [malnytu sker eda M; ³⁷⁾ [sl. C; ³⁸⁾ hann sl. C.

hans erfingi. með [ollum fiaruxti¹⁾] ok leigum sva morgum sem af skyldi²⁾ ganga. sva lengi sem mist er. ok biskupi .iij. merkr³⁾. ef sækia þarf til⁴⁾.

34. Lærdum mǫnnum er bodit at [þeir skolo⁵⁾] lifa reinliga ok hafa gott ok [sæmiligt⁶⁾] sidferdi⁷⁾ i ollum lutum. varaz skolo þeir alla breytni i klædnadi⁸⁾ lit ok skurdi. j yfirklæðum sinum aillum⁹⁾ skolo prestar einlitt¹⁰⁾ hafa¹¹⁾ allzkyns. [utan æigi¹²⁾] gult eða¹³⁾ grænt. rautt eðr¹⁴⁾ rǫndott¹⁵⁾.

36. Skegg sitt ok krunu skolo lærdir menn lata¹⁶⁾ raka sva opt sem¹⁷⁾ þarf. ok hafa¹⁸⁾ hárskurð¹⁹⁾ kringlattan svo stutann at [syniz eyra snepill²⁰⁾]. ella luki²¹⁾ mork.

37. [Fyrirbodinn er²²⁾] prestum allr osæmiligr fiar afli ok kaupskapr²³⁾ sa at kaupa nockurn²⁴⁾ hlut inn til þess afla²⁵⁾ at hann seli þat sama²⁶⁾ dyrra ut aþr.

38. Eigi skolo lærdir²⁷⁾ taka umbod [æ leikmenn²⁸⁾] til nockurar deilu²⁹⁾. eðr standa æ stefnu³⁰⁾ fyrir leikmanna domi³¹⁾ utan³²⁾ sækia sinn eðr kirkiu sinnar rett. eðr þeirra annarra³³⁾ sem lögin lofa honum³⁴⁾. sem³⁵⁾ [ero eckiur. frendr þeirra³⁶⁾. eðr fǫdurlaus börn³⁷⁾].

39. Klerkum³⁸⁾ aillum er³⁹⁾ fastliga fyrir⁴⁰⁾ bodit undir banz pinu i nockurum domum⁴¹⁾ sitia. bref eðr doma⁴²⁾ rita⁴³⁾.

¹⁾ [fullum auexti M; ²⁾ skyldu C; ³⁾ i sektina b. v. C; ⁴⁾ til sl H. Hér skýtr C inn § 44; ⁵⁾ [sl. C, D, G; ⁶⁾ [sl. I; ⁷⁾ atferdi B, N; meðferdi F, L; ⁸⁾ sinum bædi b. v. B, G, N; sinum bædi i b. v. C, D, I; klæða bunadi bædi at F; ⁹⁾ aillum sl. C, D; ¹⁰⁾ klædi b. v. B, C, D, F, I, N; ¹¹⁾ hafa sl. C, I; ¹²⁾ [nema B, C; [utan I; ¹³⁾ ok C, D; ¹⁴⁾ ok C, D; ¹⁵⁾ tent (rent?) F; § 35 vantar i M; ¹⁶⁾ lata sl. C; ¹⁷⁾ uidr b. v. C; ¹⁸⁾ hafa sl. C, D; ¹⁹⁾ sinn b. v. C, D; ²⁰⁾ [eyrna snepil megi uel sia L; ²¹⁾ luka B; halfa b. v. C, D, M; ²²⁾ [fyrirbodum ver C; ²³⁾ kaupskattr C; ²⁴⁾ þann C; ²⁵⁾ afla sl. B, C, N; ²⁶⁾ sama sl. B, N; ²⁷⁾ menn b. v. B, C, D; ²⁸⁾ sl. B, C, F, L, N; ²⁹⁾ kieu G; ³⁰⁾ stefnum G; ³¹⁾ laugum I; ³²⁾ hann b. v. C, D, F, L, M; ³³⁾ manna b. v. I; ³⁴⁾ honum sl. B, C, D, F, I, N; ³⁵⁾ sua sem B, N; ³⁶⁾ þeirra sl. F, G; frendr þeirra sl. M; ³⁷⁾ [eckna eðr fǫdurlaussa barna B, N; [eckiu eðr fauðrlaus börn eðr frændr fatækir L; ³⁸⁾ lærdum mǫnnum C, D, M; Hér hettir I i miðju kafl, en byrjar með næstu grein og fyrirsögn: „Vm forboð aa“; ⁴⁰⁾ fyrir sl. C; ⁴¹⁾ at b. v. C, I; ⁴²⁾ at lesa eða b. v. C, D; ⁴³⁾ at skrifa B, I, N.

edr i nockurum radum edr samþykki¹⁾ uera um líffat edr lima manna. æigi skolo ok²⁾ [lærdir menn³⁾ uitni bera edr nockura⁴⁾ eida⁵⁾ sueria fyrir leikmönnum. ok æigi⁶⁾ leggja sik [edr sin mál⁷⁾ undir leikmanna⁸⁾ dom⁹⁾ um¹⁰⁾ nõckurn lut edr nockurs annars manz¹¹⁾. utan biskups sins¹²⁾ orlof.

40. Lærdum mönnum er fyrirbodit at sitia [þau brudlaup¹³⁾ sem æigi er¹⁴⁾ adr logliga¹⁵⁾ lyst. Enn huerr er at þui uedr kendr. þa skal biskup [suspendera hann¹⁶⁾ ab officio per triennium. ok eiga¹⁷⁾ þo van meiri refsingar¹⁸⁾ ef biskupi syniz¹⁹⁾ eptir mala vðxtum.

41. ²⁰⁾[Fyrirbodit er ok²¹⁾ de²²⁾ pena suspensionis. at syngia pusanar²³⁾ messu eckium²⁴⁾ er²⁵⁾ þær giptaz ok²⁶⁾ engum utan²⁷⁾ iungfrvm einum²⁸⁾).

42. Fyrirbodit er ok²⁹⁾ lærdum mönnum fastliga³⁰⁾ undir bannz pinu. at gera nockut kaup edr skilyrði³¹⁾ edr³²⁾ krefia [nockurn mann³³⁾ fyrir pusan iardan edr olean. edr nockut³⁴⁾ prestligt embætti. þviat³⁵⁾ [huerr er skyldugr³⁶⁾ kauplaust at [veita þat³⁷⁾. Enn krefia ma³⁸⁾ [sidan gert er³⁹⁾ forna skylldu. ok taka [med þöckum⁴⁰⁾ [huern tima⁴¹⁾ þat sem huerr⁴²⁾ [uill med godu gert hafa⁴³⁾. Enn þeir prestar er rangliga [hallda

¹⁾ samþykkt B, C, D, F, I, L, N; at b. v. B, C, D, N; ²⁾ ok sl. B, C, D, F, L, N; ³⁾ [klerkar B, N; ⁴⁾ sl. C, D; ⁵⁾ sl. D; ⁶⁾ [eda B, C, D, N; [ne G; ⁷⁾ [sl. B, C, D, F, L, N; ⁸⁾ þeirra B, C, D, F, I, L, N; ⁹⁾ doma B, N; ¹⁰⁾ edr D; fyrir L; ¹¹⁾ manz sl. B, C, D, N; ¹²⁾ sins sl. B, C, D, F, N; ¹³⁾ [at brudlaupum þeim B, D; ¹⁴⁾ hefir . . . verit B, C, D, F, L, N; ¹⁵⁾ at lögnum C, D; ¹⁶⁾ [suspendere eum C, D, F, I, L; ¹⁷⁾ æigi B, N; ¹⁸⁾ pinu B, N; refsstrar D, L; refsstar F; ¹⁹⁾ lítz B, N; ²⁰⁾ Hér endar G; ²¹⁾ prestum sl. B, F, I; [þat er ok f. b. C, D; ²²⁾ anb B, C, D; ²³⁾ þnsadar C; þnsada D, L; þnsóðnar F; ²⁴⁾ konum B; ²⁵⁾ ef C; ²⁶⁾ yfir b. v. B; ²⁷⁾ nema B; ²⁸⁾ § 41 vantar í N; ²⁹⁾ ollum B, F, N; ok ollum C, D; ³⁰⁾ fastliga sl. C, D; ³¹⁾ skilyrði B, N; eda taka, vid b. v. B, N; klókindi eda taka vid (!); ³²⁾ taka ved edr b. v. C, D, F; taka verd fyrir b. v. L; ³³⁾ [nockut B, N; ³⁴⁾ sitt starf eda b. v. B, F, N; annat sitt b. v. C, D; annat eda I; ³⁵⁾ en B, F, L, N; þat sem C; er D; ³⁶⁾ [huerium preste berr L; ³⁷⁾ [gera B, C, D, F, I, L, N; § 35—42 vantar í H; ³⁸⁾ hann b. v. B, N; prestr b. v. ³⁹⁾ [sl. L; ⁴⁰⁾ [til sin í I; ⁴¹⁾ [huernitna B, C; [sl. D; [j huern tima F; ⁴²⁾ hann C, D; ⁴³⁾ Hér endar eiginliga statútán í B, N; en út af fyrir sig stendr í þessum hand-dritum § 45—49 að orðunum: *þat er ollngis fyrirbodit at kona eda

menn þionustu¹⁾ páska dag. luki biskupi²⁾ .iij. merkr ok missi messo sǫnginn³⁾ um .iij.⁴⁾ manadi⁵⁾.

43. [J þeirri sokn skal tiund gera af huerium iardar auexti sem upp uex. huar sem eigandi er at heimilis vist⁶⁾].

44. [Sa prestur er kirkiu tekr at guds lögum. byggi eignir þær sem hann á at hafa til presttókunnar til skynsam-ligrar abudar ok landskyllðar um sva morg ær sem skynsamir menn sea at iörðin kuedr slíkrar abudar⁷⁾].

44. ⁸⁾ Prestur sa sem fullt æbæli hefir, ok leigir sér adra iord [edr sær til⁹⁾]. sva at hann leggr abælit i eydi edr gerir¹⁰⁾ eindeilld [af þi¹¹⁾]. gialldi sem .vi. skynsamir¹²⁾ menn meta. æigi skal lérdr mádr skilia meiri landzskyll¹³⁾ [af eignum¹⁴⁾ enn bera ma. [Enn ef¹⁵⁾ [iord eydiz¹⁶⁾ af þi. se¹⁷⁾ hann [skildr við bygging iardar¹⁸⁾ er hann byggir til audnar. ok gialldi [sva mikit¹⁹⁾ sem skynsamir menn meta at misfarit er með þeim iordum. enn²⁰⁾ biskupi .vi. aura. Enn ef prestur sa er til kirkiu kemr. gefr þa sök hinum er fra for at hann hefir at villd sinni æigi byggt til fullz [eignir þær er til presttókunnar liggia²¹⁾]. þa sanni sa er fra for með eidi sinum at hann gat²²⁾ eigi betr byggt. ok æigi byggdi hann þui með affalli. at hann skylldi fra²³⁾ fara. edr²⁴⁾ gialldi hinum þat sem hann²⁵⁾ misti eptir iafnri leigu. Sva [skal prestur²⁶⁾ a iordu²⁷⁾ bua ok af fara

iungfru þioni til messu eda alltaris. ok huerr sem þat gerir gialldi mork. með fyrirsögn: „Vm presta stefnur. Hér endar F; [gera vill með godum vilja L, sem skýtr enn inn úr fyrstu statútu Eilífs: ef prestur heldr frilla, og að orðunum at leggiaz o. s. frv. Þá kemr þessi að orðunum: Engin prestur.

¹⁾ þannig C; ranglinustu A; oc veita þionosto E; [hallda folk fra þionustu I; ²⁾ sl. C, D, I; ³⁾ songa C, D, I; ⁴⁾ .viij. C; sex D; ⁵⁾ Hér kemr í C og D (sem að mestu er í eyðu) § 33—34; ⁶⁾ § 42 kemr í C á eptir. § 45, en í M vantar § 38—43; ⁷⁾ § 43 stendr í C á undan § 35; ⁸⁾ Cap. fyrirsögn C; ⁹⁾ til sl. C; [sl. H; ¹⁰⁾ gerir sl. C, I; ¹¹⁾ [sl. C, edr gerir etc. sl. H; [af I; ¹²⁾ sl. C; ¹³⁾ landskyllðir C; ¹⁴⁾ i eignir C; ¹⁵⁾ [ok I; ¹⁶⁾ [þær eydaz C, M; eydiz I; ¹⁷⁾ þa se C; ¹⁸⁾ þeirra iarda C, I; [skylldur byggingar þeirra iarda M, sem hefir ekki meira í heild af statútunni, en út af fyrir sig: „Lærdir menn allir er nefndir verda til presta motz;“; ¹⁹⁾ [sl. H; ²⁰⁾ ok C; ²¹⁾ [sl. C; beyra oc liggia E; eigi at liggia I; ²²⁾ feck C; ²³⁾ af C; ²⁴⁾ ok C; ²⁵⁾ hinn H; ²⁶⁾ [skulu þeir C; ²⁷⁾ iordum sinum C.

sem adrir leiglendingar. edr¹⁾ suara lögum presti þeim er tíj kemr eptir hann um allt þat sem leiglendingr æ at suara landz-drottnei þann tíma sem hann ferr af iördu. standa skolo hurdir .iij. þo at engin ueri. þa er hann kom til. stofu hurd. burs hurd. ok elldabus²⁾ hurd. ok sva³⁾ allar þær er fyrr stodu. Nu ef prestur tekr einbueria þa hurd [ok færir⁴⁾ brott, þa skal hann aptr færa. ok leggja æ landnam presti þeim er i hans stad kemr. ef hann hefir leyst ifra. Enn ef nockut fylgir þar af þreskilldi. af⁵⁾ afdyri. edr gattar tre. þo at ein flis fylgi. þa er husbrot ok⁶⁾ bœti mork⁷⁾. halft biskupi enn halft þeim er til iardar ferr. Sva ok ef hann brytr setstocka or husi edr nockut⁸⁾ þat sem greyping hefir numit. þa skal hann aptr færa ok gialldi⁹⁾ mork. ok skiptiz¹⁰⁾ sem fyrr segir. allt þat er husbrot nemr gialldi mork halft biskupi enn halft þeim er til iardar ferr. ok gori hus íafngott sem adr.

46. ¹¹⁾Lærdir menn allir er nefndir uerda til presta motz skolo koma naudsynialaust. enn huerr er æigi kemr¹²⁾ gialldi biskupi .iij. merkr. ok þilikt sa sem kemr okalladr. utan sa¹³⁾ eigi annathuart mal at ueria edr sækia. skolu ok höfudprestar¹⁴⁾ at¹⁵⁾ tia kapellu prestum. er heima sitia i¹⁶⁾ heradi. skyll-dugir¹⁷⁾ huat gert var logtekit¹⁸⁾ æ presta moti innan fyrstu¹⁹⁾ .vij. natta er [þeir koma²⁰⁾ heim. Prestur huerr adr heiman fari skal skripta ok husla huern mann siukan i sinni kirkiusoknir Enn þeir lærdir menn sem heima ero skolo [geyma kirkiusoknir allar²²⁾ til þess er hinir koma²³⁾ heim fra stefnu. felaust²⁴⁾ við huern] sem þionostu þarf. ok sva²⁵⁾ buern tíma. er

¹⁾ok H; ²⁾ ellda skala I; ³⁾ sva sl. C; ⁴⁾ [sl. C; ⁵⁾ eda C; ⁶⁾ ok sl. C; ⁷⁾ uegna b. v. C; ⁸⁾ nockut sl. C; ⁹⁾ giallda C; bæti H; ¹⁰⁾ skipte C; skiptaz I; ¹¹⁾ § 46—49 að orðunum: gialldi sem fyrr segir, er sérstakt i B, N með fyrirsögn: Vm presta stefnur, en C bætir þar við § 43 og endar þar með. Hér endar H, I; það, sem eptir er af statútunni er sérstakt i M með fyrirsögn: «Sinodo»; ¹²⁾ forfallalaust b. v. B, N; ¹³⁾ hann B, M, N; ¹⁴⁾ skyllidugir wera b. v. B, M, N; ¹⁵⁾ at sl. E; ¹⁶⁾ þui b. v. B, M, N; ¹⁷⁾ skyllidugir sl. B, E, M, N; ¹⁸⁾ lögtekit sl. B, M, N; oc laugtekit E; ¹⁹⁾ fyrstu sl. B, N; ²⁰⁾ [hann kemr B, M, N; ²¹⁾ ok skira börn b. v. B, M, N; ²²⁾ [kirkia ok hennar (sl. M) soknar mönnum skyllidugir allrar þionostu B, M, N; ²³⁾ kuomu E; ²⁴⁾ kauplaust B, N; ²⁵⁾ skal b. v. B, M, N.

soknarprestar þurfa. Lysa skolo prestar¹⁾ fyrir soknar folki sinu²⁾ adr [enn þeir fari heiman³⁾ huerr þeim skal [skylldu gera⁴⁾ medan hann er i brottu. Prestr huerr skal hafa med ser til sýnodum. stolu. handbok ok yfirslopp. ok⁵⁾ sakadr⁶⁾ eyri fyrir huert. þeirra⁷⁾ er hann hefir ægi. ok huert sinn er hann ferr heiman skal hann hafamed ser pionostu. [sem vattar fyrr⁸⁾ meirr⁹⁾. þuiat eins skal prestr¹⁰⁾ pionostu med ser færa¹¹⁾ at hann¹²⁾ fari innan soknar til sannz eyrindis. edr utan soknar ef hann er til þess kalladr¹³⁾. en ægi til alhusa edr annarrar samdryckiu¹⁴⁾. [Huerr prestr ok er sungit hefir .v. uetr. skal eiga¹⁵⁾ messoklædi ok tida bækr. ok syni a presta moti. Enn ef prestr kemr i annars prestz sokn¹⁶⁾. medan hann er¹⁷⁾ á leid til [presta motz¹⁸⁾ ok fra. þa skal hann embætti ueita þar¹⁹⁾. þat sem hann er beiddr²⁰⁾. sektarlaust. ok beidiz²¹⁾ þar ecki fe fyrir. taka ma hann ef honum er gefit sealfkrafi. ef²²⁾ þat minnkar ecki tekiu hins sem til stefnu²³⁾ fór²⁴⁾. Allir skolo i kór uera þa er biskup kemr i sæti²⁵⁾. edr gialldi eyri. J yfirsloppi²⁶⁾ skal huerr prestr a stefnu sitia. edr gialldi²⁷⁾ eyri.

47. Hofudprestar allir ok kapelluprestar²⁸⁾ er sokn²⁹⁾ hafa skolo telia trv fyrir soknarfolki sinu [a huerium sunnudegi³⁰⁾. Bydz ok hofudprestum sub pena suspensionis officij et beneficij. at þeir syngi sealfir messur³¹⁾ einkannliga a allum [hatidis dögum³²⁾ ok heyri³³⁾ skriptamal soknarmanna³⁴⁾ sinna. ægi sidr enn vicarij. i ollum stöðum þeim sem þeir mega vid komaz. sealfir prestr sa er messo syngr blandi [uatni uid uin³⁵⁾ i kaleck. enn ægi klerkr. sva at meira se af [uatni enn uini i kaleck³⁶⁾. [sva at vatn riki yfir uini[n]u³⁷⁾).

¹⁾ þeir B, N; ²⁾ næsta sunnudag b. v. B, M, N; ³⁾ [heiman fari ok sua B, M, N; ⁴⁾ [pionostu veita B, N; [pion. giora M; ⁵⁾ ella B, M, N; ⁶⁾ sekiz B, N; ⁷⁾ þetta B, N; ⁸⁾ ntar M; ⁹⁾ [sl. B, N; en b. v. B, M, N; ¹⁰⁾ prestr sl. B, N; hann M; ¹¹⁾ hafa B, M, N; ¹²⁾ hann sl. B, N; ¹³⁾ kuaddr B, N; ¹⁴⁾ samkundu. edr samknomu dryckia B, N; ¹⁵⁾ [Eigi huerr ok prestr er fim vetr hefr verit B, M, N; ¹⁶⁾ kirkiusokn B, M, N; ¹⁷⁾ i brottu ok b. v. B, M, N; ¹⁸⁾ [stefnu B, M, N; ¹⁹⁾ þar sl. B, N; ²⁰⁾ bedinn M; ²¹⁾ beidi B, M, N; ²²⁾ en B, M, N; ²³⁾ presta motz B, M, N; ²⁴⁾ er farinn B, M, N; ²⁵⁾ sitt b. v. M; ²⁶⁾ sloppi B, M; ²⁷⁾ giallda B, N; ²⁸⁾ allir b. v. M; ²⁹⁾ soknir B, M, N; ³⁰⁾ [aa huern annudag B, M, N; ³¹⁾ messu B, N; ³²⁾ [hatidum M; ³³⁾ heyra B, M, N; ³⁴⁾ manna B, M, N; ³⁵⁾ [vine ok vatni B, N; ³⁶⁾ [vini. en af vatni B, M, N; ³⁷⁾ [sl. B, M, N; [sva at v. r. y. vine E.

48. Engi prestur skal lofa at setia¹⁾ i kirkiur²⁾ kistur edr [husbunat, net³⁾ edr skipreida, edr nockurn hlut annan, utan hialpi⁴⁾ undan hernadi edr elldz uada, ok se sem skiotaz⁵⁾ i brott flutt. Enn huerr er odruviss gerir luki mork. Enn ef nockurr madr⁶⁾ [vill göra⁷⁾ olmusu sina til [annarrar⁸⁾ kirkiv edr annarrar⁹⁾, ok verdr at þui nockurr prestur sannr, at hann uendir¹⁰⁾ olmosu i annan stad, gialldi kirkiu þeirri ok presti er fra uar huerft¹¹⁾ halfu meira enn biskupi .ij. merkur.

49. Eingi prestur skal dirfaz messo at syngia utan hann se skryddr messofotum¹²⁾ ok hafi messubok fyrir ser, kross ok kerti loganda¹³⁾ se á alltari, ok [klerk þann¹⁴⁾ er [honum andstefni¹⁵⁾. Enn huerr er at odru verdr kendr, gialldi biskupi mörk [fyrir huat sem brestr¹⁶⁾, utan naudsyn gangi til, sva at klerkr hans hafi andaz.

50. [Er ok alpingis¹⁷⁾ fyrirbodit, at iungfrv edr kona þioni presti¹⁸⁾ til [alltaris i messam¹⁹⁾, en²⁰⁾ huerr er þat gerir gialldi [sem fyrr segir²¹⁾.

51. Leikmönnum skal æigi þolaz at standa i sönghusi²²⁾ hia klerkum medan þeir flytia tídir, utan þeim einum sem lesa edr syngia med þeim²³⁾.

52. Eigi skolo prestar folkuapn bera naudsynialaust, enn huerr sem berr gialldi²⁴⁾ halfa mork.

53. Postola messodaga alla skal hallda duplex festum, ok hafa²⁵⁾ Gloria in excelsis²⁶⁾, ok Te deum, ok Credo in unum deum²⁷⁾, huart sem [þessa daga²⁸⁾ berr i aduentu edr i langa föstu, ok skolo þessar antiphonas²⁹⁾ ad primas vespervas, þa er

¹⁾ sæfia A (f); safna E; ²⁾ kirkiu B, M, N; ³⁾ [notar gögn B, N; [not gann M; ⁴⁾ heriadi (f) E; ⁵⁾ fliotaz E; ⁶⁾ madr sl. B, N; ⁷⁾ [gerir B; ⁸⁾ einnar M; ⁹⁾ [nockurrar kirkiu B, N; [annarrar kirkiu edr annars stadar E; ¹⁰⁾ huerfr þeirri B, M, N; ¹¹⁾ haft B, N; ¹²⁾ messoklædum B, N; ¹³⁾ brennanda B, N; ¹⁴⁾ [klerkr sa B, N; ¹⁵⁾ [andauare presti B, N; [andzadi honum M; ¹⁶⁾ [sl. B, N; ¹⁷⁾ [þat er ollungis B, N; [Er ok allungis M; ¹⁸⁾ presti sl. B, M, N; ¹⁹⁾ [messo eda alltaris B, M; ²⁰⁾ ok B, M, N; ²¹⁾ [mörk B, N. Hér endar í B og N klausan: Vm presta stefnur. Í N er þó áframhald statútunnar. Capitulum, fyrirsögn M; ²²⁾ kor M; ²³⁾ presti M, N; ²⁴⁾ biskupi b. v. M, N; ²⁵⁾ hafa sl. M; ²⁶⁾ deo b. v. M; ²⁷⁾ deum sl. M; ²⁸⁾ [þa E; [þa daga M; ²⁹⁾ antiphonur E.

ægi ero adrar geruar til. [Tradent enim uos¹⁾ et cetera. Duplex festum²⁾ skal hallda de³⁾ doctoribus Gregorio. Augustino. Ambrosio ok Jeronimo. ok hafa þessar antiphonas ad primas vespervas⁴⁾. similabo⁵⁾ eum. Jste⁶⁾ homo ab adolescensia sua. Jste est qui ante deum. Justum deduxit⁷⁾ Wagne presul [gloriosus confessor domini⁸⁾).

54. Enn þar sem prestr andaz se allir skyldugir⁹⁾ þeir sem i nand ero til at koma ok lata lesa psalltara [fyrir sæl hans¹⁰⁾. enn [sa er annat gerir¹¹⁾ gialldi biskupi halfmork¹²⁾edr .ij. skillinga¹³⁾).

55. Þionostu skal ægi meiri uigia æ pascha dag enn þa sem hann gefr¹⁴⁾ eptir. en þat sem afgangr se neytt innan halfs manadar. sem fyrr segir. ella gialldi¹⁵⁾ .xij. aura.

56. Prestar skolo telia fyrir soknarfolki sinu á pascha dag edr¹⁶⁾ þa daga adra. er þeir skolo þeim guds likama gefa. at menn gangi með allri spekt ok virdingu til þess heilags embættis. ok falli huerr a kne fyrir alltari [sa er¹⁷⁾ taka skal ok standi eigi upp fyrr. edr gangi i brott. en hann hafi alþingis¹⁸⁾ neytt guds likama ok skolad uel munn sinn i uini edr uatni.

57. Klérkr skal hafa til reidu [reint ker með uatni¹⁹⁾ ok gefa²⁰⁾ huerium er þionostu tekr. Enn²¹⁾ ef prestr liggir siukr [þa skal hann gera öðrum presti bod ok tia honum ef nockurir ero oskilamenn i hans sokn. ok skal sa prestr uera skyldugr at hialpa honum ok hans soknarmönnum sem honum er næstr²²⁾. Sva skolo oc allir lærdir menn skyldugir vera til at hialpa

¹⁾ [Estote fortis M; ²⁾ festum sl. M; ³⁾ quatuor b. v. M; ⁴⁾ ferias M; ⁵⁾ Sumbalo M; ⁶⁾ Jlle M; ⁷⁾ dominus b. v. E; dominus. confessor do. ad m. O., b. v. M; ⁸⁾ [sl. M; § 53 vantar i N, en i staðinn stendr hér § 43; ⁹⁾ skyldir M, N; ¹⁰⁾ [j bæ M, N; ¹¹⁾ [þeir er odrunjs giora M, N; ¹²⁾ laup M, N; ¹³⁾ En þeir prestar er hallda menn rangliga fra þionustu paska dag luki .ijj. merkur oc misse messosöng um atta manudi. Suo oc eigi sidr þeir sem þeim monnum gefa þionustu sem eigi eiga at taka eptir logum b. v. M, N; ¹⁴⁾ [gefr hann M, N; ¹⁵⁾ luki M, N; ¹⁶⁾ oc M, N; ¹⁷⁾ [sem M, N; ¹⁸⁾ aullungis adr M; öllungis N; ¹⁹⁾ [uatn i breinu kere M, N; ²⁰⁾ þegar b. v. M, N; ²¹⁾ Nu M; ²²⁾ [þa skal sá uera skyldugur at hialpa honum oc hans kirkin sokuar monnum sem næstur er þeim lærdr madr. Enn ef sa er sinkur. þa skal giora odrum presti bod oc tia honum ef nockurir oskila menn ero j sokn hans M, N.

kirkiu soknar mönnum hans þeim sem i skilum ero. þar sem þeir sækia til at nauðsynium sinum. meðan prestir þeirra er siukr. skoda skal ok huerr prestir ok innuirduliga eptir spyria skilum þeirra. Enn sa sem afrækiz sva at gera. gialldi biskupi halfa mork. en prestinum iafnmikit¹⁾ sem hann [misti²⁾ fyrir hans uangeymslu sakir³⁾.

58. Enn ef prestir rægir⁴⁾ mann fyrir konungi edr biskupi. gialldi slikt⁵⁾ sem hinn skyldi er rægdr var ef hann ueri sannr at sok. Enn ef lærdr madr rægir biskup fyrir konungi þa skal hann [ok festa⁶⁾ fyrir sik settar særi af lærðum monnum [ef hann ma synia með logum⁷⁾. sealfir se hann hinn seaundi. Enn ef lærdr madr uerdr sannr at sök þeirri⁸⁾. þa se fe hans allt⁹⁾ bædi i landi ok lausum eyri j ualldi biskups. ok sva¹⁰⁾ officium hans ok beneficium. Med eidum skulo lærdir menn ueriaz slikum sektum¹¹⁾ sem kirkiu¹²⁾ lög segia. enn æigi með odrum skirslum¹³⁾.

59. Prestar allir er kirkiur hallda skolo iafnan at þeim sitia ok innan soknar uera. enn huergi languistum i brott [fara ne uera¹⁴⁾ utan [fullra nauðsynia¹⁵⁾. [Er þeim ok alþingis¹⁶⁾ fyrirbodi at fara i pilagrimis ferdir edr nockurn veg or [sinu biskups dōmi¹⁷⁾. utan biskups [sins orlof¹⁸⁾.

60. Vtlendir menn. ok sva allir adrir. skolo þar luka tiund sina¹⁹⁾ af allum afli ok atföngum. sem þeir ero i uetrsetu staddir. ok þeir ero hina helgu natt. nema þeir se þa at heimbodi²⁰⁾ [i adra stadi²¹⁾. þa snuiz su²²⁾ tiund til uetrsetu.

61. [Messu song skal eigi af presti taka eda beneficium oc ecki doms atkuædi til hiona skilnadar eda forbodanar hinna stærri stormæla utann in scriptis se fram borit með logligum æminningum fyrir frendum j þeim hlutum sem madr fellr j bann af sialfs sins uerki oc þarf eigi æminningar nema banne se lyst þegar sok er gefin oc sannprofud²³⁾.

¹⁾ svo mikit M, N; ²⁾ missir N; ³⁾ [missir j hans uangleymslu sakir M; ⁴⁾ lærðan b. v. M; ⁵⁾ þullikt M, N; ⁶⁾ [festa at M, N; ⁷⁾ [sl. M; ⁸⁾ þeirri sl. M; ⁹⁾ allt sl. M, N; ¹⁰⁾ sva sl. M, N; ¹¹⁾ sokum M, N; ¹²⁾ kirkiu sl. M, N; ¹³⁾ Hér endar N; ¹⁴⁾ [sl. M; ¹⁵⁾ [fulla nauðsyn M; ¹⁶⁾ [Er oc M; ¹⁷⁾ [biskupsdōmum M; ¹⁸⁾ [orlof se til þess M; ¹⁹⁾ sina sl. M; ²⁰⁾ heimbodum M; ²¹⁾ [i odrum stad M; ²²⁾ þo M; ²³⁾ [b. v. M; etcetera A.

C.

AM. 350. Fol. bl. 145a—47a skb. skr. 1363 (= A); AM. 347. Fol. bl. 85—86 skb. c. 1370 (= G); AM. 175A. 4to bls. 60—64 skb. c. 1400 (= H). Hér er einungis § 14, en beint á eftir kemr þar svo hljóðandi grein: „Ei skal hion saman vigia. a imbruddögum drottins. ok eigi j gagnfðstum ef þeir menn erv j gagnfðstum. er vigiazt skulu. ok eigi sama drottins dag sem lyst er nema biskup lofui“; AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 687A. 4to bls. bls. 4to bls. 4 skb. 1479. Hér er að eins upphafð, og endar á orðinu: úkallaðr (§ 1). Í þessum kafla er mart, sem ekki er í skipan Eilífs að öðru leyti, en aptr eru hér og nokkrar greinar, sem standa í öðrum afskriptum. Prentað í NgL. III, 307—310.

Her segir um presta stefnu¹⁾.

1. Allir þeir lærdir menn sem nefndir uerda til presta motz skulo koma naudsynia laust. Enn huerr er æigi kemr gialldi .iij. merkr. ok þuilikt sa er kemr vkalladr utan hann eigi at kięra nockut mál edr suara²⁾.

2. Ringia skal til prestastefnu. sidan er lesit er ewangelium at cristzkirkju. ok til þess er syngr sanctus³⁾.

3. Hofudprestar skulu nefna lærda menn til farar ok heimasetu⁴⁾. ok skulo sitt sinn huarir fara ok heima uera eftir þui sem nefndir uerda. Allir bægingis prestar skulo setia æ stefnu huerr hia sinum hofudpresti.

4. Hofudprestr huerr skal ok sliku sakadr uera sem fyrr uar sagt ef hann afrækiz at nefna presta til stefnu⁵⁾ huert ær er prestamot skal uera. utan naudsyn hans uirdiz til duðlu.

5. Enn ef hofudprest heptir sin⁶⁾ naudsyn. þa nefni hann einn huern af þeim kapellu prestum sem næstir ero at fara til stefnu fyrir sik at þui sinni. skulo ok hofudprestar skylldir uera til at tia kapellu prestum er heima sitia i þui heradi huat gert uar a prestamoti innan fyrstu .vij. natta er huerr kemr heim.

6. ⁷⁾Prestr huerr adr heiman fari skal skripta ok husla huern siukan mann ok skira born i sinni kirkju sokn.

¹⁾ Ólæsil. G; kirkju lög, fyrirsögn H; ²⁾ þar b. v. G! ³⁾ huersu sökia skal, fyrirsögn G; ⁴⁾ heimaveru G; ⁵⁾ ok annarre sliki sekt med ef hann kemr eigi sealfir til stefnu b. v. G; ⁶⁾ synnt G; ⁷⁾ huersu heiman skal, fyrirsögn G.

7. Enn þeir lærdir menn er heima ero¹⁾ skulo gięta kirkiu sokna allra til þess | er hinir koma heim fra stefnu fe-laust uid huern er pionostu þurfti. ok sua huert sinn er sokn-arprestar þurfa at [fara i²⁾] [naudsynia eyrindum³⁾] sinum utan sokna sinna⁴⁾ ok lysi þo huerr sinni brottferd i kirkiu durum fyrir soknarfolki sinu næsta sunnudagh adr hann fari heiman. ok sua huerr þeirra skylldu skal gera medan hann er i brottu.

8. ⁵⁾Prestr huerr skal hafa med ser til synodum. stolam. handbok. ok yfuirslopp. ok sekr eyri fyrir huert⁶⁾ er hann hefir eigi. þui at eins skal prestr pionostu med ser færa. at innan soknar fari til sannra eyrinda. edr utan sokna⁷⁾ ef hann er til þess kalladr. enn æigi til alhusa edr annarrar samdryckiu.

9. Eigi ok huerr prestr er .v. uetr hefir sungit messo klædi. ok tidabækr. ok syni a prestamoti.

10. ⁸⁾Enn ef prestr kemr i annars⁹⁾ kirkiu sokn. medan annarr a leid til presta¹⁰⁾ stefnu ok fra. þa skal hann allt þeirra embætti ueita. þat sem hann er bedinn. sektalaust. ok beidi þar ecki fe fyrir. taka ma hann ef honum er gefit sialf-krafi. [enn ecki minnkar þat¹¹⁾] tekiu hins er til prestamotz er farinn.

11. ¹²⁾Allir skulo i kór komnir er erchibiskup¹³⁾ kemr i sæti sitt. edr gialldi eyri.

12. J yfuirsloppi skal huerr a stefnu sitia. edr gialldi eyri. Engin skal odrum slopp lia til stefnu. enn ef lér. gialldi hann¹⁴⁾ eyri. þuiat allir skulo yfuirslopp ok korkapu eiga. Enn ef missir. gialldi eyri fyrir yfuirkapu¹⁵⁾. enn .ij. aura fyrir yfuirslopp. Ok huerr er stendr upp¹⁶⁾ i kor utan slopp edr korkapu at tidum. gialldi mork.

13. Nu þegar stefna er sett. ok erchibiskup hefir pion-ostu ueitt. edr sa sem stefnu helldr¹⁷⁾. skal raunsaka at allir prestar sé komnir [i ánefndan dag¹⁸⁾]. Enn ef [þa er einhuerr

¹⁾ sitia G; ²⁾ i sl. E; [sl. G; ³⁾ [naudsynium G; ⁴⁾ at fara b. v. G; ⁵⁾ Vm presta skylldu, fyrisögn G; ⁶⁾ þeirra b. v. G; ⁷⁾ soknar G; ⁸⁾ Vm för presta, fyrisögn G; ⁹⁾ prestz b. v. G; ¹⁰⁾ presta sl. G; ¹¹⁾ [ef þat minnar ekki G; ¹²⁾ Her segir huersu prestr skal buinn a prestamote, fyrisögn G; ¹³⁾ biskup, alstaðar G; ¹⁴⁾ halfan G; ¹⁵⁾ kapu G; ¹⁶⁾ vppi G; ¹⁷⁾ þa b. v. G; ¹⁸⁾ [sl. G.

æigi kominn¹⁾. þá lati hann er brottu er segia naudsyn sína með einhuerium presti. ok skulo lærdir menn skoda [naudsyn hans²⁾ með yfirdómi erchibiskups. ³⁾Enn ef prestr sitr innan bæiar ok uill æigi koma forfallalaust til tals. gialldi .iij. merkr. En sa sem gengr af stefnu [forfallalaust. utan leyfi⁴⁾. gialldi .ij. aura.

14. ⁵⁾Rannsaka skal [ok þa⁶⁾ a stefnu huart⁷⁾ prestar hafa rettbodit messo daga ok ymbrudaga á þeim .xij. manadum. ok huerr er æigi hefir rettbodit gialldi .ij. merkr fyrir huert er hann hefir misbodit. Skal ok lysa á prestamoti huersu fasta ok aduenta kemr á þeim .xij. manadom. enn sa er misbydr sidan gialldi .iij. merkr.

15. ⁸⁾Enn ef einnhuerr gengr i kirkiu utan orlof. gialldi eyri.

17. Allir skulo skynsamliga⁹⁾ á stefnu uera. ok lyda uel málum erchibiskups ok annarra¹⁰⁾ lædra manna þeirra er mala efni eigu at kięra¹¹⁾. ok eigi byria nockura kięru. [utan erchibiskup lofi¹²⁾. Enn ef hann byriar eđr uliodar¹³⁾ gialldi¹⁴⁾ eyri [fyrir huert sinn er hann gerir¹⁵⁾.

17. ¹⁶⁾Erchibiskup skal sialfr salu messo syngia einn huern dag medan stefnan stendr. ok skal ringia til sem til prestamotz. skulo lærdir menn [allir þeir¹⁷⁾ sem innan bæiar eru offra at þeirri messo pening enskan eđr halfan örtug sylfrs eđr gialldi þuillikt sem hann hefdi æigi til stefnu komit á þeim degi. enn halfu meira ef huarstueggia missir. skal þui offri skipta imilli fataękra manna.

18. Vpp skulo lesaz á prestamoti nöfn þeirra [lædra manna¹⁸⁾. er [fra hafa fallit¹⁹⁾. huerrar stettar sem huerr²⁰⁾ hefir uerit. ok góri þat huerr hofudprestr i²¹⁾ sinu fylki.

19. ²²⁾Ef erchibiskups frafall uedr. þá skal huerr prestr á þeim .xij. manadum syngia honum til miskunar .viiij. salu

¹⁾ [kemr eighi aa nefndum dagh G; ²⁾ [hana ok meta forfaull hans G; ³⁾ Ef prestr uil eigi koma, fyrirsögn G; ⁴⁾ [orlofslaust fyr en hon er lukt G; ⁵⁾ Foster, fyrirsögn G; ⁶⁾ [sl. H; ⁷⁾ ef G; ⁸⁾ Vm orlof, fyrirsögn G; ⁹⁾ sidsamliga G; ¹⁰⁾ annarra sl. G; ¹¹⁾ flytia G; ¹²⁾ [fyr en herra biskup lofar G; ¹³⁾ ohliodan gerir G; ¹⁴⁾ biskupi b. v. G; ¹⁵⁾ [j huert sinne G; ¹⁶⁾ Vm ofran, fyrirsögn G; ¹⁷⁾ [sl. G; ¹⁸⁾ [presta G; ¹⁹⁾ [fram hafa farit G; ²⁰⁾ huerr sl. G; ²¹⁾ firer G; ²²⁾ Vm salu messur, fyrirsögn G.

messur með öllum salu tíðum, enn fyrir sal hvers prests sem andaz .iij. [salu messor¹⁾] með salu tíðum, skulo í þessu samhelldi vera allir korsbræðr at cristzkirkju huat uigslum sem huerr hefir.

20. ²⁾Engi skal öðrum ranga sök gefa á stefnu, en ef hann gefr, gialldi slikt sem hinn skyldi ef hann ueri sannr at sök, utan sa er sök gefr sanni með eineldi, at hann þottiz eptir rettu upp bera sitt mál, sua þó, at hans tala uirdiz ægi hinum til vfrægdar edr fiölmælis.

21. ³⁾Fastandi skulo allir a⁴⁾ stefnu koma, edr gialldi mork.

22. ⁵⁾Leyndar mál æll þau sem rædd ero á stefnu, ok bydr erkebiskup þau at leyna, ok berr þau einn huerr vt. [ok segir þau⁶⁾], gialldi .iij. merkr ok se suspensus ipso facto a beneficio et officio⁷⁾, ok skipti erkibiskup [þeim rentum sem þui suara⁸⁾] fataekra manna⁹⁾ í milli, ok þini hann¹⁰⁾ meirr ef þess þickir uid þurfa.

23. ¹¹⁾Prestar þeir¹²⁾ ok diaknar sem ægi hafa kirkjur, skulo ægi á stefnu vera utan leyfi, ok sua prestar þeir sem heda uilia fara or biskupsdæminu nema þeir ægi at suara malum¹³⁾ edr sækia. Enn ef þeir sitia a stefnu orlofs laust gialldi .iij. aua¹⁴⁾.

24. ¹⁵⁾En¹⁶⁾ þat allt sem leikmenn tekr, ok [þa berr¹⁷⁾] at uita, ok a prestamoti uerdr tekit, ok skipað, þa skal huerr¹⁸⁾, sua þeir sem heima satu, sem þinir er til stefnu foro¹⁹⁾, þat lysa fyrir soknar folki sinu ok kunnigt gera með allri grein ok skilríki í kirkjudurum innan þess halfs manadar, er huerium uerdr kunnigt gert, ok sua opt sidan sem við þickir þurfa²⁰⁾.

25. Sua er ok einkannliga skipað, at prestr huerr er at ueitzlu kirkju sitr ok ferr fyrr brott en hann ueitir, at hann skal giallda þeim er til kirkju kemr mork fyrir ár huert er

¹⁾ [sl. G; ²⁾ Sakir, fyrirsögn G; ³⁾ Vm föstur, fyrirsögn G; ⁴⁾ til G;

⁵⁾ Vm löyndar mál, fyrirsögn G; ⁶⁾ [fyrir adra menn G; ⁷⁾ vm sex manade b. v. G; ⁸⁾ [þetta er þui suarar G; ⁹⁾ presta G; ¹⁰⁾ þó b. v. E, G;

¹¹⁾ Vm orlof at stefnu, fyrirsögn G; ¹²⁾ oc lærdir menn b. v. E; ¹³⁾ malum sl. G; ¹⁴⁾ merkr G; ¹⁵⁾ Vm lysingh, fyrirsögn G; ¹⁶⁾ En sl. G;

¹⁷⁾ [þeim hefir G; ¹⁸⁾ soknarprestr b. v. G; ¹⁹⁾ voru G; ²⁰⁾ Af því, sem eptir fer eru ekki nema einstaka greinar í G.

hann hefir setit síðan er hann ueitti. Enn ef nockurr berr þriotzku uid. ok uill æigi luka sem nu er sagt. ok uerdr þat kígt a prestamoti. gialldi .xij. ára fyrir mork. enn erchibiskupi halfa mork i sektina.

26. Sua skal ok huerr fylkisprestr lata koma til prestamotz med skilríki romaskatt af øllu sinu fylki. En huerr er odruviss görir sakir leti. vanræktar edr illuilia. gialldi halfa mork. Enn ef kapelluprestr þriotkaz vid. ok lykr æigi sinum fylkispresti i fyrnefndan tíma. luki þuillika sekt sem fyr segir. Ero ok allir skylldir eptir fornri ueniu at luka presta silfr a prestastefnu. korsbrodir¹⁾ huerr eyri ok slikt fylkisprestr huerr. fiordungsprestr huerr halfan eyri. enn capelluprestr örtug. Nu huerr er æigi lykr þetta sem nu er sagt luki annat slikt ok sektina.

27. Sua er ok skipat ok stadfest a prestamoti. at huerr prestr er annan kallar heriansson. edr odrum þuillikum okuødis ordum. er bonum megu uirdaz til hueysla. skal luka herra biskupi .iij. merkr i sekt. enn hinum er hann taladi til. fullretti eptir .vj. presta domi. sua skulo ok allir prestar innan Agðaness gera penitenciarío i Nidarosi tiund af øllu sinu sádi bæði utan garðz ok innan. ok af øllum sinum rettum fongum sem þeir taka af sinum mönnum. enn huerr sem odruiiss gerir suari þuillikri sekt sem i cristnum retti a kuedr.

28. Nu ef nockurr prestr neitar sueini annars prestz kost eina nátt edr .ij. ef hann liggr þar vedrfastr. ok proti²⁾ kost. þa luki hann erchibiskupi mork sylfrs. edr .vj. skillinga enska.

29. Enn ef nockurr prestr neitar øðrum presti forbeina ok kost. edr skip. ef loglig þorf berr til. sua ok sa er neitar sueini erchibiskups eða øðrum logligum erinda manni hans. þa luki erchibiskupi .iij. merkr forngilldar. ok missi messosong sinn. þar til sem erchibiskup leggr nockura líkn a med bonum med korsbræðra sinna ráði.

¹⁾ þannig E; korsbrædr A; ²⁾ þrioti E.

D.

AM. 344. Fol. bl. 76—78 skb. c. 1350—1400. Á undan er skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 1845.

Ex statut[is] Eilífi Ar[chi] Episcopi¹⁾.

1. Ef prestur efar at barn sie skirt annat hvart af ordvm þess er skirdi eda heyrdi hann (tv)ífallt vm herma þa er hia voro i þesssv efni primsigni prestur ok skiri med þessvm ordvm. si baptizatus es non te rebaptizo. sed si non es baptizatus. H ego baptizo te in nomine patris et filij et spiritus santi ok geri allt sem vant er sidan.

2. Krismv skal hverr prestur nýia taka a hverivm xij manvdvm. krismv ok evcaristiam skal hverr prestur i kirkio sinni i læstri kistv hreinliga vardveita eda geýma at eingi ohreinindi nai. æn ef eigi er sva geymt ok kemz at mvs eda hvndr eda onnor ohreinendi þa se hann suspensus ab officio misse þar til er hann finnr biskup ok taki biskup af honvm messvsöng vm. iij. manadi. ok luki prestur mork firi þat er eigi var i læstri kistv geymt.

3. prestur skal iafnan til reidv vera hvervitna sem hann verdr kvaddr lögliga at skira barn eda fara i n[av]dsyn til sivkz manz. æn ef hann firrnemz kvaddr og deyr barn oskirt eda sivkr madr oskriptadr. þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio. ok godz hans þat sem hann hefir aflat a kirkionni i biskups valldi sva framt sem skýnsamliga er moti farit presti. huart sem hann þarf a sio eda landi at fara se iafnvel heim reiddr sem heiman ok sva at hann þvrfi eigi sialfr at roa.

4. Lysa skolo prestar hvern tima i langaföstv elukannliga firir soknarfolki at hverr madr karl eda kona er samvitkzu alldr hefir til skal it minzsta einn tima a. xij. manvdvm til skripta ganga vid soknarprest sinn ok þviat eins vid annan at soknarprestur hans lofi honum. ok ef vtansoknar madr nema pilagrimar eda vegfarandi menn se komandi til skripta til nockors prestz orlofslavst. þa segi prestur honvm þegar at hann hefir hvarki valld til at leysa hann ne binda ok visi honvm sva aptr til soknarprestz sins.

¹⁾ Með hendi AM. bætt við, en hin forna fyrirsögn er máð út.

5. Æingi prestur skal heyrja skriptamal þess manns er hann veit í banni vera fyrir en hann er leystr af þeim sem með lögmáli at léysa ok þar með skolo prestar fyrst eptir leita í skriptamálum þar næst hvort hann kynni credo et pater noster et ave maria ok bíði at þeir nemi sem fyrst er eigi kynna aðr.

6. Æingi prestur skal í skriptamálum biðja nokkorum eða til leida at hann sveri eða trúlofi at hann skyli þá eina hverja synd skriptborna aldri optar gera. einkannliga þær sem sít ma varaz. þvíat ef hann gerir síðan [mo]ti íatan sinni. þá brytr hann tvífallt.

7. Kenna skolo prestar þeim sem þeir skipta hversv þeir skolo til skipta ganga at þeir segi sva sín afbrot at þeir rægi sik en eingan annan nefniliga utan syndinni se sva hattað að hann megi hana eigi óðroviss segja sem henda kann at hann hefir haft systur sína eða þvílíkt annat ok at þeir skriptberi með sannri íðran allar sínar syndir ok misgiordir ok leyfi eingv af ok fari síðan eptir innvirdvliga at hann vilí syndir sínar skriptbornar þá af segja ser framleidis ok halda sik frá þeim ok tíá honum verðlavni misverka sinna ok þá ombvni er hann fær af gudi ef hann bætir. ok mikilleika þeirrar þínv er hann skal fa ef hann deyr í þessum syndum. ok ef sa iattar yfirbot með íðran þá skal honum skript setia ok leysa hann síðan ok leggja hönd í höfud honum ok segja absolucionem et remissionem et cetera. Æt ego absolvo te auctoritate domini nostri iesu christi et beatorum apostolorum petri et pauli et [officij mihi¹⁾] commissi ab his peccatis que confessus es et ab alijs que oblitus es in nomine patris et filij et spiritus sancti. amen. Æn ef nokkorr svarar sva at hann vill af nokkorri synd eða fleirum eigi lata þá skal prestur heyrja skriptamal hans þav sem hann vill segja ok gefa honum ráð a þenna hatt þó at þv ættir allan heiminn ok gæfir hann í olmvsv ok íafnan fastadir þv meðan þv lifir þá odladiz þv himinríki eigi því heilðr meðan þv ligr í höfudsyndum eða hefir vilia til framleidis at gera. en þó ræð ek þer at þv fastir ok giorir olmosv ok onnor miskvnnar verk ok bið firir þer íðvliga þvíat þess fyrir mun gvið birta hiarta þitt ok kv[edia] til íðranar ok yfirbotar. en einga aðra absolucionem skal hann gefa honum

¹⁾ [officium missi(l)is] hdr.

vtan bida. at hann halldi hans ráð ok sem fyrst komi hann aptr til hans. Æigi skal nockor prestr gefa absolvcionem firir nockora eina skriptborna synd nema hann vili allar segia ok bæta. skal þó einkanliga þar varaz at hann leidi eingan i orvilnan.

8. Þat skal hverr prestr geýma at hann seti eingvm þa skript ne bioni þann lvt sem sa er til skripta geingr segiz med engv moti halldit geta at hans synd yrði sidan því meiri er hann hefði eigi sidan halldit tekna skript skal þó hverr telia firir sem bezt at hann hafi fvllan vilia til at bæta ok sýna honum hversv mikít hann hefir tapat i syndinni oc hversv hann aflar allt aptr med skriptagangi ok yfirbot.

9. Þat skolo prestar ok giorla geýma at þær ero svmar syndir sem er stvldr ok ok allt þat (sem n)ockor hefir annars oheimillt g[o]dz ok hveria leid sem þat er til komit. þa ma sv sýnd allðri bætaz nema rettvm eiganda se aptr lokit med fvllnadi ef [honvm] eða hans orfvm ma na. leyniliga ef leynt er. ok ef honvm nair eigi þa gefiz olmosa eptir prestz radi. Æn ef sa hefir eigi til er aptr skilldi lvka ok villði þó giarna giallda ok ser prestr idran a honvm. þa seti hann honvm skript ok gefi absolvcionem ok bioni at lvka aptr med fvllnadi þat fyrsta sem hann kann fa.

10. Prestar allir er kirkior vardveita ok cvram hafa tekit af biskupi hafa fvllt valld hverr i sinni sokn at setia skriptir ok leysa soknarmenn sina af ollvm leyniligvm sýndvm ok misgiordvm skriptbornvm vid sik. Æn i þeim einum atbvrðvm skal til biskups visa ok eigi odrviss afleysa leyniliga ef leynt er. j fyrstv ef nockor hefir fallit i bann þat sem lógin lia biskupi einvm af at leysa sem er. ef nockor hefir lagt heiptvga hönd a klerk eða klavstra mann. annar hvervitna sem finnz inregvlaritatem¹⁾ contractam. sem er ef nockur lærdr madr prestr diakn eða svbdiakn hefir svngit eða pionostv veitt eða embætti i kirkio in maiori excommvnicacione ef nockor hefir hlavpit eða yfir gleymt sinvm vigslvm eða tekit vigslvr af odrvm biskupi orlofslavst vta[n] sa se davdvani er til skripta geingr eða miðg sivkr þa ma hverr prestr firir allar syndir

¹⁾ inregvlaritatem (!) hdr.

aflavsn gefa skriptbornar þó með því skilordi sem fyrr segir ef honum batnar.

11. Æn ef prestur rýfr skriptamal ok verður at því sannr. þá se hann tekinn af vigslum ok settur i hit hardazta klavstr ok geri þar æfniliga idran. ok hafi biskvp fe hans.

12. Sivkvm manni skal einga skript setia vtan heýra skriptamal hans ok segia sva. þv skalt fvlla [tr]v [ok] van ok akall hafa til allzvalldanda gvdz at hann vili firirgefa þer oll þin afbrot ok kalla þer til arnadarordz ivngfrv sanctam mariam ok alla gvds helga menn ok gef firir sal þinni slikt sem gvd skytr þer i hvg adra skript set ek þer einga vtan ef þer batnar kom til min sem fyrst ok teli fyrir honvm sem innvirdvligaz at hann idriz sem hann orkar ok leggi hönd a höfvd honvm ok gefi [honvm] lavsn sem [fyrir] segir.

13. Fýrirhodit er [ok at] nockor prestur dirfiz at segia messv a nockorn d[ag] fyr en hann hefir adr rækiliga svngit ottosöng ok prim[a] de tempore.

14. Þat er firirhodit at nockor sa prestur sem hann veit sik vera staddan i höfvdsvynd[vm] dirfiz at segia messo fyrir en hann hafi nefniliga ok skilvislega skriptborit þá syud vid þann prest er hann nair fyrst. vtan navdsyn se at. ok idriz þá syndarinnar med þeim hvg at hann vili skriphera hana þegar hann nair presti.

15. Mædr allri geymslv skolv prestar at sia i messvm at eingi ohreinindi megi koma i kalek. ok at eingi dropi komi or honvm de sanguine christi a klædi eda alltari. Æn ef sakir nockorar vangeýmslv kemr a corporal eda alltarisdvk þá skal þva yfir kalek i þrimr vötnvm ok skal þá ahlvcionem prestur sialfr taka. en ef a alltari kemr eda i öðrvm stad a trie eda stein. þá skal prestur þann dropa sem skiotaz ok sem giorst med tvngv sinni af sleikia ok skafa sidan eptir eda telgia ok brenna sponvna ok steypa i alltari eda bia sva at eigi verði trodin. [sva] it sama skal gera ef flvga madkr eda ohreinindi fellr i kalek þann sem prestur ma eigi haskalavst neýta.

16. Hvern tíma sem prestar finna i messofotvm bokvm eda nockori geymslv oblatam heila edr brotna. ok efar hann hvart vigd er þá skal prestur neýta þá oblatam sakir varhygdar eptir receptionem sangvinis.

17. Prestur skal hvern tíma er hann ferr um herað at navdsyn til sívks manz hafa með [ser vi]aticum hreinliga geymt í hand[bok ok] bera sialfr fyrir ser a birsti sínv bæ[ði til] kirkiv ok frá ok eigi odrum í hendr fa vtan prestur se at vigslv eða diakn.

18. Prestur skal eigi gefa þionostv vtan biskups orlof nockorum þeim sem í stormælum er eða oginberum glæpum týr en þeir bæta eptir lögum sín afbrot ok [eigi] annars sokn-armanni navdýgnialavst. Æn ef ódrúiss gerir gíalldi biskupi halfa mork nema hann verði krafdr at veita sívkum manni þionostv í annars prestz sokn þa skal hann fara til ok veita honum navdsýnia hialp.

19. Corporale skal sialfr prestur við altari þva í hreinni mvnnlavg ok steypa vatnit í sacrarivm þar sem þvegít var í ma hann ok síðan í hendr fa diakn eðr svbdiakn. sem hann hefir skolat at þva betr ef þarf. Æn altarisblæiv ok handklæði þat sem prestur þvkar hendr sínar a eptir sacrificivm þa skal í kirkio vel skola ok steypa vatnit í sacrarivm ok fa í hendr konv síðan ef betr þarf at þva. Allt þat sem [er] í messoklædvum eða gögnum þeim sem gvði er vigt til handa ok orfýrnt er skolo brend vera [í kirkio] ef þav ero nýtlavs ok steypi oskv hia altari vndir þili níðr.

20. Æf madr er drepinn sa sem í stormælum er eða forbodadr af heilagri kirkio þa skal þess lík eigi at kirkio grafa. Æn ef níðr verdr sett með ofrkappi þa se eigi tíðir veittar í þeirri kirkio fyrir en biskvp er fvndinn ok veiti þo prestur alla þionostv soknarfolki sínv því sem í skilum er. ok ef hann þarf at veita þionostv at gefa sívkum manni. þa [lofaz] honum at segja messo í þeirri kirkio leýn[iliga] með einn mann eða vigi þa sva m[i]kla sem þarf ef hann er eigi nær óðrum prestvum staddr.

21. Æf kona sykiz af sængar reckio(!) þa se hénne eigi neitad olían ef hon er eigin kona en frillv neitaz nema sa iati at eiga hana sem til hennar hefir tekit eða hon iati skilnadi við hann ef hénne batnar. Æf kona ferr a sæng iij. vikvum fyrir páska þa fyrir tignar sakir við daginn se hénne lofat at ganga í kirkio a páskadaginn ok taki þionostv.

22. Hverr prestur er at því verdr kendr at hann lockar eða teygir nockorn sívkan mann eða heilan or annars sokn at

kiosa at sinni kirkio ser leg þa er hann skyldr aptr at færa til soknarkirkio þat lík ok allt þat með fyllnadi er því líki fylgdi ok sva skal hvervitna er nockor prestur tekr lík ok annars sokn vtan pilagrima ok vegfarandi menn, vtlendzka menn ma i þeirri kirkiosokn iarda sem þeir andaz ef þeir gera eigi adra skipan firir ser.

23. Þeim monnum ollum skal heilagur kirkio-gardur neitaz sem i banni deyia eða vt ero settir af heilagri kirkio nema þeir hafi a eftur dogum sinum af presti leystir verit eða bedit lavsnar m[ed] idran, ef presti gat eigi náð ok ef hann deyr i þeirri idran oleystr, þa skal prestur leysa hann daydan ok sidan grafa i kirkio-gardi. Æigi skal opinbera okrkarla eða villmenn eða þa sem sialfir tyna ser iarda i kirkio-gardi vtan biskup sialfr gefi orlof til.

24. Lærdum monnum er bodit at þeir skolo hreinliga lifa ok hafa gott ok sæmiligt meðferdi [i] ollum lvtum, varaz skolo þeir [all] þa breytни i klædnadi sinum bæði at lit ok skvrdi, j yfirklaedum sinum ollum skolo prestar einlit klæði hafa allz-kyns vtan eigi gvlit ravtt grænt eða ravndott.

25. Skegg sitt ok krúnv skolo lærdir menn lata raka sva opt sem þarf ok harskvrd hafa kringlottan sva stvtt at eýrna-snepill sýniz eða lvki mork.

26. firirbodinn er prestum allr osæmiligr fiaraði ok kavp-skapr sa at kavpa nockorn lvt til þess afla at hann seli hinn sama dýrra vt aptr.

27. Æigi skolo lærdir menn taka vmbod nockorar kærslv eða standa a stefnum firir leikmannadomi, vtan sæki rett sinn eða kirkio sinnar eða þeirra annara er lógin bida, firir eckior eðr börn föðrlavs eða frændr.

28. Klerkum ollum er fastliga firirbodit vndir bannz pinv i nockorum domum at sitia eða doma eða bref at rita eða i nockorum radum eða reidum eða samþykkt vera vm [lif] [at] eða lima manna. Æigi skolo lærdir menn vitni bera eða nockora eða sveria firir leikmonnum eða leggja sik vndir leikmannadom ne vm nockorn lvt eða nockors annars vtan biskups orlof.

29. Lærdum monnum er firirbodit at sitia brvllavp þav sem eigi hefir adr lyst verit at lögum en hverr er at því verdr kendr þa skal biskup svspendera hann ab officio per trien-

nívm ok eigi þó meiri refstar van ef biskvpi lizt eptir mala-vóxtvm.

30. Sva er ok firirbodit svb pena svspensionis at syngia pvsanar messv yfir konvm er þær giptaz ok yfir eingvm vtan ivngfrvm einvm.

31. firirbodit er ollvm monnvm fastliga vndir bannz pínv at gera nockot kavp eda skildyrði eda taka ved eda krefia nock-orn mann firir pvsan iardan eda olean eda nockot sitt starf eda prestligt embætti. er hverr er skyldr at giora kavplavst. en krefia ma hann sidan forna skyldv ok taka með þockvm hvetvitna þat sem hverr vill með godv giórt hafa¹⁾.

E.

AM. 174B. 4to tvö skinnblöð úr bók í 12mo frá c. 1370; skorið er utan af báðum blöðunum að endilaungu; 2. bls. er að mestu auð og á 3. bls. hefir ekkert verið skrifað.

26. [mes]suklæði ok alltarisbunad ok
 . . . þionustu heyrir til i heilagri k[irkiu]
 verdr kvnnr giallde firir han[d]kle[di] halfan
 eyri firir alltaris bleiu eyre firir sacra-
 rium ij æra firir c[orporale] . . .

27. [C]orporale skal prestr sialfr þuo munlægh
 ok steypa vatnid i [sacra]rium. en alltarisbleiu ok handkle[di]
 hendr sinar eptir sacrificium þa skal
 steypa vatni i sacrarium ok fa

(27) [A]llt þat er i messofotum er eda gogn-
 um þeim er gudi er u[igd] . . . [orfy]rnd eru skolu brend vera
 i kirkiu ok steypi osku hia allteri unndir
 þ[il nídr].

49. Engi prestr skal dirfaszt messo sy[ngia]
 [sk]ryddr messofotum ollum ok hafe kerti brennanda
 se a allteri ok kl[erk] En huer er at aýdru
 uerdr k[vnnr] at klerkr hans hafue andaz.

¹⁾ Hér kemr án hinuskils skipan Páls erkibiskups hins síðasta.

50. [firirb]odit at kona eda jungfru þi[oni] . .
 . . . [hue]r sem þat gerir gíalldi sem

57. þa [skyld]igir at hialpa
 hans kirkiu ¹⁾.

. skyldugir | . . . [eink]anliga
 i þ . . . en sa er annat gerir | ga luki vj Ƿerkr
 ok missi mes[susǿng] | dagliga fra þionostu a paska-
 d[ag] | di . . . ef hann liggr vedrfastr | . . .
 . . . sueini annars prestz kost eina nott | mork
 silfrs forna edr vj skillinga | [forb]eina i kost edr
 skip enska | sua ok sa er neitar suei[ni] | . . .
 erenda manni hans þa l[uki] | songs
 sins þar til biskup leggr | [med
 kors]brædra sinna radi . . . | eptir fongum sua
 sem kirkiunar goz Ƿa a | biskupi sinum sua
 mikit sem forn | iammikit i sektina firir | . .
 u er hann fellir nidr þa rei |
 skyldugr er hann ok sialfsagdr | vili betr gort
 hafua |

F.

AM. 688B. 4to bls. 1—4 skb. skr. 1479; tvö blöð maukfúin
 og dottnar mjög stórar spildur úr báðum blöðunum.

9. [suspensus a]f officio . . .
 [l]æstri hir[zlu]

10. [Prestr skal iafn]an til [reidu vera]
 [ed]ur fara j na[udsyn]
 ok

11.
 ath
 prestz sins.

¹⁾ Hér þýtr bls. 2. það, sem eptir fer, stendr á bls. 4. sbr. C §
 28—29.

12. [Ein]gi prestur s[kal heyra skriptamal þess manns er hann veit i banni vera. fyr]r en [hann er] leystur af þeim sem [at l]javgum a hann [at leysa] þ[vi at] þ[ar] skal prestur furst eptir fretta j skriptam[alum] oc þar næst huo[rt] þeir kunne [ere]do oc pater noster [aue] maria oc biode ath þeir nemi [sem f]urst þeir [e]ig[i] kunna adur.

13. [E]jnge prestur skal [j] skriptamalum bioda nauckur-um edur til leida ath hann [sueri ed]jur tru[lofi] at hann skal þa einhueria skriptborna synd eigi optar gera einkanliga þær sít ma warazt [þviat] ef hann gerir j mothi j[at]an sinne þa brytur hann tuifallth.

14. [K]enna skulu prestar þeim er vid þa til] skripta ganga huersu þeir s[kulu sk]ripta oc ath þeir segi sin afbrot en ræge sigh en aunguan annan nafnliga v[ta]n sy[ndin] [se suo] hattuth ath hann megí eigi hana au[druu]sv skriptbera sem opt[liga kann] henda ath ef hann hefir systur sina [edur a]nnath þuilikt oc ath þ[eir skri]ptberi med rettri jðran allar synder sinar oc misgiordir oc leyne aungu oc fare sidan eptir jnuirdiliga ef hann uill sýndir þa skriptbornar af segia sier oc framleid[is] er hann hefir
 ¹⁾ skal hann gefa honum

[han]s rad oc [komi sem] furst aptur til hans. Eig[i] skal oc nockurr prestur gefa nockurum manne absolut]ionem fyrir [ein-]hu]eria skiptborna [sy]nd nema hinn uil[i] allar [segia] oc bæta. [skal þat þo] eink[an]liga varazt ath hann leid[i] au]nguann [i] vauhof.

15. [Þ]at skal oc huerr prestur geyma at hann sete aung-vm [þa skript ne [biode] þat nauckut sem sa er til skripta geingr segi sig med au[ng]u m[oti] halldit geta. þui at hans synd yrde þa . . . meire sidan en a[du]r ef hann b[el]de] eigi tekna skript. skal þa huerr [prestur] telia firir honum sem [b]ezt ath hann hafi fullan uilia ath bæta oc syne huersu mikít hann [hefer ta]pat j s[yn]dinne oc h[uersu m]ikit hann h[efer] aflat aptur med skriptagang oc yfirbot.

16. [Þat skulu] prestar [gior]la geyma [ath] þær eru

¹⁾ Dottinn mestr hluti blaðsins úr af fúa og sjást að eins stafir á stangli eptir úti við spássiuna.

sumar syndir sem er stulldr e[ður ran oc a]llt þat er noc[k-
urr] hefir annars goz ooheimilt hueria leid [er] þat er til komit
þa ma [su] synd eigi bætazt nema rettum eiganda se aptur
lokt med fullnade ef honum [na]ir edur hans aurfum [ley]ni-
liga ef leynt er oc ef hann nair eigi þa gefizt j aulmaus[u]
eptir prests [radi] giarna oc
. [absolucion]em oc biedi
. [f]æ.

17. oc curam [h]afa
. [kir]kio sokn ath se[tia]
. [synd]um
. um af
. [a]th le[ysa]
. [no]ck[ur] [m]adr
atem
. sungit in maiori excom-
[municacione] gleymt sinum vigsl-
um sinum vtan sa
[se d]aud[vænn]. [mi]og siu[kur þa m]a huerr
prestur fyrir all[ar] [a]flausn gefa þo med þui
skilordi sem furr [segir].

18. En ef [prestur ryfur skript] edur verður hann sannur
ath þui þa se hann [af tekinn vigslum oc h]afi biskup fe hans
oc verði settur i [it] þraunguazta klaust[ur] ath giora þar æfin-
liga jðran.

19. Sjukum manni skal eigi skript sethia vtan heyra
skripta mal hans oc segia suo þu skalt fulla tru oc von hafa
oc akall til almættigs guds ath hann verdugizt oc vili firir-
[gefa] þe[r] a[ull] þin brot oc kalla þier arnadarordz jungfru
Mariu oc allra guds h[eilagra] ok gef firir sal þinni kirkiu oc
fatekum monnum slikt sem gudh kennir þer. adra skript set
egh þer aungua vtan ef [þier þ]atnar kom til min sem fyrst. ok
tel þa firir honum s[em jnnuirdu]ligazt [ath hann jðri]zst sem
hann orkar oc leggi hond æ haufu[d] honum oc gef[i] honum
absolucionem sem fyrr segjir.

20. fyrirbodit er ath nauckur prestur dirfizt ath segia
messu æ [nauck]urn dagh furr enn hann hefir rækiliga adur
haft ottusaung oc prima de tempore.

21. [Þ]ath er einkanliga firirbodit at nauckur prestur sa

er hann veit sik staddan j haufut s[ynd]um
 [skil]riklega

22. allri san[g-
 uine christi] [no]ckurar
 þrim alltari k[emur]
 gerst med [spon]una [oc stey]p[a]
 suo hit sama [ohreinin]de falla j kalek þ[at]

23. [Huern ti]ma er prestur [no]ck-
 ure vangeym]slu ob[latam]. [ef]az h[uort] vigd er þa
 skal hann þa ob[la]tam sia[lfur neyta he]nnar eptir receptio-
 nem corporis et sanguinis.

24. [P]restur skal huern tima er hann [fer]r j herad j
 naudsyn til siuks manz [hafa med] sier viaticum hreinliga
 geymt [j] handbok æa [brío]sti sinu badi til kirkiu oc fra oc
 eigi audrum j hendr fa utan prestur se [ath] wigslu edur
 diakn.

25. Prestur skal eigi þionusto gefa utan biskups ordlof
 þeim sem j storskriptum eru edur opinberum glæpum fur en
 þeir bæta eptir laugum afbrot sin oc eigi annars soknarm[anni
 naud]synialaust. enn ef odruuiss gerir gialldi biskupi halfa
 maurk. enn ef prestr verdr krafdr a[th] ueita siukum manni
 þionusto j annars sokn þa skal hann til hans fara oc [ue]ita
 bonum [naud]synia hi[alp]h.

26. [Corporalia] skal sialfur [prestur] þuo i hreinne munn-
 laugu oc steypa va[tni j sa]crarium þat sem þuegit var j. [ma]
 hann oc sidan fa diakn edr subdiakna sem hann hefir skolat
 ath hann þuo betur ef þarf. Enn alltaris blæiu oc handklædi.
 þat sem prestur þurkar hendr sinar a eptir

G.

AM. 687A. 4to. bls. 5—9 skb. skr. 1479.

[Þ]essar skipanir setti uirduligr herra Eilifr med guds
 miskun erkibiskup j nidarosi med radi annara biskupa j noregi
 oc uer brodir Jon med samri næd oc miskun biskup j skal-

holtti uilium at halldizt af prestum oc uigðum monnum j uoru biskupsdæmi.

1. Jn primis Ef biskups frafall verdr. þa skal huer prestur æ þeim næstum xij. Manudum syngia honum til miskunar sio saluðessor med salutidum. Enn firir presti ef andazt þriar saluðessor med salutidum.

2. Eingi skal odrum ranga sok gefa æ stefnu enn ef gefur. gialldi so micit sem hinn ætti ef hann væri sannr at sok. nema sa er sok gefur sannr med ein[e]ldi at hann þottist eftir rettu mali sækia sua þo at bans tala virdizt eigi hinum til ofrægdar edur fiolmælis.

3. [L]eyndarmal oll. þo(!) sem rædd ero æ prestastefnu oc byður biskup ad leyna oc ber þau einnhuerr ut oc segir. gialldi þriar merkr oc se suspensus ab officio et beneficio ipso facto um sex manadi oc skipti biskup þeim rentum fatakra manna j millum oc pini hann þo meir ef þess þickir þurfa.

4. Sa prestur sem ryfr þau mal sem biskup tekr a prestamoti oc lærdir menn verda asattir. gialldi þriar merkr.

5. Af þui at born deyia optt oskird þar sem eigi getur presti nad sakir uankunnandi þeirra sem hia ero staddir. þa skal soknar prestur lysa oppt oc kenna junnirduliga soknarfolki sinu at þegar barn uerdr fætt suo dauðuænt at eigi ma til prestz flytia edur so siuækt æ leid þa skiri karllmadur þegar sa sem næstur er. ok kona ef karlmanne nair eigi oc fur fadir edur moder enn oskirt deyi. J uatni einu enn j aungum odrum log. drepi barni j uatn þrim sinnum edur kasti uatni æ hofud med lofa sinum edur keralldi. ef eigi nair audru oc segi med fullri trv oc rettri ætlan at skira þessor ord. H. Eg skiri þig j nafni fodur oc sonar et cetera. oc gefi nafn oc ef barnit lifir sidan þa komi þeir er skirdu til prestz sem furst med þui. oc ef prestr profar so þat eftir heilagri kirkiu utan þrimsignan skipan(!) rettliga skirt vera. þa leidi prestr þat þegar i kirkiu utan þrimsignan ok leggi oleum sanctum æ briost ok bak sine interrogacione. abrenuncio et cetera Dicente. Ego linio te et cetera ok leggja crisma j hofud ok segi þar med þær oraciones sem þar ero til geruar ok þat allt sem uant er at gera sidan barn er or font fært. eftir þui sem gert er til j handbok. Jafnuel ma ok skira j sio sem sætu uatni. ok af js bræddum. Enn ef prestur efazt huort barn er skirt. annat huort af ordum þess

er skirdi. edur tala þeir tvef allt um er hia uoro j þessi for. Prim-signi prestur ok skiri med þessum ordum. si baptizatus es non te rebaptizo. sed [si] baptizatus non es. Ego baptizo te et cetera. oc geri allt sidan sem uant er oc adur er skipat.

6. [P]at skal oppt firi folki lysazt at eingi ma konu fa ser skyldari at frændsemi edr sifskopum. Enn at vta manni se til annars at telia. En at fiorda manni af huorratueggju alfu edur nanari er firirbodit at fa.

7. Suo ma oc eingi madr þeirra[r] konu fa er hann helldr vudir skirn.

8. Suo ma oc eingi prestzson þeirrar konu fa er fadir hans skirdi. oc eingi prestzdottir þann mann er fadir hennar skirdi.

9. Er oc ollungis frillulifi firir bodit oc hordomr af heilagri kirkiu.

10. Huer madr er sier hefir konu keypt at guds laugum er skyldugr at gera brudlaup til hennar jnnan .xij. manada sidan hann hefir fest hana. so þo at lyst se adur þria drottinsdaga j kirkiu firir brudlaup þeirra firir soknarfolki sino. at [sa] er sanna meinbugi veit æ uera. at su festing megí eigi fram ganga eftir logum viti þess gior meir. huat hann uill þar um uitna. Er þessi lysing þar til skipud af heilagri kirkiu at þeirra hiona born sem henni hallda vpp ero arfgeing efter fodur oc modur. suo sem eigin kono born. þo at þar profiz æ logligir meinbugir sidan. Enn þeirra hiona born sem þessar lysingar lata eigi uppi hallda oc profaz þeirra æ millum logliger meinbugir sidar meir verda alldri arfgeing suo sem j meinbugum getin.

11. [P]restar skulu hafa oc hallda fonta sina breina oc lokada vel oc þetta.

12. Crisma skal huer prestr nyia taka æ tolf manudum huerium oc geyma heima reinliga ok eucaristiam j kirkiu sinni i læstri kistu eda hirdslu suo at eingi obreinindi nai til. En ef eigi er suo geymt oc komi at mus edur hundur edur einhuer obreinindi. þa se hann suspensus ab officio misse þar til er hann finnr biskup. taki biskup af honum Messosaung vm þria manadi. oc luki prestur mork firir þat er eigi uar j læstri hirdslu geymt.

13. [P]restar skulu jafnan til reidu vera huern tima er hann

verdr krafdr logliga at skira born edur fara j naudsyn til siuks mans. En ef hann fornemtz logliga kuaddur, oc deyr barn oskirt edur siukur madr oskriptadur, þa se hann suspensus ab officio et beneficio ipso facto. oc godz hans allt er hann hefir afst af kirkiunni se j biskups ualldi suo framt sem skinsamliga er j moti presti farit huort sem helldur þarf hann æ sio edur landi at fara oc se iafnuel heim reid[d]ur sem heiman so at eigi þurfi hann sialfur at roa.

14. [L]ysa skulu prestar einkanliga j langa fostu firir soknarfolki sinu sua at huer sa madr er samuizku alldur hefir til, gangi til skriptar vm sinn bit minzta æ huerium. xij. manudum vid sinn soknarprest, oc þui at eins vid annann at soknarprestur hans lofi honum, oc ef vtan soknarmadr nema pilagrimr edur uegfarandi madr se, kemur til skriptar til nockurs prestz orlofslaust þa segi prestur honum þegar at hann hefir huorki ualld til at leysa hann ne binda oc uisi honum aftur til socknarprestz sins.

15. [E]ingi prestur skal heyra skriftamal þess er hann veit j banni uera fur enn hann er leýstur af þeim sem hann æ med logum at leýsa ok þui skulu prestar furst eftir leita j skriptamalum, oc þar næst at huerr madr kunni rett credo oc [pater noster¹] oc aue Maria oc bodi at þeir nemi sem furst er eigi kunna rett adur.

16. Eingi prestur skal j skriptamalum bida nockurum edur til leida at hann sueri edur trulofi at hann skal þa synd skriptborna einhveria alldri optar gera einkanliga þær sem sizt ma uarast, þui ef hann gerir sidan moti jatan sinni, þa brýtur hann tuifallt.

17. [K]enna skulu prestar þeim er þeir skrifta hversu þeir skvltv til skripta ganga at þeir segi so sin afbrot at þeir rægi sic en aunguann annann, nema syndinni se suo hattad at hann megi hana ei odruiiss skriftbera, sem optlega kann henda, at hann hefir haft systur sina edur þuilikt annat oc þeir skriptberi med idran allar sinar syndir oc misgerder oc leýni eingu af, oc fari sidan eftir innvirduliga ef hann uill syndir þær skriptbornar afsegia sier, oc framleidis sic af þeim hallda, oc tia honum margfalliga þær pinur er hann skal fa ef hann deyr

¹) pstr (!) skb. = prestr!

j þeim syndum, oc ef sa iatar yfirbot með idran. þa skal honum skrift setja. oc leysa hann oc leggja hond j hofud honum sidan oc segja þessi ord með. absolucionem et remissionem et cetera. Ego absoluo te auctoritate domini nostri iesu christi et beatorum apostolorum petri et pauli et officij mihi commissi ab hijs peccatis que mihi modo [confessus es] et ab omnibus alijs que oblitus es. jn nomine patris et cetera. Enn ef nockur suarar so at hann uill af einni huerri synd edur fleirum eigi lata. þa skal prestur heyra skriptamal hans þau sem hann uill segja oc gefa honum ræð æ þann hatt. þo at þu lættir allann heiminn oc gefir j avlmavsu oc jafnan fastadir þu medan þitt lif er þa audlæzt [þu] eigi himinniki þat helldur medan þu liggur j hofudsyndum oc hefir vilja til hana at gera. Enn þo ræð eg þier at þu fastir oc gerir aulmæsu oc aunn[u]r god verk oc bid firir þier iduliga. þuiat þess fur mun guð birta hiarta þitt ok kveik[i]a til yfirbotar. Enn einga absolucionem adra skal hann gefa honum ytan hann halldi hans ræð oc komi sem furst aftur til hans. Eigi skal oc nockur prestur gefa absolucionem nockurum manni firir nockura eina skriptborna synd nema hann vili allar segja oc bæta. skal þa þo einkanliga varaz at hann leidi eingan j uandræði.

18. Þat skal oc huerr prestur geyma at seitia (!) eingum þa skrift edur bida nockut þat sem sa er til skrifta geingr segir sic með eingu moti halldit geta. þuiat hans sýnd ýrði þa meiri er hann helldr eigi tekna skript. skal telia firir honum sem bezt at hann hafi fullan vilja til at bæta oc syna honum huersu micit hann hefir tapað j syndini oc huersu hann aflar aftur eftir skýrum skriftgangi oc algerri yfirbot.

19. Þat skulu prestar geyma at þær ero sumar syndir sem er stuldur okr oc allt þat er nockur hefir annars uheimillt goz hueria leid er þat kemur til. þa ma honum su synd eigi bætað vtan rettum eiganda se aftur skipat með fullnadi af honum edur hans orfum ef hann ma þeim na. leyniliga ef leynt. enn ef honum nair eigi. þa gefur ölmasur eftir prestz radi. Enn ef sa hefir eigi til er aftur skyllði luka oc villði þo giarna oc ser prestur idran æ honum. þa seti hann honum skrift oc gefi absolucionem oc biedi at hann luki aftur með fullnadi sem furst er hann [kann] fa.

20. [P]restar allir er kirkiur hallda at guds logum oc cu-

ram hafa tekit af biskupi hafa fullt ualld huer j sinni sokn at setia skriftir oc leysa soknarmenn sina af ollum leyniligum syndum oc misgerdum skriftbornum vid sig. Enn j þessum atburdum skal til biskups uisa oc eigi avdrum oc afleysa leyniliga ef leynt er. Hinn fyrsti ef nock[u]r hefir fallit j bann þat sem login lia biskupi einum af at leysa, sem er ef nockur hefir lagt heiptugar hendr æ klerk edur klaustramann, annar hlutr huern tima sem nockur finnr irregularitatem contractam sem er ef nockur lærdur madr prestur edur diakn edur subdiakn hefir sungit edur ueitt nockura pionuztu j kirkiu edur embætti in maiori excommunicatione. Edur ef nockur hefir hlaupit yfir oc gleymt vigslum sinum, edur tekit vigslur af odrum enn sinum biskupi orlofslaust, þridi hlutr er nema sa se daudur-uann(!) er til skrifta geingur edur miok siukur, þa ma huer firir allar skriptbornar syndir aflausn gefa þo med þui skilordi sem fur segir ef honum batnar.

21. [N]v ef so þungliga kann til at berazt at prestur ryfr skrift eftir manni oc verdr sannr at þui, þa se hann tekinn af uigslum oc hafi biskup fe hans allt, oc verdi settur j bit þraungazta klaustur at gera þar æfinliga idran.

22. Siukum manni skal einga skrift setia utan beyra skriftamal hans oc segia suo, þu skalt hafa fulla tru oc non oc ækall til allzualldanda guds, at hann uerdugizt' oc uili firir-gefa þier oll þin afbrot, oc kalla þier til arnadarordz vora fru sanetam Mariam oc alla guds helga menn oc gef firir sal þinni kirkiu oc fætækum(!) monnum slikt sem gud kennir þier, adra skript set eg þier aungua utan ef þier batnar kom til min sem fýst, oc teli firir honum sem innuirduligazt, at idrazt sem hann orkar oc sidan leggi hond i hofud honum oc gefi absolutionem sem fur segir.

23. [F]yrirbodit er at nockur prestur dirfizt at segia messu æ nockrum degi fur enn hann [hefir] rækiliga sagt ottusong oc prim de tempore.

24. Þat er oc fastliga fyrirbodit einkanliga at nock[u]r prestur sa sem ueit sic uera staddan j hofudsyndum dirfizt at segia Messo fur en [hann] hefir uandliga oc skiluisliga skriptborit þa synd vid þann prest er hann nair furst utan naudsyn se at oc idrizt þa syndarinar med þeim hug at hann uili þa skriptþera er hann nair presti.

25. [O]edur allri geymslu skal prestur at sia. j messum at eingi ohreinindi megi koma j kalek oc at eingi dropi komi ur honum de sanguine christi æ kalek edur alltari. Enn ef sakir nockurar uangeymslu. kemur æ corporale edur æ allarisblæiu. þa skal þu yfir kalek j þrimur votnum. oc skal þa ablucionem prestur sialfur taka. enn ef æ¹⁾

26. vj skynsamir menn meta. Eigi skal lærður maðr skilja meiri landskyllð j eignir enn [þera ma. en] ef þær eydazt af þui. þa se hann skildur [við] byggingar þeirra jarða²⁾.

III.

AM. 186. 4to bls. 107—109 skb. c. 1480. Kemr næst á eftir skipan Jóns biskups Sigurðarsonar 26. Juli 1345.

20. vm savng.

Þat er firirbodit at noc[u]r prestur dirfist at seigia Messo æ nockurn dag. fyrr enn hann hefir rækiliga adur haft ottvsonng oc prim de tempore.

21. vm presta.

Þad er oc einkanliga firirbodit at noc[u]r prestur sa sem sig veit standa j hofudsyndum dirfist at segia Messo fyr enn hann hafe adur nafnliga oc skilrikliga skiptborit þa synd uit þann prest sem nær fyrst vtan navdsýn oc idrest þa syndarinnar með þeim hvg at hann uillie skriptþera hana. þegar hann nær preste.

22. ohreinindi.

Med allri geymslv sklv prestar at sia at enngi ohreinindi kome j kalek. oc at engi dropi megi vr honum koma. de sanguine christi. æ klæde edur æ alltare. enn ef firir sakir vangeymslv kemur æ corporale. edur æ alltarisblæiv þa skal þu yfir kalek j þrenvm votnum. oc skal þa ablucionem³⁾ sialfur prestur taca. En ef æ alltari kemur edr odrum stad edur

¹⁾ Hér vantar að minsta kosti eitt blað í skinnbókina.

²⁾ Hér endar skipan Eilífs, og kemr strax á eftir skipan Páls erki-biskups hin síðasta; ³⁾ absol(l)u.

stein. þa skal prestur þann dropa sem giorst ma med tvngv sinne af sleikia oc skafa sidan eptir. edur telgia oc brenna sponuna oc steypa óskv j alltare. edur hia so at eigi uerdi trodin. og so hit sama skal gera. ef flvga. madkur edur on[n]ur ohreininde fellur j kalek þat sem prestur ma eigi haskalaust neyta. et cetera.

23. vm messuklæde.

Hvervetna sem prestur finnur j messfotum. bokvm edur annare geymslv oblatam heila edur brottna. oc efast huert uigð se. þa skal prestur þa oblatam neyta. sakir varygðar post¹⁾ receptionem sanguinis.

24. her[a]ldko...

Prestur skal huern tima er hann fer j hierade til siuks manz j navdsyn hafa med sier viaticum hreinliga geymt j handbok. edur bera æ briosti sier sialfur bædi til kirkiv oc fra. oc fa eigi odrum j hendur utan prestr edur diakn se at vigslv.

25. vm pionuztu.

Prestur skal eigi pionustu gefa vtan biskups orlof nockur-um þeim sem j storskriptum ero. edur j opinberum glæpvm. fyr en þeir hafa med logvm bætt. oc eigi annars soknarmanni navdsvdsynialaust. Enn ef odrvuis giorer giallde halfa mork. Enn ef prestur verðr krafður at veita siukvm manni pionvstu j annars sokn. þæ skal hann fara og veita honum navdsynia-hialp.

26. vm hrein messoklæde.

Hverr prestur skal hafa hrein Messoklæde oc alltarisbvnad oc allt anad er gudz pionustv heyrir til j heilagri kirkiv. Enn hverr er at odrv verður sannur. gialldi firir handklædi hvert sem vit alltare þarf at hafa b[alfan] k[ir]k[iu] eyri firir allteris-bleiu oc hofudlin. eyri firir sacrarium. ij. avra firir corporale halfa mork.

27. vm corporalia.

Corporale skal prestur þvo vit alltare j hreinne mvnlaug oc steypa vatne j sacrarivm þui sem þuegit uar j. Ma hann oc fa diakna. sidan hann hefur skolad at þvo betur ef þarf. En alltarisblæiv oc handklæde þat sem prestur þurkar sier æ oc

¹⁾ p', hdr.

hendur sínar eptir sacrificium. þá skal j kirkiv vel skola oc steypa vatne j sacrarivm oc fæ sidan konv ef betur þarf at þuo. Allt þat sem [finst] j Messufotum edur gognvm þeim sem gudi ero vigd til handa oc órnfynd(!) ero. skolv brend vera j kirkiv ef þav ero nytlaus oc sleppe oskv hia alltare vnder þili niðvr.

II.

AM. 53. 8vo bl. 47—50b á pappír með hendi Eggerts Jóns sonar á Ökrum c. 1640.

Skipaner og r[ettar] B[ætr] herra Eilifs Erckibiskups.

Þessar skipaner setti virdugligur herra Eiolfur(!) með gudz nad Erckibiskup j nydarose með radi annara Biskupa j nidarosi og [ver] Broder Jon með sama myskunn Biskup at skalholli vilium ad halldist af ollum prestum og vygdum monnum j voru Biskupsdæmi.

1. Ju prijmis ef Biskups frafall verður þá skal huor prestur a þeim næstum xij. manudum syngia honum til myskunar vij. sálumessur með ollum salutijdum. Enn firir sal huors prest[s] iij. salumessur með salutijdum.

2. Einginn skal odrum ranga sok gefa a stefnu. enn ef hann gefur gialdi suo mikid sem hinn skylldi ef hann væri sannur ad sauk. nema sa sækie sok a sanni með eineydi hugdi(!) með riettu mali sækia þo so ad hans tala virdist hinum ei til vfrægdar edur fiolmælis.

3. Leyndarmal oll þau sem rædd ero a prestastefnu og Byður Biskup ad leyna og berr einhuor þat vt og seygia(!) gialdi Biikupe iij. merkur vm vj. manudi og skipti biskup þeim rentum fatakra a millum og þijne hann þo meyr ef það þeckir þurfa.

4. Sa prestur er ryfur þaug mal sem Biskup tecur a prestamoti og lærdir menn verda asattir gialdi iij. merkur.

5. Af þui ad born deya optt oskyrd þar. sem 'eigi getur presti fært sakir vankunnenda þeirra sem hia ero staddir þa skal soknarprestur lysa optt og jnnuyrdiliga kenna soknarfolki sijnu ad þegar barn verður fært so sem dauðuæntt ad eigi ma na til prest[s] flytia edur suo sinktt verdi a leyð þa skyri sa karlmadur sem næstur er og kona ef karlmadur er ei nær og

og fyrr fadir edur modir enn oskyrtt deygi. J vatne einu kolldu edur vormu en engum odrum log edur vokua og drepi barni j vatn iij. sinnum og kasti a hofud med lofa sijnum edur kier-alldi ef ei nær odru og seygi med riettri tru og fullri ætlan ad skjra og mæli þessi ord a medan. Jon eg skyri þig j nafni faður og sonar og anda heylags og gefe nafn barninu. og ef barn lyfir sijdan þa kome þeir er skyrdu til prestz sem first med þui og ef prestur prouar það eptir heylagrar kirkiu skipan riettiliga skyrtt vera þa leydi prestur það þegar j kirkiu vtan primsigningar og leggi oleum sanctum a briost og Back og leggi krisma j hofud og seygi þar med það sem þar er til giortt og það alltt sem vantt er ad giora sijdan barn er vr fontt tekid eptir þui sem giortt er j handbok. Jafnuel ma skjra j sio sem j sæte(!) vatne eda af js bræddum. Nu ef prestur efast huortt barn er skyrti annadhuortt af ordum þess er skjirde edur þeir hermi tuesfalltt sem hja ero j þeirre efan primsigni. prestur og giori sijdan alltt sem vanntt er og adur er skipat.

6. Þui skal og optt firir folki lysa ad einginn madur ma konu fa sier skilldari ad frændseme edur sifskopum enn ad fimta manne sie til annars huors þeirra ad telia sem iij. manne af huarutueggju alfu edur nanara er firirbodit at fa vtan biskup lofi edur kirkiunnar vmbodzmadur.

7. So ma og einginn fa þeirrar konu er hann helldur vndir skjrn edur þess manz konu edur dottur er hann biellt vnder skyrn edur biskups hond. Eingin kona ma og hafa þann mann er henne helldur vndir skjrn. eige þeirrar bonda edur son er henne helldur vndir skjrn. So ma og einginn prestson fa þeirrar konu er fadir hans skjirde og eingin dottir prestzins skal þann mann fa er fadir hennar skjirde.

8. Er og allskyns frillulijfe og hordomur firirbodinn af heylagri kirkiu.

9. Huor madur er sier hefur mey edur konu festa at guds logum er skyllidugur at giora brullaup sitt til hennar janan xij. manada sijdan hann hefur festa hana. Suo þo at lyst se iij. drottinsdaga j kirkiu firir brullaup þeirra firir soknarfolki sijnu at sa er sanna meinbugi veyt a vera at su festing mege ei framgeyng verda eptir logum vite þess giorr meyr huad hann vill þar vm vitna. Er þesse lysing þar til skyput af heilagri kirkiu ad þeirra manna born er henne halda vppe

skulu arfgeyng eptir fodur og modur so sem eigin qono born þo ad þar profist a logligir meynbugir sijdar meyr. Enn þeirra hiona born er þessari lýsing lata ei vppi hallda og profist þeirra a mille logligir meynbugir sydar meyr verda ei arfgeyng og so sem getin j meynbugum.

10. Prestar skulu hallda og hafa fonta sijna hreyna þietta og vel lokada.

11. Prestur skal jafnan til reydu vera huorn tíjma hann verður kuaddur logliga at skjira Born edur fara j adra naudsyn til siuks manns. Enn ef hann fornemst logliga kuaddur og deyr barn oskyrtt edur siukur madur oskriptadur þa sie hann suspensus og gotz hans alltt er hann hefir aflad af kirkiu se j Biskups valde so framtt sem j moti presti er farid skynsamliga huortt sem hann þarf a sio edur landi at fara og sie jafnuel heym reyddur sem heyman so ei þurfi hann sialfur at roa.

12. Lysa skulu prestar firir soknarfolki sijnu. ad huor karlmadur og kona er samuizku alldur hefir til skal hid minsta a huorium xij. manudum ganga til skriptar vid soknarprest sinn og þui [ad] eins vid annann at soknarprestur hans lofi honum og ef vtansoknarmadur vtan pilagrimur edur vegfarandi madur sie. kemur til nockurs prestz orlofslaust þa seigi prestur honum þegar at hann hefir huorki valld til at leysa hann nie Binda og vise honum aptur til soknarprests sijns.

13. Eynginn prestur skal heyra þess manns skriptamal er hann veyt j Banni vera firr enn hann er leystur af þui Banne af þeim sem leysa a hann at logum og þar skal prestur first eptir frietta j skriptamalum og þar næst ad huor madur kunne fræde sijn og biode at þeir neme sem first er ei kunna adur.

14. Þess skulu prestar giorla geyma ad það ero sumar syndir sem er stuldur edur ran og alltt þat er nockur hefur annars oheymilltt gotz huoria leyð sem það kemur til þa ma honum ei su synd bæstast vtan riettum eiganda sie aptur lokid með fullnade ef honum ma na edur hans orfum.

15. Huor prestur skal hafa breyn messoklædi og alltaris Búnað og alltt annat þat er gudz pionustu hæfir j heilagri kirkiu. enn huor sem odru verður kunnur gialldi firir handklæde huortt sem vid alltari þarf ad hafa eyrir fyrir alltaris-

blæiu og hofudljn eyrir firir sac[r]arium ij. aura. firir corporalia half mork.

16. At soknarkirkju skal grafa lijk huortt er j þeirre kirkjusokn andast þar sem groptur er til vtan hinn framfarni hafe sier j odrum stad leg kosid lockunarlaust og jleydingar og sie þa jardadur og hafe soknarprestur hanz fiordung af ollu offre og vtgiord er þui lyke fylgir. vtan syduane sie annar og sie hann þa geymdur. Enn ef madur kys sier leg j odrum stad enn at soknarkirkju sinne at nockurs mannz leyding edur lockan og verdur þar grafit sijdan þa er su kirkia j forbodi pafans og ma þar huorki lijk grafa nie messu syngia þar til at soknarkirkian hefur sinn riett fullann af ollu þui gotzi er þui lijke fylgir.

17. Lijk skal nidursetia þorsdægin firir dimbildaga viku firir messo en a langa friadag ei. paska aptan eptir messo skal lijk nidur setia og ei salumesso yfir syngia. Paskadag skal lijk ei nidursetia. a annann dag paska skal lijk nidur setia ef vill og syngia þa salumesso¹⁾.

K.

AM. 199. 4to bls. 28 á pappír skr. c. 1650, sbr. B § 2, C § 20. Þessi grein er í ýmsum handritum nefnd réttarbót Hákonar konungs og er hér áðr prentuð í inngangi á bls. 417 eptir þeim handritum, sem kalla hana réttarbót²⁾; en þetta getur því að eins verið rétt, að hún sé tekin upp í skipan Eilífs úr réttarbót, sem áðr hefði verið útgefin.

J kyrkiu Logum. Jlfur Erchibiskup ad nydarose og Jon Biskup j Skalholltj.

Einginn skal gefa audrum ranga sok a stefnum. Enn ef gefur gialldi suo micid sem hinn skyldi ef hann værj sannur ad sok. vtann sa sem sauk gefur sanni med Eins Eidj ad hann þottist eptir riettu vpp þera sitt mal þo so ad hans tala virdist Ey hynum til ofrægdar eda fiolmælis.

¹⁾ Hér kemr á eptir í handritinu: þessar eru þær konur óskyllðar etc. sem sérstök klausa (Dipl. Isl. II, 95, ár 1281).

²⁾ Þar er prentvilla: AM. 138. 4to, á að vera AM. 238. 4to.

L.

AM. 181. 4to bl. 77b skr. 1669, á pappír (bók Odds Jóns-souar á Reynistað). Sbr. B § 3 og C § 22.

Skipan Eylijs ErkeBiskups j Nidarose med råde allra
Biskupa.

Leindarmäl öll rædd ä prestastefnu, sem Biskup Byður ad
leina leinest. Enn bere þau Einhuðr vt giallde 3 merkur og
misse Embætted 6 manude og Eignist fataker ættenn, enn
Biskup pijne hann meir ef med þarf.

M.

AM. 234. 4to bls. 327 á pappír c. 1600; mun stafa frá Oddi
biskupi Einarssyni.

Vr Eilyfs statutum.

Vm þa sem bera menn rangre sok cap. 1. (= B § 2).

Vmm skýrnina cap. 2 et cap. 5. (= B § 5, 10).

Vmm lysingar oc brullaupsgjórd oc frændsemis spioll cap.
3 (= B § 6—8).

Vmm hordoma oc frillulyfe cap. 3 et cap. 13 (= B § 8).

Ad folkid skriptizt oc einginn pionustist j annars sokunn
cap. 6. vtan siuka cap. 10 (= B § 11, 19).

Ad folk lære frædin cap. 6. (= B § 12).

Ad prestar straffist ef þeir riufa skriptamal (= B § 18).

Huort hann ma ecke messa ef hann veit sig staddann j
hofudsynd: cap. 7. (= B § 21).

Ad ecke skule pionusta storbrotamenn fyrr enn þeir hafa
eptir logum bætt: cap. 10. (= B § 25).

Vm legstad ad kiosa sier cap. 11 og 13. (= B § 28, 31).

Fyrir þa sem ecke eru kirkiugræfer cap. 12 (= B § 29)
oc vmm okurkalla (= B § 32).

Vmm vtestodur oc ad frillur skule ecke j kirkiu leida
cap. 13. (= B § 30).

Ad prestar skule ecke taka vmmbod til klogumala oc ecke
hafa osæmiligann fiaraffa cap. 13. (= B § 37—38).

Vmm presta klædnad cap. 13. (= B § 35).

Ad þeir skule ecke leggja sig vndir leikmannadom cap. 13. (= § 38, 39).

Huerninn prestar skulu fara með abyte sitt oc kirkiunnar eign cap. 14. 15. (= B § 45).

Adrar statuttur Eilyfs oc annara.

Ad prestar varist frillulijfe (= Eilífs fyrsta I § 2).

Ad þeir kolluðu aptur nockrar ologligar statuttur fyrir biskupanna. (= Eilífs fyrsta I § 1).

Ad prestar varist deilur oc legge sig ecke vnder leikmanna valld. (= Eilífs fyrsta I § 1; sbr. skipan Eilífs hina miklu B § 38—39).

N.

Ny kgl. saml. Nr. 1231. Fol. á pappír (bók Sigurðar lögmanns Björnssonar). Sá kafi, sem hér er um að ræða, er ritaðr 1635. Fyrst á bókinni er ordinarzian frá 1607 í Islenzkri þýðing eptir Odd biskup frá 1608¹⁾ og þar aptan við ksmr ritgjörð eptir Odd biskup til skýringar ordinarziunni. Inní hana eru færðir kaflar úr fornum biskupastátútum og aptan við hana eru sem fylgiskjöl nokkrar biskupaskipanir og þekkist ein af þeim ekki annarstaðar frá (skipan eptir Oddgeir biskup frá c. 1370). Eptir þessum kafla er það tekið, sem hér fer á eptir úr skipan Eilífs. Tvær greinar eru hér í úr öðrum skipunum Eilífs (II § 2 = 1320 I § 3; VI § 3 = 1327 I § 28) og eru þær látnar fylgja hér með; ein grein er hér signuð Eilífi, sem stendr í skipan Árna biskups Þorlákssonar 1269 (A § 4), en hún gæti líka hafa staðið í skipan Eilífs. Ein grein er hér sinnig samhljóða við § 28 í skipan Jóns biskups Haldórssonar frá 20. Júlí 1326. Tvær greinar eru hér (V, § 11; VI § 2) eignaðar Eilífi, en sem ég ekki hef tekið eptir í öðrum afskriftum af skipunum hans. Alt annað, sem hér stendr, ma rakja til skipanar hans hinnar miklu (B-textans): I § 1 sbr. B 3—4; § 2 = B § 18; § 3—5 = § 25; II § 1 = B § 4; III = B § 2; IV § 1 = B § 30 (síðast); § 2 = B § 33; § 3 = B § 34; § 4 = B § 44; § 5—8 = B § 45; V § 1 = B § 4; § 2 = B § 10; § 3 = B § 12 (upph.); § 4 = B § 17 (upph.); § 5 = B § 18; § 6 = B § 25; § 7 = B § 37; § 8 = B § 38; § 9—10 B § 39; § 13 = B § 57; § 14 = B § 52; § 15 = B § 58 (upph.); VI § 4 = B § 8. Sumt af þessu virðist hafa verið afskrifað upp eptir

¹⁾ Prentuð á Hólum 1635.

förnum handritum, sem vantað hefir í t. a. m. IV, sem endar í miðju kafl og V, sem byrjar í miðju kafl. Að sumu eru þessar afskriftir ekki sem áreiðanlegastar, en það þótti rétt að prenta þær samt, ekki sízt af því, að jafnfróðr og merkr maðr sem Oddr biskup Einarsson hefir álitid þessar greinir hafa haft nokkurt gildi þó að pápiskan væri um garð geingin.

I.

Bl. 55b í ritgjörð Odds biskups Einarssonar um ordinanzíuna.

S[kipan] E[ilífs] B[iskups].

1. Það skulu prestar varast. hvervetna framm. að giora það opinbert sem leynt a að vera.
2. Enn ef prestur rýfur skrifftamal. og verður hann sannur að því. þa sie hann tekin af vijgxlunne. og hafi Biskup fe hans.
3. Prestar skulu ei gefa pionustu utan Biskups ordlofs nokkurum þeim j stormælum eru. edur opinberum glæpum. fyrr enn þeir bæta effter lögum.
4. Einginn prestur skal pionusta annars soknarmann naudsynialaust. ella giallde biskupe halfa mork.
5. Ef prestur verður krafður að veita siukum manne pionustu j annars sokn. þa skal hann fara til hans og veita honum naudsynialausn¹⁾.

II.

Bl. 60a í ritgjörð Odds biskups um ordinanzíuna.

S[kipan] E[ilífs] E[rki] B[iskups].

1. Sá prestur sem rijfur þau mál er Biskup tekur til a prestastefnu. oc lærdir menn verða á satter. sekur iij. morkum Biskupe.

S[kipan] E[ilífs] E[rki] B[iskups].

2. Ef nokkur prestur heildur opinberliga frillu j sinu huse a sijnum koste manud sijdan hann hefur feinged Biskups aminning. luke Biskupe florar merkur ef það er hofudprestur. enn capellan tvær merkur. Helldur hann hana sijdann tvær vikur. giallde tvö slíkt. Bæter hann [eigi] innan tiu daga sidann. þa sie skildur vid kirkiu oc Beneficium. og leysest af Biskupe. og synge ej messu fyrre.

¹⁾ Þessi grein er einnig í Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 13b skr. 1669.

III.

Bl. 60b í áðrnefndri ritgjörð.

S[kipan] E[ilífs] E[rki] B[iskups].

Einginn prestur skal óðrum ranga sök gefa. enn ef gefur. greiðe Biskuþe svo mykið sem hinn skyld. ef hann væri sannur að sök. utan sá er sök gefur sanne með Eineiðe. að hann þótt-est eftir [rettu] male upp þera síjna kærur. so þó at hans tala virðist ej hinum til ofræðdar eður fiolmælis¹).

IV.

Bl. 61b—62a aptan við áðrnefnda ritgjörð.

Skipan Ejólf(s) Erekibiskups af Nidarose j Noregi.

1. Ei skal frillur eður horkonur. eður þær konur allar sem j frændseme eður sífskopum geta sin Born. j kirkiu leiða eftir Barns fæðing. enn hvór sem leier. giallde Biskuþe halfa mork²).

2. Einginn prestur eður lærdur maður ma selia af prests sokn sinne jarðer nie messofót. eður annat gots sem að fornu hefur tilleigið eður að nyu under komið utann með rade og samþicke Biskups síns. En hvor eð selur óðruvis. þa er kaupið onýtt. einkum þar hann nýter sier verðið enn ej kyrkiu. enn Biskuþe þriar merkur.

3. Hver sem niðurdrepur kyrkiukýr. eður kyrkiufie eður j burtu flitur. og firrer þann prest sem eftir kiemur þa luki so mikið fie aftur. hann eður hans erfingi. sem hann fargade með öllum fiar avexte og leigum so miklum sem af skyllðu ganga so leinge sem mist er. og Biskuþe þriar merkur ef sækia þarf.

4. Sá prestur er kyrkiu tekur að Guðs lögum. bygge eignar þær sem hun á að hafa til preststöðunnar. til skynsam- ligrar ábúðar og landskýllðar.

5. Prestur sa sem fullt abyte hefur og leiger sier aðra jörð. so hann leggur abylið j eide. giallde sem sex skynsam- er menn meta.

6. Eð skal prestur áskilia meire landskýllð enn þera mǫ.

¹) Þessi grein er einnig í Ny kgl. 1847. 4to bl. 4a skr. 1669;

²) Einnig í Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 13.

enn ef jörd eydest af því sem hann skilur við bygging jarðar er hann byggir til audnar giallde sem sex skynsamer menn meta. að misfared er með þeim jörðum. enn Biskuþe sex aura.

7. Ef prestur sa er til kyrkiu kiemur. gefur þa sök hinum er fra for. að hann hefur að villd sinne ej byggt til fulls eignar þær er til preststökunnar liggia. þa sanne sa er fra for með eide sinum. að hann gat ej betur byggt. og ei bigde hann því með affalle. að hann skyllde frá fara. edur giallde hinum það er hann miste með jafure leigu.

8. Svo skal prestur a jörðu bua og að fara(l) sem annar leiglendingur. og svara lögum presti þeim er til kiemur eftir hann um allt það sem leidlendingur á að svara landsdrottne þann tíjma er hann for af jörðu. Standa skulu hurdir þriar. þó ej være þa hann kom til. stofuhurd. burhud. og elldhuss-hurd. so og allar þær er fyrru voru. Nu ef prestur tekur einhveria hurd. og færer burt. þa skal hann aftur færa og skal sa prestur er til kirkiu kom leggja á landnam ef hann hefur leyst j fra. Enn ef nockut fylger hurdu af þroskullde af dyrum edur gättartre. þó ei sie nema ein flíjs. þá heiter husbrot. og bæte husbrot mörk¹). halft Biskupi. enn halft þeim er til jarða kom so og ef hann brýtur²).

V.

Bl. 62b—63a aptan við áðrnefnda ritgjörð.

Skipaner Eilífs Erkebiskups af Nidarose j Norege.

1. prestastefnu. og lærder menn verða ásatte. giallde Biskuþe þriar merkur.

2. Prestar skulu jafnan til reidu vera. hvervetna þar sem hann verður kvaddur lögliga að skjra Börn. edur að fara j naudsyn til siuks manns. Enn ef hann fer ej lögliga kvaddur. og deyr Barn oskijrt. edur siukur maður opionustadur. þa sie settur af prestskap og Beneficio. og Gots hans sem honum hefur aflast af kyrkiunni j Biskups valde. so framt sem skynsamlega er mote fared preste. hvort sem hann þarf a lande

¹) Þessi grein hingað að er og í Ny kgl. s. 1847. 4to bl 13b skr. 1669; ²) hér þýtr greinina í miðju kafl.

edur sio at fara og sie jafnvel heim reiddur sem burt. so og ad hann þurfe ej sialfur ad noa¹⁾.

3. Einginn skal heyra skriptamal þess mannz sem hann veit j sökum vera. fyrre enn hann er leystur af þeim sökum. af þeim preste sem hann á ad logum ad leysa.

4. Prestar aller er kyrkiur hallda og curum animarum hafa teked af Biskuþe. hafa fullt valld til hver j sinne sokn ad setia skriffter og leysa soknarmenn sina. af ollum leynelegum syndum og misgiordum skriffbornum vid sig.

5. Enn ef prestur rifur skrifftamal. og verður sannur ad því. þa sie hann tekinn af vigslu og hafe Biskup fie hans.

6. Prestur skal ej þionustu gefa fyrir utann Biskups ordlof þeim sem j storskrifftum edur opinberum glæpum eru stadder fyrre enn þeir bæta effter lögum afbrot sijn. enn ef annars giorer. giallde Biskuþe halfa mork.

7. Fyrirbodinn er prestum ollum osæmelegur fjarafle og kaupskapur. so og ad kaupa nockurn hlut til þess ad hann selie það dyrra ut afftur²⁾.

8. Eige skulu prestar taka umbod til nock[ur]rar deilu. edur standa á stefnu fyrir leikmanna dome. utan hann sæke rett sinn edur kyrkiu sinnar edur þeirra manna sem lögin bida. so sem fyrir eckiur. edur födarlaus Börn. edur frændur²⁾.

9. Klerkum öllum er fastlega fyrirbodid under Bans þijnu. j nockrum þeim domum ad sitia. Bref þau edur doma ad rita. edur nockrum radum edur samþickt vera um lijflat edur lima lat manna²⁾.

10. Eige skulu klerkar vitne bera edur eida sveria fyrir lögmanne. og ej skulu þeir leggja sig under þeirra dom um nockra hlute. edur nockurs annars veralldligs manz²⁾.

11. Hver su kona sem opinnber hefur ordit ad barngetnade med preste. sie huorge til heimilis j hans kyrkiusokn. edur hans þingum nottu leingur forfallalaust. enn ef dvelst. sie lukt fra heilagri kyrkiu og sacramento utann j lijfshaska. so framt sem hun lofar ad bæta.

12. Eige skulu prestar setia leikmann ut af kyrkium

¹⁾ þessi grein er og í Ny kgl. s. 1847. bl. 13; ²⁾ einnig í Ny kgl. saml. 1847. 4to bl. 13.

nema saker sieu opinnberar edur nogar. og geime þo giorsamlega ad þeir giore þrennar aminningar til leidriettingar af þeirre sök so vitne sieu vid. og rite sidan skilvislega sökina. og so bodid kyrkiu jnngaungu med þremur aminningum. ef hann leidriettist ej sijdan. lese hann so sem ritad er j kyrkiu fyrir soknarmonnum sijnum.

13. Ef prestur liggur siukur. þa skal hann giðra öðrum preste bod og tia honum ef nockrer eru oskilamenn j þingum hans. og skal sa prestur vera skyldugur ad hialpa soknarmonnum hans og honum. þeim sem j skilum eru sem þeir sækia til ad naudsynium sijnum medan prestur er siukur.

14. Eige skulu prestar vopn bera naudsynialaust. enn hver sem ber. giallde Biskupe halfa mork.

15. Ef prestur rægir mann fyrir kongi edur Biskupi. giallde slijkt sem hinn skyllde.

VI.

Bl. 63b aptan við ádrnefnda ritgjörð.

Statutur Ejolfs(!) Erchibiskups af Nidarosi i Noregi.

1. Vier fyrerbiodum sterkliga bæde korlum og konum. ad giðra leynelegar festingar. edur hionaband edur heit. so ad ei sieu vid hid minnsta tvö vitne og sie þau effter á skyllt ad lysa fyrir soknar preste.

2. Ei skal hion saman vijgia a ymbrudögum. og ej á langaföstu og ej saman vijgiast sama drottinsdag og lýst er.

3. Einginn karlmadur edur kona skal takast til hiuskapar bands ur öðrum Biskupsdæmum j öðrum án vitnisburdarbrefts Biskups sins edur soknarprests. þa er fyrerbodid öllum prestum nockra samann ad vijgia edur þvilijk brudkaup ad sitia. utan personurnar sie so merkiligar og mikilshattar. ad effter lijkendum synest ecke trulegt vera. ad nockur hindrun meige þar af verda.

4. Hvör sem hefur mey edur konu festa ad guds lögum. er skyldur ad giora brudkaup til hennar jnnan þeirra fyrstu xij mánada sem hann hefur fest sier hana. so þo ad lyst sie þria sunnudaga j kirkiu fyrir brudkaup þeirra. fyrirsoknarfolke. ad sa er veit sanna meinbugi á vera. ad su festing meige ej framm ganga ad lögum. og ad hann vite þess gior hvad hann

vill vitna, er þesse lysing því til sett af heilagri kyrkiu, að þeirra hiona Börn sem henne hallda uppe eru arfgeing eftir födur og modur, so sem eiginn konu Börn, þó þar profest lögligir meinbuger seirna meir. Enn þeirra hiona Börn sem ej hallda þessare lysing uppe, þó þeirra a mille profest ej logleger meinbuger síðan, samt verða þeirra Börn [eigi arfgeing].

356.

[1324 eða fyrr].

BRÉF Bergs ábóta Sokkasonar með Nikulássögu erkibiskups.

Bergr varð ábóti á Þverá 1325, en í bréfinu kallar hann sig klerklausan mann, og getr því bréfið ekki verið yngra en 1324 en vel nokkrum árum eldra og ef til vill eldra en 1318. Hér er það prentað eftir AM. 638. 4to, sem er pappírsafskript af Codex Resenianus; borið saman við AM. 640. 4to skb. 1500. Prentað áðr í Heilagra mannasögum útg. af Unger II, 49 – 51.

Bref herra bergs abota¹⁾.

Aullum guds vinum oc sinum, þeim sem þenna bækling sia edr heyra, sendir brodir bergr sockason Q[uediu] guds oc sina.

Öedr þui at ek klerklauss maðr dirfiz at giðra suo mikinn hlut fyrir bænastad nöckurra manna at snara lifs sögu [hins sæla²⁾ nichulai erkibiskups, heilðr fullari enn aðr finnist skrifut j fornum bokum er ek biddandi³⁾ þa menn sem þetta verk ero heyrandi oc vel skiliandi at þeir þyrmi minni fafræði [þa er⁴⁾ þeir sia atfyrdiligt, bætandi uanskilt enn eigi firirdiarfandi sialft verkit at sa partr sem heill er megi til nytsemdar koma, þat bidr ek annat⁵⁾ at sa er soguna less segi iafnan capitulum fyr enn annat byrizt þuiat malshattrin beidir þess j mörgum stöðvm, þat bidr ek hit þridia j min starfalaun ath hverr sa er skrifar söguna lati þetta mitt bref iafnan fyrir standa bokinni enn eigi niðr falla þuiat min bæn er su þin sidazta at huerr maðr j herbergi næri staddr j upphafi sögu þessarar lesi minni sæl til

¹⁾ sl. 640; ²⁾ [sæls 640; ³⁾ hiartaliga b. v. 640; ⁴⁾ [sl. 640; ⁵⁾ annar 640.

fridar oc nāða elskuligt vers¹⁾. Aue maria. Einkanliga biðr ek
[þik dugandis madr²⁾]. sem til er skipadr³⁾ ath lesa sōguna ath
þæ⁴⁾ alla æminnir firir mina hōnd suo at j þessum stad
segizt skynsamliga wersit Aue marie. [gracia plena dominus
tecum. benedicta tu in mulieribus et benedictus fructus ventris
tui iehsus christus. Amen.

versus.

Præsens huic operi sit gracia. pneumatis almi
Ne uiuet et faciat implere. quod utile fiat
Assit principio sancta maria meo
Aue tumbam sancti dilectam dat nichulai
In fundens olei sudorem sanctificati
Det michi peccanti ius patris scribere tanti
Libet prosit menti. concordans sepe legenti
Scribere sinoris fructus tibi crescit honoris⁵⁾.

357.

[1324].

MÁLDAGI Mariukirkju að Stað í Súgandafirði [er Jón biskup
Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 100b—101a skr. 1601. Þessi mál-
dagi er svo fornlegr, að hann gæti verið frá tímum Jóns biskups
Haldórssonar og úr hans fyrstu visitatíuferð.

Staður j suganndafirde.

Mariukirkia að stad j suganndafirði er helgud gudi oc gudz
modur marie.

hun a heimaland allt. reka millum dalsár oc raufuar.

fimm kýr. vj ær oc ij hundrud frijd.

þiðlung afreitar j vatnnadal vmm framm stodhrossa beit
oc gýlltu med niju grijsum.

tiju aurar j geirsbrek[k]u. naustgiord vid aros j bæiar-
land.

þetta a kirkian innann sig. ij. krossa. mariu skript. peturs-

¹⁾ vorar fru b. v. 640; ²⁾ [þess dugandi menn 640; ³⁾ skipadir 640;
⁴⁾ þu 640; ⁵⁾ [sl. 640.

lijkneski, þorlaks lijkneski, jonz lijkneski, kluckur þriar, alltarisklædi, messuduk, kertastika ein með kopar, hökur ij.

Þannagad liggja tíjunndir og lysitollar af öllum hæium millum skálavíkur og gnups og saðaness.

358.

[1324].

MÁLDAGI Bartholomeuskirkju í Otradal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Jón biskup Haldórsson fór í fyrsta sinn yfir Vestfjörðu 1324. Landsb. 268. 4to bl. 95a skr. 1601. Máldaginn er miklu eldri en Vichins og víst miklu eldri en 1362. Seinustu grein máldagans mun vera seinna bætt við. Máldaginn gæti verið úr fyrstu visitatíu Jóns biskups Haldórssonar að öðru leyti.

Otradal.

Kirkja j otradal er helgud allzvalldandi gudi og heilagri gudz modur marie. og hinum heilaga barttolomeo postola. er þann stad a allann. Tomhasi erchibiskuþe. Thorlacho biskup[i]. ceciliu meyu.

hun a allt heimaland. millum haganess og heytills¹⁾ hamra.

skog j trostannzfirdi thil allra þarfenda. en leyfa engum. stadarmenn skulu hoggua þar sem þeir vilja. suo vijtt sem land a skog.

kýr xij. hross ij. hundrad voru.

kirkia á jnnann sig. klockur ij. krossar ij. kalek. og flatskript. kistil og kistu. alltarisklædi þriu. glodaker og kantarakapu. refil. munnlogar ij.

thil kirkiu þessarar leggiast tíjunndir og lysitollar og groptur af öllum bæium millum galltar og lannganess.

Jtem harttolomeus lyknneski er þordur buti gaf.

359.

[1324].

MÁLDAGI Maríukirkju í Garpsdal [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹⁾ Bogtilz, hdr.

Landsb. 268. 4to bl. 98a—b skr. 1601. Máldaginn er fornlegr, og virðist vera mikið eldri en Vilchins. Gæti verið frá dögum Jóns biskups Haldórssonar, og úr hans fyrstu visitasíu.

Garpsdalur.

Maríu kirkia j garpsdal á .xx. hundrud j heimalandi.

vij kyr. vij ær. hest. ecc ofrið.

messuklæði oc hokull. ij kalekar. kluckur vij. alltarisklæði.

iiij. rodukrossa iiij. mariuskript. thorlakz lijneski. munnlogar ij.

þangad liggia vndir xij bæir að tíjundum oc half tíjund or olafsdal.

þangad skal lukast fiordungur ostz af huerium bonda or þessum þíngum.

jtak j raudzskog. hvnndrad raptvidar a hueriu ari.

rijskogg j borg.

torfskurdur j suarbolzgrafuir.

bunautnn j osfiuru.

þar skal vera heimilisprestr og luka honum fiorar merkur j tíjdaoffur.

360.

[um 1325].

MÁLDAGI kirkjunnar í Svignaskarði í Borgarhrepp á Mýrum.

AM. dipl. afskr. Nr. 2253 «Ex transcripto membraneo (anni 1664) quod communicavit Gudmundus West». Vilchinsbók hefir máldaga svo að segja orðrétt samhljóða við þennan; er hér höfð til samanburðar afskr. AM. 260. Fol. bls. 120—21. Jón Sigurðsson hefir viljað heimfæra þenna máldaga til 1325 og er hér ekki víkið frá því, af því að það getr verið, að hann sé svo gamall; sumt af honum er ef til vill eldra (fyrrri hlutinn). Stefán biskup staðfesti þenna máldaga 1512.

Sýgnaskard¹⁾.

(Þessi er²⁾ mældage kyrkiunnar j Skarde. at þar skal syngia fyrir³⁾ huern dag laughelgann. þaskadag hinn fyrsta. [ávallt seirna⁴⁾ dýradag. allar tider Mariumesso j faustu. hvita

¹⁾ Vilch.; ²⁾ Vilch.; sl. 2253; ³⁾ sl. Vilch.; ⁴⁾ [oc ávallt sydann, Vilch.

sunnu. olafzmesso fyrre. allra heilagramesso. er [þetta skyldu saungur¹⁾]. ok luka preste tvær merkur. oc skal þar eiga²⁾ takast heima [allar tiunder³⁾ heima manna ok liostollar⁴⁾].

Hun æ alla veide⁵⁾ j gliufurá fra kiarkalak til kidmula æss. enn halfa þadann til diupvadz.

[Hun æ⁶⁾ tvær kyr. ok hest. tiolld oc alltarisklædi. þriar kluckur. flora glerglugga. Mariuskript, kross smelltann. ok steindann kross með understaudum. [olafzskrift. messingarketil elldbera. sacrarium⁷⁾].

Jtem lukte Kolbeinn Gilzson⁸⁾. manadarbeit j gliufurá jörð⁹⁾ um sumarit aullum busmala. oc hrossum. oc elldivid sem þvi bue þarnast. þa¹⁰⁾ hann selde jörðena. enn kirkian atte at fornu manadarbeit [vpp j jordena¹¹⁾]. [og halfann viddal etcetara¹²⁾].

361.

25. Juni 1325.

i Eskiholti.

Eiðr Þorkels Þórðarsonar og Marteins Árnasonar um veiði Svignaskarðskirkju í Gljúfrá.

AM. Dipl. afskr. Nr. 2254 .ex transcripto membraneo, anni 1664, qvod communicavit Gudmundus West.; Landsbókasafn Nr. 101. 4to (= C7) bls. 353 (sbr. Jón Þorkelsson: Om digtningen på Isl. i det 15. og 16. årh. Kh. 1888 bls. 221).

In nomine domini legg ek þorkell þordarsyn. marteinn arnason havnd æ helga bok at þat seigi ek gvdi. at gardr var vm þvera gliufr æ sa er ei geingu fiskar vm j teina i þeim gardi er firi nedan var. hófþv skardmenn þeza fiskveidi alla atavlvlavsa at minne vitand vpp at divpa vadi: veit ek þessa

¹⁾ [þes[a] alla skylit fyrer að syngja, Vilch.; ²⁾ sl. Vilch.; ³⁾ [tiund allra, Vilch.; ⁴⁾ lysistollar, Vilch.; ⁵⁾ laxveidi, Vilch.; ⁶⁾ [sl. Vilch.; ⁷⁾ [messingarketil oc elldbera olafs lykneski sacrarium mannlæg þaxblad Jtem hestr. portio oreiknud, Vilch.; má þvi vera, að það sem eptir fer, sé frá seinni biskupum t. a. m. Vilhni sjálfum; ⁸⁾ Torgilsson, Vilch.; ⁹⁾ landi, Vilch.; ¹⁰⁾ fyrr enn, Vilch.; ¹¹⁾ [b. v. Vilch.; ¹²⁾ [Jtem allann halfann Vidadal, Vilch.

veidi stadið hafa meir enn fjóra tigi vetrar ok alldri heyrda ek tveimeli á at kirkja j skardi þetti alla fyrnefnda veidi: þar til er nú hefur helgi prestur ækært í havst: so se mer gvd holtr sem ek satt segi gramr ef ek lýg: ok til sanz vitnisburðar at ek magnvs profastr svartzson tok þenna eid næsta dag efter ions messo vm vorit j eskiholti set ek mitt innsigli firi þetta bref er gert var j fyr savgðvm stad á vj. ari rikis magnus noregs svia [ok] gøta konungs.

362. Fyrir 9. Marts 1326. [í Skálholti].

BRÉF Jóns biskups Haldórssonar í Skálholti til Laurentíus Hólabiskups um Möðruvallamál.

AMagn. 406A. 4to bl. 44b skb. 1540—50; AM. 180B. Fol. bl. 50a skb. c. 1500. Prentað í 53. kapitula Laurentíussögu (Bps I, 858, 903).

... var þat bref stutt oc [faordt¹] næst [post salutacionem²] stod svo.

ad ingimundur af modruvøllum kom [so³] at oss ovorum [at vier vissum eigi helldur enn himinn mundi bresta. flutte hann⁴] at þier [herra Biskup⁵] hefði eigi halldit⁶) þat sattmal sem vier [sømdum æ modruvøllum j sunar. þvi siam vier eigi oss annat stannða. enn rida norðr at sumre. oc leggja enudiligann vrskurð æ sagt mal⁷).

363. 6. Maí 1326. á Hólum.

SAMNINGR Laurentíus biskups á Hólum og Guðmundar ábóta á Þingeyrum um biskupsfundamál, og gefr biskup klaustrinu Hvamm í Vatnsdal og Húnstaði (sbr. Laurentíus sögu, Bps I, 851—52).

¹) [fa ord halldanndi 181, ²) [salutacione 180; ³) [til miog 180; ⁴) [flytiandi 180; ⁵) B. bp. skb.; ⁶) [hielddit ei 180; ⁷) [aller saman giordvm j svmar millvm yðar oc klaustrsins oc hræðranna oc þvi syniz oss sem ver munvm verða norðr at koma j sumar oc leggja endiligan urskurð æ sögd mal.

AM. Dipl. afskr. Nr. 441 »ex originali monasterii thingeyrensis, accuratissime» (AM.) »þetta bref er ritad með smárre godre hende, enn eru rofur og angar út úr sumum stöfunum, so sem úr j. d. h. k. l. b. þó er þetta allt fallega pingerad og iafnt við sig» (AM.). Innsigli biskups og ábóta var fyrir frumbréfinu, þegar Árni hafði það í höndum, og lýsir hann þeim. Afskriftir af bréfinu eru í AM. 277. 4to bls. 10—11; AM. 280. 4to bls. 148—50; Landsb. Nr. 108. 4to bls. 257—59; Landsb. 107. 4to bls. 2—4. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 184—85 (eptir lakri afskr.).

(vm sættargjörð lafranz biskups oc gudmundar abota
oc stýrctar¹) bref erkibiskups²).

J gudzs nafni amen.

Gerum ver brodir laurencius með gudzs miskunn biskup at holom oc ver brodir Gudmundr með samri miskunn aboti at þingdýrum þat ollum monnum kunnigt at þá er lidit uar fra burd uars herra. M. ccc. xx. oc vj. ar. þrem nattum efter kross Messo a uarit a holom j hialltadal tokum vit hondum saman a þenna hátt at ek aboti firsagdr lagde oc uppgaf firi klaustrit at þingdýrum firi mik oc mina efterkomendr j. uallð oc skipan mins herra laurencij biskups. vm biskups tiunda mal þat er j millim hafði farit vm stund hola kirkiu oc þingdýra klaustrs. oc allar adrar mala greinir þær sem sagdra stada hafa millim gengit. fra upphafi oc til þessa dags vndir slika graciam sem hann uilldi klaustrinu her j. mot gera. jattandi j. sogdu handlaghi at hafa þat statt oc stadugt æfinliga sem hann villdi her vm skipa. Enn ek brodir laurencius biskup gaf a þenna sama dagh klaustrinu til stadugligrar oc æfinligrar eignar. alla jordina j. huammi j. vazdal. bæde kirkiuluta oc eignarluta með ollum þeim lunnendom sem hun a oc eighande

¹) stryctar (frbr), Árni leiðrétti; ²) [»Utan a brefed er ritad með mílg gamalli hendi . . . þetta a so að skiliast, að þetta bref og Confirmation Eyllis Erkibiskups, hafa vered lögd saman i eitt bindene. Því víst er það, að sier i lage er Confirmationen innsiglud, enn hefur alldreí fest vered með innsigle við þetta bref, og alldreí neitt annað bref fest vered við þetta nærverandi bref. framar er utan [a] þetta bref skrifad með eigen hendi þals gislasonar landzskrifara:

Þetta Breff var wpplesid j logrietta Anno 1639. aa Oxaraar þijnge

Paall Gijelason

E. h. (AM.)

hefer at vordit bæde at¹⁾ fornu oc nýju oc adra jord er hunstader heita. skal klaustrit at þingdýrum. þessar jardir hafa frialsar oc akierulausar firi oss oc uarum eftirkomandom. Enn stadinn at holom vera frials oc akallzlaus vm biskupstiunda mal oc adrar mala greiner þær sem millim hafa farit firsagdra stada. ventum ver at minn herra Eilifr erkibiskup muni þessa uara gerd stodugha oc stadfasta hafa. þuiat firi skemstu er ver uorum j. noregi oc hann uigdi oss þad hann j. ockrum skilnade at ver skilldim gera ual oc sômiliga vidr klaustrit at þingdýrum.

Ok til stadfestu her vm settum vit þadir ockur jnsigli firi þetta bref. Er gort uar j. fýr nefndom stad deghi oc are. hiauerandom sira egli [sira skula prestum. oc benedikt kolbeinssyni. oc sin insigli firir setiandom²⁾].

364.

1326.

[i Holti].

MÁLDAGI Holtskirkju undir Eyjafjöllum, þegar Oddr prestur Svartsson tók við staðnum.

AM. 263. Fol. bls. 31 skr. 1598; AM. dipl. afskr. 2164 (eptir pappírslöðum Holtskirkju); er aptan við Holtsmáldaga frá 1270. Þetta ár, 1326, braut Holtskirkju fyrir veðri.

Anno Domini M^o. ccc^o. xx^o. vj^o. voru reiknut stadarfe j holti vid sira odd suarsson. provadizt suo at kirkia ætti xx kyr. attatigi asandar. oc ij ær. xije j metfie. busgognum edur audru þui stadnum hagar. halft fiorda hundrad j reffum.

¹⁾ z. frbr.; Árni leiðr; ²⁾ [Hid sidarsta af brefnu er so ritad sem epter fylger: sira skula prestnm. oc sin insigli firir setiandom. oc benedikt kolbeinssyni, og er þetta a sidursta linn breffsens. Eg hefi sied Copinr af þessu brefe; hafa þeirra ritarar skrifad nidurlag breffsens, eodem ordine, so sem þad hier stendur, enn ecki athugad merkenn sem standa nppi yfir þeim tveimur oc, hver ed til seigia, ad þetta æ ad transponerast; Er og þetta allt strax i öndverdu ritad med sömu hendi og sama bleki. (AM.)

365.

20. Juli 1326.

í Skálholti.

SKIPAN Jóns Haldórssonar biskups í Skálholti um sakir þær, er menn falla í bann fyrir.

Skipan þessi kemr að miklu leyti heim við skipan Jóns erki-biskups rauða frá 1280 (Dipl. Isl. II, Nr. 79) og bannsakir þær, er Árni biskup Þorláksson mun hafa lesið upp á alþingi 1281 (Dipl. Isl. II, Nr. 91), en hún er viðtækari.

AM. 671. 4to bl. 20—23 skinnbók og er þetta skrifað c. 1340—50 eða fyrri; gæti enda verið samtíða statútunni. Segist Finnur biskup hafa þessa skinnbók til samanburðar (Hist. Eccl. Isl. II, 84 nótta c); AM. 350. Fol. bl. 127a—130b skb. skr. 1363; AM. 174D. 4to brot af skinnbók frá c. 1350 (byrjar í § 7); skipanin er hér á fjórum blöðum, en neðan af tveim hinum síðustu er skorinn helmingsinn; AM. 175A. 4to bl. 38b skb. c. 1400 (hér er að eins upphafið, § 12 og § 28; AM. 136. 4to bls. 274—80 skb. c. 1480 (Skinnastaðabók); hér eru glötuð tvö blöð úr bókinni og vantar hér í statútuna frá því í § 7—í § 12, í § 18—í § 25, í § 30 og út, og er niðraginu slept viljandi; AM. 186. 4to bls. 76—87 skb. c. 1480 (Hvanneyrarbók); byrjar í § 7, og hleypir úr upphafi statútunnar, en setr í staðinn fyrir það skipan um bannsakir frá 1281 (Dipl. Isl. II, Nr. 91). sem í skinnbókinni er áfast skipunum Árna Þorlákssonar, og er þetta áfast hvert öðru; AM 53. 8vo bl. 33—42 á pappir með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1640—50 og er afskrípt af AM. 350. Fol. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 65—79. Segist Finnur biskup prenta eftir AM. 351. Fol. og hafa til samanburðar AM. 671. 4to og AM. 39. 8vo, en þetta er rangt að öðru enn því, er snertir 671, því að í AM. 351. hefir þessi skipan aldrei verið og mun hér vera prentvilla fyrir 350, því að eftir henni virðist Finnur biskup einmitt láta prenta. Í AM. 39. 8vo er þessi skipan heldr ekki og virðist aldrei hafa verið, svo að ekki gat sú skinnbók hafa verið höfð til samanburðar (sbr. Hist. Eccl. Isl. II, 62 nótta c). Sumstaðar í pappirshandritum finnast klausur úr þessari skipan, en þær eru ónýtar.

Bannzsaka bref er ion biskup hefir utskyr¹⁾.

Broðir jon með guðs miskun biskup j skalaholti [sendir öllum monnum j sinu biskupzdömi q[ueðiu] guðs oc sina²⁾).

Þat ma ekki³⁾ skynsömum monnum vndarligt þikkia þo at nóðkkurir menn [sia eigi við⁴⁾] þat at gera. sem þeir vita eigi bannat vera. þar sem þat hændir optliga at sa ottaz eigi löstinn at

¹⁾ 350; vm skipan 136; Bannsakabref jons biskups 175; ²⁾ [et cetera 175, og vantar alt aptr að § 12; ³⁾ öngum 350; ⁴⁾ [uiniz eigi 136.

fremia. þó at hann viti bannaðan vera. er¹⁾ hann trvir at litil pina skýli a hann leggiaz þó at hann gere. enn sakir þess at þat er skylda biskuplegrar (tignar oc ahyggia²⁾ at visa þeim rettan guðs veg. oc kenna þeim [at varaz alla villu stíga. þar sem þeir erv til andligra luta ýfir skipaðir at vara ýðr við storglæpi³⁾. þá einkanliga sem vera ma at sumum monnum syniz litið vera eða ekki vm vert verkit at vinna. oc megi þat vera [með þi at sumir hyggiz⁴⁾ veita j þi guði þionostu enn ser sómd oc sinum yfirmönnum (hlýðni. oc⁵⁾ dyggleik. enn þeir felli a sik með ohlýðni við guð oc heilaga kirkiu af sealfri gerðinni bannz pinu. oc skili sik sua við [allt gott⁶⁾ heilagrar⁷⁾ kristni. þar til er guðs miskun lysir þeirra hiórto til [iðranar. oc yfirbota⁸⁾. oc gefr at þeir þiggi aflósn [sinna glæpa⁹⁾. því er ok þat ætlan vár at sýna ýðr með þessu varu brefi hverir þeir lutir erv er menn fella bann a sik með sialfu verkinu. þi at engi kann illt at varaz nema viti.

1. [Er sa hinn fyrsti atburðr af þessum¹⁰⁾. ef nókkurr maðr fellr j fyrirdómða villu moti siðum oc kennidomi heilagrar truar.

2. Annarr er sa ef nókkurr setr saman eðr dictar nyia villu af sialfz sins briosti. hvart sem þat er opinbert eða leynt erv þeir allir j þessu banni eilifu bundnir sem óðru vis skilia eðr læra. enn heilug [romveria kristni¹¹⁾ predicar¹²⁾ oc varð-ueitir af helgan holldz oc bloðz drottins vars íehsu christi. eða af heilagri skirn. eða af skyldum skriptagangi. hiona bandi oc óðrum helgunum heilagrar kristni. oc sua allir þeir sem einn hverr biskup hefir villumenn dómða j sinu biskupzdómi.

3. [Sa er hinn¹³⁾ þriði ef nókkurr trvir villumanna fortölum eða tekr þá til sin veriandi þeirra mali eða fylgiandi. þessir falla j þat sama bann. ok ef nókkurr af þessum hafnar¹⁴⁾ at leiðrettaz innan .xij¹⁵⁾. manaða siðan hann var boðaðr bann-

¹⁾ [ef 350, 136; ²⁾ [sysln 350, 136; ³⁾ [þvi krefr oss skylda vars embættis sem ver erom vuerdugir yfirskipaðir at vara ydr við storglæpi 350, 136; ⁴⁾ [at sumir menn þikiaz 136; ⁵⁾ [j þvi 136, ⁶⁾ godz 350; ⁷⁾ [alla godz heilaga 136; ⁸⁾ [iðranar yferbotar 136; ⁹⁾ [synda sinna 136; ¹⁰⁾ [Hinn fyrsti atburdr af þeim 350; ¹¹⁾ kirkia 350; ¹²⁾ [roma kirkia hirdir 136; ¹³⁾ [sa hinn 350, 136; ¹⁴⁾ hafn(?) 136; ¹⁵⁾ .x., 136.

settr. þa fellr a hann æfinlig ofrægð. skal hann síðan j engum lögskilum hæfr. oc með engu moti vitnisbærr. fra er hann skilðr at þiggja þat sem nökkurr vill honum gef[il]t hafa. j sinu testamento. engi maðr ma hann skipa sinn erfingia. oc engan arf skal hann taka. eigi skal hann oc mega gera sitt testamentum. a engan mann skal hann kæra [nökkur mál¹⁾ enn neyðaz²⁾ skal hann til at svara ððrum mali³⁾. ok ef hann hefir domari verit. þa skal hans domr fyrir ekki standa eiga oc engi mal at koma vndir hans dom. Nu⁴⁾ ef hann hefir klerkr verit. þa skal hann liggia vndir slikum⁵⁾ pinum oc vera aðr af settr öllum vigslu þöllum af sinum biskupi.

4. Enn flórði er sa atburðr ef nökkurr segir oc fylgir þi at romaborgar kirkia se eigi hófut kristninnar. oc henni se eigi [af öllum⁶⁾] hlýðanda.

5. Sa er hinn fimti atburðr ef nökkurr leggrr hendr með heipt oc illvilia a klerk eða klæstramenn þa fellr sa af sialfu verkinu j pauans bann. byðr nökkurr ððrum at gera. þa erv baðir j banni sa er bað oc hinn er gerði. sa fellr oc j bann er veita matti klerkinum lið j [sliku tilfelli oc veitti eigi⁷⁾]. þat er af þeim mönnum rettskilt sem valld oc yfirskipan hefir til at stiorna ððrum. matti hann forstoð veita⁸⁾ oc villdi eigi. eitt saman [ofriki ma oc⁹⁾] metaz slik sök¹⁰⁾. þo at eigi se hendr a mann lagðar. sua sem þa er ef nökkurr setr klerk j bönd¹¹⁾ eða læsir j myrkva stofu. eða ððru varðhalldi. þi at engum leikmanni gefz sua mikit valld yfir nökkurum klerk. oc því forðaz sa eigi bannit er slíkt gerir. verðr oc fleira vega misþýrmt klerkum enn skeðia likam þeirra sialfra.

6. Sa er hinn setti atburðr er veralligir valldzmenn¹²⁾. raðamenn. stiornarmenn. hvat stett eða starf sem hverr hefir j borgum eða þeium. gera krafir eða oskýllduligar pýndingar a klerka eða kirkiur. eða þeirra eignir fyrirkomandi sua valldi ok framkvæmð forstiora heilagrar kirkiu. þessir ok ef þeir lata eigi af þa er þeir erv lögliga amintir. erv j banni ok sua hverr er

¹⁾ [mega 350; ²⁾ naudgaz 350; ³⁾ retti 350; rettv 136; ⁴⁾ en 136; ⁵⁾ sömum 136; ⁶⁾ [at öllu 350; ⁷⁾ [slikum tilfellum ok villdi veita(l) 136; ⁸⁾ ððrum b v. 135; ⁹⁾ stundum b. v. 350; ¹⁰⁾ [ofrikrit ma ok metaz til þess stundum 136; ¹¹⁾ 350, 136; bann 671; ¹²⁾ valldarmenn(l) 136.

þeim fylgir til þessa. þi at engar krafir eða [þunga skýlldu¹⁾] mega leikmenn með rettu leggja a klerka eða kirkiur. mega þeir ok eigi afleysaz fyrr enn þeir hafa bött þat sem þeir brutu. hvart sem þeir hallda stettum sinum eða störfum eða eigi. hverr ok sem tekr stett eða starf eptir þann sem með sögðum hætti hefir j bann fallit. ok vill hann eigi aptr bóta jnnan manaðar. þa fellr hann j²⁾ bann. því at hann samþykkir þat sama sem hinn gerði. ok ma eigi afleysaz helldr enn hinn þar til er [bött er³⁾].

7. [J siðnda stað er sa⁴⁾ atburðr ef menn gera skipan⁵⁾] moti friði [ok frelsi⁶⁾] [heilagrar kirkiu⁷⁾]. nema þeir hæfi innan tveggja manaða siðan þeim var lýst⁸⁾ tekit þær af sinum bokum ef þær voro ritaðar. eða ef þeir hallda fram [þeim skipunum þoat þær veri afskafnar bokunum eða oritaðar. slíkt hit sama ok þeir sem rita þilíkar⁹⁾] skipanir ok eigi siðr valldsmenn raðamenn¹⁰⁾ rettarar staðanna ef þeir dirfaz at döma eptir þesshattar skipunum. [sua þeir [ok] sem þa doma rita til staðfestingar¹¹⁾]. slíkt hit sama ok þeir sem varðueita ok lata við hafa venior þær sem helldr mega heita ovenior ok upp hafa tekiz moti frelsi heilagrar kirkiu. þa bindaz þessir¹²⁾ allir j bannz atkvedi at guðs lögum¹³⁾. þat er ok vitanda at frelsi heilagrar kirkiu stendr saman j þeim priuilegijs sem henni hafa veitt verit yfir andligum lutum eða stundligum aðefum [almenniliga eða einsliga¹⁴⁾]. Nu eru priuilegia veitt heilagri kirkiu af sialfum guði. sva sem þat¹⁵⁾ er varr herra¹⁶⁾ iehsus christus sagði petro postola. hvat sem þu [mátt¹⁷⁾] binda¹⁸⁾ a jorðunni¹⁹⁾ þat mun bundit [j himni²⁰⁾] ok huat sem þu [matt leysa²¹⁾] a jorðu þa skal leyst á himnum. sva ok þat at tiundir ok frumfornir ok allt þat sem guði [ok hans

¹⁾ [þegnskylldur 350; þegnskylldu 136; ²⁾ sama b. v. 350; ³⁾ [bæter 136; ⁴⁾ [saa er hinn vijði 350; ⁵⁾ skipanir 350, 136; ⁶⁾ [sl. 136; ⁷⁾ [sl. 350; ⁸⁾ hér vantar blað í 136 og er eyða þangað til í § 12; ⁹⁾ [þersu[m] skipanum. sna þeir oc sem doma Rita ok staðfestingar. slíkt hit sama ok þeir menn. er Rita ok varðueita slíkar 350; ¹⁰⁾ raðsmenn ok 350; ¹¹⁾ [sl. 350; ¹²⁾ þeir 350; ¹³⁾ hér byrjar 186; ¹⁴⁾ [andliga edr líkamliga 350; ¹⁵⁾ var b. v. 186; ¹⁶⁾ lausnari 350; ¹⁷⁾ munt 350; ¹⁸⁾ [hefir bndit 186; ¹⁹⁾ lördu 350, 186; ²⁰⁾ [aa himnum 350; ²¹⁾ [leysir 350; hefir leyst 186.

helgum monnum offraz¹⁾ heyrir klerkum til. þat priuilegium er enn af Guði veitt heilagri kirkiu at klerkar eiga valld [ok rað²⁾] yfir hennar eignum ok aðæfum ok hennar forstiorareigu lög at [skipa af³⁾] andligum lutum ok hafa þar dom yfir. ok fleira annat þat sem stendr j hinu nýia ok hinu forna lögumali. af herra pauanum erv ok priuilegia veitt heilagri kirkiu. sva sem þat at sa er j banni af sialfu verkinu sem heiptuga hönd leggr a lærðan mann. sva þat at tveir vattar vinna þörf vm testamenta þav öll sem salugiafir mega metaz⁴⁾ ok mörg önnur priuilegia hafa pauar⁵⁾ veitt heilagri kirkiu. sva hafa ok keisararnir priuilegia veitt heilagri kirkiu. þi at þat mega þeir vel gera af [veralldligum lutum⁶⁾]. sva sem þat er at hverium manni er lofat at leggja til heilagrar kirkiu⁷⁾ föðurleifð sina suma eða alla hvart sem hann vill at hun eigniz eptir hans dag hinn siðazta eða fyrr. með hverium hætti er hann vill. ok eigi þarf hann nokkurn orlofs eptir spýria vm þa giöf. þviat j⁸⁾ þeirri giöf er maðr gefr [heilagri kirkiu⁹⁾] fyrir sal sinni er þat [hit bezta¹⁰⁾] endimark at ekki endimark se henni sett. Nu hverr sem motgang veitir þessu frelsi [heilagrar kirkiu¹¹⁾] þa forðaz hann eigi bannz afelli.

8. Sa er hinn atti atburðr at þeir sem brenna með illvilia heilaga kirkiu eða heilaga staði eða þav herbergi sem standa innan kirkiugarðs [ok þess viðernis¹²⁾] sem heilög kirkia a [vernd at veita¹³⁾] vmhveruis¹⁴⁾ sik. þa erv þeir bannsettir at guðs lögum. ok siðan er þeir hafa [verið forboðaðir¹⁵⁾] bannsettir af heilagri kirkiu. vm þessa sök skulu þeir af engum lösn fa vtan af sialfum pauanum. nema j lifs haska.

9. [Sa er hinn niundi¹⁶⁾] ef nökkur brýtr kirkiu ok¹⁷⁾ rænir hana siðan¹⁸⁾ eða gerir j henni¹⁹⁾ oðaðaverk. sem er at fara opýrmiliga með guðs likama eða at briota alltari eða kross eða annað slíkt. skulu þessir²⁰⁾ eigi lösn fa fyrr. enn

¹⁾ [er gefit ok hans heilogum monnum heyrir 186; ²⁾ [sl. 350; ³⁾ [segja yfir 186; ⁴⁾ kallaz 350; ⁵⁾ pauarnir 350, 136; ⁶⁾ [veralldligu ualldi 350; ⁷⁾ hér byrjar 174; ⁸⁾ sl. 174; ⁹⁾ [Guði ok heilagri kirkiu 186; ¹⁰⁾ [hitt siðazta 186; ¹¹⁾ [almattigrar cristni 350; heilagrar kristni 186; ¹²⁾ [edur þvi viderne 186; ¹³⁾ [sl. 186; ¹⁴⁾ umbergis 350; ¹⁵⁾ [boðadir verit 350, 186; ¹⁶⁾ [Niundi er sa atburdr 350; ¹⁷⁾ edr 350; ¹⁸⁾ sl. 350; ¹⁹⁾ nöckut b. v. 350; ²⁰⁾ þeir 350.

þeir hafa bótta bæði¹⁾ rangindi ok skaða. ok taka síðan lausn af paua.

10. Hinn tiundi²⁾ er sa ef nokkurr falsar bref pauans fyrir sik eða annan mann þa er sa af sialfum lögunum bannsettr með öllum þeim sem honum veita lið³⁾ til þessa vitandi. eða veria hans mál. slikt hit sama sa ok er ser nytir til nokkurrar framkvæmdar falsat paua bref vitz⁴⁾ vitandi. þat sem annarr fekk honum eða⁵⁾ falsaði. enn sa er varðueitir þat⁶⁾ at eins skal innan. xx. daga síðan hann veit falsit fyrirkoma því brefi⁷⁾ i þess valld sem vel ma trva til viðtöku. ef hann vill forðaz (bannzins pinu⁸⁾). þat er ok þessum til eiðhialpar⁹⁾ er ser nytir ovitandi falsat pauans bref. at hann hafi profat þat sem hann kunni bezt. ok fai hann eigi sva seint aptr-hvarfit at fyrir þat megi hann sýnaz¹⁰⁾ sannsakaðr.

11. J (elliða stað¹¹⁾ fella þeir a sik fullkomit bann sem saracenis flýtia til handa vapn eða skipviðu eða iarn eða geraz skipstjornarmenn þeirra eða ueita (þeim til nókkurs agangs við kristit folk ok ofriðar helgu iorsala landi¹²⁾).

12. Tolfsti atburðr¹³⁾ er sa ef nókkurir ræna þa menn sem skipbrot hafa þolat. þa falla j bann af sialfum lögunum nema þeir bôti þat sem (þeir brutu¹⁴⁾ ok gialldi aptr þat sem¹⁵⁾ þeir ræntu. þa er þeir erv lögliga amintir.

13. J þrettanda stað fellr bann a þa alla sem með ofriki nókkuru [eða agangi¹⁶⁾] þrængva biskupa eða lærða menn til þess at leyða nókkura af bannz¹⁷⁾ atkvæðum eða gefa lærðum monnum aptr embætti eða leyfa tiðagerð¹⁸⁾ (þeim¹⁹⁾ sem aðr er hun af²⁰⁾ tekin.

14. Sa er hinn fiortandi atburðr at ef leikmenn j hverri stett sem þeir standa eða hveria tign sem þeir hafa neýða til þess forstiora heilagrar kirkiu capitula eða aðra klerka. at

¹⁾ sin 150; ²⁾ atburðr b. v. 350; ³⁾ fullting 350, 174, 186; ⁴⁾ sl. 186; ⁵⁾ ok 350; ⁶⁾ þui 350; ⁷⁾ eða fae b. v. 186; ⁸⁾ [pauans bann 350; ⁹⁾ orðhialpar 186; ¹⁰⁾ verða 186; ¹¹⁾ [xjta atburð 186; ¹²⁾ [þeim nockurskonar (kyns 174) fullting. til agangs ok ufridar heillogu iorsala landi ok kristnu folki 350, 174; noçvt þess kyns fullting þeim til gagns eða agangs vit kristid folk ok ofridar helgu iorsalalandi 186; ¹³⁾ hér byrjar 136 aptr; ¹⁴⁾ Ræntu 350; ¹⁵⁾ [sl. 175; ¹⁶⁾ [sl. 350; ¹⁷⁾ pinu eðr 350; ¹⁸⁾ tilgerð(!) 186; ¹⁹⁾ [j þeim stöðum 136, 174, 186; ²⁰⁾ aptr(!) 136.

vndir leikmanna valld leggiz kirkiur eða fasta eignir¹⁾ eða [þeirra rettr²⁾ sva at formenn heilagrar kirkiu prestar eða personur kalliz þat len af leikmonnum hallda sem³⁾ af sinum yfirmonnum. þa [se þeir⁴⁾ bundnir j bannz atkvæði nema þeir gefi allt aptr með frelsi j þeirra valld sem eigu. siðan þeir erv lögliga a mintir. þat er þeir höfðu aðr meðr ofriki vndir sik dregit.

15. Hinn fimtandi atburðr er sa at leikmenn ef þeir krefia skatta eða tolla af klerkum eða kirkium eða þeirra goði sem þeir flýtia eða flýtia lata eigi⁵⁾ sem kaupskap⁶⁾ vtan helldr sakir sinna þarfinda. eða næðga þa til at luka hvart sem þeir gera þat sialfir. eða fa aðra menn til. hveðrar tignar stettar starfa⁷⁾ er þeir erv hvat vana sem til er sem helldr [ma kalla vvana⁸⁾. [hvart sem þeir gera þat vndir sinu nafni eða annarra. ef þeir erv sinsligir⁹⁾ menn¹⁰⁾. þa falla þeir j bannz pinu af sialfu verkinu. enn ef felag eða almenningr nökkurs kaupstaðar [borgar eða annarsstaðar¹¹⁾. er¹²⁾ j þesso brottligir. þa fellr hann þegar j forboð með sama hætti ok skulu eigi fa aflæsn bannzins ne linan forboðsins þar til er aptr er fengit þat sem krapt var ok bött er tilheyrliga fyrir vanrettið.

16. Sa er atburðr hinn sextandi at rettarar¹³⁾ syslumenn domarar ok aðrir veralldligir herrar¹⁴⁾ ef þeir hindra eða talma at þeir sem sin malaferli vilia kera fyrir domarum¹⁵⁾ tilskipaðum af pauanum eða þeim sem til þess erv sialfskipaðir vm þau mal sem kirkiunni heyra til at lögum. eða vana at dæma at þeir megi sinum malum eigi fyrir þeim fram koma eða næðga þa til at lata af malum sinum eða bafa þau frammi fyrir veralldligum domandum með þi at annat hvart fanga þeir kirkiunnar domendr eða þa sem pauabrefin¹⁶⁾ afla¹⁷⁾ til domara. eða þa sem [malaefni . þræta eða þræta¹⁸⁾ vilia fyrir fyrr-

¹⁾ goz 174; ²⁾ [rænter 136; ³⁾ þeir hallda b. v. 136; ⁴⁾ [er sem þeir se 186; ⁵⁾ sl. 136; ⁶⁾ kaupskatt 136; kaupaskatt 186; ⁷⁾ starfa 174; ⁸⁾ [er kallandi vsidr 350, 174; ⁹⁾ einsligir 350, 136, 186; ¹⁰⁾ [sl. 174; ¹¹⁾ [bæia eða þorpa 136; ¹²⁾ uerdr 350; ¹³⁾ retter 136; ¹⁴⁾ höfðingiar 350, 136; ¹⁵⁾ Rettaranum 350; ¹⁶⁾ biskupsbrefin 136; ¹⁷⁾ eða 350; ¹⁸⁾ [malaferli þræta eða þræta 350; malaferli bæta vilia 136.

sögdum kirkiunnar¹⁾ domarum eða [naunga þeirra²⁾ eða goðz [þeirra kirkiur³⁾ eða annat eða með hverium hætti öðrum sem þeir meina at þeir megi⁴⁾ na sinum rettindum. af⁵⁾ heilagrar kirkiu domarum⁶⁾. hvart sem þeir gera þetta sialfir eða lata aðra gera. sua ok sa hvern er til þeza gefr rað trast eða eptirmæli. þa liggr hvern þeirra vndir banni af sialfu verkinu. ok ma eigi leysaz vtan hann hafi aðr bætt þęði domara kirk-iunnar [sem hann hefir hindrat fyrir malit at⁷⁾ heyra eða hveria⁸⁾ stett hann hefir til sin gripit ok sva þeim er rettindin erv talmut fyri. ok [þar j retrr. þęði þętt⁹⁾ vanrettið¹⁰⁾. skaða kost ok skapravn með [fullu aðr¹¹⁾].

17. Siðtandi¹²⁾ atburðr er sa ef nökkur er sa sem ver-alldikt berrademi hefir fyrirbyðr sinum vndirmonnum at selia eða kapa af formonnum heilagrar kirkiu eða klerkum eða öðrum personum kirkiunnar eða at mæla þeim korn eða at baka þeim brað eða veita þeim [aðra þionustu¹³⁾]. þa fellr hann j bann af sialfu verkinu.

18. Sa er hinn attiandi atburðr. ef veralldigr hōfðingi eða formaðr heilagrar kirkiu [eða hvat manna sem hann er lærðr eða leikmaðr sem¹⁴⁾ dirfiz til þess at senda flugumann at lata drepa nokkurn kristinn mann þo at hann bioði þat at eins enn eigi fylgi [nökkurra manna¹⁵⁾ lat eða hvern sem viðr-tōku veitir flugumanni eða verndar hann. eða leyuir honum þa fellr hann j bann pauans af sialfu verkinu ok j afsett[n]ing sinnar tignar heiðrs ok vigslu. starfs ok stettar ok bene-ficij¹⁶⁾ ok skulu þeir sem með hafa at gera þetta allt saman öðrum frialsliga j hendr fa er hann ok með ollu sinu veralld-liku gozi sva sem ovin heilagrar kirkiu¹⁷⁾. af öllu kristnu¹⁸⁾

¹⁾ sl. 174, 136; ²⁾ [naudga þeim 350; ³⁾ [kirkiu 136; ⁴⁾ eigi b. v. 136; ⁵⁾ ok 350; ⁶⁾ domandum 350; ⁷⁾ [þeim sem hefir hindrat maalit fur þeim er kiera eða 350; ⁸⁾ huers 350, 174, 186; ⁹⁾ [þar er j bætt bæði 350; þar i er retrr . . . (máð úr lína) 174; þar j dæmpt bæði retrr oc 136; þar er ræntr bæði bætt 186; ¹⁰⁾ vanretrr 136; ¹¹⁾ [fullnadi 350. § 16–17 sbr. Eilíf 1327 I § 5 og er tekið úr Decretaliis Bonifacij páfa; ¹²⁾ [seytiandi 350; sæytiandi 174; ¹³⁾ [aðrar þionustur 174; ¹⁴⁾ [sl. 186; ¹⁵⁾ [nökkurs mannz 350, 174, 136, 186; ¹⁶⁾ beneficij 671, 136, 174, 186; ¹⁷⁾ kristni 350, 174, 136; ¹⁸⁾ hér kemr aprt eyða i 136, því blað vantar i bókina.

folki vtleggr at sidan þat er bert með profanligum skynsemdum at nokkurr [hefir þenna¹⁾ ogurliga glæp²⁾ gert þurfi eigi [annan bannz dom eða afsetningar a at leggja³⁾.

19. Hin nitiandi er sa atburður at ef nokkur maðr dirfliz fyrri þa sök at bannz domr eðr forboðs er dæmdr a konunga höfðingia baruna syslumenn eðr annarskonar velborna menn eða þeirra þionustumenn eða hvat monnum sem þeir erv⁴⁾ at gefa orlof til nokkurum at drepa eða fanga eða [annars kostar⁵⁾ at þýngia þeim eða þeirra gozi. eða manna þeirra [sem þeim til heyra⁶⁾ er þa doma hafa dómt. eða með hverra valldi þeir hafa dæmdir verit. eða þeirra sem doma þessa geyma. eða þeirra sem eigi vilia samneyta sva bannsettum⁷⁾. vtan þeir taki þat orlof aptr elligar ef til⁸⁾ er farit gozit at gripa eptir sva lofat. ef þat goz [sem gripit hefir verit er⁹⁾ eigi aptr fengit með fullnaði eða [bött innan atta daga¹⁰⁾ þa falla þeir j bannzins pinu af sialfu verkinu. j þat sama bann skulu ok falla allir þeir sem þessa orlofs neyta ok sva þeir sem [fyrir sialfra sinna rering¹¹⁾ gera þetta sem her er fyrri boðit at orlofa hverr ok sem j þessu banni er vm tveggja manaða tima. þa ma [eigi þaðan af¹²⁾ aflösn þiggja vtan j pauagarði.

20. Tuttugti¹³⁾ atburður er sa at ef j forboðs tima iarðar nokkurr lik j kirkingarði j þeim tilfellum¹⁴⁾ sem eigi erv at lögum lofat. eða lik bannsettra manna opinberliga¹⁵⁾ eða nafnliga forboðaðra eða okrkarla ok geri þat vitandi. þa fellr sa hverr j bann af sialfu verkinu. ok mega eigi afleysaz nema þeir hafi aðr bött þeim sem þeir hafa orett gert eptir domi biskups þess sem þar a yfir at sia.

21. Fyrsti [yfir tuttugu¹⁶⁾ er sa ef nokkurr bindr hionalags band við fermenninn sinn. eða þaðan af skýlldra at frænd-

¹⁾ þann 350; ²⁾ [hefir þetta 186; ³⁾ [bannz dom annan eðr afsetningar eðr vtlegdar aa hann at leggja 350, 174; dom til bannz eða afsetningar eða vtlegdar aa hann at leggja 186; ⁴⁾ ætti 350; ⁵⁾ [annarskonar 186; ⁶⁾ [el. 350; ⁷⁾ monnum b. v. 350, ⁸⁾ 350, 174; eigi 186, 671; ⁹⁾ [er gripit ok 350; ¹⁰⁾ [borit fyrir vij daga 350; bött fyrir innan atta daga 171. 186; ¹¹⁾ tilrering 174; [af sialfra sinna radning 186; ¹²⁾ [þann þaðan af einga 174; ¹³⁾ Tuttugzti 174; ¹⁴⁾ atferlum 350; ¹⁵⁾ opinberlegra 186; ¹⁶⁾ [ok xxu 350.

semi eða sifskap. eða með meinum¹⁾. sva ok ef klástramenn nunnur eða klerkar þeir sem subdiaknar erv at vigslu eða þaðan af framarr²⁾ vigðir ef þessir bindaz³⁾ til hionalags ok þeir sem þessi hion vigia⁴⁾. þa falla [þeir]⁵⁾ j bann af sialfu verkinu. ef þeir vita þessi mein. oc mega eigi afleysaz [þar til er⁶⁾ skilt er með þeim.

22. Annarr ok tuttugu⁷⁾ er sa atburðr at stiornarar almuga. raðsmenn. domarar. raðgiatar ok aðrir starfsmenn hverir sem einir ef þeir gera þær skipanir sem þeir lofa með at krefia okr eða giallda eða þeir næðga⁸⁾ til at giallda þeim⁹⁾ eða þeir pola eigi at okr þat sem vt er lokit verði aptr krapt. sua ok þeir sem þessar skipanir dikta. eða skrifa eða dōma eptir þeim vitandi. sua ok ef þeir skafa eigi or almennings¹⁰⁾ bokum þessar skipanir innan þriggia manaða. ef þeir mega [eða þeir geyma þer eða þann vana nōkkurn sem þeirra¹¹⁾ krapt hafa¹²⁾. þa falla þeir j bann af sialfu verkinu.

23. Sa er hinn þriði oc tuttugti atburðr at hverr sem slær biskup eða fangar eða rekr¹³⁾ j vtl gð¹⁴⁾ eða býðr at gera eitthvert af þeim¹⁵⁾ eða staðfestir¹⁶⁾ annars gerð. eða er at [verkinu kumpan þess. sem gerir¹⁷⁾ eða leggr til rað eða samþýkt. elligar hann verndar vitandi þa sem þetta gera. þa er sa j banni af sialfu verkinu. eptir nýium lōgum j þeim tilfellum jafnvel sem hann veri [eigi]¹⁸⁾ j banni eptir fornum lōgum. ok ma hann af engum leýsaz [nema hann se j lifz-haska¹⁹⁾ vtan af pauanum.

24. J[nn] fiordi ok tuttugti atburðr er sa. bverr sem veita lætr Guðs embætti j forboðuðum stað eða næðgar hann nōkkurn til þess. eða kallar bannseita eða forboðaða til at hlýða Guðs embætti. eða fyrirbýðr at þeir sem opinberliga erv bannsettir [eða forboðaðir²⁰⁾ gangi vt þo at sa minni a þat sem [embætti skal flytia²¹⁾. sua ok þeir er sva erv amintir ef

¹⁾ minnum(l) 671; meinumum 174; ²⁾ meirr 350; ³⁾ saman b. v. 186; ⁴⁾ saman b. v. 350, 186; ⁵⁾ þessir 174, og er hér skorið neðan af blaðinu; ⁶⁾ [furr en 350; ⁷⁾ xxti 350; ⁸⁾ þeim b. v. 350; ⁹⁾ þat 350; ¹⁰⁾ almogans 350, 186; ¹¹⁾ þeir 350; ¹²⁾ hafi 350; [sl. 186; ¹³⁾ leggr 350; ¹⁴⁾ hér byrjar 174 aptr; ¹⁵⁾ þersum 350; ¹⁶⁾ eptir b. v. 174, 186; ¹⁷⁾ [uerkun 186; ¹⁸⁾ sl. 671; ¹⁹⁾ [sl. 350; ²⁰⁾ [sl. 174; ²¹⁾ [embætti skal veita 174; embætti skal fylgia 186; embætta skal 350.

þeir erv [inni eigi at siðr¹⁾. þa fella þeir allir bann a sik. ok mega eigi aflátn þiggja vtan a pauagarði²⁾.

25. Margir lutir erv þeir aðrir sem menn megu bann a sik fella af sialfu verkinu. þeir³⁾ sem her erv eigi ritaðir. þi at eigi er jafnbætt at menn falli j þa her a varu landi. sem vm þessa sem nu erv talðir. mart er þat oc er lögín biðða biskupum at bannsetia menn fyrir. ok þarf þa eigi at skrifa. þi skal iafnan aminning fyrir fara ein eða fleiri⁴⁾ ok ma þat metaz þriotzka ef menn vilja eigi⁵⁾ þęta sik fyrir aminningar þær sem þeirra formenn gera þeim. ok⁶⁾ þeir fyrirsma [fyrir sina herra⁷⁾ koma til andsvara um sin afbrot. þa er þeim er til þess lögliga stefnt. ok þeir menn skylda einkanliga til þez at hanns spíoti verði [j gegnum þa skotit⁸⁾.

26. Nu sakir þez at yðr ollum er kunnikt hversu mannsins salu er þezi hin ogurliga pina haskasamlig. þa minnum ver yðr á alla jafnsaman ok serhvern yðarn at þer variz sem innuirðulegaz þa alla glæpi sem her erv ritaðir⁹⁾ ok þessa pinu leiða inn¹⁰⁾ með ser ok til þess at þat megi at betr geymaz. þa biðdum ver ollum profastum varum at taka transkriptum eptir¹¹⁾ þessu varo brefi. ok at þeir skyldi siðan framleiðis alla soknarpresta at hafa þat ok lesa fyrir sinum soknarmonnum bit [minsta tveim sinnum¹²⁾ a xij. manuðum. at menn Męgi eigi heðan af [þi við¹³⁾ beria¹⁴⁾ at þeim se eigi sagt þat sem at varaz er.

27. biðdum ver ok fyrsögðum profastum at þeir skripti öllum þeim sem heðan af verða opinberir at tvíföldum hordomi. eða þaðan af meirum glæpum. at koma til skalaholts¹⁵⁾ at óskudegi. ok skirdegi [ok leiðaz þar j kirkiu¹⁶⁾ ok ór. sem siðr er til storskriptamanna. þat sama vilium ver vm alla þa sem vt kasta husfrúm¹⁷⁾ sinum ok halda inni eða fylgia opinberum horkonum.

¹⁾ [eigi adr inni 350; ²⁾ hér kemr eyðan hinumegin á afskorna bláðinu í 174; ³⁾ þrir 350; ⁴⁾ tvær 186; ⁵⁾ hér byrjar 136 eptr; ⁶⁾ eðr ef 350; ⁷⁾ [at 136, 186; ⁸⁾ [j gegnum skotner 186; ⁹⁾ hér byrjar 174 aptr; ¹⁰⁾ menn 136; ¹¹⁾ af 174, 136; ¹²⁾ minsta sinn(!) 186; ¹³⁾ 350, 174, 136; sl. 671; ¹⁴⁾ [þvi vm bera(!) 186; ¹⁵⁾ kirkiu b. v. 174; ¹⁶⁾ [at leiðaz þar af biskupi í kirkiu 174, 136; at leiðaz þar j kirkiu af biskupe 186; ¹⁷⁾ husfreyium 350, 174.

28. Fyrirbioðum ver ok¹⁾ öllum leikmonnum bæði karlum²⁾ ok konum. at gera leynilegar festingar eða hionalags band eða heit. [sva at eigi se við hit minnzta tvö vitni³⁾]. ok se þar skyld siðan [at lýsa fyrir soknarpresti⁴⁾] innan halfs manaðar.

29. Enn hverr sem motgerir þessum varum boðskap viti⁵⁾ ser fyrirboðinn vera jnngang heilagrar kirkju. hlýðir hann ok tíðum j kirkju siðan; hann hefir þetta forboð a sik fellt. aðr hann er af því leýstr. þa viti hann sik vera i banni. ef þat verðr gert siðan prestur hefir amint at bannsettir menn gangi vt. eða forboðadir. þeir ok allir sem aðr hafa leyniliga⁶⁾ festingum eða hionalagi fram farit eða [hafa þeir mal⁷⁾] at kera. þa se skyldugir at hafa þat frammi fyrir oss⁸⁾. sem skiotaz geta þeir. sua at þeirra mal megi⁹⁾ ent vera jnnan .xij. manaða hit seinazta.

30. ¹⁰⁾ Stefnum ver þeim öllum sem þetta mal hafa at kera eða þi hafa at svara til var eða [til vars¹¹⁾] profastz með öllu sinu skilríki¹²⁾ ok profi þar ok þann tíma er þar mega högligaz¹³⁾ til koma bæði saman sua at þarse engi¹⁴⁾ undandrattir eða svik j af annars þeirra vegna. En hvert þeirra sem eigi kemr kallat af öðru með sögðum hætti. þa viti ser fyrirboðinn jnngang heilagrar kirkju. þaðan af. ok siðan falla j bann ef þat hlýðir tíðum¹⁵⁾ amint vt at ganga þar til er þat er leýst.

31. Enn þat¹⁶⁾ fyrirbioðum ver sterkliga vndir bannz þinu at nokkurr sa sem van veit til vm [slika akeru¹⁷⁾] fari vndan j fiarlægis sveit. eða dveliz þar siðan er hann hefir frett fengit af þessu varu brefi þoat hann hafi þat eigi heyrt.

32. Bioðum ver ok öllum soknarprestum at minna a

¹⁾ sterkliga b. v. 350, 136, 174; ²⁾ k . . . 174 og kemr hér eyða því skorið er neðan af blaðinu; ³⁾ [suo' at minna se uit enn. ij. uitne 186; ⁴⁾ [at lýsa (sl. 136!)] fur soknarpresti sinum 175, 186, 136; ⁵⁾ vísedl 186; ⁶⁾ leyniligum 186; ⁷⁾ [eða þat maal eigu 350; ⁸⁾ mer 186; ⁹⁾ sem furst b. v. 350; ¹⁰⁾ þui b. v. 350; ¹¹⁾ [annars 186; ¹²⁾ hér byrtar 174 aptr; hér endar 136 og kemr hér án línuskils «vm lío[stoll]», sem eignað er annars Pétri Hólabiskupi (c. 1391); ¹³⁾ lögliga 350; lögligaz 174; holligast 186; ¹⁴⁾ hindran ne b. v. 174; ¹⁵⁾ at kirkju b. v. 174, 350; ¹⁶⁾ sl. 350; ¹⁷⁾ [slikar saker 186.

hvern tíma er þeir skulu messo syngja at forboðaðir menn ok bannsettir gangi vt.

Ok til sannz vitnisburðar settum ver vart jnnsigli fyrir þetta bref er gert var i skalaholti, anno domini, [M^o. ccc^o. xx^o. vj^o. jn translacione sancti thorlaci¹).

366.

[1926.

á alþingi].

ALDINGISSAMDYKT um að halda skuli heilagt dýradag og Magnúsmessu fyrir jól og að vinna megi sjötta dag jóla og frá áttunda degi til þrettánda og að eta megi tvímælt miðvikudaga millum Marteinsmessu og jólafostu og tvo miðvikudaga í langaföstu.

A.

AM. 671. 4to bl. 23b skinnb. skr. c. 1340–50, og stendr þetta næst á eptir skipan Jóns biskups Halldórssonar frá 20. Júlí 1926, en byrjar þó með nýrri línu. Finnur biskup Jónsson segir, þar sem hann lætr prenta þessa samþykkt, Hist. Eccl. Isl. II, 84 í nótu, að þetta sé „án efa“ skipan eptir Jón biskup Halldórsson; annálar taka af öll tvímæli um að þetta sé alþingissamþykkt, en sjálfsagt hefir hún verið gerð að undirlagi Jóns biskups.

Festum corporis christi skal heilakt halda sem vppstigningardag. miðaptanshelgr ok fasta fyrir við þurt. enn ef berr a fardaga skal við verki varna sem drottinsdaga.

Magnus messo a jólafostu skal heilagt halda sem drottinsdag. þat eykr ekki föstu fyrir. eta tvímællt ok kiot sva sem nikulas Messo.

Setta dag j iolum lofum ver at vinna ok eta hvítar mat einmællt ef a föstudag berr.

Fra átta degi til hins þrettanda lofum vera alla daga at vinna nema a drottinsdag beri. ok fasta viðr þurt ef a frea-dag berr.

¹) [M^oillisimo. trecentesimo. uicesimo. sexto. jn translacione sancti thorlaci episcopi 350. Hér kemr beint á eptir í 671 alþingissamþykkt sú, sem fer hér næst á eptir.

Miðvikudaga fra marteins messo til jolafosto lofum ver
tvimællt at eta ok tva j niuviknaðstu.

B.

Eptir annálum: I. Gl. kgl. s. 2087. 4to; II, AM. 420A. 4to;
III, Stockh. 5. 8vo Isl. skb.; IV, Gl. kgl. s. 1005. Fol.; V, AM.
420B. 4to. Islandske Annaler udg. ved Dr. Gustav Storm.
Chria 1888.

I.

Konungsannáll.

1326. logtekit a alþingi de corpore christi. ok Magnus-
messa iarlls. leyfi gefit at vinna v. dag vm iol. leyfi gefit mið-
vikudag[a] fyrir jolafosto ok langafosto.

II.

Skálholtsannáll.

1326. Laugtekinn messodagr ok tíðagerð de corpore
christi fimta dag j trinitatis viku. ok Magnus messa¹⁾ fyrir jol.
enn leyfi gefit miðvikudaga fyrir jola fôstu ok aðra fyrir
langafostu.

III.

Gottskálksannáll.

1326. logtekit a alþingi at hallda heilagt festvm
corporis christi oc Magnusmesso fyrir jol en lofat at vinna va.
a jolvvm oc leyfi gefit midvikvdaga fyrir jola fôstu oc fyrir
langa fôstu.

IV.

Flateyjarannáll.

1326. laugtekin Magnusmessa enn lofat at vinna. v. daga
vm jol. ok gefit leyfi midvikudaga fyrir jolafosto ok langafostu.

V.

Lögmannsannáll.

1326. Nouum festum logtekit at hallda at tidum ok
helgehalde a aldinge.

¹⁾ miskr.: manna, hdr.

367.

[1326].

SKRIPTABOÐ Jóns biskups Haldórssonar í Skálholti, þar sem hann endurnýrar Skriptaboð Þorláks biskups helga Þórhallasonar frá 1178 (Dip. Isl. I, Nr. 43) og skipar ýmsar skriptir af nýja.

Jón Sigurðsson heimfærir þessi skriptaboð til Jóns biskups Haldórssonar (Dipl. Isl. I, 273) og er einsætt að fylgja því, af því að ekki er annað víðara, en með öllu er óvíst frá hvaða ári þau eru. Þó þykir mér líklegt að þau sé gerð um líkt leyti og skipan hans um bönn eða árið 1326 og því skipa eg þeim til sætis við þetta ár.

A.

AM. 42A. 8vo bls. 228b—234 skinnb. c. 1480.

Þorlaks skriptir.

Þessa skript baud hinn helgi þorlakur biskup fyrir hofudsyndir.

1. ix. vetur edr x. fyrir hordom þann er karlar eigast vid, edr fyrir þat ef menn eiga vid ferfætt kuikindi [at fas]ta gagnfostur þrennar æ huerium. xij. manudum. einar fyrir jonsmessu baptiste. adrar fyrir mickals messo. þridiu fyrir andressmesso oc fasta annan huern dag j viku huerri. oc tuær nætur. baud hann at falla æ knebed tiutigum sinna vm langa fostu oc iolaföstu. huern dag sem eigi eru. ix. lectiones. oc syngia iafnopt pater noster. taka radning föstudaga vm langafaustu. v. haugg hit færsta. af vendi edr olu. suo at sart verdi. varna vidr fiadrklædum odrum enn hæginndi. oc suo linklædum vm langaföstu oc iolaföstu oc falla nöckut æ knebed faustudaga oc vigiliudaga. oc taki eigi corpus domini iij. ær hin næstu eptir.

2. Jtem .viij. vetra skript þuilika baud hann ef kuæntur madr misþýrmir manz konv og sie þat bert ordit. eun nockuru linara ef leynt er. oc taka eigi corpus domini. iij. vetur.

3. Siau vetra skript þuilika ef okuongadur madur misþýrmir mannz konv. edr kuongadur oheimille konv. oc suo ef madr misþýrmir oheimille konu. joladag. edr. viij. dag. xiija. dag edr hin efstu dægur. æ langafostu. paskadag. edr uppstigningardag. huit[a] drottinsdag. edr mariumessur. edr þuilik dægur önn[ur]. edur eti madr kiot æ langafosto. þeir sem ærit hafa annat til. suo oc fyrir lygieida alla þa sem mikit liggur vid. suo oc ef madr vinnr geig j vidskiptum med konv med

kuiknudu barni edr j kirkiu edr misþýrmir madr oheimille konv æ sæng. oc taka eigi corpus domini iij. vetur.

4. Niu vetra skript skal bioda þuiliþa ef madr misþýrmir systrungi sinum. atta vetra skript ef manne er oskylldra. oc taka eigi corpus domini. iij. vetur.

5. Siau uetra skript ef næsta brædra er. oc taka eigi corpus domini. um. iij. vetur.

6. Sex vetra skript ef manni er firnara enn næsta brædra oc nockuru linara. taka eigi corpus domini iij. vetur.

7. Fimm vetra skript ef annara brædra er. suo oc ef madr misþýrmir konv hin [l]æg[ri dægur] æ langa fosto. edr hin hæstu dægur vm jolafostu edr j paska viku edr j helgu viku edr messo daugum þeim sem j hæstu halldi eru edr j ymbrudogum æ haust edur fyrir stuld þann sem eigi er all litill. oc megi eigi aptur giallda. suo ef tiund er leynt. oc fyrir eida osæra. þa er eigi liggur allmikil vid oc taka eigi corpus domini eitt ær.

8. Fiogra vetra skript ef kona er firnare manne enn annara brædra.

9. Þriggia vetra skript ef einum manni er nanare. at sínum til jafnarar skriptar fyrir vidskipti þeirra manna i millum. er meira laust er kallat. skal bioda þriggia vetra skript oc þriar gagnfaustur æ huerium misserum oc fasta þria daga j viku oc. iij. nætur. oc falla æ knebed fimtugum sinna oc syngia jafnopt pater noster vm langafostu.

10. Þriggia vetra skript skal avallt fyrir þat. ef madr skilst eigi vid hina sömu sýnd.

11. Eigi skal leýsa fostunatta fostu j gagnföstum enn leýsa skal annara dægra föstu. ef madr vill tiutugum sinnum æ hne falla fyrir dægur edr syngia. l. pater noster. gefa skal oc er vill aumum manne malsuðrd edr alin fyrir dægur. þiggia leýfi oll meðan s[i]þa skript hellzt. þau sem gefin eru. suo skulu heiler menn falla æ hne. at bædi komi nidur kne oc olbogar.

12. Fyrir misræði vid oheimila konv æ drottinsdogum edr messo dogum loghelgum edr lægnum dogum. jolafostu. edr odrum dægum. fostu. vigiliudögum edr jolum edr þa kona skirizt man-ada blodi sinu edr þa barn er kuiknat edr horfi madr eptir

oheimille konv til samrædis edr sier madr vid at barngetnadur skuli verda af vidskiptum þeirra. þa skal leggja vid þa skript sem fyrr er ritud. at syngja fimtignum sinna pater noster æ helgum dögum edur falla æ knebed. v. sinnum. iafnopt sem hann hefir mispyrmt. Enn ef madr tekr corpus domini olofat. þa skal hann iafnopt eigi taka oc lata fylgia disciplinam hueriu sinne xu. haugg.

13. Fyrr stulld skal bida ævallt aptur at giallda ef mā oc bida þa litla skript adra. enn ella mykla fyrir mycinn stulld ef eigi mā aptur giallda oc se meir stolit fyrir jllzku enn vesolld. faustur skal bida fyrir stulld radning. knebedia faull oc bænahalld. endalaus skript einhveria. vnzt golldit er þat huert golldit var.

14. Meira skal ævallt bida audgum manne enn snaudum fyrir iafna sýnd. meira heilum enn vanheilum. meira lærdum enn olærdum. meira vigdum enn ovigdum. meira sælum enn vesælum. meira ellra manne enn tuitugum. meira tuitugum enn þeim sem yngri er. fyrir þat skal minzt bida sem i losta er misgiort ath vakande manne ef madr saurgazt af blidkæti vid konu. meira ef madr saurgazt af hondum sins sialfs. meira ef madr saurgazt af hördu tre. mest ef madr saurgazt af annars karlmannz hondum. fyrir þessa alla hluti skal bida knebediafaull oc bænahalld vm langafosto. oc nockut af gagnföstum. ef konur eigazt vid þangad til þeim leyser girnd. þa skal bida þuilika skript sem kurlum þeim sem hinn lietazta hordom fremia sin j millum.

15. Ef madr spýr æ paskum edr þa hann hefir adr nylega tekit corpus domini. þo þat se eigi æ paskum. þa skal bida at fasta .vj. dægru eina edr annat þuilikt se. oc lata fylgia nockut annat bænahalld. ef af ofæti einu þikir spuit hafa. oc engri annarre vanheilsu.

16. Fyrr vig skal bida wtistaudur .iij. vetur oc taka eigi corpus domni. fasta þurt .iij. langafaustur. oc minnizt avallt hins vegna oc vatnfasta þann dag sem vig var vegit medan hann lifir. ella næsta friadag fyrir. þar med. vij. vetra skript oc linare þadan af.

17. Ef madr mispyrmir mod[u]r sinne. edr dottur edr systur. edr þeirri konu nockurri er hann sie nanare ath frændsemi enn sýstrungur. edr þuilik mein sie æ at sifum. edr

verdr misþýrmt j kirkiu. edr helgum staudum. edr vekur madr manni heiptar blod. edr misbyður madr j nockurum hlutum kennimanne. edr bolfar madr fodfu)r sinum. edr modur edr barne sinu. edr gudlastar madr. edr tekur madur naudga konu berliga. edr situr madr wti til frodleiks. edr fremur galldra. edr þa hluti sem magnadir sie. edr fremur þat nockut sem heidni sie j. þa skal biskup skripta oc varizt at bert verði. ef adur er leynt þott presti sie til sagt helldur enn biskupi.

18. Tolf albir vadmals baud þorlakur biskup presti at gefa. ef hann slægi nidr kalek sidan sungit er qui pridie. edr veita fataekum manni ella halfann manud.

19. Ef prestur syngur messo suo hann hefir eigi þessa reidu til. hamettu. messoserk. stolu. handlin. corporale. haukul. kalek. patinu. vin. vatn. oblatu. oc vigdann alltaris stein. fastann edr lausann. oc bækur suo at hann biargizt vid. lios oc tuo menn. enn hann sialfur fastandi. enn ef prestur hefir bergt a hinum sama deigi. adur hann hefir sungit messu. edr sungit fleire messur enn tuær. edr prestr lati sem hann syngi þa messo er hann syngur eigi. edr eru berliga brotin bodord gudz. þa skal biskup skepia skript. enn fyrirboda ef honum er sagt til. syngia skal messo þo at alltarisdukur sie ovigdur edur lindí. oc suo þo eigi sie vaxlios. enda sie þat eigi fyrir ohlýðnis saukum giort oc skal fylgia litil skript.

20. Ef gleymir nonu. edr annari dagtid þa skal syngia þegar j hug kemur oc lata fylgia allann beati immaculati¹⁾.

21. Reyna þarf til allra skripta bod af annmarka atburd edr hue opt framdir verda. hinir somu med otta edr akafa. med jdran edr aga. berliga edr leyniliga. af nockurri vorkunn eda eingri. edr huar nock[u]r yfirbot hefir fyrir komit. edr eingi nalæg. virda stad oc stund. alldur oc edli. niota yfirbotar þo at hun hafi fyrre framm komit enn jatning.

22. Enn vier virdum þa mesta naudsyn. at halda [þau] skriptabod. huer ec mun nu tia. oc leitum hellzt at geyma. at vier lofum eigi pionustu tekiu. vm þa stærstu hluti sem hann bannadi. oc nockut vpp at halda af skript þeirri suo leingi sem hann baud.

¹⁾ Hér enda Skriptaboð Þorláks biskups, sbr. Dipl. Isl. I, 244.

23. gagnfaustur linare oc minne. knebediafaull hinum smærrum skriptum. allt hit sama vm klæða varnat oc radningar oc bænahalld sem hann baud. eigi bönnum vier pionustu tekiu þo hiuskap sie raskat af æsinndum oc aga. ef eigi er þrysuar optar. oc verdi hiumv eigi at sundurþýcki. ne bert. oc sie heitid aflati oc yfirbot.

24. Heimillt latum vier huoro hiona at leýsa skript fyrir þat annat. vm þat allt sem þau eigazt vid. þuiat eins fleira. nema atuik þiki til hafa borit.

25. Leyfum vier at syngia þott fóstur skuli leýsazt.

26. Minning allra gagnfastna biodum vier. ef vid eina konu er att meinalaust. oc falla l. sinna anuan huern dag vm langafóstu. enn annann. xxx. sinna oc syngia iafnopt pater noster.

27. Eige bönnum vier þuerliga pionustutekiu þeim monnum. þott eigi gæti verkdays j þaskum. edr helgu viku. vtan ymbrudögum edr öndverda daga æ fostu. fyrir vtan hofuddægur. oc sie bratt til sagt. oc uel end önn[u]r skript.

28. Ef suo berst at sem vera ma þungliga. at þeir menn rati j hin bördustu vandrædi. sem adur er bodin sv skript sem leingst er oc þyngst. oc sie hun endud öll. edr sum. þa latum vier hana suo nockud langa eptir vera. sem hun var akuedin fyrir önduerdu. enn latum henni fylgia vtistaudur fyrir þessa¹⁾ hluti faustur oc flegiafir. vj. dægur edr þurfaustur oc vatnfaustur ok nockura endalaus skript. faustudag edr radning. messorminning edr hnebediafaull.

28. Su er hördust vatnfasta at fasta .xl. daga oc vatna uid braud oc vatn. nema leyfi sie gefit at eta skarpa skreid æ nockurum auptnum. hafa kofa einn sier oc eta suo. sitia æ golfi oc taka þar mat af. hafa huorki fiadrklædi ne linklædi. bera eigi uopn nema j lifshaska oc lif hans liggi vid. giæta sin vid storhlutum. sem vm langafostu. haffa] bænahalld edr hnebediafaull sem mælavóxtur er til. oc nockura radning.

30. Ef prestur. biskup eda diakn fremur daudligann glæp. falsar bref. edr ber liuguitni. þa afsetizt hann sinum beidre oc skriptizt j klaustur oc hafi þar æuinliga leikmannligt samneyti.

¹⁾ he^{tt}, hdr.

31. Klerkar þeir sem giora conspiracionem moti biskupi sinum eru afsettir sinum sæmdum oc skulu seliazt veralldligu valldi¹⁾).

B.

AM. 625. 4to bls. 154—59 skinnb. c. 1480. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 150—57 og eignuð Þorláki biskupi.

Þessa skript var enn helgi þorlacr vanur að biosa fyrir ena stærstu annmarka.

1. ix. vetr eða x. fyrir þann hordom er karlar eigast við eða drygdr verdr við ferfætt kuikenndi. að fasta gagnfaust[u]r þriar a huerium misserum. Eina fyrir jons messo. aðra fyrir michels messo. þriðiu fyrir iola faustu ok fasta annann huern dag j huerri viku ok ij. nætur. hann baud að falla tíutigum sinna a knebed vm langa faustu ok iola faustu rumbelgan dag huern ef eigi væri ix lection ok syngia iafn opt pater noster. huern faustu dag skal maðr taka raðning vm langa fustu. fimm hangg ið fæsta af venndi eða olu suo að sart verði við. varna við fiadrklæðum auðrum enn hægindi vm langa fustu oc iola fustu ok giora nauckura minningh knebediar falla a faustu daugum eða vigilio daugum ok taka eigi corpus domini iij [vetr] ena næstu eptir.

2. Atta vetra skript eða. ix. þuilika sem aðr var talit baud hann ef kuongadr maðr misþyrmir annars mannz konu

¹⁾ Hér aptan við kemr í skinnbókinni latínsk klansa úr Summa Remuudi um skript fyrir það ef foreldri drepr son sinn af ásettu ráði:

Jugulans voluntarie puerum suum dicit Raymundus. talis debet in monasterium dua(!) si non habet alios pueros et uxorem gravior ei debet imponi penitencia. siue septem annorum. Cum autem ex negligencia iugulant eum parentes. ita quod ponunt eum in lectum suum sanum. et postea inveniunt eum mortuum tribus annis peniteant. quorum unus annus est in pa[n]e et aqua omnibus feriis quartis sextis et sabbatis. alij duo jeiunando feriam quartam et sabbatum. sed sextam in pane et aqua.

Et sic est finis. deo laus et gloria tri[n]ni.

Endar skinnbókin hér, og vantar víst ekkert aptan af.

enn sinne ok verdr af þui osamþycki huorratueggja hiona ok hafi þat eigi alltit[t] j ouannda tekizt enn nauckuru linari skript ef nauckut er meire vægd vm annmarka enn adr [er] talid. taka eigi corpus domini iij. vetur.

3. Siau vetra skript þuilika ef okuongadr madr misþyrmir oheimilli konu ok suo ef madr misþyrmir oheimilli konu vm enu elstu dægur a xij. manudum. ok suo fyri lygi þa alla er vid liggur fe mikit. eda omegd. eda metord. eda huad mikit er vit liggur ok taka eigi corpus domini einn vetur. eda .ij. eda. iij. ef þessir hlutir hafa miogh j ouannda tekizt.

4. Ef madr misþyrmir systrungo sinni. þa skal bida ena leingztu skript ix vetur eda .x. þuilika alla sem fyrst er ritad.

Ef oskyldari er manni þa skal atta vetra skript.

Ef næsta brædra er vij. vetra skript.

[Ef manni er firnari en næsta brædra vj. vetra skript¹). nauckuru linari.

v vetra skript. ef annarra brædra er.

flogurra vetra skript. ef manni firnari er.

þriggia vetra skript ef þridia brædra er.

Einum manni nanari at sifium til iafnrar skriptar.

5. Þria vetur ena næstu eptir er madr hefir framit enar stærstu haufud synndir skal hann vid varna ad taka corpus domini med ix. vetra skript eda vij. ef berir eru annmarkar eda miog j vannda tekizt. eda nauckurn veg ostillilega med farit. enn hafa eigi corpus domini einn vetur eda ij. med fimm vetra skript eda vi.

6. Fyrir vidskipti þeirra manna j milli er meina laust er kallat fyrir frændsems sakir skal koma iij vetra skript su er ek mun nu telia.

7. Gagnfaustur skal fasta þriar aa huerium misserum fasta iij. daga j viku og ij nætur. falla aa kne xtigum sinna annann huern dag vm langa faustu enn annann huern dag fimtignum sinna ok syngia iafn opt pater noster.

8. Einn vetur skal leggja pott enn sami annmarki henndi ef einum er af lokit af skriptinne.

9. Bida skal suo ad þriggia vetra skript skal auallt

¹) frá [hleypr 625 óvart yfir; bætt hér inn í eptir AM. 624. 4to.

fyrir haundum medan hann lifir suo ad madr skilizt eigi við annmarkann.

10. alldregi skal leysa faustu natta faustu enn leysa skal annur dægur ef naudsyn þickir aa. falla c¹) [sinnum] fyrir dægur eða syngia l. pater noster. eða gefa mals mat. eða alin fyrir ij. dægur.

11. Ef þessir annmarkar eru með meire vanstillingo enn allt þat se fyrir vanþyrmslu drottins daga eða messu daga heilagra. eða vigilio dægra. eða enna smærri dægra um iola fustu. eða iolum. eða se konu eigi þyrmt þa er hun hefir vanyfli. eða þa er barn er kuiknad eða horfi madr eptir konu til samrædis. eða serr hann við barngetnadi skal leggja við skript ad syngia l. pater noster aa helgum daugum. eða þalla rumhelga daga iafn marga sem hann hefir misþyrmt.

12. Þria vetr skal madr eigi taka corpus domini ef hann misþyrmir oheimille konu. iola dag eða enn atta dag eða enn þrettanda dagh eða efstu dægur langa faustu eða pascha dag eða vppstigningar dag eða huita sunnu ok suo ef etid er kiot aa langa fustu ef ærit er annat til ok suo ef madr giorir geig barni j konu þui er ny kuiknad er ok ef hann misþyrmir konu aa sængh.

13. Þo skal madr þarnazt þionostu tekio með fimm vetra skript nauckurt missere ef hann misþyrmir langa fustu við oheimila konu eða pascha viku. eða hina helgu uiku eða hinum stærstum dægum vm iola fustu. eða ymbro daugum vm haust ok suo ef stolit er þui er eigi er allitid edur ok meggi eigi aptur giallda þat er stolit er. ok suo fyrir eida osæra ef miog mikit liggur við.

14. Fyrir stuld skal biota at giallda aptur ef ma þat er stolit er ok biota litla skript adra. enn mikla skript fyrir mikinn stuld ef eigi ma aptur giallda. ok se meirr stolit fyrir illzku sakir enn vesaldar sakir.

15. biota skal meira fyrir iafna synnd audgum enn snaudum. sælum enn vesolum. meira ellrum enn tuitugum. biota radning fyrir stuld ok bæna halld með knebedia faullum ok faustum.

¹) hér tíntiu (100), ekki 120.

16. Fyrir þat skal minnzt bida þess er [i] lostasemi se misgior[t] ad vakanda manni ef hann saurgazt af blidlæti við konu, meira ef hann saurgazt af pyckleik við karla, meira ef hann saurgazt af tre borudu, mest ef hann saurgazt af annars mannz haundum, fyrir þessa hlute skal bida knebediar faull ok bæna halld vm langa fustu ok nauckut at gagnfaustum.

17. Ef madr misþyrmir kirkiu eða helgum staudum, eða vegr madr heiptar blod kristnum manni, eða misbydr madr j nockuru miog kenni manni, eða bauluar madr faud[u]r sinum, eða mod[u]r, eða modir barni sinu, eða gudlastar madr, eða huer firna verk er mann heunda, þau er nu eru talin, þa skal biskup skript skepia fyrir ok varazt ef leynt er ad bert verdi þott presti se helldr sagt en biskupi, suo ok ef madr tekr konu naudga, eða sitr madr vti til frodleiks, eða fremr madr galldra, eða magnar madr seid, eða heidni.

18. tolf alnar vadmals baud þorlacr biskup presti ad gefa ef hann steypir niðr kaleik sidan er sungit er qui pridie, eða veita fatekum manni halfannu manud, enn miklu minna ella.

19. Ef prestr syngur messo suo ad hann hefir eigi alla reidu þessa til, hamettu, messu serk stolu þaukul corporal kalek patenu vin oc vatn oblat altaris stein vigdann, fastann eða lausann ok lios ok bækr sem ad skylldu þarf ad hafa, ij menn fastanndi adrir enn hann sialfur eða syngi hann fleire messur a einum degi enn mællt er eða lætr hann sem hann syngi messu þa er hann syngur eigi, eða syngir hann j banni þess er rada aa, eða eru berlega guds bodord brotin, þa skal biskup skript semia enn prestr bida ef honum er til sagt.

20. Syngia skal messo ef naudsyn berr til þott missi altaris duks eða linnda, eða hanndlins ok þott eigi se vaxlios ok se eigi fyrir ohlydni sakir gert ok skal þo til leggja nauck-ura skript.

21. Ef sa gleymir nauckurre dagtid er skylldr er til ad syngia allar tidir þa skal syngia þegar tidena er j hug kemur ef ma ok lati fylgia beati immaculati.

22. Ef konur eigazt við vnnzt þeim leysir girnd, þa skal þeim bida slíka skript sem kaurlum þeim er fremia hinn liot-azta hordom sin a mille, eða við ferfætt kuikenndi.

23. Ef madr spyr¹⁾ aa paschum eda þa er hann hefir adr nyliga tekit corpus domini þa skal biöda at fasta vi. dægrv eina. eda þat annat er slíkt se ok lati fylgia nauckut bæna halld. Ef af ofati er eda oga enn eigi elligar ef af vanheilsu er.

24 greina skal vm aull skripta boð af atburð annmarka. eda huort þeir hafa framdir verit opt eda sialldan med otta eda med akafa med nauckurre yfir bot nalegri eda aungri. med idrun eptir vnninn misuerka eda athugaleysi ok oga. berliga eda leyniliga. af nockurre vorkunn eda aungri. greina sidan stadi ok tidir. [biöda] Aungum fulla skript furr enn xx eru ok virda alla yfirbot j skript. þott hun hafi furr framm komit enn iatningin.

25. leysa aull dægur j gagnfaustu ef madr vill nema faustu nætur. falla tiotigum sinna a knebed fyrir eitt dægur. eda syngia fimtigum sinna pater noster. Gefa skal ok helldr ef vill auminghia mals mat eda alin fyrir dægur tuau. þiggia leyfi aull medan hann er j skript. ecki ma þau fyrna fyrir. heiler menn ok hrauster skulu suo a knebed falla ad bæði komi nidr kne oc olbogar.

26. Nu er yfir farit vm þau boðord er hinn sæli þorlacr biskup baud. enn [ver] haulldum þeim haurmulega vpp þo ad hann byggi oss hogliga j henndr. Eigi leyfum ver pionostu tekiu fyrir þa hlute er hann hannadi ok biöðum ver ok ad nauckut verdi halldin su skript²⁾ suo nauckut leingi sem hann baud.

27. Gagnfavstur linare ok minne knebedia faull. aa hinum smærrum skriptum.

28. allt hit sama vm linklæda vaurnun. eda fiadrklæda sem hann baud ok nadning ok bæna halld.

29. eigi baunnum ver corpus domini ad taka þo aa hleckizt þeim monnum vm sitt rad er j hiuskap eru bunndair j adra stadi eitt sinn. eda tuisuar ok verdi þat eigi opinbert ne hionum ad sunndrþycki ok se heitid skript fyrir annat vm þat allt er þau skulu bæta þat er þeirra aa milli er.

30. leyfum ver ad syngia þa er heilaght er þo ad faustur skuli leysa.

¹⁾ spyrr, skb. = spýr; ²⁾ sem, bætir skb. við, en strýkar aptur út.

31. minning allra gagnfastna biodum ver ef vid eina konu er ok meina laust ok falla fimtigi sinna annan huern dag vm faustu enn annann priatigi ok suo at syngia pater noster.

32. Eigi baunnum ver þeim monnum þionostutekiu pott eigi gætiz verk daga j pascha viku eda j helgu viku fyrir vtan ymbro daga eda nauckura daga aa langa fustu aunnduerda fyrir vtan haufud daga ok se bratt til sagt ok vel aunnur skript ennd.

33. Ef madr hittir j hina stærstu vanhagi ennda hafi adr hino leingstu eda hino stærstu skriptir hafi hann nauckura enndalaus skript j bæna halldi eda manna minningh. eda falla fimm sinnum aa knebed faustu daga. eda syngia atta sinnum pater noster sunnu daga alla. syngia pascha nott priatighe pater noster ef hann hafdi adr þionostu bann haft [id est penitencia eius¹).

368.

29. August 1326.

i Avignon.

JÓHANNES páfi xxii. skorar á erkibiskupana í Niðarósi og Uppsölum, lýðbiskupa og klerka í þeirra erkibiskupsríki að leggja páfastólnum hjálp gegn villutrúarmönnum og guðleysingjum, sem geri óskunda á Ítalíu.

Dipl. Norv. VI, Nr. 117, þar prentað eptir frumritinu í páfagarði í Róma, secreta Joh. xxij. T. V. an. x. fol. 374. epist. 2199. Dáðir biskupar á Íslandi, Jón biskup Holdórsson og Laurentius biskup Kálfsson, feingu samhljóða bréf frá páfa.

Johannes episcopus s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilífo] archiepiscopo Nidrosiensi et dilectis filiis universis abbatibus. prioribus. decanis. prepositis. capitulis. collegiis conventibus et aliis personis ecclesiasticis tam secularibus quam regularibus. exemptis et non exemptis ordinum quorumcumque domorum hospitalis sancti Johannis Jerosolomitani sancte Marie Theutonicorum et Calatruensis. magistris. prioribus.

¹) frá [ide pēu e⁴, skb. Finnur biskup (Hist. Eccl. IV, 157) les: id est precium ei, og er það samkvæmt skinnbókinni, en hið rétta er það, sem hér er sett.

preceptoribus in ciuitate et diocesi Nidrosiensibus constitutis salutem et apost[olicam] bened[ictionem].

Si uni membro patienti compatiuntur alia, profecto patienti capiti est a membris compatiendum fortius, et eidem subsidium promptius ministrandum. Sane uestram credimus prudentiam non latere quam dure quamque immaniter ab hereticis et infidelibus plurimis sacrosancta Romana ecclesia mater nostra que aliarum ecclesiarum caput esse dinoscitur in diuersis Italie partibus molestetur. Ideoque nos attentius cogitantes quod res nostra dum sua tractatur agitur, necessitates ipsius ad quas supportandas, per se non sufficit uobis fiducialiter prouidimus exponendas. Sperantes indubie quod uelut deuoti et grati filii eidem matri compassionis ac pietatis aperietis uiscera et ad tante superbie et infidelitatis cornua, quanta prefati heretici et infideles contra ipsam erigunt conterenda ipsi ecclesie de opportuno subsidio maturabitis subvenire, presertim quia sicut nostis, toto tempore nostro uitauimus in postulandis subsidiis, cum hoc primum esse credamus quod a uobis per nos postulatum extiterit uos gravare. Quocirca uniuersitatem uestram monemus, rogamus et hortamur attentius, quatinus premissis in scrutinio recte considerationis adductis, et insuper diligenter attento quod hereticorum et infidelium predictorum inualescente malicia ubique in illis partibus pullulant hereses, diuinus cultus minuitur, fides catholica premitur, libertates et iura ecclesiastica conculantur, prelati quoque et alii clericali militia insigniti, plerumque capiuntur et ignominiose tractantur, spoliantur sacra et pia, loca tam religiosa quam alia possessionibus et aliis bonis suis et quamquam sint diuino dedicata cultui ad usus tamen deputantur illicitos et profanos, potestas ecclesiastice censure contempnitur, incenduntur et destruuntur urbes et castra cum ecclesiis que sunt ibi constructe infringitur stratorum securitas spoliantur viatores, nec parcitur ordini, sexui uel etati, defenduntur heretici adeo quod in eis partibus inquisitores heretice prauitatis raro audent accedere ad loca de quibus essent expediens pro suo officio contra dictos hereticos exercendo. Ad reprimendum tam presumptuosus(!) ausus tamque periculosos hereticales excessus, et supportandum gravium sacrinam onerum incubentium ex premissis vos et uestrum singuli sic prompte

uelitis manus extendere liberaliter adiutrices. quod auxiliante domino vestroque mediante auxilio tanta reprimatur temeritas. fides in partibus illis. quibus iam perichitari noscitur. solidetur catholica et hereticorum prostrata malicia uotiuā suscipiat fidelium incrementa. Vosque nostram et apostolice sedis gratiam valeatis uberius promereri. Super predictis autem dilectis filiis Johanni de Serone priori fratrum ordinis predicatorum de Figiaco et Bernardo de Ortolis rectori ecclesie de Noualibus Caturcensis et Electensis diocesum apostolice sedis nunciis et eorum cuilibet insolidum. quos ad uos mittimus propter hoc. uelitis intendere et fidem indubiam adhibere. Datum Auinione. iv. kalendas Septembris. pontificatus nostri anno decimo.

[Jn eundem modum] episcopo Bergensi et dilectis filiis
[etc. ut supra].

[Jn eundem modum] episcopis Stauangrensi.

Hamarensi.

Hasloensi.

Harcadensi.

Nellandensi.

Farensi.

Greneladiensi.

Sadorensi.

Oleni.

Scalotensi.

archiepiscopo Upsalensi ac episcopis

Arosiensi.

Stranguinensi.

Lincopensi.

Scarensi.

Haboensi et Wexsionensi.

369.

29. August 1326.

i Avignon.

JÓHANNES páfi xxii. skorar á erkibiskupinn í Niðarósi og Uppsölum og lýðbiskupa þeirra að hjálpa sjálfir og hvetja aðra til að hjálpa Ítalíu, sem verði fyrir ágangi vantrúar og villumanna.

Diplo. Norv. VI, Nr. 118 eptir frumritinu í páfagarði í Róma
Secreta Joh. xxii. Tom. v. ann. x. fol. 375 epist. 2200.

Johannes episc[opus] s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilifo] archiepiscopo Nidrosiensi salutem et apostol[icam] benedictionem.

Seuiente crudeliter in diuersis Jtalie partibus aduersus deum et fidem catholicam hereticorum et infidelium presumtuosa superbia et sue uenena nequicie non absque grauib[us] periculis diffundente, pro repressione hereticorum et infidelium huiusmodi et eiusdem defensione fidei ecclesia Romana que uarijs oppressa necessitatibus ad supportandum multorum sarcinam onerum incumbentium ex premissis per se non sufficit, tuum frater et aliorum ecclesie memorate cogitur subsidium implorare. Cum autem tam tibi quam dilectis filijs abbatibus prioribus capitulis collegijs et nonnullis alijs personis ecclesiasticis tuarum ciuitatis et diocesis patentes literas et speciales nuncios propter hoc destinemus, fraternitatem tuam rogamus et hortamur attentius, quatinus necessitatibus huiusmodi utique grandibus et non parum urgentibus et alijs contentis in litteris predictis patentibus consideranter attentis sicut te uelis ostendere in exhibitione opportuni subsidij liberalem quod non solum tuis inductionibus et exhortationibus salubribus, sed manifestis operibus alij ad exhibendum in hac parte liberale subsidium inducantur, tuque preter celestis mercedis premium nostram et apostolice sedis gratiam ualeas uberius promereri. Datum Auinione .iiij. kal. Septembris¹⁾. pontificatus nostri anno decimo. [Item in eundem modum singulis prelati[s] superius nominatis²⁾ per singulas litteras clausas].

370.

30. August 1326.

i Avignon.

JÓHANNES páfi xxii. ritar erkibiskupinum í Niðarósi og öllum lýðbiskupum meðmælabréf með legátum sínum Jóhannesi af Serone og Bjarnharði af Ortolis.

Dipl. Norv. VI, Nr. 119c. eptir frumritinu í páfagarði í Róma

¹⁾ Bréfið stendr og í bréfabók páfans við 1. Sept.; ²⁾ þ. e. í næsta bréfi hér á undan Nr. 368, þar sem báðir biskupar á Íslandi eru nefndir.

Secreta Joh. xxii. Tom. v. ann. x. fol. 375—76 epist. 2203. Jón Haldórsson Skálholtsbiskup og Laurentius Hólabiskup feingu samhljóða bréf.

Johannes episc[opus] s[eruus] s[eruorum] d[ei] venerabili fratri [Eilifo] archiepiscopo Nidrosiensi salutem et ap[ostolicam] ben[edictionem].

Cum nos dilectos filios Johannem de Serone priorem conventus fratrum ordinis predicatorum de Figiaco Caturcensis et Bernardum de Ortolis rectorem ecclesie de Noualibus Electensis diocesum nostros et apostolice sedis nuncios de quorum fidelitate ac circumspectione plene confidimus ad Norweye Swecie et Gocie regna pro colligenda pecunie(!) decime sexennalis olim per felicis recordationis Clementem papam. v. predecessorem nostrum impose in consilio Viennensi pro subsidio terre sancte et alias contra rebelles et inimicos catholice fidei conuertende ac alijs certis negocijs tam super eadem decima quam alijs sibi per litteras nostras commissis prouiderimus destinandos fraternitatem tuam requirimus et hortamur quatinus nuncios ipsos et eorum quemlibet habens pro nostra et apostolice sedis reuerentia propensius commendatos sic eisdem cures assistere consilijs auxilijs et fauoribus oportunis quod ipsi negocia pro quibus mittuntur ualeant expedire tua mediante directione feliciter. tuque proinde nostram et sedis predictae uberiorem gratiam ualeas promereri. Datum [Avinone .iij. kalendas Septembris. pontificatus nostri anno decimo].

In eundem modum...archiepiscopo Vpsalensi.

In eund. mod....episcopo Lincopensi.

In eund. mod....episcopo Scarensi.

In eund. mod....episcopo Sernginensi(!)

In eund. mod....episcopo Bergensi.

In eund. mod....episcopo Satangrensi(!)

In eund. mod....episcopo Aboensi.

In e. m....episcopo Wexsionensi.

In e. m....episcopo Hamarensi.

Datum ut supra.

In e. m. ..episcopo Hasloensi.

In e. m.[Johanni]episcopo Scalotensi.

In e. m....episcopo Hortadensi(!)

In e. m....episcopo Pharensi.

In e. m....episcopo Nellandensi.

In e. m....episcopo Greneladiensi(!)

In e. m....episcopo Sadorensi(!)

Datum ut supra.

In e. m. [Laurencio] episcopo Oleni.

371.

[1326].

SKIPAN [Jóns biskups Haldórssonar] um guðsifjar.

Þessi klausa kemr ekki alveg heim við aðrar skipanir um það efni. Kynni því að vera að hún væri úr tíð Jóns biskups Haldórssonar, og í handritinu er hún meðal skjala frá hans tíð.

AM. 174D. 4to skb. brót frá c. 1350. Á undan er skipan Jóns Halldórssonar frá ²⁰/₇ 1326 (Nr. 365), en á eftir skipanin um páfatíund Nr. 372 hér á eftir.

. . . . er þu í þeim guðsifjum sem hon. bæði við barn ok föður þess ok móður. þviat þav erv einn maðr bæði.

Slikt ok ho[n] í annan stað með þer. þo at þu gerir þetta en hon eigi.

Enn ef aðrir menn veita guðsifjar hennar barni ok eigi þínu þa ertu ecki í þeim guðsifjum með henni.

Slikt ok hon ef þínu barni ok eigi hennar er þetta veitt þa er hon ecki í þui.

Slikt erv guðsifjar við prest sem við annan mann. ef hann hefir skirt kono eða barn hennar.

huarki skall karlmaðr ne kona hafa a öðru halldit vndir skirn ne primsignan ne biskups hond a annars bornum þeirra sem samann eru.

372

[1326].

SKIPAN [Jóns biskups Haldórssonar og Laurentius biskups Kálfs-sonar] um páfatíund.

AM. 174D. 4to skinnblöð frá c. 1350. Sbr. skipan Arna biskups Þorlákssonar um páfatíund 1275 og Eilífs erkibiskups 1. Dec. 1313. Páfatíundar var krafizt 1326, og gæti því verið, að þessi skipan sé frá því ári.

Skipan biskupa vm pafatiund.

Paua tiund skal reiknaz eptir því sem declaracio¹⁾ pauans segir.

Skolo til skipaz i huaro biskupsdēmi duo collectores oc alij duo computatores.

Skal heima bunaðr með utbuum staðanna furst reiknaz firi vinnu manna leigur oc feði sva sem computatoribus picker skýnsamlikt at þeirra kosti svari at þar se til lagt sem minni er. enn þar af tekit sem meiri er aðr enn paua tiund lukiz af. eigi at eins af biskupstolum helldr oc ollum þeim kirkium sem þetta ma snerta.

Fýrer lærðra manna feði oc smiða leigu skal ecki paua tiund minkaz. enn minkaz firi at greiða presta rentu.

Skolo leigu prestar allir liðugir af þessu. oc allar kirkir þer sem til minna taka enn til. vj. marka brendra. vm fram þat sem fur er reiknat.

Arfsalsmanna goz þeirra er þa voro skolo oc af reiknaz. oc sva kostr flutnings tiunda oc allra annara intekta.

Þeir sem paua goz hafa uardueit[t] reiknat saman tekit þus til fengit. eðr. starf firi haft taki þar firi sem skýnsamlikt er. enn þar sem paua goz hefir spilz funat. eðr. brunit osialfræðliga abyrgiz sic sialft.

373.

27. Október 1326.

i Skálholti.

SKIPAN Jóns Haldórssonar biskups i Skálholti um afgjöf hvals þess, er fluttr verði i land á helgum tíðum og aðra heilagra daga veiði.

AM. 351. Fol. bl. 125b—126b skinnb. c. 1360 (Skálholtsbók forna og góða); Finnur biskup hefir notað þetta handrit til samanburðar i Kirkjusögu sinni við AM. 354. Fol. bl. 42—43 skb. c. 1400 (Skálholtsbók yngri), sem hann prentar eptir; AM. 135. 4to bls. 223 skb. þetta c. 1490; AM. 42A. 8vo bls. 219 skb. c. 1480 (kaflar hér úr statútunni); Ny kgl. s. 1938. 4to afskr. á pappir eptir 351. Landsbókasafn 107. 4to bls. 406—408 (skjalabók á

¹⁾ declaracō, skb.

pappír frá séra Jóni í Hítardal). Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 79—81 og segist Finnur biskup nota enn til samanburðar pappírsafskript ágæta, sem hann hafi í höndum (sbr. Hist. Eccl. Isl. II, 63 nótu a).

Huerr tivnd eigi ef minne er enn hvndrat¹⁾).

Broðir jon með Guðs miskunn biskup j skalholhti sendir öllum monnum j sinu biskupsdæmi þeim sem þetta bref sia eðr heýra. kveðiu Guðs ok sina.

²⁾ Margir menn bæði lærðir ok leikir hafua spurt oss at huersu skipta skýlði afgiof huals þess sem fluttr verðr æ helgum tíðum³⁾ eða⁴⁾ [annarar heilagra⁵⁾ daga veiðar⁶⁾ einkannliga ef hon werðr meiri en hundrat. en wer höfum [dualt at gera⁷⁾ her orskurð æ fyrir þui at wer villdum vita fýr [huilika skipan hinir fyrir biskupar⁸⁾ [sem landzháttur var her kunnigri hefði æ þessu gert⁹⁾ at [engi mætti þat¹⁰⁾ með sönnu segia at wer giðrðim nðckura nýbreýtni monnum til vnáða. en æigi fyrir þui [at wer vissim æigi¹¹⁾ at ver ættim þessu einir¹²⁾ at ráða sua sem [öðru tiundarskipti¹³⁾ þar sem her er tuefallda tiund at luka en öðrum stöðum einfalda¹⁴⁾. hugðum wer ok at þersi vór bið¹⁵⁾ skýlði werða monnum til friðar ok næða þuiat wer ætluðum at menn mundi biða vðars orskurðar með þolinmæði. ok hallda þar til þa skipan sem menn vissu at hinir fyrir biskupar höfðu gert. en wer höfum fregit þat sem wer megum æigi vtan sorg [segia at þat sem wer hugðumz gera til friðar ok samþýkkis. með stundar þögn hefir monnum vordit til greina ok sundrþýckis oforsyniu¹⁶⁾ með þeim hætti at sumir hafa viliat þessi tiund skipta j flora staði¹⁷⁾ sem annari skiptiund hafandi fyrir sér skipanir biskupanna. en aðrir hafa kallat hana eiga at skiptaz fatækra manna j millum. ok

¹⁾ Statutum Johannis episcopi 42; Bref herra jons biskups halldor[sonar] 354; ²⁾ Hér byrjar 42; ³⁾ dögum 135; ⁴⁾ enn(l) 42; ⁵⁾ [annara heilagra 42, 351, 135; heilagrar 351; ⁶⁾ veiða 354; weide 135; ⁷⁾ [dualit at weita 135; frestat at gefa 354; ⁸⁾ [slika skipan hinnu fyru biskupa 354; ⁹⁾ [edur for landzhattur hefði æ þessu gior werit 135; ¹⁰⁾ [eigi mætti þeir 42; ¹¹⁾ [sl. 135; ¹²⁾ einu(l) 351, 42; ¹³⁾ [öðrum tiundarskiptum 354; ¹⁴⁾ 42 endar hér og sleppir því, sem eptir fer af þessari grein; ¹⁵⁾ biðan 354, 135; ¹⁶⁾ ofyrirsyniu 354. 135; ¹⁷⁾ hluti 354.

segja þat vera vana ok forna hefð. er [oss ok sagt¹⁾ her með at fatækra manna [luti mun þo litill af verða²⁾. þuiat sua segiz at æigi se fatækir menn betr birgir enn j þeim repp sem koma þrir hualir eðr fiorir ok werðr þeirra fimtungr allr [þeim til handa³⁾ tekinn [at nafninu⁴⁾ en þar sem eingi kemr. sia þersir æigi eða vilia æigi sia at leikmenn mega æigi hefða þuilika luti vndan kennimanna valldi.

⁵⁾ Nu þar til at [menn greini æigi leingr æ vm⁶⁾ þetta ok at ollum⁷⁾ se vor vili kunnigr. þa staðfestum wer ok endrnyium með þersu vaaru brefi gerð ok skipan hinna fysi biskupa einkannliga andaligs⁸⁾ fôður vors herra ærna biskups þorlakssonar sem hann gerði með boði ok ýfirsýn virðuligs herra heilagrar⁹⁾ aminningar herra jons erkibiskups j niðarosi. at huar sem afgiðf af hual eðr annara daga veiði werðr meiri en hundrat. þa se henni skipt j fiora luti¹⁰⁾ sem annari skipti-tiund. en huar sem er hundrat [at eins¹¹⁾ eða þaðan af minni þa hafi fatækir menn einir saman.

Hafa ok noekurir menn ôðru vis skipt en nu er sagt siðan¹²⁾ wer komum til biskups stols¹³⁾. þa kollum wer þa alla skýllduga aptr at luka þar sem wer höfðum¹⁴⁾ þar ecki orlof til gefuit en eingi hafi annar valldit¹⁵⁾ til.

Skýlldum wer til profasta vora vndir hlýðni at þeir lati þersa vora skipan halldaz huerr i sinu vmboði. þar sem þetta mælefni kann til at bera. eða til hefir borit æ nefndum tima. sua þo at þeir sem her til hafa moti gengit hafi einga pinu aðra en at giallda aptr þat sem æ þeirra lut kemr [af motigiðrðinni¹⁶⁾. vtan þeir vili priozkazst¹⁷⁾.

Ok til sannz vitnisburðar þersakar várar skipanar ok giðrðar settum wer vart jónsigli fyrir þetta bref gert j skalholtti. anno domini M^o. ccc^o. xx^o. vj^o. jn vigilia apostolorum simonis et jude.

¹⁾ [en oss er sagt 354; ²⁾ [utin verði þo litill 135; ³⁾ [sl. 135;

⁴⁾ [af nafninu 354; afnaminu 135; ⁵⁾ hér byrjar 42 aptr; ⁶⁾ [wer gerim eiði leingur 135; ⁷⁾ monnum b. v. 354; ⁸⁾ andlige 354; andliga 135; ⁹⁾ agiætrar 135; ¹⁰⁾ stadi 42; ¹¹⁾ [i einum stad 135; 42 endar hér til fulls; ¹²⁾ nu er b. v. 354; ¹³⁾ stolsins 354, 135; ¹⁴⁾ hofum 354, 135; ¹⁵⁾ valld 354, 135; ¹⁶⁾ [af motigerdum 354; sl. 135; ¹⁷⁾ vid b. v. 354, 135.

374

[1327].

MÁLDAGI Laurentiuskirkju á Kirkjubóli í Langadal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 91b skr. 1601.

Kirkiubol j langadal et cetera.

Kirkia hins helga laurencijus ad kirkiuboli j lanngadal a heima land halft.

priu kugilldi oc ij. hunndrud frijd.

tolf aura af brecku huertt ar.

sex aura af sandeyri huertt ar.

kirkia a kross oc lorencijas skript. alltarisklædi ij. canntara kapa. kertistikur ij. glodarker. sacrarium munnlog. tiolld priu.

þanngad liggia tijunndir oc lysitollar af ollvm bæium millum kalldalons oc jsafiardar.

þar skal vera prestur oc luka honum fiorar merkur.

þanngad liggia ij. bænhus. laugabol oc melgras[eyri] oc syngia xx messur til huers.

[biollur tuær¹).

375.

[1327].

MÁLDAGI Péturskirkju í Ögri [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 91—92. skr. 1601.

Augur.

Peturs kirkia j augri a xx. oc iij. kugilldi oc priu hunndrud frijd.

peturs lijknneski. mariu liknneski. lijka krak. alltarisklædi.

þanngad liggia bæir ad tijunndum oc lysitollum millum þernnuvijkur oc huijtaness.

kirkia a strandsel.

fiordunng j selueidi j þernnu vijk oc hual[l]atrum.

¹) [mun seinna við bætt.

gellðneytar hagi a fialleyrar. j skotufirði.

þar skal vera heimilisprestur oc luka fíorar merkur.

376.

[1327].

MÁLDAGI Péturskirkju á Eyri í Seyðisfirði [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92a^o skr. 1601.

Eyri j seyðisfirði.

Peturz kirkia a eyri j seyðisfirði á þridiung j heimalandi. landd a eidi.

ij. kyr. ccc. frijd.

afreit a vesturheidar so morgu gellðfe sem sá á er á eyri býr. fíordung j hualreka j bardz víjk firir nordann rekamark.

enn attung fyrir austann.

graduale sequenciubok sumarluta. ottusonngua bok oc messuklædi. virdist þetta fyrir fimm hundrud. kluckur þriar. ij. rodukrossa. ij. alltaraklædi. fonntklædi. etiollð vmm frammi kirkiu. dukalaus.

þanngad liggia tyunndir oc lysitollar af xiiij. bæium.

þar skal vera prestur oc taka fíorar merkur j offur.

377.

[1327].

MÁLDAGI Maríukirkju á Hóli í Bolungarvík [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92a—b. skr. 1601.

Holl j Bolunnga víjk.

Maríu kirkia á holi j bolungar víjk á land a lífurkerstodu[m] j áene¹⁾ hia osi.

teig j kerrbrecku skog.

¹⁾ = ánni.

beit j kújarnesshlíjd. sextíju saudum.

stodhrossa haga eda grísa gýlltar j hraunsdal.

ix. kýr. flogur hundrud oskorid.

kirkia a jnnann sig annres líknneski. mariuskript. kerti-
stíkur íj. alltarísklædi íj. oc alltarísdúk. sacrarium munnlog
glodaker. kolur íj. handklædi íj. krossa íj.

þar skal vera prestur oc luka honum fíorar merkur.

þangat líggia tíjunndir oc lysitollar af fimtan bæium.

378.

[1327].

MÁLDAGI Árnesskirkju í Trékyllisvík [er Jón biskup Haldórs-
son setti].

Landsb. 268. 4to bl. 92b skr. 1601.

Arnes.

Þetta fe a kirkian j arnesi.

fimm líknneski. flogur líknneski. messuklædi fornn. bríjkur
íj. alltarísklædi íj. kertistíkur íj onnur læst. kross. dúk. all-
tarísdúk víjgdann. reíl fornnann. áue mária. klockur fíorar.
reíðustol.

kýr vj. ær níu. tuo hundrud j uoru.

j hualreka fíordung. og að auk so mikíð sem guðmundur
skalld¹⁾ gallt. millí spors oc áross oc allur víðreki j þessu
takmarki.

tíjunndi lutur 'af ollum hualflutnníjngum hvertt sem
fíutur²⁾ víð skip eda á skipi millum geírolfzgnupz oc kallbakz
kleifar.

halfann víðreka á dranga urd er jon sueínsson gaf millí
skumuhellírs og drangga tannga.

príðjungur vættar skreíðar af hueríum bonnda oc hueríum
fískímanni ef hann er thíl fískíar. halfann manud eda leíngur.

víðríf j naustuíjkur.

hálfá tíjund a kálfaneskirkia j skíalldabíarnnar víjk.

¹⁾ dó 1330; ²⁾ þannígg, hðr.

379

[1327].

UMBOÐSBRÉF Jóns biskups Haldórssonar um reka kirkjunnar í Árnesi í Trékyllisvík og reka Skálholtsstaðar.

Landsb. 268. 4to bl. 92—93a skr. 1601. Prentað í Hist. Eecl. Isl. II, 87.

WmmBodsBref wmm reka.

Pennann maldaga giorum vær brodir jon med gudz myskun á eign kirkjunnar j arnesi. oc vmmbodi kirkjunnar j skalholhti.

ad biskupstijunndir skulu takast heim j skalholt or arnes hrepp. skal hann hafa helmijnng spikz vr þeim huolum sem j arnes rekamarki kunna a lannd ad koma. so hid sama af tijundarhuolum sem þangad eigu ad greidast. enn sallta nidur uornn hluta oskaddann oc flytia [i] brutafiardar botnn oc ábyrgist med handvommum þeirra sem med fara. oc senda skýr ord j skalholt. nær vitia skal. j trekýllisey. leigir hann huondradi. oc avijkurland halft fyrir mork. hier med tekst vmmbod á ollum þeim rækum sem skalholtz kirkjustadur á á stronndum med þeim hætti ad sa sem vmmbod hefur skal þa huali til sijn flytia oc fara med ad aullu sem fyrr er skrifad oc hafa þar af pridiung spikz enn skalholtz stadur ij. hluti.

380.

[1327].

REKASKRÁ Vatnsfjarðarkirkju.

Rekaskrá þessi er tekin orðrétt upp í Vilchinsbók, en síðan er þar bætt mörgu við, og er þó ekkert af því yngra en frá dögum Vilchins biskups; en af samanburði við máldagann hjá Vilchni er það auðsætt, að rekaskrá þessi er langtum eldri, og sjálf ber hún með sér að hún er mjög forn, og með vissu gerð áður Einar Eiríksson tók forráð í Vatnsfirði, en það varð eptir dauða herra Eiríks Sveinbjarnarsonar föður hans 1342; gæti skráin enda verið frá dögum Sveinbjarnar Sigmundarsonar Súðvíkings föður Eiríks, en vart hygg eg eldri, og sennilegast þykir mér að hún sé frá þeim tíma, sem hér er sett, því að þetta ár er Jón biskup einmitt í Vatnsfirði og setr rekaskrá Árness á Ströndum og staðarins í Skálholti; er

Það því ekki ólíklegt að hann og herra Eiríkr Sveinbjarnarson hafi komið sér saman um reka Vatnsfjarðar um leið, og þá hafi þessi skrá verið gerð. Nín árum seinna, eða 1336, var Jón biskup enn í Vatnsfirði og vígði þar þá kirkju; hefur því kirkjan þá annaðhvort verið nýgerð eillegar þá að hann hefur vígt kirkjuna upp eða hreinsað hana, eptir að Ásgrímr prestur var særðr í kirkjugarðinum árinu áðr 1335, enn einginn máldagi þekkist nú, er heimfærðr verði til þess árs, nema ef vera skyldi kaflí úr máldaga þeim, er stendr hjá Vilchni. Í yfirreið sinni yfir Vestfjörðu 1327, kom Jón biskup að Reykhólum og vígði þar kirkju, en ekki er sá máldagi nú til, nema það sé sá, sem Jón Sigurðsson hefur heimfært til Staða-Árna (Dipl. Isl. II, Nr. 53 ár 1274), og mundi eg, ef mér hefði þá verið það mál jafnljóst, er hann var prentaðr, og mér er það nú, heldr hafa ætlað það vígslumáldagann frá 1327. Þess má geta, að Jón Sigurðsson virðist hafa ætlað að heimfæra þessa skrá til c. 1360, og er það að því leyti rétt, að það er víst, að hún getr ekki verið yngri. Til er önnur skrá um reka Vatnsfjarðarkirkju, sem einmitt mun vera frá hér um bil 1360.

AM. Dipl. afskr. Nr. 890 *ex Scriptura authentica Templi Vatzfiordensis* 3: gamalli skrift a audri síðu framan a messubok, sem fyrrum hefur heil fylgt vatzfiardarkirkju. Enn er nu ecke epter af bokinne nema þetta blad, hvert eg festi aptan við kalfskinnsskverid Vatzfiardar kirkiu, hvar a ritadar eru Vatzfiardar bresa Copiurnar. A. M. Þesse maldage er ritadur med tveimur höndum, badum eins gömlum, sem syuest, eða alika gömlum, hinn fyrre hlute maldagans allt að þeim ordum: J þolungaruik toltt. hualr. med agöþa inclusive, er ritadur med godre hende, ecki riett settre, hældur likare godre gamalli norsk[r]i hendi, eru stryk og angar ut ur stöfunum þeim sem med leggium eru. Höndin er oefad eldri anno christi 1400. og kanske morgum arum eildre. forte de anno circiter 1360—70. hæc tamen paulo incertiora sunt. Enn það er víst, að geyse gömul er þesse skrift (AM.). Bisk. Skalh. Fasc. XIV, 10.1. transscr. 22. Apr. 1605 (afskr. þar af meðal bréfaafskr. Árna Nr. 923), og prentað eptir því í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 119—21. AM. Dipl. afskr. Nr. 936 *ur Copium af Vatzfiardarskiölum med hendi séra Jons Arasonar*, ónákvæm og misskrifuð. Máldaginn var festr við bréf séra Snorra kyngis frá 27. Okt. 1360 og þórarins biskups frá 21. Aug. 1363.

Þessa reka æ kirkia j watzfirdi [at halfu víp heimaland¹⁾].

Siettungþ i ollum reka j rekavik a bak lætrum.

allan reka æ teigh vndir huestv.

¹⁾ [Þesse ord eru nu skafen i þessum maldaga, so litt læs eru, nema i vatn sien boren. Verda þo enn lesen. Þessa rasuram hefur einhver skalkur villið giðra, til að eigna kirkjunni meira enn hun atte. og mun þetta fals firi laungu s[k]jed vera. AM.]

Or halfum hual i flíoti fimta hlut meira en helmingh.

Tua hluti wskerda i kagapar uik oc æ griotleiti oc i sanduik en grasnautnar giępi oll.

J kiaransvik oc hlauduvik sex vietter af hveriv hundrapi vietta.

J helarvik¹⁾ allan hualreka oc giępi onnor.

Sulna stapa.

J haufn fimtung oc siettung hualreka.

J bardzvik hinvm eystra megin fiordung i hualreka med agopa en attungr firer norpan.

J sæbols reka i reykiarfiręi fiordungr i hualreka.

J siglu vik toltfungi minna en pridiung i hualreka. en pridiung i vipreka.

Kirkian j watzfirdi æ fioratigi vietta i huerium hval er kemr a almenningar en ein ef mina kemr.

J bolungar uik toltfungr hualreka med agopa.

²⁾ Pagat skal huerr madr bufastr oc sa er af landi hefuer ala lamb oc abyrgiaz eda gefua ella j milli jsafiardar botz oc kleifa i seyðisfirdi.

Pangat skal gefua æ or eđey huert wær.

attędming torfs skal gefua huert sumar gilldan or vnadz dal. oc fæ eyki til at færa til siofuar þa er sottr er.

Skogar haugg a tiarna nesi sua sem uill.

skogar haugg j jsafiardar botni sua sem vill. oc gelldfiar hagar þar ollu fe. fiorvnytiar allar fra gioruidals æ. oc til meginar j jsafiardar botni.

sadiord i reykianesi sem vill oc þara nytiar.

torfskurdr j hals husa land sem uill.

priar vietter fiska skarpra huor messeri j skala vik.

sex bruta haufn j hrvtey til brundtidar.

sker at ollum nytium.

reki vndir eyiar haumrvn.

heimil selveidi j skersundi.

¹⁾ helarvik 890; hælaruik, transscr., 936; ²⁾ •Hler er handaskil, og byrjast su sidare hōnden med þeim ordum: pagat skal huerr og nær su ut til endans. þesse hōnd er verr skrifud enn hin fyrre, enn skriftarlaged er likt. angar og strik ut ur stōfunum, og ðill skriften osett. Synest annars ad vera sōmu tidar sem hin fyrre. AM.

kolgerð j iokulkelldu skog¹).

skogar huaug²) j skeidar mvla sem vill.

stodhrossa hagi j berssa dal.

laxveidr hit þridia huert sumar i laugardals æ³).

381.

22. August 1327.

i Vatnsfirði.

SKRÁ um reka Skálholtsstaðar á Ströndum, er Jón biskup Haldórsson setti.

Rekar þeir sem hér er um að ræða komust við sölu Skálholtstóls í eigu Hannesar biskups Finnssonar og þaðan að erfðum til Bjarna konferensráðs Þorsteinssonar og Hannesar St. Johnsen kaupmanns, en þeir létu þá í burta með gjafabréfi 20. Janúar 1858 (Biskupsskjalasafnið á Íslandi 80. Fol.). Á Stað í Steingrímsfirði bjó fram yfir 1200 Jón Brandsson, merkilegr maðr. Hann andaðist 25. Maí nálægt 1209. Hann átti fjóra syni og var einn þeirra Bergþór, er bjó á Stað eftir föður sinn og andaðist 1232. Helga hét kona Bergþórs og var Ásgrímsdóttir. Þau áttu, svo getið sé, einn son, sem hét Ásgrímr og dó hann 1256. En líklegt er að þau hafi átt annan son, sem hafi heitið Einar, og að það hafi einmitt verið sá maðr, sem hér er kallaðr Einar auðmaðr, því að nöfn sona hans, Brandr og Bergþór, benda beint á þessa ætt. Þorgrímr sá, sem hér er nefndr, mun og vera sonr Einars auðmanns. Hann tók við Stað í Steingrímsfirði 1284 (Bsp. I, 734), en komst í skætur við Arna biskup Þorláksson í Staðamálum og 1286 gerði biskup honum áminningu, og er þess getið að hann hafi tekið hval af reka staðarins (Bps. I, 759, 760), en 1289 sættist hann við biskup (Bps. I, 779) og skriptar fyrir staðamál 1291 (Bps. I, 785). Gunnlaugr Oddsson, sem hér er nefndr, kynni að vera bróðir herra Rafns. Guðmundur skáld dó 1330.

A.

Landsb. 268. 4to bl. 92a—b skr. 1601; Landsb. 107. 4to bls. 404—405. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 88

¹) skoghi, transser.; ²) þannig 890; hogg, transser., 936; ³) Hér bætir afskrípt séra Jóns Arasonar aptan við svo látandi klausu úr Stefáns-máldaga frá 1509:

Hun a A og land a midia Leiskalamyre i motz vid Reykiarfjord. sionhending nedan af eyrenne i teigsvordu. og hun a manadar beit a Reykiadal fremra. Jtem manadarbeit a hlidinne sem er a mille Skala-vikur og kielldu.

Skalholtzrekar fyrir westann.

Þessa reka a stadrinn.

fiordung hualreka j trekyllisey oc attung or helmijngi þeim er reýkhýlltjngar hafa att.

fiordung vr hualreka a ruteýiarstronndu. ad orteknum hin-um sextannda hlut þeim er jon vigvatsson¹⁾ atti.

gudmundur skalld gallt so mikid sem hann atti j arnnesi j hualreka.

avijkurland halft id eystra oc halfann hualreka oc vidreka a mille raufar²⁾ oc knarrarnes³⁾. gulldu það sýnir eýnar% audmannz. brandur oc bergdor.

þorgrijmur einarsson gallt stadnum fiordung vidreka oc hualreka milli fyrr nefndra takmarka.

gudlaugur oddzson greiddi fiordung j hualreka milli gilz og melslækjar. attung hualreka. j norðfirði milli melz-lækjar oc drangar. fiordung hualreka a hruteýiar ströndu milli hualr oc merkibamarz. enn ef þa huali rekur a ad ey ero salltanndi. þa skal vmmbodzmadur stadarinz hafa fullt valld til med skilrikra manna vitordi ad selia þa huali oc kaupa med adra betri huali.

Var þessi maldagi gior j uatzfirði anno domini M^o. CCC^o. XX°. vij^o. jn octaua assumptionis beate virginis.

B.

Bisk. Skalh. Fasc. IX, Nr. 1 í transskr. frá ²²/₈ 1444 og ¹/₂ 1492 og annað transskr. í IX, 2 frá 1599; AM. dipl. afskr. Nr. 2607 (eptir IX, 1). AM. 261. 4to skr. c. 1600.

Stadurinn j skalholti a þessar eigner a ströndum norðr.

Auikur land allt bit eystra oc halfan hualreka oc uidreka j milli raufar oc knararnes. gulldu þat syner einars audmannz brandr og bergþor.

þorgrimur Einarsson gallt stadnum fiordvng hualreka oc vidreka millum fyrnefndra takmarka.

¹⁾ vigvatsson hdr. Sighvatsson, Hist. Eccl.; ²⁾ rofyar(l) hdr.; Rátteyar, Hist. Eccl.; ³⁾ knerrarness(l) hdr.

Gudlaugr Oddzson greiddi fiordvng hualreka æ krossnesi milli gils og melslækjar. attung hualreka j nordurfirde mille melslækjar og dranga. þria hluti hualreka æ hruteyjar strond mille hualar og merkihamars. að vr teknvm hinvm sextanda hlut er atti jon viguarzson. og allan widreka millum merki hamars og dögundardals ær.

Gudmundur skállð gaf suo micid sem hann atte j hualreka j arnesi. fiordung i trekyllisey og attung ur helminge þeim er reykhylltingar hafua att.

[a stadrión j skalholli fiordung j hualreka j ofeigsfirde¹).

382.

1. September 1327.

i Björgvin.

SKIPAN Eilífs erkibiskups í Niðarósi hin þriðja.

Norðmenn skoða það, sem hér er kallað I—II sem tvær skipanir og kalla það *fjórdu* og *fintu* skipan Eilífs, en það er með þetta eins og það, sem þeir hafa kallað fyrstu og aðra skipan hans (sjá Dipl. Isl. II, 344 ár 1320), að þetta eru tvö mismunandi ágríp úr einni skipan. Til þess að sýna þetta er það eitt ærið að geta þess, að í báðum þessum köflum (I—II) er mart alveg hið sama: I § 3 = II § 1; I § 4 = II § 2; I § 6 sbr. II § 5; I § 7 = II § 7; I § 8 = II § 8; I § 9 = II § 10. Auk þess er það ólíklegt, að sama biskupaping hefði gefið út tvær skipanir, og hið sama hefði staðið í báðum. Þó eg kalli þessa skipan þriðju skipan Eilífs, er þó óvíst að hann hafi sett svo margar skipanir, og því stór væri þá rétt eð telja skipanir hans fimur eins og Norðmenn gera. Páll erkibiskup nefnir í skipan sinni 19. Júlí 1336 § 10 einungis tvær skipanir Eilífs, aðra frá 1320 og hina frá 1327, og líklegast er að hann hafi aldrei fleiri alshejarskipanir gert, og að skipanin mikla sé að eins langt ágríp úr skipaninni frá 1320. En þá skipan hef eg því talið sér, að hún er sérstök heild út af fyrir sig eins og Jón Skálholtsbiskup hefir samþykkt hana.

I

AM. 350. Fol. bl. 130b—132b, skb. skr. 1363 (= A); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= B), að mestu samhljóða A; AM. 456. 12ma bls. 108—13, 116 19 skb. c. 1480 (= C); AM. 53. 8vo bl. 42 og þar eptir, á pappir með hendi Eggerts Jónssonar á Ökrum c. 1640 og er afskrípt af 350; Ny kgl. saml. 1847. 4to bl. 13a

¹) [vantar í A; er því líklega yngri viðbót, en þó eldri en 1344.

skr. 1669 að eins tvær klauser úr § 5. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 498—508 með latneskri þýðingu og í Norges gl. Love III, 270—85. Þetta er í Norges gl. Love kallað IV statúta Eilífs.

Skipunarbref hera Eilífs ercbibiskups¹⁾.

Allum kristnum²⁾ mönnum [þetta bref seandum edr heyr-andum³⁾] sendir Eilífr med guds miskunn ercbiskup i nidar-osi, vilhialmr af orkneyum, audfinnr af berguin, halluadr af hamri, Eiríkr af Stafangri, med pers⁴⁾ sama miskunn nidar-oss kirkiu undirbiskupar, fagnad eylifrar heilsu i syni dyrdar-fullrar meyar⁵⁾.

Wer a sitiandi þessu biskupa þingi, at bæta sidu manna, ok frelsa af vunarins drapi þær sælur sem⁶⁾ oss ero æ hendi folgnar ok vari stíorn ero vndir gefnar, sva sem uer erom skyldugir af pionosto uars embættis, vid kennandiz varn vanmátt, at ver megum ecki verduligt af oss gera i augliti hins hæsta, sva sem sannleikrinn segir i gudspialli jons postola, at æn mer megit þer ecki gora, þui hófum uer allir ván til einnar ok hinnar hæstu forsear⁷⁾ heilagrar þrenningar, treyst-andi af hinum mikla þess sama godleika er dagliga syngir i kirkiunum, Bidit þer, og munut þer vid⁸⁾ taka, Leitit þer, ok munut þer finna, Á⁹⁾ knyt þer, ok man ydr uerda upp lokit, Ok sá sami gud, allra miskunna¹⁰⁾ ueitari, ollum flíotliga gefr-honum fornfærum ver bænir uars litillætis sva sem os er mattu-ligt, at hann sialfr fyrirlatnum¹¹⁾ uarum syndum af einni saman vægd sinnar godgrndar, yfir oss dreifi miskunn himn-esks órleika, uitzku sannleiks ok¹²⁾ læringar aukandi huguit til¹³⁾ hialpsamligrar sálra hirtingar, huerri eigi uerdr meiri forn gudi færd ok honum þeckiligri¹⁴⁾, greidandi huassleika varar skynsemdar at helgum anda i blasanda, megim ver hafa¹⁵⁾ innuirduliga umhugsan ok æhyggju yfir¹⁶⁾ gudligri hiðrd oss æ hendi folginni, af snidandi löstu¹⁷⁾, rotsetiandi krapta uerk, ok hialpsamlig bodord¹⁸⁾ skipandi, at ver megim [mak-

¹⁾ Bref Eilífs erkbiskups C; j nidarose capitulum, b. v. B; ²⁾ sl. C.

³⁾ [etc. C; ⁴⁾ þessa, 53; ⁵⁾ Marie C; ⁶⁾ nær eigum fyrir at sia oc b. v. C; ⁷⁾ forsonar C; ⁸⁾ med B; ⁹⁾ á sl. C; ¹⁰⁾ miskunneenda C; ¹¹⁾ fyrirlitnum C; ¹²⁾ auruggrar b. v. B; ¹³⁾ til sl. C; ¹⁴⁾ þegiligri C; ¹⁵⁾ hafa sl. B; ¹⁶⁾ fyrir B; ¹⁷⁾ enn b. v. C; ¹⁸⁾ setiandi oc stadfastliga b. v. B.

ligar skynsemdir¹⁾ þeim giallda æ efzta domi sem oss hefir sian vingard. [þat er heilaga cristni²⁾], i hendr fengit til reinsanar ok stiornar.

1. ³⁾J nafni fôdur ok sonar ok heilags anda. endr nyium vër á þessu biskupa þingi þær setningar heilagra fedra sem skipadar ero salum inanna til lækninga ok æigi hafa uerit uardueittar. helldr [nidr felldar⁴⁾ fyrir [uanræktar sakir⁵⁾ ok vuana. einkannliga skipan milldrar minningar⁶⁾ jons erchibiskups i nidarosi. at hann varar menn at falla æigi i þær⁷⁾ bannsetningar⁸⁾ af sialfu uerkinu. sem i kirkiunnar logum ero skrifadar⁹⁾. ok at sinn æ hueriu ári se þær upp lesnar at biskups stolum i heradi at stærum kirkium.

2. Jtem at æigi se vër makliga asakadir fyrir oskynsama þôgn. sem skipadir erom at sa himnesku korni i biortu manna af sialfum guði. segiandi fyrirspámanninn. Mallausir hundar [mega æigi¹⁰⁾ geyia. þat er at skilia. at þeir lærdir menn ero kalladir mallausir hundar. sem æigi vilia edr¹¹⁾ æigi mega edr æigi þora segia mōnnum syndir sinar edr storglæpi. Ok enn talar gud fyrir annan spamann. æigi stigu þeir til motstöðu imoti¹²⁾ illmenne¹³⁾. ok æigi settut þer ydr uerndarmenn fyrir guds husi [moti þeim sem nidr vilia briota heilaga cristni¹⁴⁾].

3. Nu alla ok ser hueria þa sem abyggia¹⁵⁾ drottinligrar hiardar er æ hendi fingin¹⁶⁾ æminnum uër. æ eggium ver. ok fyrir dreifing blods uars herra jhesu christi biodum uër. at þer lærit ok læra latit yduart folk Credo in deum. Pater noster. oc [mariu vers¹⁷⁾]. ok dyrkan heilags embættis. einkannliga Messusōngs ok annara helgana. vtskyrandi þeim tōlu ok hátt vij. hófudsynda ok mikilleik helutis pinu. er menn verdskyllda med hófudsyndum. ok adra luti. eptir því sem gud gefr huerium sina miskunn. til þess at folkit [megi fordaz¹⁸⁾] diofulligar snórrur ok slægdir. ok þiona med reinleika hiarta ok likama varum herra jhesu christo.

¹⁾ [makliga skynsemd C; ²⁾ [sl. C; ³⁾ Nu b. v. C; ⁴⁾ [nidr fallit C; ⁵⁾ [uanrækt C; ⁶⁾ herra b. v. C; ⁷⁾ þat er C; ⁸⁾ se b. v. C; ⁹⁾ skipadir C; ¹⁰⁾ [sem eigi mega C; ¹¹⁾ oc B; ¹²⁾ nid C; ¹³⁾ oc eigi settu þier ydur i moti þeim sem nidr nilia briota heilaga kristni b. v. C; ¹⁴⁾ [sl. C; ¹⁵⁾ aahyggia B; ¹⁶⁾ folgin B; ¹⁷⁾ [aue maria C; ¹⁸⁾ [fordizt B.

4. Jtem at ueralldligir ualldzmenn. þeir sem illa neyta sinu ualldi. meggi ægi hylia sina illzku með yfirbreidzli fysiligrar uuitzku. skipum ver. at kirkiunnar lógh þau sem her fylgia. se frammferð i norrænu ok sva ritud æ spiall¹⁾. vpp fest at huerium biskupsstoli, ok i heradum at stærrum kirkium. i þeim stad. at huerr megi lesa sem uill edr eptir rita. at su fysiliga vuitzka sem adr var fus²⁾ i frammapan syndarinnar. megi hedan af heptaz af umlidinni vuitzku ok mikilleik þeirra pina sem þar ero akuednar.

5. Enn þessi log standa i settri bok decretalium³⁾ Bonifacius papa⁴⁾. Þat sem fyrr uar⁵⁾ birtiz nu⁶⁾ æ nalægum tima. at leikmenn ero klerkum⁷⁾ hatsamir. sva at þeim nægiaz ægi sin endimork þau er þeim ero sett af lógunum. helldr leysa þeir tauma sins ualldz um þa luti sem þeim er fyrirbodit ok vleyfiligt er. ægi uitrliga alitandi. huersu miok þeim er fyrirbodit at fremia nockut valld æ klerka edr kirkiuligar personur ok þeirra godz. æ setiandi þeim þungar byrðar. tolla ok ymissar⁸⁾ alogur af þeim heimtandi. ok margfallðliga æstunda⁹⁾ þa vndir at leggja sina drottnan oc þionostu. ok þat sem vēr uerdum segia. þo at harmandi¹⁰⁾. at sumir formenn kirkiunnar¹¹⁾ ok kirkiuligar porsonur ottaz þat sem ægi er ottanda. leitandi at hafa ueralldligan frid skiott um lidanda sem dauid segir. ok ottaz þeir meir at styggja ueralldligt ualld enn eylift. samþyckiandi sva ofdiarfligha sem oforsialiga slikum vuenium æn nockuri noksemd ok leyfi papaligs embættis oc sætis. Nu ver [uiliandi imoti ganga¹²⁾ sua ranglatum gerdum skipum ver með¹³⁾ papalighv ualldi ok með radi cardinalium bræðra uarra. ok fyrirbiodum ver at nockurir klerkar. formenn edr kirkiuligar personur. klaustra menn edr veralldar klerkar huerrar uigslu. kyns edr stettar sem huerr er. luki edr heiti at veita¹⁴⁾ leikmönnum nockurar ælógur undir nafni læns edr giafar. eda með huerium lit edr flöfi¹⁵⁾ sem þat er fegrat edr skreytt¹⁶⁾. [æn noksemd¹⁷⁾ papaligs sætis. sva keisarar. ok

¹⁾ spialld C; ²⁾ full C; ³⁾ er suo bida b. v. C; ⁴⁾ pani C; ⁵⁾ hefir uerit C; ⁶⁾ með raun b. v. C; ⁷⁾ miog b. v. C; ⁸⁾ ymieligar C; ⁹⁾ stunda C; ¹⁰⁾ harmanda se C; ¹¹⁾ oc kristninnar b. v. C; ¹²⁾ [moti giorandi uillia() C; ¹³⁾ af C; ¹⁴⁾ luka C; ¹⁵⁾ lofan C; ¹⁶⁾ skyrte C; ¹⁷⁾ [á rogsemd C.

konungar. eda adrir höfðingjar. hertugar. iarlar. baronar. Drott-
setar eda adrir ueralldar¹⁾ ualldzmen. huerrar uirdingar. kyns
edr stettar sem huerr er. huerir sem a leggja klerka edr
kirkiur tolla edr nockurar ælögur. taka edr gripa þeirra godz.
[bioda edr lata²⁾] gripa. ok æigi sidr [þeir allir sem³⁾] gefa full-
ting til edr nockurn tenad sinn⁴⁾ opinberliga edr leyniliga.
ænna þeir i bann af sealfu uerkinu. af hueriu banni þa skal
engi⁵⁾ leysa mega utan i lifs haska æn ualldi ok einkannligu⁶⁾
lofi⁷⁾ papaligs sætis. ⁸⁾Jtem Bonifacius papa. þvi at diorfungar
full ofdirð nockurra iustisa. systlumanna edr annarra domara
vex sva miok. at i þeim stöðum sem þeir hafa valld yfir talma
þeir edr fyrirbioda. at þau mál sem af lögunum edr af fornri
sidueniu kirkiuligum domi tilheyra. dómiz fyrir kirkiunnar
domarum. til þess at þeir renni þvi helldr undir leikmanna
dom. edr þeirra mál nidr falli ættlaus edr udæmd. Nu af þvi
at uer uilium æigi uanrækia uár rettindi. ok varar brúdar
heilagrar kirkiu. skipum uer ok fyrirbiodum at nockurr talmi fyrir
sik edr annan. at þau mál sem tilheyra kirkiunni se dömd fyrir.
kirkiunnar domarum. edr þau se dregin undir leikmanna
dóm meðr ualldi edr naudung. edr nockurr gefi rad til full-
tings edr lidsinnis. Enn ef nockurr dirfiz at gera imoti þessu
uaro bodi. uiti hann sik bannsetningar þinu uera undirgefinn
af sealfu uerkinu. af hueriu banni hann skal æigi fyrr leysaz.
en hann hefir vskadliga bætt þa motgerd skada ok kostnad. er
hann gerdi domörunum. huers rettinda valld er hann tálmaði.
ok sva þeim sem malit atti at kiera. Jtem Bonifacius papa. þeir
ero ok sumir er hafa ueralldligt valld. at þeir dirfaz at [fyrir]⁹⁾
bioda sinum undirmönnum at selia nockura luti formönnum
kirkiunnar. klerkum eda odrum kirkiunnar personum. edr
nöckut af þeim at kaupa. æigi sidr at mala þeim korn. edr
baka þeim braud. edr nöckur storf þeim at ueita edr þion-
ostu¹⁰⁾. Nu af þvi at slikar ofdirðir ero funduar til nidrbrotz
ok adnar kirkiunnar frelsis. þa dæmum ver þa er þilika luti

¹⁾ ueralldar sl. C; ²⁾ [edr lata bioda at C; ³⁾ [sl. C; ⁴⁾ sem C; ⁵⁾ eigi C; ⁶⁾ einkannligu sl. C; ⁷⁾ leyfi C; ⁸⁾ Héðan og til § 6 skaðð út í C, sbr. skipan JHald. ⁹⁾ 1326 § 16—17; ¹⁰⁾ skaðð út í A; yfir linunni í B; ¹⁰⁾ þionostur B.

dirfaz at gera bundna uera bannsetningar banni af sialfu uerkinu.

6. Þessi articulus tilheyrir lærðum mönnum¹⁾. Þviat ágrindar blindleiki ok usettlig²⁾ elska. sem lærdir menn hafa til frænda sinna. einkaunliga til þeirra [sem þeir geta³⁾ af vleyfdum⁴⁾ ok fyrirdæmdum frillulifnadi i brigdzli allrar klerkligrar stettar ok kirkiunnar suiuirdingar. ok æigi ueri þeir makligir synir at kallaz. ne nærendr⁵⁾ af sinum fedrum. eptir lögligum setningum. hefir her til nær alla presta i Nidaross erchibiskupsdömi sva miok dagliga⁶⁾ heimskat suiuird[j]liga⁷⁾ at þeir fatekir upp hafdir kirkiunni at styra. ok af hennar godzi ordit⁸⁾ feitir ok fullir ok miok rikir. enn á sidarstum dögum gera þeir litla edr ongua minning þeim kirkium sem þeir hafa rikir af uordit. helldr gefa þeir alla þa eign sem þeir hafa af kirkiunni aflat sinum frændum sonum ok dætrum sva saurugliga getnum sem fyrr segir. huern oskynsemdar fleck⁹⁾ jon Erchibiskup i nidarosi villdi af þerra. ok þvi skipadi hann æ biskupa fundi þeim ok þingi sem hann hafdi i biörguin. at þeir prestar ok klerkar sem hafa kirkiur¹⁰⁾ ok beneficia. leggi til þeirra uidrkuemiligt lutskipti. vtskipandi¹¹⁾ at þat se hinn .xdi. partr af ollu þvi góz[i] sem [hann hefir af kirkiunni aflat edr sva sem af kirkiunni¹²⁾. Nu dömum uer a þessu þingi at sea skipan se vbrigdiliga halldin. þa piuu vidr leggiandi. at huerr prestr edr klerkr sa sem æigi helldr þessa skipan. at leggja [.xda. part¹³⁾ til kirkiu þeirrar er hann hefir aflat af. edr þat finnz i hans testamento at hann geri þetta med nockurri blekingu edr undandraetti. þa skal hann æigi taka pionostu ok æigi at kirkiu grafa. ef hann bætir æigi adr enn hann deyr. þat uillum ver ok at þeir prestar sem þeim skripta spyri þa eptir¹⁴⁾. huart þeir hafa þetta halldit. ok ef þeir vilia þetta æigi hallda. edr um bôta ef þeir hafa brotit. ok megi þeir. þa skolu þeir huarki taka skript ne pionostu ne¹⁵⁾ kirkiugard.

7. Jtem tyrinbiodum uer. at nøckurr karlmadr edr kona geri tuenn festmál edr tuennan hiuskap. Enn ef nockurr dirfiz

1) Nw b. v. C; 2) usettlig C; 3) [sl. B; 4) oleyfiligum C; 5) frændur C; 6) dagliga sl. C; 7) suiuirdiliga sl. C; 8) uordnir C; 9) flokk at C; 10) kirkiuna B; 11) ut skyrande C; 12) [af kirkiunne hefir aflat C; 13) [tiundar hlut C; 14) at C; 15) eda C.

þetta at gera. þa fellr sa i bann af sialfu uerkinu. ok af þessu skal hann æigi leysaz mega. nema hann bæti ok taki skript sem fyrir hordom.

8. Jtem skipum ver [at æigi¹⁾ nöckurr madr²⁾ edr kona fari i annat biskupsdömi til hiuskapar sambandz³⁾ nema hann hafi til skilrikis skilrikt biskups sins bref. ok ef þessu uedr moti gert. þa fyrirbiodum uer ællum prestum undir pinu sins embættis⁴⁾ ok beneficij. at uigia þau saman edr uera a þess hattar brudlaupum. nema þau se sva mikils háttar menn. skynsamir ok merkiligir. at engin grunsemd meghi⁵⁾ æ vera. at [nockurir menn⁶⁾ megi tálma [þetta samband edr brudkaup⁷⁾

9. Jtem fyrirbiodum uer. at nockurir kirkiunnar [formenn edr stiornarar⁸⁾ dirfiz at fa kirkiunnar vmbod edr hennar godz nockurum leikmanni moti helgum setningum. ef hann kann fá nockurn klerk til þess nytsamligan.

10. [Jtem skipum ver. at huerr sem einn er gerir samblastr moti retti ok kirkiunnar frelsi edr sæmdum biskupligrar uirdingar opinberliga. þa skal hann af því sialfu æigi kiasaz mega til sæmdar i biskupligri kirkiu⁹⁾.

Ok til sannz vitnisburdar ok skyringar¹⁰⁾ vm alla þessa luti. settum ver vár innsigli fyrir þetta bref er gert var i biorguin kal. septembris. anno gracie Millesemo trecentesimo. vicesimo septimo.

II.

AM. 351. Fol. bl. 113b—14b skb. c. 1360 (Skálholtsbók góða); AN. 42A. 8vo bls. 212—13 skb. eg er þetta skr. c. 1480; hér er að eins § 4—8 og § 10; Ny kgl. saml. 1585. 4to bls. 21—34 á pappír «Er udskrevet efter et til laans bekommet Manuscript fra Island in 4to af M[arkus] Magnussen»; síðan er það nafn dregið út og ritað «Adaldahl (manifeste)». Titilblaðið er með hendi Markúsar stíptprófasts þessi afskrift stafar á aðra hönd frá skb. 351. Ny kgl. s. 1938. 4to á pappír afskrift af 351. Þessi kafi af skipaninni er prentaðr i NgL. III, 275—77 og er kallað þar V. skipan Eilífs.

¹⁾ æigi sl. C; ²⁾ karlmadr C; ³⁾ bandz C; ⁴⁾ officii b. v. C; ⁵⁾ eptir líkendum b. v. C; ⁶⁾ [nockur mein C; ⁷⁾ [þeirra hiuskap C; ⁸⁾ [formadr eda stiorname C; ⁹⁾ [sl. C; ¹⁰⁾ styrkingar C, D.

Statuta Eilifs Erkebiskups¹⁾.

Eptir farandi statutum meðr ollum sinum articulis war gert ok saman skrifat i berguin af milldrar aminningar Eilife erkebiskupi af niðarosi. vilhjalmi af læreyium, auðfinni af berguin, halluarði af hamri, eiriki af stafangri lyðbiskupum. ok skylduliga boðin at halldaz vm niðaross erkebiskupsdæmi. sub anno domini M^o. ccc^o. xx^o. vij^o. kalendis septembris.

statvta Eilifs.

Jn primis at þat statutum milldrar minningar jons erkebiskups sem hann byðr at þeir casus sem maðr fellr i hann af sialfu werkinu se opinberaðir vm sinn æ huert ær i höfuðkirkju huers kaupstaðar. sua hit sama i hinum stærum höfuðkirkium. skal halldaz vbrigðiliga.

1. Prestum þeim öllum sem geymsla guðligrar hiarðar er i hendr feingin heyrir til af sinum stett innuirduliga at kenna sinu soknarfolki Credo in deum. Pater noster ok Ave maria. ok hueria uegsemd þeir eiga at veita heilögum messusöng ok öðrum sacramentis ecclesiasticis. skyrandi þeim vöxt ok hátt allra höfuðsynda ok mikilleika heluitis kuala er firir þær sömu gefaz. ok þa aðra luti sem þeirra vndirmenn mætti þui betr forðaz brecki fiandans ok slægðir ok þiona sinum herra ihesu christo með sonnum reinleika hiarta ok likama.

2. En at ranglatir weralldligir valldzmenn þeir sem i kirknanna prongingum eðr þeirra persona hafa begat til með astundaðri ovitzku afsakat sinar illgiðrðir villdi nu þeim mun naðugligar huilaz af illzkunni sem þeim væri kunnara afelli þinunnar. þa skulu þessar pafuanna skipanir samanlesnar ok skrifaðar vpp æ eitt spialld með norrænu ok latínu hanga vppi i kirkju at huerium biskupsstoli. sua hit sama i heraði at huerri graftrar kirkju i sua föllnum stað at huerr sem vill megi hæði lesa ok eptir skrifa. De emunitati ecclesiarum capitulo non minus et capitulo aduersus eos qui libro sexto. de consanguinitate et affinitate eos qui in concilio viennensi. de sententia excommunicationis nouerint.

3. ²⁾ Biskupar allir i niðaross erkebiskupsdæmi skulo i tilheyrligum stoðum hafa ser officiales sua sem stendr i statuto

¹⁾ 1585; ²⁾ Hér byrjar 42.

míldrar áminningar jórundar erkibiskups. at rannsaka ok niðr setia malaferli þau sem kirknanna valdi [heyra til¹⁾]. sua at huerr biskup ætli sinum officiali einhueria þarfliga tekiu fyrir [starf sitt²⁾] af þui goðzi sem biskupsdominum heyrir til. eðr af þui öðru sem hann ma rettliga gera. meðr þui at einginn er skylldr at stríða æ sialfs sins kosti.

4. Þat er ok harðla liott³⁾ ok vskapligt sem i þessu erkibiskupsdæmi hefir leingi hörmuliga fram farit. at valla finnaz þeir nöckurir klerkar eða kennimenn iafnuel huersu fatækir sem þeir hafa af sialfu kotlifinu verit vppdregnir til formannz stéttar j heilagri kirkiu ok síðan hafa þeir þar [allan sinn heiðr⁴⁾] af fengit. at⁵⁾ sialfum kirkjunum af huerium þeir hafa grætt oc aflat. ætli nockurn goðan lut af þui sama goðzi. helldr latandi með blindri agirni ok vanstilltri æstwð alla [þessa peninga⁶⁾] huerfa til sinna frænda. eða þat sem er enn rækara til sinna barna [getinna i brizli ok uanuirðing allrar klerkastettar af firirdæmdum faðmlôghum þeirra sem eptir sialfum lôgunum huarki [eigu] vpp at faðaz af fôð[u]r ne moður⁷⁾].

5. Nu huerr klerkr eða kennimaðr sem at þui werðr fundinn at i sinu testamento er hann raðinn j at kirkian [i huerri⁸⁾] hann helit beneficium skyli missa sinn part. þat er at skilia hinn tiunda lut af öllu þui goðzi i fôstu ok lausu sem hann hefir æ henni aflat eptir þui sem skildi ok skrifaði ægætrar áminningar Jon erkibiskup æ kennimanna fundi i berguin. þa skal hann æigi taka corpus domini ok æigi grafaz milli kristinna manna. ok yfir þessum articulo æigi fa lausn af sinum skriptafôð[u]r. huerr skylldagr er hann her vm eptir at fréttu. vtan hann vm skipti sinn vilia. ok ef þat er máttuligt leggi kirkjunni fulla fyrr sagða porcionem.

6. Þat er ok firirboðit at krossmork(!) vórs herra ihesu christi þat sem allir eigu at vegsama eptir megni se grafit ristit eða penntat æ grioti eða golfi eða nockurr þar æ iórðu sem þat megi fottroðaz. eðr af nöckurum vreinindum yfir dreif-

¹⁾ [til heyra 42; ²⁾ [sitt starf 42; ³⁾ liost 351, 42; ⁴⁾ [sinn heidur allann 42; ⁵⁾ af 42; ⁶⁾ [þa penenga þessa 42; ⁷⁾ [sl. 42; ⁸⁾ [huer 42.

azt. meðr þui at veralldar lögin leggi hina þunguztu pinu við huerium sem gerir.

7. Huerr karlmaðr eðr kona sa er sik binndr inn i tuennan hiuskap freistandi þat með giorðinni sem vmáttuligt er at leikiz með lögunum. fellr i bann af sialfs sins werki af hueriu hann skal með eingu móti leysaz vtan hann bæti þetta sitt brot sua sem annan hordom.

8. En at þetta lyti forðiz þui meirr sem ðll firir farande tilleiðing her vm werði giðrr vpp rætt ok afnumin. þa skal eingi karlmaðr eðr kona takaz til hiuskapar bandz i oðru biskupsdæmi an vitnisburðar brefi sins biskups¹⁾ vm sina ætt ok vppruna. En ef oðruviss werðr gort þa er firirboðit ðllum prestum ok serhuerium þessháttar menn við nõckurn eða nõckura saman at vigia ok²⁾ þuilik³⁾ brudlaup at sitia. En ef þeir gera. se þeir suspensi ab officio et beneficio. vtan personur se sua merkiligar ok mikils hattar at eptir likendum syniz ecki⁴⁾ trulikt at nõckurt impedimentum muni þar vpp æ wera.

9⁶⁾. Þat hefuir i noregi leingi werit mikill vsiðr. at af prouentum þeirra kirkna sem j brott eru at studium með orlofi sinna formanna greiðaz wt rentur buers þeirra vicarij ok aðrir þungar skyldugir kirkiunni. en þeir sem heima eru iafnuel þo at þeir se ecki at tiðunum taka vpp i sinn part alla þa vðxtu sem þeim liggia til commons ðllum samt. sua at þeir missa sinn part sem fiarlægir eru þar sem eptir kirkiunnar lögum ætti þeir at taka fructus fulla ok vskerða af sinum beneficijs. leiðir þat ok her af at fair eða eingir kanunkar finnaz þeir at biskups stolunum at færir se at studium sakir allðrs eða annara luta. en þo at þeir se til færir. ok villdi giarna fara. þa mega þeir æigi sakir fiarlægðar staðanna. vtan með miklum kostnaði. Nu sakir þess at þeim gefz æigi færi æ brott at fara ok kirkiunni werðr þar i mikit preludicum þar sem hon þyrfti vel kvnnandi menn til sinnar stiornar. þa skal su skipan standa her vm obrigðiliga heðan af. at kanunkar werande i studio með orlofi sinna formanna skulu taka fulla sina vðxtu af sinum prebendum. en rentur vicarij buers þeirra

¹⁾ doms b. v. 42; ²⁾ 42; sl. 351; ³⁾ þuilikt 42; ⁴⁾ 42; sl. 351;

⁵⁾ § 9 sl. 42.

ok aðrir þungar skyldugir kirkiunni lukiz wt af þui commune sem þeim liggia till borðz ollum samt.

10. Eptir lögum kirkiunnar skal einginn formaðr skipa nöckurum leikmanni raðsmanz stett æ sinum garði eða yfir sinnar kirkiu goðzi. meðr þui at nockurr ecclesiastica persona se i hans valldi su er hann megi þat starf tilheyritlaga i henndr fæ.

388.

27. September 1327. i Sælingsdalstungu.

MÁLDAGI kirkjunnar i Sælingsdalstungu, er Jón biskup Haldórs-son setti, þá er hann vígði hana.

Landsb. 268. 4to bl. 99a—b skr. 1601; JSig. 143. 4to bls. 297—98 skr. c. 1600; AM. dipl. afskr. 1524 og 1526, sem er með hendi séra Ketils í Hvammi (d. 1670). Landsb. 107. 4to bls. 392—94 (skjalab. frá sr. Jóni í Hítardal). Árni Magnússon leitaði frumbréfsins, en fann það ekki. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 95—96.

Sælijngsdals Tunnga¹).

Kirkia j sælijngsdalz tunngu [j Dolum²) er vijgd ad vpp-hafe thil heidurs allz ualldanda gudi sælli gudz modur og hinum heilaga johanni baptiste.

þangad liggur tijunnd oll af tuennum skogum. leysijngia-stodum. holum. laugum. sælijngsdal. groptur oc lýsitollur oc oll [skyllða so hid sama³).

þangad gafst a þann dag er kirkian var vijgd. eyristollur af þessum fiorum⁴) bæium. leysijngia stodum. holum. laugum oc sælijngsdal.

land ad saurum liggur thil kirkiu jtölulaust med ollum gognum.

fimm kýr. tolf ær oc⁵) hundradz hestur.

vidreki oc hualreki j stikuvijk ad frateknum agoda.

Tolf manna iferd i saurbæiar fioru.

¹) Sælingsdalstungu maldage 143; ²) [j Huamsueit 143, 1524, 1526;

³) [skyllða 1524. 1526; skullða bion hid sama(!) 143; ⁴) sl. 143; ⁵) enn 1524, 1526; einn 143.

kirkia a ecki j heima lanndi.

þar a at vera heimilisprestur oc syngia thil asgards huernn dag helgann i ymbrudaga alla oc ij daga umm lannga fostu. midvikudaga oc fostudaga. vtan fostudag hinn langa.

skal prestur sa er syngur j tungu taka oc j tijda offur af þeim er býr j asgardi oc fæda mann med presti a vetur.

Biskupsgistijng er ad huorritueggiu kirkiu.

prestur j tungu skal taka iiij merkur heima.

Jon bondi j huammi lagði þar thil kirkiu eyrirstoll æfinnlega af huoru sijnu lanndi er skogar heita a þann hatt ad j tunngu skulu skrifast ärtijdir fodur hans oc modur. sialfs hans oc ij husfroyia hans æfi[n]liga oc seigiast salumessa artijdar-dag huerz þeirra.

kirkia a smelltann kross. licnneski johannis baptiste. mariu skript. glerglugg. elldbera. lijkakræk. ein messaklædi. tiolld vmm kirkiu. kertistikur ij. munnlogar ij og glodarker eitt oc ottu sonng. sloppur.

artijdardag huern fodur oc modur jsleifs bonnda or asgardi skal seigiast salumessa j tunngu oc so hans þegar hann annast.

oc thil sanns vitnisburdar sættu¹⁾ væ brodir jon med gudz myskun biskup j skalholtti vor[t] jnnecigle fyrir þennann maldaga sem skipadr var ä þann sama dag sem vær vijgdum kirkiuna anno domini M^o. ccc^o. xx^o. vij^o, [jn festo cosmi et damiani²⁾].

384.

[1327].

MÁLDAGI Maríukirkju á Skarði á Skarðsströnd, er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 30b—31b. Jón Sigurðsson segir þetta Gyrðsmáld. (Safn II, 59). En þetta er víst heldr máldagi Jóns biskups Haldórssonar, nema hvað seinasta línan kann að vera frá Gyrð biskupi. Þórarinn biskup vígði kirkju á Skarði 21. Júlí 1363, en ekki getr þetta verið hans máldagi.

¹⁾ setium 143, 1524, 1526; ²⁾ [sl. 143, 1524, 1526

Skard a skards stronnd.

Maríukirkia at skarde á heimalannd hálf með öllum
gjæðvm þeim sem þar eiga at fylgia at fornu oc nyu.

þessar eygnner hálfar með sömu grein.

konngs ey oc sker þau sem þar fylgia. oc flogur heita.
rufey oc rufeyiar holm oc nordursker. sigrijdar holm. suarfadar
klett. olafzey. lanngey.

kiortre huertt af reka þeim er gudmundur at gnyp oc þau
hallveig ättu.

brecka hálf var logd thil skarzkirkíu með reka þa er
sigvardur biskup vígdi kyrkiu j byrdardal oc hann tok hana
vöndan skardz kyrkiu at sonng oc tíjunndum oc þar með
tínnda oc hvarfsdal at aullum skyldum.

kyrkiu hluta at skardi fylgia xiiij kyr. xxx. ásaudar. vxe
fiog[ur]ra veira. selabatur. notir fertugar kophelldar.

fyrnefnd kirkia a þrið kaleka sémiliga. vj manna messu
fot. fernn corporalia. kanntara kapu af pelli oc adra af fustane
rauda. sloppa ij. messu stack. alltara klædi ij. af pelli með
lodum. oc ij aunnur. líjka abreidzl. kluckur viij. oc biollur ij.
munlogar ij. kerttestikur iij. glodaker oc elldbera. bakstur-
jarnn. glerglugg kringlöttann. fontklædi. skjirnnar sa. vöndar
bokur fornna með xij. mánada tíjdum. heilagra manna
saugur nockrar á eirnni bok. krossar ij. annar píralagdur¹⁾
enn annar smeltur. mariuskript forn oc reidustoll. messu-
fata kistu.

Snorri logmadur nafason oc þora hvsfrey²⁾ hans logdu
til opt nefndrar kirkíu at skardi þa er jon með gudz myskvn
biskup j skalholtti vígdi hana. x. c. j sémiligum gripum. voru
þar j vírdar viij bækur secundum ordinem fyrir víj hunndrud.
glergluggar fimm fyrir cccc.

Þessa luti fleiri sem hier fylgia lagdi nefndur suorri thil
kirkíu at skardi fyrir það er gafst til hennar meðann
hann var.

kirkíu tíöld halffimmtug með dukum fyrir cccc. alltaris-
bríj k fyrir c. salun ij. með lectaradvk spröngudum fyrir cc.
kanntara kapu með gulu sæi oc glitadur alltaris dukur fyrir

¹⁾ eða: píralagdur; ²⁾ þannig.

c. furstans hokul hvitann með messu klæðum fyrir tuo. c. vattekil, psalltara og hálft pund vax.

a feam þessum eigu at vera prestar ij. og messa hvern dag að forfallalausn. enn ij messur faustudaga. og midvikudaga vinn lannga faustu og jólaföstu. þannigat liggja tíundir af þessum bævm. Heinabergi. gnip. hualgröfum. stackabergi. ormsstöðum. dögurdarnese. suiney. rafsey. arnney. langey. raudseyjum og rufeyjum og aullum bæum þar a millum a ströndinne. þaðann skal syngja þil kross. ballarär. kuenna hálz og þil kirkiu i dögurdarnese. þalfann þridia tog messna. þenhus sonngur j svijney. rafnnzey. lanngey og vj messur j fagurey. þaðann skal greidast til skarðz hálft tíund.

[Jtem kirkian a xx kugilldi og iij. og xiiij hundrud voru¹⁾.

385.

[1327].

VITNISBURÐR þriggja manna um tíundir af Fagrey til Skarðs á Skarðsströnd.

AM. 264. 4to bls. 15 papp. skr. 1606.

Þesse er vitnisburður þorðar Guðmundzsonar þorkels Markússonar vígfúsar leifssonar. að allðrei var saungur nie týnd golldinn ur fagurey þil skarðz suo langt sem þeir muna framm. fyrr enn nu er snorre flutte annað fire herra jone biskuþe. þikiast þesser menn sumer muna þetta framm sextijgu vetrar enn sumer v tiger vetrar: Þiöða þesser menn þetta með eidi að sanna. ef þurfa þiker.

386.

[1327].

MÁLDAGI Þétrskirkju undir Staðarfelli [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 31—32a skr. 1601. Þessi máldagi er

¹⁾ [seinna bætt við máldagann; gæti verið úr visitatíu Gyrðs biskups 1354.

eldri en máldagi Gyrðs biskups frá 1354 og virðist vera máldagi Jóns biskups Haldórssonar. 1336 lagði ofan bæ á Staðarfelli og austr í Skarði af sújó (Konungsannáll).

Staðarfell.

Peturskirkia vndir staðarfelli a xiiij kugilldi oc x hvinndræð j laudi.

xiiij hvinndrat voru oc hálfa mork.

þriu hundrat voru fyrir skip oc nætvr oc gridunng.

Tok við þessu snorre af þoru.

kirkian a kalek oc tiolld vmm kirkiu. smellta kross. skrijn oc toflu yfir alltare. messuklæði ein. stolu oc handlijn oc haukul thil annara. kluckur vij. biollur ij. mariuskript. petursskript. þorlakz skript. ij. krossa fornna. alltaraklæði iij. med pell oc ij. onnvr. sacrarium munnlog. glodaker oc elldbera. kerttahialm med jarnn. kertistikur vænar fyrir lijkneskium. kanntaara(!) kapa med pell oc slopp einn.

þanngat liggia vndir xx bæir at tývndum oc lysitollum. bænhus vj. vj aurar af hueriu.

þar skal vera heimilisprestur. allir þeir menn sem maluýtu hafa j staðarfellzþjngvm eiga at luka þanngat malsmiolk a peturs messu dag.

[kirkian á oc hest oc hvinndrad er ásgrijmur gaf eptir son sinn. huu a oc oluis sker med ollum gíæðum¹⁾]

387.

1327.

SKIPANIR ýmsra biskupa [er Jón biskup Haldórsson samþykkti?].

Skjal þetta, sem hér fer á eptir, er mjög vafasamt og viðsjárvert, og að það sé skipanir Jóns erkibiskups rauða, Jörundar Hólabiskups og Arna biskups Þorlákssonar frá því ári, sem tilfært er í skjalinu sjálfu (1327), er ekki hægt að koma heim á annan hátt en svo, að Jón Haldórsson, er þá var biskup í Skálholti, eða Laurentíus, er þá var biskup á Hólum, hafi endrúfjað þær greinar úr skipunum þeirra, er hér standa, og þetta mundi maðr taka með trúarinnar augum ef fornt og áreiðanlegt handrit segði það, en svo er ekki. Vera kynni og, að ártalið væri skakt skrifad M. ccc. xxvij fyrir M. cc. lxxvij (= 1277), því að það ártal gæti betr staðizt tímans vegna.

¹⁾ [önnur hönd, og mun þetta seinnli viðbót, óvíst hvað gömul.

Það má að vísu rekja sumt af þessum greinum til Staða-Árna, en fátt eitt til Jóns erkibiskups og Jörundar Hólabiskups. Þar á móti kemr allr þorri þeirra saman við sumt í skipunum Eilífs erkibiskups og skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 26. Júlí 1345; sumt kemr og heim við ákvæði í skipan Jóns biskups Haldórssonar frá 20. Júlí og 27. Okt. 1326. Að ýmislegt kemr saman við skipan Jóns biskups Sigurðarsonar, sem gerð er 18 árum síðar þyrfti þó ekki að vera því til fyrirstöðu í sjálflu sér, að þetta væri sérstök skipan, því að í henni er mart frá miklu eldri tímum, en hún er sjálf. Hitt að rekja má alt það, sem hér stendr, grein fyrir grein til annara skipana er grunsamlegt. En það er einkennilegt, að ártalið 1327 stendr hér og bendir það einkum á að þetta kunni að vera sérstök skipan eða endrýfjan, því að hvernig ætti slíkt ártal með öðru móti að geta staðið við skipan Jóns erkibiskups, Jörundar Hólabiskups og Staða-Árna. Eftir skipan Eilífs 1327 getr það varla verið tekið, því að hér er eiginlega ekkert sótt til hennar; sú grein þar (I § 10), sem svarar nokkurn veginn til § 8 hér, á þar í rauninni ekki heima, en er tekin úr skipan Eilífs frá 1320. Það er því eins og að í því handriti, sem Vatnsfirðingar hafa haft fyrir sér, hafi þetta ártal staðið. Að öðru leyti gæti það legið nærri að skoða þetta sem uppteiknan (excerpt) frá 17. öld. Það, sem hér er tekið upp úr skipunum Eilífs, virðist helzt benda á samkynja texta, sem í skinnbókinni AM. 456. 12mo. Þó að þetta kunni að vera samtíningr (excerpt) frá 17. öld, hef eg ekki viljað hlaupa yfir það, því að það þarf að koma fram, og mönnum er skylt að þekkja það.

AM. 181. 4to bl. 133b—140a skr. á pappír 1669 (bók Odds Jónssonar á Reynistað): Ny kgl. s. 1847. 4to bl. 110—112 á pappír skr. 1669 (bók séra Guðbrands í Vatnsfirði). Bæði þessi handrit stafa því frá Vatnsfirðingum. Í AM. 193. 4to bl. 25—26 á pappír c. 1700 er samkynja afskrípt og virðist sú bók stafa frá séra Sigurði Jónssyni í Holti í Önundarfirði (d. 1730).

Biskupaskipanir.

Anno gratiæ M. ccc. xxvij. af þessum skipadar. Joone Erkeniskupe j nidarose. Jørunde Biskupe að Holum. Arna Biskupe að skálhollte.

1. Eingenn skal ødrum sök giefra a stefnum rānga. Enn ef hann gefur giallde so mikit sem hann ætte að giallda. ef hann væri sannur að sök. nema sa er sok gefur suerie edur sanne med Eineyde. að hann þottest effter rettu māle sækia suo þo að hanz tala vyrdest hinum ecke til ofrægdar. nie fiolmælis.

2. þuijlijk skript sie fyrir launfesting sem fyrir hordom.

§ 1 sbr. Skipan Eilífe II 1323—48, § 2; § 2 sbr. JHald. ^{20/7} 1326 § 28 og JSig. 1345 § 9.

3. Ej skulu konur leidast j kirkiu ad Bænhvsum. edur Börn skjiraz edur bion samannviðgiast. og huorgi nema ad soknarkirkiu.

4. Huar sem afgiof af hual edr annara heilagra daga veydum. verdur meir enn hundrad. þa sie henne skift i flora hlute. sem annare skiftetijund. Enn huar sem er. c. ad eins [og] þadan af minna. þa hafe fataker menn Einsaman.

5. Prestur geime þess ad eingenn hafe þa konu jnnann þjngär. og sinnar soknar kirkiu sem hann hefur Barn att med.

6. Einginn prestur gefe þeim corpus domini. nie veyte þeim nockura Gudliga þionustu sem höndlader ero j opinberum frillulifnade.

7. Lærder menn halde sig fra deilum edur þrætum og ollum osidsamligum hlutum og halde sig diggua effter þuj sem þeirra stiett byriar.

8. Sæke nocur klerkur sök. edr giðre samband mote ráde heilagrar kirkiu og frelsisdome. edur heyðurs Biskup-legrar Tignar. þa ma hann eej veliast til nockurs sæmelegs Embættes eda tignar vtann loglegrar þjnu. sem ä hann ä ad leggiast.

9. Sa prestur sem rijfur þau mäl. sem Biskup tekur a presta [stefnu] og Lærder menn verda asatter. giallde 3 merkur.

10. Prestur skal ej þionustu gefa vtann Biskups orlofs nocurum þeim sem j storskriftum ero. edur j opennberum glæpum. fyrr enn þeir hafa Effter Logum bætt.

11. Og ej annarz soknarmanne naudsynialaust enn ef odruijs giðrer giallde Biskuþe 3 merkur.

12. Enn ef prestur verdur krafður ad veyta siukum manne þionustu. vr annarz sokn. þa skal hann til fara og veyta honum naudsynia hialp.

13. Fyrerbodinn er prestum allur osæmelegur fiärafle. og

§ 3 sbr. JSig. 1345 § 14; § 4 sbr. JHald. 27/10 1326, og JSig. 1345 C § 69; § 5 sbr. Árna 1280 § 2 og JSig. 1345 § 1; § 6 sbr. Árna 1269 A § 12, B § 16; § 7 sbr. Eilíf I 1320 § 1; § 8 sbr. Eilíf 1320 I § 7 og 1327 I § 10; § 9 sbr. Eilíf II (1323-48) § 3; § 10-12 sbr. Eilíf II (1323-48) § 25 og JSig. 1345 § 103 (C); § 13 sbr. Eilíf II § 37 og JSig. 1345 § 82 (C).

kaupskapur, so að kaupa nokkurn þann blut, til þess að dýrra sie vtselltt.

14. Eige skulu lærder menn taka vmmboð til nockrar deylu, edur standa æ stefnu fyrir leikmannadome, vtann hann sække rett sinn edur kirkiu sinnar, edur þeirra annara sem login votta, sem ero eckiur og fôðurlaus börn.

15. Lærdum mōnnum er fyrirboded j nocurum dome að sitia. Bref edur doma að lesa edur rita edur j noerum ráðum edur sampickt at vera vmm lijflat manna edur lima¹⁾.

16. Það er stadfastlega skipað að allar kirkiur með öllum sijnum tijundum og öllu sijnu gotze sie j Biskupa vallde og stande vnder þeirra skipun og forsia.

17. Einginn rykesmaður ma skipa sijna kirkiu af nockrum preste nema með dome.

18. Klerkar þeir sem kirkiu þiggia af leikmonnum, vtann nãð Biskupz og forsia, þá misse hann hejlagrar pionustu, og ef hann stendur j þuj með þræe sie hann afsettur öllu kirkiunnar Embætte, og sinne sæmd og vijgslupalle.

19. Með þuj að heilog kirkia ma ej j Erfð tekion verða, þá somer með ænguo mote það að þola edur sampickia að (leikmenn) klerkar hafe kirkiur og hallde, so sem með eiginnlegu vallde, þar sem þeirra fedur og foreldrar höfðu reisa lated, edur leikmenn veyte þeim edur skipe so sem vilia sijnum sonum edur øðrum.

20. Ef kona fer af sæng þremur vikum fyrir paska og fyrir tignar saker dagsins þa sie henne lofad að ganga j kirkiu páskadagenn og til pionustu.

21. Hvôr sem leider frillu edur horkonu j kirkiu, giallde half mörk.

22. Sa sem heldur barne vnder skjirn hann setur sig j vörðslu við gud fyrir þann sama hann heldur á.

¹⁾ Hér er skrifað við á spássiu: „Hart og hardara varla“. — § 14 sbr. Eilíf II § 38 og JSig. 1345 C § 83; § 15 sbr. Eilíf II, § 39 og JSig. 1345 C § 84; § 16 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, iv; § 17 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, v; § 18 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, v; § 19 sbr. Dipl. Isl. II Nr. 13, vi; § 20 sbr. Eilíf II § 30; § 21 sbr. Eilíf II § 30; § 22 sbr. Árna 1269, Dipl. Isl. Nr. 11 § 6 og Jörund 1276 § 4.

23. Bænhus þar sem Biskup lofar söng að hafa, eiga þjáljkann rétt á sier, og þyrmslur sem adrar soknarkirkjur.

24. J þuj profastsdæme leisest huðr og take skriffit fyrir brot sijn sem hann braut. þo j annars vmmbode kunne opennbert að verða.

25. Huðr bonde er skilldur að fæða mann með preste þo hann sie ríjdande frá Michaelsmesso til krossmesso, enn prestr sie skilldur að hafa þann mann með sier, að honum sie full fylgd j, og hann sie betur fær eftir enn áður, og sá þione honum j messo. Enn heimabonde fáj mann til. þá er maður fylger ej preste.

26. Jnnganga barna fare meir eftir skinsemd presta enn bonda edur hvsfreju eej(!).

27. Ef einhuðr limur manz hönd edur fotur edur nockud annað finst af manne þá skal það grafa j kirkjugarde, ef sa atte að kirkju liggja sem það er af.

28. Ef nockur maðr duelur leingur enn eitt ár Brullaups-giðrd sijna naudsynialaust, þa sie fyrirbodenn Jnnganga til þess hann leidriettast af þjáljku þralinde.

388.

[1329].

URSKURÐARBRÉF Guðmundar lögmanns Sigurðarsonar um rekamörk milli Hornafjarðar og Hjörleifshöfða.

AM. 354. Fol. bls. 58, skb. og er þetta skrifað um 1600; JSig. 143. 4to bls. 172—73 á pappír c. 1680; Ny kgl. s. 1945. skr. 1666 af Hannesi Gunnlaugssyni; eru hér tvær afskriftir af bréfinu, a, bl. 78b, b, bl. 404b; AM. 211C. 4to bls. 138—39 skr. c. 1700; Landsb. 115. 4to I bls. 200, (bréfasafn séra Jóns Haldórssonar); lBfél. 126. 4to bls. 11 skr. af séra Gísli Ísleifssyni Einars 1830—40. Bréfið veltr á árunum 1326—31. Oddr Svartsson verðr prestr 1326 (í Holti undir Eyjafjöllum, d. 1353), en 1331 deyðr Brandr skógr (í Skógum) Eyjólfsson.

§ 23 sbr. JSig. 1345 § 50 (C); § 24 sbr. JSig. 1345 (C) § 49; § 25 sbr. JSig. 1345 C § 45; § 26 sbr. Árna 1269 Dipl. Isl. Nr. 12 § 5; § 27 sbr. JSig. 1345 C § 33; § 28 sbr. Jón erkibiskup 1280 og JSig. 1345 C § 76.

Wm rekamark mille Hornafiardar og Hiðrleifshófa¹⁾.

Öllum godum monnum sem þetta Bref sia edur heyra sender [Gudmundur logmann²⁾]. quediú Gudz og sijna.

Það sie yður kunnigt: að so flutte sera Oddur suartzson firer mier að Brandur skogur og marger adrer goder menn sôgdu so. að ormur suiñfellingur³⁾ giorde þann sama æ mille landeiganda og rekamannz að so skal rekamadur niota reka sijns sem hann eigi land firer ofan. og það kom j mote: að rekamadur skal sialfur geyma reka sijns og landeigande⁴⁾ að ænguð abyrgiast. fluttist og so að herra Jon logmann²⁾ hefðe og logsagtt. að sæ same skyllde standa æ mille landeiganda og rekamannz j þessu takmarke. æ mille [Hornafiardar ær⁵⁾ og [Hiðrleifshófa⁶⁾] [og so fluttu firer mier firnefnder menn⁷⁾]. þu j seige eg að sæ same skal standa þar til annat löglegra framm kiemur.

[Og til sanns vitnisburðar set eg mitt jñnsigle hier under⁸⁾].

389.

7. Mai 1329.

i Niðarósi.

ELIÆR erkibiskup í Niðarósi staðfestir samning þeirra Laurentíusar biskups á Hólum og Guðmundar ábóta á Þingeyrum frá 6. Mai 1326 (Nr. 363) um tíundamál og Hvamm og Húnstaði í Vatnsdal.

Frumbréfið á skinni í AM. Dipl. Isl. Fasc. LXXIII, 1; innsiglið dottið frá; bréfið hefir fylgt Þingeyraklaustri. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 184—87 (ekki eptir frbr.). Afskriftir af bréfinu eru nokkrar svo sem: AM. Dipl. afskr. Nr. 442 (eptir frumbréfinu); AM. 277. 4to bls. 11—12; AM, 280. 4to bls. 150—52; Landsbókasafn Nr. 115. 4to bls. 259.

¹⁾ Gamall wrskurdr logmanns mille landeiganda og Rekamanns 1945a; Samþykktar Bref umm reka 1945b, 211; Bref Guðmundar logmanns um rekamark milli Hornafiardar ok hiðrleifshofda 126, 115;

²⁾ [Oddur Guðmundsson logmann(!) 1945b; logmadur 1945a; ³⁾ Suiñfellingur 1945a; ⁴⁾ landmadur 1945ab, 211; ⁵⁾ [Hornafiardar 1945ab;

⁶⁾ Hiðrleifstada(!) 211; Hornaär(!) 211; ⁷⁾ [sl. 211; ⁸⁾ [1945; Og til sanns vitnisburðar hier um 211; til sanninda hier um 354, 115, 143.

Huamsbref j watzdal. 1329¹⁾.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea æðr hæyra sendir ælifuer með guðz miskun ærcibyskup. j. niðarosi. q[ueðiu] g[uðz] oc sina.

Ver vilium at þer vitir at ver saom oc inuirdolæga skoðaðom bref með hanganda jnsiglum virðulægs herra oc andlægs broðor vars lafranz byskups. a. holom oc herra guðmundar abota. a. þingæyrum hæillt oc oskafuet oc. j. engum lut grunsamlægt gort. a. holom. j. hialltadal premr nattom efter kross-messo vm varet sub anno domini. M^o. CCC^o. xxvj^o. vm sættar gerð þeira amillom oc staðanna hola kyrkiu oc þingæyra klaustrz sua vattande at herra abote fyrrnæfndr lagðe. a. valld oc sialfdóme herra laurencij byskups oc jattaðe með handlaghe oc fullu laga skilyrðe sik skillda staðugt oc staðfast hafua oc sina efterkomandr þat sem hann villdi gera oc skipa vm kyrkiu tiunda mal þat sem lengi hafðe dæillt verit millom staðanna fyrsagðra oc allar aðrar mala græinir þær sem þær. j. millom hafua faret til þess tima. gaf. a. þann sama dagh herra byskup aðr næfndr staðenom. a. þingðyrum þessar jærðer. alla jorðena. j. huamme. j. vazdal bæðe kyrkiu luta oc æignar luta oc aðra jorð er hunstaðer hæita huaratuæggia frialsa oc akiærolausa firer huerium manne með ollum lutum oc lunnendom þeim sëm til þeira æigu at liggia at forno oc nýu. a. þann hatt at staðrenn. a. holom skal vera frials oc akollzulaus vm alldr oc æuedagha vm byskups tiundamal oc aðrar mala græinir þær sem millom hafua faret fyr sagðra staða. oc af þui at fyrrnæmder herra biskup oc abote bæidduzst af oss staðföstubref her firer. samþýkkium ver stæðium oc staðföstum þessa sættar garð huaromtuæggia oc þeira efterkomandom sem nu er til sagt til obrigðilegrar æignar oc samþýktar. Oc til sanz vitnisburðar sættom ver vart jnsigli firer

¹⁾ þetta, nema ártalið, stendr aptan á bréfinu með hendi Páls Gíslasonar alþingisskrifara. Bréfið var lesið upp í lögrétta 1639 og vottar Páll það aptan á því:

Þetta Breff war wplesid j Logriettu Anno 1639 þann 29 Junij

Paall Gíslason

E. H.

þetta bref er gort var. j. niðarosi sex nattom firer hallwardz messo. anno domini millesimo. ecc^o. xxix^o.

390.

29. Juni 1329.

i Mikkjálsklaustri.

ÞÓRÐR ábóti í Jónsklaustri í Björgvín og þrír menn aðrir votta að Sveinn Jónsson, íslenzkr kaupmaðr, seldi Munkalífi í Noregi Reiðólfsþveit í Harðangri.

Add. B. U. H. 98. 4to (Munklífsbréfabók skr. 1427). Prentað í útg. bréfabókarinnar 1845 bls. 130—31; Dipl. Norv. XII, 74.

bref om reidholfsþueit i hardangre.

Ollum monnum gudz vinom oc sinom þeim sem þetta bref sia edhir heyra senda þordir abote at ionskirkiu i biorgwin rampn ionsson¹⁾. ion biarnason. posteen prestson [quediu gudz oc sina. wer gerom idhir ku]nnykt at wer varom i hia oc dz a
 . . s dall medh ollum þeim lunnendom er [til fœrnempdir iardhar] liggia oc til kunna at koma firer [merkir b]rendar vegnar i godhum skirum onskom [peninghom medh] þi skilorde at fœr[nemp]dir herra abota oc klaustrit s[call] fœrnempda iœrd eigha. bola till fa oc land-skyld af [taka] . . . ij vœtir samfasta tiju laupa smers a huario are s[call] fœrnempd iord husa sek siolf vtan alla klaust-irsens tillœghu. verdhir nakot ofrialst i þessare iordhu scall herra abote oc klaustrit taka af hans kaupœyre fyrsta er gudh gifuir han vtan af islande koma at sinni hundrad vadmala firir hueriar ij merkir pœninga er nu ganga so mykit sem fœrnempt iardhar verd vinzt oc mœtzt. scall fœr[nemp]dir swein ionsson þessa iordh aftir lœyst hafua i fœr[nemp]dan tima oc firir seghia firir nottena helgha oc þa slika aura upp luka alla i einu sale sem han tok. var þetta kaup gort at michials klaustre i biorgwin a x. are rik[is] va[rs] vœrdhulegs herra magnusar medh gudz mi[skun] noro]gs suia oc gota konungs

¹⁾ Gæti verið Glaumbæjar-Rafn, þó annálar geti ekki utanfarar hans um þetta leyti.

in festo apostolorum beati petri et pauli. oc til sanz vitnis-
burðhar settom wer [var] incigle oc fœr[nemp]dir swein ionsson
sit incigle firir þetta bref er gort var a sagðhom dægghi oc are.

391.

4. Juli 1329.

í Björgvín.

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs Eiríkssonar til Íslands um
vaðmálagerð.

Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to bls. 128—29 skb. c. 1340.
Þetta er hið elzta og beztu handrit, sem til er af þessari réttarbót;
hún mun verða prentuð síðar ásamt orðamun handrita með Jónsbók.
— Eg skal nota hér tækifærið til þess að leiðrétta það, sem stendr
í Norges gl. Love III, 194—95. Þar er prentuð réttarbót um
meðreiðarmenn embættismanna eignuð Magnúsi konungi eptir pappírs-
handriti einu (Ny kgl. s. 1083. Fol. c. 1760), en það er villa ein,
því að þetta er § 4 í Píningsdómi frá 1489 (pr. í Lovsaml. f. Isl.
I, 38—39) og er vilzt á Magnúsi biskupi Eyjólfsyni í Skálholti
og Magnúsi konungi Eiríkssyni¹⁾. Réttarbót þessi er hér prentuð í
fyrsta sinn á íslenzku; á dönsku er hún í Jonsbogen Kh. 1763
bls. 396.

[O]agnus með guðs miskunn. etcetera.

Os oc raði uoro hefir iðuligha teeð uerit at uaðmal þau
er þaðan færæz ero eigi sua goð at gerð ne kosti sem þau
eighu at uera at fornu. oc af þui ver vilium ei ne meghum
blýða lata at þat dragiz leingr fram j uuana. þa bioðum uer
yðr at þer gerit heþan af eðr gera latið uoru uoð. mun-
aðar uoð. hafnar uoð. eðr onnur vaðmaal þau sem þer
latið ut af landinu færæz sua goð at allri gerð oc kosti oc

¹⁾ Klausu þessi er svo:

Réttarbót Magnúsar konungs(!)

Sýslumenn ríði við. v^{ta} mann.

Biskupar ríði við. xij. mann.

Lögmenn ríði við. x. mann.

[Hirðetjóri ríði við. x. mann, b. v. Pin.]

Officialis ríði við. viij. mann.

Skulu þessir allir vera án nefndar og taka tvöfaldan rétt, verði þeim
með hugmód eða öfund misþyrmt.

Í Thott. 2106. 4to c. 1750 er sama villan og í NgL.

uógh sem siðuenia hefir til uerit at fornu. sua oc at uaðmalin see iafnlongh með hryg sem með iöðrum.

Enn huerr sem öðru uis gerir. þa uiti sannligha at uaðmalin skolu upptæk vera oss til handa þau sem öðru uis geraz enn nu hofum ver firi sakt oc bioðum syslumonnum uorum at sia. at þessi uar boðskapr halldiz obrigðiligha sua framt sem þeir uilia niotandi uerða þess goðuilia sem þeir hafa af oss oc konungdominum.

oc til sanz uitnis burðar at ræð uort hefir suo samþykkt setti með uoro jnnsighli herra erlinghr viðkunarson drottseti vor sitt jnnsigli firi þetta bref er gert uar j biorguin týrsdagh næsta firi seliumanna Messa æ. x^{da}. æri rikis vars.

392.

2. August 1329.

i Björgvin.

EINDRIDI Simonarson, Bárðr Petrsson Gulapingslögmaðr, Gunnar «rasuæin» og tveir menn aðrir lýsa sætt herra Finns Ögmundarsonar og frú Kristínar Ívarsdóttur «j fullu vmbode iungfru Aaso. dottor herra Petrs j Ædæyu. ok fyrnæfndar fru Kristinar af einu halfu. en af annare Tidæmanz af Lybyku. ok Margretto dottor herra Petrs j Ædæy kono Tidæmanz» þar sem þau meðal annars «herra Finnr ok fru Kristin af halfu iungfru Aaso. gafuo vpp vidr Tidæman ok Margretto. dom þan ok orskurd sem herra Haukr logmaðr . . .» dæmdi «þeim iungfru Jngibiorgu ok iungfru Aaso . . .» Bréfið er gert «j setzstofuonne j Hofdinu j Biorgwin. Olafsuaku æftan hin sidara a tiunda aare rikis wars wyrdulegs herra Magnusar Noregs Swyia ok Gota konungs».

(Dipl. Norv. II, Nr. 172 eptir frumbr. í AM. Fasc. 22 nr. 12 meðal norskra frumbréfa.

393.

25. November 1329.

i Björgvin.

BÁRÐR Petrsson Gulapingslögmaðr sýknar Ólaf karl í Harðangri samkvæmt framlögðum prófum af kæru bræðranna Hró-

mundar og Ottars um „at moder þeira misforst j hans hond-om“. „biauerendom oc samþyckiandom þessom minum dome herra Hauk Erlendzsyni Gunnare rasueini“ Bréfið er gert „j konongs garde j Biorgwín. Katerinar messodagh a ellipta are rikiss mins virdulegs herra Magnus Noregs Swyia oc Gota konongs“.

(Dipl. Norv. III, Nr. 153 eptir frumbréfinu í Björgynjar safni).

394.

[um 1330].

BRÉF, líklega frá biskupi eða ábóta, til ónafngreinds manns um nokkurn fjárstyrk til fátækra skyldmenna.

AM. 671B 4to bls. 2 skb., og er þetta skr. með hendi frá hér um bil 1330. Jón Sigurðsson ætlar að „kynni vera bréf þetta mætti heimfæra til Árna biskups Helgasonar“, en eg hef þó álitid réttast að halda mér við aldr handarinnar, því sennilegast er að bréfið hafi verið í bókina skrifað um líkt leyti og það var samið og sent af stað¹⁾.

Ver wílium yðr kunníkt gera.

Af þi at ver munum allir standa fyrri domstoli vaars herra jesu christi ok taka ómbun allra uarra verka huart sem þau hafa werit i heimi þessum goð eðr ill. þa hefir oss viðr at buaz milldleiks verkum þessum hinum siðarsta uppskurðar degi.

Nu meðr þi at þessi fyr nefnd hiun eigu fiolða barna en

¹⁾ Á bls. 24 í handritinu er reikningsuppteiknan nokkur frá önd-verðri 14. öld, en því nær ólæsileg af því að þetta hefir verið skaðid:

þau vilborg [ok] ol[af]r sniolfsson [x avra].

eyiolfr þorkelsson. vj. avra.

þeira stiup[born]. v. avra.

Olafr alfason. vj avra.

Olafr a skiðastöðum v. avra.

. . . vij. avra.

steinolfr sex avra.

haukr. iiij. avra.

jon torfason. iiij. avra.

orðin nu þotraða sakir feleysis, sua at þau fa nu eigi hialpat ser, utan goðir menn ueiti þeim nockurar tillögur. þat vilium ver biðia yðr at þer gðrit i guðs nafni at leggja ok nökkut af yðru goðz[i] með þessum fyrr nefndum frændum yðrum sua mikit sem guð kennir yðr þat uitandi at sá sem meira sár mun meira goðz eptir taka þi at mikils er su gipta uirðandi at mega hialpa fatökum frændum sinum en þo miklu meira at hafa til þess fullkominn uilia með framkuemð i uerkunum. treystandi a guðs miskunn þess sem huerium retskriptaðum manni gefr eilifa ömbun fyri sinn goðgerning at j himneskri dyrð taki þeir avoxt af þuilliku miskunnar verki. vęntir oss at þessa ölmusu geri þit fyri hit milda nafn eingetins guðs sonar at hellðr geri þit þat frammar sua sem þit heyrit vart bref ok bönarstað.

395.

7. Januar 1330.

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs Eiríkssonar til Íslands um skuldir við austræna kaupmenn, að þær skuli vera goldnar að Ólafsmessu fyrri.

Gl. kgl. saml. Nr. 3269B. 4to bls. 128 skb. c. 1340; er þetta elzt og bezt handrit, sem þessi réttarbót er nú til í; hún hefir aldrei verið prentuð áðr á íslenzku, en á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen Kh. 1763 bls. 394—95. Seinna mun hún verða prentuð með Jónsbók ásamt orðanum.

[O]agnus með Guðs miskunn. etcetera.

Oss oc raði uoro hefir teet uerit at kaupmenn þeir sem higat sigla til land[s]ins fæ eigi skuldir sinar j rettann tíma af þeim er þeir eigha heimta at. oc þeirra ferðir hindraz iðuligha þar firi at þeir komaz stundum seint af landi eðr þeir uerða þar at sitia. tua uetur sem þeir hofðu áðr ætlat einn. oc af þui at ver uilium [þat] með engu moti hlýða lata. biðum uer yðr at þer hafit lokit austmonnum skuldir sinar at olafs messo fyri a hueriu sumri sua framt sem huerr hefir þa eigi lokit. vili suara oss tolf alnum af hueriu. c. þui sem hann uar skuldughr. oc annat slikt þeim er skulldina atti. Eðn ef hann

kemr eigi til skips á þenna dagh eðr hans goz. oc kemr sá er skulldina atte at heimta. þá bioðum ver systlumanni uorum eðr hans umboðsmanni oc þeim fiorum skilrikum monnum er hann kallar með ser at þeir lati meta þegar j stað af hans gozi heima sua mikit sem skulldinni suarar, oc þar með fluttningh til skips. oc serdeilis oss oc þeim er skulldina atti at heimta hálfa mork. skal þetta oc metaz soknarlaust huar sem þess goz kann hittaz er skulldina atti at luka.

Vilia oc systlumenn vorir eðr þeirra umboðsmenn þenna uorn boðskap eigi hallda eðr styrkia uiti sannliga at þeir skolu bæði missa systlur oc sæmdir þær sem þeir hafa af oss. oc á ofan sæta uorri sannri ubliðu.

Ok til sannz uitnis at ræð uort hefir sua samðýkt setti með uoru¹⁾ jnnsigli herra erlingr drottseti uor sitt insigli firi þetta bref er gert uar á knutzuokudagh á elifta æri rikis uors.

396.

2. Juli 1330.

[i Björgvin].

• AUKIR Erlendzson Bardhir Petirsson Gulapings logmadhir prondir Krakason logmadhir i Bjorgwin* transskribera bréf frá 30. Maí 1306 (Nr. 187 í Dipl. Isl. II). Transskriptum er gert „in festo sancti Swituni a xj are rikis vars vyrdhuleks herra Magnusar meðh gudz miskun Noregs Swia oc Gota konongs“.

(Munkliffsbréfabók Chria 1845 bls. 115—16; Dipl. Norv. XII, Nr. 78; eptir bréfabókinni Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to).

397.

5. Juli 1330.

i Saurbæ.

STEFÁN prestur Gunnlaugsson tekr í umboði Laurentius Hóla-biskups land á Guðmundarstöðum tuttugu hundruð og fimm hundruð frið þar með í öðru lagi, er Bergr ábóti Sökkason lauk Hóla-kirkju upp í þau hundruð hundraða, er Laurentius

¹⁾ uornu eða uoruu, hdr.

biskup heimti að Þverárklostri eftir reikningi Auðunar biskups.

AM. Orig. dipl. Fasc. I, 4, frumbréfið á skinni. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 187¹).

bref vm jordina gudmundarstade²).

Ollum monnum þeim sem þetta bref séa eða heyrá sender stephán prestur Gunnlaugs son Q[veðiu] G[uðs] ok sína.

Yðr se kunn[ik]t at þa er liðit var fra hingat burð vors herra þushundrað þriu hundrað ok þrivtiger ára tok ek j vm-boðe mins virðuligs herra laurencij hola biskups lanð a guðmundarstoðum firer tuttugu hundrað ok fimm hundruð frið þar með j öðru lage er herra bergr aboti lauk hola kirkju j þa hundrað hundraða skulld er nefndr laurencius biskup heimte vpp a klostrið efter reikninghe auðunar biskups foruerara sins. ok til sannýnda greindrar lyktingar sua mikils gooz af munka þuera setti ek firer þetta bref mitt jnsigli er giort var j saurbæ j aeyia firði tertio nonas julij.

398.

[1330].

MÁLDAGI Michaelskirkju í Búðardal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268, 4to bls. 30b skr. 1601. Jón biskup Haldórsson vígði 1330 kirkju í Búðardal og gæti þetta verið hans máldagi. Þá vígði hann og kirkju í Selárdal og á Stað á Reykjanesi, en ekki er víst að þeir máldagar sé nú til, sem heimfæri megi til þess árs. Búðardalr lá framan af undir Skarð á Skarðsströnd, en Sigvarðr biskup tók kirkjuna undan Skarði (um 1259) og lagði til hennar jarðirnar Tinda og Hvarfadal.

Budar Dalur.

Michaels kirkia j budar Dal a jord i hvarfadal oc ad tindum³).

atta kugilldi oc hunndrad voru.

¹ Afskr. í Bisk. 2. Fol.; Landsb. 115, 4to I, 1; ²) Aptan á bréfinu. Innsigli Stefáns prests er fyrir bréfinu, en brákað; ³) tyvndvmm, hdr.

kross yfir alltare. michael's skript. kalek. messuklædi. fornn
tiöld. kluckur ij. oc biollur ij. alltara klædi ij. kertistiku eina.
glodaker. bokur ij. fornar.

þar skal [vera] prestur heimilfastur.

þangad liggur tyvnnð fra tindum oc vr huarfadal.

399.

12. December 1330.

i Oslo.

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs Eiríkssonar um fals á varningi.

Þó að Magnús konungr kvarti í réttarbótinni frá 4. Júlí 1329 (Nr. 391 hér að framan) um að vaðmál flytist verri en áðr frá Íslandi, og þó að þessi réttarbót gæti með fram átt við vörur, sem fluttast hafi til Íslands og hefði í sumum handritum verið stýluð þangað, er þó alveg óvist að svo sé. Af handritum er heldr ekki hægt að álykta neitt vist í því efni, því að engar afskriftir af þessari réttarbót eru eldri en frá 16. öld, en upp frá því er hún tekin upp í mörg íslensk handrit og fleiri en svo, að menn hefðu þá ekki álitid hana eiga við Ísland meðfram, og af þeim rökum er hún tekin hér, og er hún prentuð eptir Norges gl. Love III, 156—57, en þar er farið eptir þessum handritum: Stockh. C16. 4to skb, frá 16. öld (= A); Stockh. C4. 4to skb. c. 1600 (= B); Deichmannssafn í Kristjáníu Nr. 11 skb. frá ofanverðri 16. öld (= C); AM. 330. Fol. á pappír frá c. 1600, tvær afskriftir (= D og D*); AM. 94. 4to og 102. 4to á pappír frá lokum 16. aldar (= E); Ny kgl. saml. 1083. Fol. á pappír c. 1760 (= F). En til frekari samannburðar er hér höfð skinnbókin AM. 345. Fol. bls. 166—67 c. 1570 (lögboek Einars á Reykjum = G). En í þessum íslenskum handritum hef eg rekið mig á réttarbótina: AM. 197. 4to bl. 44a á pappír c. 1650 (séra Jón í Villingaholti); AM. 62. 8vo B. bl. 27 á pappír c. 1650; MSteph. 41. 4to á pappír c. 1720—30 (góð afskr.); MSteph. 48. 4to bl. 30 á pappír skr. 1669; Gl. kgl. saml. 1159. Fol. viii á pappír c. 1650; Ny kgl. saml. 1939. 4to á pappír c. 1760 (Langebeck); Ny kgl. saml. 1945. 4to bl. 80a skr. 1666 (Hannes Gunnlaugsson); Thott. 2097. 4to bl. 93 skb. c. 1650; Thott. 2106. 4to bls. 95—97 (dat. á niunda ári!) og bls. 332—33 («a xij areo. «Ao 1331!») á pappír c. 1750; IBíél. 315B. 4to bls. 16—17 á pappír c. 1680; IBíél. 531. 8vo bls. 196 á pappír skr. 1706 (Hálfðán Jónsson).

Vm fals æ varningi¹⁾.

Magnus med guds miskunn [Noreghs s[v]yia ok Gota kon-

¹⁾ R. B. M. K., G.

ungr sendir ollum monnum i biorghuin þeim sem þetta bref sia æða höyra quediu guds ok sina¹⁾.

Ymisir men hafua idulegha kært firir os ok rade uaro. at uarningar sa [sem highat flytzt²⁾] er meir falsadr en dōme finnist till [at i nokorn stað annan förezt æða flytzt³⁾], so sem ero klæde⁴⁾ ok huert eitt⁵⁾ i sinni grein helldr⁶⁾ færre stikkvr⁷⁾ en uera ætte ok uane hefur a uerit at forno. vm⁸⁾ vax. [hön-ongh. rijs. alemandr. grion. spizs. ok alzkonar uarningar annar⁹⁾ er so blandadr¹⁰⁾ med uuidrkōmeleghom lutum [at unytri er¹¹⁾ med ollu¹²⁾ ok af þui at uer uilium þat med engu mote lenger¹³⁾ lyða lata. þa uilium ver at [aller menn viti¹⁴⁾ at uarningr allr sa sem hingat flytz¹⁵⁾ ok nokrskonar fals¹⁶⁾ finnazt i. a huern hatt [sem þat er¹⁷⁾]. skal uptōker¹⁸⁾ uera os [till handa. ok aa ofuan sa er uarningen atte æða flutti luka oss¹⁹⁾]. viij. ertoghar ok .xij. merkr²⁰⁾. i brefabrot nema þui at eins. at hann skyri²¹⁾ sik med [tylftar sōrum²²⁾ at hann uissi eighi at fals²³⁾ var i. [ok se þo uarningrinn²⁴⁾ upptōker sem adr²⁵⁾]. [Ok till sanz vitnisburdar at rad uuart hefir samþykt. setti mædr uaro insighli herra Erlingr Uikunnarson drotzsæti uar sit insighli firir þetta bref er gort uar j Oslo a miduikudaghen nesta eptir Niculas mæssa a tolfða are rikis uars. Herra Paal Baardarson kanzcelar vaar insighlade. Paal klærkr ritade²⁶⁾].

¹⁾ [etc. B, G; Nu af þui að b, v. B; ²⁾ [er utlenskir kaupmenn flitla til landa vorra F; til landsins b. v. B, G; ³⁾ [oc meir falsadr hier i þessu landi en nokuru öðru sérst edr finst B, G; er meir etc. sl. D*, ⁴⁾ allra handa b. v. B, G; ⁵⁾ eitt sl. B, F; ⁶⁾ að helldr finst nu B; eþar F; ⁷⁾ stycke D*; stittri F; halda b. v. B; ⁸⁾ Enn vm B, G; vin D, E; ⁹⁾ þuillkr B; [hrijs grion mandal [hunnang] spiss oc allskonar þvillkrv varningr G; ¹⁰⁾ blandast B; ¹¹⁾ [ok unyttir ero D; [ok vnyttir D*; [ok vnyttir er E; ¹²⁾ [i mörgum greinum B, G; er so blandadr etc. sl. F; ¹³⁾ þola nie b. v. B; lyða nie G; sl. D, D*, E, F; ¹⁴⁾ [ollum kanpmōðnum se vitannligt F; til sanns hiedann af b. v. B; ¹⁵⁾ i laudit b. v. B, G; ¹⁶⁾ edr suik b. v. B, G; ¹⁷⁾ [edr hueria hanna þat kan hellst að vera B, G; ¹⁸⁾ vptækt B, G; ¹⁹⁾ luka oss b. v. D; luki oss b. v. F; ²⁰⁾ [og konungdominum .viij. örtugum og .xij. morkum B, G; ²¹⁾ sueri B, G; ²²⁾ sœri B, D, D*, G; eydi F; [eidi sinum E; ²³⁾ edr suik b. v. B, G; ²⁴⁾ sa varuigr B, G; ²⁵⁾ [sl. D, D*; ²⁶⁾ [Oc til sanns vitnisburdar hier vm aa .xij. ári rikis vors B, G; [Datum Oslo, anno 12 regni. feria 4 post Nicolaj: Her Paall Baardarsen cantzeler var insighlade. Paall klærkr

400.

[c. 1330—1360].

FORSAGNIR, sem eiga við Jónsbók og hafa tíðkæzt á 14. öld.

Hér og hvar í Jónsbók bregðr fyrir nokkrum formálum eða forsögnum, sem hafa staðið í bókinni frá upphafi, en þegar fram liðu stundir hafa myndast fleiri slíkar forsagnir í þeim atriðum, er lögbók hafði eigi og hefir þessu haldið áfram allt fram á 17. öld, og munu slíkir formálar koma fram í safni þessu smátt og smátt. Til þess að hafa þessar forsagnir við hendina, hafa menn tekið að færa þær inn í lögbókar handrit sín. Sumir hafa og haft sína sérstaka formála, er munu koma í ljós síðar, en optast er þeirra óverulegr munr, og þá helst að málféri. Þeir formálar, sem hér fara á eftir munu varla vera mikið eldri en hér er sett, því ekki finnast þeir í eldri lögbókarhandritum en frá þessum tímum, en síðan hafa þeir geingið alla 14. öld. Úr lögbókarhandritum frá 15. öld munu þegar þar að kemr verða gefnir út formálar.

I.

Forsögn fyrir ómaga lögboði.

AM. 344. Fol. bl. 61b skb. c 1350 I; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. 1360 I; AM. 48. 8vo bls. 91—92 skb. c. 1360, X; AM. 350. Fol. bls. 165 skb. skr. 1363, XVIII.

omaga lögboð¹⁾.

Ek lögbýð þer (H¹ H²) omaga þann er heitir H³) til framfærslu þviat ek veit eingan skýldara þannu er fe ok færi hefir⁴⁾ at annaz (þenna omaga en þik⁵⁾. vil ek⁶⁾ þu latir virða fe þitt ok telia⁷⁾ omaga þina⁸⁾. stefni ek þer (með þessv laga⁹⁾ profi til [andsvara til H¹ i retta lagastefnu¹⁰⁾. En ef þv vill eigi at lögm veriaz þa [er ván at þessi omagi se¹¹⁾ þer flvtrr eptir¹²⁾ þingmanna domi eða lögmanz orskvrði. er þessi ættartala savnn. H¹³⁾. told frændsemi. stefni ek þer at orðfvllv ok lög-

ritadi E; [til vitnis [er] vort insigli fyrir þetta bref sett. hvert Erlingur Víðkunnur dróttseti vor inciglaði. giðrt i Oslo miðvikudaginn næstann eptir Nicolai messu a .ix. ári rikis vors F.

¹⁾ vm omaga framfærslu . . . 351; her greinir omaga lögboð 350; ²⁾ [N, 48; son, b. v. 350; ³⁾ N. N, 48; N^o N^o. son, 350; ⁴⁾ til b. v. 48. hafn 350; ⁵⁾ [hann. ok þui 350; ⁶⁾ at b. v. 350; ⁷⁾ fur b. v. 350; ⁸⁾ ok síðan b. v. 350; ⁹⁾ [ok þessu þinu löglighu 350; ¹⁰⁾ [þings i retta laga stefnu N^o, 350; ¹¹⁾ [mvn þessi omagi 360; ¹²⁾ at 350; ¹³⁾ ok 350.

fvllv nema þv rýðir¹⁾ þik vndan at lögvm at vitni þinu [H ok þinu H. ok allra þeirra er orð min heyra²⁾).

II.

Forsögn fyrir fjárkröfu.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 II; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360 II; AM. 48. 8vo bls. 89 I skb. c. 1360; AM. 350. Fol. I, bls. 161 skb. skr. 1363.

um fiarkrofv³⁾).

At gvðs vitni kref ek þik H fiar þess er vattar vita [eða þv geingr við⁴⁾ at þv átt at lvka mer. Iegg ek þer við ran ok þvilika sekt sem lög vatta ef þv gelldr mer⁵⁾ eigi. Hu kref ek þik at or[ð]fvllv ok lögmali rettv at vitni þinu H ok þinu H ok allra þeirra er orð min heyra.

III.

Forögn fyrir heimstefnu.

AM. 350. Fol. bls. 162 skb. skr. 1363 II; AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 III; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360 III; AM. 48. 8vo bls. 89 II skb. c. 1360.

her segir um heimstefno⁶⁾).

At Guðs uitni stefner ek þer H^o. heima æ xiiij. natta fresti [æ. H. nil ek at þu ser þa heima. ok lukir⁷⁾ mer⁸⁾ skulld mina þersa. stefnir ek þer at orðfullu. ok lögmali [rettu⁹⁾ at uitni¹⁰⁾ þinu H^o. ok þinu H^o ¹¹⁾).

IV.

Forsögn fyrir fjarsóknum.

AM. 350. Fol. bls. 162 skb. skr. 1363 III. sbr. V.

fiar soknir.

Ek bioðumz til uíðr tōku fear þers er ek krafða af H^o. nu æ stefnu dag. krefr ek nu enn sem furr þik þersa fiar. ok

¹⁾ uerndir 350; ²⁾ [N^o N^o. son ok þinu N^o N. son, 350; ³⁾ vm fiar krafr 351; fiarsoknir ok krafr 48; her hefr furst u[m] fiarkrōf 350; ⁴⁾ [sl. 350; ⁵⁾ sl. 350; ⁶⁾ heimastefna 344; [vm] xiiij. natta stefnv 351; heimastefna 48; ⁷⁾ [ok luk 344, 351, 48; ⁸⁾ þa b. v. 344. 351, 58; ⁹⁾ hér endar 351; ¹⁰⁾ hér endar 48; ¹¹⁾ [sl. 344.

legg ek sekt við ef æigi er golldit. at uitni þínu. ok þínu ok allra er orð min heyra.

V.

Forsögn að bjóðast til viðtöku fjár.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350 IV; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1260; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1360, III. sbr. IV.

Krafa¹⁾.

Ek bioðvmz til viðtokv fiar þess er ek krafði af þer H. nv a heimstefnv degi. kref ek nv sem fyr þik H þessa fiar ok legg ek þer fvlla laga sekt við ef þv gelldr eigi at vitni þinv H. [ok þínu H et cetera²⁾].

VI.

Þingstefnuforsögn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, V; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, V; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1360, IV; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363 IV.

Þingstefna³⁾.

Ek sker her boð vpp ok læt ek þat boði fylgia at ek stefni þing at H a þingstað rettvm a. v. natta fresti. kref ek at þar komi bæendr allir⁴⁾ i hrepp eptir skýlldv sinni en flýti⁵⁾ aðr boð sem lög vatta vm allan hrepp [at vitni þinv H⁶⁾].

VII.

Stefnuforsögn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, VI; AM. 351. Fol. 133a skb. c. 1360, VI; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. 1360, V; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, V.

Stefna⁷⁾.

At guðs vitni ok goðra manna stefni ek [þer⁸⁾ H til þess þings er nv var stefnt a H (dag at H⁸⁾). mvn ek þa þar koma

¹⁾ vm viðtokv fiar 351; krof 48; ²⁾ [b. v. 48, ³⁾ vm þingstefnv 351; her seger vm atfararþing 350; ⁴⁾ her b. v. 350; ⁵⁾ flýtia 351, 350; ⁶⁾ [b. v. 48; ⁷⁾ vm stefnv 351; stefna til þings 48, 350; ⁸⁾ [sl. 350.

at krefja þik fiar mins. stefni ek þér at orðfyllv ok lögmali [rettv at vitni¹⁾] [H ok þeirra er orð min heyra²⁾].

VIII.

Fjárkröfuforsögn á þingi.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. c. 1350, VII; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, VII; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. c. 1350, VI; AM. 350 Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, VI.

fiarkrafa³⁾).

Ek H krefr her [i dag⁴⁾] a þingi H fiar mins þess er vattar vilia bera⁵⁾ at þv att at lvka mer. legg ek [þer⁶⁾] við þvilika sekt sem lög vatta ef nv er eigi greitt. kref ek at orðfyllv ok lögmali rett v at vitni þinv. [ok þinv ok allra þeirra er orð min heyra⁷⁾].

IX.

Eiðsforsögn vitnis í skuldamálum.

AM. 344. bl. 62a skb. c. 1350, VIII; AM. 351. Fol. bl. 133a skb. c. 1360, VIII; AM. 48. 8vo bls. 90 skb. 1360, VII; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, VII.

vitni⁷⁾).

Til þess leggr þv hönd a helga bok ok þat segir gvði at⁸⁾ þv heyrðir skilyrði⁹⁾ þat at H atti at lvka H. sva marga avra sem nv talda ek ok sva friða ok a þann tíma¹⁰⁾ ok i þeim stað¹⁰⁾. þetta vitni ber þv eigi sakir minnar vinattv¹¹⁾ við H ne hatrs við H hellðr sakir sannenda.

X.

Eiðsforsögn vitnis í skuldamálum enn.

AM. 344. Fol. bl. 62a skb. skr. c. 1350, IX; AM. 351. Fol. bl. 133b skb. c. 1360, IX; AM. 48. 8vo bls. 90—91 skb. c. 1360, VIII; AM. 350. Fol. bls. 162b skb. skr. 1363, VIII.

¹⁾ [b. v. 48; ²⁾ [b. v. 350; ³⁾ vm kröfv 351; her segir um fiar-
krafir 350; ⁴⁾ [sl. 350; ⁵⁾ nu, b. v. 350; ⁶⁾ [b. v. 350; ⁷⁾ vm eiða ok
vitisburð 351; vitnisburðr 48; her segir um eiða 350; ⁸⁾ at þar vartu
nær ok b. v. 350; ⁹⁾ þeirra b. v. 350; ¹⁰⁾ N, b. v. 350; ¹¹⁾ uuina(!) 350.

vitni¹⁾).

Til þess leggur þv hönd a [helga bok ok þat segir þu Guði²⁾ at þar vartv nær ok heyrðir a at H krafði fiar sins þess er vattar vissv [at hann atti³⁾ at lvka honum ok hann stefndi H heima a xiiij natta fresti ok þann heimstefnv dag [var ek⁴⁾ þar við er hann krafði fiar sins [a H⁵⁾ ok lagði sekt við ef eigi veri lokin⁶⁾ [ek var⁷⁾ ok við at hann stefndi þing her i dag at H. ok stefndi H til þessa þings at lvka honum fe sitt, sva [heyrða ek⁸⁾ ok at H krafði H opt sinnis⁹⁾ fiar her a þinginv ok lagði sekt við¹⁰⁾. þetta vitni ber þv [eigi sakir neinnar vin- áttv¹¹⁾ við H ne hats við H helldr sakir sannenda].

XI.

Forsögn fyrir upptekt fjár.

AM. 344. Fol. bls. 62a skb. c. 1350, X; AM. 351. Fol. bl. 133b skb. c. 1360, X; AM. 48. 8vo bls. 91 skb. c. 1360, IX; AM. 350. Fol. bls. 162—63 skb. skr. 1363, IX.

vptekt fiar¹²⁾).

Nv sakir þess at eigi lvkaz peningar minir her i dag sem ek hefir kraft af H. því at guðs vitni ok goðra¹³⁾ manna kref ek bændr þessa til heðan af þinginv at fara með mer til heimilis H¹⁴⁾ þar¹⁵⁾ at dæma ok virða mer þar skvllð mina af honum ok þar fvlretti a ofan af fe hans. nefni ek til þessa [.xij. eða fleiri. H H¹⁶⁾ sva kref ek þingmenn alla til þessarar ferðar at taka fe mitt vpp eptir þeirra domi eða virðingv legg ek her sekt við ok laga rán hverivm er eigi fer eptir skýlldv at vitni þinv H ok þinv H¹⁷⁾ ok allra þeirra er orð min heýra.

XII.

Eiðsforsögn vitnis í áverkamálum.

AMagn. 350. Fol. bls. 163a skb. skr. 1363, X.

¹⁾ vm eiða ok vitnisburðe 351; vitnisburðr 48; her segir um eiða 350; ²⁾ [felt úr í 344; ok—guði, felt úr 48; ³⁾ [felt úr 350; ⁴⁾ [vartu 350; ⁵⁾ N. son, 350; ⁶⁾ lokit 350; ⁷⁾ [þar vartu 350; ⁸⁾ [heyrðir þu 350; ⁹⁾ sagðz 350; ¹⁰⁾ [felt úr í 344; ¹¹⁾ [uuna sakir 350; ¹²⁾ at taka skvllð manz 351; her segir um fiarsoknir 350; ¹³⁾ allra dugandi 350; ¹⁴⁾ N, N, 350; ¹⁵⁾ sl. 48, 350; ¹⁶⁾ [Nº. Nº. xij, 350; ¹⁷⁾ felt úr 344, 350.

her segir um eiða.

Til þers legr þu hönd æ helga bok, ok sua skytr þu þínu mali til Guðs, at þar uartu nær, ok sátt upp æ, at H^o. H^o. son ueitti þersar ækuamur H^o. H^o. sýni, sua margar sem nu taldir þu fur oss, ok at þu heyrðir þessi orð sem aðan hermdir þu fur oss, at þeir toluðu þau eðr þessum lik, til allz efnis, ok understóðu þersa mæls, ok þetta uitni þer þu fur engra muna skýlld, utan sakir laga ok retttinda.

at sua stöfuðum eiði, hialpi þer sua Guð, sem þu satt segir her um, Gramr ef þu lýgr, Guð se þer holrr.

XIII.

Eiðsforsögn að sverja fyrir áverka og vanrétti við annann.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XI.

her segir um eiða.

Til þers legr þu hond æ helga bok, ok þers skytr þu til Guðs, at hðg þersi eðr ækuamur eðr uanretti gerðir þu æigi, eðr ueitter, H^o, sem hann segir, at þu hafir honum ueitt, eðr gert, ok at þessi orð hefir þu æigi talat til H furstr, sem þer ero borin at þu hafir talat æ þann tíma ne furr.

at sua stöfuðum eiði see þer guð holrr sem þu satt segir her um, gramr ef þu her lýgr.

XIV.

Eiðsforsögn að sverja fyrir þjófnad.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XII.

her greinir um eiða.

Til þers legr þu hond æ helga bok ok þat segir þu Guði, at þetta fe er H berr æ þik at þu hafir stolit fra honum, þat tokt þu æigi stelandi hendi, ok engum raðum reðt þu þar til at þui ueri stolit, ok eingin uitandarmaðr uartu um þat, huat af þui uarð, þo at þat see horfit, at sua stofuðum eiði, etcetera.

XV.

Eiðsforsögn fyrir sannanarmann.

AM. 350. Fol. bls. 163 skb. skr. 1363, XIII.

her segir um eiða.

Til þess legr þu hond. etcetera, at eiðr sá sem H^o sór nu at sinni. ok sá er þá suer hann. er sannr ok sár at þinni hýgiu ok ægi ueitz þu annat sannara fur Guði um þetta mál. enn hann sór. þetta uitni berr þu fur ongra muna skýld. utan til sanninda ok sættar her um. Sua se þer Guð holhr. et cetera.

XVI.

Griðaforsögn.

AM. 48. 8vo bls. 92 skb. c. 1360, XI; AM. 169. 4to skb. c. 1320, þetta á bls. 1. frá c. 1380; AM. 350. Fol. bls. 163—64 skb. skr. 1363, XIV. sbr. Dipl. Isl. II, 10, XIV.

griða mal¹⁾.

J nafni favður ok sonar ok [anda heilags²⁾ set ek nv³⁾ grið ok fyllan frið milli þessara manna H H⁴⁾. ok⁵⁾ se krístr í griðvm með ollvm⁶⁾ oss [ok iungfrv sancta maria⁶⁾ ok allir gvðs helgir menn. konungr varr ok hans [hinir beztv⁶⁾ menn. biskupar⁷⁾ ok lærði⁸⁾ menn. lógmenn [ok allir hinir beztv menn⁹⁾. set ek¹⁰⁾ grið ok frið [eptir lógvm¹¹⁾ i ollvm stoðvm nefndvm ok onefndvm. set ek [grið i milli þessara manna eptir handsali¹²⁾ þeirra ok skilyrði¹³⁾. [jorð ræðr griðum fur neðan. en upphimin [varðar fur ofan]. enn seor fur utan. sa er kringir um all lönd¹⁴⁾. Sa er [griðniðingr er þessvm griðvm spillir¹⁵⁾ rækr ok rekinn fra gvði ok goðvm monnvvm. hverr¹⁶⁾ sa er þessi grið hellðr vel¹⁷⁾ ok settar frið hafi gvðs vingan ok goðra manna þöck. hofvm allir gvðs hýlli ok holdvm¹⁸⁾ vel griðum.

XVII.

Forsögn fyrir handlagi.

AM. 350. Fol. bls. 164 skb. skr. 1363, XV.

¹⁾ her segir um griða mal 350; ²⁾ [heilags anda 350; ³⁾ sl. 169, 350; ⁴⁾ N, 350; ⁵⁾ [b. v. 350; ⁶⁾ [æxtu 350; ⁷⁾ varer b. v. 169; ⁸⁾ ldir (= lendir) 350; ⁹⁾ [vorer 169; ¹⁰⁾ nu b. v. 169; ¹¹⁾ [sl. 169; ¹²⁾ [frið eptir handlagi 350; ¹³⁾ skilorde 169; ¹⁴⁾ [b. v. 350, og byrjar næstu setningu með En; ¹⁵⁾ [þessi grið hellðr ægl. þrífz huergi milli þessarra takmarka. ok heiti griðniðingr 350; ¹⁶⁾ En 350; ¹⁷⁾ ual. sett, b. v. 350; ¹⁸⁾ halldit 350.

her segir um handlag manna.

Kristr seai handlag þessara manna. H. ok H. en þat felz undir handlagi þeirra. at þeir sættaz æ þær lögætaz saker allar er i millum þeirra hafa uorðit ok giorst. ok nu hafa her kierðar uerit fur oss. skolo þeir þat at sætt ok sæmd hafa. her um. sem þeir xij¹⁾. menn dōma milli þeirra sem ek nefnir til. ok at þui holdnu ok fram komnu. sem domr dæmir. ero þeir alsattum sattir. sin imillum. handsalar H⁰. H⁰. son sua marga peninga ok aura. at slikum sala stefnum sem dæmiz at greiða. H⁰. En þar i mot handsalar H⁰. niðrfall at sökum. þeim allum. sua at þær se huorki sottar ne selldar. heðan af at guðs uitni ok allra goðra manna. er handlag þeirra sa. ok orð min heýra.

XVIII.

Forsögn fyrir ættleiðingu.

AM. 350. Fol. bls. 164 skb. skr. 1363, XVI; Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 131—32 skb. c. 1340.

her segir um ættleiðingar bref.

Þeim goðum monnum. etcetera.

Ek gerir ýðr kunnigt at æ H⁰ ári H²⁾ noregs konungs. æ H⁰. dag fur kirkiu durum æ H⁰. ættleiddi ek³⁾ H⁰. H⁰. son H⁰ ⁴⁾. [broður sinn eðr frēnda er sua heitir. H⁰.⁵⁾ til gialld[s] ok til gíafar. sess ok til sætis. [til auðs. ok til arfs.⁶⁾ ok allz pers rettar sem logbok vattar at ættleiðingr æ at hafa at⁷⁾ lógum. En ef sa gerir skildaga æ [sem ættleiðir. ok þeir er lofa ættleiðingina⁸⁾ huern lut af arfi [sá eðr þeir skolo⁹⁾ taka. eptir hans dag. [sem ættleiddir ero¹⁰⁾. þa greini hann þat [i brefinu¹⁰⁾. þa helldu þau æ einni bok all. H⁰. [H⁰. H⁰. H⁰.¹⁰⁾ er ættleiddi. ok H⁰ H⁰ son¹¹⁾ er [ættleiddr var.¹²⁾ ok H⁰ H⁰. son¹¹⁾ er iataði arfi. for þersi ættleiðing fram. æ sögðu ari. stað ok tima. þersum monnum hea uerandum með mer. H⁰. H⁰. sýni. ok H⁰ H⁰. sýni¹¹⁾. heýrðum ugr þersi¹¹⁾ orð þeirra. [ok skilríki¹⁰⁾. ok sam [furr greint¹⁰⁾ handlag þeirra [ok atferli¹⁰⁾. ok til sanninda [her um setium uer uor insigle fyrir þetta bref er gert uar¹³⁾].

¹⁾ uel. vj. hdr. yfir línunni; ²⁾ b. v. 3269; ³⁾ sl. 3269; ⁴⁾ N^o sinn, 350; ⁵⁾ [N. sup. til fíar þæss er hann gaf honum þa. ok nefni þat. 3269; ⁶⁾ [sl. 3269; ⁷⁾ eptir 350; ⁸⁾ [sl. 3269; ⁹⁾ [hans huerr skyldi 3269; ¹⁰⁾ [sl. 3269; ¹¹⁾ sl. 3269; ¹²⁾ [ættleiddir voru 3269; ¹³⁾ [etcetera 350.

XIX.

Forsögn fyrir lýsing ættleiðingar.

AM. 350, Fol. bls. 164—65 skb. skr. 1363, XVII; Gl. kgl. saml. 3269B. 4to bls. 132 skb. c. 1340.

lýsingh ættleiðingar.

At uitni allra lögrettumanna. lýsir ek her i dag [i lögrettu¹) ættleiðingu. H^o H^o. sonar er. H^o [H^o. son¹) ættleiddi til arfs eptir sik. ok þeir iatuðu [ok uppgafu. arf ok ættleiðing eptir lögum¹). er þa stoðu næstir til arfs eptir hann. [lýsi ek ok her laga orskurði H^o. lögmanz. er hann sagði þessa ættleiðing lögliga. ok vbrigðiliga standa eiga um allr ok æfi. heðan af. ýðr æ heýrandum. ok samþýckjandum þenna hans dom. at lögmati rettu. at uitni þínu H^o ok þínu H^{o2}).

401.

[1331].

MÁLDAGI Villingaholtskirkju er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsbókas. 268. 4to bl. 20a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 13 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti. Máldagar þessir úr Árnessþingi, er hér koma á eptir, standa allir saman í handritunum í einum flokki, og virðast vera eptir Jón biskup Haldórsson.

Villijngaholtt.

Suo mikít tok jon prestur erlendzsson med kirkianne j willijunga holtti. fimm³) kyr oc xviij. ær.

Jtem j skrvda messuklædi. iij⁴). alltara klædi. kalek. krossa. ij. munnlog oc glodaker. alltarisduk. kerttistiku med kopar. lectara. tuo tiold vmm sonnghus. mariuskript. messijngar ketil⁵). fiorar kluckur. fonntklædi. skirnar sã. fimm merkur vax. slopp oc kãpu. peturs skript.

þar skal vera heimilis prestur oc taka fiorar merkur.

þar skal oc vera diákne. vij. vikur edr kuenngilldur omagi sa sem Jon⁶) biskup vill skipa.

¹) [sl. 3269; ²) [var þessi ættleiðingh ger eftir ollum orðum bokarinnar sem bref uottar þar um gört. lýsi ek þessi ættleiðinghu at orðfullu ok logmali rettu at uitni þínu. N. ok þínu .N., 3269; ³) vj. 262;

⁴) þriu 262; ⁵) ketill 262; ⁶) sl. 268.

402

[1331].

MÁLDAGI Mariukirkju að Hofi í Gnúpverjahrepp [er Jóns biskup Haldórsson setti].

Landsbókasafn 268, bls. bl. 20a—b skr. 1601. AM. 262, 4to bls. 13 skr. 1625 í Skálholti eftir gömlu máldagakveri.

Hof [j Eystra hrepp¹⁾].

Mariu kirkia at hofi á þria hlute j heima lanndi. þrið hluti j skammbeinstodum.

þriar kyr oc eina á oc xx.

messuklædi ij. oc hokul at auk. kantarakapu oc slopp. kalek. kluckur þriar. merki. smellta kross. alltara klædi tuo. glodaker oc elldbera. kettistiku oc adra brotna. mariu skript fornna. munnlogar ij. halft annad hunndrad j bokum.

þanngat liggia vnder skammbeinz staðir oc hof.

halfur lýs[i]tollur frá midhusum. oc hálfur vr skardi.

svnngid huernn dag helgann j þranndarholli oc takast af. iiij. merkur.

half mork or skardi.

þar skal vera prestur oc diaknn²⁾.

[Jtem gafst ein kyr med liki gudmundar vr þranndar holli³⁾].

403.

[1331].

MÁLDAGI Ólafskirkju að Gnúpi í Gnúpverjahrepp [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268, 4to bl. 20b, og 127b (að eins upphaf) skr. 1601; AM. 262, 4to bls. 13. skr. 1625 í Skálholti eftir gömlu máldagakveri.

Nypur j Eystra hrepp.

Ólafskirkia [at gnúpi⁴⁾] a suo mikid j heimalanndi sem prestz skyld oc diaknna heyrir⁵⁾.

¹⁾ [sl. 262; ²⁾ [diakne 262; ³⁾ [mun vera yngri viðbót; ⁴⁾ [a gnúpu eystra hrepp 268b; ⁵⁾ til, b. v. 268b.

[niju kugilldi. fiorar merkur vax. xij. aura j bokum. smellta kross. alltari[s] klædi [.ij. og einn duk. Mariuskriptt. olafskriptt. messuklæde¹⁾ kalek. glodaker kertistikur ij. altaris stein. kluckur fiorar. slopp. kolu. fontklædi.

þar liggia vndir xj bæir at tijvndum oc lysitollum.

eru þar þriu bænhus. tekst af einu mork. enn hálfr mork af huoru audru²⁾).

404.

[1331].

MÁLDAGI Maríukirkju í Steinsholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 20b—21a. skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 14 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Stein[s]hollt.

Mariukirkirkia j steinnshollte a heima lannd allt med gognum oc giædum.

v. kyr. xij. ær. vxa flog[ur]ra vetra gamlann. hunndrad i voru. c. j vidum. sio fiordunga kietil oc tunnu fyrir hunndrad. messobækur þriar. oc messuklædi ij. kalek. kluckur fiorar oc biollu eina. glodarker oc kolu. kerttestikur iij. krossar ij. oc kross med stóg³⁾. marivskriptir ij. merki. skirnar sã. vatzketil. altaris klædi iij. stola ij. lectara ij. sacrarium. munnlóg oc las. ij. aurar vax.

þangad⁴⁾ liggia flórir bæir að tyvndum oc lysitollum.

eru þar ij bænhus af. takast vj aurar af audru enn half mork af audru.

þar skal vera prestur oc taka fiorar merkur.

¹⁾ [b. v. 262; ²⁾ [hún a junnan sig et cetera 268b; ³⁾ stag 262; ⁴⁾ þaghat 262.

405.

[1331].

MÁLDAGI Marfukirkju í Hruna [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 21a—22a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 14—16 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri; önnur afskrift er á bls. 6—8 frá hér um bil sama tíma (= 262b), en er lakari og rangt skrifuð og hleypir úr.

Hruna¹⁾.

Kirkia j hruna er helgud sælli gudz modur marię oc hinum heilaga tomasi erchibiskupi oc hinum helga þorlaki biskupi oc hinne helgu mey katrijnu.

hvn a heima lannd allt oc kaldbak oc þorarinzstadi til forsia. oc skal þar greida af ij merkur fatækum manni²⁾ einum skylldaustvm af ætt arnnsteins. skal af runa stad fa til vidu vr skogvm stadarins til fiarhusa. enn ef norrænn vidur er til lagdur þorarinstada. þa falle af landz leigu.

Grafar kirkia liggur thil songs j runa. Lann[g]holtt hid efra. rafunkelzstadir oc hellisholtt. backi oc brydiuholtt oc berghylur oc kalldbackur. horgzholtt. oc laxardalr. oc solheimar.

Tijvnndir liggia til runa af þessum fyrr nefndum bæivm nema grof oc half j lanngaholtti.

af þessum bæum er oc tijunnd j runa selium badum oc jsabacka.

lysitollar allir eru til runa. vr heima þjngum oc af backa enn hálfr vr grafar þjngum.

Groptur er og j runa af þessum ollum bæium. sem fyrr eru nefndir oc þessvm thil. kogsvatnn³⁾ oc lavgar tuennir⁴⁾ skipholtt. oc haukholtt. jeta⁵⁾ oc þorarinzstadir.

kirkia j runa a flog[ur]ra vetrunga eldi i langholtt. skal sa vid taka er þar byr at Michaelz messu. oc annast thil fardaga. og abyrgist sem log votta.

runa kirkia a oc veidi i laxa litlu ij daga j huerri viku. vt j laxár os fra vppsprettum. skal sa er runa kirkiu a. kiosa

¹⁾ þannig 268; þetta er ellsti maaldagi kyrkiunnar j hrana 262b; ²⁾ monnum 262a—b; ³⁾ = kópavatn; ⁴⁾ þannig 811; ⁵⁾ þannig 268 og 262a; sl. 262b.

mariu messu sijdare hueria daga er hann vill hafa¹⁾ þaug missere.

stadurinn j runa ā oc torfskurd j backa lannd. ā torfmyre suo sem hun þarf til elldividar oc fiog[nr]ra hesta beit medan torfverk eru hofd.

stadurinn a oc beit j horkzholtt tuo manadi aullu fie. j annad mál sijdan lomb eru færð fra saudum.

þessa ā runi skoga. hellirs skoga. alftavollu. þorsteinz-hofda. mariuhrijs oc knausa með ollum fornvm vmm merkium.

þessi er kennemanna skyld i runa presta tueggia oc messu diaknns.

þetta a runa kirkia j kuikfie. x. kugilldi saudfiar. oc x kugilldi nauta. hesta iij. kugillda. oc merross ij kugilld.

rvna kirkia ā vj hundrud jnnan veggjar j bulutum. mā þat greida j reckiuklædum. j mat oc heyvm oc husbunadi oc odru þuij sem þarf að hafa oc virða thil frijdz.

þetta er j kirkiu skruda. fimm presta messu fot. oc ij²⁾ dalmaticur. sloppar. iij. kanntara kapur. ij. oc messu fata stack. viij. alltaris klæði oc dukar ij glitadir. kalekar ij oc stendur annar vj. aura enn annar ij ortugar hinnz ix eyrirs. oc gylldr³⁾. vj. merkur vax oc reykelzis. aspiciensþokur iij⁴⁾. er taka xij. manadi. [iiij. lesbækur. er taka xij manadi. gudzspialla þokur ij er taka xij manadi⁵⁾ gradall oc collectarius oc sequenciubok er taka xij manadi. ymnarius oc suffragium og capitularius alltarisbok. handbok. rijm. ij. oc ártijda skra. dauidz salltare⁶⁾ oc mariu psalltara. mariu saga oc kross sogor badar oc vppreistar saga. jons saga postula. clemens saga. formæle. ceciliu saga. Marie jartegnir a latinu. Glodarker. glergluggar þrijr. kertistikur. iiij. rodukrossar tveir smelttæ. oc þrijr hinir. Mariuskriptt. ein gylld ok onnur skriptt steind su sem a er vppreistar sagha. fonz vmmunadur oc lysisker. skjinn oc tiolld vmm hverfis kirkiu. oc jarnstika stor. þrijr lectarar. merki ij. kluckur. vij. paska kerti af tre. ampli⁷⁾. kirkiu las.

¹⁾ b. v. 262; ²⁾ tvar 262; ³⁾ gyllda 262; ⁴⁾ ij, 262; ⁵⁾ [felt úr i 262a; ⁶⁾ psalltara 362; ⁷⁾ lampe 262a.

munlog. ejrn stoll. oc vatzketill. elldberi. kerttastockur. oblatu budkar. iij. handklædi. iiij. messv fata kista. krismaker. slikis steinn.

þetta gaf þorarinn rolfsson¹⁾ til runa stadar [þa er hann atti horshollt²⁾] [laxar gliufur] oll nordur frá kaldbakzlandi. [skal sa³⁾] þo er j horkzhollte byr fa ij. menn til safnuz [um kall] bakzheidar með runamonnum huertt haust thil allra logretta⁴⁾).

406.

[1331].

MÁLDAGI Marfukirkju í Reykjadal [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bls. 22a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 17 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Reýkiar Dalur.

Maríu kirkia j reykiar Dal a heimalannd allt. skogar topt j luciuhofda.

iij. kyr. xxx. asaudar. eitt gelldfiar kugilldi.

ij. merkur vax. halfann fiordung lysis. kantara kapu. messuklædi. glodarker oc ártijda skrã. kluckur. iiij. alltarisklædi. iiij. með dukum. þriðr krossar. luciú skript. tiollð. messu fata kistu. vatz ketil. kertistikvr. ij. skrijn með helgvm domvm. munlog.

þar liggia til iiij. bæir að týjvndum oc lysitollum.

af lögvmm tekst half mörk.

þar skal vera prestur.

[eina bok⁵⁾].

407.

[1331].

MÁLDAGI Tungufellskirkju [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹⁾ nefndr í Vilch.; ²⁾ [b. v. 262b; ³⁾ þa(!) 268; ⁴⁾ [sl. 262b; ⁵⁾ [stendr aptan við, og er ekki vísað inn; mun vera seinni viðbót.

Landsb. 268. 4to bl. 22b, 127b skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 17. skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

Tungufell.

Kirkia j tunngufelli a suo mikid j heima lanndi sem prestz skyllð heyrer¹⁾.

kyr. ij. [eina a oc xx²⁾].

messoklædi [oc kalek. krossa flóra. tiolld vmmhuerfis sig. slopp oc kantara kapu. kluckur flórar. ketil oc merki. munnlog. kerttistiku. glodaker iiij. alltara klædi med dukum. paxspialld. x aura j bokum. iij merkur vax oc reykelsi. fontklædi³⁾].

þangad⁴⁾ liggia vnnðir ij bæir.

þar skal vera prestur heimilisfastur.

408.

[1331].

MÁLDAGI Marfukirkju í Haukadal er Jón biskup [Haldórsson] setti.

Landsb. 268. 4to bl. 22b—23a skr. 1601; AM. 4to bls. 17—18 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri. 1355 brann kirkja í Haukadal og nær allr skróðinn (Skálholtsannáll). Flateyjarannáll setr það sé 1362.

Hauka Dalur.

Kirkia j haukadal er vijgd af jone biskupi. helgud med gudi hanns sætustu⁵⁾ modur. andree postula. martino biskupi. oc hinne helgu barbare.

hun æ j heima lanndi fiordung.

viiij kyr oc lx asaudar. ross. ij.

þanngad⁶⁾ skal giallda fra gyiarhuoli. ij. saudi veturgamla huertt haust.

fra felli savd veturgamlan.

vr einholhti⁷⁾ huertt haust saud veturgamlan.

fra holum annad huertt. xx alnar vadmalz a vor eda saud tuævetrann.

¹⁾ til b. v. 268b; ²⁾ [sl. 268b; ³⁾ [et cetera 268b; ⁴⁾ þaghat 262; ⁵⁾ sætastu 262; ⁶⁾ þaghat 262; ⁷⁾ Eineholhti 262.

vr bratta holli¹⁾ huerft vor ein ær.

vr hæfi vætt miolz eda fimm aurar vöru.

hier med liggia thil kirkiu tijvndir af xi. bæium. vtan j einiholli²⁾ er heima kyrkiu tijunnd heima manna. oc j nedra haukadal. hälf oc lysitollur.

Skal þar vera prestur oc diaknn. syngia j eineholli²⁾ annann huernn dag helgann. syngia onguar hatjdir þar. aptannsonngua ne ottu songua nema bondi j haukadal lofi. vtann þorlakzmessu.

j nedra haukadal skal syngia hinn fiorda huernn sem lijtzt³⁾ thil.

bænhus songur er j mula. kelledna holli. bratta holli. hola oc dramhoddzstadi.

þessir lutir fylgia kirkiunni j skrudi. messuklædum oc bokum. kluckur vj. bi[a]lla ein. tiolld vmm alla kirkiu. merki ij. tabula yfir alltari. kross gýlltur. skrijn med helgum domum. texti sylfurbuinn. apocalipsis silfurbuinn. glergluggar. iiij. glodaker ij. kertistikur iiij. munnlogar ij. ampli: vatzkarli⁴⁾ brot. kalekur. marteins lijkneski. þarlakz lijkneski. alltaris steinn laus. solarsteinn. elldbere. messijngar ker. krossar flörir med tre. kirkiu ketil. fontz vmbunadur. paska kertti. messijngar ketil. oc kolu. lectarar ij. stoll fornn. baksturjarnn. kuernn. kistur ij. vj oc xx. smábækur. fimm manna messuklædi oc iiij. hocklar vmm framm. messuserkur oc messostackur. fimm kantara kápur. ij. dalmatikur. flörir sloppar. alltarisklædi v. alltaris blæia. ij. dukar glitadir oc sottdriptir yfir marteins skript oc þorlaks.

lagdi þordur thil annres lijkneski oc tabulum nytt yfir alltara⁵⁾.

[kirkian a oc hvnndrad voru⁶⁾].

409.

[1331].

MÁLDAGI Andrésirkirku í Bræðratungu [er Jón biskup Haldórs-son setti].

¹⁾ brattholli 262; ²⁾ einuholli 262; ³⁾ lyst 262; ⁴⁾ watzketilz 262;

⁵⁾ þannig; ⁶⁾ [mun seinna við þett.

Landsb. 268. 4to bl. 23b skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Brædratunnga.

Anndres kirkia j tunngu a suo mikid j heimalanndi sem prestz skylld heyrrer.

ij kyr oc xij ær.

messuklædi þrenn. kantara kapu. hokull laus med pell. iij. alltaraklædi. mariu skript oc anndrees skript. tiolld vmm-huerrfis sig. slopp. kerttistikur ij. munlogar ij. glodaker. elld-bera. klockur iij. biollur ij. dukar þriðr. kross oc brikk yfir alltari. merki ij. vatzketil. fontz vmmbunijng. glerglugg. kalek.

þagad¹⁾ liggia ij. bæir ad tijvndum oc lysitollum. og songur er j skipholtt. takast þadann tuær merkur.

þar skal vera prestur.

410.

[1331].

MÁLDAGI Mariukirkju á Torfastöðum [er Jón biskup Haldórs-son setti].

Landsb. 268. 4to bl. 23b—24a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19 skr. 1625 í Skálholti eptir gömlu máldagakveri.

Torfastadir.

Mariu kirkia at torfastöðum a heimaland allt med gögn-um oc giædum.

skogar teig j sanndvatzhlyd.

afrett fyrir nordann votnn.

iiij. kyr. iiij ær oc xx.

messuklædi. ij. kalek. smellta kross oc textum evangeliorum. alltaraklædi þriu oc ij duka. kerttistikur iiij. kluckur fimm. oc biollur ij. munnlogar ij. tiolld vmm kor. oc vtær audru meiginn. brikkar klædi ij. glodaker. oc elldbera. fiorar merkur j bokum oc þvnd vax.

¹⁾ þaghad 262.

þanngad¹⁾ liggja vnndir, xj. bæir.

Til fellz er svngid. hinn fiorda huernn dag oc tekstz heima hálf mork tijvnndar. oc hálfir lysitollar. skal syngia fyrri nicholas messu. tekur prestur mork. j mycklahollte sex aura. vatnnlausu hálf mork.

þar skal vera prestur oc diakn.

411.

[1331].

MÁLDAGI Maríukirkju í Hlíð í Biskupstungum [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 24a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 19 — 20 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

[Hljid eda vthljid²⁾].

Maríukirkia j hlýð á heima lannd hálf med gognum oc giædum.

xij. kyr oc naut tæuett. oc eina á oc xx.

e. vadmala. x. aura j vaxe. messu klædi þrenn. kalek. kluckur fiorar oc biollur. ij. alltara klædi v. þriðr dukar. tiollð vmmhuerns sig vtann ei[g]i vtar vmm þuett. silfur kross ljinn. mariu skript. merki ij. glodaker oc elldbera. kertlistikur iij. litlar oc ein jarnnstika stor. munnlogar ij. messijungarker. messufata kistu. cc. j bokum.

þangat³⁾ liggja vnndir vij bæir ad tijvnndum oc lysitollum.

þangat liggr half mork af vatnnlausu. hálf mork vr vthlyd⁴⁾. hálf mork frá reykiu. half mork frá styrsbrecku.

þar skal vera prestur oc diáknn.

Jtem diacknna klædi. vtan dalmatica. þorlaks skrift oc merkur psalltare. [hálf annad. e. i voru⁵⁾].

¹⁾ þaghat 262; ²⁾ [þannig 268 og 262, en er án efa rangt, því þetta er víst Austrhlíð; ³⁾ þaghat 262; ⁴⁾ þannig 268 og 262; ⁵⁾ [neðan við og ekki vísað inn í 268; vantar í 262.

412.

[1331].

MÁLDAGI Maríukirkju í Gaulverjabæ [er Jón biskup Haldórs-son setti].

Landsb. 268. 4to bl. 24b—25a skr. 1601; AM. 262. 4to bls. 20—21 skr. 1625 eptir gömlu máldagakveri í Skálholti.

Bær j floa.

Maríukirkia j gaulverjabæ oc hins heilaga þorlakz a allt heima lannd með gðgnum oc giædum.

Þessar vtjardir. haugh. hella¹⁾. gotu. akurlannd vnnðir sældijng kornns a loptzstodum arliga oc þara meður sem nægist og veturbeit verkhestum ij. oc fololldum²⁾ tueuetrum oc yngnum. og saudum fyrir vctann gotu. [sia beitt hefst³⁾ er saudur kemur frá rettum oc til þess er lomb fara á burt á var. nauta beit. vnnzt vj vikur eru af sumre. halfann hualreka vmm allar fiorur eiga gaulveriar vid loptstadamenn og so at fara at weidum. enn fiara skiptist ad weturnottum oc eigu adrir austur frá hvsi enn adrir vestur vidreka. Enn fiskreke skiptist ad kasa skere. oc eiga gaulveriar sin missere huora fioru. soluanam eigu gðlueriar oc þangskurd. Eigu þeir oc skipshofnn naust floss oc kornngard at giora allir⁴⁾. þeir skulu ráða er j gaulverjabæ bva firir beit á myre oc a voll vid þa er sambeit eiga. áltarhreidur oll huar sem finnast j galltarstada lanndi. j vallar lanndi. selfor a nedravoll oc skal þeim þar fa er j bæ bua hus oc sýruker⁵⁾. staudul oc kuijar. fiðrtugan kðst j selia lannd. allir þeir menn er sambeita eigu vpp a vllu skulu hafa j trod fie sitt vpp j frá olafsmessu. eitt tre skal fa til bruggu⁶⁾ a gierdalæk⁷⁾. j nes er stodhrossabeit enn a hamri er tueggia gellðhesta beit. a galltastodum er ij. hesta beit j alogum.

Þessi voru kuikfie meður bæiar kirkiu þá er sijra ormur hafþor[s]son tok með⁸⁾. xx kyr. vj tigr asaudar⁹⁾. fiorutygir

¹⁾ hellar 262; ²⁾ foloddum(!) 268; ³⁾ [skal beit hefiast 262; ⁴⁾ sl. 262; ⁵⁾ staukk 262 (= stekkt?); ⁶⁾ bryggðu 262; ⁷⁾ Gardalæk 262; ⁸⁾ vid 262; ⁹⁾ asaudir 268.

veturgamlir. vj. saudir gamlir. þriðr þrevetrir. vj naut veturgamul. iij. tævetur. eitt þrevætt. v kalfar. vij hundrud j hrossum. fiordungur oc xx smiors. fimm fiordungar mors. [halfa husvætt¹] miolz. vj nauta limer. eitt krof. tuiju tigrir skreidar. ij tunnur skýrs. atta hundrud junnann veggia. [hia c²].

413.

2. April 1332.

í Skálholti.

MÁLDAGI kirkjunnar á Hrísum í Helgafellssveit, er Jón biskup Haldórsson staðfesti.

Menn hafa ætlað, að sú staðfesting Jóns biskups, er hér fylgir þessum máldaga, ætti við landamerkjaskrá Helgafellsklanstra frá hér um bil 1250, sem prentuð er í Dipl. Isl. I, 142. En þetta er án efa misskilningur einn, sem er sprottinn af því, að í handritinu AM. 264. 4to, sem elzt er þeirra, sem nú þekkjast af þessu bréfi, er fyrst máldaginn, því næst staðfestingin og þá landamerkjaskráin, en með svo óljósri aðgreiningu, að staðfestingin gæti átt við hvort sem vera vildi. Það er og eðlilegt að biskup á 14. öld samþykki og staðfesti máldaga kirkna, þó bænda kirkjur sé, en hitt er í sjálfu sér síðr eðlilegt, að hann samþykki landamerkjaskrár, þó aldrei nema þær snerti klaustra jarðir. Því ábótar, að minsta kosti í klaustum Skálholtsbiskupsdæmis, gátu líklega samið um slíkt upp á sitt eindæmi, alt eins og þeir máttu selja og kaupa jarðir og reka o. s. frv. fyrir klaustrin. AM. 264. 4to bls. 13 papp. skr. 1606; AM. dipl. afskr. Nr. 1662.

Kýrkiann j Hrísum j Helgafells sveit var víjgd thil heyduurs Gude almattugum oc vorre fru sancte mariæ oc postolum Guds petro et paulo oc hinum helga þorlake biskuþe oc heilagre katarinæ.

Enn sa er maldagie kyrkiu þeirrar. að þar liggur thil halftt laud að vlfarsfelle oc ij kugillde. týund allra heimamanna liggur þar til kyrkiu. þar skal syngia paskadag allar tijder: og sækia prest með heste oc manni þessa daga bada. oc færa heim. þar skal syngia annan huernn [dag] laughelgann messo. enn fiorda huernn ottusaung. fylgia preste umm vetur annad huertt madur edur hestur. Grauftur til Helgafellz

¹) [hualf huolvætt 268(!) ²) [b, v. 262.

oc adrar skýlldur. þadan skal oc saungur vera oc greida presti ij merkur.

þetta aa kyrkiann jnnann sig kluckur iiij. alltaris klæde ij. eldbere. las. tiaulld umm kyrkiu.

In nomine Domini amen.

Vær broder jon med gudz nad biskup j skalholltte stad-festum vær þennann maldaga sem hier er skrifadur med þessu voru letri oc jnnsigle. j skalholltte tueim nottum firi Ambrosius-messu. Anno Domini cio ecc xxx secundo.

414.

11. September 1332.

i Björgvin.

HAUKR Erlendsson og sex menn aðrir votta skiptagerð milli Herðisar Þorvaldsdóttur af einni álfi og Sigríðar Sveinsdóttur og sona hennar Guðbrands og Sveins af annari álfi eptir Svein Sigurðarson bónda nefndrar Herðisar. Bréfið er gert friadaghen nesta firir krossmæssa vm haustit j Postolakirkju husum j Biörgvin a. xiiij. are rikis vaars virðulægs herra Magnusar med guds miskun Noregs Swia ok Gota konongs.

(Dipl. Norv. I, Nr. 220 eptir frumbr. í rikisskjalasafni Norðmanna).

415

[1332].

EGILL biskup á Hólum kaupir Frostastaði og Skálá af Árnóri frosta.

Frumbr. í AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxiv, 1, á skinni; fjögur innsigli fyrir og fjögur dottin frá; Dipl. afskr. AM. Nr. 3049 (eptir frumbr.); afskriftir eru í Bisk. Nr. 2. Fol. bls. 160; Landsbókas. 18. Fol. 628 og 107 4to bls. 6—7. Prentað í F. Joh. Hist. Ecc. Isl. II, 194—95. Jón Espólin árfærir bréfið til 1332 (Arb. I, 71) og eldri geta þessi Frostastaðabréf ekki verið, því Einar Hafliðason er hér nefndr prestur (vígör 1332), og yngri en 1341 geta þau heldr ekki verið.

[frostastadabref oc skaalaa oc kaupmalabref egils biskups¹⁾].

¹⁾ Aptan á bréfinu.

J guds nafne amen.

Gerum wer þoruardr olafr kolbæirn æinarr gudmundr prestar. orný¹⁾ suæirn vermundr aurn²⁾ þat ollum monnum kunnikt at wer sãm handatæke virdulegs herra egils biskups oc arnors frosta með þui skilyrde at arnorrr selr alla frostastade oc skalæ meðr ollum þeim hlunnendum sem hann erfde epter fodur sinn. Skillde hann taka firer þann helming iardanna sem herra biskup hafde aptr gefit honom konu hans oc modur lausafée voru þat. x. kugillde oc halft þridia hunndrat oc. xx. soluuoða. En j mote hinum hluta iardarinnar. skillde hann taka halfa jord a bræid. oc vera or. x. hunndrada skulld vidr brand er þar atte j. x. hundrads jlag. oc her enn ofuann æa halft þridia hundrad. Skillde herra biskup aptr stadnum halfa iord a bræid ef kongrinn kallade ser nockuot j frostastodum. fek hann þa oc kolbæine radsmanne sinum vmbod til at taka handsaul af þoraurnu husfreyiu frosta a saugdum iordum er þau fýnnidizst. Ok til sannenda her um settum wer fýrnefnder menn firer þetta bref var innsigle.

416.

[1332].

VITNISBURÐR Einars prests Hafiðasonar og þriggja annara, að Brandr bóndi frá Höfða hafi borgað að ábyrgjast allar lagariptingar á Frostastöðum.

Frumbr. í AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxiv, 2, á skinni að því er virðist með hendi séra Einars Hafiðasonar. Innsigli Eiríks djákna er fyrir bréfinu; hin dottin frá. (Sigillvm [E]ríci To. s.) Dipl. afskr. AM. Nr. 3050 (eptir frbr.); afskriftir eru í Bisk. Nr. 3. Fol. bl. 90 skr. 1641—42; Landsb. 18. Fol. 629; 115. 4to, II, 1. Jón Espó-lín árfærir bréfið til 1332 (Arb. I, 71).

bref vm frostastade³⁾.

Þeim godum monnum sem þetta bref sia edr heyra senda

¹⁾ þannig frbr. = oddný; Hist. Eccl. les: Orn, sem er rangt;

²⁾ Hist. Eccl. les: Árni, sem er rangt; ³⁾ Aptan á bréfinu; neðar með sömu hendi stendr «eua mal»; með hendi frá 17. öld: «folio 90 j tyd Elgills biskups», og á það við bréfabók þorláks biskups frá 1641—42.

einarr hafidason oc gudmundr prestar eiulfr oc eiríkr diaknar q[uedin] g[uds] oc sína kunigt gerande at wer vorum þar þhía oc sam æ hanndatæke virduligs herra egils biskups oc branz bonda fra haufda at holum j hialltadal at nefndr brandr borgade at abyrgiaz allar logryptinngar firer frostastade vpp æ þau. x. hundrut er herra biskup lauk brannde firer arnor frosta. er j laundinu stod adr. oc til sannynnda her vm settum wer fyrnefader menn firer þetta bref var jnnsigle.

417.

[1332].

ÞÓRARNA húsfreyja Arnórs frosta samþykkir sölu bónda síns á Frostastöðum til Egils biskups.

Frumbr. AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxiv, 3, á skinni; bæði innsiglin dottin frá. Dipl. afskr. AM. Nr. 3051; afskriftir eru og í Bisk. Nr. 2. Fol. bls. 213; Landsb. 107 4to, bls. 6—8, Jón Espólin heimfærir bréfið til 1332 (Árb. I, 71).

J guds nafne amen.

Gerum við hrafn ionsson jón biarnarson þat ollum monnum kunnikt at við uorum j hía at síra kolbæirn radsmadr at holum let lesa kaupmalabref þeirra egils biskups oc arnors frosta vm landkaup a frostastodum. sua at arnorrr var j hía. ok þorarna husfræyia hans. handsalade þorarna fyrrnefnda iord síra kolbæine. herra biskupe oc holastad til æignar medr þeim kaupmala sem herra biskup oc arnorrr hofdu adr gort oc þa uar upp lesinn. Ok til sannenda her um settum við ockr innsigle firer þetta bref er gort var þrim nattum sidar en sagt kaup for fram.

418.

[1332].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Skógum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 10b —11a skr. 1601. Jón biskup Haldórsson vígir haustið 1332 Einar prest Hafliðason austr í Skarði á Rangárvöllum. Mun hann þá

hafa riðið yfir Rangárhæing um sumarið og er því þessi máldagi og þeir máldagar úr Rangárhæing, sem hér fara á eftir, ef til vill frá því ári.

Í Landsbókasafni Nr. 108. 4to bls. 488—89 (skjalabók frá séra Jóni í Hitardal) og í AM. 261. Fol. bl. 75a (afskr. af Gíslamáldaga frá 1642) stendur svo látandi klausa:

„Þá Skálholtskirkja brann á dögum biskups Ögmundar brann þar inni máldagabók sú, sem Michel biskup hafði gert. Þessi Michel biskup var danskr. Hann varð biskup anno 1385, ríkti þrjú ár, fór aptr til Danmerkr.

Skálholtskirkja hefir tvisvar brunnid. Fyrst á dögum Árna biskups Helgasonar anno 1309. Í annað sinn á dögum biskups Ögmundar.

Datum í Vilchinsmáldagabók 1397.

Datum annarar máldagabókar í Skálholti, þar sem Holtsmáldagi er í, 1326. Hún er 71 ári eldri en Vilchinsbók. Ergo er hún gerð af Jóni Haldórssyni biskupi.

Dómsbréfið. Þess datum 1343. Það er 54 árum eldra en Vilchinsbók. Ergo er það gert sama ár og Jón biskup Sigurðsson kom til stóls síns.

Eftir þessu ættu allir Rangárhæingsmáldagarnir, sem standa hjá Holtsmáldaga (sbr. Nr. 364) í AM. 263. Fol. bls. 17 og bls. 21—27 og Landsb. 268. 4to bl. 10—20 að vera frá tímum Jóns biskups Haldórssonar, og mun þetta láta nærri og því eigna og þá alla Jóni biskupi, og mart bendir til, að þeir sé frá hans tímum. Þó hef eg ekki heimfært þá til 1326, þó að það hefði ef til vill mátt, heldr til 1332 af ofangreindum ástæðum. Hér og hvar bregður fyrir að bætt muni hafa verið einhverju við máldagana og mun það helzt vera frá dögum Gyrðs biskups 1353 (sbr. Skarðsmáldaga) og sumt ef til vill Oddgeirs biskups. Eyjafjallamáldagarnir eru teknir upp í Hitardalsbók því nær óbreyttir, en með nokkrum viðbótum Oddgeirs biskups (1371), og munu þeir verða prentaðir á sínum stað; Merkmáldaga er þó kipt út þaðan og færðr hingað, því að hann er auðsjáanlega að mestu í sínni upprunalegu mynd frá Jóni biskupi Haldórssyni.

Skógar þeir, sem þessi máldagi er fyrir, eru Skógar hinir ytri, en leingi munu báðir Skógar hafa verið sameign. Þrasi hinn gamli Þórólfsson hornabryjts nam alt land milli Kaldaklofsár og Jökulsár og bjó í Eystri-Skógum. Þegar Skógaeygnir féllu undir konung (Skógalén), sem mun hafa verið á 15. öld, voru þar í þessar jarðir: Eystri-Skógar, Ytri-Skógar, Drangshlíð, Skarðshlíð, Bakkakot, Hörðuskáli (nú í eyði), Lambafell og Berjanes. Það voru á dögum Árna Magnússonar munnmæli, að Skógar hefðu fyrir það fallið undir konung, að bóndinn í Skógum hefði drepið son sinn á unglingsaldri (AM. 223. 8vo). Nú (1889) er verið að leggja niðr Skógakirkju. Skógamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Ofan úr landnámslíð bjuggu í Skógum afkomendr þrása gamla svo að rekja má og niðr til þess hér er komið; fyrst Geirmundr þrasason, þá Þorbjörn sonr hans, þá Brandr sonr hans, þá Bolli Brandsson, þá Skeggi Bollason, þá Njáll Sigmundar-

son (d. 1236) og Hildr Skeggjadóttir, þá Skeggi Njálsson (d. 1262), þá Eyjólfur Skeggjason, þá Brandr skógr sonr hans, sem andaðist 1331.

Skogar. [gamall maldagi¹⁾].

Nicholaskirkia j skogum æ halft heimaland með ollum rekum þeim sem þar fylgia. oc þessum vtjordum. halfa drangs-
hlyd. skardzhlyd. hordaskåle. backe oc berianes. oc eystre skogar.

kirkia æ innann sig. v. manna messuklædi. oc ij hokla.
at auk. sloppar iiij. oc kantara kapur ij. fiogur hāalltaris
klædi. ij. æ huæru minna alltari með dukum. messu serkur.
einn nyr wigidur. oc kalekar ij. glodarker eitt. oc annad brotid.
kiertistikur fiorar. vj. kluckur. oc biollur tuðr. skrijn. oc textus
evangeliorum. ij. alltara steinar buner. ij. krossar smellter
oc ij obuner. marie skriffter tuðr. peturs skriptt. oc nichulas²⁾.
jons likneski postola. oc marie. tuðr kistur oc stoll. merki ij.
bior oc songhus tiold.

kuikfee sextijgi asaudar oc tiu kyr.

þriu hundrut j bokum. krisma ker með tonn. kirkiu
kolur ij. oc vatnkall³⁾).

tueggia kennimanna skyld. prestar tueir. edur presturoc diakni.

[kirkiann æ oc tuo glerglugga oc paxblad⁴⁾].

419.

[1332].

MALDAGI Marfukirkju í Hólum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup
Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11a
skr. 1601. Mádagi þessarar kirkju er ekki í Vilchinsbók.

Holar. [gamall maldagi⁵⁾].

Mariukirkia j holum æ heimaland allt. með gögnum oc
giædum.

x. kugilldi.

kalek gylltann oc messuklædi þrenn. þriu alltara klædi.
kistur ij. kluckur iiij oc biollu eina. ij kertistikur. vij. merkur

¹⁾ [al. 268; ²⁾ nicholai 268; ³⁾ vatnzcall 268; ⁴⁾ [mun vera viðbót
frá 1353; ⁵⁾ [vndir fiollvm 268.

vax. tiolld. glodarker. kross oc skjijn litil¹⁾. kantara kapu-munnlaugh. fontz vmbuning.

420.

[1332].

MÁLDAGI Marfukirkju í Borg undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11a skr. 1601. Síðasta klausa máldagans er líklega frá dögum Gyrðs. Borgarmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Borg. [Gamall máldagi²⁾].

Mariukirkia j borg a heimaland allt oc klambrarland.

þar fylgia flogur hundrath fioru.

vij. kugilldi.

kirkiann a innann sig. smellta kross. ij rodukrossar. mariu-skriftt. messuklædi ij. kalek. kantarakapur ij. alltaraklædi iiij. einn slopp. tiolld vmm huerfis kor. glodarker. ij munnlaugar. handkuern. steinnhnudar xij. kluckur iiij. bord oc stighe. hæltf þridia hundrat j sængarklædum. x gess⁴⁾ gelldar. kertistikur ij. oc kertaklotve. oc ein litil bialla. messustack. bakstur jarn. kistur ij.

[Þetta lokid j stadar spell. flogur kugilldi. tuau ross. þriu hundrat j slatrum. x aurar voru. eptir Amunda prest⁴⁾].

421.

[1332].

MÁLDAGI Marfukirkju að Miðbæli undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. dipl. afskr. 2053 með hendi Árna Magnússonar eptir bók-felli frá c. 1500, en sem var skorið af, afskr. staðfest í Skálholti 23. Dec. 1710. AM. 263. Fol. bls. 21 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11b skr. 1601. Njáll gæti verið séra Njáll Þorsteinsson, er

¹⁾ líftid 268; ²⁾ [vnder föllvm 268; ³⁾ gæss 268; ⁴⁾ [þessi klausa er seinni viðbót, líklega frá 1353; þetta er séra Ámundi Guðmundarson, en séra Ámundi Hallsson var hér prestur 1440 (AM. Fasc. X, 20).

nefndr er í dómi um Hóltsreka 16. Aug. 1363 eða Njáll sonr Kráks í Steinum, og er það öllu líklegra. Jón Sigurðsson heimfærir þennan málþaga til „c. 1330—40“. Jón biskup Haldórsson mun hafa ríðið yfir Rangárþing 1332 og mun því málþaginn vera frá því ári. Miðbælimálþagi er ekki í Vilchinsbók.

Midbæli. Gamall málþagi¹).

Mariu kirkia æ midbæli æ heimaland halft med gognum oc giædum.

fiogur²) kugilldi bvfiar oc hross.

xij. h[vndrud] frids fiar.

[klvckur ij. tiolld³). alltari stein bven. eitt litid tabulum enum deavratvm. kaleik. messuklædi þrenn. slopp einn. kapu eina. merki. ij. glodarker. munnlaugar ij. kertistikur ij. stola ij. skirnarsar. vazker af steini. skiolu oc vazdyr. aspiciensbok per vsum. gradal. lesbok æ sumarit oc ðnnvr de sanctis. mariv søgu oc agnesar sogv oc rodvkrossa flora.

þar skal vera prestur oc diakn en kvengilldur omagi ef eigi er diakn til. tekur prestvr fiorar merkvr kavps⁴).

þorlacks skript. alltaraklædi fiogur med dvkvmm oc einn kniaduk⁵).

þangat liggur tivnd af tueimur bæivm. er annat bænhvs oc tekzt af half mork.

gelldfiar [rekstur j huitmagafell. tueggia manadabeit j leirna land. bufie j annad mæl. skogarteiga⁶) iiij j langanesi. oc einn i þorsmork.

porcio ecclesie medann niall bio vmm xiiij ær sex aurar æ hueriu⁷).

MÁLÞAGI Michaelskirkju í Steinum undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹) 263; ²) iiij, 263; ³) [tiolld oc kluckur ij., 263, 268; ⁴) sl. 263, 268; ⁵) krijnaduk 268; ⁶) skoga teiga 268; ⁷) [vantar í 2053, af því að skorið hefir verið af blaðinu. „Aptan á því stóð . . . porcio a | . . . enn setti e . . . | . . . a þridia a“. Má vera að seinasta klausan sé frá 1353.

AM. 263. Fol. bls. 21 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 11b —12a skr. 1601. Vera má að síðasta klausan sé eptir Gyrð biskup 1353, þó þarf það ekki að vera. 1320 brotnaði kirkja í Steinum (annálar) og nú (1889) er verið að leggja hana niðr. Steinamáldagi er ekki í Vilchinsbók.

[Steinar. Gamall maldagi¹).

Öikals²) kirkia j steinum æ land at gnupum.
atta kȳr.

kluckur v. tiöld vmmhuerfis sig. merki ij. michals skrift. kalek oc messuklædi. einn slopp oc kapu. krossa ij. oc glodarker oc munnlaugar ij. stol. vj merkur vax. alltaraklædi iij. kistu. lesbækur viij. tolf manade vetrlutinn at songinum³) de tempore oc de sanctis suffragium. ymnarium. capitularium⁴). sequentiubok. messubok de sanctis. actus Apostulorum. psalltara. hun a godann hokul med baldekinn. stolu oc handlijn med pell. oc hofutlin. messuklædi aunnur at allu. kertistikur tuær. vatzketil. fontklædi. corporalia. alltaris duk oc alltaris stein.

þangath liggur tijund af sex bæium. er þar af eitt bænhaus oc tekst af half mork. prestur tekur heima iiij merkur.

allir bændur þeir sem tijda sokn eiga j steina kirkiu luka þangath dagsverk. eins vinnumanns serhuer þeirra. oc hafa lokit fyrir michals messo a huerium tolf manudum.

gamli lagdi til kirkiunnar iiij kugilldi asaudar. kantara kapu nýa. mariu skriptt. alltara klædi. messuserk. corporalia oc ij duka.

423.

[1332].

MÁLDAGI allra heilagra kirkju í Holti undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldóreson setti].

AM. 263. Fol. pls. 21—22 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 12a—b skr. 1601. 1303 brotnaði kirkjan í Holti fyrir veðri (annálar), og enn apr 1326 (Skálholtsannáll), og nú er verið að flytja Holtskirkju að Ásólfsskála. Sbr. Holtsmáldaga frá 1270 (Dipl. Isl. II Nr. 33). Holtsmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

¹) [Steinakirkia 268; ²) Öikals 268; ³) songvmm 268; ⁴) sl. 268.

Hollt. [Gamall maldagi¹).

Allra heilagra kirkia vndir fiollum j hollti a heima land allt oc varmar blid. vaullu oc gerdar oc gardzhorn. med ollum fiorum þeim er þar fylgia. eru þat xx hundrat. halfva synztu vesturholta fioru. huamm[s]fioru. er liggur fyrir backa. eru þat nijutigher fadma hins fiorda hundradz.

her fylgia atta ær oc tiutigher. tuær kyr oc xx. tolf hundrat j metfe.

x hokla. messu [fot niu²]. kaleka iij. bakstur jarnii. merki tuo. krossa iij. oc er einn smelltur. skrijn. alltaris steinar iij. textum euangeliorum. ij munnlaugar. kluckur vij. mariuskriptt. jons skriftt baptiste. þorlaks oc olafs. tiolld vmmhuerfis kirkiu. kapur iij. sloppar iij. alltara klædi vj. ketil oc skirnarketil. annann med fontz vmmbunade. glodarker. ij. oc elldbera. husker ij af silfri oc er annat gyllt vel oc sæmiligth. fym hundrat j bokum. messingar stikur ij. jarnstiku. tabulum yfer alltari. messufata stack. corporale sæmiligth. alltaris duka iij.

Kirkian a sio skogar teiga j þorsmork.

j stong.

gamla nautur.

gatna skogur.

loptz nautur.

lækjar skogur oc tungur inn j gil fra hofda skoghe.

ij a akstodum³).

saudungsnes allt med vtvoxtum ollum vndir saudungs homrum oc saudungs hamra.

nautta rett or hollte oc vtloondum j langanes.

vtvoxtu halfva firi ollu langhanesi.

c lamba afrett j lambafell.

xxx sauda hofn j vesterholt⁴).

xl. lambgymbra beit j hrutholma.

stodrossa hofn vetur oc sumar. firi vtann sanndlæk⁵).

Stadurinn skal hafa oleighis sandhola feriu. huern tijma er hann þarf.

þar skulu vera ij prestar oc diaknn.

¹) [vndir fiollum 268; ²) [niu fot, 263, 268; ³) askstodum 268; ⁴) vestra hollt 268; ⁵) saudlæk 263.

þangat liggja vnder ix bæier at tijundum oc lysitollum.
 eru her af iij bænhus oc tekst half mork af hverre.
 af kirkiunni at gnupi ij merkur.
 [c hest. oc c voru¹]

424

[1332].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Ásólfsskála undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bla. 22 og bla. 95 alveg samhljóða skr. 1598;
 Landsb. 268. 4to bl. 12—13 skr. 1601. Skálamáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Asolfs skale. [Gamall máldagi²].

Olafs kirkia at asolfs skala a heima land halft med gognum oc gædum oc vij kyr. veturgamlann gridung.

klukkur iiij. smelita kross oc rodukross oc olafs skriftt. tiolld vmmhuerfis sig. messuklædi. einn slopp. glodarker. kertistikur ij. munnlaugar ij. oc kaunnu litla. skirnar sæ. alltara klædi ij. kalek. stola ij.

þar skal vera heimilis prestur oc taka iiij merkur.

þadann skal syngia til midskala siotian messur oc tekst af tueim alnum fatt j vj. aura. þar liggur til kirkiu tiund heima manna oc fra midskala. þar skal vera biskup[s] gistingh.

gelldneyta afrett j langhanes³). vtvogstu j langhanesi að helmingi við stadinn j holli.

[kantara kapa með pell. tabula yfer alltari. messingar kross litill. tuo likneski sma⁴).

425.

[1332].

MÁLDAGI Péturskirkju í Dal undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹) [kynni að vera seinni viðbót; ²) [sl. 268; ³) langanes 268; ⁴) [líklega viðbót frá 1353.

AM. 268. Fol. bls. 22 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13a—b skr. 1601. Dalsmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Dalur. [Gamall máldagi¹⁾.

Peturs kirkia j dal vnder fiollum a heima land halft. synztu mork halfa. savdhus²⁾völl halfvann. nedra dal halfvann. oc þesse oll med fiorum oc skoghum oc ollum þeim gognum oc giædum sem fylgia.

xj. kyr. sextighi asaudar oc sex ær. oc c j metfie.

atta manna messu klædi oc hokul lausann. vj alltara klædi. iij kalekar. þreiar kapur. iij sloppa. glodarker eitt. texta sylfurbuinn. skrin med silfur. oc husker³⁾. alltaris steinn sylfurbuinn. smellta⁴⁾ kross storan. tuzer kertstikur med kopar oc ein stor med jarn. iij merkur vax. tiolld vm alla kirkiu med nyium dukum. kluckur vj. skæler med metum. vatnkarl. munlaugar ij. vatzketil.

Þadan skal syngia j efstu mork huern dag helgann oc taka iij merkur.

xij salumessur j midmork.

xij messur j synztu mork.

xij messur a sanda.

sungit annann huern dag helgann. a selialand oc suá æ fit takast ij merkur af huarre kirkiunne.

Þangad liggur tijund af fiorum bæium oc sua lysitollar xij aurar hins fiorda hundradz j bokum. mariuskriptt oc peturs skriftt.

Þar skulu vera prestar ij oc syngia ad jafnade bader. þar skal oc vera diakn.

[kirkiann a fiordung j skogi j blafelli.

hun a einn hest er andres rolfssoon gaf.

Jtem kyr oc ij hundradz hross c vðru. sæmilegh kista.

Jtem vjic⁵⁾.

¹⁾ [vndir fiollvm 268; ²⁾ sanndhus 268; ³⁾ hulsker 263, 268; ⁴⁾ smelltann 268; ⁵⁾ [mun vera viðbót frá dögum Gyrðs (1353).

426.

[1332].

MÁLDAGI Péturskirkju í [efstu] Mörk undir Eyjafjöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

JSig. 143. 4to bls. 180 skr. 1607 (Garðabók) eptir Hitadalsbók. Komin til Jóns Sigurðssonar frá Dr. Grími Thomsen. Máldaginn stendr meðal máldaga þeirra, er Jón Sigurðsson eignar Oddgeiri biskupi, en þessi virðist vera eldri, og mun vera frá tímum Jóns Haldórssonar. Merkreignir (Merklén) féllu undir konung á 15. öld, og mun það hafa verið eptir Krossreið 1472. Voru það þessar jarðir: Stóramörk hálf, Miðmörk, Fit og Hali, sem nú er fyrir löngu eyddr af Markarfljóti (sbr. AM. 223. 8vo). Merkrmáldagi er ekki í Vilchinsbók.

J Mörk er kirkia sancti petri.

þar skal syngia vr dal huernn dag helgann. enn greida preste iiij merkur og a x hesta heyss sæte.

þar skal [takast] heima lysetollur allra heimamanna og kirkiutijund.

kirkia a xij ær og ij kyr.

Skal sã er j mörk byr halda manngeingre bryggju a selialandzã.

ij. mariuskriptter. peturs likneske oc pals. Thorlaks lijkneske. kross oc brijk yfer alltare. tiolld vmmhuerfis kirkiu. kluckur ij. biollu eina. messuklæde og kaleik oc kantara kapu og slopp. iiij kertastikur oc ij jarnnstikur. sacrarium munnløg. glødar-ker. elldbere og kistu. alltaraklæde ij oc glitadann duk.

Jtem ij gullhlod sæmelig er gudfinna¹⁾ husfeyia gaf kirkiunne.

427.

[1332].

MÁLDAGI Ólafskirkju að Krossi í Landeyjum [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹⁾ Þetta mun vera eða gæti verið Guðfinna Magnúsdóttir Þorlákssonar og Ellisífar Þorgeirsdóttur frá Holti. Guðfinna átti Þorstein Hafsbjarnarson d. 1325 (sbr. Bps. I, 681). Hún virðist vera nefnd Valgerðr Bps. I, 716.

AM. 268. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13b skr. 1601.

Kross. [gamall maldagi¹).

Olafs kirkia at krosse æ prestz skyld j heima landi.

xxx asaudar oc vj. kyr oc c voru oc halfvann fiord-ung vax.

messuklædi ij. alltarisklædi ij. slopp og kantarakapu. kalek. kertistikur iiij. vatzkarlz brot oc skirnar sær oc vatzketill. glodarker. smellta kross. oc ij krossa adra. mariu skrifter ij. jons skrift oc olafs skriftt. alltaris steinn buinn. oc skrin obuit litit. kluckur iij oc biollur iij. munnlaugar ij.

Pangáth liggia ix²) bæier at tiundum oc lysitollum. eru vj bænhús af þessum. sungit annann huern dag helgann til liotastada. [oc x aurar j bokum³).

428.

[1332].

MÁLDAGI Péturskirkju á Ámúlastöðum [er Jón biskup Haldórs-son setti].

AM. 268. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 13b —14a skr. 1601

[Amula stodum. gamall maldagi⁴).

Péturs kirkia á amúlastodum á prestz skyld j heima landi oc xij ær og eina ku.

messuklædi ein. kalek oc hokul oc stolu. kross. mariu skriftt oc péturs skriftt. kluckur ij oc biollur ij. alltara klædi ij. glodaker. oc sacrarium. munnlaugh. blystikur ij.

þar liggia vnder ix bæir fyrir vtann flíot at hálfum lýse-tollum oc tiundum ollum. en groptur að ollu. iij bæier at tiundum oc lysitollum firi ostann flíot.

þar liggia vnder ij vtkirkjur.

[Jtem kv oc viij merkur vax⁵).

¹) [sl. 268; ²) xix, 268; ³) [mun vera seinni viðbót; ⁴) [Womula-staðir 268; ⁵) [líklega viðbót Gyrðs frá 1353.

429.

[1332].

MÁLDAGI Jónskirkju postula á Eyvindarmúla í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14a skr. 1601.

Eyvindarmule. [Gamall maldagi¹).

Jóns kirkia postula at eyvindarmula æ prestz skyllð j heima landi.

ix ær. messuklæði ij vtann stolu oc handlin skorter til annara. alltara klæði iij. kantara kapu eina. slopp. j. kross sæmilighann med likneskium. mariuskript oc jóns skriptt. munnlaughar ij. glodarker. elldbera. merki eitt. halft annat hundrat j bokum. oc vatzketil. fonts vmmbunat. kluckur iij. textabunat med silfur. paxspialld. alltaris steinn buinn. tiolld vmmbuerfis kirkiu.

Þangat liggia ij bæir ad tyundum oc tysitollum. syngia ann-ann huern dag helgann til hlidarenda. oc takazt ij merkur.

[kirkiann a kalek oc kertistikur ij.

Jtem lagdi solmundur til iij ær oc ku²).

430.

[1332].

MÁLDAGI Marfukirkju í Teigi í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14a—b skr. 1601.

Teigur. [Gamall maldagi³).

Mariu kirkia j teighi a þridiung j heima landi. þridiung j butrallda stodum.

vj kugilldi. iij messuklæði. kalek. ij corporalia. kluckur iiij. alltaraklæði iij. kertistikur ij. munnlaugh. glodarker. slopp.

¹) [sl. 268; ²) [mun vera viðbót frá Gyrð 1353 eða síðar; ³) [sl. 268.

kantarakapu, alltarisduka iij. kross sæmiligann steindann. mariu skriftt. andres skrift. vj merkur vax. brik sæmiliga. tiöld vmm kirkiu. skrin litit.

þangat liggia vndir vj bæier at tijundum oc lysitollum. alltaris steinn med reliquiis. eru af þessum iij bænhus oc tekst half mork af hueriu. tekur prestur heima iij merkur.

kirkiann a sæmiligann kalek gylltann er þorsteinn Hals-son¹⁾ gaf til.

Jtem lagdi haralldur²⁾ þar glerglugg firir³⁾.

431.

[1332].

MÁLDAGI Mariukirkju á Breiðabólstað í Fljótshlíð [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 23—24 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 14b—15a skr. 1826 braut kirkju á Breiðabólstað í Fljótshlíð fyrir ofviðri laugardag fyrir páska (= 22. Marts).

Breidabolstadur. [Gamall maldagi⁴⁾].

Marukirkia a breidabolstad. a heimaland allt. samstade hina ytre. konungsmula halfvann. þorugnup. borgarholt. skælmholt.

xvj kyr. niutigher asaudar. xx hundrut j metfe. vj ross roskinn. ij. þreuetur. j. tuæuett. ij veturgomul. ýxn ij fiogra vetra. oc einn v vetra. iijj kalfa. xvj saudi tuæuetra oc xl. veturgamla. iij naut tuæuetur. vj. veturgomul. jn summa halft v kugilldi oc xl.

iij vætter smiors oc ccc skrædar⁵⁾. xxx fiordunga skýrs. xx fiordung kiotz.

hun a niu manna messuklædi. oc ij hokla lausa. vj kantara kapur. iijj. alltara klædi med dukum. ij dalmatikor oc einn subtil. iijj. sloppa. iijj kaleka. fonz vmmbunging. vatzker.

¹⁾ Þorsteinn prestur Hallsson er nefndr í dómi um fjörumörk Holtskirkju 16. Aug. 1363, og 1353 í Skarðsmáldaga Gyrðs; ²⁾ Jón Haraldsson í Árbæ (Vilch.) kynni að vera sonr hans; ³⁾ strýkar út 268; ⁴⁾ [sl. 268; ⁵⁾ skreidar 268.

glodarker. iij smellta krossa ij. sæmiliga. skrin ij med helgum domum oc textum euangeliorum buinn. alltaris stein buinn. kluckur vj oc biollur ij. mariuskript oc iacobs skrift oc kross storann med trie steindur vel. messufata kista oc sacrarium munnlaug oc tiolld slik sem eru.

þangad skal giallda fra kirkiulæk gellding gamlann oc halfa vætt matar.

vr langagerdi. a lodna oc lembda. adra snoggva oc gellda.

vr lambey. a gellda.

fra vpsolum. gellding tæuetran oc halfua mork.

vr ey. gellding tæuetran.

fra tialldastodum. gellding gamlann oc vsthlæf¹⁾.

vr skarde hinu eystra. ij tæuetra gelldinga oc osthlæf.

af breckulandi. tæuetrann gellding.

fra gelldinga læk. gellding tæuetrann.

af þorle[i]fsstodum. gellding tæuetrann.

fra geilum. vetrgamlann oc gamlann saud.

fra vamulastodum. gamlann oc veturgamlann.

vr vatzdal. tvævetrann.

fra bergþors huoli. ij. gelldinga.

frā reynifelli gellding gamlann.

vætt miols vr hafvi²⁾.

vætt vr þyckuabæ.

fra arngeirstodum gellding tæuetran.

xij rossa hofn j fiðlaholtt hit eystra vmm vetrin.

stodrossa beit j kirkiulækjar land. oc rettar halld ad hunnsmel.

vj aurar vðru j vlfstodum oc halfvann fiorda eyri j fit vestri.

hond hins heilaga iobannis holensis med armleggium.

cecc j bokum. ij jarnstikur storar. toflu yfir alltare.

þangad liggia vj oc xx bæier ad allri skylldu. þar skulu vera iij prestar oc ij diaknar.

[At auk þessa lagdi sijra hafliði³⁾ til kirkiunnar fiorar

¹⁾ osthlef 268; ²⁾ höfum 268; ³⁾ nefndr í bréfi um rekamörk Holts undir Eyjafjöllum 1363.

kyr. xxx asaudar. fimm hross gaumul firi þat sem gefist hefur til. halft land að konungsmula. iije fiöru er liggur við mariu fiöru. skogur er liggur hia stapa¹⁾).

432.

[1332].

MÁLDAGI Mariukirkju að Neðra-Hvoli (Stórólfshvoli) [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 24 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 15b skr. 1601. Vilchinsmáldagi er styttri en þessi, en þessi ber það með sér að hann er eldri. Seinasta línan mun seinni viðbót.

nedra huol. [Gamall maldagi²⁾].

Mariu kirkia oc hins heilaga olafs at huale nedra a prestz skyllð j heima landi. dufpaks hollt.

v. kugilldi uis nema framar profuizt.

. heima manna tijund. oc groptur oc lysitollar. oc af xij bæium odrum j allre skyllðu. enu vr langagerdi onnur huer missere.

Jtem gaf ion fra efra huali. kirkiunni hundrat vðru. j salugiof.

fru puridur³⁾ aa at giallda kirkiunni kugillde firir ku þa er hun sellði fra kirkiunni.

hun a v. manna messu klæði oc vij hokla. v. alltara klæði med dukum. kantara kapur iij. oc ein med sylfurflingiu⁴⁾. fontklæði. sacrarium munnlaugh. glodarker oc vatzketil. sloppa iij. kaleika iij. textum euangeliorum buinn med silfur. cc. j bokum. kluckur vj. oc biollu eina. krossa iij. likneski vij. oc mariu skriftt. tiolld vmm alla kirkiu. glergluggar v. vatzkarl rifinn. jarnstiku stora oc krokstikur. v. kertistikur ij med kopar. brik yfver alltare. baksturjarn.

¹⁾ [kynni að vera viðbót frá 1353; ²⁾ [sl. 268; ³⁾ Frá þariðr nefnd f Laurentius sögu 1326 (Eps. I, 841, 898). Er þetta hún? Ekki nefnd hjá Vilchni, ⁴⁾ fljngingu 268; flingu 263.

þadan skal syngia annann huern dag helgann til efra huals oc taka ij merkur. tekur prestur heima iiij. merkur.

[Jtem ijc j flytianda eyri¹).

433.

[1332].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Skýmstöðum (Skúmstöðum) í Útlandeyjum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 24—25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 15b—16a skr. 1601.

Skymstader. [Gamall maldagi²).

Olafs kirkia æ skýmstodum a prestz skýlld j heima landi. vj. kugildi. iiij messoklædi. altaraklædi iij. kantarakapur ij. einn slopp. glerglugga iij. kluckur vj. glodarker. vatzketil. kerti-stikur iiij. skrin med helgum domum oc alltaris stein buinn. kaleka ij. krossa ij med likneskium oc enn adra ij. mariu skriftt. olafs skriftt. thomas skriftt. tabulum yfer alltari. tiolld vond vmm-huerfis kirkiu. munnlaugar ij.

þangat liggia xj bæier at tijundum oc lysitollum. af for-sæti at halfu.

434.

[1332].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Odda á Rangárvöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 16a—b skr. 1601. AM. Dipl. afskr. 2140 .ex transcripto originali templi Oddensis in charta. gerðu 1597 eptir gömlum mál-dagakverum í Skálholti. Sbr. mál dagann 1270 (Dipl. Isl. II Nr. 34).

Odde. [Gamall maldagi³).

Nicholaskirkia j odda a heimaland allt.

¹) [kynni að vera viðbót frá 1353; ²) [sl. 268; ³) 263; frá [sl. 268.

frodahollt. ij. langagerdi. yzta gardzvika hálfrann oxahrugg.
pula heidi.

hálfrann þridia tóg kua.

hálft annað hundrat ásaudar.

vijc j rossum.

ixc j metfie oc er þa lokid firi xij merkur vax.

það er skylda að luka j odda huert haust hálfrann fiorda
tegh gamalla sauda. hálfrann fiorda togh tuævetra. oc eru þar
j þrir veturgamlir.

xij saudi veturgamla vr nefurholtti huertt vor.

saud veturgamlann vr hreidri.

annann af skammbeinstodum.

þridia af strandarhofdi.

iiij vr galltarholtti. oc viij alnar soluvadar.

xij aurar skyld j melkot¹⁾.

sex aurar j guthormshaga.

xij alnar a vakurstodum.

a oxahrugg xv alnar.

vj aurar j dufpaksholte.

j vesturholttum xxx letorfs²⁾.

fyrir ofann leiti j eyium vt. c. skreidar. oc iiij saltbelger.

sandhola feria oleigis ævinliga þeim sem j odda býr.

half xvda vætt matar. huerr bonda³⁾ sa sem býr mille
þiorsar oc jokulsar a solheimasandi a at luka þaugat fiordung
matar j osttoll. sa sem þingfararkaupi a að gegna.

vr dynskogum x fiordunga smiors oc xij merkur oc færa
j skoga firir veturnatur.

Hun a innann sig xij manna messuklædi. oc iij hokla
lausa. ij. dalmatíkur oc ij svbtila. viij kapur oc ij myrkblar litlar.
iiij antependia. ij med glitudum dukum. eitt til litla alltaris
med glitadum duk. fontzvmmbuning. toflu fyrer haalltari oc
aðra vpp yfver. skrin. oc ij smellta krossa. oc einn gylltann
med stalli basiliskum. alltaris steinn buinn oc textum buinn.
iiij keitistikur smelltar. oc ij med kopar. oc ij jarnstíkur.
mariu skriftt stora. jons skriftt. nichulas skriftt. thomas skriftt.

¹⁾ melakot 268; ²⁾ letorfs 268; ³⁾ bonde 2140.

oc mariu skriftt magdalene. kaleka iij. vatzker med kopar. munlaugh ad skjira born j. sloppa iiij. stol oc messufata kistu. sacrarium. munnlaugh. glodarker. ij. kluckur vj.

435.

[1332].

MALDAGI Péturskirkju í Gunnarsholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 16b —17a skr. 1601. Vilchins maldagi er miklu leingri, en fyrri partr er þar eins og hér.

Gunnarsholt. (Gamall maldagi¹).

Peturs kirkia j gunnars holti æ fiordung j heima landi oc kotbreckum med ollum gognum oc giædum. þeim sem þar liggia til.

xvj²) kugilldi.

halft þridia hundrad j bokum.

þangat liggur vndir kirkia at gelldinga læk. bænhús a heidi med tiund oc iiij bæir adrir at ollum skyllidum.

[kluckur iiij. þlerglugg sæmiligann³). fern messuklædi. oc einn serkur at auk. hokul lausann. kaleka ij. tuo corporalia. kantara kapur iiij. altara klædi iij. skrin. messingar kross litill oc tabulum. messinghar kertistikur iiij oc ein med jarn. glodarker eitt nytt. kola oc kertahialmur. mariuskriфт. bordar ij. vatzketill. fontz vmbuningur. ecc voru er þorsteinn⁴) gaf. e j vadmalum er gefit var med liki valgerdar.

436.

[1332].

MALDAGI Pálaskirkju á Keldum [er Jón biskup Haldórsson setti].

¹) [sl. 268; ²) xvij 268; ³) [sl. 268; ⁴) Þorsteinn Nikulásson í Gunnarsholti drepinn 1343; Pétur Þorsteinsson seldi Snorra Jónssyni jörðina (Vilch.).

AM. 263. Fol. bls. 25 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 17a skr. 1601.

[Keldur. gamall maldagi¹⁾].

Pals kirkia á keldum á fiordung j heima landi oc halft sandgil.

vjc. j busgagni oc eina ku.

messuklædi iiij oc ij hokla lausa. ij. sloppa. alltarisklædi iiij. med dukum. kantara kapur iiij. oc lecktara duk. kaleka ij. tiollð vmmhuerfis kirkiu. munnlaughar ij oc klofa. kertistikur v. oc hin vj. stor med jarn. skrin med helgum domum. krossa iiij oc lecktara. mariuskripter ij. einn glergugg. peturs skrift oc pals skrift. kluckur vij. xij merkur vax oc mork reykelsis. glodarker ij. oc elldbera. baksturjarn. messufatakistu olæsta. merki ij. fontz vmmbuning. eccc j bokum.

437.

[1332].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Eystra-Skarði á Rangárvöllum [er Jón biskup Haldórsson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 17b skr. 1601. Árið 1300 féll bær í Skarði enu eystra fyrir landskjálpta (annálar); 1389 eða 1390 tók af Skarð og Tjaldastaði fyrir Heklugosi (annálar).

Eystra skarde.

Nicholaskirkia í eystra skardi á halft heimaland.

asaud sextýgi oc ij ær. þriar kýr.

þrenn messoklædi oc vmm framm messu serk. stola. hofudlijn. fontur. ij. kantara kapur. ij. kertistikur oc hin þridia jarnstika. tiollð vmmhuerfis sig. glodaker oc elldbera. mvnnlogar. ij. oc kirkiu kolu. alltaraklædi ij. brijkar klædi sæmiligt. kertistikur iiij. texta.

¹⁾ [Keldum 268.

438.

[1332].

MÁLDAGI Péturskirkju í Næfrholti [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 17b skr. 1601. Þessi máldagi er orðrétt með öllu eins hjá Vilchni, nema þar er viðbót sem ekki á við.

næfurholt. [Gamall maldagi¹⁾].

Peturs kirkia j nefurloste²⁾ æ prestz skýlld j laundum³⁾.

xxx. asaudar oc iij kyr oc gefa vndann freadagh. laughar-dagh. drottins dagh. sinn daginn vndann huerre j huerre viku.

kluckur v. tiolld vmmhuerfis kirkiu. glerglugg. glodarker ij. munnlaug. kertistikur v. kross sæmiligann. skrin oc mariu skrift. kalek gylltann. alltarisklæði iiij. messuklæði ij. kantarakapu oc slopp. iiij merkur vax. oc vj aurar reykelis. font með vmbuningi kerta fioll⁴⁾. kertastokk. c j bokum.

tekur prestur iiij merkur.

439.

[1332].

MÁLDAGI Péturskirkju á Leirubakka á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 17b —18a skr. 1601.

Leirubacke. [Gamall maldagi⁵⁾].

Peturs kirkia a leirubacka a suo mýkla jskyld j landi. at þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij. merkur.

Hun æ iij kugilldi oc. cc. j bokum er ærni⁶⁾ gaf. messuklæði ein. kalek. kantarakapu oc slopp. glerglugg oc kross. jons skrift baptiste oc mariu skrift. kluckur iij. tiolld vmmhuerfis sig. glodarker. oc elldbera. munnlaugar ij. oc kirkiu kolu. alltara klæði ij. brikarklæði sæmiligt. kertistikur iiij. texta.

¹⁾ [sl. 268; ²⁾ næfurholtte 268; ³⁾ landinu 268; ⁴⁾ þannig 263, 268; ⁵⁾ [sl. 268; ⁶⁾ Árni Ólafsson á Leirubakka dó 1339 (Isl. Ann.).

440.

[1332].

MÁLDAGI Þorlákskirkju í Klofa á Landi [er Jón biskup Haldórs-son setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 18a skr. 1601.

Klofe. [Gamall maldagi¹⁾].

At þorlaks kirkju í klofa skal vera heimilis prestz skyld.
hun a ij kyr. xvijj ær.

þangath liggur bænhús j mork.

hun a messuklæði oc kalek. er þorbiörn bonde²⁾ jatadi.
kross oc þorlaks likneski. koparskrin³⁾. með helgum domum.
toflu yfer alltare. kertistikur ij með kopar. slopp oc glerglugg.
alltaris steinn buinn. kluckur ij oc biollur ij. glodarker. munn-
laugar ij. tiolld slíjk sem eru. oc þorlaks soghu.

441.

[1332].

MÁLDAGI Michaelskirkju í Skarði binu ytra á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 26 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 18a—b skr. 1601.

Skard. gamall maldagi.

Michaels⁴⁾ kirkia j skarde æ heimaland hælt með skogum
oc xij kyr. með þorlaks ku. c. asaudar.

kluckur vj. glerglugga viij. v. manna messuklæði. sloppa
ij. kantarakapur iij. oc kaleka ij. alltaris steinn. skrin. mariu
skrift oc kistil⁵⁾ oc budka ij. kertistikur iij. glodarker. oc elld-
bera. bakstur iarn ein. munnlaugar ij. horn ij. biarnfell oc
tiolld vmmhuerfis sig. alltaris klæði fern. las oc merki ij.
krossa iij. font með vmbuning.

kirkia j skardi a tiund fra hellam oc fra æ oc xvijj alner

¹⁾ [sl. 268; ²⁾ Klofa-þorbjörn dó 1373 (Isl. Ann.); ³⁾ koparsker(!) 263, 268; ⁴⁾ Nichols 263; ⁵⁾ kistu 268.

enn frá a tíjund af ýrsum¹⁾ oc skarfvanesi oc grof oc eski-
hollte. oc frá galltalæk tíund.

kirkíann a x hundrat j bokum.

þar skulu vera prestar íj oc diakn. hun a kistu oc stol.
michals skrift²⁾).

442.

[1332].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Völlum (Stóru-Völlum) á Landi [er Jón
biskup Haldórsson setti].

AM. 263. FoI. bls. 26—27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl.
18b—19a skr. 1601.

[Veller. Gamall maldagi³⁾].

Ólafs kirkia a vollum a fiordung j heima landi.

kyr viij oc sio tighi⁴⁾ asaudar oc íj ær.

kirkíu tíolld slíjk sem eru. bruner íj oc bríkar tíolld íj. v.
manna messoklæði oc einn hokull lausan. alltara klæði ííj.
sloppa íj. kantarakapur íj. kaleka íj. íj krossa smellta litla.
skrin íj með helgum domum. alltaris steina íj. oc annann bu-
inn. mariuskrittt oc ólafs skrittt. kluckur ííj. oc [ein brotin⁵⁾]
lígur níðri. bíalla ein. kertistika stor með íarn oc íj litlar
með kopar. sacrarium munnlaugh oc kola. pund vax oc half. v.
mork reykelssis. íj merkur fríjðar fíri kertistíku er bíarni lauk
fyrir kertistíku. bakstur íarn. glóðarker oc elldbera. kerta-
klófvar íj.

þangat liggia vnder xj bæir at tíjundum oc lýsitollum.

þaðann er songur j þagbíarnar hólt huern dag helgan oc
dagh j ymbrudoghum ollum. þar skal syngia messu vigília
dagha. alla þá er fyrr er sungit epter vmm daginn. þar skal
syngia at vincula petrí oc sebastíanus messu. blasíus messu. oc
taka ííj merkur kaupss.

¹⁾ yrjvm 268; ²⁾ hér kemr á eptir klausa frá Gyrð biskupi 1353, og er
þetta því eldra; ³⁾ [A Völlum 268; ⁴⁾ tígia 268; ⁵⁾ [einn brotinn(!)
263, 268.

songur a kyraugha stadi oc lunans hollt oc syngia annann huern dagh huart oc taka ij merkur huart.

syngia skal allar tijder efstu viku oc paska viku j flagbiarnar hollte. ef þeir vilia er þar hua. enn ef þeir vilia ei þa skal j lunanshollte oc [a] kyraughastodum. hælþ mork tekz huart. heimollt skal þeim at ei se sungit ei þeir vilia.

vaxtollur liggur til valla af þessum þrim kirkium. ef ei eru sungnar jolatijder.

þar sem prestur syngur fyr helgha dagha vm langha fastu. þar skal nonnnessa¹⁾ fyrer oc sua þar sem hann syngur sijðarr þar skal sælu messa epter vm daginn. þar er ij presta skyllð oc diakns.

443.

[1332].

MÁLDAGI Ólafskirkju í Snjallshöfða á Landi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 19b skr. 1601. Sami maldagi er tekinn orðréttur upp í Vilehinsbók, og er það eitt með öðru vottir þess, hve sumt í henni er miklu eldra en hún sjálf.

Snjallshofdi. [Gamall maldagi²⁾].

Olafs kirkia j sneallz hofda a prestz skyllð j heima landi.

hun a kalek oc messuklædi. bokaskref iij. rodukross einn. kertistiku. alltarið blæiu oc alltara klædi. muunlaugh. vatzketil oc glodarker. kyr ij. oc vj ær. kluckur iij. tiolld vond vmm saunghus.

444.

[1332].

MÁLDAGI Marfukirkju að Á eða Árhæ í Holtum [er Jón biskup Halldórsson setti].

AM. 263. Fol. bls. 27 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 19b skr. 1601. Seinustu tvær línurnar kynnu að vera viðbót Gyrðs biskups frá 1353.

¹⁾ 268; von messu 263; ²⁾ [sl. 268.

A edur Arbær. [Gamall maldagi¹⁾].

Mariu kirkia at æ oc johannis baptiste a prestz skyld j heima landi.

vj kyr oc vj ær. messuklædi ein oc kalek. vij. merkur vax oc mork reykelssis. kluckur v. oc kertistikur ij. alltaraklædi iij. oc alltaris stein. glodarker oc elldbera. smelita²⁾ kross. mariu skriftt.

þar liggur til tiund heima manna fra raudalæk hinum efra, oc vr litlu tungu. af brecku.

groptur af þessum bæium raudalæk hinum nedra oc af arnkotlustodum. oc vr meiri tungu oc þadann halfur lysi-tollur.

prestur fra æ skal syngia j tungu oc taka þar ij merkur. til raudalækjar efra oc taka þar v. aura. j litlu tungu oc taka þar halfa mork æ hueriu ære. af ollum þessum bæium sem her eru nefnder. skulu menn sækia skrift oc pionustu oc adrar naudsyniar. til þess prestz sem at æ syngur.

[kirkiann a glerglugg.

jtem iij hesta³⁾].

445.

[1332].

MÁLDAGI kirkjunnar í Kálfholti í Rangárþingi [er Jón biskup Haldórsson setti].

AM. 263, Fol. sls. 27 skr. 1598; Landsb. 268, 4to bl. 20a skr. 1601. Í Vilchinsbók eru tveir máldagar fyrir Kálfholtskirkju og er hún þar nefnd Ólafskirkja.

Kalfholt. [Gamall maldagi⁴⁾].

Kirkia j kalfholte a pridiung j heimalandi.

x kyr . lx asaudar. ij hross.

messuklædi ein. kalek. ij krossa. klockur iij. ij litlar biollur. glodarker. fontz vmmbungur. sloppur. kertistika med kopar. sacrarium. munnlaug. xv merkur vax eda kugilldi.

¹⁾ [sl. 268; ²⁾ smelttann 268; ³⁾ [mun vera yngri viðbót; ⁴⁾ [sl. 268.

Þetta lagdi síja þorbiörn¹⁾ til. kross með ij likneskium.
brik. mariu skriftt. olafs skriftt.

þar æ at vera heimilis prestur oc diakni.

[skirnar ketil oc vatzketil²⁾].

446.

1333.

á Kirkjubóli.

VÍGSLUMÁLDAGI Mariukirkju á Kirkjubóli í Skutulsfirði, er
Jón biskup Haldórsson setti.

AM. orig. dipl. Fasc. I. 5, skrá á skinni frá c. 1500; JSig. 143. 4to bls. 277 c. 1600; AM. dipl. afskr. 822; IBfél. 79. 4to bls. 211 skr. c. 1690—1700; Landsb. 107. 4to bls. 402 c. 1730. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 88—89. Þessi máldagi er tekinn upp í Vilchinsbók svo að segja orðrétt.

Anno domini M^o. ccc^o xxx^o iiii vigdi herra jón biskup kirkiv æ kirkiuboli j skvtvlsfirði. gvdi til dyrdar M^{ariv} drottningv og helgvm jone gvdspialla manne með þessvm maldaga at þar skal syngia annan hvern dag helgan M^{esso} og hinn fiorda hvern ottv savng. greida presti tvær merkur j tida offur. þar er kirk[iu]messv dagur olafsmessv sidari. skal þar þa halda heilagt ok æ fossvm og eingidal. herra jón biskup gaf þar til kirkivnar gvdi og henne til heidurs og þeim til syndalavsnar sem þangat sækia og j skilum væri við gvd ok heilaga kirkiv tvttvgv daga afgipt æfenlega æ kirkiu dagen æ mariumessvr fiorar og hada messv daga jons postula. þar skal grafa lik heima manna ok fra fossvm og þeirra sem þar andazt heima eda þar j landeigninne. þar tekz heima tiund og lysi tollvr heima manna og sva fra forssvm og tivnd or eingidal en eigi lysitollvr. kirkian æ land at forssvm og tua[v] kvgilldi. þeir menn eru skyllder at halda kirkiv dag æ eyre sem halda æ kirkivbóli og æ fir nefndvm bæivm. og þangat lvka

¹⁾ Þorbjörn prestur Þorsteinsson veginn við kirkjualtarið í Kirkjuvogi 1334 (annálar). Þetta mun þó varla vera hann; ²⁾ [mun vera yngri viðbót.

tivnd. þangat liggja tivnder þeirra manna er eigi¹⁾ giora skipti tivnd æ savgðvm bæium.

447.

1. September 1333.

i Selárdal.

MÁLDAGI kirkjunnar á Eyri í Skutulsfirði, er Jón biskup Haldórsson setti.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 5, skrá á skinni frá c. 1500 með Kirkjubólsskjölum; JSig. 143. 4to bls. 278 á pappír c. 1600; AM. dipl. afskr. 822; IBfél. 79. 4to bls. 311—13 papp. c. 1690—1700; Landsb. 107. 4to bls. 503 c. 1730. Prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 89—90.

Þeim avllvm godvm monnum sem þetta bref sia edur heyra. sender broder jon med gvdz myskun biskup j skalholti q[vediu] g[uds] ok sina.

ver giorum kvnnigt at ver havfvm samþykt skilmala þeim sem sira marteinn þorarins son giordi firi sig og sina epter komendur milli kirkivnar æ eyre j skvtvlsfirði. og jons bonda þorvalldz sonar æ kirkivboli j fir nefndvm firði og þeirra er epter hann koma lavglega. samdi þeim at þar væri savngvr sem at fornv hefur verit. en lyctiz tvær merkur j tida offur. tivnder og lysitollvr allra þeirra manna sem þar erv heimilis faster skal heima takazt. hier j moti gaf fyr nefndur jon j fasta eign kirkivnar xvij ær tvær kyr hvndrat fritt. nv af því at þeir toko havndvm saman hier vm firi oss þa sfadfestum ver þessa þeirra giord og vilivm at sva²⁾ halldizt hedan af og til sans vitnisburdar hier vm settvm ver vort insigli firi þetta bref er giort var j selardal anno domini. M. ccc^o. xxx^o. tercio kalendas septembris.

¹⁾ Hér hefir upphaflega verið bætt við: eru; ²⁾ sav, hdr.

448.

15. Maí 1334.

[i Björgvin].

«ANBYON gulsmidhir» gerir kunnugt að hann hafi með samþykki Gunnhildar konu sinnar selt Hemingi ábóta í Munklífi tíu mánaða mataból í Innratúni í Eiði fyrir tólt aura silfrs hvert ból, sem eigi að vera æfinleg eign klaustrsins, sé eigi innleyst á tíu ára fresti; fór þetta fram hjáveranda «herra Hauki Erlendzsyni...» en bréfið er gert «a fimtande rikis mins virdheligs herra Magnusar meðh gudz miskun Noregs Suia oc Gota konungs a Halluardzuokudagh om varith». Er þetta hinn síðasti gjörningr, er Haukr kemr við, að því, er menn vita, því hann andaðist rúmum hálfum mánuði síðar, eða 3. Júní 1334.

(Munklífsbréfasók Chria 1845 bls. 89; Dipl. Norv. XII, Nr. 83, eptir Add. B. U. Hafn. Nr. 98. 4to).

449.

[1334].

FORMÁLI [Egils] Hólabiskups fyrir umboðsbréfi handa [Ólafi] presti, er hann sendir fyrir sína hönd á fund [Páls] erkibiskups í Niðarósi.

AM. 350. Fol. bl. 149a skinnb. (Skarðsbók) skr. 1363. Þetta er í handritinu næst á undan statútu Páls erkibiskups hinn 1. 1334. Egill og Jón biskup voru stefndir utan það ár; Jón fór; Egill sendi séra Ólaf, en hann varð strandaglópr (Isl. ann.).

[Cartaginem nidrosiensis archiepiscopi¹].

Reuerendo in cbristo patri domino suo. p[aulo]. dei gracia²) archiepiscopo. nidrosiens. Eadem gracia²) [episcopus holensis³]. salutem cum omni reuerencia obediencia. et honore.

Nouerit paternitas uestra quod uirum prouidum. et discretum. H^o. probum. nostrum. facimus. constatimus et ordinamus nostrum uerum. et legitimum. procuratorem ad uisitandam nomine nostro. pro hoc anno. et duobus alijs sacro sanctam sedem nidrosiensem pro ut uestra nobis pietas⁴) indulsit. dantes et consedentes. eidem ueniam⁵) et potestatem

¹) [svo skb., r.: cartha nidrosiensi archiepiscopo?]; ²) gra, skb.; ³) [epo(l)hol., skb.]; ⁴) pietatis, skb.; ⁵) meram, skb.

liberam ad omnia et sing[u]la patienda qve huius modi uisitationis natura requiret.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

Datum. et cetera.

450.

22. September 1934.

i Niðarosi.

SKIPAN Páls erkibiskups í Niðarósi hin fyrsta.

A.

Latínski frumtextinn.

AM. 350. Fol. bl. 149b—150b, skinnb. skr. 1863. Prentaðr er þessi texti í Norges gl. Love III, 377—79.

Bref páls erchibiskups i niðarosi.

In nomine domini amen. Paulus dei paciensia nidrosiensis ecclesie archiepiscopus. Halluardus hamarensis. Salomon osloensis. Ericus stauangrensis. eiusdem gracia episcopi. nidrosiensis ecclesie suffraganei. vniuersis christi fidelibus per nidrosiensem prouinciam constitutis salutis eterne gaudium in filio uirginis. residentes in sacro prouinciali concilio reparatione morum et statu ecclesie reformande(!) et ab inimici framea animabus nostro regimini commissarum(!) eruendis. prout ex iniuncte nobis debite(!) seruitutis obligamur.

In nomine patris et filij et spiritus sancti.

1. In primis statuimus de uita et honestate clericorum. ut castor(!) et continenter uiuant. statuta predecessorum nostrorum et precipue duo ultima felicitis recordacionis elauí archiepiscopi predecessoris nostri in concilio bergensi edicta innouamus. approbamus. satificamus(!) omnibus alijs et singulis predecessorum nostrorum statutis in concilijs prouincialibus que preter iura uel contra canones sunt edita penitus abrogatis. preter que in istis nostris statutis subsequuntur. penas et modum puniendi transgressores et precipue notarios(!) fornicatores et eorum focarias ad ius commune reducentes.

2. Jtem statuimus ut in monasterijs quibuscumque nullus

precio uel pactione recipiatur in fratrem uel sororem, nec prebendarios seu prebendarias sine suorum dyocesanorum consensu. quod si factum fuerit ipsi recipientes tales pactiones siue bona ex ipsis prouenientia ipso facto tocius administracionis iure et prelacionis auctoritate sint priuati. Dantes uero et consentientes ad arbitrium dyocesani puniantur. et quod abbates et abbatisse in sua consecracione iurent. et moniales in suis benedictionibus ut hijs non consentiant corporale prestant iuramentum.

3. Jtem sacro approbante concilio docuerimus(!) omnes et singulos clericos. cuiuscumque condicionis status dignitatis uel ordinis existant. priuilegijs sedis apostolice qualitercumque abutentes. seu casus ab episcopis seruatos seu per prouincialia uel sinodalia statuta sibi temerè usurpantes. uota peregrinationis auctoritate propria pro suo libitu indiscrete committantes uel penitencias publicas relaxantes. ipso facto excommunicacionis siue(!) subiacere.

4. Jtem statuimus ut clericus. cuiuscumque status ordinis uel dignitatis existat. qui procurat a rege uel a seculari potestate distincte uel indistincte manifeste uel occulte contra iusticiam se tueri. quo minus pro suis excessibus a suo iudice ecclesiastico corrigatur. ipso facto excommunicacionis sententiam incurrant.

5. Jtem precipimus quod statuta domini wilhelmi sabinensis cardinalis condam legati ad noruegiam diligenter obseruentur et singulis annis in synodis publicentur.

6. Jtem prohibemus sub interminatione maledictionis eterne. ne aliqui indiscretas indulgentias pronunciare presumant.

7. Jtem statuimus quod claustra monialium sub diligenti custodia et firma clausura precipue de nocte obseruentur. nec clericos uel laicos. religiosos uel seculares post earum uesperas ad se ingredi permittant. nisi ugens necessitas et euidentis utilitas id exposcat et tamen non in locis et horis suspectis.

8. Jtem declaramus quod episcopi quilibet in sua diocesi. archiepiscopus in tota prouincia possint dispensare uel dispensando relaxare statuta super obseruatione ieiuniorum et feriarum. et nullis(!) nisi ex commissione ipsorum sibi specialiter facta.

9. Jtem quod in statuto bone memorie domini Elau cauetor, ne sacerdotis(!) uel alie beneficiate persone non admittantur ad penitenciam nisi decimam partem bonorum per ecclesiam acquisite ecclesie relinquunt. interpretatur nomine penitencie. quantum ad illum articulum. absolucionem intelligi. non quin possint audiri et ad ueritatis uiam induci. at eciam salutaria consilia eis impendi uel eciam pro alijs suis peccatis absolucionem obtinere.

10. Jtem statuimus. ut nullus sacerdos uel clericus infra sacros ordines constitutus. qui usque ad extremum uite sue in concubinato notorio compertus fuerit perdurasse. ad sepulturam infra muros uel parietes aut in atrijs uel uestibulo ecclesie. cuius thorum meretricijs amplexibus compertus est uiolasse. uel eciam cuiuscumque alterius ecclesie. quantumcumque dignam peregit penitenciam. ob detestacionem tam fedi criminis admittatur. et quicumque tales in ecclesia uestibulo uel atrio sepeliuerint uel scienter admiserint. eo ipso ab officio et beneficio sint suspensi.

11. Jtem secundum canonicas sanctiones statuimus. minus(!) ut concubinis seu focarijs clericorum infra sacros constitutor[um] iniungatur penitencia tamquam et sacrilegio pro adulterio s.(!) si occulte sint. si uero sint notorie nisi monite a peccato destituerint excommunicentur. et publice excommunicate in sua malicia perdurantes in ecclesia nuntientur.

12. Jtem precipimus quod episcopi et eorum officiales clericos habeant iuratos ad eorum acta fideliter conscribenda.

13. Jnsuper statuimus quod nulli laico de cetero prepositura uel alie cause spirituales uel spiritualibus annexe committantur.

14. Jtem statuimus quod procuratores prepositorum siue exactores nullam mulctam pecuniariam leuent sine scitu sacerdotis parrochioalis(!) et quod idem sacerdos copiam omnium sic leuatorum in scriptis exhibere ualeat domino episcopo requisitus.

15. Jtem prohibemus ne episcopi abbates abbatisse seu alij ecclesiarum rectores uel prelati presumant suarum ecclesiarum predia terras uel quascumque alias possessiones decetero alicui tradere uel concedere pro suo perpetuo. quod si ali-

cubi attentatum inuenitur in irritum reuocamus. terras et possessiones predictas sic alienatas ad ius et proprietatem ipsarum presentis auctoritate concilij reducetes.

In quorum omnium testimonium et euidentiam firmiorem sigilla nostra presentibus [sunt] appensa. Datum nidrosie anno gracie M^o. ccc^o. xxx^o. iiij^o. decimo kal. octobris.

B.

Íslenzk þýðing.

AM. 351. Fol. bl. 112b—113b skb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 211—12 (§ 1, 9—14) skb. c. 1480; Ny kgl. saml. 1938. 4to (afskr. af 351). Þessi texti er áðr prentaðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 508—511 með latínskri þýðingu, og í Norges gl. Love III, 279—81.

Eptir farande statuta woro gior ok samanskrifut af wirðo-
ligum herra herra Pæle með guðs miskunn Erkibiskupi i niðarosi.
Halluardi af hamre, Salomon af oslo. Eireki af stafangri lyd-
biskupum. ok skylduliga boðin at hallda öllum ok serbueri-
um j niðaróss erkibiskupsdæmi j fyrr nefndum stad niðarósi.
sub anno domini M^o. ccc^o. xxx^o. iiij^o. decimo kalendas octobris.

Pæls erkebiskups.

1. In primis.¹⁾ fyrirboðit er öllum klaustranna formonn-
um at taka nöckurn reglumann meðr kaupi eða skildaga sua
at taka prouentumenn vtan biskups samþycki. en huerr sem
tekr þuilikan kaupmæla eðr þat goðz sem afleiðir se af sialfu
werkinu af settr valldi ok lögmaali allrar sinnar foruistar ok
þionostu. en þeir tuennir sem gefa ok samþyckia se pindir sem
biskupi likar²⁾ ok her til skulu abotar abbadisar ok reglusystur
sueria eið vm j sinum vigslum þuilika luti alldri at samþyckia.

2. Allir ok sérhuerir klerkar huerrar kinndar eða stettar
vigslu eða tignar sem huerr er þeir sem með nockurum hætti
neyta rangliga pafaligum priuilegiis eðr draga vndir sik með
ofdir[ð] þa casus sem með lögnum heyra biskupinum til. eðr
statuta sua sinodalia sem prouincialia. eðr breyta vskynsamliga

¹⁾ Hér byrjar 42; ²⁾ hér hættir 42 og byrjar ekki fyrri en með § 9.

eptir eiginligri fyst þau sin heit eða annarra sem menn heita at fara af landi brott til heilagra staða. eða leysa eða lina opinberar storskriptir. falla af sialfu werkinu i bannz pinu.

4. Huerr sa klerkr ok huerrar vigslu eðr tignar sem huerr er sa er prolagar(!) ser af konungi eðr weralldligu valldi firir sik eðr fær annan til. eðr með huerium hætti sem hann kemz at þui opinberliga eða leyniliga at hann werndiz moti rettindum sua at kirkiunnar domare fai æigi týktat hann af sinum lytum. fellr slíkt hit sama i bann af sialfu werkinu.

4. Statuta herra vilhelmi sabinensis cardinalis þess er fyrrum war legatus til noregs skulu vandliga geymaz ok lesaz æ prestastefnum huert ær.

5. Þat er ok firirboðit vndir ognan eilifrar boluanar at nöckun dirfiz at lysa eða frambera firir folki vskynsamligar indulgencias.

6. Systra klaustr skulu iafnan byrgð wera einkanlega æ nottum sua at eingi klerkr eða leikmaðr. reglumaðr eða weralldar maðr komi þar inn siðan wti er aptansöngr. vtan þat krefui fulla nauðsyn eðr vis nytsemi ok þo æigi j grunsemdar stöðum ne stundum.

7. Serhuerir biskupar i sinum biskupsdæmum ok erki-biskup i ollu sinu erkibiskupsdæmi hafa fullt valld til at dispensera ok lina skipanir vm fóstur ok helgihold. en eingi lægri stettar. vtan honum se þat valld af þeim einuirðuliga i hendr feingit.

8. Þat er sua stendr i statuto goðrar minningar eilífs erkibiskups. at þeir prestar eða personur sem beneficia hallda skulu æigi takaz til iðrarar vtan þeir leggi kirkiunni hinn tiunda part af ollu þui goðzi sem þeir hafa æ henni aflat. skal i þeim staðar nafni idranar skiliaz absolutio at eins yfir þeim articulo. en beyraz skulu þeir mega ok æ sannleiks götu leiðaz. taka hialpsamlig ráð ok af öðrum sinum syndum fa absolutionem.

9¹). Einginn prestr eðr nockurr klerkr infra sacros sa er vitaðr er legit hafa j opinberum friðlulífnaði allt til sins enda

¹) Hér byriar 42 apr og nær til enda.

dags skal iarðaz mega innan veggi eða mwra nockurrar kirkju. ok æigi helldr i hennar vmgöngum eða forhwsí. huersu auðmiuka iðran sem hann hefir gert. at su fwl synd werði þeim mun rækare. En huerr sem þuilika hefir grafit eða grafa latið j þessum stoðum vitandi se af sialfu werkinu af settr officio et beneficio.

10. Eptir setningum heilagrar kirkju skulu deigiur eða friðlur allra þeirra klerka sem infra sacros eru taka skriptir sua sem pro adulterio et sacrilegio þegar vpp vist werðr ok se aðr leynt. en siðan opinbert er ok vili þær æigi afleggja vpptekinn glæp áminntar skulu þær bannsetiaz. ok ef þær harðna j sinni illzku boðaz opinberliga bannsettar werá.

11. Biskupar ok þeirra officiales skulu hafa þa notarios sem þeim sueri aðr trunaðareiða þeirra acta dyggiliga saman at skipa.

12. Heðan af skal ok eingum leikmanni fæz i hendr profastzdæmi eðr aðrar andligar sakir eðr andligum lutum afastar.

13. Vmboðsmenn eðr wtheimtumenn profastanna skulu einga akuedna fepinu mega lina æn vitorði soknarprestz, at hann megí syna ok fram bera in scriptis eptir frettr af biskupi hui-likur letti¹⁾ æ er giðrr.

14. Þat er ok firirboðit at biskupar abotar abbadisar sua [ok] aðrir kirknanna formenn eða stiornarar dirfiz nõckurum manni at selia eða veita iarðir eðr bæi eða nockurar aðrar eignir sinna kirkna til æfinligrar staðfestu. En ef þess hefir freistat werit i nockurum stað. þa skal vnytað ok vndir kirkjunnar valld ok forræði aptr kallaz.

451.

[um 1336].

VITNISBURÐR Sigurðar Bjarna[r]sonar og Þorsteins Tumasonar um skipti á jörðunum Lóni og Daðastöðum.

AM. 276. 4to IV, skb. 1386; Biskupsskjalasafn. 26. 4to skb.

¹⁾ lettir 42.

skr. 1386 (= B). Þessi vitnisburður er settr inn í Hólarekaskrána fornu frá 1296 (Dipl. Isl. II, bls. 310 nótu 6).

Sua fældan æidh suoru þeir siugurdr biarnason¹⁾ ok þorstæin tumason firer Eghli biskupi norðr i holum. ath biorn prestr jngialdzson selde j vmbodi lafrans biskups. huert egil²⁾ biskup vrscurdade loghligt. landit at lone odde klemetzsyni ok tok firer dadastade skiliande fra sogdu lons lande. allan reka med reka gognum ok laug³⁾gognum. Hema skurd ok lasshual. vndantekinne almenningu.

452.

[um 1336].

AFHENDING staðarins í Kirkjubæ í Hróarstungu, þegar séra Sæbjörn lét hann lausan, en séra Starkaðr tók við.

AM. 263. Fol. bl. 5, skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 129b skr. 1601 og er hér miklu hleypt úr. Séra Sæbjörn er dáinn 1376 (bréf um Sleðbrjótssand) og að því er virðist fyrir hér um bil 40 árum. Þá er og séra Starkaðr ekki leingr í Kirkjubæ, heldr er þar kominn séra Páll.

Kirkiubær [gamall maldage⁴⁾].

Svo mikid tok sira starkadur med kirkivbæiarstad. so sem sira söbiorn let lausan.

tolf kýr. tueimur æm fatt j atta tigv. sextan saude tuævetra. fimm hrvtar. forostv saudur. tueim saudum fatt j fimtigv. veturgamals fiar. iiij naut tuævetur. sex veturgomul. sex vetra gamall vxe ekinn. sex hross. var þetta alltt saman iiij kugilldi oc fiorutigir.

j virðingar fie. attatige skiolna kierallð oc annad lx skiolna j jorðv bædi. tvnna stor. pottur. ketill litill. viij bedir. iiij hæginde. salvn. Blæia med morkvm. tuær abreidur. half tolfra alin hafnar vodar. reifar ij. pallklædi ij. not oc skip. vont bord. cccc. vorv. voro þetta kollud xx hvndrud. jorð a Bondastodum. oc ketilstader ytre halfver. hvndrad lamba afrettur. a vestur eyiar j Torfvastada jorð æfvenliga. xv merkur vax oc neykelsi.

¹⁾ biarnarson B; ²⁾ eigill B; ³⁾ land B; ⁴⁾ [b. v. 263.

Þetta a kirkia jnnan sig. [söngbok fra paskvm oc til jola fostv. onnur fra jola fostv oc til paska. vtan commvne. ij. messv-bækur per annum. graduale. font. sequentiubok forn oc raung. lesbok desanctis forn [fra jonsmessu] baptiste oc framan til gregorius messo. vetur hlvti med fornre skipan. þrenn messvklædi. ad avk hoklar ij. kalekar ij. kapvleppar ij. allttaris klædiss(!) iij allvondur dukur glitadur forn oc annar hvitur. fontklædi vontt. sloppar ij. kross smellttur. mariu skriftt. þorlaks likneski ij. lýtid¹⁾ skryn. med tonn oc silfur. kluckur iiij. oc iij Biollur. [hulsker(!) med tonn. stikur ij. katerinar skriftt²⁾]. kirkivketill vondur. [merki ij. lektare. glodarker oc elldberi vondur²⁾].

Þetta lagdi sira sæbiorn epter a kirkivbæ. kantarakapv. ij. steintiolld. [þeykelsis bvdk med kopar smellttann²⁾].

453.

19 Juli 1336.

i Tunsbergi.

SKIPAN Páls erkibiskups í Niðarósi hin önnur.

AM. 351. Fol. bl. 110b—112b skinnb. c. 1360; AM. 42A. 8vo bls. 208—11 skb. c. 1480; Ny kgl. saml. 1938. 4to afskript á pappír eptir 351. Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 511—518 með latinskri þýðingu og í Norges gl. Love III, 281—84.

Hier hefr statuta³⁾ byskuppa ok þeirra skipanir

Páll meðr guðs polinmæði erkibiskup j niðarosi. halluarðr af hamre. salomon af oslo. eirekr af stafangri með þess sama miskunn biskupar. niðaross kirkiu fulltingiarar. senda ollum rétttruandi mōnnum j niðaross erkibiskupsdæmi frið ok fagnat j drottni jhesu christo.

Jðulig ahyggia hirðligrar stiornar eggjar oss ok æminnir með hugskotzins skygnleika ollum megin æ at lita drottinliga biorð þa sem oss er með himneskri tilskipan j hendr fengin. at starfsmenn j vingarði drottins geymi sua at plantan hialparinnar at hans kröptugir vinuiðar kuistir auðg-

¹⁾ [et cetera 268 og fellir kaflann úr; ²⁾ [fellt úr 268; ³⁾ statutam, hdr.

aði guðs kristni með auaxstsömu friofi viðlega wtbreiddir. þyrnum vpprættum af hinum neðstum tægum.

Nu með þui at þat er vvar astundan at þeir halldi sik aptr af sinum ofdirfðum firir otta pinunnar sem firir ðmbunir krap-anna lata æigi til leiðaz at hallda þat sem skipat er. þui i nafni vvars herra heilagrar vskiptiligrar þrenningar ok algiðrrar einingar foður ok sonar ok heilags anda endurnyum wer lög-tökum ok staðfestum með rettinda valldi þessa þings skipanir millðrar æminningar Jons, Jorundar ok eilifs erkibiskups varra foreldra með ollum sinum capitulum klausum articulis þar sem þau werða æigi sialf vsamþyck j sér. ok þar til war statuta hin fyrri ok einkannliga þau sem nu eru sett her at sinni. ok leggium pinur við sumar klausur þeim sem æigi hallda.

1. J fyrstu at huerr sa prestur sem hefir curam anima-rum. ok æigi vill. duellr eða vanrækir at predika firir sinu soknarfolki æ huern sunnudag. eða hit minnzsta sinn j mánaði af almenniligri tru oc hennar articulis. af heilagri skirn ok hueria goða luti þar leiðir af með þeim oðrum capitulum sem til nefnaz j einni klausu þess statuti sem giorði ok sam-setti millðrar æminningar iðrundr erkibiskups. anno domini 1000. 1001. 1002. skal luka firir huert sinn er missir. ij. auru. ok se hann hófuðprestr. en eyri ef hann er kapelluprestr. vtan hann fai annan til firir sik iafnan at stett ok starfi.

2. ¹⁾ Jtem firirbioðum wer sua sem wið er warat i sama statute. at nockur prestur veiti sacramenta annars þingunaut án orlofi sins soknarprestrz vtan full naðsyn þröngui til. en huerr er gerir sekiz halfri mork ok bæti aptr soknarpresti þess er hann veitti sacramenta skaða með oðru sem til heyrir. se þo framarr pinndr ef biskupi syniz.

3. Jtem með þui at wer villdum giarna þat af nema at prestum þeim sem hafa curam animarum gefiz færi æ at fara reikandi wt af sinum kirkiu soknum. þar sem folk þeim æ hendi folgit þarniz lóngum þar firir skyldrar pionostu. sua at þar²⁾ afleiðir mikin háska salum þeirra allra saman. þa firir-bioðum wer at nockurr soknarprestr dirfiz at fiarlægaz brott

¹⁾ Hér byrjar 42 með þessari fyrirsögn: [pal]s erkibiskups [nid]rosi-ensis cum [mul]tis allijs s[statutis]: ²⁾ b. v. 42.

af sinni kirkiu sua at þat megi merkiaz æn orlofi sins formannz eðr þess er hans stað heldr vtan vissa nauðsyn. nema hann skipi i sinn stað annan sæmiligan prest þann er með fullri vaktan geri hans vices æ meðan. en huerr prestr er at þui werðr kunnr at hann er hálfan manuð samfast af wt sinni kirkjusokn. vtan hann fai profat einhueria af fyrrsögdum eða aðra skynsamliga sok sinnar brottuistar. þa skal luka halfa mork norræna sua þo at biskup æigi kost at pina hann meirr eðr minnr eptir tilferlum.

4. Her til sortar blindleiki agirninnar sua miok hin innri augu sumra prestanna at sakir þess slims er æ sialldrin legz til leid[d]ir af elli firirdæmiligs vvana fa þeir eigi litið lios sannleiksins þar sem þeir forðiarfæz æigi¹⁾ inn at leiða kaupmala eðr skildaga aðr þeir veiti heilug sacramenta. æigi at geymandi at varr herra jhesus christus rak þa kaupmenn brott af sinu mustere með hroka æfinligrar firirdæmingar sem þar selldu eða keyptu. eða huilíkr haski ifir gnæfir þeirra sælum. þa er þeir seliaz wt selia²⁾ hinn helga anda þann er sannliga veitiz j ollum sacramentis. ok werða j þui iafnir eða verri en iudas suikari. Nu meðr þui at agætrar aminningar jorundr erkibiskup varr forfaðir æstundaði af at mæ lyti þessa blindleika fylgiandi sameigit lögmael ok hætte³⁾ settningarinnar skipaði. at i veittum sacramentis skyldi einginn skildagi inn leiðaz. sem finnaz ma i [þui statute⁴⁾ sem hann giorði i niðarosi sub anno domini⁵⁾ 1100. 1101. 1102. þa vilium wer nu þetta sama staðfesta meðr hlif pinunnar. at huerr sem einn prestr huers heiðrs starfs eða stettar sem hann er sa er at þui verðr logliga profuaðr at hann hafi nockurs battar samkeypi eða skilmæla inn leitt wið þa sem hann hefir gort sacramenta. eða nockura falsliga talman at þess minnr werði hans pionosta einfolld ok reinlig j þeirre grein. þa skal hann i fyrstu missa þeirrar renntu sem þess staðar lofligr vani stendr til at heiðra kirkiurnar eða þeirra stionarmenn eptir veitt sacramenta. ok æigi at eins aptr luka þat er hann feck rangliga firir sagðan skilmæla. heldr iafnuel skal hann luka biskupi iafnmikit af sinu göðzi.

¹⁾ sl. 42; ²⁾ sl. 42; ³⁾ harte 351; ⁴⁾ [statutis 42; ⁵⁾ gracie 42.

5¹⁾. At auk þessa vilium wer at vbrigðiliga se halldin su skipan milldrar aminningar eilifs erkibiskups vors forfððr sem hann byðr. at kanunkar þeir sem brott eru af staðnum með orlofi sinna formanna taki fulla vöxtu af sinum prebendum. en renta vicarij huers þeirra ok aðrir þungar skyldugir kirkiunni reikniz af þui commune sem þeim liggir til borðz ollum samt. ok gerum af nyiu þa skipan æ. at huerr sa raðsmaðr eða vm-gongumaðr firir þeirra commune sem æigi hefir wtlokit sagðar renntr ok tolla aðr hann endi sinn forgang eptir frettr af vm-boðsmönnum frauerandi kanunka se af sialfu werkinu wt settir af heilagri kirkiu.

6. En þann articulum j statute iðrundar erkibiskups sem hann byðr. at personur skyli sendaz af serhuerium klaustrum að studium til kiornir af biskupi. ok annan j statute eilifs erkibiskups i huerium hann skipar at þeir sem falla i bann af sialfu werkinu se siðan opinberliga boðaðir bannsettir a kue[y]ktum kertum ok hringiande klockum. eyðum wer ok aftökum með valde þings.

7. Jtem skipum wer. at þessar constituciones giorfar in consilio viennense. Si quis suadente. de sepulturis. eos qui proprio. de sententia episcopus. ex frequentibus. se lesnar æ presta-stefnum ok vanduirkliga wtskyrðar. ok bioðum vndir ognan eilifrar bóluunar at þær se æ geymdar með vanduirkt ok strið-leika ef nockurn tima kunna þuilikir casus til at koma.

8. Jtem skipum wer. at þeir klerkar ok klaustramenn ok þeim samþyckiandi sem at þui verða logliga profaðir að þeir hallda sik saman með rðngum motblæstri viðr sina formenn. se af settir sinum heiðri eptir kirkiunnar lögum ok forðiz af öllum sua sem frægðarlausir eptir sðgðum setningum kirkiunnar.

9²⁾. Jtem skipum wer at kanunkar biskupsstolanna þeir sem prestar eru at vigslu ok hallda kirkiur með curam animarum j bygðum eða kaupstððum segi sialfir messu ok geri sermonem firir folki eptir þui sem guð kennir þeim hit minnzsta einn tima æ áre forfallalaust j þeirri sðmu kirkiu.

¹⁾ § 5—7 vantar i 42; ²⁾ § 9—10 vantar i 42.

þat er at skilia æ kirkiu dag. eðr in festo þeirrar kirkiu patróni. eða æ einhueria hina stærstu hátið æ þui sama ære.

10. En at fýr sôgð statuta vorra forellra verði þeim mun betr geymd sem þau heyrar optar af vorum vndirmönnum. þa skipum wer at oll statuta herra vilhelme(!) sabinensis episcopi. þess er fyrrum war þafans sendiboði til noregs ok vorra foreldra. þat er at skilia milldrar æminningar jons erkibiskups þat er hann gerði j berguin sub anno domini [M^o. cc^o. lxxx^o.] jórundar i niðarosi sub anno domini M^o. cc^o. xc^o. ok þat er hann gerði i oslo sub anno domini M^o. ccc^o. vj^o. Eilifs j berguin sub anno domini M^o. ccc^o. xx^o. ok þat er hann gerði j nefndum stað sub anno domini M^o. ccc^o. xx^o. vij^o. ok vór statuta hin fyrri ok einkannliga þau sem nu eru giðr æ þessu þingi. ok skrifiz inn j skipanar bækr ok lesiz vpp opinberliga af sialfum biskupinum eðr þeim er j hans stað eru j höfuðkirkiu huers kaupstaðar hit minzsta einn tima æ hueriu ære. en af proföstum eðr þeirra vicarijs j öðrum hinum stærrem kirkium. ok se wtskyrð firir leikum ok lærðum j ollum articulis þeim er þa kunna snerta.

11. Nu sakir þess at litið tíar at gera lög eðr skipanir. vtan nockurr se til fram at fylgia þui sem skipat er. þa bioðum wer formönnum ok þeim öðrum sem eiginligt lögboð hafa yfir sinum vndirmönnum. at sua pini þeir þa sem vmfram ganga eða vanrækia fyrr nefnd statuta sem j þeim er akueðit. sua þo at ef vex dirfðin þeirra er brotligir werða vaxi þeim ok pinurnar eptir yfirsyn formannanna. ok at æigi beri þeim sua til sem heli sacerdotem¹⁾ þo at þeir se goðir j ser sem hann war. ef þeir vmbera sua sem blindandi illgerðir sinna sona. at firir þuilikrar vanræktar skulld falli þeir æ bak aptr með rapanda dauða. þa streingium wer með iðfnu bandi boðorðzins formenn ok staðanna yfidomara at eptir sinu megni fylgi þeir fram með vanduirkt ok stríðleika sôgðum ok lögteknum skipanum með ollum ok serhuerium j þeim æ nefndum skriptum ok fepinum. bindandi vpp æ þeirra samuitzkur. at þær saumu fepinur lati þeir snuaz til nockurra þarfligra nytia²⁾.

Ok til sannz vitnisburðar ok enn sterkare auðsyningar vm

¹⁾ sacerdote 42; ²⁾ hér þrýtr 42.

alla her sagða luti settu sira jon ok sigurðr kanunkar af berguin virðoligs broðurs vǽrs ok herra herra hakonar með guðs miskunn biskups af þeim sama stað ok hans capituli einuirdoligir procuratores með vorum insiglum sin innsigli fyrir þetta bref er gort war i tunsbergi jn festo beate Margarete virginis sub anno domini M^o. ccc^o. xxx^o. vj^o.

454.

[1337].

«BRANDUR Arnason selur Þorkatle abota halft Akranes firer xvc. halft Holaland vt. og þar til ve j frijdu».

Tímarit Jóns Péturssonar I, 43 eptir bók með hendi Jóns lögmanns Sigurðssonar á Reynistað. Í AM. 252. 4to bls. 49 skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 9 skr. c. 1720; AM. dipl. afskr. 1537 og 1538, er ágríp það af bréfinu, er hér stendr sem fyrirsögn. Bréfið veltr á árunum 1329—44.

Kaupbref fyrir halfu akranesi og holum¹⁾.

Jn nomine Domini Amen.

var þetta kaup þorkelz abota og brandz Arnasonar ad firnefndur brandur selur honum halft akranes fyrir xvc með ollum þeim gognum og giædum sem þui hefur fylgt ad fornu og nyiu þui sem brandur befur eigandi ad ordid. hier j mot selur Brandur Hoola land halft a nese vt og hier a ofan ve frijd j vor. ije voru og iij kugilldi af huorutueggia kwm og am. voru þesser kaupvottar.

þorsteinn skialgsson prestur.

skapte prestur bergsson.

Bondinn þordur bergþorsson og margir adrer dugandi menn.

¹⁾ Akranes 430.

455.

[1337].

BRÆÐR af prédikaralifnaði í Niðarósi kæra til Pétrs Philippi erkibiskups í Uppsölum ójöfnuð erkibiskupsins í Niðarósi við sig, geta þess að Árni prestmunkr Laurentíusson og Hákon ungbróðir hafi dvalið hjá velgerðamanni lifnaðar þeirra, Hákon sýslumanni á Jamtalandi, og beiðast þess, að erkibiskupinn leyfi þessum bræðrum að fara um Jamtaland sem förumunkar til þess að prédika og setja mönnum skriptir.

Bréf þetta er prentað hér eptir Chr. Lange's De norske Klostres Historie 1. útg. Kristjánía 1847 bls. 774—75 og er þar fylgt afskript Langebecks eptir frumbréfinu í Ríkisskjalsafni Svía. Árni sá, sem hér er nefndr, er Árni sonr Laurentíus biskups á Hólum. Ekki er með öllu víst um ártal bréfsins, en það liggur á milli 11. Maris 1330 — þá deyr Ólafr erkibiskup í Uppsölum — og August 1341, því að þá deyr Pétur erkibiskup (sbr. nefnt rit. 1. útg. bls. 273; 2. útg. 1856 bls. 168), en líklegt er að bréfið sé frá 1337 sökum þess, að 1. September 1338 býðr Benedikt páfi Páli Bárðarsyni erkibiskupi í Niðarósi að vernda grámunka á Norðrlöndum gegn Péttri erkibiskupi í Uppsölum og virðist því sem það sé afleiðing af þessu bréfi (sbr. nefnt rit 2. útg. bls. 233).

Venerabili in Christo patri ac domino suo fratri Petro Philippi ordinis Prædicatorum, divina miseratione archiepiscopo Upsaliensi, fratres conventus Nidrosiensis salutem et orationum suffragia cum debitæ servitutis reuerentia et honore.

Noverit vestra paternitas veneranda, dilectos in Christo fratres, fratrem Arnerum Laurentij sacerdotem et fratrem Haquinum novitium fuisse de conventu cum honesto viro Haraldo exactori Jamptiæ nostro confratre ac sincero benefactore, cum nostro unanimi consensu ac licentia speciali, et quia urgens penuriarum necessitas ac graves caristiæ, quas patimur, vestræ paternitatis subsidia, de quibus multum confidimus, nos cogit obnixis precibus efflagitare, qua propter dominationi vestræ supplicamus, quatenus in conventus nostri commodum et juvamen, dictos fratres per Jamtiam transeuntes pro ista vice tanquam terminarios præsentatos admittere dignemini, gratiose concedentes fratri Arnero ut possit ex vestra licentia et beneplacito divina celebrare, verbum dei proponere, confessiones audire ac pœnitentias imponere salutare. Instant enim nobis

muri et sarta tecta ecclesiæ reparanda, aliaque ædificia domus nostræ satis gravia et sumtuosa. Ideo rogamus vos, ut personaliter dignemini conventum nostrum pijs ecclesiæ largitionibus respicere ac alios ad hoc informare, ut per vestram industriæ benevolentiam nostram pauperiem in aliquo valeat allevari. Dominus archiepiscopus Nidrosiensis ejusque collegium ad minus nos in aliquo bono respicit, sed infert nobis infinita gravamina et multas infestationes de quarta omnium funeralium, quamvis ecclesiæ parochiales suas habeant integraliter portiones, prohibet et nos prædicare in civitate et rure, nec confessiones audire et sub pœna privationis officij et beneficij vetat sacerdotibus, ne nobis benefaciant vel humaniter recolligant, et quidem nobis malitiose negat, Minoribus tanquam suis charissimis concedit: admittit etiam Cistercienses ad mendicandum, dans eis auctoritatem communicandi populum propter donaria, quæ recepit in occultis, ideo vestræ suggerimus pietati tanquam firmitus confidentes per vestram sollertiam nobis super his de aliquo opportuno remedio provideri.

Valeat et vigeat vestri status honorificentia ecclesiæ dei ad exaltationem, nobisque ad uberiores cumulum meritorum.

456.

10. Juli 1337.

i Holti.

URSKURÐARBRÉF Gríms lögmanns Þorsteinssonar um landamerki Sælingsdalstungu og Leysingjastaða.

JSig. 143. 4to bls. 300 pappírbók skr. mest öll í tíð Odds biskups Einarssonar um og eptir 1600. Komin frá Dr. Grími Thomsen, en honum gaf séra Ásmundur Jónsson í Odda mágr hans (d. 1880); hafði átt hana áður Jón lektor Jónsson og á undan honum faðir hans Jón sýslumaður Eggertsson (= Gardabók, Dipl. Isl. I, 491). Landsbókasafn 115. 4to bls. 396–97 (bréfasafn séra Jóns í Hítardal).

[Úrskurður Gríms lögmanns um land í millum sælingsdalstungu og Leysingjastada Anno 1337¹).

¹) [115.

Þeim godum monnum sem þetta Bref sía edur heyra sender grijmur lögmaður kuediu Gudz oc sijna.

Asgrijmur snorrason kom fyrer mig oc tiede mier þa votta med suordum eidum. ad þeir Marcus oc sialfur hann lögdu med handlagi ad þeir kiæmu til mijn j hollt j saurbæ med¹⁾ fullri kiæru um beit a milli tungu oc leysingiastada. Nu af þui ad Sigurdur bergs[s]on er selldi leysingiastadi Marcusi gieck vid fyrir mier ad hann²⁾ hefði eý holltt³⁾ leingra hagbeit enn til landabrotagils⁴⁾. þa [at svo fluttu⁵⁾]. er þat vrskurdur minn ad Asgrimur skal hallda med eign oc lögbeit tungulandi til landbrotagils⁴⁾ þar til ad Marcus profar ad hann eigi sagdan brod[d]geira med logum.

Oc til sans vitnisburdar setti eg mitt jnnsigli fyrer þetta Bref [er] giðrtt var j hollti septem fratrum Anno domini. M. ccc. xxx. vij.

457.

27. Juli 1337.

i Björgvin.

HÁKON biskup í Björgvin, sem meistari Petrus Gervasii, legáti páfans, hefir skipað aðalinnheimtumann allra tekna páfa um endilangt Noregsríki, kvittar Jón Haldórsson biskup í Skálholti fyrir greiðslu á páfatíund og Pétrspeningum um átta ára bil.

Afskript Árni Magnússonar Barthol. IV, E, 689—90. Dipl. Norv. VII, Nr. 143, F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 574 (í nótu).

In nomine domini amen.

Noverint universi presens scriptum visuri vel audituri. quod nos Haquinus dei gracia episcopus Bergensis. collector generalis in regno Noruegie omnium ad cameram domini nostri summi pontificis spectancium. quocumque nomine censeantur. per venerabilem virum. magistrum Petrum Gervasii. canonicum viuariensem. sedis apostolice nuncium. deputatus. tenore presencium recognoscimus. nos ex certa scientia levasse. recepisse et plenarie ac integraliter habuisse de discreto viro. domino nonulpho. procuratore venerabilis in Christo patris ac domini.

¹⁾ sl. 143; ²⁾ sl. 143; ³⁾ halldid 115; ⁴⁾ þannig 143, 115; ⁵⁾ [eda so flutte(!) 143, 115.

domini Johannis dei gracia episcopi Scaloholtensis. nomine subsidii. nec non et censu Petri de annis octo persoluto. summam pecunie infra scriptam.

Jn primis videlicet nonaginta centenarios cum octo centenariis et septuaginta duabus ulnis de burello. quod jslencha sive pakka vedmaal vulgariter appellatur.

jtem tredecem centenarios cum quinquaginta duabus ulnis de burello quod vulgo hamfnarvaad nuncupatur.

jtem quadraginta ulnas de burello quod bragdarvaad appellatur in vulgari. preter has autem summas nobis facta fuit plena fides. quod tres trecentenarij de burello quod jslencha dicitur. in mari putruerunt. de predictis igitur summa sive summis memmorum dominum Skaloholtensem episcopum. procuratorem suum. omnesque. quorum interest vel interesse poterit in futurum. nomine et auctoritate apostolica. qua fungimur in hac parte. absolvimus et quitamus ac quitum sive quitos et absolutos pronunciamus per hec scripta. de prelibatis summis ulterius non pretendis eidem sive eisdem finem. remissionem et pactum facientes. salvo residuo quod remanet ad solvendum.

Jn predictorum igitur omnium testimonium. sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum Bergis anno domini m^o. ccc^o. xxx^o. septimo. in festo sanctorum septem dormientium.

458.

30. August 1337.

i Akrsborg.

SAMNINGR Magnúsar konungs Eiríkssonar og Páls erkibiskups í Niðarósi um dóma í andlegum málum.

Bartholiniana III, D bls. 797—98 (afskr. Árna Magnússonar eptir Cod. Capsæ Cypriani = A); Gl. kgl. saml. 3262. 4to skb. frá 1576 (= B). Þetta skjal kemr að vísu Íslandi ekki sérstaklega við, en Jón Sigurðsson segir í einni athugasgrein, að þessi samningr sé nefndr í Leiðarhólmskrá, sem finnist í AM. 240. 4to bls. 26—27 og sé þar vitnað til hans. Þetta hef eg þó ekki getað fundið á nefndum stað, og Leiðarhólmskrá sýnist vitna beinlínis í Sættargerðina frá 1277. Vera má þó að einhverstaðar

finnist skirskotað til þessa samnings í íslenskum skjölum, og er hann tekinn hér til vonar og vara. Sbr. Dipl. Norv. II.

Skipan Maghnus konunghs oc Pals erkibiskups¹⁾.

J nafni guds amen. þat se allum monnum kunnicht at þa er lidit var fra burd varss herra jhesu christi ☩. vettra ecc. vettra. xxx. oc siau vetter a laughardaghen nesta eptir Bartholomei messo á Akerssborgh gerðozst med rade oc tilloghu virdulighra herra. herra Halvardar. Hakonar med guds náð²⁾ biskupa i Hamre oc Biorghvin oc alls rikizsins radrs samssykt er þar var þa. þetta sammele oc skipan umdômes aqvédra³⁾ anefndra fiarsekta i kristnum retthe. er nylegha hafde missmele á komet millim agetra herra oc hofðhinghia herra maghnusar med guds náð⁴⁾ Noreghs Syia oc Gota kononghs af einni halfu oc herra Palss med samre náð erkibiskups i Nidarose af annare. [hvarre halfvu⁵⁾ þat umdômi med retth til hōyrði i Nidarose. at fiarsektir þer allar sem i kristinsdomzs retthe standa skulu dômast oc orsskurdast i kononghs gardhe j Nidarose hiafverande officiali. sva at sinn dom oc orzskurd seighi hvar [um sik⁶⁾ officialis eder⁷⁾ loghmader. dagh eftir dagh. eder sva margha samflōytta orsskurdi sem ein þeirra seigir i sen. sva margha seigi þeghar annar þeirra samflōytta eftir. En ef sva stor malefni kunnu til at koma at officialis oc loghmadher pikiast eighi mega ifvir at taka⁸⁾ einir saman um þau mallefni sem þeim ber jaffner retter til ifvir at dôma. þa skal officialis. fehirdir oc loghmader ganga a erkibiskups gardh oc skal erkibiskup þa dom a leghia af hvaratveigia halfunni hiafverande. skal þessor skipan standa obrighdilegha af hvara tveigia halfunni þar til sem [gud gefuer at⁹⁾ var herra konongherinn kemer til Nidarosar oc bader fyrsaghder herrar med sinu bestra manna ráde gera þan stadda a sem a langhframa skal standa. oskaddu med þessare gierdh oc skipan med¹⁰⁾ allum þeim rett sem hvar halfvan firer sik hafde¹¹⁾ um fyrsaght umdôme. Oc til sanz s vitnisburdhar þessarar samz-

¹⁾ sl. B; ²⁾ miskunn B; ³⁾ oc b. v. B; ⁴⁾ miskun B; ⁵⁾ [huarum B; ⁶⁾ [sl. B; ⁷⁾ oc B; ⁸⁾ dôma B; ⁹⁾ [sl. B; ¹⁰⁾ sl. B; ¹¹⁾ þannig B; firir sik, trítekið í A.

syktar oc skipanar setto bader firsaghder herrar sin innsighli firer þessa sina gerdh er gor var a deighi oc are sem fyr seigir.

459.

[1337].

BRÉF Hákonar biskups í Björgvín til Jóns biskups Haldórsonar í Skálholti með Rafni Þorvaldssyni, er Jón biskup hafði sent til hans og Björgvínar biskup hafði vígt til prests, og mælir með honum til að fá brauð.

AM. Dipl. afskrr. Nr. 5860; prentað áor í Dipl. Norv. VII Nr. 145 og Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie V, 97—99. Bréfið mun vera frá haustinu 1337.

Virduleghom herra oc sinum andaleghom brodor herra jone med guds miskunn Biskupi j skalaholte sendr hakon med samre miskunn Biskup j Biorghwin. quediū guds oc sina brodorlegha vinaatto med allre aaluoru.

Ramfn Þorvaldsson klerk ydarn sem þer sendor til vaar mōssodiakn aat vigslu sendom ver aftr til ydar vijgðan prest med guds valde oc vaaro ambetti þi sem gud hefuer oss leet ouerdom. Nu af þi at hann hefuer so haft sik j vaarom garde vm þessar ridir sem æinum godom oc spokum dughande manna ber til j ollu sinu framferdi oc þer berit honom sialfuer vitnisburd vm j brefue ydru. þa bidium ver ydr at þer later han þes notande verda fire alla sina audmiuka pionostu, oss teeda j þui sem ver villdum hann kraft hafua. saker vaars bōnastadar eitthuert beneficium þat honum gefuande sem ydr þykker tilfelliheght vera oc hans verdleikr krefuer. Tempore confectionis presencium nos sanum et incolumen vestre significamus caritati. quod de vobis corditer et affectuose scire desideramus et audire cum deus prestiterit tempus opportunum. alia et plura vobis scribemus per dominum konulphum. sed et iste noua hic emergencia vobis poterit oretenus explicare. pro innumeris curialitatibus ac beneficijs nobis per vos prestitis merces vestra sit bonorum omnium retributor. et nos faciat de aliquo grato vobis deservire. perintime rogamus quod et speramus examusim vt nos vobis recommendatum peccatorem oracionum vestra-

rum suffragijs. fulciri velitis et iuuare statum vestrum et vestrorum. conseruet altissimus nunc et in eternum. amen.

460.

[1338].

HÁKON biskup í Björgvín ritar séra Ásláki höfuðpresti í Selju og «af þi at bróðer Erlendör Josteinsson hefuir teet oss nokor so nymæri agongu oc vloghlegha aleitni er honom þykkir herra Jon abote j Seliu seer væit hafua hins oc annars at herra abote hefuir skrifuat oss j brefe sinu margar akæror oc articulos sem honom þykkir afaat vera oc umbota þurfua», býðr biskup séra Ásláki að stefna þeim báðum bróður Erlendi og Jóni ábóta fyrir sig til Björgynjar, «scal oc herra abote til sanz vita at ef hann firir smaar eðr glöymir. þetta vaart bod. at ver skulum so mote honom framfara oc loghum hæilaghrar kirkju oc hennar hirtingh at dælla. at hann skal kenna sik litit gagn hafua af sinni frauist priotsko edr olydni».

Bréfið snertir Ísland ekki að öðru en því, að Jón ábóti er sami maðr og Jón Indriðason, er síðar varð biskup í Skálholti. (Dipl. Norv. VII, 156 eptir afskrípt meðal fornbréfaafskr. Árna Magnússonar af norskum bréfum; sbr. Barthol. VI, (E) bls. 417--18).

461.

24. Februar 1338.

í Munkliði.

ÍVAR Andrésarson Gulapingslögmaðr, Sigurðr Sighvatsson lögmaðr í Orkneyjum, Hákon Ívarsson, Hjarandi Þóraldason, Kolbeinn Andrésarson og Friðrikr Árnason votta «at a matthie postola messo dagh a nitiande are rikis vars vyrðhulegs herra magnusar meðh gudz miskun noregx swia oc gota konungx» voru þeir í bjá «i stufuo herra hognu abota at munkaliðui i biorgwin» er «halluardbir asmundarson vmbodesmadhir herra erlings vikunnarsonar» seldi Högnu ábóta «þersar iardhir af halfw herra erlings i olluikom halfs prettande manadhar mata boll. i meðhalpuzeth halfs seaunda manadharmata boll. jtem i geizkusætre tueggia manadharmata boll oc i forse halfs annars manadharmata boll». Lýkr Högni ábóti þegar nokkuð í

ensku og smíðuðu silfri. vaðmáli og hafnarvoðum. «æftir þetta skulldskæytti haluarnir fríðriki arnasyni aðhir nempdom till herra abota om atta merkir forngillða þær sem haluarnir atte at luka honum firir streng þan sem han kœypte af honum till islandz fars herra erlings, oc herra abota takande vidhir þessare sculdskeyting jattade haluarnir með handabande at luka fríðriki fulkomliga þersar aðhir nempdar atta merkir.

(Munklifsbréfabók Chria 1845 bls. 65—67; Dipl. Norv. XII, 88).

462.

26. Marts 1338.

i Oslö.

VERNDARBRÉF Magnúsar konungs Eiríkssonar, er hann gefr Jóni Haldórssyni biskupi í Skálholti.

AM. Dipl. afskr. Nr. 5863. Bréfið er áðr prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II. 94—95 og Dipl. Norv. VII, Nr. 144 (eptir Barthol. IV, E. bls. 421—22).

Magnus med guðs miskun noregs. swia oc gota konungr sendir allum monnum þeim sem þetta bref sea eðr høyrð q[ueðiu]. g[uðs] oc sina.

Veer vilium at þer vitir at ver hofum tekit virduleghan herra ok andaleghan fadur herra jon med guðs miskun biskup j skalaholte kirkiu hans oc gard med jorðum ok skoghum mylnum. fiskiueidum. skip hans oc alla hans swæina oc villdarmenn oc allan annad varnad hans oc godz sem hann a æðr æighande verðr j lande oc lausum ðýri. j. minna lutt oc mæira j. guðs valld. vaara værnd oc konun[g]leght traust til allra rettra maala fribiodande fullkomlegha hwerium manne hwærrar stettar eðr tighundar sem hwer er. nokorar rangleghar agongur at væita herra biskupi hans varnade oc godz j. nokorum lutt afloglegha. nema hwer sem aat þi væðr kenðr kunnr æðr sannr vili sæta af oss ræiði oc refsinghom oc horðum afuarkostum. oc a. ofuan swara oss fullu brefuabrote oc herra biskupi fullrette efter loghum. En hinir aller sem til hans gera væl oc vinattosamlegha skolu odlazst af oss aast oc vinaatto med sonnum goduilla. Biodum ver ollum monnum æinkanlegha

syslomonnum. loghmonnum. handgengnom monnum oc vmbodsmonnum vaarom allum at gera til herra biskups væl oc vinsamlegha oc hans varnadar allz bæde vm loghlegghar skyldahæimtingar hans oc adra luti. þi ollu frammar at hann heifer þetta vaart værndarbréf. oc later han sua þess niotande værda sem þer vilir nokors gooduilla of oss niotande værda.

Þetta bréf var gert j oslo þorsdaghen neesta æfter marie. môsso a nitiana aare rikiss vaarss oc insighlat oss sialfum hiaværandom. paall styrkarsson ritade.

463.

14. Juni 1338.

i Björgvin.

HAKON Björgvinarbiskup ritar Jóni Haldórssyni Skálholtsbiskupi vináttusamlegt bréf og þar með sendir hann gjafir og verndarbréf frá Magnúsi konungi, ber honum kveðju frá Pétri Abo og spyr hann um aflausn þórarins málara.

AM. Dipl. afskr. Nr. 5861; prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 90—92, í Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 121—23 og í Dipl. Norv. VII Nr. 155 (eptir Barthol. iv, E. bls. 703—705).

Ad dominum johannem skaloholtensem.

[Vyrduleghom herra ok andaleghom bróðr sinum. herra jóni með guds miskun biskupi i skalaholti sendr hakon með samre miskun biskup i biorguin qvediū guds ok brodorlegan kærleika¹).

Ydrum kærleika gerom ver kunnicht. at nokot so vanmætte oc krankleika hofum ver haft fra oskodens degbi oc hingat til snýzst þat nu þo fast til bata sem ver gudi þokkum oc þi verdum ver seinazst varer vm bunad þeirra godra manna sem nu fara til islandz aat þesso sinni enda maatte her hwarke vin fa ne adra luti er vinum sinum være sendande kom alldri af flaandr ne englande so mykit at æitt kær af raudu. hwitu. ne sôto vini vttan slijkt sem kom af þydesko lande vinum de reno. oc þo þôygbi gott. sendom ver yðr bidiande. at þer æi firismaar æin hæidneskan væfskinande oc æin budk með gingibraad er þetta æi vttan hin minzsta oc fatôkazst[a] aminningh til þess goduilla er ver værem ydri godske skyllðuger skulum ver vmbôta með þeim skipum er sijdare fara. ef gud vill at nokot megbi til manna koma af flaandr

¹) [Salutacio vt prius, hdr.

eðr englande. sendom ver yðr oc æitt varnadar bref konungs vaars vndir þuilkri forma sem þer meger sealfuer sea que si vobis videatur i[n] articulo vel articulis defectiua nobis super hoc plene rescribatis. et nouam vobis temptabimus procurare de qua fiduciam gerimus optinenda.

Tidende ero her enghin vttan at brodr petr abo hælsar yðr j hwæriu brefe sem hann oss Ritar jnter cetera pro nobis retulit quod dominus papa bononienses excommunicauerat publice in consistorio suo pro eo quod legatum ibi violentem intrare irreuerenter et violenter expulerunt et ecclesiam cathedralem vna cum castro quod nouiter edificauerat funditus destruxerunt. bona vsurparunt. spolijs saturati sed nunquam absoluentur nisi satisfactione condigna precedente.

Þorare[nn] er nokot so kan penta. oc skrifua. er med oss. seghjande sik aflðýstan af yðr væra. firi þa violenciam er hann hefuer gortt presti ydrom nokorom. en ef æi er sem hann seger. þa bidium ver quod committatis nobis vices vestras ipsum absoluendi. quod secure si placet potestis. virtute priuilegij sabinensis. si tamen nullum ei membrum mutilauerit. bad hann oc oss yðr bidia. at þeer hylpir honom so at hann mætte sijt godz fa. af herra æiriki oc þæim odrum er þess ero handhafue. gðymi [yðr sialfuer gud nu oc iafinnan]¹⁾.

Skrifuat j biorguin in festo basilij episcopi et confessoris. anno domini Millesimo^o. ccc^o. xxx^o. viij^o.

464.

5. December [1338].

i Björgvin.

BREÐ HákonaR BjörgvinaR biskups [til Árna kanoka vaða Einarssonar] um að Jón Haldórsson Skálholtsbiskup geti ekki veikinda vegna farið til Niðaróss samkvæmt boði erkibiskups, heldr sendi hann Runólf prest á hans fund; biskup svarar nokkurri fyrirspurn um tekjur lausra brauða.

AM. Dipl. afskr. Nr. 5862; prentað áðr í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 92—93, í Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 135—36 og í Dipl. Norv. VII Nr. 162. (eptir Barthol. IV, E. bls.

¹⁾ [et cetera, hdr.

710—11). Norðmenn dagsetja bréfið 5. Dec., en þó er eins víst að skilja meigi Nikulásmessuáptan í þessu sambandi um kvöld messudagsins sjálfs eins og um aðfarakvöldið.

Yðr se kunnight at výrdulegr herra brodr jon biskup af Íslande vin vaar hin kærastu kom j búsu vaarre miok krankr oc modr. saker þess. at hann var kallaðr af vaarom virduleghom herra Erkebiskupenom. hefer hann þó j. biorguin dwallst síðan. bæde saker sinnar móðo. sem adr soghdum ver oc þærs annars. at han hugdizst megba funnit fa min herra her med þui. at hans tilkoma veentizst til biorguin daghlegga. sendir han nu prest síjn. godan dughande mann sera Ronolf norðr til hans. síjna afsakan at gæra med þui er hann sialfuer skrifwar. sem ver hyggium oc til mæirrar varyghdar til þess. hefer hann fenghit honom fullt vmbod. ef þess kann med at þurfwa. trústum ver oc bidium. at þer ser hans hialpsmaðr. oc bæina maðr j þui sem hann kann ydar med at þurfwa namflegga j þi. at hann mætte skíott oc væl afrædazst med ýðarre tilhiolp þar þer komer beni vidr.

Öinnir oss. at ver hafwem vanswarat til æinhwers þes þer hafer os skrifwat. er þat þó wíjst oc ifuardarlaust. at Öin herra Öa sem hwer annar biskup med raade bróðra sinna. sem halda fructus beneficiorum vacancium. eðr annat kirkna goz er hann þröngist af stoorskuldum. misfellum. eðr odrum loghlegghom naudsynium. sicut de hoc notant innocencius et hostiensis de censibus. et jdem in summa. vt ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur. vildum oc ver. at enghan lutt næittade þer honom þann er hann a oc ma med loghum krefwia. aat þesso hofum [ver] þó æi mæira gort. her hia oss. oc hælldr minnr. en forn síduenia er til. at nyir biskupar ero vaner at taka. sendo ver yðr. ij. budka ghinghibraad. Gðymi yðr gud.

Skrifwat j biorguin nikulaasmóssu æftan. Anno domini (M^o. ccc^o. xxx^o. viij^o.¹).

¹) [quo supra, hdr.

465.

1339.

AFHENDING Saudanesskirkju á Langanesi.

AM. 278. 4to skinnblað, frumrit; Árni hefir skrifað á skinnblaðið „Registrum eigils biskups Anno Mccc^o. xxx^o ix^o. Mcccxljij.“, og fékk hann blaðið frá Birni biskupi Þorleifssyni 1708.

anno domini. M. ccc. xxx. oc. ix. þa er virduligr herra egill biskup sennde sira æirek hallz son at ræikna gods kyrkiunnar a saudanese oc oddr bonde¹⁾ tok med af erfuingium jobans prests var sua mikit gods sagdrar kirkiu j kuikfee²⁾.

466.

24. Juni 1339. á Reykjum i Skagafirði.

Fimm menn votta, að Arngerðr Þorgilsdóttir gaf Einari Gilsyni og Arnfríði dóttur sinni alla þá peninga, sem eftir stóðu af því fé, er henni var dæmt af Margrétu Jónsdóttur skarts með dómi í Björgvín.

Bréfið er prentað hér eftir Dipl. Norv. IV, 204—205 Nr. 238, en þar er það prentað eftir frumbréfinu á skinni í safninu í Björgvín; hafa verið fyrir því fimm innsigli, en nú eru að eins þvengirnir eftir.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edr heyra senda þoruardr Kolbeinn Pall prestar Guðmundr laugmaðr Einar Grimsson q[vediu] g[uds] ok sina.

ydr se kunnikt at ver vorum hea a reykiu i Skagafirde a Jons messo baptiste ok sam æ at Arngerdr þorgils dotter gaf medr handa tæki Einari Gils syni ok Arnfride dottur sinne alla þa peninga er epter stodu af dóme þeim er dæmdr var i Berguin a Margretu dottur Jons skartz konu Olafs ok þar med alla þa malstadi sem þar af hefir leit. vid hueria sem þat er

¹⁾ = Oddr Klemetsson (sbr. Nr. 451); ²⁾ hér kemr autt bil fyrir svo sem hálfa fimtu línú, og kemr þar næst á eftir registr frá 1344, en af þessari úttekt hefir hér allrei verið skrifað meira.

at tala sua sem hon matti framazt epter laugum. sagdiz hon tekit hafa af fyrsogdum dóme sex tigi marka enn epter var hundrad marka. sagða ek gudmundr laugmadr þessa giof lög-
ligha er hon gaf arfa sinu[m] ok bonda hennar. ok til skilríkis
her um settum wer fyrnef[n]der menn vor innsigle firer þetta
bref er gert war æ xx ære rikiss wirduligs herra Magnúsar
medr gudz miskunn Noregs Swia ok Gotta konungs uidr nefnd-
um stad ok deghe.

467.

[um 1340].

SKULDAREIKNINGR manns, óvíst hvers.

AM. 169. 4to, fornt skinnhandrit af Jónsbók; þetta er
skr. á 1. blaðsíðu og er mjög máð.

. . . . koma fram a oruar þingi þ sua domi .
. . . | [at] joni hug halft annat hundrat at snora hundrat [at] |
valgerðu. x. aura at pali. xv. aura at harra. xv aura |
hundrut uoru at kolbeini. þrettan merckur at au[ðuni?] | . . .
merkur at sigurpi. atian(?) hundrut at

468.

[um 1340].

SKRÁ um Giljárreka og nokkra fleiri reka klaustrsins á Þing-
eyrum.

AM, Nr. 278. 4to skb., næst eptir rekaskrána frá 1285 (Dipl.
Isl. II, Nr. 120). Afskriptir meðal fornbréfa afskrípta Árna Nr.
300 (= B) eptir transskripti Björns á Skarðsá og séra Gunnlaugs
í Vallholti 1645 og Nr. 2889 (= A) með hendi Árna sjálfs eptir
skránni. Guðmundr ábóti deyr 1339. Er því auðsætt, að setja
verðr þetta bréf litlu þar á eptir.

Þingeyra klaustr a nu a[llan] Giliar reka ok þingeyra sand
allan til¹⁾ ossmela nema sua mikit sem tilbeyrir Undinfellz²⁾kirkiu.

¹⁾ B; eyða í A fyrir þessu orði; ²⁾ Un . . . fellz, A; Undinfelltz, B.

En fra ossmelum er kerlingarreki vestr til hopsoss¹⁾. gaf þenna reka klaustrinu þorgerdr husfreyia [a gunnsteinsstodum²⁾] með ollum gognum ok goda silfr ross. var þa guðmundr aboti fyrir stadnum.

³⁾ en fra hopsosi ok til sigridastada oss æ stadrinn at þingeyrum allan hvalreka ok tuo hluti i uidreka sem tilheyrer melalandi.

469.

22. Februar 1340.

i Björgvin.

KANOKAR í Niðarósi dæma í umboði Páls erkibiskups Íslandsfara skylduga til þess að greiða tíund af skreið, lýsi og brennisteini.

Frumbréfið AM. Dipl. Norv. Fasc. xxij, 9b. Bréfið er áður prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 98 og Dipl. Norv. II Nr. 235.

vm tiundargiærd aff islandzfara¹⁾).

J namfne guds amen.

Þa er lidnir varo fra burd vars herra iesu christi m. ecc. ok xl vættra in cathedra sancti petri. komo þar a stömfnu fyrir okkur hakon öysteinsson ok arna halkiælsen korsbróðr ok commissarios virdulægs herra pals ærkibiskups j nidarose j commons stofuo korsbróðra. sira thorer aronson korsbroðer j um-

¹⁾ B; hop . . . A; þar eptir kemr hálfrar línu eyða í skránni (•spatium rasum in membrana. A); ²⁾ [yfir linnunni með sömn hendi (•hic supra lineam eadem manu. A); ³⁾ Árni Magnússon segir á blaði, sem fylgir A: •qvæ sequuntur in crasorum locum recentiori manu et diverso atramento scripta sunt. Þetta gerir 1½ línu í skránni nú. en sést til þriggja lína sem út eru skafnar; hafa þær verið með sömu hendi sein hitt ofan til, og er auðráðið af apicibus orðanna eða stafanna. sem í verðr ráðið, að annað hefir í þeim staðið en í þessari nýja 1½ línu. verbo: falsi crimen subest. Jón Sigurðsson álitr þó að þetta þurfi ekki að vera falsað, heldr hafi annaðhvort sú eign klaustrains breytt, sem þar var skráð, eða að hún hafi verið rituð á aðrar skrár klaustrains, og hafi því elgi verið um þessa hirt; ⁴⁾ aptan á bréfinu með yngri hendi. þar stendr og: Nota bene vm o[r]skurdharbref tiundargerðhar islandzfarara.

boðe capituli ok sira siugurðr ræðesmaðr a ærkibiskupsgarðe af æinni halfu, nikulas i löxo ok biærne sælbygggr af annara. kiærðo fyrnæmder thorer ok siugurðr a nikulas ok biærna aðrnæmda islandzfara vm kaupþýris tiund af skræid lysi ok brenna-stæini er þeir hafðu aðr optlæggha kragt ok æigi fengit. en þeir suaraðo sua til at þeir atto enga tiund af fyrnæmdom lutum gera aðra en j vadmalom j þeira stad þi ollu mæira æfter rettre tiltalu marchatals sua sem aller adrer jslandzfarar hafðu aðr firir þeim gort at fonnre sidueniu. var þeim sua þar til suarat, at firir skommu fluttiz litil skræid af islande. er þa var kallad matskræid. en j vadmalom hinn meste varnengr. en nu flytz ok af islande hinn meste ok bæzsti varnengr j skræid ok lysi. varo þeir ok spurðir en þeir hæfði nokkorskonar priuilegium af pauanom æðr aðrum hæilagrar kirkiu formonn-om vm linan fyrsagdrar tiundargerðar. en þeir quadozst ækki annat hafua firir ser. vtan sagðu at sua hafðu adrer firir þeim gort. æfter þat krafðu þeir sira thorer ok siugurðr laga orskurd af okkr. ok at skoðaðom tiltalum ok suarom huarar-tuæggha halfu. lagagræinum ok skynsæmdum með goðra manna raaðe. funnum mit at texpr bokarennar bæðe j nyum kristnum rette ok fornóm ok sættargiærd millom kirkiunnar ok konongdomsens ok sua hæilagrar kirkiu logh bioða at gera tiund af ollum rettom fongum ok afla. þi er þat okkar domr ok fuller laghaorskurdar at þeir gere tiund sina sua af skræid lysi ok brennasteini ok ollum oðrum rettom fongum ok afla. slikt j hueriu sëm fællr sem af vadmalom. Ok til sanz vithnisburðar settom mit officiolutus insigli firir þetta domsbref er gort var j stad ok tima sem fyr segir.

470.

27. April 1340.

á Viðivöllum.

SAMNINGR þeirra Egils biskups á Hólum og Rafns Jónssonar, að öll landamerki milli Þverár í Skagafirði og Hólastaðar, Eyhildarholts, Brekkna og Þverárgrundar skyldu undir því prófi standa, er biskup tæki vegna Rafns og Hólakirkju.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 6, frumbréð á skinni. Afskr. Bisk. 2 og 3. Fol. Landsb. 115. 4to I, 59.

bref vm landa merki millum þuæraar ok Egilldar holtz¹⁾.

Aullum monnum þeim sem þetta bref sea eðr hæyra senda þoruarðr grimsson jon biarnarson pall þorsteinsson prestar brýniolfr biarnarson geir þorsteinsson einar gilsson bendr q[veðiu] g[uðs] ok sina.

Yðr se kunigt at ver vorum j hia j skalanvm a viðeuollum. ij. nattum efter gagndagin eina ok saam aaa²⁾ handlag vyrðuligs herra Eigils biskups ok rafns jonssonar með sua faullnum skilmala at oll þau landamerke sem millum vere þuæraar j skaga firde ok þessarra jarða holastaðar Eigilldar holtz breckna ok þuæraar grundar skilðe vnder þui profe standa sem herra biskup tæke rafns vegna ok holakirkíu huart sem rafa vere viðr eðr eige skilðe þau vitne huarum gagnaz vm eign jardanna sem herra biskuþe synðez logligt ok skýnsamligt ok þat huarer tuegiu halda ok hafa eifinliga³⁾ sem hann gæyrðe enda aa. ok til sanynda vm sagt efne settum ver fyr nefnder mænn var jnnsigle firer þetta bref er gert var j fyrnefndum stad ok dege þa er liðet var fra hingat burð vars herra jeshu christi þushundrat þriu hundrat ok fiorer tiger vetra.

471.

26. Juni [1340].

i Björgvin.

HÁKON biskup af Björgvin ritar Jóni [Indriðasyni] biskupi í Skálholti meðmæli um bróður Þorvald frá Viðey, er hafði dvalið með honum um hrið, og biðr honum orlofs að koma aptr, ef hann vili.

Afskriptir norskra bréfa AM.; Dipl. Norv. IX, Nr. 122; sbr. Saml. t. d. norske Folks Spr. og Historie V, 148.

Ad dominum Johannem Skalaholtensem.

Vyrduleghom herra ok andaleghom bróðr sinum herra

¹⁾ Aptan á bréfinu; ²⁾ þannig, frumr.; ³⁾ eifinlinga, frumr.

⁴⁾ Sex innsigla þvengir eru fyrir bréfinu, en öll innsiglin eru dottin af, nema hvað brot er eptir af innsigli Páls Þorsteinssonar.

Jone með guðs miskun. biskup. j. Skalabollte sændr Hakon með samre miskun biskup j Biorgwin q[ueðiu] g[uðs] ok broðor-leghan kærleika.

broðr þorwalðr af víðýarklaustri hefir dwallst hia oss vm nokora stund ok haft sik j ollu sinu aathæfve ok framfærd j varom garde. sem æinom godom manne ok spokum ber til. þui bidium ver at þer later hann niótande verda. firir alla sina dyghiligha ok audmiuka pionostu. oss viliulegha teeða. j þui sem ver villdum han kraft hafwa ok þeghar honum lijkar med yðru orlofwe ok abota sins til vaar aftrkoma. skal hann vælkomen væra so lenghi sem honom lijkar. ok laater hann liðughan til vaar koma þeghar han krefr orlof af yðr. gerom ver gernsamlega þat yðr væl lijkar. ok bioder til vaar traustlega.

Gðymi yðr gud ok hans signada moðr vtan ænda.

Skrifwat j Biorgwin in festo sanctorum Johannis et Pauli martyrum. anno [domini M^o. ccc^o. xl^o 1°].

472.

[26. Juni 1340].

i Björgvin.

[HAKON biskup í Björgvin] biðr Jón biskup í Skálholti [Indriðason] að hjálpa Þórarni málara, sem ætli til Íslands að hitta vini sína, til þess að ná fé sínu hjá herra Eiríki [Sveinbjarnarsyni] og öðrum, sem hafi það í höndum.

Bréfið er meðal norskra bréfaafskrr. AM.; Dipl. Norv. IX, Nr. 123.

Ad dominum Johannem Skalaholtensem.

Þoraren pentr hefir dwallst hia oss vm nokora tima. j varom ærendom ok gort vaar boð viliulegha j þui sem ver hofum han kraft. ok vil gæra ærende sijn ok hitta vini sina a Islande. þui later han niótande værda. vaars bönastaðar. hialpande honom til. at han fae sijt godz af herra æiriki. ok þeim odrum sem þess ero handhafwe. hefir han iaattat oss. at han skal aftr til vaar koma. aat odru hausti.

¹⁾ [quo prius, en næstu bréf á undan í bréfabókinni eru frá 1340.

Gðymi yðr [guð] jamfnan.

Bioðr til vaar traustlega.

skrifwat [j Biorgwin in festo sanctorum Johannis et Pauli.
anno domini M^o. ccc^o. xl^o.¹⁾

473.

26. Juni 1340.

i Björgvin.

HAKON biskup í Björgvin gefr sveini sínum Þórarni [málara] Eiríkssyni meðmælingarbréf til allra dugandi manna, einkum lærðra manna og umboðsmanna konungs.

Bréfið er meðal norskra bréfaafskrípta í AM.; Dipl. Norv. IX. Nr. 124.

Allum monnum [þeim sem þetta bref sea æðr hýra] guðs vinum ok sinum sendr Hakon [með guðs miskun. biscop. j. Biorghwin queðiu guðs oc sina].

Yðr se kunnicht. at maðr þessir er þoraren Æiríksson haitir. ok þetta vaart bref hefir. er vaar hæmilegher swæinn. þui biðium ver alla dughande menn ok æinkanliga lærda menn ok vars virdulegs herra konungsens vmboðsmenn. at þer ser bonum gooduiliughir þar sem han þarf yðars lidsinnis við. hialpande honom til lagha oc reettenda. þar sem han kan æigha maalæfni með aðra menn. viliu með yðr eðr yðra swæina ef þer æðr þeir kunnu til vaar koma þat með godo skyllða. ok til sannenda [her vm settom ver vaart jnsighli firir þetta bref] er gort var j. Biorghwin manadaghen neesta eftir Jonsvokudagh. a þui are er lidnir varo fra burdartíð vaars herra Jesu Christi þushundrad vetra. þriu hundred ok fiorotighir.

474.

3. August 1340.

á Þingeyrasandi.

ARNI bóndi á Borg og Björn ábóti á Þingeyrum semja með sér að skjóta allri þrætu um Melasand undir Egil biskup eða þann, er hann nefndi til.

¹⁾ [vt prius, en næsta bréf á undan er frá 26. Júní 1340.

AM. Dipl. afskr. Nr. 443 «ex originali monasterii Thingeyrensensis, accuratissime», með athugasemdum Árna um innsigliu, sem eru uppdregin, og um stafagjörð bréfsins.

Melasandzbref¹⁾.

Ollom monnom þæ[í]m sem þetta bref sea edr heyra. senda. benedict kolbeins son. þessi prest. þorsteinn bondi a mastodum. finnbjornn. þorsteinn einarsson oc einar olafsson. Q[ue]diu G[uds] oc sina.

yðr se kunnigt at þa er lidit uar fra hegat burd uors herra iehsu christi þusundrat þriu hundrat oc fioratigher ara a sunnudhagenn næsta epter Olafs. Messo. fyrri uorum mer²⁾ i þia a þýngeyrasandi oc saum hanndlag þeirra herra biarnar abota oc arna boonda fra boorg. medr þeim formala benedicz boonda. at hualreka oc uidar utfaall oss a kerlinga reka medr ollum gre[í]num þeim sem þeim hofðu ordit oc uerda mattu til askilnadar a fyrr nefndum sandi logðu þeir under doom uirdulighs herra eghils biskups eda skipan þeirra sem hann nefnir til. Ok til sannýnda um sagt efni settum uer firi þetta bref uor innsigle er gort uar Olafs Messo enu sidarri [j nefndu arj³⁾].

475.

17. December 1340.

i Skálholti.

KAUPSAMNINGR Jóns biskups Indriðasonar og Bjarna bónda Guttormsonar, að Bjarni leggr til Skálholtsstaðar fjórðung í Útskálalandi með hlunnindum og öllum akrlöndum ásamt karfa og báti, móti því að Hrómundr sonr hans fái æfinlega kost með heldri mönnum a staðnum; sómuleiðis gefa þau hjón, Bjarni og Ingibjörg, annan fjórðung nefndrar jarðar hinum heilaga Pétri postula og heilögum Þorláki biskupi til æfinlegrar eignar.

AM. 260. Fol. bls. 55—56skr. c. 1650. Tekið upp í Vilchinsbók aptan við Garðamáldaga á Álptanesi. Borið saman við AM. 259. Fol. á pappír c. 1650 og AM. 256. 4to á skinni c. 1640—50.

¹⁾ «So stendr skrifad utan á brefennu med. miðg gamalle hendi» (AM.); ²⁾ «ita evidentur» (AM.); ³⁾ [in^a arj, afskr.

Ollum goðum monnum sem þetta bref sia edr heyra sender Jon með Guðz miskunn biskup j skalholhti kuediu Guðz oc sijna kunnugt giðrandi að sub Anno Domini [M^o. ccc^o. xl^o. xvj^o.¹⁾] kalendas Januarij keyptum vier við Biarna bonda Guttormsson af stadarins vegna j skalholhti a þann hatt að hann [leggr] til stadarins fiordunginn j vtskalalandi með ollum þeim hlutum ok hlunnendum er þar til liggia ok leiged hafa að fornu ok nýu vmm framm aull þau akurlond sem Biarni keypti til vtskala ok ein[n] karfa með atkierum ok ollum reida ok báti. Hier a mot jatudum vier Hromundi syne hanz æfínnliga kost æ stadnum slijkann sem hefr radzmadr j mat ok dryck. vadmalsklæde. lijnklæde og skofot, skal hann hafa af stadnum sem hann þarf, skal fader hanz fa honum sæng slijka sem honum lijkar enn stadurinn halda sijðann ok eignast epter hanz dag, vill hann ok hafa sier dryckiar kost þa skal stadurinn heita lata, skal ok Hromundur eignast hvs epter fædur sinn þau sem hann giorer vpp firi fvllt verd, skal stadurinn halda að torfum ok eignast epter hanz dag.

Jtem gafu þau bæde hion Biarne oc Jngibiorg annan fiordunginn j jordunni hinum heilaga Petre postula ok heilögum þollaki biskupi til æfínnligrar eignar með ollum þeim hlutum og hlunnendum er þar til liggia ok leigid hafa að fornu ok nýu.

Og til sanns vitnisburdar vm þetta vort kaup settu með voru jnsigli Biarni bondi sitt insigli ok prestar vorer sira Sigmundur officialis, Eyolfur radzmadr, sira Teitur Teitsson ok sira Arni Bardarson syn jnsigli fyrer þetta bref er giort var j skalholhti a deigi ok are sem fyrr seigir.

476.

[1340].

OLAFR Einarsson vottar, að hann hafi verið hjá kaupi Egils Hólabiskups og Benedikts bónda Kolbeinssonar, að Benedikt

¹⁾ þannig 260; IBfél. 59. 4to les m^o. ccc^o. xl^o. vj., sem mun eiga að vera leiðrétting á ártalinu (= 1346), en er misskilningr.

gaf með Ingibjörgu dóttur sinni til Staðar í Reyninesi tuttugu hundruð í rekpörtum fyrir austan Skaga og önnur tuttugu hundruð í öðrum fjám.

AM. 280. 4to bls. 6 með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640 (*Liber copialis Bessastadensis*) sbr. AM. 277. 4to bls. 31.

Öllum godum monnum þeim sem þetta breff sia edur heyra sennder Olaffur Einarsson quediú Guds og sijna. kunnugt giðrande að eg var í hia suo fölldnu kaupe þeirra virdulígs herra. herra Eigels Holabyskups og Benedíkts Kolbeinssonar að Benedikt gaff með Jngibiörgu dottur sinne til stadar í Reynisnes xx hundrut í rekpörtum fyrir austann Skaga. v kyr. v. asaudar kugildi. v hundrud vöru. v hundrud í slatrum. með þeim skildaga. að Benedikt skyllde þessa sömu rekparta aptur taka vnder sig. eff neffnd Jngibiörg geinge eige þar í klaustr vnnder reglu. Og til sannenda hier vmm. setta eg fyrir þetta breff mitt jnnsigle.

477.

[1340].

BROÐIR Björn ábóti á Þingeyrum vottar, að hann var hjá kaupí þeirra Egils Hólabiskups og Benedíkts bónda Kolbeinssonar, að Benedikt gaf með Ingibjörgu dóttur sinni til Staðar í Reyninesi tuttugu hundruð í rekpörtum fyrir austan Skaga og tuttugu hundruð í öðrum fjám.

AM. 280. 4to bls. 5—6 (*Liber copialis Bessastadensis*) með hendi Hákonar Ormssonar c. 1640; AM. 277. 4to bls. 31 skr. 1640.

Vmm tuttugu hundrud j rekpörtum.

Öllum godum¹⁾ monnum þeim¹⁾ sem²⁾ þetta breff sið edur heyra sennder Broder Biðrn með Guds myskun abote að þingeyrum quediú Guds og sina kunnigt giðrande að vier vorum í hia so föllnu³⁾ kaupe þeirra virdulígs herra herra⁴⁾ Egels Holabyskups og Benedíkts bonda Kolbeinssonar. að Benedikt gaff

¹⁾ b. v. 277; ²⁾ ed 277; ³⁾ felldu 277; ⁴⁾ sl. 277.

med Jng[e]biörgu dottur sinni¹⁾ til stadarins j reynisnes tuttugu hundrud i rekþórtum²⁾ fyrer austan skaga. v kyr. .v. asaudar kugillde. v hundrud vöru. v hundrud i slátrum med þeim skildaga. ad skylle hann³⁾ þessa somu rekparta taka aptur vnder sig⁴⁾ eff [nefnd Jngebiörg⁵⁾ geinge eige þar i klaustur vnder reglu. Og til sannenda hier vmm setta eg fyrer þetta breff mitt jnsigle.

478.

[1340].

MÁLDAGI Stephanuskirkju í Snóksdal, er Jón biskup Indriðason setti.

Landsb. 268. 4to bl. 34a og bl. 87a—b skr. 1601; aptan við seinni afskriftina er laung viðbót frá c. 1500.

SnoksDalur.

Stephanus kirkia j snoksdal á heimalannd halft oc gilsbacka hálfann. hordabolstad hálfann oc þuij⁶⁾ meira sem er millum preskaulldar⁷⁾ oc leirmula sionhenndijung framm j ábotnn hia svijnþingi oc dalaholm oc skerid med.

vel attung j aullum reka á hardavelli millum drangs oc grinnðar oc kiortre [ad auk arlega⁸⁾].

vel settvng j þeim huolum er koma á fallanda stada reka. alla veidi j miðá. sem lannd liggur vid vt j sio.

Hvn á viij⁹⁾ kýr oc vj hunndrad voru oc eitt ross. olafs skript. kross. alltaraklædi iij. med ij dukum. hokul eirnn. glerglugg. kluckur ij. biollur ij.

þar skal vera prestur oc diakn.

þangad liggia xiiij¹⁰⁾ bæir ad tijvnndum oc lysitollum.

Herra Jon biskup sijðare gaf kirkivnne kalek¹¹⁾.

¹⁾ sl. 280; ²⁾ rekanum 277; ³⁾ nefnd Jngibiorg 277; ⁴⁾ aptur b. v. 277; ⁵⁾ [bun 277; ⁶⁾ þat 268b; ⁷⁾ þroskulldar 268b; ⁸⁾ [b. v. 268b; ⁹⁾ atta 268b; ¹⁰⁾ xuij, má og lesa í 268b; ¹¹⁾ .NB. þetta sýnist vera maldage Jóns biskups Indridasonar. (ath. með hendi síra Vigfúsar í Hitardal) og er það rétt. Finnur biskup heldur að Jón biskup Indridason hafi gefið Snóksdalskirkju Sveinatunguskóg (Hist. Eccl. Isl. II, 97), en það er ekki svo, því að það ítak er komið til seinna, og hefir hann ekki gætt þess, að þar byrjar yngri viðbótin.

479.

1340.

MÁLDAGI Þykkvabæjarklaustrs í Álptaveri, [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 83—84 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7b—9a skr. 1601 (fúio). Máldagi þessa klaustrs er ekki í Vilchinsbók. Sumar af jörðum þeim, sem hér eru nefndar, eru fyrir laungu farnar af, og finnast þær sumar hvergi nefndar annarstaðar, og er þessi máldagi því bæði merkilegr fyrir það og svo hitt, að hann er hið langbezta og greinilegasta skjal, sem til er frá þessu klaustri. Það er óbætanleg skáði, að skjalasafn þessa klaustrs er svo að segja gjörglatað fyrir langalaungu.

Þyckuabæarklostur [gamall máldagi¹].

Stadur j þýckvabæ atte suo morg sængarklæde Anno domini m^o. ccc^o. xl^o.

iiij bedir oc xx.

xxx hægingda.

ix abreidzl.

atta blætur.

þriv hægingdisver.

Tiolld vm myklv stofv sæmilig. oc onnur postola Tiolld oc hin þridiv faneyt.

Tiolld vmhverfis skala oc vm iiij. sængur.

Tiolld vm Abotastofv.

Tiolld vm matstofv brædra.

biorar fylgia stofvotiolldvm hinvm bestvm.

Pallklædi vmhverfis myklv stofv og Abota stofv.

Svo margtt j skrudi.

xxx hokla.

kapur. xj oc xx.

messoklædi suo morg sem hoklar.

sloppar xj.

dalmadikur nitian mod svbtilvm.

glitader dvkar xj.

Alltaraklædi niv med dvkvu bvnvm oc fordvkvu.

kalekar vij. eru v. gylldir enn ij ogylldir.

corporalia vij.

smellta krossa ij. oc einn messingar kross oc skryn.

Texta godan oc ij adra.

Marivskriftter ij.

¹) [sl. 268.

krossa iij steinda med likneskivm.

jons skript baptiste.

þorlaks skriftt.

Marie skrift magdalene.

iij. baghlar.

kluckur vij. oc Biollur iij.

Þetta j matar koste.

niv saudir kiotz oc navt.

halfvr setti tighvr meghre mors. oc xx idur feita mors.

xxx vetta miols.

vætt smiors.

half fiorda tvnna skyrs.

Þetta er j kvikfiam.

halfvr Tjvnde tvghur kvgillda á leighvm.

priar kyr hins fimta tighar heima.

yxn ellre enn tuævetur nitian.

xv tvævetur.

halfur þridie tóghur veturgamalla navta.

halfur þridie toghur kalfva

halfvr tivnde toghur asavdar annars hvndradz.

veturgamalltt cc oc x savder.

halfur siovndi toghur gelldings med hrvtvm.

hross veturgomvl oc ellre þriv hins fimtta tighar.

gyllttur med iij grijsvm oc iij gæser.

Þetta j jordvm.

hvoll j mydal takazt af cc vorv oc ij vætter smiors.

Af hryggivm vætt smiors. oc ij merkur vorv.

Ad dvrholmvm ccc vorv oc ij vetter smiors.

Af ketilstodvm ccc vorv oc ij vætter smiors.

Af geilum¹⁾ ij vætter smiors oc x avrar vorv.

Af gótvvm ij vætter smiors oc xij avrar vorv.

Af heidi iij merkur vorv.

Af vijk cc vorv oc ij vætter smiors. oc xij avrar. j sallte.

Af fagradal. halft annad hvndrad.

Af stapalande²⁾ x. fiordvngar smiors oc fæda ij navt.

Af Holltte iij merkur.

¹⁾ þannig bæði 263 og 268, nú = Giljum; ²⁾ Þessi jörð þekktist nú ekki; mun hafa verið í Dynskógahverfi.

Af skalldabæ vj merkur.

Af Jorvijk iij merkur.

Af Myrvn iij merkur.

Af Sondvm iij merkur.

Af fíosvm¹⁾ c.

Af Ose²⁾ iij merkur.

Af grimstodvm ccc.

Af lynghvm iij. merkur.

Af fagrahlíð iij merkur.

a fým hvndradvm a stedivacka³⁾ x avra.

af æ cc.

Af skaptárnese⁴⁾ cc.

Af hvamme halft annad c.

Af flægv cc.

Af Borgarfelli ij merkur.

Af grof iij merkur.

Af Lokinhomrom⁵⁾ halft annad hvndrat.

Af hrifvnese cc.

Af skarde⁶⁾ cc. oc legdzt j mote c vidar. xx hrossa mellenur.

Þessar erv jtölur.

x avrar af Lomagnvpi.

v avrar af horksdal.

halfvætt ostz fra ravfvarbergi⁷⁾.

fæda v lomb a Erpstodvm⁸⁾.

fra karstodvm c.

fæda kv j vijk sydre. oc adra a geirlandi.

fæda kv ad flíotvm.

fæda iij kyr j holltti oc x avrar vorv. halfur fiordvngur ostz.

Jtem j Geirabæivm⁹⁾ halfur fiordvngur ostz.

J efre ey fæda ij kyr. v avrar vorv. halfur fiordvngur ostz.

vndir hravni fæda ij navt oc kv. oc fiordvngur ostz.

¹⁾ = nú Fjósakot; ²⁾ farin af á 18. öld; ³⁾ þekkið ekki, nema það sé sama og Hunkubakkar; ⁴⁾ þekkið ekki, nema það sé sama og Skaptárdalur; ⁵⁾ lokinhemro 268, nú = Hemra; ⁶⁾ Skarð í Meðallandi blés upp á 18. öld; ⁷⁾ rauflaberg 268; ⁸⁾ nú = Refetaðir í Landbrotti; ⁹⁾ geirabæivnum 268; = Geirlandsbæjum.

Af kirkivboli¹⁾. c. oc halfur fiordvngur ostz.

Af osabakka¹⁾ halfur fiordvngur ostz.

Af hrænbæ iiij hrossa oc xx klyfiar a veturinn af tædv.
fiorar vætter j klyfiar.

Af dvnskogum²⁾ halfur fiordvngur ostz.

Af herþiofstavdvm³⁾ fæða ij kyr oc iiij vetrvnga.

fæða iiij vetrvnga j skaldabæ vm fram landskyllð.

J hljð halfur fimti fiordvngur smiors.

fiordvng ostz j Asa ytre.

J laghey⁴⁾ beit ij hesta a vetrin.

beit xx oxna gamalla a hofdabreckv heide a svmar.

Af neyni fæða ij kyr.

vætt miols vr ysta Bæli.

Af kirkivlande attatighi skreidar.

Af vestmannaeyivm sextigi skreidar.

Stadur a alla reka halfa j hofða.

bann a hafnarness⁵⁾ fiору med prestskyllð vj avra.

halfva hvale a efre eyiar fiорv tuitugha oc lenghre.

Staðurinna tuitugha hvale oc lengre a bvlandz⁶⁾ fiорv vestan af.

halfvan allan reka a dvnskoga fiорv.

halfan reka vid ytre Asa a Bænhusstuf.

j langanesi⁸⁾ fylger skogur heidi.

Annar gejlvm.

þridie hvale.

fiorde legteigur.

fimtte gatnaskogur.

setti klængs navtur.

siovndi Sigvatz navtur.

Gallta Bol hit atta.

nivndi bruggia skogur.

Tivnde fylger dyrholmvm.

ellefte vijkar skogur.

ij silfurker oc ij mósurker.

¹⁾ Kirkjuból og Ósabakki hafa verið jarðir í Meðallandi, en eru farnaar af fyrir langa laungu; ²⁾ farnir af fyrir laungu; ³⁾ = Herjólfstaðir nú; ⁴⁾ í Lágeyjarhverfi; þar bjó Sturla Arngrímsson þegar hana tók mjög af 1311; ⁵⁾ jörð þessi er farin af fyrir laungu; ⁶⁾ bvlðz, 263; ⁷⁾ í Hrifuness landi í Skaptártungu. Þessi skógaritök fylgja nokkrum þessum klaustr-jörðum enn.

480.

[1340].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Höfðabrekku [er Jón biskup Indriðason setti].

Jón biskup Indriðason hefir riðið austr í Ver 1340 og sett þá máldaga; þykkvabæjarklausturs; mun hann þá hafa vísitarað vestr á leið og sett í þeirri ferð máldaga kirkna milli Mýrdalssands og Fúla-lækjar þá er hér fara eptir. Höfðabrekkumáldagi stendr ekki í Vilchinsbók. 1352 átti kirkjan Ólafslíkneski (Flateyarannáll); bér er það einnig nefnt. AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 9a—b skr. 1601.

Höfðabrekka [gamall máldagi¹].

Olafs kirkia að höfðabrecku a slíkt j heima landi sem suarar til prestszkyllid oc diakns.

vij kyr oc vij asaudar kugilldi. iijje oc xx fioru.

prenn messuklaede. keleik. v. kiertistikur. kietil. iij alltara klædi. kantara kápur ij. sloppa ij. tiðllid vmmhuersis sig. glodar kier. smellta krossa ij. oc ij adra. skrijn. olafs lijkeski. Mariu skript litla med tine. kluckur iij. oc merke. kolu oc munnlaug. kistu oc hundrad j bokum. tuær merkur vax oc glerglugg. fontzvmmbuning.

þangad liggia vnder ij. halfkirkiur og sungid annann huern dag að huorre. tekur prestur ij merkur að huorre. einn bær annar²) liggur þangad.

481.

[1340].

MÁLDAGI Mariukirkju á Reyni í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 9b skr. 1601. Reynismáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Reýner [gamall máldagi³].

Mariukirkia að Reýne a xx hundrad j landi.

vij kugilldi bufiar.

messuklaedi prenn oc messustack. kluckur vj. kaleik. slopp oc kápu. kross yfer alltare med lijkeskium oc annar kross. glodar kier. oc baksturjarnn. kertistiku eina. alltare klædi tuenn oc þrijr dukar. bækur iij. x. merkur vax. og mork reýkelsis. olafs skriptt oc Mariuskriptt. sacrarium. oc kolu. messufata kistu. lectara. merki. vatzkietill.

þangad liggia vnder x. bær að tijundum oc lysetollum. vtan j dal tekst heima.

¹) [263; ²) [sl. 268; ³) [263.

þar skal sýngia annan huernn dag. tekur prestur ij. merkur. tuttugu messur j huamm oc taka xl alna. xij. messur a heide. tekur prestur halfa mork. or vik halfa mörk.

þar skal vera prestur oc taka iiij. merkur.

482.

[1340].

MÁLDAGI Michaelskirkju á Dyrhólmum í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 9b —10a skr. 1601. Dyrhólma máldagi er ekki í Vilchinsbók.

Dýrholmar [gamall maldagi¹].

Michaels kirkia²) ad durholmum á land a raudhalse³) oc fiöru göða oc eina ku.

messukläde tuenn. kaleik. kantarakapu. slopp. alltaraklädi. iiij. tiöld vmmhuertis. sig. kluckur iiij oc krossa iiij. mariuskriptt. kiertistikur ij. munnlaugar ij. skjirnar sá oc vatzkietill. Mariusögu. oc postola sögur. glerglugga iiij. oc glödarkier. fiörar merkur vax oc pund lýsis.

Þangad skal vinna dagsverk vm eingi verk. oc fá sier sialfer verkfære af þeim bæium er þangat liggia vnder oc hafa lokid fyrer Mariu messu. halfa vætt smiðs vr vestrum husum oc eins hezts haga xij. manade.

Þar skal vera prestur oc sýngia jafnann messu sem giör er til oc greida iiij merkur presti.

Þadan skal syngia a kietilsstade hinn fiörda huern dag oc luka mörk presti dag j viku vmm langa föstu.

xij. messur skal sýngia á Breckur.

sækia skal prest frá veturnottum oc til sumars.

þar skal grafa tannlaus börn jnnann þjnga. oc þá fátæka menn sem ei[gj] fylger fie.

kirkian a tijnvnd a brekkum oc á raudhalse. á steig oc á kietilstöðum. j hryggium oc ad huale oc vr vestrum husum.

er þar kirkiu dagar þrim nottum epter michaelsmessu.

483.

[1340].

MÁLDAGI Marfukirkju á Ytri-Sólheimum í Mýrdal [er Jón biskup Indriðason setti].

AM. 263. Fol. bls. 16—17 skr. 1598; Landsb. 268. 4to

¹) [263; ²) Nicholas kirkia 263; ³) Raudahalsi 268.

bl. 10a—b skr. 1601. Sólheimamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Sbr. Dipl. Isl. I, 251.

Sólheimar [Gamall maldagi¹).

Mariu kirkia á sólheimum a heimaland halft með öllum góðnum oc giædum.

xij. kyr. xxx. asaudar oc tuzær ær. iij hundradz hross. v. naut veturgómul. ij. tuævetur.

fimm messuklæde oc tuo hokla lausa. slopp og kápur ij. alltara klæde v. duka iij. kaleika iij. mariuskriptt. kross med lijknescium. jafngodann fiorum mörkum. textum silfurbuinn. brijk yfer alltare. alltaris stein lausan. kiertistikur iij²). refill. halfrar fimtandu alnar nýiann. baksturjarn. munnlaug oc kolu oc kier lijtíd. vatnkall. merke. lectara tuo. messufata kistu. oc i bokum.

Þangad liggia ij. kirkiur oc sungid huern dag helgan til annarar. oc takazt iiij. merkur. annann huern dag til annarar oc takazt ij merkur.

v. aurar af Bænhuse a Sólheimum.

half mork af Bænhuse ad huale.

half mork vr kiellldudal.

xij. aurar af felli.

gróftur af ollum bæium fyrir vtan Brandzlæk. oc þar skulu vera prestar ij. tekur heima prestir iiij merkur.

kirkian a salun eitt lijtíd³).

484.

30. April 1341.

á Holum.

PRÓF og úrskurðr Egils Hólabiskups um landamerki milli

¹) [263; ²) •eda fimm•, á spássín í 263; •þriar• 268; ³) í AM. 263. Fol. stendr þetta aptan við maldagann:

•þad giornm vier eiriknr jonsson oc þorsteinn jonsson prestar s[kálholts] Bisknps d[æmis] godum monnnm kunnigt med þessu vorn opnu breifi ad vier hofum sied oc yfirlesid maldagann á sólheimum•.

Þad er óvist hverir þessir prestar eru, en þetta transskript mun vera gert á 16. öld.

Neðan við þetta lætr Oddr biskup setja þessa athugasemd.

•Sa maldage var á Sólheimum Anno M. D. xc þann ix. Martij•.

Transskriptarbréfið liggr ef til vill enn við kirkjuna.

Þverár í Skagafirði, Eyhildarholts, Brekkna og Selshaga og gerir hann Rafni Jónssyni fjárútlát til Hólakirkju fyrir ólöglegan ágang á staðarins jarðir.

AM. Orig. dipl. Fasc. I, 7, frumbréfið á skinni; Afskr. Bisk. Fol.; Landsb. 115. 4to II, 73—75. Sbr. Nr. 470.

bref vm þuer ær mæl ok ægildarholt oc selzhaga¹).

J Guðs nafne amen.

Gerom ver jon koðranson þoruarðr grímsson. paall þorsteinsson. prestar. petr²) halldorsson logmaðr. Geyr þorsteinson. Einar grímsson leikmenn kvnnigt at þa er liðit var fra hegað burð vars herra jeshu christi M. ccc. xl. ok eitt aar. jn festo vitalis martiris at þueraa j skagafirðe. vorom ver ihia ok heýrðum a huilikt prof virðuligr herra Egill biskup liet fram leiða vegna heilagrar holakirkju. millum þueraar ok staðar jarða af þeim askilnaðe vorðit hafðe millim hans ok rafns bonda.

j fyrstu af þeirre vndirstoðu sem nefndr rafn hafðe logfest eignat ser ok kallat fasta eign hola kirkiu er selshage heiter. ok egilldar hollte til heýrir. beidde herra biskup j fyrstu rafn bonda sitt skilriki framme lata með huerium hætte hann mette rettliga logfest hafa selshaga eðr ser logliga eignat. En nefndr rafn gat ecke prof ne skilrike synt fyrer oss eðr oðrum skyrum monnum þar hiauerandum [er] þætte honum gagna mega vm eign eðr tilkall sagðrar jarðar. Hafðe rafn bonde hannlagt þat herra biskuþe aðr. at hann skillde skipa ok prof a taka millum staðarlanda ok jarða rafns bonda. efter þui sem eitt brief skilrikra manna þar vm giort vattar huerit herra biskup liet þar opinberliga vpp lesa. Siðan soru þeir þorkell magnuss son og sigurðr biarnarson at þeir vissu at þeir menn sem i egilldar hollti hofðu buit hofðu haft selfor ok selgiorð a sumrum i selhaga ok allar aðrar landznytiar þær sem þeir villdu hafa en hagbeit a vetrum okatlegu fe sinu at selinu ok einge hafðe akiært ne at fundit ok hafa egilldarhollz menn

¹) Aptan á bréfinu; önnur áskript með hér um bil samtíða hendi: litere super possessionibus. Með hendi frá 17. öld: um Egilldar [holt] þvera og Selshaga landamerkia breff; ²) petr, skbr.

vetri minnr en fíora tigu vetra baft sua at þeir mundu. Síðan dæmdum ver fyrr nefndir menn at boðe berra biskups ok samdycke rafns selshaga heilagri holakirkíu til æfinligrar eignar vtan berra biskup villde þa vatta¹⁾ taka ef rafn fenge at þessa íorð selhaga ætte þuera ef hun skillde vrænt vera. ok efter dominn afsagðan kuaz refn ecke þui mundu framfara at leitaz þaðan af vm nockora fortaks vatta

Jtem villde rafn bonde af telia beit ok torfskurð [i] breckna londum ok þui liet herra biskup þorkel lang ok þorhall þat sueria at breckna menn hófu haft beit ollu fie sinu nautum ok sauðum ok sua torfskurð fríalsliga i þuaraarland eige skemmr en þria vetr ok xx syðan þeir mundu.

Jtem nefndi herra biskup oss enn til at gera æfinnlik íarðar mork millum þuaraar ok grvndar með vilia ok samdycke rafns huer þar imeðal skulu standa. or griotvorðum þeim sem ver giorðum i grundum suðr fra þuaraa rettsyne ofuan i íarð krossa er ver gerðvm ok þaðan or íarð krossum rettsyne ofan i dyendis os.

Jtem giorðum ver þesse landamerke i millum þuaraar ok selshaga enn at boðe biskups ok samdycke rafns. rettsyne or garðstað þeim sem geingr vestan or bangarslý i íarðkrossa þa sem ver gerðum. rettsynis austr i sandzsik en vestr fra bangarslý rettsyne i busavaðal var kallz laus eign holakirkíu.

Jtem efter sua gort kallaðe herra biskup nefndan rafn af sialfs sins giorð i bann fallit hafa ok lausnar við þurfa firer vllogliga logfesting er hann eignaðe ser ok hafðe jnn ígengit ok nýtiar af haft heilagrar holakirkíu fasta eign an logligu profue eðr nockorum skýsamlignum líkindum. Gaf rafn bonde þessa sina gerð ok ologliga framferð með handatæke a allan haatt vpp i valld berra Egils biskups at bann skipaðe viðr hann her vm efter þui sem honum sýndiz retligaz ok aðr en herra biskup leyste optnefndan rafn sor hann þann eið at hann skillde alldre heðan af jnnnganga i fasta eignir heilagra kirkna með nockorskonaar valld eðr vlogligvm afdrætte en bæta þetta sat[t] brot efter biskupsins raðe.

¹⁾ ógreinilegt

Jtem efter losnina sagðe herra biskup honum vpp at hann skillde feða fataðan olmosumaan a sinum koste vm tolf manaðe ok luka heilagre holakirkju x. kugillde a næstum fardogum. ok a sama sumre efter olafs Messu fyrr. v. hundruð voru. ok onnur fimm hundruð i voruvirðum hafnar voðum. ok enn. x. kugillde a oðrum fardogum. ok skyllde oll þessi kugillde þriðjungarfe vera ok luka þetta fe allt i Egilldarhollte efter yfersýn þeirra manna sem herra biskup nefnde til ef þeim semde eige nafne bonda ok raadsmanne.

Ok til skilrikiss vm sagða framferð setium ver var jnsigle firer þetta bref er gort var at holum næsta dagh firer tueggia postola messo philippi ok iacobi. a þui sama are sem fyrr segir. voru þessir menn við þessa framferð. Einar hafliða son. þorualldr magnusson. bauðuar guðmundarson. prestar. brýniolfr hiarnarson. sigurðr g[ri]ms son. jon þorleifs son leikmenn. huerer sin jnsigle firer settu þetta bref með vorum jnsiglum til styrktar ok vitnisburðar þessarrar giorðar.

Tólf innsigli hafa verið fyrir bréfinu; eru þau nú öll döttin frá, og að eins tíu innsiglaþvengir eptir og förin eptir þá tvo fyrstu.

485.

24. August 1341.

i Björgvin.

BRÉF Hákonar biskups í Stafangri til Ívars Ögmundarsonar, þar sem biskup getr um nokkur einkamal og minnst á útgerð bússu sinnar til Íslands.

Dipl. Norv. VIII Nr. 147 eptir afskrípt meðal norskra fornbréfa í afskrípta safni Árna Magnússonar.

Ad dominum Juarum.

Bref ydart kom til vaar nest er vider var fest herra Erlings bref ok með sama hætte fek oss Æindriði Juarsson annat fyr. Sændom ver bæde þat fyrra ok hitt sidarre til hans j. þui er ver sidarre fænghom yðrú brefe vndirstoðom ver at þer vilir með guðs naðom vilia bryllaup döttra ydra gæra nu at Mikkialls-mosso. bidium ver af ollu hiarta at sialfuer guð, gefui þar godan tima til. ok late yðer ok þeim baðom þat til glædi ok hæiders værda. vmberir með oss. aat þesso sinne. er æi matt-

om, þó at ver villdim ok skyldughir værem nokor þingh þau yðer sænda. er þuilikum ærendom. mætte æðer ætte tilhøyra. wolle þui nokot so brotbunader buszu vaarrar til Islandz ok þat sæm ver j. knærrenom sændom en mest sialfs vars bunader er kallader varom. af varom vyrdulighom herra erkebiskupinum til concilium sidazsta dag Julij manadar. nu æf þeir ero nokorer lutir er ver mæghom her firir yðra skyld gort fa. þa bioðer til vaar vrughligha sæm yðars vinar.

Gðymi yðer gud ok allan yðarn varnað nu ok jamfnan. hafuer suæinen afsakadan er dualdezst hia oss oflænghi saker vaarrar flofskylldu.

Skrifuat j Biorgwin jn festo Bartholomei [anno domini m^o. ccc^o. xl^o. primo¹).

486.

18. Januar 1342.

i Niðarosi.

PALL erkibiskup í Niðarósi stefnir í bréfi til Hákonar Björgynjarbiskups til biskupapings í Björgvin eða þar í grend 1. August 1342 og getr þess að hann ætli þá að vígja [Jón Sigurðarson] biskup til Skálholts; býðr hann biskupi að annast um það, að klerkaráð hans og innheimtumenn páfatiunda komi á þingið.

Barthol. IV (E) bls. 488—89; Norskar fornbréfaafskriptir Árni Magnússonar; prentað í Dipl. Norv. IX, Nr. 135.

Paulus dei patientia archiepiscopus Nidrosiensis, venerabili in Christo fratri, domino Haquino, eiusdem gracia episcopo Berghensi, salutem in domino Jesu Christo.

Cum, secundum sanctorum patrum decreta, metropolitani cum suis suffraganeis teneantur singulis annis, omni excusacione remota, provincialia concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus et moribus reformandis subditorum, cum dei timore diligentem habeant tractatum, attendentes, ad sacrorum canonum observantiam iuramenti interpositione nos astrictos, pro-

¹) [anno quo supra, stendr í þessu bréfi, en bréfin á uudan eru frá 1341.

vinciale concilium in estate proximo jam futura duximus convocandum, jn eodem concilio episcopum ad scalothensem ecclesiam consecrando. Quocirca fraternitati vestre, auctoritate metropolitana, in virtute sancte obedientie firmiter demandamus, quatinus ad provinciale ad memoratam Scalotensem ecclesiam interessendum, Berghis vel ibi prope, ubi commodius visum fuerit. Kal. Augusti proximo venturis, videlicet sub anno gracie m^o. ccc^o. xl^o. secundo, quolibet impedimento cessante, studeatis personaliter comparere, quem terminum vobis peremptorium assignamus, vobis nihilominus in virtute obedientie injungentes, quatenus, auctoritate presentium, citetis capitulum et canonicos vestros, ut per syndicum seu syndicos vel eciam procuratores, ad hoc habentes speciale mandatum, et precipue illos, qui denarium beati Petri et alias pecuniarum quantitates et summas ad cameram domini pape spectantes, collegisse dinoscuntur, in loco et termino prefixis compareant, prout penas contra illos a canone latas, qui ad provincialia concilia vocati non veniunt, voluerint evitare. Jn recognitionem autem susceptionis et exequcionis huius nostri mandati, nobis vestras patentes literas, tenorem presentium continentes, per presentium portitorem remittatis. Scriptum Nidrosie xvij. die mensis Januarij, [anno domini m^o. ccc^o. xl^o. secundo¹).

487.

[August 1342].

i Björgvin.

SKIPAN Páls erkibiskups í Niðarósi hin þriðja.

A.

Gl. kgl. saml. 1154. Fol. bl. 81a—84b skb. þetta frá c. 1450 (= A); AM. 350. Fol. bl. 138b—141b skb. skr. 1363 (= B); AM. 351. Fol. skb. c. 1360 bl. 92a—94 (= C); AM. 354. Fol. bl. 27b—31b skb. c. 1400 (= D); AM. 138. 4to skb. c. 1500 (= E); AM. 347. Fol. bl. 87b—90b skb. c. 1370 (= F); AM. 456. 12mo bl. 162b—175a skb. c. 1480 (= G). Eptir þessum handritum er statútán

¹) [anno suprascripto, því að í bréfi, sem þetta er tekið upp í, er ártalið komið áðr (sbr. Dipl. Norv. IX, 137).

prentuð í Norges gl. Love III, 284—94, en áður er hún prentuð í F. Joh. Hist. Isl. Eccl. I, 518—27 með latínskri þýðingu. Hér er til frekari samanburðar höfð þessi handrit, sem Norðmenn hafa ekki notað: AM. 186. 4to bls. 94—103 skb. c. 1480 (= H); AM. 687A. 4to bls. 9—11 skb. skr. 1479 (= I); AM. 42A. 8vo bls. 200—206 (= K), en þó er ekki tekinn orðamunur úr 42, nema hér og hvar, og er hér að nokkru leyti ágrip úr skipaninni, en að öðru leyti er textinn svipaður og í hinum íslenzku afskriftunum. Norðmenn heimfæra þessa skipan til 1336—46, en líklega er hún gerð á biskupapingi því, sem haldið var í Björgvin í Augúst 1342 (sbr. Nr. 486). Sá texti sem hér er kallaður B hefir ekki verið notaður áður. Hef eg bæði prentað hann sérstaklega af því að skinnbókin er góð, og að hann stendur þar í nokkuð öðru sambandi, en í hinum skinnbókunum. Sbr. skipan Jóns Sigurðarsonar 1345.

Skipan herra páls erkibiskups¹⁾.

[J nampne guðz²⁾ amen.

1. Weer eghum allir crísnir men at trúa a ein sannan guð foður alzvaldanda³⁾ scapara bímíns oc iardar. oc a haus eínka son þen sama guð varn herra íhesum christum sem gíætín var af helghum anda. boíu af mariu móy. píndir vndir pylato⁴⁾. krosfestr oc í iorð grafuín. steig niðr⁵⁾ till heluitis. en a þrídia degbí⁶⁾ stod⁷⁾ han upp af dauða⁸⁾. var her a íorðríke síðan .xl. dagha till þess er han steig upp till himpna. sití⁹⁾ a hógri hand alzuallanda guðz. scall þeðan koma¹⁰⁾ at dōma lífs¹¹⁾ oc dauða¹²⁾. wer eíghum oc at trúa a heilaghan anda sem er sannir oc hín samme guð með foður oc syni. [oc at ein er heilogh kirkia sem er samnaðir allra crístinna manna¹³⁾. Weer eíghum oc at trúa at¹⁴⁾ uarar syndir firirgefuað oss í skírn. oc sua þær sem wer gerum síðan ef wer íðrumzst scriptberum oc ifuírbótum eftir þý sem lerðir menn vísa¹⁵⁾ oss þeir

¹⁾ Vm crísteliga tru A; Vm helga tru ok vm okr. vm skríptamál ok C; Her segir um heilaga trv almenniliga D; Skipanir herra Páls erchibiskups í Nídarose E; Her byríazst upp syodalia F; Vm almínniliga tru G; Vm osídv H; ²⁾ [In nomine domini B, D, E; ³⁾ alzvaldande A; ⁴⁾ Pilatus ualldi G, I; ⁵⁾ ofan B, C, E, I; ⁶⁾ eptir píning þessa (sína I) b. v. G, I; ⁷⁾ reis H, I; ⁸⁾ oc b. v. H, I; ⁹⁾ hann nu b. v. I; ¹⁰⁾ a efsta dome b. v. G, I; a domadege H; ¹¹⁾ lífenndr F, G; ¹²⁾ Cap., fyrirsögn F; Hér hleypir H úr næsta kafla að orðunum: warest menn og taufrar lífrunar etc.; ¹³⁾ [sl. G; Vm tru uara F; ¹⁴⁾ allar b. v. I; ¹⁵⁾ skipa B, C, E; til, b. v. I.

sem þer till ero skipaðir oc vald hafua af heilagri kirkiu¹⁾. Weer eighum oc at trua at wer sculum up standa af dauða huar²⁾ i [þeim sama likama³⁾ sem nu hefuir han oc taka verðlaun eftir þy sem wer gerðum⁴⁾ her⁵⁾. goðhir men eilifua glædhi i himerike, en vandir⁶⁾ men eilifuar kualir i heluite. En huer sem oðruiss⁷⁾ truir, oc ey heldir þessa tru [sem nu er told⁸⁾] [firir vtan ef. han fer⁹⁾] till heluitis kual.

2. Articuli fidei¹⁰⁾.

Þeim fákunnighum monnum þo sefn ey kunnu alla þessa tru so skiluisligha wt at greina¹¹⁾ oc ey¹²⁾ ero skyldughir frammar sakir vigslu eða oc kunnasto. nõghir at þeir true¹³⁾ þet sem truir heilogh kirkia, oc þo at þeir true [oðruis en¹⁴⁾] þeir eighu [at trua¹⁵⁾] ero þeir eigi villumenn ef þeir trua þi so at þeir hyggia kirkiuna so trua oc hafua þet i sinum hugh staðlastligha at þeir vilia þet trua sem hon truir.

3. ¹⁶⁾ Weer sculum oc forðaz .vij. höfuðsyndir, so sem er drambuise¹⁷⁾. agirnd¹⁸⁾. likams lostasemi vtan hiunskaps. hatir¹⁹⁾. ofnðit[s]la matar oc drykkjar. a[f]wnd oc læti till guðz tionusto. þui at huer sem eina hueria þeirra hefuir²⁰⁾ vscriptborna oc [ey ifuir bótta²¹⁾] eftir lerðra manna raðe ef þeim leezst frest oc mattr till oc dōyr han i þy. þa fer han til eilifra heluitis kual.

4. Warizst men oc [lif²²⁾] runir²³⁾ oc galldra. þui at þet er ekki vtan fiandans villa²⁴⁾ oc hans darscapir.

5. Warist men oc okir swa sem er at selia²⁵⁾ eðir taka seer [nakora fearmune²⁶⁾] frammar en rett verð sakir þes at han

¹⁾ Enn vm tru, fyrirsögn F; ²⁾ huer, I; ³⁾ [þeirri önd ok likama C; þann hinn sama likama D; ⁴⁾ til b. v. C; ⁵⁾ Eign þa b. v. I; ⁶⁾ illir G, I; ⁷⁾ gerir b. v. I; ⁸⁾ [sl. D; ⁹⁾ [ferr utan allt ef B, E; ferr hann I; ¹⁰⁾ Jtem, fyrirsögn F; ¹¹⁾ grenum F; ¹²⁾ ey sl. D; ¹³⁾ kunni D; ¹⁴⁾ [æigi sna sem B, E; ¹⁵⁾ [sl. C; ¹⁶⁾ Vm höfuð s. . . . fyrirsögn F; hér byrjar K eiginlega að nndanteknum fyrstu orðum statútunnar; ¹⁷⁾ drambsemi B, E, G, J; ¹⁸⁾ agirni I; reiði vanstillt b. v. C, I; ¹⁹⁾ hatir sl. C, I; ²⁰⁾ sl. I; ok hefir b. v. C; ²¹⁾ [obætta B, C, E; ²²⁾ tanfrar. lifrunar H; tanfur lifrunir I; tanfr ok lyf B, E; tanfr D; ²³⁾ [rnnar C; [tanfr lifrunar F, G; runir sl. D; ²⁴⁾ velar ok villur C; suiliar(?) og daraskapar hans H; ²⁵⁾ skilia B-G, H, I; ²⁶⁾ [nðckurn fearlut B, E; I. C.

læær sit gotz a frest. eða taka kyrleighur af omerktum oc okannaðum¹⁾ kuom ok oðrum kuikendum þeim sem engan²⁾ auoxt gera af ser. sem ero kalfuar oc kuighur oc annat vmerkt³⁾).

6. Huaruætna oc sem men leggja veð i iarðir. kyr. eða garða oc alt annat þet sem auoxt gerir af seer eða leighu ma bera. þa a sa auoxtir eða leigha (sem þer verðir af⁴⁾) reknaz þeim till sculda sleckingar⁵⁾ sem væðhit⁶⁾ a. En ef hann tækir auoxt eða leigu oc þo skuldena sem aðir⁷⁾. þa er þet okkir. En hin sem skuldena lauk a aftir at hafua⁸⁾ alt þet sem han lauk i okrit⁹⁾ wt. oc ma af þeirri synd engi maðr lóysast nema han luki þeim aftir sem han hafðhe þet af eða hans erfuingia. ey heldir en hafðe stolit iammikit fra honum. En ef han ma þet með engo mote gera. vende þet till almuso með raðe oc skipan biscops sins. þui at engi minne maðr en biscop huarke prestir ne bróðir hefir vald (till þer nakot vmskipte a at gera. ne¹⁰⁾) af þeirri synd lóysa. oc þo at nakur faazst i þui. þa er hin eigi lausare en aðir. oc þet sama vm alt annat rangligha fengit¹¹⁾ vist eðir ouist (þet sem han ma ey þeim aftr fa sem han hafde þet af eða hans erfuingia¹²⁾).

7. Oc af þi at sumir men víta ey annat en þeir megghi lóysast (af sinum syndum ollum¹³⁾) af einfaldum prestum eða bróðrum. þa sculu men víta at þau ero morgh fall sem huarke prestir ne bróðir meggho¹⁴⁾ aflóysa nema biscop fæ þeim serligha vald þer till¹⁵⁾. oc þui varizst¹⁶⁾ þeir men sem i nakot þeirra¹⁷⁾

¹⁾ kunnandum I; daudum G; ²⁾ engan sl. G, I; ³⁾ óljóst í A; viðrlikt B, G, I; kalfar edr þui vidrlikt ednr kvigur þat er mallt vm þann mann er olmusu sina giorir af rangfeingnu fe at suo þickir sem sa maður hafe drepit son hans og biode honnm af klæd[d]an blodug[an] at yferbotum. En þat munde morgnm þikia hugreiting enn eigi yferbott. þiker vorum drottne hadung at ser dreigin j slikvu anlmosnm og odrvm þvilikvm, b. v. H; Enn vm, okr fyrirsögn F; ⁴⁾ [sl. B, E; at b. v. H; ⁵⁾ lyktingar B; slokningar H; lokningar D, I; reikningar G; ok lokningar I; ⁶⁾ godzit B, E; werdit C, G; ⁷⁾ fulla b. v. B, G, H, I; ⁸⁾ taka C; ⁹⁾ offrit B; ¹⁰⁾ [til þess at glora þar nockut at eða G; til nockut þar nockut at ad gera I; ¹¹⁾ godz b. v. C, F, G, H, I; ¹²⁾ [sl. C, G, I; oc þat sama ár etc. sl. B, D; Vm lausn, fyrirsögn F; ¹³⁾ [sl. B, E; ¹⁴⁾ þa b. v. ýme; ¹⁵⁾ oc af þi at sumir etc. sl. C; ¹⁶⁾ geymi C; ¹⁷⁾ þetta B, C; kann b. v. D.

falla at þeir scriptbere þet biscopum sinum. eða fai orlof [af honum¹⁾ at han lofue þeim sem þeir vilia till scripta við²⁾ ganga þa at aflöysa. oc er þet bætir at scripta faðirin beiðiz þes af biscopi sinum oc nefni ekki mannin. oc ero þet þessor fall [sem her fylgia³⁾ sem engi maðr ma aflöysa [ne vmskipte a gera minne maðr en⁴⁾ biscop.

Fðrst i þeirre openberre script sem sætt er firir openbere storglöpe⁵⁾. so sem ero vtistöður. karinur⁶⁾. oc vatnfostur oc allir aðrar scriptir þær sem sætiazst firir openbera storglöpe.

Jtem ma engi maðr minne en biscop löysa af banne þi sem maðr fellir i af [loghunum siolfuum⁷⁾. so sem er ef maðr leggr heptugar hendir a [lerðan man. klerk⁸⁾. munk eða nunnu⁹⁾.

Jtem sculu [men oc¹⁰⁾ vitha at engi ma lofua at vinna a þeim helghum¹¹⁾ sem bioðast i heilagri kirkiu. oc eigi heldir ma nakur maðr lofua [at briota¹²⁾ ne [vmskipte a at gera þeim fostum¹³⁾ sem bioðaz i heilagri kirkiu. nema biscop oc sa¹⁴⁾ sem han fær þer serligt vald till oc vmboð vm¹⁵⁾.

Jtem mandrap.

Jtem þeir eða þær sem firirgera getnaðe sinum.

Jtem þeir sem briota merkiligha kirkiufrið.

Jtem sa sem leggir heptugar hendir a foður eða moður.

Jtem almennilighir raansmen.

Jtem openberir¹⁶⁾ horkallar. Oc sa sem verðir openbar at þvi at han spillir frendsemi eða sifskap. oc allir þeir kallar eða konur sem i meinbughum bua saman openberligha¹⁷⁾ till likamligrar samuistar. Þeir bua oc allir saman i meinbughum sem ey gita saman giptz eptir guðs loghum¹⁸⁾. huert sem þet meinar frendsemi eða sifscapir andelighir eða veralligir. vigsla

¹⁾ [sl. C; ²⁾ við b. v. B, C, D, E, G; ³⁾ [sl. B; ⁴⁾ [nema B, E; ⁵⁾ glæpi oc storsynder D; ⁶⁾ carenur B; ⁷⁾ [lögligum sökum D; ⁸⁾ klerk sl. C, D, F, G, H, I; ⁹⁾ [klerk edr klaustramann B; ¹⁰⁾ [allir menn I; ¹¹⁾ dögum b. v. D; tímum b. v. I; ¹²⁾ [sl. D, I; ¹³⁾ [um at skipta eða briota þær fostur D; ¹⁴⁾ einu b. v. H, I ofl.; ¹⁵⁾ at leysa G, I; ¹⁶⁾ okurkallar oc b. v. G, H, I; ¹⁷⁾ opinberliga sl. B, C, E, G, I; ¹⁸⁾ oc landz b. v. E; frá: samuistar, til: og af því at þeir menn scm i þessa glæpi falla sl. H.

eða skylda til reinlífis og alt annat þet sem hindra ma loghigan hiunscap saman at bindazt.

Jtem sa sem profuaðr er at þi at han hefuir borit fals vitni.

Jtem openberir spamen¹⁾ eða galdramen.

Jtem meineiðamen.

Jtem villumen.

Jtem þeir sem ey halda iattaða tru.

Jtem sa sem tækir annars manz [godz laust eða fast²⁾]. reet eða lunnendi af honum með valde vtan doms.

So hit sama er sa huer sem dræghir þa doma vndir sek vtan logh [oc dom³⁾] sem annar er i hefðinne og hefuir aðir fylgt.

Jtem sa sem festiz eða giptiz vitande nermeir en [i fimta kuiszl a annan huern væghin⁴⁾] at frendsemi eða sifscopum. eða lerdur maðr. subdiakn og upp i fra⁵⁾. og so klaustramen konur sem karlar þeir sem saman bindaz till hiunskaps vitande⁶⁾. falla i ban⁷⁾ af samu⁸⁾ uerkeno. af hueriu þa ma engi aflðysa minne maðr en biscop.

⁹⁾ Skript¹⁰⁾ og þeim monnum sem i löyndum bindaz saman [till hiunscaps eða¹¹⁾] mote forþodhe [eða vtan lysing¹²⁾] heilagrar kirkiu. ma engi [skriptir firir¹³⁾] sætia ne aflðysa minne maðr en biscop.

Jtem huer sa karlmaðr sem festir [sialfuiliugur¹⁴⁾] [eða trulofuar¹⁵⁾] eina konu¹⁶⁾ annarre þeirri sem han hafðe aðir fest eða trulofuat lifuande aat sinne vitand nema þau se aðir skild sakir einna hueria meinbugha eftir heilagrar kirkiu loghum. Og so su kona sem giptizst eða handsælst nakorum¹⁷⁾ manne meðan sa lifuir er hon hefuir aðir giptz eða handsælst. fellir i ban af sialfuo uerkeno af hueriu þau megþo ey aflðysast fór en þau hafua bótt við heilaga kirkiu. swa sem firir

¹⁾ taurmenn b. v. B, G, I; ²⁾ [fasta eign (goz I) B, I; ³⁾ [sl. B, E, G; ⁴⁾ [fimta kuislarinnar D; ⁵⁾ [fimta kuisl og ut i fra G, I; ⁶⁾ vitandi sl. C; ⁷⁾ ef þeir gera vitandi b. v. C; ⁸⁾ sealfu B-G; ⁹⁾ Vm skript, fyrir-sögn G; ¹⁰⁾ Soo I; Skriptir B, C, E, G; ¹¹⁾ [sl. C; ¹²⁾ [sl. B, C, E; ¹³⁾ b. v. I; ¹⁴⁾ b. v. I, G; ¹⁵⁾ [sl. B, E; ¹⁶⁾ at b v. I ofl.; ¹⁷⁾ andrum G, I.

hordom. oc at þes hattar misgerð oc syndar auke forðizst þui heldir¹⁾. þa er sua skipat at engi maðr af öðru biscopts dōme skal fa konu (i annars²⁾ biscoptsdōmi nema hann hafue fult skilríke firir seer eða se swa merkiligbir maðr oc kunnigir goðum monnum at eingi grunsemd meghi a honum hafuaz onnur en goð huert ef saman uerðir bundit með verkino. ³⁾ þa firirbioðum wer ollum prestum vndir pino afsetnings [embetis oc⁴⁾] kirkiu. at þeir puse eigi þeshattar hiunscap ne se i þeirra [bryllaup eða samgongu öle⁵⁾] (ne pusaðar messo seghi⁶⁾).

Jtem ma engi maðr gifua afgiptir openbarligha i kirkiu nema⁷⁾ biscop [oc upp i fra⁸⁾]. [oc þo biscop engum nema þy folke sem i hans biscoptsdōme er⁹⁾]. En erchibiscop ollu rikis folki¹⁰⁾.

Oc af þi at þeir men sem i þessa glöpi¹¹⁾ falla [sem aðir ero taldir eða nakorn af þeim¹²⁾] komizst eigi iafnan firir biscop þa höfuir at vera at huerium biscoptsstole skipaðr einuerðugum¹³⁾ maðr till sem vald hefuir af flestum ollum lutum þessum at löysa. sem klerkar kalla penitenciarium.

8. Warizt ok men viðir at spilla andlighri frendsemi sem wer kallum guðsyfui¹⁴⁾. þi at þer liggir so mykit viðir oc meira en maðr spille naturlighri frendsemi¹⁵⁾. oc at iðir se þet þui¹⁶⁾ liosare. þa sculu þer vitha at [sifscapir þessi¹⁷⁾] sem her fylghir¹⁸⁾ hindra¹⁹⁾ hiunscaps band oc sundir slita þo at saman bindiz siðan²⁰⁾.

¹⁾ ollu meirr B, E; ²⁾ [af öðru B, E, G, I; ³⁾ Vm pnsan, fyrirsögn F; ⁴⁾ [sl. D; ⁵⁾ [samgongu B, C, E, G; [brudkaupi D; [brudlaupi F; ⁶⁾ [sl. D; edur þeim pusunar messo segi I; ⁷⁾ minni maðr enn B; frá: opinberliga, vantar eitt eða tvö blöð i I; ⁸⁾ [sl. B, D; ⁹⁾ sl. B, C, E; ¹⁰⁾ frá: Jtem ma etc. sl. G; Ok þui er þat rad ollum langferða monnum at taka orlof af sinum biskupi er (adr en D, F) þeir fara heiman at þeir megi niotandi uerða þeirra afgipta sem gefaz þar sem þeir kunna (fram b. v. C, D, F, G) at koma b. v. B, G; Vm lausen, fyrirsögn F. Hingað er i D, F, G kaflinn fluttur •En erchibiskup . . . folki•; ¹¹⁾ stor-glæpi B, C, E; ¹²⁾ [sl. B, C, E; ¹³⁾ einnirdingum B, E; einuirdingu C; einuerdugum F; einnirdiliga G, H; ¹⁴⁾ guðsiflar B, G, H; ¹⁵⁾ skyllðsemi D, F; ¹⁶⁾ þui avllu B, E, F; ¹⁷⁾ [sifscapir þeir (þessir) B, G; ¹⁸⁾ fylgia B, G; ¹⁹⁾ talma B, C, E; ²⁰⁾ siðan sl. B, D, E, H.

Först i millum þes sem skirðir er oc allra hinna er a halda. huart sem þeir ero fleire eða færri.

Annur imillum þes er skirðir verðir oc harna þes sem a heldir. huart sem þau ero eghinnar konu born eða frillu.

Þridie millum þes er skirðir verðir oc eghinnar konu eða eghins honda þes sem a heldir. þau sem aðir hafðu [i kast¹⁾] saman komit.

Hin fiórða oc hin fimta millum þes er a heldir oc foður oc moður þes sem skirðir verðir.

Hin setta millum þes er skirðir verðir oc hins er skire²⁾.

Hin .vij. millum þes er skirðir verðir oc harna þes er skire.

Hin .viij. millum þes [er skirðir verðir³⁾] oc [eighinnar konu þes er skire. þeirra sem han hafði adir i kast við komit.

Hin .ix. oc .x. millum þes er skire oc foður oc moðir þes er skirðir verðir.

Með somum fim hattum verða guðsyfia[r] millum þes er haldin verðir vndir hiscops hand oc þes er a heldir oc hans konu oc harna⁴⁾. oc með somum fim hattum millum þes er biscopar oc hins er biscopaðir verðir. Ero þet þa .xx. band [sem hiunscapp meghe hindra⁵⁾] [af guðsyfium⁶⁾]. oc þi [vare men sek viðir⁷⁾] at sem fæstir halde a hueriu barne vndir skirn eða biscops hand⁸⁾. Oc eptir loghum heilagrar kirkiu a ekki meira a at halda vtan ein karlmaðr eða kona. [oc ma þolaz at hin same halde hæði vndir skirn oc biscops hand⁹⁾] i nauðsyn en eigi ellighar. werða oc so morgh bondin hæði við þen sem a er haldit. oc so við foður oc moður¹⁰⁾ sem margir halda a. en engi guðsifiar verða þeirra i millum sem heldo.

9. En [er] þet¹¹⁾ varandiz at þo at hiunscapir spillizt sakir guðsifia þeirra sem aðir varo en hiunscapir bindizt. þa skilst þo ekki sa hiunscapir sem aðir var hundin sakir þes sifscapar sem siðan kemr till. huert sem han [gerir]¹²⁾ vitande eða ouit-

¹⁾ [sl. D; ²⁾ skirði B, C, E, F; skirir D, G; ³⁾ [sl. C; ⁴⁾ frá: Hin .ix. etc. sl. G; ⁵⁾ skilia B, E; [sl. G; ⁶⁾ [sl. C, G; ⁷⁾ [variz menn við B, F; [variz m. huer fyrir sig G; ⁸⁾ ok ma þolaz at hinn sami haldi undir skirn ok biskups hond b. v. B, E, F; ⁹⁾ [sl. B, C, E; ¹⁰⁾ þess b. v. C; þar b. v. G; ¹¹⁾ ok b. v. fms; ¹²⁾ at þeim b. v. B, C, E.

ande. skal þeim þó script fire sætiazst er þet gerðo vitande eða outhande¹⁾ með veilum²⁾).

10. So oc ef barn dýr aðir þet verðir biscopat. [eighu faðir oc móðir script firir taka. ef þeirra vanrökt³⁾ hefuir till gengit⁴⁾ at þet varð ey biscopat⁵⁾ sua sem þet hafui oskirt döyt af þeirra glömsku eða vanrökt. ⁶⁾Huergi sculu born skirast nema i⁷⁾ kirkium þer sem funtir er till þes skipaðir. vitan se konunga born eða annara storhofðingia sem lofuaz heima skirast. Engi ma oc born skira annar en prestir vitan nauðsyn. en i nauðsyn ma huar maðr skira kona sem karlmaðr. heiðin sem cristin. ianuaell faðir eða móðir sem huar annar ef nauðsyn er till. oc þó skilst ekki þeirra hiunscapir firir þet⁸⁾. En [ey er so vm guðsifiar. þui⁹⁾ at þet er fiora handa men¹⁰⁾ er ey [megho guðsifiar veita¹¹⁾).

Först er abote oc abadiis¹²⁾ oc als kyns reinlifuis folk.

Annat folk er þet sem ey ma guðsifiar veita sem ero heiðnir men þeir sem ey hafua við criske tekit.

Hit þriðia folk ero þeir allir¹³⁾ sem ey ero biscopaðir sialfuir [eða ey kunna Credo oc Pater noster¹⁴⁾. [þui at guðfaðir¹⁵⁾ sem a heldir sætir sek i borghan oc vorðzlu við guð firir þen sem han heldir a. [oc þy er han skyldughir at minna han a at han göyme reinlifue oc retuise. oc aa han¹⁶⁾ at kenna honum Credo oc Pater noster oc onnur cristeligh godinde¹⁷⁾. Oða þet engi heiðin gera þui at han hefuir enga cristeligha trv oc ey heldir sa sem ey er¹⁸⁾ biscopaðir. þui at han ma ey fulkompliga cristin heita.

Hit fiorða man kyn er þet sem ey ma guðsifiar veita. er¹⁹⁾

¹⁾ eðr b. v. B, G; ²⁾ vælum B, G; velum H. Vm skiru, fyrirsögn F; ³⁾ gleymaska B, C, E; gl. eða vanrökt F; uangeymsla G; ⁴⁾ borit C; ⁵⁾ [sl. D; ⁶⁾ Vm skirn, fyrirsögn F; ⁷⁾ soknar b. v. B, E, F, G; ⁸⁾ Huerir ei megba sifiar veita, fyrirsögn F; ⁹⁾ [sua er um guðsifiar C; ¹⁰⁾ folk B, G, H; ¹¹⁾ [ma guðs. veita oc eigi á eptir lögum G; ¹²⁾ bródir, systir b. v. B, B, E; brædr eða (ok H) systir b. v. D, G, H; brodir e. systir b. v. F; ¹³⁾ allir sl. B, C, E; ¹⁴⁾ [sl. D, F, H; oc mariu uess b. v. G; ¹⁵⁾ [Jtem sa C; [þuiat sa G; ¹⁶⁾ [sl. D; ¹⁷⁾ gedindi B, E, G, H; ¹⁸⁾ adr. b. v. ýms; ¹⁹⁾ H; þuau(f) A.

hion þau sem aðir ero saman bundin (till hiunscaps¹⁾) [en þau helde a. er oc bætir at oskýldir²⁾] halde a ef þeir ero till en skyldir³⁾).

11. Warizt oc allir men at engi sa karlmaðr sem er .xiiij.⁴⁾ vetra eða eldri. [kuænmaðr .xij. vetra eða eldri⁵⁾] gangi till at lata biscopa sek nema han se fastande oc inuірðuliga scriptaðir sua sem huar goðir maðr vill reiða sek till at taka vars herra likam⁶⁾. þui at slikt⁷⁾ embeti heilagrar kirkju sem klerkar kalla sacramenta eighu eigi annan vægh at takazst eða gifuast nema fastande⁸⁾ bæði þeim sem gifuer oc [so þeim sem⁹⁾] tækir.

12. Werðir maðr karll eða kona hia staddir þer sem kona pinazst i barnburðe. oc synist þet likare at hön meghi ey laus við¹⁰⁾ verða oc opinbaraz einhuer limir a barneno oc eptir manzlighri skepno oc seez lif i. þa ause sa sem hia verðir staddir vatni a þen lim til varygðar oc seghi. Ek skirir þik guðz skepna i nampne foður oc sonar oc heilags anda. oc [verðir þet lifs laust við móðerena¹¹⁾]. þa scal þet skiraz oc nefnaz so sem onnur born þau sem ef er i huert skirð ero eða eigi.

13. Er oc huer maðr skyldughir karl sem kona. siðan han er til þes aldurs komin er han kan greina [ilt fra goðu¹²⁾]. oc vita huat [bætir er¹³⁾]. at scriptbera allar syndir sina[r]. þær sem han hefuir gort oc ey aðir scriptborit oc ifuir bóðt hit minzsta ein tima a .xij. manaðum firir sinum eignum soknarprest. oc fulgera þa script sem honum verðir þer fire sætt oc taka so siðan með allre virðingu at paaskum vars herra likama ok bloð a huerium .xij. manaðum. nema hans soknarprestir raðe honum annat sakir [einhueria skynsamligra¹⁴⁾] tilfella sek

¹⁾ [sl. B, E; ²⁾ skyldir G; ³⁾ oskyldir G; [þat er bodit at oskyldir menn halde aa ef þeir ero til en eigi skyldir H; ⁴⁾ siau G; ⁵⁾ [sl. B, C, D, E, F, H; ⁶⁾ enn kuænmaðr .xij. uetra b. v. B, C, E; ⁷⁾ þillk B, G; ⁸⁾ utan storar nauðsyniar b. v. B, G; ⁹⁾ [sl. D, F; ¹⁰⁾ af D; ¹¹⁾ [ef þat barn uerdr laust uid móðurina með lifi B; [werði þat barn lifs laust við móðurina C, F; [ef þat b. verdr lifs við móðurina skilit D; [ef þ. b. v. lifs laust við m. G; ¹²⁾ [gott fra illu D, F, G; ¹³⁾ [þetr eða verr er glort D, E, G; gott er edur jlltt H; ¹⁴⁾ [einna hueria syndsamligra H.

af at halda þi guðz embeti vm nakora stund. ellighar scall han sætiaz wt af heilagri kirkiu. oc ef han döyr i þui þa er huarke græfuir i kirkiu ne kirkiugarðe¹⁾ Ða oc eingi maðr taka guðz likam. olean. pusann firir kirkiudurum af oðrum en sinum soknarpreste nema hann hafui hans serligt orlof²⁾ þer till. En ef nakur broðir eða reinlifuis maðr gefuir nakorum manne vars hera likama eða pusar hiun³⁾ saman. [eða syngir brøð-messor hiunum⁴⁾. eða olear nakurn man vtan serligt orlof þer till hans soknarprests. þa fellir han i ban af sialfo verkino. af hueriu han ma [engi af löysa nema pafwin⁵⁾. Er þeim oc ey vaðalaust⁶⁾] [at falla i þa somu pinu⁷⁾ sem eithuert þetta tækir af þeim. einkanligha siðan þet verðir lyst firir honum⁸⁾. oc þy varist men⁹⁾ við þet¹⁰⁾].

14. [Sua er¹¹⁾ ok skipat at¹²⁾ allar þær sektir sem¹³⁾ mōnnum [kunnu til at¹⁴⁾ falla við profasta eðr þeirra ærmenn i heilagrar kirkiu vmboði. at þat skal upp lukaz með uitorði soknar prestzins þess sem sakaðr er. sva at prestrinn hafi til reiðu [at tia¹⁵⁾ biskupi sinum fyrir huersu mikit eðr fyrir huat huert uar vt lokit. at biskupinn megí [proua. ok þar megí hann¹⁶⁾ nockut ráð æ leggja. ef þat kann prouaz. at [þui hafi¹⁷⁾ olögliga sett¹⁸⁾ uerit. eðr þær naðir æ gera sem honum pickir [til¹⁹⁾ tilfelli²⁰⁾ uera²¹⁾].

15. ²²⁾ Þet forbyðir oc pafuin ollum brøðrum vndir ognan eilifrar bōluanar. at þeir amæli ey [formonnum heilagrar²³⁾ kirkiu i sinum predicanum. eða oc leiðe²⁴⁾ af leik-

¹⁾ Kaffinn: „Er oc huer maðr skyldughr etc.“ sl. B, C, E, en G skýtr klausunni siðar inn (nóta 10); ²⁾ umboð B, E, G; ³⁾ þeim B, C, E; ⁴⁾ [sl. D; hiunum sl. B, E; ⁵⁾ [hnergi afleysaz vtan i pafa garði D, E; ⁶⁾ vandalaust D, H; ⁷⁾ [sl. G; at falla i þat sama bann H; ⁸⁾ mōnnum B, E, G; ⁹⁾ giðrla b. v. B, G, H; ¹⁰⁾ Hér endar F; G skýtr hér inn: „Er oc huer maðr . . . kirkiugarðe, o. s. frv.; ¹¹⁾ [Variz men B; ¹²⁾ [Sua er oc skipat um G; skrifad H; ¹³⁾ með b. v. C. G; ¹⁴⁾ [til G; ero og kunna H; ¹⁵⁾ firir b. v. C; [skrifat at tia H; ¹⁶⁾ [þar C, G; ¹⁷⁾ [þat hefir (hafa H) C, H; ¹⁸⁾ sott C; ¹⁹⁾ til sl. C; er i E; ²⁰⁾ tilheyrligt C; ²¹⁾ [til fallit vera eptir malavexte H; þessi 14 § er ekki i A, en i B, C, E, G, H, K; ²²⁾ þessir kaflar: „þet forbyðir oc pafuin . . . nakorn man“, og „þet er forboðit . . . banu ok pinu“ eru að eins i A, D, H, en i D og H i annari röð; ²³⁾ heilagri H; ²⁴⁾ leggja H.

monnum at rökta sínar soknarkirkjur oc¹⁾ till þeirra ganga. eða lyse oskynsamligar afgiptir framar en þeim er lofuat. eða oc ef þeir verða við staddir er menn gera testamenta. at þeir aftæli²⁾ ey þa sem testamenta gera at gifua [heldir kirkju en öðrum storkirkum³⁾]. at þeir rökki ey⁴⁾ gefuazst ser eða einhuerium sína bróðra eða conuentu öðrum till scadha. oc at þeir taki ey till sin nakor scriptamal at hōyra framar en soknarprestenum er lofuat eptir loghum. oc þo þeir at eins sem priores prouinciales predicara. eða ministri barfötta bróðra. eða þeirra vicarij oc eustodes berfötta bróðra fare till biscopanna oc beiðizst öðmyukligha vm sek eða vm þa bróðir sem þeir hyggia þer befua till vera. at bróðir⁵⁾ sem kosnir verða i þeirra stoðum eða biscopsdómum meghi hōyra prestligha⁶⁾ scriptamall þeirra vndirmanna sem við þa vilia till scripta ganga. oc þeim script sætia eftir þy sem þeir sea firir guði likt vera [með] orlofue oc goðuuld hofðingianna. oc eptir þet sculu priores prouinciales predicara. oc ministri barfötta bróðra kiosa men gilda oc hafua⁷⁾ profuáða at lifnaðe. skilrika. hofsama. vitra till⁸⁾ saloparfligs embetis. oc forna so⁹⁾ biscopunum oc beiðazt af þeim at þeir meghi hōyra scriptamal oc löysa folk af i þeirra biscopsdómum eða stoðum sem aðir seghir. en með öðrum hetti hafua þeir ekki vald till nakur scriptamall at hōyra eða aflōysa nakorn man¹⁰⁾.

16. Þet er forboðit bróðrum ollum oc lerðum monnum huerrar stettar eða tignar sem huer er at leiða eða lokka með fortolum eða öðruuis at heita. sueria eða trulofua eða með einhuerium öðrum hætti [at kiosa seer at annare kirkju legstað eða vmskipti a gera or öðrum soknum¹¹⁾]. En ef einhuer þeirra geri öðruuiss. þa gerir pafuin þen kosning allungis ohæfuan¹²⁾ oc skipar at þeir sem eftir þvilikum ile[i]ðingum kiōsa. megi með eingum hætti at so kosnum stað liggia. [oc engum stað öðrum megho þeir seer legstað kiosa. en on alz motemælis

¹⁾ at þeir H; ²⁾ take edur telie H; ³⁾ [hofudkirkium edr ordum stórkirkium. ok D; guði heilagri kirkju. edur fatakum monnum H (og þrýtr hér um sinn); ⁴⁾ at b. v. D; ⁵⁾ þeir b. v. D; ⁶⁾ frialsliga D; ⁷⁾ hōfa ok D; ⁸⁾ suia b. v. D; ⁹⁾ so sl. D; ¹⁰⁾ eigi heldr en þeir þa b. v. D; ¹¹⁾ [at þeirra kirkium legstað. edr ok nykosin eigi vm at skipta D; ¹²⁾ onytan D.

sculu þeir grafuaz at þeim kirkium at huerium þeir ætti at grafuaz at loghum ef þeir hafðu i engum stað öðrum¹⁾ kosit²⁾. En ef þeir somu lerðir men eða reinlifuis men dyruazt at grafua þa [sem eftir ileiðingum þeirra at eins³⁾ kusu ser legstað hia þeim i sinum kirkium eða kirkiugarðum. þa skyldar pafuin þeim till at fa aptr þa grafna likama ef þeirra verðir beizt innan .x. dagha⁴⁾] [fra graptar deginum. oc alt þet sem sakir legstaðarins fa þeir með huerium hætti eða i huat nampne þet kemir till þeirra. huart sem beizt verðir eða eigi. ellighar leggir pafuin forboð a þær kirkiur oc kirkiugarða sem grafit var i so at þar ma huarke syngiaz ne grafuaz. [i allt til þess er aftr er golldit⁵⁾ með fullnaði þeirri kirkiu. sem hann átte at at⁶⁾ grafazt ef hann hefði i engum stað kosit. En huer sem þessa skipan pafuans ryfr eða rifter huart sem þat er sa sem kyss eða sa sem i uerðr leiddr. fellr i bann af sialfu verkinu. þat sem hann ma [i engum stað⁷⁾ af leysaz [vtan j pafa garði⁸⁾. geyme⁹⁾ þui aller menn firir guðs saker at þeir [hlydi eigi¹⁰⁾ slikum ileiðingum. ne ok halldi heit sin eða iattanir þar vm aðr giort at þeir falli eigi i fyrr sagt bann ok pinu¹¹⁾].

17. ¹²⁾ J nampne guðz amen. Se þet ollum monnum kunnykt at maðr þen .N. etlar at leita ser logligs hiunscaps bandz viðr þa mðy eða konu eptir guðz loghum oc heilagrar kirkiu. En ef þeir ero nakore men sem vitba þer einhueria meinbugi vera at þet hiunscaps band ma ey með loghum þeirra millum bindazt. hafue þet upp borit oc logliga teet firir kirkiu domarum innan so marga dagha. gifui þat ihesus christus þesso goðu folke so saman binda. fulkompna. framhalda. oc þen enda at þet snuiz guði till heiðirs oc æro. sialfuum þeim till gagns [oc] nytsemdar. vinum oc frendum till glæði oc hugganar.

18. J nampne guðz amen. þeir men sem bornum sculu till feringar halda göyme at engin halde sialfs sins barne

¹⁾ öðrum sl. D; ²⁾ [sl. H; ³⁾ [eftir j leiðing þeirra. þo at eins þeirra sem D, H; ⁴⁾ [xij. manada H; ⁵⁾ lokit H; ⁶⁾ b. v. H; ⁷⁾ af öngum H; ⁸⁾ [nema pafanum H; ⁹⁾ geyma D; ¹⁰⁾ [hlyða H; ¹¹⁾ klausan fra [i allt, er einungis i D, H; ¹²⁾ það sem nú fer á eptir, vantar i öll handritin, nema A; en i D, G standa hér rétt á eptir Skriptaboð Árna biskups Þorlákssonar, og hafa Norðmenn prentað þau með i Ngl. Love, en þeim er hér slept, og eru þau áðr prentuð i safni þessu við ár 1269.

vnder biscoþs hand eðir styfbarne ef fadhir eðir moðir barns-ens lifuir. Engin scal þen oðrum till fermingar halda sem ey er sialfuer fermdir. Engin scal oc ferming taka [optar] en ein tima. Ga þeir giorla sem bornum eðir vaxnum monnum halda till fermingar. at þeir kenni giorla oc muni a hueriu þeir halda oc hueria manna born þau ero. þui at þuilikar guðsifnar verða i ferming sem i skiring með allre virðing oc þyrmslum sem þer till hóyra. Muni þeir oc giorla ret skiringar nampn barnanna sem þau halda vndir biscoþs hand oc nempni með sama nampni vtan nakur vili þa nampni skipta. þui at þet nampn scal huar hafua siðan sem þa verðir nempdr. Allir sculu oc þetta embeti fastande taka með mykille virðing oc guðræzlu. þeir sem ero. xij. vetra gamble eðir .xij. vetrum ellri. þui at þetta embeti er staðfesting crisningar mote andskotans ale[i]tan oc ma af engum gifuazt vtan af þeim sem retligba befuir biscoþs vigslu. Scall oc engin dyrfuaz fram at ganga til fermingar þen sem veit sek i banne vera eðir stormælum eðir nokore dauðlighre synd. sculu fôrst fram ganga karlmen oc siðan kuenmen. hafui þeir sem barnin leiða i hógri hendi seer reina oc mateliga longa dregla oc fai þeim i hendir þegar þeir koma fram firir biscoþs knæ sem vm sculu binda enne barnanna þar sem heilog crismaer a lagð. Sculu þeir dreglar vera vm bowð barnanna .iij. daga oc .iij. netir. siðan sculu loysa karlmen af sueinbornum. en konur af møybornum oc twa enni barnanna i varmu vatni. oc siðan kasta dreglunum oc vatneno i eld. Wariz þeir oc giorla sem barnum till fermingar fylgia at engin þrengiz fram firir annan. þui at þeir sem fyrst verdha fermdir verða ey fôr leðugir en hinir sem siðarmeir fermaz. sculu þeir sem barnum halda till fermingar huert barn wt leiða vm sanghuss dör þegar er fermt er oc iin aftr vtar i kirkjunne oc biða so oll saman þar till er þau taka guðz blezzan vndir biscoþs hendi.

B.

AM. 344. Fol. bl. 78a—79 skb. skr. c. 1350—1400. Þetta er í skinnbókinni áfast statútu Eilífs hinni miklu (Nr. 355D) og er ekki línuskil á milli, heldr byrjar þetta í miðri línu. Það kynni að geta

verið umtalsmál, hvort báðir þessir stúfar þ. e. þessi skipan og það af Eilífs, sem í skinnbókinni stendr, eigi ekki eiginlega við skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 1345, sem þar er næst á undan, og hvort hann hafi þá ekki tekið þessar skipanir upp í sína, en af því það er þó óvíst er þetta skilið að hér og prentað hvert á sínum stað.

Vær skvlym fordaz ok vij hofvdsyndir. sva sem er drambvisi agirnd likamans lostasemi vtan hivskaps ofneyzlv matar ok dryckiar ranglig reidi ok ófvnd ok leti til gvdsþionostv. þviat hverr sem þar hefir eða eina hveria af þeim oskriptborna ok obætta eptir lærðra manna radi ef honum lezt frest ok matr til ok heyrn i því. þa ferr hann til helvitis kvala eilifra.

Variz menn ok galldra ok rvnar þviat þat er ecki vtan fiandans velar ok villa ok hans daraskapr.

Variz menn ok okr sem er at taka framar eða skilia en rett verdr. sakir þers er hann leigir goz sitt a frest eða taka leigv af merktvm kwm eða einkendvm ok odrvm kvikendvm þeim sem eingan avóxt gera af ser. sva sem ero kalfar eða kvigor ok annat vidlikt.

Hvervitna þar sem menn leggja ved i iardir kyr eða garga ok allt annat þat sem avóxt gerir af ser eða leigv ma bera þa a sa avóxt eða leigv sem þar verdr af. ok reiknaz þeim til sleckingar¹⁾ sem verdit a. En ef hann tekr avóxt eða leigv ok þo skvldina fvlla adr þa er þat okr. En hinn er skvldina lavk a aptr at taka allt þat er hann lavk i okrit vt ok ma af þeirri synd eingi leysa nema hann lvki þat aptr þeim sem hann hafði þat af eða hans erfingia. eigi helldr en hann hefði iafnmiklv stolit fra bonvm. En ef hann ma þat med eingv moti gera vendi þat til olmvsv med radi ok skipan biskvps þviat eingi minni en biskvp hvarki prestr ne brodir hefir valld til nockor vmskipti þar a at giora ne af þeirri synd at leysa. en þo at nockor faiz þa er eigi lavsari en adr. ok þat sama er vm allt annat rangfeingid godz vist eða ovist. ok þui geymi menn þeir sem i þetta falla at þeir skriptberi þat biskvpi sinvm eða fai orlof at hann lofi þeim þa er þeir vilia til skripta ganga vid þa af at leysa oc er þat betr at skriptafadir beidiz þess

¹⁾ má og lesa: slockingar.

af biskvpi sinvm ok nefni ecki manninn. ero þessi favll sva sem her fylgia at eingi ma afleysa ne vmskipti a gera minni madr en biskvp.

Fyrst i þeirri opinberri skript sem sett [er 'firir opinbera storglæpi sva sem ero vtistodor karinor^{ok} vatnfostvr ok allar adrar skriptir þær sem setiaz firir opinbera storglæpi.

Jtem ef madr leggr heiptvga hönd a lærdan mann mvnk eda nvnv.

Jtem ma eing[inn ann]ar en biskvp lofa at vinna a þeim helgum dogvm sem biodaz i heilagri kirkio nema biskvp ok sa sem hann fær þar serliga valld ok vmbod yfir.

Jtem manndrap.

Jtem þeir eda þær sem firirfara getnadi sinum.

Jtem þeir sem briota kirkna frid oc eigi ma nockur lofa eda breyta eda vm at skipta þeim fostvm sem biodaz i heilagri kirkiv nema biskvp.

Jtem sa sem leggr heiptvgar hendr a favdvr sinn eda modvr eda ok almenniligr ransmadr.

Jtem opinberir horkarlar ok sa sem opinberr verdr at því at hann hefir spillt frændsemi eda sifskap.

Jtem allir þeir menn sem i meinbvgvm bva saman til likamligrar sambvðar ok eigi geta saman gipz at logvm hvart sem meinar frændsemi eda sifskapr. andligr eda veralligr vigsla eda skyllða til hreinlifs ok allt þat sem hindra ma logligan hivskap saman at binda.

Jtem sa sem profadr er at því at borit hefir falsvitni.

Jtem opinberir spamenn tavfrmenn eda galdramenn.

Jtem meineida menn.

Jtem villumenn.

Jtem þeir sem eigi hallda iattada trv.

Jtem sa sem tekr annars manz godz ok rett eda hlýnnendi af þeim med valldi ok vtan doms.

Sva ok sa hverr er dregr þa doma vndir sig vtan dom ok log sem annar er i hefðinni ok hefir adr fylgt.

Jtem hverr er festiz eda giptiz vitandi nær meir en i fimtv kvisl a annan hvern veg at frændsemi eda sifskopvm edalærdr madr. svðiakn ok vpp þadan ok sva klavstramadr karl sem kona þeir sem saman bindaz til hivskaps falla i bann af sialfv

verkinv ef þeir giora [vit]andi. þat sem þa ma eingi af leysa nema biskvp. oc þeir sem i leyndvm bindaz saman moti bodi heilagrar kirkio ma eingi skript firir setia [ne] af leysa minni madr en biskvp.

Jtem hverr sa karlmadr sem festir eda trvlofar adra konv at annari lifandi þeirri sem hann hafði adr fest eda trvlofaz at sinni vitand nema þav se adr skild [sakir] einhverra mein-
byga eptir heilagrar kirkio logvm. ok sva sv kona sem hand-
selz eda giptiz nockorvm manni medan sa lifir sem hon hefir adr giptz eda handselldz fellr i bann af sialfv verkinv þat sem þav ma eingi af leysa fyr en þav hafa bætt vid heilaga kirkio sva sem firir hordom. ok at menn fordiz því helldr þa er sva skipat at engi madr af odrv biskvpsdæmi skal fa konv i ann-
ars biskvpsdæmi nema hann hafi fvl't skilriki firir ser eda se sva merkiligr madr eda kvnnigr godvm monnvm at eingi grvn-
semd megi a hafaz. hvat ef saman verdr byndit med verkinv. þa firirbiodvm ver ollvm prestvm vndir pinv afsetningar em-
bættis ok kirkio at þeir því þesshattar menn ne se i þeirra samgongv ne segi þeim þvsanar messo.

Jtem ma engi madr gefa afgiptir i heilagri kirkio nema biskvp ok vpp i fra en erkibiskvp ma ollv rikissins folki ok er því rad ollvm langferdamonnvm at taka orlof af sinvm biskvpi er þeir fara heiman at þeir megi niota[ndi ver]ða þeirra afgipta sem gefaz þar sem [þeir kvnnv] fram at koma ok af því at þeir sem i þess[hattar glæ]pi kvnnv at falla komaz eigi iafn[an firir biskvp. þa] bæfir at vera a hverivm biskvpsstoli ei[nvirdingv]m skipadr [madr] til þess at valld [hafi af flestvm] ollvm þessvm lvtvm at leysa sem [klerkar kalla peniten]ciariv¹⁾.

488.

11. December 1342. i Sonakaupangi

RÉTTARBÓT Magnúsar konungs Eiríkssonar um sýslur, um skemdarvíg og mart fleira.

¹⁾ Hér kemr i skinnb. sem beint framhald af þessu § 37—40 af skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá 26. Júlí 1345 (sjá A-textann þar).

AM. 350. Fol. bls. 160 skb. skr. 1363; AM. 158A. 4to bls. 117—18 skb. c. 1420 (Hilðarendabók). Prentuð í öllum Jónsbókarútgáfum Hólum 1578, 1580, 1582, 1707 og 1709, Akureyri 1858, og er árfærð þar til 1848; á dönsku prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 374—76.

R[ettar] B[ot] M[agnus] K[onungs]¹⁾.

Magnus meðr guðs nað²⁾. noregs konungr [sendir ollum monnum æ jslandi Q[veðiu] G[uðs] ok sina³⁾.

Ugr uilium at þer uitit at sakir lýðni þeirrar. ok þegnskýlldu sem ugr hýgium os hafa eiga af ýðr sem af oðrum⁴⁾ uarum þegnum. þa uilium ugr ok fullkomliga bioðum. at engin maðr taki sýslur til nockurs langframa. nafnbötr eðr annat starf. þat sem konungdominum heyrir til at skipa. nema sá er þers uill beiðaz. komi sealfr til vár. at ugr skipum þa huerium eptir þui sem os sýniz huerr⁵⁾ uerðr uera.

fur bioðum ugr fullkomliga. at þeir menn sem saklausa menn drepa. eðr onnur skemdar vig uinna færiz af landinu. nema [uár serlig brev eðr boð komi þar til⁶⁾.

Sua legium uer ok landraða sak æ þa alla sem vlyðnis⁷⁾ samhelldi eðr samleýpi gera til þers at stýrkia illgerðarmenn. moti krununnar rett. ok landzins lögum. ok þa sem draga þeim⁸⁾ undan laga refstum⁹⁾. sem þeir ero uerðir. sakir sinna afbrota.

Sua uilium ugr at hirðstiori uar lati sækia oss til handa sýslugiold. ok sakareýri þann sem falla kann af þeim systlum sem lausar uerða a landinu meðan þeir er þær systur uilia beiðaz. ero i ferð til uár¹⁰⁾. ok aptr til landzins.

Vilium ver þersa uára skipan obrigðiliga hallda¹¹⁾ lata. þar til er oss ok ráði uáru uerðr skýnsamliga teð at onnur skipan meg i góraz.

Vilium uer at hirðstiori uar her retti sýslumenn¹²⁾ þa sem ostýrir ero. ok um lög fram þýngia uarum þegnum. Ok ef þeir uilia bæta sik eptir hans ráði ok hirðarinnar. þa samniz¹³⁾ þeirra afbrot til uár. undir goðra manna innsiglum. til þeirra

¹⁾ [rettarbætr herra magnusar kongs 158; ²⁾ miskvnn 158; ³⁾ [et-cetera 350; þannig 158; ⁴⁾ sl. 158; ⁵⁾ [serliga komi waar brev til edr boð 158; ⁶⁾ olyd 158; ⁷⁾ þa 158; ⁸⁾ refsingum þeim 158; ⁹⁾ halldaz 158; ¹⁰⁾ eptir logvm b. v. 158; ¹¹⁾ iafniz 158.

gerða¹⁾ sem uer uilium þar æ gera. ok hafi mist þann goðuilia sem þeir af oss hafa til þess er var bref ok boð þar um. koma aptr til landzsins.

Þetta bref var gort i sona²⁾ kaupangi æ oðinsdag³⁾ næsta eptir Nichulas Oesso. aa. fiórða æri ok .xx⁴⁾. rikis vars. sira arni aslaksson⁴⁾ canceler uar innsiglaði. oss sealfum heauer-andum. helgi iuarsson ritaði.

489.

4. Januar 1343.

á Hjaltabakka.

FIMM menn votta, að Benedikt Kolbeinsson og Kolbeinn son hans seldu Reynisness stað jafnmikla reka sem Þorsteinn Kolbeinsson seldi Egli biskupi á Hólum.

Af bréfinu eru til tvö frumrit.

A.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 9a, frumbréfið á skinni.

vm Reka⁶⁾).

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea edr hæyra senda prior Þorgeir af Þingeyrum eiríkr klerkr gæir Þorsteinsson olafr einars son halldor thomas son einar signatz son leikmenn q[vediu] g[uds] ok sina kunigt gæyrande at ver vorum j hia at benedikt kolbeins son ok kolbein son hans selldo ræynnessness stad þessa reka alla iafn mikla sem Þorsteinn kolbeins son selldo herra egle biskuþe a holum. fyrer xl hundraða. friðra penga tok pall þessa reka af þeim fedgum er þa var radz madr reyne ness stadar ok til sannýnda vm sagt efne settum ver fyr nefnder menn firer þetta bref var jnnsigle er gort var a hialltabacka a ellefta dag jola anno domini M^o trecentesimo xl. tercio.

Innsiglin, sem hafa verið sex, eru nú dottin frá, nema innsigli Eiríks klerks er heilt og brot eptir af innsigli Haldórs Thomassonar. Í innsigla þveingina befir verið klípt niðr bréf með samtíða hendi, og að því er virðist, til séra Eiríks Þorsteinssonar. Það er ilt að komast að því að lesa á suma þveingina, því að innsiglin klípa um þá, en þetta má lesa með vissu:

¹⁾ nada 158; ²⁾ sl. 158; ³⁾ .va. dag (= fimta dag) 158; ⁴⁾ sl. 350; ⁵⁾ afekrr. af bréfinu finnast í AM. 277. 4to og 280. 4to; ⁶⁾ Aptan á bréfinu.

.....[ei]riki þorstæinssyni send[ir].....uid mik j heueskligu vidbragdi ok sæmiligu uid kvrtæsi uar ek ad hybylum ydrum ok uar giortt uid mik alluel.....en þo sakna....er sua sagt ad vid ydr sie sott godu ad skipta.....

B.

Fasc. I, 8. annað frumrit á skinni.

vm profentur ok reka saulur¹).

Ollum monnum sem þetta bref sea eðr hæyra senda prior þorgæir af thingæyrum æiríkr klerkr gæir þorsteins son olafr æinars son halldor thomasson æinarr sighuatz son læikmenn q[vediu] g[uds] ok sina. kunnikt gerande at wer uorum j hia at benedikt kolbæins son ok kolbæirn son hans selldn ræynines stad reka alla iafn mikla sem þorsteinn kolbæins son selde herra egle biskupe a holum firer xl hundraða friðra penga tok þæll þessa reka af þeim fedgum er þa uar radsmadr ræynisnes stadar. Ok til sannenda um sagt efni settum wer fyrrnefndir menn firer þetta bref var innsigle er gort var a hiallta-backa a ellipta dagh iola anno domini m^o. ccc^o xl. tercio.

Innsiglin, sem hafa verið sex, eru öll dottin frá.

490.

[1343].

FRÚ Kristína abbadís á Reynistað samþykkir rekakaup þau, er séra Páll ráðsmadr og Benedikt Kolbeinsson og Kolbeinn sonr hans höfðu gert 4. Janúar 1343 (sjá Nr. 489).

AM. orig. dipl. Fasc. I, 9b. frumbréfið á skinni.

Þeim godum monnum sem þetta bref sia eðr hæyra sendir fru kristina abbadis at stad q[vediu] g[uds] ok sina kunnikt gerande at ek samþycke kaup þat er þeir sira pall ok benedikt ok kolbæirn son hans hafa gort um reka sua fallit sem bref þeirra þar um gort vattar ok her er med bundit. ok til stadfestu vm sagt kaup setta ek firer þetta bref mitt innsigle.

Innsigli abbadisarinnar er fyrir bréfinu, en er æði mikið brákað.

¹) Aptan á bréfinu.

491.

[1343].

MÁLGAGI Mariukirkju að Hofi í Álptafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

1343 kom Jón biskup út í Reyðarfirði og visiteraði þá vestr eptir (Skálholtsannáll ofl.). Mun því mega elgna honum ýmsa af hinum fornu máldögum eystra, einkum um Skaptárþing (Sbr. Dipl. Isl. I, 168—69). AM. 263. Fol. bls. 9 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 1a skr. 1601, mjög rotið og að miklu fúnað upp.

gamall maldage.

Mariu kirkia að hofvi j álftafirde. a heima land alltt og Ellv land.

kyr v. ix kvgilldi j asavd. oc iij ross.

halft annað hundrad j bus bvhlvtum.

kirkian a allann reka vtan fiardar. mille markskers. oc melrackaness oss.

fiordvng i ollvm reka. við starmyringa.

selveyde alla halfa. jnnan fiardar við þvottæ. vtan þa er geythellvm heyrer.

hofs kirkia a þridivng j vtsela drapvm. Annan þvottæ. þridia starmyringar. ef þeir drepa. enn fimtunginn¹) ef adrer drepa.

hvn a kalek. Biortiolld²) vm sōnghvs. kluckur iij. oc iij Biollur. allttarissklædi iij. oc ij dvkar. ij kapur. oc ij sloppar. smelltta kross. og steindur kross. messvklædi. ij. merki. ij. marivskrift. Bakstur jarnn og messv fata kistv. sacrarium mvn-lavg. elldbera. oc glodarker. kertistika ein. oc lektari. fontz vmbvning.

þar skal vera prestur og diakn³).

492.

[1343].

MÁLDAGI Mariukirkju að Stafafelli í Lóni [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 259. 4to a) bl. 29—30 skr. skr. 1592; b) bl. 118a; c) bl. 126. Þessi máldagi er mikið eldri en frá Vilchins tíð og eldri

¹) fimmtungur 268; ²) bior 268; ³) diakne 268.

en frá dögum Þórarins biskups (1361—63); mun því vera frá tíð Jóns biskups Sigrðarsonar.

Stafafell¹⁾.

Mariukirkia að stafafelli á heimaland allt með gögnum og giædum. rekum og skogum. millum Bæiarfiðru og papa-fiardaross.

hún á krossaland og þar með vje fiöru er liggur millum hualnessfiðru og vijkurfiðru.

skogarhögg j skalahuammi.

selför og v. hrossa beit j barma á sumar.

annann skogarteig j stifningalid.

hún á alftaveidar allar á lóni og selaveide alla inn firir straumsnes. vigur með öllum gögnum og giædum. og skogarhögg j hljaldal.

þar fylgia átta kugillde. hundradz hestur. ij hundrud vöru. hross tuævett. xiije j ofriðu og x aura. fornn messufot að öllu. kaleika ij. alltaraklæði iiij og einn duk þar með. og ij duka aðra. tiöld umhuersis einföld. kluckur vj og eina brotna. smellta kross. mariuskriptt og þorlakzliknneski. kistil og bauðkum reliquijs. kantara kapur ij. sloppa iiij. biortialld. glerglugga ij og sotdrýftt. brijkarklæde. merki eitt. elldbera. og glodarker. munnlaugar ij. steintialld. krokstikur ij með jarnn. baksturjarnn fornn. viij merkur vax ok reykelsi.

þar skulu vera ij prestar.

þangad liggia .x. bæier að tíjuudum og lysetollum. eru þar j .v. bænhús og takast vj aurar af hueriu.

493.

[1343].

MÁLDAGI Mariukirkju í Hoffelli í Hornafirði [er Jón biskup Sigrðarson setti].

AM. 259. 4to bl. 119b með hendi Odds biskups Einarssonar: „Transkriptum í Hoffelli Anno [15]92“. AM. 259. 4to bl. 34b önnur afskr. frá 1592; AM. 263. Fol. bl. 96 skr. 1598. Máldagi þessi er því nær orðréttur sem hann er hér tekinn upp í Vilchinsbók,

¹⁾ með hendi Odds biskups í b; maldæge stafafellzirkiriu c.

svo að yngri en 1397 getr hann ekki verið, nema hér sé seinni viðbót í bókina, en svo mun það ekki vera, heldr er hann víst miklu eldri, því að það er nokkurnveginn víst, að þetta er máldagi Jóns Sigurðarsonar, því að hér er ekki getið Svínafells, er hann lagði til Hoffells, og kemr það fyrst fram í máldaga Oddgeirs.

Hoffell.

Mariukirkia j hofsfelli æ hælt heimaland með ollum gognum oc giædum. utan þæll Bondi¹⁾ æ þar j omagavist. er hann keypti af magnusi Bonda j skál firir xije.

xj kyr. lx asaudar. vije j metfie.

hun æ tuenn messuklædi. að ollu. oc kaleik. alltarisklædi ij oc duka ij. kiertiss stikur ij. tiolld umhuerfiss sig. tabulum og kross sæmiligann með lijkneskium. ok silfurkross lýtinn cum reliqvijs. oc merki ij. mariuskript. oc onnur forn. Tumass lijkneski. kluckur ij. vatzkietilll. elldberi. messuklædakista. kola. saerarium munnlog. glergluggur.

þangad liggia undir tijund ur krossbæ og setbergi með lysitollum.

494.

[1343].

MÁLDAGI kirkjunnar í Borgarhöfn í Hornafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 93 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 3b skr. 1601; stendr í 263 sem «Vilchins maldage»; er og svo hjá Vilchni, en mun þó vera eldri. Í 268 stendr þessi máldagi meðal máldaga Jóns biskups Sigurðarsonar. Sbr. Kálfaellsmáldaga.

Borgar haufnn²⁾.

Kirkia j Borgarhofn a svo mikid j landi³⁾ sem prestz skyllð heyrir.

Kirkian a ij kyr .xxx asaudar.

Kluckur iij. biollur ij. [krossa tuo⁴⁾]. Tiolld. Alltaraklædi ij.

¹⁾ Þáll bóndi Pálsson bjó í Hoffelli á ofanverðri 15. öld, en þetta virðist ekki vera hann, því máldaginn sýnist með vissu vera eldri en svo; ²⁾ 268; ³⁾ jordu 268; ⁴⁾ [«kross» hefir máldagab. eptir Vilch., en skrifar á spássiu «Gamle maldaginn heildur krossa tuo»; rotið úr 268.

kolv. sacrarivm mynlaug. [kross annan¹]. þar tekzt heima tíjvnd
oc halfer lysitollar.

þar skal syngia paskadaginn fyrri. oc annann hvern dag
belgan. oc xij messvr að auk firir bænhus þat sem verid hefer
oc j hegsgardi. tekur prestur .c. oc vj avra.

þar skal oc luka presti c.

þar skal vera biskupsgisting.

495.

[1343.]

MÁLDAGI Olafskirkju að Kálfafelli í Fellshverfi [er Jón biskup
Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 2b
—3a (fúinn) skr. 1601. Þessi máldagi er eldri en Oddgeirs frá
1367, og mun þetta því vera Jóns máldagi Sigurðarsonar, sé hann
ekki enn eldri.

Kalfafell [gamall maldagi²].

Olafs kirkia að kalfafelli j fellshuerfi á heima land allt með
gögnum oc giædum.

skoga og fiðrur sliþkar sem eru.

vidarhogg j Hóla land a xxx. hesta.

viiij. kyr. asaund ij fátt j fimtíju. giellðfiar kugilldi oc iij
bross. vjc. j metfie.

hún a jnnan sig j tíólldum oc. skriþn. mariu skriptt.
kros[s]a ij. glerglugg. briþk yfer alltare. kluckur ij. kistur ij.
kiertistikur ij. fyrer c. oc þar með glodarkier. kaleik fyrer
halfa fimtu mörk. fernn messuklædi. alltaris klædi iiij oc dukar
iiij. kápa oc sloppar ij. messustackur. fontz vmhuning. merki
eitt. munnlaug oc lysekola. lectara ij. oc elldhera. þela högg.
klucku málmur nockur. ijc. j bokum.

þangad³) liggur tíjund oc lysetollur af viij bæium.

þangad³) liggir kirkia j borgarhöfn oc misser songs hinn
fiorda huern. halfkirkia a Breidabolstad oc önnur a reýnivelli oc
iiij bænhus. takast vj aurar af þremur. afeinu v aurar. takast vj
aurar [oc hundrat] af borgarhöfn enn hundrad af huorre hinna⁴).

þar⁵ er tueggia presta skýlld oc diakns.

¹) [. . . ij. 268, ²) [263; ³) þaghat 268; ⁴) hinn 268.

496.

[1343].

MÁLDAGI kirkjunnar á Breiðabólstað í Fellshverfi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 96 skr. 1598. sbr. Kálfafellsmáldaga, Nr. 495.

Kirkia á Breiðabolstað j fellzhverfi á ij kugilldi. ij alltaris klæði. tiolld vond innan sig. eina kluckv. sacrarivm mvnlaug. kross smeltan. marivlikneski.

þar á að syngia annann hvern dag helgan oc greida c presti. jtem eirn hestur.

497.

[1343].

MÁLDAGI Mariukirkju á Breiða í Örafum [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 3a—b skr. 1601. Þetta mun vera máldagi Jóns biskups Sigurðarsonar. Fjölsvinnr er, trúi eg, prestur nefndr — ekki getið hvar hann var prestur — á ofanverðri 15. öld, en óvíst er að það sé sá, sem getur um í þessum maldaga, og varla líklegt vegna þess, að af skipulagi máldagans er svo að sjá sem kirkjan hafi auðgæzt allmikið eftir daga Fjölsvinnis, og væri það ólíklegt ef hann hefði verið uppi á ofanverðri 15. öld, því þá var Breiðarmörk farin að ganga af sér og dýrd hennar farið að halla. Í 268 stendr þessi máldagi og meðal máldaga Jóns biskups Sigurðarsonar. Breiðarmörk kirkja mun hafa lagzt af nál. 1500 eða fyrri og féll þá Breiðarmörk með fjöru undir dómkirkjunni í Skálholti; en 3. Aug. 1525 seldi Ögmundur biskup Asgrími Asgrímssyni Breiðarmörk og skildi Skálholtskirkju alla stórreka og tré, er væri leingri en sex álnir «eins og ádr hefr verið», en ekki er þar getið um kirkjuskýld, og í Breiðarmáldaga þeim, er heimfæra verður til Stefáns eða Ögmundar biskups er kirkja heldr ekki nefnd á nafn, en að eins fjara, er Skálholtskirkja eigi, og hefur þar því ekki verið nein kirkja þá (Bisk. Skálh. Fasc. III, 16); lét Haldór sýslumaðr Skúlason ganga um greint kaup dóm 20. Maí 1587 að Holtum í Hornafirði og staðfesti alþingisdómr 1587 þann dóm og dæmði kaupbréf dómkirkjunnar myndugt; bjó þá á Breiðarmörk Mikill Ísleifsson. (Bisk. Skálh. Fasc. III, 16—17; sbr. Leyndarskjalasafn Ísland Supplem. IV, 1b. dómabók þórðar lögmanns Guðmundssonar).

Breiðarmörk [gamall maldagi¹].

Mariukirkia að Breiða. á heimaland allt með florum oc skoghvm þeim sem þar hafa að fornv fylgtt. oc þeim somv morkvm sem að fornu hafva verid.

¹) [263.

hvn a oc Holafiorv xij hvndrad ad sira fiolsvinnur gaf.
 hvn a Helli hinn æystra. Holaland.
 vj kyr. xxx asaudar og sex ær. kugilldiss ross. ecc j metfie.
 hvn a ix hvndrad j bokum. messvklædum. kluckum oc kalek
 og ollv kirkivskrvde.

Þangat¹⁾ liggia vnder tuo bænhus oc takast sex avrar af
 hvarv.

kirkian a halfa vindæss fiorv. oc er oll_ samt hundrad
 fadma.

þar skal vera prestur oc taka hvndrat.

henni fylgir ix^c fiorv. er liggur firir saltthofda.

kirkian a fioratighe asavdar. oc viij ær.

498.

[1343].

MÁLDAGI Mariukirkju á Hnappavöllum í Öræfum [er Jón
 biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 3b
 skr. 1601. Þetta mun vera máldagi Jóns biskups Sigurðarsonar.
 Kirkja hefir víst verið mjög snemma á Hnappavöllum og samhliða
 kirkju á Rauðalæk.

nappaveller [gamall maldagi²⁾].

Mariukirkia a nappavelli a fiordung j heima lande med
 ollum gognvm oc giædvm.

ij kyr. oc xvij ær.

hvn a xxx hesta brishogg j breidarland.

j Hola land til xvij rossa.

j kviskæria land³⁾ skog j millvm kambeskardz oc vattarar
 slykur sem hann er.

j Hrvtafell xij vngneyta rekstur.

hvn a kross sæmiligann med likneskivm. tiold vmbverfis
 kirkiv. merki ij. messuklædi iij. tuenn corporalia. alltaraklædi
 iiij oc iij dukar. kluckur iiij. kalek. kertistikur ij. iiij merkur
 j bokum. sacrarivm mvnnlaug oc lysikolv. halva mork vax.
 vatzketil. glodarker oc elldbera. messustack oc messufata kistv

¹⁾ þagat 268; ²⁾ [263; ³⁾ landdz, 268.

oc adra litla kistv. sloppa ij. oc eina kantara kapu. fontklædi. skrift litla.

skogartopt hia biorghum oc j brutafelli. natrekstur busmala fra skarde a hvolā.

hvn a hofudlin eitt staktt oc einn glerglugg.

þangad liggia vnder iiij bæier ad allre skyldv. erv þriu bænhus oc takast sex avrar af hveriv.

prestur tekur heima fiorar merkur.

fiorðung j ollvm Hnappavalla rekum.

499.

[1343].

MALDAGI Klemenskirku að Hofi í Héraði (Öræfum) [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 259. 4to bl. 38—39 og bl. 119—20 skr. 1592 (báðar afskriftirnar samhljóða). Landsb. 268. 4to bl. 4a—b skr. 1601; AM. dipl. afskr. 2044, afskr. gerð $\frac{1}{12}$ 1710 í Skálholti «eptir fornu pappirsblade með gamalle hende» og staðfest af Þorleifi Arasyni, Þórði Þórðarsyni, Þorgils Sigurðssyni og Grími Magnússyni. Í 268 eru eyður vegna fúa, en þær fyllast af 259, sem hér er prentað eptir. Sbr. Michealsmáldaga 1387. 1362 tók af Rauðalæk og Hof (annalsbrot frá Skálholti).

Hof j öræfum.

Clemenskirchia að hofi j hieradi æ heimaland bælt með ollum gognum oc giædum. skaptafell halft. sandböfða halfan. svinanes hælt. suinafell hælt.

hofsmenn eiga j krossholtt¹⁾ fimtíge hrossa hofn ollum vinnubrossum [vm belgar²⁾]. af þeim bæ liggur kyrfodur til hofs oc æ³⁾ að abyrgiast að öllu.

hofsmenn eigu oll orknadráp j lambeýaros oc til þess er graus ber næst j sulufell.

fylgia þessi oll somun giædi einn veg eignarbluta sem kirkiuhluta að hofi.

hofsmenn eigu helming allra þeirra fiarna sem liggja til jökulfells⁴⁾.

¹⁾ 259, 268; krossholtt 2044; ²⁾ [eyða í 268; þannig 2044; runn-
helgar 259; ³⁾ eiga 268; ⁴⁾ 2044 endar hér.

gylltur kalekur var virtur kirkiunni j iiij^e. skrin j iij^e. kross oc kalekur ogylldur j iiij^e. texti oc alltaris steirn silfurbuinn j ij^e. hulsker¹⁾ xij aurar²⁾. tuenn messuklædi en bestu j viij^e [messuklædi. iij. ccc³⁾]. kantara kapur priar ij^e. dalmadika oc subtil ij merkur. alltarisklædi fimm med dukum j iiij^e. glodarker ij og jarnstika. iij merkur. sloppar fiorir oc fontklædi oc dukar [ij⁴⁾]. tiolld umhuerfis kirkiu. hælft annad. c. vatzkall oc munnlaugar ij oc vatzketill [ij merkur. krossar ij. kista⁵⁾]. ui. alnir lerepz j hundrad. lesbækur priar samsettar med saung davidspalltara iiij^e. Graduale hundrad. gudspioll oc pistlar dominicale oc de sanctis per anni circulum hundrat. capitularius. collectarius⁶⁾. commonisbok. handbok med lagasaungum ij^e. ottusaungua bok oc salutidabok v aorum. artijda skra. formælabor. ix smabækur. mork. inn summa xl^e. vij^e. xij⁷⁾ aurar. katrinar skript. [klemus skript⁸⁾]. kluckur [vj. oc biollu eina gler⁹⁾]gluggar ij. [solarstein eirn¹⁰⁾].

þangad liggia undir ij bæier ad tiundum oc er [bænhus æ hvorum¹¹⁾] oc takast af vj aurar.

þar [skal vera prestur¹²⁾] oc diakn. tekur prestur iiij merkur.

500.

[1343].

MÁLDAGI Maríukirkju á Rauðalæk í Litlahéraði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. dipl. afskr. Nr. 2046 «Epter qveru tilheyranðe Sandfellz-kirkju í ðræfum, er í 16. blada forme hælft af kalfskinne, hælft af pappir med gamalle skrift». (AM.); AM. 263. Fol. bls. 94—94 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 4b - 5a (fúíð) skr. 1601. 1362 tók af Rauðalæk og Hof (annáll frá Skálholti) sbr. Gottskálksannál, sem segir kirkjan hafi staðið ein húsa. Jón Sigurðsson hefir heimfiert þenna máldaga til c. 1340 (Dipl. Isl. I, 245).

¹⁾ þannig 259, 268; ²⁾ aorum 268; ³⁾ [sl. 259; ⁴⁾ ij. c., 268 (= tveir hundrad?); ⁵⁾ [krossar ij merkur. ij kisto(!), 268; ⁶⁾ b. v. 268; ⁷⁾ xv, 268; ⁸⁾ [b. v. 268; ⁹⁾ [fúíð úr 268; ¹⁰⁾ [. . . stein 268; ¹¹⁾ [fúíð úr 268; ¹²⁾ [fúíð úr 268, nema seinasta atkvæðið . . . vr.

Raudilækur [gamall maldagi¹).

Öariu kirkia at rauda læk æ heima land. allt hlada
holt. allt langanes oc backa með ollum [gognum og²] gædum.
eyrar allar þær holum hafa fylgt. þria hlute i ingolfshofda. enn
eyrar³) horn ij. hlute.

kirkian æ fuglberg allt i höfðanum.

hun æ eingeteig i gegnisholum.

annar er lægeý oll fyrir austan gautu.

þridie litla ey.

fiorda kerlingarey austan til motz uid nesmenn oc stein-
hylltinga⁴).

v. hrossholmur.

vj. kolluhvalsey. oc aller starkadar holmar.

kirkian æ skoga alla sem eru ut frá [sauda bols⁵]skoge til
maudru hola oc allar tungur yfer [sauda bols⁵]skoge til þeirrar
er skammstodum fylger.

annar⁶ skogar teigur er [jnn æ dal⁷] æ hestvelle frá skridu
binne miklu til [raudu hella⁸].

fioru æ hun mille kvíar oc hamra enda [halfa vid sand-
fellinga⁹].

adra æ hun ein¹⁰) fyrir sunnan kvíar til einangra.

hina þridiu fiору æ hun fyrir eyrar³) horne. tvo hlute allz
reka uid sandfellinga. [Oc at auk¹¹] ættung i matreka¹²).

Fimtan ýxna hofn gamalla i hola land.

xl. gellðinga hofn annars hundrads i fiallz land.

Ostgialld er af ollum þeim i hierade millum sanda.

kirkian æ xv. kyr oc l. asaadar [oc vj. gr¹³]. veturgamla
saude einn oc¹⁴) xx. oc þria tvævetra. einn¹⁵) uxa vj. vetra¹⁶)
ij. þrevetra¹⁷). tvo tvævetra. v. naut veturgomul. kugilldi i
gæsum. iij. kalfa. [vij. hross roskin. oc tuau hross til þriggia
marka verd¹⁸).

¹) [263; ²) [sl. 263, 268; ³) eyrar 263, 268; ⁴) steinshylltinga 263, 268; ⁵) [sandabols 2046; ⁶) enn 263; ⁷) [b. v. 263, 268; ⁸) [rodabella 263; ⁹) [b. v. 263, 268; þessa fjöru keypti Narfi prior á Skriðu 4. Júlí 1504, og er hún talin 1800 faðmar (Bisk. Skalh. Fasc. XVIII, 37); ¹⁰) b. v. 263; ¹¹) [enn að afsami 263, 268; ¹²) markreka 268; ¹³) [sl. 263, 268; ¹⁴) vm 263; ¹⁵) sl. 263, 268; ¹⁶) gamlan b. v. 263; ¹⁷) þhingad til nær kalfskinned. það sem eftir fylger er á pappir með gamalle hende (AM); ¹⁸) [x hross 263.

ix^c i metfio innan veggjar.

sæld korns i iordu.

Hun æ innan sig viij. haukla. vij. messuklæde {oc einn serk lavsann¹⁾. þria sloppa. kapur ij. kaleik gylltann²⁾ oc ij adra. kluckur³⁾ v. biollur v. glodarker ij. kertistikur iiij. kiertahialm oc elldbera. baksturiarn. alltaris klæde vj. brikar klædi ij. [iij. duka⁴⁾. tiolld umhverfis kirkiu. skrin. Texta oc huslker⁵⁾. krossa iiij. Mariuskript oc Nicholas⁶⁾ glerglugg⁷⁾. munnlangar iiij. vatnzkall⁸⁾ oc skirnar sár. fonts umbuningur. merke ij. oc messufatakista.

þangat liggia und[ir x bæir⁹⁾ at tiundum oc lysitollum. ut[an] ad sandfelle oc [jokuls felli. þar eru¹⁰⁾ halfkirkiur¹¹⁾ oc tekst hundrad af sandfelle. xij. aurar af iokulfelle. þenhus þriu oc takazt vj aurar af hveriu. oc¹²⁾ þat sem nidre liggur [þat ær¹³⁾.

þar¹⁴⁾ er tveggia [presta] skyld.

iiijc. i bokum. refil nyiann godann. [c vorv¹⁵⁾. [ix ross roskinn oc ij. tolf aura ross¹⁶⁾.

501.

[1343].

MÁLDAGI Nikuláskirkju að Lómagnúpi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 5a—b skr. 1601. Þessi máldagi er eldri en visitazía Gyrðs biskups c. 1353, sbr. Vilchinsbók. Bænhús á Núpstað (Lómagnúpi) stendr enn í dag.

Lomagnvpur [gamall maldagi¹⁷⁾.

Nichulas kirkia ad lomagnupe æ tuo hlute j heima lande.

iiij kyr. fimmtiju asaudar og iiij^ggielldær. naut tuævett. hundradz hest og x. aura.

¹⁾ [b. v. 263, 268; ²⁾ gilldann 263; ³⁾ rotið úr 2046; ⁴⁾ [b. v. 263, 268; ⁵⁾ hulsker 263, 268; ⁶⁾ Nicholae 2046; ⁷⁾ b. v. 263; ⁸⁾ vatnketil 263, 268; ⁹⁾ [rotið úr 2046; ¹⁰⁾ [rotið úr 2046, eptir oc stendr f og svo kemr eyðan; f er eflaust mislesið fyrir j; ¹¹⁾ rotið úr 2046; ¹²⁾ en lokid firir 263, 268; ¹³⁾ [sl. 263, 268; ¹⁴⁾ sl. 2046; ¹⁵⁾ [263; vantar í 2046; ¹⁶⁾ [b. v. 268; ¹⁷⁾ [263.

Jnnann veggja eina huijlu. þrenn messuklæði að öllu og messustack. iiij alltaraklæði oc iij duka. kaleik j. oc þrenn corporalia. kiertistikur iij. smellta kross. glodakier oc ellðbera. ix merkur vax. sloppa ij oc ij. kantara kapur. kluckur iij oc tiolld vmmhuerfis kirkiu. iij merkur j bokum. munnlaug. rodu-kross[a] iij. sacrarium munnlaug. trieskrijn með reliqvijs. halft setta. c. fioru. hun a oc stol oc lectara.

þangat liggia vnder ij. bæer. til tijundar oc er bænhus að raufarbergi. oc takazt af vj aurar.

þar skal vera prestr oc diakn.

502.

[1343].

MÁLDAGI Nikuláskirkju að Kálfafelli í Fljótshverfi [er Jón biskup Sigurðarson setti].

A.

[Stólsmáldaginn].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 5b—6a skr. 1601. Fúin spilda af blaðinu, og er hér sumpart fyllt eptir heimamáldaganum, sem er heill eða Vilchinsbók, því máldaginn er þar orðréttur, nema nokkur viðbót seinast að auki.

Kalfafell.

[N]icholas kirkia at kálfafelli j fljótshverfi á heima land allt. kelldu backa. eirikz fell halft. fiordung tvijtugra tria j raunfioru¹⁾ oc leingri oc skal fetum mæla. oc fiordung tvijtugra hvala oc leingri. skal þa alnvm mæla. oc forsfiору²⁾ halfa. fiskveidi alla i divpá þa er divparbacka hefur fylgt. afreit j skorvm at helmingi við svijnfelliþnga. kolskog j vest[r]um skorum. suo sem til bus þarf. fra lundi skal greidast mork voru til kalfafellz huer[t] ár elligar kvikfie jafngott. j hualz

¹⁾ Hraun eða Skóghraun var bær í Fljótshverfi, en er farin í eyði fyrir laungu; mun það vera fjara þeirrar jarðar, sem hér er nefnd; ²⁾ Fors var bær inni í heiði; er farinn af fyrir laungu; sama er að segja um Keldubakka, Eiríkafell og Djúpárbakka.

land sælldijngsland j veitu huer missere. skal sã sem at kãlfafelli byr taka votnn vpp at sijnvu blut. sa er byr at forssi skal luka hueritt år tbil kalfafells. ij. merkur voru.

kirkian a lx ásaudar. eru þar j .iij. gelldær. vj gelldijnga gamla. átta tuævetra. flora bruta tuævetra. xxx ueturgamalla sauda. vj kyr. iij hross fyrir cc. oc vij aurar. ij kvgilldishross. xj hundrud j metfe. er þar j vird fitin erliggur vestur fyrir breidabolstad.

sex manna messuklædi oc serk at auk oc ij hokla lausa. allt-arisklædi. v. kapur. iij. sloppar. ij. tiolld tuifolld. vmmhuerfis kirkiu. glerglugga. iij. kluckur. iij. tabulum oc skrijn. textvm oc alltaris stein bvinn. kalek gyllttann oc annan ogylltann. huslker med silfur. krossa ij. mariuskript oc nicholáz [likn-e]ske. [thorlaks skript. kertistikur v. baksturjarn. halfa fiordu] mork vax oc reykelisis. x[ij. manada bekr. glodaker]. elldbera. biarnfell. kistur. [ij.

þangat liggur kirkia at lundi.] oc svngit annann huernn dag helgann. þriu bæ[n]hus [oc] half mork af einu enn vj aurar af tueimur. half m[ork] af dal. fyrir bænhvs skyllid.

þangat liggur tijvnnd af vj. [bæi]vm.

þar skulu vera prestar ij oc diaknn. luka fátækum monnum. xij. aura voru á langa fostu.

Halla kolbeinsdottir gaf. v. rossa enng j hualsland oc slá ostan af ja[fn]liga medann nockur enng er epter.

B.

[Heimamáldaginn].

AM. 259. 4to bl. 111b með hendi Sveins Runólfssonar 1615. Oddr biskup skrifar neðst á blaðið «Anno 1615. 4 maij fra Sr. Jone Hakasynne» (á Kálfafelli); er þessi afskrift gerð eptir bók Kálfafellskirkju.

Kalfafell j fljotshuerfui.

Nicbulaskirkia ad kalfafelle j fljotzhuerfi æ heimaland alltt. kielldubacka. eiriksfall halftt. fiordung tuijtugra tria j hraunfiðru oc leijngri oc skal fetum mæla oc fiordung tuijtugra huala oc leingri oc skal alnum mæla oc forsiðru halfa. fiskueyde alla j diupæ þa er diuparbacka hefir fylgtt. afrett j skorum ad helminge vid suiynfellinga. kolskog j vestrum skorum

sem til bus þarf. fra lundi skal greyða mork voru til kalfafells huerтт ær elligar¹⁾ kuikfie jafngott. j huolsland sælldings land j veýt huerтт missere. skal sæ sem að kalfafelli býr taka votn vpp æ sijnum hlut. sæ er býr að fosse skal luka huerтт ær til kalfafells tuær merkur vðru.

kirkian æ sextýgi asaudar oc voru j. iij. gelldar. vj gelld- inga gamla. viij tuæuetra. flora bruta tuæuetra. þriatigi vetur- gamalla sauda. sex kýr. iij hross firir ij hundrud oc vij aura. ij kugilldishross. xj hundrud i metfie. er þar j virð fitin er liggur vestur firir breyðabolstad.

vj manna messuklæði oc serkur að auk oc ij hokla. alltar- isklæði fimm oc iij kápur. sloppa ij. tiolld vmhuerfis kirkiu tuifolld. glerglugga iiij. kluckur iiij. tabulum oc skrijn. alltaris steirn buinn oc textum. kaleýk gýlltann oc annann ogylltann. hulsker med silfur. krossa ij. mariuskriptt. nichulas skriptt. thorlachs skriptt. kertistikur v. ba[k]stur jarnn. halfa fiordu mork vax. reykelsi. xij manada bekr. glodaker. ij. elldbera. biarnfell. kistur ij.

Halla kolbeinsdottir gaf v. hrossa eng j huolsland oc slæ austann af jafnliga medan nockud eingi er eftter.

503.

[1343].

MÁLDAGI Kirkjubæjarklausts [er Jón biskup Sigurðarson setti].

Landsbókasafn 268. 4to bl. 6a—7a skr. 1601; nokkuð fáið. Jón biskup vísiterði í Kirkjubæ 1343 og tók þar eina systur og lét brenna fyrir lauskæti og svívirðing á guðs líkama (annálar). Sumir segja að tvær systur hafi verið afteknar og hafi þær verið grafnar á stapa nokkru skamt fyrir utan klaustrið niðri við Skaptá; er stapi sá enn í dag kallaðr Systrastapi og eru leiðin enn sýnd og á annað að vera sígrænt. Gæti þessi máldagi verið frá þeim tíma; þar á móti er hann varla Michaels frá 1387, því til þess ber þeim of mikið á millum þessum og Vilchinsmáldaga. Kirkjubæjarklausturskirkja var flutt að Prestbakka milli 1850 og 1860, og var vígð af Páli prófasti Pálssyni í Hörghsdal 21. Apríl 1859, sem þá bar bæði upp á skírdag og sumardaginn fyrsta, en staðinn sjálfan flutti Jón Magnússon, er bjó á Kirkjubæjarklaustri (d. 1840), því að túnin blésu mjög upp. Stendr bærinn nú nokkru ofar við Skaptá en áður.

¹⁾ óvart fallið úr 259.

Kirkiubæiarklóstur.

Stadur j kirkiubæ á heimaland allt. dali. ij. mau[r]tungu.
geirland. mork. ytrabæ. heidi. tungu. erpstadi. v[i]jk. selbudir.
hraun. steinsmyrar ij. flíot. sel. slyiar. Breckur.

Suo mikít kuikfie.

bálft iiij hundrad Asóðar.

ccc lamba á fíall rekit.

gellðjngur med brutum c. oc xxx.

veturgamallt hundrad oc tíjgi tygir.

kálfar vj oc xx.

c. asaudar á leigum. oc x kýr.

xl. kva heima oc at vtbuvm oc .iiij. gellðnaut tuævetur oc
eldre. xij oc xx. veturgomul. halfur þríðie togur.

hross tuævetur og ellre xvij. oc xx.

med londum. lx. kugillda oc iiij.

j fiorum niyu tygir fadma binnz fiorttanda hundradz
vmm xx.

xxx asaudar.

kirkian á jnnann sig. v. kaleka gyllta. einn medur gyll¹⁾.
iiij ogyllda. klockur viij. xij bokla hina betre medur pell og silki
og dyrum klædum. niyu lettare. xiiij kapur binar betre. vj.
lettari. vj. dalmatíkur. viij. sloppa. ix messu.....
...ar flores beate vir[ginis].....duę partes moralium. atta
[mer]kur brendar. eru þar j. vij rosir oc ein spira. tuær skurnir
..v spæinir. eitt mosurkær. textar. ij. bunir. eitt klæði gott
med baldikinn. oc hokull godur blár. fiorttann antependija.
tiöld oc bordar vmmhuerfis kirkiu. xij. lectara dukar. iiij.
glodarker. elldbera. vij kertistikur thil hāalltaris. jarnstíku
stora. fonntz vmmbunijng. skrijn. krossar ij smelltir. iiij. adrer.
mariuskrift oc katrijnar skript stor. kross frammi á kor. tabu-
lum fyrr alltare oc brijk upp yfir.

Þessar itolur æ stadurinn i kirkiubæ.

frá þverá skulu niyu aurar voru buertt vor.

frá kelldugnupi half mork vóru.

af horkzlandi half mork voru oc ij vetrunga foder.

af vppsolum half mork vorv.

¹⁾ Þ. e. gyll = gull; bendir á fornan rithátt.

• af þýckuabæ halfur fiordi eyrer.
 af hraunsmula halfann fiorda eyrir.
 af selbvdvm fimm aura.
 af dalbæ audrum, v. avra.
 af asgardi, c. voru oc vj aurar.
 j hātvm skal fæda iiij kyr oc vetrung oc greida vætt
 miols.
 j efri vijk ij kyr.
 j asgardi skal fæda vetrung.
 af....¹⁾ tuær alnnar hinns v eyrirs.
 af holmvm half vætt smiors oc xij fiordunngar melmiols.
 j arnnanesi atta vættir saltz.
 thil kirkiubæiar liggia xj oc xx bæir at tijvndum oc lysi-
 tollum vtan at ā fiorm bævm tekst heima.
 suo mikil er juntekt af londvm stadarins i kirkiubæ.
 i dal eystra, c.
 j vestra dal, c.
 j mortungu halft annad [hvndrad].
 æ geirlandi, ecc. [oc] v. aurar.
 j mork, cc.
 j ytra bæ, cc.
 ā [heidi....
 j tungu....]
 a erpstodum iij merkr.
 j vijk, c. oc. v [aurar].
 [a selbu]dum, c.
 a steinsmyre, c. oc. v. aurar.
 at fliot[um.....] aurar.
 a steinsmyre eystre, c. oc xv aurar.
 at seli [ij merkr].
 at slygivm halft annad hund[rad].
 a] brekkum priu [hundrud].

504.

[1343].

MÁLDAGI Nikuláskirkju í Skál á Síðu [er Jón biskup Sigurð-
arson setti].

¹⁾ Hér er eingin eyða í handritinu, en bæjarnafn hefir hér auðsjáan-
lega gleymt úr.

AM. 263. Fol. bls. 16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7a skr. 1601. Máldagi Skálarkirkju er ekki í Vilchinsbók. Skálarkirkja fór af fyrir Skaptáreldi 1783, en leyft var þó með konungsbréfi 25. Júní 1802 að hafa þar kirkjugarð og gröpt. Nú er kirkjan lögð niður fyrir laungu. Þó að máldagi þessarar kirkju, er stendr í Hitardalsbók, sé styttri en þessi, er þessi þó bersýnilega eldri.

Skál [gamall maldagi¹⁾

Nichulas kirkia j skál a prestskyllð j heima landi.

ij. kugillði.

hun a kross ljíttinn með líjneskium. Nichulas skriptt. þorlaks skript. Mariuskripter ij. Olafs skriptt kaleik. messuklæde tuenn oc hókul lausann. kápur tuær oc slopp einn. alltarisklædi iij með dukum oc einum forðukum. kiertistikur ij. tiollð vmmhuerfis kirkiu. vatzkietill. sacrarium munnlaug. merki. Biarnfell. v. kluckur. glergluggar iij.

þaðann er sungid annann huern dag helgann j Holtt oc tekr prestur ij merkur.

þangad liggia vnder ij. bæer adrær.

[kirkian a iij kugillði²⁾].

505.

[1343].

MÁLDAGI Ólafskirkju á Búlandi í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Fol. bls. 15 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bls. 7a skr. 1601. Búlandsmáldagi er ekki í Vilchinsbók. Þó þessi máldagi sé leingri en sá, sem stendr í Hitardalsbók, er þessi auðsjáanlega eldri.

Bvlandd [Gamall maldagi³⁾].

Olafskirkia a Búlandi á prestzskyllð j heima lande.

iiij kyr. iij ær oc xx.

kaleik⁴⁾. messuklæde ij. alltaraklæde ij. slopp. kantara kapu. tiollð vmmhuerfis kirkiu. roðukross með líjneskium sæmiligann. kluckur ij. oc biollu eina. merke. glodarkier. sacrarium. xij aurar j bokum.

prestur tekur iij merkur.

¹⁾ [263; ²⁾ [sl. 268, og er þetta án efa yngri viðbót; ³⁾ [263; ⁴⁾ oc, b. v. 268.

506.

[1343].

MÁLDAGI Nikulásarkirkju í Svínadal í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Föl. bls. 95 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7a—b (fúð) skr. 1601. Hálfkirkjan í Svínadal er lögð niðr fyrir löngu, en fjara fylgir enn. Svínadalismáldagi er ekki í Vilchinsbók.

Svijnadalur [gamall maldage¹].

Nicholas kirkia j svinadal a vij kvigildi. klukkuv eina oc tuær biollur. v. merkur vax. kertistikur ij. [glodaker²] refvel eirn. oc steintiolld tvo forn. ein messvot. alltarisklædi ij. oc dvkar med. iij bækur. slopp. sacrarivm.

þar skal syngia af Bvlandi iij helgidaga samfast. syngia Nicholasmesso fyrre. huersu sem ber. sækia skal prest med hesti. fra allra heilagra messv oc til krosmessv. þar skal seigiazt messa med jmbrodogvm ollvm. ad avk helgra daga.

Tekur prestur iij merkur.

[kirkian a c vorv. kalek. glitadan dvk oc v. avra³].

507

[1343].

MÁLDAGI Marfukirkju í Ásum hinum eystri í Skaptártungu [er Jón biskup Sigurðarson setti].

AM. 263. Föl. bls. 15—16 skr. 1598; Landsb. 268. 4to bl. 7b skr. 1601. Ásamáldagi er ekki í Vilchinsbók. Einar Bjarnarson galt Magnúsi biskupi Eyjólfsyni Ása 1487 upp í sekt, og voru þeir þá metnir þrjátígi hundraða.

Asar á Sijdu [gamall maldagi⁴].

Mariu kirkia og hins heilaga peturs j asum a borgarfell halft. þridiung j heimalandi.

smellta kross. mariu skriptt. tiölld vmmhuersis sig. vtan eigi⁵) vtar vmm þuert. kaleik. messuklædi iij. sloppa ij. oc kantara kapu. alltara klædi iij oc duka ij. oc eina forduka. kluckur iij. oc biöllur ij. glodar kier oc elldbera. kiertistikur ij.

¹) [263; ²) [b. v. 268; ³) [þetta kynni að vera viðbót Gyrðs c. 1353 eða Oddgeirs 1367; ⁴) [263; ⁵) ey 263.

vatzkietill oc skjrnar sá. merki j. munnlaugar ij. fontklædi oc rodukross med trie. ij merkr j bokum. stol j. paxblad. mess-ingarkier tuð lijtil. lysikolu.

hun a v. kyr xxx. asaudar og iiij kugilldis bross. kyr ij. med Bænhusinu j ýtrum ásum.

þar skal vera prestur oc taka iiij. merkur.

þangad liggia iiij. bænhus. tekst mork af einu. vj. aurar af öðru. half mörk af tueimur.

þangad liggia vnder vij. bæer ad tijundum oc lýsetollum oc allre skyldu.

[Jtem lagdizt til sidan Geirmundur kom ij kyr oc ij bross alltarisklædi sémiligt fyrer mariualtare med dukum¹⁾].

508.

[1344].

SKRÁ um þá reka, sem Jón biskup Sigurðarson lagði til Skálholtsstaðar fyrir Ströndum.

Landsb. 268. 4to bl. 93b. skr. 1601.

Þessa reka feck jón biskup sigurdarson vnndir stadinn.

fiordunng hualreka j bygisvíkj. ad vrteknum hinum nij-unda hlut.

þridiung hualreka a knarrarnesi og þronga bas.

attung agoda a krossnesi.

attung agoda a munadarnesi.

fiordung hualreka j ofeigsfirði er oddur prestur gaf.

Suo mikít sem huammveriar hafa att j hualreka a ruteyjar-stronnd med agoda. oc halfann vidreka.

509.

1344.

MÁLDAGI Saudaneskirkju, er Ormr biskup Ásláksson setti.

AM. 273. 4to skinnblað, frumrit samtíða, en æði máð.

Anno domini M. ccc. xl. iiij. consecracionis venerandi domini ormeri secundo var sua mikít kuikfee kirkiu a saudanese.

¹⁾ [Þetta mun vist vera seinni viðbót.

kugilldi. xiiij. j vœru. ccc. oc half mork. hundrads hross. Jnnan veggia hundrads huila. flatbýtna. xiiij. ær verd. biargfestr. viij. fadma oc .xx. til drattar. en handfestr. ij. fadma oc .xx. half viðett ræyða.

Jnnan kirkiu Messoklæde. ij. med bunum blæium. hokull ifuer fram corporalia. iiij. stolur. ij. oc handlin. ij. dukr kalekr glodarker. ifuer sloppr. canteris kapa. klockur. v. Mariu likneski. olafs likneski. krossar ij. fontr. elldbere. klakhogg. broddstafr. kirkiusar med bunade. merke .ij. kistur. iiij. ketill oc munnlaugh. allteris klæde .iiij. oc allteris blæia. brikar kliæde¹⁾. ij. biarnfell. ij. krokstikur oc æin er stendr æ allitteri. stolur. ij. kertaklofue litill æirlampr. xiiij. merkr vax oc ræykelse.

J bokum olafs saga haralldzsonar. mariu saga. nikolaas saga. silvester saga. iiij. æ æirni bok. Messobækr. ij. commvne suffragium at messum. artidaskra virdar. vj. ærum at frá toldum sogubokum. sermons bok. dauids psalltere. sextan alna refuill med halfbræidum duk. refuill. xij. alna med halfbræidum duk. messu bækr¹⁾. ij. fra iolafostu til paska samsettar at Messum. lesbok fra messodoghum fram ifuer mariu Messo j fostu. tuiærrar bækr¹⁾ at songh fra jons Messo til paska. aspiciens bok at songh til paska. lesbok de sanctis fra jons Messo fram ifuer nikolass Messo. noua historia er þeir brædr gafu.

²⁾ Efter odd bonda³⁾ gafuzst. v. hundrud. jtem efter jon sæmundarson kyr. ix.d j flytianda æyre oc half mork oc. ij. merkr er⁴⁾ son laghde firer Biarnfell.

510.

5. September 1344.

i Alviðru.

JÓN biskup Sigurðarson vígir kirkju í Alviðru í Dýrafirði guði til heiðrs og dýrðar og hans signuðu móður jungfrú Mariu, hinum heilaga Ólafi og blessuðum Benedicto.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 10, frumbréfið á skinni.

¹⁾ þannlg; ²⁾ þessi grein kemr á skinnblaðinu með svo sem hálfrar annarar línu millibili frá hinu og er mjög máð; ³⁾ = Oddr Klemetsson (sbr. Nr. 451 og 465); ⁴⁾ alveg máð af.

bref firer aluidru kirkiu¹).

Ollum goðum monnum þeim sem þetta bref sea edr heyra sendir Broðir jon með guðs miskun biskup j skalahollte. Q[veðiu] G[uðs]. ok sina kunnikt gerandi at sub anno domini millesimo. ccc^o. xl^o. quarto. nonis septembris. vigðum ver kirkiu j aluidru j dýrafirði. guði til heiðrs ok dýrðar. ok hans signuðu moður jungfru mariu. hinum heilaga olafuo. oc blezaðum benedicto með þeim maldagha at þar skal synghiazst siðarri messa annan huern dagh helghan. En pascha dagh ok mariu messu fyrre skal synghiazst siðarri messa. þo at eighi telizst sua til. er kirkiudaghr mariu messo siðarri. skal þa synghiazst j fyrr nefndri kirkiu allar kirkiudagshatiðir. ok fyrra messa. En mariu messu tiðir heima at gnupi með siðarri messu. kirkia a innann sigb mariu skript. olafs likneski. ij. krossa með likneskium. hinum þridia hefuer iattað til barðr bondi ok glerglugg. ok þar með likneski sancti benedicti. iij alltara klæði klockur. iij. ok hin fiorða brotin. prestr skal taka. ij. merkr j tiða offr. ok kost með huerri messu. En bondi skal taka heima tiund ok lysitoll. sina ok sinna heimamanna. Ok til sannz vitnisburðar settum ver vart jnsighli fyrer þetta bref er gort var j aluidru. ari. ok degghi fyrr soghðum.

Innsigli Jóns biskups Sigurðarsonar er fyrir bréfinu, en er brákað.

511.

[um 1345].

RÉTTARBÓT Magnús konungs Eiríkssonar um að landsmenn hafi goldið Björgynjarkaupmönnum skuldir sínar fyrir þorláksmessu (20. Júlí), og að kaupmenn flytji skatt konungs af Íslandi til Noregs.

Réttarbót þessi finst hvergi árfærð, en hún er sett hér hérumbil miðjavega á árabilið 1330—60. Hún er eldri en 1363 með vissu, því að það ár er Skarðsbók skrifuð, og líklega er hún yngri en 1340, því að um það leyti er skinnb. Gl. kgl. s. 3269B. 4to rituð, sem hefir allar islenzkar réttarbætr. sem eru eldri en 1330 eða frá því ári, en þar er þessi ekki. Hér er prentað eptir hinu langelztu skinnbók, sem hefir þessa réttarbót: AM. 350. Fol. bl. 80b (Skarðsb.) skr. 1363;

¹) aptan á bréfinu.

á undan er réttarbótin frá 1354, en á eptir rb. um sýslur (Nr. 488). Borið saman við AM. 456. 12mo bls. 78—79 skb. c. 1480; AM. 161. 4to bls. 267 skb. skr. 1561—65; AM. 45. 8vo bls. 90—91 skb. c. 1570; Uldal. 322. 4to bl. 181 skb. c. 1570; Thott. 2097. 4to bl. 92—93 skb. c. 1650; en flest af orðamuninum er marklaust. Réttarbót þessi hefir aldrei verið prentuð fyrr á islenzku, en á dönsku er hún prentuð í Jonsbogen 1763 bls. 398.

R[ettar] B[ot] M[agnusar] k[onungs]¹⁾.

Magnus með guðs næð noregs konungr. etcetera.

Saker þess at kaupmenn af berguin fa seint eðr æigi sinar skuldir. af ýmissum monnum her i landinu²⁾ i sua mikinn haska sem þeir uerða sik ok sitt goðz at legia æ haustum. þa gerum uer þessa skipan á at þeir skolo hafa skullder sinar af landz monnum allar at þorlaksMesso³⁾. ok sua þeim [ætt gort⁴⁾]. Enn huerr sem odru uis gerir forfallalæst skal luka oss. ok þeim er skulldina atti Mörk fur huert⁵⁾ hundrad uðru eðr annat goz at iafnri reikning.

Skyldugir skolo kaupmenn at forða uárn skatt heðan af landinu þo sua at legia ecki sit goðz eptir með fullri leigu slikri sem skynsamlig er. ok hirðstiora uarum ok þeim semr. fur bioðandi ollum kaupmonnum. at taka nockut goðz i skipin utan uárt. ef þat er til. nema kost ok klæði þeirra manna sem skyllða eyrindi hafa til uár. Vitit fur uist. ef þer halldit æigi þenna uarna boðskap. at huerr af ýðr skal suara .x. Mærkr i brefabrot ok þann skaða sem þar af fæz. enn goðzit upptækt os[s] til handa þat er farþegar eiga.

Datum etcetera..

512.

21. April 1345.

á Munkapverá.

ORMR Hólabiskup kaupir af Stefáni ábóti á Munkapverá hálfa jörðina Miklagarð í Eyjafirði með öllum hlunnindum og votta það fjórir prestar.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 11 frumbréfið á skinni; afskr. í Landsb. 115. 4to II, 138.

¹⁾ vm skullder utlenskra 2097; bref M[agnus] 456; ²⁾ londum 45, 1080; ³⁾ Olafsmesso fyrri 232; ⁴⁾ [riettur gior 456 er rett giora 1080; greydt 2097; ⁵⁾ annadhvort 2097,

bref vm halfuan myklagard⁶).

aullum monnum þeim sem þetta bref sia eðr heyra gerum wer pall eiríkr þorleifr biarne prestar kunnugt at þa er lidit var fra hegat burð vars herra jeshu christi þushundrat. ccc. xl. ok v. aar þorsdag næsta firer festum georgij martiris at munka-þuera vorum wer j hja saam ok heyrðum aa at virðuligr herra ormr biskup keypti með handa bande at herra stephani er þa var abote firi þuerar klaustri meðr samþycke allra reglu brædra halfuan miklagard j eyiafirði meðr ollum þeim hlunnendum sem honum fylgde þa er hann kom vnder þuerarstað ok sira jon koðrannson. gaf firer sua mikla peninga at vexte ok frið-leika sem her er skrifat. xx. hundrut voro eðr kugilldi j grytu-backa. xv. hundrut j skarði j hnioskadal. v. hundrut j laugalandi. xiiij. ok xx. hundrut vndir sonum herra stefhans fyrrnefndz gunnlaugi ok vlfe. tok herra stephan abote vndir þui sama handlagi alla greinda skuldar stade en kuittaði herra orm af saugdu jardar verde ok frialsade jardina honum til efinligrar eignar. ok til sannynnda her vm settum wer fyrrnefndir menn var jnsigle firer þetta bref er gort var j sagdum stað dego ok are.

Innsigli Páls og Þorleifs er dottið frá bréfinu. en innsigli Eiríks og Bjarna eru enn fyrir því, en brákuð.

513.

26. Juli 1345.

i Skálholti.

SKIPAN Jóns biskups Sigurðarsonar í Skálholti, þar sem hann endrnýjar og samþykkir ýmislegt úr skipunum erkibiskupa og hinna fyrri Skálholtsbiskupa.

Finnr biskup Jónsson hefir látið prenta í kirkjusögu sinni (II, 82—83, 83—84, 85—87) þá texta af þessari statútu, sem hér eru kallaðir B, GII og K, og eignar hann statútuna Jóni biskupi Haldórs-syni (1322—39), en það er ekki rétt; kemr þessi skekkja af því að hann hefir ekki þekt þær afskriftir statútunnar, sem hér eru kall-
aðar A, C og F, er taka af öll tvímæli í þessu efni. Skálholts-annáll og Gottskálksannáll geta þess, að Jón biskup Sigurðarson hafi hafið tilkall um tíundamál kirkna af hinum ríkurum mönnum 1344 (sbr. A § 12 o. s. frv.) og að hann hafi það ár haldið fyrstu synodus í Skálholti um sumarið milli Jónsmessu og Pétrsmessu og

¹) Aptan á bréfinu.

Páls (24—29. Júní), en ekki er nú kunnuð nein skipun eftir hann frá því ári. Um efni þessarar statútu er þess að geta að mart í henni er tekið upp úr eldri biskupastatútum; samt er úr skipan Magnúsar biskups Gizurarsonar frá 1224 (t. a. m. C § 11, § 56), annað úr skipan Stöðu-Árna 1269 (t. a. m. C § 10, § 14, § 18, § 19, § 20, § 72, § 73, § 74, § 86). enn annað úr skipan Páls erkibiskups hinna síðustu (t. a. m. C § 21). en langflest er tekið úr skipan Eilífs erkibiskups hinna miklu, svo sem C § 17, § 27, § 28, § 29, § 30, § 31, § 32, § 58, § 75, § 76, § 82, § 83, § 84, § 85, § 87, § 88, § 89, § 90, § 102—§ 113. Var það alvani biskupa að taka upp og samþykkja mikið úr eldri skipunum og stundum að samþykkja þær í heilu lagi eins og skipan Eilífs, sem eg áður nefndi. Af því að í þessari skipan stendr mjög mart úr skipan Eilífs hinna miklu (sjá Dipl. Isl. II, Nr. 355) þá virðist ekki ólíklegt, að það kunni að vera Jón biskup Sigurðarson, sem hefir samþykkt hana í þeirri mynd sem hún er nú til.

A.

AM. 344. Fol. bls. 149—51 og 157 skb. c. 1350—1400; AM. 456. 12mo bls. 175—80 skb. c. 1480. Eftir § 36 kemr í 344 langr kafi úr skipan Eilífs hinna miklu (Nr. 355D) og sem beint áframhald af því án línskils kafi úr síðustu skipan Páls erkibiskups (Nr. 487B); sem beint áframhald af skipan Páls koma svo § 37—40 (§ 37 = C § 77; § 38 = C § 78; § 39—40 = C § 21) úr þessari skipan Jóns biskups. Fyrir ofan kaflann úr skipan Eilífs ritar Árni „Ex statut[is] Eilífi Ar[chiepiscopi]“, en á lausum sæði aptast í bókinni telr hann alla þessa kafla skipan Jóns biskups: „Aptan við bref Jóns biskups vantar heilan dalk in folio og annaðhvort annann heilann eda nokkud af honum sem ei verður a hitt því hann er slett afrifenn“. Þetta væri þá svo að skilja, að Jón biskup hefði tekið þessa kafla upp í sína skipan og þar með samþykkt þá, og gæti það verið, því að skipan hans er mjög blandin, en þessum köflum er hér kipt burt og eru þeir prentaðir með skipunum Eilífs og Páls.

bref ions biskups¹).

[H] nomine domini amen.

anno domini M^o. ccc. xl. quinto. in crastino iacobi apostoli i skalholtti in sinodo skipaði virðvligr herra ion biskup með gvd's nad tertius með þui nafni. með samþycki allra þeirra

¹) skipan 456.

lærðra manna er þar voro við staddir þessa articulos sem her fylgia²⁾).

1. Jn primis at huerr prestur lati a brott [sína frillv or sinni sokn innan halfs manadar a minnr²⁾).

2. Jtem at fornir³⁾ kirkio vidir leggiz eigi⁴⁾ i onnor hus vtan með biskups orlofi.

3. Jtem at ýfir einkis andads mans leidi geriz krossar eda pentiz sua at [fottrodaz megi⁵⁾).

4. Jtem at soknarmenn hveirrar kirkio geri [at kirkio gardi⁶⁾ innan manadar sidann þeir verda a mintir ella setiz vt af heilagri kirkio⁷⁾).

5. Jtem at hverr prestur leggi til þeirrar kirkio sem hann hefir halldit hinn tivnda part af ollv því godzi sem hann hefir af henne aflat⁸⁾

6. Jtem at til þeirrar kirkio lvkiz tivnd af allri fasteign sem hon ligger i sokninni.

7. Jtem at allir menn þeir sem eigi ero heimilistastir lvki lysitoll at þeirri kirkio sem þeir [ero⁹⁾ at paskum ella missi pionostv.

8. Jtem at þeir menn sem eigi koma til [prestz at paskvm at iata sig a langa fostv¹⁰⁾ taki eigi gvds likama at paskvm.

9. Jtem at fyrir lavnfestingar skal þvílika skript setia sem fyrir [fiormenninga at frændsemi¹¹⁾).

10. Jtem at hverr prestur [hafi ser¹²⁾ tidabækr oc messvklædi oc kalek innan. v. ara fra því er hann er vigdr.

11. Jtem. at allir klerkar leggi af fiolgeirvnga innan manadar¹³⁾.

12. Jtem at eingi bondi taki at vtkirkio meiri tivnd en af þeirri [sinni iördrv¹⁴⁾ oc lavsa godzi oc þeirra manna tivnd oc lysitoll sem hann helldur a sinn kost.

¹⁾ [þessa articulis(!) band wirdiligur herra jon biskup sigurdarson tercius in sinodo 456; ²⁾ [ur sinvm þingum sina frillu þegar hann kemur heim 456; ³⁾ aunguer 456; ⁴⁾ sl. 456; ⁵⁾ [fottrodizt aa jordu eda stein-um 456; ⁶⁾ [gard um graptar kirkin 456; ⁷⁾ þar til er þeir giora at b, v. 456; ⁸⁾ § 5 sl. 456; ⁹⁾ [taka gude likama 456; ¹⁰⁾ [kirkin prestz j langafostu at jata sic. neitazt 456; ¹¹⁾ [opinberan hordom 456; ¹²⁾ [eigi allar 456; ¹³⁾ sidan þeir eru amintir v. b. 456; ¹⁴⁾ [fasta eign 456.

13. Jtem at hverr prestur eigi þat kerti [sem konur offra j kirkioðöngv sinni¹⁾].

14. Jtem at börn skilldu eigi skriptaz ne konur i kirkio leidaz eða hion saman vigiaz vtan at soknar kirkivm.

15. Jtem at allir prestar officere einn veg oc neyti vars herra likama af patenv.

16. Jtem at allir prestar eigi slopp oc korkapv innan. xij. manada sidan þeir vigiaz.

17. Jtem at eingi prestur oleadi hinn sama mann optarr en vm sinn²⁾ med sama krisma.

18. Jtem at hverr prestur leggi til spitalis mork.

19. Jtem at credo in vnm segiz dagliga. in natali domini vsqve ad vltimvm diem octavarvm epiphanie inclusive excepto³⁾ festo innocencivm.

20. Jtem at dev⁴⁾ vobiscvm segiz [ante secreta in missa cvm nvlla voce⁵⁾].

21. Jtem fyrirbavd hann at eta kiðt manadag oc þridi- dag fyrir þskvðag.

22. Jtem at eingi eti kiðt at paskvm fyrr en hann hafi tekit gvðs likama.

23. Jtem fyrirbavd hann at katlar þeir eða kerolld sem börn skiraz i oc heilög krisma kemr við skal til einkis annars hafaz þaðan af.

24. ⁶⁾ Jtem skipadi hann at fyrir avstan lonsheidi oc fyrir vestan gilsfiðrd skolo prestar allir tekit hafa krismv it seinazta a thorlaksmessu. En fyrir avstan iokvlsá a solheima sandi oc fyrir vestan hvita i borgarfirdi at ions messu baptiste en vm allan svnlendinga fiordvng at vppstigningardeg.

25. Jtem at allir kirkiosoknarmenn þeir sem færir ero skolo koma til soknar kirkio sinnar alla þa daga sem i sextan daga halldi ero⁷⁾).

26. Jtem at eingi prestur segi messu vtan hia se. ij. menn oc kvnni annar hvarr at anza prestinvn i messvnni.

¹⁾ [er konur ganga i kirkiu med ok þær offra til alltaris 456; ²⁾ aa xij. manudum 456; ³⁾ uno b. v. 456; ⁴⁾ dominus 456; ⁵⁾ [lägt j huerri messu ante secretam 456; ⁶⁾ § 24 kemr eptir § 25 i 456; ⁷⁾ hér bætir 456 inn i: Jtem at eingi prestur syngi burt paskadag. en fari annan dag j paskum ok gefi reidu folki sinu sem eigi ma til kirkiu komast.

27. Jtem at prestar allir syngi tidir eda lesi i sloppi eda korkapv forfallalavst.

28. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkio ottosöng oc aptansöng inar stærstv ha[tidir] vtan biskups skipan se odrv [viss] til.

29. [Jtem at] prestar geymi at þeir gefi eigi gvds likama nockorvm þeim manni sem eigi er biskupadr. en olie alla þa menn sem gvds likama hafa tekit. oc eigi yngri en .xij. vetra.

30. Gangi manna konur i kirkio ef þær vilia at paskvm oc hafi þær lettari vordit fyrir palmsvnnvdag. standi i kirkio. iiij. daga at paskvm ok taki gvds likama en fylli sidan vti-stodv.

31. Jtem at prestr syngi hvergi i brott alla þa daga sem i sextan daga halldi erv nema þeir vili til vtkirkna.

32. Jtem prestvm lvkiz allt tida offr sitt eigi seinna en friadaginn j fardogvm. lvkiz eigi þa er vti ero fardagar lvki sem fyrir tivndar halld.

33. Jtem at þeir se allir skylldir at f[asta] fastvætr vm xij. manadi sem hann a. v. hvndrat fyrir hvern tveggia miss-era omaga sin þann sem hann er skylldr fram at færa.

34. Jtem at biskup eigi þvilika sekt a ollvm rettnæmvvm ordvm ef klerkar tala eda gera sem konungr a þegnvvm sinvm.

35. Jtem lofadi hann at breinar kistvr se i kirkivm oc annat þat sem hreint er oc eigi er vandr þefr af. sua þo at eigi verdi orvm at.

36. Jtem skipadi hann at hvar sem afgiðf af hval eda annara heilagra daga veidvm verdr meiri en hvndrat þa se heune skipt i flora lvti. sem annari skiptitivnd. En hvar sem er hvndrat at eins eda þadan af minni þa hafi fatækir menn einir saman¹⁾.

¹⁾ það sem eptir kemr í 344, er úr skipan Eilífs erkibiskups binni miklu og byrjar með grænum upphafsstaf, en fyrirögnin er nú máð af, ef hún hefir nokkur verið. Árni hefir ritað hér við „Ex statut[is] Eilífi Ar[chi]episcopi“. Eptir þennan kafla úr statútu Eilífs kemr kafla úr statútu Páls erkibiskups hinna síðustu, en þar eptir § 37–40 úr skipan Jóns biskups, alveg áfast kaflanum úr statútu Páls; er því líklegt að þetta hafi upphaflega staðið í skipan Páls, þó það finnist nú einungis í þessu sambandi. Í 456 kemr næst skipan Gyrðs frá 1354, og endar því hér í því handriti skipan Jóns biskups með vissu

37. Eigi ma lík vera í k[irkio meðan] hamessa segiz eða onnor m[essa en salu]me[ssa] ok gefz eigi pax í sal[vmessvm sem í odrvm] messvm at vær megvm eigi s[amneyta dædvvm monnvvm] sakir þess at oss er [okvnnigt hvart þeir ero] sattir víð gvd eða eigi en [ver eigvm eingvm þeim at] samneyta sem eigi er [í satt víð hann ok eigi ma taka] gvds líkama.

38. [Ef manni er] kent at hann bland[iz víð fenat einn-hvern. þat er firirbodit] hverium kristnvvm [manni. þa sækí madr með] heimiliskvíðar ví[tni. en sa syni með lyrittareí]ðí eða fari vt[ægr. sva skal allra vtlegdarmala] synia¹).

39. Ver[ðr karllmadr eða kona hía stó]dd þar sem k[ona piniz í barnbvrði ok syniz þat] líkar[a] at hon [megi eigi víð skíliáz eða lavs verða víð barnit. ok opinberaz] einn hverr lím[r a barninv með mannligri skepnv] ok sez líf í [þa avsi sa sem hía verðr staddr] vatn a þ[ann lím til varvgdar ok segi. Ek skí]rí þík sk[epna gvds í nafni fodvr ok sonar ok] anda he[ilags. verðr þat barn lavst víð] modvrina [þa skal þat barn skíraz ok nefnaz sem onnor] bo[rn þav sem ef er a hvart adr ero skírd].

40. Ef v[erðr íf a hvart skírt er] eða eigi ok [se lítit at barninv. skíri með þessvm orðvm. Ef] þv ert sk[írd. þa endr-skíri ek þík eigi. En ef] þv ert eigi sk[írd þa skíri ek þík í nafni fodvr ok [sonar ok anda] heilags²)

B.

AM 354. Fol. bl. 36—37 skinnb. c. 1400 (Skálholtsbók yngri). Prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 85—87, en eignuð þar Jóni biskupi Haldórssyni; segist Finnur biskup hafa haft til samanburðar pappírsafskrípt ágæta, er hann hafði, og hefur það verið bein afskrípt af AM. 186. 4to (sjá M).

Statuta jóns biskups.

Þessa articulos baud uirduligr herra jón biskup jn

¹) sbr. Dipl. II, Nr. 105; ²) hér endar skinnbókin og getr verið að vanti einn eða tvo dálka, því að mestr hluti blaðsins er rifinn af að endilaungu.

synodo, en herra gyrðr godrar aminningar staðfesti hans eptirkomandi með samþykkt lærðra manna æ prestastefnu.

1. Jn primis at huerr prestur skal lata brott or sinum þingum sína fríllu innan fyrsta halfs manadar sem hann kemr heim.

2. Jtem at eingir kirkiu vidir leggiz i onnur hus utan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis andads manz leidi gioriz eda pentiz krossar æ iördu eda steinum til at þeir fottrodiz.

4. Jtem at soknarmenn giore gard um kirkiu innan manadar sidan þeir uerda æ mintir, ella setiz þeir vt af kirkiu, þar til sem þeir giora at.

5. Jtem at huerr prestur leggi til heilagrar kirkiu decimam partem omnium acquisiteorum.

6. Jtem til þeirrar kirkiu leggiz tíund af allri fasta eign sem hon liggir j sokninne.

7. Jtem at þeir menn sem eigi ero heimafastir luki lysis-toll þar sem þeir taka guds líkama at paskum, ella missi þionostu.

8. Jtem at þeir allir er eigi koma til prests neittiz at taka guds líkama æ paskadag.

9. Jtem skipadi hann fyrir launfesting slíka skript oc fepinu sem fyrir opinberan hordom.

10. Jtem at huer prestur eigi ser allar tíðabökr oc Messo-klæði oc kalek, innan fimm æra sidan hann uar uigdr.

11. Jtem at allir klerkar leggi fíðlgeirunga innan manadar.

12. Jtem at eingi bondi taki meiri tíund at kirkiu en af þeirri fastaeign oc lausagodzi oc þeirra manna tíund oc lysis-toll er hann helldr æ sinn kost þa xij manudi.

13. Jtem at huerr prestur skal eiga kerti þat er konur offra j sinne kirkiugöngu.

14. Jtem at eigi skulu konur leidaz j kirkiu at bönhusum, edr born skiraz ne hion saman vigiazt oc huergi nema at soknarkirkiu sinne.

15. Jtem at allir prestar officeri einn veg oc neyti guds líkama af patenu.

16. Jtem at allir prestar eigi ser slopp oc kórkápu innan xij manada sidan hann uigiz.

17. Jtem at eingi prestur oleadi optar binn sama mann en vm sinn æ xij. manudum oc þngan framar en einn tíma með sama krísmá.

18. Jtem at Credo in unum segiz cotidie jn natali domini usque ad ultimam diem octavarum epiphaniæ, inclusiue excepto uno festo innocencium.

19. Jtem infra octaua assumptionis beate virginis et infra octaua ascensionis et infra octaua festum corporis christi.

20. Jtem at huer prestur leggi mork til spítals.

21. Jtem at dominus uobiscum segiz lagt j huerri Messo ante secretam.

22. Jtem bannadi hann at eta kiot æ páska tíma fyr en þeir tóki ádr várs herra líkama.

23. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þrídía dag fyrir óskudag.

24. Jtem at manna konur ef þær standa af sængarför fyrir páska gange j kirkju an kertis oc taki guds líkama æ páskadag, oc se j kirkju um alla páska, en standi síðan utan kirkju eftir rettri tiltaulu.

C.

AM. 39. 8vo bls. 308—324 skinnb. c. 1470 (lögþók Bárðar Gíslasonar í Vatnsdal).

jnstittutionem.

JH nomine domini amen.

Anno domini. M^o. ccc. xl. quinto jn crastino jacobí apostoli j skálholtti jn sínodo skipadi virdvligir herra jón biskup með guds náð tercius með þui nafni með samþykki allra þeirra lærðra manna er þar voru við stáðer þessa articulos sem hie fylgia.

1. J fyrstu at huerr prestur lati a brutt sína fríllu vr sínni sókn jnan halfs manadar a mínnter.

2. Forner kirkiv vider leggiz eigi j onnor hvs vtan með biskups lofi.

3. Yfer eingis andads manz leidi geriz krosar. edur pentiz svo at fottrodaz megi.

4. Soknarmenn huerrar kirkiu geri at kirkiugardi innan manadar. sidan þeir verda aminter ella setiz vt af heilagri kirkiu.

5. Huerr prestur leggi til þeirrar kirkiu sem hann hefir halldit hinn tivnda part af ollv því godzi sem hann hefer af henne aflat.

6. Til þeirrar kirkiu lukiz tivnd af allri fasteign sem hun liggur j sokninni.

7. Allir menn þeir sem eigi eru heimilis fastir lvki lysi-toll at þeirri kirkiu sem þeir eru at paskum. ella missi þionvstu.

8. Þeir menn sem eigi koma til prestz at paskum at iata sig a langa föstu. taki eigi guds likama at paskum.

6. Fyrir launfestingar skal þuilika skript setia sem firir fformenninga at frændsemi.

10. Eigi skal prestur syngia. ij. messur vm dag at einv alltari naudsynialaust. skyllt er at .iij. se iola dag.

11. Eingi a at leyfa synd. oc eingi at gera þo bodinn se.

12. Vm þa eina bluti kyss hugur ómbón er madr er skylldr at vita. bioda bera skript firir bera synd enn leynda skript firir leyndan löst.

13. Banna berliga j formæli a paskadaginn þionvstutekiv huerivm þeim er eigi hefir til skriptar geingit. edur veit a hendr sier leynda stora hluti.

14. A þat skulu prestar minna alpydv oc bioda skylldu-liga at huerr madr falli a kne med vpp halldandi höndum þann tima j messunni er prestrinn helldr vpp holldi oc blodi uors herra iehsu christi oc bidi ser miskunnar oc se klykt til þess iafnan oc halldit vpp loganda kerti hia prestinvm.

15. Eigi skal prestur bergia þui vatni er hann þuerr innan kalek med ef hann skal syngia adra messu sidar þann sama dag. lati diakn sinn bergia þui vatni. edur steypi j sac-rarivm. þui at eingi skal messu syngia nema fastandi.

16. Þat er firirbodit at þeim monnum se gefin þionvsta er opinberliga erv j frillulifnadi. nema þeir handsali firir kenne-manni oc fyrir vottum at skilia eptir þui sem hann bydr. edur ganga saman ella lögliga.

17. Eingi madr ma ser konu fa skyldare at frændsemi edur sifsköpum enn at fimta manni se til annars þeirra at telia. Enn at fiorda manni af huorra tueggiv halfu er firirbodit at fa.

18. Prestar eiga at minna a soknarmenn sina at þeir kunni rett pater noster. credo in deum. aue maria. requiem eternam oc barn at skira þa er naudsyniar krefia oc profa þa þar af.

19. Eeki eiga olærdir menn vatn at vigia.

20. Þat er oc fastliga firirbodit at nockur skiri j odrv enn j vatni edur sio edur snio bræddum. þuiat eigi er skirn rett nema bædi sie vid haft uatn oc ord. oc þui er onýt hraka skirn þo at nõck[u]r hafi bana retta kallat.

21. Verdr oc kallmadr edur kona hia stödd þar er kona piniz j barnburdi. oc syniz þat likara at hun megi eigi vid skiliaz edur laus verda vid barnit oc opinberaz einnhuerr limr a barninu eptir mannligri skepnv oc s[e]z lif j. þa ausi sa sem hia verdr staddr vatni a þann lim til varygdar oc segi Eg skiri þig skepna guds. j nafni fod[u]r oc sonar oc anda heilax. verdr þat barn laust vid mod[u]rina. þa skal þat barn skiraz oc nefnaz sem önnor börn þau sem ef er a huort skirt er edur eigi. Og se litit at barninu skiri med þessum ordum Ef þu ert skirdr þa endrskiri eg þig eigi. Enn ef þu ert eigi skirdr þa skiri eg þig H j nafni fod[u]r oc sonar oc anda heilax.

22. Þat barn sem madr helldr undir skirn. skal eigi sa hinn sami hallda þui vndir biskups hönd utan naudsyn.

23. Eingi prestr olei hinn sama mann optarr enn vm sinn a xij. manudum. edur med sama krisma. Trui eg oc þörf vinna þo at madr se eigi optar oleadur enn þrysuar a æfi sinni.

24. Eigi ma sa taka guds likama sem eigi er biskupadr.

25. Olea ma alla þa menn sem guds likama hafa tekit. oc eigi yngri enn. xij. vetra. oc ef med skynsemi kunna at beidaz. ella fari þat eptir radi soknar prestz.

26. Þau ein bion skulu prestar saman vigia sem brvdguminn var eigi fyrr eigin kuæntur. oc su kona sem eigi var fyr manni gipt.

27. Lik skal nidr setia skirdag firir messu. Enn a langa friadag eigi.

28. Laugardag fyrir páska skal setja nýr lík eftir messu og syngja eigi salumessu.

29. Paskadag skal eigi lík nýr setja og eigi messu syngja.

30. Annan dag páska má lík nýr setja og syngja salumessu.

31. Alla löghelga daga er rétt að búa um lík og gera að kistu. edur barir. og með að fara og grafa. nema þá daga sem fyrr voru greindir.

32. Joladag skal eigi lík iarda.

33. Ef finnst af líkama kristins manns þá skal syngja allan líksöng yfir ef merki sýnir huort verit hefir karlmadr edur kona og viti menn vist að sa edur su atti löghelgann gróft að heilagri kirkiu.

34. Þó að hófust finnst af manni eitt saman þá og yfir því að syngja. Enn þó að hófust [f]innst eigi af manni og bera skynsamir menn kenndu líkam. þá skal hinn andaði eigi missa fyrir það embætti síns. Enn ef einn herra limur. hönd edur fotur edur nokkut annað bein edur höld finnst sýrliga. þá er eigi greint huort þar skal yfir syngja edur eigi. enn þó se allt í kirkingardi grafið það er finnst af líkam kristins manns ef sa atti að kirkiu að liggja.

35. Ef finnst af líki kristins manns vti eins hvers stadar og se suo miðg vanadr líkaminn að eigi sjái getnadarlimina. huort karlmann lík er edur konv. enn menn viti vist að sa edur su sem vti varð atti að kirkiu að liggja þá og yfir að syngja. Enn það er eigi greint huort yfir konu skal syngja edur karlmanni. Enn þar sem ef er að huort er. trúi eg karlmanns tegundina því hjer fyrir eiga að setja. þvíat hun er hueritna í helgum ritningum fyrir huort tuggja sett.

36. Einn veg skal líksöng syngja yfir hueriv barni því sem heilaga skirn hlytur sem yfir rosnum manni þvíat undir allt bænahaldið það sem fyrir fram lidnum monnum er skipað mega felaz þeirra kristinna manna salir sem meir þurfa bæna að niota enn börnin. Enn eigi true eg framar skýllt vera að syngja salumessu yfir börnum óndóðum enn líkar.

37. Þar í kirkiu skal huert lík iarda sem formadr stadarins edur soknar prestur edur sa er yfir syngur kuedr æ.

38. Jafndýr eru oll leg j kirkiugardi. huort sem þau erv nær edur fir kirkiu.

39. Talga ma krisma spyt[u]r nær er vill oc iafnanvel ioladag oc paskadag oc suo barn at skira.

40. Huerr profastr kalli saman alla presta j sinv vmhodi þa er hann kemur heim af presta stefnu oc opinberi firir þeim greiniliga alla þa articulos¹⁾ sem a prestastefnu vorv skipadir oc fai þeim ollvm in scriptis.

41. Huerr prestr skal eiga innan fyrsta ærs sins prestzskapar korkapu med slopp. edur innan tueggia æra. ella luki balfa mork firir huort sem missir. Enn messoklædi oc kaleik oc allar tidabækr innan v. ara oc luki. xij. alnar firir hueria bok er missir. suo firir huert messuklædi oc kalek oc missi officium sacerdotale suo leingi sem hann a eigi.

42. Huerr profastur taki vt krisma vin oc hueiti af skalhollte oc skipti huerr millum presta j sinv vmhodi. enneingum fai [hann] odrvm.

43. Prestar oc diaknar skulu aunga lausung a ser syna edur leikaraskap j klæda bunadi sinvm. bere huorki stickknif ne tðsk[u]r. edur dregla hvfur opinherliga.

44. Eingi prestr hafi messuklædi edur kaleik j þing utan med þess orlofi er kirkiu vardueitir.

45. Huerr bondi er skylldr at fæda mann med presti iafnuel þo at hann se ridandi fra Michaelsmessu oc til kros-messo a vor. Enn prestr er skylldr at hafa þann mann med ser at honum se full fylgd j oc hann se þa betur fær en adr. oc sa pioni honum j messu. Enn heima bondi fai mann til þa er madr fylgir eigi presti.

46. Heytollr skal lukaz fyrir marivmessudag sidara a sumavit. Enn sa prestr sem eigi vill taka millum messudaganna lðgliga til bodinn. hafi eingan beytoll oc se sektalaust. Enn sa er eigi vill luka j settan tima. gialldi presti þeim sem hann helldr firir. iij. avra.

47. Suo skulu prestar lvka matgiafir firir oll sin bion þau sem þeir halda a sinn kost sem leikmenn. iafnuel a sumar sem a vetur þa er skyllt uatnfasta stendr yfir.

¹⁾ articulis, ndr.

48. Matgíafir skulu lukaz firir þa menn at eins sem prestr eda bondi hallda a sinn kost vm. xij. manudi eptir skylldu sinni oc sa bunadur ma eigi þarnaz.

49. J þui profastzdæmi leysiz huerr oc taki skript firir brot sin sem hann braut at. þo at j annars vmbodi kvnni opinbert at verda.

50. Þuilik þyrmsl erv ðll a bænahusum oc þuilikr rettr sem biskup lofar saung at sem a soknarkirkium. suo at huerr sem þadan tekr annars manz godz med stulld. grip eda rani. eda nockurs konar ofvalldi. falli sa j bann af sialfu verkinv.

51. Þat er tueggia aura sekt ef bondi sækir eigi. iij. svnnvdaga soknarkirkíu sína samfast. Enn ef hann er suo. vj. svnnvdaga at hann sækir alldri a þeim tíma soknar kirkíu sína. þa er hann sekr halfri mörk oc vt settr af heilagri kirkiv.

52. Allir kirkíu soknar menn þeir sem færir erv skulu koma til soknar kirkiv sinnar alla þa daga sem j sextan daga halldi eru.

53. Manna konur ef þær standa vpp af sængarför firir paskadag gangi j kirkíu an kerte oc taki guds líkama a paskadag oc se j kirkiv vm alla paska oc standi síðan vtan kirkíu eptir rettri tiltölu.

54. Fíora tögvdaga skal huerr kona vtan kirkíu standa eptir barnburd enn eigi leingur. ganga ma hun fyrr j kirkíu ef henne líkar at hinvm hæstum hatidum ef manadr er fra líðinn barnburdinv.

55. Þa er prestr leidir manz konu j kirkíu. stöckui hann a hana vígdv vatni oc taki j bönd hennar hægri leidandi hana inn med líosi oc med þessum ordum. Ingredere in templum domini ut purificata a vicíjs omnibus digne possis accedere ad altare domini dei tui. Amen.

56. Manna konur at eins skal j kirkíu leida med loganda kerti þær er börn eiga med bondum sínum. enn allar adrar med eingu kerti.

57. Huerr prestur eigi þat kerti sem konur offra j kirkíu gongv sinni.

58. Ef kona sykiz af sængar reyckíu. þa se henne eigi

neitat olian ef hun er eiginkona. Enn frillu neitaz, nema sa iati at eiga hana sem til hennar hefir tekit, eda hun iati skilnadi vid hann ef henne batnar.

59. Ef su kona andaz fyr enn hun se j kirkiu leidd er barn atti vid bonda sinvm, þa se kona leidd j kirkiu firir likinu með loganda kerti.

60. Huert þat lik sem at kirkiu a at higgia er lofat j kirkiu at bera oc syngia þar liksaung yfir.

61. Prestum lukiz allt tida offur sitt eigi seinna enn friadaginn i fardögum. Lukiz eigi þa er vti erv fardagar taki sem fyrir tiundarhalld.

62. Þar erv allir skylldir at þurfasta föstunætur vm xij. manadi sem hann a. v. hundrut firir huern tueggia missera omaga sinn. þann sem hann er skylldr fram at færa.

63. Eingi bondi taki at vtekirv meiri tiund enn af þeirri sinni iörðv oc lavsa godzi, oc þeirra manna tivnd oc lystistoll sem hann helldr a sinn kost.

64. Eigi skulu börn skiraz ne konur j kirkiu leidaz eda hion saman vigiaz vtan at soknar kirkiu.

65. Fyrirbodit er at eta kiöt manadaga oc þriadiadaga fyrir öskvdag.

66. Eti einge kiöt at paskum fyrr en hafi tekit guds likama.

67. Katlar þeir oc kerolld sem börn skiraz j oc heilög krisma kemur vid skal til eingis annars hafaz þadan af.

68. Lofat er at breinar kist[u]r se j kirkivm oc annat þat sem breint er oc eigi er vondr þefur af, suo þo at eigi verdi orvm at.

69. Huar sem afgiöf af hual, eda annara heilagra daga veidvm verdr meiri, enn hundrat, þa se henne skipt j fiora hluti sem annari skiptitivnd. Enn hvar sem er hundrat at eins, edur þadan af minni, þa hafi fatakir menn einir saman.

70. Fasta skal tueggia postula messu philippi oc iacobi ef berr a gagndaga. Enn hafa tuimællt krossmesso, nema beri a miduikudag firir ascensionem, vinna eigi leingur enn til midsaptans firir huorn tueggia messodaginn.

71. Ef lögtekna messudaga berr a friadag a jolaföstu þa er lofat huitt at eta oc einmællt. Enn ef þa berr a miduiku daga jolafostunnar, þa er lofat tuimællt at eta oc eigi kiöt.

72. Eigi skulu prestar gefa leyfi rumhelga daga þó at tíðahald se mikít, þá daga sem adr er alpyðu fasta skyld. oc eigi föstu natta leyfi nema lögtekna daga oc friadag j paska vikv.

73. Huerr sa prestr er hion skal saman viga, þá skal hann lysa adr. iij. drottins daga huern a bak odrum j söng-busdyrum at sa madr vill þeirrar konv fa. oc ef nöck[u]r er sa þar er viti a uera frændsemi edr sífskapi þá beri hann þat vitni vm adr enn festar edr brudkaup se.

74. Prestur skal oc heyra iayrði konunnar naudungarlaust at hun samþyckir þann mann at eiga.

75. Þui er sett at prysuar se lyst j heilagri kirkiv firir hiona samgang adr brullaup er gert at þeirra hiona börn er henne hallda vpp erv arfgeing eptir föð[u]r oc möð[ur] suo sem eiginna konu börn. þó at þar finnis a lögligir mein-bugir sidar meir. Enn þeirra hiona börn sem þessari lysing lata eigi vpp hallda oc profaz þeirra j millum lögligir mein-bugir sidar meir. verða alldri arfgeing suo sem getinn j mein-bugum.

76. Huerr madr sem ser festir mey edr konu at guds lögum er skyldur at gera brvllaup til hennar. innan þeirra næstv. xij. manada sem hann hefir fest hana.

77. Eigi ma lík vera j kirkiv meðan hamessa segiz edr önnor messa enn salumessa. oc þui gefz eigi pax j salumessu sem j odrum messum at vær eigum eigi at samneyta daudum monnum sakir þess at oss er okunnigt huort þeir erv sattir við gud edr eigi. Enn ver eigum eingum þeim at samneyta sem eigi er j satt við hann.

77. Ef manni er kent at hann blandiz við fenat einn huern. þat er firirbóðit huerium manni. þá sæki armadr með heimiliskuldar vitni. enn sa syni með lyritareidi edr fari yt-lægr. suo skal allra vtlegdar mala synia.

79. Klerkar allir leggi af fiölgeirunga jnnan manadar.

80. Allir prestar officere einn veg oc neyti vors herra líkama af patenv.

81. Huerr prestr leggi til spítals mörk.

82. Fyrirbóðinn. er prestum allr osæmiligr fíarafi oc kaupskapur sa at kaupa nöckörn hlut til þess afía at hann seli þat sama dyrra vt aptur.

83. Eigi skulu lærdir menn taka vmbod til nokkorar kærslu edr standa a stefnum fyrir leikmannadomi vtan sæki sinn rett. edr kirkiv sinnar. edr þeirra annara er lögin biða. fyrir eckiur eda börn föð[u]rlaus edr frændr.

84. Klerkum ollum er fastliga fyrirbodit undir bannz þínv j nöckörvm domvm at sitia edr doma edr bref at rita eda j nöckörvm radum eda reidum eda samþykkt vera vm liflat eda lima manna.

85. Eigi skulu lærdir menn vitni bera eda nöckura eida sveria fyrir leikmonnum eda leggja sig undir þeirra dom ne vm nöckurn hlut eda nöckurs annars vtan biskups orlof.

86. Eingi prestur eda klerkr skal sveria eida leikmanni eda leggja sig eda sin mal vndir leikmanna dom vtan rad biskups sins.

87. Lærdum monnum er bodit at þeir skulu hreinliga lifa oc hafa gott oc sæmilgt meðferdi j ollum hlutum. varaz skulu þeir alla breytni j klædnadi sinvm bæði at lit oc skurd. J yfir klædv sinvm ollum skulu prestar einlit klæði hafa allz kyns vtan eigi gult. raudt. grænt. eda röndott. skegg sitt oc krönnv skulu lærdir menn lata raka suo opt sem þarf oc harskurð kringlottan suo stutt at eyrna snepill syniz. eda luki mörk.

88. Fyrirbodit er ollvm lærdum monnum fastliga vndir bannz þínv at giðra nöck[u]r kaup eda skilyrði eda taka ved eda krefia nöckurn mann fyrir þvan. jardan eda olean. eda nöckut sitt starf eda prestligt embætti er huerr er skyldr at gera kauplaust. Enn krefia ma hann sidan forna skyldu. oc taka með þöckum huetuetna þat sem huerr vill með godv gert hafa.

89. Lærdum monnum er fyrirbodit at sitia þau brullaup er eigi hefir adr lyst verit. Enn huerr er at þui verdr kendr þa skal biskup suspendera hann ab officio vm. iij. ár: oc eigi þo meiri refstar von ef biskupi litz epter malavöxtum.

90. Suo er oc fyrirbodit sub pena suspensions at syngia þvsvnarmessu yfir konum er þær giptaz oc yfir eingvm nema iungfrvm einvm.

91. Eigi skulu prestar reka leikmenn vr kirkju nema opinberar sakir se til þær sem þeir vita visan vilia biskups til. eda hans umbodzmanz.

92. Þat er fastliga fyrirbóðit at nœck[u]r late sem hann syngi messu ef hann ma eigi syngia. eða hann veit at hann vantar nœck[u]r þau fœng sem skylda krefur at hófd se.

93. Ef opinbert verdr saurlike prestz med barngetnadi þa skal hann leggja messusöng þar til er hann finnr biskup. eða hans vmbodsmann ok tekr skript oc yfirbot.

94. Eingi prestur segi messu vtan hia sie. ij. menn oc kunni annar huor at anza prestinum j messunni.

95. Allir prestar syngi tíðir eða lesi j sloppi eða korpapu forfallalaust.

96. Prestar allir syngi heima at kirkiv ottvsaung oc aptansöng hinar stærstu hatidir. vtan biskups skipanir se odrv vis til.

97. Syngi prestar huergi j brvtt alla þa daga sem j sextan daga halldi erv. nema vili til vtkirkna.

98. Krismv skal huerr prestur nya taka æ huerium .xij. manudum. suo at firir austan lonsheidi oc firir vestan gilsfiðrd skulu prestar allir tekit hafa krismu it seinzta a thorlaks-messu. Enn firir vestan iokulsa a solheimasandi oc firir vestan huita j borgarfirdi at ionsmesso baptiste. Enn um allann svnnlendinga fiordung at uppstigningardeg.

99. Biskup a þuilika sekt a ollum rettnæmum ordum ef klerkar tala. eða gera sem konungr a þegnum sinum.

100. Prestur skal iafnan til reidu vera hvernitna sem hann verdr kuaddr lögliga at skira barn. eða fara j naudsyn til siuks manz. Enn ef hann firir nemz kuaddr oc deyr barn oskirt edr siukr madr oskriptadr þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio oc godz hans þat sem hann hefir aflat a kirkiunni j biskups valldi. Suo framt sem skynsamliga er j moti farit presti. huort sem hann þarf a sio edr landi at fara. oc se iafnvel heim reiddr sem heiman. oc suo at hann þurfi eigi sialfur at roa.

101. Prestur skal huern tima er hann ferr vm herad at naudsyn til siuks manz hafa med ser uaticum hreinlega geymt j handbok oc bera sialfur a briosti sinv. bædi til kirkiu oc fra. oc eigi odrvm j hendr fa vtan prestur se at vigslu eða diakn.

102. Prestur skal eigi gefa pionustu utan biskups orlof nœckrum manni þeim sem i stormælum er. eða opinberum

glæpum fyrr enn þeir bæta eptir lögum sin afbrot oc annars soknarmanni naudsynialaust. Enn ef odrvuis gerir, gialldi biskupi halfa mork nema hann uerdi krafdr at veita sívkum manni þionustu j annars prestz sokn. þa skal hann fara til hans oc veita honum naudsynia hialp.

103. Fyrirbodit er at nõck[u]r prestr dirfiz at segia messo a nõckurn dag fyrr enn [hann] hefir adr rækiliga sungit ottv sǫng de tempore.

104. Húerr prestr er at þui verdr kendr at hann lockar eða teygir nõckurn siukan mann eða heilan vr annars kirkiu sokn at kiosa at sinni kirkiu ser leg. þa er hann skyldr aptir at færa til soknar kirkiu þat lik med fullnadi er þui liki fylgdi oc suo skal huervetna er nõck[u]r prestr tekr lik vr annars kirkiusokn. vtan pilagrima og vegfarandi menn.

105. Vtlenzka menn ma j þeirri kirkiusokn iarda sem þeir andaz. ef þeir gera eigi adra skipan firir ser.

106. Prestar allir er kirkiur vardueita oc curam hafa tekit af biskupi. hafa fult ualld huerr j sinni sokn at setia skriptir oc leysa soknarmenn sina af ollum leyniligum syndum oc misgiordum skriptbornvm vid sig. Enn j þessum einvm atburdum skal til biskups visa og eigi ódrv vis afleysa. leyniliga et leynt er.

J fyrstu ef nõck[u]r hefir fallit j bann þat sem lögin lia biskupi einum af at leysa sem er ef nõck[u]r hefir lagt heiptuga hönd a klerk eða klaustramann.

Annar. Hueruitna sem finnz inregularitatem contractam sem er ef nõck[u]r lærdr madr. prestr. diakn. eða subdiakn hefir sungit eða þionustu ueitt eða embætti j kirkiu in maiori excommunicatione ef nõck[u]r hefir hlaupit eða yfir gleymt sinum vigslum eða tekit vigslur af odrum biskupi orlofslaust. vtan sa se daudvoni er til skripta gengr. eða miög siukr þa ma huerr prestr firir allar syndir aflausn gefa skriptbornar þo med þui skilordi sem fyr segir ef honum batnar.

107. Enn ef prestr ryfr skriptamal oc uerdr at þui sannur. þa se hann tekinn af vigslum oc settur j hit hardazta klaustr oc geri þar æfinliga idran oc hafi biskup fe hans.

108. Siukum manni skal enga skript setia. vtan heyrá skriptamal hans oc segia suo. Þu skalt fulla tru oc von oc akall hafa til allzvalldanda guds at hann vili fyrirgefa

pier oll þín afbrot oc kalla pier til arnadarordz iungfru sanctam mariam oc alla guds helga menn oc gef fyrir sal þinni slikt sem gud skytur pier j hug. adra skrift set eg pier einga. utan ef pier batnar kom til min sem fyrst. oc teli fyrir honum sem innvirduligaz at hann idriz sem hann orkar oc leggi hönd a höfut honum oc gefi aflausn sem fyrir segir.

109. Lysa skulu prestar huern tima j langa föstu. einkannliga fyrir soknarfolki sinv at huerr madr karl oc kona er samvizku alldr hefir til. skal it minzta einn tima a. xij. manvdm til skripta ganga vid soknarprest sinn. oc þui at eins vid annan at soknar prestr hans lofi.

110. Ok ef vtansoknar madr. nema pilagrimar eda vegfarandi menn se komandi til skripta til nöckurs prestz orlofslaust. þa segi prestr honum þegar at hann hefir huorki valld til at leysa hann ne binda oc visi honum suo aptur til soknar prestz sins.

111. Eingi prestr skal heyra skriptamal þess manz er hann veit j banni vera fyrir enn hann er leystur af þeim sem med lögum a hann at leysa oc þar med skulu prestar fyrst eptir leita j skriptamalum þar næst huort hann kunni Credo oc pater noster oc áue marie oc biodi at þeir nemi sem fyrst er eigi kunna adr.

112. Eingi prestr skal j skriptamalum bida nöckðrum eda til leida at hann sveri eida. eda trulofi at hann skuli þa eina hueria synd skriptborna alldri optar gera. Einkannliga þær sem sizt ma uaraz. þuiat ef hann gerir sidan j moti iatan sinni þa brytr hann tuifallt.

113. Kenna skulu prestar þeim sem til skripta ganga huersu þeir skulu til skripta ganga at þeir segi suo sin afbrot at þeir rægi sig enn ingan annan nefniliga. vtan syndinni se suo hattat at hann megi eigi hana odrumis segia. sem henda kann at hann hefir haft systur sina. eda þuilikt annat oc at þeir skriptberi med sannri idran allar sinar syndir oc misgerdir oc leyni eingv¹).

¹) Hér endar skinnbókin, og getur hér vantað nokkuð aptan af.

D.

I.

AM. 688C. 4to bls. 1 skb. skr. 1479. Næst á eftir kemr skipan Gyrðs frá 1354.

4.þeir gera at.

5. Jtem at til þeirrar kirkju lukizt tívnd af allri fasta eign sem hún liggur j sockninni.

6. Jtem at þeir menn sem eigi ero heimilisfastir luki lysistoll þar sem þeir taka Guds líkama at paskum edur misse þionuztu.

7. Jtem at ollum monnum þeim sem eigi koma til kirkju prestz j langa fustu, at iata sig neitaz at taka guds líkama at paskum.

8. Jtem at þulík skript se fyrir launfesting sem fyrir opinberan hordom.

9. Jtem at allir prestar eigi allar tíðabækur Messuklæði oc kalek jnnan fim ára fra því er hann er uigdur.

10. Jtem at allir klerkar leggi af fjolgeirunga jnnan manadar sidan þeir ero aminter.

11. Jtem at eingi taki meiri tíund at utkirkju en af þeirri fastaeign oc lausa gozi oc þeirrra manna tíund oc lysitoll er hann heildur æ sinn kost vm þa xij. manudi.

12. Jtem ath hver prestur eigi þat kerti er konur ganga j kirkju med oc þær offra til alltaris.

13. Jtem eigi skulu konur leidazt j kirkju j bænhusum eigi born skirazt eigi hion saman uigiazt oc huergi nema j socknar kirkium.

14. Jtem at allir prestar officeri einn ueg oc neyti uors herra líkam af patenu.

15. Jtem at allir prestar eigi sier slopp oc korkapu innan xij. manada sidan hann er uigdur.

16. Jtem at eingi prestur oleadi optar enn sama mann en um sinu æ xij. manudum.

17. Jtem ad in purificatione sancte Marie et inveneracione segiz eigi huic.

18. Jtem at Credo in unum segiz cotidie in natale

domini usque ad ultimam diem octauarum epiphanie, inclusiue excepto uno festo innocencium.

19. Jtem at hver prestur leggi mork til spítals.

20. Jtem at dominus uobiscum segiz lagt j huerri messo ante secretam.

21. Jtem fyrirbaud hann at eta kiot æ paska tíma furr enn hann tekur adur gudz likama.

22. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þridiu-dag næsta fyrir oskudaginn.

23. Jtem ef manna konur standa af sængarfor fyrir paska gangi j kirkiu sine cera oc se j kirkiu um paska uiku oc taki guds likama æ paskadag enn standi þær utan kirkiu eftir rettri tiltolu.

24. Jtem at engir katlar edur kerolld se til annars hofd þau sem baurd ero j skird.

25. Jtem at allir soknarmenn komi til kirkiu alla þa daga sem j xvj daga halldi ero oc færir erv.

26. Jtem at eingi prestur syngi burt paskadag. enn fari annann dag j paskum oc gefi reidu folki því sem eigi ma til kirkiu komast.

27. Jtem at eingi prestur segi messo suo at færri se hia enn. ij. oc kunni annar at suara prestinum.

28. Jtem at prestar lesi tidir sinar edur syngi j kirkiu forfallalaust oc hafi medan slopp edur korkapu.

29. Jtem at allir prestar syngi heima j kirkiu sinni ottv-saungua oc aptansaungua hinar stæztu hatidir utan biskupa skipanir standi annann ueg til.

30. Jtem at prestar geymi at þeir gefi aungum þeim manne guds likama edur olean er eigi [er] adur biskupadur.

31. Olea skal alla þa sem guds likama hafa tekit. taki skynsom born x uetra elligar eigi.

32. Jtem at prestur syngi eigi j burt til bænhusa alla þa daga sem j sextan daga halldi ero. enn syngia skulu þeir til kirkna.

II.

AM. 688C. 4to bls. 3—5 skb. skr. 1479; AM. 456. 12mo bls. 187—93 skb. skr. c. 1480 (hér fylgt), og er hér næst á undan skipan Vilhjálms kardinála frá 1247, en þar á undan skipan Gyrðs frá

1354. Í 688 er skipan Gyrðs frá 1359 næst á undan þessum klausum. Sumt af þessu, svo sem 4 og 6 kemr alveg heim við það, sem stendur í C-textanum af Skipan Jóns biskups Sigurðarsonar og svarar 4 hér til § 53—56 þar, en 6 hér til § 27—36 þar. Einnig svara tvær næst síðustu greinarnar í 5 til § 89—90 þar, sem aptr svarar til § 40—41 í skipan Eilífs hinni miklu (1323—48). Fyrri hlutinn af 6 stafar og frá skipan Eilífs. Annar kafliinn hér svarar nokkurnvegin til niðrlagsákvæðanna í § 5 í skipan Eilífs og til § 21 í C textanum. Fyrsti kafliinn hér svarar að efni nokkurnvegin til skipanar Árna biskups Þorlákssonar frá 1269 (Dipl. Isl. II, Nr. 7): A § 11 og B § 15 og D § 5. Fyrri hluti fimta kaflians hér virðist hafa stöð sína í Kristinrétti Árna biskups (sbr. kap. 19). En þriðji kafliinn er orðrétt skipan sú, sem hér að framan er eignuð Árna biskupi Þorlákssyni og heimfærð til 1269 (Dipl. Isl. II, Nr. 13). Það er því tvent til, að annaðhvort er það tilvilviljun, að þessar klausur standa hér saman í handritunum og að einhver laga-safnari hafi tint þær saman og ráðað þeim niðr rétt sem af hendingu, ellegar þá að þessar klausur hafi allar staðið í skipan Jóns biskups Sigurðarsonar frá upphafi, og gæti það verið og er í sjálfu sér ekki ólíklegt, úr því að sum önnur handrit (einkum C og F) taka upp mikið af því sama. Að skipan Árna biskups frá 1269 um holdtekju barna stendr hér orðrétt, þarf í sjálfu sér ekki að vera kynlegra, en að Jón biskup hefir samþykkt ýmislegt annað úr skipunum hans. Að öðru leyti læt eg þetta liggja milli hluta, en læt þetta fylgiast hér að, og sakar það ekki úr því að eptir þessu handriti hefir ekkert af þessu verið prentað fyrri, og af því að það er alsendis óvíst, hvort þessi skipan Jóns Sigurðarsonar sé í nokkurri af öllum þeim útgáfum, sem hér eru prentaðar nú í sinni upphálflega mynd, svo að leggja verðr fram hér alt sem snertir hana að einhveriu leyti, og hægt er við að koma.

1. vm barn skirn.

Ef barn þat sem skemmri skirn var skirt er lifanda fært presti oc profar hann þat rettliga eptir heilagrar kirkiu skipan skirt hafa uerit. þa leidi hann þat þegar j kirkiu utan primsignan. segiande jngredere in templum. leg[g]i oleum sanctam a briost oc hals sine jnterrogacione. abrenuncias satane et cetera. segiandi et ego lineo [te] oleo salutis et cetera. oc leggi crisma j hofud oc segi. Deus et pater. oc færi sidan barn i skirnar kuff segiande. accipe uestem candidam. þa fai hann þui loganda uaxkertu j hægri hond oc segi. Accipe lampadem oc giore þetta allt epter þui sem j handbok er til noterat.

2. vm barn skirn.

Ef prestur efazt huort at barn er skirt annat huort af ordum þess er skirdi. edur þeir herma tufallt fra sem hia uoro. j þessu efni primsigni prestur barnit oc skire med þess-

um ordum si baptizatus es non te rebaptizo. sed si baptizatus non es ego baptizo te in nomine patris et cetera. oc giore allt sidan sem uant er. jafnuel ma skira born j sio sem j sætu uatni oc suo ma bræða js edr. snio at þat uerdi at uatni. enn jaunguum log odrum. edr annars hattar uokua skal barn skira. oc þui er onyt braka skirn. A huerium degi oc sem þarf jafnuel ioladag oc paskadag ma barn skirast suo oc at telgia crisma spytur.

3. vm holldtekiv barna.

Tolf uetra gomul born skulu taca corpus domini skyllduliga oc kunna uel. credo in deum. pater noster. oc aue maria oc barnskirnar ord. suo er oc soknar prestur skylldur at kenna þeim oc ollu sinu þinga folki at jata sig rækiliga oc synder sínar oc fara með sic rækiliga. þa er þau hafa nytakit guds likama. þau ein born mega taca corpus domini. x. uetra gomul ef likar. sem a kirkiubæium upp uaxa oc graptarstadur^{er}. oc af skynsómum monnum fædast oc sialf ero grein[d]jar god. oc hafa marga þa hluti sed oc heyrt oc numit. sem til skynskemdar oc heilagrar truar heyra. Eigi þarf til þess at slægjast at nockur born taki guds likama yngri en tiu uetra. huerar skynsemi edr nams sem þau ero. Jafngomul skulu born taka corpus domini sueinar oc meyar. huort sem þau taka tiu uetra edr tolf. þuiat huergi er með oss skrifat logmal til þes at pilltar taki yngri enn meyar ellri odruiis en þat fari epter skynsemd huorra. oc radi soknar prestur meir en bondi edr husfreyia. huer oc er duelt. xij. uetrum leingur. edr. dregr framar j oueniu at skriptast eigi edr taka corpus domini þa er hann utlægr oc huer peningur sá er hann æ¹).

4. hvenar giptar konur.

Manna konur ef þær standa upp æ af sængar faur firir paska. gangi j kirku æn kerti oc taki guds likama æ paskadag oc se j kirkiu um alla paska oc standi sidan utan kirkiu epter rettri tiltolu. fioretigi daga skal huer kona utan kirkiu standa epter barnburd en eigi leingur. gauga ma þon fyrr j kirkiu ef henni likar at hinum hæstum hatjdm ef mannadr er fra lidinn barnburdinum. ef prestur leider manz konu j kirkiu. stóckui æ hana uigdu uatni oc taki j hond henni hægri. leidandi hana in með liose með þessum ordum. ingredere in templum domini. ut purificata a uicijs omnibus digne posses accedere ad altare domini dei

¹] Hér skýtr 686C inn C § 58, § 25 og § 23.

tui. Allar konur adrar skulu með eingu kerti ganga j kirkiu oc eigi skal prestur með hendi leida þær helldur stockna at eins uigdu uatni oc gangi sialfar j kirkiu.

5. vm brulla[up].

[Brullaup skulu eigi giorazt þann dag oc nott sem logheilagr dagur eda fostudagur er eptir.

Jtem fra þui er jolafasta heftz oc fram yfer geisla dag.

Jtem fra niu uikna fostu oc fram um paska uiku.

Jtem fra gagndaga uiku oc fram um huita sunnu uiku. mā ā þessum tímum eigi brudlaup giora ne konu fā. En huer at þessu giorer j mot gialldi. xij aura oc taki skript.

Lysa(!) mā firir brudlaupum a huerium tímum sem likar iij. drottinsdaga skal lysa nema at biskup lofi at sialldnar se lyst¹⁾.

Eigi skulu prestar sitia at þeim brudlaupum sem eigi hefer loghiga adr lyst uerit. En ef þeir giora þat þa skulu þeir leggja af offícium sitt um þria uetur oc taka þo meire skript ef biskupi synizt. edr hans umbodzmanni epter mǎla uoxtum.

fyrerbodit er prestum sub pena suspensionis. at syngia pusunar messo eckium er þær giptazt oc eingum odrum nema iungfrum einum.

þau ein hion skulu prestar sama[n] uigia sem brudguminn uar eigi fyrr kuæntz oc su kona sem eigi uar fyr manni gipt.

6. vm lijk.

Alla loghelga daga er rett at bua um lik og giora at kistu edr barer oc með at fara oc grafa nema sio daga sem fyr uoru greinder. joladag skal eigi lik jarda.

Ef finz af likama kristins manz. þa skal syngia allan lik-song yfer ef merki sier. huort at uerit hefer kallmadur edr kona. oc uiti menn uist at sa eda su atti kirkiu gropt loghigan. þo at hōfut finnizt af manni eitt saman þa ā yfer þui at syngia. Enn þo at hofudit finnizt eigi oc beri skynsamir menn kenzi ā likaman þa skal hinn andadi eigi missa firir þat embættis sins. edr ef einn huer limur. hond edr fotur edr nockut annat bein edr hollid finzt sierliga. þa er eigi greint huort þar skal yfer

¹⁾ [Sbr. Kristinnr. Árna kap. XIX.

syngia edr eigi. enn þó se allt j kirkingardi grafit þat er finzt af líkama kristins manz ef sa atti at kirkiu at liggia.

Huers kristins manz líkam skal j kirkiu bera oc þar yfer syngia þat sem skipat [er] adr. enn hann er jardadr.

Eingi skal efazt j því at ef kona uerdr med barni daud. skal hana þa j kirkiugardi grafa sem adra menn. oc eigi skera ne fra taka.

Lik skal eigi grafa adr en kolnat er. þar j kirkiugardi skal huert lik jarda sem formadr stadarins edr soknarprestur. edr sá er yfer syngur kuedur a.

Jafndyr eru oll leg j kirkjugarde. huort sem þau ero nær kirkiu edr firr.

J þeim articulo sem fyrr var getid og stendr j hinum forna kristnum retti. ef finzt at líki kristins manz wtj eins huers stadar oc se miog uanadur líkamin at eigi siae getnadar límunu huort at karlmanz lík er edr konu. enn menn uiti uist at sa edr su sem uti vard atti at kirkiu [at] liggia. þa æ yfer [at] syngia. en þat er eigi greint huort yfer konu skal syngia edr karlmanni en þar sem ef er á huort er. trui eg karlmanzins tegundina því hie firir eiga at setiazt. þuiat hun er hueruetna j helgum ritningum firir huorutueggia sett.

Einueg skal líksong syngia yfer hueriu barni. því sem heilaga skirn hlytur sem yfer rosk[n]um manni. þuiat under allt bænahalld þat sem firir fram lídnum er skipat. mega felazt þeirra kristinna manna saler. sem meir þurfa bæna at niota enn borninn. enn eigi trui eg framar skylt vera at syngia sálu messo. yfer bornum ondudum en líkar¹⁾.

¹⁾ Hér eptir kemr í 456: a) Tilkviðjanar hvatskeytilegrar etc. (= Dipl. Isl. II, 99), b) þessar sakir á armadr þps at sækja etc (= Dipl. Isl. II, Nr. 58).

Í 688C. kemr hér á eptir: a) Eigi skulu 'prestar syngia Messur ij vñ daga etc. (úr statútu Árna 1269) bls. 5—6.

b) þá kemr um guðsifjar bls. 6—7 (= Dipl. Isl. II, 11).

c) Nú skulu klerkar etc. bls. 7 (= Dipl. Isl. II, 100).

d) Þessar sakir á armadr etc. bls. 7 (= Dipl. Isl. II, 58).

e) Nú af því að hjúskapr bls 7—8 (= Dipl. Isl. II, 90).

E.

AM. 42A. 8vo bls. 220—21 skinnb. þetta skr. c. 1480; á undan er kafli úr skipan Jóns Haldórssonar ^{27/10} 1326 og úr Gyrðs frá 1359, en á eftir kemr klausa úr skipan Vilchins frá 1396.

aliud statutum.

Jtem fyrirbaud virðuligur herra jon biskup jn crastino jacobi apostoli jn sinodo.

1. at katlar þeir oc kerolld sem born skirazt j oc heilög krisma kemur við skulu til einskis annars hafazt sidan.

2. Jtem skipadi hann at fyrir austan lomagnups sand oc fyrir uestan gilsfiord. skulu prestar tekit hafa nýia krisma hit seinazta þorlaksmessu. Enn fyrir austan jokulsa æ solheimasandi oc fyrir vestan huita j þorgarfirde at jonsmessu baptiste. enn vm allann sunnlendinga fiordung. at vppstigningar deigi.

3. Jtem at aller kirkiusoknarmenn þeir sem færir eru skulu koma til kirkiu alla þa daga. sem j. xvj. daga halldi eru elligar luki halfa mork fyrir huern dag er þeir missa tida viliandi.

4. Jtem skipadi hann at eingi prestur syngi j burt æ paskadag. enn fari annann dagh paska at gefa gudz likama þui folki sem [eigi ke]mur til kirkiu sialft.

5. Jtem at eingi prestur syngi eda lesi suo messo at eigi sie hia tueir menn hit minzta oc kunni annar at annza presti.

6. Jtem at allir prestar geymi. at þeir gefi eigi gudz likama eda olian nõckurum manni þeim sem eigi er biskupadur.

7. Jtem olia þa alla sem gudz likama hafa tekit. taki skynsom börn. x. vetra. enn eigi ella.

8. Jtem at prestum lyktizt tida offur sitt allt hit seinzta friadaginn j fardaugum oc lyektizt ei þa wti eru fardagar. luki sem fyrir tiundar halld.

9. Jtem at þeir se aller skylldir at fasta föstunætur. xij. manade. sem hann æ. v. hundrud. oc tveggia missera biörg fyrir huern omaga sinn. þann sem hann er skylldugur framm at færa.

10. Jtem at biskup eigi þvilika sekt æ ollum riettnæmum ordum oc giordum er klerkar tala eda giora sem kongur æ þegnum sinum.

11. Jtem lofadi hann at hreinar kistur sie j kirkiu oc annat þat sem eigi verdr orum at. oc eigi er vondur þefur at.

F.

AM. 148. 4to bls. 221—27 skb. c. 1500 (Landeyjabók).

Statuta.

Jn nomine domini amen.

Anno domini M^o. ccc. xl^o. quinto.

Jn crastino jacobi apostoli j skálholtti in sinodo skipade virduligur herra jon biskup med gudz náð tercius med þui nafne med samþýcke allra þeirra lærðra manna er þar voro vid staddir. þessa articulos sem hier fylgia.

1. Jn primis at huer prestur lati æ brott sina frillv inn-ann halfsmanadar æmintir.

2. Jtem at yfuer einskis andadz manz leide giorizt krossar eda pentizt suo at fottrodazt megi.

3. Jtem at forþir kirkiuvidir leggizt eigi j aunnur hus vtan med biskups ordlofe.

4. Jtem at soknarmenn huerrar kirkiv giora at kirkiu-garde innan manadar sidann þeir verða æ mintir. ella setist vt af heilagri kirkiv.

5. Jtem at huer prestur leggi til þeirrar kirkiu sem hann þefver halldit hinu tiunda part af aullo þui godze sem hann þefver af henne aflat.

6. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tivnd af allre fasta eign sem hun liggur j sokninne.

7. Jtem at aller menn þeir sem eigi ero heimilisfaster luki lysistoll at þeirre kirkiv sem þeir er[u] at at paskum. ella misse þionvstu.

8. Jtem at þeir menn sem eigi koma til prestz at paskum. at jata sig æ langa faustu. take eigi gudz likama at paskum.

9. Jtem at fyrir lavnfestingar skal þvílíka skript setia sem fyrir fiormenninga at frændsemi.

10. Jtem at huer prestur hafi sier tidabækur oc messuklædi oc kalek innan fimm ára fra því er hann er vigdur.

11. Jtem at allir prestar leggi af fiolgeirunga innann manadar.

12. Jtem at eingi bondi taki at vtkirkiv meire tivnd. enn af þeirri sinne iordu og lavsagodze oc þeirra manna tiund oc lýsistoll sem hann helldr æ sinn kost.

13. Jtem at huerr prestur eigi þat kerti sem konur offra j kirkivgavngv sinne.

14. Jtem at bauru skýlldv eigi skirazt. ne konur j kirkiv leidazt eda hion saman vigiazt vtan at soknarkirkium.

15. Jtem fyrirbaud hann ath eta kiot mánudag oc þridia dagh firir auskvdagh.

16. Jtem at eingi eti kiot a paskum fyrr enn hann hafi tekit gudz likama.

17. Jtem fyrirbaud hann at katlar þeir eda kerolld sem bauru skirazt j oc heilug krisma kemur vid. skal til einskis annars hafuazt þadan af.

18. Jtem skipadi hann at firir austan lonsheide og firir vestan gilsfiord skulu prestar aller tekit hafa krismu hit seinzta æ thorlaxsmessv. Enn firir austan jokulsæ æ soolheima sande oc firir vestan huitæ j borgarfirde æ jonsmessu baptiste. Enn vm allann sunnlendinga fiordung at vppstigningardeige.

19. Jtem at aller kirkiusoknarmenn þeir sem færer erv skulu koma til soknarkirkiu sinnar alla þa daga sem j sextan daga halldi erv.

20. Jtem at eingi prestur seige messo. vtan hia siev tueir menn oc kunne annarr at þiona j messunne.

21. Jtem at prestar aller syngi heima at kirkiv ottvsaung oc aptansavng hinar stærstv hatider. vtan biskups skipan sie audrv vis til.

22. Jtem at prestar geýme at þeir gefi eigi gudz likama nockurum þeim manne sem eigi [er] biskupadur. Enn olea alla þa menn sem gudz likama hafua tekit. og eigi yngri enn tolf vetra.

23. Gangi manna konur j kirkiv at paskvm ef þær vilia

og hafi þær lettare vordit fyrer palmsvinnudag. standi j kirkiu flóra daga af paskum. oc taki gvdz líkama. enn fylli síðann vtístaúdv.

24. Jtem at prestar syngi huergi j brott alla þa daga sem j sextan daga halldi erv. nema þeir víle til utkirkna.

25. Jtem at prestum lukízt allt tíðaoffur sítt eigi seinna enn fríadaginn í fardaugvm. lukízt eigi þa vtí erv fardagar. luke sem firir tíundar halld.

26. Prestur skal íafnan til reiðu vera hueruetna sem hann verdr kuaddur lauglíga. at skíra býavn. eða fara j navdzsyn til síuks manz. Enn ef hann fyrir nemzt kvaddr oc deyr barn oskirt. eða sívkur madr oskriptadur. þa síe hann ípso facto. þat er at skíla af síalfu verkinu suspensus ab officio et beneficio. suo sem af settur bædi stad oc embetti. oc godz hans þat sem hann hefver aflat af kirkívnne j biskups valde suo framt sem skýnsamlíga er moti farít presti. huort sem hann þarf æ sío eða lande at fara oc síe íafnvel heim reíðdr sem heimann. oc suo at hann þurfe eigi síalfr at roa.

27. Eíngi prestur skal heyra skríptamál þess manz er hann ueít j banne vera fyrr enn hann er leystur af þeim sem með lagum æ at léysa. oc þar með skulu prestar fýst epter leíta j skríptamálvm. þar næst huort hann kunne Credo oc pater noster oc Ave maria. oc bíodi at þeir nemi sem fýst er eigi kunna adr.

28. Eíngi prestur skal j skríptamálvm bíoda nockurum eða leída at hann suerí eða eða trvlofi at hann skvle þa eína huería synd skríptborna alldrí optar gíora. Eínganlíga þær sem síðzt ma varazt. þuíat ef hann gíorer síðann moti íatan sínne þa býrtur hann túífallt.

29. Kenna skulu prestar þeim sem þeir skrípta huersv þeir skvly til skrípta ganga. at þeir seígi suo sín afbrot. at þeir nægi síg enn aungvann annann nefnlíga. vtan syndínne síe suo háttad at hann megi hana eigi auðrv víis seígía sem henda kann. at hann hefuer haft systur sína. eða þvílíkt annat. oc at þeir skríptberí með sannre íðran allar sínar syndír oc mísgíorder oc leýní aunguo af. oc fare síðann epter ínnuírdulíga at hann víle syndír sínar skríptbornar þa afseígía síer framleíðis. oc hallda síg fra þeim. oc tía honum verðlavn mísverka

sinna. oc þa avmbun er hann fær af gude ef hann bætir. og mikilleika þeirrar pinv er hann skal fa ef hann deyr j þessum syndum. oc ef sa jatar yfuerbot med idran. þa skal honum skript setia. oc leysa hann sidann oc leggja haund j haufut honum oc segia.

Absolucionem et remissionem et cetera. Et ego absoluo te auctoritate domini nostri iesu christi et beatorum apostolorum petri et pauli et officij¹⁾ mihi commissi ab hijs peccatis que confessus es et ab alijs que oblitus es. In nomine patris et filij et spiritus sancti. Amen.

Enn ef nockur suarar suo. at hann vill af nockurre synd eda fleirum egi lata. þa skal prestur heyra skriptamal hans þav sem hann vill seigia. oc gefa honum næd æ þenna hætt. þo at þu zetter allann heiminn oc gæfir hann j aulmosu. og iafnan fastadir þv medann þu lifer. þa audladizt þu himinriki eigi þui helldr medann þv liggur j haufutsyndum. eda hefer vila til framleidis at giora. Enn þo næd eg þier at þv faster oc gefer aulmosu oc aunnur myskvnnar verk. og bid firir þier iduliga þuiat þui fyrr mun gud birta hiarta þitt. oc kueikia til idranar oc yfuerbotar. Enn aungua adra absolucionem skal hann gefa honum. vtan bioda at hann halldi hans næd. og sem fýst kome hann aptur til hans.

30. Eigi skal nock[u]r prestur gefa absolucionem firir nockura eina skriptborna synd. nema hann vile allar seigia oc bæta. skal þo einkannliga þat varazt. at hann leidi aunguam j aurvilnan.

31. Þess skal hver prestur geýma at hann seti aungum þa skript nie biode þann hlut. sem sa er til skripta geingr seigizt med aungvo mote halldit geta. at hans synd ýrði sidann þui meiri. ef hann hefði sidann eigi halldit tekna skript. skal þo hver telia fyrir sem bezt at hann hafvi fullann vilia til at bæta. og sýna honum huersu micit hann hefver tapat j sýndinne. oc huersv hann aflar allt aptur med skriptagange oc yfverbot.

32. Þat skvlv prestar og giorla geýma at þær erv sumar synder. sem er stulldr. okur. oc allt þat er nock[u]r hefver annars oheimullt godz. æ hueria leid sem þat er til komit. þa ma su synd alldri bætazt nema rettvn eiganda sie aptur lokit

¹⁾ officium(!) skb.

med fullnade. ef honum eda hans arfua ma næ, leyniliga ef leynt er. oc ef honum nær eigi. þa gefizt avlmosa epter prestz rædi. Enn ef sa hefver eigi til er aptur skýlði luka. og villði þo giarna giallda. oc sier prestur idran æ honum. þa seti hann honum skript og gefi absolucionem. og biodi at luka aptur med fullnadi þat fýsta hann kann fæ.

33. Prestar aller er kirkiur vardueita. og curam hafua tekit af biskupi fullt valld huer j sinne sokn at setia skriptur. oc leýsa soknarmenn sina af ollum leýniligum sýndum oc misgiordum skriptbornum vid sig. Enn j þ[essu]m einum atburdum skal til biskups visa oc eigi audruvis afleysa leyniliga ef leynt er.

J fyrstu ef nock[u]r hefuer fallit j bann. þat sem laugin lia biskupi einum af at leýsa. sem er ef nock[u]r hefver lagt heiptuga havnd æ klerk eda klavstra mann.

Annar hueruetna sem finzt irregularitatem contractam sem er ef nockur lærdr madr. prestr edur diakn. eda svbdiakn. hefver sungit edr pionosto veitt eda embætti j kirkiu in maiori excommunicacione. ef nock[u]r hefer hlaupit eda ýfuer gleymt sinum vigslum. eda tekit vigslur af audrum biskuþe ordlofslaust. utan sa sie daudvone er til skripta geingr eda miog sivkur. þa ma huer prestur fyrir allar synder aflausn gefa skriptbornar. þo med þui skilorde sem fyrr seiger ef honum batnar. Enn ef prestur ryfr skriptamæl oc verdr at því sannur. þa sie hann tekinn af vigslum. og settur j hit hardazta klaustur. oc giore þar æfuinliga idran. og hafi biskup fie hans.

34. Fyrerbodit er at nockur prestur dirfiz at seigia messu æ nock[u]rn dag fyrr enn hann hefer adr rækiliga sungit ottvsaung oc prima de tempore.

35. Þat er fyrerbodit. at nock[u]r sa prestur sem hann veit sig staddan vera j haufvtsýndum dirfizt at seigia messu. fyrr enn hann hafi nefniliga ok skiluislega skriptborit þa synd. vid þann prest er hann nær fyst vtan naudsýn sie at oc idrizt þa syndarinnar med þeim hvg. at hann vile skriptþera hana þegar hann nær presti.

36. Svo vtvisa heilagrar kirkiu laug. at prestar skulu hafa hrein messuklæði sin. oc alla þa hluti adra sem þeir skolo til gudz pionosto hafa. enn sialfa sig þo hreinazta. þuiat þat uardar mestu.

37. Eigi skylv þeir med okur fara.

38. Þat er oc fullkomliga firirbodit at þeir halldi frillur eda fremi opinberliga saurlife.

39. Eigi skvly þeir og messu syngia. suo at su kona sie kirkiu. sem þeir ero adr opinberer at saurlifi vid. þuiat lang heilagrar kirkiv seigia þa af þessum hlutum sialfsetta j bann og afsetta officio et beneficio ipso facto. oc eigi leysazt mega nema af pafuanvm. edr þeim er hann fær leyfi til.

40. Fyrerbodinn er prestum allur osæmiligur fiaraffe og kaupskapur. sa at kavpa nockurn hlut til þess afla. at hann seli þat sama dýrra vt aptur.

41. Jtem hver er festizt eda giptizt vitandi nær meiri. enn j fimtv kvisl annann hvorn veg at frendsemi eda sifskaupvm. eda lærdr madr subdiakn. oc vpp þadann. og suo klaustramadr. kall sem kona. þeir sem saman bindazt til hiuskaps falla j bann af sialfv verkino. ef þeir giora vitandi þar sem þa ma eingi afleysa nema biskup. oc þeir sem j leyndum bindazt saman moti bodi heilagrar kirkiv. ma eingi skript fyrir setia nie afleysa minne madr enn biskup.

42. Jtem hver sa kallmadr sem festir edr lofar med tru adra konv. at annare lifande. þeirri sem hann hafdi adur fest eda trulofazt at sinne vitand. nema þav sie adr skild. saker einhverra meinbuga. epter heilagrar kirkiv lavgvm. oc suo su kona sem handsellzt eda giptizt nockurvm manne medann sa lifer sem hun hefver ædur giptz edr handsellzt. fellur j bann af sialfu verkinv. þat sem þau ma eingi afleysa fyrr enn þav hafa bætt vid heilaga kirkiv suo sem fyrer hordom.

43. Og at menn fordizt því helldr þa er skipat at eingi madr af audrv biskupsdæme skal fæ konv j annars biskups dæme nema hann hafi fullt skilrike fyrer sier. eda sie suo merkiligr madr eda kunnigr godum monnum. at eingi grvnsemd megi æ hafazt. huad ef saman verdr bundit me(d) verkinv. þa fyrirbiodum vier ollum prestum vnder pinv. afsettning embættis oc kirkiv. at þeir pvvsi þesshattar menn nie sie j þeirra samgavngv. ne seigi þeim pusanarmessu.

44. Eigi ma sa taka gvdz likama. sem eigi er biskupadur.

45. Verdi karl edr kona hia staudd. þar sem kona finzt j barnburde. oc sýnizt þat likara at hun megi eigi lavs verda vid og opinberazt einnhver limur æ barnino epter mannligr

skepnu oc siezt lif j. þa ausi sa sem hia verdr staddr vatni æ þann lim til varýgdar oc seigi. Eg skire þig skepna gvdz. j nafne faud[u]r oc sonar oc anda heilags. og verdr þat barn lifs laust vid modurina. þa skal þat barn skirast. oc nefnast sem aunnur bavn. þau sem ef er æ huort skirt er eða eigi. et cetera.

valet.

G.

I.

AM. 135. 4to bls. 219—20 skinnb.; þetta er skr. c. 1500.

Þessa articulos¹⁾ band oc skipadi virðuligur herra jon biskup. jn sinodo.

1. Jn primis at huer prestur lati brott or sinum þingum sina frillu. innan fysta halfs manadar er hann kemr heim.

2. Jtem at ongir kirkiuvidir legiz j aunnur hus utan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis manz leide pentizt krossar ajordu eður steinum til þess at fottrodizt.

4. Jtem at soknarmenn geri gard vm kirkiu innan manadar sidan þeir verda aminter elligar setizt þeir vt af kirkiu.

5. Jtem at huer prestur leggi til kirkiu decimam partem.

9. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tivnd af allri fasta-eign sem hon liggur j sokninne.

7. Jtem þeir menn sem eigi ero heimilisfastir. luki liostoll þar sem þeir taka guds likama at paskum eða missa pionostu.

8. Jtem skipadi hann [at] allir þeir menn. sem eigi koma til prestz sins j langa faustu. þa neitast þeim ath taka guds likama at paskum.

9. Jtem skipadi hann fyrir launfestingar. þuillika skript oc fepinu. sem fyrir opinnberan hordom.

10. Jtem at huer prestur eigi allar tidabækr. Messoklædi oc kalek. inan v ara sidan hann var vigdr.

11. Jtem allir klerkar legge af alla folgeiringa jnnan manadar.

¹⁾ articulis, hdr.

12. Jtem at einge bondi taki meire tiund at halfkirkium en af þeirri fastaeign oc lausagozi oc þeirra manna tivnd oc liostoll er hann helldr a sinn kost.

13. At huer prestur, skal eiga kierti þat er konur ofra. j sinne kirkiugongu.

14. Jtem at eigi skulu konur leidazt j kirkiu at bænhusum edur born skirazt ne hion saman vigazt. oc huergi vtan at soknarkirkiu. nema biskup lofi at halfkirkium.

15. Jtem at allir prestar officere einn ueg. oc neyti guds likama af patinu.

16. Jtem at allir prestar eigi slopp oc korkapu innann. xij. manada sidan hann var vigdr.

17. Jtem at einge prestur oleadi en sama mann optarr enn vm sinn a xij manudum.

18. Jtem at huer prestur leggi mork til spitals.

19. Jtem bannadi hann at eta kiot a paska tima fur enn menn taki adr corpus domini.

20. Jtem bannadi hann at eta kiot manadag oc þridiag j fostugang.

21. Jtem ef bonda konur standa upp af sæng fyrir paska gangi j kirkiu ann kerti oc taki guds likama a paskadag oc se j kirkiu vm alla paska. en standi sidan utan kirkiu eptir rettri tiltolu.

II.

AM. 135. 4to skb. c. 1500; AM. 186. 4to bls. 106—107 skb. c. 1500. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 83—84 og eignað Jóni biskupi Haldórssyni (eptir afskrípt stafandi frá 186).

Vm skirnar sæ¹⁾.

Þessa articulos²⁾ baud oc skipadi at hallda uirduligur herra. jonn med gudz mýskun biskup j skalholhti jn crastino³⁾ sancte iacobi apostoli.

1. Jn primis at ongir katlar ne kerulld se til nokkurs anna[r]s haft þat sem born eru j skird.

2. Jtem at allir þeir menn sem færir ero komi til kirkiu alla þa daga sem j xvj daga halldi ero.

¹⁾ jon biskup 186; ²⁾ articulis, skb.; ³⁾ crastinu(?) 135; crastina die 186.

3. Jtem at eingin prestur syngi burt paskadag. en fari annan oc gefi þa [corpus domini því folki¹⁾] sem eigi ma komaz til kirkiu.

4. Jtem at eingi prestur segi messo sua at færri menn [se] hia en tueir oc kunni þo annar at [anza prestinum j Messo²⁾].

5. Jtem at allir prestar syngi eda lesi tidir sinar j kirkiu forfallalaust oc med slopp oc kapu.

6. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkiu sinne ottu-songua. oc aptansongua stæ[s]ttu hatidir. [nema biskup skipi annann veg¹⁾].

7. Jtem at prestar geymi at þeir gefi eigi gudz likama edr olean þeim manni sem eigi er⁴⁾) biskupadr. enn olei alla þa sem guds likama hafa tekit. Taki skynsom born [x vetra. enn elligar eigi⁵⁾].

8. Jtem skulu⁶⁾) prestar [syngia til vtkirkna þa daga sem j xvj daga halldi ero. oc syngi furr eda seinna heima at kirkiu⁷⁾].

III.

AMagn. 135. 4to bls. 221—23 skb. c. 1500.

vm skirn ef⁸⁾).

In nomine domini amen.

Skipadi virðuligur herra jon biskup j ska[l]holtti tercius með því nafni með samþycki allra lærðra manna er þar voru við staddir þessa artichulis(!) sem her fylgia.

1. Jtem ef uerdr karll eda kona hia stodd þar er kona pinizt. j. barnburdi ok likara at hun megi eigi við skilast edur

¹⁾ [folke gvds likama. þat 186; ²⁾ svara presti 186; ³⁾ [vtan biskupa skipan standi annan veg til 186; ⁴⁾ skirdur eda b. v. 186; ⁵⁾ [gudz likama. x. uetra eda elldri enn eigi yngri 186, og bætir hér inn í þessari grein, er stendr áðr í handritinu: Jtem at manna konur gangi j kirkiv ef þær vilia at paskvm oc hafe þær lettare vordet firir paskadag. oc stande j kirkiu iijj daga af paskvm. enu fülle sidan vtistodur eptir tolv; ⁶⁾ at 186; ⁷⁾ [syngje eigi aa burtt til bænhusa þa daga. sem j xvj. daga halldi ero. enn syngia skvlv þeir til kirkna 186. Hér eptir kemr í 135 upphafið af skipan Eilífs, staðfestri af Jóni biskupi, en í 186 koma greinar ýmsar úr skipan Eilífs, og standa sumar þeirra í skipan Jóns biskups þar sem hún er fylst (sjá Dipl. Isl. II, Nr. 355 H); ⁸⁾ þannig skb.

uid skiliazt barnit ok opinberazt einn huer limur a barninu eptir mannligri skepnu ok sedz lif j. þa ausi vatni barnit sa sem hia verdr stad[d]r a þann lim sem j lios kemur til uar-ygdar ok segi sua.

Ek skire þig skepna guds. j nafni faudur ok sonar ok anda heilags.

2. Werdr þat barn laust vid modurina þa skal þat barn skirazt ok nefnazt sem aunur born.

3. Þar sem ef er a. huort skirt er edur eigi ok se litid at barninu skire med þessum ordum.

Ef þu ert oskirdur. þa skire ek þik H. j nafni fodur ok sonar og anda heilags.

4. Huer bondi er skyldr a[t] fæda man[n] med [presti]. Jafnuel þo hann se ridandi fra Mickels. Messo ok til kross Messo a vor. En prestur er skyldr at hafa þann mann med ser at honum [se] fylgd j ok hann se fær at þiona honum j Messo. Enn kirkiu bondi fai mann til þa madr fylgir eigi presti.

5. Heytollr skal lukazt fyrir mariu messo seinne. en sa prestr sem eigi uill taka heytoll millum Messodaga. laugliga bodinn hafi ongan heytoll ok se sektalaust. En sa er eigi uill luka j settan tima gialldi presti þria aura.

6. Sua skulu prestar luka matgiafir fyrir oll sin skylldu hion er þeir hallda a sinn kost sua sem leikmenn. fyrir þær nætur sem skylt er at uatnfasta fyrir. Matgiafir skulu lukazt fyrir þa at eins sem prestr eda bondi hallda a sinn kost vm. xij. manudi eptir skylldu sinne. ok hans bunadr ma eigi þarnazt.

7. J þui profastdæmi leysiz huer ok taki skrift fyrir brot sin. sem hann braut. þo at j annars vmbodi kunni opinbert at verda.

8. vm þyrmsl.

Þuilik þyrmsl eru aull a bænhusum ok þuilikur rettr þar sem biskup lofar song at sem a soknar kirkium. ok [sa] sem þadan tekr anars manz godz med stuld. grip eda rani. eda nockurs konar ofurualldi fellr sa j bann af sialfu uerkinu.

9. Þat er. ij. aura sekt ef bondi sækir eigi. iij. sunnu daga soknar kirkiu sina samfast. En ef hann [er] sua. vi. sunnudaga. at hann sækir alldri a þeim tima soknar kirkiu. þa [er] hann sekr halfri mork. ok ut settur af heilagri kirkiu.

10. Fyrirbodinn er prestum allvörðsæmiligur fjarafi at kaupa nokkurn hlut til þess, at hann seli þat sama dyrra, enn hann kaupir.

11. Eige skulu lærðir menn taka vmbod til nokkurar kærslu, eða standa j stefnum fyrir leikmanna domi, vtan sæki sinn rett eða kirkiu sinnar, eða þeirra annara sem lauginn biosa, fyrir eckiur, eða born fofurlaus eða frændr.

12. Klerkum aullum er fastliga fyrir bodit vndir bandz pinu j nokkurum domum at sitia eða doma eða bref at rita, eða j nokkurum radum eða reidum eða samþykktum ath vera vm liflat eða lima manna.

13. Eige skulu lærðir menn uitni bera eða nokkura eida at sveria fyrir leikmonnum, eða leggja sig vndir þeirra dom vm nokkurn hlut, eða nokkurs anars leikmanni eða leggja vndir leikmenn eða sin mal, vtan rad biskups sins.

14. Prestr skal iafnan til reidu vera huenar sem hann verður kuad[d]ur laugliga at skira barn eða fara j naudsyn til siukra manna, en ef hann fornæmizt ok deyr barn, oskirt, eða siukur madr oskriftadr þa se hann ipso facto suspensus ab officio et beneficio, ok goðz hans þat sem hann hefir aflat af kirkiunni j biskups ualldi, sua framt sem moti er farit presti, huort sem hann þarf a sio, eða landi eða se iafnuel reid[d]r heim sem heiman, sua at hann þurfi eigi sialfur at roa.

II.

AM. 136. bls. 272—74 skinnb. skr. c. 1500 (Skinsastaðabók).

I.

vm skipanir jo[ns biskups].

1. Jn crastina [die] jacobí sua sem virðvligr herra, herra jon biskup hafði synodum j skalholtti [baud]¹⁾ hann at katlar þeir at born skirdiz j eðr kerulld oc heilog krisma kemur við skal til einskis annars hafa þadan fra.

¹⁾ Þetta orð vantar í hdr., en hér stendr fur, sem ekki á við.

2. Jtem at fur avstan lonsheidi skipadi hann oc fur uestan gilsfiord skulu prestar allir tekit hafa nyia krisma hit seinsta at thorlaksMesso. en fur austan jokulsæ. æ solheimasandi oc fur uestan huitæ j horgarfirdi oc millvm ad[r] nefndra takmarka hit seinsta at jonsMesso haptiste. en vm allan sunlendinga fiordung at uppstigningardegi.

3. Jtem at allir þeir sem fur eru kirkiusoknarmenn skulu koma til soknar kirkiu sinnar alla daga sem j sextan daga halldi eru.

4. Jtem skipadi [hann] at engi prestur syngi Messo. vtan ij menn eda fleiri ed fæsta adrir oc kvnni annar at suara presti.

5. Jtem at allir prestar syngi heima at soknarkirkiu sinni ottvsongua. oc aptansongua hinar stærstu hatidir. utan hiskupz skipan se odruvís til.

6. Jtem at prestar allir syngi eda lesi tidir sínar j kirkiu forfallalaust oc hafi æ medan slopp eda korkapu.

7. Jtem at prestar greymi at þeir gefi eigi guds likama eda olean nockurum þeim sem eigi [er] hiskupadr. olie alla þa sem guds likama hafa tekit. taki skynsom horn x vetra en ei elligar. gangi manna konur j kirkiu ef þær vilia at paskvm oc hafi lettari vordit fur palmsvnnvdag. standi j kirkiu flora daga af paskvm en fylli sidan vtistodv sina.

II.

vm ar[ticulos].

Þessa articulos skipadi virðvligr herra. herra jon hiskup þridi med því nafni jn synodo.

1. Jn primis at hverr prestr lati hrvtv sina fokariam infra kuadredam er hann veit þessa skipan.

2. Jtem at ongver kirkiu vidir leggiz j onn[u]r hus vtan biskups orlof.

3. Jtem at yfer einskis andadz manz liki geriz krossar edr pentur sua at trodaz megi j svndur.

4. Jtem at kirkiusoknarmenn geri at kirkiugardi jnan manadar sidan þeir voro æmintir ella setiz þeir vt af kirkiu.

5. Jtem at hverr prestr leggi til þeirar kirkiu sem hann

hefir halldit hinn tívnda partt af ollv því gozi sem hann hefir af henni aflat.

6. Jtem at til þeirar kirkiu leggiz tívnd af allri fasta-eign sem hon liggj j sokninni ella missi þeir þionvstv.

7. Jtem at allir þeir menn sem eigi eru heimilisfastir. lvi lysistoll til þeirar kirkiu sem þeir eru at paskvm.

8. Jtem at þeir menn sem eigi jata sik fur presti æ langa fostv taki eigi gvdz likama at paskvm.

9. Jtem skipadi hann fur lavnfesting þvílika skript oc fe-pinv sem fur opinberan hordom.

10. Jtem at engi bondi taki at vtkirkiv meiri tívnd en af þeiri sinni jordv oc lavsagozi oc þeirra manna tívnd sem hann helldr æ sinn kost vm xij manadi.

11. Jtem at prestr eigi kerti þau sem kon[u]r offra j kirkiugongv sinni.

12. Jtem at born skiriz eigi ne konur j kirkiv leidiz vtan at soknarkirkiv.

13. Jtem allir prestar offizeri einn veg oc neyti guds likama af patinv.

14. Jtem at engi prestr oleadi nockurn mann optar en vm sinn æ xij manodvm.

16. Jtem in prefacione beate virginis segiz eigi hvic.

15. Jtem at credo jn vnum segiz cotidie æ natali domini oc ad ullttimam diem octavarum¹⁾ ephiph[an]ie²⁾.

17. Jtem at manna kon[u]r ef þær standa af sængarfor fur paska gangi j kirkiv sine cera oc se j kirkiv vm paska vikv oc taki guds likama at paskadegi. sidan standi þær vtan kirkiv eptir rettri tiltolu.

18. Jtem at engi prestr syngi brvtt paskadag. en fari manvdag j paskvm oc gefi folki reidv því sem eigi ma til kirkiv komaz.

19. Jtem at prestar lesi tídir sinar eda syngi forfallalaust oc hafi medan slopp eda korkapv.

20. Jtem at allir prestar syngi heima at kirkiv sinni ottvsongua oc aptansaungva hinar stærstv hatidir vtan biskupa skipan standi odruuis til.

¹⁾ eccia, hdr! ²⁾ ephiph. . . ium(!) hdr.

21. Jtem at prestar geymi at þeir gefi ongvum manni guds likama eda olean er eigi er adr biskupadr. olia skal alla þa sem guds likama hafa tekit. Taki skynsom born x vetra elligar eigi.

22. Jtem at prestar syngi eigi brutt til bænhusa alla þa daga sem j sextandaga halldi ero. en syngia skvlv þeir til kirkna.

II.

AM. 51. 8vo bls. 77—80, skinnb. c. 1500, mjög götug og lasin; AM. 186. 4to bls. 104—106 skb. c. 1500.

statuta jóns biskups¹⁾.

Þessa articulos baud virduligr herra jón biskup [jñ sinodo²⁾].

1. jñ primis at huer sem einn prestur skal lata brutt or sinum þingum. sina frillu jnnan fursta halfs manadar er hann kemur heim.

2. Jtem ath aunguer skolo kirkiu uider leggiazt til annars hus nema biskup lofi.

3. Jtem ath ýfer einkis³⁾ manz leidi geriz eda pentiz krossar æ jordu edur steinum til at fottrodazt.

4. Jtem ath soknarmenn geri gard um kirkiu innan manadar sidan þeir eru æ minntir. ellegar setiz þeir ut af kirkiu. þar til er þeir gera ath.

5. Jtem at huerr prestur legge til heilagrar kirkiu decimam partem omnium requisitorum(!)

6. Jtem at til þeirrar kirkiu lukizt tiund af allri fasta [eign] sem hun ligger j sokninni.

7. Jtem at þeir menn sem eigi eru heimilisfastir luki lysisitoll þar sem þeir taka guds likama at paskum elligar missi pionustu.

¹⁾ 186; ²⁾ [hinn siou[n]da(!) 51; ef þetta væri rétt, þá hefði Jón biskup krabbi 1461—1465 átt að endrýfja þessa skipan; 186 hefir: jñ sinodo. og er hitt, ef til vill, mislestr eda misskript fyrir það ³⁾ andads b. v. 186.

8. Jtem at allir þeir menn sem eigi koma til kirkiu-prestz j langafostu neitaz¹⁾ at taka guds likama æ paskadag.

9. Jtem skipadi hann fur launfesting þuillika skript ok fepinu sem fyrir opinberan hordom.

10. Jtem at huer prestur eigi ser allar tidabækur ok Messoklædi ok kalek innan fim ara sidan hann var uigdr.

11. Jtem at allir klerkar leggi af folgeirunga jnnan manadar.

12. Jtem at eingin bondi taki minni tiund af utkirkium en af þeirri fastaeign ok lausagoze oc þeirra manna tiund ok lysis toll er hann helldr æ sinum kost þa xij manudi.

13. Jtem at huerr prestur eigi kerti þat er konur offra j kirkiu gongu sinni.

14. Jtem at eigi skolo konur leidazt i kirkiu at bænhusum edur baurn skiraz. edur hion saman uigiazt ok huergi utan at kirkiu²⁾.

15. Jtem at allir prestar officeri einn ueg [ok] neyti guds likama af patena.

16. Jtem at prestar allir eigi ser slopp ok korkapujnnan xij. manada sidan hann uigdz.

17. Jtem at eingi prestur oliadi optar en sama [mann] en um sinn a xij manudum.

18. Jtem at in p[ur]ificacione³⁾ beate⁴⁾ marie oc te inueneracione segizt eigi huic.

19. Jtem at credo jn unum dominum⁵⁾ [segiz] cotidie in natali domini vsqve at ulltimam⁶⁾ diem octauarum epiphanie [inclusiue excepto uno festo innocencium.

20. Jtem⁷⁾ jnfra octauam assumpcionis beate uirginis et jnfra octauam ascensionis⁸⁾ et infra octauam corporis christi.

21. Jtem at huerr prestur leggi mork til spitala⁹⁾.

22. Jtem at dominus uobiscum segizt lagt j huerri messo ante secretam.

[23. Jtem bannade hann kiot at eta æ paskatima fyrr enn þeir tace adur gudz likama¹⁰⁾.

¹⁾ neitiz 186; ²⁾ soknarkirkiu 186; ³⁾ prefacione 186; ⁴⁾ sancte 186; ⁵⁾ sl. 186; ⁶⁾ ulltimum 186; ⁷⁾ [sl. 186; ⁸⁾ þannig; ⁹⁾ spitalans 186; ¹⁰⁾ [sl. 51.

24. Jtem bannadi hann at eta kiot manudaga ok þridiudag firir auskudag.

25. Jtem ef manna konur standa af fyrir paskir sængrfor sinni gangi j kirkiu an kerti ok taka guds likama æ paskadag ok se j kirkiu um alla paska en standi sidan utan kirkiu eptir rettri tiltolu¹⁾.

26. Jtem fyrirbaud hann at katlar þeir sem bauru skir-
azt j eda kerolld er heilaug krisma kemur uid skuli til einskis annars hafazt hedan af.

27. Jtem skipadi hann firir austan lonsheidi ok firir uestan gilsfiord skolo prestar allir tekit hafa krisma hit seinzta ath thorlaksMesso. Enn fur austan jokulsa a solheimasandi ok firir uestan huita j borgarfirdi [at jonsmesso]. Enn um allanu sunnlendinga fiord[ung at] uppstigningardegi.

KK.

AM. 186. 4to bls. 68—69 skinnb. c. 1500. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 82—83, en eignað þar Jóni biskupi Hal-
dórssyni; segist Finnur biskup prenta eptir pappírsblöðum hjá sér, og hafa þau verið afskrípt stafandi frá 186.

Statuta gyrdz biskups(!).

1. Jn crastino jacobí ²⁾ so [sem] virduligur³⁾ herra. herra jon biskup hafdi sinodv⁴⁾ j skalholhti. baud hann at katlar þeir sem bornn ero skird j. eda kerólld oc heilagur krisme kemur vid skal til einskis annars hafa þadan af.

2. Jtem skipade hann at fyrir avstan lonndzheide oc fyrir uestan gilsfiord. skvlv prestar tekid hafa nyia krisma hid sein-
asta at þorlagsMesso. En fyrir vestan⁵⁾ jokulsa [æ] solheima sand[i] oc fyrir uestan huita j borgarfirde. j millum adr nefndra tacamarka(!) hid seinnasta at jonsMesso baptista. Enn vm allan svnlendingaflordvng. at uppstigningar deige⁶⁾.

3. Jtem allir kirkivsoknar menn þeir sem at færir ero til skvlv koma til soknar kirkiv sinar alla þa daga sem j xvj daga

¹⁾ Hér endar 186; ²⁾ jacobbo(!) hdr.; ³⁾ virduligvm(!) hdr.; ⁴⁾ sl. Hist. Eccl.(!); ⁵⁾ austan, Hist. Eccl.; ⁶⁾ deide(!) hdr.

halldi ero ella luki halfa mork fyrir hvern dag sem þeir missa tíða viliande.

4. Jtem at bonde fare hverr oc sæke til sinnar kirkiv hinn þridia hvern svnnvdag ef hann er heima, eda einhverr skynsamur madr af þeim by¹). hans vegna nema forfoll kome til. at sækia tídir til soknar kirkiv sinnar.

5. Jtem vanræke hann .iij. svnnvdaga samfasta, ann forfalla giallde vmbodzmanni biskups iij. aura. sitie þeir so vmbodrar iij. vikur med samre vanrægt lögliga æminter. þa skylv þeir sialfsettir vt af heilagri kirkiv. og af hennar sacramenta. þar til sem þeir taca skript sina oc sættazt vit gud oc heilaga kirkiv oc luka þar til j seggt halfa mork vmbodzmanni biskups.

6. Jtem at bænhus þau sem biskup lofar at syngia að hafe þvilikar (rentur æ sier oc²) þyrmslur. sem adrar soknar kirkivr. suo oc at huerr sem at þadan tæc anars mans goz med stulld. gripe edur rane. edur nokurs konar ofualle falle j bann af sialfv verckinv.

7. Jtem at vtlendir menn oc so allir adrir skylv þar luka tívnd sina retta sem sem þeir ero j vetursetv stad staddir oc þeir ero nottina helgv nema þeir sev at heimboðvm j odrvm stad. þa snuist þo tívnd til v[e]tursetv.

514.

[1346].

GRÍMR lögmaðr Þorsteinsson gefr klaustrinu í Viðey reka fyrir Hraunslandi í Grindavík.

AM. Nr. 238. 4to bl. 36b. (Bessastadabók) skr. c. 1570 eptir transcripto frá 1475; AM. 65. 8vo (tvær afskriftir); AM. Dipl. afskr. Nr. 1778 og Nr. 1779; IBfél. 126. 4to bls. 10; alt eptir Bessastadabók. Grímr lögmaðr fer alfari norðr 1346, og frá því ári mun þetta bréf vera (sbr. Esp. Árb. I, 79; Safn til sögu Íslands II, 616), en víst er að það er yngra en 1319 og eldra en 1350.

¹) bæ, Hist. Eccl.; ²) [sl. Hist. Eccl.

Avllvm þeim godum monnum sem þetta bref sia edr heyra sender Grimur Þorsteinsson kvediv gvdz ok sina.

Eg giore ýdvr kvnnigt at ec hefir gefid til klavsturs vorar frv sancte marie j videý gvde alltzvalldanda til heidvrs ok sæmdar ok sagdri myskvnnar modvr. Enn mier til salvhialpar ok þeim godvm monnum til vidvrhialpar er þar piona gude dag ok nott vndir heilagre regllv allann þann reka sem halfv hravnslande heyrer til bædi hvala¹⁾ ok vidar ok avll þav tre sem liggia æ sagdri fiorv ok eg æ millvm lambastapa ok marks vidvr þorkottlvstade vtann vj alna tre ok þadann af smære. þav fylgia eigi þessvm reka. enn avstur fra lambastapa skal ec hafa allan reka svo leinge sem ec vill enn sagtt klavstur epter minn dag.

Jtem savdhofnn hvndradi savda j sagdre jordv.

Og til santz vitnisvrdar set eg firir þetta bref mith innsiglle.

515.

[1346].

MÁLDAGI Nikuláskirkju á Söndum í Dýrafirði [er Jón biskup Sigurðarson setti].

Landsb. 268. 4to bl. 94b skr. 1601. Sandar í Dýrafirði urðu staðr 1358 (Gottskálksannáll), og er þessi máldagi eldri og getr hann naumast verið yngri en hér er sett eða frá 1344.

A sonndum.

Nicholaskirkia a sonndum a heimalannd halft oc galltar dal halfann.

niju kyr oc hest.

kirkia a junnann sig. kross og skrin mariu. skript oc nicholas skript. klockur iij. boc. kanntara kápu. hocull oc glodaker. refra priá.

þar skal vera prestur heimilisfastur oc taka iiij. merkur.

þanngat liggia tíju bæir að tíjundum oc lysitollum.

halfkirkia j huammi oc syngia annan huern dag helgann.

þar tekst heima tíjund oc lysitollar.

¹⁾ hvalar, hdr.

516.

[1346].

MÁLDAGI Mariukirkju í Hvammi í Norðrárdal [er Jón biskup Sigurðarson setti].

JSig. 143. 4to bls. 335—36 á pappír skr. c. 1600. Þessi máldagi er fornlegr; er með vissu eldri en 1399 og víst eldri en Gyrðs máldagi (sbr. Vilchinsbók), og er víst ekki yngri en frá dögum Jóns biskups Sigurðarsonar, en getr vel verið töluvert eldri.

Huammur j nordurærdal.

Öariu kirkia j hvamme j nordurærdal á xx kugilldi oc eitt.

hun a land a hole oc froda einge.

kluckur iiij¹⁾.

þar liggur til kirkiu tiund heimamanna og af xx. bæium oðrum oc þar liggia til viij bænhus oc lukast vj aurar af hveriu.

þar skal vera prestr.

517.

10. Márs 1346.

i Osló.

VERNDARBRÉF, er Magnús konungr Eiríksson gefr Ormi biskupi Áslákessyni og dómkirkjunni á Hólum.

AM. Dipl. Isl. Fasc. Lxvii, 8. transcriptum á skinni frá 30. Júlí 1542; AM. Dipl. afskr. Nr. 584 (eptir transscr.), Bréfið er tekið upp í Biskupasögur séra Jóns Haldórssonar. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 431—33 (ónákvæmt). Í Bisk. Nr. 2. Fol. er afskrift af bréfinu.

Magnus med gudz næd Noregs swia oc skæne konungr. sender ollum monnum þeim sem þetta bref sia edur heyra Q[uediu] G[uds] oc sina.

Wier wiliu at þer witid ad gudi allz wolldugum til heidurs ok hans signudu modur mey marie ogh ollum gudz helgum monnum. þa tokum wier heilaga hola kirkiu ok wirdu-

¹⁾ Hér mun vera hleypt úr kafla um inventarium (sbr. Gyrðsmáld. 1354).

ligann herra oc andaligann faudur ok win worn kæra herra orrm med gudz mýskunn Biskup at holu'n æ jslanndi. sueina hans þæ sem hann helldur dagliga æ sinn kost ok land bola jarder garda skip kaupeyrer. skoga fiska. fvglwær reka ok allann varnad og gozs. þat sem kirkiann oc hann eiga edur eigandi verda j landi oc lausum eyri. hwort sem þat verdur j minna hlut edur meira logliga. j Gudz walld vora wernd ok konungligt traust til allra rettra mæla. fullkomliga firir biodandi hverivm manne huerrar stiettar eda tigundar sem huer er kirkiunne edur honum edur hans sueinum firir nefndum edur warnade ok gozs kirkiunnar oc hans. nockrar rangligar ægongur at weita. nema hwer sem þat giorer. wile sæta af oss reidi. refsingum oc hordum afarkostum. og æ ofan swara oss xiiij. morkum j brefa broth oc þeim fullretti sitt epter logvm er brotid er vidur oc halfvaukenn saker þessa wors varnadar brefs.

Swo vilium vier ok at aller menn wite at vær hofum þæ skipan æ giörtt at herra ormur firir nefndr skal sialfur hafa oc taka einfalldann sakeyre af sinvm dagligum sueinum. vtan al-eigu mæl. vor þegngilldi bref ok fridkaup. Biodvm vier ollum monnum einkanliga sýslvmonnum lögmonnum handgeingvum monnum vorum oc vmbodzmmonnum. at þier styrkit kirkiuna firir nefnda ok herra orrm biskup goz hans ok varnad ok sueina hans firir sagda. þui ollu framar til laga oc rettinda. bædi vm logligar skvllða heimtingar ok adra hluti vid hwad manna sem þat er ad skipta. ath vær hofum gefit kirkiunne oc honum þeir[a] varnadi og goze þetta vorth bref til styrks ok werndar ok latid þeim þess so niotanndi verda. sem þier vilid hafa þæck ok ofusv af oss. Er þat fullkomid bod wort ath þier lukit med greidskap optnefndum herra orme biskupi allar riett giörwar skvllder til tiv marka edur tiv mörkum stærre og hafit luckt jnnan manadar. fra þui sem þier verdit krafder. so framt sem þier wilied ei oss suara fiorum Mörkvum j brefa broth. ok þo rett giora at sijdar se.

þetta bref var giort j oslo freadagenn næsta firir gregorij Messo æ seaunda æri ok tuttugzta rijkies wors. Herra arne aslaksson canceler vor jnsgladi oss sialfum hia werunndvm.

518.

28. Marts 1346.

á Þverá.

JARÐAKAUPABRÉF Orms Hólabiskups og Þorsteins Kolbeinssonar, að Þorsteinn lætr biskup fá Enni í Refasveit með veiði í Blöndu fyrir Tungunes á Ásum.

AM. orig. dipl. Fasc. I, 12, frumbréfið á skinni; afskr. í Landsb. 115. 4to II, 165—66. Innsigli Arngríms ábóta og Eiríks eru döttin frá. Innsigli Orms biskups og Þorsteins Kolbeinssonar eru fyrir bréfinu enn, en þó brákuð.

bref vm ænni¹⁾.

Ver ormr med guds miskun biskup aa holum. af annarre halfuu. en ek thorsteinn kolbæins son af annarre Gerum þat ollum godum monnum kunnikt. at þa er lidit var fra hegat burd vars herra ieshu christi M. ccc. xl. ok vj. aar jn festo eustachij at pueraa j skagafirde vættum hiauerandum brodur arngrimi ok sira æirike byttum vit jordum oekar j millum svo at ek thorsteinn kolbæins son gaf vpp j valld vyrdolegs herra orms biskups jordina alla j enne med væide j blondu. ok allum þeim gognum sem henne hefuer at fornu fyllgt ok nýio. hoola kirkio til æfinnligrar æignar. her j mot lagdum ver ormr biskup. nefndum thorsteini jord alla j tungunesæ med þeim lunnendum sem ver fengum hana æiga honum ok hans erfingium til stadughrar æignar. ok til sanennda her um settum vit ockr jnnsigle firer þetta bref. ok af þui at vit fyrrnefndir arngrimr ok æirikr vorum j hia sogdum jardaskiptum. settum vit her firer ockr jnnsighle. Gort j nefndum stad deghe ok ære.

519.

7. Október 1346.

á Þingeyrum.

ORMR biskup á Hólum gefr klaustrinu á Þingeyrum land alt á Hjaltabakka og jörðina að Klifum að fráskilldri veiði í Blöndu.

AM. Dipl. afskr. Nr. 444 «ex originali monasterii thingeyrensis, accuratissime» (AM.) «Jnnsigled er burtu» (AM.). Afskr. er í AM.

¹⁾ Aptan á bréfinu.

280. 4to bls, 155—56; Landsb. 107. 4to. Prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 200—201.

vm hialltabacka¹).

Ormr með guds miskun biskup æ hoolum sendir allum monnum þetta bref seaanndum edr høyrannndum quedio guds oc sina. kunnikt gerannde at firir guds skýlld til upphelldiss stadnum oc klaustreno aa thingeyrum er ver unnderstanndum miok þurftught vera. hofum ver lagt þangat. sogdo klaustre til øfunligrar eignar land allt aa hialltabacka. iordina at klifum. vtan. veide ii blondo skalagiord oc elldiuid i iordina. er ver uilium at einsaman heilogh hoolakirkia hallde oc hafue til øfunligrar eignar. alla þa er þar fylger. en allar adrar landznytjar med nefndom iordum skolu þeir øfunliga hafua oc hallda.

Jtem her ofuan aa tokum ver brott med þesso vvaro brefue diaknsuist or iordinne ii huamme er laurencius biskup gaf stadnum. soo at þar skal hedan af alldre firir oss ne vvara eptirkomendr diakn skipazst.

forbiodum ver allum oc serhueriom huerrar tighindar edr stettar huerr er þessa vvara skipan rifua edr rifta hedan af.

ok til sannenda her vm settum ver vaart innsighe firir þetta bref gort æ thingeyrum in festo marci pape anno gracie M. ccc. xl. vj. nostre consecrationis quarto.

520.

[1346—49].

SKIPAN Árna erkibiskups Einarssonar í Niðarósi.

Gl. kgl. saml. Nr. 1154. Fol., skinnb.; þetta er skrifað c. 1450. Þessi skipan er áðr prentuð í Norges gl. Love III, 295—301. Þó að þessi skipan komi Íslandi ekki beinlínis við, er þó gott að hafa hana hér til samanburðar svipuðum íslenskum skipunum.

Arne með guðz miskun erchibiscop i Niðarose sendir ollum gudz vinum i sino biscopsdóme queðiu guðz með hans nað oc blezzan.

Margfallig skylda biscopligns embetis sem sialfuir guð oc

¹) manu antiqua (AM.).

hans heilogh kirkia hefuir oss ouerdhum i hendir fengit rekkir oss oc aminnir iðuligha at leita með allra ahyggio þeirra vægha sem helzt megho yðhir væra til andliga hugganar oc iðrum salom viss gðymsla guðz buðorða þessa heims oc orug inleðning euerðeligha glæði utan enda.

1. Er þet upphaf oc grunuoll varra fortolu oc kennedoms i þesso brefue at mer kungerom eftir guðz buðorðum oc heilaghra fedhra predican at þet er þreggia handa folk cristinni sem guð hefuir valt vndir kirkjuunnar lyðni oc buðordhe seer at þiona vndir vbrigðelighre won eilifs fagnaðar. Fðrst er mðydomir karlmanz eða kuenmanz þeirra sem alla sina dagha gðyma reinligha beði likams oc hierta vtan alla saurghan likamlegra samuistar. Er þessi stettir guði þekkastir swa sem han er i engla liki till allar fægðirðar oc venleika. þar nest er ekkiu-domir, sem þeir men er sek halda eftir likamligha saurgan sina, sek till iðran ob ifuirbota. oc firir sina alla likams lost-semi oc enda sua sit lif þessa heims i guðz pionusto. Er i þeima tweggia handa stettom flest þet folk sem sek hefuir bundit vndir með velum eðir klaustrlifnað vndir guðz oc heilagrar kirkio tionusto. þo at guð hafue oc marghom oðrum monnum til þessa sama dygðeligs lifnaðar sina naðir gifuit. þet er oc vndir guðz buðorðhum oc naðhum þriðia handa folk sem lifuir i hiunscapp með kerleika við guð oc sin iamcristin i lydhni viðh heilagha kirkju oc sinna logligha formanna bæði andeligha oc likamligha oc einkanligha gðyma vbrigðheligha truscapp sins hiunscaps huart viðir annat. þar með iðkande sin lifnað með almuso gerðhum oc oðrum miskunnar verkum. Hðyrir þesse stettir till þeim monnum sem ey ero till andeligs embetis skyldbunir sem fðr seghir. huerium wer sendom oc einkanligha þetta bref radhande aminnande oc biðiande af guðz halfuo at þeir gðymir .x. guðz buðordha oc varizt .viij. hofwðsyndir oc alt þet sem heilogh kirkia oc hennar formen firir bioða oc boðhit hafua. Nu huar er lifuir vtan einhuern af þessum þrenna handa lifnað þa er han vtan guðz naða. Frillulifnaðhir oc alla handa likams loste sem við manna getnaða limum gerist vtan hiunscaps. han er bannaðir oc bolfuaðir af sialfum guði oc heilagre kirkju. En þeir men sem þiunscaps lifnað vilia byria oc till hiunscaps seer kuenfangs leita tale fyrst uið foður oc

modur oc adhra giptingar men þeirra mðyar eðir konu oc einkan-
legha við sialfua hona sem han vill með guðz loghum eiga.
Oc ef þeirra samþykt fellir saman sem þetta ærande varðar þa
scall eftir loghum oc landz sidhum godhum með skilrikum
vattum trulofuan oc festing a koma þeirra millom. Er æ þui
bætir sem þet er bergheligre giort. þui at binar festingar sem
með fwlmenzscø oc pretuise oc swiklighum fortolum lettra
manna gerast hefuir heilogh kirkia yðir firir enktit. Er þo þet
rað at þau sem sek trulofua saman með frialsom vilia. at þau
halde sina iattan. þo at kirkian dðmer ekki vm proflaust mall.
sidhan festing er a komen þa scal lysa þria sunnodagha þet minzsta
eðir adhra heilaga dagha þessare festing at kirkiu þeirri sem
þau ero vppfðd i soknenne eða þer þau hafua heimili i. eðir
þeir men ero i sem kunnykt er vm þeirra ætt oc athæfue.
scal prestir i þeirri lysing gera þeim ollum stefnu viðirkueme-
ligha longa sem nakot hafua eðir vilia mote kasta þeirra sam-
bande. swa at þet se uppborit firir kirkiu dome fðr en sam-
gangir oc bryllaup geriz. Oc ef nakur kastar þar i mote
frendsemi. sifskap eða aðra meinbughi. þa scall prolastir erchi-
biscops eðir soknarprestir firirbiodha þeim framare at gera. fðr
en þet mall er profuat oc orskurðat með kirkiunna dome. Nu
ef engin kastar i mote. eða iðynaz þau kost enkis veið sem
upp ero boren. þa sculu þau bryllaup sit gera eftir loghum oc
landzsidhum rettum oc þo i þeim timum sem loghin ero ey
forbodhin oc fare a bryllaups dagh til kirkiu þeirra sem bryl-
laupp gerizt i sokninne. oc take þar af preste heilagha hlezzan
oc pusan oc fulkome siðan hiunscapp. sem fðr seghir eptir
loghum. Megho þo eingi pusaðe veizlu gerazst oftare en ein
tima. oc þui ma prestir allrek þau saman pusa sem fðr ero
pusað. En uæll ma han heiðirligha messo syngia a bryllaups
deggi þeirra. Gerir pusan swa mykit at þo at meinbughi telizt
a siðan þau hafua saman huit. swa at þau veiði at skiliazt. þa
ero barn þeirra arfgeng oc enga pino firir taka sculu þau
huarke fostur eða feargiðld ef lyst var sem fðr seghir. Engi
scal oc sa mote kasta þeirra hiunscapp sem visti at lyst var
oc þar ekki motekast upp fðr en hiunscapir þeirra var ful-
komen. vtan sa er þet gerir meggi fulfðra at han visse þet
eigi þa. En ey er lyst oc veiða þau at skiliazt. þa sculu þau
taka fullar scriptir með fostum oc vtistoðum oc fullum giold-

um. oc born þau sem þeirra millum ero alen ero till enkis arfs eða sômdar komen huarke veralligha eða andeliga. Ekki scal oc prestir þæt bryllaupp sitia eðir nâkot embeti i þui bryllaupe at veita sem utan lysing geriz. Nu kan með guðz miskun kona verdha barn hafuande þa scall hon sek gôyma i alle guðrezlo. oc vakte æ þeim muni bætir sem hon vet sin tima till meira lidha fôðzlutima barnsens. gange þa till scripta nakorum .x. doghum edir .xij. eðir þui nere firir þet sem henni þykkir vaan at henni kome barnsykir a hendir oc gere sik sua satta uið guð. leggiande alt sit traust vndir guðz nadhir oc iomfru sancte Marie hielp oc arnaðar orð at hon frialses með godhum hætti or siuum vanda oc vaða. oc at sa getnadhir sem hon er þa hafuande kome með lifue i lioss oc lytalaust oc aliz með heilsu oc hemmingiu till guðztionustu. frendom oc vinum till hugganar.

2. Oc af þui at mer komum allir swa nauðligha i þenna sorghadall at engi kemir utan verk ok sykdom grat oc vesold. swa at margir dôya bædhi lifs oc salar fôr en nai cristinne oc heilagre skirning. vtan hueriar eingin ma frialsas æueligha helutis pinu sakir vara fôrsta fôreldra Adams oc Euo syndar oc ulyðni. þui er þet rað vart oc boð at þen tima sem konur fôða barn. hafui inne hia seer viðirkuemelikit kerald með vatne. at barnit môghi skirast ef þet kemir sua krangt oc vstyrkt i lioss at men trôysti eigi at till kirkiu moghi fôra. Scal prestir skira en han er a gardhenum fôr en leikmaðir. fôr leikmaðr en kona. kona ef ey er kalmaðir till. faðir ef ey er hinna till. oc fôr modhir en oskirt dôyr. skal ekki þeirra hiunscapir skiliazst firir þessa guðsyfiar sakir slikra nauðsynyar sem nu ero told. En sa er skirir barnit scall nepna sliku nampne sem fadhir eða modhir segbia till ellighar gifui sialfuir cristeligt nampn. en han nar þeim eigi. oc dôpi þryssuar i vatn. fôrst a grufwo. sidhan sit sinne a huara lidbena. oc hafue barnit sem skemst i vatneno. oc segghi han þessin orð meðhan han skirir þet. Son ego te baptizo in nomine patris et filii et spiritus sancti amen. Ellighar swa. Son ek skirir þik i nampne foður oc sonar oc hins heilagha anda amen. Ekki scall till leggja þessara ordha oc ey af þeim fella. J vatne scall skira. oc ma skira i þui vatne sem snior verdhir till eðir

iocul. J engom öðrum lut eðir vætzsku ma barn [skira] vtan i vatne sem nu er sagt. En ef barn styrkis þa skall til kirkju föra oc seghia preste at heima var skirt sakir nauðsyniar. oc seghia honum alla atferð skiringar. Ef prestir tortryggir þeirra tillsogu sem barn föra till kirkio. þa skal þen er skirdhi eða þen sem hia var nakur sanna með einseidhi. oc þet scall nöya. sidhan scal prestir ekki primsigna barnit. utan lata þet þeghar iin i kirkio oc leggi acrismu a barnit vtan aðra skiring. með ollum þeim ifuir-sang sem han er van a barn at leggja sidan þet kemir or funtin. Scall oc barn ferma lata þegar först ma biseopi na-gifs i þui helgho embeti traust oc styrkir mote andskotanum oc hans prettom. oc þui er þet fulknemd oc staðfesti heilaga skirn. Ma sa engi hielpaz sem þet embeti hefuir eigi fengit sakir þes at han firrsmar þet eðir glömir af hyrdizleyso.

3. Nu ef barn föðiz sua starkt at ei þarf heima skira. þa scal guðsyfia till fa. ein karlman oc eina konu at minzstu. þet nögbir. vtan tighinda manna born se oc þeir vilia fleire till fa. Sculu guðsyfiar born till kirkju föra. en prestir scal skira sem han veit sit embeti till væra oc kirkju bökir visa honum. Ero guðsfiar margfaldar oc fylghir þeim hin mesta þyrmsll oc margfaldeligh vyrðing. en þessar ero guðsyfiar. först millum þes er skirdhir verðbir oc hins er skirir. Önnur er millum hins er skirir oc föður hins skirða. þriðia millum hins er skirir oc móður hins skirða. Fjórða millum barna þes er skirir oc þes er skirðir verðir. Fimta millum þes er skirðir verðir oc þeirra sem honum halda till skiringar. Setta millum þes er skirðir verðir oc logligh husprøy hins sem a honum heldir þo at hon se ey nere. Oc somu leið ef husprøy heldir a barne. þo at husbonde se eigi nere. Siunda millum þes er skirðir verðir oc harna þeirra sem a halda. huart sem þau ero fleire eða ferri. Att-ande millum þes er a heldir oc fodhur þes sem til skirn verðhir haldin. Niunde millum þes er a heldir oc móður þes sem a verðhir hallit. werdha þessa samu guðsyfiar með same virðhing oc þyrmslum i fering sem i skiring. so at engar megho mill-um guðsyfiar giptingar bindaz. Oc ef nakur dyrfuiz at binda eðir bundit hafua. þa verða þau sem þes hafua dyrfs með kirkju dome oc harðom afuarkostum at skiliaz. Ero þetta kirk-iunnar logh oc heilaghra feðra skipan hueriar allir men eigha swa at göyma sem .x. guðz buðorð.

4. Þar með sculu þeir göyma yðhir truligha með allre óðmykt oc cristelighe siðferð. einkanligha at þeir komir iðuligha till iðhra soknarkirkíu. þui at þet er iðhor pelagrims ferð. oc hon nðghir iðir en þeir með fridhi oc siðsemð iðka þer sem þeir verðir með veraldlighe fiolskyldo oc likams erwdhe iðir oc yðrum bornum at iðdha. oc þer með hædhi veraldlighom oc andelighom iðrum formonnum at þiona. Sculu þeir swa or iðrum heimilum buaz till kirkíu. at þeir sculit afleggia hatir oc ilzsku awnd oc alla vndirhyggíu. en væll moghir þeer tala huar við annan vm siin mala skipti vtan forðz oc ilzsku. oc sculu men engar skuldir krefia eðir sculdar hemtingar eða aðrar soknir byria eðir iðka i kirkíu. eðir kirkíugarðe. Nu komir þeir till heilagrar kirkíu. fallir först a iðbur kne fire kirkíudurum oc minnizt viðir dör eðir kirkíu hurð. gangir siðan kring vm kirkíuna en væðiratta er swa till fallen at þet ma væll göra. gangir siðhan iin i kirkíuna oc kastir a iðhir vigdhu vatne. fallir siðhan a knæ firir hinum helga crosse oc biðhir iðhir guð till nadha oc minnizt upp a hans pino með huerre han lösti oss tapaða men vndan andskotans valde. Seghir iðra Pater noster oc heilser iomfru sanctam Mariam með Marie vers sem swa hyriar Aue Maria eðir hergir a brioste yðro oc seghir swa en þeer kunner ey meira. Guð alzvallande veri meer nadhigir oc miskunsamir syndugum manne. En þo er huar maðir skyldughir at kunna Credo. Pater noster oc Marie vers oc sek at signa með hins helgha crossmarke oc þessum orðum. Ek signar mik i nampne fodhur oc sonar oc hins helga anda. Nu er prestir ey till kirkío komen. eðir ey þa en till messo buen. þa stendir uæll at meðan þer gangir kring vm kirkíuna. gange huar til graftar sins fadhur. modhur. syskina eðir frenda oc vina oc seghi þer sina Pater noster. oc gange swa iin i kirkíuna. ellighar geri þet eftir messona för en þeir gangir or kirkíu gardhenum. Telium wer ey þui fire iðir at guð hðyrir men iamuæll ine i kirkíu vm alla banda retlaat bðnahald sem i kirkíugarðenum vtan liosare kerleiks mark er þet at huar minnizt sins nainnga. ef allir eðir sumir sia at han vitíar þeirrar graftar. en þa er men vnte þui ekki. Nu byriar prestir heilagha messo. fallir þa allir a knæ. siðhan megho þeer standa till þes er byriar Gloria in excelsis deo. fallir þa oc allir a kne

oc minniz at þenna sang byriaðe englar a þa samu natt oc tima sem guðz son fôddir var af iomfru Marie reinum likam at löysa oss or anskotans valde. allir sculu þeer a kne falla oc beria a briost ydhor swa oft sem þeer hōyrir i messonne þessor orð læsin eðir sungin. Jhesus Christus. Maria. siðan megþo þeer sitiande messo lydha þar till er þeer hōyrir guðspiold sem sialfs guðz orð ero i. allir sculu þa upp standa oc taka ofuan siin capruun oc standa swa barhofðe meðhan lestin verðbir læsin. siðan sculde men offir sit till altare fôra oc heiðra swa embeti heilagrar messo oc guðz hold oc bloð sem i messonne helghaz oc i vpphalde teez ollum monnum i asyn brauðz oc viins. En þa er prestir haldir vpp guðz likam oc þar nest hans bloð. þa scall huar cristin maðir tia með fullri ððmykt alla sina elsko oc astsemi till sins scapara með barom hofdhum oc knefalle. upphallande sinum handum. oc beria prysuor a bryoste seer þui at þrefaldeligha syndom wer mote honum. þet er i huxan. ordhum oc verkum. oc kennomst viðir at þet er þen samme voldughe guð sem scop himil oc iorð oc alt þet þer i millum er bædhi ifuir oc vndir oc loyste alla sina vine or andskotans valde oc alt mankyn scall dōma a sidharsta degþi huern eftir sinom gerningom. Er þet oc alla manna cristinna þioðar obrigðhelig tru at meðhan guðz likame helghaz uphelz oc nōytiz i heilaghe messo með kraft guðligha ordha oc prestins embeti. þa lykkiz upp himpnanir. oc guðz englar fara ofwan at luta oc nigha sinum haleita scapare. swa at þar kemir þa saman himpnesk oc iarðligh skepna með allre ððmyukt oc glædhi oc fullum fagnadhe at þiona sinum oc varom sannom guði þo at mer syndugþir men sem eigi ero[m] verðugþir þet at sia með likamlighum aughum sakir varra margfaldeligha vesaldar oc likamsens brðyskleika. Einkanligha biðbhum wer at men gangi með spekt hofsemi oc guðrðkigha at taka guðz likam a pascha dagh oc þrengir engin fram firir annan. sem margþir aumlighir men oc at ollu vitlauser dyrfuaz at sōkia þa till heilags alteri þui likazt at þeer fare með herskilde aat sinum scapare oc lausnare sem hinir aumu Juda gerdhu þa er þeir fangadhu han till dauðha. Standa sculu men i kirkio eðir a kne liggia meðan syngir Pater noster. Þa pax er gifuit af guðz alteri. þa scall huar annan kyssa.

karlmen sjín i millum, en kuenmen sjín i millum. Scall sa koss vera með fullom kerleika swa af hierta sem af likam. En huer þeirra sem messo kos gifuir, þen sem af guðz alteri oc likam byriar, með swikum oc iluilia, han er drottens swikare oc sins iameristins forradhare, luttakare alz vfagnaðar með hinum forðmda Judase sem varn herra Jhesum Christum sin guð oc meistara selde i trunaðe till hinna liotasta pinu oc hins haðoghast[a] dauða. Þui nest sculu men taka með knefalle litillatligha guðz blezzan vudir sins prests hende, oc fara swa með frið huar heim till sins heimilis.

5. Werir oc i virdhing við sialfuan guð oc alla himpneska dyrð, goðuiliughir oc stuðnir iðrum soknarprestom, einkauligha medhan þeir ero retferðughir i sinom lifnað oc i rette lydhni við sialfuan guð oc oss, þui at þeir ero skyldughir iðir andligha hialp at veita, er þeir komir i heimen, her eror, oc heðan farer, hafuum wer fastligha at þeer se iðhir óðmyukir i prestligho embeti, i ollum lutum goðuiliughir sem sinum andlighom barnom.

6. Forbioðum wer fulkompligha at þer takir ey við nakorum preste þeim sem nyskipadhir kallaz, vtan han lyse adhir oc upplæse i heilaghe kirkio sino opno skipanar brefue með varo hangande incigle.

7. Þet sculu allir men gðyma at koma fastande at hðyra belgha messo þeir sem fultida men ero, oc at allir se i kirkio oc kirkiogarde liodhir vtan alz harðysti oc latir iðir i hugh koma huersu mykill salo haske þet mon vera at gðra þer syndir sem men sculu sina syndir bðta.

8. Sðkir oc með iðro erfuodhe þangat sem afgiltir gifuaz, oc gðrir þet með fulle tru oc orugge vaan iðir till vissar salo hialpar.

9. Warizt oc bantzatta men swa sem fulasta eitirorma, at þeir samnðtizt þeim ekki eðir nakorn bliðscapp eðir eftirlæte gðrir.

10. Gðymir iðir firir runum, galdrum oc gerningom, lifiom, hindirviti oc ollum atrunadhe þeim sem heilog kirkia kennir iðir eigi oc hennar formen oc tionustu men, Huar sem oðruiss gerir, þa er han sem villumadhir i guðz bannæ.

11. Þet er huar madhir skyldughir sem a þeim aldre er at

han ma syndir giðra. oc sik veit i nakore [synd einkanligha dððligha fallit hafua. at han scriptberi sek með allre iðran swa opt sem han veit sik i nakore synd. Einkanligha gange men timeligha till scripta i longa fostu. þui at huar fastu daghr. bðnabald. almusugerð oc allra handa miskunna uerk ero ret scriptadhum manne till salohielp oc vissa frialsan fra skyldugri pinu sinna afbrota. En allir þesser lutir koma till engrar hielp þeim sem sínar syndir vill ey með iðran oc ifuirboot af ollu hiarta scripta oc framleidhis varaz sem guð gifuir honum þar til hielp oc nadhir vmfram alla luti.

12. Timeligha sculu peer kalla till idhar prest þegbar peer kunnit i sykdom leggiast oc gerir þa idhar scriptagang reiniligha. oc takir sidhan guðz likam oc helgha olian. at þeir moghir traustliga sattir vera með guð oc men. oc með goðre samuitzsku viðir þetta skiliast. þa sculu men oc sit testamentum gerna gðra. Fðrst sialfuom gudhi saal sina. þer nest helghum kirkiugardhe likam liif sin. minnizt sidhan soknarprestz sins. frenda oc vina með nakore huggan sem guðz lane sem guð hefuir hueriom leent eftir slikum efnun sem huar orkar. en enghan fatighan man eggjom ver þer sem gotz er swa litit till at varla ma frialsligha nõghiaz barnom einkanligha skilgetnum till vidhirlifuis.

13. Gðymir idhir firir guðz sculd fra ollum stuld oc okkir oc vidhir ologlighum afla. oc hafuir retferdheligha iðrar tiundir af ollum rettum afla bæðbi af sio oc af lande sem peer eror gudhi skyldugbir oc hans tionusto monnum. Sua oc i oðrum skattum rettum oc tollom sem peer ero skyldugbir wt at gðra eðir greiða at loghum oc landz sidhum rettum.

14. Haldir oc cristelighan kerleik með dauða manna likama oc fðlghir þeim með goðuild till heilags legstaðar. ey sidhir fatðkum monnum firir guðz sculd en rikom. þui at allir ero þa fatðkir. oc minnizt þes þo at manna likamir se nu i sinom dauða nakot anstyggrir asynum þa hafua þo varer likamir þet ifuir alla kuikande likama at þer scall salen aftir koma i a domadegbi till æueligha lifganar eftir guðz dome oc sidhan sculu þau aldrig skiliazt.

Gifue gud alzualdughir idir þetta bref sw[a] at atgðyma at peer moghir þer með afla oc odlaz fe oc frid aar oc hemmingiu þessa heims oc euelighan með sialfuom gudhi i himerike vtan enda. Amen.

521.

15. Juli 1347.

i Ljóðhusum.

TESTAMENTISBRÉF Magnúss konungs Eiríkssonar og Blaunku drottningar, þar sem þau gefa ýmsar gjafir til kirkna, kapellna. klaustra, spítala og fátækra manna.

Frumbréfið á skinn i Ríkisskjalasafni Svíþjóðar. Prentað í Handl. rörande Skandinav. Hist. XII. 1825, bls. 38—56, Saml. til d. norske Folks Spr. og Hist. V 579—87; Dipl. Norv. V, Nr. 193. Hér er að eins tekið það úr bréfinu, sem kemr þessu safni við.

Testamentum domini regis et domine regine Blancha.

Nos Magnus dei gracia rex et Blancha eiusdem gracia regine Suecie. Noruegie et Scanie . . . legamus . . .

Jtem ecclesie Stafangir vnam casulam. dalmaticam subtile et vnam capam.

Jtem ecclesie Hamar tantum.

Jtem ecclesie cathedrali sancti Magni in Orchadia tantum.

Jtem ecclesie Scalabult jn Islandia tantum.

Jtem ecclesie Holæ tantum.

Jtem ecclesie cathedrali jn Grœnlande centum marchas denariorum. jn vestibus pro ornatu ecclesie preciosis.

.....

Datum Ludhosie anno domini m^o. ccc^o. xl^o. septimo. dominica ante beate Margarete virginis et martyris.

522.

15., 18., eða 20. Februar 1348.

i Oslo.

RÉTTARBÓT Magnúss konungs Eiríkssonar, þar sem hann bannar útlendum kaupmönnum verzlun í norðrhluta Noregs og í skattlöndum ríkisins.

AM. 330. Fol. á pappír. frá c. 1600 (= A); AM. 331. Fol. á pappír frá c. 1600 (= B); Stockh. Sk. 31, R. 4 Nr. 14. Fol. (= C). B og C eru norskdanskar þýðingar og A einnig bjagað. Norges gl. Love III, 170.

Magnus med gudtz miskund Noregs suia och skona konunger sennder aullum monnom theim som thetta breff sia eder høyr[a] quediu guds och sina.

Ver haffuom¹⁾ vnderstandit att vthlenndske koupmennd siglla thiill skatlande varo och annar stadar thar som ey heffuer fyr vanna aa verit och vart lannd heffuir thar skada aff oc suo noker kiepmennd i landeno och thui forbiodum ver och fullkommeleiga [at nokor koupmader segla²⁾ med sino koupöyre nordann om Bergenn eder nokor stadar thiill vaare skatlannda [och thar med kallom ver affther och onytte gerom³⁾ eda seylar med koupöyre edar godtz senndar se that alt optekit oss thiill hannde.

Thette bref var giort i Oslou [siau nattom för Laupars⁴⁾ messo⁵⁾ aa .ix. aare och .xx. riikis vars och innsiglad oss sialffum hiauerendom.

523.

15. Mai 1349. i Tungu i Blöndudal.

VITNISBURÐR Bessa Brandssonar og Ásmundar Grímssonar um að Tunga í Blöndudal eigi torfskurð í Ytri-Löngumýri.

AM. Dipl. afskr. Nr. 3922 «Ex originali. Brefed hefur vered alls med tveimur jnnsiglum, er skrifad á kalfskinn. Jnnsiglenn er[u] bæde vidföst, enn so molud og brotenn [að] ecke verdur á lesed¹⁾; með hendi Jóns Magnússonar bróður Árna.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sia edr heyra gerum vid bessi brannsson oc asmundr grimsson kunect at vid heyrdum okkur ellri menn þat segia en aunga j moti thala at tunga j blaundudal ætti torfskurð j iordina a lang[a]myri enni ytri æ asumar eptir ar suo miken sem bondi villdi lata skæra er j tungu byggi oc iordunni væl nægþi. vissu uid ok at þeir haufdu sæm j tungu biug[g]u suo felldan torfskurð j langamyrar jord tutangu vetr ok leingr ar eptir ær ataululaust. atti ek furr nefndr asmundr langamyri ellefu vetur ok tallda ek aldri æ apr æ-

¹⁾ haffua, hdr.; ²⁾ [alle wdenndiske kiepmend att segle B, C; ³⁾ [och her mitt iglenn kalde wij och wduelig giorer alle the breffue som ther om wdgiuffuitt er, end huo som her effther thette gier B, C; ⁴⁾ Laurantz(!) hdr.; ⁵⁾ [thenn .ij. dag for Petri ad Catedram B; [then 7 dag for Petri ad Catedram C.

nefndan torfskurd þuiat ek reiknadi hann vera fulla æign vr tungu. ok til sanynda her um sættum vier fyrrnefndir menn okkur insigli firi þetta bref gort i tungu i blaundudal in festo balluardi martiris. a þritukta ari rikis okkars virduligs herra herra magnusar med Guds nad noreghs ok suia rikis konungs.

524.

18. August 1349.

i Avignon.

KLEMENS páfi VI. sendir Árna erkibiskupi í Niðarósi og lýðbiskupum hans endrit af boðskap sínum *Unigenitus* frá 18. Janúar 1343 um júbílár í Rómaborg 1350 og býðr honum að kunngera þetta.

Dipl. Norv. I, 318 eptir skjalabók Klemens páfa VI. á páfagarði í Róma (Clem. VI. ann. vii ex instrum. miscellan. 1349). Gyrðr Skálholtsbiskup og Ormr Hólabiskup munu hafa feingið afskrípt af bréfinu eins og aðrir lýðbiskupar.

Clemens episcopus, seruus servorum dei.

Venerabilibus fratribus [Arnoni] archiepiscopo Nidrosiensi eiusque suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

Dudum de fratrum nostrorum consilio et plenitudine apostolice potestatis indulgentiam, quam felicis recordationis Bonifacius papa viij predecessor noster omnibus vere penitentibus et confessis, qui beatorum Petri et Pauli apostolorum basilicas de urbe in anno a nativitate domini millesimo trecentesimo, et extunc quolibet anno centesimo secuturo, certo modo visiterint concessit, ad annum quinquagesimum duximus reducendam, statuendo quod quicumque voluerint indulgentiam huiusmodi assequi, basilicas predictas ac Lateranensem ecclesiam in anno a nativitate eiusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo proxime secuturo, et extunc de quinquaginta in quinquaginta annos certo modo visitare deberent, prout continetur plenius in confectis super hoc nostris literis, quarum tenor talis est. [Hér kemr boðskaprinn *Unigenitus* frá 18. Jan. 1343, sem ekki snertir Ísland sérstaklega]. Quocirca fraternitati vestre per apostolica scripta mandamus quatinus singuli vestrum in singulis vestris civitatibus et diocesibus predictas litteras nostras subditis vobis clero et po-

pulo publicetis et intelligibiliter exponatis, ut annuente domino ad promerendum huiusmodi indulgentiam se disponant. Ceterum quia presentes littere nequirent forsitan propter viarum discrimina vel alia impedimenta legitima singulis vestrum commode presentari, volumus, quod per te frater archiepiscopo, dictarum litterarum transumptum manu publica scriptum tuoque munitum sigillo vobis, fratres suffraganei, transmittatur, cui velut originalibus litteris adhiberi volumus plenam fidem.

Datum Avinione. xv. kal. Septembris, pontificatus nostri anno octavo.

525.

23. August 1349.

á Helgafelli.

ERÐFESTR vitnisburðr tveggja manna um það, að staðrinn að Helgafelli eigi alla veiði í Straumfjarðará milli fjalls og fjöru.

AM. 264. 4to bls. 7—8 papp. skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 6—7 papp. skr. c. 1660 (Jón Steindórsson); AM. dipl. afskr. Nr. 1540 og Nr. 1624.

Wmm veide j straumfiardara¹⁾.

Ollum þeim godum monnum sem þetta breff sia eda þeyra sender Pietur [prestur Marteinsson²⁾] Quediu Gudz oc sijna kunnigtt giaurande ad sub anno gratiæ [cio ccc xl nono³⁾] jn octava assumptionis sancte mariæ ad Helgafelle tok eg⁴⁾ þessa eida af Arna Runolfssyne⁵⁾ oc Petre Gudlaugssyne af stadarins vegna ad Helgafelle. ad stadurinn ætte alla veide j straumfiardara j millum fialls oc fiauru. Saugdu þeir oc suo. ad þessa veide hefde aunguer adrer menn sier⁶⁾ eignad umm þeirra daga suo at þeir visse. oc var þa annar siautugur ad alldri. enn annar fimtugur. Oc thil sanninda hier umm setta eg mitt jnnsigle firer þetta bref. [oc sijra skapte sitt jnnsigle fyrer þetta bref⁷⁾]. er giaurtt var j saugdum stad deige oc are. ad þess-

¹⁾ Eignarbrief firer veide j Strömfjardara 252; ²⁾ [Steingrímsson 252; ³⁾ MXL nono(!) 252; ⁴⁾ sl. 252; ⁵⁾ Brynolfssine 252; ⁶⁾ adur b. v. 252; ⁷⁾ [sl. 252.

um monnum hiaverondum. herra þorsteine abota oc bræðrum hans. Augmunde Gudmundarsýne. Katle Sverrissýne. Gudmunde biarnarsýne. Halldoru Hafídadóttur oc audrum godum monnum.

526.

[um 1350].

SAMNINGR þeirra Snorra Andréssonar og Hauks Gunnarssonar um reka Keflavíkr undir Jökli.

AM. 252. 4to bls. 14—17 papp. skr. c. 1660; AM. dipl. af-skrr. Nr. 1539. Þetta bréf er með vissu eldri en 10. Márs 1356 því að þá selr Haukr Ingjaldshól.

Wm kieflauijkur reka.

Jn Nomine Domini Amen.

War þessi tiltala Snorra andriezsonar við Hauk bonda Gunnarsson a Ingjaldshole. Geysladag¹⁾ so sem hann var j vmbode stadarinz a Helgafelle.

Jn primis Beit j Burfellzdal hinum effra. og vm halffa skialldbreid. gieck og Haukur bonde medur ad skarde heffde filgtt ad fornu allur Burfellzdalur hinn effre. og so allur skialldbreidur. enn þo heffde verid skilin beit j dalinn. og so aff greindre skialldbreid. enn stadnum var sellt skard. Enn Snorre beidde ad Hókur bonde feingi votta ad nøckurn tijma heffde fra vered skiled sýdan hann gieck med ad skard heffde att ad fornu. Beidde Snorre ad Haukur bonde tiede hðnum maldaga edur önnur skilríki eff hann villde nøckurn reka eigna sier. þar sem hrónskardz land geingur ad. enn Haukur bonde kuadst þar huorecke haffa til maldaga edur vitne vm þessa eign. vtann menn hafa lagt samann langann tijma reka med löndum. og þad være forn heffd og löug. Enn snorre firerbðd so framt sem hann ætte med adurnefndz stadarins vegna ad hðkur bonde haffe nockud aff rekanum firer Hrónskarde firr enn hann feinge nockud skilríkje til huornenn vndann hefde geinged nekinn.

J þridiu grein liet Snorre lesa maldaga vm landamercke j mille prandarstada og Ingjaldsholz²⁾. þad sem med var bunded brieff Jonz biskups Halldorssonar. vottandi ad hann villde þann maldaga halldast lata vm firsögd landamercke. jatade hðkur

¹⁾ = 13. Janúar; ²⁾ Sbr. Dipl. Isl. II, Nr. 75 (ár 1280).

bonde. að hann villde þann maldaga hallda í öllum greinum enn kuadst so ecke skilia hann. sem snorre villde hann skilia. og fleire adrer menn. og einkannlega huðrsu vitt klýff biete. síjdann handlôgdust þeir hôkur bonde og snorre þar uid að vera sem steffinder bader a Jngialldzhole epter paska vm vored. þa er þeir sira Flose og þordur sonur hans være þar. og vnder þann dôm sem þeir neffndu þar iffer. að puncta maldagann og ganga a landamerckinn. að snioalôstre jordu. skilldu þeir þar þa vera. með öll síjn proff og skilrijke. þo¹⁾ sem huðr feinge til. so sagde og hôkur bonde. að hann hefde lated veita lurkans læk vr fornum farueg af torffuelle síjnum þeim sama sem greiner landamercke. enn snorre quedst lijast. að hôkur bonde ætte að fa vitne til huar hann hefde að fornu falled. með þuij hann sagde nu lækinn ey falla sem að fornu saker veitu hans voru þesser menn vid þeirra tal og handlag. Flosi Jonsson. Gudmundur Arnason. og þorgýlz Oddason prestmenn. leikmenn Biðrn Jonsson. snorre þorleyffson. Eýnar broder hans. Hallur vr lone. Giller. Sôlue. Sumarlíde. Hakon.

527.

[um 1350].

SKRÁ um landamerki Yztu-Garða í Staðarsveit á Snæfellsnesi.

AM. 264. 4to bls. 16 skr. 1606; AM. 252. 4to bls. 14 papp. skr. c. 1660; AM. dipl. afskr. Nr. 1614.

Jtre Garða landamerke²⁾.

Þesse eru landamerkie meður ystum Gaurdum að rædur Hagagardur j Hauldavatn vr stadarhorne oc alltt firi nedan kielldu oc veitulæk oc ut firi nedan Torflæk. en vautn rada alltt hid efra. ut i Lysu. En hun rædur alltt til siofar. Jtak j midgardaland. stackskurdur enn eingiar tueim³⁾ meigninn þordarlækjar thil hagagardz. oc einge ut fra vødum oc upp með Hraunaa thil Rima⁴⁾ þess er geingur fyrr ofann [þorugard⁴⁾].

¹⁾ = þau; ²⁾ 252; ³⁾ Rana 252; ⁴⁾ þuergard 252.

528.

1. Janúar 1350.

í Kirkjubæ.

HALLGEIR Andræsson ábóti í Þykkvabæ í Veri lýsir eignum, ítökum og landamerkjum Þykkvabæjarklaustrs. Falsbréf.

A.

Bréfið er prentað hér eptir afskrípt Jóns Sigurðssonar, sem gerð er eptir afskrípt af kopíu frá 1735, sem sára Jón Austmann í Vestmanneyjum hafði sent hinu kgl. norræna Fornfræðafélagi 1853; kvaðst prestur hafa feingið skjalið frá 1735 eptir tengdaforeldra sína á Þykkvabæjarklaustri, og hafi það þá verið hálfúið og væri það enn 1853. Aptan við stendr þetta: „Þetta er rett útkoperað eptir þeim gömlu orðum sem fyrir oss komu, sem votta undirskrifadir við Berufjörð þann 2.(!) Febrúar 1735

Jon Gissursson pr. m. e. h. Gunnlogr Oddsson

Illugi Bergsson

Olafur Eiríksson

Eyjólfur Arnason m. e. h.

Þetta document uppleið við réttinn á Leiðvelli 1740 d. 10. Juní testera

Eiríkur Gíslason

Olafur Loptsson.

Rétt eptir vidimeradri copie skrifað testerar með eiginhendi og hjáþryktu signeti

Bjarni Nicolasson

(L. S.).

Aptan á kopíu Bjarna Nikulassonar stóð: „Copia af þeim gamla maldaga 1735“. — Af því að erfðleikar eru á því að koma Hallgeiri inn í ábótastöðina í Þykkvabæ og Birnu inn í abbadísarstöðina í Kirkjubæ hefir Jón Sigurðsson ætlað, að þetta bréf væri „samsetningr einn“, og verður hér að rannsaka þetta mál ítarlega. Er þá fyrst að athuga hvort það fái staðizt, að Hallgeir hafi verið ábóti í Þykkvabæ 1. Janúar 1350 og Birna abbadís í Kirkjubæ. Þorlákr Loptsson, Helgasonar var ábóti í Þykkvabæ frá því 1314. Annálum ber ekki saman um dánarár hans. Skálholtsannáll segir hann hafa andast 1350, Flateyjarannáll 1351 og Gottskálksannáll 1354 og segja þeir hver um sig Eyjólf Pálsson vígðan til ábóta 1351 (Skálh.), 1352 (Flat.) og 1354 (Gottsk.). Þó það væri rétt; er stendr í Skálholtsannál, að Þorlákr hefði dáið 1350, þá gæti Hallgeir þó ekki verið orðinn ábóti 1. Janúar, því að þótt hinn hefði dáið nýármorgun, var ekki tími til að setja nýan ábóta á þeim sama degi og svo fyrir hann að ferðast frá Þykkvabæjarklaustri austr að Kirkjubæ. Auk þess er Gottskálksannáll hér, eins og svo margopt, réttari og skilmerkilegri, en aðrir annálar og segir hann skýlaust að Þorlákr ábóti hafi dáið „næsta dag pro festum Vincencii“ [al. fyrir festum Vincencij; Vincencius 22. Jan. = 20. eða 21. Janúar] 1354, og getr þess að Eyjólfur Pálsson ráðsmaðr í Skálholti hafi verið vígðr til ábóta mjög skjótlega „svo sem hann stóð“. Fær það því með eingu móti staðizt að Hall-

geir Andrésson hafi verið ábóti í Þykkvabæ 1350. Jörunn Hauksdóttir. Erlendssonar og Steinunar Óladóttur var vígð til abbadísar í Kirkjubæ 1343 og kölluð Agnes. Um dánarár hennar vita menn ekki, því að það er villa í Hólaunnál að hún bafi dáið 1361; á þar að standa: „ohitus frú Steinunar Óladóttur, móður frú Agnesar abbadísar í Kirkjubæ“ (Gottskálksannáll). Er því ekki herlega ómögulegt að Birna hafi kunnað að geta verið þar abbadís 1350¹⁾. Dagesetning bréfsins „á nýársdag“ er svo grunsamleg, að hún ein væri nóg til þess að tortryggja bréfið, þó að allt annað stæði í skorðum. Eptir fornu íslenzku tímatali hefst árið ekki með Janúar, heldr með Jólum, svo að aðfangadagr er síðasti dagr ársins, en Jóladagr hinn fyrsti. Hefði því bréfið verið gert 25. Dec. 1350, þá mundi án efa hafa verið komiðt svo að orði: in nativitate domini eða á nokkurn þvilikan bátt. Ef bréfið hefði verið gert „á nýársdag“ eptir því, sem nú er baldið, mundi án efa bafa staðið: fimtudaginn næsta fyrir (ante) epiphaulam domini eða in octava nativitatis domini og ef miðað hefði verið við mánaðardag hefði átt að standa „Cal. Januarii“, eða ef til vill: „fyrsta dag (primo die) Januarii“ og er þó slíkt fágætt, og rita menn því nær aldrei mánaðardag í íslenzkum bréfum á líkan bátt og nú er gert fyrri en eptir miðja 16. öld. Dagesetning þessi, sem er vottr um fákunnáttu þess, er samsett hefir bréfið, bendir á að það sé gert eptir að nýi stýll var algjörlega kominn á og byrjan hins forna árs gleymd. Orðfæri bréfsins alt og form er í sjálfu sér svo, að það getr ekki staðizt, að það sé frá 1350, einkum er uppbaf bréfsins vottr um ókunnugleika falsarans á formi fornbréfa. Það hefði og verið nógað kalla „þá heilögu Birnu“ blátt áfram frú Birnu abbadís, því það er hinn venjulegi titill abbadísa, en af lifandi mönuum var einginn kallaðr heilagr, nema páfinn einn. Að segja til landamerkja eptir örskotum er heldr ekki venja og er því jafnóþeppilegt sem annað. Ef upphaf bréfsins hefði átt að vera í nokkru lagi hefði það þnrft að vera einhvern veginn svo:

Vér bróðir Hallgeir með guðs miskunn ábóti í Þykkvabæ heilsum öllum þeim, er þetta bref sia eðr heyra með guðs kveðju ok vorri. kunuigt gerandi. at sub anno gracie M^o. ccc^o. 1° in octava nativitatis domini svo sem ver vorum staddir at heimboði fru Birnu með samri miskunn abbadís í Kirkjubæ morgum dugandismonnum nærverandnum. lyetum ver þessum jtokum og landamerkjum klaustrsins í Þykkvabæ. J fyrstu a kirkian allt heimaland o. s. frv.

Að efni til getr sumt²⁾ í bréfinu staðizt, eins og sést á samanburði við máldaga Jóns biskups Indriðasonar frá 1340 (Dipl. Isl. II, 479) t. a. m. um Bálandsfjöru. Það, sem hér stendr um reka við Ingólfshöfða á víst að réttu lagi við Hjörleifshöfða. Hér er sagt að Hallgeir gefi Kirkjubæjarklaustri Brandaland; en 1490 eru þessir skógar enn eign Þykkvabæjarklausturs.

¹⁾ Þess má geta að til eru Birnnehólar sem örnefni á Síðunni (sbr. Stjórnartíðindi 1890 B bls. 36).

Um eignir og ítök er að einu farandi eptir þessu bréfi, þó það sé gert með einhverjum stuðningi af máldögum klaustrsins, ef til vill eptir minni.

Hver bréf þetta hefir samsett er ekki með öllu víst, en fyrst kemr það fram á fyrra hluta 18. aldar eptir daga Árna Magnússonar, og virðast helst líkur til að Bjarni sýslumaðr Nikulásson sé eitthvað við það riðinn. Í Landskjalasafni Íslands er afskrípt af því á dönsku, sem Bjarni hefir lagt fram í málaferlum sínum (= **B**), og er sú ekki hót tryggilegri en hin íslenska, sem einnig stafar að nokkrn leyti frá Bjarna að því, er leingst má rekja. Er það fremr kynligt að transkript þess eptir máldagabók klaustrsins er látið vera gert austr í Múlasýslu, auðsjáanlega til þess að falsið kæmist síðr upp. Það virðist þó nokkuð ljóst, að ólíklegt er að máldagabók klaustrsins hefði verið komin þangað. Bréf þetta hefir verið nokkuð kunnugt eystra á síðara hluta 18. og fyrra hluta 19 aldar. Er auðséð að Mála-Daíði (d. 5. Jan. 1839) þekkir það, og getr eptir því nm Hallgeir áhóta í kvæði sínu um Kirkjubæjarklaustrskirkju, auk þess sem hann nefnir aðra menn, er einungis koma fyrir í Krukkspá¹⁾. Enn hitt tel eg merkilegra, að Sæmundr prestur Magnússon Hólm getr þessa eða annars líks bréfs í lýsing sinni á Skaptafellsýslu (Íbél. 333. 4to) skr. 1776 í Khöfn, og verðr hér nú að fara frekar út í nokkrn atriði bréfsins, en áðr hefir verið gert. Hér er nefnd í bréfinu „höfnin Sæluvík“. Hún er að vísu ekki nefnd í máldögnum klaustrsins, en hún mun þó vera ein og hin sama og „Sæluhöfn“ í Álptaveri, sem getið er um við Kötllugos 1721 (Markús Loptsson: Rit um jarðelda á Íslandi Rvík 1880 bls. 30). Hér er og nefndr „Höðafjörðr“ og er það í samkvæmni við Landnámu I, 6: „var þar (þ: við Hjörleifshöfða) þá fjörðr, ok horði botninn inn at höðannm“. En eptir sögnum virðist þessi fjörðr hafa farið af í hinu svo nefnda Sturlnhlaupi úr Kötlu 1311 (Sbr. Rit Markúss bls. 28—29). En það sem er einkennilegast og í sjálfu sér eptirtektaverðast í þessu bréfi, er að hér er nefndr „Kúðafjörðr“ og „eyjar í Kúðafirði“. Landnáma IV, 11 getr þess að Vilbaldr Dofnaksson fór af Írlandi til Íslands og hafði skip það er hann kallaði Kúða, og kom í Kúðafjórtsós, en ekki getr hún um fjörðr neinn, en þó hafa langa leingi verið sagnir um að fjörðr hafi þar verið alt upp á móts við Hestalandshóla, þangað til að Katla hafi borið sand í hann í Sturlnhlaupi 1311. Sæmundr prestur Hólm var fæddr í Hólmaseli í Meðallandi 1749 og uppólst þar og á Staðarholti í Meðallandi og var því gagnkunnugr landslagi öllu þar og sögnum, er um héraðið hafa geingið, því að hann var hæði stálminnugr og mjög eptirtektasamr og hafði auk þess miklar mætur á æskustöðvum sínum og gerði sér alt far um að vita um þær sem mest og réttast; er og sögn hans öll þeim mun merkilegri sem hann lýsir héraðinu áðr en Skaptáreldr 1783 umturnaði því og var það þá enn að miklu leyti sine og það hafði verið í fornöld. Segist hann fyrst hafa „uppteiknað“ þetta

¹⁾ Í samkvæmni við þetta á það að vera, sem stendr í riti mínu Om digtn. på Isl. i d. 15. og 16. årh. Kh. 1888, bls. 482.

•pláss• (o: Vestr-Skaptafellsýslu, Rangárþing og Árnesþing) 1770 eptir boði Finns biskups og undir hans umsjón og segir að •sú teikning• hafi verið •vel upptekin og virt af Dr. Finni•. en margopt segixt hann hafa farið um þessa staði eptir það og átta sinnum endrbætt uppdrátt sinn og lýsing. Um Kúðafjót fer hann þessum orðum: •Kúðafjót er yfir milu breitt með blautum botn, tvær til hálfa þriðjn alin djúpt landa á milli, og alt eitt bera vatn; rennr hægt fram; er vist sjö til átta milur langt frá sjó til fjalla, og nær víðlíka breitt o: $1\frac{1}{4}$ milu, en síðan rennr það optast í þrengslum og gljúfri. Stórt vogunarefni er fyrir framandi og ókunnuga út í það að leggja. Ei verðr bátum hér við komið, því það fellr opt til, að sem hryggir eða eyrar eru hér og hvar í vegi, sem þó eru svoddan ysja, að eins eru djúpar og þar vatnið er tvær álnir, en svamlar þó fram úr. Það til fellr þrálega sérdeilis að vestanverðu, að bæði hestar og jafuvel menn fara hér á kaf, en rífa sig þó upp um síðir og ösla svo fram úr; mega menn hér þó yfir reisa, og er þetta þjóðbraut þar, en aldrei heyrist þar nokkur drukni eðr druknað hafi; má [það] sýnast mjög undarlegt. Þetta fjót er svo breitt, sem fyr er sagt, að valla kann yfir það sjást eða eygjast, utau í rétt hreinu veðri og stendr því austan megin ein stíka af [tré] þriggja eða fjöggra faðma löng til að sjá upp á, svo maðr ei villist, en að vestan einn hóll, kallast Grjóteyri, hvern menn stefna á, þegar vestr yfir skal fara. Áðr en Sturluhlaup kom fram úr Kötlugjá, var þetta fallegfjörðr með skóg á báðar síður að norðan og hæðum langt fram eptir, en síðan slétt graslönd að sjó. Eyjar voru og innan um fjörðinu með gras, skóg og eggvarp, því í einum gömlum máldaga stendr, að Þykkvabæjarklaustr ætti eggvarp í Kúðafirði, en draghrís í Búðardal; hann er mestu hvar stendr¹⁾ Hrausá, nú eitt pláss fult af mela og sandbujótum og lítillfjörlegu lyngi. Þessi bók mun nú ekki meir vera til (sem var þó inikið röðr), því þá var hún farin að trosna til blaða [þegar eg sá hana], en'ekkert er þar[af] uppskrifað; eg trúi það væri membrana, er góð voru í skóbætur; af hverjum eyjum allar eru nú burt utan ein, sem er hár sandhóll, og heitir Melkinn. Þá var þar kaupstaðr, sem heitir Kúðhólmi í útsuðr af Ásum í Skaptártungu, og í sandhrauni þar fyrir sunnan er eun að sjá búðanna grundvöll og nundirstöðusteina og heitir það Búðarhraun; skiphald af jární hefir og til skamms tíma sést í Kúðhólma og annað við Kerlingardalsá. Áminst fjót sprettir fyrst upp í Bláfjalli; í það reuna Leirá item Baugaðeld, tvær stórelfur slæmar og opt ófærar; á milli þeirra er einn hólmr, sem var lamba aftrétt; drap þar hlaupið úr Kötlingjá 150 lömb, sem öll flutu með því í sjó. Ítem rennr í Kúðafjót vatnsfall[ið] Landá. Sagt er að tveir menn eitt sinn hafi róið til fiska suðr í firðinum, hvar útræði skuli hafa verið, og þá yfir fallið stórveðr, en komizt þó af með uunmíndum, og móðir þeirra hér fyrir lagt á fjörðinn, hvort fjörðr eða

¹⁾ þ. e. á uppdreitti séra Sæmundar.

fljót yrði, skyldi einginn í deyja. Þetta er lygilegt, en ei verður öllu neitað, sem heyrir um soddan í gömlum sögum, þó nú sé það ómögulegt.

Þó að sumt standi hér ekki alveg heima hjá séra Sæmundi er þó Kúðafjöti og hölmunum og þar í kring lýst svo, að varla mun miklu skeika, og er sögn þessi öll merkileg, og því er þetta bréf tekið hér, að sögusögu þessi um fljótið mun vera forn, og er bréfið því ekki alls ómerkilegt fyrir lýsing og sögu héraðsins.

Það eru rök til þess, að Meðallandið hefir nú um langan tíma legið mjög undir eyðing af vatnagangi. Í Leiðvalladómi þeirra Þorleifs og Þorsteins Magnússonar sýslumanna í Skaptárþingi frá 15. Maí 1643 er þess getið að Lyngakvísl, sem félli úr Landá nokkru fyrir ofan Leiðvöll og þar sem áður hafi verið hlaðinn í garðr þá fyrir nokkrum árum, hafi fallið suðr í skurð þann er geingr suðr eptir Odda og Grimsstaðalandi, og hafi stórskennt þær jarðir. Er þar dæmt öllum héraðsmönnum skylt að stífla kvíslina fyrir ofan Leiðvöll og þeim að leggja til manna, er ekki geti farið sjálfir. Var dómrinn samþykktur í lögréttu við Öxará um sumarið (11. febr. 125. 4to). Nú á dögum hleypr Kúðafjót opt á Meðallandið á vetrum.

Eptirskrifuð orð eru útskrifuð og fundin úr gamalli þykkvabæjar-klausturs málðagabók.

Hallgeir Andresson ábóti á Þykkvabæjarklaustri anno MDCCLXIII auglýsti öllum höfðingjum saman komnum á nýjársdag við þat stóra gestaboð, sem gjört var af þeirri heilögu Birnu abbads á Kirkjubæjarklaustri.

Þetta segir hann a kirkian a munkaklaustrinu Þykkvabæ, nefnilega klaustursins heimaland allt að Kúðafirði. alla höfnina Sæluvík. Þriðr örskot frá siálfri ser til austrs. hálfir fiórðar til landnorðrs. siðgur til norðrs, fimf til útnorðrs.

til vestrar allt at Höfðafirði.

til suðrs landsuðrs ok útsuðrs allt land í sið.

hún á smá ok efri dali í Höfðabrekku landi. ok alla skóga at Skálarhraunum.

gefr ábótinn þeirri heilögu kirkju á Kirkiubæ. Brandaland allt frá Skaptá at Brandalands kvísl.

Kirkian á ok allar eyjar í Kúðafirði.

hálfan reka við Ingólfshöfða. alla tuttugu álna hvali ok stærri á Búlandsfiðru.

B.

Landskjalasafn Íslands III. 145 fsk. d., og er hér fylgt afskrípt Cand. theol. Hannesar Þorsteinssonar. Þessi danska þýðing bréfsins er einkennileg að því, að hér er Jón Bergsson sem einn af

afskriptavottunum, en í A er hann nefndr Illugi Bergsson. Einnig ber hér að öðru leyti allt að samma brunni sem fyrr er getið, því að hér enda vottorðin um bréfið með Bjarna sýslumanni Nikulás-syni og rekr því helzt að því, að hann megi hafa vitað eitthvað um samsetning þessa Birnubræfs.

Efterskrævne ord ere fundtne og udcoperede af een gamel Tijckvebæis Closters Jorde Bog.

Hallgeir Anderssen Abot paa Tijckvebæis Closter Anno 1350 gior kundbahrt for alle forsamlede fornemme Mænd paa Nyt Aars dag i det store Giestebud sem glort war af den h:¹) Birnu(!) Abbadijs paa Kijrkebæ Closter.

Dette (siger hand) tilhører kirken paa Munke Closteret Tijckvebæ nefnl. Clostersens hiemmeland alt til Kaudafjord, al hafnen Sæluvijk 3 bueskud fra sig selv imoed Østen, 3 og halv Nordost, 4 til Norden, 5 til Nordvest; til Vesten alt til Höfdefjord; imoed synden, Sydost, Sydvest alt land til strandbredden.

Den tilhører Smådale og Efredale i Höfðabreckuland og alle skove til Skålahraune.

Giver Aboten den hellige kirkie paa Kyrkebæ Brandeland alt fra Skaftaa til Brandelands kvisl.

Kirken tilhøre og alle Øer paa Kaudefjord, og halvparten af det som driver af søen ved Ingolfshöfde, alle tiuge alen lange hvale og mindre paa bulands strandbred.

Dette er Reet udcoperet efter de gamle ord som os forekomme, det vidne underskrævne ved Berrefjord d. 12 (!) Febr. 1735.

Jon Gissursson

Gunnlauger Oddsson.

m. e. h.

Olafer Eireksson.

Jon Bergsson.

Eiolfur Arnason.

m. e. h.

Rett efter denn attesterede Copie translatered, testerer Bjarne Nicolasson.

529.

2. Juni 1350.

i Björgvin.

MAGNÚS konungr Eiríksson stefnir utan átta bændum fyrir norðan land sakir móþróa við Orm Ásláksson biskup á Hólum.

Frumbréfið er á skinni í Biskupaskjalasafni Íslands Holens. Fasc. I, 1; innsiglaust; (afskr. Pálma Pálssonar); er þetta elzt konungsbréf til Íslands, sem nú er til í frumriti. AM. Dipl. Isl. Fasc. LXVII, 8, transcriptum á skinni frá 30. Júlí 1542. Bisk.

¹) þannig skammstafað.

Nr. 2. Fol.; AM. Dipl. afskr. Nr. 5864 og er sú afskript gerð eptir transskriptbréfinu; AM. Dipl. afskr. Nr. 585 eptir transskriptinu, sem Arni fékk frá Raguheiði Jónsdóttur. Bréfið er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 433—35. Þetta bréf byggist að nokkru á samningnum milli erkibiskups og konungs frá 30. Aug. 1337 (Dipl. Isl. II, 458).

Datum 1350. Magnus konongr a xxx^a oc eino are¹).

Magnus með guds naad Noregs suya oc skane konongr. Sendir allum monnum j hola biskupsdome a jslande þeim sem þetta bref sea æder høyra. Q[uediu]. G[ud]. oc sina.

ýmisir goder menn hafua teet oss oc varo rade nu nerstom er ver sealfuer varom j biorghwin ýdra miok hardligha framfærd oc mest haskaligha till ýdra saalo ef sua sanprofuazst sem oss er kunnigt gort at þer hafuer með sambæillde oc ofmýkli dirfd j olydni fallet mote guds net oc heilagre kirkiu j þui at þer hafuer a almenni-lægho þinghi samtak gort mote ýdrum andlæghom fædr oc formanne heilager kirkiu sem [er] var kære vin virduleger herra ormer með guds nad biskup j holom sua at þer vilir rada hans færdom oc folke þen tima sem hann skall ýder heilagrar kirkiu oc kristinsdomsens embætte veita.

Nu saker þes at oss höfuer með engo mote þuilika olydni þola oc allra sist at rett kristni oc heilagrar kirkiu frealsi minki æder kræinkizst a varom tímum. þui biodom ver ýder allum samman ok serligha huzerium j sin stad. at þer værir j allre þeiri lagha lýdni vider herra orm firr næmfudan oc adra lærda menn oc hans vmbodesmen her j biskupsdome-no sem hola kirkia oc hennar formen oc lærder men hafua her till haft fyr mæir a daghum vara forælldra konongha j Noreghi með allum þeim fridi oc frealse sem kirkian a holom oc hennar formen hafua haft her till. fyr en þer býriade þessa olydni ok biodom ver fullkomlægha benedict kolbeinssýni oc kolbeini sýni hans. geira at søylu. nikolas a flatatungo. arna. a. sýlfreksstadum. maghnusi .a. swalbarda. sigurdi maghe hans. petre logmanne oc kalfue bróðr hans. at þer komer till vaar æder vars drotzsæta j Noreghi j fyrsta skipi sem gengr af islande fra þeim dæighi sem þer hafuer seet ædr høyrt þetta vart bref oc suarer retto oc takir rett æptir landz loghum. vm þau ýdur maalefni sem fara millum herra orms biskups oc

¹) Aptan á bréfinu.

yðar, vitande till sandz at ef þer hindrir hola kirkiu frealsi æder herra orms biskups rentor æðr ingiölld tiundir æder adra luti sem kirkiuna j holom vardar hæðan j fra till þes daghs er þet er ordæilt millum yðar her j Noreghi firir kirkiunnar formanue j Nidarose oc firir varom drotzsæta oc rikissens rade, ef mer sialfuer erom æi junan landz. at þeir allir sem j þui sambæildi ero. oc sua þer firir næmfndir menn ef þer firir nemizst at koma till Noreghs oc swara retto vm þessor maalefni at huar einn af yðer. skall suara fullri landrada sok vider oss oc kirkiuna j Noreghi.

Þetta bref var gort j biorghwin halfwm manade firir Bot-
olfs voku a. þretugta oc einu are rikis vars. herra arne
aslaksson kanceler vaar jnsiglade. oss sealfum hiauerandom.

530.

28. August 1350. á Grenjaðarstöðum.

ÞORLEIFR Bergþórsson, Bæðvar Þorsteinsson og fjórir menn
aðrir víðimera rekaskrá Möðruvallaklaustrs frá 1296 (Dipl. Isl.
II, Nr. 161).

Landsbókasafn Nr. 115. 4to II. 239 (bréfasafn séra Jóns í
Hitardal).

Þesse rekaskrá var upp lesin a Greniadarstodum in festo
Augustini episcopi og saman boren við þa ellstu Holaskrá oss
hiäverundum og aheirundum. settum vær þorleifur Bergþórsson.
Bæðvar þorsteinsson. Jngemundar Jonsson. [prestar]. Kolbeinn Bene-
diktsson. Þordur Flosason. Stigur Jonsson leikmenn vor jnsigle
fyrer þessa skrá Anno Domini M. ccc. l. ár.

531.

1350.

BRÉFSÁGRIP um Héðaralón og Einholt á Snæfellsnesi.

AM. 252. 4to bls. 50, skr. c. 1660; AM. 430. 4to bls. 10,
séra Jón í Hitardal c. 1730; AM. Dipl. afskr. Nr. 1542 og Nr.
1631.

Hiedara lon¹⁾.

Þordur Flosason selde Asgrijme abota hiedaralón firer
Eýnholt anno 1350.

¹⁾ 430.

532.

[1350].

SKRÁ um nokkur fylki og lönd, er heyra til féhírzlu Noregs konungs.

Jón Sigurðsson hefir ætlað, að þetta væri skrá um þau lönd, er Magnús konungur Eiríksson ætlaði sjálfum sér, þegar hann fékk Eiríki syni sínum Svipjóð og Hákonu Noreg 1350 (sbr. Lögmanns-annál og Flateyjarannál). AM. 157B. 4to bls. 64 skinnbók frá c. 1460; AM. 281. 4to bls. 188 á pappír skr. c. 1680.

Aull finnmork. halogaland. navmvdaler. nordmære. ravmsdalar. svnmære. nordfiorduar. svndfiorduar. sogn. uors. haurdaland. hardangur. agder. ntan þat liggir til tvnbergis. fiehirdzlu. þar med grændland. island. færeyiar.

Þessi lavnd oc fylke. heyra til noregs kongs fiehirdslu. med aullum skauttum oc skyldum¹⁾.

533.

[1350].

RÉTTARBÓT Magnúss konungs Eiríkssonar um lausamenn.

Thott. 2106. 4to á pappír c. 1750 a) bls. 97—99, b) bls. 333—34, skr. c. 1650. AM. 60. 8vo bl. 32—33 á pappír frá c. 1690 «vtgefn . . . 1530», sem kynni að vera ritvilla fyrir 1350. Að öðru leyti getum vér ekki að svo stöddu gefið frekari upplýsingar um þessa réttarbót.

Réttarbót Magnúsar kóngs²⁾

[Magnús með guðs miskun etcetera³⁾].

Nú eru þat lausamenn, sem tfund gera til þriggja hundraða

¹⁾ 157 hefir «hier hefur upp sa[ktal]», því að á eptir kemr saktal úr Jónsbók. I AM. 281. 4to bls. 189, sem er á pappír, en kynni að stafa frá Hauksbók í fyrstu, stendr þetta fylkjatal í Noregi (sbr. Dipl. Isl. III, 13): Filke i Norege.

1. Haleigia filke. 2. Naumdæla fylke. 3. J þrandheime eyra filke. 4. Sparbyggia filke. 5. Stiordæla filke. 6. Skauna filke. 7. Verdæla filke. 8. Strinda filke. 9. Gauldæla filke. 10. Orkdæla filke. 11. Nordmæra filke. 12. Sunnmæra filke. 13. Firda filke. 14. Fiala filke. 15. Signa filke. 16. Hórda filke. 17. Rygia filke. 18. Egda filke. 19. Austur Egder. 20. Vestfold. 21. Vingulmerk. 22. Ranrijke. 23. Raunarijke. 24. Heidmerk. 25. Hadaland. 26. Ringarijke. 27. Gudbrandsdaler.

²⁾ Eiríkssonar Svíajarls b. v., b; ³⁾ [sl. b.

ok úr því skulu eiga v^e ok þaðan af meira búlausir ok ógiptir, þeir skulu gjalda kongi skatt .xx. álnir á hverjum misserum fyrir þat þeir meiga at ósekju fara með kaup sín ok varning sunnan lands ok norðan, austan eðr vestan. Þær xx álnir heita lausamannatollr; ei er lausamaðr ella.

Nú eru þeir menn, er minna fé eiga ok þó lausir séu skulu búðarmenn heita eðr sjómenn, þeir skulu kónginum þá hlýðni sýna, at selja honum eðr hans umboðsmanni þar hvat sem þat er þeir hafa til sölu af þarfundum ef hann þat gírnist fyrir jafn[t] verð ok aðrir bjóða, ella skulu þeir bændum þjóna ef með þurfa. En ef þeir vilja þat ekki heldr liggja með ómensku missi húðina ok útlægir úr sveitinni, nema sá vilji meiri miskun á gera, er vort vald hefir ok vér setjum til, þar at auk hver þá hýsir eðr heimilar annan veg í mót voru bréfi svari oss fullri sekt ok bréfabroti.

Lagfæringar og viðaukar.

Bls. 1—5 Nr. 3. Séra Eggert Briem ætlar að með „Þverárfundi“, þeim sem hér er nefndr, kunni að vera átt við landamerkjafund, er haldinn hafi verið að Þverá og þykir mér það allsennilega til getið. Þess skal geta, að þar sem ð kemr fyrir hér í prentuðu skránni, þá ætti þar að standa d. — 23. skipan Árna er prentuð í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 49—54 eptir AM. 351. Fol. og 175. 4to en ekki AM. 671. 4to. — 26⁷. sækningar les særingar. — 42⁷. skiptaboðinu l. skriptaboðinu. — 47¹. yfirvald l. málsaðila. — 51⁴. Form. xiv. l. Form. xv. það getr verið efamál, hvort sumt af þessum forsögnum (Nr. 10) eigi við þessar skipanir Árna biskups; mætti ef til vill heimfæra nokkrar þeirra til skipanarinnar 1275. — 54s. neðanm. ¹²), l. ¹³). — 55. vi. l. skipan Alexanders III. 1125, l. skipan Alexanders III. 1180. — 62¹¹⁻¹². síð buñynga huorñ, er líklega rétt lesið svo: sinn búning á hvoru. — 66³. „(= Garðabók)“ á að falla burt. — 68s. nm. ⁶) og, l. ⁵) og. — 71¹. millvm, l. millvm; 10. n. fiordungur, l. fjórðungur; 5 n. fiordungur, l. fiordungur. — 77 nóta ⁶) 268, l. 238. — 80s. esivhergs, l. esivbergs. — 83s. hvaleka, l. hvalreka. — 84s. smellta, l. smellta; — 84²⁰. 1238—1302, l. 1258—1302. — 87¹². sj holmi, virðist vera ofaukið og er slept úr hinum síðari máldögum Oddastaðar. — 88—90. Þess skal getið, að það er mishermt, að síðari kafla rekaskrárinnar sé í eldri hluta handritsins AM. 276. 4to; hann er einungis í yngra hlutanum frá 1446, en eingu að síðr er hann langt um eldri en það ár. Síðar hefir skráin og verið tekin upp í mál-dagabók Ólafs biskups Rögnvaldssonar. Á Öxarárþingi 1782 kom fyrir ágreiningsmál milli Ljósavatnskirkju og Hálskirkju í Fnjóskadal um reka í Náttfaravíkum og höfðu menn þá skrá þessa með höndum, en þótti vanta skilríki fyrir ýmsum örnefnum og svo fyrir því, hverir þeir þorljótr og Gunnsteinn væri (Lögbb. 1782 bls. 35—37), og árið eptir var sætt á málið þegjandi (Lögbb. 1788 bls. 62). Séra Eggert Briem hefir nú bent mér á að rekja má gerr, en eg gerði, ætt Gunnsteins Hallssonar föður Vigfúss, og að faðir hans var Hallr Gunnsteins-son á Einarsstöðum, Þórissonar, en Gunnsteinn Þórisson átti Hallberu dóttur Þorgils Oddasonar; er Gunnsteins getið í Hvammsbrennu vestra 1160 (Sturl. I, 41); Þorgils sonr Gunnsteins varð flendr vestra og svo ætlar Eggert prestir að Hallr hafi orðið, því að börn hans sé vestra; ætlar hann því heldr að Gunnsteinn sá og Jóreiðr sú, sem

skráin nefnir, sé af þeirri grein þessarar settar, er orðið hefir kyrr í Reykjadal. — Bls. 90¹²: gerð; I. gerð, 90²: skeliahamars osa I. til skeliahamarsosa; 94²: 687 l. 689; 95²: erkipiskupi l. erkibiskupi; 96² meir l. mier; 104, nóta. ⁷) [cum . . . l. ⁶) [cum . . . ; 116^{2,4} alltarstein l. alltarisstein; 116². það er einkennilegt, að hér er nefnd Akrey, sem klaustrið keypti ekki fyrri en 1360 (Dipl. Isl. III, Nr. 110), og verður það að vera yngra innskot, því máldaginn ber það með sér, að hann er eldri en frá þeim tímum og telr meðal annars ekki Höskuldsey, sem klaustrið fékk 1280; 118^{2,7}. sundeyiar l. sandeyiar; 119¹². gautadals l. gautudals; 123¹¹. 54 l. 56; 124¹. flordung l. flordung; 126^{1,2}. Q[ediu] l. Q[uediu]; 184—187. Formálar þessir eru enn fremr í skinnbókinni/AM. 175A. 4to bls. 70—72, en eru þar litlu réttari en í AM. 350. Fol.; þetta er helzti orðamunr: I. Cum incontinencie crimen quod carnis; s (bls. 135) submittendo slept; et: te; s: admitti. II, s in hac parte felt úr; IV, s de felt úr; s dic[t]a ritað hér d[ic]a (= dominica?). V (bls. 186)². contaminacione spiritalis cognacionis; s. hac parte (eins og leiðrétt er); seinni partr þessarar forsagnar, er með annari hendi; s. tuum felt úr; domine tue; s. inimicus (eins og leiðrétt er); eptir in eo er þessu bætt inn: s efi ñ n. e² og að niðrlagi: p. t. et cetera. VI, s. qui pius passus; in c[ruce] p. fyrir: in hac parte. VII, s. manifestus es; IX, s. sancta (S¹) slept. X. formálann vantar í handritið. 141². cononicorum l. canonicorum; 143¹. dyocesin l. dyocesin; 145^{1,2}. leceat l. liceat; 149². aðri l. aðr; 158². mann l. manna ailuollum l. ailauollum; 163². skal fyst l. skal honum fyst; 168^{1,2}. melrakkahelgil. melrakkabelgi; 170^{1,2}. kiarnarhafrar l. kiarnhafrar; 171². Dett-hards l. Detthardings; 192^{2,3}. nicholai l. nicholai. — 217—219 (Nr. 94). Klausa þessi úr ritum Gotfræðs er merkileg, því að nú þekkist ekkert rit um hans prentuðum, er svari til hennar (rit Gotfræðs eru í Jacobi Sirmondi Soc. Jesu Presbyteri Opera varia Venetiis 1727, III, 404—657). Nr. 85 er prentað í F. Joh. Hist. Eccl. Isl. I, 498 neðanmáls og er þar eignað Elífi erkibiskupi; bls. 234^{1,2}. Vn l. Vm; 235^{1,2} og 236^{2,4}: eg hefi lagt funes balenarum út með hvalseymi, en réttara held eg þó nú sé að þýða það svarðreipi; 237¹. aposticam l. apostolicam; 237¹⁰ Schorciasupi l. Schorciasupi; á bls. 239 hefir blaðsíðutalið misprentast 339; — 242^{1,2} skyrktu l. styrktu; 250¹. stapa á að falla úr; 251^{1,2}. staðamál l. staðamál; nóta ⁴) l. ²); 264². godz l. gudz; 266 nóta 2. þar hefir misprentast v² fyrir ve. Af Árna biskups sögu er svo að sjá sem það hafi þótt nokkuð ótrúlegt um tíund herra Þórðar og Jóns lögmanns: «lézt þá hvárr þeirra tíunda fimm hundruð hundraða²; mætti ætla svo á, að hvor þeirra hafi átt í nügildandi fé hér um bil 75,000 kr. — Bls. 270 Nr. 146. þess skal geta, að þetta skjal er mjög líkt því, sem stendr í dómi Ara lögmanns Jónssonar frá 30. Júní 1531 um vinnufólk og lausamenn; er því annaðhvort, að Ari og dómsmenn hans hafa haft fyrir sér fornan dóm, eða þá að þetta er ágrip úr Ara dómi, og gæti ef til vill legið eins nærri að ætla það, en þá var dómr Ara ekki rannsakaðr til hlítar, er þetta skjal var prentað, og

því fór eg þar eptir ætlan Jóns Sigurðssonar. Þó skal þess geta að Ari fer stundum eptir fornum skjölum, nefnir t. a. m. gamla Sáttmála í einum dómi sínum, og er slíkt fátítt. — 280 neðanmáls l. s. salua l. salue; nóta s. natuitatis l. natiuitatis; 285 § 2^a orðið maðr falli úr á síðara staðnum; 304^a lahorihus l. laboribus; — 304—314. þess skal getið, að séra Eggert Briem hefir haldið því fram, að Sighvatr Hálfðánarson muni aldrei hafa búið á Grund í Eyjafirði, þótt svo hafi áður talið verið (Timarit Bókafél. IV, 121—122). Hann hefir því tjáð mér að sér þyki það ólíklegt, að það muni vera Sighvatr Hálfðánarson, sem nefndr sé í rekaskránni, heldr sé það ókunnr maðr nokkur í þingeyjarsýslu. Eg skal ekki þrætta um þetta, en láta hvern hafa á því þá skoðun, sem honum þóknast; 304¹⁰. 1288 l. 1386; 306 nóta 3. afskreidzla l. afreidzla; 307 nóta 16 kalf(ktapa) l. kalf(stapa); 309¹⁰. ada l. eða; 311 nóta 14, það er líkast, að klausan um Hóla-reka, sem neðanmáls er tilfærð, sé ekki annað en afbökun og að Gulltings (Gullteigs?) sé mislestr fyrir Salltnes; 320. AM. 76. 4to l. AM. 276. 4to; 324¹¹. gud l. guds; 326s. hafa haft l. hafa hafð; 328¹¹. mandatum l. magnatum; 339 nóta 1: Michaels l. Michaelsmesso; 342¹² smágreium l. smágreinum; 343 nóta 3: 3260 l. 3269; 354¹⁴. skiptamál l. skriptamál; 355⁶. gjaltfollr l. gjaltollr; 359¹⁴ í Gilsbakkamáldaga: og ej fiskveide, á að skilja og lesa: og ij (= i) fiskveide, og 11 línum neðar á að standa Hexstöðum (= Heggstöðum) f. Hrextstöðum; 367¹⁷. insigli l. insigli; 374¹⁴. [half e a af s. á að vera: hálf] annat .c.; 375². firodungi l. fiordungi; 377 Nr. 209. Eg hefi stungið upp á því að Helga, sem nefnd er í Nesmáldaga, kynni að vera systir Árna biskups Helgasonar og hafa verið kona Finns sonar Bjarna(r) Hamra-Finnssonar, en séra Eggert Briem hefir bent mér á, að sá er gallinn þar á, að þau væri þá að öðrum og þriðja hjónin:

Hamra-Finnr

Bjarni (Björn) Guðrún

Finnr

Helgi Loptsson

Helga.

382 § 1. l. s. skal hon, stendr svo í handritinu og er það að visu annaðhvort ritvilla eða þá = skal hann, eins og í sumum norrænum málýzkum; 391 § 7 s. sýlumanni l. sýlumanni; 392¹⁴. flestir l. festir; 393 § 16^a. óðt l. óðr; 406¹. Árni l. Árna; 407 Nr. 229. Steingrímsfirði l. Bjarnarfirði. Þess skal geta um Nr. 230, að Steingrímr biskup hefir á einum stað heimfært þenna Tungumáldaga til 1305, en eingin rök vitum vér fyrir því, hversvegna hann gerir það; 408 nóta 1, postulu l. postula; hun 262 l. hun á 262; nóta ²) gautada l. gautadal; nóta ³) 368 l. 268; 409. nóta ³) 252 l. 262; 417¹². AM. 188 l. 238; 417s. Mgl. l. Ngl.; 422. nóta ⁴) ákyrgist l. áhyrgist; 434¹⁷. af Liotasandi l. á Fliótsandi; 435¹¹. Gradull l. Gradall; 437¹⁴. santis l. sanctis; 443s. fiardar Bolz l. fiardar Botz; 444s. messufat l. messufata; nóta ²) l. ³);

446⁶. SundBrecka l. Sund. Brecka; 446¹². grundamenn l. grundarmenn; 447¹⁷. Eýjarstvf l. Eyrarstvf; 449². professionelle l. processionall; 471⁴. þrennur l. þremur; 472¹⁴. Bollastadi l. Bottastadi (= Botnastaði); 473 nóta l. hætt l. bætt; 475⁴. úr Hjaltabakkamáldaga er þetta fallið í prentaninni eptir orðin fra Blönduosi: oc þá motz vid Giliðarmenn. alla þa halfa veydi j blönduosi; 484⁷. Brandgils l. Brandagils; 485⁷. er ecki skyllida, stendr svo í hdr., en á víst að vera: en ecki skyllida; 485¹¹. XCVIII l. XCVII; 491⁶. hafi l. hafa; 498⁶. ferelldri l. forelldri; 512. Nr. 355A. þetta latneska brot er og áðr prentað í Norges gl. Love IV, 604 í nótu og les Dr. G. Storm í upphafi síðustu greinar in ipsum sanguinem, og má vera að það sé fult svo rétt; 4. og 5. neðanmálsgrein hafa skipt um sæti í prentaninni; 563 nóta 43 hand- ofaukið; 540 § 3². setia sitia; 544 § 27². hueysla l. hneysla: 561⁴. allaris- l. alltaris; 562 § 23¹. messfotum l. messufotum; 563 § 3². Biikupe l. Biskupe; 564¹³. skyrti l. skyrt; 572 § 4¹. curum l. curam; § 84. fódarlaus l. fódur-laus; 576⁴. ætti oc milli: Skálavíjgur oc gnups, ekki að falla úr? — 677. ártalið í efra kjalhorni blaðsins á að vera 1325. Bls. 578 Nr. 360. Niðrlag Svignaskarðsmáldaga mun vera frá dögum Árna biskups Helgasonar, því að Kolbeinn Þorgilsson er nefndr í bréfi einu gerðu í Borgarfirði 18. Mai, 1417 og bjó hann á Borg á Mýrum. það er því rangt að kalla hann Gilsson; í 5. l. að ofan á þessari bls. á að standa diupavadz fyrir diupvads; 581 nóta: ²) l. ¹); 590. nóta ²) [hefir l. [hefir; 594¹. vera alla l. ver alla; 607². sacrinam l. sarcinam; 610¹⁴ impose l. imposite; 617. í Árnsmáldaganum l. 16. o. kertistikur. ij. onnur læst, kross. l. kertistikur. ij. oc onnur læst. kalek. kross.; l. 24. o. fliutar, hefir upphaflega verið misskrifað fluttar, en svo verið skrifað ofan í það og átt að gera úr því fliota; l. 2. n. vidrif l. vidirif; 621¹. Gunnlaugr l. Guðlaugr. Í Nr. 381, þar sem eg hefi gert tilraun til þess að ættfæra Einar auðmann og syni hans, þá hefi eg að vísu farið rétt í því, að hér væri fyrir ætt Jóns Brandssonar á Stað, en hefi þó ekki séð þetta nógu rétt-lega. Þar á móti hefir lærðr maðr, Eggert prestri Briem, sýnt mér fram á það, að Einar auðmaðr bjó í Vík út frá Stað í Reyninesi 1239 (Sturl. I, 383) og 1246 og átti Ingibjörgu Bergþórsdóttur frændkonu þóðrar kakala, og hét Brandr sonr þeirra (I, 72); hefir Ingibjörg verið dóttir Bergþórs Jónssonar, Brandssonar. Ættin sést bezt af þessari töflu:

Jón Brandsson

—
Bergþór Jónsson

—
Einar auðmaðr ∞ Ingibjörg Bergþórsdóttir

—
Brandr Einarsson. Bergþór Einarsson. Þorgrímr Einarsson. 623⁶. dögundardals l. døgurdardals; 626¹¹. porsonur l. personur; 630⁴. Vilhjalmi af Færeyjum, stendr í skinnbókinni, en það er villa og ætti að vera Vilhjálmi af Orkneyjum, því að Signarr er biskup á Færeyjum 1327; 631 § 4 síðustu línu: ⁶) l. ⁷); 635. nótan: pífallagðr mun vera réttara

en píralagðr; 642 Nr. 389; dagsetning þessa bréfs mun vera réttari 9. Maí en 7. Maí; — 651 Nr. 399. Það eru rök til þess, að menn hafa á Íslandi á 16. öld borið þessa réttarbót fyrir sig, svo sem gert er í bænarskrá þeirri, er Jón lögmaðr Jónsson bar fyrir Kristján konung fjórða af hendi landsmanna 1592; — 664^{11.12.} til forsia ætti að vera oc forsia; 665^{12.} xij manada ætti að vera xij manada; nóta *) 362 l. 262. Þess er að geta um skóga þá sem hér eru eignaðir Hrunakirkju, að sumir þeirra hafa heyrt til hinum svo nefndu Austrskógum í Árnessýslu, sem flestir voru í Þjórsárdal, en Þjórsárdalur fór af að mestu litlu fyrir miðja 14. öld, nema Sandártunga, sem var enn byggð 1615. Brynjólfur Jónsson frá Minnanúpi hefir í Árbók hins ísl. fornleifafélags 1884—85 bls. 38—60 ritað greinilega skýrslu um Þjórsárdal. En til eru skrár yfir þessa skóga og örnefni í Þjórsárdal, sem skýra bæði Hrunamáldaga og hafa fjölda af örnefnum, sem eru ekki kunn annarstaðar frá; er eldri skráin gerð fyrir 1587, því að hún hefir staðið í bréfabók Gísla biskups Jónssonar, og er án efa gerð um hans daga (1555—1587), og er hún nú til í afskrípt staðfestri í Skálholti 1629 af Oddi biskupi og sjö mönnum öðrum (AM. 261. 4to bls. 140—42); hún er rituð með hendi séra Vigfúsar Illuga-sonar þá dómkirkjuprests í Skálholti, og er hún á þessa leið:

Skogaheiti og þeirra takmörk fyrir nordan Skridufell:
Skrifud epter Brefa Bok herra Gijsla saluga B[iskups] Jonssonar.

Þetta eru skoganöfn og skogamörk fyrir nordan Skridufell. so sem hier epterfylger.

Fýrst Dimon.

Stein[s]holts skogur að tuemur klettum jardfaustum.

Þa Hamartorfa fyrir nordan kaullud er Oddgeyrsholaskogur vnder nordare auxlinne á Dimon.

Þa Háfhollts skogur.

Þa eru Aslakstungur sem stadirinn á. Sagt er að Holastadur eigi þar elldevidar tak i.

Þa Hlýdartorfa.

Þa Bæiartorfa.

Fagre skogur og Brúna skogur vestann frá og nordan fra:
a stadirinn allt saman.

Berghälstader og ätte þrandarholtt halfann.

Lieprälar i Reykiahollte og á stadirinn.

Þa er Gielsingahollts skogur fremst i fossárdal fyrir vestan ana. þar fyrir nordan og vestan äna á stadirinn lika allt saman.

Jtem fyrir nordan þar jnn i fossárdal á stadirinn og lijka allt saman. vtan Brassholtstorfur og Neistastada torfu.

Jtem austur frá er Lepparstadar skogur.

Enn austur frá nordur með Holtamanna á er kalladur Híallaskogur og á stadurinn.

fyrir austann Holtamanna á fremst næst víkinne er Langhollts skogur í floa. með róðrunni¹⁾.

Þá Gjaskogur.

Jtem Steinastada skogur. millum Holtamanna ár og Raudar-
ár¹⁾. hann allann á Holastadur.

Enn fyrir nordan Raudá¹⁾ er Kalldnesingur og að gautum þeim sem liggja vpp á Sandafell.

enn Austur frá þeim gautunum j kringum Sandafell. nordur að Skumstungu eru Blaskogar. með þeim flautunum sem að áfastar eru fyrir framan.

Jtem Asskogar aller fyrir sunnan með áne eru allt stadar skogar.

Jtem fýrtíu skogar fremre. allt stadar skogar.

Enn nýrdri fýrtíu skogar á stadurinn hálfa. enn Kíeldur hálfa.

Þá er þar fyrir nordan Krekluskogar. heýra stadnum til. enn sumer seigia almenning.

Jtem fyrir framan Sandafell eru Altavóllur og Hellisskogur. allt Hrunaskogar.

Þar fyrir framan Hrossatungur hinar nordare. sem liggja vnder Olafsvælle.

Enn fremre Hrossatungur á stadurinn. Sumer seigia Klofe eige adrar.

Jtem alla runna á S[k]elíafelle. kringum það og vppá á stadurinn.

Jtem vestan til fyrst í Burfelle er Hurdarbaks hrijs. á stadurinn.

Þá Egilstada skogur fyrir ofan gautuna.

Þá Grafarskogur. á stadurinn og Hraungierdingar.

Þá Giegnisholatorfa hin nedre er köllud.

Oddastadarskogur á Burfellshálse.

Þá er Þrándvellur.

Þá Sandvíkurskogur að Storkonugrof. þessir aller fyrir ofan gautuna.

Enn allt austurfrá Storkonugrof og að Biarnarlæk með torfunne. fyrir austan hann er allt stadarskogur. nema Haurs-holltstorfa kaullud er hia þiofagile.

¹⁾ þannig.

Enn fyrer vestan Storkonugrof. fyrer nordan gautuna er Hroasholtingur.

Þá Tunguskogur.

Þá Mostunahöfde.

Þá Miosendis skogur á Giðnum.

Þá Stoxeyringur.

Þá Kallðnesingur vestast.

Þá Hornid. Fossrofur og Tungurnar báðar. á Stadurinn.

Þá er Oddaskogur. fra Sandatungu og að Vatsgröf og að gautunum.

Jtem Saulmundarholtt að Nupá. enn fyrer nordan gautuna þordarholtt. Nupur á hálft enn Steinsholtt hálft.

Fyrer vestan þordarholtt er minne Mostunahöfde og Hælsrofur. Sandlækiartorfa og Hofs skogur.

Neðan við stendr þetta og eru nöfnin öll eiginhandarrit:

Riätt copierad eftir þuj sem sera Snæbiörn Stephansson sende i Skálholtt Anno 1629. Og til sanninda hier vmm vnderskrifum vier vor nöfn med eigenhende j Skálholte 14 dag Februarij Anno 1629.

Oddur Einarsson Arne Oddzson med Eigin hendi.

med ejgen hende Jon Gyssursson med Eiginhendi.

S. Vigfus Illugason Ketill Jörundsson med. E. H.

med eigenhende Pall Gunnlaugsson Med E. hendi.

Eiríkur Þorsteinsson Guðmundur Jonsson

med Eiginn hende med E. hendi.

Aptan við þessa afskrípt kemr í bókinni endrit af þessu skjali og eftir þessari afskrípt gert á Leirá 3. Nóvember 1642 og vottað af Árna Oddssyni, Þórði Henrikssyni, Nikulási Illugasyni og Þórarni Illugasyni.

Hina skrána hefir Oddr biskup Einarsson látið rita 1615 eftir fyrirsögn Brynjólfs Eyjólfssonar bónda í Sandártungu og Páls sonar hans, bónda á Sandlækjarhjáleigu í Gnúpverjahreppi, og er skrá sú færð inn í kver, sem átt hefir Oddr biskup og nú er í AM. 59. 8vo (bls. 85—90). Það er frumrit skrárinnar, en hún er svo:

Vmm austurskogana j árnessyslu firir vtan þiotzā¹⁾ og þeirra ornefne nordur fra Sandartungu.

Fyrst. hia Sandār Tungu. þar j heima lande er köllud Tunga og Hornn. það huertueggia eru stadar skogar.

Jtem hejter þar Oddaskogur. hann er strax vid tvnid á Sandartungu. og vilia prestar j Odda eigna hann Odda kirkiu.

Jtem fyrer nordann fossā. eru hurdarbaks brijs.

¹⁾ þannig.

Ítem Skiellafell. og á stadurinn í Skalhótti þá huer-tueggja.

Þá kallast Eygilstaða skógur í Burfelle.

Og þá er enn einn staður skógur.

Þar næst er gíegnishóla torfa.

Ítem Stockseyringur býr framann góturnar á halsinum.

Þar næst kallast Gíaskógur. hann er líka fyrir framangötturnar.

Ítem Sandvíkingur framann í halsinum. frá timburlæk og að storkonugróf (enn nú er sagt þeir vilja halda Sandvíkur skóg leingra).

Ítem norður með flálinu frá storkonu gróf. og með Biarnalæk. að stóra steininum sem stendur norður í flálinu. þá hefur verið haldinn staður skógur.

Þá er Hórhólt skógur.

Þá eru tvennar Hórsatungur. fremur og nýrðr. sem líka hafa verið haldnar stáðarskógur.

Þessar hórsatungur eru fyrir austan og framann reidgótturnar. Enn fyrir vestan reidgötturnar er Hóllers skógur allt að Hóla skóga.

Ítem tvenner álfavællir. og eru þeir fremur eignaðir Hruna enn hinir staðnum í Skalhótti.

Ítem við Ána fyrir austan álfavælli kallast Ártorfur (og eru líka eignaðir staðnum).

Ítem austan vort í Sandafelli eru bláskogar. þá á staðurinn. Enn sumir vilja nú láta þá bláskoga vera Almenninga.

Ítem fyrir norðan Skumstungur eru tvenner fýti skogar. fremur og norðar og eiga Kíldur hálfa þá norðar. enn staður í Skalhótti á þá hálfa. Og alla hina fremur fýti skoga.

Enn norðast eru kalláðir krækluskogar. þá vilja menn nú halda almenninga.

Ítem Kallðnesingur. er framann í Sand[af]elli fyrir vestan reidgötturnar norður frá hólskóga.

Þetta sem fyrir skráð er vmm fyrir sagða austur skoga. var skráð í Skalhótti 7 dag martíj Anno 1615 eftir tilsogn þeirra fæga Brynólfs Eyólfssonar Buanda í Sandartungu og Pals Brynólfssonar Buanda í Sandlækjar hialejgu.

Sagðist Brynólfur nú hafa xij vetur um sextugt. og lof-

ade mier med handsolum synum vitnisburde hier vppå. nær sem eg vilde láta taka hann og vppskrifa eptter hönun eptter þui sem halldid hafe verid j hans minne. og so sem fader hans og adrer gamler menn. hafi sier til sagtt. ad adur hafe halldid verid. og þar lofade hann syn sanninde á ad leggja eptter sijnum vitnisburde. ad hann visse ecki annad sannara þar vmm. Enn huad huer eige med riettu seigist hann ecki vita oc ecke meiga frammar bera enn so sem halldid hafe verid sijdann fyrst hann visse til.

Þar vppa hafde hann handsol vid mig. og var þar vid staddur pall Bryniolfsson sonur hans. og Audunn jonsson. a sama áre og deige sem fyrr seiger.

Jtem sagdist greindur Bryniolfur Eyolfsson hafa bvid v ár á Haga j eystra hrepp. jtem v ár allz á skridufelle. fyrst 3 ár. og j annan tijma 2 ár. Jtem á Sandartungum allz xvij ár.

Jtem sagdist Pall Bryniolfsson hafa eitt sinn heýrtt syra Stephan Gijslason heima j Odda lesa um þessa austurskoga. bædi um þeirra ørnefne og huad stadnum j Skalholltte og ødrum være eignad. og þad hafde hann presturinn lesid vr einne bok. og þui vilde eg fá þad ad vita. eda vtskrift þar af. mier og ødrum til leidrettingar.¹⁾

Jtem vilde eg af tækist eda aflegdist su mickla ovenia vmm sokn oc yrkiu þeirra vr Rangärvalla syslu firir austan þiossá. þar þeir fara árlega bæde haust og vor j þessa skoga. so sem i adra almenninga. huad mote lykindum er ad þeir mune eiga aller þar tiltölu til med riettu.

Jtem er sagtt ad Gijsle Hakonarson eigne klofa þær fremre Hrossatungurnar. Enn eg veit ecke huad hann hefur fyrrer sier þar vmm.

Jtem er sagtt ad steinsholltt eige. halft þordarholltt. og Dimon. fram fra Hamratorfu. Enn halft þordarholltt á þioss-ärhollt.

668. s. þarlakz l. þorlakz; 674³. þess má geta um aurn, sem kemr fyrir í Frostastaðabréfinu (415), að á innsigli hans stendr S. ARNI G[UDMU]NDI, en öll hin innsiglin eru molnuð eda ólæs; 678¹⁷. gess ¹⁾ l. gess 3); hálfkirkja stóð í Borg undir Fjöllum þangað til nál.

¹⁾ Þetta er án efa skrá sú, sem prentuð er hér næst á undan eptir bréfabók Gísla biskups.

1701, að hún var lögð niðr; — 678—79 Nr. 421: skinnblað það er Arni Magnússon hefir farið eptir er nú meðal frumbréfa í safni hans Fasc. LXIV, 32, og sýnir samanburðr við það að afskript Arna er áreiðanleg í alla staði. Miðbælis Kirkja var lögð niðr 1765. — 683. Séra Jón Jónsson í Miðmörk getr þess í sóknarlýsing sinni 1840 að „nú á dögum viti menn ei hvar Bláfell er.“ — 684 Nr. 426 (sbr. Nr. 423 og 425): Séra Jón í Miðmörk getr þess enn fremr í sóknarlýsing sinni, að þessar jarðir hafi farið afi Dals og Merkrþingum: 1. Nauthús hjáleiga frá Stórumörk, 2. Gröf hjáleiga frá sama bæ; 3. Miðmerkr hjáleiga skamt frá bænum; hefir sú hjáleiga lagzt í eyði 1692; hinir tveir fyrrtöðu munu hafa eyðilagzt um sömu mundir eða fyrr; 4. Litli-Murnavöllr eyðilagzt á 17. öld; 5. Dimonarhólmi eyðilagzt á 16. öld; 6. Stóri-Murnavöllr eyðilagðist á 19. öld að húsum, tún og slægjur lagðar til Eyvindarholts, sem hvorutveggja var yrkt, tvö fjárhús eru þar; 7. Lambhúshóll hjáleiga frá Dal, hefir eyðilagzt fyrir Markarfljóti á 16. öld eðr 17du; 8. Ólafshús hjáleiga frá Dal, hefir lagzt í eyði seint á 18du öld; 9. Vestrsl hjáleiga frá Seljalandi, hefir staðið sunnarlega í sandhólmanum, eyðilagðist 1675 fyrir Markarfljóti; 10. Kyrnytarstaðir hjáleiga frá Seljalandi skamt frá hinni, eyðilagðist 1670; 11. Rótabakkar hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir utan selið, eyðilagðist 1688 fyrir Markarfljóti; 12. Hátún hjáleiga frá Seljalandi, eyðilagðist af sömu orsökum á 17. öld; 13. Hvasstún hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir ofan bæinn, eyðilagðist 1635; 14. Setberg hjáleiga frá Seljalandi skamt fyrir ofan bæinn, afbrotin 1635 af Markarfljóti; 15. Fornafit, stórbýlisjörð; þar stendr eptir bæjarhóllinn og stórar rústir; eyðilagðist um sömu mundir og Seljalands hjáleigurnar og túnin þar; 16. Halli, stórbýlisjörð, nálægt Hafshól, eyðilagðist af Markarfljóti um sömu mundir eða 1612. — 686¹⁴. týtollum l. lysitollum; 687¹⁵. Borgarholt kallast í máldaganum frá 1371 og Wichinsmáldaga Borgarkot; — 695 Nr. 440. Þess skal getið, að þessi Klofamáldagi er í formála fyrir l. bindi af Biskupasögum heimfærð til „um 1382“, en það sýnist hafa við hálfritið að styðjast, því að Oddgeir biskup Þorsteinsson andaðist í Noregi 15. August 1381 og Michael biskup hinn danski kom ekki út fyrr en 1384, svo að biskupslaust var sunnan á Íslandi árin 1382 og 1383. Ef nokkurt lag ætti að vera á því að heimfæra máldagann til þessara tíma þá ætti það að vera til 1378, því að Michaelsmáldagi er með vissu gerðr 1387, en í honum er reiknuð portio um „ix ár er Þorsteinn tók af Köllu“. Katla hefir verið ekkja Klofa-þorbjarnar, en Þorbjörn dó 1378 og hefir þá verið gamall maðr, og gat því vel hafa búið í Klofa 1332, en alls ekki 1382, því að þá var hann dauðr fyrir nfu árum. En af þessum máldaga er það auðséð að Þorbjörn er á lífi, þegar hann er gerðr. Það mun því misprentað í formálanum 1382 fyrir 1332. — 701¹. fimtande rikis l. fimtande are rikis. — 702 Nr. 450. A er einnig prent. aptan við Kristinrétt Árna biskups ed. Thorkeilin. Hafn. 1777 bls. 237—40. — 710¹⁶. erkibiskups l. erkibiskup. —

715^a. Hákonir I. Haraldir. — 730 nóta *) I. 3). — Bls. 737—40 (Nr. 479), 780—82 (Nr. 503), 784—85 (Nr. 506—507), 851—56 (Nr. 528). Af því af að í þessum máldögum úr Vestrskaptafellssýslu kemr fyrir mæti af bæjanöfnum, sem nú eru horfin og vandi er að skýra, hvar átt hafi heima, svo og sökum hins að í Birnubréfinu er farið með mál, sem meta þurfti nákvæmlega, ritaði eg síðla vetrar. 1890 Magnúsi dannebrogsmanni á Skaptárdal Magnússyni og bað hann um upplýsingar þær, er hann mætti gefa, og vissi eg hann þá muna leingst fram þeirra manna, er vitrir voru og réttorðir og gagnkunnugir hér-ndum þessum. Fékk eg skýrslu frá Magnúsi um vorið með bréfi dagsettu á Skaptárdal 14. Maí 1890, og segist Magnús þá vera «kominn hátt á níunda tug yfir áttætt», það er að skilja hátt á níunda ár hins níunda tugar (fæddr 1801). En nokkrum dögum eptir að bréfið og skýrslan voru rituð og send af stað til min tók Magnús sótt og andaðist, svo að eg frétti lát hans með sama pósti og eg fékk bréfið frá honum. Skýrsla Magnúsar er fróðleg og er hún á þessa leið:

Helga Ólafsdóttir. ekkja eptir klaustrhaldara Magnús Andrés-son, sem nokkurn tíma hélt þykkvabæjarklaustr eptir mann sinn, nefnir í landaþrætumáli «margar eyjar á Kúðafirði», enda er þetta næsta líklegt, að svo hafi verið, og hólmar þeir, sem enn eru, og ýmist kallast «Leiðarvallahólmar» eða «Sandahólmar» hafa þá líklega verið meira eða minna af þessum eyjum. Melkinn heitir enn á merkjalínu milli Skálmarbæjar og Jörvíkr. Þessir hólmar hafa verið að útliti alt öðruvísi en nú, bæði hærri og náské minni, og því eru eyjarnar taldar farnar af 1776. Merki sjást, eða hafa fyrir skömmu sést þar, að skógi vaxið hefir verið í Álptaveri, og skógr er enn talsverðr fyrir utan Kúðafjót í Skálmarbæjarhraunum. Grashólmi einn er enn í útsnör af Ásum, sem Kúðhólmi heitir, og örskamt frá Leiðvelli í litlu dalverpi sjást enn margar tóptir og sumar þeirra sokknar í jörð; þessar tóptir kallast enn «Búða tóptir». Búðahraun heitir enn hraunið skamt frá tóptunum. Búðardalr vita menn að visu ekki fyrir víst hvar verið hefir, en mjög mikið mælir með því, að álíta, að hann hafi verið það, sem tóptirnar standa í, en nokkuð af honum sé nú komið í Kúðafjót, sem nú rennur miklu austar, en áðr. Klettorn, sem er að smáeyðast, er útnorðan (eða vestan) til við tóptirnar, og heitir það «Kúðanef»; er það gömul sögn, að þar hafi skipinu «Kúða» verið lagt við, en farið síðan á smærri skipum uppeptir í Kúðhólma. Hólmarnir í Kúðafjóti eru enn margir, sumir stórir en sumir smáir en nokkrir eyddir á fáum árum af fjótinu. Þess er áðr getið, að varla sé á því efi, að skógivaxið land hafi verið vestan vert við Kúðafjót, en á hinn bóginn er líka mjög líklegt, að eins hafi verið austanmegin Kúðafjóts eða fjarðar, því meðal annars hefir nálifandi maðr í Meðallandi, bóndi miðaldra, fundið uppblásna skógarrót mikla á Höfðamelum, sem eru útnorðr af Langholti og aðra í Hvannkeldu, milli bæjanna Hnausa og Redga. Ós í Meðallandi vita menn gjörli hvar verið hefir; hann var langt fyrir austan Kúðafjót, þar sem það rennr nú og

hefir runnið; hann var fyrir austan Sanda- og Koteyjar-lönd, þar sem nú er leira, hér um bil 800 fæðmar á breidd, og finnast bæjar-rústirnar í leirunni; á Ósi var byggð 1785, tveimr árum eftir Skaptár-eld; síðar var bærinn fluttur þangað, sem hann er nú og heitir síðan Skurðbær, af því bærinn var settur á bakka við rennsli nokk-urt, sem Skurður heitir, sá er Lyngamenn grófu og síðar skal getið. Hvar Ósabakki hefir verið, get eg ekki sagt, en til hefir hann verið, því segir vísan: „Árni minn á Ósabakka ekki er frómur.“¹⁾ Um Kirkjuból, Steðjubakka og Skaptárnes get eg eingar upplýsingar gefið. Ekki hygg eg að Nes hjá Búlandi hafi áður heitið Skaptárnes, og Skaptárdalur getr það því síðr verið, því hann hefir ávalt, að minni hyggju, haldið sama nafni, en mér hefir dottið í hug, að Nes hjá Ásum, sem fór af í Skaptáreldinum 1783, hafi heitið Skaptárnes, því Skaptá hefir áður runnið skamt eða rétt fyrir austan Nesland, og Landáin, sem hefir verið kvísl úr Skaptá, hefir runnið fyrir austan Neshæinn. Um Hafnarþes í Álptaveri get eg ekkert sagt. Ósabakki er fráleitt sama sem Ósabær, sem hefir verið í Álptaveri (þar heita eun þá Ósbæjarhálsar fyrir sunnan Landbrotsá)?

Visa sú, sem greinir frá fjórþýli í Svinadal er þannig:

Svinadalnum sagt er frá
seggir búa fjórir á,
Bauluvelli bragnar slá,
brúðir eptir raka ljá.

Til landnorðrs eða austrs frá Ósrústinni eru tóptir: 1. Mõngu tettur, 2. Þorsteinsgarður, 3. Tóptarrústir, sem eg ekki veit nafn á, og 4. Mel; þar er mælt, að kirkjan hafi áður verið; en frá Mel var hún flutt að Skarði; enn mótar fyrir götum (þó lítið) hjá Skurðbæ, sem legið hafa að Melkirkju og til sjávar. Rétt fyrir síðustu aldamót fanst í rofi við Skurðbæ skafflaskeifa mikil, sexboruð; hefir hún máské verið undan hesti, er ridið var til Melkirkju eða þá til sjávar. Það er gömul sögn í Meðallandi, að þegar kirkjan var flutt frá Mel að Skarði, hafi hestr farizt af brú í Skarðsá; hestrinn bar prédik-unarstólinn; var stólinn að vísu hirtur, en spáð um leið, að ekki mundi Meðallendingum frá þeim tíma verða haldsamt á prestum sínum.

Oddar: Gamlar sagnir segja að í Oddahverfi hafi verið 12 bæir; 8 af þessum býlum höfðu staðið þar sem nú heitir Helgubúst; á þessum stað var einnig bænhús.

Skarðsá: Skarðsá hafði komið úr Arnargljúfri, langt suðr frá Botnum og runnið austr hjá Skarði og fallið fram í Lyngakvísl.

Höfðakvísl: Hún raun utan úr Breiðalækjargljúfri; þar barðist Kári við Krínglumýri; Kríngla var veiðivatn; rann svo kvíslin austr hjá Langholti og Lyngum og heitir Lyngakvísl fyrir austan Langholt og fellr í Strandarholtsós.

¹⁾ Ósabakki er farinn af fyrir 1650, því að ekki er hann talinn með þykkvabæjarklaustursjörðum í klaustarjarðabókinni fornu (J. Þ.)

Hólmasel: Bær er Hólmar hét hafði staðið í útnorðr frá Efri-Steinsmýri, fyrir ofan Steinsmýrarfjót; Hólmar átto landskika sunnan til við fjótið; hafði bóndinn á Hólum þar í seli, meir til að áselast Skarðsland heldr en að hann ætti þar nóg land fyrir búsmala sinn; en þegar Skarð var eyðilagt af sandi, keyptu Skarðsmenn þetta selstæði fyrir ítak í Skarðsmýri, og nefndu Hólmasel; man það brátt hafa orðið prestssetr, því Espólfur getur um séra Haldór Högnason frá Hólmaseli, er dó af falli af hestbaki [1760]. Björn Jónsson var prestur í Hólmaseli 1783; hann var stórríkr og drambsamr, en stundum ör á góðgjörðir við heimafólk og aðkomandi. Kona Björns prests hét Elín; hún var mjög naum til útláta, og má sem eitt dæmi um sínku hennar telja, að þegar menn voru önnunum kafnir að bjarga fé prests undan jarðeldinum og prestrinn bauð henni, að veita vel fólkinu, hafi hún rent mjólkinni, gefið síðan fólkinu undanrennuna, en helt rjómanum ofan á skyrkerin og sagt, að hún mundi aptr vitja skyrkerja sinna. Tún var stórt í Hólmaseli, girt gördum, og fagrt land umhverfis; bærinn ásjálegur með 8 til 10 þilhúsum; þaðan var fé flutt ²⁰/_e 1783 á 30 hestum klyfjuðum, og 12 kýr reknar; daginn eptir sást að eins á húsbustir upp úr eldinum.

Selkrókr¹⁾ hefir bær heitið í Meðallandi; var hann í útsuðr af Syðri-Fljótnum, sem nú standa í Selkrókslandi.

Kumli hét í Fljótalandi; um sama leyti sem Skarð tók af, eyddust einnig 2 bæir þar nálægt, er hétu: Sandholt og Flóðholt. Klaufirnar voru 3: Einarsklauf, Brynjólfsklauf og Oddsklauf. Skaptáreyrar hétu svo: Nautaeiri, Hrossaeiri og Lambaeiri. Akrhólmi hét hólmi sá, sem Botnabóndinn rak fé sitt í, er eldgjöldina bar að 1783, og brann það þar alt. Mikil jökulhlaup höfðu komið í Meðallandið fyrir Skaptáreld; jafnvel fyrir árið 1600 kom hlaup mikið í Lyngakvisl ofan úr Landá, sem flóði yfir Lyngaland, en til að hleypa vatninu af landinn sínu, grófu Lyngamenn skurðinn, sem er fyrir norðan Skurðbæ. Jökulhlaup úr skurðinnu skemdi gott eingi, er Grímsstöðum tilheyrði; varð það að stórrí leiru, og af þeirri leiru er sagt, að sandr sá kæmi, er eyddi Melkirkju. Lyngamenn voru sektaðir fyrir að grafa skurðinn.

M[agnús] Magnússon.

Bls. 740., Langanes²⁾ l. Langanes³⁾; 741⁴⁾. keleik l. kaleik. — 742—43 Nr. 483. Sólheimamáldagi finst og í broti því af máldagabók Odds biskups, sem ritað er 1592 og nú er í British Museum í Lundunum. Orðamunur er þessi, sem mark er að: 9. línu máldagans (bls. 743): halfrar fimtandu alnar. ny baksturjarn; 1. 19. við orðið Brandzlæk er sett athugasemd á spássfu: «æda hraunslek», en það er rangt, því að Brandslækur er enn talinn sóknaskil í lýsing séra Jóns Sigurðssonar á Reynisþingum. Í staðinn fyrir þessi orð: «Sa maldage — ix. Martij» (sjá bls. 743 neðanmáls) stendr hér: «transscriptum Solheimum D. e. 9 Martij 1590». — bls. 749 nota ¹⁾ syodalia l. synodalia. Bls. 772—777 Nr. 497—500 (Öræfa-

¹⁾ mun vera það, sem í máldögunum er nefnt Sel (J. Þ.)

máldagarnir). Í Norðanfara XVII, 1878 Nr. 21—22 (bls. 43—44) stendr fróðleg skýrsla um býli að fornu í Öræfum (Héraði), og er sú skýrsla samin 1712 á Hofi í Öræfum af Ísleifi sýslumanni Einarssyni (d. 1720), en skýrslu þessa sendi Magnús Bjarnason á Hnappavöllum Sigurði prófasti Gunnarssyni, og kom hann henni í Norðanfara. Bls. 781 í Kirkjubæjarklaustrsmáldaganum hefir fallið úr orð og heil lína í 5 neðstu línunum á þessari blaðsíðu um ítölur klaustrsins. Þar á að standa svo:

þessar itolur á stadurinn í kirkiubæ.

frá þverā skulu lukast niju aurar voru hueritt vor.

frá keldugnupi half mork voru.

af horkzlandi half mork voru.

af breidabolsstad. xij. aua.

af dalbæ hālf mork voru oc. ij. vetrunga fodur.

af vppsolum half mork vorv.

Eyðurnar um afgjaldið af Heiði, Tungu og Fljótum má fylla með nokkurnveginn fullri vissu á þessa leið (sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. IV, 79):

ā [heidi c].

j tungu [cc].

at flíot[um c oc v] aurar.

Bls. 788¹⁰. uarna l. uarn og í l. 5 (n.) ábóti l. ábóta; nóta ⁴) l. ³). — 798 § 2a. hiskup l. biskup. — 800 § 43a. opinherlega l. opinberliga. — 805 § 98 og 830 § 2. vestan Jökulsá á Sólheimasandi stendr í handritunum, en það er þó rángt og ætti að vera fyrir austan eins og stendr í hinum skinnbókunum. — Bls. 818⁶ etcetere l. et cetera. — 819 § 33². af biskupi fullt valld l. af biskupi hafa fullt valld. — 820 § 39¹⁻³ sie kirkiu, l. sie i kirkiu. — 845¹¹ regine l. regina. — 859 Nr. 533. Sum handrit og þar á meðal einmitt AM. 60. Svo — eg trúði mér þá ekki sjálfum og því lét eg vera eyðu fyrir því — láta þessa réttarbót vera útgefna í Kaupmannahöfn 1530, en eigna hana þó um leið fullum fetum Magnúsi konungi.

REGISTR.

- Á** (Árbær) í Holtum í Rangárþingi 88, 697—698.
Á (Árbær) á Landi í Rangárþingi 86, 695.
Á á Síðu 739.
á (með blautum botni) 854. — árbotn 736. — árfar (= árfarvegr) 484.
áauki (auki) dauðs fjár (= leiga dauðs fjár) 58.
abbadis, **abbadissa**, **abbatisse** 186, 300, 326, 703, 704, 705, 707, 756, 767, 851—52, 855, 856. — vígsla **abbadísar** 852.
abbas, sjá **ábóti**.
ablutio (sbr. þvotr) 512, 548.
Aboensis episcopus 610, sjá **Ha-boensis**.
ábóti (abbas) 103, 143, 150, 151, 194, 195, 237—38, 249, 267, 269, 326, 330, 331, 350, 351, 357, 358, 389, 492, 606, 644, 647, 649, 650, 672, 701, 703, 704, 705, 707, 714, 721, 722, 731, 732, 733, 735, 756, 788, 789, 835, 849, 851, 852, 853, 855, 856, 858. — **abbates Nidrosiensis provincie** 103, 143. — kosning **ábóta** (electio **abbatum**) 103, 143, 150. — vald **ábóta** 672. — vígsla **ábóta** 851.
Ábótastofa í Þykkvabæ í Veri 737.
ábreiða (rúmábreiða) 708, 737.
abrenuntio (sbr. afneiting) 516, 556.
absolutio (sbr. aflausn) 135, 521, 522, 523, 525, 526, 546, 547, 553, 554, 559, 560, 561, 704, 706, 718, 724, 818, 819.
ábúð 200, 206, 288, 289, 534, 570.
abusio (sbr. ósiðr) 352.
ábyli, sjá **ábæli**.
ábyrgð 205, 207, 208, 344, 612, 675. — **búfjárábyrgð** 208. — **ábyrgð á fúlgufé** 208. — **ábyrgð landsdrottins** 207. — **ábyrgð votta** 205.
ábæli, **ábyli**, 534, 568, 570. — at gera eindeild af **ábæli** 534. — at leggja **ábæli** (**ábyli**) í eyði 534, 570.
Áber á millum á í Skagafjarðardölum 463. — **Ábæjarkirkja** 487.
acta 704, 707. — **conscribere acta** 704.
actio 146.
Adalból í Miðfirði 483.
Adalbrandr Helgason, **Lambkársonar**, prestur á Reykhólum (d. 1286) 130.
Adaldahl (Þorleifr Arason) 629.
Adaldalr í Suðrþingeyjarsýslu 435. — **Adaldælar** 433.
Adalvík í Ísafjarðarsýslu 260—61.
Adam 839.
aðfangadagr (Jóla) 852.
aðfarakvöld 725.
adjutores 304.
administratio: jus administrationis 703.
adulterium 40, 48, 103, 132, 133, 134, 135, 142, 704, 707. — **adulterium simplex** 132, 134. — **adulterium duplex** 133, 134. Sjá **hór-dómr**.

advena 104, 144.

advent, adventa, adventus (sbr. Jólafasta) 443, 460, 462, 463, 466, 469, 481, 537, 542.

aeyiafiðrör 650, sjá Eyjafjörðr.

afarkostir 722, 834, 840.

afbrot 225, 338, 501, 520, 525, 546, 548, 549, 553, 555, 558, 560, 572, 765, 792, 806, 807, 817, 844.

afdrátt 335. — afdráttir ok þvinganir klerka 495. — ólögleg afdráttir 745.

afdyri 535.

afeyringar 207, 210.

afall 534, 571.

affinitas (sbr. consanguinitas, frændsemi) 38, 42, 131, 135, 630.

afllutningr (við konung) 159.

afgiptir, afgjafir 126, 128, 207, 234, 394, 612—14, 639, 699, 754, 759, 764, 793, 802, 843. — at gefa afgiptir í kirkju 754, 764. — afgjafir heilagra daga veiða 126, 128, 207, 394, 612—614, 639, 754, 759, 764, 793, 802. — afgjafir annara daga veiða 614. — afgjafir af hval 612—614, 639, 793, 802. — afgjöf fyrir skipruðning 234. — óskynsamlegar afgiptir 759. — tuttugu daga afgipt 699.

afgreiðsla, sjá afreiðsla.

aflát 232, 600.

aflausn (sbr. absolutio) 28, 32, 33, 34, 35, 134—38, 160, 178, 218, 225, 524, 525, 547, 548, 554, 560, 583, 585, 588, 590—592, 723—24, 751, 752, 753, 758, 759, 760, 762, 763, 764, 806, 807, 819, 820. — aflausnarforsagnir 48, 134—38. — ef maðr deyr óleystr 28, 32—33, 34.

aflí (sbr. fjárafli) 153, 532, 539, 550, 729, 803, 820, 844. — ólög-

leg afli 844. — réttir afli 844. — vinnuafli 154.

afreiðsla, afgreiðsla (af hval) 306, 307, 308, 311—12, 314, 315, 316, 320, 321, 432, 445, 447, 486, 863. — at reiða með slíku sem rekr 124. — afreiðsla (afdráttir) til fjögurra (tveggja) hrossa 314, 315. — afreiðsla til Skinnastaða 307, 308. — þriggja vætta afreiðsla af tíu vættum eðr minna 486. — þriggja vætta afreiðsla af hundrað vættum 306, 308, 311—12, 315. — sex vætta afreiðsla af tuttugu vættum 321, 486. — tíu vætta afreiðsla af tvítugum hval eðr meira, hundraði vætta eðr meira 447. — tólf vætta afreiðsla af óskiptum hval 432. — XV vætta afreiðsla 445. — at gjalda xvja hlut af óskiptum hval 432.

afreit, sjá:

afrétt, afréttir 207, 210, 284, 287. — frá Ásgeirsá afrétt á Arnarvatnsheiði 479. — frá Ásólfsskála geldneyta afrétt í Langanes 682. — frá Eyri í Seyðisfirði afrétt á Vestrheiðar 616. — frá Grenjaðarstað afrétt í Náttfaravík hálfu fjórða hundraði sauða 431. — í Grímsbungum afrétt at helmingi við Þórhallsstaði 477. — frá Hálsi í Fnjóskadal afrétt á heiði út 439. — frá Helgastöðum afrétt í Náttfaravík 437. — frá Kálfafelli í Fljótshverfi afrétt í Skorur (= Núpstaðarskóga) at helmingi við Svínfellinga 778, 779. — frá Kirkjubæ í Tungu afrétt á Vestreyjar 708. — frá Laufási afrétt, er Laufáshagi heitir 447. — frá Miklabæ í Blönduhlíð afrétt í Norðrárdal 461. — frá

- Múla (itala) i Náttfaravík 437. — frá Stað i Sögundafirði afrétt i Vatnadal 575. — frá Torfastöðum i Biskupstungum afrétt fyrir norðan vötn 669. — frá Viðey afrétt i Skaröskinn 247, 248. — frá Þerney afrétt i Starrdal 64. — lambaafréttir i Hrífuneshólmi 854.
- afsetning (sbr. suspensio, suspensus) 589, 590, 707, 754, 764, 817, 820. — afsetning embættis og kirkju 754, 764, 820. — afsetningardómr 590. — afsettr stað og embætti 817. — afsettr officio et beneficio 571, 707, 820. — at afsetjast sínum heiðri 600, 712. — klerkar afsettir kirkjunnar embætti 640. — klerkar afsettir sínum sæmdum 601, 640. — klerkar afsettir sínum vigslupalli 640.
- afskyld (fjárhlutar) 114.
- aftekja 182 (sbr. oftekja). — aftekja staðarfjá 95.
- afvinna fjár 64, 85, 117, 444.
- áganga, ágangr 184, 587, 608, 721, 722, 744, 834. — ágangr vantarúar og villumanna 608. — ágangr við kristið fólk 587. — ranglegar ágaungur 722, 834. — ólöglegur ágangr 744.
- Agapitus píslarvottir (18. August) 409.
- Agatha hin helga 433. — Auguthumessa (5. Febr.) 433.
- Agðanes i Noregi 544.
- Agðir i Noregi 415, 420, 859.
- ager 389, sbr. akr.
- agi 599, 600.
- Agnes abbadiis i Kirkjubæ 852, sbr. Jórunn Hauksdóttir.
- agnus dei 279.
- ágóði 261, 620, 638, 785.
- áin hjá Ósi i Bolungarvík 616.
- Akbrautarholt i Holtum i Rangárbíngi 87.
- Áki kanceler 339, 340, 345, 369.
- ákoma, ákomur 207, 209, 658.
- akr. akrar, akrlönd (sbr. korn, mæli, sáð, sáld, sældingr, þrimalingr) 54, 208, 245, 284. — akrland Sandgerðinga i Garði (1270) 77. — akrlönd á Útskálum i Garði (1840) 788—84. — akrland undir sælding korns á Loptsstöðum (1831) 671.
- Akranes i Borgarfjardarsýslu 403.
- Akranes (nú eyðijörð) i Mikilholtshrepp 114, 714.
- Akrar i Blönduhlíð 466.
- Akrar i Hraunhreppi i Mýrasýslu 118.
- Akrey á Breiðafirði 82, 116, 862. — Akreyingar 82.
- Akrhús 380.
- Akrhöfði i Axarfirði (jörðin var komin i eyði 1449) 427.
- Akrsborg 718, 719.
- Akrvík i Árneshreppi i Strandasýslu 408.
- Akstaðir (= Askersstaðir = Askstaðir) i Langanesi undir Eyjafjöllum 85, 681. — Akstaðaháls 85.
- ákæra 593, 721. — ákærulaus 643.
- ákölsulaus 643.
- Álamýrar milli Ingjaldshóls og Þrándarstaða á Snæfellsnesi 165.
- Álar á Akranesi 403.
- aldin 132, 153, 391. — jarðar aldin 132.
- aldr 599, 632, 661, 757, 843. — aldr ok eðli 599. — aldr ok æfi 661. — aldr, er menn kunna at greina ílt frá góðu (gott frá illu) 757. — aldr, er maðr má syndir gera 843.
- aleigumál 834.
- áleitan, áleitni: andskotans áleitan 761. — ólögleg áleitni 721.
- alemandr 652.
- alex (grútr): captura alecis 303.

Alexander páfi hinn III. (1159—81) 55, 861.

Álfadalr í Mýrahreppi í Ísafjarðar-sýslu 360.

Álfr úr Króki 355.

Álfsnes með Sundum (á Kollafirði) 64.

Álfsson: Erlingr, Ólafr.

alin (verðaura) 39, 57, 88, 114, 116, 168, 170, 234, 258, 284, 285, 286, 299, 300, 335, 355, 397, 437, 456, 458, 473, 474, 597, 599, 603, 604, 605, 648, 682, 691, 695, 708, 742, 782, 800, 855, 856, 860. — alin fyrir dægr at leysa leyfi utan föstunátta 597. — tvær álnir fyrir dægr að leysa leyfi utan föstunátta 603, 605. — alin afgjöf fyrir skipruðning 234. — alin af hverju hundraði gjafollr 355. — alin vaðmáls Jórslatfund bónda 123. — tvær álnir í mat 299. — tvær álnir af fiski 442. — iij álnir í álögur 300. — sex álnir vaðmáls í eyri 168. — sex álnir mórendar í eyri 286. — sex álna sekt fyrir melrakka 285, 298. — sjö (átta) álna virði í ölmusu 39. — níu álnir presti í Árnesi 116. — tólf álnir í mælum 88. — tólf álnir fátækum mönnum frá Eyjólsstöðum 397. — tólf álnir fiskatollr hinn minni á þaunglabakka 444. — tólf álnir konungi og tólf álnir kaupmanni fyrir hundraðs skuld at Ólafsmessu 648. — tólf álna sekt, hafi prestur eigi feingið messubækr innan fimm ára 800. — tólf álnum skreiðarvætt 442. — tólf álnir vaðmáls 234, 599, 604. — tólf álnir vaðmáls at slá niðr kaleik 599, 604. — fimtán álnir frá Uxahrygg til Odda 88. — fimtán álnir fyrir

at hreinsa kirkjugarð 134. — átján álnir úr Vestrholtum til Odda 88. — átján álnir leggi bóndi til kirkju á ári 258. — tuttugu álnir lausamannstollr 860. — tuttugu álnir skattr 335. — tuttugu álnir vaðmáls á vor eða sauð tvævetran 667. — tuttugu álnir þingfararkaup 335. — hundrað álna messukaup 114.

alin (mál) 57, 71, 74, 75, 168, 170, 321, 322, 450, 486, 487, 708, 743, 775, 778, 779, 786, 855, 856. — álnarkefli fylgi landi 321, 322, 486, 487. — hvali skal álnum mæla 778, 779. — alt, er teljast má í álnum 57. — enskt lérept tvíelnt iij álnir fyrir eyri 170. — tveggja álna lángur viðr milli sniða 75. — þriggja álna tré 486. — breitt lérept iij álnir fyrir eyri 170. — sex álnir lérepts á hundrað 775. — sex álna tré 778, 779. — átta álna langur refill 378. — ix. álna refill 440. — tíu álna tré 71, 74. — tólf álna tré 71, 74. — hálf tólfsta álin hafnarvöðar 708. — tólf álna laung ferskepta tvö hundruð 450. — tólf álna (lángur) refill 786. — refill hálfrar fimtándu álnar 743. — xvj. álna refill 786. — refill .xvij. álna 476. — tvítugir (tuttugu álna) hvalir 740, 855, 856. — tvítugt tré 778, 779. Sbr. eggelningr, hvalr, tvíelnt, ulna, vaðmál, viðr.

Álkuhólmr á Breiðafirði 116.

allir heilagir (omnes sancti) 65, 410. — allra heilagra kirkja: á Breiðabólstað í Steingrímsfirði 261. — í Hjarðardal 260. — í Holti undir Eyjafjöllum 84, 680. — á Vatnsleysu 65. — allra heilagra messa (1. Nóv.) 85, 260,

- 278, 360, 410, 485, 578, 784. — sexdægra skyld fyrir allra heilagra messu 85.
- almannavegr 286.
- almenningt þing 125 (= alþingi).
- almenning, almenningr 158, 287, 588, 591, 708, 866, 868, 869. — almenningr kaupstaðar eðr borgar 588.
- Almenningi í Kirkjuhvammshreppi í Húnavatnsþingi 479.
- Almenningar við Axarfjörð í Þingeyjarþingi 305, 310.
- Almenningar á Hornströndum 620.
- almenningabækur 591.
- almúgi (sbr. alþýða) 178, 240, 273, 274, 334, 355—57, 366, 387, 416, 419, 495, 496, 497, 591. — bændr og almúgi í Hólabiskupsdæmi 489—491. — almúgans samþykkt 334. — stjórnarar almúga 591.
- álpt, elptr: álpthreiðr, 671. — álptheiðr (álpaveiði) 359, 428, 475, 479, 769. — álptheiðaskip 359.
- Álptafjörðr í Suðr-Múlasýslu 768.
- Álptanes í Gullbringusýslu 361, 362.
- Álptavellir, tvennir, í Þjórsárdal 665, 866, 868.
- Álptaver í Vestr-Skaptafellssýslu 737, 853, 871, 872. Sbr. Ver.
- altare, altari 24, 29, 34, 57, 129, 183, 213, 216, 526—28, 534, 537, 538, 548, 549, 551, 555, 561, 562, 563, 565, 586, 792, 797, 808, 842, 843. — heilagt altari 216, 842. — at brjóta altari 586. — at offra til altaris 792. — at þjóna til altaris 537. — altare domini 801, 811. — guðs altari 842, 843. — altarisblæja 526, 527, 528, 549, 551, 555, 561, 562, 565, 566. Sjá kirkja. — altarisbúnaðr 527, 551, 562, 565. Sjá kirkja. — altarisdúkr 548, 599, 604. — óvígðr altarisdúkr 549. Sjá kirkja. — altarissteinnr fastr 599, 604. — Sjá kirkja. — altarissteinnr laus 599, 604. Sjá kirkja. — altarissteinnr vígðr 599, 604. Sjá kirkja.
- Alviðra í Dýrafirði í Ísafjarðarsýslu 786—87. — Alviðrukirkja 787. — Alviðrumáldagi 787.
- alþingi (sbr. Óxarárþing) 1, 5—19, 168, 170, 174, 185, 206, 208, 212, 214, 219, 223, 226, 229, 232, 242, 243, 262, 266, 286, 290, 298, 299, 333, 334, 335, 342, 343, 355, 369, 379, 387, 481, 497, 532, 594, 596. — alþingisbók 369 — alþingisdómar 6, 8, 9, 13, 85, 88, 162, 270. — alþingismáldagar 84—88. — alþingismenn 6, 8, 297. — alþingissamþykkt 1, 5—19, 162, 298, 299, 355, 418, 594. — alþingis-sókn 387. — alþingi uppi 342, 343.
- alþýða (sbr. almúgi) 125, 130, 156, 159, 173, 263, 265, 281, 390, 797, 803. — alþýða ríkisins 381, 390. — alþýðufasta 29, sbr. fasta.
- álög (á Kúðafirði) 854.
- Álög (j alogum) í Flóa 671.
- álögur 273, 300, 336, 355—57, 364, 365, 366, 626, 627. — at heimta álögur af klerkum 626. — lögteknar álögur 357. — þijj álñir í álögur 300.
- Ambason: Einar.
- amboð, andboð 117.
- Ambrosius hinn helgi biskup í Mailandi (d. 377) 166, 446, 538. — Ambrosiusmessa. (4. Apríl) 673.
- á millum á, sem kallast í Ábæ 463.
- áminning, áminningar 214, 254, 255, 519, 539, 569, 573, 584, 591—93, 712, 713, 723, 815, 821, 826, 828, 831, 837. — áminn-

- ing biskups 569. — þrjár (þrennar) áminningar 214, 573. — lögleg áminning (löglega ámintr) 255, 539, 584, 587, 588, 831. — áminningarbréf 251.
- áminning (minning, memoria):
 ágætrar áminningar 614, 631, 711. — góðrar áminningar 795. — heilagrar áminningar 614. — mildrar áminningar 630, 631, 710, 712, 713.
- ámót (Hvítár og Dögurðardalsár) 359.
- amplexus meretricii 704.
- Ámúlastaðir í Landeyjum 685. Sbr. Vomúlastaðir.
- Ámundi Guðmundarson prestur í Borg undir Eyjafjöllum 678.
- Ámundi Hallsson prestur í Eyvindarhólum undir Eyjafjöllum 678.
- Ámundason: Erlendr, Erlingr.
- Ámýrar í Helgafellssveit 82.
- Ánastaðir í Kirkjuhvammshreppi í Húnavatnssýslu 481.
- anathema (sbr. bann) 217, 218.
- ánauð: þján ok ánauð leikmanna 500.
- Anbyon (= Arnbjörn) gullsmiður 701.
- Andakill í Borgarfirði 402.
- andboð, sjá amboð.
- Andey á Breiðafirði 116.
- andleg frændsemi (sbr. cognatio spiritualis, sbr. guðsifjar) 133. — andlegir hlutir 150, 177, 182, 183, 230, 269, 365, 583, 585, 586, 707. — sakir áfastar andlegum hlutum 707. — andlegr faðir 493.
- Andreas, sjá Andrés.
- Andreas plukkr, plut, plyt, sjá Andrés plyttr.
- Andrés (anddreis) Bjarnason 79.
- Andrés biskup í Ósló (Andreas Asloensis, 1267—1287) 106, 145, 154, 175, 185, 191, 251, 252, 255.
- Andrés Gregoriussón lendr maðr Noregskonungs 106.
- Andrés Hrólfsson í Dal undir Eyjafjöllum 683.
- Andrés Pálsson á Ringheimi 341.
- Andrés plyttr (plukkr, plut, plyt) lendr maðr Noregskonungs (d. 1281) 106, 145, 154, 239, 254.
- Andrés postuli 20, 189, 443, 456, 457, 467, 667. — Andrés kirkja 29. — í Bræðratungu 669. — á Ríp 467. — á Sjávarborg 468. — Andrésmissa (30. Nóv.) 29, 40, 129, 360, 445, 446, 596.
- Andrésson: Hallgeir, Ívarr, Kolbeinn, Magnús, Pétur, Snorri, Sörkvir.
- andskotinn: andskotans áleitun 761. — prettir andskotans 840. — vald andskotans 841, 842.
- Angers á Frakklandi 217.
- Angimyri, eingi frá Grenjaðarstað 431.
- anima, animæ (sbr. sál, sála) 146, 147, 160, 275, 351, 572, 702, 710. — animæ fideles 189. — cura animarum 275, 572, 710, 712. — medici animarum 353. — salus animarum 351.
- Anker, P. K. lögfræðingr 294.
- annara bræðra 597, 602. Sbr. frændsemi.
- annmarki 601, 602, 603. — annmarka atburður 599, 605. — hinir stærstu annmarkar 601.
- antidotum confessionis 353.
- antiphonæ 537—538, sbr. messa.
- apostoli (sbr. postuli) 189, 282, 521, 546, 559, 614, 645, 790, 796, 814, 815, 818, 822, 847. — apostolica auctoritas 121, 718. — apostolica benedictio 237, 323, 607, 609, 610, 847. — apostolica gratia 608, 609. — apostolica potestas 847. — plenitudo apostolicæ potestatis 847.

- apostolica privilegia 106, 146, 708. — apostolica reverentia 610. — apostolica scripta 237, 323, 847. — apostolica sedes 101, 236, 237, 506, 608, 609, 610, 708, 717. — arbitrium apostolicæ sedis 236. — apostolicæ sedis auctoritas 106, 506. — nuntii apostolicæ sedis 608, 610, 717. — oraculum apostolicæ sedis 236. — apostolicum mandatum 388. — apostolicum nomen 718. — apostolicæ literæ 101.
- appellatio 323.
- appelleran 221, 222, 254, 255.
- aptansaungr 668, 706, 793, 805, 809, 816, 823, 826, 827.
- aqua 512, 601. Sbr. vatn.
- ár: tvö ár 40—42, 132—133, 800. — þrjú ár 39—40, 132, 596, 804. — fjögur ár 132—33. — fimm ár 40, 791, 795, 800, 808, 816, 821, 829. — sex ár 133. — sjö ár 39—40, 42. — xiv. ár 39. — byrjun hins forna árs 852.
- arana (gaunguló) 512.
- Arason, sjá undir Ari.
- Árbakki á Skagaströnd 470, 471.
- arbitri 222.
- arbitrium 133. — arbitrium apostolicæ sedis 236. — arbitrium diocesani 703.
- Árbót í Þingeyjarsýslu 4. Sjá Bót.
- archiepiscopus (sbr. erkebiskup) 101—106, 139—140, 141—147, 160, 190, 192, 235, 236, 323, 328, 351, 352, 388, 506, 545, 606, 608, 609, 610, 701, 702, 703, 715, 716, 747, 790, 793, 847, 848. — curia archiepiscopi 106. — electio archiepiscoporum 101—103, 140. — iudicium archiepiscopi 145. — præsentia archiepiscopi 145. — honor præsentiæ archiepiscopi 145. — subsidium archiepiscopi 609.
- arðruxi, sjá nautpeningr.
- áreit 329.
- Arfadalur í Grindavík 246, 248.
- árfar, sjá á.
- arfgeingr: arfgeing börn 203, 518, 557, 565, 574, 803.
- arfi (= erfingi) 289, 523, 547, 554, 559, 565, 727, 819 — útarfar 348.
- arfr 173, 181, 199, 203, 206—207, 209, 210, 234, 285, 344, 348, 349, 379, 382, 384, 385, 386, 392, 393, 399, 413, 414, 584, 660, 661, 674, 839. — arflaus 234. — at játa arfi 660, 661. — at fyrirgera arfi 285. — at uppgæfa arf 661. — at ættleiða til arfs 661. — föðurarfr 203. — móðurarfr 203. — Móðruvallaarfr 380. — arfsvik 197, 202, 395. — arfsöl 207. — arfsalsmenn 612. — arfsalsmanna góss 612. — arftaka 207, 348, 379, 411. — arftaka ættleiðinga 411. — arftökumaðr 294.
- argentum (sbr. silfr) 236, 323.
- Ari Geirsson 484.
- Ari Jónsson lögmaðr 862—83.
- Ari prestur á Draflastöðum 441.
- Ari prestur á Skútustöðum 430.
- Ari prestur á Svalbarði í Þistilsfirði 425.
- Arason: Jón, Þorleifr.
- ármaðr, ármenn 221, 234, 369, 370, 387, 758, 803, 813. — ármaðr biskups 125—27, 369, 370, 387, 813. — ármaðr erkebiskups 221. — ármenn prófasti 758. — ármennir erkebiskups 272.
- árnaðarorð 172, 525, 548, 554, 560, 807, 839.
- Arnarþælisbók 405.
- Arnargljúfr í Meðallandi 872.
- Arnargróf 3.
- Arnarhóll á Eyrarbakka 75.
- Arnarhvoll í Landeyjum 87.
- Arnarnes í Landbroti 782.

- Arnarnes (á Akranesi?) 403.
 Arnarstapi undir Jökli 166 (= stapi).
 Arnarstigr 3.
 Arnartunga (eldra Akratunga) í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
 Arnarvatnsheiði 479.
 Árnason, sjá undir Árni.
 Arndís systir Þorbjarnar prests, próventukona á Þingeyrum 269—270.
 Arndór ostr 271.
 Árnes í Trékyllisvík á Ströndum 116, 617, 618, 622, 623, 864. — Árneshreppr 618. — Árneskirkja 617, 618.
 Árnesingaskrá 354—357. — Árnes-sýsla 865, 867. — Árnesþing 343, 661, 853.
 Arney á Breiðafirði 636.
 Arnfríðr dóttir Arngerðar Þorgilsdóttur 726.
 Arngeirsstaðir í Fljótshlí 87, 688.
 Arngerðarey (nú Klambrey) í Laxá í Laxárdal í Þingeyjarsýslu 431.
 Arngerðr Þorgilsdóttir 726.
 Arngrím Brandsson bróðir, síðar ábóti á Þingeyrum 835.
 Arngrím Jónsson lærði 171, 324, 334, 343, 381, 390, 405.
 Arngrímsson: Sturla.
 Árni á Aski í Noregi 502—503.
 Árni Áslaksson kanceler, líklega bróðir Orms biskups, 766, 834, 858.
 Árni Bárðarson bóndi á Borg í Húnavatnsþingi 732—733.
 Árni Bárðarson prestur 734.
 Árni biskup í Björgvin [(1205—1314), Arno Bergensis] 349, 351, 353, 362, 367, 372.
 Árni bóndi á Langanesi 425.
 Árni bróðir í Borgund, líklega faðir Þuriðar fylgikonu Laurentius biskups 271.
 Árni Brynjólfsson 848 (sbr. Árni Runólfsson).
 Árni Einarsson vaði erkibiskup í Niðarósi (d. 1349) 511, 724, 836, 847.
 Árni Gíslason sýslumaður á Hlíðar-enda (d. 1587) 225, 227.
 Árni Gíslason prestur í Holti undir Eyjafjöllum (d. 23. Dec. 1621) 95.
 Árni Hallkelsson kórsbróðir 728.
 Árni Helgason biskup í Skálholti (d. 1320) 40, 120, 358, 360, 361, 362, 377, 397, 402—404, 406—410, 507, 647, 676, 863, 864.
 Árni bróðir í Hólmi 272.
 Árni horn 421.
 Árni Jörundarson 372.
 Árni Laurentíusson, biskups Kálfs-sonar, bróðir 493, 715.
 Árni Magnússon prófessor 86, 95, 123—24, 155, 248—251, 271, 272, 273, 275, 293, 325, 330, 343, 344, 349, 358, 362, 376, 396, 494, 497, 545, 580, 581, 633, 674, 676, 678, 717, 718, 726, 727, 728, 733, 790, 793, 853, 857, 870.
 Árni Nikulásen (Arno Nicolai) 323.
 Árni Oddsson lögmadr (d. 1665) 124, 867.
 Árni Ólafsson á Leirubakka á Landi (d. 1339) 694.
 Árni Ólafsson mildi biskup í Skálholti (d. 1430) 397, 402, 404.
 Árni á Ósabakka í Meðallandi (fyrir 1550) 872.
 Árni rans 323.
 Árni Runólfsson 848 (sbr. Árni Brynjólfsson).
 Árni biskup í Stafangri (Arno Stafangrensis, 1277—1303) 145, 154, 175, 185, 191, 239, 275.
 Árni á Sylfreksstöðum (Silfrastöðum) í Skagafirði 857.
 Árni Þorláksson biskup í Skálholti (Staða-Árni, d. 1297) 1, 2, 23—66, 82—83, 92—93, 94—100,

- 112—120, 123, 125, 128—130, 131, 138—39, 140, 159, 161, 163, 174, 175, 185, 189, 190, 191—92, 194, 195, 206, 210, 212, 214, 216, 217, 218, 219—221, 223, 225—227, 229, 232—234, 237—243, 245, 256—261, 262, 263—268, 269, 270, 271, 275, 278, 279, 323—325, 346, 362, 377, 378, 403, 500, 568, 582, 611, 614, 619, 621, 637, 638, 639, 640, 641, 760, 790, 810, 813, 861, 862.
- Árnason: Brandr, Daði, Eliffr, Eiríkr, Eyjólf, Friðrekr, Guðmundr, Indriði, Jón, Marteinn.
- Arnisius 192, sjá Árne (Þorláksson).
- Arnkötluðalr í Steingrímsfirði 408.
- Arnkötlustaðir (Arnkaukustaðir) í Holtum í Rangárþingi 88, 698.
- Arno, sjá Árne.
- Arnór 312.
- Arnór Bjarnarson prestur 312.
- Arnór faðir Þorbjarnar í Höfn 312.
- Arnór frosti á Frostastöðnum í Skagafirði 673—675.
- Arnórsson: Þorbjörn.
- arnstapar tveir 484.
- Arnsteinn í Hrúna 664.
- Arnúlfr á Guðini 414.
- Arnúlfr sveinn Auðfinns biskups í Björgvin 504.
- Aronsson: Þórir.
- árós í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu (= Fossárós) 92, 455.
- Árós í Sögandafirði (= Vatnadalsós) 595.
- árós í Trékyllisvík á Ströndum 116, 617.
- Arosiensis episcopus 608.
- Árskógr á Árskógarströnd við Eyjafjörð 454—55, 487. — Árskógar-kirkja 454—455.
- ártíðir: ártíðir biskupa 326. — ártíðir konunga 326. — ártíðahald 326, 531. — ártíðardagr Egils biskups Eyjólfssonar 480. — Erlands Færeyyabiskups (13. Júní) 363. — Eyjólfssonar Þorsteins lögmanns 446. — móður Jóns í Hvammi 634. — Sveins fæður Jóns í Hvammi 634. — ártíðaskrá, sjá kirkja.
- Ártorfur í Þjórsárdal 868.
- Árvík, líklega Þórsárvík, á Vatnsnesi 481.
- ás, fram undan Kirkjubólshöfði í Garði 77.
- Ás í Holtum í Rangárþingi 88.
- Ás í Kelduhverfi í Norðrþingeyjarsýslu 428—29. — Áskirkja 428—429, 487.
- Ása kona Lopts Þórðarsonar 457.
- Ása Pétursdóttir í Æðeyju 646.
- Ásar í Húnavatnssýslu 835, 836.
- Ásar í Skaptártungu 871, 872. — Ásar eystri 784—85, 854. — Ásamáldagi 784—85. — Ásar ytri 740, 785.
- ásauðr, ásauðar kúgildi, sjá kúgildi, sauðpeningr.
- Ásbjarnarnes í Húnavatnssýslu 376.
- Ásbjörn (uppi um 1270) 80.
- Ásbjörn Sigurðarson prestur og skólameistari í Skálholti (um 1500) 86.
- ascensio domini (sbr. uppstigningardagr) 29, 129, 504, 796, 802, 829.
- Ásgarðr í Grimsnesi 63.
- Ásgarðr í Hvammssveit í Dalasýslu 634.
- Ásgarðr í Landbroti í Vestr-Skaptarfellssýslu 782.
- Ásgeiri Grindavíks faðir Sigurðar 362.
- Ásgeirsson: Sigurðr.
- Ásgeirsá í Viðidal 478—479. — Ásgeirsáarkirkja 478—479, 487.
- Ásgeirsstaðir í Laxárdal í Þingeyjarsýslu 431.
- Ásgrímr 310.
- Ásgrímr, ef til vill Ásgrímr Snorrason 637.

Ásgrímr Ásgrímsson á Breiðá 772.
 Ásgrímr Bergþórsson, Jónssonar 621.

Ásgrímr Jónsson ábóti á Helgafelli 858.

Ásgrímr prestur í Vatnsfirði 619.

Ásgrímr Snorrason í Sælingsdals-tungu 717.

Ásgrímr Þorsteinsson, Jónssonar, riddari (d. 1285) 2, 4, 125, 238, 243, 245, 246, 362.

Ásgrímsdóttir: Helga.

Ásgrímsson: Ásgrímr, Eysteinn.

Áshildarholt í Skagafirði 467.

Áshildarmýrarsamþykkt 355.

aska 526, 528, 549, 551, 552, 563.

Askatin biskup í Björgvín (1270—1277) 106.

Áskell Kolbeinsson 323.

Áskelsson: Brandr.

Áskersstaðir (= askurstadir) í Langanesi undir Eyjafjöllum 85. Sbr. Akstaðir.

Askillus. sjá Áskell.

askr 198, 394. — Björgynjaraskr 394. — rángur askr 394. — askr tjöru 154.

Askr í Noregi 502.

Áslákr gús lendr maðr Noregskonungs (d. 1274) 106.

Áslákr höfuðprestur í Selju 721.

Áslákr á Lyngi 379.

Ásláksson: Árni, Ormr.

Ásláksstúngur í Þjórsárdal 865.

Aslo (= Ósló) 414. — Asloia (= Ósló) 353. — Asloensis 105, 106, 144, 145, 351.

Ásmundarstaðir á Melrakkasléttnu 432, 486.

Ásmundur Grímsson 846.

Ásmundur Jónsson prófastr í Odda 716.

Ásmundarson: Hallvarðr.

Ásólfsskáli undir Eyjafjöllum 87, 680, 682. — Skálamáldagi 682.

Asparvík í Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 261.

Ásskógar í Þjórsárdal 866.

assumptio Mariæ (= Mariumessa hin fyrri) 39, 280, 622, 796, 829, 848. — octava assumptionis beate virginis 796. Sbr. Maria.

Ásti á Mærdinni 281, 282.

Ástriðr Sigvaldadóttir 358.

astures (sbr. austures) 104, 143.

atfaraping 198, 205, 383, 384, 655. atkeri 734.

Atlastaðir (eyðijörð) í Laxárdal í Skagafjarðarsýslu 468.

Atli í Mýdal 414.

atria ecclesiae 704.

áttefðingur torfs 250, 260, 456, 620. Sbr. torf.

áttungur (hvalreka) 70, 71, 72, 74, 75, 83, 91, 116, 119, 261, 307, 308, 309, 311, 313, 314, 316, 318, 319, 321, 360, 408, 431, 432, 434, 436, 442, 446, 455, 486, 487, 616, 620, 622, 623, 736, 776, 785.

atvistarmaðr 420.

auctoritas 135, 160, 506, 521, 546, 559, 570, 703, 705, 716, 718, 748, 818. — auctoritas apostolica 121, 718. — auctoritas communicandi populum 716. — auctoritas concilii 705. — auctoritas dei patris omnipotentis 135. — auctoritas Jesu Christi 135, 521, 546, 559, 818. — auctoritas metropolitana 502, 503, 505, 748. — auctoritas officii clericalis 135—37. — auctoritas apostolorum Petri et Pauli 135—137, 521, 546, 559, 818. — auctoritas propria 703. — auctoritas praelationis 703. — auctoritas sancte matris ecclesiae 135, 136, 137. — auctoritas apostolicæ sedis 506, 718. — auctoritas virginis 135.

- Auðinnnr Sigurðarson biskup í Björgvin (1314—1330) 363, 499, 501, 502, 503, 504, 505—506, 624, 630.
- Auðkúla í Húnavatnspingi 474. — Auðkúlukirkja 474. — Auðkúla-staðir 474.
- Auðnir í Svarfaðardal 457.
- Auðoenus, sjá Auðun.
- Auðuenus, sjá Auðun.
- Auðun(?) 727.
- Auðun Hugleiksson hestakorn, lendr maðr Noregs konungs (d. 1302) 94, 146, 154, 158, 239.
- Auðun Jónsson 869.
- Auðun kórsbróðir í Niðarósi (1273) 106, 146, 154.
- Auðun prestur [Kráksson, d. 1330] 409.
- Auðun brattr prestur 495.
- Auðun Serksson (Auðuenus Serquiri) 323.
- Auðun Þorbergsson rauði biskup á Hólum 89, 300, 312, 321, 322, 366—367, 372, 378, 387, 388, 397—399, 423—424, 425, 429, 430, 431, 433, 450, 451, 489—491, 495, 496, 650. — Auðunar-máldagi (-máldagar), Auðunar-máldagabók 89, 321, 322, 423—489.
- Auðunargarðr 415.
- Auðunarson: Bjarni, Vigleikr.
- Auðunarstaðir í Viðidal 479. — Auðunarstaðamenn 479.
- auðæfi, auðr 182, 585, 586, 660. — auðæfi stundleg 182, 585. — auðæfi kirkjunnar 586. — auðugir menn 598, 603. Sbr. rikir menn.
- auga 711, 842. — at stinga auga manns út óbótaverk 110, 111. — hin innri augu 711. — líkamleg augu 842.
- Augnalekr á Skaga nyrðra 250.
- Augustinus hinn helgi kenninga- og biskup (d. 430) 166, 538, 858. — festum Augustini 858.
- Augustus (mensis) 407.
- aumr maðr 597. — aumingi 605.
- aurar, sjá eyrir.
- aurum (sbr. gull) 236.
- Austfirðingafjórðungur 68, 82, 374, 375. — Austfirðir 75, 396, 497.
- Austmenn (= Noregsmenn) 648.
- Austr-Egðir í Noregi 859.
- Austrhlíð í Biskupstungum 670.
- Austrhólmar í Laxá í Þingeyjarþingi 434.
- Austrlækr á Tvidægru 359.
- Austrtún (Austrtó, fyrir Austrtóm) í Skeggjastaðapíngum í Norðrmúlasýslu 71, 74.
- austrænir (= norrænir) kaupmenn 648.
- austures (sbr. astures, sbr. gás-haukar) 143.
- Auði Ólafsson lendr maðr 358.
- ave Maria 25, 30, 39, 41, 42, 48—49, 52, 132, 276, 520, 546, 553, 558, 575, 625, 636, 798, 807, 811, 817, 841. Sbr. kirkja-áverkar 658. — áverkar veittir í kirkju 34. — áverkamenn 34, 657.
- aves (sbr. fuglar) 104, 143.
- Avignon, Aviniona, á Frakklandi 606, 608, 609, 610, 847, 848.
- Ávik í Árneshreppi í Strandasýslu 618, 622. — Ávikrland hið eystra 622.
- ávöxtr fjár (sbr. leiga, renta. vöxtr) 57, 58, 207, 270, 347, 532, 570, 648, 751, 762.
- ávöxtr: jarðarávöxtur 534.
- áþéttisorð (áþættisorð) 291.
- B**abilon 215. — Concilium Babilonense 54.
- bað 38, 40.
- baðstofa 153.

Bakkar (= Háfubakkar) 425.
 Bakki: Niðar bakki 158.
 Bakki á Ásum í Húnavatnssþingi (sbr. Hjaltabakki) 475. — Bakka-kirkja 475.
 Bakki í Eingihlíðarhreppi í Húnavatnssýslu 470 (= Sölvabakki).
 Bakki undir Eyjafjöllum 677. — Bakkakot undir Eyjafjöllum 676.
 Bakki í Hálshreppi í Suðrþingeyjar-sýslu 481.
 Bakki í Héraði (Öræfum) 776.
 Bakki í Hrudamannahreppi 664, 665.
 Bakki í Hrútafirði (= Tannstaðabakki) 484.
 Bakki í Landeyjum 85, 681.
 Bakki í Miðfirði (= Staðarbakki) 482—483. — Bakkakirkja 482—483.
 Bakki í Noregi 367, 378, 379.
 Bakki í Skagafirði 301, 302, 398.
 Bakki (= Þaunglabakki) 444.¹⁾
 Bakki í Skeggjastaðapíngum í Norðr-Múlasýslu 71, 74.
 Bakki á Tjörnesi 428. — Bakka-garður 428.
 Bakki í Öxnadal 487.
 Balafeli á Langanesi 425.
 baldikinn, baldrskinn, baldrskiner, baldrskyn (sbr. kirkja): altaris-klæði af baldikinn 427, 447, 448, 449, 474, 476. — tabula og brík með baldrskinn 448. — hand-lín ok stóla með baldrskinn 476. — höfuðlín með baldrskinn 476. — hökull með baldrskinn 449, 474, 680. — baldrskinnskápa 433, 435, 448. — klæði gott með

baldikinn 781. — baldikinnstóla 433, 471, 476.
 balenæ (sbr. hvalr) 236. — funes balenarum (sbr. svarðreipi) 236.
 balivi, ballivi (sbr. exactor, sýslumaðr) 101, 104, 144, 145. — balivi laici 101. — balivi regis (sbr. officialis) 104.
 Bálkastaðir í Hrútafirði 484. — Bálkastaðamenn 484.
 Ballará á Skarðsströnd 636.
 band, bönd: at færa klerk í bönd 255, 584. — at binda menn 345. — at binda börn á bak mönn-um 345. — at brjótast úr bönd-um 220. Sbr. bann.
 band (= bann) 825.
 Bangarslý í Skagafirði 745.
 bann (sbr. anathema, interdictum) 24, 25, 150, 174, 177, 178, 180—184, 187, 188, 212, 213—217, 222, 224, 225, 231—233, 239, 244, 254, 256, 269, 325, 366, 499, 520, 524, 528, 530, 532, 533, 539, 546, 547, 550, 551, 553, 558, 560, 565, 572, 582—593, 596, 604, 627, 628, 629, 630, 632, 706, 712, 725, 745, 752, 758, 801, 819, 824, 831. — eilíft bann 53, 583. — fullkomit bann 587. — guðs bann 843. — hið minna bann 214—215, 217. — páfabann 44. Sbr. páfi. — bann af sjálfu verki (af sjálfs sín verki) 28, 32, 33, 35, 57, 582—594. — þjónustubann 275, 343, 606. — bannfærsla, bannfærðr 217, 225, 232. — bann-artikular 174, 212, 216. — bann-atkvæði 175, 182, 184, 215, 585, 587, 588. — bannsfælli 183, 244, 586. — bannsdómr 590. — bannsklausur 216. — bannspína 183, 187, 499, 532, 533, 550, 551, 572, 583, 587, 588, 590, 593, 706, 753, 758, 760, 761, 763,

¹⁾ Jón Pétursson utlar (Sýsl. I, 16), að hér sé átt við Grýfabakka, en það virðist vera ólíklegt. Kirkjan á Þaunglabakka átti alt heimaland og tvo hluti í rekum, aðr Eyjólfir Helgason gæfi kirkjunnar reka, en það hefir verið þrífjórð fyrir heimalandi, sem hann gaf.

764, 804, 806, 807, 817, 820, 825, 843. — bannsetning 54, 55, 176, 187, 326, 592, 625, 627, 628. — at skrifa bannsetningar 625. — bannsetningarbann 187, 628. — bannsetningarpfna 627. — bannsetningarsverð 176, 187. — bannsettr lýðr 219. — bannsettir menn 27—28, 32, 35, 180, 181, 183, 188, 212, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 232, 240, 254, 266, 583—584, 586, 587, 590, 591, 593, 594, 707, 712, 843. — einfaldlega bannsettr 217. — opinberlega bannsettr 707. — opinberlega boðaðr bannsettr 712. — lík bannsettra manna 590. — banns spjót 592. — bannsungnir menn 160, 231, 232. — bannsverk 94, 150, 212. — bannsök, bannsakir 32, 34, 210, 215, 232, 582—94. — bannsakabréf Jóns biskups Haldórs-sonar 582—94, 596.
 baptizare, baptizatus 514, 516, 517, 545, 557, 811, 839.
 Barbara hin helga 667.
 Barð í Fljóttum 458—459, 487.
 bardagi í kirkju 223.
 Bárdalstunga í Grimstungnaþingum í Húnavatnssýslu 477 (= Kárdalstunga í Jónsmáldaga og síðan).
 Bárðardóttir, Bárðarson, sjá undir Bárðr.
 Bárðastaðir í Staðarsveit á Snæfellsnesi 164.
 Bardo, sjá Bárðr.
 Bárðr, norrænn maðr, 510.
 Bárðr bóndi í Alviðru í Dýrafirði 787.
 Bárðr Gíslason lögréttumaðr í Vatnsdal 796.
 Bárðr Högnason snota, lögmaðr 331.
 Bárðr Pétursson Gulapingslögmaðr og ritari konungs 340, 646, 649.

Bárðr Serksson kanceler 288, 304, 322, 323, 328 (sbr. Bardo, Bor).
 Bárðr sláttusveinn 357, 358.
 Bárðardóttir: Ragna.
 Bárðarson: Árni, Páll, Vígleikr.
 Barðsvík á Hornströndum 616, 620.
 Barfota broder klaustr í Tunsbergi 94.
 Barkastaðir í Miðfirði 483.
 Barmar í Lóni í Austr-Skaptafells-sýslu 769.
 barn, börn 25, 30, 37, 45, 46—49, 50—52, 156, 193, 197, 202—204, 218, 224, 278, 280, 293, 295, 296, 297, 298, 344, 345, 348, 349, 379, 382, 384, 386, 393, 395, 399, 413, 513, 515, 516, 518, 519, 530, 535, 540, 545, 550, 556—558, 563—565, 570—573, 596, 597, 599, 603, 604, 611, 631, 639, 640, 644, 647, 755, 756, 757, 760, 761, 792, 794, 795, 798, 799, 800—811, 813—814, 816—817, 820, 821—823, 825—830, 838—844. — andleg börn 843. — brjóstbarn, barn á brjósti, 293, 295, 296, 297, 298. — at biskupa barn 50. — at hölva barni sínu 599, 604. — dauðvænt barn 515, 556, 563. — ef barn deyr 756. — eiginnar konu börn 755, 803. — frillubarn, frilluborið barn 382, 385, 755. — fræðslutími barna 839. — fðurlaust barn 532, 550, 572, 640, 804, 825. — börn getin í brizli og vanvirðing klerkastéttarinnar 631. — gröptr barna 37, 742. — holdtekja barna 51—52, 810—811. — börn konungs 756. — kviknað (nýkviknað) barn með konu 597, 603. — barn laust við móðurina 757, 794, 798, 820, 824. — meybörn 50, 761. — at misfara með barni

224. — börn í ómegð 849, 895.
 — óskirð börn 515, 519, 556, 558, 563—565, 571, 756, 757, 794, 798, 805, 817, 821, 824, 825, 839. — óstyrkt barn og kránkt 839. — sjúkt barn 556, 563. — skilgetin börn 197, 204, 344, 382, 384, 385, 395, 399, 844. — skirt barn 757, 794, 798, 821, 824. — skynsöm (greindargóð) börn taki guðs líkama tíu vetra gömul 809, 811, 814, 823, 826, 828. — smábörn 276. — sterkt barn 840. — stíf börn, stjúp börn 646, 761. — börn stórhöfðingja 756. — svein börn 50, 761. — tannlaus börn 742. — tiginna manna börn 840. — tólf vetra gömul börn taki corpus domini 52, 811. — önduð börn 799, 813.
- barnburðr. barnsfæðing 280, 570, 757, 794, 798, 801, 811, 820, 823. — kona verðr dauð með barni 813. — kona skilst við barn 794, 798, 823. — kona verðr laus við barn 794, 798, 820. — at skera (taka) barn frá konu 813.
- barngetnaðr (barneign) 25, 30, 45, 188, 572, 598, 603, 805. — at sjá við barngetnaði 598, 603.
- barnsfaðerni 46—47, 48—49.
- barnskírn (sbr. að öðru leyti skírn), 49—52, 365, 515, 520, 810, 811. — barnskírnarorð (ok atferli) 49—52, 515, 520, 811. — at skíra barn heima 840. — at endrskíra barn 794, 798. — at fylgja barni til fermingar 761. — at færa barn til kirkju 839, 840. — at halda börnum til fermingar 51, 760—61. — at halda á barni 840. — at halda barni undir skírn (til skíringar, til skírnar) 640, 755, 798, 840.
- eingi haldi barni sjálfs sín undir skírn 50. — at leiða barn í kirkju 810. — at ausa barn vatni 824. — at ausa vatni á lim barns í fæðingu 757, 794, 798, 821.
- barnsyki 839. Sbr. barnburðr.
- barnsæng 530. Sbr. barnburðr.
- Barnabas postuli 282.
- barón, barúin, barónar, barúnar (barones) 102, 106, 121, 141, 145, 147, 154, 155, 161, 253, 627.
- Bartholomeus postuli 457, 576, 719, 747. — Bartholomeuskirkja: í Otradal 576. — á Upsum 457. — festum Bartholomei 747. — Bartholomeusmessa 719.
- Bartholinus Corsi 237.
- Básar í Grímsey 486.
- Básar í Grindavík 246, 248. — Básareki 246, 248.
- Básar á Melrakkaslétu 313.
- basilicæ beatorum apostolorum Petri & Pauli 847.
- Basilíus episcopus & confessor 724. — festum Basilii 724.
- Bassi, maðr á Snæfellsnesi 164.
- bátar (sbr. skip) 733, 734, 854.
- Baugadeild, á í Vestr-Skaptafells-sýslu 854.
- Baugstaðir í Árnessýslu 238.
- Bauluvellir í Svinadalssandi í Skaptártungu 872.
- beati immaculati 599, 604.
- beðr (sbr. rekkja) 708, 737.
- Beðstæðingar (= Bessastaðamenn) 361.
- beinamaðr 725.
- Beinir Hólabiskup, sem menn halda að hafi verið á Íslandi einhvern tíma á árunum 1401—1414 (sbr. F. Joh. Hist. Eccl. Isl. II, 572 ff.) 423, 483. [það gæti verið vafamál, hvort Hólamenn á 17. öld hefði ekki mislesið, og að á

- bókfellinu hafi staðið Ormr, en ekki Beinir].
- beit (sbr. hagbeit, höfn) 81, 82, 166, 245, 250, 288, 373, 427, 434, 575, 578, 617, 621, 665, 671, 679, 681, 688, 717, 740, 745, 777, 849. — geldhesta beit 671. — hrossaheit 245, 688, 777. — lambgymbra beit 740. — lögbeit 717. — mánaðarheit 373, 578, 621. — nautheit 671. — samheit 81, 250, 671. — stóðhrossa beit 575, 671, 688. — tólf kúgilda beit 82. — tveggja hesta beit 740. — tveggja mánaða beit 81, 679. — vetrheit 671 (sbr. það orð). — beit .xx. oxna gamalla 740.
- Beitilshamrar í Arnarfirði 576.
- Belgsdalsbók 11, 168.
- Benedikt ábóti hinn helgi (Blezaðr Benedictus) 485, 786—87.
- Benedikt Kolbeinsson, Auðkylings, 474, 492, 581, 733, 734, 735, 766, 767, 857.
- Benedikt páfi hinn XII. (1334—1342) 715.
- Benedikt Þorsteinsson lögmaðr 2, 95.
- benedictio apostolica 237, 323, 607, 609, 610, 703, 847.
- Benediktsdóttir: Ingihjörg.
- Benediktsson: Kolbeinn.
- beneficium, beneficia 104, 144, 326, 327, 500, 501, 515, 519, 536, 539, 545, 556, 558, 569, 571, 589, 628, 629, 631, 632, 704, 706, 707, 716, 720, 725, 805, 807, 820, 825. — beneficia ecclesiastica 725. — beneficia kirkjunnar 50. — beneficia vacantia 725. — persónur, sem halda beneficia 706. — beneficiatæ persónar 703. — settir af beneficio 571. — afsettr officio et beneficio 707, 820. — skildir við beneficium 569. — suspensus ab officio et beneficio 500, 501, 515, 519, 543, 545, 556, 558, 632, 704, 805, 817, 825. — pena suspensionis (privationis) officii et beneficii 533, 536, 716.
- berfættir: at ganga berfættir 38. — berfættir bræðr 149, 759. — custodes berfættra bræðra 759. — kirkja berfættra bræðra 149. — barfota broðir klaustr 94. — ministri berfættra bræðra 759.
- berg út frá Stað í Grindavík 246, 248 (= Staðarberg).
- Berge (í Björgvin) 107.
- Bergenn, sjá Björgvin.
- Bergensis 105, 106, 144, 191, 323, 351, 608, 610, 702, 717, 747. — canonicus Bergensis 323. — civitas Bergensis 105, 106, 323. — concilium Bergense 202. — episcopus Bergensis 105, 106, 502—506. Sbr. Björgvin.
- Bergháls[s]taðir í Þjórsárdal 865.
- Berghylr í Hrunamannahreppi í Árnessýslu 664.
- berging hins helgasta holds og blóðs 195.
- Bergis (í Björgvin) 107.
- Bergr, er gaf Áskirkju saungbók 429.
- Bergr Guðriksson á Helgastöðum 5.
- Bergr kórsbróðir við Kristskirkjuna í Björgvin 358.
- Bergr Sokkason ábóti á Múnkaþverá 493, 574—575, 649, 650.
- Bergsendi (líklega Krýsuvíkbergsendi) 124.
- Bergsson: Illugi, Jón, Sigurðr, Skapti, Þórarinn.
- Bergstaðir í Helgastaðahreppi í Suðrþingeyjarþingi 436.
- Bergstaðir í Kirkjuhvammshreppi í Húnavatnssýslu 320.
- Bergstaðir á Skagaströnd 470.
- Bergstaðir í Svartárdal í Húna-

- vatnssýslu 473, 487. — Bergstaðakirkja 473. — Bergstaðahing 472.
- Bergstaðir á Vatnsnesi 481.
- Bergsteinn bóndi í Skildinganesi við Skerjafjörð (um 1700) 76, 78, 81.
- Bergúlfr Rögnuson 281, 282.
- Bergvað í Hvolhrepp 86, 87.
- Bergþór Einarsson auðmanns 621, 622, 864.
- Bergþór Jónsson, Brandssonar á Stað í Steingrímsfirði 621, 864.
- Bergþór klerkr 331.
- Bergþórshvoll í Landeyjum 87, 688.
- Bergþórsdóttir: Ingihjörg.
- Bergþórsson: Ásgrímr, Þórðr, Þorleifr.
- Bergæ 189, 190, 192, 304, 363, 718, 748. Sjá Björgvin.
- Berjanes undir Eyjafjöllum 676, 677.
- Berjavík (nú Beruvík) undir Jökli á Snæfellsnesi 115.
- Bernardus de Ortolis 608, 610.
- Berno Erlingi 145. Sjá Bjarni Erlingsson.
- Berufjörðr í Suðr-Múlasýslu 851, 856.
- Bessadalr í Ísafjarðarsýslu 621.
- Bessastaðir á Álptanesi 12. — Bessastaðabók 8, 76, 78, 80, 81, 82, 194, 245, 377, 831. — Liber copialis Bessastadensis 735. — Bessastaðasamþykkt 12. Sbr. Beðstæðingar.
- Bessastaðir í Hrútafirði 484.
- Bessi, norrænn maðr, 502.
- Bessi Brandsson 846.
- Bessi prestur á Márastöðum í Vatnsdal 476, 733.
- beztu menn 196, 355–357, 381, 383, 390, 392, 395, 414, 659, 719. — ráð beztu manna 719.
- Biasker, sjá Bjásker.
- Biklækr á Tjörnesi 428.
- Bíflustaðir á Vestmannaeyjum 66.
- Birkja í Noregi 341.
- Birna, svo kölluð abbadís á Kirkjubæjarklaustri (Sú heilaga Birna) 351–56. — Birnubréf 351–56, 871.
- Birningsstaðir í Fnjóskadal 439.
- Birnunes á Árskógarströnd 455.
- Birnustaðir í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu 431.
- Birta, á í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114. — Birtueingjar 114.
- biskup (sbr. episcopus, lýðbiskup) 24–37, 43, 46, 50, 51, 54, 55, 57, 58–61, 63, 101–107, 125–28, 130, 133, 134, 138–39, 148–157, 159, 161, 163, 174, 175, 178, 180, 181, 184, 185, 188–192, 193, 194, 195–197, 204, 206, 207–210, 212, 214, 216, 217, 220, 221, 222, 223, 224–230, 231–233, 237–244, 252–256, 262–266, 267–269, 270, 274–279, 291, 322–326, 342, 345–347, 349, 350, 354, 362, 363, 365, 367, 369–372, 387, 397, 405, 406, 411, 412, 415, 444, 490, 494–495, 496, 499, 501, 506–515, 517, 519, 523–525, 527–542, 544, 545, 547–552, 554, 555, 556, 557, 560–573, 582–584, 587, 590, 591, 592, 593, 594, 599–601, 603, 605, 606, 609–614, 629, 630, 631, 632, 637, 638, 639–641, 645, 647, 649, 650, 659, 673–675, 704, 705–707, 709–717, 720–726, 729–735, 743, 750, 752–754, 758–762, 763, 764, 766, 767, 788, 789–791, 793–796, 801, 804–806, 809, 810, 812–817, 819, 820–828, 830, 831, 833–836, 840, 847, 849, 852, 853, 856–858, 864. — Hólabiskupar 301 (sjá annars Hólar).

— íslenzkir biskupar 155. — biskupar sé kosnir á Íslandi 491. — nýir biskupar 725. — Skál-boltsbiskupar 50, 63, 242, 279, 324, 325, 356, 363, 409, 434, 504—506, 511. (Sjá annars Skál-holt). — útlendir biskupar á Íslandi 491. — casus. sem biskup-inum heyra til 705. — confir-matio biskupa 326. — conspi-ratio móti biskupi 601. — cura af biskupi 523, 547. — fimtán merkr biskupi fyrir hreinsan kirkju og kirkjugarðs 134. — at fórna biskupum 759. — at halda (barni) undir biskups hönd 51, 133, 755, 761, 798. — at slá biskup 591. — at reka biskup í útlegð 591. — áminning biskups 214, 569. — biskups ármaðr 125—128, 369, 370, 387, 813 (sbr. biskups umboðsmaðr). — biskups boð 745. — biskupsbréf 269, 588, 629. — biskupsdómr 139, 155, 157, 225, 590, 631. — biskupsdæmi 151, 153, 181, 242, 254, 279, 324, 325, 425, 501, 513, 514, 539, 543, 556, 563, 573, 582, 583, 612, 613, 629, 632, 706, 754, 759, 764, 820, 836, 857. — biskupseiðr, bisk-upaeiðr 504—506. — biskups-forræði á kirknaflám og stöðum 53—55, 63, 261, 324, 326 (sbr. staðr, staðamál). — biskups for-sjá 54, 55, 640. — biskups frá-fall 556, 563. — biskupafundr 628. — biskupsgarðr 152, 349, 350, 372, 492. — biskupsgisting 360, 409, 411, 634, 682, 771. — biskups góss 347. — biskups bjávera 157. — kallanir biskupa 157. — biskups kné 761 (sbr. undirbiskup). — biskups líkneski 441 (sbr. kirkja). — biskups lof, biskups orlof 796, 826. — bisk-

ups menn 197, 204, 591. — bisk-ups ráð 54, 55, 57, 411, 745, 751, 762, 804, 825. — biskups rentur 858. — biskups réttir 370. — biskups ríki 256. — sakeyrir biskups af okri 58. — samþykki biskups 705. — skipanir (stat-útur) biskupa 23—55, 58—61, 128—129, 131—138, 174—188, 192—194, 275—278, 279—280, 351—354, 498—502, 510—574, 582—594, 596—606, 611—614, 623—633, 637—641, 702—707, 709—714, 748—764, 789—831, 836—844. — starf biskups 255. — stefna biskups 157. — bisk-upsstóll 149—150, 151, 152, 180, 242, 243, 255, 277, 354, 365, 612, 614, 625, 626, 630, 632, 712, 754, 764. — biskupssveinn 363, 508. — biskupssveina eiðr 508. biskups sýsla 126. — biskups sök 370. — biskupstíund (sbr. tíund) 126, 192, 194, 301, 398, 459, 494—495, 579—581, 642—643. — biskups umboðsmaðr 30, 32, 43, 46, 58, 60, 194, 225, 230, 370, 371, 804, 805, 812, 831, 857. — biskups úrskurðr 230 (sbr. úrskurðr). — biskups-vald 54, 188, 519, 531, 539, 545, 558, 565, 571, 576, 640, 805, 807, 825. — biskups vilji 804. — biskupsvígsla 761 (sbr. con-secratio, vígsla). — vitnisburðar-bréf biskups 573, 632. — yfirboð biskups 177, 354. — yfirreið bisk-ups 61—66, 82—83, 396, 410, 676. — biskupa þing 52—55, 174, 175, 185, 212, 219, 223, 226, 229, 499, 511, 623, 624, 625, 747, 749. — rök-semd ok vald biskupafþings 185. — biskupa þjónusta 255. biskupan, biskupaðr 50, 755, 756, 757, 793, 798, 799, 814, 816, 820, 823, 826, 828 (sbr. barn).

- biskuplegt embætti 265, 624, 836.
 — biskupleg kirkja 629. — biskuplegt sæti 501. — biskuplegt tign 256, 500, 501, 583, 639. — biskupleg virðing 629.
- Biskupsbrekkur í Borgarfjarðarsýslu 403.
- Biskupstungur í Árnessýslu 670.
- Bitra í Strandasýslu 409. — Bitruháls 258.
- bjalla 276 (sjá kirkja, sbr. camp-ana).
- bjargabrún: at halda bjargabrún (= vera brúnslettur?) 433.
- bjargfestar 425, 786.
- Bjarka í Noregi 414.
- Bjarkarhrís í Kelduhverfi [»Barkarhrís í Kelduhverfi, sem einginn veit hvað né hvar er«, segir sóknarlýsing frá Múla 1839] 434.
- Bjarkarstaðir í Aðaldal 434.
- Bjarkey á Hálogalandi í Noregi 328.
- Bjarnalækr, sjá Bjarnarlækr.
- Bjarnanes í Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 407.
- Bjarnará í Suðr-pingeyjarsýslu (á Tjörnesi) 91, 428.
- Bjarnardóttir: þóra.
- Bjarnarfjörðr í Strandasýslu 261, 863.
- Bjarnargjá í Grindavík 245—246, 248.
- Bjarnarhöfn í Helgafellssveit 82, 257. — Bjarnarhafnarfjall 82.
- Bjarnarlækr (Bjarnalækr) í Þjórsárdal 866, 868.
- Bjarnarson (sbr. Bjarnason): Arnór, Brynjólfur, Einar, Finnur, Gizur, Guðmundr, Hákon, Jón, Ljótr, Sigurðr, Þorgeir, Þorsteininn, Þorvaldr.
- Bjarnason (sbr. Bjarnarson): Andrés, Gísli, Hrómundr, Kolbeinn, Magnús.
- Bjarnastaðahlíð í Skagafjarðardölum 464.
- Bjarnastaðir í Bárðardal 438.
- Bjarnastaðir í Selvogi 378.
- Bjarnharðr af Ortolis 609.
- Bjarni, er gefr til Laufáskirkju 447.
- Bjarni á Völlum á Landi 696.
- Bjarni Auðunarson riddari 349, 350, 378, 379, 384, 386, 395.
- Bjarni Erlingsson lendr maðr Noregs konungs, tveir menn um sama skeið, Bjarni í Gizka á Sunnmæri (d. 1313) og Bjarni í Bjarkey á Hálogalandi 94 (sbr. Björn), 106, 154, 254 (Bjarni í Gizka), 278 (B. í Gizka), 328 (B. í Bjarkey), 332—33, 350, 351.
- Bjarni (Björn) Hamra-Finnsson 863.
- Bjarni Guttormsson bóndi á Út-skálum 733—34.
- Bjarni Ingimundarson ábóti á Þingeyrum 269—270, 494.
- Bjarni kanceler 239.
- Bjarni Nikulásson sýslumaðr í Skaptafellssýslu (d. 1764) 851—856.
- Bjarni Oddsson sýslumaðr á Bustarfelli (d. 1664) 67, 318.
- Bjarni prestur nyrðra 789.
- Bjarni selbyggir 729.
- Bjarni Þórisson 79.
- Bjarni Þorsteinsson amtmaðr 621.
- Bjólstaðir í Vogum í Noregi 414.
- bjórar með stofutjöldum í Þykkvabæ 1340, 737 (sjá annars kirkja).
- bjór: hálf lest bjórs 363.
- björg: tveggja missira björg (fyrir hvern ómaga) 393, 814.
- Björg í Héraði (Öræfum) 774.
- Björgvin (Bergvin, Björgyn) í Noregi 94, 97, 100, 109, 155, 157, 158, 159, 174, 175, 185, 189—191, 193, 194, 212, 219, 229, 239, 240, 254, 266, 268, 272, 274, 302, 322, 330, 332, 333, 339,

- 340, 341, 342, 349, 350, 351, 353, 357, 358, 362, 363, 366, 367, 371, 372, 390, 394, 395, 399, 401, 404, 406, 415, 498, 499, 501, 502—505, 511, 623, 624, 628, 629, 630, 631, 644—647, 649, 652, 673, 701, 713, 714, 717, 719, 720, 721, 723—726, 728, 730, 731, 732, 746, 747, 748. — Björgvinaraskr mótmarkaðr 394. — Björgynjarkálfskinn 350. — Björgynjarkaupmenn 787, 788.
- Björn, sjá Voga-Björn.
- Björn Ábóti á Þingeyrum 732, 733, 735.
- Björn Blöndal Gunnlaugsson læknir 304.
- Björn Ellingsson 94 sjá Bjarni Erlingsson.
- Björn Grímsson málari sýslumaðr í Árnessýslu 6, 18, 161, 204.
- Björn Ingjaldsson prestir (líklega í Presthólum) 708.
- Björn Jónsson á Skarðsá 58, 125, 248, 727.
- Björn Jónsson prestir í Hólmaseli 873.
- Björn Jónsson á Snæfellsnesi 850.
- Björn Pétursson sýslumaðr á Bustarfelli 396.
- Björn prestir á Bergsstöðum í Svartárdal 473.
- Björn Sæmundarson í Gunnars-holti (d. 1285) 96, 99.
- Björn Tómasson sýslumaðr Þingeyinga 6, 56.
- Björn Þorleifsson biskup á Hólum 726.
- Bláfeldir í Staðarsveit á Snæfellsnesi 164.
- Bláfell, skógaritak Dalskirkju undir Eyjafjöllum 683, 870.
- Bláfjall í Búlandsheiði í Skaptártungu 854.
- Blákápa (MSteph. 61. 4to) 8.
- Blancha regina, sjá Blanka drottning.
- bland við búfé 223, 234, 794, 808 (sbr. bú, búfé).
- blanda fjármanni leigulaus 247, 248.
- Blanda í Húnavatnssýslu 475, 835, 836. — Blönduós 475, 864. — veiði í Blöndu 835—36.
- Blanka drottning Magnúsar konungs smeks 845.
- Blasius biskup hinn helgi 63. — Blasiusmessa 696.
- Bláskógar í Sandafelli í Þjórsárdal 866, 868.
- Bleikastaðir (= Blikastaðir) í Mosfellssveit 377.
- Bleiksmýrardalur út úr Fnjóskadal 453.
- blezan: heilög blezan 838. — guðs blezan 761, 836, 843.
- blíðlæti við konu 598, 604.
- Blikalón á Melrakkaslétu 90, 308, 312, 314, 321, 486. — Blikalónsreki 90.
- Blikasker á Breiðafirði 116.
- blóð: guðs hold ok blóð 842. — hold (líkami) ok blóð drottins vors (vors herra) Jesu Christi 195, 276, 583, 625, 757, 797, — mánaðarblóð konu 231, 599, 604.
- blót 223.
- blýstika 685, sjá kirkja.
- blæja: blæja með mörkum (= ársalr?) 708. Sjá annars kirkja.
- Blæjureki fyrir Hvanndölum 91.
- Blöndudalur í Húnavatnssýslu 846—847. — Blöndudalshólar (sbr. Hólar í Blöndudal) 473—74, 487. — Blöndudalskirkja 473—74.
- Blönduhlíð í Skagafirði 461.
- boð: at fella boð 198, 286. — at flytja boð 655. — at skera upp boð 655. — at skera upp boð, ef hval rekr 79. — boðburðr

198, 205. — boðferðir konungs
 152, 198. — boðslóð 205, 345.
 boðorð, boðorð guðs, boðorð hei-
 lagrar kirkju, hjálpsamleg boð-
 orð 29, 173, 599, 604, 605, 624,
 713, 837.
 bodza 195 (= Botnsá).
 bók 154—155, 163—164, 172—173,
 182, 186, 196, 199, 205, 209,
 254, 264, 267, 271, 277, 283—
 287, 329, 344, 391, 392, 394,
 425, 440, 508—510, 526, 531,
 536, 541, 548, 562, 568, 582,
 585, 591, 599, 604, 625, 653,
 656, 657, 658, 660, 713, 729,
 800, 854. — at rita bæk 585.
 — at skrásetja á bók 425. —
 at skafa letr (skipanir) af bók-
 um 182, 254, 585, 591. — bók-
 band 329, 508. — bókareidr (sbr.
 eiðr) 271, 358. — bóklerðr maðr
 133. — almenningsbæk 591. —
 alþingisbók 369. — bréfabók
 147, 674, 731 (opt). — dóma-
 bók 354. — handbók 328, 513,
 516, 527, 536, 541, 549, 555,
 556, 562, 564, 805, 810. — helg
 bók 154—155, 186, 264, 267,
 508—509, 656—658. — jarðabók
 856. — kirkjubæk 840. —
 klaustraskjalabók 80. — lands-
 lagabók 356, 401—402. Sbr.
 lögbók. — máldagabók 853,
 855 (sjá annars máldagi). —
 messubók 537 (sjá annars kirkja).
 — skjalabók 847. — skipanabók
 713. — textar bókar 729. —
 tíðabæk 536, 541, 791, 795,
 800, 808, 816, 821, 829 (sjá
 annars kirkja). — þingbók 298.
 bókanöfn (sjá kirkja): Annales
 regii, Annales vetustissimi, Árna
 biskups saga, Arnarþælisbók,
 Auðunarmáldagi, Belgsdalsbók,
 Bessastaðabók, Liber copialis
 Bessastadensis, Blákápa, Borgar-

þingsbók, Borgarþingskristinrétt.
 Búalög, Byjarmannalög, Crymo-
 gæa, Decretales Bonifacii papæ,
 Esphæla, Eyrsþennla, Farmanna-
 lög, Flateyjarannáll, Frosta-
 þingslög, Garðabók, Goffridus,
 Gottskálksannáll, Gráfuglsbók,
 Grágás, Gulþingslög, Hauksbók,
 Hauksnautr, Heynessbók, Hirð-
 siðir, Hítardalsbók, Hlíðarenda-
 bók, Hvanneyrarbók, Höyers-
 annálar, Járnsfða, Jónsbók, Kon-
 ungsbók (af Grágás), Kristinrétt
 Árna Þorlákssonar, Kristinrétt
 hinn forni. Kristinrétt Jóns
 erkibiskups, Kristinrétt Ólafs
 biskups Hjaltonar og Árna
 Gislasonar, Landeyjabók, Lands-
 lög Magnúsar konungs lagabætis,
 Laurentius saga, Maurersbók,
 Melsteðsbók, Munklífisbréfabók,
 Reykholtsmáldagi, Skálholtsann-
 áll, Skálholtsbók eldri (forna,
 góða eða betri) Skálholtsbók
 yngri, Skarðsbók, Skinnastaða-
 bók, Staðarfellsbók, Staðarhóls-
 bók, Sturlunga, Summa Remundi,
 Surtla, Svalbarðsbók, Svart-
 skinna, Codex Thorleivanus.
 Codex Tunabergensis, Vatns-
 fjarðarbók, Vilchinsbók.

ból: mánaðar mata ból 331, 333,
 414. — hálf annars mánaðar
 mataból 721. — tveggja mánaða
 mata ból 721. — sjö mánaða
 mata ból 721. — tíu mánaða
 mata ból 701. — ellefu mánaða
 mata ból 341. — hálf þrettánda
 mánaðar mata ból 721. — fim-
 tán mata ból 350. — tuttugu
 mánaða mata ból 350, 414. —
 tuttugu mata ból 331. — sex ára
 ból 332. — fjórtán ára ból 336.
 — átján ára ból 281.

Bollason: Skeggi.

- Bollavík (Bolluvík) við Þistilsfjörð 433, 434.
- Bolli Brandsson í Skógum 676.
- bólstaðr (= býli) 164.
- Bólstaðr efri í Steingrímsfirði 119. (= Efraból).
- Bólstaðarhlíð í Svartárdal í Húnavatnssýslu 472, 473, 487. — Bólstaðarhlíðarkirkja 472.
- Bolungarvík við Ísafjarðardjúp 616, 619, 620.
- bolðxi (bolexi) 403.
- Bóndastaðir í Hjaltastaðapinghá í Múlasýslu 708.
- bóndi, bóandi 64, 118, 123, 139, 194—196, 196, 198, 200, 202—208, 210, 218, 219, 224, 257, 258, 261, 270, 280, 284, 285, 286, 332, 344—345, 346, 356, 365, 366, 370, 371, 382, 383, 386, 391, 393, 394, 402, 409, 410—411, 418, 419, 422, 428, 442, 450, 457, 481, 489—491, 495, 496, 497, 498, 517, 577, 617, 634, 640, 641, 655, 668, 673—675, 680, 691, 695, 714, 726, 727, 730, 732, 733, 734, 735, 745, 746, 770, 787, 800—802, 811, 816, 822, 824, 837, 829, 831, 846, 849, 850, 856, 860. — eiginbóndi 755. — heima-bóndi 640, 800. — húsbóndi 208, 233, 283, 840. — kirkju-bóndi 824. — bóndabréf 210. — bóndasamþykkt 355. — löglegt samband milli bónda og húsfreyju 218. — skilríkir bændr 394. — skynsemd bænda 641.
- Bonifacius páfi hinn VIII (1254—1303) 322, 323, 589, 626, 627, 847. — Decretalia Bonifacii 589, 626.
- Bononienses 724.
- bonum, bona 352, 353, 507, 703, 704, 720, 724. — bona hospi-
- talis sancti Magni 507. — bona monasteriorum 352, 353.
- Bor cancellarius 304, sjá Bárðr Serksson.
- borð 157, 216, 217, 277, 509, 531, 633, 708, 712. — vont borð 708. — lesning fyrir sínu borði 277. — guðs borð 216. — prests borð 531. — borðbúnaðr 326.
- Borðeyri í Strandasýslu 359.
- borðlægr víðr 72, 75. — borðvíðr 333.
- Borg undir Eyjafjöllum 678, 869. — Borgarmáldagi 678.
- Borg á Mýrum 864.
- Borg í Reykhólasveit 577.
- Borg í Skagafirði (sjá Sjáarborg) 487. — Borgarkirkja 487.
- Borg í Þverárhreppi í Húnavatns-sýslu 732, 733.
- borgan: at ganga í borgan 283. — borganarmenn 338, 393.
- Borgar (Borgir) í Noregi 281, 282.
- Borgarfell í Skaptártungu 739, 784.
- Borgarfjörðr í Þverárþingi 792, 805, 814, 816, 826, 830, 864.
- Borgarháls í Bitru 409.
- Borgarholt (sbr. Borgarkot) kirkju-jörð frá Breiðabólstað í Fljótshlíð 687, 870.
- Borgarhöfn í Hornafirði 770, 771.
- Borgarkot 870. Sbr. Borgarholt.
- Borgarþingsbók 108. — Borgarþingsmenn 108. — Borgarþingskristinréttir 370.
- Borgund í Noregi 271.
- bót, bætr 270, 286, 340, 341, 743, 753, 764, 818, 820, 843. — sálu-bót 151, 241, 336. — skaðabót 283, 287. — vígshætr 285, 286. — þokkabót 294, 296. — ófund-arbót 294, 296, 297, 402. Sbr. yfirbót.
- Bót í Aðaldal 4.
- Bóthildr Þorgarðsdóttir 332.
- Botn, takmark Ærlækjarreka 313.

Botn í Hrafnagilspingum í Eyja-
firði 453.
Botnar í Meðallandi 872. — Botna-
bóndinn 873.
Botnateigr Ásskirkju í Kelduhverfi
428.
Botnsá í Kjós 194, 374.
Bótólfr ábóti hinn helgi 281, 395,
414, 858. — Bótólfsuka, Bótólfs-
vaka 281, 376, 395, 414, 496,
858.
Bótólfr Hákonarson prestur 333,
372.
Bottastaðir (= Botnastaðir) í Svart-
árdal í Húnavatnssýslu 472,
864.
bragðarvoð 718.
Brandagil í Hrútafirði 484, 864.
Brandaland (þar sem nú er Skálar-
hraun) í Vestr-Skaptafellssýslu
852, 855, 856. — Brandalands-
kvisl 855, 856.
Brandanes við Húnavatn í Húna-
vatnspingi 475.
Brandr, er gefr Skinnastaðakirkju
hvalreka 427.
Brandr á Draflastöðum 440.
Brandr Árnason á Snæfellsnesi
714.
Brandr Áskelsson 79.
Brandr Einarsson auðmanns 621,
622, 864.
Brandr Eiríksson bóndi í Höfða
674, 675.
Brandr Eyjólfsson skógr í Skógum
undir Eyjaþöllum 641, 642, 677.
Brandr prestur í Hvammi í Laxár-
dal 469.
Brandr Þorbjarnarson í Skógum
676.
Brandslækr í Mýrdal í Vestr-
Skaptafellssýslu 743, 873.
Brandsson: Arngrímur, Bessi, Bolli,
Eyjólfur, Jón, Páll.
Brassholtstorfur (Brattholtstorfur) í
Þjórsárdal 865.

Brattagil í Hrútafjarðardal 359.
Brattaholt (Brattholt) í Biskups-
tungum 668.
brauð 720, 724. — tekjur lausra
brauða 724.
brauð 132, 134, 589, 600, 627,
842. — í ásyn brauðs og vins
842. — at baka brauð 589,
627. — at fasta við vatn ok
brauð 132, 134. Sbr. vatn,
fasta. — gingibrauð (-brauð) 723,
725. — brauðofnar 153.
Brautará 261 = Brúará.
Brautarholt á Kjálarnesi 241, 263.
— Brautarholtssamningur 241.
bréf 19—23, 80, 93, 107, 119—
122, 125, 139, 148—149, 151,
153, 154, 155, 156—158, 159
—161, 171, 172, 173, 175, 183—
184, 185, 188, 191—193, 194,
195—197, 198, 205, 206—208,
210, 236—244, 251—252, 254,
256, 262, 263—266, 268, 269,
271, 273, 274, 278, 280—283,
286, 322, 324, 327, 328, 330—
332, 336—337, 339—343, 345—
351, 356—358, 362, 363, 365
—369, 372, 384, 386, 387, 388,
390, 395, 397, 400, 401, 404—
406, 413—414, 419, 420, 421,
510, 532, 550, 572, 582, 583,
587, 592—594, 600, 610, 613,
614, 624, 629, 640, 644, 645—
647, 648—650, 652, 653, 660—
661, 673—675, 701, 702, 714,
715—718, 720—724, 730, 734—
735, 744, 746—747, 765—767,
789, 790, 804, 825, 833—836,
837, 844, 845, 847, 848, 849,
851—853, 855—858, 860. —
bréfabrot 162—163, 241, 399—
401, 419—420, 652, 722, 788,
834, 860. — bréfabrotsmenn
139. — upplestr bréfa í kirkju
843. — áminningarbréf 251. —
bannsakabréf 582. — biskups-

- bréf (skilríkt) 269, 588, 629. —
 — bøndabréf 210. — dómsbréf
 729. — eignarbréf 848. — falsan
 bréfa 219, 587, 600. — falsari
 bréfs 852. — falsbréf 851—856.
 — fornbréf 852. — frelsisbréf
 148. — Frostastaðabréf 673—
 75. — frumbréf íslensk 300—
 302, 397—399, 642—644, 649—
 650, 673—675, 726—727, 729—
 730, 743—746, 766—767, 785—
 787, 788—789, 835, 856—858. —
 Herjólfssbréf 411, 414 (= Herj-
 ólfssréttarbót). — jarðakaupabréf
 835. — kaupbréf 714. — kaup-
 málabréf 673, 675. — konungs-
 bréf 207, 241. 262—264, 267,
 286, 367, 372, 856. — landa-
 merkjabréf 1—5, 81—82, 165—
 166, 372—373, 743—746, 850.
 — lögleg bréf 149. — meðmæla-
 bréf 609, 732. — Melasands-
 bréf 733. — náðarbréf 195. —
 opið bréf 244, 266, 843. —
 óskafið bréf fog heilt með banganda
 innsigli 367. — páfabréf 161,
 183, 213, 587, 588. — sendibréf
 354. — skipanarbréf 624, 843.
 — staðfestubríf, staðfestingar-
 bréf 380, 643. — sýslubríf 383.
 — sættarbréf 177. — testa-
 mentisbréf 845. — transskriptar-
 bréf 592, 857. — umboðsbréf
 618, 701. — umburðarbréf 210,
 243. — úrskurðarbréf 347, 716,
 728. — varnaðarbréf 400, 401,
 724, 834. — verndarbréf 148,
 148, 154, 722, 833. — viðvar-
 anarbréf 256. — vitnisburðarbréf
 573, 632. — ættleiðingarbréf 660.
 Breið í Lýtingstaðahreppi í Skaga-
 firði 674.
 Breiða í Héraði (Öræfum) 772, 773.
 — Breiðármörk (= Breiða) 777.
 Breiðalækjargljúfr í Meðallandi
 872.
 Breiðavatn, sem Gilsbakkakirkja á
 álptaveiði á 359.
 Breiðavík á Tjörnesi 317, 319,
 431.
 Breiðibólstaðir í Fellshverfi í Horna-
 firði 771, 772.
 Breiðibólstaðir í Fljótshlíð 687—
 689.
 Breiðibólstaðir á Stöðu 779, 780,
 874 (sbr. bls. 781).
 Breiðibólstaðir á Skógarströnd 116.
 Breiðibólstaðir í Steingrímsfirði
 261.
 Breiðibólstaðir í Vatnsdal í Húna-
 vatnspingi 478, 487. — Breiða-
 bólstaðarkirkja 478.
 Breiðibólstaðir í Vestrhópi 479—
 480, 487. — Breiðabólstaðar-
 kirkja 479—480.
 Brekka í Bitru 117, 635.
 Brekka í Fjörðum í Suðr-Þingeyj-
 arþingi 444, 446, 864.
 Brekka, eyðijörð í Grímsstunga-
 þingum í Vatnsdal 476, 477.
 Brekka í Holtum í Rangárþingi
 86, 698. — Brekkuland í Rang-
 árþingi 688.
 Brekka á Ingjaldssandi í Ísafjarð-
 arsýslu 360.
 Brekka á Langadalströnd í Ísa-
 fjarðarsýslu 615.
 Brekka í Staðarsveit á Snæfells-
 nesi (= Furubrekka) 114.
 Brekka í Sveinsstaðahreppi í Húna-
 vatnssýslu 330.
 Brekkur í Mýrdal í Vestr-Skapta-
 fellssýslu 742, 781, 782.
 Brekkur í Skagafirði 729, 730, 744,
 745.
 Brekkur í Þistilsfirði 434. —
 Brekknakot 425.
 Breknur í Noregi 281.
 brenna: at brenna manninni óbóta-
 verk 110, 111. — at brenna (hei-
 laga)kirkju 213, 586. — at brenna

- gögn guði vígð 528, 549, 563.
 — brennuvargar 118.
 brennusteinn 161, 728, 729.
 Bretalækr í Miðfirði (= nú Brekkulækr) 482.
 Brettingsstaðir á Flateyjarðal í Suðr-Þingeyjarsýslu 441.
 brigð, at brigða 205, 286, 291, 358. — landabrigði 173. — brigð lands 286. — óðalsbrigði 291, 383. Sbr. jarðabrigði (jörð).
 Brimnes á Langanesi 70, 74, 425.
 brjóstbarn, sjá barn.
 Broddanes í Kollafirði 258.
 Broddason: Nikulás.
 broddgeiri 717.
 bróðir, bræðr (= munkar): andlegr bróðir 862, 720, 730. — berfættir bræðr 94, 149, 759. — virðulegr bróðir 255, 278. — bræðr á Möðruvöllum 313. — bræðr at Þingeyrum 249, 492. — bræðr í Þykkvabæ 737. — prédikarabræðr 336. — reglubræðr 789. — ungbróðir 715 (sbr. novitius). — bræðra klaustr 354. — ráð bræðra 725. Sbr. kórsbræðr.
 Brókarlækr (Brokkarlækr) í Skefilsstaðabrepp í Skagafjarðarsýslu 301, 398.
 brottsaungr, sjá burtisaungr.
 brú, bryggja: halda brú á læk 457. — bryggja á Garða (Gerða)læk í Flóa 671. — manngeing bryggja á Seljalandsá undir Eyjafjöllum 684. — brúargerð 464.
 Brú (Brúar, Brúarland) í Aðaldal 4, 436.
 Brú efri og neðri í Grímsnesi 63.
 Brú (Brúarland) í Laxárdal í Þingeyjarsýslu (eyðijörð) 431.
 Brúará í Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 261, 408.
 Brúarfoss í Villingadal á Skarðsströnd 117.
 brúðkaup, brúðlaup, brullaup, 26 — 27, 29, 34, 59, 60, 177, 244, 278, 517, 518, 533, 550, 557, 564, 567, 573, 574, 629, 632, 746, 754, 803, 804, 812, 838, 839. — brúðkaupsdagr (brullaupsdagr) 395, 835. — brúðkaupsgerð 177, 364, 567, 641. — lýsingar iij dróttinsdaga fyrir brúðkaup 26 — 27, 29, 244, 518, 550, 567, 573, 574, 803, 804, 812, 838, 839. — brúðmessa 758. Sbr. giptingar.
 brúkun hrossa 421.
 Brúnaskógr í Þjórsárdal 865.
 Brúnastaðir í Mælifellspingum í Skagafirði 465.
 brundtið 620.
 brunnr í Króki í Garði 77.
 Brunulfus, sjá Brynjólfur.
 Bryðjuholt í Hrunamannabreppi 664.
 bryggja, sjá brú.
 Bryggjuteigr Múlakirkju í Aðaldal [»sem einginn veit hvar er«, segir sóknarlýsing frá Múla 1839] 434.
 Brynjólfur (á Urðum í Svarfaðardal) 457.
 Brynjólfur Bjarnarson hinn ríki 492, 730, 746.
 Brynjólfur Eyjólfsson bóndi í Sandártungu í Hreppum 867, 868, 869.
 Brynjólfur Jónsson frá Minnanúpi 865.
 Brynjólfur klerkr 20 — 21.
 Brynjólfur lendr maðr Noregs konungs 106.
 Brynjólfur Sveinsson biskup í Skálholti 1, 56, 68, 147, 168, 226, 229.
 Brynjólfssklauf í Meðallandi 878.
 Brynjólfsson: Árni (sbr. Runólfsson), Páll.

- Bræðratunga í Biskupstungum 668 — 669.
- bú 75, 117, 153, 198, 286, 287, 578, 778, 780. — einfalt bú á Stokkseyri 75. — búfastr maðr 620. — búfaung 391. — búfé 65, 118, 208, 223, 234, 283, 284, 445—446, 448, 679. — at blandast við búfé 223, 234. — at riða búfé 323. — búfjárabyrgð 208. — búfjargangr 424. — búfjárhagar 422. — búfjárkúgildi 65, 118, 445—446, 448, 679, 741 (sjá kúgildi). — búsgagn, búsgögn: 1270: fjögur hundruð ok tuttugu í búsgögnum ok húsbúnaði ok veiðarferum í Vallanesi 83. — 1274: fjögur hundruð og tuttugu í búsgagni ok húsbúningi 114. — 1306: fjögur hundruð í búsgagni ok húsbúningi á Gilsbakka 359. — 1318: hálft annat hundruð í búsgögnum á Þaunglabakka 445. — fimm hundruð í búsgögnum á Hrafnagili 453. — sex hundruð í viðum og búsgögnum og veiðigögnum á Hjaltaðakka 475. — 1326: tólf hundruð í metfé, búsgögnum eðr öðru í Holti 581. — 1332: sex hundruð í búsgagni á Keldum 693. — búhlutir, búsbúhlutir 439—440, 665, 768. — búhross 421 (sbr. hross). — búlausir menn 19, 345, 391, 860. — búleigur 153. — búnautn 577. — búsmali 578, 773. — búþegnir 195.
- Búagarðr í Noregi 341.
- Búalög 178, 299.
- búð, búðir: búð ok skipstaða í Höskuldsey ok Akrey 82. — verðlanarbúðir 854. — þingmanna búðir 294. — búðarmenn 860. — búðatóptir 871.
- Búðardalr á Skarðsströnd 117, 635, 650, 651.
- Búðardalr í Meðallandi 854, 871.
- Búðahraun við Kúðafljót 854, 871.
- buðkr: buðkr með gingibraað (gingibraud) 723, 725. Sjá kirkja.
- Buðlungarhöfn í Gnúpasveit í Norðrþingeyjarsýslu 311. — Buðlungarhafnarreki 311. Sbr. Humlungarhöfn.
- búi, búar 298, 422.
- buk(k)skinn íslensk 375.
- Búland í Skaptártungu 740, 783, 784, 872. — Búlandsfjara 740, 852, 855, 856. — Búlandsmáldagi 783.
- búnaðr (sbr. bú): at reisa búnað 285.
- Bundinhryggr, ey á Breiðafirði 116.
- Bundinsker = Bundinhryggr.
- Bunusdagar 63.
- búr 535, 571. — búrhurð 535, 571.
- burellum (sbr. íslenskt vaðmál, pakkavaðmál) 718.
- Búrfell í Grímsnesi í Árnessýslu 63—64.
- Búrfell í Þjórsárdal 866, 868.
- Búrfellsdalr undir Snæfellsjökli 166, 410. — Búrfellsdalr hinn efri undir Jökli 849.
- Búrfellsháls í Þjórsárdal 866, 868.
- Burgenses de Hamburg 302—304.
- burtsaung 62, 63, 64, 113, 450, 475, 483, 662 (sbr. saung).
- bússa (sbr. skip) 725, 746, 747. — útgerð (brotbúnaðr) bússa til Íslands af Noregi 746—47.
- Bustarfell í Vopnafirði 396.
- Butraldastaðir í Fljótshlíð 686.
- bygðarfleyg stórmæli 369. — bygðarfleygt 344, 370. — um bygðarraymt 369, 370.
- bygging jarða 283, 287, 288, 534,

- 561, 571. — byggingakapítuli 288—289.
- Byjarmannalög 108.
- Byjasker í Garði á Rosmhvalanesi 77, 79.
- Byrðingasker í Útskálaós í Garði 77.
- Byrgi í Kelduhverfi 305, 310, 314, 320, 427. — Byrgisreki 305, 310, 314.
- Byrgisklettir á Breiðafirði 116.
- Byrgisvík við Veðileysu í Strandasýslu 408, 785.
- Bæjartorfa í Þjórsárdal 865.
- bænarsskrá, bænarstaðir 209, 243, 244, 262, 263, 283, 390, 648, 720, 731. — bænarsskrá Íslandinga 592, 863. — bænar, bænahald 39, 132, 156, 161, 185, 209, 217, 232, 243, 265, 336, 516, 531, 598, 600, 603—606, 624, 724, 725, 799, 808, 813, 823, 841, 844. — sacramentisbæn 507.
- bænhús (sbr. kirkja) 188, 639, 641, 795, 801, 809, 822, 824, 828, 829, 831. — bænhússkyld 779. — bænhússaungr 668. — þyrmsl á bænhúsum 641, 801, 824, 831. — bænhús í Álfnesi með Sundum 64. — á Ánastöðum í Miðfirði 481. — í Ásum ytri í Skaptártúngu 785. — í Brattaholti í Biskupstungum 668. — á Brekku á Ingjaldssandi 360. — í Bæ í Kaldaðarnesþingum í Strandasýslu 407. — á Dal í Fljótshverfi 779. — á Dramboddstöðum 668. — í Fagrey á Breiðafirði 636. — í Geldingaholti í Gnúpverjahreppi 397. — á Hamri í Kaldaðarnesþingum í Strandasýslu 407. — í Heggagerði í Hornafirði 771. — á Heiði á Rangárvöllum 692. — í Hlíð í Gnúpverjahreppi 397. — á Hólum í Biskupstungum 668. — á Hvoli í Mýrdal 743. — á Ingjaldshóli (fyrir 1317) 410. — á Kaldbak í Kaldaðarnesþingum í Strandasýslu 407. — á Kárastöðum í Miðfirði 481. — í Keldnaholti í Biskupstungum 668. — á Laugabóli á Langadalströnd 615. — í Langey á Breiðafirði 636. — á Melgraseyri 615. — í Múla í Biskupstungum 668. — í Mörk á Landi 695. — á Núpstað 777. — í Oddum í Meðalandi 872. — á Ósi í Miðfirði 481. — í Rafnsey á Breiðafirði 636. — á Raufarbergi í Fljótshverfi 778. — á Sólheimum eystri í Mýrdal 743. — í Svíney á Breiðafirði 636. — eitt bænhús í Eyjardalsárþingum 438. — í Flateyjarþingum á Flateyjarðal 441. — í Miðbælisþingum 679. — tvö bænhús í Breiðabólstaðarþingum í Vestrhópi 479. — í Breiðárþingum 773. — í Hofþingum í Örfsum 775. — í Holtastaðarþingum 472. — í Höfðarþingum á Höfðaströnd 460. — í Nesþingum í Aðaldal 435. — í Staðarhakkarþingum 483. — í Staðarþingum í Hrútafirði 483. — í Steinsholtþingum 663. — þrjú bænhús í Ásarþingum í Skaptártúngu 785. — í Ássþingum í Kelduhverfi 429. — í Hnappavallaþingum 774. — í Holtþingum undir Eyjafjöllum 682. — í Kálfafellsþingum í Fljótshverfi 779. — í Núpþingum í Gnúpverjahrepp 663. — í Raudalækjarþingum 777. — í Reykjahlíðarþingum 429. — í Teigþingum 687. — fjögur bænhús í Kálfafellsþingum í Hornafirði 771. — í Lundarbrekkurþingum 438. — í Mæli-fellsþingum 465. — í Saudanes-

- þingum 425. — í Undenfellsþingum 477. — í Viðímýrarþingum 467. — fimm bænhús í Bergstaðþingum 473. — í Presthólaþingum 426. — í Stafafellsþingum 769. — í Svalbarðsþingum í Þistilsfirði 425. — í Þverárþingum í Laxárdal 431. — í Þverárþingum í Skagafirði 461. sex bænhús í Húsavíkrþingum 428. — í Krossþingum 685. — í Staðarfellsþingum 637. — sjö bænhús í Fellsþingum í Kollafirði 258. — í Hálsþingum í Fnjóskadal 438. — í Skinnaðaþingum 427. — átta bænhús í Hvammsþingum í Norðrárdal 833.
- Bænhússtúfr fyrir Meðallandi (= Ytri-Ása fjara) 740.
- bær: kirkjubær 811 (sjá annars kirkja). — bæjarprestir 326, 513, 519 (sbr. prestir).
- Bær (Saurbær) við Finnaþjörð í Skeggjastaðþingum 71, 74.
- Bær í Flóa (= Gaulverjabær) 671. — Bæjarkirkja 671.
- Bær í Kaldaðarneshreppi í Strandsýslu 407.
- Bær í Lóni í Austr-Skaptafellsýslu 769. — Bæjarfjara 769.
- Bær í Súgandafirði 575.
- Böðvar Guðmundarson prestur 746.
- Böðvar Þórarinnsson á Snæfellsnesi 165.
- Böðvar Þórðarson, Sturlusonar á Stað á Snæfellsnesi 164, 165.
- Böðvar Þorsteinsson prestur á Grenjaðarstöðum 305, 310, 858.
- Böðvarsdalr (Böðvardalr) í Vopnafirði 72, 75. — Böðvarsdalsá 72, 75.
- Böðvarsson: Þorgils.
- bölvan 706, 712, 758. — ellif bölván 706, 712, 758. — at bölvá barni sínu 599, 604 (sbr. barn). — at bölvá föður sínum 599, 604. — at bölvá móður sinni 599, 604.
- börur (líkbörur) 799, 812 (sjá kirkja, sbr. kista).
- Calix, calices 512 (sbr. kaleikr, kirkja).
- Calixtus páfi hinn helgi 467. — Calixtusmessa 467.
- camera domini papæ 748. — camera summi pontificis 717.
- campana (sbr. bjalla) 303.
- canceler, cancellarius, canceler (sbr. kanciler, kanziler, kanslari) 304, 325, 339, 340, 349, 766, 834.
- canones 351, 512, 702, 747, 748. — canones sancti 351, 747. — canonica prepositio 507. — canonice sanctiones 104, 143, 704. — canonici (sbr. kanunkr, kanóki) 102, 106, 121, 134, 143, 146, 323, 388, 389, 717, 748, 862. — canonicus Bergensis 323. — canonici cathedralium ecclesiarum 389. — canonici episcopales 388. — canonici (ecclesie) nidrosiensis 102, 106, 121, 141, 146, 323 (sbr. kórshæðr). — canonici plebani 389. — canonicus regularis 134. — cononicus Vivariensis 717. — jus canonicum 146.
- capa 845.
- capella, capellæ (sbr. kapella) 103, 143, 339. — capellanus, sbr. kapellán.
- capitulum (kapitull, klerkaráð): capitulum í Björgvin 714. — capitulum í Niðarósi (nidrosiense) 154, 328, 624. — procuratores capituli 714. — redditus capituli 388. — umboðsmenn capituli 154, 728–29.
- cardinalis 703, 706, Sbr. kardinálar, kardináli.

carenur 752, sbr. karína, karínur.
caristíæ 715.

casula, casulum, 512, 845.

cathedra: Cathedra sancti Petri
728. — Petrus ad cathedram
846. — Cathedralis ecclesia 508
(sbr. ecclesia).

catholica fides 607, 608, 609, 610.

Caturcensis diocesis 608, 610.

Cecilia hin helga 435, 451, 576.

— Ceciliukirkja á Nesi í Aðal-
dal 435. — í Saurbæ í Eyja-
firði 451.

censura ecclesiastica 323, 607.

census 389, 718, 725. — census
Petri 718.

centenarius, centenarii 718. (Sbr.
trecentenarius).

cera 809, 827.

cere (sbr. vax) 323.

Christr, Christus (sbr. Jesus Christr)

140, 156, 158, 163, 172, 174, 175,
180, 182, 185, 189, 190, 195,
216, 236, 240, 252, 276, 288,
302, 325, 331, 335, 336, 351,
367, 383, 384, 386, 388, 395,
397, 420, 521, 546, 548, 555,
559, 561, 583, 585, 594, 595,
625, 630, 631, 647, 701, 702,
709, 711, 715, 717, 719, 728,
730, 732, 733, 744, 747, 749,
760, 789, 796, 797, 818, 829,
835, 842, 843. — drottinn vor
Jesus Christus 583. — corpus
Christi 594, 595, 596. — festum
corporis Christi 594, 595, 796. —
tíðagerð de corpore Christi 595.
— sanguis Christi 526, 548, 555,
561. — sponsa Christi 140. —
Christi fideles 189, 190, 302,
351, 702.

cimiteriorum violatores 134.

cisterciensis 716 (sbr. grámunkar).

civitas 105, 144, 160, 192, 215,
323, 352, 388, 607, 609, 716,
847. — civitas Bergensis 192,

323. — civitas Gardensis
(Græn.) 160. — civitas Nidro-
siensis 323, 607.

claustrum, claustra (sbr. coeno-
bium, klaustr, monasterium) 137,
703. — prelati claustrales 389.

Clemens páfi hinn IV. (1265—68)
21—23.

Clemens páfi hinn V. (1305—14)
388, 610.

Clemens páfi hinn VI. (1342—52)
847.

Clemenskirkja á Hofi í Öræfum
774. — Clemenskirkja á Vest-
mannaeyjum 66.

clerus (sbr. klerkr) 190, 847. —
clericalis militia 607. — clerici
48, 103, 104, 107, 142, 143, 145,
160, 190, 236, 389, 702—704.
— clerici episcopi 103, 143. —
clerici jurati 704. — clerici re-
ligiosi 389. — clerici seculares
389, 390. — clericus constitutus
infra sacros 704. — causæ inter
clericos et laicos 103, 143. — con-
cilium clericorum 703. — dignitas
clericorum 703. — honestas cleri-
corum 702. — laici clericorum
145. — ordo clericorum 703. —
status clericorum 703. — vita
clericorum 702.

coenobium 352 (sbr. claustrum,
klaustr, monasterium).

cognatio 136. — cognatio spiri-
tualis 133, 862.

collecta, collectæ, collectur 448,
479. Sbr. kirkja.

collectores decimæ 236, 389, 612,
717.

Columbamesa 441.

commemoratio Pauli 266.

commun, commune, communshorð
327, 632, 633, 712, 728. — com-
munstofa kórsbræðra 728.

communio, commonio (fratrum)
fidelium 136—37.

- composicio (inter ecclesias et regem) 100—106, 139—155, 177.
- computus 388, 507. — computatores 612.
- concilia (sbr. kirkjubing) 53—55, 191, 237. 351—352, 388, 499, 610, 630, 702—708, 705, 712, 747. — concilium Babilonense 54. — concilium Bergense 702. — concilium fidelium 191. — concilium Lateranense 53, 55. — concilium Lugdunense 237. — concilium provinciale 388, 499, 702, 747—748. — concilium sacram 708. — concilium sacram provinciale 702. — concilium Toletanum 53. — concilium Vienneense 610, 630, 712. — auctoritas concilii 705.
- confessio 353, 715, 716. — confessor 192. 353, 538, 724.
- concubina (sbr. deigja, frilla) 704. — concubinitas 704.
- confirmeran (= ferming) 278.
- confrater 715 (sbr. frater).
- conpurgatores (sbr. eiðvætti, sönnunarmenn) 47.
- consanguinitas 38, 42, 131, 182, 183, 630. — primus gradus affinitatis & consanguinitatis 38. — secundus gradus (linee) 38, 48. — tercius gradus consanguinitatis 48, 182, 183. — iiij gradus consanguinitatis 48, 182, 183. Sbr. affinitas, frændsemi.
- consecratio 139, 147, 512, 708, 748, 836. — consecratio Grimeri episcopi Scalholtensis (1821) 502—506. — consecratio Johannis archiepiscopi Nidrosiensis 139, 147. — Johannis (Sigurdssonii) episcopi Scalotensis 747—748. — consecratio Ormeri episcopi Holensis 785. Sbr. vígsla.
- consensus unanimis 715.
- consistorium 724.
- conspiratio (móti biskupi, heilagri kirkju) 501, 601.
- constitutiones 140, 712.
- consuetudo, consuetudines 101, 108, 104, 140, 141, 191. — antiqua consuetudo 104, 140. — consuetudo approbata 142. — consuetum 102, 141. Sbr. venja.
- contaminatio 136, 862.
- conventa, convent, conventus (munkaråd) 336, 606, 610, 715, 716, 759. — convents innsigli 336. — conventalis monachus 137.
- coria (sbr. húð, skinn): coria bovina 236. — coria focaria 236.
- cornua infidelitatis 607. — cornua superbiae 607.
- corona 101, 102, 140, 141, 142, 190. — coronatio 191.
- corporale, corporalia, corporall 278, 512, 513, 526, 548, 549, 551, 555, 561, 562, 566, 599, 604. Sbr. kirkja.
- corpus: corpus (& sanguis) domini 26, 30, 33, 36, 52, 193, 213, 596—598, 601—603, 605, 631, 639, 811, 822, 823. — at taka corpus domini ólofat 598. — corpus Christi 474. — festum corporis Christi 594—96, 796. — tíðagerð de corpore Christi 595. — receptio corporis & sanguinis 555.
- Cosmas píslarvottir 410, 634.
- crastinum (morgundagrinn): crastinum Jacobi apostoli 790, 796, 814, 815, 722, 830. — crastinum Selientium 454. — crastina dies 822, 825.
- Credo, Credo in deum, Credo in unum, Credo in unum dominum 25, 30, 48, 52, 276, 279, 280, 520, 537, 546, 553, 558,

- 625, 630, 756, 792, 796, 798, 807, 808, 811, 817, 827, 829, 841.
- cremabilia (sbr. eldivíðr) 308.
- crimen 134, 185, 186, 188, 211, 302, 704.
- cruoris effusio 137.
- crux: sancta crux 137, 512 (sjá kirkja, kross).
- Crymogæa Arngríms 171, 324, 334, 343, 381, 387, 390, 405.
- culpa, culpæ 38, 105, 145.
- cultus divinus 607.
- cura, cura animarum, cura af biskupi 275, 523, 547, 554, 559 — 560, 572, 710, 712, 806, 819, 864.
- curia 106, 144, 237. — curia Romana 237.
- curialitates 720.
- custodia 525, 703. — custodes berfættra bræðra 759.
- D**aðastaðir í Gnúpasveit í Norðr-Þingeyjarsýslu 309, 707—708.
- Daðastaðir í Sauðárhreppi í Skagafjarðarsýslu 301.
- Daði Árnason 89, 91.
- Dagr prestur á Skútustöðum 430.
- dagr: dagar í sextán daga haldi 792, 793, 801, 805, 809, 814, 816, 817, 822, 823, 826, 828, 830—831. — ánefndr dagr 541. — endadagr 706—707. — helgir dagar, sjá helgr, heilagur. — höfuðdagar 606. — lífdagar 382, 385. — hinir lægri dagar 61. — lægnir dagar 597. — löghelgir dagar 799, 812. — lögteknir dagar 803 (sbr. lögtekninn). — nónhelgir dagar 391. — sex auradagar 61, 126. — síðustu (síðastir, efstir, yztir) dagar 364, 530, 550, 586, 628, 842. — skyldardagr 327. — sýkn dagr 383, 394. — verkðagar í páska-
- um, í páskaþingi 600, 606. — virkir dagar 391. — dagsverk 680, 742.
- Dalahólmur í Miðdölum í Dalasýslu 736.
- Dalbær eystri í Landbroti 874.
- Dalbær ytri í Landbroti 782.
- Dalgötur 3.
- Dalir í Dalasýslu 633.
- dalmatica 845, sjá kirkja.
- dalr, dalir 644, 849, 855, 856. — smá- og efri-dalir 855—56. — dalrinn vestari (vestasti, vestri) í Þistilsfirði 69, 73.
- Dalr undir Eyjafjöllum 682—83, 684, 870. — Neðri-Dalr 683.
- Dalir í Héraði (Öræfum) 776.
- Dalir í Mýrdal í Vestr-Skaptafellsýslu 741.
- Dalir eystri á Síðu 781, 782.
- Dalir ytri á Síðu (Þverárdalir) 781, 782.
- Dalir í Tungusveit í Skagafirði (Litli-Dalir) 466.
- Dalsá í Sögandafirði (= Vatnaldalsá) 575.
- Damianus píslarvottur 410, 634.
- dandimenn, dannemenn (= dugandi menn) 411, 417. — dandimanna dómr 417.
- dáraskapr 329, 750, 763. — sleitilegr dáraskapr 329.
- Darrastaðir á Rosmhvalanesi (nú Kothús) 78.
- daudi, dauðr: hrapandi dauði 713. — misdauði 198, 205, 349. — dauðra manna gröptr 530, sjá gröptr. — samneyti við dauða menn 794, 803. — dauðvani, dauðvoni, dauðvænn, dauðvann maðr 524, 547, 554, 560, 806, 819. — dauðvænt barn 515, 556, 563. — dauðtt fé, at byggja dauðtt fé 36, 57—58 (sbr. okr).

- Davíð konungr 215, 626. —
 Davíðssálmur 215.
 debitum conjugale 212.
 decanus 606, sbr. djákn.
 decima, decimæ (sbr. tfund) 103,
 104, 142, 143, 160, 235—237,
 303, 388, 389, 610. — decimatio
 389. — decima sexennalis 610.
 — decima pars (acquisitorum)
 795, 821. — decima pars om-
 nium requisitorum(I) 828. —
 assignatio decimæ 237. — im-
 positio decimæ 388.
 decreta, decretalia 53, 589, 626.
 — Decretalia Bonifacii páfa 589,
 626. — Decreta sanctorum pat-
 rum 352, 747.
 dedicatio ecclesiæ 189, 425, 427,
 430, 447, 448, 451, 454, 456,
 467, 471, 472², 474², 475²,
 476, 480, 482², 484. — ec-
 clesia non dedicata 445, 474,
 478² 480, 483, 485. — ecc-
 lesia nova et non dedicata 473.
 Sbr. kirkja.
 Deichmann biskup 147.
 deigja (sbr. concubina, frilla) 707.
 Deildará Þistilsfjarðar megin á
 Melrakkaslétu 90, 307, 308,
 312, 314, 320, 321, 486.
 Deildarhamar á Snæfellsnesi 114.
 Deildarhamar á Skaga nyrðra 471.
 Deildarsker í Þistilsfirði 70, 73.
 delicta 217, 353.
 delinquentes 352.
 Demetrius píslarvottr 472.
 denarius, denarii 106, 145, 303,
 748, 845. — cuspis denariorum
 (sbr. silfrslátta) 106, 145. —
 centum marchæ denariorum
 845. — denarius beati Petri
 (sbr. Pétrspeningr) 748. — de-
 narii sterlingorum 303 (enskt
 silfr).
 dentes focarum (rostungstennr)
 236.
 Depill, rekaftak frá Gunnsteins-
 stöðum í Langadal 485.
 Detharding, Gerhard 171, 862.
 deus (sjá guð) 135—87, 141, 146,
 147, 190, 236, 279, 302, 323, 388,
 507, 520, 537, 538, 601, 606, 609,
 610, 625, 630, 701, 702, 715,
 716—718, 720, 747, 792, 798,
 801, 810, 811, 841, 845. — deus
 omnipotens 135, 141. — deus ad-
 iuvet 505. — deus benedictus 49.
 — deus vobiscum 792. — deus
 triunis 601. — credo in deum,
 sjá credo. — agnus dei 279. —
 ecclesia dei 190, 716. — gloria
 in excelsis deo 841. — dei gra-
 tia 190, 192, 701, 702, 717, 718,
 747, 845. — patientia dei 702,
 747. — servus servorum dei
 236, 323, 606, 609, 610, 847. —
 timor dei 747. — verbum dei
 715.
 devotio 189, 507.
 diaconus (sbr. djákn) 255.
 dies (sbr. dagr): ultima dies octa-
 varum epiphaniæ 792, 796, 809,
 827, 829. — crastina dies 822,
 825. — dies Barnabe apostoli
 282. — dies decollationis Jo-
 hannis baptistæ 275.
 dignitas: dignitas clericorum 703.
 — dignitates ecclesiæ 506. —
 dignitas regia 146.
 Digranes í Seltjarnarneshreppi 377.
 Digrimúli á Skaga nyrðra 249,
 269.
 dílkfé, dílkfjäreign 208, 285.
 Dímon í Þjórsárdal 865, 869.
 Dímonarhólmi undir Byjafjöllum
 870.
 diocesis, dioecesis, dyocesis: dio-
 cesis Caturcensis 608, 610. —
 diocesis Electensis 608, 610. —
 diocesis Nidrosiensis 607.
 diocesanus 189, 352, 353, 389, 703.
 — arbitrium diocesani 703. —

consensus diocesanorum 702. —
 episcopus diocesanus 107, 143.
 — ratihabitio diocesanorum 189.
 Dionysius biskup hinn helgi 474.
 — Dionysiusmessa 474, 477,
 483.
 disciplina 598.
 dispensera, dispenseran 25, 706.
 — dispensera (= nema úr gildi)
 skipanir 706.
 divina miseratio 189—190, 351,
 715.
 djákn, djákni (sbr. diaconus, messu-
 djákn, subdjákn) 30, 326, 500,
 513, 524, 527, 543, 547, 549,
 555, 560, 562, 600, 675, 797,
 800, 805, 806, 819, 836. —
 djákn at vígslu 527, 562. —
 djáknakleði 670. — djáknsskyld
 461, 462. — djáknsvist 836. —
 djákn á Breiðabólstað í Vatns-
 dal 478. — á Breiðabólstað í
 Vestrhópi 479. — í Dal undir
 Eyjafjöllum 683. — í Flatey á
 Breiðafirði 118. — í Geldinga-
 holti 467. — á Gilsbakka 359.
 — á Grenjaðarstað 433. — í
 Grimstungum 477. — í Görðum
 á Akranesi 403. — í Haga á
 Barðaströnd 259. — á Hálsi í
 Fnjóskadal 439. — í Haukadal
 668. — á Helgastöðum 437. —
 á Hjaltabakka 475. — í Hlíð í
 í Biskupstungum 670. — á Hofi
 í Álptafirði 768. — á Hofi í
 Eystrahrepp 662. — á Hofi í
 Örfum 775. — í Holti undir
 Eyjafjöllum 85, 681. — á Höfða-
 brekku 741. — á Kálfafelli í
 Fellshverfi 771. — á Kálfafelli í
 Fljótshverfi 779. — í Kálfholti
 699. — í Laufási 448. — á
 Ljósavatni 438. — á Melstað
 482. — í Miðbæli 679. — í
 Miklabæ 461. — á Möðruvöllum
 í Eyjafirði 449. — á Núpi

(Stóra-Núpi) í Eystrahrepp 662.
 — á Núpstað 778. — í Núp-
 felli 450. — á Reykhólum 120.
 — í Saurbæ í Eyjafirði 451. —
 í Skarði enu ytra á Rángárvöl-
 um 696. — á Skarði á Skarðs-
 strönd 117. — í Skógum undir
 Eyjafjöllum 677. — í Snóksdal
 258, 736. — á Stað á Kinn 436.
 — á Staðarbakka 483. — á
 Staðastað 114. — á Stóruvöl-
 um 697. — á Torfastöðum 670.
 — í Tungu í Steingrímsfirði
 119. — á Undenfelli 477. —
 á Víðimýri 467. — á Víðivöl-
 um 462. — í Villingaholti 63,
 661. — á Völlum í Svarfaðar-
 dal 456. — tveir djáknar á
 Breiðabólstað í Fljótshlíð 688.
 — á Helgafelli 116 (»tvö djákn«).
 — á Hrafnagili 453. — í Múla í
 Aðaldal 435. — á Stað í Stein-
 grímsfirði 261. — subdjákn á
 Breiðabólstað í Vestrhópi 479.
 — á Grenjaðarstöðum 433. —
 messudjákn í Hruna 665. — í
 Guðdölum 464.

Djúpá í Fljótshverfi 778, 779.

Djúpárbakki í Fljótshverfi »framan
 undir Rauðabergshrauni, hvar
 enn sjást mjög fornar bæjar-
 rústir« (Sóknarlýsing Kálfafells
 1859; sbr. Njálu kap. 25,¹²⁹)
 778, 779.

Djúpavað á Gljúfrá í Mýrasýslu
 578, 864.

Djúpidalr (Djúpadalr) í Eyjafirði
 452, 487. — Djúpadalskirkja
 452. — Djúpadalsmáldagi 452.

Djúpidalr í Hvolhrepp í Rángár-
 þingi 87.

Djúpilsækr í Miðfirði í Norðr-Múla-
 sýslu 71, 74, 75.

Djúpivogr á Rosmhvalanesi 81.

Djúpsker fyrir Snæfellsnesi 164.

djöfull: djöfulssynir 216. — djöful-
legar slægðir 625. — djöfullegar
snörur 625.

Dofnaksson: Vilbaldr.

dómadagr 328, 749, 844.

dómandi, dómendr, dómari, dóm-
arar (sbr. iudex, yfirdómari)
148, 150—51, 176, 177, 181, 186,
187, 211, 221, 222, 227, 228,
230, 233, 241, 277, 327, 382,
383, 384, 388, 399, 588, 589,
591, 627, 706, 760. — dómendr
(dómarar) kirkjunnar (heilagrar
kirkju) 151, 176, 187, 277,
588, 589, 627, 706, 760. —
dómarar tilskipaðir af páfanum
588. — löglegir dómendr 177.
— réttindavald dómara 627. —
yfirdómari 222.

domina 280, 845.

Domine 280.

dominica, dominicæ, dominicur
280, 351, 430, 436, 443, 444,
445, 446, 447, 448, 451, 452,
454, 455, 456, 457, 458, 464,
466, 467, 504, 845.

dominium 304.

Dominus, Domini: altare Domini
801, 811. — confessor Domini
538. — corpus Domini, sjá
corpus. — Credo in unum Dom-
inum (829), sjá Credo. — epi-
phania Domini 852. — natalis,
nativitas Domini 280, 792, 796,
808—809, 827, 829, 847, 852.
— pax Domini 279. — templum
Domini 801, 811. — Diminus
vobiscum 796, 809, 829.

dómkirkja, dómkirkjur 113, 189,
190, 833, sjá kirkja.

dómr, dómar 139, 148, 151, 152,
156—157, 163, 172, 176, 177,
181, 182, 183, 188, 199, 200,
206—207, 209, 210, 213, 221,
222, 225, 227, 228—230, 233,
243, 244, 252, 253, 263—266,

267—269, 270, 282, 286, 291,
296, 298, 338, 356, 357, 368,
369, 379, 382, 385, 392—
394, 400—402, 412—415, 418,
513, 532, 533, 539, 550, 568,
572, 584, 585, 586, 590, 591,
625, 627, 632, 640, 646, 647,
653, 660, 661, 718, 719, 726—
729, 733, 745, 749, 753, 763,
804, 825, 838, 842, 844, 850,
855. — afsetningardómr 590. —
alþingisdómr 6, 8, 9, 13, 85,
162, 270 (sjá alþingi). — banns-
dómr 590. — dómr biskups 139,
155, 157, 225, 590, 591. —
dómr dandimanna 417. — dómr
dómarans 221. — dómr erkibisk-
ups 94—100, 152. — efsti dómr
625, 749. — forboðsdómr 590. —
frelsisdómr (frelsi) 639. — guðs-
dómr 844. — héraðsdómr 369.
— hrossadómr 421. — íslenzkir
dómar 200. — kirkjudómr (kirkju-
leggr dómr) 151, 627, 838, 846.
— Kleyfadómr Einars Þorsteins-
sonar 298. — konungs dómr 151,
163. — lagadómr 235, 286, 416.
— Leiðvallardómr Þorsteins og
Þorleifs Magnússona 855. —
dómr leikmanna 24, 32, 148,
177, 178, 188, 532, 533, 550,
568, 572, 626, 627, 640, 804,
825. — lögleggr, lögsaminn,
lögsamdr dómr 156, 199, 200,
286, 296, 385, 393, 394, 418. —
lögmannsdómr 415, 572. — Pin-
ingsdómr 645. — presta dómr
544. — Spjaldhagadómr 379. —
staðfestingardómr 585. — þing-
mannadómr 653, 657. — dóma-
bók 354. — dómróf 6, 7, 8, 10,
296, 372. — dómsatkvæði 539.
— dómsbréf 676, 729. — dóms-
menn 281, 291. — dómstóll
195, 647. — dómsöguvottr 88.

- dæmdr ómagi 298, 295—98 (sbr. ómagi).
donarium 716.
Donatus Lamberti 237.
donum 507. (sbr. gjöf).
dóttir: frilludóttir 392. — guð-
dóttir 233. — prestsdóttir 517,
557, 564. Sjá frændsemi.
Draflastaðir í Fnjóskadal 440—41,
487.
draghrís (sbr. hris) 854.
Dramboddsstaðir (Drumboddsstaðir)
í Biskupstungum 668.
Drangar (Drangá) í Norðfirði í Tré-
kyllisvík 622, 623.
Drangatangi í Strandasýslu 617.
Drangaurð í Strandasýslu 617.
Drangr á Galmaströnd við Stein-
grímsfjörð 258, 736.
Drangshlíð undir Eyjafjöllum 676,
677.
Drangsnes í Strandasýslu 116.
dráp 110—112, 113, 590. — dráp til
fjár 113. — dráp í kirkju 113.
— bróðurdráp 110, 111. —
bróðursonar dráp 110, 111. —
dótturdráp 110, 111, 113. —
eiginkonu dráp 110, 111, 113.
— eiginmanns dráp 110, 111,
113. — föðurdráp 110, 111, 113.
— kennimanns dráp fyrir rétta
prédikun 110, 111, 113. — krist-
ins manns dráp 589. — lög-
manns dráp fyrir rétta lögsögn
110, 111, 113. — móðurdráp
110, 111, 113. — móðursystur-
dráp 110, 111. — dráp saklauss
manns 765. — (eigin) sonardráp
110, 111, 113, 601. — dráp
sonar annars manns 750. —
systurdráp 110, 111.
dreglar 50, 761. — dreglahúfur
800. Sbr. skírn.
Dritvík milli Læknisstaðahöfða og
Brimnes á Langanesi (nú optast
kallað Fúlavík) 425.
drottinn: guð drottinn 329. —
drottinn (vor) Jesus Christr 583,
709. Sbr. Jesus Christr. —
drottinleg hjörð 625, 709. —
drottinsdagur (dagar) 26, 29, 175,
176, 185, 215, 261, 276, 280,
409, 518, 540, 557, 564, 573,
594, 597, 603, 803, 812. —
drottinsdaga helgi 60—61. —
vanþyrmsla drottinsdaga 603. —
imbrudagar drottins 540. Sbr.
imbrudagar. — hvíti drottins
dagur 596, sjá hvítasunna. — vin-
garðr drottins 709. — Sbr. lands-
drottinn. — drottinsvíki, drott-
insvíkari 383, 392, 843.
drottning 156, 161, 242, 244, 845.
— ekkjudrottning 350.
dróttseti 627, 646, 649, 652, 653,
857, 858.
drykkja, drykk, drykkjarkost: at
heita drykkjarkost 734. — sam-
drykkja 536, 541. — samkomu
drykkja 536.
Dufþaksholt (dvfdagsholt) í Hvól-
hrepp í Rangárbíngi 88, 689,
691.
dugandi menn, dugandis menn
(sbr. dandimenn, dannemenn)
393, 657, 714, 720, 725, 732,
852.
Duggusdalr (Dufgusdalr) í Hnappa-
dalssýslu 114.
dúkr, dúkar 276, 526. Sjá kirkja.
dúnlæði 40 (sbr. fjaðrlæði).
Dunskógar, sjá Dynskógar.
Dunstanus hinn helgi erkibiskup
í Kantarabyrgi á Englandi 493.
— Dunstanus saga bróður Árna
493.
Durhólmar, sjá Dyrhólmar.
dux, duces 146. — dux jutiae 304.
— dux Norvegiæ 304.
dý fyrir neðan Fofafall 166.
Dýendisós í Skagafirði 745.

dymbildaga vika 528, 566. Sbr. dymbill, kirkja.

Dunskógar á Mýrdalssandi (Dunskógar) 691, 740. — Dunskógafjara 740. — Dynskógahverfi 738.

dýr: afdyri 535. Sjá kirkja.

Dýrafjörör í Ísafjardarsýslu 786, 787, 882.

Dýralón á Eyrarbakka 75.

dýratollr 300.

Dyrhólmur (Durhólmur; nú Dyrhólar) í Mýrdal í Vestr-Skaptarfellssýslu 738, 740, 742.

dýridagr 577, 594. Sbr. festum corporis Christi.

dægr: at leysa dægr í gagnföstu 605. — hin efstu dægr 596. — hin efstu dægr á langaföstu 608. — hin efstu dægr á tólf mánuðum 602. — hin lægri dægr á langaföstu 597. — hin smærri dægr um jólaföstu 608. — hin stærstu (hæstu) dægr á Jólaföstu 597, 608. — höfuðdægr 600. — vigilfudægr 603. — sexdægra 598, 605. Sbr. alin (verðs).

Dögurðará í Hvítársíðu í Mýrasýslu 359.

Dögurðardalsá á Hrúteyjarströnd í Strandasýslu 623, 864.

Dögurðareyjar í Mýrasýslu 359.

Dögurðarnes á Skarðsströnd 636.

dóll (= dæl) í Kyringsfjalli 250.

Ebdomada pentecostes 495.

ecclesia 21, 101—107, 135, 136, 187, 139—140, 141, 142, 143, 160, 189, 190, 191, 192, 237, 389, 607, 608, 609, 610, 630, 702, 704, 716, 845, 847. — ecclesia beati Andree 20. — ecclesia cathedralis 101, 140—142, 144, 189, 190, 350, 353, 389, 724, 845. — canonici ecclesiarum cathedralium 389. — ecclesia dei 190, 716. — ecclesia

cathedralis in Grænlande 845. — ecclesia fratrum minorum 141. — ecclesia Hamarensis 845. — ecclesia Holæ 845. — ecclesia Lateranensis 847. — ecclesia cathedralis sancti Magni in Orcadia 845. — ecclesia major 352. — ecclesia Nicolai archiepiscopi 192. — (sancta) ecclesia Nidrosiensis 101—107, 141—142, 144, 191, 323, 351, 506, 702. — canonici ecclesiæ Nidrosiensis 323. — nuntii ecclesiæ Nidrosiæ 506. — ecclesia de Novalibus 608, 610. — (sacrosancta) ecclesia Romana 237, 607, 609. — ecclesia sancta 146, 506. — sancta mater ecclesia 135—137, 192. — ecclesia Scalholtensis 748, 845. — ecclesia (cathedralis) Stavangrensis 189, 845. — ecclesia sancti Svithuni Stavangrensis 189. — ecclesia vacans 143. — atria ecclesiæ 704. — caput ecclesiarum 607. — dignitates ecclesiæ 506. — emunitas ecclesiarum 630. — honores ecclesiæ 506. — largitiones ecclesiæ 716. — matricēs ecclesiæ 352. — muri ecclesiæ 704, 716. — ornatus ecclesiæ 845. — parietes ecclesiæ 704. — parochiales ecclesiæ 716. — possessiones ecclesiarum 142, 704, 705. — profanationes ecclesiarum 103. — prelatus ecclesiæ 237, 704. — prædia ecclesiarum 704. — rectores ecclesiarum 389, 704. — status ecclesiæ 702. — sarta tecta ecclesiæ 716. — terræ ecclesiarum 704, 705. — thorus ecclesiæ 704. — vestibulum ecclesiæ 704. — violatores ecclesiarum 134. — ecclesiastica beneficia 725. — cen-

- sura ecclesiastica 323, 607. —
 forum ecclesiasticum 103, 121,
 140. — iudices ecclesiastici
 103, 104, 142, 144, 703. — ju-
 dicia ecclesiastica 101. — jura
 ecclesiastica 607. — legata ec-
 clesiastica 103. — libertates
 ecclesiasticæ 121, 193, 607. —
 lex ecclesiastica 33. — personæ
 ecclesiasticæ 609, 633. — per-
 sonæ ecclesiasticæ tam seculares
 quam regulares 606. — pre-
 latio ecclesiastica 103 (sbr. pre-
 latio). — proventus ecclesiastici
 389. — redditus ecclesiastici
 388, 389. — sacramenta eccle-
 siastica 47, 630. — sepultura
 ecclesiastica 501. Sbr. Dedic-
 tio ecclesiæ, kirkja.
 Efesus 186.
 Efraból í Steingrímsfirði 408.
 Efríey í Meðallandi 739, 740. —
 Efríeyjarfjara 740.
 efsta vika 697.
 Egðafylki í Noregi 859.
 eggelningr (ljár) 169. Sbr. alin.
 Eggert Briem Ólafsson prestur á
 Höskuldsstöðum 453, 861, 863,
 864.
 Eggert Jónsson lögréttumaður á
 Ökrum (d. 1656) 56, 147, 185,
 219, 226, 228, 563, 582, 623.
 Eggertsson: Jón.
 eggja (= egg): oddr ok eggja 207,
 209, 270.
 eggvarp á Kúðafirði 854.
 eggver 426. — í Hrísey 486. — at
 Hrófa í Steingrímsfirði 408. —
 á Höskuldsnesi á Sléttu 486. —
 — í Lónshöfn 486. — í Ósi
 431. — í Straumlóni 432.
 Eggvershólmur í Hólmavatni á
 Langanesi 425.
 Eggvershólmur á Melrakkasléttu
 314.
 Eggversvatn á Melrakkasléttu 90.
 Egill Eyjólfsson biskup á Hólum
 (1331—1341) 130—131, 305,
 306, 310, 429, 480, 581, 673,
 674, 675, 701, 708, 726, 729,
 730, 732, 733, 734, 735, 743,
 744, 745, 766, 767.
 Egilstaðir í Flóa 62.
 Egilsstaðaskógr í Búrfellshálsi í
 Þjórsárdal 866, 868.
 Eið í Noregi 330, 331, 701.
 Eiði á Langanesi 71, 74.
 Eiði í Mosfellssveit 377.
 Eiði í Seyðisfirði í Ísafjarðarsýslu
 616.
 eiðr, eiðar 7, 8, 11, 13, 15, 27,
 32, 33, 35, 43—47, 59, 60, 61,
 126, 128, 154, 155, 163, 172,
 190, 197, 211, 214, 221, 225,
 227, 228, 253, 255, 264, 271,
 272, 334, 340, 370, 418, 420,
 507, 508, 514, 533, 539, 550,
 571, 572, 597, 603, 636, 652,
 656, 657—659, 705, 708, 717,
 745, 804, 807, 817, 825, 848. —
 eiðr at bók (= bókareiðr) 27,
 32, 33. — bókareiðr 271, 358,
 362. — háttir eiðs 154—155. —
 eineiði (einseiði) 60, 138, 206,
 414, 514, 543, 556, 563, 566,
 570, 638, 840. — eiðr hrapar-
 lega unninn 7, 8, 11, 13, 15,
 418. — at vinna eið at fé sínu
 59. — at vilja ekki vinna eið
 at fé sínu 126. — nauðgan til
 eiðs 197. — lýrittareiðr, sjá það
 orð. — lygieiðar 596. — mein-
 eiðr, meinsæri, rangr eiðr 60,
 230, 258, 418, 508, 753, 763. —
 ólöglegir eiðar 418. — ósær eiðr
 597, 603. — ósærir dagar 126,
 128. — eiðr sannr ok sær 47,
 659. — eiðr presta fyrir leik-
 mönnum 32. — stafaðr eiðr
 369. — með svörðum eiðum
 717. — biskupseiðr 506 (sbr.
 biskup). — biskups sveina eiðr

508. — fullréttiseiðr 370. —
hálfréttiseiðr 370. — hollustu-
eiðr Íslendinga 163, 497. —
prestaeiðr 507. — ráðsmanns-
eiðr 509. — séttareiðr 163, 402.
— trúnaðareiðr 707. — trygðar-
eiðr 508. — tylftareiðr 369. —
þegnskyldueiðr 497, 498. — eið-
fall 221. — eiðfestr vitnisburðr
848. — eiðhjálþ 184, 587. —
eiðsform, eiðsaforsagnir 43—47,
656—58, sjá formáli, forsögn.
— eiðrofi 60. — eiðstafr 43—47,
134—138, 155, 163, 264, 266,
267, 370, 506—509, 653—661.
— eiðvætti (sbr. sannanarmenn)
382, 386.

Eiðsivapingsbók 108.

eiginbóndi 755. Sbr. eignarmaðr.

eiginkona, eignarkona 110, 111,
177, 208, 224, 229, 385, 413,
414, 508, 518, 529, 549, 557,
565, 574, 755, 802, 803. — eig-
innarkonu börn 755, 803. —
skilgetin eigninnar konu börn 413,
414. — at taka burt eiginkonu
manns 110, 111, 113. — at
drepa eiginkonu sína 110, 111.

eiginorð 204.

eign: full eign 847. — eign guðs
179. — jarðeign 349, 730. —
kirkna eignir, sjá kirkja. —
eignir klaustra 354, 701. —
eign klerka 187. — eign kon-
ungs 242. — laus eign 745. —
eign leikmanna 240. — óvirðar
eignir 382. — virðar eignir 382,
385. — eignarbréf 848. — eign-
arhluti í jörðu (sbr. kirkjuhluti)
580, 643, 774. — eignakaup
281, 282. Sbr. fasteign.

aignarmaðr 110, 111, 329 (= eign-
bóndi).

Eikiland í Hvini í Noregi 280—
281.

Eilífr Árnason korti, erkibiskup í

Niðarósi (1309—1332) 23, 387,
388, 498—501, 502, 503, 504,
505, 511, 512, 514, 520, 534,
540, 545, 555, 561, 562, 566,
567, 568, 569, 570, 571, 580,
581, 589, 606, 609, 610, 611,
623, 629, 630, 638—640, 642—
644, 706, 710, 712, 713, 761,
762, 790, 793, 810, 823. Sbr.
Elaus, Elaws, Eyjólfir, lílfr. —
Skipanir Eilífs erkibiskups 498
—502, 510—574, 623—633.

Eilífr í Naustdal, lendr maðr
Noregs konungs (d. 1277) 106.

Eináangrar í Héraði (Örefum) 776.

Einar ábóti í Múnklifi 350, 357.

Einar Ambason féhirðir 404.

Einar auðmaðr í Vík út frá Stað
í Reyninesi 621, 622, 864.

Einar Bjarnarson, Þorleifssonar
784.

Einar Eiríksson í Vatnsfirði (d. 29.
Marts 1383) 618.

Einar erkibiskup í Niðarósi (smér-
bákr) Gunnarsson (1255—63) 2,
158, 272.

Einar Eyjólfsson lögsagnari (d.
1695) 334, 354, 497.

Einar Gilsson lögmaðr 726, 730.

Einar Grímsson 726, 744.

Einar í Grindavík, faðir Orms 362.

Einar Haflíðason prestur, officialis
471, 484, 673, 674, 675, 746.

Einar (í Hvammi í Miðfirði) 482.

Einar Höskuldsson prestur á Grenj-
aðarstað 432, 433.

Einar Ísleifsson á Reykjum 292,
651.

Einar lögmaðr í Túnbergi 282.

Einar af Mýri (= Laxamýri) í Þing-
eyjarþingi 433.

Einar Ólafsson 733.

Einar prestur í Blöndudalshólum
474.

Einar prestur (líklega Einar Haflíða-
son) 674.

Einar Sighvatsson 766, 767.
 Einar Þórðarson á Völlum í Hólmi í Skagafirði 466.
 Einar Þorgilsson 510.
 Einar Þorgrímsson (líklega Einars-sonar) bóndi (á Eyri í Bitru) 409.
 Einar Þorleifsson, bróðir Snorra 850.
 Einar Þorsteinsson sýslumaður Skapt-fellinga (d. 1691) 298.
 Einar Þorvaldsson í Vatnsfirði (enn á lífi 1273) 95—100.
 Einarsklauf í Meðallandi 873 (sbr. Klauf).
 Einarsson: Árni, Bergþór, Brandr, Hallvarðr, Ísleifr, Jón, Oddr, Ólafr, Ormr, Sigmundur, Þor-grímr, Þorkell, Þorsteinn.
 Einarsstaðir í Reykjadal í Suðr-Þing-eyjarsýslu 431, 437, 487, 861.
 Einarsstaðir, eyðijörð á Þegjanda-dal í Suðr-Þingeyjarsýslu 434.
 eindagi 198, 444 (sbr. ljóstollr, líksaungseyrir). — eindagat fé 198, 204, 205.
 Eindriði, sjá Indriði.
 eineiði, sjá eiðr.
 eing, eingi 207, 208, 283, 284, 779, 780, 850. — fimm hrossa eing 778, 780. — eingiteigr 776.
 eingiverk (= eingjasláttir) 742.
 — eingjamark 4. — helgi eingja 208.
 Eingey í Laxárdal í Suðr-Þing-eyjarsýslu 434.
 Eingidallr í Skutilsfirði við Ísafjörð 699.
 Eingiklettir 3, 4.
 Einholt á Snæfellsnesi 858.
 Einiholt (Einholt) í Biskupstungum 667, 668.
 Einiholt (Einholt) í Hornafirði 83.
 einkunn (= mark á fé) 287.
 einlitt 532. — einlit klæði 550, 804.

einmælt (sbr. tvímælt): eta (hafa)
 einmælt 29, 40, 43, 129, 132, 802.
 einseiði, einseiði, sjá eiðr.
 einyrki 290, 291.
 eir 57. — eirlampr 786. — tabu-lum eneum deauratum 679. Sbr. kirkja.
 Eiríkr, norrænn maður 379.
 Eiríkr ábóti í Munklífi 357—58.
 Eiríkr Árnason klaustrhaldari og sýslumaður (*prestahatari) 396.
 Eiríkr djákn 674, 675 (= séra Eiríkr Þorsteinsson).
 Eiríkr á Draflastöðum 441.
 Eiríkr Eiríksson, hertoga af Jót-landi 304.
 Eiríkr Gíslason lögréttumaður á Flögu í Skaptártungu 851.
 Eiríkr Hallsson prestur nýðra 726.
 Eiríkr Jónsson prestur (á Dyrhólum um 1448?) 743.
 Eiríkr kórshróðir í Niðarósi 20—21.
 Eiríkr Magnússon prestahatari, Noregskonungur [(1280—1299).
 Eiríkr Magnus, Eiricus Magni, Eiricus Magni filius, Eiricus (Ericus) rex] 15, 163—164, 168, 190, 191, 196, 200, 201, 203, 204, 206, 208—209, 236, 238, 240, 242, 243, 251, 252, 262, 263, 264—267, 268—269, 270, 272, 273, 275, 281, 282, 283, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 302, 323, 324, 325, 328.
 Eiríkr Magnússon ríki á Möðru-völlum (d. 1381) 450.
 Eiríkr prestur á Einarsstöðum í Reykjadal 437.
 Eiríkr prestur í Laufási 448.
 Eiríkr officialis í Hólabiskupsdæmi 483 (sbr. séra Eiríkr Þorsteins-son)¹⁾.

1) Því að Belnær biskup kann að vera mis-læsið fyrir Ormr biskup; sjá Belnær.

- Eiríkr biskup í Stafangri (Ericus Stafangrensis 1322—1342) 624, 630, 702, 705, 709.
- Eiríkr Sumarliðasson prestur í Saurbæ og ábóti á Þingeyrum (d. 1515) 379, 380.
- Eiríkr Sveinbjarnarson riddari í Vatnsfirði (d. 1342) 618—619, 724, 731.
- Eiríkr Walkendorph kanzlari 379.
- Eiríkr Þorsteinsson prestur nyrðra og mun fyrst hafa verið djákn og síðar officialis 483, 674, 766, 767, 789, 835.
- Eiríkr Þorsteinsson [prestr á Krossi] 867.
- Eiríksdóttir: Ingibjörg.
- Eiríksfell, eyðijörð í Fljótshverfi (sóknarlýsing frá Kálfafelli 1859 heldr, að það sé þar sem nú sé kallað Brattháls og Hnúta sitt hvorumegin Hverfisfjós) 778, 779.
- Eiríksson: Brandr, Einar, Eiríkr, Guðmundr, Hallsteinn, Jón, Loptr, Magnús, Ólafr, Þórarinn.
- Eiríksstaðir í Hraunhreppi í Mýrasýslu 118.
- Eirispennla (= MSteph. 62. 4to) 354, 489 (= Esphæla).
- ekkja, ekkjur, 214, 285, 349, 532, 533, 550, 572, 640, 804, 812, 825. — ekkjudómr 837. — ekkjudrottning 350.
- Elaus, Elauus, Elaws, sjá Eilífr.
- eldaskáli 535.
- eldhús 535, 571. — eldhúshurð 535, 571.
- eldi þingmanna 59, 286.
- eldi vetrunga 377, 485, 664 (sbr. fóðr).
- eldiviðr 247, 248, 578, 665, 836. — eldiviðarítak 865.
- Eldjárn á Þverá í Svarfæðardal 456.
- Eldjárnsstaðir á Langanesi 425.
- eldr 176, 526, 761. — at bera eld til kirkju 442. — eldsgangr 176. — eldsvoði 537.
- Electio diocesis 608, 610.
- electio abbatum, archiepiscoporum, episcoporum 101—108, 140, 141—143. — electores 101, 140, 142. Sbr. kosning.
- electus til Hóla 388. — electus Scalholtensis 502—503.
- elemosinæ 189 (sbr. ölmusa).
- Ellidaár fyrir neðan Heiði 247, 248.
- Elín Jónsdóttir (d. ¹¹/₇ 1826) kona séra Björns á Hólmaseli 873.
- Ellisif Þorgeirsdóttir frá Holti 684.
- embætti 48, 55, 175, 184, 185, 188, 215, 255, 266, 365, 500, 524, 533, 536, 538, 541, 547, 551, 560, 567, 583, 587, 591, 624, 625, 626, 629, 639, 640, 720, 754, 757, 758, 759, 761, 764, 799, 804, 806, 812, 817, 819, 836, 837, 839, 840, 842, 843, 851. — andlegt embætti 48, 837. — biskuplegt embætti 265, 624, 836. — guðs embætti 591, 758. — heilagt embætti 365, 538, 625, 840. — kirkju embætti, kirkjunnar embætti, embætti heilagrar kirkju 55, 640, 757, 857. — embætti kristindómsins 857. — embætti heilagrar messu 842. — páfalegt embætti 626. — prestlegt, prestsins embætti 276, 277, 533, 551, 629, 804, 842, 843. — sáluparlegt embætti 759. — skirnarembætti 276. — sémilegt embætti 500, 639. — afsetning (missir) embættis 754, 764, 799, 812, 817, 820. — embættismenn 645. — meðreiðarmenn embættismanna 645. — embættisskylda 215, 255, 583.

- emptio 145. — emtor 303 (sbr. kaup).
- emunitas ecclesiarum, sjá ecclesia.
- endimörk 183, 325, 626. — endimörk rétt 447.
- Endridus Arnonis 323 (Indriði Árnason).
- England 723, 724. — tvær aspiciensbækr í spjöldumenskar 439. — enskr graðall 435, 439. — enskt lérept 170. — messubók ensk 448. — enskir peningar, enskt silfr 331, 542, 544, 552, 644, 722. — enskr psaltari 435. — reddingabækr. xj. 453 (sbr. á ensku readingbook).
- Enni í Refasveit í Húnavatnssýslu 470, 835.
- Ennishöfði í Strandasýslu (Skriðnesenni) 409.
- enskr, sjá England.
- eos qui proprio 712.
- Ephesii (sbr. Efesus) 178.
- epiphania (domini) 792, 796, 809, 827, 829, 852.
- episcopus (sjá biskup) 101—107, 140—147, 160, 189—190, 192, 235—237, 323, 351, 388, 389, 506, 606, 608, 609, 610, 613, 701, 702, 703, 704, 712, 713, 717, 718, 724, 747, 748, 758. — episcopus dyocesanus 143. — episcopus suffraganeus 351, 702. — coepiscopus 502. — episcopi Scalholtensis consecratio 502—506. — clerici episcopi 101—103. — electio episcoporum 101—103, 143. — canonici episcopales 388. — episcopalis concecrationis munus 505. — episcopali vice, sjá vice(s). — episcopatus 144, 507.
- epistolæ (= pistlarnir) 479.
- erat Joseph 280.
- erfð, erfðir 149, 164, 173, 174, 185, 202, 240, 270, 286, 382, 385, 392, 640. — konungserfð 382, 385. — lögleg erfð 149. — setta erfð 382, 392. — erfðatal 109, 173, 202, 382, 385, 386.
- erfingi, erfingjar 57, 109, 150, 151, 181, 198, 199, 205, 207, 209, 285, 287, 293, 295, 296, 297, 298, 344, 347, 382, 385, 395, 523, 531, 532, 570, 584, 726, 751, 762, 835. Sbr. arfi.
- Ericus, sjá Eiríkr.
- erkibiskup (sbr. archiepiscopus) 28, 32, 33, 92—93, 94—100, 100—107, 125, 130, 139, 147—161, 174, 175—176, 185, 190, 192, 193, 194, 195, 207, 208, 209, 219, 220, 222, 223, 225, 226, 227, 229, 231—235, 236, 238—242, 244, 252—255, 263—266, 267—272, 274—275, 278—279, 322—328, 351, 353, 365, 387, 388, 405, 406, 404—496, 498, 499—501, 506, 510—511, 514, 541—544, 551, 555, 561, 563, 566, 567, 569—571, 573, 580, 582, 606, 608, 609, 611, 623, 624, 625, 628, 630, 637, 638, 641, 701, 702, 705, 706, 709, 710—713, 715, 718, 719, 724, 725, 728, 747, 748, 749, 754, 764, 789, 790, 793, 836, 838, 847, 857, 870. — ármenn erkibiskups 221. — ármenngr erkibiskups 272. — ártíðir erkibiskupa 326. — boð erkibiskups 724. — erkibiskupsbréf 207, 580. — fráfall erkibiskups 542. — frávera erkibiskups 156. — fylgd erkibiskups 152. — garðr erkibiskups 157, 365, 719, 729. — hjávera, hjávist erkibiskups 156, 157, 365. — inntekja erkibiskups 327. — lénsmenn erkibiskups 272. — menn erkibiskups hundrað 365. — návist erkibiskups 152. — skip erkibiskups

152. — skipan erkibiskups 499,
511. — sveinn erkibiskups 544.
— takmörk erkibiskupa valds
og konungs valds 100–107, 139
–155. — úrskurðr erkibiskups
95–100. — virðing erkibiskups
157. — yfirdæmi erkibiskups
540. — erkibiskupsdæmi, erki-
biskupsriki 150, 175, 176, 185,
252, 275, 326, 328, 353, 388,
501, 606, 628, 630, 631, 705,
706, 709. — erkibiskupsstóll
255, 279. Sbr. Niðarós.
- Erlækr, sjá Ærlækr.
- Erlendr í Akrhöfða 427.
- Erlendr Ámundason 271.
- Erlendr biskup í Færeyjum (d.
1308) 175, 185, 191, 275, 351,
363 (Erlendus Ferensis).
- Erlendr Erlendsson á Kólbeins-
stöðum 379.
- Erlendr kórsbróðir í Niðarósi 20,
154.
- Erlendr Jósteinsson bróðir 721.
- Erlendr Ólafsson hinn sterki (digri)
lögmaðr og riddari (d. 1312)
125, 239, 264, 269, 281, 282, 377.
- Erlendus procurator capituli 146
(sbr. Erlendr kórsbróðir).
- Erlendr sæna 331.
- Erlendr Styrkársson 323.
- Erlendr Þorvarðsson lögmaðr (d.
1575) 246.
- Erlendsdóttir: Valgerðr.
- Erlendsson: Erlendr, Eysteinn,
Haukr, Jón, Magnús, Vigfús,
Þorvarðr.
- Erlingr Álfsson, lendr maðr Nor-
egs konungs (d. 1283) 145, 154,
158.
- Erlingr Ámunda(r)son 350, 351,
357, 375.
- Erlingr skakki, jarl í Noregi 222
–223.
- Erlingr Viðkunnarson í Bjarkey,
dróttseti Noregskonungs (d. 1355)
333, 510, 646, 649, 652, 653,
721, 722, 746.
- Erlingr á Völlum í Svarfaðardal
455.
- Erlingsson: Bjarni, Magnús.
- Erpisey 312. Sjá Örfirisey.
- Erpstaðir í Landbroti í Vestri-
Skaptafellssýslu 739, 781, 782
(nú og kallað Refsstaðir).
- ertogh 652. Sjá örtug.
- ertur 153.
- Esjuberg (esuberg) á Rosmhvala-
nesi 78, 80, 246, 248, 861. Sbr.
Æsuberg.
- Eskiey í Laxá í Laxárdal, ítak frá
Grenjaðarstað 431.
- Eskiholt á Landi 646.
- Eskiholt í Mýrasýslu 578, 579.
- Esphæla (= MSteph. 62. 4to =
Eirspenla) 354, 489.
- estote fortis 538.
- Esuberg, sbr. Æsuberg, sjá Esjuberg.
- eucharistia 276, 518, 545, 557.
- Eustachius hinn helgi 835. —
festum Eustachii 835.
- Eva 839.
- evangelium, evangelia 146, 147,
190, 280, 479, 492, 505, 507,
510, 540. — heilög evangelia
492, 510. — evangelia sancta
146, 147, 505, 507.
- ex frequentibus 712.
- exactio 141, 303. (Sbr. krafa).
- exactor, exactores (sbr. sýslumaðr,
umboðsmaðr) 101, 103, 142, 144,
145, 704, 715. — exactores ballivi
144. — exactor Jamptiæ 715. — ex-
actores præpositorum 704. — ex-
actor regis 101, 103.
- exaltatio ecclesiæ dei 716.
- excommunicatio (sbr. bann) 48,
135, 137, 160, 524, 547, 554,
560, 630, 703, 704, 724, 806,
819. — excommunicatio major
524, 560, 580, 806, 819. —
sententia excommunicationis 630.

- expeditiones [regiæ (sbr. leiðangr)] 104—105, 107, 143, 144.
- ey, eyjar (sbr. insula) 153, 160.
- eyjar 691 (= Vestmannaeyjar)
- eyjar tvær á Bjarnarfirði 261.
- eyjar á Breiðafirði 116, 117.
- eyjar, er í fjarar 116. — eyjar á Hrútafirði 482. — eyjar á Kúðafirði 853—856, 871.
- Ey (Eyjarland) í Laxárdal í Suðr-Þingeyjarsýslu 431.
- Ey á Skagaströnd 470.
- Ey í Útlandeyjum 688.
- Eyhildarholt í Hegranesi 729, 730, 744, 746.
- Eyjaþjöll í Rangárfingi 675, 676, 677, 678, 679, 680, 682, 684. — Eyjaþjallamáldagar 676.
- Eyjaþjörðr 449, 450, 485, 788, 789, 863. — Eyjaþjarðará 450.
- Eyjarí Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 407.
- Eyjaðalsá í Bárðardal 438, 487.
- Eyjarhamrar í Ísafjarðarsýslu 620.
- Eyjarhöfði 91, 487, sjá Eyrarhöfði.
- Eyjólf Arnason 851, 856.
- Eyjólf, er gefr Skútustaðakirkju ká 430.
- Eyjólf bóndi á Urðum í Svarfaðardal 457.
- Eyjólf Brandsson kórsbróðir 323.
- Eyjólf djáku nyrðra 675.
- Eyjólf erkibiskup, sjá Eilífr erkibiskup Arnason.
- Eyjólf Helgason (á Þönglabakka) 444.
- Eyjólf Jónsson 88.
- Eyjólf Jónsson (prestr á Lundi) 68.
- Eyjólf Pálsson ráðsmaðr í Skálholti og ábóti í Þykkvabæ 734, 851.
- Eyjólf prestr á Staðarbakka 483.
- Eyjólf Skeggjason í Skógum 677.
- Eyjólf prestr Svalberðingr 2, 5.
- Eyjólf Þorkelsson 647.
- Eyjólf Þorsteinsson ofsi 2.
- Eyjólfsdóttir: Þórunn.
- Eyjólfsey á Breiðafirði 120.
- Eyjólfsson: Brandr, Brynjólf, Egill, Einar, Guðmundr, Jón, Magnús, Sigurðr, Þorsteinn.
- Eyjólfstaðir á Völlum í Múlaþingi 396.
- eykr (jumentum) 75, 117, 620.
- Eyktafhólmr milli Byjaskerja og Fúluvíkr á Rosmhvalanesi 77.
- Eyrafylki í Noregi 859.
- Eyrar í Arneshpingi (= Eyrarbakki) 67, 194, 511. — Eyrarsandr 209.
- Eyrarbakki í Arnessýslu 75. Sjá Eyrar.
- Eyrgil í Eyvindardal í Suðr-Múlasýslu 83.
- Eyrrhorn í Héraði (Öræfum) 776.
- Eyrrhöfði í Fjörðum í Suðr-Þingeyjarþingi 91, 487. Sbr. Eyjarhöfði.
- eyri, eyrar 676, 854.
- Eyri í Bitru 409—410.
- Eyri í Eyrarsveit (Öndverð eyri, Öndverðareyri) 257.
- Eyri í Hvalvatnsfirði (í Fjörðum) í Suðr-Þingeyjarsýslu 91, 92, 444. — Eyrarland 444. — Eyrarreki 91, 92, 434. — Eyrarstúfr 447, 864.
- Eyri (= Hvaleyri) við Hafnarfjörð 377.
- Eyri í Ingólfssfirði á Ströndum 119.
- Eyri í Kjós 404.
- Eyri í Seyðisfirði í Ísafjarðarsýslu 616. — Eyrarmáldagi 616.
- Eyri í Skutilsfirði í Ísafjarðarsýslu 260, 699, 700.
- eyrir, aurar (sbr. ore) 139, 173, 193, 198, 205, 220, 224, 234, 281, 286, 329, 331, 332, 336, 349, 856, 383, 384, 394, 527,

536, 541, 542, 544, 551, 562, 565, 566, 644, 656, 660, 710, 800, 801, 812, 824, 831. — sex álna aurar 168, 452. — allir aurar gripa 440. — hálfr eyrir 234, 527, 544, 551. — hálfr eyrir (eyrir) presti í sekt, ef hann hefir ekki hreint handklæði til altaris 527, 562, 565. — hálfs eyris sekt fyrir altarisblæju 551. — fingrgull í Miklagarði í Eyjafirði, ok veigr hálfan eyri 452. — einn eyrir 487, 473. — eyrir fimm álmar mórent vaðmál 168. — sex álmar mórendar í eyri 286. — mörk vax fyrir eyri 168. — eyrir gulls 168. — eyrir silfrs 168, 701. — eyrir silfrs boðfall 198, 205. — eyrir kirkjutíund 473, sjá eyristíund. — eyris sekt fyrir altarisblæju ok höfuðlín 527, 562, 565, 566. — sekr eyri sá prest, er eigi er kominn í kór, þá er biskup kemur í sæti sitt 536, 541. — eyrir messufall fyrir kapelluprest 710. — sekr eyri fyrir stólu, handbók ok yfirslopp 541. — eyrir fyrir sacrarium 551. — eyrir vaðmáls Jórsalatíund prests 123. — eyrir fyrir yfirkápu 541. — tveir aurar fyrir corporale 551. — tveggja aura sekt á hverri kröfu 284. — tveim aorum sekr prest, ef hann geingr leyfistlaust af synodo 542. — tveir aurar fyrir sacrarium 527, 562, 566. — tveim aorum sekr höfuðprestr fyrir messufall 710. — tveggja aura sekt fyrir skrudklæði, sem borið er frammar en lög votta 285. — tveggja (þriggja) aura sekt at sækja ekki tíðir iij sunnudaga samfleytt 801, 824, 831. — ij. aurar vax 663. — ij. aurar fyrir yfirslopp 541. —

ij aorum sekr fyrir hvern þingmann, sem eigi er alinn 286 (sbr. þrir aurar). — ij aurar þokkabót 294, 296. — þrir aurar 647. — þriggja aura sekt 43. — þriggja aura sekt at lúka ekki heytoll í gjalddaga 292, 800, 824. — þriggja aura sekt at sækja ekki messu (kirkju) iij sunnudaga samfleytt 831 (sbr. tveir aurar). — sekr þrem aorum (ok alin), ef eigi er goldin á sjö náttu fresti alin í afgjöf fyrir skipruðning 126, 234. — iij aura sekt, ef prestur sitr á presta-stefnu orlofalaust 543. — iij aurar biskupi, sé lík grafið ranglega í kirkjugarði eða utan 59. — iij aurar biskupi, standi lík uppi yfir fimt 59. — iij aurar biskupi sé neitað at fylgja líki 59. — sekr iij aorum, ef eigi vill ala þingmann 59. — iij aorum matgjafarhald 59, 126, 127. — iij aura sekt at koma eigi til haustsamkomu (tíundarsamkomu) 59, 126, 128. — iij aura sekt á vopnaburði í kirkju 126, 127. — iij aorum helgidagsbrot 126. — iij aorum lægri helgidaga brot 60. — iij aorum eiðar á ósóknardögum, ef ekki eru vj aura dagar 60, 126, (sbr. bls. 128). — iij aorum at nota sjálfdautt fé 126. — þrem aorum at vilja ekki vinna eið at fé sinu 126, 128. — iij aorum at synja manni at geyma klyfjar um helgi 60. — iij. aurar reykelsis 458. — fjórir aurar 647. — hálfr fjórði eyrir af Hraunsmúla og af Þykkvabæ til Kirkjubæjarklausturs 782. — hálfr fjórði eyrir í Vestri-Fit frá Breiðabólstað í Fljótshlíð 688. — fimm aurar 435, 647. — tvær

álnar hins .v. eyris 782. — silfrker og koma til .v. aurar 463. — vætt mjöls eða .v. aurar vöru 668. — fimm aurar af bænhúsi 425, 427, 771, 782, 784. — fimm aurar af bænhúsi á Eystri-Sólheimum til Ytri-Sólheima 743. — fimm aurar af Dalbæ og af Selbúðum til Kirkjubæjarklausturs 782. — fimm aurar af Klifshaga til Skinnastaða 427. — fimm aurar vöru frá Hörðsdal og Efríey til Þykkvabæjarklausturs 789. — fimm aurar kirkjutúnd á Eyjardalsá 438. — fimm aurar messukaup á Rauðalæk efra 698. — v aurar fríðir 431. — v aura ábreiðsl 430. — þrjár bækr á .v. aura 430. — óttusaungvabók og sálutíðabók á Hofi í Öræfum .v. aurum 775. — sex aurar 436, 440, 442, 456, 464, 670, 771, 782. — vj aurar vaðmála 88. — sex aura sekt 43. — sex aura sekt á okri 58. — sex aurar at heyra skriptamál okrkarls 127 (sbr. 128). — vj aurar meinsæri eiðvættis 59. — vj aurar helgidagsbrot 59. — vj aura dagar 126, 128. — vj aurum afgjöf (túnd) heilagra daga veiða 59, 126, 128. — vj aurar at vinna eiða á langaföstu 60. — vj aurum eiðar á ósóknardögum 126. — vj aura at eta fisk á vatnsföstudag 60. — vj aurar at eta hvítt á þurföstudag 60. — vj aurar at eta hvítt miðvikudag í föstu, langafriðadag, laugardag fyrir páska og í imbrudögum 60. — vj aurum at kaupa xij messur og xij bunusdaga 63. — vj aurum reiðskjótafall við biskup 126. — vj aurar biskupi, ef bygt er til

auðnar 584, 571. — vj aurar af bænhúsi 407, 427, 637, 663, 769, 773, 774, 775, 777, 779, 785, 883. — vj aurar af bænhúsi á Raufarbergi 778. — vj aurar af tveim bænhúsum 427. — vj aurar af þrem bænhúsum 426, 771. — vj aurar af Sandeyri til Laugabóls 615. — vj aurar porcio ecclesie í Miðbæli 679. — tveim álnum látt í sex aura messukaup á Miðskála 682. — propiciatorium .vj. aura af silfri 456. — vj aura prestskyld í Hafnarnesi 740. — sex aurar vöru 437, 442. — sex aurar vöru í Úlfssstöðum til Breiðabólstaðar 688. — vj aurar í Dufþaksholti til Odda 691. — vj aurar í Guttormshaga til Odda 691. — vj aura tollr frá Ökrum í Krossholti 113. — vj aura tollr frá Setbergi til Eyra 257. — vj aura ból 332. — vj aurar í bókum á Sauðanesi 786. — vj aura hökull 430. — hálfir .vj. eyrir fyrir kirkju uppsmið 430. — kaleikr í Hrúna, er stendr .vj. aura 665. — vj aurar reykelsis í Næfsholti 694. — vj aurar öfundarbót 294, 296. — sjö aurar 647. — tjöld til átta aura 119. — níu aurar vöru 462. — níu aurar vöru frá Þverá til Kirkjubæjarklausturs 781. — kaleikr, er stendr ij örtugar hins .ix. eyris í Hrúna 665. — algylðr kaleikr, er vegr níu aura 84. — tíu aurar 462, 647, 727, 777. — tíu aurar í bókum í Saurbæ í Eyjafrði 451. — í Tungufelli 667. — á Krossi 685. — bækr tíu aura verðar 441. — saltir fyrir hálfan .x. eyri 450. — tíu aura kerald 439. — tíu aura lás 425.

— tíu aurar kirkjutíund í Flata-tungu 463. — tíu aurar á hverjum tólf mánuðum til Reykja-hlíðarkirkju 429. — tíu aurar í Geirsbrekku frá Stað í Sóganda-firði 575. — tíu aurar frá Eyj-ólfsstöðum til Vallaness 396. — tíu aurar af Lómagnúpi til Þykkvabæjarklausturs 739. — tíu aurar af fimm hundruðum í Steðjubakka til Þykkvabæjar-klausturs 739. — tíu aurar í vaxi í Hlíð í Biskupsstungum 670. — x. aurar vax 670. — tíu aurar í við 482. — tíu aurar voru í Borg undir Eyjafjöllum 678. — tíu aurar voru á Gunnsteinsstöðum 485. — tíu aurar voru frá Geilum og frá Holti á Siðu til Þykkvabæjarklausturs 738, 739. — ellefu aurar: hálfr ellefti eyrir í flytjanda eyri í Núpufelli 450. — algyltr kaleikr, er stendr. xj. aura 378. — tólf aurar 460, 775, 874. — tólf aurar fyrir mörk 544. — tólf aura sekt (fésekt) 42, 43, 132. — tólf aura sekt fyrir at festa konu fyrri en lýst sé til lykta 59. — tólf aura sekt á frestan brúðkaups 59. — tólf aura sekt at gera brúðkaup á öleyfðum tíma 59. — xij aura sekt at gera brúðkaup frá gagn-dagavíku fram yfir hvítasunnu 812. — tólf aurar at liggja með fjórmennungi 59. — tólf aurar helgibrot í sextándagahaldi 59. — tólf aurar at eta hvítt á vatnsföstudag 60. — tólf aurar at eta ket á þurföstudag 60. — tólf aura sekt at vígja þjónustu á páskaðag 538. — tólf aurar af Ökrum í Krossholt, ef ölerðr maðr býr 113. — tólf aurar af bænhusi 427. — tólf aurar af

þrem bænhusum 429. — tólf aurar af fjórum bænhusum 425. — tólf aurar utangarðs á Ups-um 458. — tólf aurar af Brekku hvert ár til Laugabóls 615. — tólf aurar af Felli til Ytri-Sól-heima 743. — tólf aura skyld í Melkot frá Odda 691. — tólf aurar af Jökulfelli til Rauda-lækjar 777. — tólf aurar í bók-um á Gnúpi í Eystrahrepp 663. — á Búlandi 783. — tólf aurar hins fjórða hundraðs í bókum í Dal undir Eyjafjöllum 683. — tólf aurar brendir fyrirmán-aðarmataból 331. — tólf aura hross 777. — tólf aurar í land-nám 376. — tólf aurar lögaura 88. — tólf aurar í salti frá Vík í Mýrdal til Þykkvabæjarklausturs 738. — tólf aurar silfrs 701. — silfrkaleikr gyltr og vegr .xij. aura 463. — tólf aurar vaðmáls 88. — tólf aurar voru frá Götu til Þykkvabæjarklausturs 738. — at lúka fátækum mönnum xij aura voru á langaföstu á Kálfafelli í Fljótshverfi 779. — þrettán aurar 459. — þrettán aurar kirkjutíund á Undenfelli 478. — þrettán aura vax 469. — huslker xij aurar á Hofi í Örafum 775. — fjórtán aurar 468, 484. — fjórtán aurar kirkju-tíund í Húfða 447. — fjórtán aura ból 336. — fjórtán aurar voru á Hálsi í Fnjóskadal 440. fimtán aurar 474, 727, 782. — seytján aurar 487. — átján aurar 467, 470. — átján aurar utangarðs á Silfrastöðum 462. — átján aurar kirkjutíund á Gnúpi í Miðfirði 483. — átján aurum saungr til Mýdals úr Saurbæ 64. — átján aura ból 281. — sekr átján aur-

- um 42. — hálfir níttjándi eyrir 453. — eyrisskaði 391. — eyristiund 472, 490, 492 (sbr. tiund). — eyristollr 633, 634 (sbr. tollr). — forlagseyrir 344, 393. — fríðir aurar 64, 656 (sbr. frítt). — gjaldeyrir 235. — kaupseyrir 154, 184, 404, 644, 834. — kirkju-eyrir 562. — konungseyrir 139. — landaurar 151. — laus eyrir, lausir aurar 173, 193, 220, 224, 539, 722, 834. — lagaurar, lögaurar 88, 208, 209, 286, 446. — ómagaeyrir 12, 13, 16, 17, 18, 210, 285. — sakeyrir, sakareyrir 207, 209, 222, 369, 509, 765, 834. — vísaeyrir 139. Sbr. flytjandi eyrir, þinglagsaurar.
- Eysteinn Ásgrímsson 323.
- Eysteinn Erlendsson erkibiskup í Niðarósi 222.
- Eysteinnsson: Hákon, Oddr.
- Eystrihreppr í Árnessýslu 662, 869 (= Gnúpverjahreppr).
- Eyvindará í Suðr-Múlasýslu 83. — Eyvindardalr 83.
- Eyvindaholt undir Eyjafjöllum 870.
- Eyvindarlækr í Aðaldal í Þingeyjarsýslu 434.
- Eyvindarmúli í Fljótshlíð 88, 686.
- Eyvindastaðir (Eyvindarstaðir) í Eyjafirði 450.
- Eyvindr biskup í Ósló (1288—1304) 275.
- Faðir:** andlegir faðir 156, 195, 215, 267, 326, 614, 722, 834, 857. — andlegt faðerni 48. — allsvaldandi faðir allrar miskunnar 185. — forfaðir 711, 712. — guðfaðir 756. — himneskr faðir 215. — heilagr faðir, heilagir feðr 176, 180, 185, 216, 225, 354, 625, 837, 840. — skipan heilagra feðra 225. — skriptafaðir 631, 752, 763. — virðulegr faðir, virðulegir feðr 148, 154, 156, 372. — föðurlaust barn 532, 550, 572, 640, 804, 825. Sjá frændsemi.
- faðmr 431, 681, 773, 781, 786, 854. — fyrirdæmd faðmlög 631.
- Fagrahlíð (Fagrhlíð) í Landbroði 739.
- Fagranes á Langanesi 71, 74.
- Fagranes við Skagafjörð 468, 487.
- Fagrey á Breiðafirði 116, 636.
- Fagribær í Höfðahverfi 447.
- Fagridalr í Mýrdal 738.
- Fagridalr í Vopnafirði 72, 75.
- Fagriskógr í Þjörnsárdal 865.
- falco griseus (= grávalr) 104. Sbr. gerofalco griseus.
- fálki, fálkar 161, 394. — fálka-veiðar 241. — geirfálki 151.
- Fallandastaðir í Hrutafirði 258, 484, 736.
- falleran, at fallerast 133, 214.
- fals, falsan 213, 509, 587, 600, 651, 853. — falsan bréfa 213, 587, 600, 851—56. — falsbréf 851—856. — falskaup 208. — falsvitni 753, 763. — falsleg tálman 711. — fals á varningi 651—652.
- familia 144, 303.
- famulus 507.
- fang (= veiði, veidiskapr) 442, 443.
- fang úr kú 286.
- fangelsi 234.
- far (= skip) 722. — Íslandsfar 722. — Íslandsfarar 728, 729.
- fardagar 169, 299, 306, 314, 443, 444, 594, 664, 746, 793, 802, 814, 817. — föstudagr í fardögum 300.
- Farensis episcopus (= Færeya-biskup) 502—506, 608.
- farina (mélmatr, kornmatr) 104, 143, 308, 304. — triginta leste

farine mittantur að Islandiam 104, 143. — talentum farine 303—304.

Farmannalög Jónsbókar 18, 173, 399.

farvegr forn 850.

farþegi 788.

fasta, at fasta 29, 38—42, 128—

129, 139, 224, 244, 272, 442,

508, 519, 537, 542, 543, 558,

559, 573, 594, 595, 596, 597,

599, 600, 601, 602, 603, 605,

606, 706, 752, 763, 793, 803,

807, 808, 838. — fasta = langa-

fasta 41, 458, 577, 786. — at

fasta (karinu XL daga) við vatn

ok brauð 38, 132. — almennings-

ingsfasta 129. — alþýðufasta 29.

— karínufasta (sbr. karína) 38.

— lögfasta 443. — miðfasta

413. — vatnfasta 40, 42, 61,

598, 600, 752, 763, 800, 824. —

þurfasta, fasta við þurt 40, 61,

132, 594, 598, 600, 802. — at

fasta sexdægru 598, 605. —

föstuafríðgi 61. — föstudagr

(sbr. frjádagr) 29, 39, 40, 43,

61, 129, 132, 133, 300, 378,

403, 594, 596, 600, 601, 606,

634, 636, 812, 844. — föstudagr

í fardögum 300. — föstudagr

hinn langi 634. — föstugangr

822 (= föstunngangr). — föstu-

nátt, föstunætr 29, 39, 40, 41,

597, 603, 605, 793, 802, 814. —

föstunátta fasta 597, 603. —

föstunáttaleyfi 29, 129, 803. —

föstutiðir 444. Sbr. almennings-

fasta, alþýðufasta, gagnfasta,

Jólafasta, karínufasta, langa-

fasta, lögfasta, miðfasta, niu-

vikna fasta, þurfasta.

fasteignir 175, 184, 187, 588, 744,

745, 753, 791, 795, 797, 808,

815, 821, 822, 827, 828, 829. —

fasteigna tíund 791, 795, 797.

fátækir menn 57, 126, 127, 158,

177, 198, 199, 207—209, 230,

300, 309, 344, 345, 346, 347,

360, 364, 378, 393, 396, 471,

480, 485, 495, 515, 525, 542,

543, 554, 556, 560, 563, 567,

599, 604, 613, 614, 628, 631,

639, 664, 742, 759, 779, 793,

802, 844, 845. — hátækir frændr,

fátæk skyldmenni 647. 648. —

fátæk mey eðr kona 292. — fá-

tækir ölmusumenn 746. — fjórð-

ungr hátækra manna af tíund

364. — flutningr hátækra manna

198, 208. — gjafir til hátækra

manna 845. — hátækra manna

spítall 158. — hátæki, hátækt 335,

391, 393.

Féðgar í Meðallandi 871.

fé 161, 165, 177, 184, 186, 196,

197, 198, 199, 204, 207, 209, 210,

220, 221, 223, 224, 225, 230,

233, 240, 243, 244, 270. 284—

287, 293—298, 345, 347, 392,

393, 416, 427, 436, 523, 524, 536,

539, 541, 548, 554, 560, 569,

570, 572, 602, 653—658, 660,

665, 671, 726, 731, 735, 744,

745, 751, 762, 806, 819, 844,

860. — at fyrirgera fé ok fríði

224. — fé ok færi 653. — hver

peningr fjár 223. — dautt fé,

at byggja dautt fé (okra) 57—

58, 177, 199, 230, 244. — dílk-

fé 208, 285. — dæmt fé 296. —

eindagað fé 198, 204—205. —

— fúlgufé 208. — gamalt fé

(sauðfé) 434. — geldfé 284, 345

(sbr. geldfé). — kirkjufé 196,

204, 232, 326, 570 (sbr. kirkja).

leigufé 293—295, 297. — laust

fé, lausafé 296 (sbr. lausafé). —

liggjandi fé 326. — ómagalaust

fé 287. — ómarkað fé 287. —

rangfeingið fé 751. — skipafé

197, 204. — skuldaust fé 287.

- staðarfé 256 (sbr. staðr). — Sbr. vitafé. — þriðjungafé 746. — atlega fjár, sjá ávöxtr. — ávöxtr fjár, sjá ávöxtr. — skjól fyrir fé (sauðfé) 634. — viðtaka viðrtaka fjár 654—655. — fjár-afli 532, 550, 567, 572, 639, 803, 820, 824, 825. — fjárgjald 156, 178, 220, 233, 285, 654, 655, 838. — fjárbald 200, 206, 208, 286, 294, 344. — fjárbaldsmaðr 286, 395. — fjárhlutr 750. — fjárhús 664, 870. — fjárlag 167—171. — fjárkrafa 654, 656, 657. — fjárkröfuforsögn 656. — fjármaðr 247, 248. — húsrúm fjármanni 247, 248. — fjármagn 197, 202, 349, 364. — fjármissa 510. — fjármunir 750. — fjárpínur, fépínur 151, 240, 500, 707, 713, 795, 821, 827, 829. — fjársekt, fésekt 132, 134, 150, 157, 174, 490, 719. — fjárskaði 161, 163, 399, 402. — fjársókn 199, 383, 384, 654, 657. — fjárstyrkr 647. — fjár uppreiðsla 331. — fjár upptekt 419, 657. — fjár útlát 744. — fjárvöxtr 532 (sbr. ávöxtr). — fjársparnaðr 508. — fjárþurðr 508. — féggjafir 600. — féhirðir 404, 719. — féhizla Noregskonungs 859. — félát 138. — félausir menn 293, 295, 296, 297, 298. — félausir menn, sem óskil gera 6—10. — féleysi 648. — féprettir 157. Sbr. búfé, fénaðr, geldfé, sauðpeningr.
- félag 293, 295, 296, 297, 298, 333, 344, 348, 349, 588. — félagsgerð hjóna 293, 295—298, 347—349, 395. — helmingar (helminga, helmings) félag 344, 348, 395. — þriðjungafélag 347.
- Feliciissimusþíslarvotttr (6. Aug.) 409.
- Fell í Biskupstungum 670.
- Fell í Kollafirði 258, 406—407.
- Fell í Mýrdal 743.
- Fell í Sléttuhlíð 459, 487.
- Fellshverfi í Hornafirði 771, 772.
- Fellslækr á Langanesi 425.
- Fellsmúli á Landi 86.
- fénaðr (sbr. búfé, fé) 207, 234, 287, 531, 627, 794, 803. — at blandast við fénað 794, 803.
- ferð, för 153, 160, 219, 372, 513, 539, 540, 557, 648, 657, 765, 841. — ferðamenn 208, 210. — kaupferðir 173. — langferð 394. — langferðameinn 754, 764. — leiðangrsferð 151, 157. — pflagrímsferð 539, 841. — utanför, utanferð 243, 265, 644. — þingför 172, 194, 195, 243, 355, 657. Sbr. selför, sængför.
- Ferensis, sjá Farensis.
- ferja 457.
- feria, feriz 538, 601, 652, 703. — feria quarta (miðvikudagr) 601. — feria sexta (föstudagr) 601.
- Ferjubakki í Skinnastaðapingum 312.
- Ferjuhamar í Skagafirði 301, 396.
- ferming (barna) 51, 760, 761, 840.
- Feroyæ 235, 237 (sbr. Færeyjar).
- ferskepta 450, 474 (sbr. vaðmál).
- festlar, festingar, at festa sér konu 26, 29, 36, 59, 202, 329, 344, 373, 392, 399, 517, 518, 529, 557, 564, 573, 593, 753, 763, 764, 803, 820, 838. — launfestar, launfestingar, leynilegar festingar 278, 573, 593, 638, 791, 795, 797, 808, 816, 821, 827, 829. — lögleg festing 392. — festarmál, festmál 244, 628. — festarvottar 344.
- festivitates 189.
- festum, festa 132, 133, 159, 174, 190. — summa festa 132. — festum duplex 132, 276, 537, 538. — novum festum 595. —

festum Andree apostoli 189. — festum Augustini episcopi 858. — festum Bartholomei apostoli 747. — festum Basili episcopi 724. — festum Calixti papæ 467. — festum Cosmæ et Damiani martyrum 634. — festum corporis Christi 594, 595, 796 (sbr. dýridagr). — festum Demetrii martyris 472. — festum Eustachii abbatis 835. — festum Firmini martyris 474, 482. — festum Fransisci 471, 475, 480. — festum Georgii martyris 789. — festum Hallvardi martyris 503, 847. — festum innocentium 780, 792, 796, 809, 829. — festum inventionis crucis 305. — festum Jacobi apostoli 189. — festum sanctorum Johannis & Pauli martyrum 731, 732. — festum sanctæ Katrinæ 189. — festum sancti Lucæ evangelistæ 397. — festum Marci papæ 472, 836. — festum beatæ Margaretæ virginis 714. — festum assumptionis beatæ Mariæ 107. — festum Matthei 451. — festum Mauricii & sociorum eius 467, 476. — festum sancti Maurini abbatis 159. — festum sancti Michaelis 189. — festum sancti Nicolai 189. — festum sancti Olai 189. — festum kirkju patroni 713. — festum Paxedis virginis 482. — festum apostolorum beati Petri & Pauli 645. — festum sancti Petri ad vincula 102. — festum reliquiarum 280, 410. — festum sanctorum septem dormientium 718. — festum Sebastiani martyris 458. — festum Sixti papæ 480. — festum sancti Suithuni 189, 190, 649. — festum trinitatis 174. — festum Vin-

centii martyris 189, 851. — festum sancti Vitalis martyris 266, 744. fet: at mæla hval fetum 778, 779. — xx feta tré 436. fides 607, 608, 609, 718, 750, 848. — fides catholica 607—610. — articuli fidei 750. Fífilsgærði (Fífilgerði) í Eyjafirði 485. fífl 235. Fíflaholt eystra í Landeyjum 688. Figiaco 608, 610. filia: filia propria 211—212. Sbr. dóttir, frændsemi. filius 140, 190, 192, 236, 237, 323, 352, 517, 521, 545, 546, 606, 607, 608, 609, 610, 702, 818, 839. — filius dei 135—137. — filius virginis 702. — devoti filii 607. — dilecti filii 606, 608, 609, 610. — grati filii 607. Filippus postuli 129, 746, 802. Filippusdóttir: Ingigerðr. fillingar norrænir 375. fimmeila (hvala) 321, 486. fimt 59. fimtudagr 87, 595, 768, 852. — fimtudagr fyrstr í sumri sauðagjalddagi í Odda 87. fimtungr 69, 73, 75, 77, 91, 119, 247, 248, 308, 312, 322, 408, 432, 471, 487, 620, 768. — fimtungaskipti 67, 73. fingrull 329. Sbr. kirkja. Finnafjörðr í Norðr-Mólasýslu 71, 74. — Finnafjarðará 71, 74. Finnastaðir í Saurbæjarhrepp í Eyjafirði 450. — Finnastaðir í Hrafnagilshrepp 452. Finnbjörn [Sigurðarson í Hvammi í Vatnsdal] 733. Finnbogi Jónsson lögmaðr 379. Finnmörk 859. Finnr, herra 325, 333. Finnr Bjarnarson Hamra-Finnssonar á Nesi í Selvogi 377, 378, 863. Finnr Jónsson biskup í Skálholti

- 125, 147, 255, 322, 323, 324, 325, 423, 441, 511, 512, 582, 594, 606, 612, 613, 736, 789, 794, 830, 853.
- Finnr Magnússon prófessor 5, 374.
- Finnr Ögmundarson, herra (d. 1343) 646.
- Finnsdóttir: Þóra.
- Finnsson: Bjarni (Björn), Hannes.
- Finnsstaðir í Köldukinn 439.
- Finnsstaðir á Skagaströnd 471.
- Finnsteigr á Grenjaðarstað 431.
- Firðafylki í Noregi 859.
- Firminus biskup, píslarvottir hinn helgi 474, 482.
- firnaverk 604.
- Fiskilækr í Haukagilslandi í Hvítársíðu 359.
- fiskr, fiski (sbr. lax, skreið, veiði) 61, 153, 154, 442, 834, 854. — at róa til fiskjar, at fiskja 39, 854. — öll fiski 475, 617. — fiskr geingr í teina (= í háf í kistu) 578. — fiskar veiddir á helgum dögum 495. — fjórðungur fiska til Ingjaldshvols 411. — fjórðungur vættar fiska prests í Húsavík 428. — hálf vætt fiska af hverjum bæ til Tungu í Steingrímsfirði 408. — xvj fjórðungar fiska fyrir að hirða um kirkju í Grímsey 442. — c fiska frá Ofanleyti til Odda 88. — fiskimenn 407, 617. — fiskreki á Eyraðbakka 671. — fiskreki á Mjófatanga á Rosmhvalanesi 77. — fiskatollr til Flateyarkirkju fyrir Flateyjardal 441. — fiskatollr til Hofs á Skagaströnd 469. — fiskitollr um allan Skaga til Hvammskirkju í Laxárdal 468—469. — fiskatollr til Kaldaðarness í Bjarnarfirði 407. — fiskatollr á Presthólum 426. — fiskatollr á Svalbarði 426. — fiskatollr um alla Sléttu 426. — fiskatollr á Þaunglabakka 444. — fiskatollr á Þaunglabakka hinn minni xij álnir 444. — fisktund, fiskatund 153, 192. — fiskivatn 372. — fiskiveiðar 722. — fiskveiði á Arnarvatnsheiði 479. — fiskveiði í Djúpa í Fljótshverfi 778, 779. — fiskveiði í Flóa hvorum tveggja á Tvídægru 359, 863. — fiskveiði í Gljúfrá í Mýrasýslu 578. — fiskver í Náttfaravikum 431.
- Fit undir Eyjafjöllum 684. — Fitin ytri 688. — Fornafit (fór af um 1635) 870.
- Fitin fyrir Breiðabólstað á Síðu (mjög af sér geingin orðin 1615) 779, 780.
- Fitjá, er fellr í Viðidalsá 478.
- Fitjar í Garði á Rosmhvalanesi 77.
- Fitjar við Hrutafjörð 484.
- Fitjaskógr fremri og nyrðri (norðari) í Þjórsárdal 866, 868.
- fjaðrklæði 38, 46, 596, 600, 601 (sbr. dúnklaði).
- Fjalafylki í Noregi 859.
- fjall: undir Fjalli á Síðu 298; sbr. Kleifar. — at reka á fjall 781. — fjallgaungur 284. — fjallhagi frá Staðastað á Vatnaheiði 114. Sbr. fjara.
- Fjall (Syðra-Fjall) í Aðaldal 434. — Fjallsland 434.
- Fjall í Héraði (Öræfum) 776. — Fjallsland 776.
- Fjall í Seiluhreppi í Skagafirði 301.
- Fjalleyrar í Skötufirði við Ísafjörð 615.
- fjandinn (sbr. andskotinn, djöfullinn, óvinrinn) 216, 630, 750, 762.
- fjár-, sjá fé.
- fjara, fjörur 79. — milli fjalls ok

fjöru 848. — sölvaðfjara 117. — iferð í fjöru 117, 633. — fjöru-gögn 116, 317, 319, 446 (sbr. landgögn). — fjörunytjar 119, 261, 408, 620. — fjöruvað-veizla 245. — fjörur Breiðabólstaðar í Fljótshlíð 689. — Breiðármerkr 772—773. — Dalsundir Eyjafjöllum 683. — Gaulverjabæjar og Loptsstadamanna 671. — Hofs í Örnafum 774. — Holts undir Eyjafjöllum 84—86, 681. — Jökulfells í Örnafum 774. — Kálfafells í Fljótshverfi 778, 779. — Kálfafells í Hornafirði 771. — Kirkjubæjarklausturs 781. — Oddastaðar 88. — Rauðalækjar í Héraði 776. — Viðeyjarklausturs 245—248. — Þernreyjar 64. — Þykkvabæjarklausturs 740. — Ása fjara hinna ytri (Bænhússtúfr) 740. — Borgarfjara undir Eyjafjöllum 678. — Búlandsfjara 740, 852, 855, 856. — Bæjarfjara í Lóni 769. — Dunskögafjara 740. — Efrieyjarfjara í Meðallandi 740. — Fossfjara í Fljótshverfi 778, 779. — Grimsstaðafjara í Landeyjum 88. — Hafnarnessfjara í Álptaveri 740. — Herdisarvíkrfjörur 124. — Hólaðfjara í Örnafum 773. — Hraunfjara í Fljótshverfi 778, 779. — Hraunfjara í Grindavík 832. — Hvammsfjara undir Eyjafjöllum 84, 681. — Krossvíkrfjara (frá Þerney) 64. — Maríufjara Breiðabólstaðar í Fljótshlíð 689. — Salt-höðafjara í Örnafum 773. — Saurbæjarfjara í Dalasýslu 633. — Sigluvíkrfjara í Landeyjum 88. — Skúmsstaðafjara 88. — Synstu-Vestrhofta fjara undir Eyjafjöllum 84, 681. — Vindásfjara í Örnafum 773. — Þúfna-

fjara í Landeyjum 88. — Þykkvabæjarfjara í Landeyjum 88.

Fjarðarbotn í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu 443, 863.

Fjarðarhorn í Hrútafirði 484.

Fjarðarhorn í Kollafirði 258.

fjórbyli 872.

fjórðung, fjórðungur, fjórðungar 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 88, 91, 108—109, 116, 118, 119, 124, 165, 168, 169, 170, 171, 195, 245, 246, 248, 249, 250, 261, 287, 293, 295, 297—298, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 318, 319, 320, 321, 325, 330, 356—357, 361, 364, 370, 408, 409, 411, 426, 428, 431, 432, 434, 436, 442, 447, 455, 457, 465, 469, 475, 476, 478, 479, 481, 484, 492, 616, 617, 620, 622, 685, 687, 691, 738, 739, 740, 768, 774, 778, 779, 785, 792, 861, 862. — fjórðungur úr fé 287. — hálfir fjórðungar 685, 739, 740. — fjórðungur (fjórðungar) fiska 411, 442, 469². — hálfir annar fjórðungur lýsis 666. — fimm fjórðungar mörs 672. — fjórðungrosts 88, 118, 195, 577, 739, 740. — þrír fjórðungar vax og .v. merkr meðr reykelis 442. — xxx fjórðungar skyr 687. — fjórðungur (fjórðungar smjörs) 195, 672, 691, 740. — iiij fjórðungar tjöru 457. — hálfir fjórðungur vax 685. — átta fjórðunga vætt 169, 171. — fátækra manna fjórðungur (af tíund) 864. — fjórðungur héraðsmanna 370. — fjórðungur þingmanna 370, 371. — fjórðungsgjöf 197. — fjórðungsprestr 544. — fjórðungsþing 343, 355, 371. — landsfjórðungur 297. fjós 671.

- Fjós í Meðallandi (nú Fnjóskakot) 739.
- Fjós, jörð Oddakirkju 86.
- fjölgeirungar 791, 795, 803, 808, 816, 821, 829 (sbr. klæði).
- Fjöll í Norðr-Pingeyjarsýslu 429.
- Fjöll (= Eyjafjöll): undir Fjöllum 84, 677, 681, 683, 869.
- fjölmæli 383, 392, 417, 515, 543, 556, 563, 566, 570, 638.
- Fjölsvinnr prestur á Breiðá 772, 773.
- fjörbaugsgarðr 291.
- Flaga í Húnavatnssýslu 330, 476.
- Flaga í Skaptártungu 739.
- Flagbjarnarholt á Landi 86, 696, 699.
- Flandr (Flandern) 723.
- Flankastaðir (Flangastaðir) í Garði á Rosmhvalanesi 77, 79. — Flankstæðingar (Flámstæðingar, Flamstæðingar) 77.
- Flatatunga í Blönduhlíð í Skagafirði 462—463, 487, 857.
- flatbytna (sbr. tunna) 786.
- Flatey á Breiðafirði 118. — Flat-eyjarannáll 333, 595, 851, 859. — Flateyjarbók 251.
- Flatey fyrir Flateyjardal í Þingeyjarsýslu 441, 487. — Flat-eyjardalsheiði 447.
- flatur 866.
- Flatnefsstaðir á Vatnsnesi 481.
- Flautuker (flautaker; = Flötuker?) í Aðaldal 4.
- Flautafell í Þistilsfirði 433. — Flautafellsreki 433.
- Fleggisklettur á Breiðafirði 116.
- Fljót það er fellr næst tungu í Hvítársíðu (= Norðlingafljót) 359.
- Fljót (= Skjálfandafljót) 431.
- Fljót í Norðr-Ísafjarðarsýslu 620.
- Fljót í Meðallandi 739, 781, 782, 873, 874. — Syðri-Fljót 873.
- Fljót í Rángárþingi (= Markar-fljót) 635.
- Fljót(in) í Skagafjarðarsýslu 458, 487, 488.
- Fljótsdalshérað 75, 376.
- Fljótsahlíð í Rangárþingi 686, 687.
- Fljótshverfi í Skaptafellssýslu 778, 779.
- Fljótsandr við Skjálfandafloa (sbr. Ljótsandr (rangt), sbr. Sandr) 434, 439, 863. — Fljótsós 439.
- Flóðholt í Meðallandi 873.
- Flóðlækr á Tvidægru 359.
- Flói(nn) í Árnessýslu 866.
- Flói hinn eystri (Eystri-Flói) á Tvidægru 359. — Vestri-Flói á Tvidægru 359.
- Flooi Jónsson prestur [(officialis) á Staðastað] 850.
- Flosason: Þórðr.
- fluga 526, 548, 562. — flugumaðr 589.
- Flugumýri í Blönduhlíð í Skagafirði 487.
- flúr (flórmél) 159, 161.
- flutning, flutningr (hvals) 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 91—92, 164, 165, 249, 250, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 428, 431, 432, 434, 436, 442, 443, 446, 447, 455, 481, 486, 487. — flutnings (flutningar) hvalr 69, 73. — flutningr fátækra manna 198, 208. — flutningr til skips 649. — flutnings-tíund 612.
- flytjandi eyrir 426, 429, 434, 435, 437, 438, 440, 441, 450, 690, 786.
- Flögur, sker á Breiðafirði 635.
- Fnjóská í Fnjóskadal í Suðrþingeyjarsýslu 439. — Fnjóskadalr 439, 446, 789, 861.
- foca (sbr. seir) 236. — coria focarum 236. — dentes focarum 236.
- focarise 702, 704, 826 (sbr. frilla).

- fóðr (sbr. eldi) 284, 377. — vetrunga fóðr 781, 874. — at fæða kýr 739, 740, 782. — at fæða lömb 739. — at fæða naut 738, 739. — at fæða vetrunga 740, 782.
- fóld (sbr. hross) 671.
- Folafall á Álamýrum á Snæfellsnesi 166.
- Fólkvarðr melbyggi 281, 282.
- fólkvopn 537.
- fons sacra 212.
- fotr 516, 518, 556, 557, 564, 565, 756, 840. Sjá kirkja.
- forboð (= hann), forboðaðr maðr, forboðan 25, 57, 152, 178, 188, 215, 217, 224—225, 233, 328, 364, 401, 528, 529, 532, 539, 549, 566, 586, 588, 590, 591, 593, 594, 753, 758, 760. — forboðsómur 590. — forboðstími 590.
- fordæða 383, 392.
- forhús kirkju 707.
- forkaupsréttir konungs 7, 161—162.
- forlagseyrir 110, 111, 112, 344, 393.
- forma jurandi 47. Sbr. eiðr.
- formaðr, formenn 159, 172, 184, 188, 252, 253, 276, 406, 415, 501, 592, 626, 627, 629, 632, 633, 705, 707, 711, 712, 713, 758, 799, 813, 837, 841, 844, 857, 858. — formenn Hóla-kirkju 857. — formenn kirkna, formenn heilagrar kirkju 172, 184, 252, 253, 276, 588, 589, 626, 627, 629, 632, 707, 711, 729, 744, 857, 858. — formenn klaustura 188, 501, 705. — formenn kristinnar 626. — formenn landsins 496. — formaðr staðar 799, 813. — formanns-stétt 631.
- formálar 328, 329, 506, 653, 701, 733, 861, 862. Sbr. forsögn.
- formæli 520, 797.
- forn: forn heit við Íslendinga 496. — forn landamerki 428. — forn lög 496. — forn ok nýr réttir 491. — fornasta sáttmálabréf við Íslendinga (= Gamli sáttmáli) 498. — forn siðvenja 496.
- fór (sbr. sacramentum) 30, 33, 34, 35. — fórn guði færð 624. — fórn til biskupa 759. — frumfórn 182, 585.
- forni (fornasti) Ós á Melrakkaslétu 90 (Sbr. Ós).
- fornicatio (sbr. hórdómur) 48, 103, 136, 142. — fornicatio simplex 135. — fornicatio duplex 135. — fornicatores 702.
- forræði 177, 244, 324, 326, 415, 707. — forræði biskups 324, 326. — forræði (forráð) á kirkjum og kirkjufjám 63.
- Forsjá í Hrunamannahrepp 664, 865.
- forstjóri, forstjórar, forstjórnarmaðr 150, 151, 177, 182, 183, 184, 213, 214, 215, 217, 269, 584, 586, 587. — forstjóri heilagrar kirkju 215, 217, 269, 584, 586, 587. — forstjórnarmaðr heilagrar kristni 347.
- Forsæti í Landeyjum 87, 690.
- forsögn, forsagnir (formulæ juridicæ) 43—49, 134—138, 506—510, 653—661.
- fortaksvottar 745.
- forum 145. — forum ecclesiasticum 103, 121, 149 (sbr. viðerni kirkjunnar).
- forustusauðr (sbr. sauðpeningur) 359, 708.
- forvaði fyrir austan Kollavík í Þistilsfirði 307, 313. — forvaði (forvaðar) á Tjörnesi 428.

- foss: at vekja upp landvættir í fossum 224.
- Foss í Aðaldal 437.
- Foss hjáleiga frá Breiðabólstað í Vestrhópi 479.
- Foss, eyðijörð í Fljótshverfi 778, 779. — Fossfjara 778, 779.
- Foss í Noregi 721.
- Foss í Skefilsstaðahreppi í Skagafjarðarsýslu 301, 398.
- Foss í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
- Foss í Grýtbakkahreppi í Suðr-Þingeyjarsýslu 446. — Fossárós (»árós») 455.
- Fossá á Langanesi 71, 74, 310.
- Fossá á Skaga nyrðra 471.
- Fossá í Þistilsfirði 70, 73.
- Fossá í Forsárdal (Þjórsárdal) 867, — Fossárdalur 865.
- Fossar í Skutilsfirði við Ísafjörð 699.
- Fossrófur í Þjórsárdal 867¹).
- Fótaskinn í Aðaldal 434.
- fótr: at fóttröða kross, krossmark 631, 791, 795, 797, 815, 821, 828.
- framferi, framfærsla ómaga 293, 295, 296, 297, 298, 393, 653, 793, 802, 814. — framfærsla föður og móður 293, 298. — framfærsla hjóna 393.
- Fransiscus hinn helgi 471, 475, 480.
- frater, fratres (sbr. bróðir, bræðr) 352, 609, 703, 715, 747, 847. — frater dilectus 304, 715. — fratres minores 141. — ecclesia fratrum minorum 141. — fratres conventus Nidrosiensis 715. — fratres suffraganei 848. — frater venerabilis 160, 235, 236, 323, 606, 609, 610. — Septem fratrum 717. — fratres ordinis predicatorum de Figiaco 608, 610.

1) Í «Foss Róum» var enn skógr á 18. öld (sbr. «Bjargleysibrag» Forsteins Magnússonar á Halli, enn á lífi 1732).

- frelsi: frelsi kirkna, frelsi heilagrar kirkju, kirkju frelsi (frjálsi), frelsi kirkju guðs 94, 150, 177, 180, 182, 187, 188, 213, 230, 252—255, 266, 500, 501, 585, 586, 627, 629, 857. — frelsi Hóla kirkju 858. — frelsi almennrar kristni 183. — frelsi biskupslegs sætis 501. — staðar frelsi 243. — frelsidómr 639. — frelsisbréf 148.
- frest: at ljá (leigja) göss sitt á frest 751, 762.
- Fretvogr við Mývatn 430.
- fríðendi 431, 433, 451.
- fríðill 297 (sbr. frilla).
- fríðr: ríkisins 188. — kirkja (kirkna) fríðr 233, 752, 763. — fríðr Hóla kirkju 858. — at fyrirgera fé ok fríði 224. — fríðkaup 420, 834. — fríðlaus 60, 220.
- Fríðrikr Árnason 721, 722.
- Fríðrik Danakonungur IV. 380.
- frilla, frillur, (sbr. concubina, deigja, focaria) 26, 187, 192, 193, 197, 202, 204, 344, 500, 508, 517, 529, 530, 534, 549, 567, 569, 570, 640, 707, 755, 791, 795, 796, 802, 815, 820, 821, 828. — frillulífi, frillulífnaðr 26, 31, 94, 134—137, 150, 177, 187, 230, 392, 502, 517, 557, 564, 567, 568, 628, 639, 706, 797, 837. — fyrirdæmðr frillulífnaðr 628. — óleyfðr frillulífnaðr 628. — opinber frillulífnaðr 502, 639, 706. — at leiða frillu í kirkju 640. — frillubarn, frilluborið barn 382, 385, 755. — frillu dóttir 392. — frillu sonr 202, 382, 392. — frillu sonr ættleiðdr 202. — frillumenn 36, 192, 193, 293, 295, 296.
- frítt, frítt fé, frítt göss, fríðr aurar 64, 257, 260, 261, 344, 411, 418, 426, 431, 465, 485, 486, 500,

- 575, 615, 616, 665, 679, 696, 700.
- frjádagr (sbr. föstudagr) 29, 39, 40, 41, 129, 132, 134, 153, 223, 278, 281, 340, 529, 566, 594, 598, 673, 694, 793, 802, 803, 814, 817, 834. — frjádagr rúmhelgr 449. — frjádagr í fardögum 798, 802, 814, 817. — frjádagr í páskavíku 803. — langi frjádagr 529, 566, 798.
- Fróða á Snæfellsnesi 411.
- Fróðaeingi í Norðrárdal í Mýrasýslu 833.
- Fróðaholt tvö (hið ytra og eystra) á Rangárvöllum 86, 691. — Fróðholt hið eystra 87, 691.
- fróðleikr: at sitja úti til fróðleiks 599, 604.
- Frostastaðir í Skagafirði 673—675. — Frostastaðabréf 673—675, 869.
- Frostapingsbók 348, 369. — Frostapingsmenn 108.
- Frosti, sjá Arnór frosti.
- frú 242, 263, 349, 379, 413, 525, 560, 646, 767, 852. — vor frú (sancta Maria) 525, 560 (sbr. Maria). — frú Hallbera Þorsteinsdóttir abbadís á Reynistað 300. — frú Ingibjörg drottning 263. — frú Ingibjörg Pálsdóttir 379. — frú Katrin af Laghala 349. — frú Kristína abbadís á Reynistað 767. — frú Kristín Ívarsdóttir 646. — frú Ragnhildr 413. — frú Steinunn Óladóttir 852. — frú Þuríðr 689.
- frumbréf íslensk 300—302, 397—399, 649—650, 673—675, 726—727, 729—730, 743—746, 766—767, 785—787, 788—789, 835, 856—858.
- frændi, frændr 156, 158, 206, 207, 209, 211, 291, 292, 293, 295—298, 322, 328, 337, 344, 348, 349, 418, 513, 532, 539, 550, 572, 628, 631, 648, 660, 760, 804, 825, 839, 841, 844. — frænda ráð 206—207, 209, 348, 418. — fátækir frændr 648. Sbr. frændsemi.
- frændkona 292. Sbr. frændsemi.
- frændsemi 27—31, 38, 42, 48, 60, 131, 132, 133, 150, 177, 187, 210, 211, 219, 220, 230, 231, 291, 323, 382, 517, 530, 557, 564, 570, 590—591, 598, 602, 653, 752—754, 763, 791, 797, 798, 803, 816, 820, 838. — sbr. sífjar, sífskapr. — faðir 46, 110—111, 133, 148, 154, 156—158, 176, 180, 185, 195, 196, 198, 199, 202—203, 205—206, 215, 216, 219, 225, 234, 235, 239, 252—253, 255, 266, 267, 271, 273, 274, 285, 293, 295, 296, 297, 298, 326, 332, 334, 349, 354, 372, 382, 384, 385, 386, 393, 395, 405, 406, 413, 414, 515, 516, 517, 518, 556, 557, 564, 565, 574, 599, 604, 611, 614, 625, 628, 631, 640, 659, 674, 710, 716, 722, 734, 749, 752, 755, 756, 757, 761, 763, 794, 798, 803, 821, 824, 834, 837, 839, 840, 841, 857. — líkamlegr faðir 46. — skilgetinn faðir 393. — at bölva föður sínum 599, 604. — faðerni 46, 48. — móðir 60, 110, 111, 133, 195, 202—203, 214, 215, 220, 224, 265, 285, 293, 295, 296, 297, 298, 349, 358, 382, 384, 385, 386, 392, 393, 395, 413, 515, 518, 556, 557, 564, 565, 574, 598, 599, 604, 611, 631, 647, 674, 731, 752, 755, 756, 757, 761, 763, 794, 798, 803, 821, 824, 833, 838, 839, 840, 841, 852, 854. — líkamleg móðir 47. — skilgetin (skilfeingin) móðir

382, 384, 385. — at bölvu móður sinni 599, 604. — at misþyrma móður sinni 598. — sonr 110, 111, 148, 156, 185, 198, 199, 202, 205—206, 220, 234, 235, 244, 252, 255, 266, 273, 334, 336, 398, 413, 414, 516, 517, 556, 557, 564, 601, 624, 625, 628, 640, 648, 653, 654, 658, 659—661, 673, 710, 713, 715, 733, 734, 749, 751, 757, 789, 794, 798, 821, 824, 839, 841, 842, 850. — skilgetinn eiginnar konu son 413, 414. — frillusonr, hórkonusonr, pátusonr 202, 382, 383, 392. — ættleiðingarsonr 393. — at drepa son sinn 110, 111, 601. — feðgar 157, 766, 767. — dóttir 60, 111, 198, 199, 205, 214, 220, 224, 379, 393, 517, 556, 564, 598, 628, 646, 735, 736, 746. — at misþyrma dóttur sinni 598. — feðgin 395. — kjötleg feðgin 51. — bróðir 110, 111, 149, 156, 188, 220, 252, 255, 271, 272, 278, 285, 323, 354, 362, 379, 420, 514, 517, 555, 563, 582, 613, 626, 646, 660, 714, 715, 720, 721, 723, 724, 725, 730, 731, 735, 751, 756, 758, 759, 762, 835, 849, 850. — systir 110, 111, 188, 214, 220, 224, 258, 297, 521, 546, 553, 558, 598, 756, 807, 817. — at misþyrma systur sinni 598. — systkin 413, 517, 841. — dótturdóttir 60, 220. — sonarsonr 199, 205, 393. — sonardóttir 60, 220. — bróðursonr 110, 111. — bróðurdóttir 220. — systurdóttir 60, 220. — föðurfaðir 96, 99. — föðurmóðir 60, 220, 413. — móður móðir 60, 220. — föðursystir 60, 220. — móðursystir 60, 110, 111, 220. — stjúpmodir, föður-

kona 235, 421. — móðir konu manns (= teingdamóðir) 60. — mágr 291, 332, 857. — bróðurkona 60. — sonarkona 60. — stjúpdoðtir 60. — bræðruna (annar liðr) 233. — systrungr, systrunga (annar liðr) 233, 597, 598, 602. — systkina börn 60, 133. — næsta bræðra (þriðji liðr) 597. — at þriðja ok fjórða 42. — annara bræðra, fermenn-ingr, fjórmenn-ingr, at fjórða manni 60, 291, 590, 597, 602, 791, 797, 798, 816. — þriðja bræðra, at fimta manni 27, 36, 602, 798. — v. kvísl á annanhvorn veg 753, 763, 820. — föðurfrændr 376. — móðurfrændr 383, 385. — móðurleggr (móðurætti) 382, 385. — frændsemis sifskapr 210. — frændsemis-spell 94, 113, 135, 150, 177, 187, 230, 231, 282, 567, 752, 763. Sbr. affinitas, consanguinitas, eiginkona, eiginmaðr. fugl, fuglar (sbr. fálki, falco, gáshaukr, haukr, geirfálki, grávalir) 151, 442. — fuglberg í Dritvík 425. — fuglberg í Ingólfsheðna 776. — fuglstapi 165. — fuglver 834. — fuglþéfa 251. — fylgling í Grímsey 442. — fylglingartollr í Grímsey 442. Fuglberg (Krýsuvíkberg) 124. Fúlavík (Fuglavík) á Rosmhvalanesi 77, 79. Fúlavík á Langanesströndum 72, 75. fúlga 293, 295, 296, 297, 298. — fúlgufé 208. Fúlilækr á Sólheimasandi 741 (sbr. Jökulsá). fullrétti 163, 294, 338, 544, 657, 722, 834. — fullréttiseiðr 370. — fullréttisorð 286. — fullréttis-skaði 402. — fullréttisverk 286, 417.

- fullveðja 344, 356, 391.
 funes balenarum 236, 862. Sbr. svarðreipi.
 fures 27, 31, 33. — furtum 135.
 Furuvík á Tjörnesi 317, 319.
 fustan: fustanshöklar 117, 359, 473, 636. — kantarakápa af fustani 117, 635. — fustanskápa 359. Sbr. kirkja.
 Fyljudalsá í Sveinungsvík við Pistilsfjörð 90, 307, 312, 313, 321, 486.
 fylki 197, 542, 544, 859. — hálf-fylki 199. — fylkjatal í Noregi 859. — fylkisprestr 544.
 fæði, fæzla 179, 612, 624, 641, 746, 800, 824. — at fæða mann með presti 634, 641, 800, 824. — fæði lærðra manna 612. — fæða fátækan ölmuðsumann 746. — fæði vinnumanna 612.
 Færeyjar 175, 185, 235, 236, 275, 326, 353, 363, 499, 510, 630, 859, 864. — Færeyjabiskup 502 — 506. Sbr. Farensis, Ferensis, Feroyæ.
 föðurgarðr 207, 218.
 föðurleifð 183, 369, 491, 586.
 förumunkar 715.
 föstudagr, sjá fasta.
 Gagndagr, gangdagr, gagndagar, gangdagar 29, 129, 418, 802. — gangdagrinn eini 469, 730. — gagndagavika 812.
 gagnfasta, gagnföstur, (gangföstur) 34, 39, 40, 42—43, 46, 118, 132, 133, 540, 596, 597, 598, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606. — gagnföstur meiri 42, 43, 46, 132, 133. — gagnföstur minni 42, 43, 46, 132, 133. Sbr. fasta.
 Gagnheiði 403.
 gagnsýni 250 (sbr. réttsýni, sjónhending).
 galdr 224, 599, 604, 750, 762, 763, 843. — galdramenn 753, 763. — galdrabók á Hólum (Rauðskinna) 424.
 Galmansströnd við Steingrímsfjörð í Strandasýslu (Galmansströnd, Strönd) 116, 408.
 Galmarsvík (Galmansvík) á Akranesi 403.
 Galtaból í Langanesi, skógr Þykkvabæjarklausturs 740.
 Galtalækr á Landi 696.
 Galtardalr 832.
 Galtarholt á Rangárvöllum 87, 691.
 Galtarstaðir í Flóa 671.
 Galtastaðir í Hróarstungu 75. — Galtastaðasandr 75.
 Galti í Grýtubakkahreppi í Suðrþingeyjarsýslu 446.
 Gamlanautr, skógr í Þórsmörk 85, 681.
 Gamli sáttmáli 7, sjá sáttmáli.
 Gamli í Steinum undir Eyjafjöllum 680.
 Garðabók (= JSig. 143. 4to) 684, 716.
 garðaleigur 153.
 Garðalækr, sjá Gerðalækr.
 Garðar á Álptanesi 246, 361—362, 733.
 Garðar á Akranesi (Garðastaðr) 263, 403—404.
 Garðar á Grænlandi 160.
 Garðar í Staðarsveit á Snæfellsnesi 164. — Garðar hinir ytri (yztu) 164, 850 (landamerki þeirra). — Garðalönd hin syðri 164. — Garðaland hið ytra 164.
 Gardensis, sjá Garðar á Grænlandi.
 Garðhverfa, teigr á Grenjaðarstað 431.
 garðr, garðar 124, 165, 246, 247, 459, 855. — löggarðr 284. — fyrir garði 124. — innan garða

439. Sbr. utan garðs. — að hlaða garð 855. — garðr (= landamerkjagarðr) 3. — gera garð á völlu 4. — halda garða, halda upp garði 4, 250. — garðr fyrir ofan akrland Sandgerðinga 77. — garðr hinn mikli 3. — garðr at ósi 403. — garðr fyrir austan völinn í Skinnalóni 314. — garðr, er geingr úr Geil í Tungusveit 373. — garðrúst, garðrústarendi 165. — garðsendi 246, 248. — garðstaðr vestan úr Bangarslý 745. — garðsvellir (garðavellir) á Melrakkaslétu 90. — garðtuft (gardztofth) 309. — gardznautn, sjá grasnautn. — merkigarðr 4. Sbr. gerði, grjótgardr.
- Garðr í Kelduhverfi 427—428, 488. — Garðsland 427. — Garðmenn, Garðsmenn 91, 427, 487. — Garðmannareki 487.
- Garðr í Laxárdal í Suðr-Þingeyjarsýslu 1, 3—5, 431. — Garðsmenn 3—4.
- Garðr í Þistilsfirði 69, 73.
- Garðsendi 124, sjá Bergsendi.
- Garðsendi fyrir Flateyjardal í Suðr-Þingeyjarsýslu 91.
- Garðshorn undir Eyjafjöllum 84, 681.
- Garðshviki í hinn vestasti (yzti) í Hvollhrepp 88, 691.
- Garðsreki í Austfjörðum 75.
- Garðsreki um Þistilsfjörð 69, 73.
- garðsvellir (garðavellir), sjá garðr.
- Garpsdalr í Geiradal í Barðastrandarsýslu 89, 118, 576—577.
- gás, sjá gæss.
- Gásagil í Höfðahverfi 447.
- Gásagil á Skarðsströnd, landamerki á Skarði 117.
- Gásahús í Holtum í Rangárþingi 87.
- Gásatjarnir á Tvídægru 359.
- gáshaukar 151 (sbr. astures).
- gata, götur 285, 867. — sauðr skal anna götu á degi frá Næfrholti að Odda 87. — gata í Búrfelli í Þjórsárdal 866. — götur í Búrfellshálsi 866, 868. — gata í Lágey í Héraði (Öræfum) skógarmark frá Rauðalek 776. — gata (landamerki) milli Starness (Stafness) og Hvalsness 81. — götur, sem liggja upp á (kringum) Sandfell í Þjórsárdal 866. — gata hjá Skógfelli milli Voga og Grindavíkr 76. — gata sú er liggir frá Vindhelsgarði til Stapa 470. — reiðgötur í Þjórsárdal 868.
- Gata, Gaulverjabæjar kirkjujörð 671.
- Gatnaskógr í Langanesi 740. (Sbr. Götur).
- Gatnaskógr í Þórsmörk 85, 681.
- gáttartré 535, 571.
- Gauksstaðir (Gauxstaðir) á Rangárvöllum 87.
- Gauk(s)staðir á Rosmhvalanesi 78.
- Gauldælafylki í Noregi 859.
- Gaulverjabær í Flóa 507, 671—672. — lærdra manna spítali í Gaulverjabæ 507. — Gaulverjar 671.
- gaungumenn 294.
- Gautadalr 119, sjá Götudalr.
- Gauti (Gautr) í Tólgu, lendr maðr Noregs konungs (d. 1289) 145, 154, 240.
- Gegnishólar í Héraði (Öræfum) 776.
- Gegnishólatorfa (hin neðri) í Þjórsárdal 866, 868.
- Gegnislækr í Gegnisvík á Melrakkaslétu 90, 308, 314, 320, 321, 486. Sbr. Torflækr.
- geigr: at vinna geig barni í konu, er nýkviknað er 596—597, 603.

- Geil í Tungusveit 373.
 Geilar (at Geilum = nú á Giljum) í Myrdal 738, 740.
 Geilar í Hvollhrepp 688.
 Geir Þorsteinsson bóndi á Seilu í Skagafirði 730, 744, 766, 767, 857.
 Geirabæir(nir) 739 = Geirlandsbæirnir, sjá Geirland.
 geirfálkar 151.
 Geiri at Söylu 857, sjá Geir Þorsteinsson.
 Geirland á Síðu 739, 781, 782.
 Geirlaugr kórsbróðir í Ósló 20—21.
 Gei(r)langsson (Gæilangsson): Jón.
 Geirleifshöfði í Suðrþingeyjarsýslu 91, 487.
 Geirmundarson: Ólafr, Þorbjörn.
 Geirmundarstaðir á Skarðsströnd 117.
 Geirmundur í Eystri-Ásum í Skaptártungu 785.
 Geirmundur Þrasason hins gamla í Skögum 676.
 Geirólfsnúp á Ströndum 617.
 Geirsbrekka (nú Gilsbrekka) í Súgandafirði 360, 575.
 Geirsson: Ari, Sturli.
 Geirsstaðir í Noregi 332.
 geisladagr 418, 448, 812, 849.
 Geitabú, Munkaþverárklausturs jörð [ekki nefnd í klaustarjarðabókinni frá c. 1550 né úr því] 486.
 Geitafell á Vatnsnesi 477.
 Geitafell, hjáleiga frá Grenjadarstað 431, 433.
 Geitagil á Vatnsnesi [eyðijörð í Tjarnarlandi og kallast nú samkvæmt sóknarlýsing 1840 Geitatóptir] 480.
 Geitahöll í Hrutafirði 484.
 geitfé (algeldingr, geitr, geitsauðir, graðhafrar, hafrar, höðnur, kið, kiringar, kjarnhafrar), verðlag þess 170. — geitr 285, 447. — geitr 1318 á Hálsi í Fnjóskadal 439. — geitakúgildi 1318 í Núpufelli 450. — geitakúgildi á Hrafnagili 453. Sbr. kið.
 Geithellur í Álptafirði í Suðr-Múlasýslu 768.
 Geitrey (nú Geitey) í Mývatni 430.
 Geizkusetr í Noregi 721.
 geldfé 4, 284, 345, 434, 616. — geldfjárafrett 247, 248. — geldfjárhagi 620. — geldfjárkúgildi, kúgildi í geldfé 83, 445, 448, 449, 453, 666, 771. — geldfjárrekstr 4, 284, 679. — geldir sauðir 114. — geldær 688, 777, 779, 780. — ær snögg og geld 688 Sbr. sauðpeningr.
 Geldingaholt í Gnúpverjahrepp 397. — Geldingaholtsskógr í Fossárdal 865.
 Geldingaholt í Vallhólmi í Skagafirði 467, 488.
 Geldingalekr á Rangárvöllum 87, 688, 692.
 Geldingavíkr í Suðr-Þingeyjarsýslu 447.
 geldingr, sjá sauðpeningr.
 Georgius píslarvotr 789.
 Georgius í Viðidalstungu 478.
 Gerðalækr (Garðalækr) í Flóa 671.
 Gerðar undir Eyjafjöllum (sbr. Gerðakot) 84, 681.
 gerði, at gerða, at girða 3. — gerðingar 158. Sbr. garðr.
 gerofalcones 143.
 getnaðr: at fyrirgera getnaði sínum 752. — at fyrirfara getnaði sínum 763. — getnaðarlímr 799, 813, 837.
 gil inn frá Höfðaskógi á Þórsmörk 85, 681.
 Gil hið syðra í Hrafnagilspingum í Eyjafirði 453.
 Gil í Skagafjarðardölum 463.
 Gil í Trékyllisvík 622, 623.
 Giljá í Húnavatnssýslu 249, 251. — Giljá (stóra) 475. — Giljár-

- menn 475, 864. — Giljárrekar 249, 251, 727—728.
- Gillir (Gellir) á Snæfellsnesi 850.
- Gilsá í Skriðdal í Suðr-Múlasýslu 83.
- Gilsbakki í Hvítársíðu 358—359, 863.
- Gilsbakki í Miðdölum í Dalasýslu 258, 736.
- Gilsfjörðr 792, 805, 814, 816, 826, 830.
- Gilsson: Einar, Kolbeinn (sjá Þor-gilsson).
- gingibraað (gingibrauð) 723, 725.
- giptingar (sbr. brúðkaup) 173, 207, 209, 348, 349, 533, 752, 753, 763, 764, 798, 804, 812, 820, 840. — at giptast á laun 207, 208, 209. — giptingarmenn 285, 392, 837.
- girnd: konum leysir girnd 598, 604.
- girofalcons (sbr. grafalcones, geir-fálkar, gerofalcones) 104.
- Gislason: Árni, Bárðr, Eiríkr, Há- kon, Páll, Stephán.
- Gislavatr í Mýrasýslu 359.
- Gisli Bjarnason, Árnasonar lög- manns, kirkjuprestr í Skálholti og síðast prestr á Melum (d. 1771) 123.
- Gisli Ísleifsson, Einarssonar (Ein- ars), prestr í Kálfholti 194, 641.
- Gisli Hákonarson, lögmaðr í Bræðra- tungu (d. 1648) 6, 270, 380, 415, 869.
- Gisli Jónsson biskup í Skálholti (d. 1587) 865, 869. — bréfabók hans 865, 869. — Gíslamáldagi 676.
- Gizki, ey fyrir Sunnmæri í Noregi 254, 278.
- Gizur Bjarnarson galli í Viðidals- tungu 306, 317.
- Gizur (Hafriðbjarnarson) í Nesi við Seltjörn 80.
- Gizur Þorvaldsson jarl 195.
- Gizurarson: Jón, Magnús.
- gjá í Leirhafnargnúpi 322, 487.
- gjá í Rauðagnúpi á Melrekkasléttu 308, 311, 313, 315, 320, 322, (Hvalgjá), 426 (gjá), 432.
- gjafir: gjafir til heilagrar kirkju 54, 150, 183, 189, 241, 262, 845. — til klaustra 186, 300—302, (sbr. klaustr). — með líkum 440. — féggjafir 600. — fjórð- ungsgjóf 197. — heygjafir 208, 210. — læggjafir 197, 202. — matgjafir 59, 139, 207, 800, 801, 824. — sálugjafir 183, 197, 202, 209, 586. — tilgjóf 287, 348. — gjaftolr 355, 863.
- Gjafvaldr á Spákonufelli 470.
- gjald, gjöld 209, 338, 416, 421, 614, 660, 838—839. — full gjöld 838—839. — inngjöld 858. — niðingsgjöld 416. — sýslugjöld 765. — gjalddagi 205, 284. — gjaldeyrir 235.
- Gjár í Þjórsárdal (sbr. Gjaskógr) 867.
- Gjaskógr í Þjórsárdal 866, 868.
- Gjögr á Reykjanesi í Strandasýslu 408.
- gjörningar (sbr. galdr) 224, 843.
- Gjörvidalsá á Langadalsströnd við Ísafjörð 620.
- Glaumbær (Glombær) í Skagafirði (sbr. Vellir í Hólmi) 466, 488.
- Glaumbæjar-Rafn, sjá Hrafn Jóns- son 644.
- Glennrarfoss í Norðrárdal í Mýra- sýslu 359.
- Gljúfrá í Mýrasýslu 573—579. — Gljúfrárjörð 578.
- Gljúfrá (Gljúfrsá) í Vopnafirði 72, 75.
- gloria in excelsis (deo) 537, 841.
- Glúmr í Grindavík faðir Teits 862.
- glysmangari. glysmangara kram 333.

Glæðir gullháls 282.

glæpir 186, 187, 213, 217, 218, 220, 222, 254, 256, 500, 527, 549, 562, 569, 572, 583, 590, 592, 600, 639, 707, 752, 754, 764, 805. Sbr. stórglæpir.

Glæsibær í Eyjafirði 454, 488.

Gnúpargrúti í Náttfaravíkum 92.

Gnúpri í Vopnafirði 72, 75. —

Gnúpisland eð syðra 72, 75. Sbr.

Gnúp.

Gnollr (Nollr) í Höfðahverfi 447.

Gnúpar (at Gnúpum) undir Eyja-fjöllum (= Núpakot = Þorvalds-eyri) 680.

Gnúpdælagata á Tvidægru 359.

gnúpr í Axarfirði (= Axargnúpr)

309, 310, 313, 314, 482.

gnúpr fyrir innan Sjálfkvíar milli Hólms og Gufuskála á Rosm-hvalanesi 76.

Gnúpr í Dýrafirði 787.

Gnúpr undir Eyjafjöllum 682.

Gnúpr í Eystrahrepp (Stóri-Núpr) 662—663.

Gnúpr í Miðfirði 483, 488.

Gnúpr við Skálavík 676, 864.

Gnúpsvellir í Aðaldal 4.

Gnúpverjahreppir í Árnessýslu (= Eystrihreppir) 396, 662, 869.

Gnýpr á Skarðsströnd í Dalasýslu 685, 686. Sbr. Gnúp.

Gocia 610.

Goðdalir (Guðdalir) í Skagafjarðar-dölum 464, 465, 488.

Godofridus Andegavensis (Vindocinensis, frá Vendome), sjá Got-freðr frá Angers.

Goffridus Andegavensis, sjá Gotfreðr frá Angers.

gólf: at sitja á gólfi, taka mat af gólfi 600.

góss, góz 188, 193, 196, 204, 208, 230, 232, 255, 270, 277, 326, 327, 332, 335, 344, 354, 382, 385, 394, 420, 421, 490, 501,

509, 519, 523, 528, 531, 545, 547, 554, 558, 559, 565, 566, 570, 571, 583, 588, 589, 590, 612, 626, 627, 628, 629, 631, 640, 648, 649, 650, 705, 706, 712, 722, 724, 725, 726, 731, 751, 753, 762, 763, 788, 791, 797, 801, 805, 817, 818, 824, 825, 827, 831, 834, 844, 846. — at ljá (leigja) góss sitt á frest 751, 762. — arfsalsmanna góss 612. — biskups góss 347, 631. — atóta góss 509. — fast góss 418, 421, 509, 631, 753. — frítt góss 418, 509. — góss heilagrar kirkju, góss kirkjunnar, góss kirkna 188, 230, 232, 326, 327, 347, 490, 552, 588, 627, 628, 629, 633, 640, 725, 726. — góss, sem maðr aflar af kirkjunni 628, 631, 706, 791, 797, 815, 817, 825, 827. — góss klausturs 188. — góss klerka, góss kirkjulegra persóna 626, 627. — góss heilagrar kristni 583. — laust góss (lausagóss) 382, 385, 418, 421, 509, 563, 753, 791, 795, 802, 808, 816, 822, 827, 829. — góss, sem fylgir líki 528, 566. — góss óbótamanna 420. — óheimilt góss, rangfeingið góss 523, 547, 554, 559, 565, 762, 818. — páfagóss 612. — góss staðarins í Skálholti 509. — upptækt góss 788. — veraldlegt góss 589.

Gotar, Gota konungur 510, 644, 646, 647, 649, 651, 673, 701, 719, 721, 722, 727.

Gotfreðr frá Angers 217, 862.

Gottskálk Oddsson prestur (í Vopnafirði 1618) 318.

Gottskálksannáll 511, 595, 789, 851, 852.

graðall 863. Sjá kirkja.

graðungur, sjá nautpeningur.

grafalcones 104. Sbr. girofalcones.
Grafarskógr í Þjórsárdal 866.

grámunkar 715. Sbr. Cistercienses.
granni, grannar (nágrannar) 284,
345, 393, 422.

Gráfuglsbók (Grágás) 370.

Grágás 11, 168, 290, 291, 293,
294, 370.

Grapstjörn (Grafstjörn) í Þistilsfirði
70, 73.

gras, grös 774, 854. — grashólmi
871. — graslönd slétt 854. —
grasnautn (»gardznautn») 85, 246,
248, 261, 321, 361, 486. — gras-
nautnargæði 620. — grasnautnar-
reki 79 (sbr. reki).

Graslaugshólmur í Laxá í Laxárdal
í Suðr-Þingeyjarsýslu 431.

Gráthólmi í Svartá í Tungusveit
373.

grávalir 151.

grefar (= grafar) 447.

Gregorius páfi hinn I. (Gregorius
magnus 492—496) 41, 166, 538.
— Gregoriusmessa 278, 378, 397,
709, 834. — Gregoriusmessu-
dagur 510.

Gregorius páfi hinn VII. (1073—
1085) 53.

Gregorius páfi hinn X. (1271—
1276) 100, 107, 120—122, 184.

Gregorius Pálsson 79.

Gregoriusson: Andrés.

Greneladiensis episcopus 608, 611.
Sbr. Grænland.

Grenavik (nú Grenivík) í Grimsey
486.

Grenhamar í Tungusveit í Skaga-
firði 373.

Grenjaðarstaðir, (Grenjaðarstaðr,
Grennaðarstaðir) í Suðr-Þing-
eyjarsýslu 2, 4, 305, 312, 431—
434, 437, 858.

grið 47, 271, 272, 659. — Kristis
grið ok sancte Marie, Ólafs kon-
ungs, Þorláks biskups ok allra

guðs heilagra ok allra góðra manna
48. — griðaforsagnir 48, 659. —
griðamál 659. — griðbátr, griðbáts-
nafn 48. — griðniðingur 225, 659.
— griðsetning 271, 272. — jóla-
grið 271.

griðungr 286. Sbr. nautpeningr.

Grímr Hólmsteinsson prestur í Holti
undir Eyjafjöllum (d. 1298) 84,
85, 166—167, 267.

Grímr Jónsson bóndi í Holti undir
Eyjafjöllum (um 1200) 84, 85.

Grímr Magnússon, bryta Gísla-
sonar, sýslumaður í Árnessýslu
774.

Grímr prestur á Draflastöðum 441.

Grímr Skútuson, ábóti í Hólmi í
Niðarósi og síðar biskup í Skál-
holti [(Skútu-Grímr, Skurð-Grímr)
d. 1321] 494—495, 502—506.

Grímr Thomsen, dr. philos. á Bessa-
stöðum 684, 716.

Grímr Thorkelín leyndarskjala-
vörðr (d. 1829) 1, 53—58, 125—
127, 212, 216, 218, 219, 220—
221, 225, 227, 229, 233.

Grímr Þorsteinsson, lögmaður (d.
1350) 716—717, 831—832.

Grimsdóttir: Gunnhildr, Halla.

Grimsey fyrir norðan land 406,
423, 441—443, 486, 488.

Grimsson: Ásmundr, Björn, Einar,
Hólmsteinn, Magnús, Sigurðr,
Steinn, Þorgeir, Þorvarðr.

Grimstaðir í Landeyjum 87, 88. —
Grimstaðafjara 88.

Grimstaðir í Meðallandi 739, 855.

Grimstungur í Vatnsdal í Húna-
vatnsþingi 476—477, 488.

Grind á Galma(n)strönd við Stein-
grimsfjörð 258, 408, 736.

Grindavík í Gullbringusýslu 67, 75,
76, 245—248, 361—362, 831.

grip 188, 801, 824, 831.

gripr, gripir 326. — allir
aurar gripa 440. — hundraðs-

- gripir 480. — sæmilegir gripir 425—426, 430, 635.
- Grisahvoll (nú Grishóll) í Helgafellssveit 116.
- grisei (grávalir) 143.
- grísir 287. Sbr. svin.
- grjón 652. — hrisgrjón 652.
- Grjótá í Fljótshlíð 88.
- Grjótá í Gnúpasveit í Norðr-þingeyjarsýslu 322, 487.
- Grjótá í Hrútafirði 484.
- Grjótreyri í Andakil 402—403.
- Grjótreyri, höll við Kúðafljót 854.
- grjótgarðr í Eystri-(Vellan)Köttlu á Melrakkaslétu 308, 311, 312, 313, 314, 315, 320, 322, 486. — grjótgarðr í Galmarsvík 408. — Grjótgarðr í Skinnalóni 314. Sbr. garðr.
- Grjótleiði í Ísafjardarsýslu 620.
- Grjótnes á Melrakkaslétu 308, 311, 315, 486, 487. — Grjótnesreki 308, 311, 427, 432.
- grjótsmiðir 157.
- grjótvarða (sbr. varða) 486, 745.
- gróf (gröf) en litla í Steingrímsfirði 408.
- Gronlandia 236. Sbr. Greneladiensis, Groslandia, Grænland.
- Gronvinasókn í Noregi 350.
- Groslandia (= Gronlandia) 237.
- Grund í Eyjafirði 304, 305, 314, 452—453, 488, 863. — Grundareignir 379—380.
- Grund í Höfðahverfi 446, 447. — Grundarmenn 446, 864.
- Grund (= Yzta-Grund) í Skagafirði 745.
- Grund í Svarfaðardal 457.
- Grund í Vestrhópi 479.
- Grundi prior í Ósló 336.
- Grunnavötn á Tvidægru 359.
- grunsemd 706, 820. — grunsemdarmenn 187. — grunsemdarstaðr 706. — grunsemdarstund 706.
- Gryta í Eyjafirði 485.
- Grytubakki í Höfðahverfi 445—446, 447, 488, 789.
- Grænabrekka á Skaga nyrðra 250.
- Grænland 859, sjá Grænland.
- Grænhóll á Eyrarbakka 75.
- Grænland 160, 235, 236, 326, 845 (sbr. Greneladiensis, Gronlandia, Groslandia, Grænland). — ecclesia cathedralis in Grænlande 845.
- grænt, grænn litr 532, 550, 804.
- Gröf í Broddaneshreppi í Strandasýslu 119.
- Gröf undir Eyjafjöllum 870.
- Gröf, eyðijörð í Grimstungnaþingum í Vatnsdal 476.
- Gröf í Hrunamannahrepp 664. — Grafarkirkja 664. — Grafarþing 664.
- Gröf á Landi (= Ósgröf nú) 696.
- Gröf á Rangárvöllum 87.
- Gröf í Skagafirði 301, 398. — Grafir tvær 301, 398. — Gröf hin syðri 301, 398. — Gröf hin ytri 301, 398.
- Gröf í Skaptártungu 739.
- Gröf í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
- gröptr (gröpþr andaðra manna) 37, 59, 188, 225, 277, 528, 530, 566, 628, 631, 641, 707, 749, 758, 760, 799, 812, 813, 841. — löghelgr gröpþr 365, 802. — gröpþr pílagríma og útlenzkra manna 530. — gröpþr at Ámúlastöðum 685. — gröpþr til Árbæjar í Holtum 698. — gröpþr lofaðr á Bergstöðum 473. — gröpþr í Bjarnarhöfn af öllum bæjum fyrir utan Hraun (Berserkjahraun) 257. — einginn gröpþr á Breiðabólstað í Vatnsdal 478. — gröpþr tannlausra barna og fátækra manna á Dyrhólum 742. — gröpþr á Eyri í Bitru

- milli Borgarháls og Ennsbóða 409. — gröptr í Garpsdal 118. — gröptr til Helgafells frá Hrisum 672. — gröptr á Hólum í Eyjafrði 451. — gröptr til Hruna 664. — gröptr í Krossholti 113. — einginn gröptr á Mársstöðum 476. — gröptr til Otradals milli Galtar og Langaness 576. — gröptr á Saxahvoli 115. — gröptr í Skál 783. — gröptr til (ytri) Sólheima af öllum bæjum fyrir utan Brandslæk 743. — gröptr í Steinsholti 397. — gröptr á Stórólshvoli 689. — gröptr á Sæbóli milli Þúfu og Rafnaskálargnúps 360. — gröptr í Sælingsdals-tungu 633. — gröptr í Þerney 64. — gröptr úr Öxnafeili til Möðruvalla 450. — heimamanna gröptr á Selbergi 259. — heimamanna gröptr og barna á Búrfelli 63. — heimamanna gröptr og fátækra manna á Nesi í Selvogi 378. — á Sæbóli 360. — graptardagr 760. — graptarkirkja 277, 630, 791. — graptarkirkja á Hjaltabakka 475. — í Vestmannaeyjum 66. — garðr um graptarkirkju 791. — graptarstaðr 52, 811. — kirkjugröptr 365, 802. — græfr at kirkju, kirkjugræfr, sjá kirkja.
- guð, guð almáttugr, guð allsvaldandi, allsvaldugr guð, guð drottinn, guð faðir, einn sannr guð, guð sjálf, voldugr guð 48, 63, 83, 117, 118, 181, 148, 149, 151, 152, 154, 155, 156, 156, 158—159, 164, 171—173, 175, 176—180, 182—184, 188, 191, 193—196, 204, 206, 208, 210—211, 218, 215, 216, 217, 220, 224, 225, 227, 232, 233, 238, 240, 242, 244, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 263—264, 266, 267, 269, 271, 273, 275, 278, 281, 282, 283, 293, 295, 296, 324, 325, 326, 328, 329, 330, 332, 335, 336, 337, 339, 341, 343, 346, 348, 351, 357, 358, 362—365, 368, 370, 371, 372, 381, 384, 386, 387, 390—392, 394, 395, 396, 400, 405, 407, 408, 409, 410, 413, 414, 417, 418, 420, 422, 434, 442, 444, 451, 456, 457, 467, 476, 480, 483, 491, 496, 497, 499, 508—510, 514, 521—523, 524, 525, 527, 528, 538, 546, 548, 549, 551, 554, 555, 557, 559, 560, 563—565, 570, 573, 574, 575, 576, 582, 583, 585, 586, 591, 599, 604, 613, 624, 625, 633, 640, 642, 644, 645, 648—652, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 672, 673—675, 699, 700, 701, 709, 710, 712, 714, 717, 719, 728, 730—735, 744, 746, 747, 749, 752, 756—762, 765—767, 788, 790—796, 801—803, 806—809, 811, 814—824, 826—831, 833—835, 836—844, 845, 847, 848, 852, 857, 859, 863. — altari guðs 842, 843. — guðs ást 156. — guðs auglit 232. — bann guðs 843. — guðs blezan 761, 836, 843. — blóð guðs 842. — guðs boðorð 173, 599, 604, 837, 840. — guðs bróðr heilög kirkja 225. — dómr guðs 844. — guðs eign 53, 54, 179. — guðs embætti 442, 591, 758. — einglar guðs 842. — fórn guði færð 624. — geymsla guðs 724, 725, 731, 732, 747. — guð gramr 43—45, 47, 264, 267, 658. — guðs gremi 48. — gögn guði vígð 528, 549, 551, 563. — guðs hátíðir 391, 793. — heidr allsvoldugs guðs 833. — guðs heidr og æra 760. — guðs hei-

lagir menn 48, 509, 525, 548, 554, 560, 583, 585, 586, 659, 807, 833. — heyrn guðs 328. — guðs hjálp 329, 844. — hjálpi þér svo guð sem þú satt segir 658. — guðlig hjörð 625, 630. — hold guðs (sbr. guðs líkami) 842. — guð hollr 43—45, 47, 264, 267, 510, 658, 659. — guðhræðsla 839. — guðs hús 625. — guðs hylli 659. — guðs drottins hylli 329. — guðs höll heiðlög kirkja 55. — guðs kristni 213, 215, 710. — guðs kveðja 156, 159, 172, 195, 196, 240, 271, 273, 278, 281, 282, 283, 324, 330, 332, 337, 339, 341, 348, 351, 357, 363, 368, 381, 390, 400, 413, 582, 613, 644, 650, 652, 675, 717, 720, 722, 723, 726, 730—735, 765—767, 833, 836, 845, 848, 852, 857. — guðlastan 599, 604. — guðleysingi 606. — guðs líkami, líkami vors herra (sbr. corpus domini) 39, 42, 46, 52, 61, 127, 183, 224, 256, 365, 538, 586, 757, 758, 791—793, 794, 795, 796, 797, 798, 801, 802, 803, 808, 809, 811, 814—817, 820—823, 826—831, 842—844. — guðs lög 44, 54, 57, 151, 154, 176, 177, 180, 182, 183, 193, 204, 206, 208, 210—211, 213, 217, 233, 238, 244, 253, 264, 328, 329, 517, 523, 534, 557, 559, 564, 570, 573, 585, 586, 752, 760, 803, 838. — guðs lög og landslög 1. — guðs miskunn 149, 156, 158, 171, 175, 180, 185, 186, 204, 240, 273, 275, 278, 289, 293, 295, 296, 324, 326, 328, 329, 336, 337, 339, 343, 346, 348, 362—364, 371, 372, 381, 384, 386, 387, 390, 395, 400, 405, 413, 414, 417, 418, 422,

499, 508, 510, 514, 517, 555, 582, 583, 613, 624, 625, 644, 645, 648, 649, 651, 673, 705, 709, 714, 719, 720—723, 727, 731, 732, 734, 735, 765, 787, 822, 832, 834—836, 839, 845, 852, 859. — guð signaða móðir 731, 787, 833. — guðs náð 514, 555, 563, 701, 719, 746, 765, 788, 790, 796, 815, 833, 836, 837, 841, 844, 847, 857. — guðs nafn 325, 328, 329, 336, 648, 674, 675, 719, 728, 744, 749, 760. — guðs orð 176, 842. — guðleg orð 842. — guðs pina 841. — guðs reiði 325. — guðs réttir 45, 177, 213, 244, 255, 857. — guðs skepna 757, 794, 798, 821, 824. — guðs skipan 211. — guðspjall 26, 31, 35. — guðs sonr 842. — guðs eingetinn sonr 336, 648. — einkasonr guðs föður 749. — guðs synir 216. — guðlig tign 255. — varzla við guð 640, 756. — guðs vegr 583. — guðs vili 365. — guðs vingan 659. — guðs vinr 156, 158, 240, 278, 281, 282, 283, 343, 381, 644, 732, 836, 842. — guðs vitni 654, 655, 657, 660. — guðs(guðleg) þjónusta 175, 185, 193, 195, 494, 527, 562, 565, 583, 639, 750, 762, 819, 837, 839. — guðsþjónustumenn 256, 844. — þjónn þjóna guðs 254. — guðs þolinmæði 709. — guðs öl-musa 335, 336.

Guðbrandr maðr Bóthildar 332.

Guðbrandr sonr Sigríðar Sveinsdóttur 673.

Guðbrandr Jónsson prófastr i Vatnsfirði 16, 95, 127, 292, 632.

Guðbrandr Þorláksson biskup á Hólum 95—98, 305, 310, 318, 411, 412.

Guðbrandsdalir i Noregi 859.

Guðdalir, sjá Goðdalir.
 guðdóttir, sjá guðsifi.
 guðfaðir, sjá guðsifi.
 Guðfinna Magnúsdóttir húsfreyja í
 efstu Mörk 684.
 Guðin í Noregi 414.
 Guðlaugr bóndi í Ásbjarnarnesi í
 Húnavatnssýslu 376.
 Guðlaugr Oddsson, ef til vill bróðir
 Hrafn, 621, 622, 623, 864.
 Guðlaugshöfði í Strandasýslu 409.
 Guðlaugsvíkr 409.
 Guðlaugsson: Pétur.
 Guðleiksson: Pétur.
 guðmóðir, sjá guðsifi.
 Guðmundareyjar á Breiðafirði 116.
 Guðmundarlón á Langanesi 306,
 310 (sbr. Lón).
 Guðmundarson: Ámundi, Bððvar,
 Guðmundr, Hjalti, Sigurðr, Þórðr,
 Ögmundur, Örn.
 Guðmundarstaðir í Eyjafirði 450.
 Guðmundarstaðir í Kinn 486.
 Guðmundarstaðir í Ljósavatnshrepp
 649—650.
 Guðmundr ábóti á Þingeyrum
 376, 579—581, 642—644, 727
 —728.
 Guðmundr Árnason prestur 850.
 Guðmundr Bjarna(r)son bróðir á
 Helgafelli 849.
 Guðmundr bóndi á Grýtubakka
 447.
 Guðmundr Eiríksson 2.
 Guðmundr Eyjólfsson 431, 433.
 Guðmundr á Gnýp á Skarðsströnd
 635.
 Guðmundr Guðmundsson (í Skál-
 holti 1620) 68.
 Guðmundr Haldórsson 295.
 Guðmundr Hallsson prestur 265.
 Guðmundr Illugason, prófasts Guð-
 mundssonar, í Kristnesi 7, 162,
 293.
 Guðmundr Jónsson (í Skálholti)
 867.

Guðmundr prestur nyrðra 674, 675.
 Guðmundr Sigurðarson lögmaðr
 373, 376, 454, 641—642, 726,
 727.
 Guðmundr skáld (d. 1330) 617, 621,
 622, 623.
 Guðmundr Vest Jassonsson 577,
 578.
 Guðmundr úr Þrándarholti 662.
 Guðni prestur í Hvammi í Vatns-
 dal 476. (Sbr. Guðrún húsfreyja
 í Hvammi).
 Guðnyjarstaðir í Helgafellssveit
 257.
 Guðríkr á Helgastöðum 5.
 Guðríksson: Bergr.
 Guðrún húsfreyja í Hvammi í
 Vatnsdal 476 (sbr. Guðni prestur).
 Guðrún kona Úlfs 413.
 Guðrún Hamra-Finnsdóttir 863.
 Guðrún köjukona 375—376.
 Guðrún Þorsteinsdóttir, Haldórs-
 sonar, frá 249—250.
 Guðrúnarstaðir í Eyjafirði 450.
 guðsifi, guðsifjar 48—49, 49—51,
 60, 233, 244, 611, 754, 755,
 756, 761, 813, 839, 840. — guð-
 sifjaspell 94. — guðdóttir 233.
 — guðfaðir 756. — guðmóðir
 233.
 guðspjöll, heilög guðspjöll 26, 31,
 35, 155, 216, 624, 842. — guð-
 spjall Jóns postula 624. — Lúkas
 guðspjall 216. Sbr. guð.
 guðvefr: altarisklæði með guðvef
 66, 84, 259, 463. — handlin úr
 guðvef 463. — guðvefjarhöklar
 83, 116, 259, 359, 427, 457, 463.
 kantarakápa með guðvef 359,
 463. Sbr. kirkja.
 guerra: guerræ tempus 104, 144.
 Gufuskálar í Neshrepp undir Jökli
 114, 116, 411.
 Gufuskálar á Rosmhvalanesi 77.
 Gulapíng 372, 504. — löggrétta á
 Gulapíngi 504. — löggréttumenn

- á Gulapíngi 504. — Gulapíngs-
lög 371, 406. — Gulapíngsmenn
108. — Gulapíngslögmaðr 372,
406, 414, 646, 649, 721.
gull 57, 168, 235, 236, 532, 550,
804. — eyrir gulls þess, er
stentz elding fyrir sextigi aura
168. — gullhlöð 464, 484. —
gullkaleikar 114, 116, 403, 781.
— fingurgull 329, 452. — gull-
smíðr 701. — husíkr með silfr-
gylt vel 681. — alguldr kalecr
259. — algyltr kaleíkr, er vegr
.ix. aura 84. — gyltir kaleikar
403, 677, 694, 777, 779, 780. —
v. kaleikar gyldir 737, 781. —
gyltr kaleíkr virtr á .iiij. hund-
ruð 775. — .ij. silfrkaleikar
gyltir 116. — silfrkaleíkr gyltr
ok vegr. xij. aura 463. — gyltr
kross 668. — gyltr kross með
stalli basiliskum 691. — röðu-
kross gyltr 403, 472. — gyld
Maríuskript 117, 665. — gylt
skrin 403. — tabulum eneum de-
auratum 679. Sbr. aurum,
kirkja.
- Gullastaðir í Hvini í Noregi 280,
281.
- Gulltings 311, 863 (= Saltnes?).
- Gunnar á Borgum 281, 282.
- Gunnar á Hrísum 413.
- Gunnar Hauksson bóndi á Ingj-
aldshvoli 410.
- Gunnar í Hólum í Eyjafirði 451.
- Gunnar ráðsveinn (rásveinn) 490,
497, 646, 647.
- Gunnar úlfaldi 281, 282.
- Gunnarsdóttir: Ingibjörg.
- Gunnarsholt á Rangárvöllum 692.
- Gunnarsson: Hallr, Haukr, Sigurðr,
Stephán.
- Gunnarsstaðir í Þistilfirði 69, 73,
306, 307. — Gunnarstaðareki 306.
- Gunnhildr kona Arnbjarnar gull-
smíðs 701.
- Gunnhildr Grímsdóttir 250.
- Gunnlaugr Oddsson í Suðr-Múla-
sýslu 851, 856.
- Gunnlaugr Stephánsson ábóta að
Munkaþverá 789.
- Gunnlaugr Þorsteinsson prestur í
Vallholti (d. 1678) 248, 727.
- Gunnlaugsson: Hannes, Páll, Ste-
phán.
- Gunnólfsvík á Langanesi 71, 74.
- Gunnsteinn (í rekaskrá Munka-
þverárklausurs) 89, 92, 861.
- Gunnsteinn á Þverá í Fnjóskadal
90.
- Gunnsteinn Hallsson í Garpsdal
89, 90, 861.
- Gunnsteinn Þórðarson á Ljósavatni
(um 1060) 90.
- Gunnsteinn Þórisson á Einars-
stöðum 861.
- Gunnsteinsson: Hallr, Vigfús, Þor-
gils.
- Gunnsteinsstaðir í Langadal í
Hánavatnssýslu 485, 488, 728.
- Guttormr Gyðuson 159.
- Guttormr lögmaðr 413.
- Guttormshagi í Holtum 87, 88, 691.
- Guttormsson: Bjarni.
- Gyðuson: Guttormr.
- Gýgjarhóll í Biskupstungum 667.
- Gýgjarhorn í Axarfirði 309, 310,
313, 314, 432.
- gymbra kúgildi 448 — lambgymbra-
beit 740. Sbr. kúgildi.
- Gyrðr Ívarsson biskup í Skálholti
(d. 1360) 12, 127, 291, 323, 407,
634, 637, 676, 678, 683, 685,
686, 687, 696, 697, 777, 784,
793, 795, 808—810, 814, 830,
833, 847.
- Gyrðr Jónsdóttir 397.
- Gýstaðir á Vatnsnesi 479 (í Jóns
máldaga og Pétursmáldaga Gnýs-
staðir, og svo er nú; mun því
misritað í Auðunarbók).
- gæss, gess (gæsir): x gess geldar

í Borg undir Eyjafjöllum (1332) 678. — kúgildi í gásum (1343) á Rauðalæk 776. — iiij gæsir á Þykkvabæjarklaustri (1340) 738. gæði 480, 620, 635, 637, 714, 774. — gæði 811 118. — skip hlaðin gæðum 335, 497. Sbr. gögn. gögn 202, 230, 309, 314, 316, 317, 319, 321, 394, 427, 431, 432, 486, 714, 727, 728, 760, 835. — gögn guði vígð 528, 549, 551, 563. — gögn og gæði 114, 116, 118, 165, 261, 408, 429, 485, 663, 670, 671, 677, 679, 682, 683, 692, 743, 769, 770, 771, 773, 774, 776. — nólargögn 537. — rekagögn, sjá reki. — ölgögn 153.

Göltr í Arnarfirði 576.

Götur 579, sjá Gotar.

Götudalr (sbr. Gautadalr) í Strandasýslu 119, 862, 863.

götur, sjá gata.

Götur í Mýrdal 738. — Gatna-skógr 740.

Götuvík í Þistilsfirði 69, 73, 307, 313, 314.

Haboensis 608 = Aboensis.

Haðaland í Noregi 859.

Háfabakkar í Guðmundarlóni á Langanesi 306, 310, 425 (Bakkar).

Háfaberg í Þistilsfirði 307, 313.

Háfaheiði með Sundum 64.

Háfahólmr á Breiðafirði 116.

Háfahólmr (-hólmi, -hólar) í Axarfirði 309.

Háfaholt, (eyði)hjáleiga frá Breiðabólstað í Vatnsdal 478.

Háfaholtsskógr í Þjórsárdal 865.

Háfahraun í Hvítársíðu 359.

Háfaleyti milli Hvalsness og Stafness (Stafness) 81.

Háfubrekkur á Strandarbarmi í Noregi 357.

Hafrímsstaðir í Skagafirði 465.

Haflíðadóttir: Haldóra.

Haflíðason: Einar.

Haflíði Magnússon prestur á Breiðabólstað í Fljótshlí 688.

Haflíði Steinsson prestur á Breiðabólstað í Vestrhópi 479.

Hafnará á Langanesströndum í Norðr-Múlasýslu 72, 75.

Hafnarfjöll í Borgarfjarðarsýslu 194, 195.

Hafnarlækr í Guðmundarlóni á Langanesi 310.

Hafnar lönd á Rosmhvalanesi 80. — Hafnverjar 80.

Hafnarnes í Álptaveri (eða Lág-eyjarhverfi) 740, 872. — Hafnarnesfjara 740.

hafnarvoð, hafnarvoðir 447, 474, 480, 645, 708, 718, 722, 746. — vöruvirð hafnarvoð 746. Sbr. vaðmál.

Hafnir (Höfn) á Skaga nyrðra 249—250. — Hafnará 250. — Hafnarlönd 249—250, 492. — Hafnarmenn 250. — Hafnarvatn 250.

Háfr í Holtum í Rangárfingi 87, 668.

Hafr, er gefr til Vallakirkju 456.

Hafrafellstunga (sbr. Tunga í Axarfirði) 426, 488.

Hafragjá í Þingeyjarsýslu 91 (nóta 10).

Hafralón (Haralón) í Þistilsfirði 69, 73, 306. — Hafralónsá (Hafarlónsá, Hafralandzá, Hafralöndzä) 69, 73, 313. — Hafralónsós (Haralónsós) enn forn 306.

Hafralækr í Aðaldal í Þingeyjarsýslu 1, 3—5.

Hafrbjarnarson: Gizur, Þorsteinn.

Hafrbjarnarstaðir (Hafrbjarnarstaðir) á Rosmhvalanesi 77, 78.

Hafrbjörn Styrkársson hinn ríki í Nesi við Seltjörn 88.

- Hafrey í Laxá í Suðr-Þingeyjar-
sýslu 484.
- Hafrestaðir undir Eyjafjöllum 870.
- Hafrestaðir í Kolbeinsstaðahrepp
113.
- Hafrestaðir á Skagaströnd 470 (nú
Hafstaðir).
- Hafsteinsstaðir í Skagafirði 301,
398.
- Hafþórsson: Ormr.
- Hagagarðr í Húsafellshrauni 359.
- Hagagarðr í Staðarsveit á Snæ-
fellsnesi 850.
- Haganes í Arnarfirði 576.
- Haganes á Melrakkaslétu 90.
- hagi, hagar 250, 421, 422, 431. —
búfjárhagar 422. — geldfjárhagi
620. — eins hests hagi 743. —
geldneytarhagi 616. — stóð-
hrossahagi 617, 621. — hagbeit
717, 744. — hagslægjur 4. Sbr.
beit.
- Hagi á Barðaströnd 259—260. —
Hagi hinn litli 259.
- Hagi í Eystrahrepp 869.
- Hagi á Árskógarströnd við Eyja-
fjörð 456.
- Hakason: Jón.
- hákerling 153.
- Háklettar 3.
- Hákon biskup í Björgvin (1330—
1342), 714, 717, 719, 720, 721,
723, 724, 730, 731, 732, 747.
- Hákon biskup í Stafangri (d. 1322)
499, 501, 502, 503, 504, 505,
746.
- Hákon Björnsson í Nesi við Sel-
tjörn (d. $\frac{3}{4}$; 1643) 124.
- Hákon erkbiskup í Niðarósi (1265
—1267) 19—21.
- Hákon Eysteinnsson kórsbróðir í
Niðarósi 728.
- Hákon Gíslason sýslumaðr í Klofa
290.
- Hákon Hákonarson Noregs kon-
ungur hinn gamli (d. 1263) 5—15,
108, 156, 158, 241, 289, 293,
417, 498 (»Hákon kóngur gamli«).
- Hákon hertogi, sjá Hákon Magn-
ússon háleggr.
- Hákon Ívarsson 721.
- Hákon konungur 15, 162.
- Hákon konungur hinn heilagi, 380,
sjá Hákon Magnússon háleggr.
- Hákon konungur hinn kórónaði 5,
6, 8, 10, 14, 15, 489 (= Hákon
háleggr) 497 (= Hákon háleggr).
- Hákon Magnússon háleggr, Noregs
konungur [(1299—1319)]. Sbr.
Hákon hertogi, Hákon konungur
hinn heilagi] 5, 162—163, 202,
240, 242, 263, 268, 272, 273,
281, 289, 290, 295, 297, 298,
299, 332—334, 336, 337, 339,
341, 342, 343, 345, 346, 347,
348, 350, 354, 358, 363, 364,
367, 368, 369, 371, 372, 374,
375, 376, 378, 379, 380, 381,
384, 385, 386, 387, 390, 395,
399, 400, 401, 404, 405, 411,
413, 414, 415, 416, 417, 418,
421, 422, 489—492, 496, 497,
498, 510, 566.
- Hákon Magnússon, Birirkssonar,
Noregskonungur (1355—1380) 5,
162, 374, 859.
- Hákon Ormsson sýslumaðr í Rang-
árþingi 494, 735.
- Hákon (á Snæfellsnesi) 850.
- Hákon Sverrisson konungur hinn
harmdaði 171—172.
- Hákon ungrbróðir (Haquinus novi-
tius) 715.
- Hákonarson: Bótólfr, Gísli, Hákon,
Magnús, Þórir, Þorgeir.
- hald (hátið): stærstu höld 133. —
sextán daga hald 60.
- Haldór í Ási í Kelduhverfi 428.
- Haldór Hjálmarsson konrektor á
Hólum 424.
- Haldór Högnason prestur í Hólma-
seli 873.

- Haldór Oddason prestur 165.
Haldór Skúlason sýslumaður í Skaptafellsþingi 772.
Haldór Tómasson nyrðra 766, 767.
Haldór Þorbergsson lögréttumaður á Seilu (f. 1629, d. 1711) 125.
Haldóra kona Eldjárns á Þverá í Svarfaðardal 456.
Haldóra Hafliðadóttir 849.
Haldóra Jónsdóttir 396.
Haldórsson: Guðmundr, Jón, Kálfr, Ólafr, Pétur, Þorgrímr, Þorsteinn.
Haldórustaðir (nú Haldórsstaðir) í Bárðardal 438.
Háleyaberg í Grindavík 76. — Háleyahöfn (Haleiginhöfn) 246, 248.
Háleygja fylki í Noregi 859.
Hálfðán Jónsson lögréttumaður á Reykjum í Ölfusi (d. 1707) 123, 163, 201, 204, 289, 292, 299, 324, 346, 371, 406, 421, 422, 651.
Hálfðán kórsbróðir í Niðarósi 106.
Hálfðán í Nesi í Selvogi 377, 378.
Hálfðánarson: Loptr, Sighvatr, Sturla.
hálfkirkja 495, 822. — hálfkirkja í Bergstaða þingum 473. — í Borg undir Eyjafjöllum 869. — á Breiðabólstað í Fellshverfi 771. — á Breiðabólstað í Vestrhópi 479. — í Flatatungu þingum 462. — á Gunnsteinsstöðum 485. — í Hálsþingum 439. — í Holtastaðapíngum 472. — tvær hálfkirkjur í Húsavíkrþingum 428. — hálfkirkja í Hvammi í Dýrafirði 832. — tvær hálfkirkjur í Höfðapíngum 741. — hálfkirkja á Jökulfelli 777. — í Nesþingum í Aðaldal 435. — í Presthólaþingum 426. — í Reykjahlíðarþingum 429. — í Sandfelli 777. — í Staðarbakkaþingum 483. — í Svínadal 784. Shr. capella.
hálftréttiseiður 370.
Hali undir Eyjafjöllum 684, 870.
Halla Grímsdóttir í Skógum 18, 162.
Halla Kolbeinsdóttir (á Kálfafelli) 779, 780.
Hallbera Kolbeinsdóttir, Oddasonar 861.
Hallbera Þorsteinsdóttir abbadís á Reynistað 300, 398.
Hallgeir Andrússon (kallaður) ábóti í Þykkvabæ í Veri 851—856.
Hallgeirsstaðir á Langanesi (nú Hallgilsstaðir) 69, 73, 425.
Hallgerður kona Gríms Jónssonar í Holti undir Eyjafjöllum (um 1200) 84, 85.
Halli á Rogni 341.
Hallkelsson: Árni.
Hallr Gunnarsson 89, 90, 91.
Hallr Gunnarsson prestur á Mæðruvöllum (d. 1201) 89, 90.
Hallr Gunnsteinsson á Einarstöðum 861.
Hallr úr Lóni á Snæfellsnesi 850.
Hallr bóndi í Núpufelli 450.
Hallr Ótryggsson á Þverá í Fnjóskadal (d. 1065) 90.
Hallr prestur í Hvammi í Laxárdal 469.
Hallríður, norræn kona 502.
Hallsdóttir: Jóreiður.
Hallsson: Ámundi, Eiríkr, Guðmundr, Gunnsteinn, Páll, Þórður, Þorsteinn.
Hallsteinn (rangt: Hásteinn) Eiríks-son 307, 313, 316.
Hallsteinn skrifari Odds biskups 72.
Hallvarður Ásmundarson umboðsmaður Erlings Viðkunnaðarsonar 721, 722.
Hallvarður Einarsson fædurbróðir Jörundar biskups 316.
Hallvarður (líklega sami maður) 316, 318, 319.

- Hallvarðr biskup í Hamri (Hallvardus Hamarensis, 1320—1349) 499, 501, 510, 511, 624, 630, 702, 705, 709, 719.
- Hallvarðr skráfr 271, 272.
- Hallvarðr bóndi á Stafni 371, 372.
- Hallvarðr Véðjarnarson hinn helgi (d. 1046) 503. — festum beati Hallvardi martýris 503, 847. — Hallvarðsmessa 644. — Hallvarðsvökudagr 701.
- Hallvardus Boc 304.
- Hallvardus Hamarensis, sjá Hallvarðr biskup í Hamri.
- Hallvarðsson: Öblauðr.
- Hallveig kona Guðmundar á Gnýp 635.
- hallæri 287.
- Hálogaland í Noregi 859.
- Háls í Fnjóskadal 91, 439—440, 488, 861. — Hálsmenn 91. — Hálsmannatungur 439.
- Háls í Hrútafirði (= Hrútafjarðarháls) 484. — hálsbrún 484.
- Háls í Mýrahreppi í Ísafjarðarsýslu 360.
- Háls í Saurbæjarhreppi í Eyjafjarðarsýslu 451.
- Hálshús í Vatnsfjarðarþingum í Ísafirði 620.
- hamar í Sandvík á Skaga nyrðra 462.
- Hamar hjá Klappará (= Klapparhamar) 311.
- Hamar í Noregi 281.
- Hamar, biskupstóll í Noregi 105, 152, 153, 157, 175, 185, 251, 252, 255, 275, 281, 351, 387, 499, 501, 510, 511, 624, 630, 705, 709, 719, 845. — Hamarensis 105, 144, 191, 351, 388, 608, 610, 702.
- Hamar í Flóa 671.
- Hamari Kaldadarneshreppi Strandasýslu 407.
- Hamartorfa í Þjórsárdal 865, 869.
- Hamborg 302—304. — Hamborgarar 302.
- Hamdisvík á Vatnsnesi (nú kallað Hindisvík) 480.
- hametta 599, 604.
- hampr 153.
- Hamraendar í Héraði (Öræfum) 776.
- Hamra-Finnr (sbr. Finnur Bjarnarson) 863.
- Hamrar í Holtum í Rangárþingi 87.
- Hamrar í Helgastaðahreppi í Þíngeyjarsýslu 437. — Hamraland 437.
- Hamrar (nú Hamrakot) í Torfalækjarhreppi í Húnavatnssýslu 471.
- handaband 222, 722, 789. — handatæki 674, 675, 726, 745.
- handbjargarómagi 393.
- handbók 328, 513, 516, 527, 536, 541, 549, 555, 556, 562, 564, 805, 810.
- handfesting 296.
- handfestr 786.
- handgeingnir menn 159, 197, 204, 240, 243, 272, 274, 334, 338—339, 340, 341, 347, 356, 406, 420, 510, 723, 834.
- handhafi 198, 205, 724, 731.
- handklæði 527, 528, 549, 551, 555, 562, 565.
- handlag 329, 659, 660, 717, 730, 733, 744, 789, 850.
- handlin 599, 604. Sbr. kirkja.
- handsöl 46, 193, 208, 283, 285, 289, 294, 328, 395, 659, 660, 674—675, 797. — nauðahandsöl 294. — sektahandsal 294. — kona handselst manni 753, 764, 820.
- handtak 267, 334, 408.
- handvömm 618.
- Hánefsstaðir í Svarfaðardal 455.
- Hannes Finnsson biskup í Skálholti 68, 621.
- Hannes Gunnlaugsson, prests

- Snorrasonar, stúdent 8, 15, 290, 299, 641, 651.
- Hannes Johnsen, Steingrímsson biskups, kaupmaðr í Reykjavík 621.
- Hannes Þorsteinsson, cand. theol., ritstjóri í Reykjavík 855.
- Hannesson: Vigfús.
- Haquinus, sjá Hákon.
- Haraldr Sigurðarson 373.
- Haraldr sýslumaðr á Jamtalandi (Haraldus exactor Jamptiae) 715, 871.
- Haraldr í Teigi í Fljótshlíð 687.
- Haraldsson: Jón, Ólafur, Sæmundr, Þórir.
- Haralón, sjá Hafralón.
- Harcadensis episcopus 608, sbr. Hortadensis, Orkneyjar.
- Harðangr í Noregi 350, 510, 644, 646, 859.
- Harðbagr á Melrakkasléttu 90, 321, 428, 432, 434, 486. — Harðbaksból 90, 308, 312. — Harðbaksreki 90, 434.
- Harðbeituhólmr, kristfé frá Hvammi í Vatnsdal 330. Sbr. Harðberta hólmr.
- Harðbertahólmr 476. Sbr. Harðbeituhólmr.
- Harðivöllr í Steingrímsfirði 258, 736.
- Háreksson: Þórðr.
- Harri 727.
- hárskurðr (presta) 532, 550, 804.
- Hasloensis episcopus 608, 610. Sbr. Asloensis, Osloensis.
- hátíðir 60—61, 176, 261, 280, 391, 410, 508, 536, 668, 712, 793, 801, 805, 809, 811, 816, 823, 826, 827. — hæstu (stæstu) hátíðir 40, 42, 46, 133, 391, 793, 801, 805, 811, 816, 823, 827. — hátíðardagar 176, 536.
- Hátún undir Eyjafjöllum 870.
- Hátún í Landbrotti 782.
- Haugar í Noregi 332.
- haugr 224.
- Haugr í Flóa 671.
- Haugskirkja 327.
- Haukadals efri í Biskupstungum 61 — 62, 667—668. — Haukadals neðri 668.
- Haukagil í Hvitársíðu 359. — Haukagilsmenn 359.
- Haukagil í Vatnsdal 477.
- Haukholt í Hrunamannahreppi 664.
- Haukr 647.
- Haukr Erlendsson lögmaðr (d. 1334) 332, 333, 336, 341, 342, 350, 351, 357, 362, 367, 371, 372, 377, 378, 379, 404, 406, 414, 415, 421, 492, 495, 502, 504, 507, 510, 646, 647, 649, 673, 701. — Hauksbók 349, 859. — Hauksnautr 349.
- Haukr Gunnarsson á Ingjaldshóli 849, 850.
- Haukr Ólafsson, Svartssonar, á Hömrum 88.
- Hauksdóttir: Jörunn.
- Hauksson: Gunnar.
- Hauldavatn, sjá Höldavatn.
- Haulkná, sjá Hólkkná.
- Haurða (Haurðe) bólstadr, sjá Hörðabólstaðr.
- Haursholt, sjá Hörgholt.
- haust 158, 207, 209, 284, 286, 325, 349, 358, 367, 597, 603, 673, 731, 788. — imbrudagar á haust 597, 603. — haustlags-eyrir 411.
- Héðaralón á Snæfellsnesi 858.
- Héðinshöfði á Tjörnesi 316, 318.
- hefð 176, 241, 614, 753, 763, 849. — fornar hefðir 176, 376, 614, 849. — lögleg hefð 241.
- hefðarmenn 241.
- hefndarverk 416.
- Heggsgerði (Hegsgerði) í Hornafirði 771.

Heggstaðir á Miðfjarðarnesi 359, 863.

hegnd, hegning 176, 195, 415.

Hegranes í Skagafirði 467. —
Hegranesþing 335, 344.

Heiðarbær (Heiðabær, Hlíðarbær)
í Steingrímsfirði 119, 408.

heiði (fjallgarðrinn) á Snæfellsnesi
164.

heiði út (= Flateyjardalsheiði) 439.

Heiði í Holtum í Rangárþingi 87,
691.

Heiði í Mýrdal 738, 740, 742.

Heiði á Síðu 781, 782, 874.

heiðinn dómr 220. — heiðinn
maðr 224, 235, 756. — heiðnar
þjóðir 235. — heiðni 209, 599,
604.

Heiðmörk í Noregi 859.

heiðneskr vefr skínandi 723.

heiðr 600, 631, 639, 711, 712, 746,
760, 833. — at afsetjast sínum
heiðri 600, 712. — heiðr biskup-
legrar tignar 500, 501, 639. —
guðs heiðr 760. — páfars heiðr
508.

heilagr, sjá helgr.

heima: heimabóndi 641, 800. —
heimafastir menn 795 (sbr. heim-
ilisfastir menn). — heimagröptr,
sjá gröptr. — heimamenn 62,
63, 64, 75, 83, 115, 360, 668,
672, 682, 684, 698, 699, 787. —
heimamanna gröptr, sjá gröptr.
— heimamanna ljóstollr 360,
699. Sbr. ljóstollr. — heimseta
419, 540. — heimatfund, heima-
mannatíund, sjá tíund. — heima-
vera 540. — heimaþing, sjá
þing.

heimaland, heimalönd 345, 410,
619, 852, 855, 856. — kirkna-
eign í heimalandi: ekki í
heimalandi: Sölingsdalstungu-
kirkja (1327) 634. — prests-
skyld (ískyld) í heimalandi:

Ámúlastaðir (1332) 685; Árbær
í Holtum (1332) 698; Bólstaðar-
hlíð (1318) 472; Borgarhöfn
(1343) 770; Bræðratunga (1331)
669; Búland (1343) 783; Eyvind-
armúli (1332) 686; Kaupangr
(1318) 449; Klofi (1332) 695;
Kross (1332) 685; Leirubakki
(1332) 694; Neðrihvoll (1332)
689; Næfsholt (1332) 694; Skál
(1343) 783; Skúmstaðir (1332)
690; Skútustaðir (1318) 430;
Snjallshöfði (1332) 697; Sval-
barð á Svalbarðsströnd (1318)
449; Tungufell (1331) 667; Þverá
í Laxárdal (1318) 431. —
prestsskyld og djákns í
heimalandi: Núpr í Eystrahrepp
(1331) 662; Höfðabrekka (1340)
741. — tólf tungur úr landi:
Flatey á Flateyjardal (1318) 441.
— áttungur úr landi: Grimsey
(1318) 441. — fjórðungur í
heimalandi: Gunnarsholt (1332)
692; Haukadalsr (1331) 667;
Hnappavellir (1343) 773; Keldur
(1332) 693; Vellir á Landi (1332)
696. — Þriðjungur í heimalandi:
Ás í Kelduhverfi (1318) 428;
Ásar í Skaptártungu (1343) 784;
Bergstaðir (1318) 473; Eyri í
Seyðisfirði (1327) 616; Grýtu-
hakki (1318) 445; Kálfholt (1332)
698; Möðruvellir í Eyjafirði (1318)
449; Núpufell (1318) 450; Teigr
(1332) 686; Viðidalstunga (1318)
478. — hálft heimaland:
Aðalvík (1286) 261; Ásólfsskáli
(1332) 682; Breiðihólstaðir í
Vatnsdal (1318) 478; Búrfell
(1269) 63; Dalr undir Eyjafjöll-
um (1332) 683; Eystra-Skarð
(1332) 693; Hafrafellstunga (1318)
426; Helgastaðir (1318) 436;
Hlíð í Biskupstungum (1331)
670; Hof á Skagaströnd (1318)

469; Hof í Öraefum (1848) 774; Hofsfell (1848) 770; Hrafnagil (1818) 458; Hvammr í Laxárdal (1818) 468; Kirkjuból í Langa-dal (1827) 615; Krossholt (1274) 118; Miðbæli (1832) 679; Reyk-hólar (1274) 120; Reykjahlíð (1818) 429; Reynistaðr (1295) 300; Sandar í Dýrafirði (1846) 882; Sauðanes (1818) 425; Skarð á Skarðsströnd (1274) 117, (1827) 685; Skinnastaðir (1818) 426; Skógar undir Eyjafjöllum (1832) 677; Snóksdalr (1840) 786; Spá-konufell (1818) 469; Sólheimar (1840) 743; Tjörn í Svarfaðar-dal (1818) 457; Villingaholt (1269) 62; Ytra-Skarð (1832) 695. — tvo hluti í landi: Eyri í Skutilsfirði (1286) 260; Lóm-agnúpr (1843) 777. — þrjá hluti í heimaþjórd: Hof í Eystrahrepp (1831) 662; Hvammr í Vatnsdal (1818) 476. — alt heimaland: Blöndudalshólar (1818) 473; Borg undir Eyja-fjöllum (1832) 678; Breiða (1843) 772; Breiðibólstaðr í Fljótshlíð (1832) 687; Breiðibólstaðr í Vestrhópi (1818) 479; Eyvindar-hólar (1832) 679; Fagranes (1818) 468; Fell í Sléttuhlíð (1818) 459; Garðr í Kelduhverfi (1818) 427; Gaulhverjabær (1831) 671; Gils-bakki (1806) 359; Glæsibær (1818) 454; Goðdalir (1818) 464; Grenj-aðarstaðir (1818) 431; Grims-tungur (1818) 476; Háls í Fnjóska-dal (1818) 439; Helgafell (1274) 116; Hjaltabakki (1818) 475; Hof í Álptafirði (1843) 768; Holt undir Eyjafjöllum (1270) 84, (1832) 681; Hruni (1832) 664; Húsavík (1818) 428; Höfði í Höfðahverfi (1818) 446; Hösk-uldastaðir (1818) 471; Kálfafell í

Fljótshverfi (1843) 778, 779; Kálfafell í Hornafirði (1843) 771; Kirkjubær á Síðu (1843) 781; Krýsuvík (1807) 361; Laufás (1818) 447; Melstaðr (1818) 482; Múli (1818) 434; Munkaþverár-klaustr (1818) 485; Mælifell (1818) 465; Nes í Aðaldal (1818) 435; Oddi (1270) 86, (1832) 690; Otradalr (1824) 576; Presthólar (1818) 426; Rauðilækr (1843) 776; Saurbæ í Eyjafirði (1818) 451; Staðarbakki (1818) 482; Staðastaðr (1274) 114; Staðr í Hrótafirði (1816) 483; Staðr í Kinn (1818) 456; Staðr í Stein-grimsfirði (1286) 261; Staðr í Sögandafirði (1824) 575; Stafafell (1843) 769; Steinsholt (1814) 397, (1831) 668; Svalbarð í Þistilsfirði (1818) 425; Tjörn í Svarfaðardal (1818) 457; Torfa-staðir (1831) 669; Tunga í Stein-grimsfirði (1817) 408; Undenfell (1818) 477; Vallanes (1269) 83; Vellir í Svarfaðardal (1818) 455; Vestrhópsból (1818) 480; Þaunglabakki (1818) 443. — v kúgildi í heimaþjórd (= v hundruð): Einarsstaðir (1818) 437. — vj hundruð í landi: Hólmr í Hegranesi (1818) 466. — x hundruð í heimalandi: Hjarðardalr (1286) 260; Knörr (1274) 115; Mýdalr (1269) 64; Rauðimelr (1274) 114; Staðar-fell (1827) 637; Viðborð (1270) 82. — xv hundruð í heima-landi: Ásgeirsá (1818) 478; Höfði á Höfðaströnd (1818) 459; Vatnslausa (1269) 65. — xx hundruð í heimalandi: Flat-ey á Breiðafirði (1274) 118; Garpsdalr (1274) 118, (1824) 577; Nes í Selvogi (1812) 878; Reynir (1840) 741; Saxahvoll (1274)

115. — xx kúgildi í landi: Njarðvík (1269) 65. — xxiiij hundruð í landi: Hvoll í Saurbæ (1286) 259. — xxx hundraða í heimalandi: Draflastaðir (1318) 440; Eyjardalsá (1318) 438; Ljósavatn (1318) 438; Lundarbrekka (1318) 437; Mikligarður (1318) 452.
- heimanfylgja 392.
- heimboð 539, 831, 852.
- heimili 209, 418, 572, 657, 838, 841, 843. — áverki veittr á heimili manns 109. — veginn á heimili sínu 109, 110—111. — heimilisfastir menn 393, 700, 791, 797, 808, 815, 821, 827, 828. — heimiliskviður 221, 234, 370, 371, 794, 803. — heimiliskviðarvitni 221, 234, 370, 371, 794, 803. — heimilisprestr, sjá prestr. — heimilistiðir, sjá tíðir. — heimilistvist 534.
- heimsókn 401, 402. — heimsóknarvitni 292.
- heimstefna, heimastefna 296, 654. — heimstefnudagr 655, 657.
- Heinaberg á Skarðsströnd í Dalasýslu 636.
- heit 150, 177, 230, 231, 335, 338, 573, 593, 706, 759, 760. — forn heit við Íslendinga 498.
- heitan, heiting 336, 338.
- Helarvík (Hælervík, nú Heljarvík) á Hornströndum 620.
- Helericus de Sigersdorpe 304.
- Helga í Nesi í Selvogi 378, 863.
- Helga Ásgrímsdóttir, Bergþórssonar 621.
- Helga Helgadóttir, systir Árna biskups 377, 863.
- Helga Ólafsdóttir á Þykkvabæjar-klaustri 871.
- Helgá í Eyjafirði 485 (sbr. nú Helgársel).
- Helgafell í Helgafellssveit, Helga-
- fellsklaustur, Helgafellsstaðir 114, 115—116, 164, 166, 329, 331—332, 672—673, 848—849.
- Helgafellssveit í Snæfellsnessýslu 672.
- helgan 180, 181, 583, 625.
- Helgastaðir í Aðalreykjadal 436—437, 488.
- Helgadóttir: Helga.
- Helgason: Aðalbrandr, Árni, Eyjólfur, Ketill, Loptr, Þorvaldr.
- Helgi biskup af Ósló (Hælgó Asloensis, 1304—1322) 353, 387, 399, 501.
- Helgi Ívarsson ritari Noregskonungs 766.
- Helgi Lambkársson, Gunnsteinsonar 130.
- Helgi Loptsson, Svartssonar 863.
- Helgi prestr (í Stafholti) 579.
- helgi: helgi túns, akra og eingja 208. — mannhelgi 173, 292, 371. — örskotshelgi 284.
- helgi, helgr, helgar, helgihöld (helgir dagar) 60—61, 133, 139, 244, 279, 392, 595, 752, 763, 774. — helgibrot 126, 187, 231, 706. — drottinsdaga helgi 60—61. — helgidagr 784. — helgidagsbrot 94.
- helgr, heilagr: heilagt altari 57, 127. — heilagrar áminningar 614. — heilagr andi 148, 185, 266, 334, 516, 564, 624, 625, 659, 710, 711, 749, 757, 794, 798, 821, 824, 839, 841. — helg bók 43—48, 154—155, 186, 264, 267, 508, 509, 578, 656—658. — helgir dagar 39, 41, 65, 83, 114, 119, 133, 176, 207, 234, 277, 345, 346, 360, 378, 383, 391, 394, 396, 444, 457, 470, 479, 481, 483, 596, 603, 612, 613, 634, 639, 652, 668, 683, 684, 685, 686, 690, 696, 697, 699, 743, 763, 771, 772, 779, 783,

- 784, 787, 798, 802, 832, 838. — heilagra daga veiðar 60, 126, 128, 207, 234, 277, 345—47, 394, 495, 612—614, 639, 793, 802. — helgir dómar, helgi-dómar 84, 119, 403, 408, 437, 439, 440, 451, 466, 469, 474, 666, 679, 688, 690, 693, 695, 696. — hönd hins heilaga Jóhannis Holensis með armleggjum 688. — heilög evangelia, sjá evangelia. — heilagir feðr 176, 180, 185, 216, 225, 354, 625, 837, 840. — heilagr hjúskapr 210. — helgir blutir 134, 499. — heilög kirkja, sjá kirkja. — heilög kristni 213, 215, 231, 347, 583, 586, 589, 615. — heil-agir martyres 410. — helgir (heilagir) menn, guðs helgir menn, allir heilagir, allir guðs heilagir 48, 49, 172, 191, 325, 336, 509, 525, 548, 554, 560, 583, 585, 586, 659, 807, 833. — heilög messa 276, 841—843. — heilagir messudagar 603. — löghegir messudagar 597. — heilagr messusaungr 630. — nóttin helga (jólánóttin) 289, 331, 539, 644, 831. — heilög olian 844. — heilög orð 508, 509, 510. — heilagir guðs pin-ingarvottar 409. — heilög regla 832. — heilagar ritningar 277, 799, 813. — heilög sacramenta 711. — heilagar setningar 629. — heilagt siðferði 186. — heilög skíring, heilög skírn 180, 224, 276, 583, 710, 799, 813, 839, 840. Sbr. skírn. — heilagir staðir, sjá staðr. — helgar tíðir 176, 612, 752. Sbr. tíðir. — heilög trú, sjá trú. — helga vika 40, 597, 600, 603, 606. — heilög þjónusta 55, 640. — helgi Þórsdagr (sbr. skírdagr) 331. — heilög þrenning 624, 710. — heilagt, at halda heilagt 39, 85, 360, 433, 595, 605, 699. — miðs-aptanshelgr 594. Sbr. miðr aptan, miðaptan. — nónhelgr. sjá nón. Helgubúst í Meðallandi 872. Heli sacerdos (= Eli spámaðr) 713. Helkunduheiði í Norðrþingeyjar-sýslu 374. Hella í Aðaldal 3. Hella undir Jökli 166. — Hellu-menn 166. Hella (Hellar, nú Hellur) í Flóa 671. hellar í Digramúla 249, 269. hellir (í Selvogi?) 124. Hellir hinn eystri í Öræfum 773. Hellisdalr í Hnappadalssýslu 359. Hellisfjörðr í Suðr-Múlasýslu 72, 75. Helli(s)gata (Hellugata) 3. Hellisholt í Hrunamannahrepp 664. Helliskógr í Þjórsárdal 665, 866, 868. Hellissúlur á Melrakkaslétu 313. Hellisvík á Skaga nyrðra 471. Hellur á Landi 695. Helluvað á Rangárvöllum 87. helmingarfélag, helmingsfélag 344, 348, 395. helvíti 216, 625, 630, 749, 750, 762, 839. — helvítis kvalir 630, 750, 762. — helvítis pína 625, 839. Hemingr ábóti í Munklífi 701. Henriksson: Þórðr. hepting 422. hérað 152, 180, 198, 270, 277, 286, 288, 326, 333, 356, 369, 370, 371, 380, 384, 526, 535, 540, 549, 555, 562, 625, 626, 630, 805, 853, 855. — héraðs-dómr 369. — héraðsfleyg mál (sbr. bygðarfleyg mál) 369. — héraðskirkja 180, 277, 326. —

- héraðsmenn 370, 855. — héraðs-
 þing 370.
 Hérað „millum sanda“ (Litla-Hérað,
 Örafi) 774, 775, 776, 874.
 Héraðarstaðir í Rangárbíngi 88.
 Hérason: Oddr, sbr. Hranason.
 Herdís Þorvaldsdóttir 673.
 Herdísarvík í Selvogi 124, 361. —
 Herdísarvíkrfjörur 124, 361.
 hereditarium jus 142.
 heresis 103, 142, 607. Sbr. arfr.
 heretici 607, 608, 609. — officium
 contra hereticos 607. — re-
 pressio hereticorum 609. —
 hereticalis excessus 607.
 herfang 184.
 herjan: herjansson 544.
 Herjólfur meistari 413. — Herjólf-
 réttarbot 411—414. — Herjólf-
 bréf 411, 414.
 Herjólfsvík í Þístilsfirði 433.
 Hermundarfell í Þístilsfirði 307,
 313, 316, 426.
 herr 157. — hernaðr 536.
 herra, herraðir menn íslenzkir:
 herra Ásgrímur Þorsteinsson 243,
 245. — herra Erlendr Ólafsson
 sterki 281. — herra Gizur Þor-
 valdsson jarl 195. — herra Guð-
 mundur Sigurðarson lögmaðr 454.
 — herra Haukr Erlendsson lög-
 maðr 350. — herra Jón Ein-
 arsson lögmaðr 172. — herra
 Loptr (Hálfðánarson) 452. —
 herra Rafn Oddsson 242 (sjá
 Hrafn Oddsson). — herra Sturla
 (Þórðarson?) 243. — herra Oddr
 Þorvarðsson 331. — herra
 Sveinn Þórisson 346. — herra
 Þórðr Hallsson á Möðruvöllum
 281. Sjá nöfn þeirra hvers um sig.
 herskjöldr: at fara herskildi 842.
 hertogi 163, 240, 242, 263, 268,
 272, 273, 281, 627.
 Herþjófsstaðir í Álptaveri (nú Her-
 ólfsstaðir) 740.
 Hestalandshólar í Ásahrauni í
 Skaptártungu 853.
 Hestanes á Melrakkasléttn 90, 321,
 432, 486. — Hestanesmöl 90,
 308, 312. — Hestanesreki 90,
 434.
 Hesthólmur á Breiðafirði 116.
 hestr, hestar, sjá hross.
 Hestr á Skaga nyrðra 250.
 Hestvöllr í Héraði (Örafi) 776.
 hey (sbr. sáta, vöndull) 207—210,
 285, 292, 377, 391, 444, 456,
 665, 684, 740. — heyannir 284,
 285, 287. — heygjald til Við-
 eyjar 377. — heygjölf, heygjafir
 208, 210. — heyhlass 391. —
 heykaup 207, 209. — lambgæft
 hey 292. — x hestar heys sæti
 684. — heytaka 208. — taða
 283, 292, 302, 456, 740. —
 fjórar vættir í tððuklyfjar 740.
 — mælihlass tððu 302, 456. —
 heytollr 113, 292, 428, 429, 431,
 434, 435, 436, 437, 438, 439,
 440, 441², 445, 447, 448, 449²,
 450², 451², 452, 453, 454², 456,
 457, 458², 459, 460², 461², 462²,
 463², 464², 465, 466, 467², 468²,
 469, 470, 471, 472², 473², 474²,
 475², 476, 477², 478², 479, 480,
 481, 482², 483², 484, 485, 800,
 824.
 Heydalsá í Steingrímsfirði 119,
 408.
 Heynes á Akranesi 403. — Hey-
 nesbók 5, 10, 162.
 heytollr, sjá hey.
 Hieronymus hinn helgi 62, 216,
 538 (doctor).
 Hildibrandur 376.
 Hildir Skeggjadóttir, Bollasonar í
 Skógum 677.
 himinríki 216, 399, 522, 546, 559,
 750, 818, 844.
 hindr (hindran) 210—211.

hindrvitni 848.

hirð 125, 340, 496, 765. — öll
hirðin sú, sem í Skálholtsbiskups-
dæmi er 125. — hirðlög 340,
341. — hirðmaðr 281, 340. —
Hirðsiðir Jónsbókar 225, 226,
227, 228, 229. — Hirðskrá 341.
— hirðstjóri 419, 496, 645, 765,
788. — hirðstjórn 709. — hirð-
vist 340.

hirting heilagrar kirkju 57, 214,
624, 721.

hírzla 276, 513, 518, 519, 557. —
hírzla læst 276, 518, 519, 552,
557. — silfrhírzla, er geymt
er í corpus domini 474. —

hírzluhús 176, 552. Sbr. kirkja.
Hítardalsbók (máldagabók í JSig.
148, 4to) 676, 684, 783.

hjáland, hjáleiga 446, 478, 870.

Hjallanes (á Tjörnesi) 481.

Hjallaskógr í Þjórsárdal 866.

Hjalli í Ölfusi 124. — Hjallamenn
124.

hjallr, hjallar 154. — hjallr á
Fitjum í Garði 77. — hjallr
Flankstæðinga í Garði 77.

Hjálmarnes í Þistilsfirði 813. —
Hjálmarnesreki 813. Sbr. Hval-
munnisreki.

Hjálmarsson: Haldór.

Hjálmarsvík í Þistilsfirði 425.

Hjallabakki í Húnavatnssýslu (sbr.
Bakki á Ásum) 475, 488, 766,
767, 835, 836, 864.

Hjaltadalr í Skagafirði 580, 643,
675.

Hjaltason: Ólafr.

Hjalti Guðmundarson 426.

Hjalti prestur í Nesi í Adaldal 436.

Hjarandi Þóraldarsen 721.

Hjardardalr í Ísafjarðarsýslu 260.

hjón (= hjú) 126, 127, 207, 283.
— skylduhjón 824. — skylduhjú
218.

hjón (sbr. hjú, hjún) 26, 29, 50,

139, 177, 181, 197, 204, 211,
277, 279, 285, 293, 295, 296,
297, 298, 344, 347, 349, 393,
518, 589, 540, 557, 565, 573,
574, 591, 600, 602, 605, 689,
783, 784, 757, 792, 795, 798,
800, 802, 808, 808, 812, 816,
822, 829. — lögleg hjón 344. —
hjónaband 181, 210—211, 277,
573, 583, 632. — hjónalag 590,
591, 593. — hjónalagsband 590,
593. — hjónasamband, hjóna-
legt samband 177, 277, 278. —
hjónskap(r), hjónaskap(r) 94. —
hjónaskilnaðr, skilnaðr hjóna
211, 399, 539, 753, 763, 838,
840. — samganga hjóna 764,
820. — hjónavigsla 277, 328. —
félag milli hjóna, félagsgerð
hjóna 293, 295—298, 347, 348,
395. — misdaudi hjóna 349. —
ósamþykki hjóna 602. — sundr-
þykki hjóna 605.

hjú, hjún [(maðr og kona) sbr. hjón]
600, 647, 758, 838. — sundrþykki
hjúa 600. — hjúskapr, hjún-
skapr 51, 59, 150, 173, 177,
187, 207, 209, 210, 211, 230,
231, 277, 344, 392, 600, 605,
628, 629, 632, 750, 753, 754,
755, 756, 757, 762, 763, 813,
820, 837, 838. — hjúskapar-
hand, hjúnskapsband 210, 328,
508, 573, 629, 632, 754, 760.
— hjúskaparsamband 629. —
hjúskapslífnaðr 837. — hjú-
skaparmál 177, 187, 207, 209,
210, 231, 244, 517.

hjölt (á knifi) 6—8, 10.

Hjörleifshöfði á Mýrdalssandi 641,
642, 740 (Höfði), 852, 853.

Hjörleifsson: Ólafr.

Hlaðir á Þelamörk í Eyjafjarðar-
sýslu 442.

Hlaðnaholt í Héraði (Öræfum) 776.
Hlafstapi, sjá Klafstapi.

- hlass: heyhlass 391. — viðarhlass 392. Sbr. hlasshvalr.
 hlaupármessa 510, 846.
 Hlaupóss milli Hvalsness og Star-
 ness á Rosmhvalanesi 81.
 Hleirmúli 258, sjá Leirmúli.
 Hlið í Biskupstungum 670.
 Hlið í Broddaneshreppi í Stranda-
 sýslu 119, 258.
 Hlið í Gnúpverjahreppi í Árnes-
 sýslu 397.
 Hlið á Langanesi 70, 71, 73, 74.
 Hlið í Kræklingahlið (= Lög-
 mannshlið) 305, 315, 320, 453—
 454.
 Hlið í Skaptártungu 740.
 Hlið á Ströndum í Strandasýslu
 116.
 Hliðardalr í Lóni í Austr-Skapta-
 fellssýslu 769.
 Hliðarendi í Fljótshlið 686. —
 Hliðarendabók 219, 363, 405,
 765.
 Hliðarhagi í Eyjafirði 452.
 Hliðarsel í Steingrímsfirði 408.
 Hliðartorfa í Þjórsárdal 865.
 hlunnindi 331, 414, 580, 644, 674,
 733, 734, 753, 763, 788, 789,
 835. — hlutir og hlunnindi 643.
 hlutkesti 298.
 Hliðuvík á Hornströndum 620.
 Hnappavellir í Öræfum 773—774,
 874. — Hnappavallarekar 774.
 Hnansar í Meðallandi 871.
 hné, sjá kné.
 hneyksli 383, 392, 544.
 hneysl 864.
 hnifr uppbundinn 6, 7, 8, 10. —
 hnifaburðr 5—11, 162.
 Hnjóskadalr, sjá Fnjóskadalr.
 Hnúðsnes (Hunsnes, Hundsnes) í
 Skefilstaðahreppi í Skagafirði
 301, 398.
 hos est corpus meum 34.
 Hof í Álptafirði í Suðr-Múlasýslu
 768.
 Hof í Gnúpverjahreppi í Árnessýslu
 662.
 Hof í Goðdölum 463—464.
 Hof (= Hóp) í Grindavík 76, 247,
 248.
 Hof í Héraði (Öræfum) 774, 775,
 874. — Hofsmenn 774.
 Hof á Höfðaströnd 460, 488.
 Hof hið neðra á Rangárvöllum
 87, 88.
 Hof á Skagaströnd 301, 398, 469,
 488.
 Hof í Vatnsdal í Húnavatnspingi
 476.
 Hof í Vopnafirði 67. — Skrá Hof-
 kirkju 67.
 Hofsfell (Hoffell) í Hornafirði 769
 —770.
 Hofsskógr í Þjórsárdal 867.
 Hofstaðir í Helgafellssveit 116.
 Hólaannáll 852.
 Hólar í Biskupstungum 667, 668.
 Hólar í Blöndudal (= Blöndudals-
 hólar) 473—474. — Hólaþing
 473.
 Hólar í Eyjafirði 450—451, 488.
 Hólar undir Eyjafjöllum (= Ey-
 vindarhólar) 677—678.
 Hólar í Gnúpasveit í Norðrþing-
 eyjarsýslu (= Presthólar) 309,
 311, 426, 488, 788. — Hólareki
 309, 311, 863.
 Hólar í Hjaltadal, Hólastaðr, Hóla-
 stóll (Hóla, Holm) 89, 175, 185,
 189, 241, 242, 264, 270, 271,
 278, 300—301, 304—310, 315,
 317—319, 322, 325, 342, 345,
 367, 387, 388, 397—399, 423—
 484, 489, 494, 568, 579—581,
 593, 610, 637, 638, 642—644,
 649, 650, 673, 674, 675, 701,
 715, 729, 730, 734, 735, 743—
 746, 766, 767, 788, 833—836,
 845, 847, 856—858. — Hóla-
 biskupar 130—138, 398—399,
 423—424, 489—491, 494—495,

- 496, 579—581, 644. — Hóla biskupsdæmi 423—424, 489—491. — máldagar Auðunar biskups fyrir Hólabiskups dæmi 423—489. — Hóladómkirkja, dómkirkja á Hólum 319, 833. — electus til Hóla 888. — (heilög) Hólakirkja (ecclesia Holæ, Holensis) 89, 305, 317, 318, 398, 579—581, 644, 649, 650, 729, 730, 744, 745, 746, 833, 834, 836, 845, 857, 858. — Hólamáldagi 306. — Hólamenn 11. — rekar Hólastaðar (kirkju) 89, 304—310, 317—319, 708, 858.
- Hólar í Hvammssveit 633.
- Hólar (ef til vill sama og Hóla-kot nú) í Skagafirði 301, 398.
- Hólar (Höfðahólar) á Skagatrönd 470².
- Hólar (Hólahólar) á Snæfellsnesi 714.
- Hólar í Vestrhópi (Vestrhópshólar) 480, 488.
- Hólar í Örfæm [(Héraði), farnir af fyrir 1348] 771, 773, 776. — Hólafljara 773. — Hólaaland 773, 776. (Sbr. Norðanfara XVII, 1878, Nr. 21—22).
- Hólaskógr í Þjórsárdal 868².
- Hólastaðr (= Hrepphólar) 865, 866.
- hold og blóð Jesú Krists, guðs hold og blóð (sbr. corpus domini, guðs líkami) 24, 29, 35, 36, 57, 195, 276, 797, 842. — holdtekja barna 51—52, 810—811.
- Holensis 189, 191, 388, 701, 856. Sbr. Hólar í Hjaltadal, Olensis.
- Holkná, sjá Hólkna.
- Hóll í Bolungarvík við Ísafjarðardjúp 616—617.
- Hóll í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu 443.
- Hóll hinn syðri í Hrafnagilspingum í Eyjafirði (Litli-Hóll) 485.
- Hóll í Norðrárdal í Mýrasýslu 833.
- Hóll í Presthólahreppi í Norðrþingeyjarsýslu 307, 321. — Hólsreki 90, 307, 321.
- Hóll (líklega = Hólakot á Reykjaströnd) í Skagafirði 301, 398.
- Hóll í Seiluhrepp í Skagafirði 466.
- Hóll syðri og ytri á Skagatrönd 471.
- Hóll í Staðarsveit (Hólland, = Lýsuhóll) 164.
- Hóll í Svarfaðardal 456.
- Hóll á Tjörnesi 316, 318, 319, 486. — Hólsreki 316, 318, 319, 486.
- Hóll í Torfalækjarhrepp í Húnavatnssýslu (nú Kagaðarhóll) 471.
- hollusta 156, 238. — hollustueiðr 163.
- Hólmar (nú Hólmr) í Landbroti 782.
- Hólmar í Meðallandi 873.
- Hólmasel í Meðallandi 853, 873.
- Hólmavatn á Langanesi 425.
- Hólmfríðr Erlendsdóttir, systir Þorvarðs 379.
- hólmi, hólmr 484, 854, 855. — hólmi í Guðmundarlóni á Langanesi 306, 310. — IX hólmar í Laxá í Laxárdal fyrir neðan Eingey 434. — hólmr hinn mikli 431. — hólmi í Seljavatni á Skaga 250. — hólmar í Vatni 434. — smáhólmar í Laxá í Laxárdal 431.
- Hólmkelsá á Snæfellsnesi 165.
- Hólmlátr á Skógarströnd 166.
- hólmr: hólms munr 238.
- Hólmr (í Hólmi, er nú kallast Glaumbær) í Skagafirði 466.
- Hólmr (í Noregi) 272.
- Hólmr á Akranesi 349.
- Hólmr í Niðarósi (klaustr í Hólmi) 494—495.

Hólmr á Rangárvöllum 87, 861.
 Hólmr á Rosmhlavanesi 76, 78, 80.
 Hólmsteinn Grímsson, Jónssonar
 84, 85.
 Hólmsteinsson: Grímr.
 Hólsá í Presthólahreppi nálægt
 Hjallahöfn 90, 314, 426.
 Hólsland (Hóll) hið efra (eyði)jörð
 í Kirkjubólshreppi í Stranda-
 sýslu 408. — Hólslækr 408.
 Hólsmöl í Presthólahreppi í Norðr-
 þingeyjarsýslu 309.
 Holt í Álptaveri 738.
 Holt á Ásum í Húnavatnsþingi
 475.
 Holt undir Eyjafjöllum (Staðr í
 Holti) 84—86, 581, 676, 680—
 682, 684, 687, 688.
 Holt í Fljótum 488.
 Holt í Saurbæ í Dalasýslu 716—
 717.
 Holt á Síðu 783.
 Holt Viðeyjarklaustrsjörð 377.
 Holt í Önundarfirði 262.
 Holtamannaá í Þjórsárdal 866.
 Holtastaðir í Langadal 251, 471—
 472, 488. — Holtastadamenn
 251.
 Holtavörðuvatn 359.
 Holt(in) í Rangárþingi 697.
 Holtsmúli á Landi 87.
 Holtsmúli í Staðarhrepp í Skaga-
 firði 301.
 homicida 133, 134. — homicidium
 135. Sbr. manndráp.
 homiliae: omiliae Gregorij, Augusti-
 ni et Ambrosij 166. Sjá kirkja.
 Honorius páfi hinn IV. (1285—
 1287) 236, 251, 252.
 Hóp í Grindavík 76, 247, 248.
 Sbr. Hof.
 Hópsós í Húnavatnsþingi 728.
 hórdómr (sbr. adulterium) 7, 8,
 11, 13, 15, 34, 39—40, 60, 94,
 132, 133, 135, 150, 177, 187,
 222, 230, 231, 382, 385, 386,

392, 399, 418, 508, 517, 557,
 564, 567, 592, 596, 598, 601,
 604, 629, 632, 638, 754, 764,
 791, 795, 808, 820, 821, 827,
 829. — einfaldr, tvefaldr hór-
 dómr 60, 132, 133, 592. — op-
 inber hórdómr 791, 795, 808,
 821, 827, 829. — hórdómr fram-
 inn í kirkju 34. — hórdómr
 drýgðr við ferfætt kvikindi 596,
 601, 604. — hórdómr, er karlar
 eigast við 596, 601, 604. —
 hórkarlar (opinberir) 26, 752,
 763. — hórkona (opinber) 344,
 383, 392, 508, 509, 530, 570,
 592, 640. — hórkonuson 383,
 392.
 Horksðalr, sjá Hörgsðalr.
 Horksholt, sjá Hörgsholt.
 Horksland, sjá Hörgsland.
 Horn(ið) í Sandártungu landi í
 Þjórsárdal 867.
 Hornafjörðr í Austr-Skaptafells-
 sýslu 641, 642, 769, 770, 772.
 — Hornafjardará 642.
 Hornsilatjörn á Skaga nyrðra 250.
 Hornteigr 4.
 Horsholt, sjá Hörgsholt.
 Hortadensis episcopus 610. Sbr.
 Harcadensis, Orkneyjar.
 hospital (sbr. spítali) 507, 606. —
 lærðra manna hospital í Gaul-
 verjabæ 507. — hospital sancti
 Magni 507. — hospital sancti
 Johannis Jerosolomitani 606. —
 hospital sanctæ Mariæ Theuto-
 nicorum & Calatravensis 606.
 hostia 512.
 Hostiensis 725.
 Hrafn, er geftr til Kaldaðarneskirkju
 í Bjarnarfirði 407.
 Hrafn Jónsson í Glaumbæ, Glaum-
 bæjar-Rafn (d. 1342) 644, 675,
 729, 730, 744, 745, 746.
 Hrafn Oddsson riddari (d. 1289)
 2, 125, 159, 241, 242, 243,

- 262, 263, 264, 266, 267, 269, 621.
- Hrafn Þorvaldsson prestur 720.
- Hrafn-, sbr. Rafn-
- Hrafnahjargará við Þistilsfjörð 70, 74.
- Hrafnagil í Eyjafirði 453, 488.
- Hrafnaskálargnúpr við Önundarfjörð 360.
- Hrafnkelsstaðir á Rosmhvalanesi 78.
- Hrafnasá á Skaga nyrðra 471.
- Hrafnshellir á Snæfellsnesi 114, 164.
- Hrafnstaðir (Rafnstaðir, nú stundum Hrafnstaðir) í Bárðardal 438.
- Hrafnatóptir (Ramntóptir) í Holtum í Rangárþingi 86.
- hrákaskírn 25, 30, 798, 811. Sbr. skírn.
- Hranason: Koðrán, Oddr (eða Hérason).
- Hranastaðir (Ranastaðir) í Hrafnagilspingum í Eyjafirði 453.
- hraun 3. — hraun = Búðahraun 166. — hraun = Berserkjahraun 257.
- Hraun á Eyrarbakka 75. — Hraunsmörk 75.
- Hraun í Fljótshverfi [líklega = Skóghraun, Markús Loptsson Rit um jarðelda bls. 83; sbr. Fagriskógr, séra Jón Sigurðsson í söknarlýsing frá Kálfafelli 1859] 778, 779. — Hraunsfjara 778, 779.
- Hraun í Grindavík 76, 245, 247, 248, 831–832.
- Hraun í Helgastadahreppi í Suðr-Þingeyjarsýslu 433.
- Hraun í Meðallandi (sbr. nú Melhóll) 739.
- Hraun: undir Hrauni á Rangárvöllum 87, 88.
- Hraun(in) milli Hafnarfjarðar og Vatnsleysustrandar 247, 248.
- Hrauná í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
- Hraunadalr, sjá Raupnadalr.
- Hraunbær í Álptaveri 740.
- Hrauney í Mývatnssveit 430.
- hraungarðr (Hraungarðr) í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu 431.
- Hraungerðingar í Flóa 866.
- Hraunhöfn á Melrakkaslétu 312, 316.
- Hraunlækr á Langanesi 70, 74.
- Hraunnes í Grindavík 245, 361. — Hraunnesgjögr 245.
- Hraunsá í Meðallandi 854.
- Hraunsdalr í Bolungarvík 617.
- Hraunskarð (nú Munaðarhóll) undir Jökli 114, 849. — Hraunskarðsmenn 165. Sbr. Skarð undir Jökli.
- Hraunslækr 873, sjá Brandslækr.
- Hraunsmúli (nú Hraun) í Landbroti 782 [kallað Hraun í Klaustrajardabókinni frá c. 1550–1579].
- Hreiðr í Holtum í Rangárþingi 87, 691.
- hreinfliki 753, 756, 763. — hreinfliksfólk 756. — hreinfliksmaðr 758, 760.
- hreppr, hreppar 287, 293, 294, 295, 296, 297, 344, 345, 356, 393, 614, 655. — hreppsnaðsynjar 345. — hreppstjórar, hreppstjórnamenn 19, 208, 284, 293, 295, 296, 297, 298, 300, 345, 346. — hreppstjórn 208, 284, 286. — hreppstjórnarþing 286. — hreppsvist 294. — þriggja hreppa þing 356.
- Hrifunes í Skaptártungu 739, 740.
- Hringaríki í Noregi 859.
- Hringingar 239, 540, 542, 712.
- Hringver á Tjörnnesi 316, 318, 428. — Hringversreki 316, 318.
- hris (sbr. draghris, skógr, viðr) 470. — hrishögg (sbr. skógar-

- högg, viðarhögg) 4, 577, 778. —
hrisrif 166.
- Hris í Helgafellssveit 672—673. —
Hrisamáldagi 672—673.
- Hris (Hrisaland) í Laxárdal í
Suðrþingeyjarsýslu, (sbr. Hrisa-
kot nú) 431.
- Hris í Noregi 413.
- Hris í Saurbæjarhrepp í Eyjafirði
450.
- Hrisey á Eyjafirði 458, 486, 488.
- Hrisey í Laxá í Suðrþingeyjar-
sýslu 434.
- hrisgrjón 652. Sbr. grjón.
- Hrisvarða 8.
- Hróarsdalr (Hróasdalr, Roardalr í
Ríprhrepp í Skagafirði) 301, 302,
398.
- Hróa(r)sholtingr, skógr í Þjórsár-
dal 867.
- Hróarsson: Þorbergr.
- Hróarstunga í Norðr-Múlasýslu 708.
- Hrófá í Steingrímsfirði 119, 408.
- Hrófstaðir (Rófstaðir = Hrólfstaðir
= Hrólfstaðahellir) á Landi 86.
- Hrólfsson: Andrés, Þórarinn.
- Hrollaugstaðir (Hrollugstaðir) í Út-
mannasveit 75.
- Hrollaugstaðir (Hrollugstaðir) á
Langanesi 71, 74.
- Hrómundr bróðir Óttars 646—647.
- Hrómundr Bjarnason, Guttorms-
sonar 733, 734.
- hross, hestar 83, 224, 284, 285,
398, 421—422, 431, 578, 740,
771, 773, 784, 854. — fyl-
hross, hestr, geldr hestr, hross,
merhross, stóð, stóðhest, verð-
lag þess 170. — hross tvævetr
781. — hross þrævetr 454, 687.
— hross roskin 687, 776, 777.
— hross gömul 689. — ij. aura
hross 777. — ij. hross þriggja
marka verð 776. — iij. hross
fyrir .cc. oc vij aura 779, 780.
— vij hundruð í hrossum 672,
691. — búhross 421. — geld-
hestar, geldhesta beit 671. —
hundraðshestr, hundraðshross
119, 429, 456, 457, 462, 468,
473, 682, 683, 743, 769, 777,
786. — hestar kúgildir (hross
kúgild) 665. — x hestar heys
684. — xx hrossa mellénur
738. — xvij rossa hris-
högg 773. — kúgildishross
(sbr. hundraðshross) 65, 259,
773, 779, 780, 785. — hrossa-
beit 245, 377, 431, 578, 740,
769. — hrossageymsla 377.
— hrossahöfn 663. — kaplar
451, 459. — merhross 479.
— merhross kúgild 665. —
stóðhross 575, 617, 621, 681,
688. — stóðhrossabeit 575, 617,
621, 671, 688. — réttarbót um
hross, ef kemr í haga manns
421—422. — stóðhrossahöfn 681.
— verkhestar 408, 671. — vinnu-
hross 774. — dómar um hross,
hrossadómar 421. — hestajárn:
sexboruð skafilaskeifa 872. —
lýsing hrossa 421—422. — at
leggja hepting á hross 422. —
hrossaket 224. — hrossa með-
höndlan 422. — nautnan hrossa
421—422. — virðing á hrossum
421—422. — c. 1269: hross í
Njarðvík 65. — í Þerney 64;
1270: í Odda 86. — c. 1274:
í Flatey 118; á Reykhólum 120;
á Skarði á Skarðströnd 117; á
Staðastað 114; í Tröllatungu
119. — c. 1286: í Haga 259;
í Snóksdal 258. — c. 1306:
á Gilsbakka 359. — c. 1307:
í Krýsuvík 361. — 1317: í
Kaldaðarnesi 407. — 1318: á
Ásgeirsá 479; á Bergstöðum
472; í Blöndudalshólum 473; í
Bólstaðarhlíð 472; á Breiðaból-
stað í Vestrhópi 479; á Drafla-

stöðum 441; á Einarstöðum 487; á Eyjardalsá 438; á Felli í Sléttuhlíð 459; á Grenjadarstöðum 433; á Grýtubakka 445; á Hálsi í Fnjóskadal 439; á Hofi á Höfðaströnd 460; á Hólum í Eyjafirði 451; á Hrafnagili 453; í Hvammi í Miðfirði 482; á Höskuldstöðum 471; á Illugastöðum 440; á Ljósavatni 439; í Lögmannshlíð 454; á Melstað 482; í Múla 434, 435; á Möðruvöllum 450; í Reykjahlíð 429; á Reykjum í Tungusveit 465; í Saurbæ í Eyjafirði 451; á Silfrastöðum 462; á Sjárborg 468; á Skinnastöðum 427; á Spákonufelli 469; á Staðarþakka 482; á Stað í Hrútafirði 484; á Urðum 456, 457; á Völlum í Svarfaðardal 456; á Viðivöllum 462. — c. 1324: í Garpsdal 577; í Otradal 576. — c. 1325: í Syguaskarði 578. — 1327: á Staðarfelli 637; í Sælingsdalstungu 633. — c. 1331: í Gaulverjabæ 672; í Haukadal 667; í Hruna 665. — c. 1332: í Árbæ 698; í Borg undir Eyjafjöllum 678; á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687, 689; í Dal undir Eyjafjöllum 683; í Holti undir Eyjafjöllum 682; í Kálfholti 698; í Miðbæli 679; í Odda 691. — c. 1336: í Kirkjubæ í Tungu 708. — 1340: í Snóksdal 736; á Sólheimum 743; á Þykkvabæjarklaustri 738. — c. 1343: í Ásum eystri í Skaptártungu 785; á Breiðabólstað í Fellshverfi 772; á Breið-á(rmörk) 773; á Hofi í Álptafirði 768; á Kálfafelli í Fljóts- hverfi 779, 780; á Kálfafelli í Hornafirði 771; í Kirkjubæ á Siðu 781; á Lómagnúpi 777; á Rauðalæk 776, 777; á Stafafelli

769. — 1344: á Sandanesi 786. — c. 1346: á Söndum í Dýrafirði 832.
Hrossaeyri við Skaptá 878.
Hrossasteinn fyrir Flateyjardal í Þingeyjarsýslu 91.
Hrossatungur fremri og nyrðri í Þjórsárdal 866, 868, 869.
Hrossavellir á Langanesi 434.
Hrosshólmur í Héraði (Öræfum) 776.
Hruni í Hrunamannahreppi í Árnessýslu 664—666, 865, 868. — Hrunamenn 666. — Hrunasel 664. — Hrunaskógar 866. — Hrunastaðir 664—666.
Hrútafell í Öræfum 773, 774.
Hrútafjörðr 359, 374, 375, 482, 483, 484, 485. — Hrútafjarðar 374, 484. — Hrútafjarðarbotn 618 — Hrútafjarðardalur 359. — Hrútafjarðarháls (•háls•) 484. — Hrútafjarðarheiði 359.
Hrútahólmur, Hrútahólmur tveir á Breiðafirði 116.
Hrútavogr á Melrakkaslétu 426.
Hrútey á Breiðafirði 82.
Hrútey á Mjóafirði í Ísafjarðarsýslu 620.
Hrúteyjarströnd við Ófeigstjörð í Strandasýslu 409, 622, 623, 785.
Hrúthólmur, eign Nes Kirkju í Aðaldal 436.
Hrúthólmi undir Eyjafjöllum [sem menn vita nú ekki hvar er, segir sóknarlýsing frá Holti 1845] 681.
hrútr, hrútar 285, 359, 620, 708, 779, 780, 781. — hrútahöfn 620.
Sbr. sauðpeningr.
Hryggir í Mýrdal 738, 742. — Hryggjaskógr (Hruggjaskógr) 740.
húð: íslenzkar húðir 375. — naust- húðir 235. Sbr. skinn.
húfa: dreiglahúfur 800.
Húfustaðir, sjá Ljúfustaðir.

Hugleiksson: Auðun.

huic 808, 827, 829.

huls, sjá husl.

Humlungarhöfn fyrir Gnúpasveit í Norðrþingeyjarsýslu 311. (Sbr. Buðlungarhöfn). — Humlungarhafnarreki 311.

hunang 57, 394, 652.

Húnavatn í Húnavatnþingi 475. —

Húnavatnsós 475. — Húnavatnþing 344.

Hundeibi í Noregi 504.

hundr, hundar 215, 518, 545, 557, 625.

hundrað 442, 453, 455, 458, 465,

473, 485, 490, 672, 727, 739,

740, 775, 782. — hálf hundraðs

skógr í Mánafelli 436. — hund-

rað presti af bænhúsi 771. —

hundrað af v. bænhúsum 461.

— hundrað í flytjanda eyri 435,

441. — hundrað frítt 700. —

hundrað í ófriðu 464. — Mariu-

skript, er tekr hundrað 438. —

hundrað í meffé 683. — hund-

rað í tfund 457, 478, 479. —

hundrað í slátrum 63. — hund-

rað utangarðs 478. — hundrað,

er gafst með Steingrími 482. —

hundrað vaðmála (í vaðmálum)

451, 457, 670, 692. — hundrað

vaðmála fyrir tvær merkr pen-

inga 644. — hundrað í víði (við-

um, raptviðar) 478, 577, 663. —

hundrað vöru 63, 445, 468, 472,

473, 650, 663, 668, 682, 683,

685, 689, 727, 777, 788. — hund-

rað, er Þorvaldr gaf 454. —

hundrað: altarisbrik 635. —

hundrað: leiga fyrir Trékylis-

vik 618. — hundrað: kantara-

kápa með gulu sæi og glitaðr

altarisdúkr 635—636. — hund-

rað: sjöfjórðungaketill og kann

663. — hundrað: krossar tveir,

kista .iij. álnir lérepts 775. —

hundrað í bókum 694, 741. —

hundrað: graduale 775. — hund-

rað: guðspjöll, pistlar, domini-

cale oc de sanctis per anni

circulum 775. — hundrað prests-

kaup á Breiðá 773. — hundrað

prestskaup í Heggsgærði 771. —

hundraðsgjald frá Heynesi í

Garða 408. — hundraðs gripr

430. — hundraðshest, hundraðs-

hross 119, 429, 456, 457, 462,

468, 473, 633, 682, 683, 743,

769, 777, 786. — hundraðshvíla

786. — hundraðshökull 427. —

hundraðsrekkja 425. — hund-

raðsskuld við austræna kaup-

menn at Ólafs (Þorláks) messu

merkr sekt 286, 788. — hund-

raðsskuld við austræna kaup-

menn at Ólafsmessu tólf álna

sekt 648. — hundraðs sæng 456.

— hundraðs veiði eða meiri á

helgum dögum 613, 614, 639. —

hundraðsvirði 463. — hundrað

og .ix. álnir 473. — hundrað og

.vj. aurar presti í Borgarhöfn

771. — hundrað og .vj. aurar

presti á Breiðabólstað í Horna-

firði 772. — hundrað og .vj.

aurar vöru 782. — hundrað og

.x. aurar vöru 462. — utan-

garðs hundrað og .xiiij. aurar

468. — hundrað og .xv. aurar

474. — hundrað og hálf .xviij.

eyrir 482. — hundrað og .xviij. aur

tfund 470. — hálf annað hund-

rað 461, 727, 739, 782. — hálf

annað hundrað í bókum 662,

686. — hálf annað hundrað í

búsgagni 445. — hálf annað

hundrað í búsbúhlutum 768. —

hálf annað (hundrað) í hafnar-

voð 427. — hálf annað hund-

rað í ófriðu 465. — hálf annað

hundrað tfund 445, 450, 472. —

hálf annað hundrað: tjöld um-

hverfis kirkju 775. — hálf annað hundrað utangarðs 480, 445. — hálf annað hundrað vöru 670, 738. — tvö hundruð 738, 739, 782. — ij. hundruð í bókum 426, 465, 670, 689, 694, 743, 771. — handbók með lágaungum fyrir cc. 775. — ij. hundruð fátækum mönnum á Höskuldsstöðum 471. — ij. hundruð í flytjanda eyri 434, 440. — tvö hundruð fríð 575, 615. — ij. hundruð, er Jón bóndi gaf 453. — ij. hundruð í leigu heima 456. — ij. prestskaup í Þerney 64. — ij. hundruð utangarðs 456. — ij. hundruð, er Valgerðr gaf 453. — ij. hundruð í staðarspell 427. — ij. hundruð vöru 445, 456, 479, 576, 617, 714, 769. — ij. hundruð: sálún .ij. með lektaradúk spraunguðum 635. — ij. hundruð: fustanshökkull hvítur með messuklæðum 636. — ij. hundruð: texti og altarissteinn silfrbúinn 775. — ij. hundruð: kantarakápur .iiij. 775. — ij. hundruð: sloppar .iiij. fontklæði og dúkar 775. — ij. hundruð: capitularius, collectarius, commonisbók, handbók með lágaungum 775. — cc. texti og altarissteinn silfrbúinn 775. — cc. í tjöldum 771. — ij. hundruð: xij álna laung ferskepta 450. — ij. hundruð og .vij. álnir tíund 452. — ij. hundruð og x. aurar vöru 436. — ij. hundruð og ij merkr tíund 464. — ij. hundruð og ij merkr vöru 478. — hálf þriðja hundrað 674. — hálf þriðja hundrað í bókum 483, 692. — hálf þriðja hundrað í slátrum 678. — hálf þriðja hundrað og eyrir

437. — Þrjú hundruð 393, 739, 782, 859. — ccc í flytjanda eyri 437. — ccc fríð 615, 616. — ccc hökkull með baldrsinn 449. — ccc í kirkjuskurð 465. — ccc fyrir klukkumálm 440. — ccc, er Loptr gaf 452. — ccc í metfé 773. — ccc presti af fiskimönnum í Grimsey 442. — ccc skríni 775. — þriggja hundraða sloppr 469. — þriggja hundraða teigr 83. — ccc í testamentum Sigurðar Seltjarnar 450. — ccc tíund 436, 451, 461. — ccc vöru 481, 483, 738. — ccc at Þorsteini 469. — ccc: þrenn messuklæði 775. — ccc, er frú Þrúdr gaf 453. — ccc og xij álnir utangarðs 437. — ccc vöru og hálf mörk 786. — ccc vöru og xij aurar 459. — xij aurar hins fjórða hundraðs í bókum 683. — hálf fjórða hundrað í flytjanda eyri 426. — hálf fjórða hundrað í reifum 581. — hálf fjórða hundrað tíund 449. — cccc 426. — cccc í bókum 693, 777. — cccc í leigu utan garðs 434. — cccc óskorið 617. — fjögurra hundraða skip 433. — cccc tíund 474, 482. — cccc vöru 451, 477, 708. — cccc: altarisklæði .v. með dúkum 775. — cccc: fimm glergluggar 695. — cccc: gyltr kaleikr 775. — cccc: kirkjutjöld hálfmuntug með dúkum 635. — cccc: kross og kaleikr ógyltr 775. — cccc: lesbækr .iiij. samsettar með saung. Davíðssaltari 775. — hálf fimta hundrað í flytjanda eyri 438. — v. hundruð 786, 789, 860. — v. hundruð í öllum aukum gripa 440. — v. hundruð í bókum 457, 681. — v. hundruð í flytjanda eyri 429. — v. hundruð fríð í

fríðu) 649, 650, 714. — v. hundruð, er herra Guðmundr gaf 454. — v. hundruð í hafnarvoðum 433. — v. hundruð í vöruvirðum hafnarvoðum 746. — v. hundruð í heimalandi 457. — v. hundruð í kirkjuspjöll 465. — v. hundruð í lagaurum 446. — v. hundruð í slátrum 735, 736. — v. hundruð tíund 474. — v. hundruð vöru 445, 449, 735, 736, 746. — v. hundruð búrisnufé minst 285. — af .v. hundruðum alin í gjaftoll 355. — v. hundruð réttir og ráðspjöll konu minst 292. — á .v. hundruðum og tveggja missira björg fyrir hvern ómaga skyld fasta 793, 802, 814. — vj hundruð í búsgagni 693. — vj hundruð í bóhlutum 665. — vj hundruð í geldfé 434. — vj hundruð í sæmlegum gripum 425. — vj. hundruð goldin fyrir Eyjólfsey 120. — vj. hundruð í landi 466. — vj hundruð laus 450. — vj hundruð í metfé 771. — vj hundraða skuld 394. — vj hundruð í vaðmálum 451. — vj hundruð í viðum, búsgögnum og veiðigögnum 475. — vj hundruð í virðingarfé 433. — vj hundruð vöru 736. — hálf sjöunda hundrað tíund 453. — vij hundruð 683. — vij hundruð í Auðnalandi 457. — vij hundruð: átta bækr secundum ordinem 635. — vij hundruð af Jóni presti 465. — vij hundruð í metfé 770. — vij hundruð í rossum 691. — vij hundruð vöru og mörk 484. — átta hundruð: messuklæði tvenn en beztu 775. — viij hundruð innan veggja 672. — viij hundruð í virðingarfé 448. — viij hundruð vöru 469. — ix. hundruð í bókum og öllu messu-

skróði 773. — ix. hundruð í öllum aurum gripa 440. — ix. hundruð í flytjanda eyri 440. — ix. hundruð í metfé 691, 777. — ix. hundruð vöru 472. — hálf x. hundrað 434, 461. — hálf x. hundrað vöru 477. — x. hundruð 287, 345, 476, 675. — x. hundruð í bókum 696. — x. hundruð, er Egill biskup gaf 480. — x. hundruð af .ij. bænlausum 483. — x. hundruð í forkirkjusmiði 445. — x. hundruð fríð 430. — x. hundruð í sæmlegum gripum 635. — x. hundraða ilag 674. — x. hundruð í landi 64, 114, 637. — x. hundruð í messuklæðum, bókum og gripum 430. — x. (xl?) hundruð í reka 75. — x. hundraða skuld 674. — x. hundruð vöru 431. — tíu hundruð og tíu áttar ólokin tíund 435. — x hundruð + hundraði fyrir hvern ómaga + hundraði, þar af lausamanna skattr 391. — xj hundruð í metfé 779, 780. — xj hundruð tíund 466. — xij hundruð 770. — xij hundruð fríðs fjár 679. — xij hundruð í metfé 681. — xij hundruð í metfé, búsgögnum eðr öðru, er staðnum (í Holti) hagnar 581. — xij hundruð í testamentum Ara prests 425. — hálf .xij. hundrað innan veggja 434. — xij hundruð vöru og hálf mörk 637. — xiiij hundruð 245–346. — xiiij hundruð vöru 636. — xv. hundruð 476, 714, 789. — xv. hundruð í heimalandi (heimajörðu) 65, 459, 478. — xv. hundruð réttir og ráðspjöll konu, er á .xx. hundruð 292. — xv. hundruð vöru 460. — xvij. hundruð 727. — xx. hundraða 345, 437, 649, 650, 708, 735,

- 736, 789. — xx. hundraða innan kirkju 432. — xx. hundraða í landi 741. — xx. hundraða í metfé 687. — xx. hundraða mæ eðr kona 292. — xx. hundruð í rekpörtum 735, 736. — xx. hundraða vöru 433. — xx. hundraða vöru eðr kúgildi 789. — xxj. hundrað vöru 462. — xxx. hundraða 776. — xxx. hundraða í heimalandi 437. — xxx (eða L) hundraða réttir og ráðspjöll konu mest 292. — j. hundrað og .xxx. í vöru, hafnarvöðum og virðing-arfé 433. — fjórtán og xx. hundraða 789. — xL hundraða friðra peninga 766, 767. — xL hundraða í hvalreka 75. — Lij. hundruð til Kaldaðarness 407. — Lx. hundraða mest tilgjöf 287. — hundrað hundraða 345, 649, 650. — tvö hundruð hundraða 345. — fimm hundruð hundraða tíund Jóns Iögmanns Einars-sonar og herra Þórðar Halls-sonar, hvors um sig 266, 862.
- Hundraðsnes 432, sjá Hundsnes.
- Hundsnes (sbr. Hundraðsnes) á Melrakkasléttu 432, 434.
- Hunkubakkar á Síðu 739. Sbr. Steðjubakki.
- Hústaðir í Vatnsdal í Húnavatns-þingi 579, 581, 642, 643.
- hurð, hurðir 535, 571. — hurð í (vallargarðs) hliðum 4. — búrs-hurð 535, 571. — eldhúshurð 535, 571. — kirkjuhurð 841. — stofuhurð 535, 701.
- Hurðarbak í Vestrhópi 479.
- Hurðarbakshris í Búrfelli í Þjórs-árdal 866, 867.
- Hús, rekamark Loptstaðamanna á Eyrarbakka 671.
- Húsabakki í Helgastaðahreppi í Suðr-Þingeyjarsýslu 431.
- Húsafell í Borgarfirði 359. — Húsa-fellsmenn 359.
- Húsareki við Axarfjörð 432.
- Húsatópt út frá Sandsenda við Þistilsfjörð (sbr. tópt) 70, 73.
- Húsatóptir (Húsapóttir) í Grindavík 76, 245, 248, 377.
- Húsavaðall í Skagafirði 745.
- Húsavík á Tjörnesi 428, 488.
- Húsbóndi 203, 233, 283, 840. — húsbrot 535, 571. — húsbúnaðr. húsbúningr 83, 359, 537, 665. — húsbætr 485. — húsumbót 449. — húsfastir menn 194. — húsfreyja, húsfrey, húspreyja, húsfra 198, 199, 202, 205—206, 214, 218, 285, 289, 341, 358, 397, 418, 592, 634, 635, 641, 674, 675, 811, 840. — húsgangr 294, 297. — húskarlar 365, 422.
- husl, huslan, huls, hulsan 37, 535, 540. Sbr. husker (sjá kirkja).
- hvalr, hvalir (sbr. balena, flutning, reki, skot, skotmannshlutr, skurðr, tíund) 69, 70, 71, 73, 74, 78—80, 81, 116, 119, 124, 153, 245—248, 261, 345, 346, 426, 428, 431, 432, 434, 436, 441, 442, 443, 444, 447, 455, 469, 479, 482, 485, 486, 492, 495, 612—614, 618, 620, 622, 629, 733, 736, 740, 793, 802, 832, 855—856. — at bera festar í hval 79. — festingar kaup 80. — ef hval rekr samdægris í fleirum hlutum 79. — (hval) festar 79, 80. — festingarhvalr 80. — flutningshvalr 69, 73 (sbr. flutning). — hvalr rekinn eða fluttr (rekhvalr og flutnings-hvalr) 69, 73, 79, 91—92. — at salta niðr hval 618, 622. — gómhvalr 80. — hafrhvalr 863. — hlasshvalr (lasshvalr, hluts-hvalr) 69, 73, 249, 250, 305, 313, 321, 486, 708. — hvelju-

- hvalr 79, 80. — óskiptir hvalr 432, 434. — rekhvalr, rekahvalr 71, 74, 79, 249—251, 269, 315, 442, 443. — skiphvalr (= spik-hvalr?) 80. — skiptingarhvalr 79, 245. — skothvalr 308, 309, 320. — skotmannshvalr 307. — tiundarhvalr 618. — tvítugir hvalir 740, 778, 779, 855—856. tunguhvalr 80. — (hval)bein 79, 80, 124, 245. — (hval)brjósk 79, 124. — (hval)bæxl 79. — (hval)-fjörð 79. — (hval)horn 79. — reingi 80, 442, 443. — spik 442, 443, 618. — þvesti (tvesti) 80, 245. — afgjöf af hval 612—614, 639, 793, 802. — tiund af hval, hvaltiund 153, 407, 443, 444 (sbr. tíund). — hvalflutning 617 (sbr. flutning). — hvalgögn 305, 321, 486. — hvalamál 124. — hvalreki, hvalrekar, hvalréttir (sbr. hvalr) 68—81, 83, 90—92, 116, 119, 124, 245—248, 249—251, 258, 269, 306—322, 359, 361, 362, 408, 409, 425, 428, 431, 432—433, 434, 436, 439, 446, 447, 455, 466, 475, 476, 477, 481, 484, 486—487, 616, 617, 620, 622, 623, 633, 671, 728, 733, 740, 785. — stórreki hvala 81. — hvalskipti 69, 73, 78—80, 249, 250, 269, 486, 492. — hvalskurðr 79—80, 305, 426, 442, 469, 708. Sbr. skurðr. — fullr skurðr 443. — skurðarhlutr 80. — hvalvonir 68, 69, 71, 73, 74.
- Hvalá á Hróteyjarströnd 622, 623. Hvaldalir 91, sjá Hvanndalir. Hvaleyri við Hafnarfjörð 247, 248. Hvalgarðr á Skaga nyrðra 249—250. — Hvalgarðsmenn 250. — Hvalgarðsteigr 250. Hvalgjá í Raudagnúpi á Melrakka-sléttu 322, 486, 487. Sbr. gjá.
- Hvalgrafir á Skarðsströnd 636. Hvallátr í Suðr-Píngeyjarsýslu 447. Hvallátr við Ísafjörð 615. Hvalmunnsreki 313. sjá Hjálmar-nesreki 313. Hvalnes á Skaga nyrðra 466. Hvalsá (Huolza) við Steingríms-fjörð 119, 408. Hvalsnes í Lóni í Austr-Skapta-fellssýslu 769. — Hvalsnesfjara 769. Hvalsnes á Rosmhvalanesi 77, 79, 81. Hvaltjarnir (Hvaltjörn) á Melrakka-sléttu 90, 308, 312, 321, 486. — Hvaltjarnareki 90, 312. Hvalvatnsfjörðr í Suðrþíngeyjar-sýslu 91, 447. Hvammr í Dýrafirði 832. Hvammr undir Eyjafjöllum 84, 681. — Hvammsfjara 84, 681. Hvammr í Fljótsdalshéraði 83. Hvammr í Hvamssveit í Dala-sýslu 89, 634. — Hvammsbrenna (1161) 861. — Hvammverjar 785. Hvammr í Langadal 471. Hvammr í Laxárdal í Skagafjarðar-sýslu 468—469, 488. Hvammr í Miðfirði 481—482, 488. Hvammr í Mýrdal 742. Hvammr í Norðrárdal 833. Hvammr í Rangárþingi (i Holtum?) 88. Hvammr (= Fífu-hvammr, Hvamm-kot) í Seltjarnarneshrepp 377. Hvammr (nú líklega Hvammkot í Skefilstaðahreppi) í Skagafjarðar-sýslu 300. Hvammr í Skaptártungu 739. Hvammr í Vatnsdal 251, 300, 476, 477, 488, 579—581, 642—643, 836. Hvammsheiði í Helgastaðahrepp í Suðrþíngeyjarsýslu 4, 434. Hvammshús í Vopnafirði 72, 75.

- Hvammssveit í Dalasýslu 633.
 Hvanndalir í Náttfaravíkum í Suðr-
 þingeyjarsýslu 91, 439.
 Hvanneyri í Borgarfirði 403. —
 Hvanneyrarbók 582.
 Hvannkelda í Meðallandi 871.
 Hvannstóð hið mikla á Tvidægru
 359.
 Hvarfsdalr á Skarðsströnd 635,
 650, 651.
 Hvassahraun á Vatnsleysuströnd
 246, 247.
 Hvasstún undir Eyjafjöllum 870.
 hveiti 153, 800.
 Hvesta í Ísafjarðarsýslu 619.
 hvila (sbr. rekkja, sæng) 778. —
 hundraðshvila 786.
 Hvin í Noregi 280.
 hvinn (sbr. þjófr) 383, 392.
 Hvítá í Borgarfirði 359, 792, 805,
 814, 816, 826, 830.
 Hvítanes í Ögrsþingum við Ísa-
 fjörð 615.
 Hvítmagafell í Sólheimahéiði í
 Mýrdal 679.
 hvítr, hvítt: hvítadagar 132, 443,
 445, 448, 460, 470. — hvíta-
 sunna 133, 274, 332, 448, 462,
 466, 519, 577—578, 603. —
 hvítasunnudagr 39, 276, 332,
 409, 410, 447. — hvítasunn-
 vika 812. — hvíti drottinsdagr
 596. — hvítr matr 41, 61, 129,
 132, 594, 802. — at eta hvítt
 29, 61, 594, 802.
 Hvolar í Örefum 774.
 Hvoll í Fljótshverfi 778, 780.
 Hvoll í Hvolhrepp (Stórolfshvoll)
 92. — Hvoll neðri í Hvolhrepp
 689—690. — Efri Hvoll 689,
 690.
 Hvoll í Mýrdal 738, 740, 742, 743.
 Hvoll í Saurbæ í Dalasýslu 259.
 hymni 443. Sbr. kirkja.
 hægindi 38, 40, 46, 480, 586, 601,
 708, 738 (sbr. kirkja). — hæg-
 indisprestr 540. — hægindisver
 737.
 Hækjudalr í Kjós 82.
 Hælgo Asloensis 351, 388. Sbr.
 Helgi biskup í Osló.
 Hælsrófur í Þjórsárdal 867.
 Höfðabrekka í Mýrdal 740, 741,
 855, 856. — Höfðabrekkuhéiði 740.
 Höfðafjörðr við Hjörleifshöfða 853,
 855, 856.
 Höfðakvísl í Meðallandi 872.
 Höfðamelar í Meðallandi 871.
 Höfðaskáli á Melrakkasléttu 308,
 309, 315, 320, 322, 487.
 Höfðaskógr í Þórs mörk 85, 681.
 Höfðaströnd við Skagafjörð 459,
 460.
 Höfði 741, sbr. Hjörleifshöfði.
 Höfðafjörðr.
 Höfði í Höfðahverfi 446—447, 488.
 674—75(?). — Höfðaland 446. —
 Höfðamenn 446.
 Höfði á Höfðaströnd 459—460, 674
 —675(?).
 höfðingi, höfðingjar 150, 159, 173,
 233, 491, 588, 589, 590, 627,
 719, 759, 855—856. — lands-
 höfðingjar 209, 242. — stórhöfð-
 ingi 756.
 höfn (sbr. beit): geldingahöfn 776.
 — lambahöfn 85. — sauðhöfn
 85, 247, 681, 832. — stóðhrossa-
 höfn 85, 681.
 höfnin Sælavík í Álptaveri 853—
 856.
 Höfn í Grindavík 246, 248. —
 Hafnarland 246, 248.
 Höfn á Hornströndum 620.
 Höfn á Skaga, sjá Hafnir.
 Höfn í Skeggjastaðþingum í
 Norðr-Múlasýslu 71, 74.
 Höfn (= Leirhöfn) í Presthóla-
 hreppi í Norðrþingeyjarsýslu 309.
 — Hafnarrekar 309, 426.
 Höfn á Melrakkasléttu (Raufarhöfn)
 90. — Hafnarreki 90.

- Höfn (= Raufarhöfn eða Leirhöfn) 307, 312, 313.
- Höfuð(ið) í Björgvin 646.
- höfuð: at syngja yfir manns höfuð 799, 812. — höfuðból 202. — höfuðdagar 606. Sbr. höfuðdagr Jóhannis baptiste. — höfuðdægr 600. — höfuðkirkja 127, 177, 630, 713, 759. — höfuðlin 527, 562, 566. Sbr. kirkja. — höfuðprestr 277, 500, 535, 536, 540, 542, 569, 710, 721. — höfuðsynd, höfuðsyndir, höfuðsynda líf, 26, 232, 522, 525, 546, 548, 555, 559, 560, 561, 567, 596, 602, 625, 630, 750, 762, 818, 819, 837. — vij. höfuðsyndir 625, 750, 762, 837.
- högg 109, 270, 596, 598, 601, 658. — sekt á höggum 109. — keyris- högg 270. — keyrishögg fyrir hverja mörk, sem ógoldin er af sektarfé 9.
- Högnason: Bárðr, Haldór, Þorbjörn.
- Högni ábóti at Munklífi 721.
- hökull, höklar 599, 604. Sjá kirkja.
- Höldavatn (Hauldavatn) í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
- Hölná (Holkná, Haulkná) í Þistilsfirði 69, 73, 307, 313. — Hölnárós (Holknarós, Holknäros, Haulknaros, Haulknäros) 69, 73.
- hönd: hönd seli hendi 287. — stolin hönd 286. — stelandi hönd 658. — hönd hins heilaga Jóhannis Holensis með armleggjum 688. Sbr. biskups hönd.
- Hörðabólstaðr (Haurðabólstaðr, Haurðebólstaðr) í Miðdölum í Dalasýslu 258, 736.
- Hörðafylki í Noregi 859. — Hörðaland 859.
- Hörðaskáli undir Eyjafjöllum 676, 677.
- Hörgárdalr í Eyjafjarðarsýslu 442, 455.
- Hörgsdalr (Horksdalr) á Síðu 739, 780.
- Hörgsdalr í Skútustaðahreppi í Suðrþingeyjarsýslu 436, 438.
- Hörgsholt (Horksholt, Horsholt) í Hrunamannahreppi 664, 665, 666. — Hörgsholtsskógar í Þjórsárdal 868 (sbr. Hörgsholtstorfá).
- Hörgsholtstorfá í Þjórsárdal 866 (sbr. Hörgsholtsskógr).
- Hörgsland (Horksland) á Síðu 781, 874.
- Höskuldr ábóti á Þingeyrum 494.
- Höskuldsey á Breiðafirði 82, 115, 330—331, 862.
- Höskuldsnes á Melrakkaslétu 90, 321, 434, 486. — Höskuldsnessreki Munkaverárklausturs 90, 321.
- Höskulds-son: Einar.
- Höskuldsstaðir á Skagaströnd 251, 470—471, 488. — Höskuldsstaðamenn 251.
- Höttir, er Reykjahlíðarkirkja á 430.
- Höyersannálar 333.
- Íferð í fjöru 633.
- Íla í Niðarósi 494.
- Ílag: x hundraðs Ílag í jörð 674.
- Ílífr erkibiskup, sjá Eilífr.
- Ílifsfjall í Þingeyjarsýslu 320.
- illgerðir 630, 713. — illgerðarmenn 765. — illmenni 625. — illræðismenn 235.
- Illugason: Guðmundr, Nikulás, Vigfús, Þórarinn.
- Illugastaðir í Fnjóskadal 440, 488.
- Illugastaðir í Kirkjuhvammshreppi í Húnavatnssýslu 330.
- Illugastaðir á Vatnsnesi 481².
- Illugi, auðugr maðr í Húnavatnsþingi 249—250, 492.
- Illugi Bergsson í Suðr-Múlasýslu 851, 856. Sbr. Jón Bergsson.
- illvirki 184, 213.
- Ílavellir í Noregi 158, 862.
- ímbrudagar, ymbrudagar, 39, 40,

- 118, 260, 378, 418, 442, 540, 542, 578, 597, 600, 603, 606, 634, 696, 784. — imbrudagar drottins 540. — imbrudagar um haust 118, 597, 603. — imbruvika á langaföstu 409.
- immobilia 389. Sbr. fasteign.
- immunitates 121.
- impedimentum (matrimonii) 277, 632, 748, 848. Sbr. meinbugir, meinleikar.
- incestus cum propinquis 38, 48, 103, 135, 142, 211. Sbr. frændsemisspell, sífjaspell.
- incontinentie crimen 134, 135, 136, 862.
- Indriðason: Jón.
- Indriði Árnason (Endridus Arnonis) 323.
- Indriði böggull 139.
- Indriði Ívarsson 746.
- Indriði Jónsson lögréttumaðr í Árnæss og Kjalarnesþingi (fyrir, um og eptir 1633—1644) 124.
- Indriði á Lækvín 375.
- Indriði Sigmundarson féhirðir 404.
- Indriði Simonarson 646.
- indulgencia 41, 42, 106, 146, 703, 706.
- infideles 607, 609, — infidelitas 607.
- Ingason: Skúli.
- Ingeldus Hamarensis 351, 388. Sbr. Ingjaldr biskup af Hamri.
- Ingibjörg Benediktsdóttir, Kolbeinsonar 735, 736.
- Ingibjörg Bergþórsdóttir, Jónssonar 864.
- Ingibjörg Eiríksdóttir, Noregsdrottning 242, 263.
- Ingibjörg Gunnarsdóttir 336.
- Ingibjörg jungfrú 646.
- Ingibjörg kona Bjarna Guttormssonar á Útskálum 733—734.
- Ingibjörg Pálsdóttir, frú 379.
- Ingigerðr Filippusdóttir, Sæmundarsonar 92.
- Ingimundarson: Bjarni, Þorbjörn.
- Ingimundur (Jónsson?) í Húnavatnsþingi 250. — Ingimundarsynir 250.
- Ingimundur Jónsson prestur nyrðra 858.
- Ingimundur Skútuson bróðir (án efa bróðir Gríms biskups) 579.
- Ingiríðarstaðir í Aðaldal 434.
- Ingiríðr kona Ögmundar á Lóti 504.
- Ingjaldr biskup af Hamri (1306—1315) 353, 387. Sbr. Ingeldus Hamarensis.
- Ingjaldr á Eyri í Kjós 404.
- Ingjaldshóll (hvoll) undir Jökli 165—166, 410—411, 849.
- Ingjaldsson: Björn.
- Ingólfshöfði í Örnafum 776, 852, 856.
- Ingunarstaðir í Geiradalshreppi í Barðastrandarsýslu 118.
- Ingvararstaðir (nú Ingvarir) í Svarfaðardal 457.
- Ingvaldr Narfadóttir, systir Skarðs-Snorra 89.
- innanþingsmenn 370.
- innanga heilagrar kirkju (í heilaga kirkju) 176, 177, 178, 216, 593, 641.
- inngjöld 858.
- innheimtumaðr páfa tíunda 717, 747.
- Innocencius páfi hinn II. (1190—1143) 53.
- Innocencius páfi hinn IV. (1243—1254) 175, 187, 391, 725.
- Innratún í Eiði í Noregi 701.
- innsigli (sbr. sigillum) 140, 155, 158, 159, 197, 205, 242—244, 265, 272, 278, 281, 282, 288, 325, 328, 331, 332, 336, 339, 340, 345, 349, 350, 358, 367, 369, 372, 373, 384, 385, 386,

395, 401, 406, 413, 494, 495, 504, 506, 579, 580, 581, 594, 614, 629, 634, 642, 643, 645, 646, 649, 650, 652, 653, 660, 673, 674—675, 700, 714, 717, 720, 723, 726, 729, 730, 732—736, 746, 765, 766, 767, 787, 789, 832, 834, 835, 836, 843, 846, 847, 856, 858, 863, 869. — innsigli nokkur merkra íslenzkra manna enn til: innsigli Auðunar biskups rauða á Hólum 397—398. — innsigli Guðmundar lögmanns Sigurðarsonar 376. — innsigli Jóns Skálholtsbiskups Sigurðarsonar 787. — innsigli Jörundar biskups Þorsteinssonar 300—302. — innsigli Kristínar abbadísar á Reynistað 767. — innsigli Orms Hólabiskups Áslákssonar 835. — innsigli Þorsteins Kolbeinssonar 835.

innstæða 57.

inntekjur, inntektir 327, 612, 782.

inquisitor 607.

instrumenta 237, 389.

insula, insulæ (sbr. ey) 160, 235, 236, 237. — insulæ Feroyum 235, 237.

interdictio, interdictum 327, 499.

Sbr. bann, bannsetning.

inveneracio sanctæ Mariæ 808, 829.

inventarium 327.

invencio sanctæ crucis 305, 502.

Írland 853.

Írland ey á Breiðafirði 116.

irregularitas, irregularitas contracta 137, 150, 524, 547, 560, 580, 806, 819.

is (sbr. snjó): ís bræddr, þíðdr 516, 556, 564, 811.

Ísabakki í Hrunamannahreppi 664.

Ísabella Róbertsdóttir, drottning Eiríks konungs Magnússonar (d. 1358) 350.

Ísafjörðir í Ísafjarðarsýslu 615. — Ísafjarðarbotn 620.

ískyld (í landi) 694.

Ísland, Islandia, Yslandia 97, 104, 108, 125, 139, 143, 151, 155, 158—159, 162, 172, 192, 196, 204, 226, 235, 236, 237, 239, 240, 243, 244, 251, 262, 265, 266, 267, 268, 273, 281, 282, 283, 290, 295, 322, 324, 326, 328, 329, 332—336, 339, 342, 343, 344, 351, 354, 355, 363, 367, 369, 371, 374, 375, 379, 386, 390, 395, 399, 405, 411, 421, 489—491, 494, 497—498, 606, 609, 629, 644, 645, 646, 651, 718, 721, 722, 723, 725, 729, 731, 746, 747, 765, 787, 834, 836, 845, 847, 853, 856, 857, 859, 864, 870. — Íslandsfar, Íslandsfari 722. — tollr Íslandsfara 728. — Íslendingar, íslenzkir menn 159, 163, 171, 322, 333, 335, 354, 355, 405, 411, 489, 496—498, 511. — Jón Íslendingr 281. — samþykkt Íslendinga 354. — samtök og sáttmáli Íslendinga (Árnesinga-skrá) 355. — sáttmáli Íslendinga við Noregskong 333—336, 496—498. — íslenzkir sé sýslumenn og lögmenn og allir valdsmenn á Íslandi 335, 497. — íslenzkr kaupmaðr 644. — íslenzkr buk-skin 375. — íslenzkar húðir 375. — íslenzkt tímatal 852. — íslenzka vaðmál 718 (sbr. pakka-vaðmál).

Ísleifarhús í Hraunhreppi í Mýrasýslu 113.

Ísleifr bóndi í Ásgarði í Hvammsveit 634.

Ísleifr Einarsson sýslumaðr í Skaptafellssýslu (d. 1720) 874.

Ísleifr Einarsson háyfirdómari á Brekku (d. 1836) 421.

Ísleifr (á Grenjadarstöðum) 433.

Ísleifr prestur á Hálsi í Fnjóskadal 439.

Ísleifsson: Einar, Gísl, Mikill.

Íslendingar, íslenzkr, sjá Ísland.

Ísólfstaðir á Tjörnesi 316, 317, 318, 319. — Ísólfstaðareki 316, 317, 318, 319.

Iste est qui ante deum 538.

Iste homo ab adolescentia sua 538.

ítak, ítök 4, 67, 68, 246, 247, 248, 577, 850, 851, 852, 853.

ítala 437, 739, 781. — ítölulaus 480, 633.

ítalía 606, 607, 608, 609.

Ívar Andrésson Gulapingslögmaður 721.

Ívar dós 281.

Ívar Jónsson umboðsmaður Viðeyjarklausturs (mun vera Ívar Hólmr gamli) 195.

Ívar lögmaður í Björgvin 341.

Ívar Ólafsson kanzlari Noregskonungs 401, 406.

Ívar Straumur 350, 351.

Ívar prestur í Volabúi 406

Ívar (rófa) Ögmundarson 746.

Ívarsdóttir: Katrín.

Ívarshús 78, sjá Straglastaðir.

Ívarsson: Gyrðr, Hákon, Helgi, Indriði.

Jacob Sirmond 862.

Jacobus apostolus (sjá Jakob postuli). — crastinum (crastinus, crastina dies) Jacobi apostoli 790, 796, 814, 815, 822, 825, 830.

Jacobus Tadiationis de Scorciasupi 237.

jafnræði 285.

Jakkey á Breiðafirði 116.

Jakob postuli 64, 129, 484, 746, 790, 796, 814, 815, 822, 825, 830. — Jakobsvaka 98, 100, 415. — Jakobsvökudagr 414.

Jakobsson: Jón.

Jamtaland (Jamptia) 367, 715.

jarða, at jarða, jarðan líka 528, 531, 533, 550, 551, 590, 707, 799, 804, 806, 812, 813. Sbr. jörð.

jarl 182, 195, 213, 468, 595, 627.

— Svíajarl 859. Sbr. Gizur

jarl Þorvaldsson, Kolbeinn jarli.

Jarlsstaðir í Aðaldal 436. — Jarlsstaðaholt 436. — Jarlsstaðateigr 436.

Jarlsstaðir (eyðijörð) í Bárðardal 438.

járn 154, 169, 184, 587, 854. — blástrjárn 169. — fellujárn 169. — teint járn 171. — járnfestir 439. — járn = hestajárn 356. — skipahald af járn 854. — hjálmr af járn, járnstika, kerta-hjálmr með járn, kertistika með járn, krókstika með járn, lampi af járn, spita (spíra?) af járn. Sjá kirkja.

Járngerðarstaðir í Grindavík (Járngerðastaðir, Járngjardastaðir!) 76, 245.

Járngerðr Þórðardóttir, Bæðvarssonar 377, 378.

Járnsíða 6, 162.

jarteignagjörð 493.

Jasonsson: Guðmundr.

jejuniarum observatio 703.

Jeronymus, sjá Hieronymus.

Jerundr, sjá Jörundr.

Jesus, Jesus Christ, Jesus Christus 48, 49, 57, 135—137, 148, 156, 158, 172, 174, 175, 180, 182, 185, 195, 216, 240, 276, 288, 325, 331, 335, 336, 351, 367, 383, 384, 386, 394—395, 397, 406, 409, 420, 489, 491, 492, 493, 498, 503, 521, 546, 559, 575, 583, 585, 625, 630, 631, 647, 659, 660, 709, 711, 719, 728, 730, 732, 733, 744

- 747, 749, 760, 789, 797, 818, 835, 842, 843.
- Jeta (Jata) í Hrunamannahrepp 664.
- Jóhann prestur á Sauðanesi 726.
- Johannes baptista, sjá Jón skírari.
- Johannes dictus Elgr 823.
- Johannes Jerosolomitani sanctus 606.
- Johannes martyr (Johannes & Paulus) 731, 732. Sbr. Jón postuli.
- Johannes páfi hinn XXII. (1316—1334) 606, 608, 609, 610.
- Johannes de Serone 608, 609, 610.
- Johannes filius Ywar 304.
- Jól 39, 40, 42, 46, 129, 132, 133, 203, 271, 272, 349, 360, 369, 396, 410, 421, 433, 437, 448, 455, 463, 469, 479, 481, 594, 595, 597, 603, 852. — Jóladaðr 29, 35, 276, 485, 596, 603, 797, 799, 800, 811, 812, 852. — atfangadaðr Jóna 852. — annar daðr Jóna 369. — fimti daðr Jóna, fimti á Jólum 595. — sjótti daðr Jóna 594. — átti daðr 132, 409—410, 595, 596, 603. — ellefti daðr Jóna 766, 767. — þrettánda daðr Jóna 594, 596, 603. — Jóladaðstíðir 410. — Jólafasta 29, 39, 40, 63, 65, 66, 85, 118, 119, 129, 132, 133, 259, 418, 430, 443, 444, 445, 447, 448, 451, 452, 454, 456, 458, 464, 465, 466, 473, 481, 594—597, 601, 603, 636, 709, 786, 802, 812. — hin hæstu daðr á Jólaföstu 597. — smærri daðr um Jólaföstu 603. — stærstu daðr um Jólaföstu 603. — miðvikudaðr á Jólaföstu 595. — Jólagraið 271. — Jólalhöllin í Ósló 414. — Jólanoðt, Jólanoðr (sbr. nóttin helga) 203, 383, 393. — x. Jólanoðr 203. — xx. Jólanoðr 383, 393. — Jólatiðir 697. Sbr. tíðir.
- Jómfrú 839, 841, 842. Sbr. jungfrú.
- Jón (= N. N.) í forsögn 516, 564.
- Jón Arason prófastr í Vatnsfirði 619, 621.
- Jón Árnason biskup í Skálholti 68, 273.
- Jón baptista, sjá Jón skírari.
- Jón Austmann prestur í Vestmannaeyjum 851.
- Jón Bergsson í Múlasýslu 855, 856. Sbr. Illugi Bergsson.
- Jón biskup á Hólum, óvíst hver, 483.
- Jón Bjarnarson, ríkr maðr nyrðra 644, 675.
- Jón Bjarnarson prestur 730.
- Jón bóndi á Grund í Eyjafirði (líklega Jón kárin Þórðarson kakala) 453.
- Jón Brandsson á Stað í Steingrímsfirði 621, 864.
- Jón dan Magnússon 354.
- Jón Eggertsson sýslumaðr Borgfirðinga 716.
- Jón Einarsson lögmaðr 159, 172, 244, 266, 267, 281, 282, 306, 320, 342, 642, 862. — tíund Jóns lögmans 266.
- Jón Einarsson conrector á Hólum 2.
- Jón Eiríksson skalli, biskup á Hólum (d. 1390) 89, 175, 306, 317, 423, 424, 438, 441, 457, 473, 483(?). — máldagaðr Jóns skalla 424. — rekaskrá Jóns skalla 89, 306.
- Jón Erlendsson prestur í Villingaholti hinn fyrri 661.
- Jón Erlendsson prestur í Villingaholti hinn síðari (d. 1672) 68, 203, 226, 228, 229, 368, 651.
- Jón Espólin sýslumaðr (d. 1836) 5, 355, 673—675.

- Jón Eyjólfsson Svalberðings 2.
 Jón Eyjólfsson prestur á Gilsbakka 358.
 Jón Gizurarson á Núpi í Dýrafirði 496.
 Jón Gizurarson prestur í Múla 867.
 Jón Gizurarson prestur í Berufirði 851, 856.
 Jón Gæilaugsson (Geirlaugsson) 421.
 Jón Hakason prestur á Kálfafelli í Fljótshverfi 779.
 Jón Haldórsson biskup í Skálholti (1323—1339) 212, 397, 493, 510, 511, 568, 575, 576, 577, 579, 582, 594, 596, 606, 610, 611, 612, 613, 615—623, 627, 633—637, 638, 639, 650—651, 661—673, 675—700, 717, 718, 720, 722, 723, 724, 725, 730, 731, 789, 794, 814, 822, 830, 849. — málðagabók Jóns biskups Haldórssonar 676.
 Jón Haldórsson prófastr í Hitardal (d. 1738) 36, 68, 76, 78, 80, 89, 165, 245, 304, 305, 331, 346, 398, 489, 495, 613, 633, 641, 676, 716, 833, 858.
 Jón Haraldsson í Árbæ á Rangárvöllum 687.
 Jón á Hlödum í Eyjafirði 442.
 Jón hugr 727.
 Jón hvítr 331.
 Jón frá Efra-Hvoli í Hvolhrepp 689.
 Jón Indriðason ábóti í Selju og síðan biskup í Skálholti (1339—1341), »Jón biskup síðari« 721, 730, 731, 733—734, 736—743, 852.
 Jón Íslendingr 281.
 Jón Jakobsson sýslumaðr (d. 1808) 14, 17.
 Jón Jónsson lektor (d. 1860) 716.
 Jón Jónsson lögmaðr (d. 1606) 412, 865.
 Jón Jónsson prestur í Miðmörk (d. 1843) 870.
 Jón prestur kanunki af Björgvin 714.
 Jón klerkr ritari Noregskonungs 288, 325.
 Jón Koðránsson prestur nyrðra 744, 789.
 Jón Konráðsson prestur á Mælifelli (d. 1850) 421.
 Jón kórsbróðir í Niðarósi 20.
 Jón Magnússon á Svalbarði (d. eptir 1563) 162.
 Jón Magnússon sýslumaðr bróðir Árna (d. 1738) 290, 371, 372, 497, 846.
 Jón Magnússon hreppstjóri á Kirkjubæjarklaustri (d. 1840) 780.
 Jón murtr canceler 349, 395.
 Jón Ólafsson frá Grunnavík (d. 1779) 140, 147.
 Jón Ormsson prestur 268.
 Jón Pétrsson háyfirdómari 4, 424, 470, 496.
 Jón postuli (Johannes evangelista, Jón guðspjallamaðr, sæll Jón postuli, Jón postuli og guðspjallamaðr) 408, 409, 427, 448, 469, 624, 699. — Jóhannesar guðspjall 624. — Jóns kirkja postula í Eyvindarmúla 686. — í Flatey á Breiðafirði 118. — á Helgafelli 116. — á Svalbarði á Svalbarðsströnd 448. — Jónsmessa postula 699.
 Jón prestur í Goðdölum 464, 465.
 Jón prestur 281.
 Jón rauði erkibiskup í Niðarósi, annar með því nafni (1267—1282) 20—23, 36, 94—107, 120—122, 125, 128, 139—140, 146—148, 154, 155, 156, 158, 160, 161, 174, 175, 185, 190, 192, 193, 194, 196, 219, 223, 225, 226, 227, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 244, 251, 265—

- 266, 269, 274, 352, 406, 582, 614, 625, 628, 630, 631, 637, 638, 641, 710, 713. — consecratio Johannis archiepiscopi Nidrosiensis 139, 147.
- Jón Rúgmann 299, 385.
- Jón Rögvaldsson, herra 328.
- Jón Sighvatsson, sjá Jón Vigvatsson.
- Jón Sigurðarson, »hinn þriði» (tercius) með því nafni, biskup í Skálholti (1342—1348) 511, 545, 561, 638, 639, 640, 641, 649, 676, 747, 768—785, 786—787, 789, 790, 791, 793, 796, 810, 814, 815, 821, 822, 823, 825, 826, 828, 830, 832—833.
- Jón Sigurðsson lögmaðr á Reynistað (d. 1635) 299, 714.
- Jón Sigurðsson prestir í Reynisþingum (d. 1863) 873.
- Jón Sigurðsson skjalavörðr (d. 1879) 5, 9, 11, 15, 37—38, 52, 58, 61—68, 81, 82, 83, 84, 108, 119, 120, 124, 125—126, 168, 245, 246, 248, 257, 269, 270, 290, 298, 304—306, 320, 324, 355, 358, 362, 373, 374, 424, 492, 496, 499, 577, 596, 619, 634, 647, 679, 684, 718, 728, 762, 764, 775, 851, 859, 863.
- Jón Skálholtsbiskup, sá sem staðfest hefir skipan Eilífs erkibiskups 510, 511, 514, 517, 555, 563, 566, 623.
- Jón Skálholtsbiskup norskí (d. 1413) 247.
- Jón skírari, Johannes skírari, Jón (Joan) baptista, Johannes baptista 83, 85, 166—167, 259, 275, 360, 457, 474, 480, 482, 596, 633, 698, 776, 792, 805, 814, 816, 826, 830. — Decollatio, höfuðdagr, Johannis baptistæ 85, 275, 396. — Jóns kirkja skírara á Auðkúlu 474. — á Staðarbakka 482. — í Vallanesi 83. — í Vestrhópsbólum 480. — Jónsmessa, nativitas Johannis baptistæ 40, 153, 360, 373, 430, 443, 445, 446, 455, 458, 463, 483, 503, 579, 596, 601, 709, 726, 786, 789, 792, 805, 814, 816, 826, 830. — Jóns saga skírara, er Grímr prestir ritaði 166—167. — Jónsvaka 325, 345, 404, 504. — Jónsvökuaftann 325. — Jónsvökudagr 345, 732.
- Jón Skúmsson á Drumboddsstöðum, ráðsmaðr í Skálholti (fyrir 1270) 88.
- Jón prestir á Staði 271, 272.
- Jón Steindórsson, Finnssonar 848.
- Jón Stephánsson krabbi, biskup í Skálholti (»hinn sjöundi», 1460—1465) 828.
- Jón Sveinsson bóndi í Hvammi í Hvammssveit (d. 1355) 617, 634.
- Jón Sæmundarson á Sauðanesi 786.
- Jón Torfason 647.
- Jón Torfason prestir á Breiðabólstað í Fljótshlíð 155.
- Jón tvískafinn 158.
- Jón Vigvatsson (Vigvarsson, Sighvatsson) 622, 623.
- Jón Þórðarson prestir í Görðum á Álptanesi 361—362.
- Jón Þórisson á Hofi í Goðdölum 464.
- Jón Þorkelsson skólameistari í Reykjavík 362.
- Jón Þorleifsson leikmaðr nyrðra 746.
- Jón Þorvaldsson bóndi á Kirkjubóli í Skutulsfirði 700.
- Jón Ögmundarson hinn helgi biskup á Hólum (d. 1121) 423, 441, 491, 494. — hönd hins heilaga Johannis Holensis með armleggjum 688.
- Jón Ögmundsson prestir á Svalbarði í Þistilsfirði (c. 1591—c. 1614) 67, 688.

- Jónsbók 6, 7, 18, 56, 108, 110, 161, 163, 167—168, 171, 173, 196, 200, 201, 203—204, 206, 208—209, 212, 225, 226, 227, 228, 229, 270, 282, 283, 284, 288, 290, 291, 293, 297, 299, 324, 334, 337, 339, 342, 343, 347, 348, 349, 354, 355, 363, 367, 368, 371, 380, 381, 384, 385, 387, 390, 399, 400, 405, 412, 421, 495, 496, 645, 648, 653, 727, 765, 788, 857, 859. — fjárlag Jónsbókar 167—171 sbr. Formannalög, Landsleigubálkr. — Hirdsiðir Jónsbókar, sjá hird. — Saktal Jónsbókar 859.
- Jónskirkja í Björgvin 415, 644. — Jónsklaustr í Björgvin 644.
- Jónsdóttir: Gyriðr, Haldóra, Margrét, Ragnheiðr.
- Jónsson: Ari, Arngrímr, Ásgrímr, Ásmundr, Bergþór, Björn, Brynjólftr, Eggert, Eiríkr, Eyjólftr, Finnbogi, Finnur, Flosi, Gísli, Grímr, Guðbrandr, Guðmundr, Hálfðán, Hrafn, Indriði, Ingimundr, Ívar, Jón, Magnús, Oddr, Ólaftr, Ormr, Sigurðr, Snorri, Steingrímur, Stephán, Sturla, Sveinn, Vigfús, Þórðr, Þorsteinn, Þorvaldr.
- Jónsstaðir (Lónsstaðir er rangt) í Axarfirði 426.
- Jónsstofa í Björgvin 404, 406.
- Jóreiðr, sem nefnd er í rekaskrá Munkapverárklausrs 89, 92, 861.
- Jóreiðr Hallsdóttir í Sælingsdals-tungu 89—90.
- Jórsalir á Gýðingalandi 123, 161, 184. — Jórsalaferð 130. — Jórsalaland 123, 184, 235, 587. — Jórsalatiund 123, 161, 236.
- Jórunn Hauksdóttir, Erlendssonar 852. Sbr. Agnes abbadis í Kirkjubæ.
- Jórvík í Álptaveri 789, 871.
- Joseph maðr Maríu 280.
- Jósteinsson: Erlendr.
- jubilár 847.
- Júðar 842.
- Judas svikari 614, 711, 843.
- judex, judices (sbr. dómari) 103, 104, 105, 133, 140—141, 142, 144, 303, 351, 703. — judex ecclesiasticus 103, 104, 142, 144, 703. — judex regis 105. — arbitrium judicis 133. — judicium 145, 303, 323. — judicium archiepiscopi 105, 145. — judicium regis 145.
- jungfrú, jungfrú Ása Pétrsdóttir, jungfrú Ingibjörg, jungfrú sancta Maria 509, 525, 533, 534, 537, 548, 551, 552, 554, 646, 659, 804, 807, 812, 839, 841, 842. Sbr. jómfrú.
- jungherra 496, 497.
- juramentum 146, 147, 190, 191, 703, 747. — corporale juramentum 703. — juramentum regium 191. — forma juramenti 147 (sbr. forma jurandi). — juramenti interpositio 747.
- jurisdictio 326.
- jus, jura 55, 101, 102, 103, 105, 106, 142, 146, 192, 303, 506, 607, 702, 703, 705. — jus administrationis 703. — jus canonicum 101, 106, 146. — jus civile 106, 146. — jus commune 702. — jura ecclesiastica 607. — jus hereditarium 102, 142. — jura, libertates et privilegia 101. — jus parochiale 192. — jus patronatus 55, 103, 142. — jus pontificale 192, 702. — jus regium 102, 103, 142.
- justisar (sbr. dómari) 627.
- Justum deduxit 538.
- Jutia (Jótland) 304. — dux Jutiae 304.
- Jökulkelda í Vatnsfjarðarþingum

(= Kelda við Mjóafjörð) 621. — Jökulkelduskógr 621.
 Jökull 840. — jökulhlaup 873.
 Jökull á Mói 281, 282.
 Jökull (Snæfellsjökull) 849.
 Jökulsá í Axarfirði 320.
 Jökulsá á Flateyjardal 441.
 Jökulsá á Sólheimasandi 374, 676, 691, 792, 805, 814, 816, 826, 830, 874.
 Jökulsá (sbr. Héraðsvötn) í Skagafirði 373. — Jökulsárfall 373.
 Jökulfell (Jökulfell) í Héraði (Öræfum) 774, 777.
 Jölduhólmur (tveir) á Breiðafirði 116.
 Jörð: jörð húsar sig sjálf, 644.
 — at byggeja jörð til auðnar 534, 571. — at frjálssa öðrum jörð til eignar 789. — at leigja sér jörð 534, 570. — at sá til jarðar 534. — at segja jörð lausa 289. — snjóalaus jörð 850. — konungsjörð 287—289. — jarðabók 856. — jarðabrigði 174, 190, 206, 394. — bygging jarða 288—289, 534, 561, 571. — dýrleiki jarða undir Jökli 165. — eign jarða, jarðeign 345, 730. — handhafi að jörðu 198, 205. — jarðarhöfn 364. — jarðakaup 282. — jarðakaupabréf 835. — jarðarmáli 288. — jarðarmörk 745. — jarðasala 707. — jarðaskipti 281, 835. — jarðarsókn 383. — staðarjarðir 744. — tilkall jarðar 744. — jarðarávöxtr 534. — jarðarverð 644, 789. — jarðkross 745. — jarðríki 749.
 Jörundarson: Árni, Ketill.
 Jörundur erkibiskup í Niðarósi (1288—1300) 265, 268, 269, 274, 275, 278, 279, 322, 323, 324, 325, 326, 328, 351, 353, 631, 710, 711, 712, 713.

Jörundur (í Hvammi í Miðfirði) 482
 Jörundur, norrænn maðr 502.
 Jörundur Þorsteinsson biskup á Hólum (1267—1313) 130—131, 175, 185, 189, 190, 191, 192, 241, 242, 264, 270, 271, 278, 300—301, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 315—317, 318, 319, 320, 321, 322, 342, 345, 346, 347, 397—398, 423, 450, 468, 487, 494, 637, 638, 640. — innsigli Jörundar biskups 300.

Kaðalstaðir í Fjörðum í Þingeyjar-sýslu 443.

Kagaðarvík í Norðr-Ísafjarðarsýslu 261, 620.

Kaldaðarholt (Kallaðarholt, nú Kaldárholt) í Holtum í Rangárþingi 87.

Kaldaðarnes (Kallaðarnes) í Bjarnarfirði í Strandasýslu 407.

Kaldakinn á Ásum í Húnavatnsþingi 475.

Kaldakinn í Holtum í Rangárþingi 87.

Kaldaklofsá undir Eyjafjöllum 676. kaldakol 283, 289.

Kaldalón í Ísafirði 615.

Kaldárhöfði í Grímsnesi 63.

Kaldbakr í Hrunamannahreppi í Árnessýslu 664, 666. — Kaldbaksheiði 666.

Kaldbakr í Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 407. — Kaldbaksós 408. Sbr. Kallbaksleif.

Kaldbakr á Tjörnesi 428, 431. — Kaldbaksland 428.

Kaldilækr í Sléttárdal 471.

Kaldnesingr í Þjórsárdal 866, 867, 868.

Kaldrani á Skaga nyrðra 249—250, 269, 492. — Kaldranaland 249.

kaleikr, kalekr (sbr. calix, sjá kirkja) 24, 25, 29, 33, 35, 127,

- 276, 525, 536, 548, 555, 561, 562, 599, 603, 604, 791, 795, 797, 800, 808, 816, 821, 829.
- Kálfafell í Fellshverfi í Hornafirði (Kálfafellsstaðr) 770, 771—772.
- Kálfafell í Fljótshverfi 778—780.
- Kálfagrufur (Kálfagrafir) 4.
- Kálfaholt (Kálfholt) í Rangárþingi 87, 698—699.
- Kálfalækur í Adaldal 434.
- Kálfanesskirkja í Strandasýslu 617.
- Kálfatjörn á Vatnsleysuströnd 65.
— Kálfatjörningafjara 362.
- kálfr, kálfar 287, 751, 762. Sbr. nautpeningr.
- Kálfr Haldórsson, bróðir Pétrs lögmanns 857.
- Kálfsfell milli Voga og Grindavíkur 76.
- Kálfskata á Tjörnesi 317, 319, 487. Sbr. Karlskata.
- Kálfshólmur, eign Reykjahliðarkirkju 430.
- kálfskinn (sbr. húðir, skinn) 424, 774, 775, 846. — kálfskinnsmáldagabók 424.
- Kálfsón: Laurentius.
- Kálfstaðir í Landeyjum 88.
- Kálfsstapi (Kálfstapi, Kalstafui, Kallstapi) í Þistilsfirði 307, 813, 863.
- Kallbakkur á Látraströnd í Suðrþingi-eyjarsýslu 451.
- Kallbakskleif á Ströndum 617.
- Kallstapi, sjá Kálfsstapi.
- Kálund, Kr., bókavörðr 119.
- Kambskarð í Öræfum 773.
- Kambstaðir í Fnjóskadal 439.
- Kana-Bárðr 250.
- Kanavík á Melrakkaslétu 90.
- kanokar, kanunkar (sbr. canonicus) 277, 322, 397, 501, 502, 632, 712, 714, 724, 728. — kanunkar biskupsstólanna 712. — kanunkar í Björgvin 714. — kanunkaklaustr 501. — umboðsmaðr kanunka 712.
- Kantarabyrgi (Canterbury) á Englandi 493.
- kanziler (kanzleri) 239, 252, 288, 328, 345, 369, 379, 401, 406, 652, 848. — kanziler heilagrar kirkju 252. Sbr. canceler.
- kápa 541, 823. — yfirkápa 541. Sbr. kórkápa. Sjá kirkja.
- kapella (sbr. capella) 127, 150, 254, 365, 415, 845. — Mariukirkju kapella 415. — kapellan 569 (sbr. capellanus). — kapelluprestr (kapellan) 500, 535, 536, 540, 544, 710. — kapellustaðr 152.
- Kappastaðir í Sléttuhlíð 459.
- kaprún (höfuðfat klerka) 842.
- Kár prestur norrænn 271.
- Kárahöfn við Steingrímsfjörð 408.
- Kárasón: Kári, Stýrmir.
- Kárástaðir í Kirkjuhvammshreppi í Húnavatnssýslu 481.
- Kárástaðir í Ríprhreppi í Skagafirði 301, 302, 398.
- Kárateigr (sem einginn veit hvar er, sóknarlýsing frá Múla 1839) 434.
- Kárdalstunga, sjá Bárdalstunga.
- kardinalar, kardinales (sbr. cardinalis) 175, 187, 191, 255, 626, 809.
- karfi með akkerum og öllum reiða 734. Sbr. skip.
- Kári Kárasón á Snæfellsnesi 164.
- Kári Sölmundarson 872.
- karína 38, 132, 133, 134, 752, 768.
— at fasta (vatna) karínu xL (náttu og) daga við vatn og brauð 38. — tvær karínur 133. — iij karínur 133. — karínu-fasta 38. Sbr. carenur (carena).
- karl, karlar: fyrir kóngi ok karli 631. — viðskipti milli karls og konu 798. — karlar eigast við, at saurgast af þykkleik við karla, karlar sem fremja hinn ljótasta

- hórdóm sín í millum 596, 598, 601, 604. — meydómr karlmanns 837. — karlmaðr.vij. vetra gamall eðr eldri 757. — karlmaðr .xiiij. vetra gamall eðr eldri 757. — karlmenn nefnist til undanfærslu og eiðvættis með karlmönnum 382. — karlmenn standi sunnanmegin í kirkju og konur norðanmegin 50.
- Karl hinn auði 330.
- Karlskata á Tjörnesi 91. Sbr. Kálfskata.
- Kárstaðir í Landbroti 739.
- Kartargil í Mælifellsdal í Skagafirði 373.
- kartré 116. Sjá kjörtré.
- Karus Martini(Kári Marteinnsson)823.
- Kasasker, rekamark Gaulverja og Loptstaðamanna 671.
- Katla í Klofa á Landi 870.
- Katla á Melrakkasléttu 308 (= Vellankatla). — eystri Katla 308. — Köllu rekar 308.
- Katla í Myrdalsjökli 853. — Kötlugjá 854. — Kötlugos (1311, 1721) 853.
- Katrín (Katerina, Catherina) hin helga, Katerijna mey, signuð Katerina, hin helga mey Katrín 189, 360, 378, 396, 664, 672. — Katrínarmessa 396, 401. — Katrínarmessudagr 401, 647.
- Katrín Ívarsdóttir af Laghalo 349.
- Kauðluhólar á Rosmhvalanesi 77. Sbr. Köðluhamar.
- kaup 152, 153, 173, 178, 186, 207 —208, 210, 287, 333, 366, 402, 501, 513, 531, 532, 533, 550, 551, 570, 572, 589, 627, 639, 644, 675, 705, 711, 714, 722, 734, 735, 788, 789, 803, 804, 820, 825, 860. — falskaup 208. — friðkaup 420. — heykaup 207, 209. — jarðakaup 282. — at kaupa konu 517, 557. — landkaup 675. — prests kaup, kaup presta, sjá prestr. — prettlaus kaup 208. — rekakaup 767. — samkeypi 501, 711. — véllaus kaup 208. Sbr. þingfararakaup. — kauplaust 533, 535, 551, 804. — kaupabálkr 173. — kaupbréf 714. — kaupeyrir 154, 184, 404, 644, 834, 846. — kaupeyristíund 729. — kaupferðir 173. — kaupmáli 277, 329, 344, 350, 673—675, 705, 711. — kaupmálabréf 673, 675. — kaupmenn 184, 236, 286, 356, 404, 644, 648, 652, 711, 787, 788, 845, 846. — austrænir (norrænir) kaupmenn 648. — Björgynjarkaupmenn 787—788. — íslenzkir kaupmenn 498, 644. — kristnir kaupmenn 187. — útlendir kaupmenn 652, 845, 846. — Vestfalskir kaupmenn 404. — skuldir kaupmanna 286, 356, 648, 787—788. — kaupsamningr 733. — kaupskapr 270, 532, 550, 572, 588, 639, 803, 820. — kaupskattr 532, 588. — kaupskil 173. — kaupstaðr 157, 277, 588, 630, 712, 713, 854. — almenningr kaupstaðar 588. — kaupvottar 714.
- Kaupangr í Eyjafirði 449, 488.
- Kaupmannahöfn 874.
- Keflabakki á Skaga nyrðra 461, 465.
- Keflavík í Fjörðum í Þingeyjar-sýslu 443, 447.
- Keflavík (Keflvík, Klefjavík) á Rosmhvalanesi 76, 78.
- Keflavík á Snæfellsnesi 165, 849. — Keflvíkingar 166.
- kefli 91, 487. Sbr. álnar kefli, viðr.
- Kefsá (Kiefsá), sjá Keppsá.
- keisari 222, 586, 626.
- Kelda á Skaga nyrðra 250.

- Kelda í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
- Kelda við Mjóafjörð í Vatnsfjarðarþingum 621. Sbr. Jökulkelda.
- Keldnaholt í Biskupstungum 668.
- Keldubakki, eyðijörð, í Fljótshverfi 778, 779.
- Keldudalur í Mýrdal 743.
- Keldudalur í Ríprhreppi í Skagafirði 301, 302, 398.
- Keldugnúpr á Síðu 781, 874.
- Kelduhverfi í Norðrþingeyjarsýslu 434, 435.
- Keldunes í Axarfirði 434. — Keldunesreki 434.
- Keldur á Rangárvöllum 138, 692—693, 866, 868.
- kennidómur 583, 837.
- kennimenn (sbr. clerici, klerkar, prestar) 54, 152, 239, 240, 263, 274, 324, 442, 490, 599, 604, 614, 631, 797. — kennimanna dráp 113. — kennimanna fundr 631. — kennimanna skyld (skyldur) 324, 665, 677. — kennimanna vald 54, 614.
- Keppsa (Kiefsá) í Glæsibæjarhreppi í Eyjafirði 453.
- ker 217, 538, 723. — ker í jörðu 477 (sbr. kerald). Sbr. kirkja.
- Ker í Fitjá í Húnavatnssýslu 478, 479.
- Kerahóll (nú Kerhóll) í Eyjafirði 450.
- kerald 117, 516, 556, 564, 792, 802, 809, 814, 816, 822, 825, 830, 839. — sextigi skjólna kerald í jörðu 708. — keröld í jörðu 478. — áttatigi skjólna kerald í jörðu 708. — x. aura kerald 439. — mælikerald 198, 305, 394.
- Keranes í Náttfaravíkum við Skjálfandaflóa 92.
- Kerling í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu 446.
- Kerlingardalsá í Mýrdal 854.
- Kerlingarey í Héraði (Öræfum) 776.
- Kerlingarreki á Þingeyrasandi í Húnavatnssýslu 728, 733.
- Kerrebrennskúgr í Bolungarvík 616.
- kerti, kerti brennanda, kerti kveikt, kerti loganda 26, 27, 31, 35, 37, 219, 232, 276, 537, 551, 712, 792, 795, 796, 797, 801, 802, 808, 811, 812, 816, 822, 827, 829, 830. — at offra kerti 792, 795, 801, 808, 816, 822, 827, 829. — at steypa kertum 232. — vaxkerti 810.
- Keta á Skaga 488.
- ketill, katlar 247, 248, 708, 792, 802, 809, 814, 816, 822, 825, 830. — eirketill 171. — járnketill 168. — kúgildisketill, sjá kúgildi. — saltkatlar 153. Sbr. skírnarketill. — katlamálsskjóla 169. Sjá kirkja.
- Ketill Helgason 426².
- Ketill kaza 336.
- Ketill Jörundarson prófastr í Hvammi (d. 1670) 633, 867.
- Ketill Sverrisson bróðir á Helgafelli 849.
- Ketill biskup af Stafangri (1304—1317) 351, 353.
- Ketill Þorláksson lögsögumaðr (d. 1273) 86, 88.
- Ketill Þorláksson hirðstjóri (d. 1342) 495.
- Ketill Þorsteinsson biskup á Hólum (d. 1145) 11.
- Ketillus, sjá Ketill.
- Ketilsson: Magnús, Þorleifr.
- Ketilsstaðir ytri í Norðr-Múlasýslu 708.
- Ketilsstaðir í Mýrdal 738, 742.
- Ketilsteigr á Grenjaðarstað 431.
- keyris högg (sbr. högg) 9, 270.
- kið 287. Sbr. geitfé.
- Kiðjahólmur í Svarfaðardal 456.

Kiðjastapi í Náttfaravíkum í Suðr-
Þingeyjarsýslu 92.

Kiðmúlaás við Gljúfrá í Mýrasýslu
578,

kind (= kyn) 705.

Kinn í Grindavík 246, 248.

Kinn (Kaldakinn) í Suðrþingeyjar-
sýslu 4, 436, 439, 486.

kirkja, kirkjur, biskupleg kirkja,
andleg móðir heilög kirkja, guðs
brúðir heilög kirkja, vor brúðir
heilög kirkja, kirkja guðs, heilög
kirkja 28, 32, 33, 34, 40, 54, 57,
115—117, 126—127, 132—134,
148—151, 154—155, 157, 158,
161, 172, 176, 177—181, 182,
183—185, 187, 188, 191, 198,
194, 195, 197, 207, 209, 211,
212, 213, 215, 216, 217, 219,
222—225, 230—233, 238, 341—
242, 244, 252—266, 267, 268,
269, 271—272, 274—278, 280,
324, 326—328, 342, 347, 363,
364, 369, 370, 372, 392, 398,
405, 406, 415, 422, 425—489,
490—491, 495—496, 500—501,
508, 509, 515—519, 523—525,
527, 529, 530, 531—532, 534,
537, 539—540, 542—543, 545,
547, 549—552, 554—559, 562—
567, 569—573, 583—589, 592—
593, 597, 599, 604, 612, 624—
633, 639—641, 699, 706—707,
711—713, 721, 729, 743, 745,
749, 750, 752—754, 756—761,
763—764, 789, 791—797, 799—
806, 808—817, 819—825, 828—
831, 837—841, 843, 855—857.
— at færa barn í kirkju 839,
840. — at bera lík (líkam) í
kirkju 37, 802, 813. — at koma
eigi til kirkju 38. — at standa
utan kirkju 38, 132, 133. — at
hafa kirkju 132, 133. — konur
standa í kirkju 793, 817, 823,
826. — konur standa utan kirkju

793, 801, 809, 811, 822, 830. —
karlmenn standi sunnanmegin í
kirkju og konur norðanmegin 50.
— afgiptir gefnar í kirkju 754,
764. — beneficia kirkjunnar 53.
— kirkjur, helga staði og bene-
ficia má eigi selja 53, 97, 99—
100. — boð, boðorð heilagrar
kirkju 764, 820, 837. — kirkju-
bók 840. — kirkjubóndi 490,
824. — kirkjubrot 213, 586. —
kirkjubrenna (-bruni) 213, 444,
586. — kirkjudagr 66, 396, 410,
445, 467, 469, 477, 695, 699,
713, 742, 787. Sbr. Dedicatio
ecclesiæ, kirkjuvígsla. — kirkju-
dagstíðir 787. — dómari hei-
lagrar kirkju, kirkjunnar dóm-
ari, dómendr kirkjunnar, kirkju-
legr dómari 151, 176, 187, 277,
588, 589, 627, 706, 760, 838,
846. — kirkju eign, kirkna eign,
kirkna fé, fasteign heilagrar
kirkju, auðæfi heilagrar kirkju,
kirkna góz 63, 96, 97, 117, 123,
150, 177, 182, 187, 188, 196,
204, 207, 230, 232, 233, 244,
261, 264, 266, 268, 324, 325,
326, 327, 347, 388, 409, 425,
444, 457, 464, 552, 568, 570,
584, 586, 588, 627—629, 633,
640, 707, 725, 726, 745. —
kirknaeignir sé ekki undir leik-
manna forsjá, heldr undir bisk-
ups forsjá 54. — góz kirkjulegra
persóna 626. — góz, sem maðr
hefir aflað af kirkjunni 628, 631,
706, 791, 797, 815, 817, 825,
827. — embætti heilagrar kirkju
640, 754, 757, 764, 820, 857. —
kirkjueyrir 562. — formenn, for-
stjórar heilagrar kirkju 40, 172,
184, 215, 217, 252, 253, 269,
276, 584, 586, 587, 588, 589,
626, 627, 629, 632, 707, 711,
712, 729, 758, 844, 857, 858. —

formannsstétt í heilagri kirkju 631. — vald forstjóra heilagrar kirkju 584. — kirkjuforráð, forræði á kirkjum og kirknafjám 53—55, 92—93, 95—100, 177, 244, 707. — kirkna frelsi (frjálsi), frelsi (frelsidómr) heilagrar kirkju, friðr og frelsi heilagrar kirkju, frelsi kirkju guðs 54, 94, 150, 177, 180, 182, 187, 188, 218, 230, 252—255, 266, 267, 501, 585, 627, 629, 639. — niðr-brot og auðn kirkjunnar frelsis 627. — kirkjufriðr (sbr. frelsi heilagrar kirkju) 113, 233, 752, 763. — kirkjuganga, kirkju inn-ganga, innganga heilagrar kirkju 24, 133, 176, 177, 178, 216, 573, 593, 640, 792, 793, 795, 796, 801, 808, 809, 811, 812, 816, 822, 823, 827—830. — kirkju-ganga kvenna (sbr. kirkjuleiðsla) 792, 793, 795, 796, 801, 808, 809, 811, 812, 816, 822, 823, 827, 828, 829, 830. — gjafir til kirkna 150, 183, 189, 241, 262, 845. — at gera kirkju minning 628. — kirkjugræfr 27, 31, 59, 127, 224, 225, 567, 758. — kirkjugröptr 365, 812. — hirting heilagrar kirkju 721. — kirkju-hluti (í jörðu) 436, 580, 635, 643, 774. — kirkjuhreinsan 34. — kirkjuhreinsan .xv. álnum 134. — kanziler heilagrar kirkju 252. — kirkjukýr 531, 576. — kirkjuleg 225, 513. — kirkju-leiðslur kvenna 25, 27, 31, 46, 279, 280, 530, 567, 570, 639, 792, 801, 802, 808, 816, 822, 827, 829. — at leiða barn í kirkju 810. — at leiða frillu í kirkju 640. — at leiða hörkonu í kirkju 640. — at leiða stór-brotamenn í kirkju 592. — lýs-ing heilagrar kirkju 753. Sbr.

at lýsa kirkju, lýsing at kirkju. — kirkjulög, lög heilagrar kirkju, kirkjulaga greinir 53—55, 56, 58—61, 97, 99—100, 112, 113, 178, 187, 219, 226, 326, 369, 398, 508, 539, 540, 566, 625, 626, 632, 633, 712, 721, 729, 753, 755, 760, 764, 819, 820, 840. — kirkju (kirkna) mál 187, 231, 627. — misþyrmsl kirkna 230, 604. — kirkjunáðir 225, 392. — officia kirkjunnar 53. — kirkjur, próvendur og officia kirkjunnar mega eigi erfast 53, 54. — kirkjupatronus 713. — personur kirkjunnar, kirkjulegar personur 589, 626—627, 630. — kirkjuprestr, sjá prestr. — pró-vendur kirkna 53, 54, 638. — ráð heilagrar kirkju 639. — kirkju (kirkna) rán 54, 135, 586. — kirkjuránsmaðr 54. — réttir heilagrar kirkju, réttir kirkjunnar, réttindi heilagrar kirkju, réttir og frelsi heilagrar kirkju 150, 165, 191, 253, 500, 532, 588, 629, 719. — Rómakirkja, Rómaborg-arkirkja 181, 213, 583, 584. — saurgan kirkju 34, 265. — hór-dómr framinn og áverki veittr í kirkju 34. — misþyrmsl í kirkju 599. — bardagi í kirkju 223 (sbr. vopnaburðr í kirkju). — kirkjusektir 94. — setning heilagrar kirkju 707, 712. — skipan heilagrar kirkju 564, 810. — kirkjuskyld, kirkju-skylda 411, 772. — kirkjusókn, kirkjusóknarmenn 193, 196, 277, 528, 530, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 550, 554, 572, 710, 711, 792, 801, 806, 814, 816, 826, 830. — kirkjuspell (sbr. staðarspell) 462, 469. — stjórnarar kirkjunnar 629, 707. — kirkjustuldr 187, 230, 231

— svívirðing kirkjunnar 628. — kirkjutiund, sjá tiund. — umboð heilagrar kirkju 629, 758. — umboðsmaðr heilagrar kirkju 225, 517, 564. — kirkjuumdæmi 187. — upplestr bréfa í kirkju 843. — útsetning af heilagri kirkju 275, 343, 490, 712, 758, 791, 795, 797, 801, 815, 821, 824, 831. — vald heilagrar kirkju 631, 707. — kirkju varðveizla 800, 806, 819. — vernd kirkjunnar 586. — viðerni heilagrar kirkju 586. — kirkjuvígsla 34, 396, 397. Sbr. vígsla. — yfirboðar heilagrar kirkju 232. — kirkjuping, sjá concilia. — kirkjupingssamþykkt 225. — þjónusta heilagrar kirkju 857. — þraungning kirkna 630. — þungar skyldugir kirkjunni 632, 633, 712. — þyrmsl kirkna, sjá þyrmsl.

kirkja: sjá bænhús. — sjá capella. — sjá dómkirkja. — graptarkirkja, sjá gröptr. — sjá hálfkirkja. — héraðskirkja, sjá hérað. — höfuðkirkja, sjá höfuð. — sjá kapella. — kirkja meiri háttar 187. — sóknarkirkja, sjá sókn. — stórkirkja 759. — hinar stærri kirkjur 625, 626, 630, 713. — sjá útkirkja (annexia). — veizlukirkja 326, 543.

kirkja, bygging: kirkjubær (kirkjustaðr) 52, 811. — kirkjuuppgerð (kirkjusmíð) í Odda (1271) 92. — kirkjugerð á Ingjaldshöli (1317) 410. — kirkjuuppsmíð á Skútustöðum (c. 1318) 430. — forkirkjuaðgerð á Einarsstöðum (c. 1318) 437. — forkirkjugerð á Ljósavatni (c. 1318 eða síðar) 439. — kirkjuuppreist á Þaunglabakka 444. — forkirkjusmiði á Grýtabakka (c. 1318) 445. —

kirkjuuppgerð á Stað í Hrótafirði (c. 1318) 484. — kirkjudyr 541, 543, 660, 758, 784. — forhús (vestibulum) 707. — framkirkja 473, 482. — glergluggar 62, 66, 84, 259, 359, 403, 408, 425, 427², 429, 431, 433², 435, 436, 437², 443, 447, 448, 449², 451, 452, 454, 456, 457, 458, 459², 460, 461, 462², 463, 465², 466, 467², 468, 469², 471², 472, 473, 474, 475², 476, 477, 478, 479, 480², 481, 482, 483², 484, 578, 634, 635, 665, 668, 669, 677, 687, 689, 690, 692, 693, 694², 695², 698, 736, 741, 742, 769, 770, 771, 774, 775, 777, 779, 780, 783, 784. — kringlöttir glergluggar 635. — kirkjugarðr 27, 34, 57, 127, 134, 183, 223, 225, 231, 233, 239, 327, 332, 473, 513, 529, 530, 531, 550, 586, 590, 628, 641, 758, 760, 783, 791, 795, 797, 799, 800, 813, 815, 821, 826, 828, 841, 843, 844. — kirkjuhurð 841. — hurðarjárn 433. — klukkna-hús 456. — kór: 473, 669. — kórdir 378, 541, 542, 660, 758, 841. — múrar kirkju 707. — rjáfr kirkju 277. — saunghús (kór) 63, 429, 442—443, 460, 463, 661. — saunghúsdyr 761, 783. — stöpull 85, 239. — tecum ecclesiae 716. — umgangr kirkju (atrium) 707. — veggir kirkju 277, 707. — kirkjuviðir 791, 795, 796, 815, 821, 826, 828.

kirkja, búnaðr kirkju og áhöld: búnaðr 257, 259, 439. — búningr 66. — búningr allr 65, 113. — búnaðr slíkr sem verða má 65. — kirkjubúningr 114. — kirkjuprýði 440. — kirkjuskrant 428. — kirkjuskrúði 465, 665,

[kirkja: ábreiðsl—altarisstein].

778. — skróði 429, 430, 433, 440, 444, 445, 446, 447, 452, 454, 455, 460, 461, 462, 463, 464, 467, 668, 737. — ábreiðsl (sbr. líkaábreiðsl) 433, 441, 448, 451, 452, 453, 455, 459, 460², 461, 462, 465. — v. aura ábreiðsl 430. — altari, alteri 119, 429, 439, 457, 463, 473, 637, 651, 668², 669, 681, 682, 684, 689, 691, 695, 741, 743, 771, 781, 786. — altari fyrir sunnan (í kirkju í Tröllatungu) eigu þeir Petrus og Paulus, en fyrir norðan Ólafur konungur, Nikulás og Þorlákr 119. — altari með skróða 471. — háaltari 85, 120, 261, 403, 433, 439, 461, 466, 691, 781. — litla altari (í Odda) 691. — Krossaltari 403. — Maríu-altari (í Ásum) 783. — minna altari 461, 778. — útaltari 62, 476, 484. — útaltari tvö og sinn búningur á hvoru 62. — altara-búnaður 84. — tvennr búnaður utar á hvoru altari 439. — altarisblæja 261, 431, 445, 448, 451, 459, 668, 697, 786. — altarisblæja blámerkt 472. — altarisblæja búin með pelli 442. — altarisblæja óbúin 442. — altarisbrik fyrir hundrað 635 (sbr. brik). — altarisdúkr 378, 429, 435, 453, 459, 471, 472, 473², 476, 478, 482, 617², 661, 680, 681, 687. — altarisdúkr glitaður 378, 476, 635. — altarisdúkr veigaður 463. — altarisklæði, altaraklæði, alteraklæði 62², 63, 83, 85, 117, 118², 119, 120, 259, 260, 261², 361, 378, 408, 425, 426², 427², 428, 429², 430, 433, 435², 436², 437², 438², 439, 440, 441², 444, 446, 447, 448, 449, 450, 451², 452², 453², 455, 456, 458², 459², 459—460, 460², 461²,

462², 463², 464, 465, 466, 467², 468², 469, 470, 471, 472², 473², 474², 475², 476², 477², 478², 479², 480², 481, 482, 483, 484, 485, 576², 577, 578, 615², 616, 617², 635, 637, 651, 661, 662, 663², 665, 668, 669², 670, 673, 677, 678, 680², 681, 682, 683, 684, 685², 686², 690, 692, 693, 694², 695, 696, 697, 698, 709, 736, 741², 742, 743, 768, 769, 770², 771, 772, 775, 777, 778, 779, 780, 783, 784², 786, 787. — altarisklæði með baldrskinn (af baldrskinni) 448, 474, 476. — altarisklæði með dúkum 666, 667, 679, 687, 689, 693. — altarisklæði .iij. með dúkum og einum fordúkum 783. — altarisklæði með dúkum búnum og fordúkum 737. — altarisklæði sæmlegt fyrir Maríu-altari með dúkum 785. — altarisklæði með fordúkum 63. — klæði á hvoru minna altari með dúkum 677. — guðvefjaraltaraklæði, altarisklæði og guðvefr í 66, 84, 259, 463. — altarisklæði fram í (utar í, utar um) kirkju 463, 466, 472. — altarisklæði af pelli (með pelli) 117, 466, 637. — altaraklæði tvö af pelli með loðum (= hlöðum) 635. — altaraklæði tvö með silki og pelli 258. — altaraklæði af silki 117. — rautt altaraklæði af silki 378. — altarisklæði steint 480. — altarisklæði meðr tesling 473. — háaltarisklæði 403, 466, 677. — krossaltarisklæði 403. — altaris-munnlaug, sjá munnlaug. — altarissteinn, altarissteinar 85, 463, 480, 663, 680, 681, 693, 696. — altarissteinn búinn 116, 452, 473, 677, 685, 686, 688, 690, 691, 693, 696, 698, 779, 780. —

kirkja: altarissteinn—dúkr).

altarissteinn silfri(silfr-)búinn 452, 683, 775. — altarissteinn (búinn) með helgum dómum (með, cum reliquijs) 84, 439, 679, 687. — altarissteinar lausir 403, 433, 436, 442, 668, 743. — ampli, ampull (kanna), sjá ömpull. — antependium, antependia [fyrir altari] 691, 781. — antependia með glitudum dükum 691. — antependia til litla altaris(i Odda) með glitudum dükum 691. — ave Maria [á spjaldi] 617. — baglar iij (i Þykkvabæ) 738. — bakstrjárn [= oblátujárn] 62, 85, 117, 427, 431, 435, 442, 445, 448, 449, 456, 462, 463, 464, 466, 471, 477, 482, 485, 635, 668, 678, 681, 689, 693, 695, 696, 741, 743, 768, 769, 777, 779, 780. — baldrskiner 427 (sbr. baldikinn, sbr. kantarakápa af baldrskinni). — bjalla, bjöllur 113, 261, 359, 361, 397, 408, 458, 466, 615, 635, 637, 651, 663, 668, 669², 670, 677², 678, 684, 685², 688, 689, 695, 696, 698, 709, 736, 738, 768, 770, 775, 777, 783, 784². — bjarnfell, bjarnfelli 425², 427, 430, 435, 441, 442, 448, 449, 450, 452, 462, 468, 469, 471, 474, 480, 695, 779, 780, 783, 786. — bjarnskinn 453. — bjórr, bjórar 117, 427, 437, 443, 463, 478, 480, 484, 677, 768. — bjórtjald 768. — bjórtjöld um saunghús 768. — blæja: búnar blæjur með messuklæðum 786. — bókaskref 697. — bókastóll 62, 441, 480. — bolli: kirkjubolli 427, 429. Sbr. vatnsbolli. — bólstr, bólstrar 427, 429. — borð 408, 426, 439, 458, 477, 678. — borði, borðar 692. — tjöld og borðar umhverfis kirkju 781. — brik

449, 450, 456, 458, 617, 699. — brik góð, brik sæmileg 440, 445, 687. — brik yfir altari 669, 684, 689, 743, 771, 781. — tabula og brik meðr baldrskinn 448. — brikarklæði, brikarklæði 427, 429, 430, 435, 436², 442, 445, 447, 448, 453, 458, 460, 467, 469, 471², 472², 478, 475², 476, 480², 483, 669, 698, 694, 769, 777, 786. — brikarklæði með öllum altorum 463. — brikarklæði meðr baldrskinn 447, 448. — brikarklæði. iij. í saunghúsi 463. — brikartjald 443, 696. — broddr 439. — broddstafr 438, 442, 444, 445, 448, 455, 457, 458, 459, 460², 461, 467, 468, 471, 486. — brún, brúnir 460, 471, 472, 696. — buðkr (bauðkr) 427, 455, 463, 695. — buðkr steindr 455. — bauðkr með reliquiis 769. — oblátubuðkr 666. — reykelsisbuðkr með kopar smeltr 709. — tannbuðkr 481. — þjónustubuðkr 446, 448. — þjónustubuðkr af silfri 451. — þjónustubuðkr af tönn 455. — »bæd« (= borð?) 408. — börur, barar, bärer, harir 455, 458, 460, 471, 472. — börur og vont klæði meðr 439. — corporale, corporalia 429, 442, 450, 452, 453, 454 (cor...), 466, 472, 475, 477, 479, 635, 680², 681, 686, 692, 737, 773, 778, 786. — crucifixio 454. — dalmatica, dalmaticur, dalmadika, dalmtika, dalmadyka 62, 117, 433, 449, 453, 665, 668, 670, 687, 691, 737, 775, 781. — djáknaklæði 670. — dúkr, dúkar 120, 261, 438, 450, 466, 472², 475², 479, 485, 617, 635, 663, 666, 667, 669², 670, 677, 679, 680, 687, 689, 693, 736, 741, 743, 768, 769, 770, 771,

[kirkja: dúkr—haadlin].

773, 775², 777, 778, 783, 784², 785, 786. — dúkar hvorumegin á altari 120. — dúkar á altari hverju 261. — dúkar búnir með altarisklæði 737. — blámerktr dúkr 467, 473, 474. — glitaðr dúkr 471, 665, 668, 684, 691, 709, 737, 784. — hálfbreiðr dúkr með refsum 786. — hvitr dúkr 709. — sprangaðr dúkr 448. — dúkar undir refsum í saunghúsi 463. — dúkar yfir skriptum 443. — dúkar með tjöldum 683. — dúkar undir refsum utar í kirkju 463. — veigaðr dúkr yfir líkneski 428. — eldberi 62, 85, 113, 117, 258, 359, 378, 408, 425, 426², 427, 428, 429², 430, 431, 433, 435, 436, 437, 438², 439, 440, 441², 442, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451², 452², 453, 454, 455, 456, 457, 458², 459, 460, 461², 462², 463², 465, 466, 467, 468², 469, 470, 471², 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479², 480, 481, 482, 483², 484, 578, 634, 635, 637, 662, 666, 668, 669², 670, 673, 681, 684, 686, 693², 694, 695, 696, 698, 709, 768, 769, 770, 771, 773, 777, 778, 779, 780, 781, 784, 786. — eldker (sbr. glóðarker) 427, 463, 471, 472, 477², 479, 482, 483². — ex, sjá ðx. — fingrgull og vegr hálfan eyri (í Miklagarði í Eyjafrði) 452. — flingja (>fljuga): silfrflingja á kantarakápu 689. — fontr 84, 403, 408, 427, 428, 429, 430, 431, 435, 442, 444, 449, 453, 459, 461, 477², 478, 479², 482, 483, 693, 786. — fontr með búnaði (búningi, umbúnaði, umbúningi, fontsumbúningi) 441, 446, 449, 455, 457, 470, 484, 694, 695. — skírnarfontr með umbúningi 85. — skírnarketill

með fontsumbúnaði 681. — fontklæði 403, 408, 429, 430, 431, 442, 444, 448, 616, 635, 661, 663, 667, 680, 689, 709, 774, 775, 785. — fontsumbúnaðr (—búningr) 427, 464, 467², 468², 469, 471, 472, 473², 474², 475, 476, 478, 480, 481, 483, 485, 665, 668, 669, 678, 686, 687, 691, 692, 693, 698, 741, 738, 771, 777, 781. — fordúkar (á altarisklæði) 63, 737, 783, 784. — fótaklæði 474. — fótaskinn 427, 429. — föstutjald 441, 461. — langaföstutjald 445 (sbr. tjald). — gler yfir altari 475. — glerker 452. Sbr. glergluggar (kirkja, bygging). — glóðarjárn 476. sbr. bakstrjárn. — glóðarker, glóðaker (sbr. eldker) 62, 63, 64, 66, 85, 113, 117, 259², 260, 261, 359, 361, 378, 397 (klodacer), 403, 408, 411, 426², 427, 428, 433, 435², 436, 437, 438², 439, 440, 441², 445, 446, 447, 448, 449², 450, 451², 452², 453, 454, 456, 458², 459², 460, 461², 462², 465², 467², 468², 469, 470, 472², 473, 474², 475², 478², 479, 480², 485, 576, 615, 617, 634, 635, 637, 651, 661, 662, 663², 665, 666, 667, 668, 669², 670, 677, 678², 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685², 686², 688, 689, 690, 692², 693², 694², 695², 696, 697, 698², 709, 741², 742, 768, 769, 771, 773, 775, 777, 778, 779, 780, 781, 783, 784², 786, 832. — grafker 119. — gulloð (gullhlöð). Sjá hlöð. — gunnfánar 261, 408, 466 (sbr. merki). — handklæði 378, 446, 449, 617, 666. — handlin 425, 426, 472, 637, 686, 786. — stóla og handlin með baldrskinn 476. — handlin úr guðvef 463. —

[lírkja: handlín—kaleikr].

stóla og handlín með pell 680.
— hirsóla: silfrhirsóla lítil, er
geymt er í corpus domini 474.
— hjálmr 441. — hjálmr af járn
446. — hjörtr: hirtir .iiij. af mess-
ing 455. — hlöð (loð, löð): hlöð
(loð) á altarisklæði 635. — hlöð
á höfuðlíni 463. — hlöð á hökli
468. — hlöð á hökli góð og mjó
463. — gulloð (gullhlöð) .iiij 464.
— gullhlöð sémileg 684. —
hnut 63. — huslker, hulsker
[til að geyma í oleum cathecu-
menorum, infirmorum & sacrum
chrisma] 683, 777. — hulsker
.xiiij. aurar 775. — huslker með
silfr (af silfri) 85, 681, 779, 780.
— huslker með silfr gylt vel og
sémilegt 681. — huslker með
tönn 709. — hunnspungr 404. —
höfuðlín 426, 435, 444, 448, 453,
461, 463, 468, 476, 680, 693,
774. — búnaðr á höfuðlín með
baldrskinn 476. — höfuðlín og
góð loð (hlöð) 463. — hökull,
höklar 62, 66, 260, 261, 425,
433, 435, 437, 447, 452, 453,
454, 461, 464, 465, 466, 467,
468², 472, 473, 475, 482², 484,
577, 637, 662, 668, 677, 681,
685, 689, 707, 736, 737, 777,
779, 780, 786, 832. — baldr-
skinnshökull, hökull með baldr-
skinn (baldekinn) 448, 474, 476,
680. — baldrskinnshökull og
serkr með 472. — hökull.ccc. með
baldrskinn 449. — hökull góðr
blár 781. — hökull blár af vef
117. — fustanshökull 117, 359,
473. — fustanshökull hvít 686.
— guðvefjarhöklar 83, 116, 259,
359, 427, 457, 463. — hringofinn
hökull 442. — kolmerktr hökull
117. — lausir höklar 403, 683,
687, 691, 692, 693, 696, 743,
783. — léreptshökull 359, 433.

— léreptshökull gulr 430. — lére-
eptshökull virðr fyrir .vj. aura
430. — línshökull 117. — pells-
hökull, hökull með pell, hökull
búinn af pelli 117, 433, 442,
472². — hökull laus með pelli
669. — rauðr hökull 429, 447.
— silkihökull, hökull með silki
442, 781. — silkihökull rauðr
með hlöðum 468. — yfirhökull
433, 452. — járnstika, járnstikur,
járnstika lítil, járnstika mikil,
járnstika stór (sbr. stika, mess-
ingarstika) 403, 426, 427, 428,
429, 430, 433, 435², 436,
437, 439, 440, 441, 442, 444,
446, 447, 448, 449, 451, 452,
454, 455, 456, 458, 461, 467,
471, 472, 474², 478, 482, 483²,
665, 670, 681, 684, 689, 691,
693, 775, 781. — kaleikr, ka-
lekr, kalecr 62, 63, 64, 65, 84,
85, 113, 116, 117, 120, 361,
425, 426, 428, 429², 430, 431,
433², 435², 436, 437², 438, 439,
441, 442, 444, 445, 446, 447,
448, 449, 450, 451², 452², 453,
455, 456, 457, 458, 460, 461²,
462, 463, 464, 465, 466, 467,
468, 469², 471², 472, 473, 474,
475, 476, 477², 478, 479, 482²,
485, 576, 577, 635, 637, 651,
661, 662, 663², 667, 668, 669²,
670, 677, 678, 679, 680, 681,
682, 683, 684, 685², 686². 687,
689, 690, 692², 693, 694, 695²,
696, 697, 698², 709, 736, 741²,
742, 743, 768, 769, 770, 773²,
777, 778, 783², 784², 786, 864.
— alguldr (algylðr) kalecr 259.
— algyltr kaleikr, er vegr níu
aura 84. — gullkaleikr, kaleikr
meðr gyll (gull) 114, 116, 403,
781. — gyltr kaleikr 403, 677,
694, 737, 777, 779, 780, 781. —
gyltr kaleikr virtr í .iiij. hund-

[kirkja: kaleikr—ketill].

rauð 775. — kaleikr og stendr .vj. aura 665. — kaleikr, er stendr.xj. aura 378. — kaleikr .ij. örtugar hins .ix. eyris og gyldr 665. — kaleikr fyrir hálf .v. mörk 771. — ógyldir kaleikar 737, 775, 779, 780, 781. — silfrkaleikr 66, 114, 257, 261, 359, 439. — silfrkaleikar .ij. gyldir 116. — silfrkaleikr gyltr og vegr .xij. aura 463. — kambr: kirkjukambr 429. — trékambr 451. — kanna 682. — kantarakápa, kantariskápa, kanteriskápa, canteriskápa, cantoriskápa 62, 64, 83, 85, 116, 361, 403, 425, 427, 428, 435, 437², 438, 439, 440, 441, 442, 444, 448, 449, 451², 452, 453—454, 456, 461, 464, 466, 467, 474, 475, 476, 478, 483, 485, 576, 615, 662, 665, 666, 667, 668, 669, 677, 678², 680, 684, 685, 686, 687², 689, 690, 692, 693², 694², 695, 696, 709, 741, 742, 769, 774, 775, 778, 783, 784, 786, 832. — kantarakápa af fustani 117. — kantarakápa af fustani rauð 635. — kantarakápa (búin af) (með) guðvef 359, 463. — kantarakápa af pelli (með pell) 117, 442, 635, 637, 680. — kantarakápa rauð 478. — kantarakápa með silfrflingju 689. — kantarakápa með gulu sæi 635. — Sbr. baldrskiner. — kápa, kápur 63, 447, 449, 450, 452, 453, 455, 458², 461, 465, 471, 472, 477, 483, 661, 679, 680, 681, 683, 691, 737, 741, 743, 768, 771, 777, 779, 780, 781, 783. — baldrskinnskápa 433, 435, 448. — fustanskápa 359. — kápuleppar .ij. 709. — myrkblár kápur 691. — pellskápa, kápa með pell (af pelli) 433, 435, 447, 460,

462. — vefjarkápa 359. — ker 408. — ker búin 464. — ker fornt 460. — ker litin 743. — messingarker 62, 668, 670, 785. — silfrker 740. — silfrker og koma til .v. aurar 463. Sbr. stokkaker, þjónustuker. — kerta-fjöll (rétt: kertastöll?) 694. — kertagrind 429. — kertahjálmr 692, 777. — kertahjálmr með járn 637. — kertaklofi 427, 429, 458, 472, 473, 476, 479, 483, 678, 696, 789. — kertaklofi og spíta með 427. — kertistika, kertastika 62, 63, 85, 113, 259², 261, 359, 378, 403, 408, 411, 427, 429, 450, 451, 455, 457, 458², 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 467, 471, 473, 477, 479, 484, 615, 617², 634, 635, 651, 662, 663², 665, 666, 667, 668, 669², 670, 977², 678, 679, 680, 682, 684, 685, 686², 690, 693², 694², 695, 696², 697, 698, 741², 742, 743, 768, 770, 771, 773, 777, 778, 779, 780, 783, 784². — kertistikur til háaltaris 781. — kertistika með járn 683, 692, 693, 696 (sbr. járnstika). — kertistika mikil af járn og önnur af messing 66. — kertastika með kopar 576, 661, 683, 689, 691, 695, 696, 698. — kertistikur vënar fyrir líkneskjum 637. — kertistika læst 617. — kertistikur af messing, messingarkertistika (sbr. messingarstika) 442, 451, 455, 456, 466, 692. — smeltar kertistikur 691. — kertastokkr, kertistokkr 403, 427, 429, 666, 694. — ketill 63, 437, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 473, 477, 667, 681, 741, 786. — ketill nýr 427. — ketill fyrir skírnarfont 85. — kúgildisketill 119. — sjö fjórðunga ketill 663. —

[kirkja: ketill—kross]

kirkjuketill 441, 445, 448, 456, 668, 709. — messingarketill 439, 466, 468, 469, 474, 477, 578, 661, 668. — skirnarketill 681, 699. — kirkjusár (sbr. sár) 261, 428, 440, 442, 448, 466. — kirkjusár með búnaði (umbúnaði) 452, 458, 786. Sbr. kirkjubolli, kirkjukambr, kirkjuketill, kirkjukola, kirkjulás, kirkjumunnlaug, kirkjustóll, kirkjutjöld (undir: bolli, kambr, ketill, kola, lás, munnlaug, stóll, tjald). — kista 85, 117, 425, 427, 435, 439, 440, 441, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 460, 464, 466, 470, 477², 479, 576, 668, 677², 678, 680, 683, 684, 696, 741, 771, 772, 773, 779, 780, 786. — bókakista 454, 463, 467. — kista at í eru messuklæði 457. Sbr. lýsiskista. — kista læst 449, 455, 465. — kista ölest 429, 448, 455, 456, 460, 464. — kista verðlaus 439. — kistill 119, 448, 463, 471, 475, 480, 576, 695, 769. — kistill með helgum dómum 408. — kistill og í helgir dómar og upphaf (= upp af) kross 437. — steindr kistill 441. — klakahögg, klakahöggr 425, 426, 427, 429, 786. — klofi 693 (sbr. kerta-klofi). — klukka, klukkur, clocka, cluca 62, 63, 64, 65, 66, 83, 84, 85, 113, 114, 116, 117, 118, 258, 259², 260, 261², 359, 361, 378, 397, 403, 407, 408, 411, 425, 426, 431, 437, 438³, 439, 440, 441, 443, 444, 445, 446, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458², 459², 460², 461², 462², 463², 464, 465², 466², 467², 468⁴, 469, 470, 471, 472², 473², 474², 375², 476, 477, 478², 479², 480², 481, 482, 483², 484, 485, 576², 577, 578, 616, 617,

635, 637, 651, 661, 662, 663², 665, 666, 667, 668, 669², 670, 673, 677², 678², 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685², 686², 688, 689, 690, 692², 693, 694², 695², 696, 697, 698², 709, 736, 738, 741², 742, 768, 769, 770², 771, 772, 773, 775, 777, 778, 779, 780, 781, 783², 784², 786, 787, 832, 833. — klukkubrot 438. — tvennar samhringjur 359. — úti-klukka 359. — klukkumálmr 771. — klæði gott með baldikinn 781. — blátt klæði og saumað á 427. — dýr klæði 781. — klæði með tjöld um alla kirkju 117. Sbr. steinklæði. — knjá-dúkr (rángt: krijnadúkr) 679. — kola 426, 427, 453, 475, 476, 477², 479, 482, 485, 617, 663², 668, 692, 696, 741², 742, 770, 771. — kirkjukola 427, 428, 429², 431, 437, 438², 444, 445², 448, 449, 452, 458², 462, 463, 467², 472², 475, 478, 480, 484, 677, 693, 694. — lýsikola 378, 771, 773, 785. — steind kola 62. — kórtjald 85. Sbr. tjald. — krákr, krákar (sbr. líkakrákr) 441, 442, 448, 455, 456, 458, 460², 461, 462². — krismaker 451, 455, 666. — krismaker af tønn 677. — krókstika 437, 447, 689. — krókstika, er stendr á altari 786. — krókstika með járn 768. — kross, krossar 62, 83, 115, 425, 426, 427, 429², 430², 435², 436, 437², 438², 439², 440², 441², 444, 445, 446, 447², 448², 449², 450², 452², 453, 454, 456, 457, 458², 459², 460², 461², 462², 463, 464², 465², 466, 467, 468², 469², 470, 471², 472², 473², 474², 475², 476², 477², 478², 479², 480, 481, 482, 483², 485, 575, 576, 615, 617², 637, 661,

[kirkja: kross—líkneski (Agathæ—Elizabetar)]

663, 665, 666, 667, 669, 678, 680, 681, 684, 685², 689, 690, 693, 694, 695², 698, 736, 741², 742, 770, 771², 775², 777, 779, 780, 781, 786, 832. — kross yfir altari 473, 651. — kross yfir altari með líkneskjum 741. — kross frammi á kór 781. — kross yfir kórðyrum 378. — gyltr kross 668. — gyltr kross með stalli basilískum 691. — látúns-krossar .ij. smeltir (sbr. smelta kross) 434—435. — líkakross 474. — kross með líkneskjum 434, 437, 471, 474, 478, 483, 686, 690, 699, 770, 773, 783, 787. — kross með líkneskjum jafngóðr. iiij. mörkum 743. — krossar þrír steindir með líkneskjum 738. — kross óbúinn 442, 677. — messingarkross 682, 692, 737. — kross pitallagðr 635. — róðukrossar 65, 66, 84, 85, 118², 259, 261, 403, 408, 427, 437, 463, 480, 484, 577, 616, 669, 678, 679, 682, 697, 778. — róðukross gyldr (gyltr) 403, 472. — róðukross með líkneskjum 783. — róðukross smeltir 665. — róðukross með tré 785. — silfrkross lítill 670. — silfrkross með helgum dómum (cum reliquijs) 474, 770. — smelta kross, smeltir kross 63, 84, 85, 117, 119, 120, 361, 378, 397, 408, 426, 427, 428, 442, 466, 469, 578, 634, 635, 637, 662, 663, 665, 677, 678, 681, 682, 683, 685, 688, 691, 696, 698, 709, 737, 741, 768, 769, 772, 778, 781, 784. — steindr kross 361, 378, 438, 687, 768. — kross með tré steindr vel 688. — steindr kross með undirstöðum 578. — kross með stög 663. — kross með (af) tré 466, 668. —

kvern 668. — handkvern 678. — lampr, lampi 436, 483, 665. — eirlampr 786. — lampi af járn 458. — messingarlampr, (—lampi) 429, 463. — lás 117, 425, 427, 435, 449, 451, 469, 472, 663, 695. — x. aura lás 425. — kirkjulás 425, 427, 448, 457, 471, 480, 481, 665. — látúns-kross, sjá kross. — lectari [skáborð að lesa við] 403, 437, 439, 443, 458, 463, 467, 468, 469, 474, 485, 661, 663, 665, 668, 693, 709, 741, 743, 768, 771, 778. — lectari með reiðustól 408. — lectaradúkr 693, 781. — lectaradúkr sprangaðr 635. — lektarastóll 261. — líkaábreiðsl (sbr. ábreiðsl) 427, 428, 435, 437, 438, 440, 445, 446, 447, 469², 472, 474, 475, 480, 635. — líkakrakr (sbr. krákr; sbr. Lærdómshistafélags rit VII, 248—250; VIII, 71—76) 411, 430, 439, 445, 446, 457, 468, 616, 634. — líkakross, sjá kross. — líkakult 442, 468. — líkneski, líkneskja 378, 430, 434, 437, 438, 439, 446, 449, 460, 465, 468, 474, 477, 479², 492, 617, 682, 689. — biskupslíkneski 441. — líkneski á krossi 471, 474. — líkneski með krossi 483, 686, 690, 699, 738, 741, 743, 770, 773, 783, 787. — líkneski undir krossi 462, 465, 478. — kerti-stíkur vagnar fyrir líkneskjum 637. — Agathæ líkneski 458. — Ambrosius líkneski 446. — Andreas líkneski 456, 467, 468, 474, 478, 617, 668. — Bartholomeus líkneski 458, 576. — Benedictus líkneski 787. — Cecilíu líkneski 451. — Christophorus líkneski 469. — Elizabetar líkneski (móður Jóns skirara) 474.

[kirkju: líkneski (Jóns baptiste—Þorláks) — messuklæði].

— Jóns líkneski baptiste 85, 454, 456, 462, 473, 474, 478, 480, 483, 576(?), 684. — Jóns líkneski postula 408, 448, 677. — Katrínar líkneski 476. — Laurentius líkneski 429, 452. — Magnús líkneski Eyjajarls 428. — Margrétar líkneski 461, 464. — Mariu líkneski 428, 429, 431, 445, 450, 458, 459, 473, 478, 480, 482, 485, 615, 677, 773, 786. — Marteins líkneski 464, 668. — Michaels líkneski 449, 450², 460, 465, 472. — Nichulas líkneski 84, 429, 435, 437, 440², 446, 451, 479, 465, 472, 475, 477, 779. — Ólafs líkneski konungs hins helga 85, 435, 442, 444, 445², 449, 452, 454, 456, 459, 461, 469, 473, 485, 578, 741, 786, 787. — Ólafs líkneski á hesti 469. — Péturs líkneski 378, 425, 431, 437, 447, 459², 460, 461, 462, 463, 465, 471, 474, 575, 615, 684. — Sacarias líkneski 474. — Thomas líkneski 481, 483. — Thomas (Tumass) líkneski postula 427, 428, 770. — Þorláks líkneski 445, 459, 460, 473, 576, 577, 668, 684, 695, 768. — loð, sjá hlöð. — lýsisker 665. — lýsiskista 427, 458. Sbr. lýsikola. — lýsimunnlaug 62. — merki (sbr. gunnfáni) 62, 85, 117, 120, 408, 427, 428, 429², 430, 431, 433, 435, 437, 438², 440, 441, 445, 446, 450, 451², 452², 454², 455, 456, 457, 458², 459, 460², 461², 462², 463, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 474, 475², 476, 477², 478, 479², 480, 481, 482, 484, 485, 662, 663, 665, 667, 668, 669, 670, 677, 679, 680, 681, 686, 693, 695, 709, 741², 743, 768,

769, 770, 771, 773, 777, 783², 784, 786. — rautt silkimerki 474. — messingarstika (sbr. stika, járnstika) 428, 433, 437, 439, 440, 441², 446, 448, 452, 458, 461, 466, 468², 469, 470, 471, 472², 473, 474, 475², 476, 477, 479, 480, 483, 485, 681. Sbr. hjörtr af messing, messingarker, messingarketill, messingarkross, messingarlampr, kertistika af messing (undir: hjörtr, ker, ketill, kross, lampr, kertistika). — messudúkr 576. — messuföt 64, 66, 83, 85, 114, 116, 117, 118, 120, 259, 261, 359, 426, 437, 459², 461, 463, 465, 466, 467, 468², 480, 635, 665, 681, 769, 784. — messuföt einföld 408. — forn messuföt 427. — prests messuföt 65. — messufata kista 359, 403, 427, 444, 458², 475, 483, 635, 666², 670, 688, 692, 741, 743, 768, 773, 777. — messufatakista ölmest 693. — messufatastakkr 62, 665, 681, 741. — messuklæði 62, 361, 403, 425, 426, 428, 429, 430², 433, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450², 452², 453², 454, 455, 457, 458², 460, 461², 464, 465, 469, 471, 472², 473, 474², 475, 476, 477², 478, 479, 480, 482², 483, 577, 616, 617, 634, 636, 637, 651, 661, 662, 663², 666, 667, 668², 669², 670, 677², 678, 679, 680², 682, 683, 684, 685², 686², 687, 689, 690, 691, 692, 693², 694², 685², 696, 697, 698, 709, 737, 741², 742, 743, 768, 770, 771, 773², 775², 777, 778, 779, 780, 783², 784. — messuklæði at öllu 426, 451, 456, 462. — messuklæði með búnum blæjum 786. — messu-

[kirkja: messuklæði—skrin].

klæði búin af pelli 442. — tveggja marka messuklæði 439. — messuklæðakista 428, 441, 445, 770. — messuserkr (sbr. serkr) 424, 444, 453, 458, 461, 463², 467, 468, 472², 476, 482, 668, 680, 693. — messuserkr nýr óvígðr 677. — messustakkr 442, 635, 668, 678, 771, 773, 778. — munnlaug. munnlog (sbr. lýsimunnlaug, sacrarium, sacrarium munnlaug) 62, 63², 85, 115, 117, 118, 258, 260, 261, 403, 408, 426, 427², 428, 429², 433, 435, 438², 440, 441², 442, 444, 445, 446, 448, 449², 451², 452², 456, 458², 459², 460², 461², 462, 463², 467, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 477, 480, 483, 485, 576, 577, 634, 635, 661, 662, 666², 667, 668, 669², 670, 678², 679, 680, 681, 682, 683, 685, 686², 690, 693², 694², 695², 697, 741, 742, 743, 769, 771, 775, 777, 778, 785, 786. — altaris-munnlaug 378. — kirkju-munnlaug 359. — munnlaug at skíra börn í (sbr. skírnarfontr, skírnarsár) 692. — mösurker (mosurkær) 740 (í Þykkvabæ), 741 (í Kirkjubæ). — óttusaungs-sloppr 445, 480, 634. — páll 442. — páskakerti 62, 668. — páskakerti af tré 665. — páskakerti á útaltarum tveim 62. — pottr 460. — propiciatorium 433, 449. — propiciatorium .vj. aura af silfri 456. — propiciatorium, er stendr mörk 433. — refill, reffar 378, 427, 435, 471, 476, 576, 617, 784, 832. — refill sæmilegr 441. — ij. reffar góðir utar um kirkju 463. — iij. reffar í saunghúsi 463. — refill nýr .viij. álna lángr 378. — ix. álna refill 440. — xij. álna refill

með hálfbreiðum dúk 786. — refill hálftrar .xv. álnar nýr 743. — xvj. álna refill með hálfbreiðum dúk 786. — refill .xvij. álna 476. — hált .iiij. hundrað í reffum 581. — skráðreffar .ij. góðir norrænir 463. — reiðustóll (sbr. lectarastóll) 117, 408, 617, 635. — reka 442. — reyk-elsis buðkr, sjá buðkr (sbr. reyk-elsi). — ríðstakkr (= brynja) 455. — rós af silfri 781. — sacrarium 741, 783, 784. — sacrarium munnlaug (sbr. sacrarium og munnlaug) 361, 425, 455, 466, 467, 471, 473, 477, 481, 484, 578, 615, 617, 637, 663, 684, 685, 688, 689, 690, 696, 698, 768, 770, 771, 772, 773, 778, 783. — saltkarl 443. — sálún 456, 462, 468, 477, 483, 635, 743. — sálún .ij. með lectaradúk sprauguðum 635. — sár, sáir (sbr. skírnarsár) 425, 426, 435. — sár með búnaði sínum 458. Sbr. kirkjusár. — saumr: blátt klæði og saumað á 427. — serkr (sbr. messuserkr) 472, 692, 779, 780. — serkr laus 777. — sessa 467. — silkipungr 446. — skálir með metum 683. — skikkja forn 469. — skínargur 425. — ij. marka skínargur 425. — skírnarsár [sbr. skírnarfontr (undir: fontr); sbr. skírnarketill (undir: ketill, sbr. fontr)] 63, 635, 661, 663, 679, 682, 685, 742, 777, 785. — skjóla 378, 458, 679. — skjöldr 452 (á Grund í Eyjafirði). — skons 483. — skriðljós (sbr. eldberi) 427, 429, 430, 455, 461, 462², 483. — skrin, skríni 62, 85, 116, 259, 427, 428, 429, 433, 435, 436, 437, 441, 442, 447, 449, 450, 452², 453, 458, 462,

[kirkja: skrin—spita].

463, 464, 471, 475², 476, 477², 479², 482, 483, 484, 485, 637, 665, 677, 678, 681, 687, 691, 692, 694, 695, 737, 741, 771, 777, 779, 780, 781, 832. — skrin virt á .iij. hundruð 775. — koparskrin («koparsker» = kopars ker?) með helgum dómum 695. — skrin með helgum dómum 84, 439, 440, 451, 466, 469, 666, 668, 688, 690, 693, 696. — skrin gylt með helgum dómum 403. — skrin óbúð 685. — skrin með silfr 683. — skrin með tönn og silfr 709. — tréskrin með reliquijs 778. — skript (litmynd), skriptir 64, 118, 259, 426, 443, 463. — flat-skript 576. — litil skript 774. — skript steind, sú sem á er Uppreistarsaga 665. — Andreas skript 669, 687. — Clemensskript 775. — Jakobsskript 688. — Jóns (Joans) skript baptiste 84, 681, 738. — Jóns skript postula 685, 686, 691, 694. — Katerínarskript 709, 775, 781. — Laurentiusskript 615. — Luciuskript 666. — Mariuskript 84, 85, 261, 361, 378, 408, 411, 427, 429, 434, 437², 438², 440, 441², 442², 446, 447, 449², 451², 452, 454, 456, 457, 458, 459², 460, 461², 462², 463, 465, 466, 467², 470, 471, 472², 473, 474², 475, 476, 477, 478, 479, 482, 483, 484, 575, 577, 578, 617, 634, 635, 637, 661, 662, 663², 669, 670, 677², 678, 680, 681, 683, 684², 685², 686, 687, 688, 689, 690, 692, 693², 694², 695, 696, 698, 699, 709, 737, 741, 742, 743, 768, 769, 770², 771, 777, 779, 780, 781, 783, 784, 787, 832. — Mariuskript gyld 117, 665. — Mariuskript litil 439. —

Mariuskript litil með tinti 741. — Mariuskript stór 691. — Mariuspjald 473. — Mariuskript Magdalene 692, 738. — Marteinskript 668. — Michaelsskript 651, 680, 696. — Nichulasskript 438, 464, 677, 691, 777, 780, 783, 832. — Ólafs skript konungs hins helga 578, 663, 681, 682, 685, 690, 696, 699, 736, 741, 783. — Páls skript postula 693. — Pétrs skript postula 378, 441, 637, 661, 677, 683, 685, 693. — Thomas skript 690, 691. — Þorláks skript biskups 85, 637, 668, 670, 679, 681, 709, 738, 779, 780, 783. — skurn silfrbúin 781. — sleggja 442. — slikestinn, slijusteinn 403, 455, 666. — sloppr, sloppar 62, 63, 64, 83, 85, 117, 359, 403, 428², 435², 437, 439, 442, 447, 453, 456, 466, 469, 471², 472², 474, 475, 476, 477, 478, 479², 483, 635, 637, 662, 663, 665, 667, 668, 669, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 686², 687, 689, 690, 692, 693, 694², 695², 696, 698, 709, 737, 741², 742, 743, 768, 769, 771, 774, 775, 777, 778, 779, 780, 781, 783², 784, 786. — sloppr og skinn undir 463. — yfirsloppr 425, 427, 429, 437, 440, 441, 446, 448, 449², 450, 451², 452, 454, 455, 558, 460, 461², 462, 464, 465, 467, 469, 471, 480, 484. — smelta kross, sjá kross. — sólarsteinn 451, 668, 775. — sótdript (sótdrift, sotland, sótdript) 378, 427, 429, 437, 449, 472, 475, 478, 480, 484, 668, 769. — sótdriptir .ij. blámerktar 455. — spjald og á crucifixio 454. — spíra 781. — spita (rétt: spíra?) 427. — spíta (spíra?) af járn 429. —

[kirkja: steinhnúðr—vatnsbolli].

steinhnúðr 678. — steinklæði 117, 427. — steinspjald 448. — steintjald (sbr. tjald) 709, 769. — steintjald gott (sæmilegt) um saunghús 429, 460. — stígl 443, 678. — stíka, stíkur (sbr. járnstíka, messingarstíka) 449², 453, 709. — blýstíka 685. — stíka af messing 483 (sbr. messingarstíka). — tálknstíka 455. — tré-stíka, stíka af tré 468, 470, 474, 480, 481. — tré-stíka steind 467. — stökkaker (sbr. ker) 428. — stóla, stóllur 261, 425, 427, 431, 455², 467, 468, 472², 479, 637, 663, 679, 680, 682, 685, 686, 693, 786². — baldrskinn (balðskinn) stóla 433, 471. — stóla og handlin með baldrskinn 476. — stóla laus 450. — stóll, stólar 403, 426, 427, 443, 449, 450, 458, 467², 468², 474, 475, 484, 666, 668, 677, 680, 692, 696, 778, 785. — stóll, er má varðveita í messuföt 466. — kirkjustóll 485. — stökkull, stökkvill 378, 458. — subtile, subtile 687, 691, 737, 775. — sudarium 479. — tabula, tabulum, tabla 62, 448, 449, 458, 459, 460, 462, 468², 471, 474, 482, 692, 770, 779, 780, 781. — tabula (tabla), tabulæ yfir altari 429, 457, 637, 668, 681, 682, 690, 695. — tabulum nýtt yfir altari 668. — tabla fyrir háaltari og önnur uppi yfir 690. — tabulum eneam deauratum 679. — tintinnabulum (sbr. bjalla) 457. — tjald, tjöld 83, 261, 429, 441, 578, 615, 651, 666, 678, 679, 688, 695, 696, 770. — cc. í tjöldum 771. — tjöld til .viiij. aura 119. — tjöld um kirkju, tjöld of (um) alla kirkju, tjöld umhverfis (i) kirkju, tjöld umhverfis sig, tjöld innan kirkju

(sig) 62, 64, 65, 66, 115, 117, 118, 119, 120, 259, 260, 261, 359, 378, 403, 426², 427, 428, 429, 430, 431, 433, 435², 438², 440, 441, 445, 446, 447, 448, 449², 450, 451², 452², 454, 456, 458², 459², 460², 461, 462², 463, 465², 466, 467², 468², 469, 471², 472², 474², 475², 476, 477², 478, 479², 480², 481, 483², 484, 485, 634, 637, 665, 666, 668, 669, 673, 680, 681, 682, 683, 684, 686, 689, 690, 693², 694², 695, 741, 742, 770, 772, 773, 775, 777, 778, 783², 784. — tjöld um alla kirkju með nýjum dákum 683. — forn tjöld um kirkju 408. — tjöld vond um kirkju 436. — tjöld umhverfis sig einföld 769. — tjöld tvífeld umhverfis kirkju 779, 780. — kirkja altjölduð 427. — kirkja altjölduð með bjórum 437. — tjöld umhverfis sig utan eigi utar um þvert 670. — tjöld og borðar umhverfis kirkju 781. — tjöld um alla kirkju og saunghús 442–443. — tjöld umhverfis í kirkju og stöpli 85. — tjöld um framkirkju 482. — tjöld um framkirkju dákalaus 616. — tjaldatötrar í framkirkju 473. — tjald yfir líkneski 480. — björtjald, sjá bjór. — bríkartjöld, sjá brík. — ferskeptutjöld 474. — sbr. föstutjald. — himintjöld 484. — kirkjutjöld 455. — kirkjutjöld hálfimtug með dákum fyrir cccc 635. — kórtjöld, tjöld um (umhverfis) kór, saunghústjöld, tjöld um saunghús 62, 63, 85, 473, 661, 677, 678, 697. — tjöld um kór og utar öðru megin 669. — Sbr. langaföstutjald. — steintjald 441, 472. — steintjald fornt 408, 784. — tunna 663. — vatns-

[kirkja: vatnsbolli—öx: bækr:—Andréssaga].

bolli (sbr. bolli) 443. — vatndýr vatnsdýr 85, 679. — vatnkarl, vatnskarl 62, 668, 677, 683, 685, 689, 743, 775, 777. — vatnkarl af messingu 117. — vatnsker 687. — vatnsker með kopar 692. — vatnsker af steini 679. — vatnketill, vatnsketill 440, 459, 460, 461, 462, 471, 472², 473, 474, 476, 480, 636, 663, 666², 668, 669, 680, 683, 685, 686, 689, 690, 692, 697, 699, 741, 742, 770, 773, 775, 777, 783, 785. — þelahögg (sbr. klakahögg) 771. — þjónustubúðkr, sjá búðkr. — þjónustuhús með silfr (af silfri) 471, 480. — þjónustuker af silfri 440, 452. Sbr. ker. — ömpull, ampull, ampli 459, 461, 474, 665, 668. — örkr 428. — öx (ex) 481.

kirkja, bækr kirkna (sbr. bóka-kista, sjá kirkja: búnaðr, undir: kista) 258, 427, 430, 435, 439, 440, 444, 446, 448, 449, 451, 453, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 465, 466, 471, 473, 479, 578, 635, 651, 666, 668, 786, 832. — ein bók forn 83. — ein bók vond 440. — eitt kver 454. — í tréspjöldum bók og saungr á 443. — bækr fornar og vondar 423. — bækr allar 114. — xij. mánaða bækr 779, 780. — bækr per anni circulum 471. — bækr per anni circulum að saung og lesi og messum 482. — per usum bók á sumarið 434. — bók per usum 466. — tui-ærnar bækr at saung frá Jónsmessu til páska 786. — ij. bækr vondar 448. — ij. bækr per usum 475. — iij. bækr 397, 427, 741, 784. — iij. bækr litlar 430. — iij. bækr á norrænu 455. — iij. bækr vondar 429. — iiij.

bækr 120, 439. — iiij bækr per usum 468. — v. bækr vondar 462. — vj. bækr 441. — bækr .vij. með jafnleingda rími 64. — viij. bækr 428, 463. — viij. bækr fornar 448. — viij. bækr secundum ordinem fyrir .vij. hundruð 635. — ix. smábækr á mörk 775. — x. bækr hæfar, aðrar .x. fáneytar 465. — vj. og .xx. smábækr 668. — vj. bækr hins .iv. tygar 62. — hálf vj. tugr bóka 455. — bækr metnar til verðaura (sbr. eyrir, hundrað, mörk): saltari fyrir hálfan .x. eyri 450. — x. aurar í bókum 667, 685. — bækr .x. aura verðar 441. — xij. aurar í bókum 451, 663, 783. — hálf mörk í bókum 430. — saltari sá, er tekr mörk 429. — merksaltari 670. — ij. merkr í bókum 785. — ij. marka saltari 435. — iij. merkr í bókum 778. — iiij. merkr í bókum 669, 773. — c. í bókum 694, 741. — hálf annað .c. í bókum 662, 686. — cc. í bókum 426, 465, 670, 689, 694, 743, 771. — handbók með lágasaungum fyrir ij hundruð 775. — hálf þriðja hundrað í bókum 483, 692. — ccc. í bókum 677. — xij. aurar hins fjórða hundraðs í bókum 688. — cccc. í bókum 693, 777. — v. hundruð í bókum 457, 681. — vij. c. átta bækr secundum ordinem 635. — ix. hundruð í bókum 773. — x. hundruð í bókum (og messuklæðum) 430, 696. — Actus apostolorum 435, 455, 680. — Agnessaga 679. — Alkuinus (Alkuinus) 435, 455. — altarisbók 408, 451, 458, 465, 466, 479, 482, 665. — Andréssaga 468. — Andréssaga á norrænu

[kirkja, bæk: Apokalipsis—graduale].

456. — Apokalipsis silfrbúin 62, 668. — ártíðarím 427, 429. — ártíðaskrár 443, 446, 448, 448—449, 450, 451, 452, 463, 465, 467, 476, 665, 666, 775, 786. — ártíðaskrá forn 443. — aspiciensbók 84, 435, 437, 439, 443, 451, 452, 454, 455, 461, 480. — aspiciensbók, er tekr .xij. mánuði 665. — aspiciensbók per usum 679. — aspiciensbók að saung til páska 786. — aspiciensbók frá Jólaföstu og fram yfir Jól 448. — aspiciensbók frá páskum og til hvítadaga 448. — aspiciensbók eptir páskar 435. — aspiciensbók til páska 458. — aspiciensbók de sanctis frá Jónsmessu og til Jólaföstu 458. — aspiciensbók de sanctis um sumarið 428. — aspiciensbók forn frá páskum til hvítadaga með öllum hymnum 443. — aspiciensbók de sanctis tekr til at Jónsmessu og fram um allra heilagra messu 430. — aspiciensbók de sanctis tekr til að Krossmessu á haustið og til Jóna að saung og lesi 448. — aspiciensbók að óttusaungum fram um Jól 437. — aspiciensbók frá Jólum (de sanctis) til páska 437, 479. — aspiciensbók á vetrinn 452. — aspiciensbók meðr hymnum frá trinitatisviku til adventum að dominicum de sanctis alt og svo suffragium 443. — aspiciensbækur vöndar .iij. að dominicum og meðr suffragium 446. — aspiciensbók frá Jólaföstu til páska bæði að saung og lesi 466. — aspiciensbók tekr til í advent og fram um hvítasunnu 462. — aspiciensbók tekr til að Jólaföstu og til páska að dominicum og de sanctis 464. — aspiciensbók

til páska frá Jólaföstu 465. — .ij. aspiciensbækur í spjöldum enskar 439. — Sermones Augustini 435, 455. — capitularius, capitularium, capitularia, capitularij 426, 437, 440, 443, 445, 449, 452, 455, 458, 460, 465, 466, 479, 480, 665, 680, 775. — capitularia .ij. ad ordo 466. — capitularius de sanctis 458. — capitularium og hymnarius á einni bók 443. — Ceciliusaga 665. — Ceciliusaga á latínu og norrœnu 451. — Clemens saga 665. — collectarius 451, 453, 665, 775. — commonisbók, communisbók 775. — communisbók at messum 429. — commune (communis) sanctorum 463, 466. — Dialogus 436. — Dialogus á tveim bókum 455. — dominicale, dominicubók 437, 471, 775. — dominicales .ij. 465. — dominicale de sanctis 465. — dominicale per anni circulum 452. — dominicale á sumarið 460. — dominicubók per anni circulum 438. — dominicubók á sumarið í selskinni 437. — Eligij sermo 455. — epistolarius 433. — Flores beate virginis 781. — formæli 665. — Formálabók 775. — fræðibækur 455. — gjörningabók 427. — graduale, gradualia, graðall, graðlare, grallare 427, 437, 440, 443, 445, 448, 449, 451, 453, 456, 458, 460, 461², 462, 465, 477, 479, 482, 616, 665, 679, 709. — graðall að nafni 428. — graduale per ordinem 466. — graduale fornt 709. — grallare forn 430. — graduale (graðall, graðlare) per usum 439, 445, 454, 473. — graduale fyrir hundrað 775. — graduale á tveim bókum 455. — gradall de sanc-

[kirkja, bæk: graduale—lesbók].

tis 435. — graduale með sequencium 459. — graduale með sequencium per anni circulum 479. — enskr graðall 435, 439. — Expositiones Gregorij 435. — Homiliæ Gregorij 455. — Guðmundar saga biskups 435. — guðspjöll 775. — guðspjöll í selskinni 436. — guðspjallabók 665. — handbók (sbr. manuale) 84, 259, 445, 456, 460, 466, 480, 665. — handbók með lágasaungum fyrir .ij. hundruð 775. — Heilagra manna sögur 448. — Heilagra manna sögur nokkurar á einni bók 635. — historiabók de sanctis 453. — homiljur 455. — homiljur á sumarið 443. — homiliæ Gregorij 455. — hymnar 452. — hymnabók, ymnabók 84, 435, 458, 460, 463. — hymnarius, hymnarium, ymnarium 429, 440, 443, 449, 452, 461, 465, 466, 475, 479, 665, 680. — Sermo Jeronimi de assumptione sanctæ Mariæ og miracula eiusdem á einni bók 435. — Invencio Crucis 435. — Invencio Crucis og enn fleira á bók 435. — Jólábók 440. — Jólátíðabók 463. — Jóns saga postula 408, 449, 665. — kórþækr fjórtán 449. — kór-saungvabók 460. — Kristinréttir 443. — Kristinréttir forn 435, 464. — Kristinréttir á norrænu 453. — Kross-sögur báðar 665. — kvaterne 466. — kver .vj. er á eru sequenciar 467. — .iiij. kver, er sungið er á de dominica 468. — lágasaungvabók 437, 452, 455. — lágasaungvaker 443, 449, 456, 468. — latínusaungvar á .ij. bókum 464. — legendubækr 437, 475. — legendubækr per anni circulum 435, 440, 451, 462, 472. —

legendubók .xij. mánuði að dominicum 436. — legendubók, tekr til in adventu og fram um Jól 463. — legendubók de sanctis á .ij. selskinnsbókum 435. — lesbók, lestrbók 84, 439, 449, 450, 451, 455, 460, 477². — lesbók per anni circulum (per annum) 448, 452, 453, 479, 482. — lesbók per anni circulum að dominicum en til Columbanessu de sanctis 441. — lesbækr, er taka .xij. mánuði 458, 665. — lesbók de sanctis 449, 679. — pentuð lesbók de sanctis 443. — lesbók de sanctis á vetrinn 430. — lesbók de sanctis á sumarið 448. — lesbók de sanctis frá Jónsmessu til Jóla 455. — lesbók de sanctis frá Jónsmessu fram yfir Nikulásmessu 786. — lesbók de sanctis frá Jónsmessu baptiste framan til Gregoriusmessu, vetrhlutinn með fornri skipan 709. — lesbók de sanctis per anni circulum 460. — lesbók á (um) sumarið 427, 679. — lesbók frá messudögum fram yfir Maríumessu í föstu 786. — lesbók alt sumarið til Jólaföstu að dominicum 443. — lesbók, tekr til að páskum og til hvítadaga 445, 448. — lesbók, tekr til að Jólaföstu og til páska (448) að dominicum 430, 452. — lesbók, tekr til að páskum og til Jólaföstu og fram til páska og að skipuðu 430. — lesbók, tekr til að Jólaföstu að dominicum og til langaföstu og síðan alt út þaðan 445. — lesbók, tekr til að Jólaföstu (de adventu) og til níuvikna föstu 454, 460. — lesbók de adventu til páska 466. — lesbók de adventu fram yfir Jól 481. — lesbók og saung með

[Kirkja, bæk: lesbók—passionalis]

frá páskum og fram til hvítadaga 460. — lesbæk .viij. tólf mánuði, vetrhlutinn að saunginum 680. — lesbók og hefst að Jónsmessu baptiste, en endast að Thomasmessu fyrir Jól 463. — lesbæk. iij. samsettar með saung 775. — les dominicalis að öllu, en de sanctis er eigi fult 465. — Liber Sapientie 455. — Margrétar saga (eða: margar sögur) 446. — Mariu saga 408, 427, 436, 444, 455, 458, 665, 679, 742, 786. — Marie jar-tegnir á latínu 665. — Mariu-saltari 665. — Marteins saga upp á norrænu 433. — martirlogium, martirologium, martyrlogium, martyrologium 84, 427, 435, 449, 451. — Ævum Matthei á bók 468. — matutinale 445. — messubók 84, 408, 426, 427, 439, 443, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 460², 461², 465, 472, 474, 476, 477², 482, 663, 786. — messubók per anni circulum (per annum) 426, 428², 430, 440, 445, 451, 462, 458, 462, 466, 478, 709. — messubæk fornar stórar 455. — messubók forn mikil í selskinni rotnu 443. — messubæk fornar per anni circulum 435. — messubók vond 443. — messubók per anni circulum að dominicum 448, 454, 467. — messubók per anni circulum með collectum og önnur með saung 448. — messubók tekr til að Jólaföstu og til páska að dominicum per anni circulum 444. — messubók að öllu cum collectis, epistolis et evangelijs 479. — messubók að öllu, nema lágasaungvum og sálumessum og commune sanctorum 463. — messubæk allar, nema gradall

480. — litil messubók að messum 458. — messubók frá adventu til páska 468. — messubók, tekr til að Jólaföstu og fram til páska 456, 473. — messubæk .ij. frá Jólaföstu til páska samsettar að messum 786. — messubók, tekr til að Jólaföstu og fram til páska að dominicum 445, 451. — messubók ensk, tekr til að Jólum og fram til páska 448. — messubók, tekr til að Jólaföstu og fram um geisladaga 448. — messubók tekr til að páskum og til Jólaföstu 448. — messubók að dominicum frá hvítasunnu og til Jólaföstu 446–447. — messubók að dominicum á sumarið 445. — messubók de sanctis 680. — messubók de sanctis alt og frá uppstigningardegi að dominicum til adventum 443. — missale de adventu til níufvknaföstu 462. — missale ferio 436. — suffragium missale á bók 468. — dæ partes moralium 781. — Niðrstigningsarsaga 427. — Nichulas saga 464, 472, 786. — Historia Nicholai á kveri 435. — Nova historia 786. — Ólafs saga konungs helga Haraldssonar 443, 444, 455, 459, 786. — Ólafslas á einu kveri 454. — passio Olavi á kveri 435. — Ordo per anni circulum 439. — Ordobæk per anni circulum 479. — vond ordo að dominicum per anni circulum 456. — óttusaungsbók, óttusaungvabók 437, 616, 775. — óttusaungvabók de festo Sebastiani fram um Mariu-messu í föstu 458. — óttusaungvabæk .iiij. fornar per anni circulum, nema commune suffragium 474. — passionalis,

[kirkja, bæk: passionis—saungbók].

passionall apostolorum 84, 451, 455. — *passiones apostolorum á einni* bók 435. — *paxblað* 428, 429, 467, 472², 475, 476, 483, 578, 677, 785. — *paxspjald* 361, 408, 449, 450, 456, 461, 468, 477, 479, 480, 482, 485, 667, 686. — *Pétr's saga postula* 462, 471. — *pistlar* 775. — *plenarium*, *plenarius* 85, 116, 427, 483. — *plenarius silfrbúinn* 463. — *Postulasögur* 455, 742. — *processionale*, *processionall*, *processionarl* 449, 451, 455, 465, 477. — *proprium de sanctis* 443. — *reddingabæk* .xj. 453 (sbr. á ensku readingbook). — *rím* 665. — *rím með capitularijs* 466. — *jafnleingdarím* 64. — *sagnabæk*, *sögubæk*: fjöldi *sagnabóka* 85. — *sögubæk* 786. — *sögubók á latínu* 463. — *sögubók forn og á margar sögur* (eða: *Margrétar saga*) 446. — *sögubók og á margar heilagræmanna sögur* 448. — *saltari*, *psaltare*, *psalterium* 259, 427, 429, 430, 433, 437, 443, 445, 446, 448, 449, 450, 455, 457, 458, 459, 464, 468, 469, 472, 480, 636, 680. — *saltari forn* 451. — *saltaratötrar* .ij. 475. — *saltari fyrir hálfan .x. eyri* 450. — *saltari sá, er tekr mörk*, *merkr-saltari* 429, 670. — .ij. *marka saltari* 435. — *enskr psaltari* 435. — *Davíðspsaltare* 446, 464, 665, 775, 786. — *tvö Davíðs psaltare* 455. — *sálutiðabók* 775. — *De sanctis* (bók) 435, 437, 443, 445, 775. — *bók de sanctis* 445. — *forn bók de sanctis á sumarið* 435. — *bók de sanctis inter páska et pentecosten* 453. — *bók de sanctis um alla .xij. mánuði*, *utan að dominicum á*

sumarið 457. — *sanctorum bók* 464¹, 480. — *sanctorum bók með lesi og saung eptir skipan* 446. — *aspiciensbók de sanctis* 437. — *dominicale de sanctis* 465. — *historiabók de sanctis* 453. — *selskinnsbæk* 435, 436, 443. — *forn bók í selskinni* 443. — *dominicubók í selskinni* 437. — *messubók forn mikil í selskinni rotnu* 443. — *sequenciur* 452, 479. — *vj. kver, er á eru sequenciur* 467. — *sequenciubók* 84, 427, 428, 430, 435, 437, 439, 441, 443, 448, 450, 451, 452, 453, 455, 457, 460, 463, 465, 466, 479, 480, 482, 616, 665, 680. — *sequenciubók forn* 443. — *sequenciubók forn og raung* 709. — *sequenciubók per usum* 445. — *sequencionarium* 440. — *sermones á einni bók* 464. — *sermo Eligij* 455. — *sermons-bók* 786. — *sermonumbók* 436, 468. — *Silvesters saga* 786. — *skrár* 455, 460. — *fornar skrár* 436, 452, 455, 470. — *ix. skrár vondar* 444. — *bókaskrár* 481. — *Stephanus saga* 445. — *suffragium* 443, 455, 471, 666. — *suffragium missale* 468. — *suffragium de sanctis* (*sanctorum*) 427, 446. — *commune suffragium* 458, 474, 486. — *de tempore et de sanctis suffragium* 680. — *suffragiumbók* 460, 475. — *saungr* (á bók) 443, 449. — *saungbók* 426, 428, 449, 450, 460, 479. — *bók og á saungr per anni circulum* 468. — *saungbæk* .iij. *per anni circulum* 460. — *saungbæk og lesbæk og að öllu per anni circulum og þó eigi secundum ordinem* 433. — *saungbók frá Jólafostu til páska utan commune* 709. — *saung-*

[kirkja, bæk: saungbók—Þorlákssaga].

bók til páska 443. — saungbók um föstu 428. — saungbók frá byrjun níuvikna föstu til páska 429. — saungbók frá páskum til trinitatisdags 466. — saungbók frá páskum og til Jólaföstu 709. — saungbók frá páskum og til Jólaföstu að dominicum 458. — saungbók og eigi secundum ordinem frá hvítasunnu til Jólaföstu de sanctis et dominicis 466. — saungbók frá Jónsmessu baptiste og til Dyonisiusmessu 483. — saungbók að dominicum á sumarið 455. — saungbók de sanctis á sumarið 481. — texti, textus 428, 433, 440, 449, 453, 479, 482, 693, 694, 779, 780. — textus euangeliorum 669, 677, 681. — textus euangeliorum búinn (með silfr) 688, 689. — texti búinn 435, 451, 452, 453, 455, 691, 737, 781. — texti (textus) silfrbúinn 62, 668, 683, 743. — texti og altarissteinn silfrbúinn .ij. hundruð 775. — texti óbúinn 452, 464; — textabúnaðr með silfr 686. — textaspjöld .ij. af messing smelt 452. — Thomas saga erkebiskups 429^a. — Thomas saungr 429. — tíðabók, tíðabæk 118, 459. — tíðabæk allar 261, 359. — tólfmánaða tíðir 120. — .xij. mánaða bæk 779, 780. — tólf mánaða tíðabæk 85. — ein bók (og á) .xij. mánaða tíðir 437. — tíðabæk per anni circulum 465. — bæk .ij. fornar og eru á .xij. mánaða tíðir 437. — vondar bæk fornar með .xij. mánaða tíðum 635. — tvennar .xij. mánaða tíðabæk 117. — Uppreistarsaga 665. — skript steind sú, sem á er Uppreistasaga (í Hruna) 665. — Vita patrur 435. — vorbók 437. —

vorbók að öllu 465. — vorbók að saungr 427. — Þorlákssaga 695. Kirkjuból á Rosmhvalanesi 77, 78. — Kirkjubólsborg 77. Kirkjuból í Langadal í Ísafjarðarsýslu 615. Kirkjuból í Meðallandi 740, 872. Kirkjuból í Skutilsfirði í Ísafjarðarsýslu 260, 699—700. Kirkjuból í Steingrímsfirði 261, 408. Kirkjubær í Hrðarstungu 83, 708—709. — Kirkjubæjarstaðr 708. Kirkjubær á Siðu, Kirkjubæjarklaustur, staðr í Kirkjubæ 238, 780—782, 851—856, 874. — fluttr staðrinn í Kirkjubæ (1822) 780. — flutt kirkja frá Kirkjubæ (1859) 780. — Kvæði um Kirkjubæjarklaustirkirkju 853. Kirkjubær á Skagaströnd 470. Kirkjubær í Vestmannaeyjum 66, 192. Kirkjufjara í Krýsuvík 361. Kirkjuhvoll í Staðarsveit á Snæfellsnesi 164. Kirkjuland í Landeyjum 740. Kirkjulækur í Fljótshlíð 688. Kirkju-Njarðvík 79, sjá Njarðvík. Kirkjureki á Saudanesi 425. Kirkjuskarð í Ringhliðarhreppi í Hónavatnspingi 471. Kirkjusker Saudaneskirkju 425. Kirkjuvogr í Höfnum á Rosmhvalanesi 81. kista, kistur 518, 537, 545, 557, 793, 799, 802, 812, 815. Sbr. kirkja. Kjalarnesþing 393. Kjalvegr undir Jökli 165. Kjaransvík á Hornströndum 620. Kjarará í Kjarardal í Mýrasýslu 359. Kjarkalækur, er fellr í Gljúfrá í Mýrasýslu 578. Kjartan, er gefr Múlakirkju kaleik 435.

Kjúkur (Kíngur), er Reykjahlíðar-
kirkja á 430.

kjörtré (sbr. kartré, sbr. viðr) 408,
635, 736.

kjöt, ket 61, 129, 223, 594, 596,
603, 687, 792, 796, 802, 809,
816, 822, 829, 880. — sauðr ketts
og naut (í Þykkvabæ 1340) 738.
— vj. nautalimir (í Gaulverjabæ
1331) 672. — hrossaket 224.

kláfr : xij. kláfar hvals 79.

Klafstapi (Klapstapi, hlafstapi) á
Tjörnesi 317, 318, 319.

Klappará í Gnúpasveit í Norðr-
þingeyjarsýslu 311. — Klappar-
árós (Klapparós, Klappárós,
Kleppárós) 311, 315, 487. —
Klapparhamar (hamar hjá Klapp-
arósi) 309, 311.

Klapstapi, sjá Klafstapi.

Klasharði í Landeyjum 87.

Klauf í Meðallandi 878.

Klaufalækr (Klaufalökr) á Skaga
nyrðra 250.

klaustr (sbr. claustrum, coenobium,
monasterium) 57, 137, 150, 186,
187, 188, 191, 194, 195, 231,
329, 354, 364, 501, 524, 528,
548, 554, 560, 600, 641, 644,
650, 701, 705, 712, 735, 736,
739, 806, 819, 835, 836, 845,
851—856. — bræðra klaustr
(munkaklaustr) 354, 501. —
kanunkaklaustr 501. — systra
(nunnu) klaustr 186, 188, 300—
302, 354, 501, 706. — klaustrin
í Skálhóltsbiskupsdæmi 672.
— klaustr að Helgafelli. —
Jónsklaustr í Björgvin 644. —
klaustr í Kirkjubæ. — Mikjals-
klaustr (Munklífi) í Björgvin
191, 350, 357, 644. — Munka-
þverárklaustr (Þverárklaustr).
— Möðruvallaklaustr. — Reyni-
staðarklaustr. — Viðeyjarklaustr.
— Þingeyraklaustr. — Þykkva-

bæjarklaustr. Sjá þessa staði.

— klaustraformenn 188, 501,
705. — klaustrlífnaðr 837. —
klaustramenn 44, 137, 181, 188,
195, 213, 214, 231, 232, 501,
524, 547, 560, 584, 591, 626,
712, 752, 753, 763, 806, 819,
820. — klaustraskjöl 68, 80,
737.

Kleif (•Klaf•) í Axarfirði 310, 314.

— Kleifarós (Kleifarárós hinn
forni) 314. — Kleifarreki 310, 431
—432.

Kleifar undir Fjalli á Síðu 298. —
Kleifadómr Einaris sýslumanns
Þorsteinssonar um melrakka-
veði 298.

Kleifar í Kaldbaksvík 407.

Kleifar í Seyðisfirði í Ísafjarðar-
sýslu 620.

Kleifarvík á Ströndum 116.

Klemens, norrænn maðr 379.

Klemensmessa, Klemensmessudagr
336.

Klemetson : Oddr.

klengi (= klæki) 157.

Kleppárós, sjá Klappará.

Kleppr með Sundum 377.

klerkr, klerkar (sbr. clericus, kenni-
maðr, prest) 24, 55, 147, 150,
151, 153, 155, 176—178, 181—
182, 184, 187, 188, 206, 209,
213, 214, 227, 228—232, 240,
241, 242, 251, 252, 255, 272,
276, 277, 281, 288, 325, 327,
331, 339, 340, 345, 363—365,
369, 433, 499—501, 524, 532,
533, 536—538, 547, 550, 551,
560, 584, 585, 586, 587, 588,
589, 591, 601, 606, 626,
627—629, 631, 639, 640, 652,
705—707, 712, 720, 752, 754,
757, 764, 765, 767, 791, 793,
795, 803—806, 808, 813, 815,
819, 821, 825, 829. — klerkr
infra sacros 706—707. — skóla-

- klerkr 326—327. — veraldar klerkar 626. — klerklaus maðr 574. — collegium klerka, klerkaráð 277, 747. — eign (góz) klerka 187, 627. — leikmenn klerka 153. — klerkamál 94, 150. — privilegia klerka 500, 501. — regla klerka 214. — rétttr, réttindi klerka 43, 44, 155. — klerklegir siðir 214. — klerka (klerkleg) stétt 278, 628, 631. — klerkasveinar 365. — klerka umboð 513. — vald klerka 585.
- Klettateigr (*Kietateigr*) 4.
- klettr jarðfastr 865.
- Klif (at Klifum), eyðijörð skamt frá Blönduósi í Húnavatnsþingi 475, 835, 836.
- Klif undir Jökli 850.
- Klifshagi í Axarfirði 321, 427, 431, 434, 486.
- Klofa-Þorbjörn, sjá Þorbjörn bóndi í Klofa.
- Klofi á Landi í Rangárþingi 86, 695, 866, 869, 870.
- klukka 712. — klukkumálmr 440. Sjá kirkja.
- klyfjar 61. — fjórar vættir í töluklyfjar 740.
- klykkja, at klykkja, klykking 24, 29, 797 (sbr. hringing).
- klæði, klæðnaðr 120, 220, 234, 270, 358, 363, 526, 532, 548, 550, 561, 568, 652, 751, 788, 804. — dúnklæði 40. — dýr klæði 781. — fjaðrklæði 38, 46, 596, 600, 601. sbr. handklæði. — klæði einföld 234. — einlit klæði 550, 804. — gul, græn, (hálfskipt, rend eða) rúndótt klæði 25, 532, 550, 804. — klæði (f) helmingum 25, 31. — linklæði 596, 600, 605, 734. — Sbr. messuklæði. — klæði presta 25, 31, 532, 550, 568, 804. — rauð klæði 25, 532, 550, 804. — skruðklæði 285. — vaðmálasklæði 734. — yfirklaði 532, 550, 804. — breytni í klæðnaði 532, 550, 804. — klæðaskurðr 532, 550, 804. — klæðabúnaðr 532, 800. — klæðavarnaðr 600.
- klæði 57. — eitt stykki klæðis 362.
- Klængr prestur bróðir Kolbeins prests 312.
- Klængsnautr, skógr í Langanesi 740.
- Klömbrur undir Eyjafjöllum 678.
- Klömbrur í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu 431.
- Knappey í Laxá í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu 431.
- Knappstaðir í Stíflu 488.
- Knarrarnes í Trékyllisvík 116, 622², 785.
- Knausi (Knosi), skógr Hrunakirkju á Gnúpverja afrétt 665.
- kné (ættliðr) 211.
- kné, at falla á kné, knéfall, knéfall 24, 36, 40, 42, 276, 538, 596, 597, 600, 602, 603, 605, 761, 792, 797, 841, 842, 843. — biskupskné 761. — knébeðr, at falla á knébeð, knébeðjafall, knébeðjaföll 39, 132, 133, 134, 596 — 598, 600, 601, 603, 604, 605, 606, 615.
- Knerrir, sjá Knörr.
- knífr 526. Sbr. hnífr.
- Knifsey á Breiðafirði 116.
- Knjúká hin fremri í Tungusveit í Skagafirði 373.
- Knútsvökudagr 649.
- knörr 747. Sbr. skip.
- Knörr í Breiðuvík á Snæfellsnesi 115.
- Koðrán Hranason prestur á Grenjadarstað (1313—1319) 433.
- Koðránsason (sbr. Konráðsson): Jón. kofi 600.
- Kógsvatn (nú Kópavatn) í Hrunamannahrepp í Árnessýslu 664.

Kolbeinn 727.
 Kolbeinn, norrænn maðr 331.
 Kolbeinn Andrésson 721.
 Kolbeinn Benediktsson, Kolbeins-
 sonar 766, 767, 857, 858.
 Kolbeinn Bjarnason Auðkylingr
 (d. 1309) 249—250. Sbr. Kol-
 beinn jarli.
 Kolbeinn Gilsson, sjá Kolbeinn Þor-
 gilsson.
 Kolbeinn jarli 468. Sbr. Kolbeinn
 Auðkylingr.
 Kolbeinn mussa 358.
 Kolbeinn (•Kolsveinn•) prestur
 bróðir Klængs prests 312.
 Kolbeinn Þorgilsson á Borg á Mýr-
 um (uppi um 1417) 578, 864.
 Kolbeinn Þorsteinsson prestur, ráðs-
 maðr á Hólum (d. 1340) 674—
 675, 726.
 Kolbeinsá í Árneshreppi í Stranda-
 sýslu 408. — Kolbeinsárós 408.
 Kolbeinsdalr í Skagafjarðarsýslu
 301.
 Kolbeinsdóttir: Halla.
 Kolbeinsson: Áskell, Benedikt, Þor-
 steinn.
 Kolbeinstaðamenn (í Flysjuhverfi)
 379—380.
 Kolbeinsstaðir á Rosmhvalanesi
 77, 78.
 Kolbritsá (Kolbreiðsá í Jónsmáldaga;
 Kolbitsá í Pétursmáldaga) í Bæj-
 arhreppi í Strandasýslu 482.
 Kolgerð í Jökulkelduskógi 621. —
 kolskógr í Skorum (Núpstaðar-
 skógum) 778, 779. Sbr. skógr.
 Kollá (nú Kollsá) í Bæjarhreppi í
 Strandasýslu 359.
 Kollabær í Fljótshlíð 87.
 Kollafjarðarnes í Strandasýslu 258,
 406—407.
 Kollavík í Þistilsfirði 307, 313.
 Kollr (eyðijörð) á Vatnsnesi 480.
 Kollufoss í Miðfirði 483.

Kolluhvalsey í Héraði (Öræfum)
 776.
 Kolsgerði (nú Kolgerði) í Höfða-
 hverfi 446.
 Kolsholt í Flóa 62.
 Kolsson: Loptr,
 Kolsveinn prestur, sjá Kolbeinn
 prestur.
 kona, konur 173, 177, 193, 197,
 198, 200, 203—204, 206, 207.
 208, 209, 219, 220, 223, 224,
 228, 234, 270, 279, 280, 285,
 287, 292, 293, 298, 328—329,
 348, 354, 357, 358, 366, 382,
 383, 385, 386, 392, 396, 399,
 413, 510, 515, 517, 519, 521,
 528—530, 533, 537, 545, 549,
 551, 552, 556, 557, 563—566,
 570, 572, 573, 593, 596, 597,
 598, 599, 600, 601, 602, 603,
 604, 605, 606, 611, 628, 629,
 632, 639, 640, 646, 674, 701,
 726, 752, 753, 754, 755, 756,
 757, 760, 761, 763, 764, 792,
 793, 794, 795, 796, 798, 799,
 801, 802, 803, 804, 807, 808,
 809, 811, 812, 813, 816, 820,
 823, 826, 827, 830, 838, 839,
 840. — konur eigast við þangað
 til þeim leysir girnd 598, 604.
 — blidlæti við konu 598, 604.
 — viðskipti milli karls og konu
 598. — at fá konu 26—27, 29,
 803, 812, 820. — at kaupa konu
 517, 557. — kona handselst
 manni 753, 764, 820. — jáyrði
 konu 803. — mánaðablóð konu
 597. — kona barnshafandi, kona
 með barni, kona með (ny) kvikn-
 uðu barni, kona með vanýfli,
 kona hafandi getnað 596—597,
 603, 839. — kona (pínist) í barns-
 burði, á seng 597, 603, 757,
 794, 798, 823. — at stökkva
 vígðu vatni á sengerkonu 801,
 811. — at misþyrma konu á

- sæng 597, 603. — at skera (taka) barn frá konu 813. — kona verðr léttari (laus við barn, skilst við barn) 793, 794, 798, 817, 820, 823, 826. — konur standa af sæng (sængrför) 796, 801, 809, 811, 822, 827, 830. — kona verðr dauð með barni 813. — kirkjuleiðslur kvenna, sjá kirkja. — konur offri til altaris kerti í kirkjugaungu sinni 792, 795, 801, 808, 816, 822, 827, 829. — konur standi í (utan) kirkju (útistöður), sjá kirkja (sbr. karl). — legorð kvenna 230. — lík kvenna 27, 31, 37, 799, 813. — kona gangi með logandi kerti fyrir líki konu 27, 31, 37, 219. — at syngja yfir konu 799. — meydómr kvenmanns 837. — at misþyrma konu sinni 596. — at misþyrma konu skyldri sér 598. — at misþyrma konu annars manns 601. — at misþyrma konu hin lægri dægr á langaföstu 597. — réttir kvenna 292. — at renna á hönd konu 60. — at taka konur með ráni og herfangi 110, 111. — at taka konu nauðga 110, 112, 599, 604. — fátæk mæðr eðr kóna 292. — slæm mæðr eðr kona 292. — xx. hundraða kona 292. — konur xij. vetra eða eldri 757. — konur er maðr verðr útlægr af 219—221. — frændkona, sjá frændsemi. — giptar konur 811 (sbr. eiginkona). — hórkona, sjá hórdómr. — legnar konur 292. — óheimilar konur 596, 597, 598, 601, 602, 603. — óskyldar konur 566. — ósæmdar konur 7—10. — ríkar konur 398. — sifkona 517, sbr. sifjar. — löglegr umboðsmaðr konu 292.
- konungr, kóngur (sbr. rex) 92—93, 109—112, 120—122, 127—128, 139, 147—152, 154—159, 161—164, 171—173, 175, 178, 184, 188, 190, 191, 196, 197, 199, 200, 201, 203—210, 220, 222, 223—225, 229—230, 238—240, 241, 242—244, 251—253, 255, 262—266, 267—275, 278, 281, 282, 283, 286, 288—299, 302, 323, 324, 326, 328, 329, 332—334, 335, 336, 337—339, 341—343, 345—348, 350, 354—358, 363—372, 378—381, 383—386, 387, 390, 391, 393—395, 399—402, 404, 405, 411, 413, 414—419, 421, 490—491, 510, 539, 566, 573, 590, 627, 644, 645—647, 648, 649, 659, 660, 673, 674, 701, 706, 718, 719, 721—723, 724, 727, 732, 756, 764, 765, 787, 788, 793, 805, 815, 833, 845, 847, 856, 857, 859, 860. — fyrir kóngi og karli 224. — konungr kórónaðr 204, 242, 273, 282, 332, 334, 336, 358, 379. — ártíðir konunga 326. — boð konungs 379. — boðferðir konungs 152. — boðskapr konungs 262. — konungsbréf 207, 241, 262, 263, 264, 267, 286, 367, 372, 490, 856. — börn konunga 756. — konungdómr 152, 155, 161, 173, 177, 240, 265, 289, 334, 338, 345, 355, 365, 392, 421, 491, 497, 646, 652, 729, 765. — dómr konungs 157, 163. — eign konungs, góz konungs 242, 497. — konungs erfð 382, 385. — konungs erindi 265. — eyrir, sak-eyrir konungs 58, 59, 139, 207. — forkaupsréttir konungs 161—162. — konungsgarðr 109, 156, 278, 333, 341, 351, 378, 379, 382, 404, 406, 497, 647, 719.

- 795, 821, 828. — konungs geymsla 338. — konungleg heilsa 256. — konungs herbergi 110, 111. — hjávera konungs 156. — konungs innsigli 110, 111. — konungs jarðir 287—289. — kallanir konungs 152. — konungskosning 102—103, 122. — lýðskylda konungs undir keisara 222. — konungsmenn 152, 240, 242, 243, 268, 272. — konungs miskunn 207, 270, 417. — konungs návist (návera) 112, 383, 384. — nefningar við konung 365. — konunganna lögteknar réttar-bætr 355, 356. — konungsréttir, réttindi- 150, 356. — konungs skip 110, 111, 156. — konungs skreið 154. — stallari konungs 265. — konungs steði í Noregi 110, 111. — konungs sæmd 252. — konungleg tign 256. — konunglegt traust 722, 834. — konungs umboðsmaðr, sjá umboðsmaðr. — konungs vald 156, 338, 860. — takmörk valds konungs og kennidómsins 100—107, 120—122, 140—155. — konungs vinátta 366. — virðing konungs 156, 338. — konungs yfirsýnd 252. — þegnskylda konungs 162, 178.
- Konungsannáll 595.
- Konungsbók af Grágás 11.
- Konungsmúli (nú Kotmúli) í Fljóts-hlíð 687, 689.
- Konungsstaðir í Svarfaðardal 455.
- kopar: kertistika með kopar, kopar-sker, reykelis buðkr með kopar, vatnsker með kopar. Sjá kirkja.
- kór 536, 537, 541. — kórkapa 541, 792, 793, 795, 800, 805, 808, 809, 822, 826, 827, 829. Sjá kirkja.
- korn 57, 284, 333, 391, 589, 625, 627. — korn á Íslandi: helm-ingarsáð á Eiði í Mosfellssveit (1313) 377. — sældingr í jörðu og þrimalingr í jörðu á Húsa-tóptum í Grindavík (1313) 377. — sældingsland í veitu á Hvöli í Fljótshverfi (1343) 779, 780. — sáld korns í jörðu á Rauðalæk (1843) 777. — akrland undir sælding korns á Loptsstöðum (1331) 671. — korngarðr í Gaul-verjabæ (1331) 671. Sbr. akr, mæli, sáð, sáld, sældingr, þrimalingr.
- kóróna 148—149, 252. — kórónaðr, sjá konungr.
- kórsbræðr 149, 150, 154, 196, 204, 253, 278, 323, 325, 326, 327, 328, 358, 397, 543, 544, 552, 728. — kórsbræðra garðr í Niðarósi 397.
- Kortólfsstaðir í Mosfellssveit 377.
- kosning, kosningr 148—150, 252, 326, 759. Sbr. biskupskosning, konungskosning.
- kossar: 217, 232, 842, 843. — messukoss 843.
- kostr 372, 419, 500, 544, 552, 569, 589, 612, 631, 645, 733, 734, 746, 788, 791, 795, 800, 801, 802, 808, 816, 822, 824, 827, 829, 834. — drykkjarkostr 734. — prestskostr 787.
- Kot í Kelduhverfi 435.
- Kotbrekkur (sbr. nú Kornbrekkur) á Rangárvöllum 692.
- Kotey í Meðallandi 872.
- kotlíf 631.
- Kothamar í Eyjafirði (sbr. nú Litli-Hamar) 485.
- Kothraun í Helgafellssveit 82. — Kothraunsa 82.
- Kothús, sjá Darrastaðir.
- krafa, kröfur 533, 551, 584, 585, 654, 655, 656, 657, 725, 804, 834. — fjákrrafa 654, 656. — skyldukröfur 356.
- Krakason: Þrándr.

- Krakavöllr á Grenjaðarstað 431.
 Krákr Njálsson í Steinum undir Eyjafjöllum 84, 85, 679.
 Kráksson: Njáll.
 kram: glysmangarakram 333.
 Kraumastaðir í Aðaldal 434.
 Krieger stiptamtmaðr 94.
 Kringla veiðivatn (fyrrum) í Meðal-landi 872. — Kringlumýri 872.
 Kringluvatn í Reykjahverfi í Suðr-þingeyjarsýslu 431.
 krisma, heilög krisma, heilagr krismi 26, 31, 35, 256, 276, 513, 516, 518, 519, 545, 556, 557, 564, 761, 792, 796, 797, 800, 802, 805, 810, 814, 816, 825, 826, 830, 840. — prestar taki nýja krisma í Skálholti 805, 814, 826, 830. — krisma úttekning 513. — geymsla krisma 518. — krismaker, sjá kirkja. — kriska-kross 50 (sbr. skirn). — kriska-spítur 800, 811.
 krisning (sbr. skirn) 761.
 kristfé 495. — kristfé í Hvammi í Vatnsdal 330. — á Laugalandi í Eyjafirði 485. — í Núpufelli í Eyjafirði 450. — á Tjörn í Svarf-aðardal 457.
 Kristina abbadi's á Reynistað 767.
 kristinboð 519.
 Kristindómsbálkr (Jónsbókar og Kristinréttir) 159, 210, 228, 272 — 273, 274, 405, 406, 490.
 Kristindómsréttir 198, 199, 241, 275, 343, 346, 364, 405, 406, 490, 719. — Kristindómsréttir forn 198, 199, 346, 364, 406.
 Kristinréttir 132, 208, 210, 225, 230, 244, 272, 273, 342, 346, 365, 395, 404, 405, 544, 719, 729, 813. — Kristinréttir Árna biskups Þorlákssonar 1, 11, 16, 50, 51, 52—60, 125—129, 130, 131, 212, 216, 218, 219, 220 — 221, 225—227, 229, 232—234, 346, 810, 812, 870. — Kristinréttir Árna Gíslasonar á Hlíðarenda (d. 1587) og Ólafs biskups Hjaltasonar (d. 1569) 225, 227. — Borgarþings Kristinréttir 370. — Kristinréttir hinn forni 11, 131, 272, 342, 346, 365, 404, 729, 813. — Kristinréttir Jóns erkiskups rauða 50, 51, 56, 219, 223, 225, 226, 227, 229, 232—234. — Kristinréttir nýr (hinn nýi) 132, 729.
 Kristín Ívarsdóttir, frú 646.
 Kristján Danakonungr II. 380.
 Kristján Danakonungr IV. 865.
 kristni: Rómverjakristni 180, 533.
 Kristr, sjá Christr, Jesus Christr. brúðr Krists 148. — Krists grið 48. — Krists kirkja 239, 326, 358, 540, 543. — Krists kirkja á Márstöðum 475. — Krists líkami 36 (sbr. guðs líkami, corpus Christi, corpus domini).
 krof (sbr. kjöt, slátr) 672.
 Krókr á Skaga nyrðra 250. — Króksland 250, 251.
 Krókr í Holtum í Rangárfingi 87.
 Krókr á Rosmhvalanesi 77, 78. — Króksbrunnr 77.
 Króksholt í Héraði (Öræfum), sjá Krossholt.
 Króksstaðir í Miðfirði 482.
 Kropsós (Krossós) hinn forni við Þistilsfjörð 70, 73 (Kroppós) 74.
 kross (= krossmark) klappaðr í hamar á Fitjum í garði 77. — jarðkross 745.
 kross, heilagr kross, heilagt krossmark (sbr. crux, crucifixum) 26, 31, 40, 123, 183, 213, 257, 276, 469, 537, 586, 791, 795, 797, 815, 821, 826, 828, 841. — at brjóta krossa 586. — at fóttröða krossa (krossmörk) 631, 791, 795, 797, 815, 821, 828. — at grafa krossmark 631. — at penta krossa

- (krossmark) 631, 791, 796, 797, 815, 821, 828. — at prédika kross 123. — at rista kross 631. — Krosskirkja á Setbergi 257. — Kross í Landeyjum 684—685. — Krossreið 684. — Kross á Skarðsströnd 636. — Krossaland í Lóni í Austr-Skaptafellssýslu 769. — Krossar tvennir í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114. — Krossavík í Þistilsfirði 432, 434. — Krossbær í Hornafirði 770. — Krossholt (Krókholt) í Héraði (Öræfum) 774. — Krossholt í Kolbeinsstaðahreppi í Hnappadalssýslu 113. — krossmessa 29, 168, 325, 367, 382, 384, 386, 459, 481, 503, 580, 641, 643, 673, 784, 800, 802, 824. — krossmessa á haust 396, 448, 459. — krossmessa á vor 129, 800, 824. — krossmessuaptan 382. — krossmessudagr 384, 386. — Krossnes í Trékyllisvík 785. — Krossoddi í Tungusveit í Skagafirði 373. — Krossós, sjá Kropsós. — Krossskógar í Eyvindardal í Suðr-Múlasýslu 83. — Krossvarða við Leirhöfn í Presthólahreppi 309, 311. — Krossvík í Grindavík 64, 247, 248. — Krossvíkr báðar 76. — Krukspá 853. — krúna (konungdómr) 765. — krúna (munka) 532, 550, 804. — Krunki í Noregi 271. — krýning 190. — Krýsivík (Krýsuvík, Kryssuvík) í Gullbringusýslu 124—125, 246, 247, 248, 360—361. — Krækluskógar (Krekluskógar, Kræckluskógar) í Þjórsárdal 866, 868. — kúaleigur 198, 199. — Kúðafjörðr í Vestr-Skaptafellssýslu 853, 854, 856, 871. — eyjar á Kúðafirði 853, 854, 855, 856, 871. — Kúðafjöt 853, 854, 855, 871. — Kúðafjótós 853. — Kúðanef 871. — Kúðhólmi í Kúðafjöti 854, 871. — Kúði, skip Vilbalds 853, 871. — kúfi: skirnarkúfi 810. — kúgildi 169—171. — xij. aura kúgildi 83. — tveggja marka kúgildi 83. — kúgildi eða .ij. merkr vaðmála 83. — xv. merkr vax eða kúgildi 698. — kúgildi at Þorsteini galta 442. — kúgildi, er frú Þuríðr á að gjalda Stórólfskvolskirkju (1332) fyrir kú 689. — kúgildi í Hafrafells-tungu (1318) 426. — kúgildi í Höfða á Höfðaströnd (1318) 459. — kúgildi í kristfé í Núpufelli (1318) 450. — kúgildi á Mársstöðum 475. — kúgildi goldið fyrir Fellslæg 425. — .ij. kúgildi á Eyjólfstöðum (1314) 396. — á Einarstöðum (1318) 437. — gáfust til Valla frá Þverá (1318) 456. — á Hrísum (1332) 672. — á Kirkjubóli í Skutilsfirði (1338) 699. — á Breiðabólstað í Fellshverfi 772. — í Skál (1343) 783. — .iiij. kúgildi af hvorutveggja kúm og ám 714. — á Kirkjubóli í Langadal (1327) 615. — í Ögri (1327) 615. — á Leirubakka (1332) 694. — í Skál (eptir 1343) 783. — .iiij. kúgildi á Urðum (1318) 456. — í staðarspell í Borg undir Eyjafjöllum (1332) eptir Ámunda prest 678. — í Hvammi í Norðrárdal (1346) 833. — v. kúgildi í Haukadal (1269) og goldnar v. kúr fyrir 62. — v. kúgildi á Rauðamel (1274) 114. — á Sauðanesi (1318) 425. — á Stórólfsholvi (1332)

[kúgildi].

689. — vj. kúgildi á Ökrum (1274) 113. — á Skúmsstöðum (1332) 690. — í Teigi (1332) 686. — vij. kúgildi í Steinsholti (1314) 397. — á Ingjaldshóli (1317) 411. — á Svalbarði í Þistilsfirði (1318) 425. — á Ási í Kelduverfi (1318) 429. — á Svalbarði á Svalbarðsströnd (1318) 449. — í Núpufelli (1318) með geitakúgildi 450. — á Felli í Sléttuhlíð (1318) 459. — í Borg undir Eyjafjöllum (1332) 678. — í Svinadal (1343) 784. — viij. kúgildi á Lundarbrekku (1318) 438. — á Þaunglabakka (1318) 445. — í Lögmannshlíð (1318) 454. — í Búðardal (1330) 650. — á Stafafelli (1343) 769. — ix. kúgildi á Stóranúpi (1331) 663. — x. kúgildi 674, 746. — í Fagranesi (1318) 468. — í Hólum undir Eyjafjöllum (1332) 677. — x. kúgildi sauðfjár í Hruna (1331) 665. — xij. kúgildi á Ljósavatni (1318) 439. — xij. kúgildi á Helgastöðum (1318) 437. — á Sauðanesi (1344) 786. — xiiij. kúgildi á Staðarfelli (1327) 637. — xvj. (xvij). kúgildi í Gunnarsholti (1332) 692. — xx. hundruð í vöru eðr [xx.] kúgildi í Grýtubakka 789. — xxij. kúgildi á Skarði á Skarðsströnd (1327) 636. — xxx. kúgildi á Grenjadarstað (1318) 433. — xliv. kúgildi í Kirkjubæ í Tungu (c. 1336) 708. — xlv. kúgildi á Breiðabólstað í Fljótshlíð (1332) 637. — lxiiij. kúgildi með löndum í Kirkjubæ á Síðu (1343) 781. — hálfr .x. tugr kúgilda á leigum í Þykkvabæ í Veri (1340) 738. — ásaudarkúgildi (1318) á Stað í Kinn 436. — á Sauðanesi 425. — á Illugastöðum 440.

á Viðimýri 466. — á Hvammi í Laxárdal 468. — á Bergstöðum 473. — á Hjaltabakka 475. — ij. ásaudarkúgildi (1318): í Flat-ey á Flateyjardal 441. — á Viðivöllum 462. — á Reykjum í Tungusveit 465. — iiij. ásaudarkúgildi (1318): — á Svalbarði í Þistilsfirði 426. — í Höfða í Höfðahverfi 446. — iiij. ásaudarkúgildi á Staðarbakka (1318) 432. — í Steinum, er Gamli lagði til (1332) 680. — v. ásaudarkúgildi (1318) á Eyjardalsá 438. — v. ásaudarkúgildi, er Benedikt Kolbeinsson gefr til Reynistadarklausturs 1340 með Ingibjörgu dóttur sinni 735—736. — vj. ásaudarkúgildi í Laufási (1318) 448. — á Hrafnagili með lömbum (1318) 453. — vij. ásaudarkúgildi á Höfðabrekku (1340) 741. — ix. ásaudarkúgildi á Hofi í Álptafirði (1343) 768. — xij. kúgildi ásaudar í Görðum á Akranesi (1315) og leysa hvert annað .xxx. geldingum 403. — búfjárkúgildi, búfjargilt kúgildi, kúgildi í búfé: í Höfða í Höfðahverfi (1318) 446. — í Laufási (1318) 448. — ij. búfjárkúgildi í Flat-ey (1274) 118. — ij. búfjargild kúgildi geld á Grýtubakka (1318) og þriggja fjórðunga smérs leiga eptir 445—446. — iv. kúgildi búfjár í Miðbæli (1332) 679. — v. kúgildi í búfé í Njarðvík (1269) 65. — vij. kúgildi búfjár á Reyni (1340) 741. — kúgildi í gásum (1343) á Raudalæk 776. — geitakúgildi 170. — geitakúgildi á Hrafnagili (1318) 453. — í Núpufelli (1318) 450. — geldfjárkúgildi: kúgildi í geldfé á Grýtubakka (1318) 445. — í Laufási (1318) 448. — í Kaup-

- angi (1818) 449. — á Hrafnagili (1818) 453. — í Reykjadal í Hrepp (1831) 666. — á Kálfa-felli í Hornafirði (1843) 771. — xxx (eða: xxv) kúgildi í geldfé í Vallanesi (1270) 83. — ij. gymbra kúgildi í Laufási (1818) 448. — x. kvikfjár kúgildi á Knerri (1274) 115. — v. kúgildi í heimajörðu á Einarssstöðum (1818) 437. — xx. kúgildi í landi í Njarðvík (1269) 65. — iij. kúgildi geldra nauta á Breiðabólstað í Vestrhópi (1818) 479. — x. kúgildi nauta í Hruna (1831) 665. — iij. kúgildi í þinglagsaurum (þingligsaurum) í Njarðvík (1269) 65. — kúgildis hross (sbr. hundraðs hestr, hundraðshross) á Breiðá (1843) 773. — í Njarðvík (1269) 65. — ij. kúgildishross á Kálfafelli í Fljótshverfi (1843) 779, 780. — ij. merhross kúgild í Hruna (1831) 665. — iij. hestar kúgildir í Hruna (1831) 665. — iv. kúgildishross í Eystri-Ásum (1843) 783. — v. kúgildishross í Haga (1286) 259. — kúgildis-keðill í Tröllatungu (1274) 119. — rekkjuklæði til kúgildis í Tröllatungu (1274) 119. — kúgildis skip í Njarðvík (1269) 65. — hálf kúgildis skógr í Vallanesi (1270) 83. — kúgildi í Kross-skógum í Eyvindardal ítak Vallaneskirkju (1270) 83.
- Kúla (= Auðkúla) 488.
- Kumlavík á Langanesi 71, 74.
- Kumli í Meðallandi 873.
- kúrja 236, 256.
- Kúrsveinsstaðir í Hvalvatnsfirði í Suðrþingeyjarsýslu 447 (sbr. nú Kussungsstaðir).
- kvengildr ómagi, sjá ómagi.
- Kvennaháls á Skarðsströnd (sbr. nú Kvenhóll) 686.
- kven- kvenna-, sjá kona.
- kvern (kvörn) 62. — kvernberg 154.
- Kvíá í Héraði (Öræfum) 776. Sbr. Kvísker.
- Kvíabekkr í Ólafsfirði 488.
- kvíar 671.
- Kvíárnesshlíð (í Bolungarvík) 617.
- kvíga, kvígur 751, 762. Sjá nautpeningr.
- Kvígerðadalr í Reykjadal í Suðrþingeyjarsýslu 437.
- kvikfé (sbr. geitfé, hross, kúgildi, nautpeningr, sauðpeningr) 114, 115, 117, 126, 169—171, 408, 427, 431, 433, 434, 436⁷, 439, 440, 444, 446, 448, 449, 451, 453, 454, 455—456, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 465, 467, 469, 482, 665, 671, 677, 778, 780, 781, 785. — verðlag á kvikfé 169—171.
- kvikindi (ferfætt): hördómr (viðræign) við ferfætt kvikindi 596, 601, 604.
- Kvísker í Öræfum 773. Sbr. Kvía.
- Kvíslavatn á Tvidægru 359.
- kvistr: vínviðarkvistir 709.
- kvongaðr maðr 596, 601. — kvonfang 517, 837.
- Kvæði um Kirkjubæjarklausturskirkju 853.
- Kyndilmessa 292, 332, 349.
- kýr, sjá nautpeningr (sbr. kúgildi, kvikfé).
- Kýraugastaðir á Landi 697.
- kýrldi 301, 302 (sbr. nautpeningr).
- Kýrþingsfjall á Skaga nyrðra (nú Kyrþingsfjall, sbr. Ísl. Þjóðs. II, 130) 250.
- Kýrnytarstaðir undir Eyjatjöllum 870.
- Kælastraumur í Noregi 503.
- kæra, kærum, málakærslur, lögkæra 94—100, 148, 176, 369, 542, 550, 570, 627, 646, 652, 660, 715, 717, 729, 804.

Kölduhamrar á Rosmhvalanesi 77.

Sbr. Kauðluhólar.

Köngrsey á Breiðafirði 117, 635.

Köngustaðir í Kaldaðarneshreppi í Strandasýslu 119, 408.

köstr (viðar): köstr fertugr 671.

kötttr 171. — kattaskinn 171.

Lafranz 94. sjá Laurentius.

Lafranzmessa 94. sjá Laurentiusmessa.

Lafranzvaka 327.

lag: fornt lag 165. — lagaurar 446. (Sbr. lögaurar).

laga-, sjá lög.

Lagarfljót í Múlaþingi 83. — Lagarfljótsós 83.

lágasaungr 34, 276, 463, 792, 796, 809, 829. — lágasaungsmessa

34. — lágasaungvabók, lágasaungvakver, sjá kirkja.

Lágey í Héraði (Öræfum) 776.

Lágey í Lágeyjarhverfi á Mýrdalsandi 740. — Lágeyjarhverfi 740.

Laghalo í Noregi 349.

laici (sbr. leikmenn) 142, 143, 145, 190, 236, 703, 704. — laici clericorum 145. — laici religiosi 703. — laici seculares 703.

lamb, lömb (sbr. sauðpeningr) 4, 287, 453, 781, 854. — lömb færð frá (fráfærulömb) 665. — lömb fara burt á vor 671. — lambafrétt (lambaafréttir) 681, 708, 854. — lambgymsbræit 740. — lambaeldi (lambselði) 258, 301, 407, 409, 425, 428, 429, 438, 439, 456, 620. — lambarekstr 4, 434. — lambaskinn 171. — lambatollr til Bjarnarhafnar 82.

Lambá á Tvídægru 359.

Lambadal í Mýrasýslu 315.

Lambaeyri við Skaptá 873.

Lambafell undir Eyjafjöllum [sbr.

Langafell. Nú vita menn eigi hvar Lambafell er, segir sóknarlýsing frá Holti 1845] 85, 681.

Lambafell (bær) undir Eyjafjöllum 676.

Lambahólmr á Breiðafirði 116.

Lambanes í Tungusveit 373.

Lambanes á Langanesi 70, 71, 73, 74, 306.

Lambarif á Rosmhvalanesi 77.

Lambastapi í Grindavík 245, 832.

Lambatungur Gilsbakkakirkju 359.

Lambey í Fljótshlíð 87, 688.

Lambeyjarós í Héraði (Öræfum) 774.

lambgæft hey 292.

lambhagi fyrir austan Nesvatn á Skaga nyrðra 250.

Lambhagi á Rangárvöllum 87.

Lambhúshóll undir Eyjafjöllum 870.

Lambkársson: Helgi.

lampas 810.

lán 57, 208, 626. — lán. ef sjálfstýnist 208.

land (alment og = Ísland) 139, 161, 174, 177, 208, 283, 287, 325, 334, 345, 356, 357, 387, 390, 391, 405, 416, 419, 497, 498, 645, 648, 756, 765, 788, 856, 860. — vort land 592. — fyrir norðan land 497, 856. — fyrir sunnan land 497. — sunnan lands og norðan, austan og vestan 860. — landaurar, gjald Íslendinga í Noregi 151. — landsbúar 289. — landsbygð 207. — landsfjórðungur 297. — landsfólk 420. — landsháttir forn 613. — landshöfðingjar 209, 242. — landslög 150, 151, 152, 153, 158, 206, 208, 209, 210, 288, 291, 392, 752, 765, 857. — landslög forn 33, 392. — lands lög rituð 151. — Landslög Magnúsar konungs lagabætis 108, 162. — lands-

- lagabók (= Jónsbók) 356. — landslagabók (= Landslög Magnúsar konungs lagabætis) 401, 402. — landsmál 159. — landsmenn (Íslendingar) 335, 356, 787, 788. — landráðamenn 113, 139, 239. — landráðasök 765, 858. — lands réttir, landsins réttir, landsréttindi 196, 354, 355, 381, 390. — landsréttindi Íslands 354. — landskapr 335. — landssíðr forn 31. — landssíðir góðir 838. — landssíðir réttir 844. — landsvani, landsvenja 346, 490—491, 495. — landsvist 420. — landvættir 224. — landvörð, landvörn 154, 157, 288, 364, 367. — landvarnarsegl 364.
- land, fasteign, jörð 60, 109, 193, 207, 220, 224, 242, 286, 287, 411, 422, 539, 620, 649, 650, 675, 722, 781, 782, 894. — í landi og lausum eyri 60, 109. — Landabrigði (Jónsb.) 173. — landsdrottinn (sbr. drottinn) 207, 288, 289, 535, 537, 571. — landeigandi 69, 71, 72, 73, 74, 75, 80, 258, 288, 311, 314, 411, 642. — landgögn (sbr. löggögn) 309, 311, 425, 426, 708. — landhlutr, landshlutr, landmannahlutr, landmannshlutr 249, 309, 313, 315, 322, 486, 487. — landkaup 675. — landsleiga (sbr. landskyld) 398. — Landsleigubálkr (Jónsb.) 173, 284, 288, 421. — landamerki, landamerkjabréf 729—730. — landamerki Bjarnarhafnar (c. 1270) 82. — Garðs, Hafnrækjar, Hellu og Tjarnar í Aðaldal (c. 1263) 1—5. — Garða hinna yztu í Staðarsveit (c. 1350) 850. — Hvalsness og Starness (Stafness, c. 1270) 82. — Ingjaldshóls og Þrándarstaða (c. 1280, og c. 1350) 165—166, 849—850. — Reykja, í Tungusveit (1311) 372—373. — Staðarbakka og Bálkastaða (eptir 1316) 484—485. — Sælingsdalstungu og Leysingjastaða (1337) 716—717. — Vindáss í Kjós (c. 1270, eða c. 1518?) 81—82. — Þingeyraklausturs (c. 1285 og c. 1290) 248—251, 269. — Þverár, Eyhildarholts, Brekkna og Selshaga í Skagafirði (1341) 743—746. — Þykkvabæjarklausturs (1350) 851—856 (login). — forn landsmerki 428. — landamerkjafundur 861. — landamerkjaskrá 672. — landnám 284, 287, 535, 571. — landnám .xij. aurar 376. — landsnyttjar 744, 836. — landseti 509. — landskyld, land-skuld 198, 205, 207, 288, 289, 301—302, 349, 534, 561, 570, 641, 740.
- Landá í Meðallandi 854, 855, 872, 873.
- Landabrotagil (Landbrotagil) landamerki milli Sælingsdalstungu og Leysingjastaða 717.
- Landamerkjaskurðr milli Litlu-Selju og Ámyra í Helgafells-sveit 82.
- Landbrot í Vestr-Skaptafellssýslu 739.
- Landbrotsá í Álptaveri 872.
- Landeyjar í Rangárfingi 684. — Landeyjabók (AM, 148. 4to) 28, 112, 273, 371, 499, 815.
- Land(ið) í Rangárfingi 694, 695, 696, 697.
- Landnáma 853.
- Landsker fyrir Snæfellsnesi 164.
- Langá í Mýrasýslu 359, 374.
- langafasta 39, 40, 46, 61, 63, 64, 65, 66, 85 (sjövíknafasta), 115^{*} 118^{*}, 119, 132, 133, 224, 259 (fasta), 261, 378, 403, 409, 411, 433, 445, 466, 479, 481, 519,

- 537, 545, 558, 573, 594—598, 600—604, 606, 634, 636, 697, 742, 779, 791, 797, 807, 808, 815, 821, 827, 829, 844.
- Langafell undir Eyjafjöllum (sbr. Lambafell) 85.
- Langagerði i Hvolhrepp 86, 88, 688, 689, 691.
- Langamýri hin ytri á Ásum i Húnavatnspingi 846.
- Langanes undir (Út-)Eyjafjöllum 85, 679, 681, 682.
- Langanes i Þingeyjarsýslu 726.
- Langanes i Arnarfirði 576.
- Langanes i Héraði (Öræfum) 776.
- Langanes skógarítak Þykkvabæjar-klaustursjarða 740, 873.
- Langebeck, Jacob, sagnafræðingur 108, 202, 715.
- Langey á Breiðafirði 117, 635, 636.
- langferðir 394. — langferðamenn 754, 764.
- Langholt i Flóa 866.
- Langholt hið efra i Hrunamannahrepp 664.
- Langholt i Meðallandi 871, 872.
- Langholtsskógr i Þjórsárdal 866.
- Langidalr við Ísafjörð 615.
- Langidalr i Snæfellsnessýslu 165.
- Langireki i Tjörnesi 317, 319, 431, 434.
- langsetur prests 411.
- largiciones ecclesie 716.
- lás 197. Sjá kirkja.
- lasta, laste (= lest i skipi) 303, 304.
- Lateranense concilium 55. — Lateranensis ecclesia 847.
- latína 630. — Ceciliusaga á latínu og norrænu 451. — Marie Jar-tegnir á latínu 665. — sögubók á latínu 463.
- Látr á Látraströnd við Eyjafjörð 446. — Látrareki 446.
- Látr við Látravík i Ísafjarðarsýslu 619.
- Látratangi á Skaga nyrðra 462.
- latrones 27, 31, 38.
- látúnskross, sjá kirkja.
- Laufás i Suðrþingeyjarsýslu 443, 447—448, 488. — Laufáshagi 447.
- laug 38, 40, 46. — hafa laug, varna við laug 38, 40. — laugardagr 367, 391, 406, 694, 719, 799. — laugardagr fyrir páska 61, 799. Sbr. þvottdagur. — laugar nálægt Ingjaldshóli og Þrándarstöðum undir Jökli 165.
- Laugaból á Langadalströnd i Ísafjarðarsýslu 615.
- Laugaland i Eyjafirði 488, 789. — Laugaland hið syðra 485. — Laugaland hið ytra 485.
- Laugar i Hrunamannahrepp 664, 666.
- Laugar i Sælingsdal i Dalasýslu 633.
- laugardagr, sjá laug.
- Laugardalsá i Ísafirði 621.
- Laugastapi i Hrútafirði 484.
- launfestar, launfestingar, leynilegar festingar 278, 573, 593, 633, 791, 795, 797, 808, 816, 821, 827, 829.
- launsettir 510.
- laupr: x. laupar smérs 644. — smér-laupr 176.
- Laurentius (Lafranz) Kálffsson biskup á Hólum (1323—1331) 130—131, 433, 473², 579—581, 607, 610, 611, 637, 643, 649—650, 715, 836.
- Laurentius pislavottir 65, 403, 452, 615. — Laurentiuskirkja i Görðum á Akranesi 403. — á Grund i Eyjafirði 452. — á Kirkjubóli i Langadal 615. — Laurentius-messa (Lafranzmessa, Laurantz-messa, Laurentzmessa) 94, 141, 149, 239, 409, 427, 445, 447, 846.

Laurentiusson: Árni.

lausafé, lausagóz, lausape(ni)ngar
801, 382, 385, 418, 421, 440, 442,
490, 509, 631, 674, 791, 795,
802, 808, 816, 822, 827, 829.
Sbr. flytjandi eyrir.

lausir menn, lausamenn 7—10,
398, 859—860, 862. — lausa-
mannstollr 860.

lausn (sbr. aflausn) 178, 183, 212,
218, 217, 225, 269, 500 520—
525, 530, 531, 545, 546, 548,
550, 553, 554, 558—560, 565,
569, 572, 585—587, 589, 591,
593, 627, 629, 631, 632, 641,
706, 745, 746, 751, 752, 754,
762, 764, 801, 806, 807, 817
—819, 820, 824, 842. — Sbr.
syndalausn 189.

lausnari, lausnarinn 182, 216, 409,
585, 842.

Lausnisker á Breiðafirði 117.

lausung presta í klæðaburði 800.
lávarðr landanna (Ólafr konungur
helgi) 329.

lax: laxveiðr, laxveiði í Elliðaám
247, 248. — í Glennrarfossi í
Norðrárdal 359. — í Gljúfrá í
Mýrasýslu 578. — í Kjarará í
Mýrasýslu 359. — í Laxá(rósi)
í Suðrþingeyjarsýslu 431, 434.
— í Laugardalsá í Ísafirði 621.
Sbr. veiði.

Laxa (í Löxo) í Noregi 729.

Laxá litla í Hrunamannahreppi
664, 666. — Laxárdalr 664. —
Laxárgljúfr 666. — Laxárós 664.

Laxá á Ásum í Húnavatnssýslu
475.

Laxá á Skaga nyrðra 250, 251,
471.

Laxá í Laxárdal, í Suðrþingeyjar-
sýslu 431, 434. — Laxárdalr 4.
430. — Laxárós 431, 434.

Laxamýri, sjá Mýri.

Laxárdalr í Skagafjarðarsýslu 301,
468.

Laxárdalr í Þistilsfirði 307. — Lax-
árdalsreki 307.

Laxárós hinn forni í Þistilsfirði
69, 73.

lé (ljár) 169. — létorf 691.

lectia, »læctiur« 63, 66, 601.

lectiones 596.

lectus 601.

leg, leg í kirkjugarði, kirkjuleg
127, 225, 513, 528, 550, 566,
800, 806, 813. — leg öll jafn-
dýr í kirkjugarði 127. — leg-
kaup 11, 12, 14, 16—19, 440,
467. — legstaðr, heilagr legstaðr
57, 58, 450, 528, 530, 567, 759,
760, 844.

legatum 142. — legata ecclesia-
stica 103.

legatus, legáti (páfans) 175, 187,
255, 609, 703, 706, 717, 724.

legifer (sbr. lögmaðr) 103, 142.

legkaup, sjá leg.

legorð 137—138, 230. — legnar
konur 292.

legstaðr, sjá leg.

Legteigr, skógr í Langanesi 740.

Leiðarhólmskrá (c. 1513) 718.

leiðangr 104, 105, 144, 152, 197,
204, 240, 288, 364. — leiðangrs
(leiðangs)ferð 151, 157. — leið-
angrsgerð 154, 365. — útfarar-
leiðangr 197, 204.

leiðar leingd 199, 201—202, 276,
519.

Leiðólfsey á Breiðafirði 116.

Leiðvöllr í Skaptafellssýslu 851,
855, 871. — Leiðvallarhólmar í
Kúðafjöti 855, 871.

Leifsgarðr í Noregi 281, 282.

Leifsson: Vigfús.

Leifsstaðir í Svartárdal í Húna-
vatnssýslu 473.

leiga, leigor, leigur (sbr. okr,
prestkaup) 57, 153, 173, 198,

- 199, 203, 288, 289, 425, 426, 430, 434, 435, 436, 437, 438, 445, 447, 449^a, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 460^a, 461, 462^a, 463, 464, 465, 466, 467^a, 468^a, 472, 473, 474, 475, 478, 479, 480, 481, 485, 486, 531, 532, 534, 570, 571, 612, 751, 762, 781, 788. — búleigur 153. — garðaleigur 153. — kúaleigur, kýrleigur 57, 198, 199, 751. — sbr. landsleiga (land). — lögleiga 284. — skipaleigur 153. skógarleigur 153. — smíðaleiga 612. — vinnumannaleigur 612. — leiguburðir eptir ij. kúgildi gelds búfjár .iij. fjórðungar smérs 446. — leigufé 298, 294, 295, 297. — dráp leigufjár 294, 297. — leigufall 208, 285. — leigukýr 153, 203. — leiguland 485. — leiglendingar 535, 571. — leiguliði 200, 206, 207, 283, 288, 410. leiguliðagögn (af reka) 317. — leigumáli 288. — leigumenn 208. — leiguprestir 612. — leiguskurðir 208.
- leikaraskapur í klæðabúnaði 800.
- leikmenn, ólærðir menn (sbr. laici) 24, 25, 30, 31, 32, 54, 55, 97, 99, 101—107, 113, 127, 130, 147, 148, 150, 151, 153, 156, 176, 177, 178, 181, 182, 184, 186—187, 188, 193, 199, 205, 229—231, 240, 241, 242, 244, 255, 263, 264, 266, 267, 269, 271, 274, 276, 278, 291, 323, 324, 326, 355, 364, 381, 489—491, 495—496, 500, 501, 532, 533, 537, 543, 550, 568, 572, 584, 585, 587, 588, 589, 593, 613, 614, 626, 627, 629, 633, 640, 706, 707, 713, 744, 746, 758—759, 766, 767, 800, 804, 824, 829, 850, 858. — leikmenn klerka 153. — umboð á leikmenn 532. — leikmannadómur 24, 30, 148, 177, 178, 188, 532, 533, 550, 568, 582, 626, 627, 640, 804, 825. — leikmanna eign 240. — leikmannlegt samneyti 600. — leikmanna vald 184, 500, 501, 568, 584, 588, 624.
- leikr 214.
- Leikskálamýri í Vatnsfjarðarþingi 621.
- leingdarleið, sjá leiðar leingd.
- leira, leirur 872.
- Leirá í Leirársveit 403, 867.
- Leirá við Hrifuneshólm í Skaptártungu 854.
- Leirárgarðabók (Páls Vídalíns) 421.
- Leirhólar í Noregi 406.
- Leirhöfn í Presthólahreppi í Norðr-Þingeyjarsýslu (sbr. Höfn) 309 (Höfn), 311, 315, 432. — Leirhafnargnúpr 322, 487. — Leirhafnarreki 309 (Hafnarreki) 311, 315.
- Leirmúli í Miðdölum í Dalasýslu 258, 736.
- Leirubakki á Landi í Rangárþingi 694.
- Leirur undir Eyjafjöllum 679. — Leirnaland 679.
- Leistr, teigr Hafrafellstungukirkju 426.
- Leitisskarð milli Ingjaldshóls og Þrándarstaða 165.
- Leitukvennabásar í Grindavík 362.
- lén 184, 588. — lénsmenn 197, 272, 357, 368, 369, 387, 391, 415, 419. — lénsmenn erkibiskups 272. — lénsmenn sýslumanna 197. — rangindi lénsmanna 415—420.
- lending (= Lending, örnefni?) 246.
- lendir menn 149, 150, 350, 659.
- Leppárstaðaskógr í Þjórsárdal 865.
- lérept 57, 447, 454. — cc. í lérept-

- um í Núpufelli (1318), er Michael eingill á 450. — breitt lérept .iij. álnir fyrir tvá aura 170. — enskt lérept tvielt .ij. álnir fyrir eyri 170. — vj. álnir lérepts í hundrað á Hofi í Örfum (1343) 775. — léreptshökull 359, 430, 433. — léreptshökull virðr fyrir .vj. aura 430.
- les 448, 466³, 482.
- lesning, lest, lestr 277, 537, 573, 592, 625, 626, 640, 675, 706, 712, 713, 744, 798, 805, 809, 814, 823, 826, 827, 842, 843, 845.
- lest, skipslest (sbr. lasta) 104, 143, 151, 363.
- letr (= literae = bréf) 673.
- lex, leges (sbr. lög) 143, 191, 218. — leges patriæ 143, 145. — leges regni 142. — leges scriptæ 100. — leges scriptæ et approbatæ 104.
- leyfi 129, 360, 420, 542, 597, 605, 626, 803. — föstunáttaleyfi 803. — leyfi Magnúsar biskups Gizurarsonar í Holti undir Eyjafjöllum 85. — leyfi páfars, leyfi páfalegs embættis, leyfi (lof) páfalegs sætis 626, 627, 820.
- Leysingjastaðir í Hvammssveit 633, 716—717.
- Leysingjastaðir í Seltjarnarneshreppi 377.
- Léprælar í Þjórsárdal 865.
- libertates ecclesiasticæ 144, 193, 302, 506, 607.
- lífiát 531, 533, 550, 572, 640, 804, 825.
- Lifrkerastaðir í Bolungarvík (sbr. nú Landalifr) 616.
- lifróunar 749, 750.
- lignum (sbr. viðr) 303, 304, 512.
- lík 27, 31, 37, 59, 219, 239, 276, 481, 528, 529, 530, 531, 549, 550, 566, 590, 692, 707, 794, 798, 799, 802, 803, 806, 812, 813, 826. — at grafa lík utan kirkjugarðs 59. — lík standi eigi uppi yfir fimt 59. — fyrirgert fé sínu öllu, láti maðr dauðan mann rotna inni 59. — kona gangi fyrir líki konu með loganda kerti 27, 31, 37, 219. — gjafir með líkum, góz sem fylgir líki. offr er líki fylgja 440, 487, 528, 530, 566. — lík bannsettra manna 590. — lík pílagríma og útlendra manna 530. — líkfærsla 94, 407, 470. — líkmenn 481. — líksaungseyrir 11, 12, 14, 16—19, 276, 277, 799, 802, 812, 813.
- líkþrá 215.
- limina beati Olavi 103, 142, 144.
- limr: límalát 152, 156, 157, 200, 365, 531, 533, 550, 572, 640, 804, 825. — getnaðarlimr 799, 813, 837.
- lín 57, 153. — línhökull 117. — línklæði 38, 40, 46, 596, 600, 605, 734.
- Lincopensis episcopus 608, 610.
- lindi 599, 604.
- Listi í Noregi 350, 351.
- literæ (sbr. bréf) 103, 142, 160, 191, 192, 236, 237, 352, 389, 506, 609, 610, 744, 748, 847, 848. — literæ patentes 609, 748. — literæ rogatorie 236. — transsumptum literarum 848.
- Litlaey í Héraði (Örfum) 776.
- Litlafjara, er Grenjaðarstaðr á 431.
- Litla-Selja í Helgafellssveit 82.
- Ljóðhús 845. Sbr. Ludhosia.
- ljós: vaxljós 599, 604. — ljóstollr, lýsitollr, lýsistollr 10—19, 64, 113, 257, 258, 360, 378, 396, 403, 404, 407, 409, 411, 428, 429, 431, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441², 445, 447, 448, 449², 450², 451², 452, 453, 454², 456, 457, 458², 459, 460²,

- 461², 462, 463², 464², 465, 466, 467², 468², 469, 470, 471, 472², 473², 474², 475², 476, 477², 478², 479, 480, 481, 482², 483², 484, 485, 575, 576, 593, 615², 616, 617, 633, 637, 662, 663², 664, 666, 668, 669, 670, 682, 683, 684, 685², 686, 687, 689, 690, 696, 698, 699, 700, 736, 741, 769, 770, 771², 777, 782, 785, 787, 791, 795, 797, 802, 808, 815, 816, 821, 822, 827, 828, 829, 832², 870. — heimamanna ljóstollr, sjá heima. — ein-dagi á ljóstollsgjaldi 10—19.
- Ljósavatrn í Ljósavatrns skarði í Suðrþingeyjarsýslu 92, 438—439, 488, 861. — Ljósvefningar 90, 91, 92, 439, 487. — Ljósvefningareki 91, 92, 487.
- Ljósþúfa 250.
- Ljótastaðir í Landeyjum 685.
- Ljótólshólmr á Breiðafirði 116.
- Ljótr Bjarnarson (Bjarnason) á Snæfellsnesi 164, 165.
- Ljótr á Raðarfossi 281.
- Ljótssandr, sjá Fljótssandr.
- Ljótssstaðir í Helgastaðahreppi í Þingeyjarsýslu 433.
- Ljufustaðir í Kollafirði í Strandasýslu 258 (sbr. Hufustaðir).
- Ljúgvitni 600.
- Loðinn af Bakka (d. 1313 eða síðar) 367, 378, 379.
- Loðinn leppr (d. 1388 eða 1389) 209, 239, 243.
- Loðinn skræpir 271, 272.
- Lófatak 200, 206, 243, 382.
- Lofstaðir í Noregi 281, 282.
- Lokinhamrar (Lokinhemra = nú Hemra) í Skaptártungu 739.
- Lómagnúpr í Fljótshverfi (Núpsstaðr) 739, 777—778. — Lóma-gnúpssandr 814.
- Lómatjörn í Höfðahverfi 447.
- Lómlækr í Skógalandi í Axarfirði 320.
- Lón í Austr-Skaptafellssýslu 768, 769.
- Lón á Melrakkaslétu 314. — Lóns-ós 314.
- Lón (Staðarlón) í Axarfirði 305, 310, 707—708. — Lónsrekar 305, 310.
- Lón á Langanesi 70, 73. — Lón hið ytra 425. — Lón á Langanesi 306, 310 (= Guðmundarlón). — Lónsós 306, 310.
- Lón undir Jökli 114, 850.
- Lóneyjar fyrir Tjörnesi 317, 319.
- Lónsheiði milli Skaptafells og Múla-sýslu (Lónsheiði) 374, 792, 806, 816, 826, 830.
- Lónshöfn 486.
- Lónstaðir, sjá Jónstaðir.
- Loptr Eiríksson, Magnússonar 450.
- Loptr Hálfðanarson á Grund í Eyjafirði, herra (d. 1312) 98, 452, 453.
- Loptr Helgason, Svartssonar 238, 239, 243.
- Loptr Kolsson (1270) 88.
- Loptr Þórðarson, Hallssonar (d. 1355) 457.
- Loptsnautr, skógr í Þórsmörk 85, 681.
- Loptsson: Helgi, Ólafur, Þorlákr.
- Loptsstaðir í Flóa 671. — Lopts-staðamenn 671.
- Lorentius, sjá Laurentius.
- losti, lostasemi, líkamslosti, líkam-legt sambland 44, 45, 46, 60, 233, 521, 598, 604, 750, 762, 837.
- Lót í Noregi 504.
- Luca (= Lucca) 237. — merca-tores Lucani 237.
- Lucas evangelista 216, 397. — festum sancti Luce Evangeliste 397.
- Lucca 236, sbr. Luca.

Lucinhöfði í Tungufellslandi í Hrunamannahreppi 666.
 Ludhosia 845. Sbr. Ljóðhús.
 Lugdunum 122. Sbr. Lyon. — concilium Lugdunense 237.
 Lúnansholt á Landi 697.
 Lundakleitr á Breiðafirði 116.
 Lundarbrekka í Bárðardal 437—438, 488.
 Lundr í Fljótshverfi [•til suðrs skamt frá Djúpárbakka, hvar að eins sést votta til tópta norðan undir grashólma þeim, sem er þar í eyðisandi og heitir Lundr. Séra Jón Sigurðsson í sóknarlýsing frá Kálfafelli 1859] 778, 779, 780. — kirkja at Lundi 779.
 Lundúnaborg 878.
 Lurkanslækr milli Ingjaldshóls og Þrándarstaða 166, 166, 850.
 Lybyka 646.
 lýðbiskup, lýðbiskup (sbr. biskup, suffraganeus) 174, 190, 275, 353, 365, 601, 606, 608, 609, 630, 705, 847.
 lýðskylda 222, 365.
 lyf 750, 843.
 lygieiðar 596 (sbr. eiðr).
 Lygra í Noregi 503.
 lykill 326.
 lyng 854. — lyngrif í Hvalsness og Starness landi 81. — lyngrif í hraun frá Þrándarstöðum 166. — lyngrifamörk 81.
 Lyng í Meðallandi 739, 872, 873. — Lyngamenn 872, 873. — Lyngakvísl (sbr. nú Skurðrinn) 855, 872, 873.
 Lyng í Noregi 379.
 Lyngey á Breiðafirði 116.
 Lynghólmr á Breiðafirði 116.
 Lyon á Frakklandi 120, 122.
 lýtritareiðr 163, 221, 234, 370, 402, 794, 803. (Sbr. eiðr).

Lýsa, á í Staðarsveit í Snæfellsnesi 850.
 lýsi (sbr. alex) 57, 153, 394, 496, 458, 464, 728, 729. — mörk lýsis, sjá mörk. — lýsispund 742. — hálfr annar fjórðungur lýsis 666.
 lýsing kirkju um nætr, at lýsa kirkju (sbr. ljós) 63, 64, 65—66, 83, 114, 115², 118², 119, 258, 469, 480, 662. — at láta ljós brenna (loga) í kirkju 451, 459.
 lýsing at kirkju, lýsing fyrir brúðkaup (til hjónabands) 26—27, 29, 36, 59, 197, 204, 244, 277, 278, 364, 518, 519, 533, 540, 543, 564, 565, 567, 573, 574, 753, 803, 804, 812, 838, 839.
 lýsing á hrossum 421. — lýsing ættleiðingar 661.
 lýsitollr, sjá ljóstollr.
 Lýtingsstaðir í Holtum í Rangárbíngi 87.
 Lýtingsstaðir í Skagafirði 465.
 Lækjadall í Axarfirði 426.
 Lækjarskógr í Þórsmörk 85, 681.
 Lækjarteigr á Grenjadarstað 431.
 Lækjavík á Flateyjardal í Þingeyjarsýslu 91.
 læknir, líkamlegr læknir 179, 186. — lækning 215.
 lækr, lækir: at veita læk 850. — lækr, er fellr úr Æsutjörn 165. — lækr, er fellr úr laugum 165. — lækr milli Straumlóns og Þorbjarnarstaða á Melrakkaslétu 314, 316. — lækr sem landamerki 250.
 lærdir menn 24, 55, 156, 161, 175, 183, 184, 191, 198, 199, 205, 230—232, 239—241, 244, 255, 256, 265, 266, 267, 271—274, 276, 278, 291, 292, 324, 326, 381, 403, 415, 489—491, 495—496, 500, 507, 513, 514, 515, 524, 531—535, 538, 539—543

- 547, 550, 556, 560, 561, 563, 569—571, 586, 587, 589, 598, 612, 613, 625, 628, 639, 640, 659, 713, 732, 749, 750, 752, 753, 759, 760, 762, 763, 790, 795, 796, 804, 806, 815, 819, 820, 823, 825, 857. — lærðr maðr, er syngja kann saltara 463. — lærðra manna spítali 507. — samþykkt lærðra manna 28, 58.
- lög 151, 154, 156, 158, 164, 173, 176, 177, 178, 183—184, 187, 188, 191, 193, 196, 198, 199, 200, 205—206, 208, 209, 210, 211, 215, 217, 220, 225, 229, 231, 233, 238, 244, 252, 253, 254, 255, 264, 269, 270, 275, 276, 281, 282, 285—288, 292, 293, 295—299, 325, 326, 329, 334, 335, 336, 338, 390—394, 401, 405, 420, 490—491, 495—496, 502, 515, 518, 519, 520, 524, 527, 532—535, 538, 539, 546, 547, 549, 550, 553, 555, 557, 558, 560, 562, 564—567, 569, 571—573, 586, 587, 588, 590, 591, 592, 625, 626, 627, 631, 632, 639, 640, 653—661, 705, 712, 713, 717, 721, 722, 725, 727, 729, 732, 752, 753, 755, 756, 759, 760, 763, 764, 765, 803, 804, 806, 817, 819, 820, 825, 834, 838, 840, 844, 849. — sem lög votta 664. — forn lög 252, 366, 591, 849. — guðs lög og lands lög 1. — guðs lög 151, 154, 176, 177, 180, 182, 183, 193, 204, 206, 208, 210—211, 213, 217, 233, 238, 244, 253, 264, 328, 329, 517, 523, 534, 557, 559, 564, 570, 573, 585, 586, 752, 760, 803, 838. — islenzk lög 329. — sbr. landslög (land). — lög og landsvani 491, 495. — ný lög 591. — ólög 254, 356. — raung lög 191. — rétt lög 366. — veraldarlög 632. — þjóðveldislög 290. — Sbr. Búalög, Farmannalög, Gulapingslög, Hirðlög, Landslög. — lögaurar (lagaurar) 168—171, 208, 209, 286. — lögboð 653, 713. — ómagalögboð 653. — lögbeit 717 (sbr. beit). — lögbók 157, 162, 171—172, 196, 198, 202—203, 212, 244, 246, 270, 284, 290, 292, 293, 295, 299, 333, 334, 335, 340, 343, 346, 364, 371, 383, 385, 386, 390, 399, 401, 402, 405, 411, 413, 414, 415, 419, 420, 422, 498, 651, 653, 660, 796. — þingtekið lögbók 405. — prologus lögbók- ar 171. — lagadómr, lögligr dómr 156, 199, 200, 286, 385, 393, 394, 416. — lögleg erfð 149. — löglegr erfingi 395. — lög- fasta 443. — lögfesta 286. — lögfesting 745. — löggarðr 284. — löggjafir 197, 202. — löggögn (sbr. landgögn) 708. — lögháttir 159. — löghelgir dagar 62, 63, 64, 65, 114, 129, 260, 410, 577, 597. — löghelg messa 39, 672. — löghelgir messudagar 83. — lagahlýðni 857. — löghreppr 496. — lögleiga (sbr. leiga) 284. — lögleysa 379. — lagamaðr, laga- menn 379, 419, 420. — lögmaðr, lögmenn 150, 158—159, 172, 195, 197, 198, 199, 201—202, 205—206, 210, 243, 244, 266, 267, 270, 275, 281, 282, 283, 286, 287, 290, 296, 298, 299, 331, 332, 334—336, 338, 340—344, 347, 349, 350, 356, 357, 364, 366—369, 371, 372, 378—380, 383—386, 387, 390—392, 395, 400—401, 404—406, 412—415, 417, 419, 420, 490, 491, 497, 507, 510, 568, 572, 645,

646, 649, 653, 659, 661, 714, 716, 717, 719, 720, 723, 726, 744. 834, 857. — óbótaverk at drepa lögmann fyrir rétta lög-sögu 110, 111. — lögmanns dómr 415, 572. — lögmanns úrskurðr 296, 356, 491, 653, 716—717. — lagaúrskurðr lögmanns 372—373, 376, 659, 661. — lögmal, at lögmalı réttu 149, 187, 334, 501, 586, 654, 656, 661, 705, 711, 811. — hið forna (gamla) lögmal 183, 586. — lögmal forvistar 705. — hið nýja lögmal 183, 586. — skrifað lögmal 52. — lögmastr sakir 660. — lagapróf 494, 653. — lagarán 285, 657. — lagarefsing, lagarefst 173, 174, 765. — lög-rétt (sbr. rétt) 666. — lögretta 6, 7, 10—14, 125, 128, 129, 139, 172, 195, 208, 243, 244, 298, 299, 356, 580, 643, 661, 855. — lögretta á Guláþingi 504. — lög-réttubornir máldagar 84—88. — lögrettumenn 139, 172, 195, 262, 263, 285, 298, 661. — lögrettu-menn á Guláþingi 504. — laga-riptingar, lögriptingar 674—675. — lagaritgerðir 411. — lögsaga lögsögn, at lögsegja 110, 111, 230, 244, 281, 642. — lögsögumaðr 139. — lagasekt (full) 200, 401, 402, 655. — lögskil, lög-skilað 126, 181, 368, 584. — lög-skylda 126, 356. — lagasókn, lögleg sókn 173, 369. — laga-stefna, lögleg stefna 197, 198, 390, 653. — lagastjórn 200. — lögtekið, lögtekinn, at lögta 208, 535, 595. — lögteknir dag-ar 29, 113. — lögteknir messu-dagar 29, 802. — lögteknar réttarbætr 355—356. — lög-teknar skipanir 713. — lagaúr-skurðr 373, 376, 401, 406, 659

661. — lögveð 329. — lögþingi 197, 371, 386, 387. — lögþingis-menn 197.

Lögmannsannáll 595, 859.

Lögmannshlið, sjá Hlið í Kræklingahlöð.

Lögrinn (fiskivatn) 372.

Maðkr 526, 548, 562 (sbr. aranea, fluga).

Máfanés (mafuanes, maanes, mafra-nez) á Langanesi 70, 71, 79. Sbr. Máva.

Máfastapi, sjá Mávastapi.

magister 606, 717.

magnates 863.

Magne presul gloriosus confessor Domini 538.

Magnús Andrússon klaustrhaldari í Þykkvabæ 871.

Magnús Andrússon alþingismaðr Langholti 297.

Magnús Bjarnason á Hnappavöllum 874.

Magnús bóndi í Skál í Hornafirði 770.

Magnús Brandsson á Svalbarði (d. 1363) 857.

Magnús Eiríksson smek (minni-skjöldr) Noregs konungr og Svía (1319—1374) 161, 162, 322, 363, 417, 491—492, 495—498, 503, 504, 510, 644—647, 648, 649, 651—652, 673, 701, 718, 719, 721, 722, 723, 764, 765, 787, 788, 833, 845, 847, 856, 859, 874.

Magnús Erlendsson hinn helgi jarl í Orkneyjum (Eyjajarl, d. 1115) 129, 360, 378, 444, 507, 845. — Magnúsmessa 129, 594, 595. — Magnúsmessa fyrir Jól 360, 594. — ecclesia cathedralis sancti Magni in Orchadia 845.

Magnús Erlingsson Noregskonungr

- (1161—1184) 101, 121, 140, 148, 252.
- Magnús Eyjólfsson biskup í Skálholti (1477—1490) 645, 784.
- Magnús (í Fnjóskadal) 441.
- Magnús Gizurason biskup í Skálholti (1213—1237) 23, 29, 49, 84, 85, 195, 790.
- Magnús Grimsson prestur á Mosfelli (d. 1860) 62, 66, 85, 119.
- Magnús Hákonarson lagabætur (góði) Noregskonungur (1263—1280) 6, 7, 11, 94, 100—112, 120—122, 125, 130, 138—139, 140, 146, 147, 148—151, 154—155, 156, 158—159, 161—162, 163, 171, 196, 201, 208, 240, 242, 268, 273, 274, 283, 288, 291, 294, 324, 333, 334, 337, 339, 343, 364, 368, 372, 381, 390, 402, 405, 406, 413, 414.
- Magnús Jónsson lögmaður (1679—1693) 201, 206, 290, 386, 417.
- Magnús Jónsson sýslumaður í Dölum, faðir Árna og Jóns (d. 1685) 273, 275, 339, 415, 497.
- Magnús Ketilsson sýslumaður í Búðardal (d. 1803) 346, 380, 381.
- Magnús Magnússon óðalsbóndi og dannebrogsmáður á Skaptárdal (d. 1890) 871—873.
- Magnús prestur á Draflastöðum 441.
- Magnús Stephensen konferenzráð í Viðey (d. 1833) 68, 95, 108, 289, 354, 364, 373, 421.
- Magnús Svartsson prófastr 579.
- Magnús Þórhallason ritari Flateyjarbókar 251.
- Magnús Þorkelsson sýslumaður í Skriðu 162, 202.
- Magnús Þorláksson, Guðmundssonar í Dal undir Eyjafjöllum 684.
- Magnúsdóttir: Guðfinna.
- Magnússon: Árni, Eiríkr, Finnur, Grímr, Hafliði, Hákon, Jón, Magnús, Markús, Skúli, Þorkell, Þorleifr, Þorsteinn, Þorvaldur.
- mál: í annað mál 679. — málsmatr 597, 603, 605. — málsmjólk 409, 637. — málnyt, málnytta 153, 531, 637. — málnytarkýr 531. — málnytukýrslag 153. — málsverður 597. Sbr. matr.
- Mála-Dauid Jónsson (d. 1839) 853.
- málaferli 588, 630, 853. — málakærslur 176.
- Malakias spámaður 215.
- málari 161, 204, 723, 781, 782. — Sbr. pentur.
- malarkambr milli Straumlónsóss og Þorbjarnarstaða á Melrakkasléttu 314, 316.
- málaskot (sbr. appelleran) 221.
- málbandsklyfjar 292.
- máldagi, máldagar kirkna 54, 61—66, 72, 82—92, 113—120, 164, 165, 241, 244—251, 257—261, 269—270, 300—302, 304—322, 330, 358—362, 377—378, 396—397, 402—404, 406—410, 423—489, 575—578, 581, 615—623, 633—637, 661—673, 675—700, 736—743, 768—787, 849, 850, 851—854. — at punkta máldaga 850. — heimamáldagi 779—780. — máldagi skrifaður á messubók kirkju 464. — máldagar lögréttubornir 84—88. — stólmáldagi 778—779. — vígslumáldagar 396, 397, 404, 407, 409, 410, 633—634, 667—668, 699—700, 786—787. — máldagi (= alm. samningr) 363. — máldagi bjóna 395. — máldagabækir biskupsstólanna og frumrit þeirra 423—424, 726, 785—786. — Auðunar máldagabók 423—489. — Egils máldagabók 726, 785—786. — Jóns máldagabók skalla 424. — Pétrsmáldagabók 424. — Ólafs máldagabók Rögvaldssonar (Rauð-

- skinna) 424. — Sigurðar registr 424. — Jóns mál dagabók Hal-
dórssonar 676. Sbr. Hitardals-
bók, Vilchinsbók. — Michaels-
mál dagabók 676. — mál dagabók
Þórðar lögmanns Guðmundssonar
67, 72. — mál dagakver gamalt
í Skálholti (1499) 86. — mál-
dagakver gamalt í Skálholti
(1625) 661—671. — mál dagabók
Þykkvabæjarklausturs 851—856.
máli 895. — málaland 287.
Málmei á Skagafirði 459, 488.
málsaðili 861.
málsókn 229.
málstofa 282, 351, 372, 413.
malt 333.
Malvík í Grindavík 246, 248.
Máná á Tjörnesi 90, 92, 317, 318,
319, 487.
mánadagr, mánudagr 39, 40, 43,
129, 132, 332, 351, 732, 792,
796, 802, 809, 816, 822, 827,
830. — mánadagr í föstugang
822. — mánadagr fyrir öskudag
792, 796, 802, 809, 816, 830. —
mánadagr í páskum 827.
mánaðr, mánuðr: xij mánuðir (=
eitt ár) 39, 40, 196, 198, 205,
225, 234, 241, 254, 289, 294,
327, 360, 514, 518, 542, 545,
556, 557, 558, 563, 564, 565,
567, 573, 592, 593, 596, 602,
746, 757, 760, 792, 793, 795,
796, 798, 801, 802, 203, 804,
807, 808, 814, 822, 824, 827,
829. — tólf mánaða stefna 390.
— viij. mánuðir 538. — vij.
mánuðir 519. — vj. mánuðir
515, 543, 556, 563. — iij. mán-
uðir 225, 519, 545, 554, 557,
591. — ij. mánuðir 585, 590. —
mánaðarstefna 221. — hálf má-
naðarstefna 198. — mánaðarmatr,
mánaða(r)mata ból 331, 333,
341, 350, 372, 414, 701, 721.
Mánafell í Köldukinn 436.
Mánaskáli á Skagatrönd 470.
Mánavíkr á Skaga nyrðra 469.
mandal 652.
mandatum 388, 748.
mang 25, 31, 333.
Mangialmachus, sjá Thedaldinus.
manndráp 109, 135, 156—157, 365,
752, 763. — manndrápari 420.
— manndrápsþing 286.
manneldi 19, 208, 345, 459.
Mannhelgi 173, 292, 371.
mannal á Íslandi 374—375. —
manntalsþing 286.
manuale 328. Sbr. handbók.
Marcelline 255.
Marcellinus 282.
marcha (sbr. mörk): c. marchæ
denariorum 845.
Marcus páfi hinn helgi 472, 836.
— festum Marci papæ 472, 836.
Marðarnúpr í Vatnsdal 477.
Margareta, sjá Margrét.
Margrét hin helga (Margreta mey,
heilög mey Margareta, beata
Margareta virgo et martyr) 408,
409, 714, 845.
Margrét Jónsdóttir skarts 726.
Margrét Pétrsdóttir í Æðeyju 646.
María mæ, beata María, beata
María virgo, María drottning,
dýrðarfull María, vár frú sancta
María. María guðs móðir, sæl
guðs móðir María, guðs signaða
móðir jungfrú sancta (mey)
María, heilög María, sancta
María imma(cu)lata, jungfrú (jóm-
frú María, jungfrú sancta María,
miskunnar móðir sancta María,
sancta María, sæl María, virgo
María 29, 30, 48, 49, 62, 63,
64, 65, 113, 116, 117, 118, 172,
239, 255, 258, 259, 280, 292,
358, 407, 408, 410, 427, 434,
436, 456, 457, 466, 469, 470,
476, 480, 483, 485, 509, 525,

548, 554, 560, 575, 576, 577.
 616, 624, 633, 634, 635, 659,
 662, 663, 664, 666, 667, 669,
 670, 671, 672, 699, 749, 786,
 787, 807, 808, 829, 832, 833,
 839, 841, 842, 848. — sbr. Ave
 Maria. — Mariukirkja: í Aðal-
 vík 261. — í Árbæ í Holtum
 698. — í Ásum í Skaptártungu
 784. — í Borg undir Eyjafjöllum
 678. — á Breiðá 772. — á
 Breiðabólstað í Fljótshlíð 687.
 — á Eyri í Skutilsfirði 260. —
 í Eyvindarhólum 677. — á Felli
 í Kollafirði 258. — í Garpsdal
 118, 577. — í Gaulverjabæ 671.
 — í Haukadal 667. — á Helga-
 felli 116. — í Hlíð í Biskups-
 tungum 670. — á Hnappavöllum
 773. — á Hofi í Álptafirði
 768. — á Hofi í Gnúpverja-
 hreppi 662. — í Hofsfelli 770.
 — á Hóli í Bolungarvík 616. —
 í Hvammi í Nordrárdal 833. —
 í Hvammi í Vatnsdal 476. — á
 Hvoli í Saurbæ 259. — á Kirkju-
 bóli í Skutilsfirði 699. — á Knerri
 115. — í Krýsuvík 361. — í
 Miðbæli 679. — í Mýdal 64. —
 í Nesi í Selvogi 377. — á Rauða-
 læk 776. — á Rauðamel 113—
 114. — í Reykjadal 666. — á
 Reyni 741. — á Saxahvoli 115.
 — á Skarði á Skarðsströnd 117,
 695. — á Sólheimum 742—743.
 — á Stað í Sögandafirði 575. —
 á Staðastað 114. — á Stafafelli
 769. — í Steinsholti 397, 663.
 — á Stórolfshvoli 689. — á Sæ-
 bóli 360. — í Teigi 686. — á
 Tjörn á Vatnsnesi 480. — á
 Torfastöðum 669. — í Tröllatungu
 119. — á Viðborði 83. —
 í Þerney 64. — Mariukirkju-
 garðr í Björgvin 239, 332. —
 Mariukirkja, Mariukirkju kapella

í Ósló 414, 415. — Mariuliku-
 eski, sjá kirkja. — Mariumessa,
 Mariumessur 29, 39, 40, 46, 64,
 65, 83, 114, 118, 129, 259, 260,
 451, 485, 596, 723, 742. —
 Mariumessur fjórar 699. —
 Mariumessur allar 360. — Mariu-
 messur allar sjö 42, 410. —
 Mariumessa á föstu, langaföstu
 39, 41, 458, 577, 786. — Mariu-
 messa fyrri á sumar, assumptionis
 (festum assumptionis) beate Marie
 (15. Aug.) 39, 107, 115², 119, 280,
 373, 409, 787, 848. — Mariu-
 messa síðari á sumar, Mariu-
 messa öfri, nativitas beate Marie
 virginis (8. Sept.) 30, 63, 64,
 118, 119, 292, 327, 448, 469,
 665, 787, 800, 824. — Mariu-
 messutíðir 787. — Mariusaga
 320, sjá kirkja. — Mariuskript,
 sjá kirkja. — Mariuvers (sbr.
 Ave Maria) 625, 756, 841.

Maria Calatravensis 606.

Maria Magdalena 64, 358. —
 Mariumessa Magdalene 358.

Maria Theutonicorum 606.

Marini páfaskjalavörðr 100, 107,
 120, 160, 235

Mariufjara Breiðabólstaðarkirkju í
 Fljótshlíð 689.

Mariuhólmr í Svarfaðardal 456.

Mariuhris í Tungufellslandi í Hruna-
 mannahreppi 665.

mark viðr aðra 471, sbr. mark-
 reinar.

mark á fé 284.

Markarfljót í Rangárþingi 870.

markatal 729. Sbr. mörk.

Markdæl í Fnjóskadal 439.

Marklæk á Akranesi 403.

markreinar 281. Sbr. mark.

Marksker við Álptafjörð í Suðr-
 Múlasýslu 768.

Marksker milli Bjáskers og Sand-
 gerðis á Rosmhvalanesi 77.

Markús á Leysingjastöðum 717.

Markús Magnússon stíptprófastr í
Görðum (d. 1826) 629.

Markússon: Þorkell.

Markvík í Grindavík 245.

Márstaðir á Akranesi 403.

Márstaðir (Mastaðir) í Vatnsdal 251,
475—476, 488, 733. — Márstaða-
menn 251.

Marteinn Árnason 578—579.

Marteinn Narfason (í Bjarnarhöfn)
82, 115, 331—332.

Marteinn prestur á Felli í Sléttuhlíð
459.

Marteinn Þórarinnsson páfi, prestur
á Eyri í Skutillsfirði (d. 1375)
700.

Marteinsson: Kári, Pétur.

Martinus (Marteinn) biskup hinn
helgi 431, 449, 463, 667. — Mar-
teinskirkja: á Grenjaðarstöðum
431. — á Hofi í Goddölum 463.
— á Möðruvöllum í Eyjafirði 449.
— Marteinssmessa 444, 594, 595.

Martinus (Marteinn) páfi hinn IV.
(1281—1285) 235, 236, 251, 252.

martyr, martyres (sbr. píslarvottur)
140, 189, 410, 731, 744, 789,
845, 847.

Masseus Roscionpelli de Giudi-
tionis de Luca 237.

mat, mát, mót 354, 385, 402, 422,
534, 561, 570, 571, 649. — mat
sex skynsamra manna 534, 561,
570, 571.

mata (sbr. matr) 224.

matr (sbr. kjöt, slátr, mjöl, skyr,
smjör, mör, feita mör, megri
mör, fiskr, skreið, ostr, salt,
selta) 87, 232, 270, 271, 272,
284, 294, 299, 350, 351, 372,
414, 456, 482, 498, 594, 600,
665, 688, 691, 734, 750, 762. —
íj. áhnir matar at drepa eigi einn
meirakka eða íj. unga á .xij.
mánuðum 299. — hvítr matr,

sjá hvítr. — mjölvægr matr 171.
— mataból 331, 350, 351. —
matgjafir 59, 126, 127, 139, 207,
443, 800, 801, 824. — matgjafar-
hald 126, 127. — matargjald til
Odda 87—88, 691. — málsmatr
597, 603, 605. — matarkostr
738. — matlaunamaðr 112. —
matreki (sbr. reki) 776. — mat-
skreið (sbr. skreið) 729. — mat-
stofa bræðra (1340) í Þykkvabæ
737. — matarverðr prests 490.
— matvinnng, matvinnungur 110,
111, 112.

matrimonium 103, 142, 211 (sbr.
hjón, hjónaband).

Mattheus guðspjallamaðr 451, 468.
— Mattheuskirkja á Fagranesi
468. — festum Matthei 451.

Matthías postuli 721. — Matthías-
messa 721.

Maurer, Konrad, prófessor í München
á Bæjaralandi 9, 10, 11, 15.

Maurinus ábóti hinn helgi 159.

Mauritius jarl hinn helgi 467, 476.
— Mauritius et socii eius 467.

Mávanes á Skaga nyrðra 269.

Mávastapi á Skaga nyrðra 250.

Meðalheimr á Ásum í Húnavatns-
sýslu 475.

Meðalland í Vestr-Skaptafellssýslu
739, 740, 853, 855, 871—873. —
Meðallendingar 872.

Meðalþveith í Noregi 721.

medici 353. — medicina 353.

meðreiðarmenn embættismanna 645.
meginá 620.

meginland 443.

Meiðastaðir á Rosmhvalanesi 78.

mein, meinbugir, meinleikar 27,
197, 204, 210, 211, 513, 518,
557, 564, 565, 573, 574, 591,
598, 629, 752, 753, 760, 763,
764, 803, 820, 828.

meineiðr, meinsæri 150, 177, 230,
508. — meineiðamenn, mein-

- særamenn, meinsærismenn 207, 420, 753, 763.
- meistari (sbr. magister) 213, 214, 216, 218, 252, 326, 413, 717, 843.
- Melaendar í Gnúpasveit í Norðrþingeyjarsýslu 309, 311, 322, 487.
- Melar efri og neðri, hrosshagi frá Grenjaðarstað 431.
- Melar í Norðfirði í Strandasýslu 116.
- Melasandr í Húnavatnssýslu 732 — 733. — Melasandsbréf 733.
- Melbyggir 281, 282.
- Melgraseyri á Langadalsströnd í Ísafjarðarsýslu 615.
- Melkinn, sandhöll í eða vestanvert við Kúðafjót 854, 871.
- Melkot, líklega sama og Melakot, gömul eyðijörð á Rangárvöllum (sbr. sóknarlýsing frá Keldum 1840) 691.
- melr (grjótmelr) 164, 309.
- melr, melgras (sbr. korn) 854. — melmjöl 732. — xx. hrossa mel-lénur 733.
- Melr í Meðallandi 872. — Melkirkja 872, 873.
- Melr í Miðfirði (Melstaðr) 481, 482.
- Melrakkaey á Breiðafirði 116. — Melrakkaeyjarhólmur 116.
- Melrakkaneðs við Álptafjörð í Suðr-Múlasýslu 768. — Melrakkaneðs 768.
- Melrakkaslétta (sbr. Slétta) í Norðrþingeyjarsýslu 89, 90, 317, 320, 426, 486.
- melrakki, melrakkar 168, 285, 286, 298—300, 395. — melrakka-belgir 286, 862. — melrakka-belgir .vj. fyrir eyri 168. — melrakkaveiðar 285, 298—300, 395. — alþingissamþykkt um melrakkaveiðar 298—300.
- Melskarð, takmark Ærlækjarreka 313.
- Melsker á Breiðafirði 116.
- Melslækr í Norðfirði á Ströndum 622.
- Melstaðr í Miðfirði (sbr. Melr) 482, 488.
- Melsteðsbók (IBfél. 125. 4to) 6, 7, 18.
- membrorum mutilatio 145, 724.
- mensa communis (sbr. commons-borð) 217.
- mercatores Lucani 237.
- mercatura 302—304. Sbr. verzlanagerettricií amplexus 704.
- Merkidæl í Sundhlíðarlandi í Grínstungnaþingum 476.
- merkigardr 4. Sbr. garðr.
- Merkigerðihamrar í Tungusveit 873.
- Merkigil á Skarðsströnd 117.
- Merkigröf í Haukagilslandi í Hvítársíðu 359.
- Merkihamar á Hrúteyjarströnd í Strandasýslu 622—623.
- Merkihvoll á Landi 88.
- Merkilækr (Merkjalækr) á Langanesströndum 73, 75.
- merkjalína (landamerkjálína) 871.
- messá, messur, missæ 24—25, 30, 33, 34, 36, 47, 62, 63, 65, 66, 85, 114, 115, 116, 118, 123, 135, 149, 153, 239, 259, 260, 261, 271, 272, 276, 278, 279, 280, 286, 292, 325, 327, 332, 336, 339, 341, 349, 351, 358, 378, 384, 386, 387, 391, 396, 401, 403, 406, 433, 442, 449, 450, 451, 452, 457, 470, 479, 481, 482, 500, 510, 519, 524—526, 528, 529, 533, 534, 535, 536, 537, 542, 548, 549, 551, 552, 554, 560, 561, 567, 569, 592, 594, 595, 596, 597, 599, 600, 601, 603, 616, 636, 641, 646, 647, 652, 653, 682, 683, 696, 699, 712, 719, 723, 725.

726, 733, 742, 746, 754, 764,
766, 771, 784, 786, 787, 788,
789, 792, 794, 796, 797,
798, 799, 800, 802, 803, 804,
805, 806, 809, 812, 813,
814, 816, 819, 820, 823, 824,
826, 829, 834, 838, 841, 842,
843, 846. — brúðmessa 758.
— hámessa 410, 794, 803.
— heidarleg messa 838. — hei-
lög messa 276, 841, 842, 843. —
missa de domina 280. — em-
bætti heilagrar messu 842. —
messuminning 600. — officium
missæ 518—519, 545, 557. —
sbr. pusanar(pusadar)messa. —
sbr. sálumessa. — skyldumessa
396. — messuþjónusta 641, 800,
816, 824.
messudagar 29, 83, 271, 272, 336,
351, 401, 535, 537, 542, 592,
595, 597, 603, 647, 721, 724,
786, 800, 802, 824. — messu-
dagar heilagir 603. — löghegkir
messudagar 597. — lögteknir
messudagar 29, 802. — messu-
dagar í hæsta haldi 597.
messudjárn 720.
messukoss 843.
messureiða 599, 604. — kaprún
842. — messubók 464, 537. —
messuföt 526, 531, 537, 551,
562, 563, 570, 863, 864. — messu-
klæði 127, 276, 440, 513, 526—
528, 631, 536, 537, 541, 549,
551, 562, 565, 791, 795, 800,
808, 816, 819, 821, 829. — messu-
serkr 599, 604. Sjá kirkja.
messusaungr (sbr. saungr) 24—25,
27, 29, 30, 33, 34, 43, 47—48,
59, 116, 118, 123, 159, 161, 239,
409, 410—411, 513, 519, 524,
525, 528, 533, 534, 536, 537,
539, 544, 545, 552, 557, 566,
569, 594, 599, 604, 625, 630,
797, 799, 804, 805, 813, 814,

820, 826, 838. — sbr. anti-
phonæ. — sbr. lágasaungr. —
at anza presti í messu 792, 805,
814, 823, 826. — præfacia, præ-
facio, præfaciones 280, 827, 829.
— Agnus dei 279. — Beati im-
maculati 599, 604. — Credo in
deum (unum, unum dominum)
25, 30, 43, 52, 276, 279, 280,
520, 537, 546, 553, 558, 625,
630, 756, 792, 796, 798, 807,
808, 811, 817, 827, 829, 841. —
Deus qui proprium 136. — Deus
vobiscum 792. — Domine 280.
— Domine exaudi 136. — Do-
minus vobiscum 796, 809, 829.
— Eos qui proprio 712. — Erat
Joseph 280. — Esto ille 136. —
Estote fortis 538. — Et in vene-
ratione 280, 808, 829. — Gloria
in excelsis 537, 841. — Indul-
genciam rem 136. — Iste est
qui ante deum 538. — Iste
homo ab adolescentia sua 538. —
Juxta deduxit 538. — Magne præ-
sul gloriosus confessor domini
538. — Miserere mei deus 136.
— Mitte ei domine 136. — Nihil
proficiat 136. — Pax domini
279. — Qui pridie 599, 604. —
Requies eterna 30, 798. — Sal-
uum fac seruum tuum 136. —
Salve sancta parens 280. —
Sanctus 540. — Similabo eum
538. — Te deum 537. — Te
igitur 30, 33, 34, 35. — Te qui-
dem 280. — Tradent enim vos
538. — messusaungrmenn 116.
messing: birtir .ij. af messing,
messingarker, kertistika af mess-
ing, messingarketill, messingar-
kross, messingarlampi, messing-
arstika (stika af messing), texta-
spjöld af messing, vatnkarl af
messing. Sjá kirkja.
met með metaskálum 453.

- metfé 170, 171, 361, 456, 581, 681, 683, 687, 691, 770, 771, 773, 777, 779, 780.
metorð 602.
metropolis Nidrosiensis ecclesiæ 502—505. — metropolitanus 121, 505, 507, 747. — metropolitana sedes 507. — metropolitana licentia 507. — metropolitica auctoritas 502, 503, 505, 748.
meybörn 52, 761.
meydómr karlmanns 837. — kvenmanns 837.
Michael biskup í Skálholti hinn danski, Michaelsmáldagar 676, 774, 780, 870. — Michaelsmáldagabók brunnin 676.
Michael (Michial) höfuðeingill (eingill, guðs eingill, archangelus, heilagr Michael) 189, 191, 192, 358, 407, 450, 457, 465, 650. — Michaelskirkja: í Búðardal 650. — á Dyrhólum 742. — í Núpufelli 450. — á Reykjum í Tungusveit(?) 465. — í Skarði hinu ytra 695. — í Steinum 679—680. — Michaelsmessa 40, 339, 349, 469, 475, 477, 596, 601, 641, 664, 680, 800, 824, 863. — monasterium sancti Michaelis (Mikjalsklaustr) 191, 192, 350, 357, 644 (sbr. Munklífi).
Miðá í Miðdølum í Dalasýslu 736.
miðaptan, miðr aptan 29, 802. — miðaptanshelgr 594.
Miðból í Náttfaravík 431.
Miðbæli undir Eyjafjöllum 678—679, 870.
Miðbær í Hrisey á Eyjafirði 486.
Miðeingi í Grímsnesi 68.
Miðey í Laxá í Suðrþingeyjarsýslu 454.
miðfasta 413.
Miðfjörðr í Húnavatnssýslu 369, 481, 482*, 483. — Miðfjarðarnes 359.
Miðfjörðr (Viðfjörðr) í Norðr-Múlasýslu 71, 74. — Miðfjarðarnes 71, 74.
Miðgarðar í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
Miðgröf á Skaga nyrðra 250.
Miðhellir á Skaga nyrðra 269.
Miðhús í Gnúpverjahrepp 662.
Miðhús á Rosmhvalanesi 77, 78.
Miðhús í Broddaneshreppi í Strandasýslu 116.
miðr dagr 59.
Miðskálar á Rosmhvalanesi 77. — Miðskálagarðr 79. — Miðskálaós 77.
Miðskáli undir Eyjafjöllum 682.
Miðsyndi, sjá Mjósyndi.
miðvikudagr 29, 39, 40, 43, 61, 129, 132, 133, 369, 378, 403, 410, 594, 596, 634, 636, 652, 653, 802. — miðvikudagsnætr 43.
Miðvör í Miðskálaós á Rosmhvalanesi 77.
Miðærhólmr (nirdærsholmr) á Rosmhvalanesi 77.
Migandigröf í Selvogi 124, 361.
Migendisdalr í Norðrþingeyjarsýslu 309, 311, 314, 315, 322, 487.
Mikill Ísleifsson á Breiða (1587) 772.
Mikilnafna, ey á Breiðafirði 116.
mikils háttar (stéttar) menn 211, 629, 632.
Mikjáll, sjá Michael.
Miklaholt í Biskupstungum 670.
Miklastofa í Þykkvabæ í Veri (1340) 737.
Miklibær í Blönduhlö 461, 488.
Miklibær í Óslandshlíð 460, 488.
Mikligarðr í Eyjafirði 452, 488, 788—789.
miles 304. — militia 607.
ministerium 160.

- ministri berfættra bræðra 759.
 Minnaðfjörðr, sjá Finnaðfjörðr.
 minni heilags Ólafs konungs 829.
 minores (munkar) 716.
 misdaudi 198, 205, 349.
 misgerðir 151, 152, 156, 521, 523,
 546, 547, 553, 558, 560, 572,
 598, 604, 754, 806, 807, 817,
 819.
 miski (misverki) 340.
 miskunnarmál 225.
 miskunnarverk 546, 648, 818, 887,
 844.
 misræði við óheimila konu 597.
 missiri 189, 270, 286, 298, 398,
 597, 601, 602, 603, 665, 671, 793,
 802, 814, 860. — *iiij.* gagnföstur á
 hverjum [*ij.*] missirum 597, 601,
 602. — *ij.* missiri 270, 286, 298.
 — tveggja missira björg 398,
 814. — tveggja missira ómagi
 793, 802. — tveggja missira
 vinnumenn 270, 286. — tveggja
 missira vist 270.
 misverk, misverki (sbr. miski) 340,
 341, 546, 605, 817.
 misþyrmsl, misþyrmingar 138, 230,
 232, 395, 598, 601, 602, 603,
 604, 645. — misþyrmsl kirkna
 230, 599. — misþyrmsl klerka
 44. — misþyrmsl vígðs hlutar
 232. — misþyrmsl við móður
 sína, dóttur, systur og konu 598.
 — misþyrmsl við systrung (*systr-*
unga) 597, 602. — misþyrmsl
 kvenna 596, 597, 598, 601, 603.
 Mjóðafjarðarhólmr á Breiðafirði 116.
 Mjóðahólmr (Mjóðihólmr) á Breiða-
 firði 116.
 Mjóðtangi á Rosmhvalanesi 77.
 mjólk, at mjólka 153, 224, 286,
 873. Sbr. málsmjólk, rjómi,
 undanrenna.
 Mjósensdisskógr í Þjórsárdal 867.
 Mjósyndi milli Hvalsness og Star-
 ness á Rosmhvalanesi 77, 81.
 Mjósyndi fyrir Flateyjardal í Suðr-
 þingeyjarsýslu 91, 487.
 mjöl (sbr. farina, melmjöl) 57, 151,
 377, 482, 498, 668, 672, 688,
 738, 740, 782. — *iiij.* vættir
 mjöls frá (Ellíða) Vatni til Við-
 eyjar 377. — hálf húsvætt
 (•huolætti•) mjöls 672. — mjöl-
 vægr matr 171.
 móðir, sjá frændsemi, sbr. guð-
 móðir.
 Móðuðxl á Sandfelli í Axarfirði 309.
 Sbr. Móðruðxl.
 Móheidarhvoll í Hvolhrepp 87.
 Mokastaðr í Noregi 510.
 monachus, monachi (sbr. munkr)
 134, 352. — monachus convent-
 alis 137.
 monasterium (sbr. claustrum, coeno-
 bium, klaustr) 192, 352, 353,
 601, 702, 783, 885.
 monialis, moniales (sbr. monachus)
 353, 703. — monialis uxor 212.
 — claustra monialium 703.
 Mór í Noregi 281, 282.
 morðingjar, morðvargar 113, 225,
 383, 392.
 mórent vaðmál 286.
 mortis periculum 512.
 mosakeldur á sandi fyrir austan
 Geil í Tungusveit 873.
 Moshvoll í Hvolhrepp 87—88.
 Mostúnahöfði í Þjórsárdal 867. —
 Mostúnahöfði minni 867.
 múgi (almúgi) 334. — múgamaðr
 340, 341.
 Múlasýsla 853. — Múlaþing 343.
 mulcta 105, 145. — mulcta pe-
 cuniaria (sbr. fépínur) 142, 704.
 Múli á Barðaströnd 259.
 Múli í Biskupstungum 668.
 Múli í Adalreykjadal í Suðrþing-
 eyjarsýslu, Múlastaðr 312, 313,
 431, 432, 434—435, 437, 488.
 mulier (sbr. kona) 136, 138, 352.

- Munadarnes við Ingólfsfjörð á Ströndum 116, 785.
- munadarvoð 645, sbr. vaðmál, voð.
- munkar 501, 752, 763. — munkar at Þingeyrum 250, 251. — munkar (at Þverá) 308, 312, 320, 321, 322, 486. — förumunkar, grámunkar, prestmunkar 715. — munkaklaustr 501, 855, 856.
- Munkalíf, Munklíf, Munklífi (Mikjalsklaustr) í Björgvin 191, 330, 331, 350, 351, 357, 358, 644, 701, 721. — Munkalífsbréfabók 191, 649, 701.
- Munkaþverá í Eyjafirði, Munkaþverárklaustr, klaustr at Þverá, staðrinn at Munkaþverá, Þverárstaðr, Þverárklaustr (sbr. Þverá) 70, 73, 88—92, 317, 320—322, 485—487, 488, 650, 789.
- munnlaug 276, 527, 649, 551, 555, 562. Sjá kirkja.
- múrar kirkju, sjá kirkja.
- Murnavöllur litli og stóri undir Eyjafjöllum 870.
- muri ecclesie 704, 716 (sbr. múrar).
- mús, mýs 518, 545, 557.
- musca 512.
- musteri 711.
- múta 288.
- mutilatio membrorum 145, 724.
- Mýdalr í Mosfellssveit 64.
- Mýdalr í Noregi 414.
- Mýdalr (Mýrdalr) í Vestr-Skaptafellssýslu 738, 741, 742. — Mýrdalssandr 741.
- mylnur 153, 722.
- Mylnutjörn í Tungusveit 373.
- Mýrar í Álptaveri 739.
- mýri 671.
- Mýri í Bárðardal 438.
- Mýri í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu 433, 434 (= Laxamýri). — Mýrarreki 434.
- Myrká í Eyjafirði 488.
- myrkvastofa 181, 420, 584.
- Mælifell í Aðaldal í Þingeyjarsýslu 434.
- Mælifell í Skagafirði 465, 488. — Mælifellsdalr 373.
- mælihláss 302. — mælihláss töðu 302, 456.
- mælikeröld 198, 345, 394.
- mæli: xij. álnar í mælum til Odda frá Vakrstöðum 88. — ix. mæla land á Þorkötlustöðum 361. — þrimalingr (= þrír mælar = $\frac{1}{2}$ sáld) í jörðu á Húsatóptum 377. Sbr. akr, korn, sáld, sældingr.
- mær 203, 285, 287, 292, 348, 349, 383, 392, 395, 517, 564, 573, 624, 749, 760, 803, 811, 833, 838. — fátæk mey eðr kona 292. — slæm mey eðr kona 292. — xx. hundraða mær 292.
- Mærdin í Noregi 281, 282.
- Möðruhólar í Héraði (Öræfum) 776.
- Möðruvaller 449, sjá Möðruvellir.
- Möðruvellingar 90.
- Möðruvellir í Eyjafirði 281—282, 379, 449—450, 488. — Möðruvallaarfr 280. — Möðruvallamál 379. — Möðruvallaréttarbot (Réttarspillir) 380.
- Möðruvellir í Hörgárdal, Möðruvallaklaustr 300, 305, 306, 309, 310—314, 442, 455, 488, 579, 858. — bræðr á Möðruvöllum 312. — Möðruvallamál (1326) 579.
- Möðruöxl, sjá Móðuöxl.
- Maungutættir (tóptir) í Meðallandi 872.
- mörr (sbr. slátr) 672. — megri mör (= magr blóðmör) 738. — xx. iðr feita mörs í Þykkvabæ (1340) 738.
- Mörk undir Eyjafjöllum hin efsta 676, 683, 684. — Miðmörk 683, 684, 870. — Miðmerkrhjáleiga 870. — Stóramörk (= efsta

- Mörk) 684, 870. — Synsta Mörk 683. — Merkreignir 684. — Merkríen 684. — Merkrmáldagi 676, 684. — Merkrþing 870. Sbr. Markarfljót.
- Mörk á Landi í Rangárþingi 695.
- Mörk á Síðu 781, 782.
- mörk á blæju 708.
- mörk lýsis (sbr. pund): vj. merkr lýsis 464. — vij. merkr lýsis 468. — ix. merkr lýsis 486.
- mörk reykelsis 464, 693, 698, 741. — mörk alt saman vax og reykelsi 440, 667. — hálf .iv. mörk vax og reykelsi 482, 779. — iv. merkr alt saman vax og reykelsi 485. — hálf .v. mörk reykelsis 696. — v. merkr reykelsi 442. — vj. merkr vax og reykelsi 665. — vax og reykelsi vij. merkr 471. — viij. merkr vax og reykelsi 769. — x. merkr vax og reykelsi 449. — xij. merkr vax og reykelsi 786. — xv. merkr vax og reykelsi 456, 708. — xx. merkr vax og reykelsi 464. (Sbr. ij. aurar, sex aurar reykelsi, sjá eyrir).
- mörk vax (sbr. mörk reykelsis): hálf mörk vax 773. — mörk vax 486, 473, 477. — mörk vax fyrir eyri 170. — ij. merkr vax 666, 741. — hálf .ij. mörk vax 62. — eyrir fátt í .ij. mörkum vax 447. — .ij. merkr vax 62, 361, 459. — .ij. merkr vax og reykelsi 440, 454, 667, 683. — hálf .ij. mörk vax og reykelsis 482, 779, 780. — iv. merkr vax og reykelsi 435, 464, 663, 694, 742. — v. merkr vax 66, 458, 467, 661, 784. — vj. merkr vax 453, 460, 472, 680, 687. — vj. merkr vax og reykelsi 665. — vij. merkr vax 460, 685. — vij. merkr vax og reykelsi 471, 677 — 678, 698. — viij. merkr vax 685. — viij. merkr vax og reykelsi 769. — ix. merkr vax 116, 458, 778. — x. merkr vax 449, 741. — ix. í metfé lokið fyrir xij. merkr vax 691. — xij. merkr vax 693. — xij. merkr vax og reykelsi 786. — xv. merkr vax 698. — xv. merkr vax og reykelsi 456, 708. — xvij. merkr vax 465. — xx. merkr vax og reykelsi, leysa eyri hverja mörk 464. — xxx. merkr vax 451. — vax þrír fjórðungar og .v. merkr meðr reykelsi 442. — Sbr. ij. aurar, x. aurar, xij. aurar vax (sjá eyrir); sbr. hálf fjórðungur vax (fjórðungur); sbr. pund vax (pund).
- mörk (verðaura) 9, 63, 163, 199, 200 — 201, 206, 206, 234, 286, 289, 429, 461, 470, 513, 519, 532, 534, 535, 537, 540, 541, 543, 544, 545, 550, 557, 571, 639, 670, 710, 711, 788, 792, 796, 800, 801, 803, 804, 806, 809, 814, 822, 824, 829, 831, 834. — hálf mörk 63, 64, 199, 200 — 201, 234, 286, 333, 345, 383, 384, 394, 402, 416, 450, 483, 485, 519, 527, 530, 537, 538, 539, 544, 549, 555, 562, 566, 569, 570, 637, 640, 649, 688, 697, 698, 699, 700, 710, 786², 800, 801, 806, 814, 824, 831. — hálf mörk brend 375. — hálf mörk norræn 711. — hálf mörk í bókum 430. — hálf mörk vaðmála fyrir tvævetran gelding 83. — hálf mörk vöru 781. — hálf mörk af bænhúsi 431, 438, 663², 680, 687, 779. — hálf mörk af .ij. bænhúsum 426. — hálf mörk af Hafgrimsstöðum 470. — úr Hólaþingum 473. — af Hólum í Eystrahrepp

662. — af Laugum í Ytrahrepp.
 666. — úr Úthlíð, af Reykjum
 og Styrsbrekku 670. — af Heiði
 742. — af Vik 742. — af Dal í
 Fljótshverfi 779. — mörk brend
 327. — mörk brend vegin 644.
 — mörk forn 419. — mörk silfrs
 forn 552. — mörk presti utan-
 garðs 437, 460, 463, 475. —
 mörk af bænhúsi 427, 477, 663.
 — mörk af .ij. bænhúsum 465,
 467. — xij. messur og mörk
 kaups fyrir 470. — mörk fyrir
 hvert högg 109. — mörk kirkju-
 tünd 472. — propiciatorium, er
 stendr mörk 433. — mörk leiga
 fyrir Ávíkrland 618. — mörk af
 Vatnlausu 670. — (ártíðaskrá,
 formálabók) .ix. smábæk mörk
 775. — saltari sá, er stendr
 mörk 429. — merkr saltari 670.
 — merkrstykki skreiðar 132,
 134. — merkr mál 370. — ij.
 merkr 62, 65, 205, 258, 360,
 450, 464, 470, 501, 537, 542,
 569, 578, 673, 698, 743, 783,
 786, 787. — ij. merkr peninga
 þeirra, er nú ganga 644. — ij.
 merkr vöru 738, 779, 780. —
 ij. merkr í virðingarfé 451. — ij.
 merkr í bókum 786. — dalmatica
 og subtil .ij. merkr 775. — vatns-
 karl, munnlaugar .ij. og vatns-
 ketill .ij. merkr 775. — ij. marka
 saltari 436. — ij. marka messu-
 klæði 439. — ij. merkr kirkju-
 tünd 476, 478. — ij. merkr
 presti heima 742. — ij. merkr
 presti utangarðs af .iv. bænhúsum
 438. — ij. merkr af hálf-
 kirkju 741. — ij. merkr af .ij.
 bænhúsum 467. — ij. merkr af
 Skipholti 669. — af Gnúpskirkju
 undir Eyjaþjóllum 682. — af
 Hlíðarenda 686. — af Efra-
 Hvoli 690. — af Borgarfelli 739.

— .ij. merkr 197, 270, 513, 515,
 519, 527, 531, 532, 534, 535,
 538, 542, 543, 544, 556, 563,
 567, 571, 572, 573, 639. — .ij.
 merkr fornildar 544. — þrjár
 merkr taldar 234. — .ij. merkr
 peninga 376. — .ij. merkr hvít-
 ar 331. — .ij. merkr vaðmála
 fyrir .ij. kúgildi 83. — .ij. merkr
 í bókum 778. — glóðarker .ij.
 og járnstika. .ij. merkr 775. —
 tvö hross þriggja marka verð
 776. — .ij. merkr kirkjutünd
 437, 441. — .ij. merkr (tíða-
 kaup) heima 360, 438, 485, 783,
 784. — .ij. merkr utan garðs
 426, 431, 435, 475, 479. — .ij.
 merkr af Bjarnarstaðahlíð 464.
 — af Holti til Þykkvabæjar-
 klaustrs 738. — af Jörvik, Mýr-
 um, Söndum, Lyngum, Fagra-
 hlið til Þykkvabæjarklaustrs 739.
 — af Erpstöðum til Kirkjubæjar-
 klaustrs 782. þriggja marka
 ómagi 433. — .ij. marka mál
 370. — þrjár merkr í sekt,
 þriggja marka sekt 40, 42, 43,
 134. — .ij. merkr að vilja ekki
 vinna eð að fé sinu 59, 126. —
 .ij. merkr að gera eigi tünd á
 .xij. mánuðum (tiundarhald) 59,
 126, 127. — .ij. merkr biskupi
 fyrir einfaldan hórdóm 60. —
 .ij. merkr að hafa guðsifja sinn
 að líkamslosta 60. — .ij. merkr
 biskupi í eiðrof eða skriptrof 60.
 — .ij. merkr meinsæri 60. —
 .ij. merkr að eta slátr á vatn-
 föstudag 61. — .ij. merkr bisk-
 upi fyrir hvern dag, er maðr etr
 kát á langaföstu 61. — .ij.
 merkr og xij. álnir utangarðs
 474. — hálf .ij. mörk utangarðs
 429, 436, 454, 457, 468, 473. —
 .iiij. merkr 338, 383, 392, 481,
 500, 569, 570, 743, 834. — .iiij.

merkr í bókum 669, 773. — kross með líkneskjum jafngöðr fjórum mörkum 743. — iiij. merkr presti í tíðaoftir 577. — iiij. merkr kirkju-tíund 481. — iiij. merkr presti að lýsa kirkju 63, 64. — iiij. merkr presti heima (í leigu, fyrir heimilissaung) 65, 113, 115, 257, 260, 261, 407, 426, 427, 429, 430, 431, 435², 436, 437², 438², 440, 441, 445, 449², 450, 451², 454², 457, 458, 459², 460², 461², 462², 463, 464, 466², 467², 468², 469, 470, 472², 473, 474, 475², 476, 478, 479, 480, 481, 661, 663, 679, 680, 682, 684, 687, 690, 694², 696, 742, 774, 775, 785, 832. — iiij. merkr presti utangarðs 439, 459, 460, 465, 468, 480. — iiij. merkr til Akra, sé þar eigi prestir 113. — iiij. merkr af .ij. útkirkjum 485. — iiij. merkr af .vj. bæn húsum 428. — iiij. merkr af Klifshaga 427. — af Úlfsstöðum 462. — af Ökrum 466. — af Seylu 467. — af Lýtingsstöðum 465. — af Dal í Skagafirði 466. — af Skarði 472. — að hálfkirkjum 472. — af Hofi 476. — af Þránd-arholti 667. — af efstu Mörk 683. — af Ösi 739. — hálf. v. mörk 60. — hálf .vj. mörk utangarðs 435, 436, 441, 449², 451², 452, 453, 456, 464. — hálf fimta mörk fríð 486. — kaleikr fyrir hálfa .vj. mörk 741. — v. merkr 243. — v. merkr fyrir eitt högg 109. — hálf .vj. mörk utangarðs 440. — vj. merkr 552. — vj. merkr brendar 123, 612. — vj. merkr í leigu utan garðs 451, 452, 453. — vj. merkr af Skáldabæ 739. — vj. merkr í sakeyri 133. — vj. merkr bisk-

upi að gera eigi tíund á öðrum .xij. mánuðum 59. — vj. merkr biskupi fyrir tvöfaldan hördóm 60. — hálf .vj. mörk 449, 477. — viij. merkr 401, 652. — viij. merkr brendar 781. — viij. merkr forngildar 722. — ix. merkr 243. — ix. merkr í sakeyri 134. — ix. merkr presta-kaup 477. — x. merkr í bréfa-brot 788. — skuldir til .x. marka eðr .x. mörkum stærri 834. — .xij. merkr að sverja fé sitt fjórðungi minna en er 59. — .xij. merkr að gera eigi tíund á .iiij. tólf mánuðum 59. — .xij. merkr 243, 472, 691, 727, 834. — viij. örtugar og .xij. merkr fyrir iiij. högg samfleytt 109. — xv. merkr brendar 331. — xv. merkr í norrenu silfri 331. — xv. merkr í kaup fyrir kirkju-garðshreinsan 184. — .xx. marka 397. — .xL. marka 224. — L. fornra marka 375. — Lx. marka 727. — c. marka 727.

Mörtunga á Síðu 781, 782.

möt, sjá mat, mát.

Nábúar 440 (sbr. nágranni).

náðhús (á Upsum 1318) 458.

náðarbréf 195.

nafnbætr 765.

nágranni 422.

Nappavellir, sjá Hnappavellir.

Narfadóttir: Ingvaldr.

Narfason: Marteinn, Snorri, Þórðr, Þorlákr.

Narfi biskup í Björgvin (1278—1804) 175, 185, 191, 350 (sbr. Nerue).

Narfi priór á Skriðuklaustri 776.

náskyldir menn: framfærsla þeirra 293.

natalis, natalis domini 103, 142, 792, 796, 808—809, 827, 829.

nativitas domini 280, 847, 852. —
nativitas sanctæ Mariæ, sjá
Maria.

Náttfaravík(r) við Skjálfaflóa
91, 92, 431², 434, 437, 439, 487,
861.

náttrekstr húsmala 773.

nauðgan til eiðs 197,

nauðgan til legorðs 220.

naufragium 304.

Naumudalr 859. — Naumdælafylki
859.

náungi 589, 841.

naust (sbr. skipsuppsát) Gaulverja
og Loptsstaðamanna 671. —
naustgerð við áróf í Súgandafirði
575.

Naustá í Gnúpasveit í Norðrþing-
eyjarsýslu 311, 313, 314.

Naustahólmr á Rosmhvalanesi 77.

Naustaós (Naustárós) í Suðrþing-
eyjarsýslu 91, 487.

nausttópt hin eystri í Náttfaravík-
um 92.

Naustvíkr á Ströndum 617.

nauta 160.

Nauteyri við Skaptá 873.

Nauthús undir Eyjafjöllum 870.

nautnan hrossa 421—422.

nautpeningr: kýr 153, 198, 199, 203,
286, 301—302, 531, 714, 735
—736, 751, 762. — merktar,
ómerktar, ókannaðar kýr 751,
762. — kirkjukýr 531, 570. —
leigukýr 153, 203. — kýrleigur
(sbr. kúaleigur) 751. — málnyt-
ukýr 531. — kýrlag 153. — kýr-
eldi 301—302. — kýrfóðr 739,
740, 774, 782. — Þorlákskýr í
Skarði (1332) 695. — fang úr
kú 286. — naut 745. — nauts-
húðir 235. — verðlag á naut-
peningi (arðruxi, graðungur, kýr,
kvíga, naut, uxi, öldungur) 169
—171. — vetrungaeldi (fóðr)
377, 485, 664, 740, 781, 782,

874. — nautbeit 671. — geld-
nautaeldi 301—302. — nautsfóðr
738, 739. — geldnauta afrétt
682. — xv. yxna höfn gamalla
776. — nautarétt 681. — ung-
neyta rekstr 773. — kýr (ein)
1269: á Búrfelli 63. — í Kirkju-
bæ í Vestmannaeyjum 66. — í
Mýdal 64. — 1274: í Flatey
á Breiðafirði 114. — 1286: á
Hvoli í Saurbæ 259. — 1313:
með Eiði í Mosfellssveit 377. —
1317: á Kaldaðarnesi 407. —
1318: í Blöndudalshólum 473.
— á Breiðabólstað í Vatnsdal
478. — á Draflastöðum 441. —
á Hjaltabakka 475. — á Hólum
í Eyjafirði 451. — í Kaupangi
449. — í Nesi í Aðaldal 436.
— á Rip 467. — á Stað í Kinn
436. — á Viðimýri 466. — 1332:
í Eyvindarmúla 686. — á Keld-
um 693. — 1340: á Dyrhólum
742. — ij. kýr, 1286: á Felli í
Kollafirði 257. — 1318: á Nesi
í Selvogi 378. — 1318: í Ár-
skógi 454. — á Eyjardalsá 438.
— í Málmei 459. — á Skútu-
stöðum 430. — 1327: á Hóli í
Bolungarvík 616. — 1331: í
Bræðratungu 669. — í Tungu-
felli 667. — 1332: á Ámúlastöð-
um (j+j) 685. — í Klofa 695.
— í Mörk efstu undir Eyjafjöllum
684. — í Snjallshöfða 697.
— 1333: á Eyri í Skutilsfirði 700.
— 1343: í Borgarhöfn 770. —
á Hnappavöllum 773. — iij. kýr,
1269: í Villingaholti 62. — 1317:
á Felli í Kollafirði 407. — 1318:
á Bergstöðum 473. — í Goðdöl-
um 464. — í Hvammi í Miðfirði
481. — á Presthólum 426. — á
Reykjum í Tungusveit 465. —
á Sauðanesi 425. — á Tjörn á
Vatnsnesi 480. — á Þaungla-

bakka 445. — 1331: í Reykja-
dal 666. — 1332: í Eystra-Skarði
693. — í Næfroholti 694. — 1343:
á Lómagnúpi 777. — iv. kým,
1269: í Þerney 64. — 1318:
í Flatey á Flateyjarðal 441. —
á Hofi á Skagaströnd 469. —
á Ilugastöðum 440. — í Vestr-
hópshólum 480. — í Viðisdals-
túngu 478. — á Þverá í Laxár-
dal 431. — á Þverá í Skagafirði
461. — 1331: á Hofi í Eystra-
hrepp (ij+j) 662. — á Torfa-
stöðum 669. — 1343: á Búlandi
783. — v. kým 735—736, 1269:
í Haukadal 62. — 1286: í Aðal-
vík 260. — í Haga (v. kúfjár) 259.
— í Snóksdal 257. — 1317:
í Tröllatúngu 408. — 1318: á Ás-
geirsá 478. — í Höfða í Höfðahverfi
446. — í Reykjahlíð 429. — á
Svalbarði í Þistilsfirði 426. —
á Undanfelli 477. — 1324: á
Stað í Sógandafirði 475. — 1327:
í Sælingsdalstúngu 633. — 1331:
í Steinsholti 663. — í Villinga-
holti (eða vj) 661. — 1343: í
Ásum 785. — á Hofi í Álpta-
firði 769. — vj. kým c. 1274(?):
á Reykhólum 120. — 1286: í
Bjarnarhöfn 257. — 1318: á
Grýtubakka 445. — í Miklabæ í
Blönduhlíð 461. — á Spákonu-
felli (v+j) 469, 470. — 1327:
í Árnesi 617. — 1332: í Árbæ
í Holtum 698. — á Krossi 685.
— 1343: á Breiða 773. — á
Kálfafelli í Fljótshverfi 779, 780.
— vij. kým, 1274: í Tröllutúngu
119. — 1307: í Krýsuvík 361.
— 1318: í Bólstaðarhlíð 472. —
í Hvammi í Laxárdal 468. —
á Stað í Hrútafirði 484. — á
Viðivöllum 462. — 1324: í
Garpsdal 577. — 1332: á Ás-
ólfskála 684. — viij. kým, 1318:

á Garði í Kelduhverfi 427. — á
Gnúpi í Miðfirði 483. — í Saur-
bæ í Eyjafirði 451. — 1331: í
Haukadal 667. — 1332: í Stein-
um 680. — á Stóruvöllum 696.
— 1340: á Höfðabrekku 741. —
í Snóksdal (eða xuij) 736. —
1343: á Kálfafelli í Hornafirði
771. — ix. kým, 1318: á Hofi á
Höfðaströnd 460. — 1346: á
Söndum í Dýrafirði 832. — x.
kým, 1315: í Görðum á Akranesi
403. — 1332: í Kálfholti 698. —
í Skógum 677. — xj. kým, 1318:
á Skinnastöðum 427. — 1343:
í Hoffelli 770. — xij. kým, 1306:
á Gilsbakka 359. — 1318: á
Barði 458. — í Grímstúngum
476. — í Laufási 448. — á
Tjörn í Svarfaðardal 457. —
1324: í Otradal 576. — 1332:
í Dal undir Eyjafjöllum (xj+j)
683. — c. 1336: í Kirkjubæ í
Túngu 708. — 1340: á Sólheim-
um 743. — 1783: í Hólmaseli
873. — xij. kým, 1318: á Hálsi í
Fnjóskadal 439. — á Mælifelli
465. — 1331: í Hlíð í Biskups-
túngum 670. — 1332: í Ytra-
Skarði 695. — xiv. kým, 1318:
á Grenjaðarstað 433. — á
Hrafnagili 453. — 1327: á Skarði
á Skarðsströnd 635. — xv. kým,
1274: á Skarði á Skarðsströnd
117. — 1318: á Staðarbakka
482. — 1343: á Rauðalæk 776.
— xvij. kým, 1318: á Melstað
482. — xvij. kým, 1318: á Hös-
kuldstöðum 471. — xx. kým,
1274: á Staðastað 114. — 1326:
í Holti undir Eyjafjöllum 581.
— 1331: í Gaulverjabæ 671. —
1332: á Breiðabólstað í Fljóts-
hlíð (xvj+iv) 687, 689. — xxj.
kým, 1270: í Vallanesi 83. —
1318: í Múla í Aðaldal (xx+j)

434, 435. — á Völlum í Svarfaðardal 455. — xxij. kýr, 1318: á Breiðabólstað í Vestrhópi 479. — 1332: í Holti undir Eyjafjöllum 681. — xxiv. kýr, 1318: á Felli í Sléttuhlíð 459. — hálfpríði tugar kúa, 1332: í Odda 691. — xxx. kúa, 1270: í Odda 86. — þrjár kýr hins fimta tigar 1340: heima í Þykkvabæ í Veri 738. — Liiij. (xL+x oc iij) kýr, 1343: í Kirkjubæ á Síðu 781. — iiij. kálfar, 1318: á Grenjaðarstað 433. — 1332: á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687. — v. kálfar 1331: í Gaulverjabæ 672. — hálfpríði tógr kálfa, 1340: í Þykkvabæ í Veri 738. — xxvj. kálfar, 1343: í Kirkjubæ á Síðu 781. — kvígur 761, 762. — vetrögömul kvíga, 1318: í Höfða í Höfðahverfi 447. — ij. kvígur tvævetrar, 1318: á Stað í Kinn 436. — vetrungar 874. — vetr-gamalt naut, 1318: á Eyjardalsá 438. — ij. naut vetrögömul 1318: á Grenjaðarstað 433. — í Saurbæ í Eyjafirði 451. — iiij. naut vetrögömul, 1318: í Laufási 448. — á Mælifelli 465. — á Völlum í Svarfaðardal 455. — vj. naut vetrögömul, 1318: í Múla 434. — 1331: í Gaulverjabæ 672. — vij. naut vetrögömul, 1332: á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687. — hálfpríði tógr vetrgamalla nauta, 1340: í Þykkvabæ í Veri 738. — xij. oc xx. vetrögömul naut, 1343: í Kirkjubæ á Síðu 781. — ij. naut tvævetr, 1318: í Múla 434. — á Völlum í Svarfaðardal 455. — iiij. naut tvævetr, 1318: í Saurbæ í Eyjafirði 451. — 1331: í Gaulverjabæ 672. — 1332: á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687. — xv. yxn tvævetr,

1340: í Þykkvabæ í Veri 738. — naut þrévett, 1331: í Gaulverjabæ 672. — graðungr, 1274: á Skarði á Skarðsströnd 117. — 1306: á Gilsbakka 359. — graðungr tvævetr 1318: á Völlum í Svarfaðardal 455. — iiij. geldnaut tvævetr og ellri, 1343: í Kirkjubæ á Síðu 781. — hálfpríði hundrad í geldum nautum, 1318: á Hálsi í Fnjóskadal 439. — iiij. kúgildi geldra nauta, 1318: á Breiðabólstað í Vestrhópi 479. — ix. kúgildi geldra nauta, 1274: á Staðastað 114. — x. kúgildi nauta, 1331: í Hruna 665. — yxn ellri en tvævetr xix, 1340: í Þykkvabæ í Veri 738. — uxiþrévetr, 1318: á Grenjaðarstað 433. — í Múla 434. — uxi fjögurra vetra, 1318: á Sandanesi 425. — í Saurbæ í Eyjafirði 451. — ij. yxn fjögurra vetra, 1332: á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687. — uxi v. vetra, 1332: á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687. — vj. vetra gamall uxi ekinn, 1336: í Kirkjubæ í Hróarstungu 708.

navigium 160.

navis (sbr. skip) 104, 143, 144, 302—304.

nef: húskarl til .ij. nefja 365. — skutilsveinar til .iiij. nefja 365. nefnd 172. 645. — nefndarmenn 262, 371. — nefningar 365.

Nefrlóst, sjá Næfrholt.

negotium 105, 145, 302, 303, 610.

Neistastaðatorfa í Þjórsárdal 865.

Nellandensis episcopus 608, 610.

Nerue, sjá Narfi.

Nes í Aðaldal 435—436, 488.

Nes hjá Búlandi í Skaptártungu (Litla-Nes) 872.

Nes hjá Ásum í Skaptártungu 872.

Nes í Héraði (Öræfum; = Svínanes?) 776. — Nesmenn 776.

Nes í Höfðahverfi 447. — Nesland 447.

Nes í Holtum í Rangárbíngi 87.

Nes á Rosmhvalanesi 79.

Nes í Selvogi 123, 362, 377—378, 863. — Nesþing 123.

Nes = Snæfellsnes 714.

Nes fyrir austan Bása á Melrakkaslétu 313.

Nesheimr í Noregi 350.

Nesjarteigr á Grenjaðarstað 431.

Nesvatn á Skaga nyrðra 250.

net 114, 153, 537. — netleg (netlög) 79.

Nicholas, Nicholaus, Nichulas, Nichulaus, sjá Nikulás.

Nið, á í Noregi 158. — Niðarbakki 158.

Niðarós (Nidrosia, Nidrosiensis)

í Þrándheimi 21, 94, 95, 100,

101, 125, 128, 137—140, 141,

143, 144, 146, 147—149, 150,

154, 156—158, 160, 174, 175,

176, 185, 190—191, 192, 235,

236, 242, 252, 263, 264,

265, 266, 267, 270, 271, 272,

275, 278, 279, 322, 323, 325,

326, 328, 336, 351, 353,

378, 379, 381, 382, 384, 386,

387, 388, 389, 397, 398, 399,

494, 501, 502, 506, 510, 514,

544, 555, 563, 566, 567, 570,

571, 573, 606, 607, 608, 609,

610, 614, 623, 624, 625, 628,

630, 638, 642—644, 701, 702,

705, 709, 710, 711, 713, 714,

715, 716, 718, 719, 724, 728,

747, 748, 749, 836, 847, 848. —

Niðaróss capitulum 154, 624. —

canonici Nidrosiensens 102, 121,

141, 146. — civitas Nidrosiensis

323, 607. — conventus Nidrosi-

ensis 715. — dignitates Nidrosi-

ensis ecclesiæ 505. — diocesis

Nidrosiensis 607. — ecclesia

Nidrosiensis, Niðarósskirkja 21

— 23, 101—107, 121—122, 141,

142, 144, 148, 149, 185, 191, 263,

272, 323, 326, 351, 505, 506,

624, 702, 709. — Niðaróss erki-

biskups ríki (dæmi) 175, 185,

328, 353, 388, 501, 628, 630,

705, 709. — Nidrosiensis archi-

episcopus 100—107, 502—506.

— metropolis Nidrosiensis 502

— 505. — prédikaralifnaðr í

Niðarósi 715. — prelati Nidrosi-

enses 121. — provincia Nidrosi-

ensis 103, 143, 351, 352, 388,

499, 702, 703. — sedes Nid-

rosiensis 505, 701.

niðingsgjöld 416.

niðingsverk 109.

Nikulás Broddason í Flatatungu

857.

Nikulás dæstingr 281.

Nikulás Illugason 867.

Nikulás lögmaðr 331.

Nikulás í Löxu 729.

Nikulás hinn helgi biskup af Mirrea

4, 64, 83, 95, 98, 119, 189, 192,

259, 358, 434, 436, 444, 446,

454, 464, 465, 471, 476, 574—

575, 652, 653, 862. — Nikulás-

kirkja í Bjarnarhöfn 257. — á

Dyrhólum (eða: Michaels) 742.

— á Gilsbakka 358. — í Glæsi-

bæ 454. — í Goðdölum 464. —

í Grimstungum 476. — á Holta-

stöðum 471. — á Kálfafelli í

Fljótshverfi 778, 779. — í Kirkju-

bæ í Vestmannaeyjum 66, 192.

— á Lómagnúpi 777. — á Mæli-

fellu 465. — í Odda 86, 88, 95,

98, 690—691. — í Skarði hinu

eystra 693. — í Skógum 675,

677. — í Svinadal 784. — á

Söndum í Dýrafirði 832. — á

Þóroddstöðum í Kinn 4, 436. —

Nikulásmessa 29, 129, 341, 360,

406, 409, 420, 594, 652, 670,

725, 766, 784, 786. — Nikulás-

- messuaptann 725. — Nikulás-messudagr 341. — Nikulás saga Bergs ábóta Sökkasonar 574—575.
- Nikulás Oddsson í Kalmannstungu (enn á lífi 1288) 139, 267.
- Nikulás páfi hinn III. (1277—1280) 160.
- Nikulásson: Árni, Bjarni, Pétur, Þorsteinn.
- njú vikna fasta 85, 418, 429, 447, 454, 460, 462, 594, 812.
- Nípr 75, sjá Gnípr.
- Njáll í Miðbæli undir Eyjafjöllum 678—679.
- Njáll Kráksson, Njálssonar í Steinum 679.
- Njáll Sigmundarson í Skógum (d. 1236) 84, 85, 676.
- Njáll Þorsteinsson prestur, líklega í Miðbæli 678—679.
- Njálsson: Krákr, Skeggi.
- Njálssstaðir á Skagaströnd 471. — Njálssstaðamenn 471.
- Njarðvík(r) í Gullbringusýslu (Njarvík) 65—66, 76, 79, 81. — Njarðvíkingar 78.
- Njóska-, sjá Fnjóska-.
- njósnarmenn 151.
- nona, nonæ 599, 650.
- nónhelgir dagar 391.
- nónmessa 697.
- Norðanfari (blað) 874.
- Norðfjörðr í Noregi 504.
- Norðfjörðr (Norðfjörðr) í Trékyllisvík 622, 623.
- Norðfjörðvar í Noregi 859.
- Norðlendingafjórðungur 68, 374, 375, 494. — Norðlendingar, Norðl-íngar 342, 343, 354, 355, 495.
- Norðmenn 147, 174, 175, 185, 189, 190, 196, 339, 347, 371, 415, 499, 501, 511, 623, 673, 749, 760.
- Norðmæri í Noregi 859. — Norðmærafylki 859.
- Norðrárdalur í Mýrasýslu 359, 833.
- Norðrárdalur, þangað skógaritak frá Melstað 482.
- Norðrárdalur í Skagafirði 461 (Norðrárdalur).
- norðrhöf 160.
- Norðrlönd 715.
- Norðrsker á Breiðafirði 117, 635.
- Noregr, Norwagia, Norvegia, Norveia 101, 106, 107, 108, 121—122, 139—142, 144, 147, 149—150, 156, 158, 171, 172, 175, 184, 187, 188, 189, 190, 196, 204, 235—237, 239, 240, 251, 252, 253, 255, 262, 268, 269, 273, 275, 280, 281, 282, 283, 293, 295, 302, 304, 324, 326, 328, 330, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 343, 347, 348, 350, 355, 356, 357, 358, 363, 364, 368, 372, 379, 381, 383, 384, 385, 386, 387, 390—392, 400, 404, 405, 411, 413, 414, 418, 419, 421, 489, 491, 514, 555, 570, 571, 573, 579, 581, 610, 632, 644, 646, 647, 649, 651, 660, 673, 701, 703, 706, 717, 719, 721, 722, 727, 765, 787, 833, 845, 847, 857—859, 870. — dux Norvegiæ 304. — fylkjatal í Noregi 859. — Noregs ríki, Noregs konungs ríki, regnum Norvegiæ 156, 172, 175, 188, 196, 364, 381, 385, 391, 419, 610, 717, 847. — Noregskonung, rex Norvegiæ 100—107, 139, 140, 190, 236, 302, 328, 489—492, 845. — féhirðsla Noregskonungs 859.
- noricanus (norrænn): vj. oræ noricanæ 304.
- Normanni 303 (sbr. Norðmenn).
- norrænn 179, 214, 217, 433, 451, 453, 455, 456, 626, 630. — norræn mállyzka 863. — norrænligt móðurmál 493. — hálf mörk

- norræn 711. — norrænt silfr 331. — norrænir skráðreflar 463. — norrænn varningr 333. — norrænn viðr 664.
 nótt, nætr 117, 153, 637, 708. — fertugar nætr kópheldar 117, 635. — nótagögn 537.
 notarius 384, 386, 406, 707.
 nóttin helga (Jólanóttin) 289, 381, 539, 644, 831.
 Novales(?) 608, 610.
 novitius 715 (sbr. ungróðir).
 nunnur 186, 591, 753, 763. — nunnuklaustr 188.
 nuntius, nuntii (sbr. legáti, legatus) 143, 302, 506, 507, 608, 609, 610, 717.
 Núpá í Þjórsárdal 867.
 Núpri í Eystrahrepp (Stóri-Núpri) 867, sbr. Gnúpri.
 Núpstaðr, sjá Lómagnúpr.
 Núpufell í Eyjafirði 450, 488.
 nýársdagr 851, 852, 855, 856.
 nýi stýll 852.
 Nýlendi í Hrafnagilspingum í Eyjafirði 453.
 nýmæli 490.
 nyt, nytjar 261, 470, 531, 620, 713, 745. — þarflegar nytjar 713. — landsnytjar 744, 836. — þaranytjar 620. — fjörunytjar sjá fjara.
 nýungar, nýbreytni 254, 356, 613.
 Næfrholt í Rangárfingi 87, 691, 694. Sbr. Nefr (Næfr) lost.
 Næfrlost, sjá Næfrholt.
 næpa, næpur 153.
 næsta bræðra (þrúði liðr) 597. Sbr. frændsemi.
 Oblat, oblata, oflat 30, 33, 35, 513, 526, 548, 555, 562, 598, 599, 604, 605.
 Óblaðr Hallvarðsson, Einarssonar, skólameistara á Hólum 322.
 Óblaðr Végarðsson 322.
 Óbótamál 60, 108—112, 113, 207, 369, 370, 420. — Óbótamenn 110, 111—112, 209, 224, 420, 421. — börn Óbótamanna 110, 112. — góz Óbótamanna 420. — Óbótaverk 108—112, 420.
 Oceanus 160.
 octava ascensionis 796, 829. — octava assumptionis beatæ virginis 796, 829, 848. — octava festi corporis Christi 796, 829. — octavæ epiphaniæ 792, 796, 809, 827, 829. — octavæ beatæ virginis 279. — octava natiuitatis domini 280, 852. — octava natiuitatis beate Marie virginis 30. — octava prioris festi Svithuni 189.
 Ódádaverk 183, 586.
 Óðal 173, 199, 206, 291, 330, 331. — Óðalsbálkr 291. — Óðalsbrigði 291, 383.
 Oddar í Meðallandi 855, 872. — Oddahverfi 872.
 Oddason: Haldór, Þorgils.
 Oddhjarnarkelda í Grindavík 246, 248.
 Oddgeir Þorsteinsson biskup í Skálholti (1366—1381) 361, 512, 568, 676, 684, 770, 771, 784, 870, 873. — Oddgeirmáldagar 676, 770, 771.
 Oddgeirshólaskógr í Þjórsárdal 865.
 Oddi á Rangárvöllum, Oddastaðr 84, 86—88, 92—98, 94—100, 241, 690—692, 867, 869. — Oddaskógar í Þjórsárdal 867. — Oddastaðarskógar í Búrfellshálsi í Þjórsárdal 866. — Oddaverjar, Oddverjar 96, 99. — transcriptum Oddense 690.
 Oddný kona Glaumbæjar-Rafns og Bratts 461.
 oddr: með oddi ok eggju 207, 209, 210.

- Oddr Einarsson biskup í Skálholti (d. 1630) 67, 68, 72, 124, 245, 361, 424, 567, 568, 569, 716, 743, 769, 779, 865, 867, 869. — máldagabók hans í Lundúnum 873.
- Oddr Eysteinnsson prestur (1270) 88.
- Oddr Hranason (Hérason) á Snæfellsnesi (um 1280) 164.
- Oddr Jónsson frá Vatnsfirði klausturhaldari á Reynistað 273, 275, 292, 399, 412, 415, 422, 567, 638.
- Oddr Klemetsson á Sauðanesi 708, 726, 786.
- Oddr prestur, er gefr Skálholtskirkju reka á Ströndum 785.
- Oddr Sigurðsson lögmaður 72.
- Oddr Svartsson prestur í Holti undir Eyjafjöllum 581, 641, 642.
- Oddr Þorkelsson prestur á Hofi í Vopnafirði (d. 1620) 67.
- Oddr Þorvarðsson, Þórarinnssonar, riddari (d. 1301) 331.
- Oddsklauf í Meðallandi 873.
- Oddsson: Árni, Bjarni, Gottskálk, Guðlaugr, Hrafn, Nikulás.
- Oddsstaðir á Melrakkasléttu 308, 320, 426. — Oddsstaðnaðsar 426. — Oddsstaðareki 308.
- Óðinsdagur 339, 420, 760. — öskubóðinsdagur 723.
- Odænis, sjá Auðun.
- óðr maður 223, 224, 393. — óðs manns verk 223, 225. — óðs manns víg 225.
- Óðaluhólmur í Laxá í Þingeyjarsýslu 431.
- Ofanleyti, fyrir ofan leyti, í Vestmannaeyjum 66, 68, 691.
- Ófeigr í Adaldal 5.
- Ófeigr í Reykjahlíð 429.
- Ófeigstjórnir á Ströndum 623, 785.
- Ófeigshellir í Suðrþingeyjarsýslu 91, 436, 487.
- Ófeigastaðir í Ljósavatnshreppi í Suðrþingeyjarsýslu 436.
- officeran, at officera 792, 795, 803, 808, 822, 827, 829.
- officialis 104, 105, 277, 303, 630, 631, 645, 704, 707, 719, 734.
- Sbr. ármaður, umboðsmaður.
- officium, officium pastorale, officium sacerdotale 123, 135, 137, 160, 276, 278, 351, 500, 501, 515, 519, 521, 533, 536, 539, 545, 546, 552, 556, 557, 558, 607, 629, 632, 704, 707, 716, 800, 804, 805, 812, 817, 818, 820, 825.
- offr, offran, tíðaoffr 57, 127, 148—149, 186, 252, 326, 327, 528, 520, 542, 566, 586, 616, 751, 792, 793, 795, 801, 802, 808, 814, 816, 817, 822, 827, 829, 842.
- ófríðr 176, 184, 515, 587.
- ófrítt (fé) 464, 577, 769.
- ofríki 181, 184, 495, 584, 587, 588.
- ofrkapp 529, 549.
- ofsvæsi 328.
- oftekja 182.
- ofvald, ofrvald 188, 801, 824, 831.
- Ófæra í Austfjörðum 83.
- ógildr 207, 209, 417.
- ógnan 706, 712, 758.
- ójöfnuðr 715.
- okr (sbr. usura) 25, 31, 56—58, 94, 127, 128, 150, 177, 219, 223, 226, 231, 244, 523, 547, 559, 591, 749, 750, 751, 762, 818, 819, 844. — okrkjarlar 26, 57, 127, 513, 520, 531, 550, 552, 567, 590, 597, 752. — ákvæði um okr 56—58.
- ókvaðisorð 544.
- ól: v. högg af ölu 596, 601.
- Óladóttir: Steinunn.
- Ólafur Álfsson 647.

Ólafr Einarsson 734, 735, 766—767.

Ólafr Eiríksson í Suðr-Múlasýslu 851, 856.

Ólafr Geirmundarson 373.

Ólafr Haldórsson skrifstofustjóri 68.

Ólafr Haraldsson hinn helgi Nor-
egs konungr (d. 1030), Olaus
rex, heilagur Ólafr, Olaus sanctus.

beatus Olaus 48, 62, 65, 97,

101, 103, 104, 113, 117, 119,

140, 142, 144, 149—150, 151,

156—158, 172, 189, 230, 252,

258, 326, 327, 329, 405, 409,

444, 453, 455, 468, 469², 485,

506, 662, 689, 787. — Ólafs

kirkja, kirkja heilags Ólafs 156

—157, 327. — Ólafskirkja á Ás-

ólfsskála 682. — á Búlandi 783.

— í Grimsey 441. — á Gunn-

steinsstöðum 485. — á Hofi á

Skagaströnd 469. — í Hvammi

í Laxárdal 468. — á Höfða-

brekku 741. — á Kálfafelli í

Hornafirði 771. — í Kálfholti

698. — á Krossi 685. — í Lög-

mannshlíð 453. — á Skúmsstöð-

um 690. — í Snjallshöfða

697. — á Stóranúpi 662. —

á Stóruvöllum 696. — í Vatns-

firði 97, 99. — á Völlum í

Svarfærdal 455. — á Þaungla-

bakka 444. — limina Olai 103,

104, 142, 144. — locus sancti

Olai, staðr hins heilaga Ólafs

150, 151, 507. — forsögn fyrir

minni Ólafs konungs 329. —

Ólafsmessa 286, 360, 410, 671.

— Ólafsmessu aptann 391. —

Ólafsmessa fyrri, Ólafsmessu-

dagr fyrri 30, 153, 174, 279,

578, 648, 733, 746, 788. — Ólafs-

messu aptann fyrri 391. —

Ólafsmessa síðari 425, 699. —

Ólafsvaka 646. — Ólafsvöku

aptann 646. — Ólafsvöku aptann

fyrri 344, 406. — Ólafsvöku
aptann síðari 646. — Ólafstollr
196.

Ólafr Haraldsson á Lofstöðum 281,
282.

Ólafr Hjaltason biskup á Hólum
(d. 1569) 225, 227.

Ólafr Hjörleifsson ábóti á Helga-
felli 84, 85.

Ólafr Jónsson 361.

Ólafr karl í Harðangri 646.

Ólafr kœjumágr 375—376.

Ólafr Loptsson í Vestr-Skaptafells-
sýslu 851.

Ólafr maðr Margrétar dóttur Jóns
skarts 726.

Ólafr melbyggi 281, 282.

Ólafr prestur í Goðdölum, stranda-
glópr 464, 465, 674, 701 (líklega
alt einn maðr).

Ólafr Ragnheiðarson af Steini, stall-
ari Noregskonungs (d. 1299) 265,
266, 267, 268.

Ólafr Rögnvaldsson biskup á Hói-
um (1458—1494) 2, 424, 861. —
máldagabók hans (Rauðskinna)
2, 424, 861.

Ólafr á Skíðastöðum 647.

Ólafr Snjólfsson 647.

Ólafr spjóti 309.

Ólafr erkibiskup í Uppsölum (d.
1330) 715.

Ólafsdalr í Saurbæ í Dalasýslu
118, 577.

Ólafsdóttir: Helga.

Ólafsey á Breiðafirði 117, 635.

Ólafsey önnur á Breiðafirði 116.

Ólafshús undir Eyjafjöllum 870.

Ólafsson: Árni, Audpi (Oddi?),
Eggert (Briem), Einar, Erlendr,
Haukr, Ívar, Jón, Runólfr, Sig-
urðr.

Ólafsvellir á Skeiðum 866.

Olaus, Olavus, sjá Ólafr.

olbogi 597, 604.

óleigis Sandhólaferja 681, 691.

- Olensis episcopus 608, 611, = Holensis, sjá Hólar í Hjaltadal.
- olean, olian 11, 12, 14, 16—19, 276, 277, 365, 529, 533, 549, 551, 758, 792, 793, 796, 798, 802, 804, 808, 809, 814, 816, 822, 823, 826, 827, 828, 829, 844. — oleunarkaup 11, 12, 14, 16—19.
- oleum, oleum sanctum 26, 31, 35, 37, 265, 516, 556, 564, 810.
- ólærðir menn 265, 266, 267, 298, 798, Sbr. leikmenn.
- ólög 254, 356.
- ómagi, ómagar 63, 64, 120, 200, 208, 210, 285, 286, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 344, 349, 391, 393, 478, 653, 793, 802, 814. — handbjargarómagi 393. — dæmðr ómagi 293, 295, 296, 297, 298. — ij. missira ómagi 793, 802. — ij. missira björg fyrir hvern ómaga 814. — kven-gildir ómagi 63, 64, 120, 433, 469, 470, 661, 679. — þriggja marka ómagi 433. — ómagaeyrir 10—19, 210, 285. — fjárhald ómaga 208, 344 (sbr. ómagaeyrir). — ómaga framferi 293, 295—297, 793, 802, 814. — rangfersla ómaga 286. — ómagalögboð 653. — ómagalaust fé 287. — ómagamót 293, 295, 297. — ómagavíg 416. — ómagavist 120, 770.
- ómeð 349, 395, 602. — börn í ómeð 349, 395.
- omelia, sjá homilia.
- ómenskumenn 289, 295, 297.
- oraculum apostolicæ sedis 236.
- orationes 516, 556, 715, 720. — orationum suffragia 715, 720—721.
- Orchadia 845. Sbr. Orkneyjar.
- orð réttæm 793, 805, 815. — tví-ræð orð 291. — vitnisfast orð 291. — heilög orð 508, 509, 510.
- orðfleygt 223.
- ordinanzia Kristjáns IV. 568, 569.
- ordinarius 352.
- orðkrókar 418.
- ordo, ordines 500, 506, 606—608, 610, 703, 704, 715. — ordo clericorum 703. — ordines sacri 500, 704. — ordo domorum hospitalis sancti Johannis Jerosolomitani 606. — ordo domorum hospitalis sanctæ Mariæ Theutonicorum et Calatravensis 606. — ordo prædicatorum 715. — ordo prædicatorum de Figiaco 608, 610.
- oræ 303 (sbr. eyrir). — sex oræ noricanæ 304.
- óréttr 234.
- Orfvisey 312, sjá Örfirisey.
- Orgumleyði, sjá Örgumleiði.
- Orkdælafylki í Noregi 859.
- orknadráp (seladráp) í Lambeyjarósi í Héraði (Öræfum) 774.
- Orkneyjar 499, 501, 624, 721, 864. Sbr. Harka(Horta)densis, Orchadia.
- Orlandus Cianchocti 237.
- Ormarsá í Þistilsfirði 347, 314, 320, 321.
- Ormarslón við Þistilsfjörð (Ormaslón, Vrmaslón) 90, 307, 312, 314, 315, 426, 486. — Ormarslónsreki Hólastaðar 307. — Munkapverárklausturs 90. — Möðruvallaklausturs 312.
- Ormr Ásláksson biskup á Hólum (1342—1356) 305, 310, 785, 788, 789, 833—836, 847, 856—858.
- Ormr á Breknum 281.
- Ormr Einarsson í Grindavík 246, 362.
- Ormr Einarsson frá Hofstöðum (veginn 1519) 246.
- Ormr Hafþórsson prestur í Gaulverjabæ 671.
- Ormr Jónsson Svinfellingr 642.

- Ormr kaffi 502.
 Ormr í Leifsgarði 281, 282.
 Ormr Starkaðarson á Stað í Hrótafirði 484.
 Ormr Þórisson svartí, kaupmaðr á Íslandi 375.
 Ormr Ögmundarson 443.
 Ormsdóttir: þóra.
 Ormsson: Hákon, Jón.
 Ormsstaðir á Skarðsströnd 636.
 Ormsvatn í Kolbeinsstaðapíngum 113. — Ormsvatnseingi 113.
 ornatus ecclesie 845.
 Orný (Oddný) 674 (kona Glaumbæjar-Rafns?).
 Orrostuhólmr á Breiðafirði 116.
 Ortolis 608, 610.
 Orvieto 235, 236.
 ós (á Þingeyrasandi) 733. — ós fram undan Kirkjubólshöf á Rosmhvalanesi 77. — ós í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu 446. — ós hinn forni, fornasti ós á Melrakkaslétu 90, 308, 312, 321, 432, 486. — ós hinn nýi 322, 486. — ósar (Skjálfa- andafjötsós og Laxárós) 436.
 Ós á Akranesi 403.
 Ós (ós?) í Arnarnesi 403.
 Ós í Bolungarvík 616.
 Ós (= Laxárós) í Suðrþingeyjarsýslu 431.
 Ós á Langanesi 425.
 Ós í Meðallandi 739, 871—872. — Ósrúst 872.
 Ós í Mosfellssveit 377.
 Ósabakki í Meðallandi (farinn af fyrir 1550) 740, 872.
 Ósabær í Álptaveri 872. — Ósabæjarhálsar 872.
 Ósfjara 577.
 ósiðir (sbr. abusio) 588, 632, 749.
 óskil 357, 393. — óskilamenn 6—10, 538, 573.
 óskirðir menn 225.
 Ósland á Skaga nyrðra 250 (sbr. nú Ós).
 Óslandshlíð í Skagafirði 460.
 Ósló (Osloensis) í Noregi (sbr. Aslo, Asloensis) 152, 154, 157, 175, 185, 191, 251, 252, 255, 275, 332, 336, 351, 353, 387, 388, 414, 415, 421, 491, 492, 499, 501, 510, 511, 651, 652, 653, 702, 705, 709, 713, 722, 723, 833, 834, 845, 846.
 Óslækr, er fellr úr Eggversvatni á Melrakkaslétu 90.
 ósóknardagar (ósærir dagar) 126.
 Óssmelar á Þingeyrasandi 727, 728.
 ostr 153. — osthleifr (ostleifr, vsthleifr, osthlæf) 88, 688. — hálfir fjórðungur, fjórðungur osts 88, 118, 691, 740. — hálf vætt osts 88, 739. — vætt osts 88. — fjórðungur osts eða tveir blutir fjórðungs smérs 195. — ostgjald af öllum bæjum í Héraði (Öræfum) milli sanda (1343) til Rauðalækjar 776. — ostgjald til Odda 88, 691. — ostgjald til Þykkvabæjarklausturs 739—740. — ostgjald í Garpsdalsþingum 118. — osttollr til Viðeyjarklausturs 194—195. — osttollr um alla Þírúna 409. — osttollr í Skútustaðapíngum 430. — osttollr í Lundarbrekkupíngum 438. — osttollr í Málmei 459. — osttollr til Breiðabólstaðar í Fljótshlíð 688.
 Ostvatnsholt (ostvazholt, ostuatzholt) á Landi í Rangárþingi 86 (sbr. nú Austvaðsholt).
 ótónuð bók 466.
 Otr(r)dalr í Arnarfirði 576.
 Ótryggsson: Hallr.
 Óttar bróðir Hrómundar 647.
 Óttar lögmaðr 378, 379.
 Óttar á Lyngi 879.

óttusaungr 64, 260, 373, 464, 479, 525, 548, 554, 560, 561, 668, 672, 699, 793, 805, 806, 816, 819, 823, 826, 827. — óttusaungr de tempore 806. — óttusaungsbók, sjá kirkja.

óvandi, óvani, óvenja 182, 188, 213, 266, 276, 585, 588, 602, 625, 626, 645, 711, 811. — forn óvandi 266.

óvíðir menn 292, 598.

óvizka: ástunduð óvizka 630.

Oxahrygg, sjá Uxahrygg.

Páfi, páfinn, papa, papi 28, 32, 33, 123, 130, 154, 160, 161, 175, 181, 183—184, 187, 212, 213, 214, 222, 231, 233, 235, 236, 251—254, 322, 325, 388, 391, 508, 528, 566, 584, 586, 587, 588, 589, 591, 592, 608, 609, 610, 611, 612, 626, 627, 630, 713, 715, 717, 724, 729, 748, 758, 759, 760, 820, 836, 847, 852. — páfa bann, páfans bann 28, 32, 35, 44, 181, 212, 213, 214, 231, 254, 325, 528, 584, 587, 589. — páfa boð, páfans boð 130, 187. — páfabréf 21—23, 121—122, 161, 183, 213, 235—237, 251—256, 587, 588, 606—611, 847—848. — dómarar skipaðir af páfanum 588. — declaratio páfans 612. — páfalegt embætti 626. — forboð páfans 528, 566, 758. — at fara á páfans fund 28, 32, 33. — páfagarðr 35, 160, 528, 590, 592, 606, 608, 609, 758, 760, 847. — páfagóz 612. — páfans heiðr 508. — lausn af páfa 587. — legátar, sendiboðar páfans 609, 713, 717. — leyfi páfans 820. — páfaleg privilegia, privilegia af páfanum 705, 729. — páfans (páfalegar) skipanir 253, 630,

760. — páfastóll 606. — páfalegt sæti 626, 627. — tekjur páfans 717. — páfatfund 388, 611, 612, 717, 747. — vald páfans, páfalegt vald, vald páfalegs sætis 609, 626, 627. — páfalegt verndarbréf 154. — pápiska 569.

Páfastaðir í Skagafirði 301, 398.

pakkavaðmál 718. Sbr. islenzkt vaðmál.

Páll 727.

Páll, sveinn Árna biskups Helgasonar 363.

Páll Bárðarson kanceler og síðan erkibiskup í Niðarósi (d. 1346) 37, 50, 51, 551, 561, 623, 652, 701, 702, 705, 709, 710, 715, 718, 719, 728, 747, 748, 749, 790, 793.

Páll Brandsson á Möðruvöllum 379.

Páll Brynjólfsson bóndi á Sandlækjarhjáleigu í Gnúperjahreppi (1615) 867, 869.

Páll Gíslason alþingisskrifari 580, 643.

Páll Gunnlaugsson 867.

Páll Hallsson prestur á Eyri, bróðir Gunnsteins 89.

Páll klerkr 339, 340, 652.

Páll bóndi í Hoffelli 770.

Páll Pálsson í Hoffelli seint á 15. öld 770.

Páll Pálsson prófastr í Hörgsdal 780.

Páll postuli 65, 119, 135, 136, 178, 186, 263, 521, 546, 559, 645, 672, 731, 732, 818, 847. — commemoracio Pauli 266. — Páls kirkja á Keldum 692—693. — Pálsmessi 169, 789—790.

Páll prestur í Kirkjubæ í Hrúars-tungu 708.

Páll Styrkársson ritari Noregs konungs 723.

Páll Vidallinn lögmaðr 201, 204, 251, 273, 275, 324, 354, 421.

Páll Þorsteinsson af Hvalsnesi (Hvalsnesingr) 88, 245.
 Páll prestur nyrðra, líklega sami og Páll Þorsteinsson 726, 789.
 Páll Þorsteinsson prestur 373.
 Páll Þorsteinsson prestur, ef til vill sami maðr 780, 744, 766, 767.
 pallklæði í Kirkjubæ í Tungu (c. 1886) 708. — pallklæði umhverfis Miklustofu og Ábótastofu í Þykkvabæ (1840) 737.
 pallr: vígslupallr, sjá vígsla.
 pálmadagr 410. — pálmasunna 379. — pálmasunnudagr 470, 798, 817, 826.
 Pálmi Pálsson kandidat í Reykjavík 62, 856.
 Pálsdóttir: Ingibjörg.
 Pálsson: Andrés, Eyjólfur, Gregorius, Páll, Pálmi, Ögmundur.
 panis 601. Sbr. brauð.
 papa, sjá páfi.
 Papafjörðr í Austr-Skaptafellssýslu 769. — Papafjarðarós 769.
 parentes 601. Sbr. foreldrar.
 parietes 704. Sbr. múr, vegg.
 parochiale jus 192.
 pascale gaudium 280.
 páskar 36, 40, 43, 46, 61, 127, 133, 224, 256, 410, 418, 429, 430, 437, 443, 444, 445, 447, 448, 451, 452, 453, 458, 460, 464, 465, 466, 468, 473, 479, 519, 529, 534, 538, 549, 566, 598, 600, 605, 640, 757, 786, 791, 792, 793, 795, 796, 797, 799, 801, 802, 808, 809, 811, 815, 816, 817, 821, 822, 823, 826, 827, 828, 830, 850. — páskaaptann 519, 529, 566. — páskadagr 256, 276, 280, 396, 409, 410, 485, 529, 530, 534, 538, 549, 552, 566, 577, 596, 603, 640, 672, 692, 709, 769, 787, 795, 796, 797, 799, 800, 801, 809, 811, 814, 822, 823, 827,

829, 830, 842. — annar dagr í páskum 529, 566, 792, 799, 809, 814, 823. — mánudagr í páskum 827. — páskanótt 606. — páskaþími 796, 809, 822, 829. — verkðagur í páskum (í páska-víku) 600, 606. — páskaþími 39, 40, 42, 43, 64², 65, 66, 83, 114, 115², 118², 119, 129, 132, 259, 260, 367, 383, 470, 597, 600, 603, 606, 697, 803, 809, 812, 827.
 pastorale officium 351.
 pater noster 25, 30, 39, 41, 42, 48, 52, 132, 133, 134, 136, 195, 276, 520, 546, 553, 558, 596, 597, 598, 600, 601, 602, 603, 605, 606, 625, 630, 756, 798, 807, 811, 817, 841, 842.
 patena, patína 599, 604, 792, 795, 803, 808, 822, 827, 829.
 patronatus: jus patronatus 142.
 patronus kirkju 713.
 Paulus, sjá Páll.
 Paus, Hans 162, 201, 204, 212, 228, 229, 290, 324, 337, 339, 348, 363, 368, 381.
 pax domini 279.
 Paxedes virgo (rangt), sjá Praxedes.
 peccatum, peccata 352, 353, 521, 546, 559, 704, 818.
 pecunia (sicca) 389, 610, 718, 748.
 pell: altarisklæði af pelli 117, 258, 466, 635, 637. — bandlín með pell 680. — hökull af pelli 117, 433, 472, 669, 781. — hökull báinn með pell 442. — kantarákápúr með pell (af pelli) 117, 442, 635, 637, 680. — pellskápúr 433, 435, 447, 460, 462. — messuklæði af pelli 442.
 penæ (poenæ) pecuniariæ, sjá fépínur.
 peningar 19, 52, 61, 153, 178, 186, 198, 220, 223, 234, 277, 291, 331, 345, 354, 357, 369, 392, 418, 542, 631, 644, 657, 660, 66*

- 726, 766, 789, 811. — hver peningur fjár 61, 223. — peningar er nú ganga 644. — peningur talinn 234. — enskir peningar 331, 542, 644. — fríðir peningar 766, 767. — fríðleiki peninga 789. — lausir peningar, lausapeningar 19, 301. — leigupeningar 19. — Pétrspeningar 717. — peninga krafa 657.
- pent, pentan 631, 724, 791, 795, 797, 798, 815, 826, 828. — pentur 731. Sbr. málari.
- pentecoste (sbr. hvítasunna) 453. — ebdoma pentecostes 495.
- penuria 715.
- peregrinatio 703. — peregrini 103, 142, 144. Sbr. pílgrímr.
- perjurium 103, 142.
- petea af silki 363.
- Petrus, sjá Pétur.
- Pétur Abo, bróðir 723—724.
- Pétur Andrésson riddari 366.
- Pétur (Petrus) Gervasii legáti 717.
- Pétur Guðlaugsson 848.
- Pétur Guðleiksson 330.
- Pétur Haldórsson lögmaðr 744, 858.
- Pétur í Krunka 271.
- Pétur Marteinnsson prestur á Gilsbakka 848.
- Pétur af Mediolan 251, 252.
- Pétur Nikulásen biskup á Hólum (1391—c. 1402) 12, 13, 424, 593. — Pétursmáldagabók 424.
- Pétur (Petrus) Filippi erkibiskup í Uppsölum 715.
- Pétur postuli, sanctus Petrus 62, 65, 118, 119, 135, 136, 160, 182, 192, 194, 282, 323, 444, 453, 460, 466, 471, 474, 521, 546, 559, 585, 615, 616, 636, 637, 645, 672, 718, 728, 733, 734, 784, 818, 847. — census Petri 718. — denarius Petri 748. — Petrus ad cathedram 728, 846. — ad vincula Petri, festum sancti Petri ad vincula, Petrus ad vincula 102, 433, 696. — Péturskirkja á Ámúlastöðum 685. — í Dal undir Eyjafjöllum 682—683. — á Einarssstöðum 437. — á Eyri í Seyðisfirði 616. — í Geldingaholti 467. — í Gunnars-holti 692. — á Hálsi í Fnjóskadal 439. — á Hofi á Höfðaströnd 460. — á Hrafnagili 453. — fyrir ofan leyti í Vestmannaeyjum 66. — í Krossholti 113. — á Leirubakka 694. — í Mörk undir Eyjafjöllum 684. — í Næfsholti 694. — á Staðarfelli 636—637. — á Svínavatni 474. — í Ögri 615. — Pétursmessa 325, 360, 789. — Pétursmessudagr 637. — Pétrspeningar (sbr. denarius Petri) 717. — Petrstollr (Sbr. census Petri) 192, 194.
- Pétur (Petrus) presbyter 255.
- Pétur Steingrímsson, sjá Pétur Marteinsson.
- Pétur Sæmundsen verzlunarstjóri 13.
- Pétur lögmaðr í Víkinni 281, 282.
- Pétur Þorsteinsson, Gunnhyllings, 692.
- Pétur í Æðeyju, riddari 646.
- Pétursdóttir: Ása.
- Pétrsson: Bárðr, Björn, Jón.
- Pharensis episcopus 610. Sbr. Farenensis, Ferensis, Færeyjar.
- Philippus, sjá Filippus.
- pignus (sbr. veð) 303.
- pílgrímr, pílgrímar 150, 151, 177, 187, 230, 231, 520, 530, 539, 545, 550, 558, 565, 806, 807. — pílgrímar hins heilaga Þorláks biskups 230. — pílgrímsferðir 539, 841.
- Pilatus hinn pontverski 749.
- piltar 811.
- pína, pínur (sbr. poena, pena) 53, 138, 151, 180, 181, 183, 186,

- 187, 217, 233, 244, 255, 256, 276, 278, 499, 500, 501, 502, 515, 521, 532, 533, 543, 546, 550, 551, 556, 558, 563, 567, 572, 583, 584, 587, 588, 590, 592, 593, 614, 626, 627, 628, 629, 630, 632, 639, 705, 706, 710, 711, 713, 754, 760, 764, 804, 818, 825, 838, 841, 843, 844. — pina afsetnings embættis og kirkju, pina embættis 629, 754, 764, 820. — bannspina, bannsetningarpina 183, 187, 499, 532, 533, 550, 551, 572, 583, 587, 588, 590, 593, 627, 706, 753, 758, 760, 761, 763, 764, 804, 806, 807, 817, 820, 825, 843. — sjá fépinur (fé). — útleðarpina 255, 256.
- pínungarvottir 409.
- Píningsdómr 645.
- píslardagr 409.
- pistill, pistlar, sjá kirkja. — pistill ad Ephesios 178.
- pítallagðr kross 637, 864.
- plebani 105, 144, 389.
- poena, pena (sbr. pina) 303, 352, 533, 536, 702, 716, 748, 804, 812. — poena unius ore 303. — poenæ pecuniariæ (sbr. fépinur) 143. — poena suspensionis (privacionis) officij et beneficij 533, 536, 551, 716, 804, 812.
- poenitencia, penitencia (sbr. skript) 38—42, 134—135, 189, 601, 606, 703, 704, 715.
- poenitenciarus, penitenciarus 544, 754, 764.
- pondus laste 304.
- pons (sbr. brú) 302.
- pontifex 190. — summus pontifex 717. — jus pontificale 192, 702. — pontificatus 20, 22, 189, 190, 323, 608, 609, 610, 848.
- populus 102, 141, 190, 716, 847—848.
- porcio ecclesiæ 578, 631, 679, 716. Sbr. kirkjutíund (tíund).
- possessiones 101—102, 507, 607, 704, 705, 744.
- postuli, postular (sbr. apostolus) 178, 179, 182, 186, 537, 585, 624, 721, 733, 734, 746, 802, 863. — Sbr. Andrés, Bartholomeus, Filippus, Matthías, Páll, Pétr, Thomas, postular. — postula kirkja 239, 673. — postula kirkja í Miklagarði í Eyjafirði 452. — postulamessa, postulamessur 39, 133. — postulamessudagar 537. — tveggja postula messa 457, 746, 802. — postullegt sæti í Roma 235, 254. — postullegt vald 53, 322. — postulatjöld í Þykkvabæ í Veri (1340) 737.
- potestas 607, 701, 703, 847. — potestas apostolica 847. — potestas ecclesiasticæ censuræ 607. — potestas secularis 703.
- pottr, pottar 708.
- Praxedes virgo 482.
- prebenda (præbenda) 389, 632, 712. — vextir af prebendum 632, 712. — prebendaria 702. — prebendarius 702.
- predicadores, prædicadores, 715. — predicadores de Figiaco 608, 610.
- prédikan, prédikanir 176, 275, 533, 710, 716, 758, 837. — prédikunarstóll 872.
- prédikarar, prédikarabræðr 336, 759. — priores provinciales prédikara 759. — prédikaralífnaðr í Niðarósi 715.
- preláti, sjá prælatus.
- prepeditio canonica 507.
- presbyter 48, 135, 255.
- presentur (sbr. gjöf, gjafir) 150, 159.
- Presthækki (Prestshækki) á Siðu 780.
- Presthólar 426, 488, sjá Hólar í Gnúpasveit.

Presthús á Rosmhvalanesi 77, 78.
 prestr, prestar, prestmenn, prests-
 skyld, prestsvist (sbr. clerici,
 klerkr, kennimaðr) 24—36, 42,
 44, 45, 47, 83, 85, 113, 114, 115,
 117, 118, 120, 123, 127, 133,
 158—159, 160, 161—162, 176,
 177, 178, 184, 186, 188, 192—
 194, 196, 197, 204, 212, 239,
 257, 258, 259, 260, 261, 264,
 267, 275—279, 325, 327, 328,
 331, 354, 360, 364, 365, 366,
 379, 403, 408, 409, 411, 418, 425,
 427, 428, 429, 430, 433, 434,
 435, 436, 437, 438², 439, 440²,
 441, 442, 444, 445, 447, 448,
 449, 450, 451, 452, 453, 454²,
 456, 457, 458, 459, 460², 461²,
 462², 463, 464², 465², 466,
 467², 468², 469, 470, 472,
 473, 474, 475, 476, 477, 478,
 480, 481, 482, 483, 485, 490—
 491, 500, 501, 507, 508, 513—
 520, 522—573, 588, 593, 599,
 600, 604, 611, 615, 616, 617,
 628, 629, 630, 632, 634, 636,
 639, 640, 641, 649, 650, 662²,
 663, 665, 666, 668, 669, 670²,
 672, 673—675, 677, 679, 680,
 681, 683, 684, 686, 687,
 688, 690, 694, 696, 697, 698,
 699, 701, 706, 710—712, 714,
 720, 724—726, 730, 733, 734,
 736, 740, 741, 742, 743,
 744, 746, 751, 754, 756, 758,
 762, 764, 768, 769, 770, 771,
 772, 773, 774, 775, 777, 778,
 779, 788², 784, 785, 787, 788,
 789, 791—793, 795—798, 800—
 820, 821—829, 830, 833, 838,
 839, 841, 842, 843, 844, 848,
 850, 851, 853, 858. — prestar
 sveri leikmönnum eigi eið 24,
 31—32. — at sækja prest með
 hesti 672. — maðr fylgi (með)
 presti 457, 641, 800, 824. — at

fæða prest með manni og hesti
 um vetr 411. — bæjarprestr,
 sjá bær. — fjórðungsprestr 544.
 — fylkisprestr 544. — heima-
 prestr, heimilisprestr, prestr
 heimilisfastr, prestr at heimili,
 prestr at heimilishúsi 62, 63,
 64, 65, 66, 113, 118, 119, 257,
 258, 259, 260, 261, 397, 403,
 407, 408, 427, 444, 459, 464,
 465, 481, 485, 577, 616, 634,
 637, 651, 661, 667, 682, 694,
 695, 699, 832. — hægindisprestr
 540. — höfuðprestr 277, 500,
 535, 536, 540, 542, 569, 710,
 721. — kapelluprestr, sjá kap-
 ella. — kirkjuprestr 176, 791,
 829. — leiguprestr 612. — sókn-
 arprestr, sjá sókn. — saung-
 prestr 480. — undirprestr 500. —
 ölmusuprestr 480. — prestsborð
 531. — prestadómr 338. —
 prestsdóttir 517, 557, 564. —
 prestaeiðr 507. — prestlegt
 (prestsins, presta) embætti 276,
 277, 533, 551, 629, 804, 842,
 843. — formæli prests 520. —
 frillur presta, sjá frilla. — hand-
 bók presta, sjá handbók. —
 prestkaup (sbr. alin, eyrir.
 hundrað, mörk) 62, 63, 64, 65,
 66, 83, 113, 114, 115, 234, 257,
 258, 260, 261, 378, 396, 409,
 425, 427, 429², 431, 438, 439,
 440, 441, 442, 444, 445, 449²,
 450, 451, 452, 453, 454², 456,
 457, 458, 459², 460², 461², 462²,
 463, 464, 465, 466, 467, 468²,
 469, 470, 472, 473, 474, 475,
 476, 477, 480, 485, 513, 577,
 615, 616², 617, 634, 661, 662,
 663, 679, 680, 682, 683, 684,
 686, 687, 690, 694², 696, 697,
 741, 742², 743, 771, 772, 773,
 774, 775, 783, 784, 785, 832. —
 klæðnaðr presta 25, 31, 532,

- 550, 568, 804. — prestamót, prestastefna 28, 192, 511, 515, 518, 534—536, 537, 541—544, 556, 563, 564, 567, 569, 571, 639, 706, 712, 795, 800. — prest-munkr 715. — prestarenta 612. — saurlifi presta 22—37, 43—47, 133—137, 805. — skipanar-bréf prests 843. — prestskapr 571, 800. — prestsson 517, 557. — prestasilfr 544. — prestsókn 570. — preststaka 531 534, 570, 571. — preststekja 327. — preststíund, sjá tíund.
- pretium 303, 389, 606, 702.
- pretlaus kaup 208.
- prim, prima de tempore 525, 548, 554, 560, 561, 819.
- primsigning 516, 545, 556, 557, 564, 611, 810, 840.
- princeps 140, 147, 190.
- principalis persona (málsaðili) 47.
- prior 186, 326, 336, 606, 608, 609, 610, 759, 766, 767.
- Privilegium, privilegia 101—106, 121, 140, 141, 142, 146, 161, 182, 183, 252, 269, 500, 501, 585, 586, 703, 705, 724, 729.
- procurator, procuratores 140, 146, 388, 701, 704, 714, 716, 717, 718, 748. — procurator capi-tuli 714. — procurator præposi-torum 704.
- Próf, prófan 151, 177, 199, 201, 207, 210, 228, 229, 344, 373, 646, 717, 729, 730, 743, 744, 745, 758, 850. — lagapróf, lög-legt próf 653, 745. — próflaust mál 838.
- Profanatio ecclesiarum 103.
- Prófastr, prófastar (sbr. præpositus) 25, 43, 45, 46, 47, 126, 131, 157, 196, 203, 255, 265, 273, 276, 365, 366, 592, 593, 614, 707, 713, 758, 800, 838. — pró-fastr erkibiskups 838. — stipts-prófastr 629. — ármenn pró-fasta, vicarij prófasta 713, 758. — umboð prófasts 614, 800. — umboðsmenn prófasta 707. — útheimtumenn prófasta 707. — prófastsdæmi 53, 196, 204, 256, 262, 271, 414, 641, 707, 801, 824.
- professio 136, 191, 501.
- próvendur (sbr. prebendæ, pre-bendur) 53, 326.
- próventa 269—270, 638, 767. — próventumaðr 270, 329 705. — — próventusamningr 169—270.
- prologus Jónsbókar 171.
- proprium 501.
- provincia 100—107, 143, 351, 352, 388, 499, 702, 703. — provincia Nidrosiensis 143, 351, 388, 702. — concilium provinciale 388, 499, 702, 747, 748.
- præceptor 607.
- prædium, prædia 389, 704.
- præfacio, sbr. kirkja.
- prælacio 137, 703, sbr. ecclesia.
- prælatus, preláti 121, 146, 192, 237, 352, 353, 389, 390, 606, 609. — prælati claustrales 389. — prælati ecclesiarum 237, 704.
- præpositura 704 (sbr. prófasts-dæmi).
- præpositus 606, 704. — exactores præpositorum 704. — procura-tores præpositorum 704.
- psaltari, saltari, psalterium 132, 134, 464, 538. — at syngja psaltara 39, 40, 46. — saltara-saungr 41—42. — Davíðssaltari 136.
- puer 601.
- Puli (sbr. nú Pula) í Holtum í Rangárþingi 691.
- pulsatio campanæ celebritatis 303.
- pulvis (aska) 512.
- pund 154, 159, 161, 327, 363,

- 403, 469, 636, 669, 696, 742. — pundari 79. Sbr. lýsi, vax.
 pungr 276. — Sbr. huslpungr, sjá kirkja.
 urificatio sanctæ Mariæ 808, 829. Sbr. kyndilmessa.
 pusan (sbr. giptingar) 533, 551, 754, 758, 764, 804, 820, 838. — at pusa hjúnskap 754. — pusan fyrir kirkjudyrum 758. — pusanarmessa, pusaðarmessa 533, 551, 754, 764, 804, 812, 820. — pusadeveizla 838.
 púta, pútur 382, 385. — pútuson 383, 392.
 pynding 179, 182, 186, 213, 240, 584.
 pyttir (landamerki) 165.
Quadreda 826 (sbr. hálfir mánuðr).
 quarta feria 601 (sbr. miðvikudagr).
 questio (kæra) 141.
Råd: råd, ráðspjöll kvenna 285, 292. — råd beztu manna 719. — frænda råd 206—207, 209, 348, 418. — biskups råd 745. — råd bræðra 725. — råd hirðstjóra og hirðarinnar 765. — råd heilagrar kirkju 639. — råd prests 798, 819. — råd, ráðaneyti 337, 350, 367, 645, 646, 647, 648, 649, 652, 719, 765, 857, 858. — råd ríkisins, ríkisráð 496—498, 719, 858.
 Raðarfoss í Noregi 281.
 ráðgjafi, ráðgjafar 213, 253, 254, 255, 591.
 ráðsmaðr, ráðsmenn, ráðamenn 182, 254, 333, 507, 509, 584, 585, 591, 633, 674, 675, 712, 734, 746, 766, 767. — ráðsmaðr á Hólum 674, 675, 746, 766—767. — ráðsmaðr í Skálholti 734, 851. — ráðsmannseiðr í Skálholti 509—510. — spítala-
 ráðsmaðr í Gaulverjabæ 507. — ráðsmannsstétt 633.
 ráðning 596, 598, 600, 601, 603, 605.
 Ráfa (sbr. nú Rófa) í Miðfirði 483.
 Rafn (sbr. Ramn), sjá Hrafn.
 Rafnkelsstaðir í Hrunamannahrepp 634.
 Rafnsey (Rafsey, sbr. nú Hrappsey) á Breiðafirði 636.
 Rafnshellir, sjá Hrafnshellir.
 Ragna Bárðardóttir 397.
 Ragnheiðarson (Ragnríðarson): Ólafr.
 Ragnheiðr Jónsdóttir 857.
 Ragnhildr móðir meistara Herjólf, frú 413.
 rakstr skeggs og krúnu klerka 532, 550, 804.
 Ramn, sjá Hrafn.
 rán 57, 165, 175, 187, 188, 213, 230, 233, 255, 401, 402, 523, 554, 565, 586, 587, 654, 801, 824, 831. — kirkjurán (sbr. sacrilegium) 745. — lagarán 657. — ránsmenn 26, 175, 187, 221, 420, 752, 763. — ránssök 175, 187.
 Rangagjögr í Grindavík 75, 361, 362.
 Rangárvellir 675. — Rangárvallasýsla, Rangárbíng 343, 676, 679, 854, 869.
 rangindi 187, 195, 255, 415, 419, 587. — rangindi lénsmanna 415.
 rangvirðing 214.
 rani (sbr. rími) 850.
 rannsak, rannsókn 177, 197, 199, 205, 227, 338, 357.
 Rannshellir, sjá Hrafnshellir.
 Ránriki í Noregi 859.
 raptr, raptar 333. — raptviðr, sjá viðr.
 rasura (á skrá) 619.
 Rauða, Rauðará í Þjórsárdal 866.
 Raubagnúpr (Raubignúpr) á Mel-

- rakkaslétu 308, 311, 313, 315, 320, 322, 432, 486.
- Rauðaskiða (rétt: Rauðaskriða, sbr. Jóns og Pétursmáldaga) á Skaga nyrðra 471.
- Rauðiháls (Rauðhóls) í Mýrdal 742.
- Rauðilækr í Héraði (Öræfum) 773, 774, 775—777.
- Rauðilækr hinn eystri (efri) í Holtum í Rangárfingi 86, 698. — Rauðilækr hinn ytri (neðri, syðri) 86, 698.
- Rauðimelr í Hnappadalssýslu 113—114.
- Rauðseyjar á Breiðafirði 636.
- Rauðskinna (máldagabók og galdra-bók) 424.
- Rauðsskógr (Rauðdalsskógr í Vilchinsbók) í Hofstaðalandi í Reykhólasveit 577.
- Rauðuhellar (Röðuhellar) í Héraði (Öræfum) 776.
- Rauf á Tjörnesi 316, 318, 433. — Raufarrei 316, 318.
- Rauf í Trékyllisvík 622².
- Rauf, rekamark Staðar í Sóganda-firði (sama örnefni?) 575.
- Raufarberg (Raufaberg, sbr. nú Rauðaberg) í Fljótshverfi 739, 778.
- Raufarhöfn á Melrakkaslétu 90, 307, 312, 314, 315, 321, 426, 432, 486. — Raufarhafnarreki 90, 307.
- Raumaríki í Noregi 153, 859.
- Raumsdalr í Noregi 859.
- Raun, sjá hraun.
- Raunadalr (sbr. Hraunadalr), sjá Raupnadalr.
- Raupnadalr (Rjúpnadalr?), Rauna (Hrauna)dall á Skaga nyrðra 250—251.
- raust (= atkvæði) 148—149.
- rautt 329, 532, 550, 804. — rautt skinn 329.
- Raymundus 601, sjá Reymundus.
- Raynutius Runsini 237.
- Raynutius Venture 237.
- receptio sanguinis et corporis (domini) 526, 548, 555, 562.
- rector, rectores: rectores capellarum 389. — rectores ecclesiarum 704. — rector Electensis dioceseos 608, 610. — rector ecclesie de Novalibus 608, 610.
- redditus capituli 388. — redditus ecclesiastici 388, 389. — redditus episcopatum canonicorum 388.
- Refasveit í Húnavatnssýslu 835.
- reflar 708. Sjá kirkja.
- refsing, refst 173, 174, 199, 200, 233, 286, 325, 339, 357, 393, 533, 551, 722, 765, 804, 834.
- Refstaðir í Landbroti, sjá Erpstaðir.
- Refstaðir í Vopnafirði 318.
- regalia 107.
- regina 845 (sbr. drottning).
- regla (klerka), heilög regla 240. — heilög regla á Reynistað 398, 735—736. — heilög regla í Viðey 832. — reglubróðir 789. — reglumenn, reglumunkar 353, 501, 705, 706. — reglusystir 705.
- regnum 100—107, 141—147, 190, 191, 235—237, 302—304, 328, 352, 610, 652, 717. — regnum Norveie (Norvegie) 610, 717. — regnum Gocie, Svecie, Norveie, 610. — barones regni 145. — defensio regni 144. — leges regni 142. — principes regni 147.
- reið: spellreiðar á hrossum 422. — sbr. yfirreið biskups 325. — reiðskjóti 38. — skjótr (reiðskjóti): at fella skjót 126. — reiðskjótafall við biskup 126.
- reiða, at gefa fólki reiðu 792, 809, 825, 827.

reiða. reiðsla, at reiða (sbr. af-reiðsla): reiða af hval 124. — reiða fyrir hálf t heimaland xxx. hundraða 113. — reiðsluhluti í jörðu 436.

Reiðatjörn á Tvidægru 359.

reiði, skipreiði 153, 364, 537, 735.

Reiðolfsþveit(r) í Stafangri í Noregi 644.

reiknan, reikningr, reikningskapr 196, 327, 357, 607, 647, 650. — skuldareikningr 727.

Reipavatn á Hrútafjarðarheiði 359.

rekar, rekamörk, rekaskrár, (sbr. fiskreki, fjara, grasnautnarreki, hvalreki, matreki, renningar, trjáreki, viðreki) 834. — rekar Árness 617. — Asgeirsár 479. — Áss í Kelduhverfi 428. — Auðkúlu 474. — Breiðár 772 — 773. — Eyrar í Bitru 409. — Eyrar í Seyðisfirði 616. — Flata-tungu 462. — Garða á Álptanesi 361—362. — Garða á Akra-nesi 403. — Garðs í Kelduhverfi 427. — Gaulverjabæjar 671. — Gilsbakka 359. — Gizurar galla 317. — Grenjaðarstaða 308, 309, 320, 431—433. — Gríms-eyjar 441—442. — Grýtubakka 445. — Gunnsteinsstaða 485. — Hafrafellstungu 426. — Haga á Barðaströnd 259. — Háls í Fnjóskadal 439. — Helgafells-klaustrs 116, 164. — Hjalta-bakka 475. — Hnappavalla 774. — Hof í Álptafirði 768. — Hóla í Hjaltaadal 304—310, 317—319, 708. — milli Hornafjarðar og Hjörleifshöfða 641—642. — Húsa-víkr á Tjörnesi 423. — Hvamms í Laxárdal 468. — Hvamms í Vatnsdal 476. — Höfða í Höfða-hverfi 446. — Höskuldsstaða 471. — Ingjaldshvols, Kjalvegs og Þrándarstaða 165. — Jör-

undar biskups Þorsteinssonar og Sigurðar úr Hlíð 315—317. — Keflavíkr undir Jökli 849. — Krýsuvíkr 361. — Laufáss 447. — Márstaða í Vatnsdal 475. — Miklabæjar í Blönduhlíð 461. — Múla 308, 309, 320, 431, 432, 434. — Munkaþverfarklaustrs 88 — 92, 320—322, 486—487. — Mælifells 465. — Möðruvalla-klaustrs 310—314. — Presthóla 426. — Raudalækjar 776. — Reykhóla 120. — Reynistaðar-klaustrs 766—767. — Rosthvel-inga 76—80. — Sauðaness 425. — Silfrastaða 462. — Skálholts-staðar 67—76, 618, 621—623, 785. — Skarðs á Skarðsströnd 117, 635. — Skinnastaða 320, 426. — Skóga undir Eyjafjöllum 677. — Snóksdals 258, 736. — Spákonufells 469—470. — Staðar í Hrútafirði 484. — Staðar í Steingrímsfirði 261. — Staðar í Sögandafirði 575. — Staða-staðar 114. — Stafafells 769. — Strandarkirkju í Selvogi 123—125. — Sælingsdalstungu 633. — Tjarnar á Vatnsnesi 481. — Tröllatungu 119, 408. — Uden-fells 477. — Valla í Svarfaðar-dal 455. — Vallaness 83. — Vatnsfjarðar 618—621. — Vestr-hópshóla 480. — Viðeyjar-klaustrs 81, 245—248, 832. — Viðimýrar 466. — Viðivalla í Skagafirði 461. — Þoroddstaða 436. — Þykkvabæjarklaustrs 740, 851—856. — Þaunglabakka 443—444. Sbr. nafn hvers þessara staða um sig. — smäreki 245, 246. — stórreki 403. — Reka-bálkr Jónsbókar 173. — reka-bréf 641—642. — rekageymsla 642. — rekagögn 708. — reka-kaup 766—767. — rekamaðr

642. — rekamörk 432, 446, 616, 618, 641—642. — rekpartar fyrir austan Skaga 735—736. — rekaskipti Rosthvelinga 76—80. — rekaskipti á Skaga nyrðra 492. — rekaskrá Jóns biskups skalla (1374) 2. — rekaströnd 164. — rekasölur 766—767.
- Rekavík bak Látrum á Hornströndum 619.
- rekka (sbr. hvíla, sæng): hundraðsrekka 425. — rekkjuklæði 119, 480, 549, 665. — rekkjuklæði til kúgildis 119.
- rekstr: lambarekstr 4, 434. — ungneypa rekstr 773. — náttrekstr búsmala 773.
- rekstr (embættisrekstr) sýslumanna 356.
- reliquiæ (sbr. helgir dómar) 280, 512, 687, 769, 770, 778. Sbr. festum reliquiarum.
- Remundus, sjá Reymundus de Ponna fírti.
- renningar (sbr. reki) 120, 164, 261, 484. — rekar og renningar 120, 165.
- renta, rentur (sbr. ávöxtr, tekjur, vöxtr) 515, 543, 556, 563, 612, 632, 711, 712, 831, 858. — biskups renta 858. — prestarenta 612. — renta vicarij 712.
- Renus (Rín) 723. — vinum de Reno (Rínarvin) 423.
- Requies æterna 30, 798.
- rétt (fjárrétt) 124, 671. — nautarétt 681. — réttarhald 688.
- réttarbót, réttarbætr 11, 15, 108—112, 155, 158, 161—163, 168, 173, 174, 196, 200, 201, 203—204, 270, 272, 273, 275, 283, 288—299, 332—333, 336—341, 342—345, 347—349, 355, 356, 363—371, 379—387, 390—395, 399—402, 404—406, 411—414, 415—420, 421—422, 489, 514, 563, 566, 645, 648—649, 651—652, 764—766, 787—788, 845—846, 859—860. — konunganna lögteknar réttarbætr 355, 356. — Herjólfsréttarbót, þræturéttarbót 411—414. — Møðruvalla-réttarbót, Réttarspillir 380. — réttarbætr Magnúsar konungs lagabætis 108—112, 161—163. — réttarbætr Eiríks konungs Magnússonar 196—206, 272—275, 282—298. — réttarbætr Hákonar konungs háleggs 332—333, 356—341, 342—345, 347—349, 363—366, 367—371, 379—387, 390—395, 399—402, 404—406, 411—414, 415—420, 421—422. — réttarbætr Magnúsar konungs Eiríkssonar 648—649, 651—652, 664—666, 787—788, 845—846, 859—860, 874. — réttarbót um arftöku ofl. 379—386. — um arftöku ættleiðinga 411—414. — um áþéttisorð 291. — um bréfabrot 399—402. — um eida 15, 418. — um félagsgerð hjóna 347—349, 395. — um forkaupsrétt konungs 161—163. — um framfærslu 289—298. — um skuldir handgeinginna manna 339—341. — um hefndarverk 416—417. — um heitingar 336—339. — um héraðsfleyg mál (bygðarrým) 369—371. — um heytoll 292. — um hross 421—422. — réttarbætr við Jónsbók 282—288, 342—345, 390—395. — um Kristinrétt ofl. 272—273, 342—345, 404—406. — um það, sem landinu er nýtsamlegt 416. — um lausamenn 859—860, 874. — um lénsmanna rangindi 415—420. — um lögþingissókn 371, 386—387. — um óbótamál 108—112. — um óðalsbrigði 291. —

- um »prófastar« 203—206. — um ráðspjöll kvenna 292. — um skyldur og réttindi klerka 383—386. — um ranga sök 417, 566. — um »stefnufall« 200—203. — um löglega stefnda menn 417—418. — um það, að sýslumenn geri rétt 367—369. — um sýslur ofl. 664—666. — um verzlun 332 333, 845—846. — um verzlunarskuldur 648—649, 787—788. — um víg ungra manna 416. — um vitnisburð ungra manna 291—292. — um vörufals 651—652. — um þýfsku 416.
- réttarfar 286.
- réttari 109, 182, 200, 286, 296, 344, 383, 384, 402, 585, 588.
- réttindi 149—150, 155, 163, 172, 187, 191, 239, 241, 255, 268, 274, 327, 338, 357, 363, 364, 366, 383, 384, 385, 387, 391, 401, 406, 420, 496, 589, 627, 658, 706, 732, 834. — landsréttindi 354. — réttindi heilagrar kirkju 191, 253. — réttindi klerka 155. — réttindi konungs 150. — réttindi þegnanna 364.
- réttilausir menn, réttlaus mál 292, 294, 627.
- réttnæm orð og gerðir 793, 805, 815.
- réttr forn og nýr 491. — landsins rétttr, lands rétttr 196, 355, 381, 390. — biskups rétttr 370. — rétttr heilagrar kirkju 150, 165, 500, 532, 588, 629, 719. — rétttr konungs 356. — rétttr krúnunnar 765. — rétttr kvenna 292. — tvöfaldr rétttr 645. — v. hundraða rétttr 292. Sbr. réttlaus.
- réttsýni, réttsýnis (sbr. gagnsýni, sjónhending) 92, 250, 309, 373, 484.
- rex, reges (sbr. konungr) 100—107, 139—147, 190—191, 236, 302, 328, 703, 845. — juramentum regis 191.
- reyðar (ræydar), reyðarhvalir 345, 346, 786.
- Reyðará á Tjörnesi 428.
- Reyðarfjörðr í Suðrmúlasýslu 768.
- Reyðarvatn á Rangárvöllum 87.
- reykelsi (sbr. eyrir, mörk) 62, 435, 440, 442, 449, 451, 454, 456, 458, 464, 471, 482, 665, 667, 693, 694, 696, 698, 708, 741, 769, 779, 780, 786. — xx. merkr vax og reykelsi, leysa eyri hverja mörk 454. — reykelsis-buðkur með kopar smeltr 709.
- Reykhólar á Reykjanesi í Barðastrandarsýslu 120, 619.
- Reykhverfingar í Suðrþingeyjarsýslu 433.
- Reykir í Biskupstungum 670.
- Reykir í Skagafirði 726.
- Reykir á Tjörnesi 433.
- Reykir í Tungusveit í Skagafirði 372—373, 465—466, 488.
- Reykjadalur fremri í Ísafirði 621.
- Reykjadalur í Suðrþingeyjarsýslu 437, 862.
- Reykjahlíð við Mývatn 429—430, 488.
- Reykjaholt í Borgarfirði 241, 358. — Reykhyltingar 622, 623.
- Reykjaholt í Þjórsárdal 865.
- Reykjanes við Reykjarfjörð 620.
- Reykjanes í Steingrímsfirði 116, 261.
- Reykjadalur í Hrunamannahreppi 668.
- Reykjarfjörðr á Hornströndum 620.
- Reykjarfjörðr í Vatnsfjarðarþingi um 621.
- Reymundus de Penna forti 216.
- Reynifell á Rangárvöllum 688.
- Reynines, Reynisnes í Skagafirði, Reynistaðr, Reynisness staðr, staðr í Reyni(s)nesi, Reynistaðar-

- klaustr 300—302, 397—399, 466, 488, 735—736, 766—767, 864.
- Reynines í Suðrþingeyjarsýslu (= Gjögr austanmegin Eyjafjarðarmynnis) 443.
- Reynir í Mýrdal 740, 741—742. — Reynisþing 874.
- Reynivellir í Fellshverfi í Hornafirði 771.
- Reynivellir í Kjós 82.
- Reynshólar í Miðfirði (í Jónsmáldaga Reykehólar; í Pétursmáldaga Reynihólar) 482.
- riddari, riddarar 214, 366, 372, 496.
- Rif á Melrakkaslétu 90, 432, 486. — Rifsreki 90, 432.
- Rif á Skaga nyrðra 249, 250, 269. — Rifsland 250.
- Rif á Snæfellsnesi 165.
- Rífkelsstaðir í Eyjafirði 485.
- Rífsker á Reykjanesi í Strandasýslu 408.
- ríkir menn, ríkismenn, ríkisfólk, hinir ríkari menn 628, 640, 754, 789, 844.
- ríkisráð, ríkisins ráð 496—498, 719, 858.
- ríkisstjóri 510.
- ríkisstjórn 159, 273, 381, 390, 420, 510.
- rimi fyrir ofan Þórugarð (Þvergarð) 850.
- Ringheimr í Noregi 341.
- Ringver, sjá Hringver.
- Ríp í Hegranesi 467, 488.
- ris 652. Sbr. hrísgrjón.
- ritningar, heilagar ritningar 277, 799, 813.
- rjáfr 277. Sbr. kirkja.
- rjómi 870.
- Rjúpnadalr, sjá Raupnadálr.
- Rútey, eign Hjaltabakka kirkju 475.
- Róardalr, Róarsdalr, sjá Hróarsdalr.
- róðr 519, 545, 558, 565, 572, 805, 817, 825. — útróðr 391. — útræði 854.
- Rófstaðir, sjá Hrófstaðir.
- Rogn í Noregi 341.
- Rognaldus lendr maðr norrænn (sbr. Rögnvaldr) 106.
- rógr 235, 419, 521, 539, 546, 553, 558, 573, 807, 817.
- Rói kórsbróðir í Niðarósi 20.
- rolla (skrá) 208.
- Róma, Rómaborg 46, 160, 181, 213, 235, 322, 323, 606, 608, 609, 847. — Rómakirkja, Rómaborgarkirkja 181, 213, 583, 584. — Rómakirkjuhirðir 583. — heilög Rómverja kristni 180, 583. — Rómaskattr 61, 233, 234, 544. — Romana curia 237. — Romana ecclesia 237, 607, 609. — Romanus pontifex 101—105, 106.
- Rosmhvalanes, Rosmhvalnes, Rosthvalsnes 76, 78, 81. — Rosthvelingar, Rosthvelnesingar 76, 78. — rekaskipti Rosthvelinga 76—77. — hvalskipti Rosthvelinga 78—80.
- ross, sjá hross.
- Rosthvalsnes, Rosthvelingar, sjá Rosmhvalanes.
- rostungstennr 235.
- Rótabakkar undir Eyjafjöllum 870.
- Ráðuhólmr (Rauðuhólmr) 3.
- Rúfey(ar) á Breiðafirði 117, 635, 636. — Rúfeyjarhólmr 117, 635.
- rúgr 153.
- rúmhelgir dagar 29, 40, 42, 115, 116, 129, 410, 601, 603, 803. — rúmhelgar 774. — rúmheilagt 479, 481.
- rúnar 750, 762, 843. — lífrúnar 749, 750.
- runnar (skógarrunnar) 866.
- Runólfr ábóti í Múnklifi 330, 331, 350, 351.

Runólfur Ólafsson ábóti í Viðey 80, 81, 194, 195, 245.

Runólfur prestur, umboðsmaður Jóns biskups Haldórssonar (= Runólfur anima?) 717, 720, 724, 725.

Runólfur Sigmundarson ábóti í Þykkvabæ í Veri 92, 166—167, 237, 238, 267, 269.

Runólfsson: Árni (sbr. Brynjólfs-son), Sveinn, Þorlákr.

rúst 870. — bæjarrústir 872.

Rygjafylki í Noregi 859.

rykti 369, 371. — stórmæla (stór-mála) rykti 369, 371.

ræðismaður 729, sbr. ráðsmaður.

Ræland 281.

rætr (rótartré) 321, 486. Sbr. viðr. »röðra» 866.

Rögnuson: Bergálfur.

Rögnvaldur lendr maður í Noregi 145, 154. Sbr. Rognaldus.

Rögnvaldsson: Jón, Ólafr.

röndóttir, röndótt 25, 532, 550, 804.

Sabbata 601.

Sabinensis 703, 706, 713, 724. Sjá Vilhelmus.

sacerdos 137, 212, 353, 512, 703, 704, 713, 715, 716. — officium

sacerdotale 135, 800. Sbr. prestur.

sacramentum, sacramenta 47, 135, 276, 277, 507, 630, 710, 711,

757, 881. — sacramentisbæn 507.

sacrarium 29, 276, 527, 528, 549, 551, 555, 562, 563, 566, 797. Sbr.

sacrarium munnlaug, sjá kirkja.

sacrificium 528, 549, 551, 563.

sacrilegium 103, 135, 142, 232, 704, 707. Sbr. kirkjurán.

sacrista 326.

sacristia 350.

sáð 153, 544. — helmingarsáð frá Eidi til Viðeyjar 377. — sáðjörð í Reykjanesi í Vatnsfjarðarþing-

um. Sbr. akrland, körn, mælir, sáld, sældingr.

Sadorensis episcopus 608, 611.

safn (= fjallsafn) 666.

sagnameistarar 493.

Sagnes, sjá Sandnes.

sakaráberi 199, 201, 223.

sakeyrir 108—109, 133, 134, 207,

209, 222, 369, 509, 765, 834.

sakferli, sakaferli 159, 387.

saktal 126. — Saktal Jónsbókar 859.

saladagar 421.

sálastefnur 393, 660.

sálubót 151, 241, 336.

sálugjafir 94, 183, 197, 202, 209, 425, 450, 451, 453, 490, 586, 689.

sálumessa 63, 119, 446, 453, 479,

485, 514, 542, 543, 556, 563,

566, 634, 683, 697, 794, 799,

803, 813.

sáluþiðir 118, 481, 514, 543, 556, 563.

sáluvers 30.

sáld, sjá sældingr.

sálmar 215, 514. — sálmar Davíðs 215.

Salomon Gyðingakonungur 41, 42.

Salomon biskup af Osló (1322—1351) 510, 511, 702, 705, 709.

Salomon Þóraldason 378.

salt 154. — salt vígt 26, 31, 35.

— saltbrenna á Máná á Tjörneshi 90, 487. — saltkatlar 153.

salt (= saltfiskur og saltsilungr): xij. aurar í salti frá Vík í Mýr-

dal til Þykkvabæjarklausturs 738.

— v. vættir salts af Hrísey til Munkapverár 486. — viij. vættir

salts af Arnanesi (sbr. Arnar-

drangr) til Kirkjubæjarklausturs

782. — saltbelgir iiij. frá Ofan-

leiti til Odda 88, 691.

saltari, sjá psaltari.

Salthöfði í Öræfum 773.

- Saltnes í Norðrþingeyjarsýslu 309,
 311, 863. — Saltnesgarðr 309,
 311.
 Saltvík við Skjálfaflóa 316, 318.
 Saltvík í Hrutafirði 484.
 sálún 708. Sjá kirkja.
 salve sancta parens 280.
 sambúð líkamleg 752.
 samdrykkja 536, 541.
 samganga, samgöngur 204, 278,
 764, 803, 820, 838. — sam-
 gönguöl 754.
 samkoma á hausti 59. — samkoma
 til tíundarskiptis 126.
 samkomudrykkja 536.
 samkunda 340, 422, 536.
 samlag við konu 38.
 sammæli 719. Sbr. samþykkt.
 samneyti 38, 180, 212, 213, 215,
 216, 217, 218, 219, 232, 254,
 590, 600, 794, 803, 843. — sam-
 neyti við dauða menn 794, 803
 samningr, sami 241, 253, 263,
 266, 323, 325, 349, 642, 718,
 719, 729, 849, 857.
 samræði við konu 44—45, 588,
 603.
 Sámstaðir ytri í Fljótshlíð 687.
 Sámstaðir í Hvítársíðu 359. —
 Sámstaðamenn 359.
 samsæti 216.
 samtak, samtök 354, 355, 357,
 857. — samtök og sáttmáli Ís-
 lendinga 355.
 samvist líkamleg 752, 873.
 samvizkualdr 519, 545, 558, 565,
 807.
 samþykkt, samþykktir 28, 154, 334,
 354, 355, 383, 499, 509, 533,
 550, 572, 591, 594, 640, 649,
 650, 675, 719—720, 795, 804,
 825, 838. — Sbr. alþingis-
 samþykkt. — almúgans samþykkt
 334. — Áshildarmýrarsamþykkt
 355. — bóndasamþykkt 355. —
 samþykkt Íslendinga um að
 vernda landsréttindi Íslands 355.
 — kirkjubings samþykkt 225. —
 samþykkt ríkisins ráðs 719.
 sancta septimana 48.
 sanctus 189, 190.
 Sandá (Saudá) í Þistilsfirði 69, 73,
 307, 313, 314. — Sandárós
 (Saudárós) 69, 73.
 Sandabólsskógr, sjá Saudabóls-
 skógr.
 Sandafell í Þjórsárdal 866, 868.
 Sandar (= Breiðamerkr og Skeið-
 arár sandr) 776.
 Sandar í Dýrafirði 882.
 Sandar undir Eyjafjöllum 683.
 Sandar í Meðallandi 739, 872. —
 Sandahólmar í Kúðafjöti 871.
 Sandártunga (-ur) í Þjórsárdal 865,
 867, 868, 869.
 Sandatunga í Þjórsárdal 867. Sbr.
 Sandártunga.
 Sandeyjar á Breiðafirði 118, 862.
 Sandeyri á Snæfjallaströnd 615.
 Sandfell í Axarfirði 309.
 Sandfell í Örfæmum 775, 777. —
 Sandfellingar 776.
 Sandgerði á Rosmhvalanesi 77,
 78. — Sandgerðingar 77.
 Sandgil á Rangárvöllum (fór af
 fyrir foksandi nálægt 1760) 87,
 88, 693.
 Sandgil (sanngil) á Langaness-
 ströndum 72, 75.
 Sandhaugar í Bárðardal 439.
 Sandhólaferja við Þjórsá 681, 691.
 Sandhólar á Tjörnesi 91, 487. —
 Sandhólareki 487.
 Sandhólar í Saurbæjarhreppi í Eyja-
 fjarðarsýslu 451.
 sandhóll 854. — sandhólmi 870.
 — sandhraun 853.
 Sandhöfði í Héraði (Örfæmum) 774.
 sandkross, rekamark Saudanes-
 kirkju 425.
 Sandlækjarhjáleiga í Gnúpverja-
 hreppi 867, 868.

Sandlækjartorfa í Þjórsárdal 867.
 Sandlækr (Saudlækr) undir Eyja-
 fjöllum 85, 681.
 Sandnes í Kaldaðarneshreppi í
 Strandasýslu 261.
 Sandnes, rekantak Reykhóla í Bárð-
 strandarsýslu (hið sama?) 120.
 sandr fyrir austan Geil í Tungu-
 sveit 373.
 Sandr (Ingjaldssandr) í Ísafjarðar-
 sýslu 960.
 Sandr í Þistilsfirði 69, 73. — Sands-
 endi 69, 73.
 Sandr í Kelduhverfi 427, 428.
 Sandr við Skjálfaðafloa 91, 481²,
 487.
 Sandshorn í Fjörðum í Suðrþing-
 eyjarsýslu 445.
 Sandsik í Skagafirði 745.
 Sandvatnshlíð á Biskupstungna af-
 rétti 669.
 Sandvík í Bárðardal 488.
 Sandvík eystri í Grindavík 76.
 Sandvík í Grimsey 486.
 Sandvík á Hornströndum 620.
 Sandvík (Saudvík) á Skaga nyrðra
 462.
 Sandvík í Suðr-Múlasýslu 72, 75.
 Sandvíkingr, sjá Sandvíkrskógr
 868.
 Sandvíkrskógr í Þjórsárdal 866,
 868.
 sanguinis effusio 184.
 sannanarmenn 47, 658.
 sár 207, 209, 286, 354, 417.
 sár (flát) 276, 822. — skirnarsár
 276, 822. Sbr. kirkja.
 Saraceni 184, 587.
 sátu (heys) 444. — sæti 684.
 satanas 810.
 Satangrensis (sbr. Stafangrensis)
 episcopus 610.
 satisfactio 724.
 sátt, sætt, sáttargerð, sættargerð
 100—106, 189—155, 158, 177,
 194, 274, 328, 324, 325, 327,

841, 510, 648, 646, 659, 660,
 718, 729, 794, 803, 881, 889. —
 sættargerð konungs og erkibisk-
 ups um takmörk valds konungs
 og klerkdómsins 100—106, 189
 —155. — sættargerð Lafranz
 biskups og Guðmundar ábóta
 um tífundamál Þingeyraklaustrs
 580. — launsættir 510. — sætt-
 arrof 643.
 sáttmálar Íslendinga við Noregs-
 konung: Gamli sáttmáli 333, 496,
 863. — sáttmáli við Eirík kon-
 ung Magnússon (1280), nú ekki
 til 164. — sáttmáli við Hákon
 konung hálegg (1302) 833—836.
 — sáttmálatilboð Íslendinga við
 Magnús konung Eiríksson (1820)
 496—498. — Sbr. samtök og
 sáttmáli Íslendinga (1906 eða
 1875) 355 (= Árnesingaskrá).
 Saudá (»Sandhä») í Þistilsfirði 907,
 318.
 Saudabólsskógr í Héraði (Öræfum)
 777.
 Saudadalsá á Vatnsnesi 481.
 Saudadalr, jörð í Húnavatnssýslu
 482.
 Saudadalr, dalr í Húnavatnssýslu
 475.
 Saudanes á Langanesi 69, 73, 306,
 425, 488, 726, 785—786. —
 Saudanes hið syðra 425. —
 Saudanesmenn 434.
 Saudanes við Súgandafjörð 576.
 Saudholt í Meðallandi 873.
 Saudhúsvöllr undir Eyjafjöllum
 683.
 saudpeningr: verð hans 169—170
 (forustugeldingr, geldingr, lamb-
 gotur, lambgymbarr, rútur, saudir,
 ær). — saudir, saudfé af öllu
 tagi 163, 285, 377, 431, 447,
 617, 665, 671, 689, 788, 745. —
 vetrgamlir saudir 489, 448, 451,
 464, 465, 475, 479, 488, 667,

687, 688, 691. — tvævetrir sauðir 667, 687, 708, 776, 779, 780. — þrevetrir sauðir 672, 776. — gamlir sauðir 469, 672, 688, 691. — sá er á vj. sauði at vetri taki einn melrakka á .xij. mánuðum 299. — afgipt sjálfðauðs sauðfjár, ef nýtt er 126. — sauðahöfn 85, 247, 681, 832. — ásaunr, ásaunarkúgildi, ær (sbr. kúgildi) 62, 63, 66, 86, 114, 117, 119, 120, 257, 259, 260, 361, 378, 404, 408, 426, 427², 433, 434, 435, 436, 438, 439, 440, 441, 442, 445, 446, 447, 448, 451, 453, 455, 458, 459, 460², 461, 462, 463, 464, 465², 466, 468², 469, 471, 472, 473², 475, 477², 478², 479, 480², 481, 482², 483, 484, 575, 577, 581, 617, 633, 635, 661, 662, 663, 666, 667², 668, 669², 670, 671, 677, 680, 681, 683, 684, 685², 686, 687, 691, 693, 694, 695², 696, 697, 698², 700, 708, 714, 738, 741, 743, 768, 770², 771, 773², 776, 777, 779, 780, 781, 783, 785. — ær loðin og lembd 698. — lömb, sjá lamb. — gymbrar 448. — vetr-gamalt fé 436, 455, 482, 672, 708, 781. — búfé, sjá bú. — forustusauðir 359, 708. — geldfé, geldær, sjá geldfé. — geldingar 88, 403, 738, 781. — vetr-gamlir geldingar 114, 442. — tvævetrir geldingar 83, 86—88, 447, 455, 688, 779, 780. — geldingar gamlir 86—88, 455, 688, 779, 780. — geldingahöfn 776. — hrútar, sjá hrútr. — sauðpeningr c. 1269: á Búrfelli 83. — á Kirkjubæ í Vestmannaeyjum 66. — í Villingaholti 62. — 1270: í Odda 86. — í Vallanesi 83. — til Viðborðs frá Einiholti

83. — 1274: á Reykhólum 120. — á Skarði á Skarðsströnd 117. — á Staðastað 114. — í Tröllatungu 119. — c. 1286: í Bjarnarhöfn 257. — á Eyri í Skutilsfirði 260. — c. 1306: á Gilsbakka 359. — c. 1307: í Krýsuvík 361. — c. 1313: á Nesi í Selvogi 378. — c. 1315: á Eyri í Kjós 404. — í Görðum á Akranesi 408. — 1317: í Tröllatungu 408. — 1318: í Ábæ í Skagafirði 463. — á Barði 458. — á Bergstöðum 473. — í Blöndudalshólum 473. — í Bólstaðarhlíð 472. — á Breiðabólstað í Vatnsdal 478. — á Breiðabólstað í Vestrhópi 479. — á Eyjardalsá 438. — í Flatey á Flateyjardal 441. — í Garði í Kelduhverfi 427. — á Gnúpi í Miðfirði 483. — í Goðdölum 464. — á Grenjaðarstað 433. — í Grims-ey 442. — í Grímsungum 477. — á Grýtabakka 445—446. — á Hálsi í Fnjóskadal 439. — á Hjaltabakka 475. — á Hofi á Höfðaströnd 460. — á Hofi á Skagaströnd 469. — á Hrafnagili 453. — í Hvammi í Laxárdal 468. — í Hvammi í Miðfirði 481. — í Höfða í Höfðahverfi 446. — á Höskuldsstöðum 471. — á Illugastöðum 440. — í Kaupangi 449. — í Laufási 448. — í Málmei 459. — á Melstað 482. — á Miklabæ í Blönduhlíð 461. — á Miklabæ í Óslands-
hlíð 460. — í Múla 434. — á Mælifelli 465. — á Nesi í Aðaldal 435. — á Reykjum í Tungu-
sveit 465. — í Saurbæ í Eyja-
firði 451. — á Sjaarborg 468. — á Skinnastöðum 427. — á Spákonufelli 469. — á Staðarbakka 482. — á Stað í Hrótafirði 484.

— á Svalbarði í Þistilsfirði 426. — á Tjörn á Vatnsnesi 480. — á Undenfelli 477. — í Vestriþópshólum 480. — í Viðidals-tungu 478. — á Viðimýri 466. — á Viðivöllum 462. — á Völlum í Svarfaðardal 455. — á Þóróddsstöðum 436. — á Þaunglabakka 445. — c. 1324: í Garpsdal 577. — á Stað í Súgandafirði 575. — 1326: í Holti undir Eyjafjöllum 581. — 1327: í Árnesi 617. — á Skarði á Skarðsströnd 635. — í Sælingsdals-tungu 633. — c. 1331: í Bræðratungu 669. — í Gaulverjabæ 671—672. — í Haukadal 667. — í Hlíð í Biskupstungum 670. — á Hofi í Eystrahrepp 662. — í Hruna 665. — í Reykjadal 666. — í Steinsholti 663. — á Torfastöðum 669. — í Tungufelli 667. — í Villingaholti 661. — c. 1332: á Ámúlastöðum 685. — í Árbæ 698. — á Breiðabólstað í Fljótshlíð 687, 689. — í Dal undir Eyjafjöllum 683. — í Eyvindarmúla 686. — í Holti undir Eyjafjöllum 681. — í Kálfholti 698. — í Klofa 695. — á Krossi 685. — í Miðbæli 679. — í Mörk (efstu) undir Eyjafjöllum 684. — í Næfrholti 694. — í Odda 691. — í Skarði eystra 693. — í Skarði ytra 695. — í Skógum 677. — í Snjallshöfða 697. — í Steinum 680. — á Stóruvöllum 696. — 1333: á Eyri í Skutilsfirði 700. — c. 1336: á Kirkjubæ í Tungu 708. — 1340: á Höfðabrekku 741. — á Reyni 741. — á Sólheimum 743. — á Þykkvabæ í Veri 738. — c. 1343: í Asum 785. — í Borgarhöfn 770. — á Breiða 773. — á Búlandi 783. — á Hofi í Álpta-

firði 768. — í Hofsfelli 770. — á Hnappavöllum 778. — á Kálfafelli í Fljótshverfi 779, 780. — á Kálfafelli í Hornafirði 771. — í Kirkjubæ á Síðu 781. — á Lómagnúpi 777. — á Rauðalæk 776. — saugjald til Breiðabólstaðar í Fljótshlíð 688. — saugjald til Fells í Kollafirði 258. — saugjald til Odda 86—87, 691. — ærgjald úr Æðey til Vatnsfjarðar 620. Saugungshamrar undir Eyjafjöllum 85, 681. Saugungsnes undir Eyjafjöllum 85, 681. Saurar í Helgafellssveit 116. Saurar í Laxárdal í Dalasýslu 633. Saurar í Strandasýslu 407. Saurbæjarfjara 633. Saurbær(inn) í Dalasýslu 717. Saurbær í Eyjafirði 451, 488, 649, 650. Saurbær á Kjálarnesi 64, 80, 404. Saurbær í Kolbeinsdal í Skagafjarðarsýslu 301. Saurbær í Vatnsdal í Húnavatns-sýslu 476, 477. Saurbær á Vatnsnesi 481. Saurlát, ey á Breiðafirði 116. saurlífi, saurlífnaðr (sbr. adúlterium, fornicatio, hördómr, karl, kona, kvikindi) 25, 30, 135, 805, 837. — saurgan af blöðlæti við konu 598, 604. — saurgan af þykkleik við karla 604. — at drygja skömm með karlmanni eða skynlausum skepnum 113. — saurgan af höndum sjálfs sín 598. — saurgan af höndum annars karlmanns 598, 604. — saurgan af borðu tré 604. — saurgan af hörðu tré 598. — sauruglega getinn 628. saurlífismenn 26. Saurlæk í Adaldal 434. Saurteigr í Saurbæjarlandi í Grims-tungnaþingum 476.

Saurveisa á Melrakkaslétu 313.
 Saurveisnalækr (Saurvesnalækr, Saurvessnalækr, Saurvestalækr, Saurvestnalækr) í Norðrþingeyjarsýslu 69, 73.
 Saxahvoll undir Jökli 115, 410, 411.
 Scalahult, sjá Skálholt.
 Scalholtensis 718, 723, 730, 731.
 Sbr. Scalotensis, sjá Skálholt.
 Scalotensis 190, 191, 192, 608 610, 748, sjá Skálholt.
 Scania rex 845.
 scaramuccia 329.
 Scarensis episcopus 608, 610.
 schipdracht 302. Sbr. skip.
 Schorcialupi (Schorciasupi) 237, 862.
 scriptum, scripta 189, 190, 237, 323, 539, 704, 707, 717, 718, 847.
 Sebastianus hinn helgi 403. — festum Sebastiani 458. — Sebastianus kirkja í Görðum á Akranesi 403. — Sebastianusmessa 696.
 secretum, secreta 523, 792, 796, 809, 829.
 segl 153, 176, 364. — landvarnar-segl 364.
 seiðr: at magna seið 604. — at seiða tröll 223.
 Seila í Skagafirði 467, 857. Sbr. Seyla (Seyla).
 sekt, sektir (sbr. eyrir, mörk) 58, 134, 152, 156, 157, 200, 207, 210, 225, 227, 256, 284, 285, 294, 298, 345, 364, 365, 366, 383, 387, 390, 394, 401, 402, 406, 419, 420, 532, 539, 540, 544, 552, 654, 655, 656, 657, 658, 793, 801, 805, 815, 824, 831, 860. — full sekt 860. — lagasekt 200, 401, 402, 655. — sektahandsal 294. — sekta-laust 287, 345, 391, 392, 536, 541, 800, 824.

sel, sjá selför.
 Sel (Seljaland) í Flóa 671.
 Sel í Meðallandi (eyðijörð, óbygð fyrir eða um 1550) 781, 782, 873. Sbr. Selkrókr.
 Sel, Oddakirkjujörð á Landi 86.
 Selá í Skefilsstaðahreppi í Skagafirði 301.
 Selá í Steingrímsfirði 407.
 Selá í Vopnafirði 72, 75.
 Selaklettur á Eyrarbakka 75.
 Selalón á Eyrarbakka 75. — Selalónsklettur 75.
 Selalækr á Rangárvöllum 87.
 Selaós á Langanesi 306.
 Selárdalur í Arnarfirði 246, 650, 700.
 Selbúðir í Landbroti (sbr. nú Seglbúðir) 781, 782.
 selför: at vera í seli 166. — atlega fjár at seli 744. — selför Akreyinga 82. — selför og selgjörð frá Eyhildarholti í Selshaga 744. — selför frá Gaulverjabæ á Neðravöllum 671. — selför frá Grenjaðarstað til Kringluvatns og í Skarði 431. — selför á Mársstöðum og upp með Leirá frá Görðum á Akranesi 403. — sel Haukagilsmanna 359. — selför frá Helgastöðum í Höragsdal 436. — selför frá Hjaltabakka í Saudadal 475. — selför frá Laufási á Flateyjarðalsheiði 447. — seljaland Sámstaðamanna 359. — selför frá Saudanesi hjá Balafelli 425. — sel frá Seljalandi undir Eyjafjöllum 870. — selför frá Staðastað í Duggusdal 114. — selför frá Vallanesi í Eyvindardal 83. — selför frá Viðey í Þormóðsdal 247. — selför frá Þerney í Starrdal 64. — selför frá Þrándarstöðum í Búrfellsdal 166.
 Selhagi, sjá Selshagi.

Selientes: crastinum Selientium 454.

Sbr. Seljumannamessa.

selja (seljutré) 321, 486. Sbr. viðr.

Selja í Noregi 721.

Seljaá í Kjós 82.

Seljaland undir Eyjafjöllum 683, 870. — Seljalandsá 683.

Seljatunga í Hvítársíðu 359.

Seljavatn (sbr. nú Selvatn) á Skaga nyrðra 250.

Seljumannamessa 443—444, 456, 646. Sbr. Selientes.

Selkrókr í Meðallandi 873. Sbr. Sel.

Sellón, ey á Breiðafirði 116.

selr, selir (sbr. foca, nót, orkn)

153, 376. — selabátr 635. —

útseladráp 768. — selskinn 235.

— selskinn á bók 435, 436,

437, 443. — selskinnsband á

bók 424. — selveiðr, selveiði

fyrir Akranesi í Miklaholtshrepp

114. — í Álptafirði í Suðr-Múla-

sýslu 768. — í Hópsósi í Húna-

vatnssýslu 376. — í Húnavatns-

ósi 475. — í Lóni í Skaptafells-

sýslu 769. — í Skersundi 620.

— í (Skjálfa)ndi 431. —

í Þernuvík og á Hvallátrum 615.

Selshagi í Bólstaðarhlíðarhreppi í Húnavatnssýslu 744—745.

Selsker 377.

Selsker fyrir Akranesi í Miklaholtshreppi 114.

Selstaðir í Selvogi 124.

Selvík á Skagaströnd 471.

Selvikrskógr (-ar; Selviðarskógr er rangt) Viðeyjarklausturs 247, 248.

Selvogr í Árnesþingi 123—124. —

Selvogsmenn 123.

seminis effusio 134.

Sendingarvík í Suðrþingeyjarsýslu 317, 318. Sbr. Senningarvík.

Senningarvík í Suðrþingeyjarsýslu 91, 443, 445. Sbr. Sendingarvík.

Septem dormientes 718.

Septem fratres 717.

sepultura 501, 704, 712.

serkr: messuserkr 599, 604. Sbr. kirkja, measureiða.

Serksson: Auðun, Bárðr.

sermo 712. Sbr. kirkja.

sermon Jóns biskups Árnasonar um Kristinrétt 273.

Sernginensis episcopus 610.

Setberg undir Eyjafjöllum 870.

Setberg í Eyrarsveit 257.

Setberg í Hornafirði 770.

Setbergsklettir í Suðrþingeyjarsýslu 92.

setningar, helgar setningar, setningar heilagra feðra, setningar heilagrar kirkju 185, 188, 213, 625, 628, 629, 707, 711, 712.

setstofa 646.

setstokkar 535.

settareiðr 163, 402.

settingar 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 91, 92, 245, 258, 261, 307, 309, 310, 311, 313, 314, 318, 319, 322, 330, 408, 425, 428, 432, 439, 465, 486, 619, 620, 736.

Sevinastaðir (sbr. nú Sæunnarstaðir) á Skagaströnd 470.

sex dægra (fasta) 85, 598, 605.

sexta feria (sbr. föstudagr) 601.

sextán daga hald 792, 793, 801, 805, 809, 814, 816, 817, 822, 823, 826, 828, 830—831.

sextándi hluti í hval 116.

Seyðisfjörðr í Ísafirði 616, 620.

Seyla, sjá Seila.

Siða (hérað) í Vestr-Skaptafellsýslu 298, 783, 784, 852.

Siða í Vestrhópi 479.

siðaskipti 411.

siðvani, siðvenja 148, 176, 177, 191, 213, 239, 241, 252, 253, 254, 287, 327, 496, 627, 645, 725, 729.

sif, sifjar, sifskapr, sifjaðr 26, 27, 29, 31, 60, 133, 200, 206, 210,

- 328, 517, 530, 557, 564, 570, 591, 597, 598, 602, 752, 753, 754, 755, 756, 763, 798, 803, 820, 838. — sifkona 517. — sifjaspell 60, 135, 382, 763. Sbr. frændsemi, guðsifjar.
- Sigfússon: Sæmundr.
- Sighvatr, rekæigandi með norð-austr-ströndum (= Sighvatr Hálfðánarson?) 310, 311, 314, 863.
- Sighvatr Hálfðánarson frá Keldum riddari (d. 1303) 95—100, 125, 265—267, 304, 305, 314, 863.
- Sighvatr á Leirhólum 406.
- Sighvatr Vigfússon landi, kórsbróðir í Niðarósi 20, 106, 146, 154, 322—323.
- Sighvatsdóttir: Steinvör.
- Sighvatsnautr, skógr Þykkvabæjar-klausturs í Langanesi 740.
- Sighvatsson: Einar, Jón, Sigurðr, Sturla, Þórðr.
- sigillum, sigilla 147, 189, 191, 194, 304, 353, 390, 674, 702, 705, 718, 848. — sigilli munimen 304.
- Sigljufjörðr í Eyjafjarðarsýslu 374, 375. — Sigljufjarðará 374.
- Siglugrímsey á Breiðafirði 116.
- Siglunes í Eyjafjarðarsýslu 443.
- Sigluvík á Hornströndum 620.
- Sigmundarson: Indriði, Njáll, Runólfr, Sveinbjörn.
- Sigmundur Einarsson officialis í Skálholti og prior í Viðey 734.
- signingar 26, 31, 35, 841.
- Signarr biskup af Færeyjum (1320 —c. 1341) 499, 502—506, 510, 864.
- signet 851.
- Sigríðarhólmr á Breiðafirði 117, 635.
- Sigríðarstaðaós í Húnavatnssýslu 728.
- Sigríðr systir Þóru 358.
- Sigríðr Styrkárasdóttir 357, 358.
- Sigríðr Sveinsdóttir 673.
- Sigtún á Staðarbygð í Eyjafirði 453.
- Siguatr, sjá Sighvatr.
- Sigurðardóttir: Þórunn.
- Sigurðarson, sjá Sigurðsson.
- Sigurðarstaðir í Bárðardal 438.
- Sigurðarstaðir á Melrakkasléttu 432.
- Sigurðr 727.
- Sigurðr, er gefr til Vallakirkju 456.
- Sigurðr Ásgeirsson í Grindavík 362.
- Sigurðr Bergsson á Leysingjastöðum í Dalasýslu 717.
- Sigurðr Bjarnarson 305, 707—708.
- Sigurðr Bjarnarson 744.
- Sigurðr Björnsson lögmaðr (d. 1723) 56, 129, 139, 568. — lög-bók hans 129.
- Sigurðr Erlingsson tafi erkibiskup í Niðarósi (1230—1252) 241.
- Sigurðr Eyjólfsson 165.
- Sigurðr Grímsson 746.
- Sigurðr Guðmundarson úr Hlíð (Lögmanshlíð) lögmaðr 305, 306, 307, 308, 309, 315—317, 318, 320.
- Sigurðr Guðmundarson yngri lögmaðr 587.
- Sigurðr Gunnarsson prófastr á Hallormsstað (d. 1878) 874.
- Sigurðr Jónsson prestur á Grenjaðarstað (d. 1590) 89, 293. — Sigurðarregistr 89, 320, 424.
- Sigurðr Jónsson, norrænn 367.
- Sigurðr Jónsson prófastr í Holti í Önundarfirði (d. 1730) 273, 275, 638.
- Sigurðr kanunki í Björgvin 714.
- Sigurðr kórsbróðir í Niðarósi 20.
- Sigurðr Ólafsson prestur á Refstöðum (1602—1629) 67.
- Sigurðr prestur (norrænn) 281.

Sigurðr prestur ræðismaður í erki-
biskupsgarði 729.

Sigurðr Sighvatsson lögmaður í Orkn-
eyjum 721.

Sigurðr seltjörn, Sighvatsson hins
auðga 84, 460.

Sigurðr Þorvaldsson 88.

Sigurðsson, Sigurðarson: Ásbjörn,
Auðfinnr, Finnbjörn, Guðmundr,
Haraldr, Jón, Oddr, Sturla,
Sveinn, Sverrir, Þórarinn, Þor-
gils.

Sigvaldadóttir: Ástríðr.

Sigvaldi kórsbróðir í Niðarósi 20.

Sigvarðr kórsbróðir í Niðarósi 106.

Sigvarðr Þéttmarsson biskup í Skál-
holti (1238—1268) 635, 650.

Sigvattur, sjá Sighvatr.

sík hjá Neslandi 447.

Síflakr í Laxárdal í Suðrþingeyj-
arsýslu 431.

silfr 57, 157, 168, 178, 197, 198,
199, 200, 235, 327, 329, 331,
383, 542, 544, 552, 701, 722. —
enskt silfr 722. — norrænt silfr
331. — smátt silfr 157. — stórt
silfr 157. — brennt silfr 178,
327. — skirt silfr 331. — smíðað
silfr 722. — hálf örtugr silfrs
542. — eyrir silfrs 198, 205. —
eyrir brenz silfrs fyrir .vj. áura
168. — xij. áurar silfrs 701. —
hálf mörk silfrs 199, 200, 383.
— mörk silfrs forn 552. — iij.
merkr silfrs 197. — viij. merkr
brendar 781. — xv. merkr silfrs
norrænar 331. — prestasilfr 544.
— silfrslátta, silfrsláttr 153, 157.
— textus og apocalipsis silfr-
búin 62. — silfrflingja á kant-
arakápu 689. — silfrhríðsla, er
geymt er í corpus domini 474.
— husiker með silfr 85, 681,
779, 780. — silfrkaleikar 66,
114, 257, 261, 359, 403, 427,
439, 463. — silfrker 463, 740.

— plenarius silfrbúinn 463. —
propiciatorium af silfri 456. —
rós af silfri 781. — silfrós góð
728. — skrin með silfr 683, 709.
— skurn silfrbúin 781. — altar-
issteinn silfrbúinn 775. — texta-
búnaðr með silfr 686. — þjón-
ustuhús af silfri 471, 480. —
þjónustuker úr silfri 440, 452.
Silfrastaðir í Blönduhlíð í Skaga-
firði 462, 488, 857. Sbr. Sylfr-
staðir.

silki: ein petea af silki 363. —
altarisklæði af silki 117, 258.
378. — bóklaar af silki 442, 781.
— silkimerki 474. — silkipungur
446.

Simon postuli 614.

Simon mágr Bóthildar 332.

Simon Þorsteinsson prestur 345.

Simonarson: Indriði.

simonia (symonia) 94, 103, 142,
353, 354. — simoninispenging 53.

Siuguatr, sjá Sighvatr.

Siugurdr, sjá Sigurðr.

Sixtus páfi (papa) hinn helgi (257
— 259) 409, 430. — festum Sixti
pape 430.

sjálfðæmi 643.

Sjálfkviar milli Hólms og Gufu-
skála á Rosmhvalanesi 76.

sjálfsmorð 110, 111, 207, 223, 225,
531, 550.

sjómenn 160, 860.

sjónhending 3, 4, 75, 76, 77, 82,
164—166, 359, 484, 621, 736.

Sjóvarborg í Skagafirði 467—468.
Sbr. Borg.

sjöttareíðr, sjá séttareíðr.

skaði 294, 338, 402, 589, 627, 710,
759, 788, 846. — skömm og
skaði 294, 338. — fullréttisskaði
402. — skaðabót 283, 287.

skafnar skrár og bréf 305, 310,
330, 619, 728. — at skafa letr

- (skipanir) af bókum 182, 254, 591, 595, 647. Sbr. rasura.
- Skafröf, teigr Ásskirkju í Keldu- hverfi 429.
- Skagafjörðr 345, 346, 460, 726, 729, 730, 744, 835.
- Skagi á Akranesi 403.
- Skagi (Garðsskagi) 77. — Skaga- fles 77.
- Skagi í Húnavatns- og Skagafjarð- arsýslu 461², 462², 469, 492, 753, 756. — Skagatrönd 469.
- Skál í Hornafirði 770.
- Skál á Síðu 782—783. — Skálar- hraun 855—856.
- Skálá í Sléttuhlíð 673—674.
- Skálaholt, sjá Skálholt.
- Skálavammr í Lóni í Austr- Skaptafellssýslu 769.
- Skálaland í Presthólahreppi 426.
- Skálanes á Melrakkaslétu 313.
- Skálarey á Breiðafirði 116.
- Skálavík í Ísafjardarsýslu 576, 864. — Skálavíkrgnúpr(?) 576, 864.
- Skálavík við Skötufjörð 620, 621.
- Skáldabær í Álptaveri (sbr. nú Skálmarbær) 739, 740.
- Skáldskaparmál 287.
- Skáley í Laxá í Suðrþingeyjar- sýslu 434.
- Skálholt, Skálholt (Schalholt, Skala- hold, Scalahult, Scalholtensis, Scaloholtensis, Scalotensis), Skál- holtskirkja (ecclesia Scalholten- sis), Skálholtsstaðr í Biskupstung- um 23, 46, 63, 66, 67—76, 94, 95, 98, 100, 123—125, 138, 159, 161, 175, 185, 189, 190, 191, 192, 237, 238, 241, 242, 243, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 275, 278, 323— 325, 331, 333, 354, 355, 361, 362, 363, 403, 409, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 514, 555—556, 563, 566, 579, 582, 592, 594, 596, 608, 610, 612, 614, 618, 621—623, 634, 635, 637, 638, 645, 672, 673, 676, 717, 718, 720, 721— 724, 730, 731, 733, 734, 747, 748, 772, 774, 775, 785, 787, 789, 790, 796, 800, 815, 822, 823, 825, 830, 845, 847, 851, 865—869. — Skálholtsannálar 333, 595, 789, 851. — Skálholts biskup, biskup af Skálholts- kirkju 46, 94, 96, 98, 100, 264, 267, 268, 324, 325, 362, 409, 504—506, 507, 509, 510, 511, 555, 563, 566, 610, 623, 723, 724, 730, 731, 734, 747, 789, 822, 847. — Skálholtsbiskups- dæmi, Skálholtsbiskupsríki, Skál- holtstíkti 11, 72, 125, 128—129, 242, 268, 279, 324, 325, 356, 363, 423—424, 511, 672, 743. — Skálholtsbók hin eldri (forna, góða, betri) 28, 129, 147, 171, 174, 175, 192, 275, 353, 501, 513, 612, 629. — Skálholtsbók hin yngri 28, 37, 147, 174, 251, 612, 794. — electus Scalhol- tensis 502—503. — máldagabækir Skálholtsstóls 423—424, 676 (brunnar). Sbr. máldagi. — ráðs- maðr í Skálholti 734, 851. — ráðsmannseiðr í Skálholti 509— 510. — Registrum Schalholtense 67. — Registr Skálholtsstaðar 68, 94. — rekar Skálholtsstóls 67—76, 124—125, 618, 621— 623, 785. — Skálholtsskilmálar 355. — stúkan í Skálholti 263.
- skáli á Viðivöllum (1340) 730. — í Þykkvabæ í Veri (1340) 737.
- skáli (fiskiskáli) 431. — skálagerð 425, 836.
- Skáli á Langanesi (Skálaland) 71, 74.
- Skálmarbær í Álptaveri 871. —

- Skálmarbæjarhraun 871. Sjá Skáldabær.
- Skálmholt, kirkjujörð frá Breiðabólstað í Fljótshlíð 687.
- Skammá á Tvídægru 359.
- Skammbeinsstaðir í Holtum 87, 88, 662, 691.
- Skammhóðinsnes á Melrakkasléttu 90, 312, 313, 322, 486.
- Skammstaðir í Héraði (Öræfum) 776.
- Skánar (Skáni) konungr 833, 858.
- Skaptá á Síðu 780, 855, 856, 872. — Skaptáreldr (1783) 783, 853, 872, 873. — Skaptáreyrar 873.
- Skaptafell í Héraði (Öræfum) 774.
- Skaptafellsýsla, Skaptafellsþing, Skaptárþing 296, 337, 768, 853, 855, 871. — lýsing Skaptafellsýslu 853.
- Skaptárdalur á Síðu 739, 871, 872.
- Skaptárnes (í Skaptártungu) 739, 872.
- Skaptártunga í Vestr-Skaptafellsýslu 740, 783, 784, 854.
- Skapti Bergsson prestur (líklega í Miklaholti) 714, 848.
- skaran: at skara bók rauðu skinni 329.
- Skárastaðir í Aðaldal 434.
- Skarð í Gnúpverjahrepp í Árnesýslu 662.
- Skarð, selstaða frá Grenjadarstað 431.
- Skarð í Fnjóskadal 789.
- Skarð undir Jökli 849. Sbr. Hraunskarð.
- Skarð hið ytra á Landi 676, 687, 695—696.
- Skarð í Langadal (Geitaskarð) 472.
- Skarð í Meðallandi 739, 872, 873. — Skarðsá 872. — Skarðsmenn 873. — Skarðsmýri 873.
- Skarð á Mýrum 577—579. Sbr. Sygnaskarð. — Skarðsmenn 578.
- Skarð hið eystra á Rangárvöllum 87, 88, 637(?), 676(?), 688, 693.
- Skarð á Skarðströnd 117, 634—636, 650. — Skarðsbók 110, 147, 162, 171, 185, 200, 203, 323, 337, 367, 512, 513, 701, 787.
- Skarð í Öræfum 774.
- Skarðsá í Bleiksmýrardal 453.
- Skarðsá í Sæmundarhlíð 301, 398.
- Skarðshlíð undir Eyjafjöllum 676, 677.
- Skarðskinn, afrétt frá Viðey 247, 248.
- Skarðsströnd í Dalasýslu 634, 635, 636, 650.
- Skarfanes á Landi 696.
- Skarfasker á Breiðafirði 117.
- Skarfhóll í Miðfirði 482.
- skarpr fiskr (harðfiskr) 620. Sbr. skörp skreið.
- skattr 243, 287, 335, 365, 391, 393, 588, 787, 788, 844, 859, 860. — réttir skattar 844. — kaupskattr 532, 588. — Rómaskattr 233, 234, 544. — skattbændr á Íslandi (1311) 373—375. — skattgjöf 497. — skattlofan Íslendinga (1320) 497. — skattlönd 332, 333, 845—846.
- Skaunafylki 859.
- skegg (sbr. krúna) 532, 550, 804.
- Skeggi Bollason í Skógum 676.
- Skeggi Njálsón í Skógum (d. 1262) 84, 677.
- Skeggjadróttir: Hildir.
- Skeggjason: Eyjólfur.
- Skeggjastaðir á Langanessströndum 71, 74.
- Skeggjastaðir á Rosmhvalanesi 78.
- Skeggjastaðir í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
- Skeið (Skeiðsland), eyðijörð á Þegjandadal í Suðrþingeyjarsýslu (sbr. nú Skeiðarkot) 434.
- Skeiðarmúli í Ísafjarðarsýslu 621.

skeifa: sexboruð skaflaskeifa, sjá hestajárn (hross).
 Skeljafell í Þjórsárdal 866, 868.
 Skeljahamar á Melrakkaslétu 90.
 — Skeljahamarsósar 90, 862.
 skemdarvíg 109, 764, 765.
 sker með Dalahólm í Miðdölum í Dalasýslu 736. — sker, er Vatnsfjarðarkirkja á 620.
 skermusk (sbr. scaramuccia) 329.
 Skersund 620.
 Skiða í Noregi 281, 282, 347.
 Skiðastaðir í Skagafirði 647.
 Skiðastaðir í Laxárdal í Skagafjarðarsýslu 301.
 Skiðastaðir í Tungusveit 373.
 skil, vera í skilum 549, 573, 699.
 — skilamaðr 198, 205.
 skildagi 157, 208, 217, 266, 277, 395, 501, 660, 705, 711, 735, 736.
 skilgetin börn 197, 204, 344, 382, 384—385, 395, 399, 844. — skilgetinn faðir 393. — skilgetin móðir 385. — skilgetinn (eiginnar konu) sonr 58, 413, 414. — skilgetinn ættleiðingarsonr 393. — skilgetinn sonarsonr 199, 205.
 skillingr (skildingr) 538. — enskir skillingar (shillings) 544, 552.
 skilmáli 348, 711, 730. — skilmáli við Noregs konung 498. — Skálholts skilmálar 355.
 skilnaðr, skilnaðr hjóna 211, 399, 529, 539, 549, 753, 763, 797, 802, 820, 838, 840. — skilsmál 94.
 skilríki 382, 385, 393, 543, 544, 593, 629, 660, 727, 744, 746, 754, 764, 820, 849, 850. — full skilríki 754, 764. — skilríkir menn 198, 203, 205—206, 211, 287, 344, 382, 383, 385, 392, 649, 744, 759. — óskilríkir menn

382, 385. — skilrík (skilvís) vitni 346, 418.
 skinn: at skara bók rauðu skinni 329. — bukkskinn norræn 375. — geitskinn 375. — v. dekra huda jslenzkra. halfan þridia dekor islenzkra bvkskinna 375. — kattaskinn 171. — lambaskinn 171. — kýrhúð 171. — öldungshúð 171. — skinn (fóðr) undir slopp 463. Sbr. húð, sel-skinn.
 Skinnalón á Melrakkaslétu 90, 314, 321, 432, 486. — Skinnalónsós 90. — Skinnalónsreki 90, 314.
 Skinnastaðir í Axarfirði 307, 308, 309, 312, 320, 322, 426—427, 486, 488. — rekaskrá Skinnastaða 320. — Skinnastaðabók 364, 582, 825.
 skip (sbr. bát, búza, karfi, selabát) 114, 152, 153, 156, 178, 184, 194, 243, 287, 335, 355, 365, 544, 552, 617, 637, 649, 708, 722, 723, 788, 834, 853, 857. — vj. skip gangi árlega af Noregi til Íslands 335, 497. — skip erkibiskups 152. — skip konungs 156. — skip staðarins í Skálholti 243. — skip áttært 117. — kúgildisskip 65. — fjögurra hundraða skíp 433. — skipbrot 184, 587. — skipadráttir, schipdracht 152, 157, 302, 365. — skipafé 197, 204. — skipagangr til Íslands 335, 497. — skiphald 854. — skipshlutr 153. — skipshöfn 166, 671. — skipaleigur 153. — skipreiði 537. — skipruðning, skiparuðning 126, 234. — skipstaða 82. — uppsátr, skipauppsátr 77, 425. — skipstjórnarmaðr, skipari 153, 178, 184, 394, 587. — skipviðir 587. — viðskip 287.
 Skipagil í Kjós 82.

skipan (at hval; sbr. hvalr) 69, 73, 312, 315, 316, 322, 428, 486.

skipan, skipanir 58—61, 174, 175—178, 180, 182, 184, 185, 187, 188, 192, 193, 195, 196, 210—211, 218, 219, 225, 241, 243, 253, 254, 255, 266, 275, 279, 288, 291, 293, 295, 296, 297, 298, 325, 326, 327, 345, 351, 364, 366, 381, 383, 384, 386, 387, 394, 395, 413, 414, 419, 498, 499, 500, 510—514, 520, 530, 540, 545, 550, 551, 555, 556, 561, 563, 564, 566, 567, 568—571, 582, 585, 591, 594, 596, 611, 612, 613, 614, 623, 625, 628, 630, 632, 637, 638, 640, 702, 705, 706, 709, 710, 712, 713, 719, 720, 733, 748, 749, 751, 760, 762, 764, 765, 788, 789, 790, 793, 805, 808—810, 814, 816, 823, 826, 827, 828, 834, 836, 840. — alsherjar-skipan 511, 623. — skipan biskups (biskupa) 568, 638, 751, 762. — skipan erkibiskups 499, 511. — skipan heilagra fedra 225, 840. — forn skipan 151. — skipan heilagrar kirkju 564, 810. — lögteknar skipanir 713. — páfans (páfaleg) skipan 253, 630, 760. — skipanir, er menn gera fyrir sál sinni 150. — yfirskipan 181, 584. — skipanarbréf 624, 843. — skipanabækur 713. — skipanir Árna biskups Þorlákssonar 23—37, 42—43, 49—51, 51—52, 123, 128—129, 192—194, 279—280. — skipan Jóns erkibiskups (1280) 174—188. — skipanir Jörundar erkibiskups 275—278, 351—354. — skipanir Eilífs erkibiskups 498—502, 510—574, 623—633. — skipanir Jóns biskups Haldórssonar 582—594, 611,

611—612, 612—614. — skipanir Páls erkibiskups 702—707, 709—714, 748—764. — skipan Jóns biskups Sigurðarsonar 789—831. — skipan Árna erkibiskups Einarssonar 836—844.

Skipavik á Tjörnesi 316, 318, 319. Skipholt í Hrunamannahrepp 664, 669.

skiptagerð 673.

skiptitiund 18, 613, 614, 639 799, 822. Sbr. tiund.

skírdagr 39, 42, 46, 132, 592, 798.

skírn, heilög skírn, skírning, skíring 25, 30—31, 35, 48—49, 50—51, 133, 180, 224, 276, 365, 481, 513, 515, 516, 517, 519, 520, 535, 540, 545, 556—558, 563—565, 567, 571, 583, 611, 639, 640, 710, 749, 755, 756, 757, 761, 792, 794, 795, 798, 799, 800, 802, 803, 805, 808, 809, 810, 811, 813, 814, 816, 817, 821, 822, 823, 824, 825, 827, 829, 830, 839, 840. — endrskírn barna 794, 798. — óskirt barn 515, 519, 556, 558, 563—565, 571, 756, 757, 794, 798, 805, 817, 821, 824, 825, 839. — óskírdir menn 225. — heimaskírn 840. — brákaskírn 25, 30, 798, 811. — skemri skírn 25—26, 30—31, 35, 810. — skírnardreglar 50. — skírnarembætti 276. — skírnarklæði 26, 31, 35. — skírnarkufl 810. — skíringarnafn 761. — skírnarfotr, skírnarketill, sjá kirkja. — skírnarsár 276, 822.

skírsla 227, 539.

Skjaldabjarnarvík á Ströndum 617.

Skjaldbreið undir Jökli 849.

Skjaldúlfr kórsbróðir í Ósló 20—21.

Skjálgsson: Þorsteinn.

skjóða 276.

skjól fyrir fé 434.

skjóla, skjólur 168, 169, 708.

Sbr. kerald, ketill (katlamáls-skjóla).

skjótr (reiðskjóti) 126.

skóföt 38, 734. — skóklæði 38.

Skógar (Skógaland) í Hrólfsbergs-hreppi í Strandasýslu 119, 408.

Skógar í Axarfirði 320, 426. — Skógareki 426.

Skógar undir Eyjafjöllum 691. — Skógar eystri 676, 677. — Skógar ytri 675—677. — Skógaeygnir 676. — Skógalén 676.

Skógar í Hvammssveit 633, 634.

Skógfell hið neðra milli Voga og Grindavíkr 76.

Skóghraun, sjá Hraun í Fljótshverfi.

skógr, skógar 683, 722, 769, 771, 772, 834, 865—869. — at hafa

til .x. vætta í skógi (á Hálsi í Fnjóskadal) oc svo timbr sem

þarf 439. — skógar til fjárhúsa (í Hruna) 664. — skógaheiti,

skóganöfn 865—869. — skógar-leigur 153. — skógamörk 865.

— skógarrot uppblásin 871. — skógr í Bláfelli undir Eyjafjöllum

683. — hrishögg í Borg frá Garpsdal 577. — skógr í Brandalandi á Síðu (brunninn í Skaptár-

eldi 1783) 852. — draghris í Búðardal í Meðallandi 854. —

skógar, skógarfleki í Fnjóskadal 439—440, 446. — skógar með

Geirsbrekku 360. — skógar Hagakirkju á Barðaströnd 259. —

teigr í Kerrbrekkuskóg 616. — samviðunarskógr frá Viðey í

Hraunum í Gullbringusýslu 247, 248. — skógar Hrunastaðar

(Hellisskógar, Álptavellir, Þorsteinshöfði, Maríuhris, Knausi)

665. — skógar í Húsafellshrauni og fyrir norðan (Norðlinga) fljót

frá Gilsbakka 359. — kolskógr í

Jökulkelduskógi 621. — hrisrif undir Jökli í hrauni og um

Stapa 166. — skógr í Kallbak á Látraströnd 451. — kúgildi í

Krossskógum í Byvindardal í Suðr-Múlasýslu (frá Vallanesi) 83.

— skógr í eyjum á Kúðafirði 854. — skógar í Langanesi (til

Þykkvabæjarklausturs) 740. — skógarteigar í Langanesi (undir

Eyjafjöllum) til Miðbælis 679. — skógar í Lóni í Austr-Skaptafells-

sýslu: skógarhögg í Skálavammí og skógarteigr í Stifningahlíð til

Stafafells 769. — skógartópt í Lucíuhöfða 666. — skógr í Lækjardals landi í Axarfirði 426.

— hálfis hundraðs skógr í Mánafelli til Þóróddsstaða 436. — skógr

Möðruvalla í Eyjafirði 449. — víðir í Naustvíkum á Ströndum

617, 864. — skógr í Norðrárdal 482. — c. raptvíðar í Rauðsskóg á

Reykjanesi frá Garpsdal 577. — skógarteigr í Sandvatnshlíð til

Haukadals 669. — skógartópt (til Viðeyjar) í Selvíkrskógum

247, 248. — skógar í Skálarhraunum (sbr. Brandaland) 855,

856. — skógar í Skálmarbæjarhraunum í Álptaveri 871. —

skógr í Skarði hinu ytra 695. — skógar í Skoradal 64, 247, 248.

— kolskógr (frá Kálfafelli í Fljótshverfi) í Skorum (Núpstaðarskógum)

778, 779. — skógr Breiðabólstaðar í Fljótshlíð hjá Stapa

689. — hrishögg í Staðarholt í Garðslandi í Aðaldal 4. — skógr

í Trostansfirði 578. — (skógar) teigar í Valahrisum 434. — Jarlstaðateigr í Valahrisum 436. —

hris milli Vindelsgarðs og Stapa á Skagaströnd 470. — skógar í

Þjórsárdal (Austrskógar Ánes-sýslu) 865—869. — víj. skógar

(teigar) í Þórsmörk 85, 681. — skógar í Örefum (Héraði): hrishögg í Breiðarland 773. — skógartópt hjá Björgum og í Hrútafelli 774. — hrishögg, viðarhögg í Hólaland 771, 773. — skógr í Kvískerjalandi milli Kambskarðs og Vattarár 773. — skógr út frá Sauðabólsskógi til Möðruhóla og allar (skógar) tungur yfir Sauðabólsskógi 776. — skógarteigar milli Skriðu og Rauðahella 776. — Sbr. hris, kolgerð, víðir, viðr. skokkr á hníf (sbr. hjölt) 6, 7, 8, 10. skóli 326. — skólaklerkr 326—327. — skólameistari 322, 327. Skona konungr 845. Skoptahólmr á Breiðafirði 116. — Skoptahólmsklettr 116. Skorradalr í Borgarfirði 64, 247, 248, 403. Skorur eystri og vestri (eystra og vestara fjall í Núpstaðarskógum) 778, 779. skot 213. — skot (í hval) 79, 269. — skothluti (í hval) 311, 312, 316, 317, 318, 319. — skotmannshlutr, skotmannshluti (= skothluti) 69, 73, 79, 80, 91, 249, 250, 269, 311, 314, 315, 316, 317, 319, 321, 427, 482, 486. — skotmannshlut varðveiti landeigandi 80. — skothvalr 308, 309, 320. — skotmannshvalr 307. skreið 132, 134, 153, 154, 176, 187, 301, 407, 411, 443, 480, 482, 486, 498, 672, 681, 691, 728, 729, 740. — tíu tigr skreiðar 691. — merkrstykki skreiðar 132, 134. — vætt skreiðar fyrir .xij. álnir 442. — skörp skreið 176, 600. — konungsskreið 154. — matskreið 729. — tífunda-skreið 154. — skreiðartíund 153. — skreiðartollr 430. Sbr. fiskr. skriða, skriður 200, 206.

Skriða í Adaldal 1, 2, 3—5. Skriða (Skriðuklaustr) í Fljótssdal 396, 776. Skriða hin mikla í Héraði (Örefum) 776. Skriðafell í Suðrþingeyjarsýslu 92. Skriðufell í Gnúpverjahrepp 865, 869. Skriðulækr í Grýtubakkahrepp 446. skript (sbr. poenitencia, penitencia) 25, 30, 37, 38—42, 45, 46, 59—61, 132, 133, 134, 139, 181, 197, 204, 220, 224, 227, 264, 291, 292, 411, 513, 519—525, 535, 540, 545—548, 553, 554, 558—560, 565, 567, 572, 592, 596—606, 621, 628, 629, 638, 641, 648, 698, 707, 713, 715, 752, 753, 756, 757, 759, 762, 764, 792, 795, 797, 801, 805, 806, 807, 808, 811, 812, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 824, 827, 829, 831, 838, 839, 844. — ber skript 797. — endalaus skript 598, 600, 606. — full skript 605, 838. — leynd skript 797. — hinar leingstu (stærstu) skriptir 606. — Litil skript, hinar smærri skriptir 598, 599, 600, 603, 605. — óskriptaðir menn 519, 545, 558, 565, 805, 817, 825. — skriptir fyrir hórdóm 39—40. — stórskriftir 527, 555, 562, 572, 639, 706. — stórskriftamenn 508, 592. — Þorláksskriftir 596. — æfinleg skript 39, 41, 42. — iiij. vetra skript 597, 602. — iv. vetra skript 132, 597, 602. — v. vetra skript 597, 602, 603. — vij. vetra skript 597, 602. — viij. vetra skript 132, 596—598, 602. — ix. eðr. x. vetra skript 596, 601, 602. — xiv. vetra skript 133. — skriptaboð Árna biskups Þorlákssonar 37—42,

- 181, 861. — skriptaboð Hóla-
biskupa, Jörundar, Laurentius og
Egils 130—138. — skriptaboð
Jóns biskups Haldórssonar 596
—606. — skriptaboð Þorláks
biskups helga 37, 596, 601, 605.
— skriptborin synd (misgjörð);
at skriptbera synd 513, 520—522,
523, 524, 525, 546, 547, 548,
553, 558, 559, 560, 561, 572,
749, 750, 752, 757, 762, 806,
807, 808, 817—819. — skripta-
dóttir 133. — skriptafaðir 38,
631, 752, 763. — skriptagangr
181, 276, 513, 523, 547, 553,
559, 583, 752, 759, 762, 806,
807, 817, 818, 819, 839, 844. —
skriptamaðr 181, 183. — skripta-
mál 57, 126, 196, 204, 244, 354,
513, 514, 519, 520, 522, 524, 536,
546, 548, 553, 554, 558—560,
565, 567, 569, 572, 749, 759, 806,
807, 817, 818, 819, 863. — leynd
(leynileg) skriptamál 196, 204.
— skriptrofi, at rjúfa skriptamál
60, 567, 569, 572, 806, 819.
skrúðklæði 170, 285.
Skrúðlustaðir í Svarfaðardal 456.
skröksögur 167.
Skuggabjörg í Höfðahverfi 447.
Skúlason: Haldór, Þorlákr.
skuld, skuldir 154, 195, 198, 218,
255, 274, 284, 286, 326, 339—
341, 356, 393, 394, 523, 648,
649, 650, 654, 657, 674, 751,
762, 787, 788, 834, 841. — skuld-
laust fé 287. — stórskuldir 725.
— skuldir .x. merkr. eðr. x.
mörkumsterri 834. — x. hundraða
skuldir 674. — skuldir kaup-
manna 286, 356, 788. — skuldir
Íslendinga við kaupmenn 648—
649, 787—788. — skuldaheimting
723, 834, 841. — skuldamál 656.
— skuldalyktingar (lokningar,
slokningar, slekkingar) 394, 751.
— skuldunautr 344. — skulda-
reikningr 727, 751. — skulda-
staðir 789. — skuldskeyting
722. skuldahjón, skuldahjú, sjá
skylda.
Skúli Ingason prestur, ráðsmaðr
Hólastóls 581.
Skúli, norrænn maðr 282.
Skúli Magnússon landfógeti 421.
Skúmsson: Jón.
Skúmsstaðir í Landeyjum 87, 88,
690. — Skúmstaðafjara 88.
Skúmstunga (-ur) í Þjórsárdal 866,
868.
Skúmuhellir í Strandasýslu 617.
Skurð-Grímr, sjá Grímr Skútuson.
skurðr (klæða) 532, 550, 804.
skurðr (hvals), hvalskurðr 69, 73,
305, 308, 316, 317, 318, 319,
320. — einn skurðr 69, 73. —
skuðr eins manns 311, 315.
Skurðr(inn) í Meðallandi 855, 872,
873. — Skurðbær í Meðallandi
872, 873.
Skutilsfjörðr í Ísafjarðarsýslu 260,
699, 700.
skutilsveinar 104, 144, 152, 365.
Skútuson: Grímr, Ingimundr.
Skútustaðir í Suðrþingeyjarsýslu
430, 488.
skyld (sbr. ískyld, prestur, prest-
skyld) 396. — skyld í land
(heimaland) 410, 464.
skylda (til kirkju) 774, 785. —
Sbr. lýðskylda, þegnskylda.
skyldardagr 327.
skyldmenn, skyldir menn 289, 647,
757. Sbr. frændsemi.
skylduhjón, skuldahjón, skuldahjú
218, 633, 844.
Skymstaðir, sjá Skúmsstaðir.
skyr: xxx. fjórðungar skyr 687.
— tunna skyr 672. — hálf fjórða
tunna skyr 738. — skyrker 873.

- skæðatollr um alla Bitruna 409. —
í Lundarbrennkuþingum 438.
skömm (líkamleg saugan) 113.
skömm og skaði 294, 338.
Skörð í Húsavíkrhreppi í Suðrþing-
eyjarsýslu 317, 318, 319. —
Skarðakirkja 317, 318, 319.
Skörðugil ytra í Seiluhreppi í
Skagafirði 301, 398.
Skötuþjörðr við Ísafjörð 616.
slátr 29, 61, 63, 109, 129, 270. —
limr slátrs 109. — iij. hundruð
í slátrum 735, 736. — slátrtollr
konungs í Björgvin 100.
slátta, sláttur, slátt: sláttur á
Álamýri 165. — með Lurkanslæk
166. — í Hvolsland í Fljóts-
hverfi 779, 780.
Sleðbrjótir í Jökulsárhlið 83. —
Sleðbrjótismenn 83. — Sleðbrjótis-
sandr 708.
sleittan, sleittrlegr dáraskapr 329.
Slétta 90, 320, sjá Melrakkaslétta.
Sléttadalir (nú Sléttárdalur) í Húna-
vatnssýslu 471, 474.
Sléttárdalur á Skagaströnd 471.
slím 711.
Slitandastaðir (brennir) í Staðarsveit
á Snæfellsnesi 114.
sloppr, sloppar 276, 536, 541, 792,
793, 795, 800, 805, 808, 809,
822, 823, 826, 829. — yfirsloppar
276, 536, 541. Sjá kirkja.
slý 434.
Slý í Meðallandi 781, 782.
slægjur (sbr. slátta) 870.
Smáhamrar í Steingrímsfirði 408.
smáhólmur þrír á Breiðafirði, er
Helgafellssklaustr á 116.
smalamaðr 291.
smali (búsmafi) 434.
smálönd 447.
smámöl á Melrakkasléttu 813.
smátollar 115.
smíði, smíðar 164, 171. — flat-
smíði 171. — vörusmíði 171. —
smíðað silfr 722. — smíðaleiga
612.
smíðr, smíðir 612. — grjótsmíðir
157. — gullsmíðr 701. — stein-
smíðr 178. — trésmíðr 157.
smjör 57, 176, 195, 284, 442, 446,
480, 482, 485 (opt), 644, 672,
687, 691, 738, 740, 742, 782. —
laupar smjörs 375, 644. — smjör-
laupr 176. — tveir hlutir fjórð-
ungs mjörs eða fjórðungur osts
195.
smurning 26, 31, 35, 516.
Smyrlafell við Finnaþjörð 71, 74.
Snara Ásláksson lendr maðr í
Noregi 333, 350.
Snartarstaðir (Snartastaðir) í Gnúpa-
sveit 309, 311, 315. — Snartar-
staðareki 309, 311.
Snjallshöfði (Snjallzhavði, Snellz-
hofdi, Sneillzhavði) á Landi 86,
88, 697.
Snjólfsson: Ólafr.
snjór, bræddr snjór 25, 31, 35, 516,
798, 811, 839. — at moka snjó
frá kirkju 442. — snjóalaus jörð
850.
Snóksdalr í Dölum 257—258, 736.
Snorrason: Ásgrímr, Þorsteinn,
Þorvaldr.
Snorri 727.
Snorri Andrésson í Bjarnarhöfn
329, 849—850.
Snorri hirðmaðr Noregskonungs
281.
Snorri bóndi á Hólmi á Rosmhvala-
nesi 80.
Snorri í Hvammi í Miðfirði 482.
Snorri Jónsson í Gunnarsholti 692.
Snorri Narfason, annaðhvort Skarðs-
Snorri eða Snorri lögmaðr 120.
Snorri Narfason prestur á Skarði
(Skarðs-Snorri d. 1260) 89, 120.
Snorri Narfason lögmaðr (d. 1331)
120, 635², 636, 637.

- Snorri Þorleifsson (kyngir) officialis í Skálholtsbiskupsdæmi 619.
 Snorri Þorleifsson 850.
 Snæbjörn Stephánsson, Gíslasonar, prestur í Odda 867.
 Snæfellsnes (Snæfellznes) 114, 241, 850, 858.
 Snæristaðir í Vatnsdal 477.
 societas (verzlunarfélag) 237.
 Sogn (Sognia) í Noregi 503, 859.
 Sokkason: Bergr.
 Sokki ívarsson 442.
 sókn, lagasókn 173, 198, 205, 253, 265, 269, 369, 402, 491, 841. — at villa sókn 198, 205. — sóknarlaus 649. — fjársókn 199, 383, 384, 654, 657. — málsókn 229. — vélasókn 402. — sóknarmaðr (sýslumaðr) 498.
 sóknarfólk, sóknarmenn 275, 515, 518, 519, 523, 527, 529, 535, 536, 538, 541, 543, 545, 547, 549, 555, 556—558, 560, 562, 563—565, 569, 572, 573, 592, 630, 639, 710, 791, 795, 797, 798, 806, 807, 809, 815, 819, 821, 828.
 sóknarkirkja 188, 197, 204, 418, 528—530, 550, 556, 639, 641, 759, 792, 795, 801, 802, 806, 816, 822, 824, 825, 826, 827, 829—831, 841.
 sóknarprestur 52, 58, 59, 177, 197, 276, 513, 515, 519, 520, 528, 536, 541, 543, 545, 556, 558, 563, 565, 566, 573, 592, 593, 707, 710, 757, 758, 759, 798, 799, 807, 811, 813, 838, 843, 844.
 sól skal ráða um sumar, en dagr um vetr 79. — áðr þriðja sól sé af himni 246.
 sólársteinn 451, 668, 775. Sbr. kirkja.
 Sóleyjar í Noregi 153.
 Sóleyjarteigr á Grenjaðarstað 431.
 Sólheimar í Hrunamannahrepp 664.
 Sólheimar ytri í Mýrdal 742—743.
 873. — Sólheimar eystri 743.
 — Sólheimasandr 691, 792, 806, 814, 816, 826, 830, 874.
 Solveig húsfreyja í Búagarði 341.
 Sonakaupangr 764, 766.
 sorores (nunnur) 352, 703.
 spádómr 224.
 Spákonufell á Skagaströnd 251, 469—470, 488. — Spákonuarfr 251, 471, 475. — Spákonufellsmenn 251.
 spámaðr, spámenn 625, 753, 763.
 Sparbyggjafylki í Noregi 859.
 Sparfvenfelt, Johannes G. 94.
 spell 277.
 spellreiðar 422.
 sperra (í húsi) 333.
 spiritus sanctus 135, 136—137, 140, 352, 513, 517, 521, 545, 546, 702, 818, 839.
 spíta: krismaspítur 800, 811.
 spítali, spítali 158, 507, 792, 796, 803, 809, 822, 829, 845. — spítala ráðsmaðr 507.
 spizs 652.
 spjald, spjöld 626, 630.
 spjald (á bók) 439. — tréspjöld 443.
 Spjaldhagadómr (1495) 379.
 spolia 724. Sbr. rán.
 spónn, spænir (matspænir) 781.
 spónn, tréspónn 526, 548, 555, 562.
 sponsa 140, 211.
 Sporðr í Trékyllisvík 617.
 Staða-Árni, sjá Árni Þorláksson biskup.
 Staðarbakkir í Miðfirði (sbr. Bakki) 423, 482—483, 488.
 Staðarfell (undir Staðarfelli) í Dala-sýslu 636—637. — Staðarfellsbók 11. — Staðarfellsþing 637.
 Staðarhóls-Páll 411. — Staðarhólsbók 11, 290, 291, 293.
 Staðarholt í Aðaldal 4, 436.
 Staðarholt í Meðallandi 853.

Staðarhorn = bæjarhornið á Staðarstað 850.

Staðarstaðr 76 = Staðr í Grindavík.

Staðarstaðr 114 = Staðr á Snæfellsnesi.

Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.

staddi (úrskurðr) 719.

staðr hins heilaga Ólafs 150, 151.

staðr heilags Þorláks biskups 230.

staðr, staðir: Staða-Árni, sjá Árni Þorláksson. — staðarbætr 440.

— staðafé, staðarfé 267, 439, 581.

Sbr. fé. — staðaforráð 52—55,

261. — staðarforráð í Odda 92

—93. — staðarforráð í Odda og

Vatnsfirði 94—100. — staðir og tíundir undir biskups vald 36.

— staðamál 52—55, 62, 83, 92

—93, 94—100, 239, 241, 251,

262, 263, 264—268, 323, 423,

621. — staðamenn, staðarmenn

256, 576. — staðarspell 427, 428,

465, 678. — staðr á Gilsbakka

358. — staðr í Grímsstungum 477.

— sbr. staðr í Grindavík. — sbr.

Staðarfell. — staðr á Gunnars-

stöðum í Þistilsfirði 69, 73. —

staðr í Görðum á Álptanesi 362.

— staðr í Görðum á Akranesi

263. — staðr á Hálsi í Fnjóskadal

439—440. — staðr at Helga-

felli, sjá Helgafell. — staðr á

Hólum í Hjaltadal, sjá Hólar. —

staðr í Holti undir Eyjafjöllum

84, 86, 581, 681, 682. — staðr í

Holti í Önundarfirði 262. — staðr

í Hruna 664—666. — sbr. Staðr

í Hrótafirði. — staðr á Höskuld-

stöðum 471. — staðr í Kinn 436.

— staðr í Kirkjubæ á Síðu, sjá

Kirkjubær. — staðr í Kirkjubæ

í Tungu 708. — staðr í Krysu-

vik 124—25, 361. — staðr í

Laufási 447. — staðr á Munka-

þverá (þverá), sjá Munkaþverá.

— staðr Odda 92—93. — í

Otrardal 576. — staðr í Reykja-

holti 241. — sbr. Staðr á Reykja-

nesi. — staðr í Reyninesi, sjá

Reynines. — staðr í Selárdal

241. — staðr í Skálholti, sjá

Skálholt. — staðr á Snæfellsnesi

114, 241. — sbr. Staðr í Súgan-

firði. — staðr á Söndum í Dýra-

firði 832. — staðr í Viðey, sjá

Viðey. — Vallastaðr í Svarfadar-

dal 446. — staðr at Þingeyrum,

sjá Þingeyrar. — staðr í Þykkva-

bæ í Veri 737—740. — staðirnir

(Grenjaðarstaðr og Múli) 308,

309, 320, 431, 432.

Staðr í Grindavík 76, 245, 246,

248.

Staðr í Hrótafirði 424, 483—485,

488.

Staðr í Noregi 271, 272.

Staðr á Reykjanesi 650.

Staðr í Reyni(s)nesi, sjá Reynines.

Staðr á Snæfellsnesi (Ölduhrygg)

114, 241.

Staðr í Steingrímsfirði 621, 864.

Sbr. Breiðibólstaðr.

Staðr í Sógandafirði 575—576.

Stafafell í Lóni 768—769.

Stafangr (Stafanggir, Stavangria,

Stafangrensis) í Noregi 105, 106,

144, 145, 152, 154, 157, 175,

185, 189, 191, 239, 275, 351,

353, 499, 501, 502—506, 608,

624, 630, 702, 705, 709, 746,

845.

Stafholt í Stafholtstungum 262.

Stafn (Stafin) í Noregi 371, 372

Stafn (eyðijörð) í Skíðadal 455.

Stafnes, sjá Starnes.

Stakkaberg á Skarðsströnd 636.

Stakkanes í Steingrímsfirði 261.

Stakkey á Breiðafirði 116.

stakkskurðr 850. — tvítugr stakk-

skurðr 850. Sbr. torf.

stallari konungs 265.

Stálpagerði (sbr. nú Skálpagerði) í Eyjafirði 485.

Stangasker á Breiðafirði 82.

Stapaland í Vestr-Skaptafellssýslu 738.

stapi, stapar: stapar þrír 116. —

stapi í Gnúpasveit 309. — stapi

(= Arnarstapi) 186. — stapi (=

Mávastapi á Skaga) 250. — stapi (=

Vindelsstapi) 470. Sbr. fuglstapi.

Stapi, skógarítak frá Breiðabólstað í Fljótshlíð 689.

Starkaðarhólmar í Héraði (Öræfum) 776.

Starkaðarson: Ormr, Þóroddr.

Starkaðr prestur (Eymundarson?) í Kirkjubæ í Hróarstungu 708.

Starmýringar í Álptafirði í Suðr-Múlasýslu 768.

Starnes (Stafnes) á Rosmhvalanesi 77, 79, 81.

Starrastaðir í Mælifellshlíðum í Skagafirði 465.

Starrdalr í Kjalarneshreppi 64.

statutum, statút, statuta 28, 140, 160, 174—175, 185, 188, 192,

212, 221, 226, 231, 275, 279,

351, 352, 353, 498, 500, 501,

511, 514, 517, 518, 533, 534,

537, 545, 567, 568, 573, 582,

612, 630, 701, 702—706, 709,

710, 711, 712, 713, 748, 750,

761, 789, 790, 793, 794, 813,

814, 815, 828, 830. — biskupa-

statuta 568, 790. — ólöglegar

statútur fyrri biskupa 568. —

statuta provincialia 703, 705. —

statuta regalia & provincialia 140.

— statuta synodalia 703, 705.

Sbr. skipan.

staur í hólmi í Guðmundarlóni 306, 310, 434. — staur í mel 309.

steði 157, 479.

Steðjubakki (sbr. Hunkubakkar) í Vestr-Skaptafellssýslu 739, 872.

stefna, stefnur 157, 197, 198, 199,

201—202, 221, 287, 333, 338,

349, 364, 373, 390, 413, 417,

418, 514, 532, 535, 536, 540—

543, 550, 556, 563, 566, 572,

632, 640, 655, 721, 728, 804,

825, 838, 850, 856. — at stefna

með lagaprófi 653. — stefna at

orðfullu ok lögfullu 653, 654. —

stefna at lög máli réttu 654, 656. —

stefna til þings 655, 657. — stefna

biskupa 157. — heimastefna, heim-

stefna 296, 654, 657. — lagastefna,

lögleg stefna 197, 198, 390, 653. —

hálf mánaðar stefna, xiiij. nátta

stefna 198, 654. — mánaðarstefna

221. — xij. mánaða stefna 390.

— Sbr. prestastefna. — Sbr. sala-

stefnur. — stundarstefna 390, 391.

— utanstefna, utanstefning 335,

356, 498, 856. — þingsstefna 176,

356, 655. — stefnudagr 393, 418,

654. — stefnufall 157, 200, 204.

— stefnuforsögn 655.

Steig í Mýrdal 742.

Steinadalr í Kollafirði í Stranda-sýslu 258.

Steinar undir Eyjafjöllum 85, 679 — 680.

Steinastadaskógr í Þjórsárdal 866.

Steindór, er gefr Helgastadakirkju hökul 437.

Steindór á Guðmundarlóni á Langanesi 310.

Steindórsson: Jón.

Steingrímur Jónsson biskup 455, 863.

Steingrímur (á Mel í Miðfirði) 482.

Steingrímsfjörður í Strandasýslu 119, 261, 407—408, 863.

Steingrímsson: Hannes (Johnsen), Pétur (sbr. Marteinsson, sem er rétt).

Steinkross á Rangárvöllum 87.

steinn, steinar 526, 548, 562, 791, 795, 821, 828. Sbr. altarissteinn.

steinn: vatnsker af steini 679. — steinsmiðr 178.

- steinn sem landamerki: steinn í Harðbaksmöl, steinn í Hestanesmöl 90, 308, 312. — stórir steinar í (Hrútafjarðar)háls brún 484. — grásteinn fyrir ofan mölina inn frá Hvaltjörnum 90. — steinn í Lambanesi 70, 71, 73, 74, 306 (steinn hinn mikli). — steinn í Lónsósi á Langanesi 306, 310, 434 (í Guðmundarlóni). — steinn í Melskarði 313. — steinn á Skagaströnd 470. — steinar þeir, er taka sjónhending í Veðrafoss 164. — steinn í Viðjarvík 75, 307, 313. — stór steinn, skógamark í Þjorsárdal 868.
- Steinn í Noregi 327.
- Steinn Grimsson í Haukadal 62.
- Steinólfr 647.
- Steinólfshólmar tveir á Breiðafirði 116.
- Steinsholt í Gnúpverjahrepp 396—397, 663, 867, 869. — Steinsholtsskógr í Þjorsárdal 865.
- Steinsholt (Steinholt) í Héraði (Öræfum) 776. — Steinshyltingar (Steinhyltingar) 776.
- Steinsmýri eystri (efri) í Meðallandi 781, 782, 873. — Steinsmýri syðri 781, 782. — Steinsmýrarfljót 873.
- Steinsson: Hafliði.
- Steinstaðir í Tungusveit í Skagafirði 373. — Steinstaðavöllir 373.
- Steintó 71, sjá Steintún.
- Steintún í Skeggjastaðapingum í Norðrmúlasýslu 71, 74.
- Steinunn Óladóttir, Svarthöfðasonar 852.
- Steinvör Sighvatsdóttir á Keldum 92, 96, 99. — Steinvararsynir (Loptr, Sighvatr, Sturla) 92.
- stekkjarmór 4. Sbr. stökk.
- Stephán Gíslason prestur í Odda (d. 1615) 869.
- Stephán Gunnarsson, Gíslasonar, ráðsmaður í Skálholti (1589 og þar eftir) 124.
- Stephán Gunnlaugsson prestur í Saurbæ í Eyjafirði og síðan ábóti á Munkaþverá 649—650, 788—789.
- Stephán Jónsson biskup í Skálholti 577, 621, 772.
- Stephán kórsbróðir í Niðarósi 20.
- Stephán píslarvottur (Stephanus protomartyr) 257—258, 482, 736. — Stephanuskirkja á Melstað 482. — í Snóksdal 257—258, 736.
- Stephánsson: Gunnlaugr, Jón, Snæbjörn, Úlfr.
- sterlingi 236, 303. — denarii sterlingorum 303.
- stífbarn (stjúpbarn) 761.
- Stifningahlöð í Lóni í Austr-Skaptafellssýslu 769.
- Stígr Jónsson á Ljósavatni 489, 858.
- stíka, stíkur 394, 652. — réttar stíkur 394.
- stíka (merki) 854.
- stikkhnífar 800.
- Stíkuvík í Bitru 633.
- Stjórðælafylki í Noregi 859.
- Stjörnusteinn á Byrarbakka 75.
- stofa 181, 535, 571, 721, 728. — Ábótastofa í Þykkvabæ í Veri (1840) 737. — málstofa 282, 351, 372, 413. — matstofa bræðra í Þykkvabæ (1840) 737. — Miklastofa í Þykkvabæ (1840) 737. — myrkvastofa 584. — setstofa 646. — stofuhurð 535, 571. — stofutjöld í Þykkvabæ 737.
- Stökkseyri í Árnessýslu 75. — Stökkseyringr, skógr í Þjorsárdal 867, 868.
- stola 536, 541, 599, 604. Sjá kirkja.
- stóll 152, 180, 502. — stólsmáldagi 778—779. — stólsráðsmaður 509.

- stórbrotamenn 567, 569, 592.
 stórbýlisjörð 870.
 stórefni 382.
 stórglæpir 527, 529, 583, 625, 752, 754, 763.
 stórhlutir, stórirhlutir 326, 600, 797.
 stórhöfðingi 756.
 Stórkonugröf í Þjörnsárdal 866, 867, 868.
 stórmál, stórmæli 172, 200, 206, 223, 369, 371, 375, 529, 539, 549, 569, 761, 805. — stórmæli bygðarflæg 369. — stórmæla (stórmála) rykti 369. —
 Stórólfskvoll, sjá Hvoll neðri.
 stórskript, sjá skript.
 stórskuldir, sjá skuld.
 stórmyndir 752.
 Stóruvellir á Landi, sjá Vellir á Landi.
 Stoxeyringr, sjá Stokkseyringr.
 Storm, Gustav, prófessor 222, 864.
 Straglastaðir á Rosmhvalanesi (sbr. nú Ívarshús) 78.
 Strandarbarmr í Noregi 357.
 Strandarhali í Landeyjum 87.
 Strandarholt í Meðallandi 872. — Strandarholtsós 872.
 Strandarhöfuð í Landeyjum 87, 691.
 Strandir í Strandasýslu 618, 622, 785.
 Strandseli í Ögrsþingum í Ísafirði 615.
 Stranguinensis episcopus 608.
 Straumfjarðará í Hnappadalssýslu 848.
 Straumhólmr (Stromholmr) á Breiðafirði 116.
 Straumlön á Melrakkaslétu 90, 308, 312, 313, 314, 315, 432. — Straumlónsós 90, 308, 312, 314, 316, 432.
 Straumland á Lista í Noregi 350, 351.
 Straumsnes í Lóni í Austr-Skaptafellssýslu 769.
 streingr (skipaskaðall) 722.
 Strindafylki í Noregi 859.
 Strjóna í Eiði í Noregi 330, 331.
 Strönd í Björgvin 415.
 Strönd 456 = Árskógarströnd.
 Strönd 119 = Galmaströnd í Steingrímsfirði. — Strandar lönd 119.
 Strönd 76 = Vatnsleysuströnd.
 Strönd í Landeyjum 87.
 Strönd í Selvogi 123—125, 361, 362. — Strandar hluti í hvalreka 361. — Strandarkirkja 123—125, 361. — rekaskrá (máldagi) Strandarkirkju 123—125, 361. — Strandar land 124. — Strandar menn 124, 361. — Strendr (= Strandarmenn) 124. — Tempulum Strandense 124.
 Stúfaholt í Holtum í Rangárþingi 88.
 stúka(n) í Skálholti 263.
 stuldr (sbr. þjófnaðr) 57, 135, 187, 188, 230, 231, 233, 286, 392, 394, 416, 523, 547, 554, 559, 565, 597, 598, 603, 653, 751, 762, 801, 818, 824, 831, 844. — stuldr til einnar örtugar 109. — kirkjustuldr 187, 230, 231.
 Sturla, rangæskr maðr 138, 139.
 Sturla Arngrímsson í Lágey (1311) 740.
 Sturla Hálfðanarson frá Keldum 98.
 Sturla Jónsson, Péturssonar, herra 331.
 Sturla Sighvatsson á Grund 89.
 Sturla Sigurðarson 484.
 Sturla Þórðarson lögmaðr 2, 123, 243 (?).
 Sturla prestur á Þoroddsstöðum 436.
 Sturlí Geirsson 451.
 Sturluhlaup úr Kötlu (1311) 853, 854.
 Sturluson: Þórðr.
 Stykkishólmr, ey á Breiðafirði 116.
 Styrkár, prestur norrænn 271, 323.
 Styrkársdóttir: Sigríðr.
 Styrkárson: Erlendr, Hafnbjörn, Páll.

- Styrmir Kárasen prestur hinn fróði 85.
- Styrsbrekka í Biskupstungum 670. stöðull 671.
- Stöðulslekr í Þistilsfirði 69. 73. stökkr (= stekkr) 671.
- Staug í Þórsmörk 85, 681. — Stangarskógr 85, 681.
- stöpull (turn á kirkju) 239.
- Stöpull, Reynistaðarklaustrsjörð 301, 398.
- subdjákn 524, 527, 547, 549, 555, 560, 591, 753, 763, 806, 819, 820. Sbr. djákn.
- subsídium, subsidiū terræ sanctæ 161, 236, 237, 607, 609, 610 715, 717.
- subtile 845. Sbr. kirkja.
- subventio terræ sanctæ 237.
- Suðreyjar 326.
- Suðrlönd á Skarðsströnd 117.
- Suðrnes í Gullbringusýslu 362.
- suffraganeus, episcopus suffraganeus, frater suffraganeus 122, 190—191, 351, 702, 747, 847, 848. Sbr. lýðbiskup.
- Súgandaey á Breiðafirði 116.
- Súgandafjörðir í Ísafjardarsýslu 360, 575.
- Súlhamar við Sveinungsvík í Þistilsfirði 90. Sbr. Súlnahöfn.
- Súlnahöfn við Sveinungsvík (Súlufafnir, Súlufhöfn) (sbr. Súlhamar) 90, 307, 312, 320, 321, 486.
- Súlnastapi á Hornströndum 620.
- Súlufell í Héraði (Öræfum) 774.
- Súlufafnir (Súlufhöfn), sjá Súlhamar.
- Súlur í Grýttubakkahreppi í Suðrþingeyjarsýslu 446, 455.
- sumardagr (fyrsti) 451. — sumar-mál 349. — miðsumar 442, 469².
- Sumarliðason: Eiríkr, Sveinn.
- Sumarliði á Snæfellsnesi 850.
- summa festa 132. Sbr. festum.
- Summa Remundi de Penna forti de penitentialibus 216, 601.
- Sund í Höfðahverfi 446, 864.
- Sundfjörðvar í Noregi 859.
- Sundhlíð, eyðijörð í Grímstungnaþingum (Snúðhlíð í Jónsmáldaga og Pétursmáldaga; sbr. Smiðshóll í jarðabók Árna Magnússonar) 476.
- Sunnlendingar 355. — Sunnlendingafjörðungur 62, 63, 374, 375, 792, 805, 814, 816, 826, 830.
- Sunnmæri í Noregi 859. — Sunnmærafylki 859.
- sunnudagr 26, 41, 132, 133, 134, 275, 280, 331, 332, 418, 510, 536, 541, 573, 606, 710, 733, 801, 824, 831, 838.
- Surtla (bók = Mst. 59. 4to) 9, 14, 17.
- suspensio, pena suspensionis, suspensus 499, 500, 501, 515, 518 — 519, 533, 536, 543, 545, 550 — 552, 556 — 558, 565, 632, 704, 804, 805, 812, 817, 825. Sbr. privacio.
- Svalbarð á Svalbarðsströnd 448 — 449, 488, 857. — Svalbarðsbók 171. — Svalbarðsfeðgar (Magnús Þorkelsson og Jón) 202, 203. — Svalberðingar 399.
- Svalbarð í Þistilsfirði 425—426, 488. — Svalbarðsá 68, 73. — Svalbarðsárós 68, 73.
- Svalbarði 857 = Svalbarð á Svalbarðsströnd.
- Svangar í Skorradal 403.
- Svarbólsgrafir í Geiradal 577.
- svardagi (sbr. eiðr) 177, 272, 520, 546, 553, 558, 658, 659, 707, 744, 745, 759, 804, 807, 817, 825.
- svarðreip 862. Sbr. funes bale-narum.
- Svarfaðardalir í Eyjafjardarsýslu 456.
- Svarfaðarklettr á Breiðafirði 117, 635.

- Svartá í Tungusveit í Skagafirði 373.
 Svarthamar á Tjörnesi 428.
 Svartskinna (bók = MSt. 27. 4to) 2, 68, 95.
 Svartsson: Magnús, Oddr.
 Svecia 610, 845.
 Sveinatunguskógr Snóksdalskirkju 736.
 Sveinbjarnarson: Eiríkr.
 Sveinbjörn Sigmundarson Súð-víkingr 618.
 sveinn, sveinar 157, 363, 544, 552, 722, 732, 747, 811, 834. — biskups sveinn 508. — sveinn erki-biskups 544. — heimulegr sveinn 732. — klerkasveinar 365. — skutilsveinn 144, 152, 365.
 Sveinn gulli 281, 282.
 Sveinn (nyrðra) 674.
 Sveinn Jónsson kaupmaðr 644, 645.
 Sveinn Runólfsson í Fljótshverfi (1615) 779.
 Sveinn son Sigríðar Sveinsdóttur 673.
 Sveinn Sigurðarson 673.
 Sveinn Sumarliðason 379.
 Sveinn Sveinsson í Vopnafirði (1618) 318.
 Sveinn prestur á Tjörn í Svarfaðardal 457.
 Sveinn (á Völlum í Hólmi) 466.
 Sveinn (Þórisson) langr, herra 345, 346.
 Sveinsdóttir: Sigríðr.
 Sveinsson: Brynjólfur, Jón, Ögmundur.
 Sveinungsvík við pistilsfjörð 90, 307, 312, 317, 321, 486.
 sveit (hérað) 270, 443, 444, 593, 860. — sveitarmenn 443.
 sverð bannsetningar 176, 187.
 Sverisvöllr (Særiðvöllr í Pétrsmáldaga) í Grýtubakkahreppi 446.
 Sverrir Sigurðarson Noregskonungur 108, 172.
 Sverrisson: Hákon, Ketill.
 Svertingr dans 281.
 Svertingsstaðir í Aungulstaðahreppi í Eyjafirði 442.
 Svíar 367, 510, 579, 644, 646, 647, 649, 651, 673, 701, 719, 721, 722, 727, 833, 845, 857. — Svíaríki 847. — Svíþjóð 491, 859. — Svíakonungur, sjá Svíar.
 Svignarkleif (sbr. Sygnarkleif) á Ströndum 261.
 Svignaskarð, sjá Sygnaskarð.
 svín 215, 224, 287. — verðlag svína (grísir, sýr) 170. — grísagylt 617. — gyltur með grísum 575, 738.
 Svíná (sbr. nú Purka) í Náttfarsavík 91, 431, 439, 487.
 Svínadalr í Skaptártungu 784, 872.
 Svínafell í Héraði (Öræfum) 774. — Svínfellingar 778, 779.
 Svínafell í Hornafirði 770.
 Svínalækr við Mjósyndi fyrir Flat-eyjardal 91.
 Svínanes í Héraði (Öræfum) 775.
 Svínasker á Breiðafirði 117.
 Svínavatn í Húnavatnssýslu 251, 474, 488. — Svínvetningar 250.
 Svínhjúgr í Miðdölum í Dalasýslu 736.
 Svíney á Breiðafirði 636.
 Svíþún (Svithunus) hinn helgi 189, 199, 288, 649. — Svíþúnsdómkirkja 189. — Svíþúnsvökudagr 288.
 Sygnafylki í Noregi 859.
 Sygnaskarð á Mýrum 577—579, 864.
 Sylfreksstaðir, sjá Silfrastaðir.
 symonia, sjá simonia.
 syndajátningar forsögn 49.
 syndalaun 189, 699.
 syndicus 748.
 synodus 507, 515, 535, 536, 541, 703, 789, 790, 791, 795, 796,

- 814, 815, 821, 825, 826, 828, 830. — synodalia 749.
- sýra: sýruker 671.
- Sýrnes í Suðrþingeyjarsýslu 91.
- sýsla 126, 194, 262, 325, 340, 345, 357, 362, 387, 394, 419, 583, 649, 764, 765, 788. — biskups sýsla 126. — sýslubréf 383. — sýslugjöld 765. — sýslumenn 139, 150, 151, 152, 162, 182, 195, 197, 198, 199, 201, 205—206, 240, 252, 253, 270, 273, 275, 276, 290, 298, 334, 335, 338—340, 344—347, 356, 357, 364, 366—369, 371, 383—386, 390—393, 394, 419, 497, 588, 590, 627, 645, 646, 648, 649, 715, 716, 723, 765, 834, 853, 855, 856, 863. — lénsmenn, umboðsmenn, sýslumanna 197, 649.
- systkin andleg 50. Sbr. guðsifjar.
- systr (nunnur): systr í Reynistaðarklaustri 301. — reglusystir 705. — systraklaustur 186, 354, 501, 706. — systraklaustur at Stað í Reyninesi 300. — systra lag 186. — systralífnaðr 354.
- Systrastapi við Skaptá 780.
- Syvardus, sjá Sigvardus, Sigvardr.
- Syvatus, sjá Sighvatr.
- sæ (= silki; sbr. frakkn.: soie): kantarakápa af gulu sæi 635.
- Sæbjörn, lendr maðr 333.
- Sæbjörn prestur í Kirkjubæ í Tungu 708—709.
- Sæból á Ingjaldssandi í Ísafjarðarsýslu 360.
- Sæból í Reykjarfirði á Ströndum 620. — Sæbólsreki 620.
- sækjandi (sakar) 231, 284, 292, 333.
- sældingr í jörðu á Húsatóptum í Grindavík 377. Sbr. korn.
- Sælingsdalr í Dalasýslu 633. — Sælingsdalstunga 633—634, 716—717. Sbr. Tunga í Sælingsdal.
- Sæluhöfn í Álptaveri 853. Sæluvík í Álptaveri (sbr. Sæluhöfn) 853, 855, 856.
- Sæmundr (um daga Jörundar biskups) 307.
- Sæmundr Haraldsson í Odda 96, 99.
- Sæmundr Magnússon Hólm prestur á Helgafelli 853, 855.
- Sæmundr Sigfússon hinn fróði prestur í Odda 96, 98.
- Sæmundarson: Björn, Jón.
- sæng 737. — hundraðssæng 456. — sængrklæði 737. — hálftr þriðja hundrað í sængrklæðum 698.
- særi 253, 539. — sétarsæri 539. — tylftarsæri 652. Sbr. eiðr.
- særingar (exorcismus) 26, 31, 35, 861.
- Sævarland í Þistilsfirði 307, 313, 434. — Sævarlands rekar 307, 313, 434.
- sök: raung sök 417, 514, 543, 556, 563, 567, 570, 638.
- söl 117, 671. — sölvaðjara 117. — sölvanám 671.
- Söley á Breiðafirði 116.
- Sölmundr í Eyvindarmúla 686.
- Sölmundarholt í Þjórsárdal 867.
- Sölmundarson: Kári.
- söluvoðir 674, 691. Sbr. vaðmál.
- Sölvi Guðlaugsson á Snæfellsnesi 850.
- Sörlastaðir í Fnjóskadal 486.
- saungr 62, 63, 64, 113, 159, 161, 188, 239, 279, 327, 448, 466², 482, 513, 519, 524, 525, 528, 529, 531, 533, 534, 536, 537, 539, 541, 547, 548, 551, 554, 556, 560, 561, 563, 566, 569, 594, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 624, 635, 636, 641, 664, 668, 669, 670, 672, 673, 682, 683, 684, 685, 686, 690, 696—697, 698, 699, 700, 758, 760, 771², 772, 779, 783, 784, 786, 792, 793, 797, 799, 801, 802, 804,

- 805, 806, 812, 813, 814, 816.
817, 819, 820, 823, 824, 826
827, 828, 831, 832, 833, 842. —
aptansaungr 706, 793, 805, 809.
816, 823, 826 827. — lágasaungr
276. Sjá kirkja. — Sbr. óttu-
saungr. — skyldusaungr 578. —
yfirsaungr 840. — Sbr. tíðasaungr.
— Sbr. burtsaungr. — saunghús
29, 63, 537, 761, 803. — sanghús-
dyr 29, 761, 763.
Sörkvir Andrésson 350, 351.
Søyla, sjá Seila.
- T**aða 283, 284, 292, 302, 456, 740.
— brottfærsla töðu 283. — mæli-
hlass töðu 302, 456. — iv.
vættir í töðuklyfjar 740. Sbr. hey.
tágar 710.
takfal 157.
takmark 443, 446, 617, 622, 865.
takset 303. — taksetning 157, 364.
talentum farinæ 303, 304.
Tangahorn (Svinalækjartanga) á
Langanesi 71, 74.
Tannstaðir í Hrutafirði 483.
Tannssynir 492. — Tannssona reki
492.
taska, töskur 800.
taumar (valds) 626.
Tautra (Tötra) klaustr í Þrándheimi
323.
tectā: sarta tecta ecclesiæ 716.
teigr, teigar 83, 426, 428, 429, 431,
434, 439, 461, 470. — þriggja
hundraða teigr 83. — teigr í
skógi, skógarteigr, sjá skógr.
Teigr í Fljótsahlíð 686—687.
Teigr undir Hvestu í Ísafjarðar-
sýslu 619.
Teigsvarða milli Vatnsfjarðar og
Reykjarfjarðar 621.
teinar: fiskr geingr í teina (= háf
í kistu) 578.
Teitr Glúmsson í Grindavík 362.
Teitr Teitsson prestur 734.
Teitsson: Teitr.
tekja, tekjur 536, 541, 631, 717,
724. — presttekja (taka) 327, 550,
571. — tekjur páfa 717.
telging, at telgja, at tálga 526, 548,
562, 800, 811. — at telgja kris-
maspítur 800, 811. — at telgja
spónu 526, 548, 562. — tegldr
viðr 314, 315.
templum domini 801, 810, 811.
temporalia 352.
terminarius (förumunkr) 715.
terminus 160. — terminus peremp-
torius 748.
terra sancta 161, 236, 237, 610.
— subsidium terræ sanctæ 161,
236, 237, 610. — subventio terræ
sanctæ 237.
testamentum, testamenta (sbr. sálu-
gjöf) 58, 94, 103, 142, 177, 181,
183, 187, 207, 230, 231, 235,
326, 389, 584, 586, 628, 631,
759, 844, 845. — testamenta
pecuniaria 389. — testamentum
Ara prests á Svalbarði 425. —
testamentum Ásu konu Lópts
Þórðarsonar 457. — testamen-
tum Eyjúlfs födur Þorsteins lög-
manns 445. — testamentum
Magnúsar konungs Rírkssonar
og Blaunku drottningar 845. —
testamentum Sigurðar Seltjarnar
450. — testamentum Þorgils af
Guðmundarstöðum 450.
testimonia 323, 353, 390, 702, 705,
718.
testis, testes 304, 323.
Teutonici 303.
Theodaldinus dictus Mangialmachus
237.
Theodorus píslarvottur 433. — The-
odorusmessa 433.
theoloneus 303, 304. — ratio theo-
lonei 303.
thesaurarius 326, 327.

- Thettleuus de Bocwalde 304.
 Thomas erkibiskup af Kantara-
 byrgi 129, 481, 576, 664. —
 Thomaskirkja í Hvammi í Mið-
 firði 481. — Thomasmessa 29,
 129, 271, 272. — Thomasmessa
 fyrir Jól 463. — Thomasmessu-
 dagr 271, 272.
 Thomas postuli 427.
 Thomas prestur 409.
 Thorbergus dictus lande 323. Sbr.
 Þorbergr landi.
 Thorbergus Roari (Þorbergr Hróars-
 son) 323.
 Thorfindus, sjá Þorfinnr.
 Thorfinnus, sjá Þorfinnr.
 Thorias cancellarius, Thorias Ha-
 quini 106, 145. Sbr. Þórir Há-
 konarson (biskupsson).
 Thorlacus, sjá Þorlákr.
 thorus ecclesie 704.
 Thurgillás, sjá Þorgils.
 Tiburtius & Valerianus 350.
 tíðir, helgar tíðir 63, 133, 176, 232,
 233, 366, 397, 407, 410, 433,
 452, 459, 464, 529, 536, 537,
 541, 549, 593, 595, 604, 612,
 613, 632, 672, 697, 752, 793,
 802, 805, 809, 814, 823, 826,
 827, 831. — tíðaatstöður 232. —
 tíðabækur 536, 541, 791, 795, 800,
 808, 816, 821, 829. Sbr. kirkja.
 — tíðagata Bálkastaðamanna 484.
 — tíðagjörð 184, 587, 595. —
 tíðagjörð de corpore Christi 595.
 — tíðahald 29, 129, 365, 803. —
 heimilistíðir 62, 65, 66, 113,
 115², 118², 119, 257, 259, 378,
 444. — Jólátíðir 410. — tíða-
 kaup 360, 490. Sbr. prestur,
 prestskaup. — tíðalestr 793, 805,
 809, 823, 826, 827. — tíðaoftir
 577, 634, 699, 700, 787, 793,
 802, 814, 817. sálutíðir 118,
 481, 514, 543, 556, 563. — tíða-
 sókn 407, 680, 831. — tíðasaungr
 604, 793, 805, 809, 823, 826,
 827. — tólf mánaða tíðir 635.
 Sbr. kirkja (bækur).
 Tíðeman af Lybyku 646.
 tígihús 158.
 tignir menn 840. — tiginna manna
 börn 840.
 tilgjöf 287, 348.
 tillögur (til prests) 444.
 tiltala (tilkall) 849, 869.
 tímatal íslenzkt að fornu 852.
 timbr úr Hálskógi í Fnjóskadal
 439—440.
 Timbrlækr í Þjórsárdal 868.
 tin: Mariuskript með tin 741.
 Tindar á Skarðsströnd 635, 650, 651.
 Tindasker á Breiðafirði 116.
 Titlingasker í Náttfaravíkum 92.
 tíund, tíundir (sbr. decima) 36, 59,
 150, 151, 153—154, 158, 160,
 161, 177, 182, 187, 192—194,
 199, 224, 230, 231, 235, 236,
 241—244, 266, 273, 274, 277,
 346, 364, 388, 490, 494—496,
 534, 539, 544, 585, 597, 611,
 612, 613, 628, 640, 642—643,
 717, 728, 729, 747, 791, 795,
 797, 802, 808, 815, 816, 821,
 822, 827, 828, 829, 831, 844,
 858, 859. — biskupstíundir 192,
 194, 858. Sbr. tíundamál. —
 biskupstíund úr Árneshreppi til
 Skálholts 618. — tíund bónda
 402. — tíundareindagi 11, 12,
 14, 16—19. — einföld tíund 613.
 — eyristíund 472, 473, 495. —
 fasteignatíund 791, 795, 797. —
 fisktíund, fiskatíund 153, 192. —
 fisktíund í Kirkjubæ í Vest-
 mannaeyjum 66. — flutnings-
 tíund 612. — tíundargerð 11, 12,
 14, 16—19, 59, 94, 151, 230,
 273, 274, 728, 729. — tíundar-
 hald 126, 127, 793, 802, 814,
 817. — heimatíund, heimamanna
 tíund 62, 63, 64, 65, 85, 113,

115, 257, 360, 378, 386, 402—403, 404, 474, 578, 668, 672, 682, 684, 398, 699, 787. — hval-tiund 113, 345—347, 407, 443, 612—614. — Jórslatiund 123, 161, 236. — kaupeyrístiund 729. — kirkjutiund 54, 66, 192, 193, 194, 277, 396, 397, 407, 643, 668. — tiundarlag 411. — at leyna tiund (sbr. tiundarsvik) 597. — tiunda(r)mál 231, 579—581, 642—643, 784. — páfatiund 388, 611, 612, 717, 747. — vj. ára tiund 388. — skiptitiund 613, 614, 639, 700, 793, 802. — tiunda(r)skipti 207, 209, 613. — tiundaskiptafundr 126. — tjunda-skreið 154. — skreiðartíund 153. — tiundarskylda 367. — smá-tiundir 490. — tiundarsvik 59. — tvöföld tiund 613. — ullar tiund 153. — tiund af veiðiskap 66. — tiund af heilagra daga veiðum 345—347, 495, 612—614. — tiund Þórðar Hallssonar og Jóns lögmanns Einarssonar 266, 862. — tiund í Aðalvík 261. — á Ámúlástöðum 685. — í Árbæ 698. — í Árskógi 454. — á Ásólfseskála 682. — í Ásum 785. — á Auðkúlu 474. — á Barði 459. — á Bergstöðum 473. — í Bjarnarhöfn 257. — í Blöndu-dalshólum 472. — í Bólstaðar-hlíð 472. — í Borgarhöfn 771. — á Breiðabólstað í Vatnsdal 478. — á Breiðabólstað í Vestrhópi 480. — í Bræðratungu 669. — í Búðardal 651. — á Búrfelli 63. — í Dal undir Eyjafjöllum 683. — á Dyrhólum 742. — á Einarssstöðum 437. — á Eyjar-dalsá 438. — Eyjólfssstöðum 396. — á Eyri í Bitru 409. — á Eyri í Kjós 404. — á Eyri í Seyðis-firði 616. — Eyri í Skutilsfirði

260, 700. — í Eyvindarmúla 686. — í Fagranesi 468. — á Felli í Kollafirði 258. — í Flatatungu 463. — í Flatey 441. — í Garps-dal 118, 577. — í Geldingaholti 467. — á Gnúpi í Gnúpverja-hrepp 663. — á Gnúpi í Mið-firði 483. — í Goðdölum 464. — í Grimsey 442. — í Grims-tungum 477. — á Grjóteyri 402—403. — á Grund í Eyjafirði 453. — á Grýtubakka 445. — — í Gunnarsholti 692. — á Gunnsteinsstöðum 485. — í Görðum á Akranesi 408. — á Hálsi í Fnjóskadal 440. — á Helgastöðum 437. — á Hjalta-bakka 475. — í Hlíð í Biskups-tungum 670. — á Hofi í Goðdölum 464. — á Hofi á Skagaströnd 469. — á Hofi í Örfum 775. — í Hofsfelli 770. — á Hóli í Bol-ungarvík 617. — í Hólmi í Skagu-firði 466. — á Holtastöðum 472. — í Holti undir Eyjafjöllum 682. — í Hólum í Eyjafirði 451. — á Hrafnagili 453. — á Hrisum 672. — í Hruna 664. — í Hvammi í Laxárdal 468, 469. — í Hvammi í Miðfirði 482. — í Hvammi í Norðrárdal 833. — í Hvammi í Vatnsdal 476. — í Höfða í Höfðahverfi 447. — á Höskuldstöðum 471. — á Ingjaldshvoli 411. — á Kálfafelli í Fljótshverfi 779. — á Kálfafelli í Hornafirði 771. — í Kaupangi 449. — á Kirkjubóli í Langadal 615. — á Kirkjubóli í Skutils-firði 699—700. — í Kirkjubæ á Síðu 782. — í Krossholti 113. — á Krossi 685. — í Laufási 447. — á Lómagnúpi 778. — á Lundarbrekku 438. — í Lög-mannshlíð 454. — í Málmei 459. — á Mástöðum 475. — á Mel-

- stað 482. — í Miðbæli 679. — í Miklagarði 432. — í Miklabæ í Óslandshlíð 460. — í Múla 435². — í Mýdal 64. — á Möðruvöllum í Eyjafirði 450. — á Neðrahvoli 689. — í Nesi í Selvogi 378. — í Njarðvík 66. — í Núpufelli 450. — í Otradal 576. — á Rauðalæk 777. — í Reykjadal 666. — á Reykjum í Tungusveit 468. — á Reyni 741. — á Ríp 467. — á Saxahvoli 115. — á Setbergi 257. — á Silfrastöðum 458. — á Sjóarborg 468. — í Skarði ytra 695–696. — á Skarði á Skarðsströnd 635, 636. — í Skjaldabjarnarvík 617. — á Skúmsstöðum 690. — í Snóksdal 736. — á Spákonufelli 470. — á Staðarbakka 483. — á Staðarfelli 637. — á Stað í Hrótafirði 484. — á Stað í Súgandafirði 575. — í Stafafelli 769. — í Steinsholti 397, 663. — í Steinum 680. — á Stóruvöllum 696. — á Svalbarði í Eyjafirði 449. — á Svínavatni 474. — í Sygnaskarði 578. — á Sæbóli 360. — í Sælingsdalstungu 633. — á Söndum í Dýrafirði 832². — í Teigi 687. — á Tjörn í Svarfaðardal 457. — á Tjörn á Vatnsnesi 481. — á Torfastöðum 670. — Tröllatungu 408. — á Undenfelli 477, 478. — á Upsum 458. — í Vallanesi 83. — á Vatnlausu 65. — á Viðborði 83. — í Viðidalstungu 478. — á Viðimýri 467. — í Villingaholti 62. — á Völlum í Svarfaðardal 456. — í Þerney 64. — á Þoroddsstöðum 436. — á Þverá í Skagafirði 461. — á Þaunglabakka 443. — í Ögri 615.
- Tjaldarstaðir (Tjaldastaðir) á Rangárvöllum 87, 88, 688, 693. tjalldstaðr 245. tjara 154. — tjörutunna 442. Tjarnahverfi eystra og vestra í Suðrþingeyjarsýslu 436. Tjarnargarðir í Aðaldal 3, 4. Tjarnarmenn í Aðaldal 3, 4. Tjarnes í Ísafjarðarsýslu 620. Tjarnir innri í Eyjafirði 485. — Tjarnir ytri 485. Tjarnir á Melrakkaslétu 432. tjöld: tjöld um Ábótastofu í Þykkvabæ (1340) 737. — tjöld um Miklustofu 737. — tjöld umhverfis skála 737. — postulatjöld 737. Sbr. kirkja. Tjörfastaðir á Landi 86. tjörn, tjarnir: tjarnir í Hellisdal 359. — tjarnir í Lambadal 359. — tjörn milli Straumlóns og Þorbjarnarstaða 314, 316. Tjörn í Aðaldal 3. Tjörn á Skaga nyrðra 250. — Tjarnar land 250. Tjörn í Svarfaðardal 442, 457, 489. Tjörná Vatnsnesi 475, 480–481, 489. Tjörnes í Þingeyjarþingi 89, 90, 305, 317, 318, 443, 487. Tófason: þorgeir. Toletanum concilium 53. Tólga í Noregi 145, 154, 240. tólffæðmingr torfs 436². — tólffæðmingr víða 436. Sbr. torf. tólfstungur 70, 73, 116, 306, 310, 311, 314, 361, 408, 434, 436, 620. — hálfir tólfstungur 125. tollr, tollar 192, 194–197, 365, 459, 501, 588, 626, 627, 712, 844. — almennir tollar 365. — allir tollar (til kirkju) 438. — tollar í Grimsey 442. Sbr. dýratollr, fiskatollr, gjaftollr, heytollr, lausamannstollr, ljóstollr, Ólafstollr (Ólafur Haraldsson), osttollr (ostr), Pétrstollr (Pétur postuli), skæðatollr, smátollr. tópt, tóptir, tættir 872. — tópt út

- frá Sandsenda í Þistilsfirði 69, 70, 73. — tópt á Langanesi 425. — tóptarústir 872. Sbr. tuft.
- Tómasson (Tumason): Björn, Haldór, Þorsteinn.
- torf, 4, 436, 734. — tólfeðmingr torfs 436. — iij. tólfeðminga skurðr 4. — torfskurðr 4, 166, 250, 260, 436, 453, 577, 620, 665, 745, 746, 747. — torfverk 665. — torfvöllr 850. — Sbr. létorf.
- torf (= mór): at grafa torf 4.
- torfa (skógartorfa) 866.
- torfa milli þverár og Fnjóskár, þingmannalekjar og Markdælar 439.
- Torfalekr á Ásum í Húnavatnsþingi 475.
- Torfason: Jón, Þormóðr, Þorsteinn.
- Torfastaðir í Biskupstungum 669 — 670.
- Torfastaðir (sbr. nú Kot) í Gríms-tungnaþingum í Vatnsdal 476, 477.
- Torfastaðir í Jökulsárhlíð 708.
- Torfdæl í Grytubakkahrepp 455. — Torfdælalækr 446.
- Torflækr í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
- Torflækr á Melrakkaslétu 90. Sbr. Gagnislækr.
- Torfmyrar (torfmýrar?) milli Hvalness og Starness 81.
- Torfmyri í Bakkalandi í Hrunamannahrepp 665.
- Torfunes í Ljósavatnshreppi 436.
- Torfustaðir í Miðfirði 369.
- Trandilssstaðir í Steingrímsfirði 261.
- translacio sancti Thorlaci 355, 594.
- transcriptum, transcripta (bréfa) 161, 593, 649, 743, 769, 853, 856, 857, 873.
- tré 71—74, 526, 548, 598, 604, 671, 854. — tvítug tré 778, 779. — xij. álna tré og stærri 71, 74. — tíu álna tré 71, 74, 91. — v. álna tré 245. — vj. álna tré 832. — tré, er því eru leingri en .vj. álna at bolexi megi setja fyrir framan 403. — tré skemri en .xx. feta 436. — Sbr. kefli. — Sbr. kjörtré. — trésmiðir 157, trjáreki, sjá viðr, viðreki.
- trecentenarius: iij trecentenarii de burello 718.
- Trékyllisey í Trékyllisvík 618, 622, 623.
- Trékyllisvík á Ströndum 617, 618.
- triennium 533, 550—551.
- trinitas 174, 280, 351, 352, 369, 505, 595. — trinitatisdagr 466. — trinitatismessa 339, 351, 387. — trinitatisvika 443, 460, 595.
- Trossadalshæð á Tjörnesi 317, 318, 319.
- Trostansfjörðr í Barðastrandarsýslu 576.
- Trúðudalr í Kollafirði (Þrúðardalr) 258.
- Trugillur, sjá Þorgils.
- trúlofan 520, 546, 553, 558, 753, 759, 763, 807, 817, 820, 838.
- trúnadareiðr 506, 707.
- trygðareiðr 508.
- trygðrofi 225.
- tröð (fyrir fé) 671.
- tröll: at seiða tröll 223. — at vekja upp tröll 224. — at eta mat með trölli 224. — tröll ríðr mönnum eða háfé 223.
- Trölladalshæð, sjá Trossadalshæð.
- Tröllatunga 119, sjá Tunga í Stein-grímsfirði.
- tuftir 158. Sbr. tópt.
- tún 4, 245, 867, 870. — tún girt gördum 873. — túngarðr 3. — heimatún 4. — helgi túns 208.
- Túnbergensis, sjá Túnsberg.
- Tundrastaðir í Hvalvatnsfirði í Suðrþingeyjarsýslu (sbr. nú Tindriðastaðir) 446.

- tunga: at skera tungu úr höfði manns óbótaverk 110, 111.
- tungur inn í gil frá Höfðaskógi í Þórsmörk 85, 681.
- Tunga 717, sjá Sælingsdalstunga.
- Tunga, Tungurnar báðar í Sandar-tungu landi í Þjórsárdal 867.
- Tunga í Axarfirði (Hafrafellstunga) 809, 810. — Tungureki 809, 810.
- Tunga stóra og litla í Bárðardal 438.
- Tunga í Biskupstungum 668—669. Sbr. Bræðratunga.
- Tunga í Grímsstungnaþingum í Vatnsdal 477.
- Tungan litla í Holtum í Rangárþingi 86, 698 (Litlatunga). — Tunga hin meiri 698.
- Tunga í Hvítársíðu 359. — Tungan litla 359.
- Tunga í Landbroti 781, 782, 874.
- Tunga (= Tungusveit) í Skagafirði 465.
- Tunga á Skagatrönd (sbr. Skrapa-tunga) 470.
- Tunga í Skuilsfirði 260.
- Tunga syðri og ytri í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
- Tunga í Steingrímsfirði (Tröllatunga) 119, 407—409, 863.
- Tunga í Sælingsdal (Sælingsdals-tunga) 633—634, 846.
- Tunga á Tjörnesi 431. — Tungu-reki 431. — Tunga hin ytri 317, 319. — Tunguland 317, 319.
- Tunga á Vatnsnesi 480, 481.
- Tunga í Viðidal (Viðidalstunga) 478.
- Tungufell í Hrunamannahrepp 666—667.
- Tunguháls í Skagafjarðarsýslu 464.
- Tungunes á Ásum í Húnavatns-sýslu 835.
- Tungur yfir Sauðabólsskógi í Héraði (Öræfum) 776.
- Tunguskógr í Þjórsárdal 867.
- Tungusveit í Skagafirði 373. Sbr. Tunga.
- Túnheimr í Noregi 272.
- tunna, tunnur 159, 161, 672, 708, 738.
- Tánsbergi í Noregi (Túnberg), 94, 139, 141, 149, 155, 274, 282, 288, 339, 342, 345, 347, 349, 367, 369, 395, 411, 413, 415, 709, 714. — Tunsbergishús 413. — Túnbergis féhirðsla 859.
- tveggja postula messa (Philippi et Jacobi) 29, 129, 746, 802.
- tvíeint lérepti 170.
- tvímælt, hafa (eta) tvímælt 29, 38, 129, 594, 595, 802.
- tvírað orð 291.
- tvítugr maðr, mær og kona 208, 206, 383, 393, 598, 603.
- tylftareidr 369. — tylftarsæri 652.
- týsdagr 350, 379, 383, 413, 646.
- tyslingasteinn, sjá Þyslingasteinn
- töfrar 749, 750. — töframenn 753, 763.
- tönn, tenur (rostungstenur): huslker með tönn, krismaker með tönn, tannbúðkr, skrin með tönn og silfr, þjónustuker með tönn. Sjá kirkja.
- Úlfarsfell í Helgafellssveit 672.
- Úlfjótsvatn á Melrakkaslétu 314.
- Úlfr Stephánsson ábóta á Munkaþverá 789.
- Úlfr Þóraldason 413.
- Úlfstaðir í Blönduhlíð 462.
- Úlfsstaðir í Landeyjum 688.
- Úlfsvatn á Tvidægru 359. — Úlfsvatnsá 359.
- ull 153, 170, 171. — ullartiund 153.
- Ullingsvangr í Harðangri í Noregi 510.
- ulna (sbr. alin): xL, Lij, Lxxij
- ulnæ de burello 718.
- umboð 173, 195, 196, 204, 285, 287, 288, 362, 401, 402, 415, 523, 532, 550, 567, 572, 614,

- 629, 640, 641, 646, 649, 650, 674, 708, 725, 728, 728—729, 752, 758, 763, 800, 801, 804, 824, 825, 849. — í umboði Hólabiskups 708. — umboð Skálholtskirkju 618. — umboð staðar á Helgafelli 849. — umboð capituli 727—728. — umboð kirkjunnar 629, 758. — umboð á leikmenn 532. — umboð klerka 513. — umboð sóknarprests 758. — umboð prófasts, sjá prófastr. — umboðsbréf 618, 701. — umboðsmaðr, umboðsmenn 59, 152, 153, 154, 155, 158, 163—164, 194, 197, 199, 205, 225, 230, 240, 254, 270, 271, 288, 289, 338, 365, 366, 367, 370, 371, 392, 393, 402, 419, 564, 649, 707, 712, 721, 723, 732, 804, 805, 812, 831, 834, 857, 860. — umboðsmenn biskupa 30, 32, 34, 43, 58, 110, 111, 194, 225, 230, 370, 371, 495, 804, 805, 812, 831, 857. — umboðsmaðr Skálholtsbiskups 46, 622. — umboðsmenn kanunka 712. — umboðsmenn capituli 154. — umboðsmenn kirkjunnar 225, 517, 564. — löglegr umboðsmaðr konu 292. — umboðsmaðr konungs 152, 163—164, 225, 270, 271, 288, 371, 393, 402, 732, 860. — umboðsmenn prófasta 707. — umboðsmaðr sýslumanns 367—369, 649. — umboðsmaðr Viðeyinga 80, 81. umgangr kirkju (atrium) 707. umgaungumaðr fyrir commune 712. ummerki, ummörk 431, 772. Unaðsdalr á Snæfjallaströnd 620. undanfærsla 227, 338, 371, 382, 386. undanrenna 872. Undenfell (Undinfell, Undinfellt) í Vatnsdal 477—478, 489, 727. undir Felli í Kollafirði, sjá Fell í Kollafirði. undirbiskup (sbr. lýð biskup) 185 244, 253, 624. undirprestr 500. Sbr. prestr. ungbróðir (sbr. novitius) 715. ungir menn 286, 291. — vitnisburðr ungra manna 291. Unigenitus 847. Upplönd í Noregi 158. upprekstr (fjár á afrétt) 82. Uppsalar í Hvolhrepp 87, 688. Uppsalar í Landbroti 781, 874. Uppsalar í Svarfaðardal 455. Uppsalar í Svihjóð 606, 608, 610, 715. Uppsingar (»Uppnesingar«) á Rosmhvalanesi 77. uppsprettur (ár) 664. uppstigningardagr 39, 443, 594, 596, 603, 792, 805, 814, 816, 826, 830. Upsir í Svarfaðardal 457—458, 480. — Upsateigr 457. urbs vetus (Rómaborg) 236, 237. Urðahéiði í Axarfirði 310. urðir í Svarfaðardal 450—457, 489. úrskurðr biskups 230, 708. — erki-biskups úrskurðr 94—100. — lögmans úrskurðr 276, 356, 372—373, 376, 653, 659, 661. 716—717. — ættleiðsluúrskurðr 406. usuræ (sbr. okr) 103, 142. utansóknarmenn 518, 519, 545, 558, 565, 807. utanstefningar, utanstefnur 335, 356, 498, 856. útarfar 348. útbod af Íslandi 262. útbú 612, 781. úteyjar 443. útfall óss 733. útgerð húzu til Íslands 746. Úthlð í Biskupstungum 670. útistöður, at standa utan kirkju

- 27, 31, 33, 41, 42, 46, 508, 567, 598, 600, 752, 763, 793, 817, 823, 826, 838.
- útjarðir 490, 671, 677.
- útkirkja (sbr. annexia) 685, 791, 793, 802, 805, 808, 816, 817, 823, 827, 829.
- útlagi, útlagr, útlægr 52, 60, 61, 109, 415, 416, 420, 590, 794, 803, 811, 860. — útlegð 203, 219 — 221, 223, 224, 225, 234, 239, 255, 256, 289, 590, 591. — útlegðarmál 234, 794, 803. — útlegðarpína 255, 256.
- útlenzkir (útlendir) menn, útlendingar 151, 163, 332, 333, 402, 530, 539, 550, 806, 831. — útlendir kaupmenn 652, 788, 845, 846. — útlenzkar vetrsetr 372.
- Útlönd undir Eyjafjöllum 681.
- útróðr 391. — útræði 854.
- útsetning af kirkju, sjá kirkja.
- Útskálar á Rosmhvalanesi 77, 78, 79, 162, 733—734. — Útskálaós 77.
- úttekt 726.
- útvöxtr, útvextir 85, 681, 682.
- Uxahrygg (Oxahrygg) á Rangárvöllum 88, 691.
- Uxastaðir í Laxárdal í Suðrþingeyjarsýslu (sbr. nú Mýrarsel) 91, 487. — Uxastaðareki á Sandi 91, 487.
- uxi ekinn .vj. vetra gamall 708. Sbr. arðruxi, nautpeningr.
- uxor 211, 212, 601. — uxor monialis 212. Sbr. eiginkona.
- V**acca (sbr. kýr) 389.
- Vað í Skriðdal í Suðr-Múlasýslu 83.
- Vaðlaþing 162. Sbr. Vöðlaþing.
- væð, sjá voð.
- væði, sjá voði.
- vaðmál 57, 83, 123, 130, 194, 599, 604, 644, 645—646, 651, 718, 722, 729. — vaðmál jafnlangt at
- jaðri ok hrygg 168, 646. — upp-tæk vaðmál 646. — islenzka vaðmál 718. — pakkavaðmál 718. — alin vaðmáls Jórsala tíund bónda 129. — v. álnir mórends vaðmáls fyrir eyri 168. — vj. álnir vaðmáls 87. — vj. álnir vaðmáls fyrir eyri 168. — eyrir vaðmáls Jórsala-tíund prests 123. — xij. álnir vaðmáls lögleiga 284. — xij. álnir vaðmáls at slá niðr kaleik 599, 604. — xx. álnir vaðmáls 667. — vj. aurar vaðmála 88. — xij. aurar vaðmála 88. — hálf mörk vaðmála eða tvævetr geldingr 83. — merkrvoð 457. — iij. merkr vaðmála fyrir ij. kúgildi 83. — hundrað vaðmála 451, 456, 457, 644, 670, 692. — vj. hundruð vaðmála 451. — xv. hundruð vaðmála frá Íslandi 375. — hafnar (hamnar) vaðmál, hafnarvoðir 171, 375, 438², 645, 718, 722, 746. — hálf annað (hundrað) í hafnarvoð 427. — vöruvirðar hafnar voðir 746. — söluvoðir 674, 691. — vaðmála-gerð 645—646. — vaðmálskleði 734. — Sbr. bragðarvæð, burellum, munaðarvoð, voð.
- vágir, sjá vogir.
- Vakrstaðir í Rangárþingi 88, 691.
- Vakrstaðir á Skagastönd 470.
- Valagil í Eyvindardal í Suðr-Múlasýslu 83.
- Valagnúpar á Reykjanesskaga 75, 80, 245, 246, 248.
- Valahris (í Adaldal í Suðrþingeyjarsýslu?) 434, 436.
- Valdalsekr á Vatnsnesi 481.
- Valdavík í Vopnafirði 75.
- valdsmenn 159, 182, 213, 343, 371, 419, 497, 584, 586, 626, 627, 630.
- Valerianus 350. Sbr. Tiburtius.
- Valgerðr 727.

Valgerðr Erlendsdóttir hins sterka Ólafssonar 377, 378.

Valgerðr á Grund í Eyjafirði 453.

Valgerðr í Gunnarsholti 692.

Valgerðr kona Þorsteins Hafrbjarnarsonar 684.

Vallanes í Fljótisdalshéraði 67, 83—84, 396.

valir 207. — valveiðar 244.

valslaungur 213.

Valþjófsstaðir í Gnúpasveit í Norðrþingeyjarsýslu 309, 311. — Valþjófsstaðareki 309, 311.

Vámúlastaðir, sjá Vomúlastaðir.

vandamenn 138.

vandi (venja) 153, 288, 326. — forn vandi 364, 366.

vanhagir hinir stærstu 606.

vani 273, 274, 277, 364, 588, 591, 614, 652, 711, 846. — forn vani 364, 652.

vanrétti 588, 589, 658.

vanyfli 603.

vara, vörur, varningr 57, 163, 262, 303, 333, 402, 404, 469, 651—652, 727, 729, 735, 736, 746, 788, 789, 860, 874. — falsaðr varningr 651—652. — norrænn varningr 333. — upptækr varningr 333, 652. — varningr vestfalskra kaupmanna 404. — hálfr iv. eyrir vöru 688. — v. aurar vöru 739. — vj. aurar vöru 436, 442, 688. — ix. aurar vöru 781. — x. aurar vöru 258, 377, 485, 738, 739. — xij. aurar vöru 738, 779, 780. — xiiij. aurar vöru 440. — hálfr mörk vöru 781², 874. — ij. merkr vöru 480. — iij. merkr. vöru 466, 738. — hálfr .v. mörk vöru 464. — vj. merkr vöru 467. — c. vöru 63, 64, 377, 445, 468, 472, 473, 476, 650, 668, 682, 683, 685, 689, 727, 777, 784, 788. — c. vöru og .vj. aurar 782.

— c. vöru og xij. álnir 458. — hálfr annað c. vöru 670. — cc. vöru 377, 479, 576, 617, 714, 738², 769. — cc. vöru og vj. aurar 456. — cc. vöru og xij. aurar 460. — ccc. vöru 408, 459, 462, 483, 692, 738². — ccc. vöru fyrir skip og nætr og gríðung 637. — ccc. vöru og .xviiij. aurar 481. — ccc. vöru og hálfr mörk 786. — cccc. vöru 451, 477, 678, 708. — v. hundruð vöru 407, 409, 449, 735—736, 746. — vj. hundruð vöru 736. — vij. hundruð og mörk vöru 484. — viij. hundruð vöru 469. — ix. hundruð vöru 472. — hálfr .x. hundruð vöru 477. — x. hundruð vöru 431. — xiiij. hundruð vöru og hálfr mörk 637. — xiiij. hundruð vöru 636. — xv. hundruð vöru 460. — xvj. hundruð vöru 482. — xx. hundruð vöru 789. — xxj. hundruð vöru 462. — vöruvoð 645.

varða, vörður 3, 4. — varða á Brimnesi 70, 74. — varða á Háfabökkum 306, 310, 425. — varða á Haganesi 90. — varða milli Straumlóns og Þorbjarnarstaða 314, (»varði») 316. — varða hjá tíðagötu Bálkastaðamanna 484. varðhald 181, 584.

Varir á Rosmhvalanesi 78.

Varmarhlíð (Varmarlíð, sbr. nú Varmahlíð) undir Eyjafjöllum 84, 681.

Varmidalr á Rangárvöllum 87.

varnaðarbréf 400—401, 422—423, 733—734.

vatn, vatnsveitingar 850. — at vatna á eingjar 3. — at taka vötn upp 3, 779, 780. — vatnagarðr 3, 4. — vatnshlíð 3. — Sbr. vötn. vatn (til drykkjar) 245. — vatns-taka í Króksbrunn í Garði 77.

- vatn (til föstu, measureiðu og skirnar) 24, 25, 29, 515, 516, 526—528, 536, 538, 548, 549, 551, 555, 556, 561, 562, 563, 564, 599, 600, 604, 757, 761, 794, 797, 798, 801, 811, 812, 821, 823, 839, 840, 841. — at vígja vatn, vígt vatn 25, 30, 798, 801, 811, 812, 841. — sætt vatn 516, 556, 564, 811. — þrenn vötn 548, 561. — vatnan, at vatna, vatnfasta, fasta við vatn ok brauð 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 50, 127, 132, 134, 598, 600, 752, 763, 800, 824. — vatnföstudagr 61. — vötnunarnátt 132. — sbr. aqua.
- Vatn (= Múlavatn í Aðaldal) 430, 434.
- Vatn (Elliðavatn) fyrir neðan Heiði 377.
- Vatnadalr í Súgandafirði 575.
- Vatnaheiði, selstaða frá Staðastað 114.
- Vatnahverfi í Húnavatnssýslu 470.
- Vatnlausá í Biskupstungum 690.
- Vatnlausá á Vatnsleysuströnd 65.
- Vatnsdalr í Húnavatnssýslu 330, 476, 478, 494, 579, 580, 643. — Vatnsdalsá 494.
- Vatnsdalr í Fljótshlíð 688.
- Vatnseingi (vatnseingi?) á Skaga 251.
- Vatnsendi fyrir neðan Heiði 377.
- Vatnsfirðingar 638.
- Vatnsfirðingr (Einar) 99.
- Vatnsfjörðr í Ísafjarðarsýslu 94—100, 241, 292, 618—621, 622. — Vatnsfjarðarbréf (skjöl) 619.
- Vatnsgröf í Þjórsárdal 867.
- Vatnshlíð í Þingeyjarsýslu 434.
- Vatnsholt í Staðarsveit á Snæfellsnesi 164.
- Vatnskatlar fyrir innan Fagradal 76.
- Vatnsnes í Húnavatnssýslu 330, 475, 476, 480.
- Vattará í Héraði (Öræfum) 773.
- Vatney, eign Grenjaðarstaða 431.
- vax (sbr. cera, cere, eyrir, fjórðungr, mörk, pund) 62, 66, 115, 159, 327, 361, 363, 403, 435, 436, 440, 442, 444, 445, 447, 449, 451, 453, 454, 456, 458², 459, 460², 464, 465, 467, 469, 471, 472, 473, 477, 482, 652, 661, 663², 665, 666, 667, 669, 670, 678, 680, 683, 685², 687, 691, 693, 694, 696, 698, 708, 741², 742, 769, 773, 778, 779, 780, 784, 786. — mörk vax fyrir eyri 170. — ixe í metfé lokið fyrir xij. merkr vax 691. — vaxkerti 24, 27, 29, 810. — vaxljós 599, 604. — vaxtollr 66, 697. —
- Vébjarnarson: Hallvarðr.
- vectigalia de una navi de Yslandia 104, 143.
- veð 174, 329, 533, 551, 751, 762, 804. — lögveð 329. — veðlaus leigukýr dauð 203.
- veðr, veðráttá 391, 410, 841. — veðrfastr 544, 552.
- Veðrafoss á Snæfellsnesi 164.
- vefr 117. — heiðneskr vefr skinnandi 723.
- Végarðr kórsbróðir í Niðarósi 20, 271.
- Végarðsson: Óblauðr.
- vegr, veggir 277, 707.
- vegr: almannavegr 286. — færir vegir 286. — vegabót 286. — vegfarandi maðr 520, 530, 545, 550, 553, 565, 806, 807.
- veiðr, veiði, veiðar, veiðiskapr 77, 81, 114, 117, 207, 246, 285, 298—300, 394, 612, 613, 614, 639, 793, 802. — heilagra daga veiðar, sjá helgr. — annara daga veiðar 614. — sbr. álptveiðar, fálkaveiðar, fiskveiði,

- hvalveiði (hvalr), laxveiði, melrakkaveiðar, selveiði, valveiðar. — veiði í Blöndu 475, 835, 836, 864. — veiði í Fitja í Viðidal 478, 479. — veiði í Gljúfrá 578 — 579. — veiði í Laxá litlu í Hreppum 864. — veiði í Laxá í Þingeyjarsýslu 434 (sbr. laxveiði). — veiði í Miðá í Dölum 736. — veiði í Straumfjarðará 848—849. — veiðigarðr (í á) 578. — veiðigögn 475. — veiðivatn 872. — tiund af fiski og veiðiskap á Vestmanneyjum 66.
- Veiðilausa í Strandasýslu 269.
- Veita (Veit) í Hvolslandi í Fljótshverfi 779, 780.
- Veitulækr í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850.
- veizla: pusaðarveizla 838.
- veizlukirkja 326, 543.
- veizlumaðr 433.
- vélasókn 402.
- velbornir menn 590.
- véllaus kaup 208.
- Vellankatla á Melrakkaslétu 428. — Vellankatla eystri 308 (Katla), 311, 426, 432. — Vellankatla vestri 311, 432. — Kötlurekar 308.
- Vellir í Aðaldal 4.
- Vellir stóru og litlu í Bárðardal 438.
- Vellir undir Eyjafjöllum (sbr. nú Vallatún) 84, 681.
- Vellir í Fljótsdalshéraði 396.
- Vellir í Hólmi í Skagafirði 466.
- Vellir á Landi í Rangárþingi 696 — 697. — Vellir hinir eystri 88. — Vellir hinir ytri 88. — Sbr. Stóruvellir.
- Vellir í Eyjafirði 451.
- Vellir í Svarfaðardal 446, 455—456, 489.
- velum (sbr. segl) 160.
- Vendome á Frakklandi 217.
- venenum 609.
- venja, venjur 149, 150, 151, 182, 187, 196, 253, 271, 544, 585, 852. — forn venja 544. — landsvenja 346. Sbr. siðvenja, vandi, vani.
- Ver (Álptaver) í Vestr-Skaptafellsýslu 166, 237, 238, 267, 268, 851.
- ver (fiskiver) 394. — fuglver 834.
- Veradalr í Noregi 379.
- Verðlafylki í Noregi 859.
- vergangsmenn 289.
- verjandi (sakar) 198, 205, 230.
- verkðagar (í páskum, páskaviku) 600, 606.
- verkfæri, verksfæri 83, 742.
- verkmaðr 284.
- Vermslaland (sbr. nú Varmaland) í Skagafirði 301, 398.
- Vermslalækr í Þingeyjarsýslu 428.
- Vermundr (nyrðra) 674.
- vernd, vernd kirkjunnar, vernd pílagríma, vernd ríkisins 150, 152, 177, 181, 183, 187, 230, 231, 252, 586, 589, 591, 706, 722, 834. — verndarbréf 148—149, 154, 722—723, 733—734. — páfaleg verndarbréf 154. — verndarmenn 253, 254, 625.
- vers, versus 217, 218, 233, 625, 756, 841. Sbr. Maríuvers, sáluvers.
- verzlan (sbr. mercatura) 302—304, 332—333, 335, 356, 497—498, 644—646, 648—649, 651—652, 787—788, 845—846.
- vespera 537, 538, 703.
- vestfalskr 404. — Vestfælingar 404.
- Vestfirðingar 343, 355. — Vestfirðingafjórðungur 374, 375. — Vestfirðir 262, 360, 497, 596.
- Vestfold í Noregi 859.
- vestibulum ecclesie 704.
- vestis, vestes: vestis candida 810. — vestes preciosæ 845. Sbr. klæði.

Vestmannaeyjar 66, 88, 191, 192, 740, 851.

Vestreyjar í Jökulsárhlöð 708.

Vestriheiði í Seyðisfirði í Ísafjarðarsýslu 616.

Vestrhólmur í Laxá í Suðrþingeyjarsýslu 434.

Vestrholt í Holtum 88, 691.

Vestrholt synstu undir Eyjafjöllum 84, 85, 681. — Vestrholtafjara 84, 681.

Vestrhóp í Húnavatnssýslu 479, 480.

Vestrihús, hjáleiga frá Dyrhólum í Mýrdal 742.

vetr 15, 197, 199, 208, 224, 278, 284, 285, 292, 299, 325, 331, 344, 345, 372, 378, 383, 394, 406, 411, 421, 442, 443, 511, 596—598, 601—603, 648, 719, 728, 732, 740, 744, 745, 757, 761, 793, 800, 804, 809, 811, 814, 816, 823, 826, 828, 846, 855. — vetrnætr 300, 340, 444, 671, 691, 742. — vetrseta, vetrsetur 302, 367, 372, 831. — útlenzkar vetrsetur 372. — þýðiskar vetrsetur 367. — vetrsetustaðr 831.

Vetrsetur undir Eyjafjöllum 870.

Wexionensis episcopus 608, 610.

viaticum 526, 549, 555, 562, 805.

vicarius, vicarii 277, 326, 327, 389, 536, 632, 712, 713, 759. — vicarii canonicorum cathedralium ecclesiarum 389. — vicarii plebanorum 389. — vicarii prófesta 713. — renta vicarii 712.

vice, vices 135, 136, 137, 277, 711, 724.

viðarhlass 392. Sbr. viðr.

Viðborð í Hornafirði 82—83.

Viðey með Sundum, staðr í Viðey, Viðeyjarklaustr 76, 80—81, 194—195, 244—248, 377, 730, 731,

831—832. — Viðeyjarbréf 81. —

Viðeyingar 80, 245, 361. — umboðsmaðr Viðeyinga 80.

Viðidalr (Viðadalr) 578.

Viðidalsá í Húnavatnssýslu 479.

Viðidalstunga í Viðidal (sbr. Tunga í Viðidal) 478, 479.

Viðiker í Suðrþingeyjarsýslu 438.

Viðimýri í Skagafirði 466—467.

Viðivellir í Blönduhlíð í Skagafirði 461—462, 489, 729, 730.

Viðjarvík (viðare víjk, vidarvík, videyjarvík) í Norðrþingeyjarsýslu 68, 73, 75, 307. — Viðjarvíkrós 68, 73.

Viðkunnarson: Erlingr.

Viðnes (sbr. nú Viðines) með Sundum 64.

viðir: viðirif í Naustvíkr 617, 864. Sbr. skógr, viðr.

viðr, viðir (sbr. hrís, kesli, kjörtré, renningar, selja, skógr, tré, víðir) 71, 74, 91—92, 116, 124, 154, 187, 245—248, 431, 436, 441, 462, 475, 478, 482, 485, 486, 487, 663, 733, 738, 832. — viðr tveggja álna millum sniða 75. — öxartálguviðr 124. — stórvíðr þau tré, er meiri eru en x. álnir 91. — c. í víði 478. — vj. hundruð í viðum 441, 475. — sbr. borðlægr viðr, borðviðr, eldivíðr, kirkjuviðir, norrænn viðr, rætr, skipviðir, tegldr viðr, viðskip, vínviðr. — raptar, raptviðr 441, 454, 462, 577. — viðarhlass 392. — viðarhögg (sbr. skógarhögg) 771. — viðarrif (sbr. hrísrif) 359, sbr. viðirif. — viðreki, viðarreki, viðrekar, viðarrekar 71, 72, 74, 75, 76, 77, 83, 90—92, 116, 119, 124, 245—248, 261, 306—322, 361, 362, 408, 425, 426, 428, 431, 432—433, 435, 436, 439, 446, 455, 462, 475, 476, 477, 479, 481, 486—487,

- 617, 620, 622, 623, 633, 671, 728, 785. — viðrekastúfr 814, 816.
- viðreldi 153.
- viðrnefni: auðmaðr, Einar. — brattr, Auðun. — búti, Þórðr. — dans, Svertingr. — dós, Ívar. — dæstingr, Nikulás. — flíkk, Þórir. — frosti, Arnór. — galli, Gizur. — galti, Þorsteinn. — gullháls, Glæðir. — gulli, Sveinn. — gús, Áslákr. — háleggr, Hákon. — hestakorn, Auðun. — horn, Árni. — hugr, Jón. — hvalfjós, Vigdís. — hvítr, Jón. — Íslendingr, Jón. — kaflí, Ormr. — kakali, Þórðr. — Kana-Bárðr. — karl, Ólafr. — kaza, Ketill. — Kæjukona, Guðrún. — Kæjumágr, Ólafr. — landi, Sig-hvatr, Þorbergr. — langr, Sveinn, Þorkell. — langstakkr, Þorsteinn. — leppr, Loðinn. — melbygg, Ólafr. — murtr, Jón. — mussa, Kolbeinn. — ofsi, Eyjólf. — ostr, Arndór. — páfi, Marteinn. — rans, Árni. — rá-sveinn, Gunnar. — rauði, Auðun, Jón. — reimr (hreimr), Þorleifr. — rófa, Ívar. — selbygg, Bjarni. — seltjörn, Sigurðr. — skalli, Jón. — skart, Jón. — skógr, Brandr. — skrófr, Hallvarðr. — skræpir, Loðinn. — sláttusveinn, Bárðr. — snota, Bárðr. — spjóti, Ólafr. — straumr, Ívar. — Svalberðingr, Eyjólf. — svartí, Ormr. — sæna, Erlendr. — trandill, Þorkell. — tvískafinn, Jón. — úlfaldi, Gunnar. — vaði, Árni. — Vatnsfirðingr, Einar. — Voga-Björn.
- Viðvík í Skeggjastaðapingum í Norðr-Múlasýslu 71, 74. — Viðvíkrá 71, 74.
- Viennense concilium 610, 630, 712. víg 109, 174, 209, 225, 416, 598. — maðr veginn á heimili sínu 109. — ómagavíg 416. — óðs manns víg 225. — skemdarvíg 764—765. — vígaferli 174.
- Vigdís hvalfjós (á Spákonufelli) 470.
- Vigfús Erlendsson, hirðstjóri 379.
- Vigfús Gunnsteinsson í Garpsdal 861.
- Vigfús Hannesson, sýslumaðr í Árnessýslu 123.
- Vigfús Illugason dómkirkjuprestir í Skálholti 865, 867.
- Vigfús Jónsson prófastr í Hitardal 736.
- Vigfús Leifsson á Skarðsströnd 636.
- Vigfúsason: Sighvatr.
- Viggjar í Þrándheimi 494, 495.
- Vígi lögmaðr í Skíðu í Noregi 281, 282, 347.
- víglia, víglia, vígiliur 63, 65, 66, 141, 259, 260. — vígiliudagar 85, 596, 597, 601, 696. — víglia apostolorum Simonis et Judæ 614. — víglia assumptionis beatæ virginis 280. — víglia beati Laurentii 141. — víglia nativitatis domini 280. — vígiliu dægr 603.
- Vígileikr Auðunarson (prestsson) stallari Noregskonungs (d. 1280) 94, 146, 154.
- Vígileikr Bárðarson 397.
- Vígr, ey fyrir Lóni í Austr-Skaptafellssýslu 769.
- vígsla, vígslur (sbr. consecratio) 181, 508, 624, 527, 540, 548, 547, 548, 549, 554, 555, 560, 562, 569, 572, 589, 591, 626, 629, 632, 705, 706, 712, 720, 747, 750, 752, 761, 763, 791, 792, 795, 798, 805, 806, 808, 816, 819, 821, 822, 829, 851, 852. — biskupsvígsla 761. — hjónavígsla 277, 328, 540, 573, 69*

- 591, 639, 792, 795, 798, 802, 803, 808, 812, 816, 822, 829. — vísla Agnesar (Jórunar) til abbadísar í Kirkjubæ 852. — vísla Eyjólf Pálssonar ábóta í Þykkvabæ 851. — vísla Gríms Skútusonar til biskups í Skálholti 502—506. — vísla Jóns biskups Haldórssonar 511. — vísla Jóns biskups Sigurðarsonar 747. — vísla Orms biskups Áslákssonar 785—786. — vísulumáldagar, sjá máldagi. — vísulupallr 181, 584, 640. — vígðir menn 514, 556, 563, 591, 598. — vígð oblata 526, 548, 555, 562. — óvígðir menn 292, 598.
- Vigvatsson (Vigvarsson, sbr. Sigvatsson): Jón.
- Vík í Blönduhlíð í Skagafirði 461.
- Vík á Flateyjardal 91.
- Vík, Kristfjárfjörð frá Hvammi í Vatnsdal 830.
- Vík í Landbroti 781, 782. — efri Vík 782. — syðri Vík 739.
- Vík í Lóni í Austr-Skaptafellssýslu 769. — Víkrfjara 769.
- Vík í Mýrdal 738, 742. — Víkar-skógr 740.
- Vík (sbr. Naustavík) í Suðrþingeyjarsýslu 436.
- Vík út frá Stað í Reyninesi 864.
- Vík á Vatnsnesi 481¹.
- Vík í Þjórsárdal 866.
- vika: dymbil(dagavíka, efstavíka, gagndaga (gangdaga) víka, helga víka, hvítasunnvika, páskavíka, trinitatísvíka. — víj. vikna verk 4.
- Víkin í Noregi 158, 281.
- Víkingslækr á Rangárvöllum (farinn af 1811) 87, 88.
- Víkingstaðir, Vallaneshjáleiga 83.
- Víkr á Skaga nyrðra 248—250, 492. — Víkalönd 248—250, 465, 492. — Víkahluti (í hval) 250.
- Víkr í Þingeyjarsýslu 4.
- Vilbaldr Dofnaksson landnámsmaðr 853.
- Vilborg 647.
- Vilborg húsfreyja Þórðar bónda í Tungu í Steingrímsfirði 408.
- Vilchín biskup í Skálholti (1394—1406), Vilchinsbók, Vilchinsmáldagi 64, 66, 67, 68, 72, 76, 246, 248, 359, 360, 361, 408, 409, 410, 423, 576, 577, 578, 618, 619, 676, 677, 678, 679, 680, 682, 683, 684, 689, 692, 694, 697, 698, 699, 733, 737, 741, 742, 743, 768, 769, 770, 777, 778, 780, 783, 784, 814, 833, 870.
- Vilhjálmr Fínsen hæstaréttardómari (d. 1892) 290.
- Vilhjálmr kardinali af Sabina (Sabinensis) 175, 187, 391, 703, 706, 713, 809. — leyfi Vilhjálms 391—392.
- Vilhjálmr biskup af Orkneyjum (1310—1327 eða leingr) 499, 501, 624, 630, 864.
- villa, villur (trúarvilla) 94, 150, 177, 180, 187, 207, 209, 213, 224, 225, 230, 231, 583, 750, 762. — fjandans villa 750, 762. — villumenn 180, 181, 224, 531, 550, 583, 608, 750, 753, 763, 843. — villumanna mál 583. — villutrúarmaðr 606. — villustigr 583.
- Villingadalr á Skarðsströnd 117. — Villingadalsá 117.
- Villingaholt í Flóa 62—63, 661.
- vín, vinum 30, 33, 159, 161, 512, 536, 538, 599, 604, 652, 723, 800, 842. — rautt, hvítt, sætt vín 723. — vinum consecratum 512. — vinum de Reno (Rínar-

- vín) 723. — vinum simplex 512.
 — vínviðr 709.
 Vincencius djákni hinn helgi 189,
 433, 851. — Vincenciusmessa
 433.
 Vindás í Fellshverfi í Hornafirði
 773. — Vindásfjara 773.
 Vindás í Kjós 81—82.
 Vindás í Selvogi 125.
 Vindel (= Vindhel; sbr. nú Vindhell) á Skagaströnd 470. —
 Vindelsgarðr 470.
 Vingulmörk í Noregi 859.
 vinnufólk 509. — vinnumenn 178,
 208, 270, 286, 612, 680, 862. —
 ij. missira vinnumenn 270, 286.
 — vinnumanna leigur 612.
 vinum, sjá vín.
 violatores ecclesiarum vel cimi-
 teriorum 134.
 virðing á hrossum 421.
 virðingarfé 259, 427, 433², 440,
 448, 451, 708.
 virgo, beata virgo (Maria) 135,
 189, 279, 280, 702, 714, 796,
 827, 829.
 visitazia, visitaciones 325, 496,
 575—577, 702. — visitatores Is-
 landie 494. Sbr. yfirreið.
 vist 270, 294, 295, 349. — ij.
 missira vist 270. — vistfastir
 menn 294, 295, 297.
 Vita patrum 216.
 vitafé 289, 290, 293, 294, 295, 296,
 297, 300.
 Vitalis pislavottir 266, 744. —
 festum Vitalis martyris 266, 744.
 Viterbium 21—23.
 vitium, vitia 351, 801, 811.
 vitlausir menn 842.
 vitni 44, 138, 163, 187, 197, 198,
 199, 202, 205, 210—211, 221,
 230, 269, 282, 284, 285, 286,
 288, 289, 291, 329, 333, 340,
 346, 358, 367, 382, 385, 391,
 402, 417, 418, 518, 533, 550,
 557, 564, 572—574, 593, 649,
 653, 654—661, 730, 794, 803,
 804, 825, 849, 850. — vitni
 góðra manna 655, 657, 660. —
 vitni lög réttumanna 661. — vitn-
 isfast 291, 385, 393. — guðs
 vitni 46, 654, 655, 657, 660. —
 vitnisbær maðr 197, 394, 584.
 Sbr. falsvitni, heimiliskviðarvitni,
 heimsóknarvitni, ljágvitni.
 vitnisburðr 207, 211, 291, 342,
 350, 358, 413, 513, 594, 614,
 629, 645, 646, 652, 656, 657,
 674, 713, 717, 719, 720, 729,
 734, 746, 846, 869. — vitnisburðr
 til landsbygðar 207. — vitnis-
 burðr ungra manna 291.
 Vitnisklettr 3.
 vitundarmaðr 658.
 Vivariensis canonicus 717.
 voð (våd) 645. — sbr. bragðarvoð,
 hafnarvoð, munaðarvoð, vaðmál,
 vöruvoð.
 voðaverk 225.
 vog, vogir 57, 198, 345, 394, 645.
 Sbr. vættr.
 Voga-Björn (við Mývatn) 430.
 Vogar í Noregi 414.
 Vogar í Gullbringusýslu 76.
 Vogr í milli Hvalsness og Star-
 ness 81.
 Vogr í Selvogi 124—125.
 Vogr á Rosmhvalanesi 361. —
 Vogslönd 80. — Vogsmenn 80.
 Voknafjörðr, sjá Vopnafjörðr.
 Volabú í Noregi 406.
 Vomúlastaðir í Landeyjum 87, 685,
 688. Sbr. Ámúlastaðir, Vámúla-
 staðir.
 vonarvölr 292, 393.
 vopn 58, 184, 214, 284, 287, 294,
 573, 587, 600. — vopnaburðr í
 kirkju 126, 127.
 Vopnafjörðr 67, 318.
 Vors í Noregi, sjá Vörs.
 vottar: votta ábyrgð 205. — sbr.

- dömsöguvottar, festarvottar, for-
taksvottar, kaupvottar.
votum, vota 103, 142, 703. —
votum sacrosanctum 138. —
votum peregrinationis 703.
vætt (vett, viett, viðt; sbr. fiskr,
hvalr, matr, ostr, skreið, smjör)
69, 73, 78—80, 124—125, 169—
171, 292, 345, 346, 428, 431,
432, 434, 441—442, 443—444,
447, 456, 479, 480, 481, 482,
485, 486, 487, 617, 620, 644, 668,
687, 691, 739, 740, 742, 782,
786. — viij. fjórðunga vætt 169,
171. — átta vætta vætt(?) 311.
— vætt blástrjárn 169. — vætt
fellujárn 169. — vætt ullar
171. — vætt skreiðar fyrir .xij.
álnir 442. — x. vættir í skógi
439. — iv. vættir í töðuklyfjar
740. — hálf húsvætt (•huol-
uætt•) mjöls 672.
vættir (vogir) 198.
Vöð í Staðarsveit & Snæfellsnesi
850.
Vöðlaþing 343, 344. Sbr. Vaðla-
þing.
Völlr efri í Flóa 671. — Völlr
neðri 671.
Völlr hinn efri í Hvolhrepp 87.
völlr 3, 671. — völlrinn í Skinna-
lóni 314. — vallarhlöð 4.
vöndr: v. högg af vendi 596, 601.
vöndull (heys) af sátu 444.
vör hin forna & Skaga nyrðra 471.
Vörðuhóll 3.
Vörðuvað & Villingadalsá & Skarð-
strönd 117.
vörn, varnir 379. — landvörn,
landvörð 154, 157, 288, 364,
367.
Vörs í Noregi 341, 502, 859.
vöruvoð, sjá vaðmál, voð.
vörzlumaðr 267.
vötn ráða (landamerkjum) 850.
vötn í Búrfellsdal 166.
Vötn á Biskupstungna afrétt 669.
Vöttir, eign Grenjaðarstaða 490.
vöxtr, vextir (sbr. ávöxtr, renta)
632, 712.
Yfirboð biskups 354. — yfirboð
leikmanna 177. — yfirboðar
217, 231, 232.
yfirdómari, yfirdómsmaðr 222, 713.
yfirgangr 278.
yfirgirnd 241.
yfirkápa 540.
yfirklæði 582, 550, 804.
yfirmenn 276, 583, 588.
yfirreiðir biskupa (sbr. visitazia)
61—65, 82, 83, 325, 396, 424,
618—619, 650, 676, 737, 768,
832—833.
yfirsaungr, sjá saungr (söngur).
yfirslóppr 276, 536, 541. Sbr.
slóppr (sjá kirkja).
yfirskipan 181, 584.
yfirvald 371.
yki 291.
ymbrudagr, sjá imbrudagr.
Yrjar (Yrsar) á Landi í Rangár-
þingi 696.
Yrlygsey & Breiðafirði 116.
Yslandia, sjá Ísland.
Ytribær á Síðu 781, 782.
Ytri-Garðar, sjá Yztu-Garðar.
Ytri-Langamýri í Húnavatnssýslu
846.
Yztaból í Náttfaravík 431.
Yztabæli undir Eyjafjöllum 740.
Yztibær í Hrisey á Eyjafirði 486.
Yztu-Garðar í Staðarsveit & Snæ-
fellsnesi 850. Sbr. Ytri-Garðar.
Þangskurðr 671.
þaranytjar 620.
Þaravík & Tjörnesi 316, 318, 319.
þegnar 157, 270, 274, 283, 333,
334, 356, 364, 365, 366,
369, 495, 496, 765, 793, 805,
815. — meðþegn 356. — rétt-

- indi þegnanna 364. — þegn-
gildi 834. — þegnskylda 162,
173, 182, 335, 355, 356, 497,
498, 585, 765. — þegnskylda
konungs 162, 173. — forn þegn-
skylda 356.
- Þeistareykir í Helgastaðahrepp í
Suðrþingeyjarsýslu 434.
- þénustufólk 509.
- Þerney á Kollafirði í Kjalarnes-
þingi 64—65.
- Þernusker í Grýtubakkahreppi 446.
- Þernuvík við Ísafjörð 615.
- Þéttmarsson: Sigvarðr.
- þil, þili 513, 528, 549, 551, 563.
— þilhús 873. Sbr. at þilja
náðhús.
- þing 139, 172, 175, 176, 178, 185,
187, 193, 194, 196, 198, 205,
221, 238, 239, 244, 253, 266,
284, 286, 294, 356, 364, 369,
370, 371, 382, 383, 384, 623,
653, 655, 656, 657, 710, 712, 713,
747, 857. — sbr. biskupaþing,
kirkjuþing. — atfararþing 198,
205, 383, 384, 655. — fjórðungs-
þing 343, 355, 371. — héraðs-
þing 370. — hreppstjórnarþing
286. — lögbíngi 197, 371, 386,
387. — manntalsþing 286. —
manndrápsþing 286. — þriggja
hreppa þing 356. — örvarþing
727. — þingbók 298. — þingfór
172, 195. — þingfararþálkr (Jóns-
bókar) 172, 200, 201, 206, 298,
299, 417. — þingfararþálkr 194,
195, 243, 335, 428, 691. — þing-
há 196, 639. — þinghús, þing-
húsgærd 287. — þinglagsaurar
(þþingligsaurar!) 65. — þing-
menn 59, 200, 263, 286, 370,
371, 653, 657. — innanþingsmenn
(sbr. þinghá) 370. — dómr þing-
manna 653, 657. — eldi þing-
manna 59, 286. — fjórðungr
þingmanna 370, 371. — virðing
- þingmanna 657. — þingstaðr
(réttir) 655. — þingstefna 176, 356,
655. — þingstefnuforsögn 655. —
þingstöð (í Þingey) 437. — þing-
tak 128, 334, 356, 491. — þing-
tekin lögbók 405. — þingu-
nautr 276, 418, 710. — þing-
viti 287.
- þing (prests) 118, 127, 360, 425,
426, 433, 447, 519, 527, 572,
573, 577, 791, 795, 800, 821,
828. — heimaþing 664. — þinga-
fólk 811.
- þing (gripir) 747.
- Þingey í Skjálfandaþjóti í Þing-
eyjarsýslu 431, 436. — Þing-
eyjarþing, Þingeyjarsýsla 344,
863.
- Þingeyrar (Þingeyri) í Húnavatns-
þingi, Þingeyraklaustr, staðr á
Þingeyrum, monasterium Thing-
eyrense 248—251, 270, 376,
475, 494—496, 579—581, 642—
644, 727—728, 732, 733, 735,
766—767, 835—836. — Þing-
eyrasandr 476, 727, 732.
- Þingmannalækr í Fnjóskadal 439.
- Þingvöllr í Helgafellsveit 116. —
Þingvallarhólmr á Breiðafirði
116.
- Þistilsfjörðr í Norðrþingeyjarsýslu
68, 73, 75. — Þistilsfjarðará
307. — Þistilsfjarðaráróf 307. —
Þistilsfjarðaráróf hinn forni 313.
- Þjasmóarsléttu í Noregi 397.
- Þjóðólfshagi í Holtum í Rangár-
þingi 86.
- Þjófagil í Þjórsárdal 866.
- þjófr, þjófar 173, 208, 225, 235,
284, 294, 295, 383, 392, 420. —
Þjófabálkr (Jónsbókar) 173, 200,
291, 299. — þjófafærsla 208. —
þjófnaðr (sbr. stuldr) 658. —
þjófsök 284, 295.
- þjónusta, prests þjónusta, heilög
þjónusta 26, 31, 35, 40, 55, 175,

- 185, 193, 195, 216, 218, 276, Þórarinnsson: Bæðvar, Marteinn, 277, 280, 411, 415, 499, 501, Þórðr, Þorvarðr.
 509, 524, 527—530, 534—536, Þórarinsstaðir í Hrunamanna-
 538, 541, 547, 549, 551, 552, hreppi 664.
 555, 560, 562, 565, 567, 569, Þórarna húsfreyja Arnórs frosta
 572, 583, 589, 599, 624, 626, 674—675.
 627, 628, 639, 640, 698, 705, Þorbergr landi kórsbróðir í Nið-
 710, 711, 720, 731, 750, 762, arósi 20, 322.
 791, 795, 797, 805, 806, 808, Þorbergsson: Auðun, Haldór.
 815, 819, 821, 827, 828, 837, Þorbjarnarson: Brandr.
 839. — Þjónustubann 133, 134, Þorbjarnarstaðir á Melrakkaslétu
 275, 343, 606. — at vígja þjón- 314, 316, 432.
 ustu 538, 549. — Þjónusta stór- Þorbjörn Arnórsson í Höfn 307,
 brotamanna 567. — Þjónustu- 312, 313, 316, 426.
 taka, Þjónustutekja 40, 264, 599, Þorbjörn Geirmundarson í Skógum
 600, 603, 605, 606, 797. 676.
 Þjónustumenn 152, 178, 179, 187, Þorbjörn Högnason í Selvogi 124,
 244, 256, 334, 442, 590, 843, 361.
 844. Þorbjörn Ingimundarson bóndi í
 Þjórsá 374, 691, 867, 869. — Búðardal (um 1234—1243 eða
 Þjórsárdalur í Árnessýslu 865. — leingr) 117.
 Þjórsárholt í Gnúpverjahrepp Þorbjörn prestur í Kálfholti í Rang-
 869. árpingi 699.
 Þjóssá, sjá Þjórsá. Þorbjörn bóndi í Klofa (Klofa-Þor-
 Þjótsá, sjá Þjórsá. björn) 695, 870,
 þokkabót 294, 296. Þorbjörn prestur próventumaðr á
 Þóra, líklega kona eða systir Finns Þingeyrum 269—270.
 Bjarnarsonar 377, 378. Þorbjörn Þorsteinsson prestur í
 Þóra Ormsdóttir móðir Kára 164. Kirkjuvogi 699.
 Þóra húsfreyja Snorra lögmanns Þórðarholt í Þjórsárdal 867, 869.
 Narfasonar 635, 637. Þórðardóttir: Járngerðr.
 Þóra kona Styrkárs 358. Þórðarlækr í Staðarsveit á Snæ-
 Þóraldason: Hjarandi, Salomon, fellsnesi 850.
 Úlfr. Þórðarson: Bæðvar, Einar, Gunn-
 Þóraldur á Hamri 281. steinn, Jón, Loptr, Sturla, Þórðr,
 Þórarinn Bergsson 470. Þorkell.
 Þórarinn Eiríksson pentur (málari) Þórdís á Spákonufelli 470.
 723—724, 731. Þórðr Bergþórsson bóndi 714.
 Þórarinn Hrólfsson í Hörgsholti Þórðr báti í Otradal 576.
 666. Þórðr Flosason, Jónssonar 850,
 Þórarinn, auðugr maðr í Húna- 858.
 vainsþingi 250. Þórðr á Grund í Eyjafirði, líklega
 Þórarinn Illugason 867. Þórðarson kakala 453.
 Þórarinn Sigurðarson biskup í Þórðr Guðmundsson lögmaðr (d.
 Skálholti (1363—1364) 619, 634, 1600) 67, 72, 772. — dómabók
 769. hans 772.

- Þórðr Guðmundsson prestur (í Skálholti 1499) 86.
- Þórðr Guðmundsson á Skarðsströnd 636.
- Þórðr Hallsson riddari á Möðruvöllum (d. 1312) 266, 267, 282, 862.
- Þórðr Háreksson (við Mývatn) 430.
- Þórðr í Haukadal í Biskupstungum 668.
- Þórðr Henriksson sýslumaður 867.
- Þórðr (í Hvammi í Vatnsdal) 476.
- Þórðr Jónsson, prests í Görðum Þórðarsonar 862.
- Þórðr Ábóti í Jónsklaustri í Björgvin 644.
- Þórðr Narfason í Sælingsdalstungu 89.
- Þórðr prestur 409.
- Þórðr Sighvatsson kakali 453, 864.
- Þórðr Sturluson á Stað á Snæfellsnesi 89, 164.
- Þórðr Sturluson prestur (d. 1288) 158—159.
- Þórðr bóndi í Tungu í Steingrímsfirði 408.
- Þórðr Þórarinnsson úr Laufási (Laufæsingr) 443.
- Þórðr Þórðarson Skálholtsráðsmaður, skrifari Árna 94, 774.
- Þórðr Þorsteinsson af Hvalsnesi, bróðir Páls 88.
- Þórðr Þorsteinsson prestur í Villingaholti (d. 1705) 95.
- Þórðr Þorvaldsson, Kjartanssonar, Vatnsfirðingr hinn eldri 96, 99.
- Þórey, er getr um í rekaskrá Munkaþverárklausturs 89, 92.
- Þorfinnr kórsbróðir 106, 146, 154.
- Þorfinnr biskup af Hamri í Noregi (1278—1285) 175, 185, 191, 251, 252, 255.
- Þorgarðr á Haugum 332.
- Þorgarðsdóttir: Bóthildr.
- Þorgeir Bjarnarson 88.
- Þorgeir Grímsson bóndi í Holti undir Eyjafjöllum 84, 86.
- Þorgeir Hákonarson 331.
- Þorgeir Tófasen prestur 369, 384, 386, 401, 406.
- Þorgeir prior af Þingeyrum 766—767.
- Þorgeirsdóttir: Ellisif.
- Þorgeirsfjörðr í Suðrþingeyjarsýslu 92, 446, 455. — Þorgeirsfjarðarhöfði 446.
- Þorgerðr húsfreyja á Gunnsteinstöðum í Langadal 728.
- Þorgils Bððvarsson skarði 2.
- Þorgils af Guðmundarstöðum 450.
- Þorgils Gunnsteinsson, Þórissonar 861.
- Þorgils Oddason á Staðarhóli 861.
- Þorgils Oddason prestur 850.
- Þorgils Sigurðsson, skrifari Árna 123, 774.
- Þorgils biskup í Stafangri (1254—1276) 106.
- Þorgilsdóttir: Arngerðr, Hallbera.
- Þorgilsson: Einar, Kolbeinn.
- Þorgirnr Einarsson auðmanns á Stað í Steingrímsfirði 621, 622, 864.
- Þorgirnr bóndi á Einarstöðum 437.
- Þorgirnr Haldórsson (í Grindavík) 245.
- Þorgirrnsson: Einar.
- Þorgirrnstaðir á Vatnsnesi 479.
- Þórhallasen: Magnús, Þorlákr.
- Þórhallr 745.
- Þórhallsstaðir í Forsæludal í Grímstungnaþingum 477¹.
- Þórir Aronsson kórsbróðir 728, 729.
- Þórir flíkkur 281.
- Þórir Hákonarson (biskupsson), canzeler Noregskonungs (d. 1317) 94, 106, 145, 154, 158. Sbr. Thorias Haquini.
- Þórir Haraldsson ábóti á Munkaþverá (1298—1323) 494—495.
- Þórir klerkr 281, 282.

- þórir kórsbróðir í Ósló 20—21.
 þórishólmr á Breiðafirði 116.
 þórisson: Bjarni, Gunnsteinn, Jón,
 Ormr svartí, Sveinn, þorvaldr.
 þorkell Einarsson ábóti á Helga-
 fell 1328—1344) 714.
 þorkell langr 745.
 þorkell Magnússon 744.
 þorkell Markússon á Skarðsströnd
 636.
 þorkell prestur á Mælifelli 465.
 þorkell prestsson 281.
 þorkell á Rælandi 281.
 þorkell trandill prestur (d. c. 1118)
 494.
 þorkell Þórðarson 578—579.
 þorkelsson: Jón, Magnús, Oddr.
 þorkelsstaðir í Landeyjum 87.
 þorkrókshólmr, er Grenjaðarstaðir á
 431.
 þorkötlustaðir í Grindavík 76, 361.
 þorkákr Loptsson ábóti í Þykkva-
 hæ í Veri (1314—1354) 851.
 þorkákr Narfason lögmaðr 283,
 298.
 þorkákr Runólfsson biskup í Skál-
 holti (1118—1138) 11.
 þorkákr Skúlason biskup á Hólum
 (1627—1656) 424, 489, 674.
 þorkákr Þórhallason hinn helgi,
 biskup í Skálholti (1178—1193),
 Thorlacus sanctus, heilagr þor-
 lákr, hinn sæli þorkákr 48, 62,
 63, 113, 118, 119, 230, 259,
 355, 360, 378, 396, 407, 498,
 409, 469, 509, 576, 594, 596,
 599, 601, 604, 664, 671, 672,
 733, 734, 869. — þorkáksdagur
 469. — þorkákskirkja á Eyjólf-
 stöðum 396. — í Klofa 695. —
 þorkákskýr (í Skarði 1332) 695.
 — þorkáksmessa 29, 129, 668,
 787, 788, 792, 805, 814, 816,
 826, 830. — þorkáksmessa fyrir
 Jól 396. — Translatio sancti
 Thorlaci 355, 594. — pílagrímr
 hins heilaga Þorkáks 320. —
 þorkáksskriptir 596.
 þorkáksson: Árni, Guðbrandr, Ket-
 ill, Magnús.
 þorlaugardýs á Skagaströnd 471.
 þorleifa móðir Oddnýjar 461.
 þorleifr Arason prófastr á Breiða-
 bólstað í Fljótshlíð 774.
 þorleifr Bergþórsson prestur 858.
 þorleifr Ketilsson hreimr, lögsgu-
 maðr 88.
 þorleifr biskupsefni í Skálholti 20
 —21.
 þorleifr Magnússon sýslumaðr á
 Hlíðarenda 855.
 þorleifr prestur nyrðra (ef til vill
 sami og þorleifr Bergþórsson)
 789.
 þorleifsson: Björn, Einar, Jón,
 Snorri.
 þorleifsstaðir á Rangárvöllum 87,
 688.
 þorljótr prestur 321, 486.
 orljótr, er getr um í rekaskrá
 Munkaþverárklausu 89, 90, 92,
 861 (= þorljótr á Einarstöðum?).
 þorljótr bóndi á Einarstöðum í
 Reykjadal (enn á lífi 1254) 89.
 þormóðr Torfason sagnaritari 251,
 324, 334, 337, 339, 348, 381,
 405, 410.
 þormóðsadalr í Mosfellssveit (bygð
 farin af fyrir 1500) 247, 248, 377.
 þormóðsey á Breiðafirði 116. —
 þormóðseyjarklettr 116.
 þórnes í Helgafellssveit 116. —
 þórnessþing 331, 343.
 þorný húsfreyja Þorgeirs Gríms-
 sonar í Holti 86.
 þóróddr Starkaðarson á Snæfells-
 nesi 164.
 þóróddsstaðir í Hrútafirði 483, 484.
 þóróddsstaðir í Kinn 436.
 þóróddsstaðir á Rosmhvalanesi 77.
 þórólfsbólmarfjórir á Breiðafirði 116.
 þórólfsson: Þrasi.

- þorp 588.
 Þorp á Galmansströnd í Stranda-
 sýslu 407.
 Þorri: fyrsta vika þorra 284.
 Þorsdagr 331, 367, 379, 394, 510,
 528, 566, 723, 789. — helgi
 þorsdagr 331. Sbr. fimtudagr.
 Þorskafjörðr 374. — Þorskafjarð-
 ará 374. — Þorskafjarðarþing
 343.
 Þórmörk undir Eyjafjöllum 85,
 659, 681.
 Þorsteinn 310.
 Þorsteinn Björnsson prestur á Út-
 skálum 162.
 Þorsteinn á Búrfelli í Árnesþingi
 63.
 Þorsteinn í Klofa 870.
 Þorsteinn Einarsson 733.
 Þorsteinn Eyjólfsson lögmaðr 445.
 Þorsteinn galti 442.
 Þorsteinn Hafþjarnarson 684.
 Þorsteinn Haldórsson á Hvoli í
 Hvolhrepp (d. 1273) 92.
 Þorsteinn Hallsson í Teigi í Fljóts-
 hlið 687 (= séra Þorsteinn
 Hallsson?).
 Þorsteinn Hallsson prestur (í Teigi?)
 687.
 Þorsteinn biskup af Hamri (1288—
 1305) 275.
 Þorsteinn prestur á Hofi á Skaga-
 strönd 469.
 Þorsteinn prestur á Höskuldstöð-
 um 471.
 Þorsteinn Jónsson prestur 743.
 Þorsteinn Kolbeinsson Auðkylings
 á Holtastöðum 492, 766—767,
 885.
 Þorsteinn langstakkr 250.
 Þorsteinn Magnússon sýslumaðr á
 Þykkvabæjarklaustri 855.
 Þorsteinn bóndi á Mårstöðum í
 Vatnsdal 733.
 Þorsteinn Nikulásen Gunnhyll-
 ingr 692.
 Þorsteinn prestsson 644.
 Þorsteinn prestur í Skálholti 331.
 Þorsteinn Skjálgsson prestur 714.
 Þorsteinn Snorrason bóllóttur ábóti
 á Helgafelli 849.
 Þorsteinn Torfason prestur í Goð-
 dölum 464.
 Þorsteinn Tumason (ekki Ánsson,
 sbr. Pétrsmáldaga) 470.
 Þorsteinn Tumason, Kolbeinssonar
 470.
 Þorsteinn Tumason nyrðra (um
 1330—1340) 305, 707—708.
 Þorsteinn í Túnheimi 272.
 Þorsteinsdóttir: Guðrún, Hallbera.
 Þorsteinsgarðr í Meðallandi 872.
 Þorsteinshöfði í Tungufellslandi í
 Hrunamannahrepp 665.
 Þorsteinsson: Ásgrímr, Benedikt,
 Bjarni, Böðvar, Einar, Eiríkr,
 Eyjólfur, Geir, Grímr, Gunnlaugr,
 Hannes, Jörundur, Ketill, Kol-
 beinn, Njáll, Oddgeir, Páll, Pétur,
 Simon, Þorbjörn, Þórðr.
 Þorsteinsstaðir í Höfðahverfi 447.
 Þórugarðr í Staðarsveit á Snæ-
 fellsnesi 850. Sbr. Þvergarðr.
 Þórugnúpr í Hvolhrepp 687.
 Þórunarey, er Grenjadarstaðr á
 431.
 Þórunn Eyjólfsdóttir húsfreyja (á
 Stað í Hrútafirði) 485.
 Þórunn Sigurðardóttir 373.
 Þórvaldr Björnsson sýslumaðr í
 Húnavatnssýslu 369.
 Þórvaldr Helgason prestur í Holti í
 Önuðarfirði 262.
 Þórvaldr Jónsson umboðsmaðr
 yfir rekum Hólastaðar (1618)
 318.
 Þórvaldr (í Lögmannshlið) 454.
 Þórvaldr Magnússon prestur 746.
 Þórvaldr Snorrason í Vatnsfirði (d.
 1228) 95, 96, 99.
 Þórvaldr bróðir frá Viðey (d. 1349)
 730—731.

- Þorvaldr Þórisson lendr maðr 358.
 Þorvaldsdóttir: Herdis.
 Þorvaldsson: Einar, Gizur, Hrafn, Jón, Sigurðr, Þórðr.
 Þorvaldsstaðir (Þorvaldsstaðir) í Miðfirði í Norðr-Múlasýslu 71, 74.
 Þorvarðr Erlendsson lögmaðr 379.
 Þorvarðr prestir í Flatatungu (Grímsson?) 463.
 Þorvarðr prestir nyrðra (Grímsson?) 674, 726.
 Þorvarðr Grímsson prestir nyrðra 730, 744.
 Þorvarðr, auðugr maðr í Húnavatnsþingi 249—250, 492.
 Þorvarðr Þórarinnsson riddari (d. 1296) 125, 138, 159.
 Þorvarðsson: Erlendr, Oddr.
 Þorskar í Noregi 350.
 Þrándarholt í Gnúpverjahrepp 662, 865.
 Þrándarlækr (Þrándarlókr) á Skaga nyrðra 250.
 Þrándarstaðir undir Jökli 116, 165—166, 849. — Þrándarstaðamenn 166.
 Þrándartjörn (Þrándartiörn) á Skaga nyrðra 251.
 Þrándheimr í Noregi 147, 161, 240, 494, 859.
 Þrándr Krakason Gulapingslögmaðr 406, 649.
 Þrándvellir í Þjórsárdal 866.
 Þrasason: Geirmundr.
 Þrasi Þórólfsson hinn gamli í Skógum 676.
 Þrenning (heilög) 624, 710.
 Þreskjöldr 535, 571.
 Þreskoldr (Þreskaulldr, Þreskuldr, Þreskalldr, Þreskulldr) í Miðdölum í Dalasýslu 258, 736.
 Þrettándi dagr Jóna 594. Sbr. epi-
 phania domini.
 Þriði dagr í föstugang 822. — Þriði dagr fyrir Óskudag 792, 796, 802, 809, 816, 822, 830.
 Þriðjungur 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 83, 91, 92, 116, 119, 124, 170, 171, 245, 246, 249, 250, 258, 261, 310, 311, 314, 330, 361, 408, 425, 428, 431, 433, 434, 436, 446, 447, 478, 481, 486, 492, 620, 768, 785. — Þriðjungafé 746. — Þriðjungafélag 347.
 Þrimalingr (= þrír mælar) í jörðu 377. Sbr. korn, mælar, sældingr.
 Þrot 393.
 Þrúðr frú (á Grund), ef til vill kona herra Lopts Hálfðássonar 453.
 Þrætureki (þrettu reki, þrættv reki) í Þistilsfirði 307, 313.
 Þræturettarbót (= Herjólfsréttarbót) 411, 413.
 Þrætuteigr í Strandasýslu 116, 408.
 Þröngibás í Trékyllisvík 785.
 Þúfa á nesinu fyrir austan Bása á Melrakkaslétu 313. — Þúfa á Háfabergi í Þistilsfirði 307, 313. — Þúfa hjá Hellissúlum 313. — Þúfa, er ber við Íkfstjall 320. — Þúfa, takmörk Sæbólsþinga 360.
 Þúfnakleitr á Breiðafirði 116.
 Þúfur (sbr. nú þúfa) á Landi 88. — Þúfnafjara 88.
 Þungar skyldugir kirkjunni 632, 633, 712.
 Þungs stéttar menn 211.
 Þúnsberg 94. Sjá Túnberg.
 Þurfamenn 444.
 Þurfasta, þurr matr, hafa þurt, eta þuran mat, fasta þurt 38, 39, 40, 41—42, 43, 61, 129, 600, 802. Sbr. vatnfasta.
 Þurðr frú (á Neðrahvoli í Hvolhrepp) 689.
 Þveingir, innsiglaþveingir 726, 730, 746, 766.
 Þverá í Blönduhlíð í Skagafirði 460—461, 489, 729—730, 744—745, 835. — Þverármál 744.
 Þverá í Eyjafirði (= Munkaþverá) 485.

Þverá í Fnjóskadal 439.
 Þverá í Hallárdal í Húnavatnssýslu 471.
 Þverá í Hvalvatnsfirði 446.
 Þverá í Laxárdal í Suðrþingeyjar-sýslu 2, 4, 430—431, 489, 861.
 — Þverárfundur 2, 4, 861.
 Þverá á Síðu 781, 874.
 Þverá í Svarfaðardal 456.
 Þverárdalur í Steingrímsfirði 119.
 Þverárgundur í Skagafirði 729—730.
 (= Yzta-Grund).
 Þverárklaustur, Þverárstaðir, sjá Munkaþverá.
 Þverárvötn í Mýrasýslu 359.
 Þverárfing 343.
 Þvergarðir í Staðarsveit á Snæfellsnesi 850. Sbr. Þórugarðir.
 Þverlækur í Holtum í Rangárfingi 87.
 Þvinganir klerka 495, 501.
 Þvottá í Álptafirði í Suðrmúlasýslu 768.
 Þvottadagur 41.
 Þýðiskar vetrsetur 367. — Þýðeskt land 723.
 Þýfiteigur á Hálsi í Fnjóskadal 439.
 Þýfska 416.
 Þykkleikur við karla 604.
 Þykkvibær í Landeyjum 88, 688.
 — Þykkvabæjarfjara 88.
 Þykkvibær í Landbroti 782.
 Þykkvibær í Veri, Þykkvabæjar-klaustur, staðir í Þykkvabæ 166, 238, 737—740, 741, 851—856, 871, 872.
 Þyrmsl 188, 204, 232, 344, 761, 801, 824, 840. — Þyrmsl, Þyrmslur í bænhúsum 641, 801, 824, 831. — Þyrmslur í kirkjum 232, 244. — Vanþyrmsla 603.
 Þýsklingasteinn (týsklingasteinn) milli Hólms og Gufuskála á Rosmhvalanesi 76.
 Þökk: þak ok afwsa 399.
 Þönglabakki í Fjörðum í Suðrþingeyjarsýslu 91, 443—445, 447,

489. — Þaunglabakkamenn 446.
 — Þaunglabakkareki 91, 443—444.

Ædificium 716.

Æðey á Ísafirði 620.
 Æðey í Noregi 646.
 æði 220, 226, 393.
 æfintýr 493.
 Ægisíða í Holtum í Rangárfingi 86.
 Æindriði, sjá Indriði.
 ær, sjá sauðpeningur.
 Ærlækur í Axarfirði 309, 310, 313, 426. — Ærlækjarklauf 320. — Ærlækjarreki 309, 310, 313, 426.
 Æsa hin auðga á Hólmlátri 166.
 Æsuberg, sjá Esjuberg.
 Æsustaðir í Eyjafirði 450.
 Æsutjörn milli Ingjaldshóls og Þrándarstaða undir Jökli 165.
 ætt, ættir 298, 632, 838. — ætt-hagi 198, 205. — ættkvísl 382, 385. — ættartala 653.
 ættleiðing, ættleiðsla 202, 393, 406, 413, 414, 660, 661. — ættleiðingar-capitulum 413, 414. — ættleiðslu-bréfsforsögn 660—661. — ættleiðsluúrskurðir 406. — ættleiðingur 411, 413, 414, 660. — ættleiddir frilluson 202. — ættleiðings sonur skilgetinn 393.

Öfundarbót 294, 296, 297, 402.

Ögmundarson: Finnur, Ívar, Jón, Ormr.
 Ögmundur Guðmundarson bróðir á Helgafelli 849.
 Ögmundur bóndi á Lóti í Noregi 504.
 Ögmundur Pálsson biskup í Skálholti 86, 94, 676, 772.
 Ögmundur Sveinsson 443.
 Ögmundargerði milli Hvalsness og Starness á Rosmhvalanesi 81.
 Ögr í Ísafirði 615—616.
 Ögr í Helgafellsveit 116.

- Ögvaldsnesi í Noregi 323, 325, 386, 387.
 Öl: samgaunguöl 754.
 Ölgögn 153.
 Ölhús 536, 541.
 Ölduhryggur á Snæfellsnesi 114.
 Öldurif á Eyrrabakka 75.
 Ölkelda í Staðarsveit á Snæfellsnesi 114.
 Öllvíkur í Noregi 721.
 Ölmusa, ölmusur 39, 42, 130, 287, 335, 336, 398, 490, 522, 523, 537, 546, 547, 554, 559, 648, 751, 762, 818, 819. — ölmusugerð 39, 41, 42, 837, 844. — ölmusumenn 65, 490, 746.
 Öndvert nes (Öndverðarnes) undir Jökli 115.
 Örfurisey (»Orfvisey«, »Erpisey«, »Aurfurisey«) á pistilsfirði 308, 312, 316, 486.
 Örfuriseyjar í Dalasýslu 117.
 Örgumleiði (Örgumleydi), hólmr í Svarfaðardal 457.
 Örn (Arni) Guðmundarson 674, 869.
 Örnefni 865, 867.
 Örskot 853, 855, 856. — Örskots-helgi 284.
 Örtug, ertog, örtugr 109, 542, 544, 652, 665. — hálfir örtugr silfrs 542. — stuldr til einnar örtugar 109.
 Örvarping 727.
 Öræfi(n) í Austr-Skaptafellssýslu 772, 773, 774, 873.
 Öskudagr, öskuóðinsdagur 46, 592, 723, 792, 796, 802, 809, 816, 830.
 Öx 481. — Öxartálguviðr 124. Sbr. bolöx.
 Öxará á pingvelli 855. — lögrétta við Öxará 855. — Öxarárping 369, 580, 869.
 Öxná í Húnavatnssýslu 479.
 Öxnadalr í Eyjafjarðarsýslu 487.
 Öxnafell í Eyjafirði 450. — Öxna-fellsbók 223, 234, 496.

Athugasemd við registrið.

Biskupsbrekkur; réttara: Biskupsbrekka.

cera og cere hefði átt að standa i einni klausu.

frú. þar á að bæta við: frú Þrúður 453.

Gisli Hákonarson lögmaðr. það stendr, að hann sé dáinn 1648, en á að vera 1630, 48 ára gamall.

hos est corpus meum, les: hoc est o. s. frv.

sólarsteinn. þar hefði mátt bæta við: Sbr. á latínu solarium (= sólúr), sem mun án efa vera hið sama.

au fyrir framan ng og nk er optast hér i registrinu; þó er ekki full samkvæmni i því, og má sumstaðar finna að ritað er ö; en með hvorum hættinum sem ritað er, þá er allra slíkra orða að leita á þeim stað, er þau skyldu staðið hafa rituð með ö.

